BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
166
F
14
NAPOLI

Digitized by Google

111
c
14

Digitized by Google

LES LIBERTEZ

DE

L'ÉGLISE GALLICANE,

PROUVÉES ET COMMENTÉES.

TOME TROISIEME.

Digitized by Google

LES LIBERTEZ

DE

L'ÉGLISE GALLICANE,

PROUVÉES ET COMMENTÉES

Suivant l'Ordre & la Diſpoſition des ARTICLES dreſſés par M. PIERRE PITHOV,

Et ſur les RECUEILS *de M. PIERRE DUPUY, Conſeiller d'État.*

Par M. DURAND DE MAILLANE, Avocat en Parlement.

TOME TROISIEME.

A LYON,

Chez PIERRE BRUYSET PONTHUS, à l'entrée de la rue S. Dominique, près du Cloître des RR. PP. Jacobins.

M. DCC. LXXI.

AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROI.

LES LIBERTEZ
DE
L'EGLISE GALLICANE,
PROUVÉES ET COMMENTÉES.

ANCIENS TESMOIGNAGES

de la grande eſtime en laquelle a touſiours eſté la France & ſon Egliſe, au faict de la Religion, tant à cauſe de la pieté de ſes Rois, que de l'éminente doctrine, & ſaincte vie de ſes Paſteurs qui ont eſté en veneration par toutes les puiſſances de la terre, qui ont fait des decrets, & eſtably des couſtumes approuvées par l'Egliſe & par les Papes (**).

EX Breviario Epiſtolæ Synodi I. Arelatenſis ad Pap. Silveſtrum. *Domino ſanctiſſimo fratri Silveſtro, Marinus vel cætus Epiſcoporum qui adunati fuerunt in oppido Arelatenſi. Quid decreverimus communi conſilio caritati tuæ ſignificamus, ut omnes ſciant quid in futurum obſervare debeant.*

ANCIENS TÉMOIGNAGES.

S. HILARIUS, libro de Synodis adverſus Arianos, ad Epiſcopos

(**) Cette Piece eſt employée dans les éditions précédentes; mais elle eſt ſi honorable, ſi avantageuſe, que nous avons cru devoir en orner celle-ci. *Voyez* les art. 1, 7, 8, 9 & 10. Tous ces différents paſſages, qu'on ne peut certainement récuſer, étant dignes de vénération par eux-mêmes, y ſont appliqués ou applicables dans leurs preuves.

ANCIENS TEMOIGNAGES.

Galliæ. *Gratulatus ſum in Domino incontaminatos vos & illæſos ab omni contagio deteſtandæ hæreſeos perſtitiſſe, voſque compartícipes exilii mei, in quod me Saturninus ipſam conſcientiam veritus, circumvento Imperatore, detruſerat, &c. O glorioſæ conſcientiæ veſtræ inconcuſſam ſtabilitatem! O firmam fidelis petræ ſundamine domum! O intemeratæ voluntatis illæſam imperturbatamque conſtantiam, &c.* & paulò poſt. *Sed inter hæc, ô beatos vos in Domino & glorioſos, qui perfectam atque Apoſtolicam fidem conſcientia & profeſſione retinentes conſcriptas fides huc uſque neſcitis: non enim eguiſtis littera qui ſpiritu abundatis. Neque officium manus ad ſcribendum deſideraſtis, qui quod corde à vobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini.*

S. HYERONIMUS adverſus Vigilantium. *Multa in orbe monſtra generata ſunt, Centauros, & Sirenas, & ululas in Eſaia legimus, &c. Sola Gallia monſtra non habuit, ſed viris ſemper fortiſſimis & eloquentiſſimis abundavit. Exortus eſt ſubitò Vigilantius ſeu veriùs Dormitantius, qui immundo ſpiritu pugnet contra Chriſti ſpiritum, & martyrum neget ſepulcra veneranda.* (Art. 16. des Lib. Nouveau Comment. Diſſert. du Pere Alexandre ſur le Concile de Trente, ſchol. 1.)

Ex CLODOVEI Regis Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ. *Dominis ſanctis & Apoſtolica ſede digniſſimis Epiſcopis Chlothouechus Rex, enuntiante fama,* & cæt. & in fine, *Orate pro me Domini ſancti, & Apoſtolica ſede digniſſimi Papæ.*

S. GREGORIUS I. Epiſt. 58. lib. 5. ad Theodoricum & Theodebertum Reges Francorum. *Poſtquam Deus omnipotens regnum veſtrum fidei rectitudine decoravit, & integritate Chriſtianæ religionis inter gentes alias fecit eſſe conſpicuum, magnam de vobis materiam præſumendi concepimus, quòd ſubjectos veſtros ad eam converti fidem per omnia cupiatis, in qua eorum nempe Reges eſtis & Domini.*

IDEM ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, reſponſ. 3. *Novit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit enutritam; ſed mihi placet ut ſive in Romana, ſive in Gallicana, ſive in qualibet Eccleſia aliquid inveniſti quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſollicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia quæ adhuc in fide nova eſt, inſtitutione præcipua quæ de multis Eccleſiis colligere poteris infundas.* C. 10. Novit. 12. diſtinct. (Paſſage remarquable pour l'autorité des Coutumes dans les Egliſes. Art. 64 des Libertés.)

IDEM Epiſt. h. lib. 5. ad Childebertum Regem Francorum. *Quanto cæteros homines regia dignitas antecellit, tanto cæterarum gentium regna, regni veſtri profectò culmen excellit. Eſſe autem regem, quia ſunt & alii, non mirum eſt; ſed eſſe Catholicum, quod alii non merentur, hoc ſatis eſt.*

IDEM Epiſtola ad Brunichildem Reginam Francorum, quæ eſt 5. libri 5. *Excellentiæ veſtræ prædicandam ac Deo placitam bonitatem, & gubernacula regni teſtantur, & educatio filii manifeſtat. Unde non immeritò contigit ut cuncta gentium regna præcelleret; quippe qui earumdem gentium creatorem & purè colit & veraciter confitetur.*

IDEM Epiſt. 114. lib. 7. ad Theodoricum & Theodebertum Reges Francorum. *Cùm regni veſtri nomen inter cæteras gentes gratia olim Chriſtianæ religionis effulſerit, valde ſtudendum eſt, ut unde glorioſiores cæteris gentibus eminetis, inde omnipotenti Domino qui dat ſalutem Regibus perfectiùs placeatis, & fidem quam colitis, adjutricem in omnibus habeatis.*

MARTINUS I. Papa ad Amandum Epiſcopum Trajectenſ. Mittit ei acta Synodi Romanæ, ut ab Epiſcopis Galliæ, congregata Synodo, confirmentur. *Unde prævidimus volumina geſtorum Synodalium in præſenti vobis dirigere, unà cum encyclia noſtra. Ex quorum ſerie omnia ſubtiliter poteſtis addiſcere, & tenebras illorum nobiſcum, ut filii lucis extinguere. Idcircò ſtudeat fraternitas tua omnibus eadem innoteſcere, ut tam abominandam hæreſim nobiſcum execrentur, quamque ſuæ ſalutis ſacramenta addiſcere valeant, atque Synodali conventione omnium fratrum & Coepiſcoporum noſtrorum partium illarum effecta, ſecundùm tenorem encycliæ à nobis directæ, ſcriptæ unà cum ſubſcriptionibus veſtris nobiſmet deſtinanda concelebrent, confirmantes atque conſentientes eis quæ pro orthodoxa fide & deſtructione hæreticorum veſaniæ nuper exortæ à nobis ſtatuta ſunt, & Sigebertum præcellentiſſimum filium noſtrum Regem Francorum pro ſuæ Chriſtianitatis remedio conſultiſſimè admone atque precare, dirigere nobis ex corpore fratrum noſtrorum dilectiſſimos Epiſcopos qui ſedis Apoſtolicæ legatione, divina concedente propitiatione fungi debeant, & quæ in noſtro Concilio peracta ſunt, cum his Synodalibus apicibus veſtris ad clementiſſimum Principem noſtrum (Imperatorem) ſine dubio adſportare, ut noſtrorum laborum particeps effectus, mercedis cumulum adipiſci valeat, & ſui regni protectorem inveniat eum cujus cauſa flagitari dignoſcitur.*

Ex EPISTOLA Adriani I. Papæ ad Conſtantinum & Irenem in Conc. II Nicæno, Generali VII, actione 2. *Cùm talis iniquum erroris ſcandalum quod in ipſis Græciæ partibus irrepſit abolitum fuerit; & Deo annuente ipſæ venerandæ imagines in priſtino ſtatu reſtitutæ fuerint, erit magna lætitia per univerſum orbem, & nunc ſuper omnes barbaras nationes B. Petro Principe Apoſtolorum vobiſcum comitante eritis in triumphis Imperantes victores, ſicut filius & ſpiritualis compater noſter Dominus Carolus Rex Francorum & Longobardorum ac Patricius Romanorum noſtris obtemperans monitis, atque adimplens in omnibus voluntates, omnis Heſperiæ occiduæque partis barbaras*

ANCIENS TEMOIGNAGES.

nationes ſub ſuis proſternens conculeavit pedibus omnipotentatum illarum domans, & ſuo ſubjiciens regno adunavit. Unde per ſua laboriosa certamina eidem Dei Apoſtoli Eccleſiæ ob nimium amorem plura dona perpetuò obtulit poſſidenda, tam provincias quàm civitates ſeu caſtra & cetera territoria, imò & patrimonia quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Apoſtolo reſtituit, cujus & jure eſſe dignoſcebantur, ſed & aurum atque argentum quotidie pro luminariorum concinnatione, ſeu alimoniis pauperum non deſinit offerendo, quatenus ejus Regalis memoria non derelinquatur in ſæculum ſæculi.

IN PROLOGO lib. 2. Chronici Mauriniacenſis. *Cùm juxta vaticinium Iſaiæ, labor Ægypti, & negotiatio Ethiopiæ, virtque ſublimes, ſæculi videlicet iſtius, Principes ad Eccleſiam venirent, tot tantiſque poſſeſſionum beneficiis eam per diverſa loca totius orbis ditaverunt, ut nulla hominum memoria, nulloque ſermone valeat comprehendi. Id verò intra Gallias permaximè factum eſt. Nam Clodovæus qui primus Francorum Rex à B. Remigio Remenſium Archiepiſcopo baptizatus, titulo Chriſtianitatis meruit inſigniri: plurimique poſt eum Reges liberaliſſima munificentia, vel Eccleſias fundavere, vel fundatas ab aliis ipſi ſuis muneribus amplificare ſtuduerunt. Proceres verò Regni ejuſdem gratiæ cupientes fieri participes, alitque omnium generum viri ad tam celeberrimum opus pro poſſibilitate ſua tota mentis alacritate cucurrerunt.*

NICOLAUS I. ad Epiſcopos Concilii Silvanectenſis. *Cæterum de Balduino de quo multa jam ſcripſiſtis, ſciat Beatitudo veſtra non nos regulas atque ſancta decreta velle corrumpere,* &c.

EX EPISTOLA Anacleti Papæ (ſchiſmatici) apud Card. Baronium, tomo XII. Annalium, anno 1130. *Et Apoſtolicæ ſedis auctoritas, & emergentium cauſarum neceſſitas nos compellunt, ut fratres noſtros circumquaque poſitos & litteris crebrioribus & miſſis à latere noſtro nuntiis viſitemus; præcipuè verò Gallicanam Eccleſiam noſtra duximus viſitatione digniſſimam, quæ inter reliquas Chriſtianitatis Eccleſias nullis unquam ceſſit erroribus, nulla prorſus potuit ſchiſmaticæ pravitatis infamia maculari, ſemper in plena Dei conſtantia perſeverans, Romanæ Eccleſiæ pacem unitatemque tenere, eamque ſemper ſtuduit magnis obſequiorum exhibitionibus exaltare.*

BERNARDUS Abbas in vita ſancti Bernardi cap. 1. lib. 2. *Præmiſſi in Gallias nuntii qui Gallicanæ Eccleſiæ intimarent negotii veritatem, & hortarentur Epiſcopos, ut in ultionem præſumptionis accingerentur, & damnata parte ſchiſmatica, ſubſcriberent unitati. Necdum verò ad plenum tenor operis innotuerat Epiſcopis, nec privatim quiſquam commodare præſumpſit aſſenſum, donec collecto Stampis generali conventu in commune deciderent, quid receperent, quid damnarent.*

Neque enim Francia cæteris regionibus proclivibus ad ſchiſmata aliquando tali factione fœdata eſt, nec malignorum acquievit erroribus, nec fabricata eſt in Eccleſia idolum, nec venerata in Petri Cathedra monſtrum: neque enim talibus in cauſis principalia aliquando eos tenuerunt edicta, aut generalibus utilitatibus privata commoda prætulerunt, nec declinantes in partem perſonis detulere, ſed cauſis.

Ex Epistola x. Saresberienſis apud Cardinal. Baronium, anno 1168. *Hujus rei cauſa ipſe Francorum Rex admodum turbatus eſt adverſus Roman. Pontificem. Quod intelligens electus Epiſcopus Carnotenſis de his ſcripſit ad ipſum Alexandrum, in quibus hæc de ipſo Rege Francorum. Inter omnia regna mundi non eſt ex animi mei ſententia Regnum quod fidem ſinceriorem, charitatem ferventiorem, devotionem uberiorem Apoſtolicæ ſedi ſemper exhibuit, quàm Francorum; non eſt inter Reges & Principes qui benigniùs exaudiat preces veſtras, qui mandatis obediat humiliùs, qui Eccleſiam & viros Eccleſiaſticos devotiùs honoret, & ſtudioſiùs tueatur Chriſtianiſſimo Rege noſtro. Non eſt Eccleſia, quæ Eccleſiæ Romanæ fuerit utilior in omnibus anguſtiis quàm Gallicana.*

Ex Io. Saresberienſis Epiſtola 48. *Tota fere Eccleſia Romana in parte Alexandri eſt.* (ſcilicet, tertij Papæ) *incredibile autem eſt quòd pars illa poſſit obtinere & prævalere per hominem cui juſtitia deeſt, cui Dominus adverſatur: eos verò in ſimili caſu prævaluiſſe, crebra recolimus lectione quos Gallicana recepit & fovit Eccleſia, & infelicem exitum eorum quos tentationis impetus introduxit. Sic obtinuerunt temporibus noſtris Innocentius adverſus Petrum; Callixtus adverſus Burdinum; Urbanus adverſus Wibertum; Paſchalis adverſus très, Albertum, Maginulfum & Theodoricum, & multi ſimiliter in diebus Patrum.*

Ex Arnulphi Lexovienſis Epiſcopi, Epiſtola ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Galliæ. *Benedictus pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui Eccleſiæ Gallicanæ ſolitam miſericordiam benignus impendit, ut eam ſemper & agnitione veritatis illuſtret, & pedes ejus à Juſtitiæ tramite nullatenus abberrare permittat. Sicut enim omnes quos ad oppreſſionem Romanæ Eccleſiæ rabida Teutonici furoris provexit invidia, virtus Altiſſimi manifeſta dejecit, ſic omnibus quos devotio Gallicana ſuſcepit, victoriam ſemper contulit & triumphum. Cumque multis conſtet cæteras regiones abundaſſe portentis, ſola Gallia monſtra non habuit, ſed ſinceritate fidei, doctrinæ veritate, virtutum quoque titulis, & plurima operum exhibitione præfulſit. Unde nunc quoque perſonarum penitus qualitate diſcuſſa, factiſque electionum plenius exploratis in perſonam ſanctiſſimi Patris Alexandri, de verè Catholici & Sereniſſimi Regis ſui beneplacito convenerunt, litteraſque ejus & nuntios paſſim & ſuſcipiunt, & honorant.* Vide Baronium Tomo xii. Annalium, anno 1160.

ANCIENS TEMOIGNAGES.

ALEXANDER III. Ambianenſi Epiſcopo. *Quod ſedem Apoſtolicam conſulis ſuper iis quæ dubia tibi exiſtunt, gratum gerimus & acceptum, & tua exinde fraternitas non parum commendanda videtur; Ex tua ſiquidem parte nobis eſt intimatum, quòd quædam mulier tui Epiſcopatus cuidam viro nupſit, ignorans quòd propter utriuſque inguinis rupturam genitalia ejus eſſent abciſa, nec ab eo cognita fuiſſet; quæ utique modò factus leproſus ſe pariter & ſua reddidit domui infirmorum, mulier verò ad domum paternam reverſa, ſicut juvenis alii viro nubere deſiderat, & conjugali affectu conjungi. Verùm licèt Eccleſia Romana non conſueverit propter naturalem frigiditatem, nec propter alia maleficia legitimè conjunctos dividere, ſi tamen conſuetudo generalis Gallicanæ Eccleſiæ habet, ut hujuſmodi matrimonium diſſolvatur, nos patienter tolerabimus, ſi ſecundùm illam conſuetudinem eidem mulieri, cui voluerit, nubendi in Domino conceſſeris facultatem. Sicut enim puer, quia non poteſt reddere debitum non eſt aptus conjugio, ſic quoque qui impotentes ſunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.* Collect. 1. Decretalium, lib. 4. tit. 16. c. 3. & c. 2. de frigidis & maleficiatis.

ALEXANDER III. Januen. Epiſcopo. *Cùm non ignores, quòd unæ Eccleſia unius eſſe debet ſacerdotis, mirabile gerimus & indignum, ſi uni perſonæ locum in pluribus Eccleſiis velis concedere, & in Epiſcopatu tuo inducere conſuetudinem Gallicanæ Eccleſiæ, quæ cùm unum ad plura beneficia recipiat, contra ſacrorum Canonum inſtituta, non comprobatur à nobis, licet præ multitudine delinquentium emendari,* & cæt. in collect. 2. Decretal. lib. 3. tit. 4. c. 1.

ALEXANDER III. Remenſi Archiepiſcopo. *Pervenit ad nos quòd cùm in Eccleſia Laudunenſi, & Eccleſia Tornacenſi ad ſuſtentationem ejus qui ſcholas regit, beneficium olim deputatum fuiſſet, ſicut per omnes fere alias Eccleſias majores Gallicanas, & fuiſſe quondam, & in quibuſdam adhuc eſſe dignoſcitur, ab aliquibus retro temporibus clerici Eccleſiarum ipſarum avaritia depravati, idem beneficium in communem uſum redigere præſumpſerunt, qua de re ſtatim doctrina ceſſavit, dum doctoribus ſtipendium eſt ſubtractum. Nos autem in Concilio Lateranenſi nuper auctoritate Domini celebrato, ac tota Eccleſia, quæ convenerat, approbante, ſtatuimus ut per omnes Eccleſias Cathedrales ad ſubſidium magiſtri qui ſcholas regat præbenda una debeat deputari,* & cæt. in collect. 2. Decretalium, lib. 5. tit. 3.

ALEXANDER Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Ludovico illuſtri Francorum Regi, ſal. & Apoſtol. benedictionem. *Quantum illuſtres & magnifici proavi & progenitores tui Reges Francorum ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ devoti ſemper & obedientes extiterint, quanta ei commoda & devotionis obſequia exhibuerint, nos ex multis ac magnificis utilitatibus quæ per eos ſanctæ Dei Eccleſia*

ANCIENS TEMOIGNAGES.

provenerunt, manifestè cognovimus, & Fratres noſtri qui diutiùs ſunt in Romana Eccleſia converſati, idipſum pleniùs agnoverunt. Tu verò progenitorum tuorum laudabilis imitator exiſtens, ut ita paternarum virtutum ſicut & Regni heredem te veraciter exhiberes, ad eorum exemplum ſingularem & unicam matrem tuam ſacroſanctam Romanam Eccleſiam propenſiùs dilexiſti: in preſſuris & neceſſitatibus ſuis ei fideliter aſtitiſti, & nihil unquam fuit quod à devotione & ſubventione ipſius Regium potuerit animum revocare. Quæ utique in omni tribulatione ſua tam apud prædeceſſores tuos, quàm apud te ipſum, & optatæ portum quietis obtinuit, & refugium ſemper opportunum invenit. Gallicana quoque Eccleſia inter omnes alias orbis Eccleſias, quæcunque aliæ provenientibus ſcandalis in tribulatione mutaſſent, nunquam à Catholicæ Eccleſiæ unitate receſſit, nunquam ab ejus ſubjectione & reverentia ſe ſubtraxit; ſed, tanquam devotiſſima filia, firma ſemper & ſtabilis in ejus devotione permanſit. Unde ipſa mater omnium & magiſtra Romana Eccleſia progenitores tuos, & teipſum inter cæteros orbis Principes, Gallicanam quoque Eccleſiam ſpeciali & ſingulari prærogativa dilexit: ad honorem, incrementum & exaltationem veſtram intendit; & in omnibus in quibus ſecundùm Deum potuit, veſtræ ſatisfaciens voluntati, perſonas veſtras propenſiùs honoravit. Nullum ſi quidem in toto orbe terrarum Principem eſſe credimus, quem anteceſſores noſtri & nos ipſi ampliori affectione diligere teneamur, & cui magis à nobis ſit quàm tuæ celſitudini deferendum, &c. Vol. IV. Hiſtoric. Franciæ Cheſnæi, pag. 596.

ALEXANDER Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Fratribus G. Senonenſi Archiepiſcopo & Suffraganeis ſuis, &c. *Cùm per auxilium, potentiam & favorem cariſſimi in Chriſto filii noſtri Ludovici illuſtris Francorum Regis & Regni ſui, ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ac nobis recognoſcamus glorioſa & magnifica beneficia proveniſſe: dignum eſt & conſentaneum rationi, ut illi & vobis, quorum auxiliis potenter ſumus in neceſſitatibus noſtris adjuti, proſperos & felices pacis ſucceſſus ſignificemus; indubitata veritate tenentes quòd poſt Deum idem Rex ſimul cum regno ſuo cooperatus eſt honori & exaltationi Eccleſiæ, & ei magnum contulit incrementum, &c.* Vol. IV. Hiſtoric. Franc. Cheſnæi, pag. 601. Vide & epiſtolam Alexandri III. pag. 620.

GEIZA, Dei gratia, Ungariæ, Dalmaciæ, &c. Rex, Ludovico, eadem gratia, victorioſo Regi Franciæ, &c. *Scitis quoniam Imperator Alemannorum orto in Eccleſia ſchiſmate, proprium Papam ſibi elegit, & contra ſanctorum Patrum inſtituta defendit. Ego verò timens Deum & non hominem, velut Catholicæ fidei cultor, Alexandrum, quem univerſalis Eccleſia & veſtræ Regiæ dignitatis auctoritas confirmavit, & confirmatum recepit, ſicut per nuncios meos mandaſtis,*

Digitized by Google

ANCIENS TEMOIGNAGES.

confirmavi, recepi, & ab hoc nullo modo diſſentire propoſui. Tomo IV. Hiſtoric. Franciæ, pag. 578. & pag. 579. Epiſtola Manuelis Imperatoris.

Ex Marth. Paris, Hiſt. Angl. in Henrico II. pag. 156. *Anno 1169. procurante ſummo Pontifice Alexandro III. habitum eſt colloquium prope Pariſios inter Reges Francorum & Anglorum ubi præſens fuit Thomas Archiepiſcopus Cantuarienſis. Ubi cùm diù tractatum fuiſſet de pace reformanda inter Regem Anglorum, & Archipiſcopum Cantuarienſem, idem Archiepiſcopus per conſilium Regis Francorum, Epiſcoporum & procerum qui affuerunt, petitionem ſuam in ſchedulæ redactam Regi Anglorum miſit*, &c. *Rex autem Anglorum duobus articulis non plenum præbuit aſſenſum, ſed coram Rege Francorum Archiepiſcopo ſatisfacere paratus erat, vel ſi contendere vellet, judicium in Palatio Pariſienſi ſubire, Gallicana Eccleſia ponente partes ſuas, ſeu ſcholaribus diverſarum provinciarum æqua lance negotium examinatus. Et ita Rex Angliæ qui priùs odium in ſe plurimorum conflaverat, per hæc verba plurimum adeptus eſt favorem.*

Amantiſſimo Patri & Domino dignè reverendo, Ludovico, Dei graria, illuſtri Francorum Regi. Joſ. Turonenſis Eccleſiæ miniſter humilis, ſeipſum, & ab eo ſalvari qui dar ſalurem Regibus. *Quantum illuſtres veſtri progenitores & proavi magnifici Reges Francorum Eccleſiæ Dei devoti ſemper extiterint & fideles, quanta ei commoda & devotionis obſequia exhibuerint, nos ex multis utilitatibus & magnis quæ per eos provenerunt, manifeſtè cognovimus. Novit & hoc tota plenius Gallicana Eccleſia, noverunt & omnes qui juſtitiam colunt & diligunt veritatem. Vos itaque progenitorum veſtrorum laudabilis imitator, & paternarum virtutum verus ſucceſſor & heres, ad eorum exemplum ſingularem & unicam Matrem Eccleſiam Dei, ex quo Regnum veſtræ commiſſum eſt Excellentiæ gubernandum, propenſius dilexiſtis*, &c. Vol. IV. Hiſt. Franc. Fr. du Cheſne, pag. 680.

JACOBUS Cardinalis, Ludovico VII. Regi Francor. *Quia hodie divinitatis clementia præ cæteris mundi Principibus Eccleſiarum vos conſtituit defenſorem, idcirco pro religioſis perſonis protectione, & auxilio potentiæ veſtræ indigentibus Serenitati veſtræ preces confidenter porrigimus.* Tomo IV. Hiſtoric. Cheſnæi, pag. 657.

Ex epiſtola Amalrici Hieroſolymor. Regis, ad Ludovicum VII. Regem Francorum. *Sicut de prædeceſſorum veſtrorum & totius proſapiæ veſtræ piiſſima intentione veriſſimè dicit, ſanctitas vobis innata ex more & propoſito laudabili ſemper conſuevit Regnum cui præeſtis in Domino, civitatem ſanctam & regionem ei univerſam adjacentem, & univerſos fidei Catholicæ charactere inſignitos protegere, fovere, & corroborare*, &c. Vol. IV. Hiſtoric. Franciæ Fr. du Cheſne, pag. 690.

Ex

Ex epiſtola O. & C. Frajapanes, Romanor. Conſulum, ad Ludovicum VII. Regem Francorum. *Inter cæteros mundi Catholicos Principes, feliciſſimæ memoriæ prædeceſſorum veſtrorum Regum fides & devotio plurimùm commendatur, qua circa ſanctam Romanam Eccleſiam in maximis periculis quæ ſibi frequenter evenèrè, conſtantiſſimi ad auxilium & ad obſequium promptiſſimi ſunt reperti*, &c. Vol. IV. Hiſtoric. Franciæ Fr. Cheſnæi, pag. 715.

Ex epiſtola Innocentii III. ad illuſtrem Francorum Regem. *Nos Eccleſiaſticæ proviſionis ſollicitudinem aſſumentes, ac conſiderantes quantum Regnum Franciæ in Eccleſiæ ſemper permanſerit unitate, tibi tanquam ſpeciali Eccleſiæ Romanæ filio, litterarum noſtrarum primitias duximus deſtinandas.* Vol. V. Hiſtoric. Franc. Cheſnæi, p. 707.

Ex epiſtola ejuſdem Papæ ad Philippum Francorum Regem. *Ad cumulum autem hujus præcipuæ dilectionis accedit progenitorum tuorum grata memoria, quos ſicut Chriſtianiſſimos Principes, nec ventus turbinis, nec impetus tempeſtatis ab Eccleſia Romana potuit aliquando ſeparare, quin potiùs tanto ampliùs in ipſius devotione ſervirent, quanto fortiùs in naviculam noſtri piſcatoris fluctus inſurgerent*, &c. Eod. vol. V, pag. 708.

Innocentius III. Epiſcopo Belvacenſi. *Cùm in tua diœceſi.* & infrà, *Sanè quia contigit interdum quòd aliquibus volentibus contrahere matrimonium, bannis, ut tuis verbis utamur, in Eccleſiis ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ editis, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama privatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium juramenta majorum de ſua propinquitate, ut ſuſpicionis tollatur materia, offerantur*, &c. Ex Collect. 4. Decretalium, lib. 4. tit. 1. cap. 2. & cap. *Cùm in tua*, de ſponſalibus & matrimoniis.

GREGORIUS IX. P. epiſt. ad Archiepiſcopum Remenſem. *Gallicana Eccleſia poſt Apoſtolicam ſedem eſt quoddam totius Chriſtianitatis ſpeculum, & immotum fidei fundamentum, utpote quæ in ſervore fidei Chriſtianæ, ac devotione Apoſtolicæ ſedis non ſequatur alias, ſed antecedat.*

GREGORIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Univerſitatis Magiſtrorum & ſcholarum Toloſanorum ſalutem, & Apoſtol. benedictionem. *Olim, operante illo qui vult omnes homines*, &c. *Et ut laici teneantur ſtudentibus in cauſa qualibet coram Eccleſiaſtico judice reſpondere, ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ*, &c. *Datum Laterani, 3. Kal. Maii, Pontificat. noſtri anno 7.* Cette Bulle eſt du Pape Gregoire IX, de l'an 1235, qui eſt l'érection de l'Univerſité de Toulouſe, & ſe trouve entiere dans le ſieur Paſquier en ſes recherches, chap. 37. du livre 9. *Voyez* les lettres octroyées par le Roi

ANCIENS TEMOIGNAGES.

Philippes Auguſte, en faveur de l'Univerſité de Paris, de l'an 1200, dont fait mention ledit ſieur Paſquier, chap. 7. du même livre de ſes recherches.

SUGGERIUS Abbas S. Dionyſii in vita Ludovici Groſſi, pag. 102. *Sequenti anno, venerandæ memoriæ univerſalis & ſummus Pontifex Paſchalis II. ad partes Occidentales cum multis & ſapientiſſimis viris Epiſcopis & Cardinalibus, & Romanorum nobilium comitatu, ut Regem Francorum, & filium Regem deſignatum Ludovicum, & Eccleſiam Gallicanam conſuleret ſuper quibuſdam moleſtiis, & novis Eccleſiaſticæ inveſtituræ querelis, quibus eum & infeſtabat, & magis infeſtare minabatur Henricus Imperator.* Et poſt paulo. *Et quidem deliberatum eſt Romæ propter Romanorum perfidiam, de præfatis, imò de omnibus quæſtionibus tutiùs Regis, & Regis filii, & Eccleſiæ Gallicanæ in Francia, quàm in Urbe diſceptare naufragio.*

STEPHANUS Tornacenſis Epiſcopus, epiſt. 160. ad R. Remenſem decanum. *Scio manſuetudinem domini mei Remenſis Archiepiſcopi tantam eſſe, ut cum caritate, quæ omnia ſuffert, voluntati filiorum citò cedat, maximè cùm generalis Eccleſiæ Gallicanæ conſuetudo ſingulares portiones canonicis ſuis diſtribuendas concedat & approbet, & ſummi Pontificis auctoritas non reclamet.*

HONORIUS P. III. in quinta compilat. Decretal. tit. 24. cap. 2. *Cùm Eccleſia Gallicana, per Dei gratiam, tanquam lucerna ſuper candelabrum poſita, luceat aliis per exemplum, qui videntes opera ejus bona glorificant Patrem cæleſtem, ne, quod abſit, tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias conſequenter obumbret.*

Ex epiſtola Urbani IV. Papæ, miſſa ad Ludovicum IX. Regem Francorum. *Attendentes quòd tu benedictionis filius, honoris tuæ matris Eccleſiæ zelator eximius, votis ipſius, non ſolùm cordis, verbi & operis conſtituti promptitudine te conformas, ſed ea omni ſollicitudinis ſtudio niteris prævenire. Lætemur igitur & gaudeamus in his procul dubio de te ipſo, quia non ſolùm progenitorum tuorum geſta recolenda proſequeris, & laudabilia veſtigia imitaris, ſed generis tui ſucceſſor non degener, eos virtutibus conaris excedere, quibus in tanta profapiæ claritate non indignè ſuccedis. Lætemur etiam nimirùm & non ſine cauſa gaudeamus, quia mater Eccleſia in te, quem ſui proſecutorem honoris & libertatis Eccleſiaſticæ protectorem aſſiduum experitur, ſecura quieſcit, nec oportet ipſam aliquibus ſollicitari moleſtiis, ne cujuſvis fraudibus ab ejus ſeparetis gremio vel uberibus abducaris. Dignè itaque Petri ſucceſſor & vicarius Jeſu Chriſti, teſte veritate fatetur, te ſingulare fortitudinis brachium, meritò communis aſſertionis teſtimonio concurrente, te prædicat incommutabilem Eccleſiæ ac præcipuum defenſorem*, &c. Vol. V. Hiſtoric. Franciæ Cheſnæi, pag. 865.

Pour ſatisfaire du tout à ce que promet le titre de cette obſervation, il faut faire voir ſuccinctement, & par un ordre chronologique, quels ont été les commencemens & les fondemens de la Religion Chrêtienne dans les Gaules, & en quelle conſidération ont été de tout temps, tant en particulier qu'en general, les Prélats de l'Egliſe Gallicane. ANCIENS TEMOIGNAGES.

Encore que Severe Sulpice, au ſecond livre de ſon Hiſtoire ſacrée, ait dit, *Religionem Dei ſeriùs trans Alpes ſuſceptam*, quelques-uns toutesfois ont remarqué & avec raiſon, qu'il ne fait point cette obſervation que par comparaiſon des Gaules avec l'Italie & l'Orient, qui avoient, comme plus proches de Jeruſalem, reçu la premiere lumiere de la Religion Chrêtienne.

Car dès le tems de l'Empereur Antonin, les diſciples de S. Polycarpe, Benignus, Andochius, Andeolus, Thyrſus, Ferrucio, & Ferruciolus avoient commencé de prêcher à Lyon, Vienne, Authun, Dijon, Valence & Beſançon.

En l'année 169. de notre Seigneur, qui étoit la ſeptiéme du regne de l'Empereur Marc-Aurele, nous avons les celebres Martyrs des Egliſes de Vienne & de Lyon, qui ſont Photin Evêque de Lyon, Alexandre, Attalus, Sanctus, Maturus, Ponticus, Biblis & Blandina. *Greg. Tur. lib. 1.*

Et S. Irenée qui ſucceda à Photin, & qui fut martyriſé ſous l'Empereur Severus l'an 198. avec toute ſon Egliſe de Lyon, remarque que les Egliſes fondées en Germanie deçà le Rhein, & entre les Celtes, demeuroient en la tradition de la Foi Catholique. *Lib. 1. c. 3.* *Greg. Tur. lib. 1.*

Auſſi le même ſaint Irenée & l'Egliſe Gallicane s'interpoſerent pour pacifier les différens qui étoient entre l'Egliſe Romaine & les Aſiariques. *Euſebe lib. 5. cap. 24. & 25.*

Depuis ce tems, le reſte des Gaules embraſſa la Religion Chrêtienne. S. Denys, S. Martial, S. Gatian, S. Auſtremoine, S. Paul, S. Trophime & S. Saturnin vinrent en l'année 250. fonder les Egliſes de Paris, Limoges, Tours, Clermont en Auvergne, Narbonne, Arles & Toulouſe; & peu à peu le Chriſtianiſme prit un accroiſſement ſi heureux, que Euſebe eſt forcé de reconnoître, que la Providence épargna la ſimplicité & la foi des Saints dans les Gaules, Italie, & autres lieux durant la grande perſécution de Diocletian, qui ne les travailla que deux ans, au lieu que l'Orient en fut cruellement affligé dix ans à diverſes repriſes, depuis la Pâque de l'an 303. juſques en l'année 312. *Greg. Tur. lib. 1. c. 30.* *Lib. 8. c. 13.*

Les Donatiſtes preſenterent lors leur requête au grand Conſtantin, le ſupplierent de leur donner pour Juges des Evêques des Gaules, qui ſeules avoient été exemtes du crime dont les Afriquains, les Italiens & les Eſpagnols avoient été coupables en livrant aux perſecuteurs les *Optatus l. 1.*

ANCIENS TEMOIGNAGES.

saints livres pour les brûler. L'Empereur délegua Maternus Evêque de Cologne, Rheticus Evêque d'Authun, & Marinus Evêque d'Arles, qui jugerent l'année ſuivante ce différent dans Rome avec le Pape Miltiades.

Lib. 1. c. 4. contre l'Epître de Parmenian.

En même-tems, Oſius Evêque de Cordouë, qui ſe trouve le premier ſouſcrit au Concile de Nicée, ayant été condamné par le Concile d'Eſpagne, fut abſous en celui des Gaules, & les Eſpagnols, comme remarque ſaint Auguſtin, cederent à la ſentence de leurs collegues.

En l'année 314. le Jugement du Concile de Rome ayant été reçu, l'Empereur en fit aſſembler un plus grand de tout ſon Empire dans Arles, où Marin Evêque de la ville preſida, où aſſiſterent 83. Evêques, à ſçavoir 21 Italiens, onze Eſpagnols, onze Afriquains, cinq Britaniens, & trente-cinq Gaulois, & eſt à noter que dans les lettres de la convocation rapportées par Euſebe, adreſſées à Creſtus Evêque de Syracuſe, l'Empereur parlant du Concile de Rome, dit expreſſément qu'il a deſiré qu'il fût compoſé des Evêques de Gaule & d'Afrique, & de celui de Rome, comme s'il eût peu conſideré le reſte: & en la lettre à Ælafius Vicaire d'Afrique au ſujet du Concile qui étoit convoqué à Arles, dit qu'il avoit commandé aux Evêques des Gaules de ſe rendre à Rome, *ut pro integritate vitæ ſuæ atque laudabili inſtituto cognoſcerent:* & enſuite il les appelle *idoneos & probatiſſimos viros.*

Lib. 10.

Concil. Gall. Tom. 1. p. 1.

p. 2.

Nicaſius, Evêque de Die, aſſiſta de la part des Gaulois au Concile univerſel aſſemblé à Nicée en l'année 325.

S. Maximin Evêque de Treves, l'an 337, protegea ſi puiſſamment S. Athanaſe, qu'il renvoya ſans effet les Legats venus d'Orient contre lui; & peu après il fut le premier qui admit à ſa communion Paul Evêque de Conſtantinople, chaſſé en haine de ſa Foi par l'Empereur Conſtantius, & fut cauſe de ſon rétabliſſement.

Veriſſimus Evêque de Lyon, & Euphratas Evêque de Cologne, l'an 347, aſſiſterent de la part de l'Egliſe Gallicane au Concile de Sardique, & l'Empereur Conſtans honora Euphratas de ſa Legation vers l'Empereur Conſtantius ſon frere.

Epiſt. Syn. Sard.

Theodor. hiſt. l. 2. c. 9.

La reſiſtance que fit Paulin Archevêque de Treves à la faction des Ariens a été memorable, car l'Empereur ayant fait aſſembler un Concile à Arles compoſé d'Ariens, il s'y oppoſa ſi courageuſement, qu'il en fut relegué juſques à ſa mort.

L'An 353.

En l'année 356, Saturnin Evêque d'Arles, chef de la faction Arienne, ayant aſſemblé un Concile à Beziers, S. Hilaire Evêque de Poitiers, & Rhodanius Evêque de Toulouſe travaillerent avec tant de reſolution, que les ennemis de la verité ne les pouvans ſupporter, les firent releguer en Phrygie.

Digitized by Google

En l'année 358, le Concile des Gaules condamna l'impieté contenuë dans la formule dreſſée à Sirmium. Phœbadius Evêque d'Agen compoſa expreſſément un livre pour la combattre, & S. Hilaire, pendant ſon exil, écrivit à même deſſein ſes excellens livres de la Trinité.

ANCIENS TEMOIGNAGES.

Saint Hilaire aſſiſta au Concile de Seleucie d'Iſaurie, l'an 359, où il fut admiré, & fit tout ce qui ſe pouvoit faire pour la défenſe de la vérité, & après le Concile il préſenta trois requêtes à l'Empereur, qui aima mieux le laiſſer retourner en Occident, que de permettre qu'il triomphât de l'hereſie en Orient.

Sulpit. Sever.

En la même année, dans le Concile d'Arimini, nos Evêques refuſerent d'être défrayés aux dépens de l'Empereur, crainte que cela ne portât préjudice à leur liberté. Phœbadius Evêque d'Agen, & Servais Evêque de Tongres, ſe ſignalerut en cette occaſion.

Sulp. Sever. Hiſt. ſacr.

L'an 360, Saint Hilaire retourné d'Orient, fit condamner dans pluſieurs Conciles, & particulierement par celui de Beziers, l'hereſie Arienne, & ceux qui la maintenoient, & ainſi il repurgea les Gaules de cette pernicieuſe hereſie. Non content de ces belles actions, il paſſa en Italie, y rétablit les Egliſes, & y enſeigna la pure doctrine, ce que les autheurs de diverſes nations n'ont pas oublié, comme Ruffin Italien, & Sozomene Grec, liv. 5, c. 12 de ſon Hiſtoire.

Lib. 2.

En l'année trois cens ſoixante-deux, le Concile des Gaules aſſemblé à Paris, condamna cette hereſie d'Arius, témoigna ſon zele aux Egliſes d'Orient, & les rendit plus fermes & aſſûrées à maintenir la verité.

Saint Hilaire, en l'année trois cens ſoixante-neuf, prit à partie Auxentius qui occupoit l'Egliſe de Milan, & tâchoit par divers artifices de couvrir ſon impieté ; mais l'Empereur Valentinian, poſſedé par Auxentius, contraignit ſaint Hilaire de ſe retirer.

Le Concile d'Italie ayant à s'aſſembler dans Aquilée l'an trois cens octante & un, demanda l'aſſiſtance de celui des Gaules, qui y députa les Evêques Conſtantius d'Orenge, Juſt de Lyon, Proculus de Marſeille, Theodore d'Octodore aujourd'hui Martigny, Domnin de Grenoble, & Amantius de Nice.

L'Egliſe d'Eſpagne s'aſſemblant à Saragoſſe en l'année 381, contre les Priſcillianiſtes, invita l'Egliſe des Gaules qui délegua Firadius Evêque d'Agen, & Dauſin Evêque de Bourdeaux, qui furent nommés les premiers dans le titre du Concile.

En l'année trois cens octante-cinq, l'Empereur Maximus commit aux Egliſes des Gaules le jugement de Priſcillian hereſiarque Evêque d'Avila en Eſpagne, & Inſtantius autre Evêque de la même Province, qui furent jugés & condamnés au Concile de Bourdeaux.

ANCIENS TEMOIGNAGES.

Heros Evêque d'Arles, & Lazare Evêque d'Aix ſe rendirent parties contre l'Hereſiarque Pelagius, & le firent condamner l'an quatre cens douze.

L'An 425.

Et encore que ceux qui ſuivent n'ayent point été honorés de l'Epiſcopat, ils meritent néanmoins d'être inſerés en cet abregé. Proſper homme ſeculier a defendu avec vigueur la doctrine de ſaint Auguſtin contre ſes calomniateurs, & Vincent religieux du Monaſtere de Lerins en Provence, écrivit en l'année 433. cet excellent ouvrage qui ſe lit aujourd'hui avec admiration.

Vita ſancti Germani.

En l'année 446, l'Egliſe Gallicane priée inſtamment par celle de la grande Bretagne, envoya ſaint Germain Evêque d'Auxerre, & S. Loup Evêque de Troyes, pour combattre le Pelagianiſme, qui avoit pris de profondes racines dans ce pays.

Le Pape Leon montra l'eſtime qu'il faiſoit de nos Evêques Gaulois, lors qu'en l'année quatre cent cinquante, il leur communiqua la lettre qu'il écrivit pour la défenſe de la Foi bleſſée en la perſonne de Flavian, & cette communication fut ſuivie de l'approbation de nos Evêques, dont le Pape leur ſçût gré, & s'en conjouit avec eux. L'année ſuivante il leur communiqua la ſentence du Concile de Chalcedoine contre Eutyches.

Notre Avitus Evêque de Vienne, en l'année cinq cent trois, au nom de toute l'Egliſe Gallicane, employa tout ce qu'il avoit de pouvoir pour pacifier l'Egliſe de Rome.

Ce qu'a dit le Cardinal Baronius l'an cinq cent ſept, vol. VI. de ſes Annales, eſt fort remarquable, pariant de ſaint Quintian Evêque de Rhodez. *Modò*, dit-il, *de S. Quintiano narrata à Gregorio hîc deſcribamus : quibus de turbationibus Galliarum hæc cauſa præmittenda. Gens illa ab exordio naſcentis Eccleſiæ Catholicis ſemper aſſueta dogmatibus, haud facilè patiebatur Arianum barbarum nobiliorem Galliarum partem, utpote Italiæ magis propinquam, obtinere : memores quot quantaque majores ipſorum ſanctiſſimi qui ſub Conſtantio Auguſto claruere Epiſcopi obiſſent ſtrenuè adverſus Arianos pro Catholica fide certamina.*

Et le même Autheur, en l'année 509, après avoir déduit les bonnes qualités des Evêques des Gaules qui ſe trouverent au Concile d'Epaune, & comme ils avoient travaillé pour extirper l'Hereſie Arienne, dit, *Vides quot quantiſque dignitſimis ſacerdotibus ea hoc tempore Gallicana provincia fuerit illuſtrata, qualiſve fuerit corona ſanctorum Patrum, quos fides Catholica, morum ſanctitas, & conceſſa divinitus miraculorum editio fecit cælo terraque conſpicuos.*

Tom. 1. Concil. Gall. p. 188. 191. p. 215. 223.

Le Pape Hormiſda communiqua en l'année 517. à l'Egliſe

Gallicane le deſſein qu'il avoit pour l'extinction du ſchiſme de l'Orient ; & en l'année 529. le ſecond Concile d'Orenge éclaircit la doctrine de la Grace contre les Pelagiens, & en l'année ſuivante le Pape Boniface ſecond confirma ce que le Concile avoit arrêté. ANCIENS TEMOIGNAGES.

Le Pape Vigilius, l'an 550, rendit compte à l'Egliſe Gallicane de ſa conduite en Orient : & l'autorité de notre Egliſe étoit en telle reputation, que les Italiens prierent les Ambaſſadeurs Gaulois de travailler auprès de l'Empereur Juſtinian, en faveur du Pape Vigilius & de Dacius Archevêque de Milan. *Tom. I. Concil. gall.* Pag. 287. Pag. 294.

Notre Roi Childebert, en l'année 555, fit une Ordonnance pour abolir les reſtes du Paganiſme, & l'année ſuivante le Pape Pelagius addreſſa à ce Roi ſon apologie touchant ſa foi. Pag. 301. Pag. 304.

L'Archevêque de Treves Nicetius addreſſa une remontrance Chrêtienne à l'Empereur Juſtinian, & à Clodeſinde Reine des Lombards, és années 563 & 565.

Il nous reſte de grands temoignages de l'eſtime que faiſoit le Pape Gregoire I. de notre Roi Childebert II. & il ſe void comme il recommanda à Virgilius Evêque d'Arles, Auguſtin Apôtre des Anglois & les ſiens. Pag. 418. Pag. 421. 422. 423, &c.

En l'année 649, le Pape Martin demanda à ſaint Amand Evêque de Maſtricht, que noſtre Egliſe Gallicane confirmât le Concile qui avoit été tenu de nouveau à Rome. Et le Pape Agathon convia à ſon Concile la même Egliſe Gallicane, qui y deputa Adeodatus Evêque de Toul, Felix Evêque d'Arles, & Taurin Evêque de Toulon.

En l'année ſept cent nonante-quatre, il fut tenu un Synode à Francfort, où l'hereſie Felicienne fut condamnée pour la troiſiéme fois par les Evêques des Gaules, de la Germanie & d'Italie, en preſence de Charlemangne, & de Theophylacte & Eſtienne Evêques envoyés par le Pape Adrian. *Annal. Franc. incerti.*

L'on ne peut pas douter que nos Rois Charlemagne & Louis le Debonnaire n'ayent aboli le Paganiſme, & établi la Religion Chrêtienne dans le Dannemarck & la Suede, & par tout le Septentrion, par ſaint Anſgarius & ſes ſucceſſeurs Archevêques de Hambourg : les témoignages en ſont très-certains & ſans contredit. *Vitæ SS. Wilhadi, Anſgarii, & Rimberti.*

L'Empereur des Grecs, en l'année huit cens vingt-quatre, pria notre Roi Louis le Debonnaire & l'Egliſe Gallicane, de connoître de la querelle des Images : & le Pape Nicolas I, en l'année 866, pria Hincmar Archevêque de Rheims & l'Egliſe Gallicane, de l'aſſiſter contre les accuſations des Grecs.

Pour finir cette Obſervation, il eſt à propos de remarquer que les Papes Gregoire II. Eſtienne II. Paul I. Adrian I. Leon III. & 730. 735. 779. 753.

ANCIENS TEMOIGNAGES.

pluſieurs autres de ce ſiecle ont demandé la protection de nos Rois, en ont reſſenty les effets, leurs lettres en ſont venuës juſques à nous, l'on en a leurs remerciemens remplis de louanges & de benedictions, qui ſe trouvent dans un recueil d'Epîtres publié par Gretſerus, & qui a été mis dans le troiſieme volume des Hiſtoriens de France, & dans dix Epîtres du Pape Leon III. à Charlemagne, publiées par le Docteurs Conringius, & dans une autre collection d'Epîtres des Papes, Empereurs, Rois, Cardinaux, Evêques, Ducs & Comtes, à notre Roi Louis VII, qui ſont fort notables, & qui meritent d'être examinées, comme encore une autre collection d'Epîtres des Papes qui ſont dans les quatriéme & cinquiéme volumes des Hiſtoriens de France, à quoi eſt à propos de joindre le premier Chapitre des Preuves des Libertés de l'Egliſe Gallicane, principalement la note fort ample qui eſt ſur le quatriéme article de ce Chapitre.

Outre tout cela, le Roi, par une marque de la grande pieté de ſes predeceſſeurs, a en ſon Royaume les Chefs d'Ordre de pluſieurs Religions monaſtiques; ſçavoir, Cluny, Ciſteaux, Premonſtré, Grammont, le Val des Ecoliers, ſaint Antoine de Viennois, la Trinité dite des Maturins, le Val des Choux, les Chartreux, les Feuillans, le Grand Maître de l'Ordre de S. Lazare. De ceux-ci depend un grand nombre de Monaſteres, qui ſont épars dans toute la Chrétienté, ſur leſquels les Generaux Chefs d'Ordre ont beaucoup d'authorité, & droit de viſite.

Après tant de beaux titres, tant de notables marques de la pieté & generoſité de nos Rois, tant de preuves certaines de la ſainteté, de la vertu & ſuffiſance éminante de nos Prelats, peut-on s'étonner, peut-on trouver étrange que des Rois ſi puiſſans & ſi pieux, des Prelats ſi relevés en doctrine & ſainteté de vie, ſe ſoient conſervés en cette ingenuité premiere & naturelle liberté, en ce droit commun, & qu'ils ayent tranſmis à leurs ſucceſſeurs ce même courage & cette forte reſolution de vivre comme eux, & de ſuivre leur doctrine, & de s'oppoſer à tout ce qui ſe peut entreprendre pour ruiner cette honnête liberté, qui ſeule a conſervé l'Eſtat & la Religion Catholique en ce Royaume.

EX PRÆFATIONE P. PITHOEI IN SALVIANUM, AD NIC. FABRUM.

JAM liberè dicam, mi Faber, ſic ſæculum eſt, ut qui vitiis noſtris pares eſſe vix poſſumus, majorum virtutibus æſtimandis omninò impares ſimus: quibus tamen quid anteferatur non video. Nam ut regionis cultum intueamur, quid eſt quæſo, quod Galliæ

cæteris

ANCIENS TEMOIGNAGES.

cæteris orbis regionibus invideant? Scripſerit utique Sulpitius trans Alpes Dei religionem ſeriùs viſam. Eccleſiarum tamen in Celtis apud Irenæum mentio, atque ille ipſe jam noſter factus Hierenius, & Vettii Epagathi, martyrumque Lugdunenſium celebratiſſimæ etiam apud Græcos memoriæ, quos jam tum progreſſus ſacroſancta fides apud nos feciſſet, ſatis oſtendunt: & quod apud Caſſiodorum Theodericus Gundebaldum laudat quòd per eum, ut ipſius verbis dicam, Burgundia gentile propoſitum depoſuerit, ſi quis non ad fœdus ſocietatemque cum Romanis Gotiſque ſucceſſoribus initam, ſed ad Chriſtianiſmum referri [illegible]let, profectò ſatis prodae non intelligere ſe quæ tum gentes ab Italis dicerentur. Jam & illos ipſos Burgundiones tum quidem ad fines Æmiliæ & Liguriæ progreſſos, dein Maſſilienſis provinciæ ac regionum circa Rhodanum Secaunamque ditione contentos, multo ante Chriſtiana fidi imbutos fuiſſe vel ex Eccleſiaſtica Græcorum Hiſtoria conſtat. Illud ſanè temere inficiari nolim, quod & idem Severus teſtatur, ante Martinum adeo paucos in agris vicíſque apud nos fuiſſe Chriſtianos, ut non abs re antiquitas noſtra paganorum nomen de iis uſurpaſſe videatur. Atque ob id quidem minus miror Pannonium hominem ſanè divinum, tanto à noſtris honore habitum, ut ab ejus tranſitu ſeu depoſitione diu annos numerarent: poſt etiam nundinarum ſollennium dies ut Remigij ſic Martini nominibus inſignirent: quin & Turonicum iter non minoris quam Romanum facerent. Sed habuiſſe tum ac multò etiam antè Civitates ſuos Epiſcopos (quos & Papas communi vocabulo apellabant) nec eos quidem vulgaris notæ homines, ſed viros ſummos & probitate atque eruditione orbi admirabiles, notius eſt quàm ut pluribus demonſtrari opus ſit. Teſtis idem ille Gallogræcus Irenæus. Teſtis & ejus anteceſſor Fotinus, Polycarpi, ut tradunt, diſcipulus, Antonini fere principatu Roman miſſus, epiſcopante in ea urbe Eleutherio, quem benedicti elogio Tertullianus Afer martyrem ornat. Teſtes Tholoſanus Saturninus, Gatianus Turonicus, Trophimus Arlatenſis, Strimonius Arvernus, Martialis Lemovicus, Paulus Narbonenſis. Teſtis Pontius Cypriani in Africa Diaconus, poſt ejus beatum martyrium Preſbiterio in Gallia functus. Teſtes illi quos Donatiſtæ Africæ, quantumvis ſuperbi & difficiles, in cauſa tamen Cæciliani, libello ad Conſtantinum Imperatorem dato, ſibi ex Gallia potiſſimùm judices dari poſtularunt. Teſtes & ij qui Arelatenſibus aliiſque Synodis circa ea tempora, quin & ante ipſius Conſtantini principatum in Gallia habitis, frequentes adfuere. Teſtis Nectarius Viennenſis, qui Vaſenſi primus interfuit. Teſtis & ille numquam ſatis laudatus Hilarius, per quem de prælio (ut Hieronymus ait) revertentem Gallia Ariminenſis perfidiæ & [illegible] dolum vitavit, cùm omnes pænè

ANCIENS TEMOIGNAGES.

toto orbe Eccleſiæ, ſub nomine pacis, & regis Arianorum conſortio pollutæ eſſent uſque eo, ut ejus quoque contagionis ac labis non in Græcorum modò Theologorum libris, ſed in ipſis etiam Imperatoriarum legum codicibus hodiùque ſuperſint reliquiæ. Teſtis idem Sulpitius ad ea tempora ſcriptor, non Biturigarum Epiſcopus generis Senatorii, ut pleriſque malè viſum eſt, ſed Primuliacenſis in Aquitania Preſbyter, longè Gunthramni regis temporibus antiquior, Paulini familiaris, quo digniorem Salluſtio Tacitoque æmulum, ne inter Romanos quidem ſuperioris ætatis ſcriptores, ullum video. Quin & Paulinus ipſe, & Ruſticus, & Phaſianius, & Proſper Aquitani. Teſtis Aletius Preſbyter Hieronymo & ſanctitate & eloquentia doctrinaque laudatus. Teſtis Vincentius, qui Peregrini nomine Commonitoria ſcripſit, quibus nihil eo genere aut majore judicio aut acutiore ſtilo conſcriptum memini. Teſtes poſt hos Eucherius Lugdunenſis, Hilarius Arelatenſis, Avitus & Claudianus Mamertus Viennenſes, Apollinaris Arvernus, Fauſtus Rhegienſis, & ut ad Maſſilienſes aliquando veniam, Muſæus, Gennadius, & hic, jam noſter Salvianus. Nam quid ego Belgas Celtaſque memorem, Lupum Tricaſſinum Pontificum principem dictum, & Germanum Autiſſiodorenſem, quibus aſſertoribus ultima Britannia fidei ingenuitatem retinuit? Quid Remigium illum Rhemenſem? quid alios ejus ætatis Epiſcopos ac Preſbyteros? quorum in Catholicam fidem zelo à Francis Galliæ Imperium deberi ſcio, & à recentioribus Hiſtoriographis non ſatis animadverſum miror. Nunc quidem iſtos tantùm digito indicaſſe volui, per quos potiſſimùm ſingulari quodam Dei beneficio effectum eſt, ut, etſi ea ætas nævis ſuis non caruerit, ſola tamen Gallia, ab acerrimo rigidiſſimoque cenſore, monſtra non habuiſſe, dicatur. Hoc verò illi non voce tantùm de ambone & pulpito, aut aræ gradibus conſequuti ſunt, ſed libris dictatiſque ſuis; quos ſi quis cum aliarum nationum ſcriptis conferre volet, auſim ego ſacramento contendere, nec verborum nitore, nec ſententiarum pondere, nec rerum gravitate ceſſuros. Atque adeo ſæpe optavi horum non modò quæ edita ſunt, ſed & quæ ex antiquis bibliothecis recuperari poſſent, omnia colligi, & Gallicæ Theologiæ tanquam ſpeculum quoddam fieri, in quo majorum noſtrorum virtutes quaſi contractis luminibus clariùs elucerent.

CODEX

CANONUM ECCLESIASTICORUM

DIONYSII EXIGUI,

SIVE

CODEX CANONUM VETUS

ECCLESIÆ ROMANÆ,

Ab HADRIANO *Papa I*, CAROLO MAGNO *quondam oblatus.*

Hac poſtrema Editione à mendis expurgatus & notis elucidatus. Cui acceſſerunt antiquiora Pontificum Romanorum Decreta ab eodem Dionyſio collecta.

Digitized by Google

CODEX CANONUM VETUS ECCLESIÆ ROMANÆ.**

LOCI QUI HUJUS CODICIS ECCLESIÆ ROMANÆ MEMINERUNT.

CANON DE LIBELLIS, DISTINCT. 20.

Leo Papa IV, Epiſcopis Britanniæ.

DE libellis & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & ſanctorum Conciliorum Canones relinquere, vel Decretalium regulas, id eſt, quæ habentur apud nos ſimul cum Canonibus. Quibus autem in omnibus Eccleſiaſticis utimur judiciis, ſunt ſtatuta Canonum Apoſtolorum,

CODEX CANONUM.

** C'eſt ici le Code des Canons dont parle l'art. 41 des Libertés, & l'édition la plus complette que l'on puiſſe en donner. C'eſt celle de M. Pithou, qui fut donnée au Public ſous les auſpices, & même par les ſoins de M. le Pelletier, Contrôleur Général. Nous n'ajouterons rien ici aux explications que nous en avons faites dans le nouveau Commentaire dudit article 41 deſd. Libertés. Nous avertirons ſeulement, que dans cette édition, on trouvera les Canons du Concile d'Epheſe que Denis le Petit trouva bon d'omettre. M. Pithou y a mis auſſi un ancien monument ſur la primauté de l'Egliſe Romaine, qu'il avoit placé entre les Canons des Conciles & les Décrétales des Papes, & que nous avons cru ne devoir inſérer ici qu'après ce qui compoſe proprement le Code ancien des Canons de l'Egliſe Romaine. Cette piece eſt précédée d'une Préface ou Epitre de Wendelſtin qui en fait les plus grands éloges; il la donne comme une des plus fortes armes qu'on puiſſe employer contre les Détracteurs hérétiques du S. Siege & des Pontifes qui l'occupent.

CODEX CANONUM.

Nicænorum, Ancyranorum, Neocæſarienſium, Gangrenſium, Antiochenſium, Laodicenſium, Conſtantinopolitanorum, Epheſinorum, Chalcedonenſium, Sardicenſium, Africanenſium, Carthaginenſium, & cum illis regulæ Præſulum Romanorum, Sylveſtri, Syricii, Innocentii, Zozimi, Cæleſtini, Leonis, Gelaſii, Hilarii, Symmachi, Hormiſdæ, Simplicii & Gregorii Junioris. Iſti omnino ſunt, & per quos judicant Epiſcopi, & per quos Epiſcopi ſimul judicantur, & Clerici.

Præfatio ad Codicem Gratiani juſſu GREGORII XIII *recognitum.*

IN Eccleſia Romana, omnium Eccleſiarum magiſtra, ſolitos eſſe aſſervari Conciliorum Canones & Pontificum Decreta, ac cæteris Eccleſiis communicari, plane compertum eſt. Atque in uſu præcipue videtur fuiſſe collectio illa, quam Nicolaus Papa in *c. Si Romanorum, diſt. 19*, Codicem Canonum nominat: in quo continebantur Canones, & regulæ illæ quæ recenſentur a Leone IV, *cap. de libellis, diſt. 20*. Hujus Codicis tria manuſcripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana bibliotheca. Extat etiam impreſſus Moguntiæ, an. ſal. 1525. Repertus eſt autem in vetuſtiſſimo Cardinalis Vercellenſis codice Creſconii ad Epiſcopum Liberinum quidam quaſi Nomocanon: in quo, cum pluribus cauſarum titulis propoſitis, exponatur deinde quibus Synodorum ac Decretalium Epiſtolarum locis cauſæ illæ tractentur, capita capitibus Moguntini codicis, & numeri numeris optime reſpondent. Quæ quidem à Creſconio adhibita diligentia ſatis indicat frequentiſſimum fuiſſe hujus collectionis uſum: & hæc ea eſt, quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, abſolute Codex Canonum vocatur.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, AC D.

D. MATTHÆO,

S. R. E. tit. ſancti Angeli Presbytero Cardinali, & Archiepiſcopo Salisburgenſi, Domino ſuo colendiſſimo,

JOANNES WENDELSTINUS (**).

Felicitatem.

CUM nuper Moguntiæ, Domine Reverendiſſime, chalcographo illi, cujus majores præclaræ illius artis impreſſoriæ inventores fuere, tradidiſſem, ut ederetur, exemplar Concilii Triburienſis, exhibuit ille mihi vicißim egregios duos Codices, plurimum

Duo codices.

(**) Iſte primus in lucem Artis Impreſſoriæ vetus Codex Canonum tradidit Moguntiæ, ann. 1525, ut hic.

ſane, tum propter ea quæ continebant, tum propter admirandam ſcripturæ vetuſtatem ſuſpiciendos, ac venerables. Quos arte ſua divulgare cupiens [ut eſt antiquitatis maxime ſtudioſus] mihi facile perſuaſit, ut operam meam quantulameumque præſtare queam, ad tam honeſtum conatum ei haud anxie promiſerim. Ambo enim Codices idem per omnia continebant; & addebat ille ſpem de tertio quoque Codice ex Erbachenſi Monaſterio adferendo, quem & brevi poſt inde attulit. Erat autem is aliquantulum ab aliis duobus diverſus: non parum tamen profuit nobis, præſertim in tranſcriptione Conciliorum; nam & emendatior erat aliis plerumque, & Epheſinum Concilium, quod alii duo non habebant, ex eo ſolo tranſcripſimus. Non enim omittendum eſſe videbatur, cum ſit unum de quatuor illis præcipuis, ac maxime ſacroſanctis, de quibus & Imperatorum, & Pontificum, Conciliorumque venerabiles extant ſanctiones, ut eorum conſtituta inviolabiliter ſerventur ab omnibus: quæ & Romanus Pontifex in ſua profeſſione vel ad unum uſque apicem immutilata ſervare, ac modis omnibus ſequi, & prædicare ſolenniter profitetur. Quod autem alii duo Codices nihil de Epheſino habent Concilio, hinc factum eſſe arbitramur, quia ejus capitula nihil ad regimen paſtorale, & Eccleſiaſticam diſciplinam [de quibus hic præcipue agitur] ſed potius ad fidem, & myſterium incarnationis Verbi Dei ſpectant. Cæterum quanto labore conſtet nobis hæc editio, ii probe ſcient expendere, qui aut Codices iſtos legerunt, aut alios conſimiles [uti ego in Fulgentii quoque opuſculis expertus ſum] obſoletis characteribus, mendiſque crebrioribus obſcuratos, atque in verborum contextu fædiſſime depravatos, & proinde neque lectu, neque intellectu faciles, in lucem dederunt. Adjuvit nos egregie in reſtituendis provinciarum præſertim urbiumque nominibus ex græcis Authoribus Nicolaus Carbacchius, cui proinde lector non parum gratiæ debet, nam & hoc præſtat, ut opus ex officina bene correctum prodeat, dum operarum lapſus diligenter emendat, præliique caſtigat errorem. Ut autem lecturis fructuoſior hæc fiat editio, adjeci marginibus annotationes locorum, non eorum modo, quæ ſacris ex literis citantur, ſed & illorum, quæ ex iis originalibus olim in volumen Decretorum tranſcripſit Gratianus. Poterit certe lector haud unum inde percipere fructum: hinc enim cognoſcet, ſiquando Gratianum legat, ubinam in originalibus ex ordine habeantur, quæ ille carptim, velut centenos per rhapſodiam allegat; & contra, ſi legat originalia, videbit in margine, ubi uberiorem tractatum capituli, quod legit, inveniat apud Gratianum, qui plerumque conplures Pontifices, & canones pro unius ſententiæ meliori & confirmatione, & intelligentia adducere ſolet. Præſtabit & hunc fructum annotatio, ut alterum volumen alteri

CODEX CANONUM.

Tertius codex, Erbachen

Diſt. 16. Sancta.

Annotatio marginalis.

Volumen decretorum.

CODEX CANONUM.

jorem faciat fidem, ſi utrobique dictorum conſonantia reperiatur; præbeatque alterum alteri majus lumen, & adminiculum non ſolum intelligentiæ, ſed etiam emendationis: utrobique enim eſt reperire quod emendes. Denique & id in fructum reputari poterit, ſi lector hinc intelligat, quam inique nonnulli criminantur, & calumnientur, immo & damnant, atque in ignem projiciendum cenſent præclarum illud Gratiani volumen, quod ex tot ſacratiſſimorum Conciliorum canonibus, ac ſanctiſſimorum Pontificum decretis laborioſiſſime compoſitum eſt, ac diligentiſſime per diſtinctionum, cauſarumque & quæſtionum ſeriem diſpoſitum. Pulcrum quidem eſt hoc, quod nunc profertur, antiquitatis monumentum; ſed multo & ampliora, & vetuſtiora habuit originalia, ex quibus volumen ſuum collegit Gratianus. Nam & Concilia multo plura, &

Ut Toletanum, Agathenſe, Meldenſe, Arelatenſe, Elibertinum, & id genus plurima

Pontifices multo vetuſtiores, ut Anacletum, Evariſtum, Alexandrum, Sixtum, Urbanum, Fabianum, & complures alios martyrio glorioſos Apoſtolicæ ſedis Præſules allegat. Sed & horum ipſorum, quos Codices iſti antiqui referunt, plura quam hic reperias, adducit Decreta, & quidem egregia. Recitat inſuper plurima, eaque tum pietate, tum eruditione laudatiſſima, Eccleſiaſticorum Interpretum, & Doctorum, atque irrefragabilium Authorum, dicta, quæ ſane plurimum tum ad veram Religionem, tum ad vitæ probitatem conferunt. Intelliget igitur hinc pius lector, quid illi debeatur Theomacho, qui ante quadriennium tot Conciliorum ſacros Canones, tot Pontificum Decreta, vel ſanguine ipſorum conſecrata, tot hiſtoriarum exempla, tot ſanctorum Patrum dicta, tot denique ſacræ Scripturæ loca, quæ Gratianus allegat, in feralem rogum, quem publice ſtruxerat ad ſcelus, immani ſacrilegio projecit. Jucundius tamen, atque etiam fructuoſius arbitror fore lectori conſpicere in hoc, qui nunc editur Codice, tot Canones ſacros in ipſo originali, & pulcre per ordinem diſpoſitos, & breviter commemoratos, quam videre eoſdem alibi per commendicata ſuffragia aliunde citatos, atque ſub centonum forma laceros, ac ſparſim diſjectos. Utilius item fuerit celeberrima illa Concilia, quæ toties allegantur paſſim, in vero fonte, tam limpido ſane, ac ſine turbidis apocryphorum admiſtionibus puro, contueri, eaque in tam breve ac bene digeſtum redacta compendium facillime, ac brevi tempore tum perlegere, tum memoriæ commendare. Adjuvant enim memoriam origo, brevitas, numerus, locus, ordo. Et quo minus tædii, plus fructus habeat pius lector, adjeci catalogum, in quo breviſſime vel uno contuitu clare videre poterit locum, tempus, ac numerum ſingulorum, quæ profecto mihi haud ita parvo ſunt conquiſita labore. Conſulendi quippe fuerunt non modo Chronicorum, hiſtoriarumque, ac Coſmographorum libri, ſed & antiqui Doctores

Cypriani, Ambroſii, Nazianzeni, Hieronymi, Chryſoſtomi, Auguſtini, & id genus plurium claſſicorum.

Utilis originalium Editio.

Eccleſiaſtici:

Eccleſiaſtici: nec tamen omnia, quæ volebam, reperire potui; itaque & ex conjecturis quædam fuerunt elicienda. Appoſui item tum circa Canones Conciliorum, tum circa Pontificum Decreta quaſdam annotationes prævias pro ſimplicioribus, ut & melius intelligant quæ ſequuntur, & pluris faciant eorum authoritatem, quam ſolent nunc plerique. Videbit itaque hic pius lector in vetuſtiſſimis Apoſtolorum Canonibus non eſſe rem novam ordinationes Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, ac aliorem Clericorum: nec novum eſſe dogma de oblatione & ſacrificio Miſſæ, de diſcrimine inter Clericos & Laicos, de excommunicatione, de continentia Clericorum; ne quis eorum uxorem ducat, exceptis Lectoribus, Cantoribuſque duntaxat; ne viduam, aut ejectam, aut meretricem accipiat; de poteſtate item Epiſcopi in Clerum, de diſtinctione Parochiarum, ne ſæculari potentia pervadantur Eccleſiæ, ut rerum Eccleſiaſticarum curam habeat Epiſcopus; & id genus plura, quæ nunc a multis, velut impia aut ridicula barbarica temeritate ſuggillantur & damnantur. Videbit item ex ſacratiſſimo Concilio Nicæno, antiquiſſimum eſſe inſtitutum, ne quilibet paſſim ad Clerum ſuſcipiatur: ne ſine Coepiſcopis ordinetur Epiſcopus: ne ab Epiſcopo excommunicatus ab aliis recipiatur: ne ſine Metropolitani ſententia Epiſcopus fiat: ne ſine diſcuſſione Presbyteris manus imponantur: ne lapſi ad Ordinem Cleri promoveantur: ne, qui abrenunciaverunt ſemel militiæ ſæculari, iterum ad ſæculum regrediantur: ne Diaconi, cum offerendi poteſtatem non habeant, Presbyteris Corpus Chriſti porrigant. Hæc nunc omnia à novis Waldenſibus, tanquam vana, impia, & per avaritiam, aut ſuperbiam introducta, contemnuntur. Quam rigida autem, ac longa fuerit olim pro peccatis pœnitentia, ſane Canonibus declarat Concilium Ancyranum, Nicæno etiam antiquius; & Neocæſarienſis Concilii [quod & ipſum Nicæno vetuſtius eſt.] Primus Canon ait: Presbyter, ſi uxorem acceperit, ab ordine deponatur. *Nunc autem paſſim non ſolum Presbyteri, ſed & Monachi, Sanctimonialeſque contra omnium decreta ſacrilegas celebrant nuptias. Sunt & alia quamplurima veterum in iiſce Conciliis inſtituta, qua nunc Germanici Waldenſes aut in barbaros ritus demutant, aut penitus abolere conantur. Inſcribunt enim jam libros de abroganda Miſſa, de nova miſſandi formula contra Canonem Miſſæ, de Miſſa Theutonica; de abolendis Matutinis, aliiſque Horis Canonicis ac Miſſis, Vigiliiſque, & Anniverſariis pro defunctis hactenus celebratis; de tollenda ſatisfactione pro peccatis, & confeſſione auriculari; de Sanctorum Reliquiis, Imaginibuſque abolendis; de prohibenda veneratione ſanctæ Crucis & Sanctorum; de abolendis Eccleſiarum, Cœmiteriorum, Monaſteriorum, Altariumque dedicationibus, ac ſacrorum Ordinum conſecrationibus,*

CODEX CANONUM.

Antiqua Eccleſiæ inſtituta.

Conſtituta Nicæni Concilii.

Dogmata novorum Waldenſium.

CODEX CANONUM.

Benedictionibus ſalis, aquæ, vini, herbarum, cereorum, & id genus aliis cæremoniis. Meras denique aiunt eſſe facies Antichriſti, Calices, Imagines, Vaſa, Utenſilia, Vela, Pallas, Corporalia, Lumina, Lampades, & ſine modo ac numero in Eccleſiis ornamenta; atque egregium inquiunt eſſe perdendæ pecuniæ artificium, in ſtruendis, ornandis, locupletandis Templis, Monaſteriis, Sacellis, Altaribus & ejus generis operibus. Quis autem non videt ex hac ſaltem editione, quam diverſa & aliena ſint hæc nova eorum dogmata ab antiquis Apoſtolorum omniumque Sanctorum inſtitutis? Suſcipiat igitur Reverendiſſima D. T. & laborem hunc noſtrum æquo animo, & opus ipſum in tuum patrocinium, cum is ſis Præſul, & Princeps, qui prudentia, eruditione, ſapientia, gravitate, experientia, authoritate denique & gratia non modo apud Germanos, verum etiam apud exteras nationes, Regeſque Chriſtianos ſpectatus es, ac plurimum vales. Tuum itaque judicium nobis contra omnes antiquæ Religionis noſtræ hoſtium cavillos ſatis validum erit præſidium, ſi editionem hanc probaveris. Bene valeat Ampliſſima D. T. cui me etiam atque etiam devotiſſime commendo. Ex Francofordia ad Mœnum, VI. Id. Jan. Anno a natali Chriſti M. D. XXV.

CATALOGUS CONCILIORUM

quorum Canones in hoc volumine recenſentur.

Anno Domini			
95	Regulæ Eccleſiaſticæ Apoſtolorum per Clementem I.		Can. L.
324	Nicænum Concilium.	in Bithynia.	Can. XX.
304	Ancyranum Concilium.	in Galatia.	Can. XXIV.
314	Neocæſarienſe.	in Ponto Polemoniaco.	Can. XIV.
333	Gangrenſe.	in Paphlagonia.	Can. XX.
345	Antiochenum.	in Syria Cœle.	Can. XXV.
368	Laodicenſe.	in Phrygia Pacatiana.	Can. LIX.
383	Conſtantinopolitanum.	in Boſphoro Thraciæ.	Can. III.
434	Epheſinum primum.	in Aſia provincia.	Can. XII.
454	Chalcedonenſe.	in ora Ponti Euxini.	Can. XXVII.
351	Sardicenſe.	in Thracia.	Can. XXI.
420	Carthaginenſe.	in Africa.	Can. XXXIII.
395	Africana Concilia diverſa.		Can. CV.

Summa, Canones CCCCXIII.

ALIA CHRONOLOGIA CONCILIORUM

ex manuſcripto exemplari Pithœano ſic ordine temporum diſtincta.

Anno Domini		Anno Domini		Anno Domini	
264	Antiochenum.	325	Nicænum.	398	Africana diverſa.
273	Ancyranum.	333	Gangrenſe.	420	Carthaginenſe.
277	Antiochenum.	347	Sardicenſe.	430	Epheſinum I.
316	Ancyranum.	364	Laodicenſe.	451	Chalcedonenſe.
316	Neocæſarienſe.	381	Conſtantinopolitanum.		

CATALOGUS PONTIFICUM ROMANORUM

quorum Decreta hic commemorantur.

Anno Domini			
389	Papa Syricius.	imp. Theodoſio I.	Cap. XV.
408	Innocentius I.	imp. Arcadio.	Cap. LVII.
424	Zoſimus.	imp. Honorio.	Cap. IV.
425	Bonifacius I.	imp. Honorio.	Cap. IV.
428	Cæleſtinus I.	imp. Theodoſio II.	Cap. XXII.
436	Leo I.	imp. Valentiniano III. & Martiano.	Cap. XLIX.
465	Hilarius.	imp. Leone I.	Cap. VI.
471	Simplicius.	imp. Zenone.	Cap. II.
488	Felix II.	imp. Auguſtulo.	Cap. II.
494	Gelaſius I.	imp. Anaſtaſio.	Cap. XXVIII.
498	Anaſtaſius II.	imp. Anaſtaſio.	Cap. VIII.
499	Symmachus.	imp. Anaſtaſio.	Cap. V. item VIII.
514	Hormiſda.	imp. Juſtino.	Cap. IV.
708	Gregorius II.	imp. Leone III.	Cap. XVII.

Summa, Decreta CCXXIX.

CODEX CANONUM.

EPISTOLA DIONYSII EXIGUI, (**)

Olim præpoſita interpretationi quam fecit Codicis Canonici Romani.

DOMINO MIHI VENERANDO, STEPHANO EPISCOPO, DIONYSIUS EXIGUUS in Domino ſalutem.

QUAMVIS cariſſimus frater noſter Laurentius aſſidua & familiari cohortatione parvitatem noſtram regulas Eccleſiaſticas transferre pepulerit confuſione credo priſcæ tranſlationis offenſus, nihilominus tamen ingeſtum laborem tuæ beatitudinis conſideratione ſuſcepi, cui Chriſtus omnipotens Deus ſolita populis pietate proſpiciens ſummi Sacerdotii contulit dignitatem, & inter plurima virtutis ornamenta, quibus Eccleſiam Domini morum ſanctitate condecoras, etiam ſacratiſſima jura Pontificalibus per Dei gratiam digeſta conventibus intemerata conſervans, perfecto regimine clerum plebemque moderaris: nullatenus noſtri ſeculi more contentus, quo pronius deſideramus recta noſſe quam facere: ſed Divino junctus auxilio quæ fieri præcipis anteperficias, ut efficaciſſimo fidelibus proſis exemplo. Magna eſt ſiquidem jubentis authoritas eadem primitus juſſa complentis, quibus inconvulſa Eccleſiaſtici ordinis diſciplina inviolabilis permanens ad capeſſendum perenne præmium Chriſtianis omnibus præſtat acceſſum, per quem ſancti Præſules paternis muniantur regulis, & obedientes populi ſpiritalibus imbuantur exemplis: In principio itaque Canones qui dicuntur Apoſtolorum de Græco tranſtulimus, quibus quia plurimi conſenſum non præbuere facilem, hoc ipſum veſtram noluimus ignorare ſanctitatem, quamvis poſtea quædam conſtituta Pontificum ex his Canonibus adſumpta eſſe videantur. Deinde regulas Nicenæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum ſive quæ ante eam, ſive quæ poſtmodum facta ſunt, uſque ad Synodum C L. *Pontificum qui apud Conſtantinopolim convenerunt ſub ordine numerorum, id eſt, a primo capiti uſque ad centeſimum ſexageſimum quintum, ſicut habetur in Græca authoritate, digeſſimus; tum ſancti Calchedonenſis Concilii Decreta ſubdentes, in his Græcorum Canonum finem eſſe declaramus. Ne quid præterea notitiæ veſtræ credar velle ſubtrahere, ſtatuta quoque Sardicenſis Concilii atque Africani, quæ Latine ſunt edita, ſuis a nobis numeris cernuntur eſſe diſtincta. Univerſarum vero definitionum titulos poſt hanc definitionem ſtrictius ordinantes, ea quæ in ſingulis ſparſim ſunt promulgata Conciliis ſub uno aſpectu locavimus, ut ad inquiſitionem cujuſque rei compendium aliquod attuliſſe videamur.*

(**) On trouve l'autre Epître de Denis le Petit au Prêtre Julien, ſous l'art. 43 des Libertés, où elle ſert à ſes preuves.

Inci piunt tituli (a) *Canonum Apoſtolorum.*

1 DE ordinatione Epiſcopi.
2 De ordinatione Presbyterorum, Diaconorum, & cæterorum.
3 Nihil aliud in ſacrificio, præter quod Dominus ſtatuit, offerendum.
4 Quæ ſpecies ad altare, non ad ſacrificium, ſed ad benedictionem ſimplicem debeant exhiberi.
5 Quod ea, quæ in Eccleſiis offerri non poſſunt, ad domos Sacerdotum à fidelibus deferantur.
6 Ut Epiſcopus, aut Presbyter uxorem ſuam, quam debet caſte regere, non relinquat.
7 Ut Sacerdotes, & Miniſtri altaris ſæcularibus curis abſtineant.
8 Quo tempore Paſcha celebretur.
9 Quod Miniſtri altaris, oblatione celebrata, communicare debeant.
10 Quod fideles laici ingredientes Eccleſiam communicare debeant.
11 Quod cum excommunicatis non ſit orandum.
12 Quod cum damnatis Clericis non ſit orandum.
13 Ut nullus fidelium præter commendatitias ſuſcipiat epiſtolas.
14 Ut ab Epiſcopis aliena parochia minime pervadatur.
15 Ut Clerici proprias Eccleſias non relinquant.
16 Ut Epiſcopus, qui Clericos alterius ſuſceperit, communione privetur.
17 Quod bigami non admittantur ad Clerum.
18 Quod is, qui viduam, vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur ad Clerum.
19 Qui duas ſorores habuerit, non admittatur ad Clerum.
20 Clericum fidejuſſorem eſſe non poſſe.
21 Quod hi, qui non ſponte eunuchizati ſunt, ſuſcipiantur ad Clerum.
22 Ut is, qui ſe eunuchizavit, Clericus non fiat.
23 Ut Clericus, qui ſe eunuchizavit, abjiciatur a Clero.
24 Ut laicus, qui ſe eunuchizavit, tribus annis communione privetur.
25 Quod Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ſi pro criminibus damnati fuerint, minime communione priventur.
26 Similiter & reliqui Miniſtri Eccleſiæ.
27 Qui Clerici debeant conjugibus copulari.

(a) *Canonum Apoſtolorum, &c.)* Codex Eccleſiaſticus, Corpus Canonum, cujus mentio eſt diſtinct. 19 & 20. ubi tamen nulla Antiocheni, Laodicenſis & Chalcedonenſis mentio. Nucleus dicitur in inſcriptione c. 2. ext. de præbend. Canones Gallicani diſtinct. 50. c. 30. & in Concilio Tarraconenſi c. 11. 16. q. 1. c. 35. in vet. exemplar.

CODEX CANONUM.

28 Quod Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus fideles peccantes verberare non debeant.
29 Quod officium priſtinum damnati pro criminibus uſurpare non debeant.
30 Quod non debeant officia Eccleſiaſtica pecuniis obtineri.
31 Ut Eccleſia ſæculari potentia minime pervadatur.
Al. * *contra Epiſcopum.* 32 De Presbytero, qui * contempto Epiſcopo ſeorſum conventus congregare tentaverit.
33 Quod Clerici damnati non debeant ab aliis recipi.
34 Ut nullus Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, ſine commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis.
35 De Primatu Epiſcoporum.
36 Quod non liceat Epiſcopum in aliena provincia Clericos ordinare.
37 De ordinatis Epiſcopis, nec receptis.
38 Ut bis in anno Concilia celebrentur.
39 Ut tantum curam rerum Eccleſiaſticarum Epiſcopus habeat.
40 De dignitate Pontificis, & quod rerum ſuarum habeat poteſtatem.
41 Quod Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum pro diſpenſatione pauperum habeat poteſtatem.
42 Quod Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus aleator, & ebrioſus eſſe non debeat.
43 Similiter Clerici, & laici, ſi permanſerint in alea, communione priventur.
44 Quod Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus non debeat uſuras accipere.
45 Quod non debeat Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus cum hæreticis orare.
46 Quod non debeant hæreticorum baptiſmata comprobari.
47 Quod Eccleſiæ baptiſmate baptizatus denuo baptizari non debeat, & non ita baptizatus debeat baptizari.
48 Laicum pellentem ſuam conjugem communione privandum.
49 Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.
50 Quod non debeat una merſio in baptiſmate, quaſi in morte Domini, provenire.

Digitized by Google

(a) *Incipiunt Canones Apoſtolorum.*

De ordinatione Epiſcopi.

CAP. I. Epiſcopus a duobus, aut tribus Epiſcopis ordinetur.

De ordinatione Preſbyterorum, & Diaconorum, vel cæterorum.

CAP. II. Preſbyter ab uno Epiſcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

Nihil aliud in ſacrificio præter quod Dominus ſtatuit offerendum.

Sacrificium Miſſæ a Domino ordinatum.

CAP. III. Si quis Epiſcopus, aut Preſbyter præter ordinationem Domini alia quædam in ſacrificio offerat ſuper altare: id eſt, aut mel, aut lac, aut pro vino ſiceram, & confecta quædam, aut volatilia, aut animalia, aut legumina: contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

Quæ ſpecies ad altare non ad ſacrificium, ſed ad benedictionem ſimplicem debeant exhiberi.

Sancta oblatio.

CAP. IV. Offerri non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas, & uvas, & oleum ad luminaria, & thymiama, id eſt incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio.

Quod ea, quæ in Eccleſiis offerri non poſſunt, ad domos ſacerdotum a fidelibus deferantur.

Primitiæ.

CAP. V. Reliqua poma omnia ad domum primitiæ Epiſcopo & Preſbyteris dirigantur, non offerentur in altari. Certum eſt autem quod Epiſcopus, & Preſbyteri * dividant Diaconis, & reliquis Clericis.

Al. * *dividunt.*

Ut Epiſcopus, aut Preſbyter uxorem ſuam, quam debet caſte regere, non relinquat.

CAP. VI. Epiſcopus, aut Preſbyter uxorem propriam nequaquam ſub obtentu religionis abjiciat: ſi vero rejecerit, excommunicetur; ſed ſi perſeveraverit, dejiciatur. (b)

Diſt. 28. c. Si quis docuerit. Diſt. 32. c. Quicunque.

(a) *Incipiunt Canones Apoſtolorum*] In veteri Codice Eccleſiæ Belvacenſis: *Incipiunt Eccleſiaſticæ Regulæ Sanctorum Apoſtolorum prolatæ per Clementem Eccleſiæ Romanæ Pontificem, qui ex græcis exemplaribus in ordine primo ponuntur: quibus quam plurimi quidem conſenſum non præbuere facile, & tamen poſtea quædam conſtituta Pontificum ex ipſis Canonibus abſumpta eſſe videntur.* In vet. exempl. Bellovacenſ. Creſconii, & in alio defloratо: *Canones, qui dicuntur Apoſtolorum, ſeu quia eoſdem nec Sedes Apoſtolica recipit, nec Sancti Patres illis conſenſum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis, ſub nomine Apoſtolorum, compoſiti dicuntur*, alias, *dignoſcuntur. Quamvis in eis quædam inveniantur utilia, authoritate tamen Canonica atque Apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota & inter Apocrypha deputata.* In alio exemplari meo: *Incipiunt Canones qui dicuntur Apoſtolorum, quos Sancti Patres in Catalogo Canonicarum non annumerant ſcripturarum.*

(b) Videtur ad hunc Canonem referendum quod ſcribit iiſdem pene verbis Gregorius, lib. 7 Reg. Epiſt. 39. *Ut ſicut Canonica decrevit auctoritas, uxores, quas caſte debent regere, non relinquant.*

CODEX CANONUM.

Ut ſacerdotes, & miniſtri altaris ſæcularibus curis abſtineant.

Diſt. 88. c. Epiſcopus aut Sacerdos. CAP. VII. Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus nequaquam ſæculares curas adſumat, ſin aliter * dejiciatur. Al. *ejiciatur.*

Quo tempore Paſcha celebretur.

CAP. VIII. Si quis Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus ſanctum Paſchæ diem ante vernale æquinoxium cum Judæis celebraverit, abjiciatur.

Quod miniſtri altaris, oblatione celebrata, debeant communicare.

Miſſam eſſe ſacrificium & oblationem, qua facta, omnes olim communicabant qui intererant. CAP. IX. Si quis Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, vel quilibet ex ſacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit; aut cauſam dicat, ut, ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur, aut ſi non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo cauſa læſionis extiterit, dans ſuſpicionem de eo, qui ſacrificavit, quod recte non obtulerit.

Quod fideles laici ingredientes Eccleſiam communicare debeant.

De conſecrat. diſt. 2. c. Omnes Fideles. CAP. X. Omnes Fideles, qui ingrediuntur Eccleſiam, & ſcripturas audiunt, non autem perſeverant in oratione, nec ſanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Eccleſiæ commoventes, convenit communione privari.

Quod cum excommunicatis non ſit orandum.

2. Joan. 10. CAP. XI. Si quis cum excommunicato, ſaltem in domo ſimul oraverit, iſte communione privetur.

Quod cum damnatis Clericis non ſit orandum.

CAP. XII. Si quis cum damnato Clerico, veluti cum Clerico, ſimul oraverit, iſte damnetur.

Ut nullus Fidelium præter commendatitias ſuſcipiatur epiſtolas.

CAP. XIII. Si quis Clericus, aut laicus a communione ſuſpenſus, ſeu communicans ad aliam properet civitatem, & ſuſcipiatur præter commendatitias literas, & qui ſuſceperunt, & qui ſuſceptus communione priventur. Excommunicato vero proteletur ipſa correptio, tanquam qui mentitus * ſit Eccleſiam Dei ſeduxerit. Forte * *ſic.*

Ut ab Epiſcopis aliena parochia minime pervadatur.

CAP. XIV. Epiſcopo non licere alienam parochiam propria relicta pervadere, licet cogatur a plurimis. Niſi forte quis cum rationabili cauſa * compellat, tanquam qui poſſit ibidem * conſtitutis plus lucri conferre, & in cauſa religionis aliquid * profecto proſpicere. Et hoc non a ſemetipſo pertentet, ſed multorum Epiſcoporum judicio, & maxima ſupplicatione perficiat. *Nicæn. Concil. c. 25. Antioch. Conc. c. 22.* Forte * *compellatur.* Forte * *conſtitutus.* Forte * *profectus.*

Ut Clerici proprias Eccleſias non relinquant.

CAP. XV. Si quis Preſbyter, aut Diaconus, aut quilibet de numero Clericorum, relinquens propriam *Nicæn. Concil. c. 16. Antioch. c. 3.*

propriam parochiam pergat ad alienam, & omnino demigrans præter Epiſcopi ſui conſcientiam in aliena parochia commoretur, hunc ulterius miniſtrare non patimur, præcipue, ſi vocatus ab Epiſcopo, redire contempſerit, in ſua inquietudine perſeverans. Veruntamen tanquam laicus ibi communicet.

Ut Epiſcopus, qui Clericos alterius ſuſceperit, communione privetur.

Al. *moratos* CAP. XVI. Epiſcopus vero, apud quem * memoratos eſſe conſtiterit, ſi contra eos decretam ceſſationem pro nihilo reputans, tanquam Clericos forte ſuſceperit: velut magiſter inquietudinis, communione privetur.

Ut bigami non admittantur ad Clerum.

Diſt. 33. c. Si quis poſt. CAP. XVII. Si quis poſt baptiſma ſecundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, non Preſbyter, aut Diaconus, aut prorſus ex numero eorum, qui miniſterio ſacro deſerviunt.

Quod is qui viduam, vel ejectam, aut meretricem acceperit, non admittatur ad Clerum.

Diſt. 34. c. Si quis viduam. CAP. XVIII. Si quis viduam, aut ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis quæ publicis ſpectaculis mancipantur, non poteſt eſſe Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui miniſterio ſacro deſerviunt.

Qui duas ſorores habuerit, non admittatur ad Clerum.

CAP. XIX. Qui duas in conjugium ſorores acceperit, vel filiam fratris, Clericus eſſe non poterit.

Clericum fidejuſſorem eſſe non poſſe.

CAP. XX. Clericus fidejuſſionibus inſerviens abjiciatur.

Quod ii, qui non ſponte eunuchizati ſunt, ſuſcipiantur ad Clerum.

CAP. XXI. Eunuchus, ſi per inſidias hominium factus eſt, vel ſi in perſequutione ejus ſunt amputata virilia, vel ſi ita natus eſt, & eſt dignus: efficiatur Epiſcopus. *Diſt. 55. c. Eunuchus.*

Ut is, qui ſe eunuchizavit, Clericus non fiat.

CAP. XXII. Si quis abſcidit ſemetipſum, id eſt, ſi quis amputavit ſibi virilia, non fiat Clericus, quia ſuus homicida eſt, & Dei conditionis inimicus. *Ibidem. c. Si quis abſciderit*

Ut Clericus, qui ſe eunuchizavit, abjiciatur a Clero.

CAP. XXIII. Si quis, cum Clericus fuerit, abſciderit ſemetipſum, omnino damnetur, quia ſuus eſt homicida. *Nicæn. Concil. c. 1.*

Ut laicus, qui ſe eunuchizavit, tribus annis communione privetur.

CAP. XXIV. Laicus ſemetipſum abſcindens annis tribus communione privetur, quia ſuæ vitæ inſidiator extitit.

CODEX CANONUM.

Quod Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, ſi pro criminibus damnati fuerint, minime communione priventur.

Diſt. 81. c. Presbyter. Num. 1.

CAP. XXV. Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus eſt, deponatur: non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura, *Non* vindicabit Dominus bis in idipſum.*

Al. * *vindicavit.*

Similiter & reliqui miniſtri Eccleſiæ.

CAP. XXVI. Similiter & reliqui Clerici huic conditioni ſubjaceant.

Qui Clerici debeant conjugibus copulari.

CAP. XXVII. In nuptiis autem, qui ad Clerum provecti ſunt, præcipimus, ut ſi voluerint, uxores accipiant; ſed lectores, cantoreſque tantummodo.

Quod Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus peccantes fideles verberare non debeant.

Diſt. 45. c. Epiſcopum. aut Presb. Eſa. 53. 1. Pet. 2.

CAP. XXVIII. Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per hujuſmodi volentem timeri, dejici ab officio ſuo præcipimus, quia nuſquam nos hoc Dominus docuit. E contrario vero ipſe, cum percuteretur, non repercutiebat; cum malediceretur, non remaledicebat; cum pateretur, non comminabatur.

Quod officium priſtinum damnati pro criminibus uſurpare non debeant.

Antioch. Concil. 4.

CAP. XXIX. Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus depoſitus juſte ſuper certis criminibus, auſus fuerit attrectare miniſterium dudum ſibi commiſſum: hic ab Eccleſia penitus abſcindatur.

Quod non debeant officia Eccleſiaſtica pecuniis obtineri.

Chal. Concil. c. 2. Act. 8.

CAP. XXX. Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem: dejiciatur & ipſe, & ordinator ejus, & a communione modis omnibus abſcindatur, ſicut Simon Magus a Petro.

Ut Eccleſia ſæculari potentia minime pervadatur.

16. q. 7. c. Si quis Epiſcopus.

CAP. XXXI. Si quis Epiſcopus ſæcularibus poteſtatibus uſus Eccleſiam per ipſos obtineat, deponatur; & ſegregentur omnes, qui illi communicant.

De Presbytero, qui contra Epiſcopum ſeorſum conventus congregare tentaverit.

Antioch. Concil. 5.

CAP. XXXII. Si quis Presbyter, contemnens Epiſcopum ſuum, ſeorſum collegerit, & altare aliud erexerit, nihil habens, quo reprehendat Epiſcopum in cauſa pietatis, & juſtitiæ: deponatur, quaſi principatus amator exiſtens, eſt enim tyrannus; & cæteri Clerici, quicunque tali conſentiunt, deponantur, Laici vero ſegregentur. Hæc autem poſt unam, & ſecundam, & tertiam Epiſcopi obſecrationem fieri conveniat.

Quod Clerici damnati debeant ab aliis recipi.

Nican. Concil. c. 5.

CAP. XXXIII. Si quis Preſ-

Antioch. Concil. c. 6. byter, aut Diaconus ab Epiſcopo ſuo ſegregetur, hunc non licere ab alio recipi, ſed ab ipſo, qui eum ſequeſtraverat, niſi forſitan obierit Epiſcopus ipſe, qui eum ſegregaſſe cognoſcitur.

Ut nullus Epiſcopus, Preſbyter, aut Diaconus ſine commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis.

Antioch. Concil. c. 7. CAP. XXXIV. Nullus Epiſcoporum peregrinorum, aut Preſbyterorum, aut Diaconorum ſine commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis, & cum ſcripta detulerint, diſcutiantur attentius, & ita ſuſcipiantur: & ſi prædicatores pietatis extiterint minus, nec quæ ſunt neceſſaria ſubminiſtrentur eis, & ad communionem nullatenus admittantur, quia per ſubreptionem multa proveniunt.

De Primatu Epiſcoporum.

Nicæn. Concil. c. 6. Antioch. Concil. c. 9. CAP. XXXV. Epiſcopos gentium ſingularum ſcire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput exiſtiment, & nihil amplius præter ejus conſcientiam gerant, quam illa ſola ſinguli, quæ * parochiæ propriæ, & villis, quæ ſub ea ſunt, competunt, ſed nec ille præter omnium conſcientiam faciat aliquid, ſic enim * unanimitas erit, & glorificabitur Deus per Chriſtum in Spiritu ſancto.

Al. * *paræciæ.*

Al. * *unianimitas.*

Quod non liceat Epiſcopum in aliena provincia Clericos ordinare.

Antioch. Concil. c. 13. CAP. XXXVI. Epiſcopum non audere extra terminos proprios ordinationes facere in civitatibus, & villis, quæ illi nullo jure ſubjectæ ſunt; ſi vero convictus fuerit hoc feciſſe præter eorum conſcientiam, qui civitates ipſas, & villas detinent: & ipſe deponatur, & qui ab illo ſunt ordinati.

De ordinatis Epiſcopis, nec receptis.

CAP. XXXVII. Si quis Epiſcopus non ſuſceperit officium, & curam populi ſibi commiſſam, hic communione privetur, quoadusque conſentiat, obedientiam commodans; ſimiliter autem & Presbyter, & Diaconus. Si vero perrexerit, nec receptus fuerit, non pro ſua ſententia, ſed pro malitia populi; ipſe quidem maneat Epiſcopus: Clerici vero civitatis communione priventur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerunt. *Antioch. Concil. c. 10 & 18.*

Ut bis in anno Concilia celebrentur.

CAP. XXXVIII. Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, ut inter ſe invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoveant, ſemel quidem quarta ſeptimana Pentecoſtes, ſecundo die. xij. die menſis Hyperberetæi: id eſt juxta Romanos quarto Idus Octobris. *Nicæn. Concil. c. 5. Antioch. Concil. 20.*

Ut tantum curam rerum Eccleſiaſticarum Epiſcopus habeat.

CAP. XXXIX. Omnium negotiorum Eccleſiaſticorum curam Epiſcopus habeat, & ea velut Deo contemplante diſpenſet, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus pro- *Antioch. Concil. c. 24.*

CODEX CANONUM.

priis, quæ Dei ſunt, condonare. Quod ſi pauperes ſunt, tanquam pauperibus ſubminiſtret, nec eorum occaſione Eccleſiæ negotia deprædetur.

De dignitate Pontificis, & quod rerum ſuarum habeat poteſtatem.

2. q. c. Sint manifeſtæ.

CAP. XL. Presbyteri, & Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent. Nam Domini populus ipſi commiſſus eſt, & pro animabus eorum hic redditurus eſt rationem. Sint autem manifeſtæ res propriæ Epiſcopi (ſi tamen habet proprias) & manifeſtæ dominicæ, ut poteſtatem habeat, de propriis moriens Epiſcopus, ſicut voluerit; & quibus voluerit derelinquere. Nec ſub occaſione Eccleſiaſticarum rerum, quæ Epiſcopi eſſe probantur, intercidant; fortaſſis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut ſervos. Et juſtum eſt hoc apud Deum, & homines, ut nec Eccleſia detrimentum patiatur, ignoratione rerum Pontificis, nec Epiſcopus, vel ejus propinqui ſub obtentu Eccleſiæ proſcribantur, & in cauſas incidant, qui ad eum pertinent, morſque ejus injuriis malæ famæ ſubjiciatur.

Quod Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum, pro diſpenſatione pauperum habeat poteſtatem.

12. q. 2. c. Præcipimus.

CAP. XLI. Præcipimus, ut in poteſtate ſua Epiſcopus Eccleſiæ res habeat. Si enim animæ hominum precioſæ illi ſunt creditæ, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut poteſtate ejus indigentibus omnia diſpenſentur per Presbyteros, & Diaconos, & cum timore, omnique ſollicitudine miniſtrentur. Ex iis autem * quæ indiget (ſi tamen indiget) ad ſuas neceſſitates, & ad peregrinorum fratrum uſus ipſe percipiat, ut nihil eis poſſit omnio deeſſe. Lex enim Dei præcipit, ut qui altari deſerviunt, de altari paſcantur: quia nec miles ſtipendiis propriis contra hoſtes arma ſuſtulit.

Ibidem c. Ex iis autem. Lego * *quibus. Levi 22. 1 Cor. 9.*

Quod Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus, aleator & ebrioſus eſſe non debeat.

Diſt. 35. c. Epiſcopus aut Presbyter.

CAP. XLII. Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ atque ebrietati deſerviens, aut deſinat, aut certe damnetur.

Similiter Clerici, ſi permanſerint in alea, communione priventur.

CAP. XLIII. Subdiaconus, aut lector, aut cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione privetur; ſimiliter etiam laicus.

Quod Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus non debeat uſuras accipere.

Diſt. 47. Epiſcopus.

CAP. XLIV. Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uſuras a debitoribus exigens, aut deſinat, aut certe damnetur.

Quod non debeat Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus cum hæreticis orare.

CAP. XLV. Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus, qui cum hæreticis

oraverit, tantummodo communione privetur : si vero tanquam clericos hortatus eos fuerit agere, vel orare, damnetur.

Quod non debeant hæreticorum baptiſmata comprobari.

2 Corinth. 6. CAP. XLVI. Epiſcopum, aut Presbyterum hæreticorum ſuſcipientem baptiſma damnari præcipimus, quæ enim conventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?

Quod Eccleſiæ baptiſmate baptizatus denuo baptizari nondebeat, & non ita baptizatus debeat baptizari.

Diſt. 32. c. Præter. §. Sciendum. CAP. XLVII. Epiſcopus, aut Presbyter, ſi eum, qui ſecundum veritatem habuerit baptiſma, denuo baptizaverit: aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur, tanquam deridens crucem, & mortem Domini, nec Sacerdotes a falſis ſacerdotibus jure diſcernens.

Laicum pellentem ſuam conjugem communione privandum.

CAP. XLVIII. Si quis laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimiſſam duxerit, communione privetur.

Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.

CAP. XLIX. Si quis Epiſcopus, *Matth. 28.* aut Presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſed in tribus ſine initio principiis, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, abjiciatur.

Quod non debeat una merſio in baptiſmate, quaſi in morte Domini, provenire.

CAP. L. Si quis Epiſcopus, aut *De conſecrat.* Presbyter non trinam merſionem *Diſt. 4. c. Si* unius myſterii celebret, ſed ſe- *quis Presbyter.* mel mergat in baptiſmate, quod *Matth. ult.* dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate, ſed Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.

(a) *Expliciunt Canones* (b) *Apoſtolorum.*

(a) *Expliciunt Canones*] Add. *qui dicuntur.*

(b) *Apoſtolorum*] Ac tot quidem Dionyſius Scytha vertit, quot a Sancta Romana Eccleſia receptos Anaſtaſius & Hincmarus teſtantur. Sane reliquis Canonibus inſerta ſunt quædam quæ nonniſi longo poſt tempore ſtatuta videntur. Nam Canon 52 contra Novatum ſcriptus, eſt qui primus lapſis Eccleſiæ pacem denegavit, & clementiæ Dei intercedere auſus eſt. Canon 53 contra Manichæos, ne abſtinentiæ prætextu pernicioſa hæreſis occultaretur: hanc enim ejus Decreti rationem Patres Can. 32. Concilii Bracarenſis reddunt: alioquin enim, ut Beatus Auguſtinus, lib. 30 contra Fauſtum, cap. 5, ait, *Semper fuerunt qui in Eccleſia non à carnibus ſolum, ſed & à quibuſdam frugibus terræ abſtinérent, vel ſemper, vel paucis, vel certis diebus atque temporibus, vel fere per quadraginta, omnes quanto quiſque magis, vel minus vellet, poſſetve.* Canon 68 Africanum errorem qui B. Cypriani temporibus inoleverat, & non paucos etiam ex Orientalibus infecerat, ſapit, ut & 46 horum veſtutiorum, niſi Nicæno ſale condiatur. Quod Nicolaus Fabet vir doctiſſimus admonuit.

CODEX CANONUM.

IN SACRATISSIMA

QUATUOR *CONCILIA UNIVERSALIA*

PRÆFATIO.

NON nova, LECTOR, aut noſtra hic vides, ſed vetera, ac totius orbis conſenſu jam olim approbata, piaque tot retro ſæculorum fide confirmata, quæ nos magna ſane religione fideliter exſcripſimus nunc primum ex vetuſtiſſimis quibuſdam Codicibus, ipſa etiam antiquitate literarum venerandis, ut ex eis hoc noſtrum ſæculum, cujus fidem & religionem nonnulli perturbant, majorum noſtrorum fidem, diſciplinamque & eccleſiaſticam inſtitutionem plenius cognoſcat. Supervacaneum quidem videri merito deberet ullos nunc teſtes adduci pro aſſerenda tam ſacrorum Conciliorum authoritate quam tot ſæculis omnis atteſtatur ac recipit Eccleſia Chriſti, niſi eſſent hoc tempore plerique, qui non ſolum Theologorum veterum juxta, recentiumque interpretationes, velut hominum dicta, contemptim rejiciunt, ſed etiam Sanctorum Patrum ſacros Canones, ac Summorum Pontificum Decreta, Regulaſque Eccleſiaſticas, quamlibet pias, ac religioſe hactenus obſervatas, tanquam humanas traditiones contemnunt. Quaſi non juſſerit Chriſtus, ut audiamus Eccleſiam, quam ſacra Concilia repræſentant, nec dixerit ſe in medio eorum eſſe, & qui vos ſpernit, me ſpernit. *Certe Paulus Apoſtolus, qui ait Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis, celebrato Hieroſolymis Concilio propter diſſentionem fratrum de obſervatione legis,* perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum, *quæ illi eo in Concilio ſtatuerant. Ita enim ſubdit Lucas in textu:* Cum autem pertranſirent civitates, tradebant eis cuſtodire dogmata quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus qui erant Hieroſolymis. *Quod autem tunc erant in Eccleſia Dei Apoſtoli ac ſeniores, hoc poſtea fuerunt Epiſcopi & Presbyteri in locum illorum ſuccedentes. Nemo igitur Catholicorum poterit juſte contemnere quæ in ſacris Conciliis a Sanctis Patribus ſunt inſtituta. Si enim una eſt Eccleſia Chriſti, una quoque ac eadem eſt ejus authoritas in omnibus legitime celebratis Conciliis, in iis maxime quæ tot ſæculorum conſenſu ac veneratione ſunt univerſaliter comprobata. Quanta igitur fuerit jam mille annis & amplius per omnem Eccleſiam Chriſti quatuor principalium Conciliorum authoritas, ex ſubſcriptis teſtimoniis publicis cognoſcere licebit.*

Matth. 18. Luc. 10.

1. Timot. 3.

Act. 15.

Act. 16.

JUSTINIANUS IMPERATOR
IN CODICE LEGUM,
AD JOANNEM PAPAM II.

Tit. *De ſumma Trinitate & Fide Catholica.*

L. Nos reddentes.

SUSCIPIMUS autem ſancta quatuor Concilia, hoc eſt trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum, qui in Nicæna urbe congregati ſunt; CL ſanctorum Patrum, qui in hac regia urbe convenerunt; ſanctorum Patrum, qui in Epheſo primo congregati ſunt, & ſanctorum Patrum qui in Chalcedone convenerunt, ſicut veſtra Apoſtolica Sedes docet atque prædicat. Omnes ergo Sacerdotes ſequentes doctrinam Apoſtolicæ Sedis veſtræ ita credunt & confitentur & prædicant. Et ſupra. *Ideoque omnes Sacerdotes univerſi Orientalis tractus & ſubjicere, & unire Sedi veſtræ Sanctitatis properavimus.*

IDEM IN AUTHENTICIS, COLLATIONE IX

Tit. 6. *De Eccleſiaſticis Regulis & Privilegiis*, in principio.

SANCIMUS igitur vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ a ſanctis quatuor Conciliis expoſitæ ſunt aut firmatæ. Hoc eſt in Nicæna CCCXVIII, & in Conſtantinopolitana ſanctorum CL Patrum, & in Epheſina prima, in qua Neſtorius eſt damnatus, & in Chalcedonia, in qua & Eutyches cum Neſtorio anathematizatus eſt. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas Scripturas, accipimus; & regulas, ſicut leges, obſervamus. Ideoque ſancimus, ſecundum earum diffinitiones, ſanctiſſimum ſenioris Romæ Papam primum eſſe omnium Sacerdotum, beatiſſimum autem Archiepiſcopum Conſtantinopoleos novæ Romæ ſecundum habere locum poſt ſanctam Apoſtolicam Sedem ſenioris Romæ: aliis autem omnibus ſedibus præponatur.

GELASIUS PAPA I, IN DECRETIS GRATIANI.

Diſtinct. XV. C. Sancta Romana.

SANCTA Romana Eccleſia, poſt illas Veteris Teſtamenti & Novi Scripturas, quas regulariter ſuſcipimus, etiam has ſuſcipi non prohibet: ſanctam Synodum Nicænam CCCXVIII Patrum, mediante Conſtantino Maximo Auguſto, in qua Arius hæreticus condemnatus eſt; ſanctam Synodum Conſtantinopolitanam,

CODEX CANONUM.

mediante Theodoſio ſeniore Auguſto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit; ſanctam Synodum Epheſinam primam, in qua Neſtorius damnatus eſt, conſenſu beati Papæ Cæleſtini, mediante Cyrillo, Alexandrinæ Sedis Pontifice, & Arcadio Epiſcopo ab Italia deſtinato; ſanctam Synodum Chalcedonenſem, mediante Martiano Auguſto, & Anatolio Conſtantinopolitano Epiſcopo, in qua Neſtoriana & Eutychiana hæreſis ſimul cum Dioſcore, ejuſque complicibus damnatæ ſunt. Sed & ſi qua ſunt Concilia a Sanctis Patribus hactenus inſtituta, poſt iſtorum quatuor authoritatem etiam cuſtodienda & recipienda mandamus & decernimus.

GREGORIUS PAPA I, IN REGISTRO, LIB. I.

Cap. XXIV. in fine.

Rom. 10.

PRÆTEREA, *quia* Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, *ſicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor: Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur; Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur; Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorii impietas judicatur; Chalcedonenſe vero in quo Eutychis* * *Dioſcorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione cuſtodio. Quia in his, velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit; & cujuſlibet vitæ atque actionis exiſtat, quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiam ſi lapis eſſe videatur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, & Theodorus perſonam mediatoris Dei & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans ad impietatis perfidiam cecidiſſe convincitur; ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu* * *invidentiæ prolata, refutantur. Cunctas vero perſonas, quas præfata veneranda Concilia reſpuunt, reſpuo: quas venerantur, amplector. Quia dum univerſali conſenſu ſunt conſtituta, ſe, & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſolvere quos ligant, aut ligare quos ſolvunt. Quiſquis ergo aliud ſapit, anathema ſit. Quiſquis vero prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei ſit à Deo Patre, per Jeſum Chriſtum Filium ejus qui cum eo vivit & regnat conſubſtantialiter Deus, in unitate Spiritus Sancti, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

Al.* *Eutycetis.*

Al.* *dementiæ.*

Ne vero temere hæc præmittere videamur, reperimus hoc ultimum teſtimonium [licet non totum] in tertio quoque volumine, quo nunc exſcribendo utimur, præmiſſum. Multo quidem plura poſſent afferri digna teſtimonia, ſed hæc brevitatis gratia ſufficiant.

PRÆFATIO

Digitized by Google

PRÆFATIO IN CONCILIUM NICÆNUM.

CODEX CANONUM.

TANTÒ ſane certius ac ſacratius nobis eſſe debet hoc Concilium, quantò contentioſius totus olim orbis Chriſtianus variis propter ipſum concuſſus eſt tumultibus & diſſidiis, dum contra illud inſurgeret totis conatibus mundi Dominus, Imperator Conſtantius Auguſtus, Conſtantini Maximi filius. Congregans enim multa & numeroſa Epiſcoporum Concilia, jam in Oriente, jam in Occidente, quibus acta ſacratiſſimi hujus Concilii reſcinderent, in eam poſtremò anguſtiam redegit Eccleſiam Catholicam, ut in tribus tantùm Epiſcopis aſſertio ejus fidei conſiſtere videretur, teſte Hieronymo, in Athanaſio videlicet Alexandrino, Hilarioque Pictavienſi & Romano Pontifice Liberio. Hos tamen ille ſic exagitavit exiliis, & perſecutionibus, ut Liberius tandem fractus ærumnis in ſententiam impii Principis, dum reſtitueretur, ceſſiſſe ſit judicatus. Niſi igitur in ſoliditſima fidei petra (ſupra quam Eccleſiam ſuam extruxit Chriſtus) fuiſſent decreta, & acta hujus Concilii per Spiritum ſanctum fundata, prævaluiſſent utique tam præpotentes illæ inferorum portæ, quæ ſæpe CCC & ampliùs Epiſcoporum ſubſcriptionibus per varia Concilia, Mediolani, Arimini, Syrmii, Seleuciæ, Antiochiæ, &c. à Conſtantio Auguſto convocata, ſacroſanctam hujus Concilii fidem abolere nitebantur, id quod ex hiſtoriis, Eccleſiaſtica & tripartita notiſſimum eſt, nos hic, brevitatis gratiâ, unius Hilarii verba quædam, ex ejus in Conſtantium invectiva præfando recitabimus.

CONCILIUM NICÆNUM.

Matth. 16.

Ex invectiva Hilarii Epiſcopi Pictavienſis in Conſtantium Auguſtum.

OMNE itaque, quod probatum anteà eſt, damnare jubes, quod improbatum ſemper eſt, ſanctificari compellis. O tu, ſceleſte, quod ludibrium de Eccleſia facis? Soli canes ad vomitum ſuum redeunt: tu ſacerdotes Chriſti reſorbere ea quæ expuerant, coegiſti. Probare eos id in confeſſionibus ſuis præcipis, quod ante damnaverant; in negando reos ſuos abſolvunt, & ſeipſos reos reddunt. Omnia in impietatem & reatum detruſiſti, dum omnes reos ſe eſſe atque impios aut ex præſentibus ſtatuunt, aut ex præteritis confitentur. Non recipit mendacium veritas, nec patitur religio impietatem. Chriſtianum te loqueris, ſed quàm non ſis ipſe teſtaris; nec confeſſioni tuæ geſta conveniunt, ſubſtraviſti enim volun-

Proverb. 26. 2. Petri.

tati tuæ, ſed & violentiæ. Et ô quantis ad impietatem proficis incrementis! Et cæteri quidem mortales ſemper cum vivis bella geſſerunt, dum hujuſmodi ad hominem ultra mortem nihil cauſæ eſt; tibi verò inimicitiarum nullus eſt finis. Receptos enim jam in æternam quietem patres noſtros laceſſis, & in decreta eorum perverſus irrumpis. Apoſtolus communicare nos Sanctorum memoriis docuit; tu eas damnare coegiſti. Eſtne aliquis hodie aut vivus, aut mortuus, cujus tu dicta non reſcideris? Epiſcopatus ipſos qui nunc videntur, ſuſtuliſti; quia nemo non jam per ſe damnatus eſt, & eum à quo ſacerdotium ſumpſit, non jam & ipſe damnavit, cùm nunc Sanctorum memoriæ communicabitur. Anathema tibi trecenti decem & octo, convenientes apud Nicæam Epiſcopi ſunt; anathema deinde omnes, qui variis exinde expoſitionibus aſſuerunt. Ipſe quoque pridem jam mortuus anathema tibi pater tuus, cui Nicæa Synodus fuit curæ: quam tu falſis opinionibus inſamatam perturbas, & contra humanum divinumque judicium cum paucis ſatellitibus tuis prophanis impugnas. Sed non licet tibi nunc regno potenti etiam in poſterum præjudicare: extant enim litteræ, quibus id, quod tu criminoſum putas, piè tunc eſſe ſuſceptum docetur. Audi verborum ſanctam intelligentiam, audi Eccleſiæ imperturbatam conſtitutionem, audi patris tui profeſſam fidem, audi humanæ ſpei confidentem ſecuriatem, audi hæreticæ damnationis publicum ſenſum; & intellige te divinæ religionis hoſtem, & inimicum memoriis * authorum, & paternæ pietatis hæredem rebellem. *Hæc Hilarius.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

Al.* *Sanctorum.*

Quanta igitur exiſtimari debet Nicænæ fidei firmitas & certitudo, quam neque potentia atque verſutia Conſtantii Auguſti, neque ingenium & apoſtaticum odium Juliani Imperatoris, neque decem & ampliùs Concilia numeroſa ſubſcribentium Epiſcoporum, nec item Valentis Auguſti & Juſtinæ Auguſtæ impii conatus, nec denique tot populorum, barbararumque in Gothis, Vandaliſque gentium ſævæ impugnationes evertere atque abolere potuerunt. Fundata enim erat ſupra firmam petram: ideo nec pluviæ ſubſcriptionum Epiſcopalium, nec flumina popularium vexationum, nec ſævi perſecutionum imperialium, regaliumque venti in domum iſtam irruentes eam evertere valuerunt. Stetit immota illius fidei veritas, atque invicta authoritas, dum tot, tantiſque quaſſaretur hæreticorum turbinibus & procellis; permanſit deinde inquieta certitudinis poſſeſſione annis plus mille ad hæc uſque tempora periculoſa, in quibus audax impietas hujus quoque Concilii, ut omnium pia inſtituta ſuggillare non formidat, dum alius ordines ſacros, alius Homouſii vocabulum contemnit, & odit: Sed facilè ſuſtinebit hos novorum hoſtium impetus & incurſus Synodus illa, tot jam ſæculis firmiſſimè radicata,

Matth. 7.

Eſa. 40.

Pſal. 118.

& per verbum Domini, cui innititur in æternum permanſura, quicquid in illam dicant, agantque audaces Apoſtatæ. Sic enim publica lege ante M. C. *annos de ea ſtatuerunt pii Principes Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius. Arceantur eundorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ, unius & ſummi Dei nomen ubique celebretur; Nicænæ fidei dudum à majoribus traditæ, & divinæ religionis teſtimonio atque aſſertione firmatæ obſervantia ſemper manſura teneat. Religioſe autem obſervat numerum Epiſcoporum, qui huic interfuerunt Synodo, divus Hilarius in eo quem ad Germaniæ Galliarumque Epiſcopos ſcripſit, tractatu:* Et mihi quidem (*inquit*) ipſe ille hic numerus ſanctus eſt, in quo Habraam victor regum impiorum ab eo, qui æterni ſacerdotii eſt forma, benedicitur. *Cæterùm de numero Canonum ejus non una eſt omnium ſententia: nunc enim ſolum* XX *aſſignantur ejus Canones; at in Epiſtolis Athanaſii, & Julii Papæ* LXX *Canones fuiſſe memorantur. Hæc enim ſunt verba (uti refert Gratianus) Beati Athanaſii ad Marcum Romanum Pontificem.* Septuaginta Nicæni Concilii Capitula, quæ de præfata Synodo, jubente Domino meo Alexandro, Decreta omnium Epiſcoporum attuli, quæ ſunt igne combuſta, optamus, ut à ſe de ſanctæ Eccleſiæ veſtra authoritate percipere per præſentes legatos mereamur. Item præſentibus nobis LXX in memorata Synodo Capitula tractata ſunt, triginta à Græcis græcâ edita linguâ, & triginta à Latinis ſimiliter edita latinâ linguâ: ſed viſum eſt CCCXVIII Epiſcopis Spiritu ſancto repletis, & maximè jam dicto Alexandro, & Apoſtolicæ Sedis Apocriſariis, ut decem Capitula adunarentur aliis, atque aliis congruis locis inſererentur, & ad formam LXX diſcipulorum, vel totius orbis terræ linguarum LXX tanti, & tam excellentis Concilii fierent Capitula, quæ omnem Chriſtianorum informarent orbem. *Quomodò ergo viginti tantùm Capitula in Nicæna Synodo ſtatuta dicuntur, cùm* LXX *Capitula (ut Athanaſius ſcribit) in ea ſtatuta monſtrentur? His ita reſpondetur, Capitula Nicænæ Synodi quædam in diſſuetudinem abierunt,* XX *tantùm in Romana Eccleſia habentur. Unde Stephanus Papa, Luthobio Epiſcopo Moguntino ſcribens, ait:* Viginti tantùm Capitula Nicænæ Synodi in ſancta Romana Eccleſia habentur. *Sed quo neglectu alia defecerint, ambiguum eſt. Plurimi arbitrantur Antiocheno Concilio eſſe ea inſerta. Hæc ibi. Nunc ea proſequamur, quæ in vetuſtis Codicibus noſtris continentur.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

C. de ſummâ Trinit. & fid. Cat. lib. 2.

Gen. 14.

Diſt. 16. c. Septuaginta.

Luc. 10.

Nonnulla in Sardicenſe Concilium tranſlata ſunt, ut patet infra ex præfatione Carthag. Concilii.

Incipiunt tituli Canonum Nicæni Concilii, numero XX.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

1 De Eunuchis, & qui ſeipſos abſciderunt.
2 De his, qui ex gentilibus poſt baptiſma ad Clericatûs ordinem promoventur.
3 De ſubintroductis mulieribus.
4 De his, qui ad Epiſcopatum in provinciis provehuntur.
5 De excommunicatis.
6 De privilegiis, quæ quibuſdam civitatibus competunt.
7 De Epiſcopo Æliæ, id eſt, Hieroſolymorum.
8 De his, qui dicuntur Cathari, id eſt, mundi.
9 De his, qui ad honorem Preſbyterii ſine examine provecti ſunt.
10 De his, qui in perſecutionibus negaverunt, & poſtmodùm in Clero promoti ſunt.
11 De laicis, qui negaverunt.
12 De his, qui abrenunciaverunt, & iterum ad ſæculum ſunt regreſſi.
13 De his, qui communionem tempore mortis expoſcunt.
14 De Catechumenis lapſis.
15 Quod non oporteat demigrari.
16 De his, qui in Eccleſiis, in quibus provecti ſunt, minimè perdurârunt.
17 De Clericis uſuras accipientibus.
18 De privilegiis Presbyterorum.
19 De his, qui à Paulo Samoſateno ad Eccleſiam veniunt.
20 De flectendo genua.

Incipit conſtitutio & fides (a) *Nicæni Concilii, ſubditis Capitulis ſuis.*

FACTA eſt autem hæc Synodus apud Nicæam Bithyniæ, Conſulatu Conſtantini Auguſti, & Licinii, XIII Calendarum Juliarum, qui eſt apud Græcos XVIII dies menſis eorum * ſecundùm Alexandriam XXXI. Et placuit, ut hæc (b) omnia mitterentur ad Epiſcopum urbis Romæ Silveſtrum.

Al. * *Apud.*

CREDIMUS (c) in unum Deum patrem omnipotentem, omnium viſibilium, necnon & inviſibilium factorem: Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei, natum ex patre uni-

(a) *Nicæni Concilii*] Fuit & alia Nicæna Synodus Ariana ab Urſacio & ſuis collecta in Nicæa urbe Græciæ, ut ſimilitudine nominis ſimpliciores deciperentur, quæ Synodo Romana ſub Damaſo ſtatim damnata eſt. Tripartit. lib. 5, cap. 25 & 29. unde fortaſſis fides illa Romanorum nomine, quæ & Exemplar fidei catholicæ.

(b) *Omnia*] Ex Græco in Latinum verſa ſermone.

(c) *Credimus in unum Deum*] Refertur & ab Hilario lib. de Synodis adversùs Arianos, p. 136.

genitum, hoc eſt ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine; Deum verum ex Deo vero, natum, (a) non creatum, Homouſion, hoc eſt, ejuſdem ſubſtantiæ. Per quem omnia facta ſunt, cœleſtia & terrena. Qui propter nos homines, & propter ſalutem noſtram, deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertiâ die. Aſcendit in cœlum, venturus inde judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt: Erat tempus quando non erat, & priuſquam naſceretur, non erat, & quia ex nullis ſubſiſtentibus factus eſt, aut ex alia ſubſtantia, vel eſſentia dicunt eſſe Trepton, hoc eſt, convertibilem aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

Incipit Præfatio SS. Concilii.

CONCILIUM ſacrum, venerandi culmina juris
Condidit, & nobis congrua fræna dedit.
Ut bene fundatus, juſto moderamine poſſit,
Intemerata gerens, clericus ordo regi.
Pontifices ſummi veterum præcepta ſequentes,
Planiùs hæc monitis expoſuêre ſuis.
Hinc fidei noſtræ ſe pandit ſemita, & omnes
Errorum damnant dogmata ſancta vias.
Quiſque Dei famulus fuerit, Chriſtique ſacerdos,
Hoc ſale conditus, dulcia mella fluit.

(b) *Incipiunt Canones Nicæni Concilii.*

IN inveſtigandis Petri Pithœi monumentis, iis præcipuè quæ ex antiquiſſimis Codicibus collegerat, feliciſſimè obvenit ſchedæ ipſius manu exſcripta, & ſic inſcripta: Quæ nobis ad integram Synodorum Eccleſiaſticarum, ſive Conciliorum editionem, præter jam publicatorum emendationes, Deus adhuc contulit, hæc ſunt, &c. Canonum Nicænorum Latinæ editiones antiquæ quatuor, ex uno eodemque vetuſtiſſimo exemplari, in quo binæ binis è regione oppoſitæ.

Harum quatuor editionum, quibus noſtram adornamus, meminit Franciſcus Turrianus in defenſione pro Canonibus Apoſtolorum, & Epiſtolis Decretalibus Pontificum Apoſtolicorum, lib. 5, cap. 23, edit. Pariſ. ann. 1573, pag. 454, his verbis: Iſidori meminit Igmarus Archiepiſcopus Rhemenſis in libro de variis Capitulis Eccleſiaſticis, cap. 27, de tranſlatione è Græco Conciliorum & Canonum, ſic enim ait: Et Beatus Iſidorus, in Collectario ſuo de Canonibus, quatuor editiones Nicæni Concilii compaginavit.

(a) *Non Creatum*] V. C. *non factum ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, non factum unius ſubſtantiæ cum Patre*, quod Græci dicunt.

(b) *Incipiunt Canones, &c.*] Vetus exemplar meum, *Incipiunt Canones ſancti & magni Nicæni Concilii, quod habitum eſt tempore Conſtantini Imperatoris ab Epiſcopis 318, in civitate Nicæa Metropoli Bithyniæ, Paulino & Juliano Conſulibus, XII. Kal. Jul. æra* CCCLXI. Sic & in collectario Iſidori.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

EDITIO I.

De Eunuchis, & qui ſeipſos caſtraverunt.

CAP. I. Si quis à medicis per languorem deſectus eſt, aut à Barbaris abſciſus, hic in Clero remaneat. Si quis autem ſe ſanus abſcidit, hunc & in Clero conſtitutum abſtinere conveniet, & deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret quod de his qui rem hanc affectant, audentque ſemetipſos abſcidere, dictum ſit: ſic eos quos aut barbari aut domini caſtraverunt, ſi inveniuntur aliàs digniſſimi, tales ad Clerum ſuſcipit regula.

Dist. 55. c. Si quis.

De his qui ex Gentilibus poſt baptiſma ad Clericatùs ordinem promoventur.

CAP. II. Quoniam plura, aut per neceſſitatem, aut aliàs, cogentibus hominibus, adversùs Eccleſiaſticam facta ſunt regulam, ita ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem, & inſtructos brevi tempore, mox ad lavacrum ſpirituale perducerent; optimè placuit, nihil tale de reliquo fieri. Nam & tempore opus eſt ei, qui catechizatur, & poſt baptiſma probatione quamplurima. Manifeſta eſt enim Apoſtolica ſcriptura, quæ dicit: *Nòn Neophytum n, è in ſuperbiam elatus in judicium incidat, & laqueum Diaboli.* Si verò proceſſu temporis aliquod delictum animæ circa perſonam reperiatur hujuſmodi, & à duobus vel tribus teſ-

Dist. 48. Quoniam.

2. Tim. 3.

EDITIO II.

De his qui ſe abſcidunt, aut caſtraverint.

CAP. I. Si quis per languorem à medicis ſectus eſt aut a Barbaris abſciſus, iſte remaneat in Clero. Si quis autem ſanus ſe abſcidit, iſtum in Clero poſitum abſtinere oportet, & de cætero nullum talium debere promoveri. Sicut autem hoc manifeſtum eſt, quia de his qui hanc rem excogitant, audentque ſe abſcidere, dictum eſt, ſic eos qui à Barbaris aut a dominis caſtrati ſunt, ſi inveniuntur digni, tales ad Clerum applicat Canon.

De his qui ex Ethnicis poſt baptiſma ad Clerum applicantur.

CAP. II. Quia multa, aut neceſſitate aut aliter feſtinantibus hominibus facta ſunt contra Canonem Eccleſiaſticum, ut homines ex gentili vita, nuper accedentes ad fidem & in parvo tempore catechizati, ſtatim ad ſpirituale lavacrum ducantur, & ſimul cum baptizati fuerint promoveantur ad Epiſcopatum aut ad Preſbyterium, hene haberi placuit de cætero nihil tale fieri. Nam & tempore eſt opus ei qui catechizatur, & poſt baptiſma approbatione ampliore. Manifeſta etenim eſt Apoſtolica ſcriptura, quæ dicit: *Non Neophytum, nè ſortè in ſuperbiam elatus, in judicium incidat, & laqueum Diaboli.* Si autem procedente tempore aliquod

Digitized by Google

EDITIO III.

De Exciſis.

CAP. I. Si quis per ægritudinem vel à medicis ſectus eſt vel à Barbaris caſtratus eſt, iſte permaneat in Clero. Quòd ſi quis ſemetipſum ſanus abſcidit, hic etiam, etſi eſt in Clero, ceſſare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinari. Sicut ergo de his qui vel affectaverunt, vel auſi ſunt ſeipſos abſcidere, hæc quæ diximus ſtatuta ſunt: ita ſi qui vel à Barbaris, vel à dominis ſuis Eunuchi facti ſunt, & probabilis vitæ ſunt, tales hos ſuſcipit Eccleſiaſtica regula.

De Neophitis neque Preſbyteros neque Epiſcopos faciendis.

CAP. II. Quoniam multa ſive per neceſſitatem, ſive aliàs cogentibus contra regulam Eccleſiaſticam geſta ſunt, ita ut homines ex vita gentili nuper adhuc accedentes ad fidem & parvo tempore catechizati, vel inſtructi, ſtatim cum ad ſpiritualem baptiſmum venerint, & continuò baptizati fuerint, etiam ad Epiſcopatum vel Presbyterium proveherentur, rectum eſſe viſum eſt de cætero nihil tale fieri. Nam & tempore opus eſt ut ſit cathecuminus, & poſt baptiſma multa probatione indiget. Evidens namque eſt Apoſtolicum præceptum docens: *Non Neophytum, nè elatus in judicium incidat, & laqueum Diaboli.* Si verò procedente tempore, quod animæ noceat, peccatum inventum fuerit in ea perſona, &

EDITIO IV.

De Eunuchisqui ſeipſos abſcidunt.

CAP. I. Si quis in ægritudine vel à medicis ſectus eſt, vel à Barbaris caſtratus eſt, placuit ut iſte permaneat in Clero. Si quis autem ſanus ſeipſum abſcidit, etiam ſi eſt in Clero, ceſſare debet, & ex hoc nullum talem oportet ordinari. Sicut autem de his qui vel affectaverunt, vel auſi ſunt ſeipſos abſcidere, hæc quæ diximus ſtatuta ſunt: ita ſi qui vel à Barbaris vel à dominis ſuis eunuchi facti ſunt, & probabilis vitæ ſunt, tales hos ſuſcipit Eccleſiaſtica regula ordinandum ad Clerum.

De his qui poſt baptiſma ſtatim ad Clerum applicantur.

CAP. II. Quoniam multa ſive pro neceſſitate, ſive ex quacunque cauſa contra regulam geſta ſunt, ita ut homines ex vita gentili nuper adhuc catechizati, vel inſtituti ſtatim cum ad ſpirituale baptiſmum veniſſent, & continuò cum baptizati ſunt etiam ad Epiſcopatum, vel ad Preſbyterium provecti ſunt. Rectè igitur viſum eſt de cætero nihil tale fieri. Nam & tempore opus eſt ut ſit cathecuminus, & poſt baptiſmum multa probatione indiget. Evidens namque eſt Apoſtolicum præceptum docens: *Non Neophytum, nè fortè elatus in judicium incidat, & laqueum Diaboli.* Si verò procedente tempore mortale aliquod peccatum admiſerit, & convictus duobus vel tribus teſtibus fuerit, ceſſabit à Clero qui hujuſmodi

Codex Canonum.	Editio I.	Editio II.
Concilium Nicænum.	tibus arguatur, à Clero talis abſtineat. Si quis autem præter hæc fecerit, quaſi contra magnum Concilium ſe efferens, ipſe de Clericatûs honore periclitabitur.	animæ peccatum inveniatur circa hujuſmodi perſonam, & convincatur à duobus vel tribus teſtibus, deceſſet à Clero. Si quis autem prætet hæc facit, quaſi adversùm magnum Concilium ſuperveniens, ipſe periclitabitur de Clero.
	De ſubintroductis mulieribus.	*De commanentibus mulieribus.*
Diſt. 32. c. Interdixit.	Cap. III. Interdixit per omnia magna Synodus, non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino, qui in Clero eſt, licere, ſubintroductam habere mulierem: niſi fortè matrem, aut ſororem, aut amitam, vel eas tantùm perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt.	Cap. III. Interdixit omnimodo ſanctum Concilium neque Epiſcopum, neque Preſbyterum, neque Diaconum, neque ex toto eum qui in Clero eſt, habere ſecum introductam mulierem, niſi fortè matrem, aut ſororem, aut amitam, aut eas ſolas perſonas, quæ refugiunt omnes ſuſpiciones.
	De his, qui ad Epiſcopatum in provinciis provehuntur.	*De Ordinatione Epiſcoporum.*
Diſt. 64. c. Epiſcopi.	Cap. IV. Epiſcopum convenit maximè quidem ab omnibus, qui ſunt in provincia Epiſcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter inſtantem neceſſitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipſum convenientibus, & abſentibus quoque pari modo decernentibus, & per ſcripta conſentientibus, tunc ordinatio celebretur; firmitas autem eorum quæ geruntur, per unamquamque provinciam, Metropolitano tribuatur Epiſcopo.	Cap. IV. Epiſcopum oportet maximè quidem ab omnibus qui ſunt intta provinciam Epiſcopis ordinari. Si autem hoc difficile erit, aut propter urgentem neceſſitatem, aut propter longitudinem itinetis, omnimodis tribus in unum convenientibus, conſentientibus & his qui abſentes ſunt Epiſcopis, & ſpondentibus per ſcripturam, tunc manus impoſitionem fieri. Confirmatio aurem eorum quæ fiunt, danda unicuique ſuæ provinciæ Metropolitano.

EDITIO III.

convincitur duobus vel tribus teſtibus, ceſſabit à Clero qui hujuſmodi eſt. Si quis verò præter hæc facit, tanquam contraria ſtatutis ſancti hujus Concilii gerens, etiam ipſe de ſtatu ſui ordinis periclitabitur.

De Synodicis actis.

CAP. III. Omnimodis interdixit ſancta Synodus, neque Epiſcopo, neque Presbytero, neque Diacono, neque ulli omnino Clericorum permittit habere ſecum mulierem extraneam, niſi fortè mater ſit, aut ſoror, aut amita. In his namque perſonis & harum ſimilibus omnis ſuſpicio declinatur. Qui aliter præter hæc agit, periclitabitur de Clero ſuo.

De Epiſcopis à Comprovincialibus ordinandis.

CAP. IV. Oportet Epiſcopum maximè quidem ab omnibus qui ſunt in provincia Epiſcopis ordinari. Si verò hoc difficile fuerit, ſive urgente neceſſitate, ſive itineris longitudine, certè omni modo tres Epiſcopi in unum debent eſſe congregati, ita ut etiam cæterorum abſentium conſenſum & ſententiam per litteras teneant, & ita faciant ordinationem. Poteſtas ſanè vel confirmatio pertinebit per ſingulas provincias ad Metropolitanum.

EDITIO IV.

eſt. Si quis verò præter hæc facit, tanquam contraria ſtatutis ſancti Concilii gerens, etiam ipſe periclitabitur de ſtatu ſui Cleri.

De ſubintroductis mulieribus.

CAP. III. Omnimodis interdicit ſancta Synodus, neque Epiſcopo, neque Preſbytero, neque Diacono, neque ulli Clericorum, licere permitti habere ſecum mulierem extraneam, niſi fortè mater, aut ſoror, aut cia, id eſt, vel amita, vel matertera ſit. In his namque ſolis perſonis & harum ſimilibus omnis quæ ex mulieribus eſt ſuſpicio declinabitur. Qui autem præter hæc agit periclitatur de Clero ſuo.

Qualiter Epiſcopi debeant ordinari.

CAP. IV. Epiſcopum oportet ab omnibus Epiſcopis, ſi fieri poteſt, qui ſunt in provincia ejus ordinari. Si verò hoc difficile fuerit, vel urgente neceſſitate, vel itineris longitudine, certè tres Epiſcopi debent in unum eſſe congregati, ita ut etiam cæterorum qui abſentes ſunt, conſenſum litteris teneant, & ita faciant ordinationem. Poteſtas ſanè vel confirmatio pertinebit per ſingulas provincias ad Metropolitanum Epiſcopum.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

11. q. 3. *ſervantur.*

EDITIO I.

De Excommunicatis.

CAP. V. De his qui Communione privantur, ſive ex Clero, ſive ex Laico ordine, ab Epiſcopis per unamquamque provinciam, ſententia regularis obtineat; ut hi, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiratur autem, ne puſillanimitate aut contentione vel alio quolibet Epiſcopi vitio videatur à congregatione ſecluſus. Ut hoc ergo decentiùs inquiratur, benè placuit, annis ſingulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari: Ut communiter omnibus ſimul Epiſcopis congregatis (a) provinciæ, diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones. Et ſic qui ſuo peccaverunt evidenter Epiſcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus * extimentur, uſquequò, vel in communi, vel Epiſcopo placeat humaniorem pro talibus ferre ſententiam. Concilia verò celebrentur, unum quidem ante Quadrageſimam Paſchæ: ut omni diſſenſione ſublatâ, munus offeratur Deo puriſſimum. Secundum verò, circa tempus autumni.

Al. * *æſtimentur.* *Diſt. 18. c. Habeatur.*

EDITIO II.

De Excommunicatis.

CAP. V. De his qui excommunicantur, ſive de Clero ſint, ſive de Laïco agmine, ab Epiſcopis per ſingulas provincias obtineat ſententia juxtà Canones, eos qui ab aliis abjiciuntur, ab aliis non recipiendos. Requiratur autem ne puſillanimitate aut pertinaciâ, aut aliâ aliquâ Epiſcopi moleſtiâ videantur excommunicati. Ut ergo hoc decentiùs requiratur, benè placuit ſingulis annis per ſingulas provincias bis in anno Concilia fieri, ut omnibus ſimul Epiſcopis in unum congregatis, tales quæſtiones inquirantur, & ita qui ſuum manifeſtè offenderint Epiſcopum, rationabiliter excommunicati apud omnes eſſe putentur, quandiù aut in commune aut Epiſcopo placeat humaniorem pro his ferre ſententiam. Concilia autem fiant, unum quidem ante Quadrageſimam, ut omni puſillanimitate ſublatâ, munus mundum offeratur Deo. Secundum autem, circa tempus Autumni.

(a) *Provinciæ*] Innocentius, Epiſtolâ ad Victricium.

Digitized by Google

EDITIO III.

De his qui excommunicantur, ſive Clericis ſive Laïcis.

CAP. V. De his qui excommunicantur ab Epiſcopis ſuis per ſuas quaſque provincias, ſervetur iſta ſententia ſecundùm Canonem, ut hi qui ab aliis excommunicantur, ab aliis non recipiantur. Requiratur ſanè ne ſortè quis pro aliqua indignatione animi, aut contentione, aut qualibet commotione ſtomachantis Epiſcopi abjectus ſit. Ut ergo hæc dignâ poſſint examinatione perquiri, rectum eſſe viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis quibuſque provinciis bis in anno Epiſcoporum Concilia fieri, ut ſimul in unum convenientes Epiſcopi ex univerſis provinciis hujuſmodi examinent quæſtiones, & ita demum hi qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerint, dignè etiam à cæteris Epiſcopis excommunicati ſint, uſquequò in commune omnibus aut ipſi Epiſcopo ſuo placeat humaniorem circa eos ferre ſententiam. Fiant autem Concilia ſemel quidem ante dies Quadrageſimæ, ut omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum ſolemne Deo munus poſſit offerri. Secundum verò fiat circa tempus autumni.

EDITIO IV

De Excommunicatis Clericis vel Laicis.

CAP. V. De excommunicatis Clericis vel Laïcis ſervetur & iſta ſententia, ut hi qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad Communionem non recipiantur. Requiratur ſanè quis ex aliqua indignatione, aut contentione, aut qualibet alia commotione ſtomachantis Epiſcopi excommunicatione abjectus ſit. Ut ergo dignâ hæc poſſint examinatione perquiri, rectè viſum eſt per ſingulos annos in ſingulis quibuſque provinciis bis in anno Epiſcoporum Concilium fieri, ut ſimul in unum convenientes ex communi provincia hujuſmodi examinent quæſtiones, ut ita demum hi qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſas meritò contraxerint, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in commune vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit humaniorem circa eos ſententiam. Habeatur autem ſemel Concilium ante dies Quadrageſimæ, ut omnibus, ſi quæ ſunt, ſimultatibus amputatis, mundum ſolemne Deo munus poſſit offerri. Secundum verò agatur circa tempus autumni.

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

EDITIO I.

De Privilegiis quæ quibuſdam Civitatibus competunt.

Diſt. 65. c. mos antiquus. CAP. VI. Antiqua conſuetudo ſervetur per Ægyptum, Libiam, & Pentapolim, ita ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem. Quia & urbis Romæ Epiſcopo (a) parilis mos eſt. Similiter autem & apud Antiochiam, cæteraſque provincias, ſuis privilegia ſerventur Eccleſiis. Illud autem generaliter clarum eſt quòd ſi quis præter *Diſt. 64. c. Fid.* ſententiam Metropolitani fuerit factus Epiſcopus, hunc magna *Diſt. 63. c. Sanc.* Synodus definivit Epiſcopum eſſe non oportere. Sin autem communi cunctorum decreto rationabili, & ſecundùm Eccleſiaſticam regulam comprobato: duo aut tres, propter contentiones proprias, contradicunt: obtineat ſententia plurimorum.

De Epiſcopo Æliæ, id eſt, Hieroſolymorum.

Diſt. 65. c. quoniam mos. CAP. VII. Quia conſuetudo obtinuit, & antiqua traditio, ut Æliæ Epiſcopus honoretur: habeat honoris conſequentiam, ſalvâ Metropoli propriâ dignitate.

EDITIO II.

De Privilegiis quæ quibuſdam Civitatibus competunt.

CAP. VI. Antiqui mores obtineant qui apud Ægyptum ſunt & Libiam & Pentapolim, ut Alexandriæ Epiſcopus omnium exhibeat ſollicitudinem, quia & urbis Romæ Epiſcopo ſimilis mos eſt. Similiter autem & circa Antiochiam & in cæteris provinciis privilegia propria reſerventur Metropolitanis Eccleſiis. Omnino autem manifeſtum eſt illud, quia ſi quis præter conſilium Metropolitani factus fuerit Epiſcopus, hunc Concilium definivit non debere eſſe Epiſcopum. Si verò communi omnium decreto rationabili & ſecundùm Canonem Eccleſiaſticum probato, duo aut tres propter proprias inimicitias contradixerint, obtineat ſententia plurimorum.

De Epiſcopo Æliæ, id eſt, Iheroſolymorum.

CAP. VII. Quia antiqua traditio obtinuit, ut Heliæ Epiſcopus honoretur, habeat ordinem honoris, ſalvâ tamen dignitate Metropolitani ejuſdem Provinciæ.

(a) *Urbis Romæ Epiſcopo*] Rufinus lib. 1, cap. 6. *& apud Alexandriam & in urbe Roma vetuſta conſuetudo ſervetur; ut vel ille Ægypti, vel hic ſuburbicariarum Eccleſiarum ſollicitudinem gerat.* Athanaſ. Epiſt. ad ſolitariam vitam agentes.

EDITIO III.

Quòd Eccleſia Romana ſemper habuit Primatum.

CAP. VI. Teneat autem morem antiquum & Ægyptus vel Libia & Pentapolis; ita ut Epiſcopus Alexandriæ harum omnium habeat poteſtatem, quoniam & Romano Epiſcopo hæc eſt conſuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia conſtitutus eſt. Itaque & in cæteris provinciis privilegia ſalva ſint Eccleſiarum. Omnino autem manifeſtum ſit hoc quòd ſi quis præter voluntatem Metropolitani fuerit Epiſcopus ordinatus, hunc ſtatuit hæc ſancta Synodus non debere eſſe Epiſcopum. Sane ſi communi omnium conſenſu rationabiliter habito & ſecundùm Eccleſiaſticam regulam facto decreto, duo aliqui aut tres per contentionem ſuam contradixerint, obtineat ſententia plurimorum.

De honore Iheroſolymitani Epiſcopi.

CAP. VII. Quoniam antiquus mos obtinuit & vetuſta traditio, ut Heliæ, id eſt, Iheroſolymorum Epiſcoporum deferatur, habeat conſequenter honorem. Metropolitano ſua dignitas ſalva ſit.

EDITIO IV.

De Primatibus Epiſcoporum Metropolitanorum.

CAP. VI. Mos antiquus perduret in Ægypto vel Libia & Pentapoli, ut Alexandrinus Epiſcopus horum omnium habeat poteſtatem, quoniam quidem & Romano Epiſcopo hoc quidem moris eſt. Similiter autem & apud Antiochiam cæteraſque provincias honor ſuus unicuique ſervetur Eccleſiæ. Per omnia autem manifeſtum eſt quod ſi quis præter voluntatem & conſcientiam Metropolitani Epiſcopi fuerit ordinatus, hunc Concilium magnum & ſanctum cenſuit non debere eſſe Epiſcopum. Sane ſi communi omnium conſenſu rationabiliter probato, & ſecundùm Eccleſiaſticam regulam ſtatuto, duo vel tres animoſitate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum ſententia Sacerdotum.

De honore Epiſcopi Iheroſolymitani.

CAP. VII. Quoniam mos antiquus obtinuit & vetuſta traditio, ut Heliæ, id eſt, Iheroſolymorum Epiſcoporum deferatur, habeat conſequenter honorem ſuum, manente tamen Civitatis Metropolitanæ propriâ dignitate.

Digitized by Google

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

EDITIO I.

*De his qui dicuntur * Cathari, id eſt, mundi.*

* *Hi ſunt novatiani.*

CAP. VIII. De his, qui ſe cognominant Catharos, id eſt, mundos, ſi aliquando venerint ad Eccleſiam Catholicam, placuit ſancto & magno Concilio, ut impoſitionem manus accipientes ſic in Clero permaneant. Hæc autem præ omnibus ſcriptis convenit profiteri, quòd Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ dogmata ſuſcipiant, & ſequantur. Id eſt, & bigamis ſe communicare, & his, qui in perſecutione prolapſi ſunt, ergo quos & ſpatia conſtituta ſunt & tempora definita: ita ut Eccleſiæ Catholicæ placita ſequantur in omnibus. Ubicunque verò, ſive in civitatibus ſive caſtellis ipſi ſoli reperti fuerint ordinati: qui inveniuntur in Clero, in eodem habitu perſeverent. Ubi autem Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopo, vel Presbytero conſtituto quidam ex illis adveniunt: certum eſt, quod Epiſcopus Eccleſiæ habebit Epiſcopi dignitatem. Is autem, qui nominatur apud eos Epiſcopus, honorem Presbyterii poſſidebit, niſi fortè placuerit Epiſcopo nominis eum ſui honore cenſeri. Si verò hoc ei minimè placuerit, providebit ei aut Corepiſcopatus, aut Presbyterii locum, ut in Clero prorſus eſſe videatur: ne in una civitate duo Epiſcopi probentur exiſtere.

v. q. VII c. ſi voluerint.

Duo hîc tanguntur errores Novatianorum.

EDITIO II.

De his qui nominant ſe Catharos.

CAP. VIII. De his qui nominant ſe Cathares aliquando accedentibus ad Catholicam Eccleſiam placuit magnæ & ſanctæ Synodo eos ordinatos ſic manere in Clero. Ante omnia autem profiteri ipſos per ſcripturam oportet quid ſentiant & ſequantur Catholica & Apoſtolica dogmata, hoc eſt, & bigamis communicare, & his qui in perſecutione dilapſi ſunt, circa quos & tempus conſtitutum eſt & dies diffinitus, ut ſequantur in omnibus quæ placuerunt Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopo aut Presbytero. Ubicunque autem omnes ſive in caſtellis ſive in civitatibus ipſi ſoli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in Clero, ſint in eodem habitu. Quotquot autem Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopo aut Presbytero extante accedunt manifeſtum eſt quia Epiſcopus quidem Eccleſiæ habebit dignitatem Epiſcopi. Qui autem nominatur apud eos Epiſcopus, Presbyterii honorem habebit, niſi fortè placuerit Epiſcopo honoris eum nomine frui. Si verò non hoc ei placuerit, providebit ei locum aut Corepiſcopatus aut Presbyterii, ut in Clero omnino eſſe videatur, quatinus non in una civitate duo Epiſcopi ſint.

EDITIO III.

De his qui dicuntur mundi, quo genere ſuſcipiendi ſunt.

CAP. VIII. De his qui ſeipſos Catharos, id eſt, mundos vocant, ſi qui veniant ad Eccleſiam Catholicam, placuit ſancto Concilio ut ordinentur, & ſic maneant in Clero. Ante omnia verò hoc eos per ſcripturam convenit profiteri, ut fateantur ſe cum omni conſenſu, obſervaturos Catholicæ & Apoſtolicæ ſtatuta Eccleſiæ, id eſt, communicaturos ſe his qui fortè ſecundas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt: quibus tamen pœnitentiæ modus & tempus ſequantur ea quæ in Catholica & Apoſtolica obſervantur Eccleſia. Sic ubi agitur vel in vicis vel in urbibus ſoli ipſi reperti fuerint ordinati, hi qui inveniuntur in Clero, in eo permaneant. Si verò Epiſcopus vel Presbyter Catholicæ Eccleſiæ fuerit ad quem aliqui ex his accedunt, certum eſt quod Epiſcopus Eccleſiæ habeat ſuam dignitatem. Similiter & Presbyter & Diaconus debent. Hi verò qui ab iſtis veniunt, ſi fortè Epiſcopus fuerit, habeat Presbyterii dignitatem, niſi fortè placeat Epiſcopo Catholico concedere ei etiam Epiſcopalis nominis honorem. Si verò non placuerit, inveniat ei locum, ut ſit in Parochia Corepiſcopus aut Presbyter, dummodo permanere videatur in Clero, & nè in una civitate duo ſint Epiſcopi.

EDITIO IV.

De Novatianis.

CAP. VIII. Si qui voluerint venire ad Eccleſiam Catholicam ex Novatianis, placuit ſancto Concilio ut ordinentur, & ſic maneant in Clero. Ante omnia autem ab eis confeſſionem per ſcripturam exigi oportet, ut fateantur ſe communi conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſtatuta obſervaturos, id eſt, communicaturos ſe & his qui fortè ſecundas nuptias experti ſunt, vel his qui perſecutionis tempore lapſi ſunt: quibus tamen lapſis pœnitentiæ modus & tempus aſcriptum eſt, ut in omnibus ſequantur ea quæ in Eccleſia Catholica obſervantur. Et ſic ubi quidem ipſi fuerint inventi ſive in vices, ſeu in urbibus Clerici ordinati à Catholicis qui inveniuntur in Clero, ſic etiam in Clero perſiſtant unuſquiſque in ſtatu ſuo. Si verò Epiſcopus vel Presbyter Catholicæ Eccleſiæ fuerit ad quem aliqui ex his accedunt, certum eſt ut vel Epiſcopus Catholicus ſuam habeat dignitatem. Similiter autem & Presbyter & Diaconus habeant. Hi verò qui ab iſtis veniunt, ſi fortè Epiſcopus fuerit, habeat Presbyterii dignitatem, niſi fortè placeat Epiſcopo Catholico concedere ei Epiſcopalis nominis honorem. Si verò non placuerit, inveniat ei locum, ut ſit in Parochia Corepiſcopus aut Presbyter, dum tamen non in una civitate duo Epiſcopi eſſe, & ille omnimodis in Clero permanere videatur.

Digitized by Google

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

EDITIO I.

De his, qui ad honorem Presbyterii ſine examine provecti ſunt.

Diſt. 81. c. Si qui ſine.

CAP. IX. Si qui Presbyteri ſine examine ſunt provecti, vel, cum diſcuterentur, peccata ſua confeſſi ſunt, & homines, contra Canones commoti, manus confeſſis imponere tentaverunt, tales regula non admittit, quia quod inreprehenſibile eſt, Catholica defendit Eccleſia.

De his qui in perſecutionibus negaverunt, & poſt cibum in Clero promoti ſunt.

Diſt. 81. c. Quicumque

CAP. X. Quicumque de lapſis ad ordinem Cleri promoti ſunt per ignorantiam, vel per ordinantium diſſimulationem: hoc Eccleſiaſticæ non præjudicat regulæ. Cogniti namque * deponentur.

Al. * *Depoſuntur.*

De laïcis, qui negaverunt.

CAP. XI. De his, qui præter neceſſitatem prævaricati ſunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuſmodi, quod factum eſt ſub tynannide Licinii, placuit Synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benivolentiam commodari. Quicunque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & ſex annis omni ſe contritione dejiciant. Duobus autem annis ſine oblatione populo in oratione communicent.

EDITIO II.

De his qui ad ſacerdotium ſine examinatione promoti ſunt.

CAP. IX. Si qui ſine examinatione promoti ſunt Presbyteri aut Epiſcopi, & cum diſcutiuntur confeſſi ſunt quæ peccaverunt, vel ab aliis vincantur, & præterea confitentibus contra Canonem moti homines, manus eis impoſuerint, tales Canon non ſuſcipit, ſed abjicit. Hoc enim quod irreprehenſibile eſt, defendet Catholica Eccleſia.

De his qui negaverunt in perſecutione, & poſteà ad Clericatum promoti ſunt.

CAP. X. Quicumque ordinati ſunt per ignorantiam, aut diſſimulationem ordinantium, hi qui lapſi ſunt, hoc non præjudicat Canoni Eccleſiaſtico. Cogniti etenim deponentur.

De his qui negaverunt, & habentur in laicis.

CAP. XI. De his qui prævaricati ſunt præter neceſſitatem, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel tale aliquid quod factum eſt ſub tyrannide Licinii, placuit ſancto Concilio, licèt indigni ſint humanitate, tamen ſubvenire eis. Quotquot igitur ſincerè pœnitent, tres annos inter audientes ſint: qui lapſi ſunt fideles & ſex annos ſuccumbant. Duobus verò annis præter oblationem communicent orationibus populi.

Digitized by Google

EDITIO III.

De his qui inexaminati ordinantur.

CAP. IX. Si qui ſine examinatione provecti Presbyteri, & poſt examinati confeſſi fuerint peccata ſua, & cùm confeſſi fuerint, contra regulam venientes homines manus temerè eis impoſuerint, hos Eccleſiaſticus Ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt, Catholica defendit Eccleſia.

De lapſis Ordinatis.

CAP. X. Quicumque ex his qui lapſi ſunt, per ignorantiam ordinati ſunt, vel contemptum eorum qui eos ordinaverunt, hoc non præjudicat Eccleſiaſticæ Regulæ. Cùm enim repertum fuerit, deponantur.

De prævaricatis recipiendis per pœnitentiam.

CAP. XI. De his qui prævaricati ſunt ſine ulla neceſſitate, ſine ablatione patrimonii, vel ſine periculo, aut aliqua tali re, quæ eſt in noviſſima tyrannide Licinii, placuit ſancto Concilio, licèt indigni ſint miſericordiâ, tamen aliquid contra eos humanitatis oſtendi. Si qui ergo ex animo pœnitent, tribus annis inter auditores conſtituantur: ſi tamen fideles ſint, & ſeptem annis inter pœnitentes ſint, duobus verò annis extra communionem in oratione ſola participes fiant populo.

EDITIO IV.

De Presbyteris ſine examinatione conſtitutis.

CAP. IX. Si qui ſine examinatione promoti Presbyteri ſunt, & poſtea examinati confeſſi ſunt peccata ſua, & cùm confeſſi fuiſſent, contra regulam venientes homines manus eis temerè impoſuerint, hos Eccleſiaſticus Ordo non recipit. In omnibus enim quod irreprehenſibile eſt, defendit Eccleſia.

De lapſis Clericis.

CAP. X. Quicumque ex his qui lapſi ſunt, per ignorantiam ordinati ſunt, vel contemptum eorum qui eos ordinaverunt, hoc non præjudicat Eccleſiaſticæ Regulæ. Cùm enim repertum fuerit, deponantur.

De his qui ſponte lapſi ſunt, qualiter debeant pœnitere.

CAP. XI. De his qui prævaricati ſunt ſine ulla neceſſitate, ſine ablatione patrimonii, vel ſine periculo, aut aliqua tali re, quæ eſt in noviſſima tyrannide Licinii, placuit ſanctæ Synodo, licèt indigni ſint miſericordiâ, tamen aliquid circa eos humanitatis oſtendi. Si qui ergo ex animo pœnitent, tribus annis inter audientes habeantur: ſi tamen fideles ſint, & ſeptem annis aliis inter pœnitentes ſint, duobus autem annis extra communionem in oratione ſola participent populo.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

De pœnitentia. Dist. 5. c. Si qui verò per gratiam.

EDITIO I.

De his qui abrenunciaverunt, & iterum sunt regressi.

CAP. XII. Quicumque sunt vocati per gratiam, primum quidem impetum monstraverunt deponentes militiæ cingulum : postmodùm verò ad proprium vomitum sunt relapsi, ita ut quidam & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam repeterent, hi decem annis post triennii tempus quo inter audientes erunt, in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum, & speciem pœnitentiæ convenit explorare. Quotquot enim metu, lachrymis, atque patientiâ, vel bonis operibus, rebus ipsis, conversionem suam, non simulationem demonstrant : hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent. Postmodùm verò licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque verò indifferenter tulerunt, & * aditum introeundi, & Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conversionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant.

Al. * *Habitum*, in duobus exemplaribus, sed malè.

De his qui communionem tempore mortis expoſcunt.

20. q. 6. c. De his verò.

CAP. XIII. De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regulariſque ſervabitur, ita ut ſi quis egreditur è corpore, ultimo, & neceſſario viatico minimè privetur. Quòd ſi deſperatus, & conſecutus communionem, oblatio-

EDITIO II.

De his qui abrenunciant, & iterum ad ſeculum ſunt reverſi.

CAP. XII. Quicumque vocati ſunt ad gratiam, & primordia demonſtrantes bona, depoſuerunt cingulum militiæ, poſtea verò ad proprium vomitum revoluti ſunt, ita ut aliqui & pecuniam conferant, & beneficiis militiam repetant, iſti decem annos ſuccumbant, poſt triennium auditionis tempus. In his autem oportet diſcernere voluntatem & ſpeciem pœnitentiæ. Quotquot timore, & lachrymis, & perſeverantiâ & bonis operibus converſionem non ſimultationem demonſtrant, iſti adimplentes tempus conſtitutum auditionis orationibus meritò communicabunt ; & poſtea licet Epiſcopo humanius de his aliquid cogitare. Qui autem indiſcretè tulerunt, & ingreſſum Eccleſiæ ſibi ſufficere arbitrati ſunt, ad converſionem omne definitum compleant tempus.

De his qui in exitu communionem requirunt.

CAP. XIII. De exeuntibus de corpore, vetus & antiqua lex cuſtodietur & nunc, ut is qui mori ſperatur, noviſſimo juvamine non privetur. Si verò deſperatus, communione ſumptâ & oblatione perceptâ iterum convaleſcat, ſit inter eos

Digitized by Google

EDITIO III.

De pœnitentia eorum qui baptizati ad ſecularem militiam revertuntur.

CAP. XII. Si qui verò vocati per Dei gratiam, primò quidem oſtenderunt fidem ſuam depoſito militiæ cingulo, poſthæc autem ad proprium vomitum reverſi ſunt, ita ut pecunias darent, & ambirent rurſus redire ad militiam, iſti decem annis ſint inter pœnitentes poſt primum triennium quo fuerint inter auditores. In omnibus verò illud præcipuè obſervetur, ut animus ac propoſitum eorum vel ſpecies pœnitentiæ requiratur; quicumque enim cum omni timore & lachrymis perſeverantibus, & operibus bonis converſionem ſuam non ſolo habitu, ſed opere & veritate demonſtrant, hi tempora ſtatuta complentes meritò orationibus communicabunt. Licebit autem Epiſcopo etiam humanius circa eos aliquid cogitare. Si qui verò indifferenter habuerunt lapſum ſuum & ſufficere ſibi exiſtimaverunt ad converſionem, hoc ipſum quod introïre in Eccleſiam videbantur, iſti omnimodò tempora ſtatuta complere debent.

De reconciliatione danda morientibus.

CAP. XIII. De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur etiam nunc, ita ut ſi recedunt ex corpore, ultimo & neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudentur. Quòd ſi deſperatus

EDITIO IV.

De pœnitentibus qui poſt baptiſmum ad ſecularem militiam revertuntur.

CAP. XII. Si qui verò per Dei gratiam vocati, primò quidem oſtenderint fidem ſuam depoſito militiæ cingulo, poſthæc autem ad proprium vomitum reverſi ſint, ut & pecunias darent, & ambirent rurſum redire ad militiam, iſti decem annis ſint inter pœnitentes, poſt primum triennium quo fuerint inter audientes. Ab omnibus verò, præcipuè illud obſervetur, ut animus eorum & fructus pœnitentiæ requiratur; quicumque enim cum omni timore, & lachrymis perſeverantibus, & operibus bonis converſionem ſuam, non verbis ſolis, ſed opere & veritate demonſtrant, cùm tempus ſtatutum etiam ab his fuerit impletum, & orationibus jam cœperint communicare, licebit Epiſcopo etiam humanius circa eos aliquid agere. Qui verò indifferenter habuerint lapſum, & ſufficere ſibi quòd Eccleſiam introierint arbitrantur, iſti omnimodò tempora ſtatuta complebunt.

De excommunicatis à ſeculo excuntibus.

CAP. XIII. De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur etiam nunc, ita ut ſi ſortè recedant ex corpore, neceſſario vitæ ſuæ viatico non defraudentur. Quòd ſi deſperatus aliquis receptâ

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

EDITIO I.

nisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodò consequuntur. Generaliter autem homini cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

De Catechumenis lapsis.

CAP. XIV. De Catechumenis lapsis sancto & magno Concilio placuit, ut tribus annis sint inter auditores (a) tantummodò, post hæc autem cum Catechumenis orent.

Quòd non oporteat remigrare.

7. q. 1. c. Non oportet.

CAP. XV. Propter multam perturbationem, & seditiones, quæ fiunt, placuit consuetudinem omnimodis computare, quæ præter regulam in quibusdam partibus videtur admissa : ita ut de civitate ad civitatem Episcopus, non Presbyter, non Diaconus Al. * *transeat.* * transferatur. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii tale quid agere tentaverit, & se hujusmodi negotio manciparit : hoc factum prorsus in irritum ducatur, & restituatur Ecclesiæ, cui fuit Episcopus, aut Presbyter, vel Diaconus ordinatus.

EDITIO II.

qui orationibus tantùm communicant. Omnino autem homini morituro gratiam sibi petenti, Episcopus probabiliter oblationem contradat.

De Catechumenis lapsis.

CAP. XIV. De Catechumenis lapsis placuit magnæ Synodo ut triennio audiant tantùm ; post-hæc orent cum Catechumenis.

De Clericis, nè de civitate ad aliam transeant.

CAP. XV. Propter grandem tumultum & seditionem quæ facta sunt, placuit omnimodis auferre consuetudinem quæ est contra Canonem, si inventi fuerint in aliquibus partibus de civitate ad civitatem migrantes, quod nec Episcopum, nec Presbyterum, neque Diaconum liceat. Si quis autem post sancti & magni Concilii definitionem tale aliquid attentaverit, aut se se dederit huic negotio, cassabitur omnis hujusmodi machinatio, & reconcilietur Ecclesiæ in qua, aut Episcopus aut Presbyter aut Diaconus fuerit ordinatus.

(a) *Audientes* ἀκροώμενοι inf. Concil. Neocæsar. cap. 5.

EDITIO III.

aliquis acceptâ communione ſupervixerit, ſit inter illos qui in oratione ſola communicant, donec tempus ſtatutum compleatur. De omnibus tamen his qui ex nudo corporis recedunt, & Euchariſtiam poſtulant, in tradenda eis communione, cura & probatio ſit Epiſcopo.

De Catechumenis lapſis.

CAP. XIV. De Catechumenis verò lapſis placuit ſancto Concilio, ut tribus annis ſint inter auditores tantummodò, poſthæc verò orent cum Catechumenis.

De his qui Eccleſias deſerunt, & ad alias tranſeunt.

CAP. XV. Propter multas perturbationes & ſeditiones quæ fieri ſolent, placuit omnimodò abſcidi iſtam conſuetudinem, ſi contra regulam repertus fuerit in aliquibus partibus de civitate ad civitatem tranſire, vel Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diacontus, vel Clericus. Si quis verò poſt hæc ſtatuta ſancti hujus Concilii tale aliquid audere tentaverit, infringetur omni genere hujuſmodi conatus, & reſtituatur propriæ Eccleſiæ, in qua vel Epiſcopus, vel Presbyter aut Diaconus ordinatus eſt.

EDITIO IV.

communione, ſupervixerit, ſit inter eos qui ſolâ oratione communicant. De omnibus tamen his qui ex corpore recedunt, in tradenda eis communione, cura & probatio ſit Epiſcopo.

De Catechumenis lapſis.

CAP. XIV. Placuit hoc ſancto & magno Concilio de Catechumenis qui lapſi ſunt, ut tribus annis inter audientes verbum ſint tantummodò. Poſthæc verò orent cum Catechumenis.

De Clericis temerè ab Eccleſiis recedentibus.

CAP. XV. Propter multas perturbationes & ſrequentes tumultus ſeditionum quæ fieri ſolent, placuit omnimodò abſcidi iſtam conſuetudinem quæ contra regulam eſt, ſicubi tamen ſit, id eſt, nè de civitate ad civitatem tranſeat vel Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus. Si qui verò poſt hæc ſtatuta ſancti Concilii hujus tale aliquid audere tentaverit, infringetur omni genere hujuſmodi conatus, & reſtituetur propriæ Eccleſiæ in qua ordinatus eſt.

Digitized by Google

	Editio I.	Editio II.
Codex Canonum.	*De his qui in Eccleſiis, in quibus provecti ſunt, minimè * perdurârunt.*	*De his qui in Eccleſiis ſuis, in quibus provecti ſunt, non morantur.*
Concilium Nicænum.	Cap. XVI. Quicumque temerè, ac periculosè, neque timorem Dei præ oculis habentes, nec *agnoſcentes Eccleſiaſticam Regulam, diſcedunt ab Eccleſia Preſbyteri, aut Diaconi, vel quicumque ſub Regula prorſus exiſtunt: hi nequaquam debent in aliam Eccleſiam recipi, ſed omnem neceſſitatem convenit illis imponi, ut ad ſuas * parochias revertantur. Quòd ſi non fecerint, oportet eos communione privari. Si quis autem ad alium pertinentem audacter invadere & in ſua Eccleſia ordinare tentaverit, non conſentiente Epiſcopo, à quo diſceſſit is qui regulæ mancipatur, ordinatio hujuſcemodi irrita comprobetur.	Cap. XVI. Si qui ſe facilè periculis ingerentes, neque timorem Dei ante oculos habentes, neque Eccleſiaſticum Canonem ſcientes, diſcedunt ab Eccleſia Presbyteri, aut Diaconi, aut quicumque ſint in Canone conſtituti, iſti nullo modo ſuſcipi debent ab alia Eccleſia, ſed omnem eis neceſſitatem imponi oportere, ut ad proprias parochias revertantur. Pertinaces autem excommunicatos eſſe oportet. Si autem aliquis uſu temerario ſurripuerit ad alterum pertinentem, & ordinaverit in ſua Eccleſia, non conſentiente Epiſcopo à quo diſceſſerat Clericus qui in Canone conſtituitur, infirma ſit hujuſmodi manûs impoſitio.
Al. * *perdurant.*		
Al. * *cognoſcentes*, ſed minùs benè.		
Al. * *Paræcias.*		
Diſt. 71. c. Si quis auſus.		
	De Clericis uſuras accipientibus.	*De Clericis qui uſuras accipiunt.*
Pſal. 14. Diſt. 47. Quoniam.	Cap. XVII. Quoniam multi, ſub regula conſtituti, avaritiam, & turpia lucra ſectantur, oblitique divinæ Scripturæ, dicentis: Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram: mutuum dantes centeſimas exigunt, juſtè cenſuit ſancta & magna Synodus, ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipiens, aut ex adinventione aliqua, vel quolibet modo negotium * tranſigens, aut hemiolia, id eſt, ſeſcupla exigens, vel aliquid tale prorſus excogitans turpis lucri gratiâ, dejiciatur à Clero, & alienus exiſtat à Clero.	Cap. XVII. Quoniam plures in Canone conſtituti cupiditatem & lucra turpia ſectantur, oblitique ſanctæ Scripturæ, dicentis, *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, cùm fœnerantur aliis centeſimas exigunt, juſtè ſtatuit ſanctum & magnum Concilium, ut ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuram accipiens aut hemiolia, id eſt, ſeſcupla exigens, aut aliquid tale recogitans turpis lucri gratiâ, abjiciatur à Clero, & alienus a Canone ſit.
Aliàs * *tranſiens*, ſed malè.		

Digitized by Google

EDITIO III.

De non ſuſcipiendis alterius Eccleſiæ Clericis.

CAP. XVI. Si qui ſine reſpectu agentes, & tunc rem Dei ante oculos non habentes, neque Eccleſiaſtica Statuta ſcientes, receſſerint ab Eccleſia ſua, ſive Presbyteri, ſive Diaconi, ſive in quocumque Ordine Eccleſiaſtico poſiti fuerint, hi nuſquam ſuſcipi debent in Eccleſia, ſed cum omni neceſſitate cogantur ut redeant ad Eccleſias ſuas; aut ſi permanſerint, excommunicatos eos eſſe oportet. Si quis autem auſus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in ſua Eccleſia, cùm non habeat conſenſum Epiſcopi illius à quo receſſit Clericus ſuus, irrita ſit hujuſmodi ordinatio.

De fœneratoribus Clericis.

CAP. XVII. Quoniam multi Clerici avaritiæ causâ turpia lucra ſectantes, oblitique divini præcepti, quod dicit, *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, fœnerantes centeſimas exigunt, ſtatuit ſanctum hoc Concilium, quòd ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam in Græcis dimidias centeſimas ſpecies frugum ad veſcuplum dare, omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quæſtum, excidetur de Clero, & alienus ab Eccleſiaſtico habebitur gradu.

EDITIO IV.

De Presbyteris & Diaconis, vel cæteris qui ad alias civitates tranſeunt.

CAP. XVI. Si qui verò ſine reſpectu Dei agentes, & amorem Dei ante oculos non habentes, neque Eccleſiaſtica Statuta cuſtodientes, receſſerint ab Eccleſia ſua ſive Presbyteri, ſive Diaconi, vel in quocumque Eccleſiaſtico ordine poſiti fuerint, non debent ſuſcipi in Eccleſia alia, ſed & cum omni neceſſitate cogantur ut redeant ad Eccleſias ſuas; aut ſi permanſerint, excommunicari oportet. Si quis autem auſus fuerit aliquem qui ad alterum pertinet ordinare in ſua Eccleſia, cùm non habeat conſenſum Epiſcopi ipſius à quo receſſit Clericus, irrita ſit hujuſmodi ordinatio.

De Clericis uſuram aut ampliationem accipientibus.

CAP. XVII. Quoniam multi Clerici avaritiæ causâ turpia lucra ſectantes, oblitique divini præcepti quo dictum eſt, *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, fœnerantes centeſimum exigunt, ſtatuit hoc ſanctum Concilium, ſi quis inventus fuerit poſt hanc definitionem uſuram accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra ſectari, vel etiam ſpecies frumentorum ad veſcuplum dare, omnis qui tale aliquid commentus fuerit ad quæſtum, dejiciatur ex Clero, & alienus ab Eccleſiaſtico gradu habeatur.

Digitized by Google

Codex Canonum.	Editio I.	Editio II.
Concilium Nicænum.	*De Privilegiis Presbyterorum.*	*De Privilegiis Presbyterorum.*
Dist. 93. c. Pervenit.	Cap. XVIII. Pervenit ad ſanctum magnumque Concilium, quòd in quibuſdam locis & civitatibus Presbyteris gratiam ſacræ communionis Diaconi porrigant. Quod nec regula, nec conſuetudo tradidit, ut ab his, qui poteſtatem non habent offerendi, illi, qui offerunt, Chriſti corpus accipiant. Necnon & illud innotuit, quòd quidam Diaconi ante Epiſcopos Sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia reſecentur, & in ſua Diaconi menſura permaneant, ſcientes quòd Epiſcoporum quidem miniſtri ſint, inferiores autem Presbyteris habeantur. Per ordinem ergo poſt Presbyteros gratiam ſacræ communionis accipiant, aut Epiſcopo eis aut Presbytero porrigente. Sed nec ſedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat; quia ſi hoc fiat, præter regulam & ordinem probatur exiſtere. Si quis autem etiam poſt has definitiones obedire noluerit, à miniſterio ceſſare debebit.	Cap. XVIII. Pervenit ad ſanctum & magnum Concilium, quòd in quibuſdam locis & civitatibus Presbyteris gratiam Diaconi porrigant, quod neque Canones, neque conſuetudo tradidit, ut qui poteſtatem offerendi non habent, his qui offerunt porrigant corpus Chriſti. Sed etiam hoc quoque innotuit, quòd quidam Diaconi & ante Epiſcopos contingant Euchariſtiam. Omnia igitur hæc amputentur, & maneant Diaconi in proprio ordine, ſcientes quòd Epiſcoporum quidem miniſtri ſint, Presbyteris autem inferiores exiſtant. Accipiant autem Euchariſtiam ex ordine poſt Presbyteros, eis dante aut Epiſcopo aut Presbytero. Sed nec ſedere eis in medio Presbyterorum liceat. Præter Canonem enim & præter ordinem eſt ſi fiat. Si quis autem obtemperare noluerit poſt hanc diffinitionem, ceſſet à Diaconio.
	De his qui à Paulo Samoſateno ad Eccleſiam veniunt.	*De his qui à Paulo Samoſateno ad Eccleſiam veniunt.*
2. q. 2. c. Si quis confugerit.	Cap. XIX. De Paulianiſtis ad Eccleſiam Catholicam confugientibus definitio prolata eſt, ut baptizentur omnimodis. Si qui autem de his præterito tempore in Clero fuerint, ſiquidem immacu-	Cap. XIX. De Paulianiſtis refugientibus ad Eccleſiam Catholicam definitio prolata eſt rebaptizari omnino. Si qui verò ex eis præterito tempore fuerint in Clero, ſiquidem ſine querela & re-

EDITIO III.

De Diaconis, nè ſupra Presbyteros ſint.

CAP. XVIII. Pervenit ad ſanctum Concilium, quòd in locis quibuſdam & civitatibus Presbyteris ſacramenta à Diaconis dentur. Quod neque regula, neque conſuetudo tradidit, ut hi qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, his qui offerunt, Chriſti corpus porrigant. Sed & illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Epiſcopum ſacramenta contingant. Hæc omnia amputentur, & maneant Diaconi intra propriam menſuram, ſcientes quia Epiſcoporum quidem miniſtri ſunt, Presbyteris autem inferiores ſunt. Accipiant ergo Euchariſtiam ſecundùm ordinem poſt Presbyteros ab Epiſcopo vel à Presbytero. Quòd ſi non fuerit in præſenti vel Epiſcopus vel Presbyter, tunc ipſi proferant & dent. Sed nec ſedere quidem in medio Presbyterorum liceat Diaconis, extra regulam enim & extra ordinem eſt ut hoc fiat. Si quis autem non vult his eſſe ſubjectus, etiam poſt hanc diffinitionem, ceſſet eſſe Diaconus.

De Paulianiſtis, quos homines homuntianitas vocant.

CAP. XIX. Si qui confugerint ad Eccleſiam de Paulianiſtis, ſtatutum ſit rebaptizari eos omnimodò. Si qui verò Clerici erant apud eos, ſiquidem inculpabiles inventi fuerint & irreprehenſibiles, re-

EDITIO IV.

De Diaconis, nè Presbyteris corpus Chriſti tradant, vel ante Presbyteros communicent.

CAP. XVIII. Pervenit ad ſanctum Concilium, quòd in locis quibuſdam & civitatibus Presbyteris ſacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, ut hi qui offerendi ſacrificii non habent poteſtatem, his qui offerunt, corpus Chriſti porrigant. Sed & illud innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Epiſcopos ſacramenta ſumant. Hæc ergo omnia amputentur, & maneant Diaconi intra ſuam propriam menſuram, ſcientes quia Epiſcoporum quidem miniſtri ſunt, Presbyteris autem inferiores ſunt. Accipiant ergo Euchariſtiam ſecundùm ordinem poſt Presbyteros ab Epiſcopo vel Presbytero. Quòd ſi non fuerit in præſenti vel Epiſcopus vel Presbyter, tunc ipſi proferant & dent. Sed nec ſedere quidem liceat in medio Presbyterorum Diaconis. Extra regulam enim eſt & extra ordinem, ut hoc fiat. Si quis autem non vult his ſufficiens eſſe poſt hanc definitionem, ceſſet eſſe Diaconus.

De Paulianiſtis & Cataphrigis rebaptizandis.

CAP. XIX. Si qui confugerint ad Eccleſiam Catholicam de Paulianiſtis & Cataphrigis, ſtatutum ſit rebaptizari eos omnimodò debere. Si qui verò Clerici erant apud eos, ſiquidem incul-

Codex Canonum.	Editio I.	Editio II.
Concilium Nicænum.	lati, & irreprehenſibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Quòd ſi diſcuſſio incongruos eos invenerit, abjici tales conveniet. Similiter autem & de * Diaconis, & omnino de his, qui ſub regula verſantur, hæc forma ſervabitur. Meminimus autem de Diaconiſſis, quæ in eodem habitu eſſe probantur, quòd non habeant manûs impoſitionem, & ideo modis omnibus eas inter laïcas deputari.	prehenſione fuerint, poſt baptiſmum ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ. Si verò diſcuſſio eos minùs idoneos invenerit, deponi eos convenit. Similiter & de Diaconibus & omnino de his qui in eodem Canone converſantur, eadem forma ſervabitur. Meminimus autem & de Diaconiſſis quæ in eadem ſpecie ſunt, quia manûs impoſitionem aliquam non habent, ut omnino inter laïcas computentur.
Al. * *Diaconibus*, ſed malè.		
	De flectendo genua.	*De flectendo genua.*
De conſecrat. Diſt. 3. c. Quoniam ſunt.	Cap. XX. Quoniam ſunt quidam in die Dominico genua flectentes, & in diebus Pentecoſtes, ut omnia in univerſis locis conſonanter obſerventur, placuit ſancto Concilio ſtantes Domino vota perſolvere.	Cap. XX. Quoniam ſunt qui die Dominicâ flectant genua, & diebus Pentecoſtes, placuit de hoc ſanctæ & magnæ Synodo eos in omnibus locis conſonanter & conſentienter ſtantes Dominum orare debere.

Expliciunt Canones Nicæni Concilii.

EDITIO III.

baptizari etiam ordinentur ab Epiſcopis Eccleſiæ Catholicæ. Si autem examinati, minùs apti fuerint deprehenſi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa Diaconos & de omnibus qui in Clero inveniuntur, eadem forma ſervabitur. Commemoravimus etiam de Diaconiſſis his quæ in hoc ordine inventæ ſunt, quæ nec manûs impoſitionem aliquam habent, ira ut omni genere inter laïcas habeantur.

De diebus Dominicis & Pentecoſtes, ut in eis ſtantes oremus.

CAP. XX. Quoniam ſunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecoſtes, propterea itaque eſt conſtitutum à ſancta Synodo, quoniam conſona & conveniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, ut ſtantes ad orationem Domino vota reddamus.

EDITIO IV.

pati fuerint & irreprehenſibiles, rebaptizati rurſus etiam ordinentur ab Epiſcopo Eccleſiæ Catholicæ. Si verò examinati, minùs apti fuerint deprehenſi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa Diaconos & de omnibus qui in eodem Clero inveniuntur, eadem forma ſervabitur. Similiter autem Diaconiſſæ quæ in Catholico Canone non habentur, ſimili loco, id eſt, laïcæ & tanquam non conſecratæ deputentur.

De diebus Dominicis & Pentecoſtes, ut in eis ſtantes oremus.

CAP. XX. Quoniam ſunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes & in diebus Pentecoſtes, propterea itaque eſt conſtitutum à ſancta Synodo, quoniam conſona & conveniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, ut ſtantes ad orationem Domino vota reddamus.

Expliciunt Canones Nicæni Concilii.

(a) ET SUBSCRIPSERUNT CCC. XVIII. Qui in eodem Concilio convenerunt.

OSius Epiſcopus civitatis Cordubenſis, provinciæ Spaniæ, dixit, *Ita credo, ſicut ſuperiùs ſcriptum eſt.* Victor & Vincentius Preſbyteri urbis Romæ * ſubſcripſerunt.

Al. *pro venerabili viro Papa & Epiſcopo noſtro Sylveſtro ſubſcripſimus.*

(a) *Et ſubſcripſerunt*] Vetus Codex Eccleſiæ Belvacenſis hoc loco ſic habet majuſculis litteris : *Hæc ſunt nomina Orientalium. Occidentalium nomina idcò non ſunt ſcripta, quia nulla apud eos de hæreſi ſuſpicio fuit.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM NICÆNUM.

PROVINCIÆ ÆGYPTI. *Alexander* Alexandriæ magnæ. *Naueration* Naucratites, al. Alfocranon. *Adamantius* Cynopolites, al. Cynon. *Alberion* Parætonii, al. de Parpheto. *Philippus* Paremphiteos, al. Parafyſeos. *Potamon* Heracleotes, al. Heracleos. *Secundus* Ptolemaïtes, al. Ptolemaïdes. *Dorotheus* Peluſiotes, al. Peluſianus. *Caius* Muethos. *Anthiochus* Memphites, al. Mempheos. *Tiberius* Tarichites.

PROVINCIÆ THEBAIDOS. *Atlas* Schediæ, al. Scedras. *Tyrannus* Antinoeæ, al. Antinon. *Voluſianus* Lycopolites, al. Lycon.

PROVINCIÆ LYBIÆ. *Dathes* Berenices. *Zephyrus* Barces. *Serapion* Antiphrenſis. *Secundus* Tautitanenſis. *Titus* Parætonii.

PROVINCIÆ PALÆSTINÆ. *Macarius* Hieroſolymitanus. *Germanus* Neapolitanus. *Marinus* Sebaſtenus. *Caianus* Cæſarienſis. *Euſebius* Gadareus, al. Gadarenſis. *Sabinus* Aſcalonitanus. *Longinus* Nicopolitanus. *Petrus* Jamnites, al. Jamnienſis. *Macrinus* Eleutheropolites. *Maximus* Maximianopolitanus. *Paulinus* Maximinopolitanus. *Januarius* Hierichuntinus, al. Ierichuntius. *Heliodorus* Zabulonites, al. Zabulon. *Aetius* Lyddenſis, al. Lybdenſis. *Sylvanus* Azotius, al. Azoti. *Patrophilus* Zabulonites. *Aſclepius* Lyddenſis, al. Lyddon. *Petrus* Scythopolitanus. *Antiochus* Gazæus, al. Gazes. *Selis* Capitolienſis, al. Capitoliados.

PROVINCIÆ PHŒNICES. *Zenon* Tyrius, al. de Tyro. *Æneas* Ptolemaïdos. *Magnus* Damaſcenus. *Theodorus* Sidonius, al. Sidonos. *Hellanicus* Tripolytanus, al. Tripoleos. *Philocalus* Paneates, al. Paneados. *Gregorius* Berytius, al. Beryti. *Martinus* Palmyrenus, al. Palmyron. *Thalaſſius* Alaſſius, al. Alaſſus. *Anatolius* Emiſenus, al. Emiſes.

PROVINCIÆ SYRIÆ CŒLES. *Euſtathius* Antiochenus. *Zenonius* Seleucenus, al. Seleuciæ. *Theodorus* Laodicenſis. *Alphius* Apamienſis, al. Apamiæ. *Baſſianus* Rhaphaneotes. *Philotimus* Hieropolitanus. *Piperius* Samoſatenus. *Archelaüs* Dolichenus, al. Dolices. *Euphranor* Balaneotes, al. Balaneon. *Palladius* Corepiſcopus. *Zoilus* Gabalites, al. Gabalon. *Baſſus* Zeugmatites, al. Zeugmatos. *Leontius* Lariſſæus. *Euſtathius* Arethuſius. *Mauritius* Epiphaneus, al. Epiphaniæ. *Paulus* Neocæſarienſis. *Syricius* Cyrreſtes, al. à Cyro. *Seleucus* Corepiſcopus. *Petrus* Gindarenſis, al. Gindaron. *Pegaſius* Ambacinianenſis, al. Ambacinianon. *Baſon* Galbenus, al. Gambulenus. *Gerontius* Chariſſonenſis, al. Charillon.

PROVINCIÆ ARABIÆ. *Nicomachus* Boſtrorum, al. Boſtron. *Cyrion* Philadelphiæ. *Gennadius* Isbundorum, al. Isbundon. *Severus* Sodomorum, al. Sodomitanus. *Sopater* Patumius, ſive Patumenus. *Severus* Dionyſiados.

PROVINCIÆ MESOPOTAMIÆ. *Ethilaüs* Edeſſenus. *Jacobus* Hebetenſis, al. Peſthebienus. *Antiochus* Reſinatus, al. Reſinitanus. *Marcus* Macedonopolitanus, al. Macedonopopolis.

Digitized by Google

PROVINCIÆ PERSIDIS. *Joannes* Perſidis.

PROVINCIÆ CILICIÆ. *Theodorus* Tarſenſis. *Alphion* Epiphaniæ. *Narciſſus* Nerodiadis, al. Nerodianus. *Moyſes* Caſtabalenſis, al. Caſtabalon. *Niceſias* Flaviados, al. Flabiadenſis. *Eudæmon* Corepiſcopus. *Paulinus* Adanenus, al. Adanon. *Macedonius* Mopſeates, al. Mopſuheſtienſis. *Tarcondunantus* Ægirates, al. Egettanus. *Heſychius* Alexandriæ minoris. *Narciſſus* Hierapolitanus, al. Irenupolis.

PROVINCIÆ CAPPADOCIÆ. *Leontius* Cæſarienſis. *Euſetius* Tyaneus, al. Tyano. *Euphraſus* Colonienſis, al. Coloniæ. *Timotheus* Cirſiſtrorum, al. Circiſtron. *Elpidius* Cumanus, al. Cumaneum. *Gregorius* Corepiſcopus. *Stephanus* Corepiſcopus. *Euphronius* Corepiſcopus. *Rhodon* Corepiſcopus. *Theophanius* Corepiſcopus.

PROVINCIÆ ARMENIÆ MINORIS. *Eulogius* Sebaſtenſis, al. Sebaſtenus. *Ebetius* Satalenſis, al. Satalon.

PROVINCIÆ ARMENIÆ MAJORIS. *Arſaphius* Sobinenſis, al. Sobinon. *Acrites* Dioſpontanus, al. Dioſponti. *Eutichianus* Amaſeus, al. Amaſiæ. *Elpidius* Eteſiarum, al. Eteſion. *Heraclius* Zelonenſis, al. Zelon. *Elpidius* Cumanus.

PROVINCIÆ PONTI POLEMONIACI. *Longinus* Neocæſarienſis. *Domnus* Trapezuntius, al. Trapezuntos. *Stratophilus* Pityuſius, al. Pityuntos.

PROVINCIÆ PAPHLAGONIÆ. *Philadelphus* Pompeiopolis, al. Pompeiopolites. *Petronius* Ionopolis, al. Ionopolitanus. *Heſychius* Amaſtridos, al. Amaſtrianenſis.

PROVINCIÆ GALATIÆ. *Pancratius* & *Marcus* Ancyrani. *Dicaſius* Thobarenſis, al. Tabienſis. *Erechoreus* Plamatonenſis, al. Plamaton. *Gorgonius* Cynenſis, al. Cynon. *Philadelphus* Juliapolitanus, al. Juliapolis.

PROVINCIÆ ASIÆ. *Theon* Cyzicenſis. *Menophantus* Epheſinus. *Orion* Jaffius. *Eutychius* Smyrnenſis. *Mithres* Popanenſis. *Marinus* Hellenopolitanus. *Paulus* Auderenſis, al. Audenſis.

PROVINCIÆ LYDIÆ. *Artemidorus* Sardienſis, al. Sardeon. *Soron* Thyatirenſis, al. Thyatiron. *Thomaſion* Philadelphiæ. *Polion* Bareos, al. Barenſis. *Agogius* Tripolitanus. *Florentinus* Anticyræ, al. Antiquiras. *Marcus* Standitanus, al. Standum.

PROVINCIÆ PHRYGIÆ. *Nunechius* Laodicenſis. *Flaccus* Sandenſis, al. Sandu. *Procopius* Synnadeus, al. Synadenon. *Piſticus* Azanites, al. Azanon. *Athenodorus* Dorylæus, al. Doryleu. *Paulus* Apameenſis, al. Apamenus. *Eugenius* Eucarpeus, al. Eucarpenſis. *Flaccus* Hieropolitanus, al. Hieropolites.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICÆNUM.

PROVINCIÆ PISIDIÆ. *Eulalius* Iconienſis, al. Iconii. *Telemachus* Adrianopolitanus, al. Adrianopolites. *Eutychius* Seleucienſis, al. Seleuciæ. *Uranion* Sutenonenſis, al. Sinenon. *Tarſitius* Apamienſis, al. Apamenus. *Patritius* Ambladenſis, al. Amblades. *Polycarpus* Metropolitanus. *Acumedios* Parenſis, al. Paro. *Heraclius* Barenſis, al. Bareos.

PROVINCIÆ LYCIÆ. *Eudæmus* Patarenſis, al. Pataron.

PROVINCIÆ PAMPHYLIÆ. *Callidicus* Pergenſis, al. Pergis. *Eureſius* Termiſſenſis, al. Termiſſus. *Teuxius* Siarbonenſis, al. Siarbon. *Domnus* Aſpendius, al. Aſpendi. *Quintianus* Seleucienſis. *Patritius* Maximianopolitanus. *Aphrodiſius* Magidenſis, al. Magidon.

PROVINCIÆ INSULARES (a). *Euphroſinus* Rhodienſis, al. Rhodi. *Meliphron* Cous, al. à Co. *Strategius* Lemnius, al. Lemni. *Apollodorus* Corcyræus, al. Corcyræ.

PROVINCIÆ CARIÆ. *Euſebius* Antiochenus. *Ammonius* Aphrodiſius. *Leodius* Cibyritanus, al. Cibyriton. *Euſebius* Mileſius, al. à Mileto.

PROVINCIÆ ISAURIÆ. *Stephanus* Barathrenſis, al. Barathron. *Athenæus* Coropaſius, al. Curpiſſu. *Eteſius* Claudiopolitanus. *Agapetus* Seleucienſis, al. Seleuciæ. *Sylvanus* Metropolitanus. *Fauſtus* Phanemutenſis. *Antonius* Antiochenus. *Neſtor* Syedreus, al. Syedron. *Heſychius* Corepiſcopus. *Cyrillus* Sindenſis. *Theodorus* Uſagadenſis, al. Uſagadon. *Theodorus* Corepiſcopus. *Anatolius* Corepiſcopus. *Paulus* Larinenſis. *Quintus* Corepiſcopus. *Tiberius* Lyſtrenſis, al. Lyſtron. *Aquila* Corepiſcopus. *Euſebius* Parriciæ.

PROVINCIÆ CYPRI. *Cyrillus* Paphi, al. à Papho. *Selanos* Selanonenſis, al. Selanon.

PROVINCIÆ BITHYNIÆ (b). *Euſebius* Nicomedienſis, al. Nicomediæ. *Theogenius* Nicænus, al. Nicææ. *Maris* Chalcedonenſis. *Cyrillus* Chius, al. à Chio. *Heſychius* Pruſenſis, al. Pruſes. *Gorgonius* Apolloniates, al. Apolloniados. *Georgius* Ruſiates, al. Ruſiados. *Evethios* Adrianopolitanus. *Theophanes* Corepiſcopus. *Rufus* Cæſarienſis. *Eulalius* Corepiſcopus.

PROVINCIÆ EUROPÆ (c). *Phædrius* Heraclienſis (d), al. Heracliæ.

PROVINCIÆ DACIÆ. *Protogenes* Sardicenſis. *Marcus* Metropolitanus, al. Calabrienſis. *Piſtus* Martianopolitanus. *Cæcilianus* Metropolitanus, al. Carthaginenſis. *Alexander* Theſſalonicenſis. *Dacius* Macedoniæ. *Piſius* Athenienſis. *Marcus* Eubœæ. *Strategius* Hephæſtius. *Claudius* Theſſaliæ. *Budion* Stridonenſis, al. Dardaniæ. *Domnus* Metropolitanus, al. Pannoniæ. *Nicaſius* (e) Galliarum, al. Divienſis. *Theophilus* Gothiæ (f). *Can* Boſphori, al. Boſphorenus.

Explicit ſacratiſſimum Nicænum Concilium.

(a) *Inſulares*] V. C. add. Nelon. (b) *Bithyniæ*] x l. (c) *Europæ*] xv. (d) *Phædrius Heraclienſis*] *Pedertus Iraclius.* (e) *Nicaſius*] *Nicheius Duxnas.* (f) *Gothiæ*] *Guthias.*

AD LECTOREM.

IN hac ſubſcriptione reperiuntur nonnulli (ſed tamen perpauci) Epiſcopi Ariani, qui, metu Conſtantini, ſimulatâ profeſſione, non ex animo ſubſcripſiſſe videntur. De quibus ita ſcribit in Eccleſiaſtica Hiſtoria Rufinus : Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis Concilii ſententia : ille tanquam à Deo prolatam veneratur, cui ſi quis tentaſſet obniti, velut contra divina ſtatuta venientem, in exilium ſe proteſtatur acturum. Sex igitur ſoli, 171. ab Ario ſe patiuntur expelli ; reliqui verò undecim (erant enim ex Arii parte) cum Ario Epiſcopi, Concilio inter ſe habito, acquieſcunt ad ſubſcribendum manu ſolâ, non mente. Cujus ſimulationis autor præcipuè extitit Nicomediæ Epiſcopus (qui hic inter Bithyniæ Epiſcopos primo loco ponitur) Euſebius. Interim quoquo modo, aliis veritate, aliis ſimulatione (ſicut poſt exitus docuit) ſubſcribentibus, & de ſingulis quibuſque Eccleſiaſticis obſervationibus certa ſtatuta fingentibus, Concilium diremptum eſt.

CONCILIUM NICÆNUM.

Lib. 20. c. 5.

Aliud item de hac ſubſcriptione, ex tertio eorum, quibus hîc utimur, codicum, adnotare libet. Ita enim ibi habetur : Sciendum in antiquioribus exemplaribus Nicæno Concilio aſcriptum reperiri, quia ſtudioſi ſervi Dei non tam Occidentalium, quàm Orientalium Patrum nomina conſcribere ſtuduerint, eò quòd Occidentales non ſimiliter quæſtionem de hæreſibus habuerint. Unde & in Latinis exemplaribus non omnium Nicænorum Patrum, videlicet CCC. XVIII. Epiſcoporum, nomina reperiuntur conſcripta.

Nec te inſuper, candide lector, offendat, quòd aliæ tranſlationis latinæ verba reperiuntur in Rufino & Gratiano, non enim inconveniens eſt eoſdem Canones diverſis verbis ex una lingua in alteram transferri. Quâ autem interpretatione uſus ſit Gratianus neſcimus. Nos utimur eâ, quam olim Adrianus Papa I, per manus Caroli Magni Occidentalibus Eccleſiis direxit : (**) *Cæterùm apud Gratianum duo reperiuntur egregii huic Concilio aſcripti Canones, quos hîc referre congruum videtur, quandoquidem inter hos XX non continentur ; unus quidem de Monachis, alter verò de conſecratione Eccleſiarum conſtituit.*

Sic itaque habetur XVI. *q.* 1. *c.* 1. Placuit omnibus reſidentibus in ſancta Nicæna Synodo, ut Monachorum converſatio & vita, ſecundùm etymologiam nominis, ab omnibus diſcrepet. Monachus enim Græcè, Latinè ſingularis dicitur ; unde Monachum per omnia ſingulariter agere oportet. Quamobrem firmiter, & indiſſolubiliter omnes præcipimus, ut aliquis Monachus pœnitentiam nemini tribuat, niſi ſibi invicem, ut juſtum eſt : mortuum non ſepeliat,

Canon de Monachis.

(**) Paroles remarquables qui ſervent aux preuves de l'article 41 des Libertés, & même au titre de ce Code.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NICANUM.

Canon de conſecratione Eccleſiarum.

niſi Monachum in Monaſterio ſecum commorantem, vel ſi fortuitò quemquam advenientium fratrum ibi mori contigerit.

Et de conſecratione, d. 2. c. Eccleſiis ſic habetur: Eccleſiis ſemel Deo conſecratis non debet iterum conſecratio adhiberi, niſi aut ab igne exuſtæ, aut ſanguinis effuſione, aut cujuſquam ſemine pollutæ fuerint. Quia ſicut infans à qualicumque ſacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti baptizatus non debet iterum baptizari, ita nec locus Deo dedicatus iterum conſecrandus eſt, niſi propter eas cauſas, quas ſuperiùs nominavimus, ſi tamen fidem ſanctæ Trinitatis tenuerint qui eum conſecraverunt. *Hæc eadem verba ponuntur ab eodem, diſt. 68.*

An verò hi duo Canones aſcribendi ſint huic Concilio Nicæno primo, an potiùs ſecundo CCCL *Epiſcoporum, quod ſeptima Synodus eſt appellatum, tuo, lector, judicio relinquimus. Illud autem capitulum, quod ponitur 22. q. 2. c.* Judices, *quamvis à Gratiano aſcribatur Nicæno Concilio, tamen ipſa verba indicant non Concilii hujus, ſed Julii Papæ, potiùs in ipſius ad Orientales Epiſcopos epiſtola dicta eſſe. Ait enim:* Judices autem eſſe non debent, niſi quos ipſe qui impetitur, elegerit, aut quos ſuo conſenſu hæc ſancta Sedes, aut ejus Primates authoritate hujus ſanctæ Sedis, delegaverint. *Julius tamen Papa ait ſic fuiſſe in hoc ſancto Concilio à Patribus conſtitutum. Eſt denique inferiùs longam videre diſceptationem de hujus Concilii Canonibus, habitam olim inter Romanos Pontifices & Epiſcopos Africanos: ſed ea commodiùs legetur loco ſuo, nè hîc veterum codicum ordo turbari videatur* (a.)

(a) Meminêre Nicæni Concilii Hieronymus in præfatione libri Judith. *Apud Hebræos liber Judith inter agiographa legitur, cujus auctoritas ad roborandas illa quæ in contentionem veniunt, minùs idonea judicatur. Chaldæo tamen ſermone conſcriptus inter hiſtorias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero ſanctarum Scripturarum legitur computaſſe, æquievi poſtulationi veſtræ.*

Canon 1 Concil. Antioch. *Magna Synodus.*

In Concil. Arelatenſ. quod ſecundum inſcribitur, Can. 4. 25. *Et eſt prima omnium Arelatenſium ſub Marino non Nicæna de Paſchate Synodi Nicænæ auctoritas, cujus meminit Athanaſius, lib. de Synod. Arimin. & Seleuc. Theophil.* Alexand. in Epiſt. Paſchali b. 476 & 477, ubi ſcriptum Concilium, non Canonis, ut notat Iſidorus Mercator in præfat. collect. Concil. Nicephor. Callift. & Socrat. lib. 1 cap. 9; Theodoret. lib. 1, cap. 10 & 13; Euſeb. lib. 3 de vit. Conſtantin. fortaſſis verò de ea re Canon factus non eſt, ſed quod Patribus viſum fuerat, Imperator Edicto comprehendit tanquam rem ad ſuam auctoritatem pertinentem, ut & Leo I, Epiſt. 62; Marciani Edictum.

Ambroſius, Epiſt. 82, *Patres*, inquit, *in Concilio Nicæno tractatus addidêre, neque Clericum quemquam debere eſſe qui ſecunda conjugia ſortitus ſit.*

Walfr. Strab. lib. de reb. Eccleſ. 412. *Affirmant multi hymnum illum*, Gloria Patri, *&c. qui Officiis omnibus interſeritur, Nicæni Concilii ſacratiſſimâ Sanctione prolatum, ut omnibus Officiis & orationibus intermixtus, &c.*

CONCILIUM

CONCILIUM ANCYRANUM.

Incipiunt tituli Canonum Ancyrani Concilii (a), *numero XXIV.*

1 DE Presbyteris qui immolaverunt tempore perſecutionis.
2 De Diaconis qui immolaverunt.
3 De his qui ex fuga comprehenſi ſunt, & per vim pagani ritûs aliquid pertulerunt.
4 De his qui diverſis cauſis gentilitatis ritûs aliquid peregerunt.
5 De his qui timore ritus gentilium peregerunt.
6 De his qui in locis idolorum manducaverunt.
7 De his qui frequenter idolis immolaverunt.
8 De his qui & aliis ſacrificandi cauſas attulerunt.
9 De Diaconis, qui rempore ordinationis de nuptiis atteſtati ſunt.
10 De deſponſatis puellis, & ab aliis corruptis.
11 De his qui, cùm eſſent Catechumeni, idolis immolaverunr.
12 Quòd non oporteat Corepiſcopos ordinare Clericum, niſi in agris & villulis.
13 De his qui eſum carnium in Clero conſtituti diffugiunt.
14 De rebus Eccleſiaſticis eo tempore diſtractis, quo ipſæ Eccleſiæ viduantur Epiſcopis.
15 De his qui fornicantur irrationabiliter, id eſt, qui miſcentur pecoribus, aut cum maſculis polluuntur.
16 De his qui in pecudes, vel in maſculos aut olim polluti ſunr, aut hactenus hoc vitio tabeſcunt.
17 De his qui ad Epiſcopatum promoti ſunt, nec recepti.
18 De his qui virginitatem profeſſi ſunr, & de his quæ ſub ſororis habitu cùm aliquibus commorantur.
19 De his qui adulteras habent uxores, vel ſi ipſi adulteri comprobentur.
20 De his qui partus ſuos ex fornicatione diverſis modis interimunt.
21 De homicidis.
22 De his qui non ſponte homicidium commiſerunt.
23 De his qui divinationes expetunt.
24 De his qui virginum corruptionibus conſcii ſunt.

(a) *Ancyrani Concilii*] Quod & Anquiritanum dicitur, & Anquirenſium in veteri tranſlatione, quæ alia eſt ab hac Dionyſii Exiguii.

Ad lectorem brevis annotatio.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM ANCYRANUM.

VARIÈ ſcribitur vocabulum hujus Concilii : Gratianus quippe in Decretis vocat Anchiritanum Concilium ; noſtri Codices freti antiquitate habent, nunc Ancyranum, nunc Anquiranum. Utcunque autem habent vocabulum, urbs ipſa ſita eſt in Galatia prima, ut patet ex ſubſcriptione Chalcedonenſis Concilii. Dicta antiquitus Anquira ſeu Ancyra. Solet autem in vetuſtis libris frequenter Qu. *pro* c. *ſcribi, verbi gratiâ,* Quiriacus *pro* Cyriacus, Quæle *pro* Cœle ; *ſic Anquira pro Ancyra. Quod autem hoc Concilium non diù ante Nicænum fuerit, ex ſubſcriptionibus facilè colligitur : reperiuntur enim iidem Epiſcopi utrique Concilio alicubi ſubſcripſiſſe. Exempli gratiâ, Nunechius Laodicenſis, & Marcellus Ancyranus, quem Ariani poſt Nicænum Concilium plurimùm vexaverunt, ut ex hiſtoriis & variis epiſtolis liquet. Author autem horum Cononum, maximè Vitalis Antiochenus, qui in ſubſcriptione primum locum tenet, fuiſſe perhibetur.*

Diſt. 16. c. Prima annotatio.

(a) *Incipiunt Regulæ Ancyrani Concilii.*

ISTæ regulæ priores quidem ſunt Nicænis : ſed ideo Nicænæ priùs (b) ſcriptæ ſunt, propter authoritatem ejuſdem magni ſanctique Concilii congregati apud Nicæam.

De Presbyteris qui immolaverunt tempore perſecutionis.

Diſt. 50. c. Presbyteros.

CAP. I. Presbyteros immolantes, & iterum luctamen adeuntes : ſi hoc non per illuſionem aliquam, ſed ex veritate fecerint, ut iterum teneri viderentur, aut tormentis ſubjici, quo facinus pati viderentur inviti : hos ergo placuit honorem quidem ſedis retinere, offerre autem illis & ſermonem ad populum facere, aut aliquibus ſacerdotalibus officiis fungi non liceat.

De Diaconis qui immolaverunt.

CAP. II. Diaconi ſimiliter, qui immolaverunt, honorem quidem habeant : ceſſent verò ab omni ſacro miniſterio, ſivè à pane, ſivè à calice offerendo, vel prædicando. Quòd ſi quidam Epiſcoporum conſcii ſunt laboris eorum, & humilitatis, & manſuetudinis, & voluerint eis aliquid ampliùs tribuere, vel adimere, penès ipſos erit poteſtas.

Diſt. 28. c. Diaconi.

(a) *Incipiunt regulæ*] V. C. *Canones conſtituti à ſanctis Patribus qui congregati ſunt per ſanctum Spiritum in eivitate Ancyrenſe.* Sunt autem tituli XXIV.

(b) *Scriptæ ſunt*] V. C. *acceptæ ſunt.*

De his qui fugâ comprehenſi ſunt, & per vim pagani ritûs aliquid pertulerunt.

CAP. III. Qui fugientes comprehenſi ſunt, vel à domeſticis traditi, vel ademptis facultatibus ſuſtinuêre tormenta, aut in cuſtodiam truſi, proclamaverunt ſe Chriſtianos eſſe, & eò uſque aſtricti ſunt, ut manus eorum compreliendentes, violenter attraherent, & funeſtis ſacrificiis admoverent, aut aliquid polluti cibi per neceſſitatem ſumere cogerentur, confitentes jugiter ſe Chriſtianos eſſe, & luctum rei, quæ contigit, inceſſabiliter oſtendentes omni dejectione, & habitu, & humilitate vitæ: nos, velut extrà delictum conſtitutos à communionis gratia non vetamus. Si verò prohibiti ſunt ab aliquibus, propter ampliorem cautelam, vel propter quorumdam ignorantiam, ſtatim recipiantur. Hoc autem ſimiliter de Clericis, & de laicis cæteris obſervari conveniet. Perquiſitum eſt autem & illud, ſi poſſunt etiam laici, qui in has neceſſitatis anguſtias inciderunt, ad Clericatûs ordinem promoveri? placuit ergo & hos, tanquam qui nihil peccaverunt, ſi & præcedens eorum vita probabilis ſit, ad hoc officium provehi.

De his qui diverſis cauſis gentilitatis ritûs aliquid peregerunt.

CAP. IV. De his qui ſacrificare coacti ſunt, inſuper & cœnaverunt in idolio, quicumque eorum, cùm ducerentur, lætiore habitu fuerunt, & veſtimentis pretioſioribus uſi ſunt, & præparatæ cœnæ indifferenter participes extiterunt: placuit eos inter audientes uno anno conſtitui, ſuccumbere verò tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectionis gratiam pervenire. Quotquot autem aſcenderunt templa veſte lugubri, & recumbentes per omne tempus flevêre diſcubitus, ſi compleverunt pœnitentiam triennii temporis, ſine oblatione ſuſcipiantur. Si autem non manducaverunt, biennio ſubjecti pœnitentiæ, tertio anno ſine oblatione communicent, ut perfectionem quadriennio conſequantur. Penès autem Epiſcopos erit poteſtas, modum converſionis eorum probantes, vel humaniùs erga eos agere, vel amplius tempus addicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & poſterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.

De his qui timore ritus gentilium peregerunt.

CAP. V. De his qui minis tantùm ceſsêre pœnarum, aut privatione facultatum territi, aut demigratione, ſacrificaverunt, & hactenus pœnitudinis negligentes, neque converſi, nunc hujus Concilii tempore ſemet obtulerunt, converſionis ſuæ conſilia capientes: placuit uſque ad magnum diem eos inter audientes ſuſcipi, & poſt magnum diem triennio pœnitentiam agere, & poſtmodum duobus annis ſine oblatione communicare. Et tunc de-

CODEX CANONUM. *CONCILIUM ANCYRANUM.*

mùm, ſex annis completis, ad perfectionis gratiam pervenire. Si verò quidem ante hanc Synodum ſuſcepti ſunt ad pœnitentiam, ex illo tempore initium eis ſexennii computetur. Si quod autem periculum, vel mortis expectatio, aut ex infirmitate, aut ex aliqua occaſione contigerit, his ſub definitione ſtatuta communio non negetur.

De his qui in locis idolorum manducaverunt.

CAP. VI. De his qui feſtis diebus gentilium in remotis eorum locis convivia celebrârunt, ciboſque proprios deferentes ibidem comederunt: placuit poſt pœnitentiam biennii, eos ſuſcipi, utrum verò cum oblatione ſinguli Epiſcoporum probantes, vitam eorum & ſingulos actus examinent.

De his qui frequenter idolis immolaverunt.

CAP. VII. Hi qui ſecundò, & tertiò ſacrificaverunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ ſubjiciantur: duobus autem aliis ſine oblatione communicent, & ſeptimo anno perfectè recipiantur.

De his qui & aliis ſacrificandi cauſas attulerunt.

CAP. VIII. Quotquot autem non ſolùm ipſi deviaverunt, ſed etiam inſurrexerunt, & compulerunt fratres, & cauſas præbuerunt, ut cogerentur: hi per triennium quidem locum inter audientes accipiant, per aliud verò ſexennium pœnitentiæ ſubjiciantur acriori, & alio anno communionem ſine oblatione percipiant, ut perfectionem, expleto decennio, conſequantur. Inter hæc autem & eorum vita penſanda eſt.

De Diaconis qui tempore ordinationis de nuptiis atteſtati ſunt.

CAP. IX. Diaconi quicumque ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, & dixerunt, velle ſe conjugio copulari, quia ſic manere non poſſunt: hi ſi poſtmodum uxores duxerint, in miniſterio maneant, propterea quòd eis Epiſcopus licentiam dederit. Quicunque ſanè tacuerunt, & ſuſceperunt manus impoſitionem, profeſſi continentiam, & poſtea nuptiis obligati ſunt, à miniſterio ceſſare debebunt.

De deſponſatis puellis, & ab aliis corruptis.

CAP. X. Deſponſatas puellas, & poſt ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi, quibus ante fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis illata conſtiterit. *27. q. 1. c. Deſponſatas.*

De his qui cùm eſſent catechumeni, idolis immolaverunt.

CAP. XI. Eos, qui ante baptiſma ſacrificaverunt idolis, & poſtea baptiſma conſecuti ſunt, placuit ad ordinem provehi, eo quòd probentur abluti.

Quòd non oporteat Corepiſcopos Clericos ordinare, niſi in agris & villulis.

CAP. XII. Corepiſcopis non licere Preſbyteros, aut Diaconos ordinare, ſed nec Presbyteris civitatis, ſine præcepto Epiſcopi, vel litteris, in unaquaque parochia.

Digitized by Google

De his qui eſum carnium in Clero conſtituti diſſugiunt.

CAP. XIII. Hi qui in Clero ſunt Presbyteri, & Diaconi, & à carnibus abſtinent : placuit eas quidem contingere, & ita ſi voluerint, continere. Quòd ſi in tantum eas abominantur, ut nec olera, quæ cùm eis coquuntur, exiſtiment comedenda, tanquam non conſentientes regulæ, ab ordine ceſſare debebunt.

De rebus Eccleſiaſticis eo tempore diſtractis, quo ipſæ Eccleſiæ viduantur Epiſcopis.

22. q. 2. c. Si quæ de rebus. CAP. XIV. De his quæ pertinent ad Eccleſiam, quæcunque, cùm non eſſe Epiſcopus, Presbyteri vendiderunt : placuit, reſciſſo contractu, ad jura Eccleſiaſtica revocari. In judicio autem erit Epiſcopi, ſi pretium debeat recipi, necne. Quia plerumque rerum diſtractarum reditus ampliorem ſumman pro pretio dato reddiderit.

De his qui fornicantur irrationabiliter, id eſt, qui miſcentur pecoribus, aut cum maſculis polluuntur.

CAP. XV. De his qui irrationabiliter verſati ſunt, ſive verſantur, quotquot ante viceſimum annum tale crimen commiſerint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum : deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcutiatur autem & vita eorum, qualis tempore pœnitudinis extiterit, & ita miſericordiam conſequantur. Quòd ſi inexplebiliter his hæsêre criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus inſumant. Quotquot autem peracta XX annorum ætate, & uxores habentes, hoc peccato prolapſi ſunt, XXV annis pœnitudinem gerentes in communionem ſuſcipiantur orationum : in qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis ſacramenta percipiant. Quòd ſi & uxores habentes, & tranſcendentes quinquageſimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam conſequantur.

De his qui in pecudes, vel in maſculos, aut olim polluti ſunt, aut hactenus hoc vitio tabeſcunt.

CAP. XVI. Eos, qui irrationabiliter vixerunt, & leprâ injuſti criminis alios polluerunt, præcepit ſancta Synodus inter eos orare qui ſpiritu periclitantur immundo.

De his qui ad Epiſcopatum promoti ſunt, nec recepti.

Dist. 92. c. Si quis. CAP. XVII. Si qui Epiſcopi ordinati ſunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, & vim Præſulibus earum inferre, ſeditiones adversùm eos excitando : hos abjici placuit. Quòd ſi voluerint, in Presbyterii ordine, ubi priùs fuerant, ut Presbyteri reſidere : non abjiciantur propriâ dignitate. Si autem ſeditiones commovent ibidem conſtitutis Epiſcopis, Presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione notabiles.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM ANCYRANUM.

De his qui virginitatem profeſſi ſunt, & de his quæ ſub ſororis habitu cum aliquibus commorantur.

CAP. XVIII. Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt ſponſionem, inter bigamos cenſeantur. Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus, tanquam ſorores, habitare prohibemus.

De his qui adulteras habent uxores, vel ſi ipſi adulteri comprobantur.

CAP. XIX. Si cujus uxor adulterata fuerit, vel ſi ipſe adulterium commiſerit, ſeptem annorum pœnitentiâ oportet eum perfectionem conſequi ſecundùm priſtinos gradus.

De his qui partus ſuos ex fornicatione diverſis modis interimunt.

CAP. XX. De mulieribus quæ fornicantur, & partus ſuos necant, vel quæ agunt ſecum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio uſque ad exitum vitæ eas ab Eccleſia removet: humaniùs autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus, ſecundùm præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

De homicidis.

CAP. XXI. Qui voluntariè homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter ſe ſubmittant: perfectionem verò circa vitæ exitum conſequantur.

De his qui non ſponte homicidium commiſerunt.

CAP. XXII. De homicidiis non ſpente commiſſis, prior quidem definitio poſt ſeptennem pœnitentiam perfectionem conſequi præcipit: ſecunda verò quinquennii tempus explere. Modus autem hujus pœnitentiæ in Epiſcoporum ſit arbitrio, ut ſecundùm converſionem pœnitentium poſſint & extendere tardantibus, & minuere ſtudiosè feſtinantibus. *Diſt. 50. c. Eos qui non voluntate.*

De his qui divinationes expetunt.

CAP. XXIII. Qui divinationes expetunt, & morem gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas hujuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte maleficâ, aut expiandi causâ, ſub regula quinquennii jaceant, ſecundùm gradus pœnitentiæ definitos. *26. q. 5. c. Qui divinationes.*

De his qui virginum corruptionibus conſcii ſunt.

CAP. XXIV. Quidam ſponſam habens, ſororem ejus violavit, & gravidam reddidit: poſtmodum deſponſatam ſibi duxit uxorem; illa verò, quæ corrupta eſt, laqueo ſe peremit. Hi, qui fuerunt conſcii, poſt decennem ſatisfactionem juſſi ſunt ſuſcipi, ſecundùm gradus pœnitentiæ conſtitutos.

ET SUBSCRIPSERUNT XVIII EPISCOPI
Qui in eodem Concilio convenerunt.

Vitalis Antiochenus. *Marcellus* Ancyranus. *Articolaüs* Cæſarienſis. *Lupus* Tarſenſis, al de Tarſo. *Baſilius* Amenſis. *Philadelphus* Æliopolitanus. *Euſtolus* Nicomedienſis. *Heraclius* Zelonenſis. *Petrus* Iconienſis. *Nunechius* Laodicenſis. *Sergianus* Antiochenſis. *Epidaurius* Piſidienſis. *Narciſſus* Pergenſis. *Leontius* Nerodianenſis. *Longinus* Dicaſionenſis. *Amphion* Alphios. *Selaüs* Germanus.

Expliciunt Canones Concilii Ancyrani.

CONCILIUM NEOCÆSARIENSE.

Incipiunt tituli Canonum Neocæsarienſis Concilii, numero XIV.

1 DE Presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati ſunt.
2 De his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores uxores acceperint.
3 De multinubis.
4 De his qui proponentes fornicari vetantur.
5 De Catechumenis peccantibus.
6 De Catechumena prægnante.
7 Quòd non oporteat in bigami nuptiis orare Presbyterum.
8 De his qui mulieribus adulteris juncti ſunt.
9 De his qui ad Presbyterium promoventur, & ante ordinationem peccatorum ſibi ſunt conſcii.
10 De Diaconibus ſimiliter.
11 Quo tempore Presbyterum conveniat ordinare.
12 De his qui in ægritudine baptiſma conſequuntur.
13 De Presbyteris agrorum.
14 De numero certo Diaconorum.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM NEOCÆSARIENSE.

Ad lectorem brevis annotatio.

EX catalogo ſubſcriptionum Nicæni, Chalcedonenſis Concilii conjicere licet Neocæſarienſe Concilium celebratum eſſe in Provincia Ponti Polemoniaci; utrobique enim primo loco ponitur Epiſcopus Neocæſarienſis. Atque ut intelligas non longè ante Nicænum hoc præceſſiſſe, idem reperitur Epiſcopus Longinus & hic & illic aſſignatus. Eſt autem Pontus regio ad littus ſinus Euxini, quam olim Nero, concedente Rege Polemone, ex Regno in Provinciæ formam redegit, uti ſcribunt Suetonius, Aurelius, Eutropius, aliique hiſtorici. Dicta eſt ergo Pontus Polemoniacus ab antiquo Rege, ſita inter Paphlagoniam & Armeniam, clara nunc Trapzunte, Imperii Turcici ſede ante captam Conſtantinopolim. De hoc autem Concilio

ita ſcribit Gratianus : Synodus Neocæſarienſis poſt Ancyricanam & Antiochenam legitur fuiſſe, in qua Patres XVII ſtatuerunt Canones XXIII, quorum author maximè Vitalis Epiſcopus Salonitanus, extitit. *Hæc ille : Arbitramur autem mendoſos eſſe Codices, qui pro numero* XIV *habent* XXIV. *Non enim extant niſi* XIV *hujus Concilii Canones, quos etiam ſexta Synodus legitur approbaſſe.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM NEOCÆSARIENSE.

Diſt. 16. c. Prima annotatio. Fa c. Quoniam §. item 2.

Incipiunt Canones Concilii Neocæſarienſis.

INcipiunt regulæ (a) prolatæ in Synodo Neocæſarienſi, numero XIV. Et hæ regulæ poſt eas quidem probantur eſſe, quæ apud Ancyram vel Cæſaream expoſitæ ſunt : ſed Nicænis anteriores reperiuntur.

De Presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati ſunt.

Diſt. 28. c. Preſbyter. CAP. I. Presbyter ſi uxorem accepetit, ab ordine deponatur : ſi verò fornicatus fuèrit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.

De his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores uxores acceperint.

CAP. II. Mulier, ſi duobus fratribus nupſerit, abjiciatur uſque ad mortem : veruntamen in exitu, propter miſericordiam, ſi promiſerit quod facta incolumis, hujus conjunctionis vincla diſſolvat, fructum pœnitentiæ conſequatur. Quòd ſi defecerit mulier, aut vit in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

De multinubis.

CAP. III. De his qui in plurimas nuptias inciderunt & tempus quidem præfinitum manifeſtum eſt, ſed converſio eorum, & fides tempus adbreviat. *31. q. 1. c. De his.*

De his qui proponentes fornicari vetantur.

CAP. IV. Si quis mulierem concupiſcens propoſuerit cum ea concumbere, & cogitatio ejus non perveniat ad effectum ; apparet quod gratiâ Dei liberatus ſit.

De Catechumenis peccantibus.

CAP. V. Catechumenus (b) ingrediatur Eccleſiam, & in ordinem eorum qui inſtruuntur aſſiſtat : hic autem deprehenſus fuerit peccans, ſiquidem genu flectit, au-

(a) *Incipiunt regulæ*] Vetus exemplar germani fratris ex interpretatione Dionyſii Exigui, *convenientibus in unum ſanctis & venerabilibus Epiſcopis in urbe Cæſarea, Vitalis, Germanus, Gregorius, Alfius, Baſilius, Salaminus, Redux, Dicæus, Heraelius, Leontius, Anſion, Stephanus, Sencius, Lupus, Valentinus, Gerontius, Marceſſus, Longinus & Sanctus, & cæteri ſtatuerunt hæc quæ infra ſcripta ſunt.*

(b) *Catechumenus*] Nicæn. 14.

cujuſque

diat, ut non delinquat ulteriùs: si verò & audiens peccaverit, expellatur.

De Catechumena prægnante.

CAP. VI. Gravidam oportet baptizari, quando voluerit, nihil enim in hoc quæ parit, naſcenti communicat: propterea quòd uniuſcujuſque ſuum propoſitum in confeſſione declaretur.

Quòd non oporteat in bigami nuptiis orare Presbyterum.

CAP. VII. Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cùm pœnitentiâ bigamus egeat, quis erit Presbyter, qui propter convivium talibus nuptiis poſſit præbere conſenſum?

De his qui mulieribus adulteris juncti ſunt.

Diſt. 34. c. Si cujus. CAP. VIII. Mulier cujuſdam adulterata laïci conſtituti, ſi evidenter arguatur, talis ad miniſterium Cleri venire non poterit. Si verò poſt ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam convenit; quòd ſi cum illa convixerit, miniſterium ſibi commiſſum obtinere non poterit.

De his qui ad Presbyterium promoventur, & ante ordinationem peccatorum ſibi ſunt conſcii.

15. q. 8. c. qui admiſit. CAP. IX. Presbyter, ſi præoccupatus corporali peccato provehatur, & confeſſus fuerit de ſe, quòd antè ordinationem deliquerit, oblata non conſecret: manens in reliquis officiis, propter ſtudium bonum; nam peccata reliqua plerique dixerunt per manûs impoſitionem poſſe dimitti. Qnòd ſi de ſe non fuerit ipſe confeſſus, & argui manifeſtè nequiverit, poteſtatis ſuæ judicio relinquatur.

De Diaconis ſimiliter.

CAP. X. Simili modo etiam Diaconus, ſi eodem peccato ſuccubuerit, ab ordine miniſterii ſubtrahatur.

Quo tempore Presbyterum conveniat ordinare.

Diſt. 78. c. Presbyter. Luc. 3. CAP. XI. Presbyter ante triceſimum ætatis ſuæ annum nullatenus ordinetur, licèt valde ſit dignus: ſed hoc tempus obſervet. Nam Dominus noſter triceſimo ætatis ſuæ anno baptizatus eſt, & ſic cœpit docere.

De his qui in ægritudine baptiſma conſequuntur.

Diſt. 57. c. Si quis. CAP. XII. Si quis in ægritudine fuerit baptizatus, ad honorem Presbyterii non poteſt promoveri, quòd non ex propoſito fides ejus, ſed ex neceſſitate deſcendit: niſi ſortè propter ſequens ſtudium ejus, & fidem, atque hominum raritatem talis poſſit admitti.

De Presbyteris agrorum.

CAP. XIII. Presbyteri ruris in Eccleſia civitatis, Epiſcopo præ-

CODEX CANONUM. CONCILIUM NEOCÆSARIENSE.

sente, vel Presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si verò absentes hi fuerint, & ad dandam * orationem vocentur, soli dare debebunt. Corepiscopi quoque ad exemplum quidem, & formam septuaginta videntur esse *: ut comministri autem propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur.

*Forté *oblationem.*

*Forté *vocati.*

De numero certo Diaconorum.

CAP. XIV. Diaconi septem debent esse juxta regulam, licèt & valde magna sit civitas. Idipsum autem & Actuum Apostolorum liber insinuat. *Act. 6. Dist. 93. c. Diaconi.*

CONVENERUNT AUTEM IN UNUM sancti & venerabiles Episcopi (a) in urbe Cæsarienſi, id est,

Vitalis, Germanus, Gregorius, Alphius, Heraclius, Basilius, Leontius, Amphion, Stephanus, Eretius, Lupus, Valentinus, Gerontius, Narcissus, Longinus, Sanctus, Salaminus, al. Salminus; *Rudus,* al Redus; *Dicasius.* *In Decretis habetur Salonitanus. Dist. 16. c. Prima annot.*

Et cæteri, qui statuerunt superiùs scripta.

(a) *In urbe Cæsarienſi*] V. C. *Cæsarea.*

Digitized by Google

CONCILIUM GANGRENSE.

(a) *Tituli Canonum Gangrenſis Concilii, numero XX.*

1 DE his qui nuptias (b) execrantur.
2 De his qui abominantur eos qui carnibus veſcuntur.
3 De ſervis qui jugum famulatûs abjiciunt Chriſtianitatis obtentu.
4 De Preſbyteris qui habuêre conjugia.
5 De his qui ab Eccleſia conventus ſpernendos æſtimant.
6 De his qui Eccleſiaſtica miniſteria præter Eccleſiam faciunt.
7 De fructuum oblationibus, quæ Miniſtris Eccleſiæ conferuntur.
8 De his quæ in uſus pauperum conferuntur.
9 De his qui in virginitate, continentiaque perſiſtunt.
10 De his qui pro virginitate ſuperbiunt.
11 De his qui agapas, id eſt, paſtiones pauperum, riſui deputant.
12 De his qui palliis utuntur, & idcirco ſuperbiunt.
13 De mulieribus quæ utuntur virilibus indumentis.
14 De his qui velut peccatum copulam deſerunt nuptiarum.
15 De his qui Chriſtianitatis obtentu deſpiciunt filios.
16 De his qui patres Chriſtianitatis occaſione contemnunt.
17 De mulieribus quæ ſe attondent Chriſtianitatis obtentu.
18 De his qui dominico die jejunant, tanquam nihil præ cæteris differente.
19 De his qui Eccleſiaſtica jejunia abſque neceſſitate diſſolvunt.
20 De his qui collectas, quæ fiunt in martyrum commemorationibus, execrantur.

CODEX CANONUM. CONCILIUM GANGRENSE.

(a) *Tituli Canonum*] In vet. Cod. Turon. qui fuit Henrici Meſmii, ſunt ex alia tranſlatione.
(b) *Execrantur*] V. C. abominantur.

ARGUMENTUM IN GANGRENSE CONCILIUM EX GRATIANO.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM GANGRENSE.

Dist. 16. c. Prima annot. SYNODUS Gangrenſis poſt Nicænam legitur fuiſſe, in qua Patres XVI ſtatuerunt Canones XX propter quaſdam neceſſitates eccleſiaſticas, maximè contra Euſtochium, qui dicebat quòd nullus in conjugali gradu poſitus, nec ullus fidelis, qui non omnibus renunciaret, quæ poſſideret, ſpem ullam ad Deum haberet: *Dist. 28. c. Si quis dissernit.* & multa alia venenoſa, quæ enumerare longum eſt. *Et infra in alio loco.* Item opponitur ex Concilio Gangrenſi: Si quis diſcernit Preſbyterum conjugatum, tanquam occaſione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo abſtinet, anathema ſit. Sed notandum eſt (inquit) quòd ſecundùm Iſidorum pleraque *Dist. 29. c. 1. Ea, c. Regulæ. Dist. 30. c. 1.* Capitula ex cauſa, ex loco, ex tempore, ex perſona, conſideranda ſunt. Hic etiam Gregorius ait: Regulæ ſanctorum Patrum pro tempore, loco, & perſona, & negotio, inſtante neceſſitate, traditæ ſunt. Illud ergo, quod in Gangrenſi Concilio legitur, ex cauſa conſideratur, & ex tempore. Cauſa fuit hæreſis Manichæorum, qui conjugium deteſtabantur. Sicut etiam quorumdam ſuperſtitio, multa in Catholicorum deteſtationem introduxiſſe invenitur, contra quos in Gangrenſi Concilio ſtatutum legitur. *Hæc Gratianus.*

INCIPIT SYNODI GANGRENSIS PRÆFATIO.

**Lege* Epiſcopi.

DOMINIS honorabilibus (a) *conſacerdotibus, in Armenia conſtitutis,* * *Epiſcopis, quorum nomina ſuperiùs ſunt ſcripta, & convenerunt in Gangrenſi Concilio, in Domino ſalutem. Quoniam A!.* * convenit. * *conveniens ſancta Synodus Epiſcoporum in Gangrenſem Eccleſiam, propter quaſdam eccleſiaſticas neceſſarias cauſas inquirendas, & ea,* Errores Euſtaſianorum. *quæ ſecundùm Euſtaſium geſta ſunt, dignoſcenda, invenit multa fieri indecenter ab his qui hunc eundem Euſtaſium ſecuti ſunt, neceſſariò ſtatuit, palàm factis omnibus, amputare univerſa quæ ab eodem mala commiſſa ſunt. Declaratum eſt enim hos eoſdem nuptias accu-*

(a) *Dominis honorabilibus*] V. C. *Epiſcopis, quorum nomina ſuperiùs ſunt ſcripta. Euſebius, Eulalius, Eugenius, Bitenius, Olympius, Gregorius, Filetus, Eracles, Ælianus, Papius, Epatius, Proſetius, Baſilius, Baſſus, Eugenius, qui, &c.* Vet. Exempl. Juron. *Dominis honorabilibus in Armenia conſtitutis, ſanctis & comminiſtris, Euſebius, Ælianus, Eugenius, Olympius, Bithynius, Gregorius, Feliculus, Papus, Eulalius, Hypatius, Proæreſius, Baſilius, Eugenius, Herachus, qui convenerunt in ſanctam Synodum in civitate Gangrenſi.* Sunt verò omnia ex alia tranſlatione.

*ſare, & docere quòd nullus in conjugali poſitus gradu ſpem habeat apud Deum. Unde factum eſt, ut multæ mulieres ſeductæ, relictis propriis viris, & viri, uxoribus deſtitutis, vinculum conjugale diſſolverent, continentiam profitentes, quam cùm retinere non poſſent, adulteria commiſerunt. Inventi ſunt enim diſceſſiones, ac ſeparationes, Dominicis Eccleſiis Dei docere, id eſt, & traditiones Eccleſiaſticas, & ea, quæ in Eccleſiis aguntur, debere contemni, privatis conventiculis ſtatutis atque ad imitationem eorum, quæ in domo Dei aguntur, omnia præſumere celebrare. Adhuc etiam veſtibus communibus ſpretis, novos etiam & inſolitos habitus adſumpſiſſe. Primitias quoque fructuum, & oblationes eorum, quas veterum inſtitutio Eccleſiis tribuit, ſibimet vendicaſſe, id eſt, propriâ ratiocinatione doctrinæ, tanquam ſanctis ſibi eas offerri debere, apud ſe, & inter ſe diſpenſandas. Servos à Dominis recedentes, & per hanc inuſitatæ religionis * Dominos contempſiſſe. Mulieres præter conſuetudinem, & ſui ſexûs ornatum * hæc ſe juſtificari credentes, virilem habitum uſu cepiſſe, pluresque occaſione religionis tonſas, genuini decoris comas penitus amputaſſe. Jejunia, quæ in Eccleſia prædicantur, contemnenda adſeruiſſe. Nonnullos eorum etiam cibos carnium, tanquam illicitos reputaſſe. In domibus conjugatorum, nec orationes quidem celebrari perſuaſiſſe, in tantùm, ut eaſdem fieri vetent, oblationibus quoque in domibus factis minimè communicandum eſſe decernant. Preſbyteros, qui matrimonia contraxerunt, ſperni debere, nec ſacramenta, quæ ab eis conficiuntur, contingi. Loca ſanctorum martyrum, vel baſilicas contemnere, & omnes, qui illuc conveniunt, reprehendere. Divites fideles, qui non omnibus renunciane, quæ poſſident, ſpem apud Deum non habere. Et multa alia, quæ numerari nulli poſſibile eſt, ſingulos quoque eorum pro arbitrio ſuo conſtituere, unuſquiſque eorum per tales inſtitueiones ab Eccleſiaſtico Canone recedentes, tanquam proprias leges ſibimet condidiſſe. Nec communis his omnibus, & una ſententia eſt. Singuli enim prout videtur, & libet ad accuſationem Eccleſiæ nitendo, tanquam rector non ſit, vel addit decreta, vel minuit. Propterea ergo coactum eſt hoc Concilium, in Gangrenſi Eccleſia habitum, Canones iſtos exponere, in quibus probantur, nè memorati eſſent extra Eccleſiam. Quòd ſi per pœnitentiam condemnaverint hæc omnia, quæ malè ſenſerunt, tanquam à ſe non bene prolata, acceptabiles fiant, atque ad eos ſingula, quæ debent condemnare, Synodus credidit exponenda. Quòd ſi quis renuerit hæc quæ hodie conſtituta ſunt, tanquam hæreticus, & anathematizatus, & damnatus abjiciatur, & erit non ſolùm incommunicatus, verùm etiam & ab Eccleſia habeatur extorris, donec deprecetur Epiſcopos, & de univerſis * quæ * pœne eos deprehenſæ, atque detectæ ſunt, providerit, quid horum ſuſceperit obſervandum.*

* *Forte* addendum, ſpeciem aut formam.

* *Forte* hac.

* *Forte* addendum, traditionibus.

* *Forte* penes.

CODEX CANONUM. CONCILIUM GANGRENSE.

(a) *Incipiunt Regulæ Synodi Gangrenſis, quæ poſt Nicænum Concilium expoſitæ ſunt, numero XX.*

De his qui nuptias execrantur.

Diſt. 30. c. Si quis nuptias. CAP. I. Si quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro ſuo fidelem, ac religioſam deteſtatur, aut culpabiles æſtimat, velut qui in regnum Dei introire non poſſint, anathema ſit.

De his qui abominantur eos qui carnibus veſcuntur.

Diſt. 30. c. Si quis carnem. CAP. II. Si quis carnem edentem, præter ſanguinem, & idolis immolatum, & ſuffocatum, cum religione, & fide, condemnat, velut ſpem, propter hujuſmodi perceptionem, non habentem, anathema ſit.

De ſervis qui jugum famulatûs abjiciunt Chriſtianitatis obtentu.

27. q. 4. Si quis ſervum. CAP. III. Si quis ſervum prætextu divini cultûs doceat dominum contemnere proprium, ut diſcedat ab ejus obſequio, nec ei cum benevolentia, & omni honore deſerviat, anathema ſit.

De Preſbyteris qui habuêre conjugia.

Diſt. 28. Si quis diſcernit. CAP. IV. Quicumque diſcernit à Preſbytero, qui uxorem habuit, quòd non oporteat eo miniſtrante de oblatione percipere, anathema ſit.

De his qui Eccleſiæ conventus ſpernendos exiſtimant.

Diſt. 30 c. Si quis docet. CAP. V. Si quis docet domum Dei contemptibilem eſſe, & conventus qui in ea celebrantur, anathema ſit.

De his qui Eccleſiaſtica miniſteria præter Eccleſiam faciunt.

Diſt. 30. c. Si quis extra. CAP. VI. Si quis extra Eccleſiam ſeorſum conventus celebrat, & deſpiciens Eccleſiam, ea quæ ſunt Eccleſiæ, voluerit uſurpare, non conveniente Preſbytero, juxta decretum Epiſcopi, anathema ſit.

De fructuum oblationibus, quæ Miniſtris Eccleſiæ conferuntur.

CAP. VII. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere, vel dare voluerit, præter conſcientiam Epiſcopi, vel ejus, cui hujuſcemodi officia commiſſa ſunt, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit.

De his quæ in uſus pauperum conferuntur.

CAP. VIII. Si quis dederit, vel acceperit oblata præter Epiſcopum, vel eum qui conſtiturus eſt ab eo, ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus: & qui dat, & qui accipit, anathema ſit.

(a) *Incipiunt Regulæ*] V. C. addit: *Quæ poſt ſanctum Nicænum Concilium in Gangris expoſitæ ſunt.*

De his qui in virginitate, continentiaque perſiſtunt.

Diſt. 30. c. Si quis vel. CAP. IX. Quicumque virginitatem cuſtodiens, aut continentiæ ſtudens, velut horreſcens nuptias temerat, nec propterhoc, quod bonum, & ſanctum eſt, nomen virginitatis adſumit, anathema ſit.

De his qui pro virginitate ſuperbiunt.

Diſt. 30. c. Si quis propter. CAP. X. Si quis ex his qui virginitatem propter Dominum ſervant, extollitur adverùsm conjugatos, anathema ſit.

De his qui agapas, id eſt, paſtiones pauperum, riſui deputant.

Diſt. 42. c. Si quis. CAP. XI. Si quis deſpicit eos qui fideliter agapas, id eſt, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei convocant fratres, & noluerit communicare hujuſcemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema ſit.

De his qui palliis utuntur, & idcirco ſuperbiunt.

Diſt. 30. c. Si quis virorum. CAP. XII. Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii utitur, quaſi per hoc habere ſe juſtitiam credens, & deſpicit eos, qui cum reverentia birris, & aliis communibus, & ſolitis utuntur, anathema ſit.

De mulieribus quæ utuntur virilibus indumentis.

Diſt. 30. c. Si qua mulier. 2. CAP. XIII. Si qua mulier propter continentiam, quæ putatur, habitum mutat, & pro ſolito muliebri amictum virilem ſumit, anathema ſit.

De his qui velut peccatum copulam deſerunt nuptiarum. *CONCILIUM GANGRENSE*

CAP. XIV. Si qua mulier virum proprium relinquens, diſcedere voluerit, nuptias execrans, anathema ſit. *Diſt. 30. c. Si qua mulier.*

De his qui Chriſtianitatis obtentu deſpiciunt filios.

CAP. XV. Si quis filios ſuos relinquens, non eos enutrit, & quod ad ſe pertinet, non ad pietatem divini cultûs informat, ſed per occaſionem continentiæ negligit, anathema ſit. *Diſt. 30. c. Si quis reliquerit*

De his qui patres Chriſtianitatis occaſione contemnunt.

CAP. XVI. Quicumque filii à parentibus ſub prætextu divini cultûs abſcedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis qui divinum cultum ſibi procul dubio præferunt, anathema ſit. *Diſt. 30. c. Si qui filii.*

De mulieribus quæ ſe attondent Chriſtianitatis obtentu.

CAP. XVII. Si qua mulier, propter divinum cultum (ut æſtimat) crines attondet, quos ei Deus ad ſubjectionis memoriam tribuit, tanquam præceptum diſſolvens obedientiæ, anathema ſit. *Diſt. 30. c. Quæcumque mulier.*

De his qui dominico die jejunant, tanquam nihil præ cæteris differente.

CAP. XVIII. Si quis propter continentiam, quæ putatur, aut contumaciam, in die dominico jejunat, anathema ſit. *Diſt. 30. c. Si quis tanquam.*

CODEX CANONUM.

De his qui eccleſiaſtica jejunia abſque neceſſitate diſſolvunt.

CONCILIUM GANGRENSE.

CAP. XIX. Si quis eorum qui continentiæ ſtudent, abſque neceſſitate corporea, tradita in commune jejunia, & ab Eccleſia cuſtodita, ſuperbiendo diſſolvit, ſtimulo ſuæ cogitationis impulſus, anathema ſit.

Diſt. 30. c. Si quis eorum.

De his qui collectas quæ fiunt in Martyrum commemorationibus, execrantur.

CAP. XX. Si quis ſuperbiæ uſûs affectu, conventus abominatur, quæ ad confeſſiones Martyrum celebrantur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memoriis execratur, anathema ſit.

Diſt. 30. c. Si quis per ſuperbiam.

ET SUBSCRIPSERUNT

Ælianus, Eugenius, Olympius, Euſebius, Proæreſeus, Heracleus, Baſilius, Eulalius, Brærius, Hypatius (a), *Baſſianus, Baſſus, Bithynicus, Oſius, Pappus, Philethus, Gregorius.*

Diſt. 30. c. Hæc autem ſcripſimus.

HÆc autem (b) *ſcripſimus, non, qui in Eccleſia Dei ſecundum ſcripturas ſanctum propoſitum continentiæ eligunt, vituperantes: ſed eos, qui abutuntur propoſito in ſuperbiam, & extolluntur adverſus ſimpliciores, abſcindimus, & damnamus eos, qui adverſum ſcripturas, & Eccleſiaſticas regulas nova introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam, quæ cum caſtitate, & religione ſuſcipitur, approbamus, & renunciationes ſæcularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum caſtum vinculum honoramus, & divitias cum juſtitia, &*

Diſt. 41. c. Patrimoniam.

operibus bonis non ſpernimus, & habitum ſimplicem, ac veſtem viliorem pro corporis diligentia infucatum laudamus, ſicut etiam ſolutas, & fractas in veſtibus proceſſiones reprobamus. Et domos Dei honoramus, & conventus qui in his fiunt, tanquam ſanctos, & utiles ſuſcipimus, pietatem in privatis domibus non claudentes, ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum, honoramus, & congregationem in eadem Eccleſia, factam pro utilitate communi, recipimus. Et bona opera, quæ ſupra vires in fratres pauperes exercentur, ſecundum eccleſiaſticas traditiones beatificamus, & omnia quæ ſanctas per ſcripturas, & per Apoſtolos ſunt tradita, in Eccleſia celebrari exoptamus.

(a) *Hypatius*] V. C. addit: *Epiſcopus Gangrenſis;* cujus mentio in Menologio Græcorum, die ultimâ menſis Martii.

(b) *Hæc autem, &c.*] Quæ ſequuntur non ſunt in Vet. Cod. Belvar.

CONCILIUM

Digitized by Google

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

Tituli Canonum Antiocheni Concilii, numero XXV.

1 DE his qui contraria gerunt his quæ regulariter de Paſcha ſtatuta ſunt in Nicæno Concilio.
2 De his qui ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt, & qui excommunicatis per domos communicant.
3 De his qui ab alia parochia, præter conſcientiam Epiſcoporum ſuorum, in aliis immorantur.
4 De damnatis, & miniſtrare tentantibus.
5 De his qui ſe à miniſterio Eccleſiaſtico ſubtrahunt, & ſeorſum colligunt.
6 De Clericis excommunicatis, & Laïcis.
7 De peregrinorum ſuſceptione.
8 De pacificis peregrinorum, id eſt, commendatitiis litteris.
9 De Metropolitanis ſingularum provinciarum.
10 De his qui vocantur Corepiſcopi.
11 De Epiſcopis, & Clericis adeuntibus Imperatorem.
12 De damnatis Epiſcopis, aut Clericis, & adeuntibus Imperatorem.
13 De his qui, cùm ſint ex alia provincia, in aliis audent ordinationes efficere.
14 De diſſenſione quæ ſuper Epiſcoporum dijudicatione contingit, appellantium provinciales Antiſtites.
15 De Epiſcopis ab ejuſdem provinciæ Sacerdotibus conſonanter excluſis.
16 De vacantibus Epiſcopis.
17 De his qui, cùm ad Epiſcopatum vocantur, evitant.
18 De his qui promoventur ad Epiſcopatum, nec recipiunt.ur
19 De Epiſcopalibus in provinciis Ordinationibus.
20 De Synodis quæ debent ab Epiſcopis ſuis temporibus in provincia celebrari.
21 Ut nullo modo de parochia ad aliam parochiam Epiſcopus tranſeat.
22 Ut in altera parochia Clericos alterius parochiæ Epiſcopus nullatenus ordinet.
23 Ut nullum ad Epiſcopatum pro ſe conſtituat promovendum.
24 De rebus ad Eccleſiam pertinentibus, & de his quæ propria Epiſcopi eſſe noſcuntur.
25 Ut Epiſcopus diſpenſandi res eccleſiaſticas habeat poteſtatem.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

Incipiunt Regulæ (a) Antiocheni Concilii, expoſitæ apud Antiochiam in Encæniis, numero XXV.

SAncta, & pacata Synodus (b) in unum congregata, his qui per ſingulas provincias ſunt, unanimibus ſanctis, & conſacerdotibus in Domino ſalutem. Gratia, & veritas Jeſu Chriſti, Domini, & Salvatoris noſtri, ſanctam Antiochenam Eccleſiam viſitans, & in unum connectens, per concordiam pacatiſſimi ſpiritûs: multa quidem, & alia perfecit, in omnibus autem, & pacata ſpiritu etiam hoc perfecit, ut quæ viſa ſunt recte conſtitui, cum plurima conſideratione, & judicio, unà omnibus nobis Antiochiam ex diverſis provinciis congregatis Epiſcopis, in veſtram notitiam deferrentur. Credimus autem gratiæ Domini, & ſancto Spiritui pacis, quòd & ipſi conſpirabitis nobis tanquam in una fuiſſetis virtute: ut nobis, cum traditionibus adnitentes, magis autem muniti, & in Spiritu ſancto, præſentibus iiſdem ipſis, quæ definita ſunt, conſentientes: & ea, quæ recta viſa ſunt, roborantes cum conſenſu ſancti Spiritûs conſignabitis. Sunt autem præfiniti Canones Eccleſiaſtici hi, qui infra ſcripti ſunt, in qua Synodo fuerunt Epiſcopi Euſebius, Theodorus, & cæteri, qui in Græco ſermone continentur, & hæc conſtituerunt, quæ infra ſcripta ſunt.

De his qui contraria gerunt his quæ regulariter de Paſcha ſtatuta ſunt in Nicæno Concilio.

CAP. I. Omnes, qui auſi fuerint diſſolvere definitionem ſancti, & magni Concilii, quod apud Nicæam congregatum eſt, ſub præſentia piiſſimi & venerandi Principis Conſtantini, de ſaluti-fera ſolemnitate ſacratiſſimæ Paſchiæ: excommunicandos, & de Eccleſia pellendos eſſe cenſemus, ſi tamen contentioſiùs adverſùs ea, quæ bene ſunt decreta, perſtiterint, & hæc quidem de laïcis dicta ſint. Si quis autem eorum, qui præeſſe noſcuntur Eccleſiæ, aut Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, poſt hanc definitionem tentaverit ad ſubverſionem populorum, Eccleſiarumque perturbationem, ſeorſum colligere, & cum Judæis Paſcha celebrare: ſancta Synodus hunc alienum jam hinc ab Eccleſia judicavit, quòd non ſolùm ſibi, ſed & plurimis cauſa corruptionis,

(a) *Antiocheni Concilii expoſitæ apud Antiochiam*] Stephanus, Luythodio Moguntino Epiſcopo. *Ex capitulis Nicæni Concilii LXX, viginti tantùm in Eccleſia Romana habentur. Quo neglectu cætera defecerunt, ambiguum eſt: arbitrantur plurimi, ea Antiocheno inſerta Concilio.*

(b) *Sancta, & pacata Synodus, &c.*] Quæ ſequitur præfatio non eſt in veteri Codice Belvacenſi, in quo incipit hoc Concilium à Canone I. Eſt tamen in editione veteri, cujus diverſa interpretatio eſt.

& perturbationis extiterit. Nec ſolùm tales à miniſterio removet, ſed etiam illos, qui poſt damnationem. hujuſmodi communicare tentaverint: damnatos autem omni quoque extrinſecùs honore privari, quem ſancta regula, & ſacerdotium Dei promeruit.

De his qui ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt, & qui excommunicatis per domos communicant.

CAP. II. Omnes, qui ingrediuntur Eccleſiam Dei, & ſcripturas ſacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, ſed pro quadam intemperantia ſe à perceptione ſanctæ communionis avertunt: hi de Eccleſia removeantur, quamdiù per confeſſionem pœnitentiæ fructus oſtendant, & precibus indulgentiam conſequantur. Cum excommunicatis autem non licere communicare, nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt: ab alia quoque Eccleſia non ſuſcipiendum, qui in alia minimè congregatur. Si quis autem de Epiſcopis, aut Presbyteris, vel Diaconis, ſeu quilibet ex Clero deprehenſus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam iſte privetur communione, tanquam qui regulam confundat Eccleſiæ.

De his qui ab alia parochia præter conſcientiam Epiſcoporum ſuorum, in aliis immorantur.

7. q. 1. c. Si quis Presbyter. CAP. III. Si quis Presbyter, aut Diaconus, & omnino quilibet ex Clero, parochiam propriam deſerens, ad aliam properaverit: vel inde omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, ulteriùs ibidem non miniſtret: maximè, ſi vocanti ſuo Epiſcopo, & regredi ad propriam parochiam commonenti obedire contempſerit. Quòd ſi in hac indiſciplinatione perdurat, à miniſterio modis omnibus removeatur: ita, ut nequaquam locum reſtitutionis inveniat. Si verò pro hac cauſa damnatum alter Epiſcopus ſuſcipiat, hic etiam à communi coerceatur Synodo, velut qui eccleſiaſtica conſtituta diſſolvat.

De damnatis, & miniſtrare tentantibus.

11. q. 3. Si quis Epiſcopus CAP. IV. Si quis Epiſcopus damnatus à Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus à ſuo Epiſcopo auſi fuerint aliquid de miniſterio ſacro contingere: ſive Epiſcopus juxta præcedentem conſuetudinem, ſive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo, reſtitutionis ſpem, aut locum habere ſatisfactionis: ſed & communicantes ei omnes abjici de Eccleſia, & maximè ſi poſteà quam didicerint adverſùm memoratos prolatam fuiſſe ſententiam, eiſdem communicare tentaverint.

De his qui ſe à miniſterio Eccleſiaſtico ſubtrahunt, & ſeorſum colligunt.

CAP. V. Si quis Presbyter, aut Diaconus Epiſcopum proprium contemnens, ſe ab Eccleſia ſequeſ-

travit, & ſeorſum colligens altare conſtituit, & commonenti Epiſcopo non adquieverit, nec conſentire, vel obedire voluerit, ſemel & iterum convocanti: hic damnetur omni modo, nec ultra remedium conſequatur, quia ſuam recipere non poteſt dignitatem. Quòd ſi Eccleſiam conturbare, & ſollicitare perſiſtat, tanquam ſeditioſus, per poteſtates exteras opprimatur.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

De Clericis excommunicatis, & Laicis.

11. q. 3. *Si quis à proprio.*

CAP. VI. Si quis à proprio Epiſcopo communione privatus eſt, non ante ſuſcipiatur ab aliis, quàm ſuo reconcilietur Epiſcopo, aut certè ad Synodum, quæ congregatur, occurrens, pro ſe ſatisfaciat, & perſuadens Concilio ſententiam ſuſcipiat alteram. Hæc autem definitio maneat circa laïcos, & Presbyteros, & Diaconos, omneſque qui ſub regula eſſe monſtrantur.

De peregrinorum ſuſceptione.

Dist. 72. c. fi.

CAP. VII. Nullus peregrinorum ſine pacificis, id eſt, commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis.

De pacificis peregrinorum, id eſt, commendatitiis litteris.

CAP. VIII. Presbyteri, qui ſunt in agris, canonicas Epiſtolas dare non poſſunt, ad ſolos tantùm vicinos Epiſcopos litteras deſtinabunt. Corepiſcopi autem, qui ſunt irreprehenſibiles, dare poſſunt pacificas, id eſt, generales Epiſtolas.

De Metropolitanis ſingularum provinciarum.

9. q. 3. c. *Per ſingulas provincias.* 2.

CAP. IX. Per ſingulas regiones Epiſcopos convenit noſſe, Metropolitanum Epiſcopum ſollicitudinem totius provinciæ gerere: propter quod ad Metropolim omnes undique qui negotia videntur habere, concurrunt. Unde placuit eum & honore præcellere, & nihil ampliùs præter eum cæteros Epiſcopos agere, ſecundùm antiquam à patribus noſtris regulam conſtitutam: niſi ea tantum, quæ ad ſuam diœceſim pertinent, poſſeſſionesque ſubjectas. Unuſquiſque enim Epiſcopus habeat ſuæ parochiæ poteſtatem, ut regat juxta reverentiam ſingulis competentem & providentiam gerat omnis poſſeſſionis, quæ ſub ejus eſt poteſtate: ita, ut Presbyteros, & Diaconos ordinet, & ſingula ſuo judicio comprehendat. Ampliùs autem nihil agere tentet, præter Antiſtitem Metropolitanum, nec Metropolitanus ſine cæterorum gerat conſilio Sacerdotum.

De his qui vocantur Corepiſcopi.

CAP. X. Qui in vicis, vel poſſeſſionibus Corepiſcopi nominantur, quamvis manûs impoſitionem Epiſcoporum perceperint, & ut Epiſcopi conſecrati ſint: tamen ſanctæ Synodo placuit ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earumque moderamine, curâque contenti ſint. Ordinent etiam Lectores, & Subdiaconos atque Exorciſtas: quibus promotiones iſtæ

ſufficiant. Nec Presbyterum verò, nec Diaconum audeant ordinare, præter civitatis Epiſcopum, cui ipſe cum poſſeſſione ſubjectus eſt. Si quis autem tranſgredi ſtatuta tentaverit, depoſitus, quo utebatur honore privetur. Corepiſcopum verò civitatis Epiſcopus ordinet, cui ille ſubjectus eſt.

De Epiſcopis, & Clericis adeuntibus Imperatorem.

23. q. 8. c. Si quis Epiſcopus

Cap. XI. Si quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut quilibet regulæ ſubjectus Eccleſiæ, præter conſilium, & litteras Epiſcoporum provinciæ, & præcipuè Metropolitani, adierit Imperatorem: hunc reprobari, & abjici oportere, non ſolùm à communione, verùm & ab honore, cujus particeps videtur exiſtere; quia venerandi Principis auribus moleſtiam tentavit inferre, contra leges Eccleſiæ. Si igitur adire Principem neceſſaria cauſa depoſcit, hoc agatur cum tractatu, & conſilio Metropolitani, & cæterorum Epiſcoporum, qui in eadem provincia commorantur: qui etiam proficiſcentem ſuis proſequantur epiſtolis.

De damnatis Epiſcopis, aut Clericis adeuntibus Imperatorem.

21. q. 3. Si quis à proprio.

Cap. XII. Si quis à proprio Epiſcopo Presbyter, aut Diaconus, aut à Synodo fuerit Epiſcopus forte damnatus, & Imperatoris auribus moleſtus extiterit: oportet ad majus Epiſcoporum converti conſilium, & quæ putaverint habere juſta, plurimis Epiſcopis ſuggerant, eorumque diſcuſſiones ac judicia præſtolentur. Si verò hæc parvipendentes moleſti fuerint Imperatori, hos nullâ veniâ dignos eſſe, nec locum ſatisfactionis habere, nec ſpem futuræ reſtitutionis penitus operiri dijudicamus.

De his qui cùm ſunt ex alia provincia, in aliis audent ordinationes efficere.

9. q. 2. Nullum Epiſcopum.

Cap. XIII. Nullus Epiſcopus ex alia provincia audeat ad aliam tranſgredi, & ad promotionem miniſterii aliquos in Eccleſiis ordinare, licèt conſenſum videantur præbere nonnulli: niſi litteris tam Metropolitani, quàm cæterorum, qui cum eo ſunt, Epiſcoporum, rogatus adveniat, & ſic ad actionem ordinationis accedat. Si verò, nullo vocante, inordinato more deproperet ſuper aliquibus ordinationibus & eccleſiaſticis negotiis ad eum non pertinentibus componendis: irrita quidem, quæ ab eo geruntur, exiſtant, ipſe verò incompoſiti motûs ſui, & irrationabilis audaciæ ſubeat ultionem, ex hoc jam damnatus à ſancto Concilio.

De diſſenſione, quæ ſuper Epiſcoporum dijudicatione contigit, appellantium provinciales Antiſtites.

6. q. 4. c. Si quis Epiſcopus.

Cap. XIV. Si quis Epiſcopus de certis criminibus judicetur, & contingat de eo comprovinciales Epiſcopos diſſidere: cùm judicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis exiſtimatur, pro totius hujus ambiguitatis abſolu-

tione ſanctæ Synodo placuit, ut Metropolitanus Epiſcopus à vicina provincia judices alios convocet, qui controverſiam tollant : ut per eos ſimul, & per comprovinciales Epiſcopos, quod juſtum viſum fuerit, approbetur.

CODEX CANONUM. CONCILIUM ANTIOCHENUM.

De Epiſcopis ab ejuſdem provinciæ Sacerdotibus conſonanter excluſis.

C. 9. 4. Si quis Epiſcopus. 2. CAP. XV. Si quis Epiſcopus de certis criminibus accuſatus, contemnatur ab omnibus Epiſcopis ejuſdem provinciæ, cunctique conſonanter eamdem contra eum formam decreti protulerint : hunc apud alios nullo modo judicari, ſed firmam concordantium Epiſcoporum provinciæ manere ſententiam.

De vacantibus Epiſcopis.

Diſt. 92. c. Si quis Epiſcopus vacans. CAP. XVI. Si quis Epiſcopus vacans in Eccleſiam vacantem proſiliat, ſedemque parvadat abſque integro, perfectoque Concilio : hic abjiciatur neceſſe eſt, ſi & cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum verò Concilium illud eſt, ubi interfuerit Metropolitanus Antiſtes.

De his qui, cùm ad Epiſcopatum vocantur, evitant.

Diſt. 92. c. Si quis Epiſcopus. 2. CAP. XVII. Si quis Epiſcopus per manûs impoſitionem Epiſcopatum acceperit, & præeſſe populo conſtitutus miniſterium ſubire neglexerit, nec adquieverit ire ad Eccleſiam ſibi commiſſam : hunc oportet communione privari, donec ſuſceperit coactus officium, aut certè de eo aliquid integra decreverit ejuſdem provinciæ Synodus Sacerdotum.

De his qui promoventur ad Epiſcopatum, nec recipiuntur.

Diſt. 92. c. Si quis Epiſcopus. 2. CAP. XVIII. Si quis Epiſcopus ordinatus ad parochiam manimè, cui eſt electus, acceſſerit, non ſuo vitio, ſed quòd eum aut populus vitet, aut propter aliam cauſam, non tamen ejus vitio perpetratam : hic & honoris ſit, & miniſterii particeps, dummodo nil moleſtus Eccleſiæ rebus exiſtat, ubi miniſtrare cognoſcitur. Quem etiam obſervare conveniet, quicquid Synodus perfecta provinciæ, quod viſum fuerit, judicando decreverit.

De Epiſcopalibus in provinciis ordinationibus.

Diſt. 65. c. Epiſcopus non eſt. CAP. XIX. Epiſcopus præter Synodum, & præſentiam Metropolitani nullatenus ordinetur. Hoc autem modis omnibus coram poſito meliùs quidem eſt, ut omnes ſimul adſint ejuſdem provinciæ Sacerdotes, quos Metropolitanus Epiſcopus advocare debebit. Et ſiquidem omnes occurrerint, optimè : quòd ſi hoc difficile fuerit, ſaltem plures adeſſe omnimodo convenit, aut certè ſcriptis ejuſdem ſententiæ comprobari : & ita ſub plurimorum vel præſentia, vel decreto ordinatio celebretur. Quòd ſi ſecus contra definita factum fuerit, nullas ordinatio vires habeat : ſi verò juxta definitam regulam fiat, &

nonnulli pro contentione propria contradicant, obtineat ſententia plurimorum.

De Synodis quæ d bent ab Epiſcopis, ſuis temporibus, in provincia celebrari.

Diſt. 18. c. Propter. CAP. XX. Propter utilitates eccleſiaſticas, & abſolutiones earum rerum, quæ dubitationem, conrroverſiamque recipiunt, optimè placuit, ut per ſingulas qualſque provincias bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur. Semel quidem poſt tertiam ſeptimanam feſti Paſchalis: ita ut quartâ ſeptimanâ Pentecoſtes conveniat Synodus, Metropolitano provinciales Epiſcopos admonente. Secunda verò Synodus fiat idus Octobris, id eſt, quinto decimo die menſis Octobris, quem Hyperberetæon Græci cognominant. In ipſis autem Conciliis adſint Presbyteri, & Diaconi, & omnes qui ſe læſos exiſtimant: & Synodi experiantur examen. Nullis verò liceat apud ſe celebrare Concilia, præter eos quibus à Metropolitanis videntur eſſe jura commiſſa.

Ut nullo modo de parochia ad aliam parochiam Epiſcopus tranſeat.

7. q. 1. c. Epiſcopum de Diœceſi. CAP. XXI. Epiſcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam, nec ſponte ſuâ prorſus inſiliens, nec vi coactus à populis, nec ab Epiſcopo neceſſitate compulſus. Maneat autem in Eccleſia quam primitus à Deo ſortitus eſt, nec inde tranſmigret, ſecundùm priſtinum de hac re terminum conſtitutum.

Ut in altera parochia Clericos alterius parœchiæ Epiſcopus nullatenus ordinet.

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

CAP. XXII. Epiſcopus alienam civitatem, quæ non eſt illi ſubjecta, non adeat: nec ad poſſeſſionem accedat, quæ ad eum non pertinet ſuper ordinatione cujuſquam, nec conſtituat Preſbyteros, aut Diaconos alteri ſubjectos Epiſcopo: niſi fortè cum conſilio, & voluntate regionis Epiſcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentaverit, irrita ſit ejus ordinatio, & ipſe coerceatur à Synodo; nam ſi ordinare non potuerit, nullatenus judicabit. *9. q. 2. c. Epiſcopum non debere.*

Ut nullum ad Epiſcopatum pro ſe conſtituat promovendum.

8. q. 2. c. Epiſcopo non liceat CAP. XXIII. Epiſcopo non licere pro ſe alterum ſucceſſorem ſibi conſtituere, licèt ad exitum vitæ perveniat: quòd ſi tale aliquid factum fuerit, irritum eſſe hujuſcemodi eſt conſtitutum. Servetur autem jus eccleſiaſticum, id continens oportere non aliter fieri, niſi cum Synodo, & judicio Epiſcoporum, qui poſt obitum quieſcentis poteſtatem habent, eum, qui dignus extiterit, promovere.

De rebus ad Eccleſiam pertinentibus, & de his, quæ propria Epiſcopi eſſe noſcuntur.

10. q. 1. Quæcumque reſ. CAP. XXIV. Quæ ſunt Eccleſiæ, ſub omni ſollicitudine, & conſcientiâ bona, & fide, quæ in Deum eſt, qui cuncta conſiderat, judicatque ſerventur, quæ etiam diſpenſanda ſunt judicio, & poteſtate Pontificis, cui commiſſus eſt po-

CODEX CANONUM.

CONCILIUM ANTIOCHENUM.

pulus, & animæ, quæ intra Eccleſiam congregantur. Manifeſta verò ſint quæ pertinere videntur ad Eccleſiam, cum notitia Presbyterorum, & Diaconorum, qui circa ipſum ſunt, ita ut agnoſcant, nec ignorent, quæ ſint Eccleſiæ propria, nec eos aliquid lateat: ut ſi contigerit Epiſcopum migrare de ſeculo, certis exiſtentibus rebus, quæ ſunt Eccleſiæ, nec ipſæ collapſæ depereant, nec quæ propria probantur Epiſcopi, ſub occaſione rerum pervadantur Eccleſiæ. Juſtum namque, & acceptum eſt coram Deo, & hominibus, ut ſua Epiſcopus quibus voluerit, derelinquat, & quæ Eccleſiæ ſunt, eidem conſerventur Eccleſiæ, ut nec Eccleſia aliquod patiatur incommodum, nec Epiſcopus ſub occaſione proſcribatur Eccleſiæ, & in caulas incidant, qui ad eum pertinent, & ipſe poſt obitum maledictionibus ingravetur.

Ut Epiſcopus diſpenſandi res Eccleſiaſticas habeat poteſtatem.

12. q. 1. *Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum.*

CAP. XXV. Epiſcopus eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem, ad diſpenſandum erga omnes, qui indigent, cum ſumma reverentia, & timore Dei. Participet autem & ipſe quibus indiget (ſi tamen indiget) tam ſuis, quàm fratrum, qui ab eo ſuſcipiuntur, neceſſariis uſibus proſuturis, ita ut in nulla qualibet occaſione fraudentur, juxta ſanctum Apoſtolum ſic dicentem: *Habentes victum, & tegumentum, his contenti ſumus.* Quòd ſi contentus iſtis minimè fuerit, convertat autem res Eccleſiæ in ſuos uſus domeſticos, & ejus commodo, vel agrorum fructus non cum Preſbyterorum conſcientia, Diaconorumque pertractet, ſed horum poteſtatem domeſticis ſuis, aut propinquis, aut fratribus, filiiſque committat: ut per hujuſmodi perſonas occultè * cæteræ lædantur Eccleſiæ, Synodo provinciæ pœnas iſte perſolvat. Si aurem & aliter acculetur Epiſcopus, aut Presbyteri, qui cum ipſo ſunt, quòd ea, quæ pertinent ad Eccleſiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet Eccleſiaſtica facultate ſibimet uſurpent, ita ut ex hoc affligantur quidem pauperes: criminationi verò, & blaſphemiis tam ſermo prædicationis, quàm hi qui diſpenſant, taliter exponantur: & hos oportet corrigi, ſanctâ Synodo, id quod condecet, approbante.

1. *Tim.* 5.

Al.* *cæteris*

ET SUBSCRIPSERUNT XXX EPISCOPI
Qui in eodem Concilio convenerunt.

Euſebius Palæſtinenſis. *Theodorus* Iſaurienſis. *Agapius* Arabienſis. *Narciſſus* Cœles Syriæ. *Paulus* Tercundici, al. Torgundimancos. *Theodorus* Mancos, al. Manicos. *Theodorus* Meſopotamienſis. *Antiochus* Phœnicenſis. *Alfias* Cilicienſis. *Baſſus. Mocimus. Macedonius. Quirion. Nicetas. Alexander. Heſychius. Petrus. Theodorus. Archelaus. Moyſes. Jacobus. Magnus. Anatolius. Siricus. Petrus. Aetherius. Agapius. Æmus.*

EX

EX B. HILARIO PICTAVIENSI.

CODEX CANONUM. CONCILIUM ANTIOCHENUM.

EXpoſitio eccleſiaſticæ fidei, quæ expoſita eſt in Synodo habita per Encænias Antiochenæ Eccleſiæ conſummatæ, quam expoſuerunt, qui affuerunt, Epiſcopi XCVII *cùm in ſuſpicionem veniſſet unus ex Epiſcopis, quòd prava ſentiret, conſequente evangelicâ, & apoſtolicâ traditione.*

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, cunctorum, quæ ſunt, ædificatorem, & factorem, & proviſorem, ex quo omnia. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, filium ipſius unigenitum Deum, per quem omnia. Qui generatus eſt ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, unum ex uno, perfectum de perfecto, Regem de Rege, Dominum de Domino, verbum, ſapientiam, vitam, lumen verum, viam veram, reſurrectionem, paſtorem, januam, inconvertibilem, & incommutabilem, divinitatis eſſentiæque & virtutis & gloriæ incommutabilem imaginem. Primum editum totius creaturæ, qui ſemper fuit in principio apud Deum verbum Deus, juxta quod dictum eſt in Evangelio: Et Deus erat verbum. Per quem omnia facta ſunt, & in quo omnia conſtant. Qui in noviſſimis diebus deſcendit deſurſum, & natus eſt ex Virgine ſecundùm ſcripturas, & agnus factus eſt, mediator Dei & hominum, prædeſtinatus fidei noſtræ, & dux vitæ. Dixit quippe: Non enim deſcendi de cœlo, ut facerem voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui me miſit. Qui paſſus eſt, & reſurrexit pro nobis tertiâ die, & aſcendit in cœlos, & ſedet in dextera Patris. Et iterum venturus cum gloria judicare vivos & mortuos. Et in ſanctum Spiritum, qui in paracleſin, & ſanctificationem, & conſummationem credentibus datus eſt, juxta quod & Dominus Jeſus Chriſtus ordinavit diſcipulis, dicens: Pergite, & docete univerſas gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti. Manifeſta utique Patris verè Patris, certaque Filii verè Filii, notaque Spiritûs ſancti verè Spiritûs ſancti, hiſque nominibus non ſimpliciter, neque otioſis propoſitis, ſed ſignificantibus diligenter propriam uniuſcujuſque nominatorum ſubſtantiam, & ordinem, & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam verò unum. Hanc ergo habentes fidem & ab initio, & uſque in finem habituri in conſpectu Dei, & Chriſti, omnem hæreticam pravam ſectam anathematizamus. Et ſi quis præter ſalubrem ſcripturarum, & rectam fidem docet, dicens aut tempus, aut ſpatium, aut ſeculum aut eſſe, aut fuiſſe, priuſquam generatur Filius, anathema ſit; & ſi quis Filium conditionem dicit, quemadmodum unam conditionem, aut nativitatem, ſicut ſunt nativitates, aut factionem, ſicut ſunt facturæ, non ſicut divinæ ſcripturæ tradiderunt, ſingulæ quæque ſuperiùs dictæ ſunt. Et ſi quis aliud docet, aut evangelizat, præter quod accepimus, anathema ſit. Nos enim omnibus, quæ divinis ſcripturis tradita ſunt, à Prophetis, & Apoſtolis verè, & cum timore & credimus, & ſequimur,

Subſtantia hic non eſſentia ſeu perſona, ſed ſubſiſtentia accipitur, eo-que græcè dicitur, hypoſtaſis. Sed Latinè non bene ſonat.

CONCILIUM LAODICENSE.

Tituli Canonum Concilii (a) apud Laodiceam Phrygiæ congregati, numero LIX.

CODEX CANONUM. CONCILIUM LAODICENSE.

1 DE bigamis.
2 De his qui pro diverſis erratis pœnitudinem ferventiùs exegerunt.
3 Quòd non oporteat ad Clerum ſtatim poſt baptiſma promoveri.
4 De tempore ordinationum.
5 Ut hi qui ſacrario ſerviunt, uſuras non exigant.
6 De Hæreticis intrantibus in Eccleſias, vel Baſilicas martyrum.
7 De his qui ad Eccleſias ab Hæreticis veniunt.
8 De his qui veniunt ab hæreſi Cataphrygarum.
9 De his qui ad Hæreticorum ſpeluncas, cauſâ orationis, accedunt.
10 De his qui cum Hæreticis nuptiarum copulâ junguntur.
11 Non congruere Presbyteras in mulieribus ordinari.
12 De Epiſcopalibus Ordinationibus.
13 Judicio multitudinis Ordinationes fieri non debere.
14 Ad alias Parochias, eulogias, quæ oblatæ ſunt, minimè deſtinandas.
15 De his qui debent in ambone, id eſt, in pulpito, pſallere.
16 De lectionibus quæ debeant ſabbatis recenſeri.
17 Quòd interſtitium pſalmorum debeat in congregationibus fieri.
18 De precibus nonâ & veſperâ celebrandis.
19 De precibus poſt homilias, id eſt, poſt ſermones habitos ad populum, proferendis; & de his quos intra ſacrarium communicare conveniat.
20 De honore, quem Preſbyteris Diaconi, qui ſub ipſis ſunt, debent exhibere.
21 Quòd Subdiaconi à Diaconico, id eſt, à ſecretario, ſint remoti.
22 Subdiaconos cum orariis adſiſtere non debere.
23 Lectores, Cantoreſque, cum orariis agere ſuum officium non debere.

(a) *Apud Laodiceam*] Extat diſputatio Athanaſii nomine, ut contra Arium Laodiceæ habita, Probo judice, inter Athanaſii opera: ſed eam eſſe Vigilii colligat, cujus etiam nomine à Georgio Caſſandro edita eſt.

24 Quòd nullus Eccleſiaſticorum in tabernis comedere debeat.
25 Quòd Subdiaconi non debeant benedicere, vel benedictionem tribuere.
26 De Exorciſtis, qui non ſunt ab Epiſcopis ordinati.
27 Quòd de conviviis, quæ ex agape fiunt, eſcarum partes accipi non debeant.
28 In Eccleſiis prandia fieri non debere.
29 De Chriſtianis qui ſabbatizare, vel juxta quemdam modum judaïzare noſcuntur.
30 De viris cum mulieribus lavacra celebrantibus.
31 De his qui cum Hæreticis jungunt fœdera nuptiarum.
32 Ab Hæreticis eulogias accipere non debere.
33 De Schiſmaticis.
34 De Martyribus Hæreticorum.
35 De his qui Angelos colunt.
36 De his qui incantationibus & phylacteriis utuntur.
37 De his qui ab Hæreticis, vel Judæis, feſtivitatis eorum dona ſuſcipiunt.
38 De Chriſtianis qui Judæorum azyma comedunt.
39 De Chriſtianis celebrantibus feſta Gentilium.
40 De Epiſcopis qui eas, quæ ſiunt evocationes ad Synodum, vitant.
41 Quòd ſine litteris ſacro miniſterio ſervientes proficiſci non debeant.
42 Quòd præter Epiſcopum Clericus proficiſci non debeat.
43 Ut Subdiaconi ad oſtia perſeverent.
44 Ut ad ſacrarium mulieres non introeant.
45 De his qui circa mediam ſeptimanam ad baptiſma veniunt.
46 De redditione baptizandorum.
47 De his qui in ægritudine baptizantur.
48 Ut poſt baptiſma chriſma detur.
49 Oblationes offerri in quadrageſima non oportere.
50 Non debere jejunium ſolvi in quinta feria majoris ſeptimanæ.
51 Non debere in diebus jejuniorum commemorationes Martyrum fieri.
52 Ut natalitia, vel nuptiæ in quadrageſima non fiant.
53 Ut in Chriſtianorum non ſaltetur nuptiis.
54 Non licere Clericis ludicris ſpectaculis intereſſe.
55 Non congruere penitus Chriſtianis comeſſationibus intereſſe.
56 Non licere Presbyteris introïre ad altare priuſquam ingrediatur Epiſcopus.
57 Qui in agris, vel poſſeſſionibus debeant ordinari.
58 Oblationes offerri in domibus non oportere.
59 Quæ pſallere vel legere in Eccleſiis conveniat.

CODEX CANONUM. CONCILIUM LAODICENSE.

(a) *Incipit textus Canonum Concilii Laodicenſis, * expoſitæ apud Laodiceam Phrygiæ, numero LIX.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM LAODICENSE.

SAncta Synodus, quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ convenit ex diverſis regionibus Aſiæ, definitiones expoſuit Eccleſiaſticas, quæ ſubter annexæ ſunt.

Forte * Expoſitorum, aut addendum regulæ.

De bigamis.

CAP. I. De his qui ſecundùm Eccleſiaſticam regulam liberè ac legitimè ſecundis nuptiis juncti ſunt, nec occultè nuptiarum copulam fecerunt: oportet, ut parvo tempore tranſacto vacent orationibus, & jejuniis, quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decrevimus.

De his qui pro diverſis erratis pœnitudinem ferventiùs exegerunt.

29. q. 7 c. His qui diverſorum.

CAP. II. De his qui diverſis facinoribus peccaverunt, & perſeverantes in oratione confeſſionis & pœnitentiæ, converſionem à malis habuere perfectam: pro qualitate delicti, talibus pœnitentiæ tempus impenſum propter clementiam, & bonitatem Dei communio concedatur.

Quòd non oporteat ad Clerum ſtatim poſt baptiſma promoveri.

CAP. III. De his qui nuper ſunt illuminati baptiſmate, quòd eos in ſacerdotali non conveniat ordine promoveri.

De tempore ordinationum.

CAP. IV. Quòd non oporteat ordinationes ſub conſpectu audientium celebrari.

Ut hi qui ſacrario ſerviunt, uſuras non exigant.

CAP. V. Quòd non oporteat Sacerdotes, & Clericos fœnerantes uſuras, vel quæ dicuntur ſeſcupla, id eſt, & ſummam capitis, & dimidium ſummæ percipere. *Diſt. 46. Non licet.*

De Hæreticis intrantibus in Eccleſias, vel Baſilicas Martyrum.

CAP. VI. Quòd Hæretici non permittendi ſint ingredi in domum Dei, in hæreſi permanentes.

De his qui ad Eccleſias ab Hæreticis veniunt.

CAP. VII. De his qui ab Hæreticis convertuntur, id eſt, Novatianis, aut Photinianis, aut Teſſareſcædecatitis, ſive baptizati ſint illi, ſeu Catechumeni; non ante ſuſcipiantur, quàm omnes hæreſes anathematizent, & præcipuæ illam quâ detinebantur. Et tunc demum hi, qui apud eos dicebantur fideles, noſtræ doceantur fidei Symbolum, & uncti ſancto chriſmate, ſic myſteriis communicent ſacroſanctis.

De his qui veniunt ab hæreſi Cataphrygarum.

CAP. VIII. De his qui convertuntur ab hæreſi, quæ dicitur Cataphrygarum, etſi in Clero, qui apud eos eſſe creditur, fue-

(a) *Incipit textus Canonum*] In veteri editione, hi Canones proximè ſequuntur eos qui Apoſtolorum dicuntur, & præcedunt Nicænos. Sunt verò hi ex interpretatione ejuſdem Dionyſii Exigui.

rint, etſi maximè nominentur, hos ſub omni diligentia ab Epiſcopis Eccleſiæ, vel Presbyteris inſtrui, & baptizari conveniet.

De his qui ad Hæreticorum ſpelunças causâ orationis accedunt.

CAP. IX. Quòd non permittantur Eccleſiaſtici ad Hæreticorum cœmeteria, vel ad ea, quæ ab eis appellantur martyria, orationis causâ vel ſanitatis accedere: ſed hujuſmodi, ſi fideles fuerint, certo tempore communione privari: pœnitentes autem, & confitentes ſe deliquiſſe, convenit ſuſcipi.

De his qui cum Hæreticis nuptiarum copulâ junguntur.

CAP. X. Quòd non oporteat indifferenter Eccleſiaſticos fœdere nuptiarum Hæreticis ſuos filios, filiaſque conjungere.

Non congruere Presbyteras in mulieribus ordinari.

CAP. XI. Quòd non oporteat eas, quæ dicuntur Presbyteræ, vel * præſentes, Eccleſiis ordinari.

Al. *præſidentes.*

Diſt. 32. c ſi. *De Epiſcopalibus Ordinationibus.*

Diſt. 24. c. Epiſcopi. CAP. XII. Ut Epiſcopi, judicio Metropolitanorum, & eorum Epiſcoporum, qui circumcirca ſunt, provehantur ad Eccleſiaſticam poteſtatem: hi videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quàm rectæ converſationis exemplo.

Judicio multitudinis ordinationes fieri non debere.

Diſt. 63. c. Non eſt permittendum. CAP. XIII. Quòd non ſit permittendum turbis electiones eorum facere, qui ſunt ad ſacerdotium provehendi.

Ad alias parochias, eulogias, quæ oblatæ ſunt, minimè deſtinandas.

CAP. XIV. Quòd ſancta nullo modo, causâ eulogiarum, tempore Paſchalis feſti, ad alias parochias debeant deſtinare.

De his qui debent in ambone, id eſt, in pulpito, pſallere.

CAP. XV. Quòd non oporteat ampliùs præter eos, qui regulariter Cantores exiſtunt, qui & de codice canunt, alios in pulpitum conſcendere, & in Eccleſia pſallere.

De lectionibus, quæ debent ſabbatis recenſeri.

CAP. XVI. Quòd in ſabbatis Evangelia cum aliis Scripturis legi conveniat.

Quòd interſtitium pſalmorum debeat in congregationibus fieri.

CAP. XVII. Quòd in conventu fidelium nequaquam pſalmos continuare conveniat: ſed per intervallum, id eſt, per pſalmos ſingulos, recenſeri debeant lectiones.

De precibus nonâ & veſperâ celebrandis.

CAP. XVIII. Quòd id idipſum ſemper officium precum nonâ & veſperâ ſemper debeat exhiberi.

De precibus poſt homilias, id eſt, poſt ſermones habitos ad populum, proferendis; & de his quos intra ſacrarium communicare conveniat.

CAP. XIX. Quòd oporteat ſeorſum primùm poſt allocutiones

CODEX CANONUM.

CONCILIUM LAODICENSE.

Episcoporum orationem super Catechumenos celebrari, & postquam Catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in pœnitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum Sacerdotis, & discedentibus, tres orationes consummari fidelium: ita ut prima quidem sub silentio, secunda verò, & tertia per exclamationes solitas expleantur, & ita demum pacem sibi invicem dabunt. Et posteaquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, tunc laïci sibi tribuent. Et ita sancta celebrabitur oblatio. Solis autem ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem liceat.

De honore, quem Presbyteris Diaconi, qui sub ipsis sunt, debent exhibere.

Dist. 93. c. Non oportet Diaconum.

CAP. XX. Quòd non oporteat Diaconum coram Presbytero sedere, sed jussione Presbyteri sedeat. Similiter autem & Diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est, Subdiaconis, & omnibus Clericis.

Quòd Subdiaconi à Diaconico, id est, à secretario, sint remoti.

Dist. 23. c. oportet. 2.

CAP. XXI. Quòd non oporteat Subdiaconos habere locum in Diaconico, & dominica vasa contingere.

Subdiaconos cum orariis adsistere non debere.

Ea dist. c. seq. Ministrum.

CAP. XXII. Quòd non oporteat Sabdiaconum uti orario, nec ostia derelinquere.

Lectores, Cantoresque cum orariis agere suum officium non debere.

Ea. Dist. c. seq.

CAP. XXIII. Quòd non oporteat lectores, aut Cantores orariis uti, & ita legere, vel psallere.

Quòd nullus Ecclesiasticorum in tabernis comedere debeat.

Dist. 44. c. Non oportet Clericos.

CAP. XXIV. Quòd non oporteat sacro ministerio deditos à Presbyteris usque ad Diaconos, & reliquum Ecclesiasticum ordinem, id est, usque ad Subdiaconos, Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios, & ex numero continentium, & Monachorum ingredi tabernas.

Quòd Subdiaconi non debeant benedicere, vel benedictionem tribuere.

Dist. 93. Non oportet. 2.

CAP. XXV. Quòd non oporteat Subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere.

De Exorcistis, qui non sunt ab Episcopis ordinati.

Dist. 69. Non oportet.

CAP. XXVI. Quòd hi, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in Ecclesiis, quàm in domibus exorcizare non possint.

Quòd de conviviis, quæ ex agape fiunt, escarum partes accipi non debeant.

Dist. 42. Non oportet Presb.

CAP. XXVII. Quòd non oporteat sacro ministerio deditos Clericos, aut laïcos, ad agapen vocatos, ciborum partes accipere: propterea quòd hinc Ecclesiastico ordini fiat injuria.

Digitized by Google

In Eccleſiis prandia fieri non debere.

CAP. XXVIII. Quòd non oporteat in domiciliis divinis, id eſt, in Eccleſiis, convivia, quæ vocantur agapæ, fieri; nec intra domum Dei comedere, vel accubitus ſternere.

De Chriſtianis qui ſabbatizare, vel juxta quemdam modum judaïzare noſcuntur.

CAP. XXIX. Quòd non oporteat Chriſtianos judaïzare & otiari in ſabbato, ſed operari eos in eodem die. Præferentes autem in veneratione dominicum diem, ſi vacare voluerint, ut Chriſtiani hoc faciant. Quòd ſi reperti fuerint judaïzare, anathema ſint à Chriſto.

De viris cum mulieribus lavacra celebrantibus.

Dist. 82. Non oportet. miniſtros.

CAP. XXX. Quòd non oporteat ſacris officiis deditos, aut Clericos, aut continentes, vel omnem laïcum Chriſtianum lavacra cum mulieribus celebrare, quia hæc apud gentes reprehenſio prima eſt.

De his qui cum Hæreticis jungunt fœdera nuptiarum.

CAP. XXXI. Quòd non oporteat cum Hæreticis univerſis nuptiarum fœdera celebrare, nec eis filios dare, vel filias, ſed magis accipere: ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant.

Ab Hæreticis eulogias accipere non debere.

CAP. XXXII. Quòd non oporteat ab Hæreticis eulogias accipere, quæ ſunt maledictiones potiùs, quàm benedictiones.

CONCILIUM LAODICENSE.

2. q. 2. Non oporteat hæreticorum.

De Schiſmaticis.

CAP. XXXIII. Quòd non oporteat cum Hæreticis aut Schiſmaticis pariter orare.

De Martyribus Hæreticorum.

CAP. XXXIV. Quòd omnem Chriſtianum non oporteat deſerere Martyres Chriſti, & ire ad Pſeudomartyres, id eſt, Hæreticorum, & quos ipſos conſtet Hæreticos extitiſſe, hi namque ſunt alienati à Deo: ſint igitur anathema, qui ad tales acceſſerint.

De his qui Angelos colunt.

CAP. XXXV. Quòd non oporteat Chriſtianos Eccleſiam Dei relinquère, & ire, atque Angelos nominare, & congregationes facere: quæ interdicta noſcuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ ſerviens, ſit anathema, quia derelinquit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei, & ſe idololatriæ tradidit.

De his qui incantationibus, & phylacteriis utuntur.

CAP. XXXVI. Quòd non oporteat ſacris officiis deditos, vel Clericos, magos, aut incantatores exiſtere, aut facere phylacteria: quæ animarum ſuarum

26. q. 5. Non oporteat ſacris.

vincula comprobantur. Eos autem, qui his utuntur, ab Eccleſia pelli præcipimus.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM LAODICENSE.

De his qui ab Hæreticis, vel Judæis, feſtivitatis eorum dona ſuſcipiunt.

CAP. XXXVII. Quòd non oporteat à Judæis, vel Hæreticis ea, quæ mittuntur munera feſtiva ſuſcipere, nec cum eis feſta celebrare.

De Chriſtianis, qui Judæorum azyma comedunt.

CAP. XXXVIII. Quòd non oporteat azyma à Judæis accipere, & communicare impietatibus eorum.

De Chriſtianis celebrantibus feſta Gentilium.

CAP. XXXIX. Quòd non oporteat cum Gentilibus feſta celebrare, & communicare pravitatibus eorum, qui ſine Deo ſunt.

De Epiſcopis, qui eas quæ fiunt evocationes ad Synodum, vitant.

Diſt. 18. c. Non oportet.

CAP. XL. Quòd non oporteat Epiſcopos ad Synodum vocatos omnino contemnere, ſed protinus ire, & docere, vel diſcere ea, quæ ad correctionem Eccleſiæ, vel reliquarum pertinent rerum. Seipſum verò, qui contempſerit, accuſavit: niſi fortè per ægritudinem ire non poſſit.

Quòd ſine litteris ſacro miniſterio ſervientes proficiſci non debeant.

CAP. XLI. Quòd non oporteat Sacerdotem, vel Clericum ſine litteris proficiſci canonicis.

Quod præter Epiſcopum Clericus proficiſci non debeat.

CAP. XLII. Quòd non oporteat Sacerdotem, vel Clericum, præter juſſionem ſui proficiſci Pontificis.

De conſecrat. Diſt. 3. c. Non oportet miniſtros. 2.

Ut Subdiaconi ad oſtia perſeverent.

CAP. XLIII. Quòd non oporteat Subdiaconos, ſaltèm paululùm januas deſerere & orationi vacare.

Ut ad ſacrarium mulieres non introeant.

CAP. XLIV. Quòd non oporteat ingredi mulieres ad altare.

De his qui circa mediam ſeptimanam ad baptiſma veniunt.

CAP. XLV. Quòd non oporteat ad baptiſma quemquam poſt duas quadrageſimæ hebdomadas admitti.

De redditione baptizandorum.

CAP. XLVI. Quòd oporteat eos, qui ad baptiſma veniunt, fidem diſcere, & quintâ feriâ ſeptimanæ majoris Epiſcopo aut Preſbyteris reddere.

De conſecrat. Diſt. 4. Baptizandos.

De

De his qui in ægritudine baptizantur.

CAP. XLVII. Quòd oporteat eos, qui in ægritudine percipiunt baptiſma, poſtquàm convaluerint, fidem perdiſcere, & ſcire cujus muneris participes facti ſint.

Ut poſt baptiſma chriſma detur.

CAP. XLVIII. Quòd oporteat eos, qui baptizantur, poſt lavacrum chriſma cœleſte percipere, & regni Chriſti participes inveniri.

Oblationes offerri in quadrageſima non oportere.

CAP. XLIX. Quòd non oporteat in quadrageſima panem benedictionis offerri in ſabbato & dominico.

Non debere jejunium ſolvi in quinta feria majoris ſeptimanæ.

De conſecrat. Diſt. 3. Non oportet in quadrageſ.

CAP. L. Quòd non oporteat in quadrageſima, in ultima ſeptimana, quintæ feriæ jejunium ſolvere, totamque quadrageſimam ſine veneratione tranſire, magiſque conveniat omnem quadrageſimam diſtricto venerari jejunio.

Non debere in diebus jejuniorum commemorationes Martyrum fieri.

CAP. LI. Quòd non oporteat in quadrageſima Martyrum natalitia celebrari, ſed eorum ſancta commemoratio in diebus ſabbatorum & dominicorum fieri conveniat.

Ut natalitia vel nuptiæ in quadrageſima non fiant.

33. q. 4. Non oportet quadrageſ.

CAP. LII. Quòd non oporteat in quadrageſima, aut nuptias, aut natalitia celebrari.

Ut in Chriſtianorum non ſaltetur nuptiis.

CAP. LIII. Quòd non oporteat Chriſtianos euntes ad nuptias, plaudere, vel ſaltare: ſed venerabiliter cœnare, vel prandere, ſicut Chriſtianos decet.

Non licere Clericis ludicris ſpectaculis intereſſe.

De conſecrat. Diſt. 5. Non oportet miniſtros. 2.

(a) CAP. LIV. Quòd non oporteat Sacerdotes, aut Clericos quibuſcunque ſpectaculis in cœnis, aut in nuptiis intereſſe: ſed antequam Thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde diſcedere.

Non congruere penitus Chriſtianis, comeſſationibus intereſſe.

Diſt. 44. Non oportet miniſt.

CAP. LV. Quòd non oporteat Sacerdotes, aut Clericos ex collatis vel comeſſationibus convivia celebrare, hoc autem nec laïcis poſſe congruere.

Non licere Preſbyteris introire ad altare priuſquam ingrediatur Epiſcopus.

Diſt. 95. Non oportet Presb.

CAP. LVI. Quòd non oporteat Presbyteros ante proceſſionem

(a) CAP. LIV.] Deeſt hic Canon in Græco Codice S. Hilarii, qui ad finem habet Canonem de Scripturis.

CODEX CANONUM. CONCILIUM LAODICENSE.

Epiſcopi introire ſacrarium, & ſedere: ſed cum Epiſcopo debent ingredi, vel in ſubſelliis ſedere, niſi forſitan infirmitate detineatur, aut proficiſcatur Epiſcopus.

Qui in agris, vel poſſeſſionibus debeant ordinari.

Diſt. 80. Non debere.

CAP. LVII. Quòd non oporteat in villulis, aut in agris Epiſcopos conſtitui, ſed viſitatores. Verumtamen jampridem conſtituti nihil faciant præter conſcientiam Epiſcopi civitatis; ſimiliter & Preſbyteri præter conſilium Epiſcopi nihil agant.

Oblationes offerri in domibus non oportere.

CAP. LVIII. Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Epiſcopis, vel Presbyteris.

Quæ pſallere, vel legere in Eccleſiis conveniat.

CAP. LIX. Quòd non oporteat plebeios pſalmos in Eccleſia (a) cantare, nec libros (b) præter Canonem legi: ſed ſola ſacra volumina novi Teſtamenti, (c) vel veteris.

(a) *Cantare*] V. C. *Decantari.*

(b) *Præter Canonem*] V. C. *Canonum.*

(c) *Vel veteris*] Eſt in quibuſdam exemplaribus Laodicenſis Concilii, ut & in Græcorum Nomocanone additur index Librorum veteris & novi teſtamenti, qui pro Canonibus legendi recipiendique ſunt.

Expliciunt Canones Concilii Laodicenſis, numero LIX.

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Incipiunt tituli Canonum Concilii apud Conſtantinopolim congregati, numero III.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

1 UT ea quæ apud Nicæam ſtatuta ſunt, immota permaneant, & de anathemate Arianorum, Eunomianorum, Macedonianorum, Sabellianorum, Photinianorum, Marcellianorum, & Apollinariorum.

2 De ordine ſingularum Diœceſeon, & de privileg iis quæ Ægyptiis, Antiochenis, Conſtantinopolitaniſque debentur.

3 (a) De Maximi illicita ordinatione.

ARGUMENTUM IN CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM, EX GRATIANO.

SECUNDA Synodus in Conſtantinopoli fuit CL Patrum contra Macedonium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui negabat Spiritum ſanctum Deum eſſe, temporibus Gratiani & Theodoſii Principum, Damaſi Papæ Romani, Cyrilli Hieroſolymitani, Nectarii Alexandrini, qui condemnatâ præfatâ hæreſi, ſtatuerunt Canones tres, quorum author maximè beatus Nectarius Conſtantinopolitanus Epiſcopus fuit. *Hæc ibi. At mendoſum eſſe hunc textum, videre licet ex ſubſcriptione hujus Concilii. Alexandrinus enim Epiſcopus non Nectarius, ſed Timotheus aſſignatur. Hoc autem Concilium, quamlibet breve videatur, unum eſt de quatuor principalibus, & quidem proximum poſt Nicænum. Quamvis verò de Romano Pontifice parum dicat, nihil tamen ejus authoritati derogare credendum, nam præfert eum Conſtantinopolitano, cui tamen poſt illum attribuit honoris primatum, & Romano Pontifici ſua manent privilegia, quæ lat ſſimè declarata reperiuntur in* LXX *Capitulis, quæ in Nicæna Synodo ſtatuta fuerunt.* *Diſt. 16. Prima autem.*

(a) 3 *De Maximi illicita ordinatione.*] Addendum 4. de Primatu Eccleſiæ Conſtantinopolitanorum.

CODEX CANONUM.

(a) *Incipiunt Regulæ Conſtantinopolitani Concilii.*

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

SUB Theodoſio piiſſimo Imperatore apud Conſtantinopolim expoſiti ſunt Canones, numero tres. Hæ definitiones expoſitæ ſunt ab Epiſcopis CL, qui in idipſum apud Conſtantinopolim convenerunt, quando beatus Nectarius Epiſcopus eſt ordinatus.

Diſt. 16. c. Prima annot. §. Secunda.

Ut ea, quæ apud Nicæam ſtatuta ſunt, immota permaneant, & de anathemate Arianorum, Eunomianorum, Macedonianorum, Sabellianorum, Photinianorum, Marcellianorum, & Apollinariorum.

CAP. I. Fidem non violandam Patrum CCCXVIII qui apud Nicæam Bithyniæ convenerunt: ſed manere eam firmam, & ſtabilem, & anathematizandam omnem hæreſim, & ſpecialiter Eunomianorum vel Anomianorum, & Arianorum vel Eudoxianorum, & Macedonianorum vel Spiritui ſancto reſiſtentium, & Sabellianorum, & Marcellianorum, & Photinianorum, & Apollinariorum.

De ordine ſingularum diœceſeon, & de privilegiis quæ Ægyptiis, Antiochenis, Conſtantinopolitaniſque debentur.

9. q. 2. c. Epiſcopi qui extra.

CAP. II. Qui ſunt ſuper Diœceſim Epiſcopi, nequaquam ad Eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos, accedant: nec eas hâc præſumptione confundant, ſed juxta Canones Alexandrinus Antiſtes quæ ſunt in Ægypto, regat ſolummodo, & Orientis Epiſcopi Orientem tantùm gubernent, ſervatis privilegiis, quæ Nicænis canonibus Eccleſiæ Antiochenæ tributa ſunt. Aſianæ quoque diœceſeos Epiſcopi ea ſolùm, quæ ſunt in Aſiana Diœceſi diſpenſent. Necnon, & Ponti Epiſcopi ea tantùm, quæ ſunt in Ponto, & Thraciarum, quæ in Thraciis ſunt, gubernent.

Non vocati autem Epiſcopi ultra ſuam diœceſim non accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias diſpenſationes Eccleſiaſticas. Servatâ verò, quæ ſcripta eſt de (b) gubernationibus, regulâ, manifeſtum eſt, quòd illa, quæ ſunt per unamquamque provinciam, ipſius provinciæ Synodus diſponet, ſicut Nicæno conſtat decretum eſſe Concilio. Eccleſias autem Dei in barbaricis gentibus conſtitutas gubernari convenit juxta conſuetudinem, quæ eſt à Patribus obſervata.

Ea. c. Non invitat.

Nic. 5. c.

(a) *Incipiunt Regulæ, &c.*] In veteri exemplari, cui tamen præfatio Dionyſii Exigui præfixa, valde diverſi ſunt Canones hujus Concilii ab iſtis.

(b) *Gubernationibus*] V. C. Parochiis.

Diſt. 22. Conſtantinopolitanæ.

(a) Verumtamen Conſtantinopolitanus Epiſcopus habeat honoris primatum poſt Romanum * Epiſcopum : propterea quòd urbs ipſa ſit junior Româ.

Al. * Pontificem.

De Maximi illicita ordinatione.

CAP. III. De Maximo Cynico, & ejus inordinata conſtitutione, quæ Conſtantinopoli facta eſt, placuit neque Maximum Epiſcopum eſſe vel fuiſſe, nec eos, qui ab ipſo in quolibet gradu * Clerici ſunt ordinati : cùm omnia, quæ ab eodem perpetrata ſunt, in irritum deducta eſſe videantur.

Al. * Cleri.

Expoſitio fidei CL *Sanctorum, qui Conſtantinopolim congregati ſunt.* al. *Symbolum ejuſdem Concilii.*

CREDIMUS in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium, & inviſibilium, & in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre ante omnia ſæcula, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & ſalutem noſtram deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine & inhumanatus eſt, & crucifixus eſt pro nobis ſub Pontio Pilato, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertiâ die, aſcendit in Cœlos, ſedet ad dexteram Patris, iterum venturus eſt cum gloria judicare vivos & mortuos, cujus

(a) *Verumtamen Conſtantinopolitanus Epiſcopus habeat honoris primatum*] In vet. Cod. Canonum cui præfixa eſt Dionyſii Exigui præfatio, hæc habentur ſexti Canonis loco poſt illum de Maximo. *De Primatu Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, ſancta Synodus dixit : Ubique ſanctorum Patrum termino ſubjacentes, & quem nunc legimus Canonem* CL. *Reverendiſſimorum Epiſcoporum, qui congregati ſunt in hanc regiam civitatem cognoſcentes, hoc etiam cenſuimus de Primatu ſanctæ Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ civitatis junioris Romæ, quia Sedi magnæ Romæ, pro eo quòd regnaret, ſancti Patres ſtatuerunt ei Primatum, ita nunc & nos, in hoc conſtitutum firmantes Venerabiles* CL. *Primatum reddimus juniori Romæ, rationabiliter judicantes, ut quæ Regno & Senatu honorificatur civitas, obtineat firmitatem Senatûs ſecundùm magnam Romam, & in Eccleſiaſticis cauſis magnificeam eam eſſe ſicut & Romam, & ſecundam poſt eam eſſe cenſemus ; & ut Ponticam & Aſiam & Thraciam, gubernationem Metropolitani habeant, etiam qui in Barbaricis ſunt Epiſcopi à Sede ſupraſcripta Parochias eis ordinentur, & ut ſingulum Metropolitanum, memoratas Parochias cum Provinciarum Epiſcopis ordinent Epiſcopum, ſicut divina, Canones cenſuerunt. Manûs impoſitionem autem, ſicut ſuperiùs dictum eſt, ò Metropolitanis Epiſcopis fieri debere : electiones autem facere ſecundùm conſuetudinem ad eos referre oportet, &c. Subſcripſerunt : Nectarius, CP. Epiſcopus, ſtatui & ſubſcripſi. Paſchaſius, Epiſcopus Legatus ſanctæ Eccleſiæ Romanæ, ſtatui & ſubſcripſi Lucentius, Preſbyter Legatus Eccleſiæ Romanæ, ſubſcripſi. Bonifacius, Preſbyter S. R. Eccleſiæ, ſubſcripſi. Et cæteri ſubſcripſerunt.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM.

regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum, & conglorificandum, qui locutus eſt per ſanctos Prophetas. Et unam ſanctam Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, confitemur unum baptiſma in remiſſionem peccatorum, expectamus reſurrectionem mortuorum, vitam futuri ſæculi. Amen.

ET SUBSCRIPSERUNT EPISCOPI CL Qui in eodem Concilio convenerunt.

Nectarius Conſtantinopolitanus.

PROVINCIÆ ÆGYPTI. *Timotheus* Alexandrinus. *Dorotheus* Oxyrynchites.

PROVINCIÆ PALÆSTINÆ. *Cyrillus* Hieroſolymitanus. *Gelaſius* Cæſarienſis. *Macer* Hierichuntius. *Dionyſius* Dioſpolitanus. *Saturnius* Scythopolitanus. *Rufus* Nicopolitanus. *Ælianus* Jamnienſis. *Priſcianus* Sebaſtenſis. *Auxentius* Aſcalonitanus.

PROVINCIÆ PHŒNICES. *Xenon* Tyri. *Nectabus* Ptolemaïdenſis *Batrachus* Paneadenſis. *Baſilides* Biblenſis. *Alexander* Arcundenſis. *Paulus* Sidonienſis. *Philippus* Damaſcenſis. *Timotheus* Berytius. *Mocimus* Aradenſis.

PROVINCIÆ SYRIÆ CŒLES. *Melitius* Antiochenſis. *Acatius* Berienſis. *Byzus* Seleucienſis. *Martianus* Seleucopolitanus. *Parophylus* Lariſſenſis. *Flavianus* & *Elpidius* Presbyter Antiochenſis. *Euſebius* Chalcidenſis. *Baſilius* Raſanenſis. *Pegaſius* Laodicenſis. *Joannes* Apamienſis. *Euſebius* Epiphanienſis, al. Epiphaniæ. *Severus* Partenſis. *Dominus* Gabalenſis.

PROVINCIÆ ARABIÆ. *Agapius* & *Bagadius*.

PROVINCIÆ BOSTRON. *Elpidius* Dionyſienſis. *Chilon* Conſtantinienſis. *Uranius* Adratenſis, al. Adranenſis. *Severus* Neapolitanus.

PROVINCIÆ OSDROENÆ. *Eulogius* Edeſſenſis. *Abramus* Batmonenſis, al. Bapmonenſis. *Vitos* Caronenſis, al. *Vitus* Carronenſis.

PROVINCIÆ MESOPOTAMIÆ. *Maras* Amidenſis. *Jobianus* Æmarenſis. *Bathes* Conſtantinianenſis.

PROVINCIÆ AUGUSTO EUFRASIÆ. *Theodotus*, al. *Theodorus* Hieropolitanus. *Antiochos* Samoſatenſis, al. *Antiochus* Samoſatenus. *Iſidorus* Cyrrenſis. *Maris* Doliçhenſis. *Jobinus* Perrenſis.

PROVINCIÆ CILICIÆ. *Diodorus* Tarſenſis. *Heſychius* Epiphanienſis. *Ærius* Zephyrenſis. *Philomuſus* Pompeiopolitanus. *Philomuſes* Alexandrinus, per *Alipium* Presbyterum Cappadociæ. *Elladius* Cæſarienſis. *Eſerius* Tranenſis. *Olympius* Parnaſſenſis. *Cyriacus* Adonenſis. *Germanus* Corycenſis. *Olympius* Pompſuentias. *Gregorius* Nyſenſis. *Boſphorus* Colonienſis. *Gregorius* Nazianzenus.

PROVINCIÆ ARMENIÆ MINORIS. *Otreius* Melicinenſis, al. *Oterius* Meletinenſis. *Otreius* Arabiſſenſis, al. *Oterius*.

PROVINCIÆ ISAURIÆ. *Sympoſius* Seleucenſis. *Philotheus* Irenopolitanus. *Muſonius* Celenderitanus. *Theodoſius* Antiochenus. *Neon* Selinuncinenſis. *Montanus* Diocæſarienſis. *Montanus* Claudianopolitanus, per *Paulum* Presbyterum. *Hypſiſtius*, al. *Iſiſtius* Philadelphius. *Marinus* Daſidandenſis. *Artemius* Titiopolitanus. *Euſebius* Olbitenſis.

PROVINCIÆ CYPRI. *Julius* Paphenſis. *Tychon* Tamaſenſis. *Mnemius* Citienſis, al Meminius. *Theopompus* Tremithuſius.

PROVINCIÆ PAMPHYLIÆ. *Troilus* Geonenſis. *Longinus* Colymbranſenſis. *Heſychius* Cantemenſis, al. Catamenſis. *Tueſianus* Caſſonenſis. *Heraclides* Tychenſis. *Pammenius* Æriaſſenſis. *Caius* Lyrbenſis, al. Lymbenſis. *Theodulus* Corocaſienſis. *Mydus* Paneminenſis. *Theodulus* Sialūn.

PROVINCIÆ LYCAONIÆ. *Amphilotius* Iconienſis. *Cyrillus* Umanatenſis, al. Humanatenſis. *Ariſtophanes* Soparenſis. *Inzus* Corienſis. *Leontius* Pergenſis. *Euſtathius* Cananenſis. *Eugenius* Palanenſis, al. Paſalonenſis. *Ilvarius* Iſauronenſis. *Paulus* Luſtrenſis, al. Lauſtenſis, lego Lyſtrenſis. *Darius* Miſtienſis. *Theodoſius* Hydenſis. *Daphnus* Derbenſis. *Severus* Ambladenſis.

PROVINCIÆ PISIDIÆ. *Optimus* Antiochenus. *Attalus* Proſtamenſis. *Ananius* Adadanenſis. *Ionius* Salagaſſenſis. *Callinicus* Pœmandrenſis. *Patritius* Paradagenſis, al. Parlagenſis. *Lucius* Neapolitanus. *Themiſtius* Adrianopolitanus. *Fauſtus* Liminenſis, al. Limenenſis. *Euſtathius*, al. *Euſtadius* Metropolitanus. *Longianus* Sozopolitanus, per *Simplicium* Presbyterum. *Tyrannus* Preſbyter Amorii. *Helladius* Preſbyter Comenon, al. Cinnanon. *Theoſebius* Philomienſis, al. Philomilienſis, per *Baſſum* Preſbyterum Lyciæ. *Tacianus* Myrenſis. *Eudemus* Patarenſis. *Lupicinus* Dimirenſis. *Romanus* Bibonenſis, al. Bibolenſis. *Theantius*, al. *Thoantius* Aroxonenſis. *Auxanon* Presbyter Apamiæ. *Pionius* Comatenſis. *Patritius* Endandenſis, al. Enoandenſis. *Macedon* Zandolenſis. *Theanthinus*, al. *Thoantius* Aroxonenſis.

PROVINCIÆ PHRYGIÆ SALUTARIS. *Vitus* Brimnenſis. *Auxamanus* Eucarpienſis.

PROVINCIÆ PHRYGIÆ PACATIANÆ. *Nectarius* Appianenſis. *Eudocius* Aphrodiſiados. *Theodorus* Eumenienſis, per *Profuturum* Presbyterum Cæſareæ. *Leontius* Cibyrenſis.

PROVINCIÆ BITHYNIÆ. *Euſtaſius* Nicomedienſis. *Olympius* Neocæſarienſis. *Euſtathius* Pruſienſis. *Dorotheus* Nicænus, al. Nichenus. *Theodulus* Chalcedonenſis.

PROVINCIÆ PONTI AMASIÆ. *Paſiphilus*, al. *Panthophilus*, al. *Panſophilius* Ibirenſis.

PROVINCIÆ MYSIÆ. *Martyrius* Martianopolitanus.

PROVINCIÆ SCYTHIÆ. *Gerontius* Tomenſis. *Ætherius* Terſonitanus, al. Terſonitanus. *Sebaſtianus* Antialienſis.

PROVINCIÆ SPANIÆ. *Agrius* (a) Immontinenſis.

PROVINCIÆ PONTI POLEMONIACI. *Atarbius*, per *Cylum* Lectorem.

(a) *Immontinenſis*] V. C. Inimontinenſis.

Explicit Canon Concilii Conſtantinopolitani.

CONCILIUM

CONCILIUM EPHESINUM.

PRÆFATIO.

CODEX CANONUM. CONCILIUM EPHESINUM.

HOc Concilium in majoribus duobus, quibus utimur, Codicibus non habetur; ex ea forſitan ratione, quòd ſolùm de fide, (a) *nihil de ſtatu & regimine Eccleſiaſtico ſtatuiſſe videtur. Cùm autem ſit unum de quatuor principalibus, ac maximè ſanctoſanctis, nequaquam à nobis aut negligi, aut omitti debet, ſi qua nobis ejus detur copia. Integra quidem acta illius non habemus, Synodicam verò Epiſtolam, quæ de Chriſto pulcherrimè ſimul, ac graviſſimè diſſerit, unà cum* XII *Capitulis, ex tertio volumine huic operi adjungi, aliiſque Conciliis aſſociari operæ pretium fore duximus. Eſt enim non ſolùm pia, & erudita, ſed & rara, ipſáque vetuſtate venerabilis, ac jucunda. Eſt autem Concilium iſtud magnâ contentione varioque Sacerdotum diſſidio celebratum. Neſtorius namque cùm eſſet Patriarcha Conſtantinopolitanus, ingenio, ac eloquio clarus, traxit poſt ſe magnam Epiſcoporum, atque Clericorum partem: eumque antea fuiſſet Presbyter Antiochenæ Eccleſiæ, facilè traxit & Joannem Patriarcham Antiochenum, qui cum* XXXIV *Epiſcopis in Concilium advenit, in ſui favorem, maximè cùm eſſet illi cum Cyrillo Alexandrino ſimultas. Quamvis autem B. Cyrillus hinc à Neſtorio & Joanne oppugnaretur, illinc ab Imperatore acerbis Epiſtolis corriperetur, velut ſcandala, & ſeditiones excitans: ipſe tamen tum veritatis firmamento, cum ſedis Apoſtolicæ authoritate ſuffultus, & minas poteſtatum, & argutias Hæreticorum egregiè vicit, ac evaſit; eòque rem ſuâ conſtantiâ deduxit, ut in Neſtorii damnationem ſubſcripſerint* CC *Epiſcopi, & Imperatoris juſſu depoſitus, in exilium deportatus ſit Neſtorius, Joannes verò Cyrillo poſt diſſidium communicaverit. Plura de actis hujus Concilii ſcripſit B. Liberatus, Archidiaconus Carthaginenſis, cujus librum in vetuſto hic codice habemus. Dicitur autem hoc Concilium Epheſinum primum, quia alterum poſtea contra Catholicam veritatem celebratum eſt ibidem, de quo ita ſcribit Leo Papa ad Leonem Auguſtum.* Unde (*inquit*) quia poſt illas Epheſinæ Synodi impietates, quibus Dioſcori ſcelere fides Catholica refutata eſt, perverſitas Eutychiana ſuſcepta eſt, nihil ad conſervationem fidei Chriſtianæ utilius potuit ordinari, quàm ut prædicti facinus ſancta Synodus Chalcedonenſis aboleret.

(a) *Nihil de ſtatu & regimine Eccleſiaſtico.*) Vel potius ob Canonem VIII, qui viſus eſt contra auctoritatem Pontificis Romani ſcriptus adverſùs Epiſtolam Innocentii I. ad Alexandrum Antiochenum. Sed nec in vetuſtiſſimo Belvacenſi. Sequens Epiſtola eſt Alexandrinæ Synodi, non Epheſinæ, in qua tamen recitata eſt, ut conſtat ex V. Œcumenico Concilio C.P.

CODEX CANONUM. CONCILIUM EPHESINUM.

(a) *INCIPIT CANON SANCTI EPHESINI primi Concilii* CC *Epiſcoporum, habiti contra Neſtorium Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui purum hominem* (b) *ex ſancta Maria Virgine natum aſſeruit: ut aliam perſonam carnis, aliam faceret deitatis; nec unum Chriſtum in verbo Dei, & carne ſentiret, ſed ſejunctim alterum Filium Dei, alterum hominis prædicaret. Convenit autem hæc Synodus Theodoſio juniore* XIII *& Valentiniano* III *Conſſ.* (c) *Æra* CCCCLXVII. *Cui Synodo, vice S. Cæleſtini Papæ, præſedit S. Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, qui cum omni Concilio Neſtorium condemnavit.*

RELIGIOSO, & Deo amabili (d) conſacerdoti (e) Neſtorio Cyrillus, (f) vel quæ convenit apud Epheſum Synodus. Cùm Salvator noſter aperte pronunciet, *Qui diligit patrem, vel matrem ſuper me, non eſt me dignus; & qui diligit filium, vel filiam ſuper me, non eſt me dignus*: quid nos faciemus, qui depoſcimur à tua religione, ut te ſuper Chriſtum Salvatorem omnium diligamus? Quid enim nobis in die judicii proderit? vel quam ſatisfactionem reperire poterimus pro tam diuturno ſilentio de prolatis à te contra eum blaſphemiis? Et ſi quidem te tantummodò læderes docens iſta vel ſentiens, ſollicitudo nobis minor exiſteret; cùm verò totam ſcandalizaveris Eccleſiam, & fermentum inſolitæ pravitatis, & novæ hæreſis miſcueris in populis, nec tantùm ibidem poſitis, ſed ubique conſiſtentibus (nam tuarum expoſitionum libri per cuncta vulgati ſunt * per noſtros ſilentio) * Ratio ultra, vel excuſationis ſermo ſufficiat? aut quomodò non neceſſe ſit meminiſſe Chriſti Domini, dicentis: *Non putetis, quòd venerim pacem mittere in terram, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem adverſus patrem*

Matth. 10.

*Fortè noſtro.

Fortè quæ ratio.

(a) *Incipit Canon, &c. habiti contra*] V. C. *Incipit Epheſina Synodus prima. Habita eſt autem adversùs Neſtorium.*

(b) *Ex ſancta Maria Virgine*] V. C. *Virgine Mariâ, ſed ſejunctim, ſed ſeparatim atque ſeiunctim.*

(c) *Æra* CCCCLXVII.] V. C. CCCCLXVIII. Cui Synodo præfedit beatiſſimus quondam Cyrillus Alexandriæ Epiſcopus, qui cum omni Concilio ad eumdem Neſtorium hæc Synodalia decreta tranſmiſit, Epiſtola ſancti Cyrilli Alexandrini Epiſcopi directa Neſtorio quondam Conſtantinopolitanæ urbis Epiſcopo, duodecim continens Anathematiſmi Capitula, interprete Dionyſio Exiguo.

(d) *Religioſo & Deo amabili conſacerdoti*] V. C. *Domino ſancto fratri.*

(e) *Neſtorio Cyrillus*] V. C. *Neſtorio Epiſcopo Cyrillus Epiſcopus.*

(f) *Et quæ convenit apud Epheſum Synodus*] V. C. *Cyrillus Epiſcopus & Alexandrina Synodus ex Ægyptia Diœceſi in Domino ſalutem.*

Digitized by Google

ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam. Nam cùm læditur fides, parentum reverentiâ, velut inutilis, & periculoſa, deſpicitur, & amor erga filios & fratres vitatur. Ad poſtremum etiam ſuper iſtam vitam mors potiùs à piis viris eligitur, ut meliorem reſurrectionem, ſicut ſcriptum, conſequantur. Ecce itaque re ſimul cum ſancta Synodo, quæ apud amplam urbem Romam congregata, præſidente ſanctiſſimo, & venerandiſſimo fratre, & conſacerdote noſtro Cæleſtino Epiſcopo, his ſcriptis Synodicis te jam tertiò convenimus conſilium dantes, ut à tam pravis abſtineas diſtortiſque dogmatibus, quæ, & ſentire cognoſceris, & docere. Recipias verò fidem rectam, Eccleſiis per beatiſſimos Apoſtolos, & Evangeliſtas ab initio traditam, qui & oculis inſpexerunt, & miniſtri verbi fuiſſe monſtrantur. Quòd ſi hoc religio tua facere diſtulerit, juxta dilationem litteris præfinitam ſanctiſſimi, & venerandiſſimi conſacerdotis noſtri, Romanæ Præſulis Eccleſiæ, Cæleſtini: ſcias re nullam ſortem habere nobiſcum, nec locum, aut colloquium cum Dei Sacerdotibus, & Epiſcopis obtinere. Non enim fas nos contemnere Eccleſias ita turbatas, & ſcandalizatos populos, fidemque rectiſſimam violatam, diſſipatum quin etiam gregem quem cuſtodire debueras: ſiquidem juxta nos amator recti dogmatis extitiſſes, ſanctorum Patrum veſtigia pia conſectans. Omnes itaque, quos propter fidem tua religio à communione removit, aut ab ordine ſuo depoſuit, Laïcos, & Clericos in noſtra communione recepimus. Non enim juſtum eſt eos tuis decretis opprimi, qui noverunt recta ſentire, qui etiam benè facientes tibi prudentiſſimè reſtiterunt. Hoc idem namque in Epiſtola, quam miſiſti ad Præſulem amplæ Romæ ſanctum, & Coepiſcopum noſtrum Cæleſtinum, ſignificare curâſti. Non autem ſufficit tuæ religioni ſolummodo fidei Symbolum conſiteri, quod expoſitum eſt per idem tempus ſancti Spiritûs largitate à venerando, & magno Concilio apud Nicæam congregato. Hoc enim non intellexiſti, nec rectè interpretatus es, quin imò perverſè, licèt ſono vocis eadem verba protuleris, ſed conſequens eſt, ut jurejurando fatearis, quo anathematizes quidem tua pollùta, & profana dogmata: ſentias autem, & doceas quæ nos univerſi per Orientem, ſeu per Occidentem Epiſcopi, & Magiſtri, Præſuleſque populorum credimus, & docemus. Epiſtolis autem ab Alexandria tuæ religioni directis Eccleſia conſenſum præbuit, tam ea, quæ apud urbem Romam convenit ſancta Synodus, quàm etiam nos omnes, velut rectè, irreprehenſibiliterque conſcriptis. Subdimus autem his noſtris, quæ re ſentire oporteat, & docere: & ea, quibus abſtinere conveniat. Hæc eſt fides Catholicæ Eccleſiæ, cui cuncti conſentiunt orthodoxi per Orientem, Occidentemque Pontifices.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM EPHESINUM.

2. Corinth. 5.

Forma conveniendi hæreticum.

Symbolum non ſolum eâdem voce, ſed etiam eodem ſenſu confitendum.

CODEX CANONUM. CONCILIUM EPHESINUM.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium, & invisibilium conditorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei natum de Patre, unigenitum, hoc est, de substantia Patris. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Natum non factum. (a) Homulion Patri, hoc est, unius cum Patre substantiæ. Per quem omnia facta sunt in cœlo, & in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, & incarnatus, & homo factus passus est. Et resurgens à mortuis tertiâ die, ascendit in cœlos, sedet ad dexteram Patris, inde venturus judicare vivos, & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat tempus, quando non erat, & antequam nasceretur, non erat, & qui ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia substantia, vel essentia dicunt esse, aut convertibilem filium Dei, vel commutabilem, anathematizat Catholica, & Apostolica Ecclesia.

Symbolum Nicænum.

Symbolum Ephesinum.

Sequentes itaque (b) omnium sanctorum Patrum confessiones, quas loquente in eis Spiritu sancto protulerunt, & intentioni, quæ est in eorum intellectibus, æquis vestigiis inhærentes, atque iter ambulantes regium: profitemur, quòd ipsum unigenitum Dei verbum natum ex ipsa Patris essentia, de Deo vero Deus verus, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt, sive in cœlis, sive in terra, salutis nostræ causâ descendens, ad exinanitionem se dignatus est inclinare: natus autem, & homo factus, id est, carnem de virgine sancta suscipiens, eamque propriam faciens, nativitatem nostram ex vulva sustinuit, homo de muliere procedens, nec quod erat abjiciens. Nam licèt factus sit in assumptione carnis, & sanguinis, tamen etiam sic quod erat Deus, naturâ scilicet, & veritate, perstitit. Nec carnem itaque dicimus in naturam deitatis esse conversam, nec substantiam carnis in ineffabilem Dei verbi essentiam commutatam: incommutabilis est enim, & inconvertibilis, idemque ipse juxta scripturas jugiter permanens. Visus est autem, & parvulus positus, atque in cunabulis, & sinibus genitricis Virginis constitutus, universam creaturam replebat: ut Deus genitori suo indivisus existeret; quod divinum est enim sine quantitate, & sine mole cognoscitur, nec ullis terminis continetur verbum Dei. Secundùm substantiam confitentes unum, adoramus Filium & Dominum nostrum Jesum Christum: non seorsum ponentes, & determinantes hominem, & Deum, velut invicem sibi dignitatis, & authoritatis unitate conjunctos. Hoc enim novitas est vocis, & aliud nihil, nec item Christum specialiter nominantes Deum verbum, quod ex Deo est; nec alterum similiter Christum specialiter, qui de muliere natus est; sed

Ex vulva illæso tamen pudore virginali.

Substantiam, hypostasim, seu personam, aut suppositum.

(a) *Homusion*] V. C. *Homoousion.*
(b) *Omnium Sanctorum*] V. C. *Per omnia.*

unum ſolummodo Chriſtum, Dei Patris verbum, cum propria carne cognoſcimus. Tunc enim etiam juxta nos cunctos eſt, quamvis Spiritum dignis ipſe contulerit, & non ad menſuram, ſicut beatus Evangeliſta Joannes aſſeruit. Sed nec illud dicimus, quòd Dei verbum velut * homine communi, qui de Virgine ſancta natus eſt, habitaverit, nè Deum homo Chriſtus habitatorem poſſidere credatur. Quamvis enim verbum habitaverit in nobis, & dictum ſit in Chriſto habitare omnem plenitudinem deitatis corporaliter, tamen intelligimus eum, quòd caro factus, non ſicut in ſanctis habitare dicatur, nec talem in ipſo habitationem factam definire tentavimus: ſed unitus juxta naturam, nec in carnem penitus commutatus, talem ſibi fecit habitationem, qualem & anima hominis habere creditur ad proprium corpus. Unus igitur eſt Chriſtus, Filius, & Dominus, non velut conjunctionem quamlibet in unitate dignitatis, & authoritatis homo habens ad Deum. Non enim poteſt unire naturam ſola dignitatis æqualitas. Denique Petrus & Joannes æquales ſunt in alterutrum dignitatis, propter quod & Apoſtoli, & ſancti diſcipuli eſſe monſtrantur: verumtamen uterque non unus eſt, nec juxta collationem, vel connexionem modum conjunctionis advertimus. Hoc enim ad unitatem non ſufficit naturalem, nec ſecundùm participationis effectum, ſic nos etiam adhærentes Domino, unus cum eo ſpiritus ſumus. Imò potiùs conjunctionis nomen evitamus: * tam non exiſtens idoneum, quòd ſignificet unitatis arcanum, ſed neque Deum, aut Dominum Chriſti, verbum Dei Patris aſſerimus: nè iterum manifeſtiùs in duo dividamus unum Chriſtum Filium, & Dominum in crimen ſacrilegii recidamus, Deum illi ſeipſum facientes, & Dominum. Unitus quippe, ſicut ſuperiùs diximus, Deus verbum carni ſecundùm ſubſiſtentiam, Deus eſt omnium, & dominator univerſitatis. Verumtamen nec ſervus eſt ſibi ipſe Dominus, quia ineptum eſt, vel potiùs impium, hoc ſentire, vel dicere. Quamvis enim * Deum ſuum in ſe naturâ, & illius eſſentiâ, tamen nullatenus ignoramus, quòd manens Deus, homo quoque factus ſit: qui ſub Deo juxta debitam legem naturæ humanitatis exiſteret, ipſe verò ſibi quomodo, vel Deus poterit eſſe, vel Dominus? ergo ſicut homo, quantùm decenter exinanitionis menſuræ congruit, ſub Deo ſe nobiſcum eſſe diſſeruit. Hoc etiam quomodo ſub lege factus eſt, quamvis ipſe promulgaverit legem, & Legiſlator Deus extiterit. Cavemus autem de Chriſto dicere, propter aſſumentem veneror aſſumptum, & propter inviſibilem adoro viſibilem. * Horrendum ſuper hoc etiam illud dicere, is qui ſuſceptus eſt cum eo, qui ſuſcepit, connuncupatur Deus. Qui enim hæc dicit, dividit iterum in duos Chriſtos eum, qui unus eſt, hominem ſeorſum in parte, & Deum ſimiliter in parte conſtituens.

Jean. 3. *Forte *in homine.*

Joan. 1. Coloſſ.

2. Corinth. 6. *Forte *tanquam.*

* Forte *Deus fit.*

Epheſ. 2. Dogmata Neſtorii.

*Forte *Horremus.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM EPHESINUM.

Evidenter enim denegat unitatem, ſecundùm quam non alter cum altero coadoratur, aut connuncupatur Deus: ſed unus intelligitur Chriſtus Jeſus, Filius Dei unigenitus, unâ ſervitute cum propria carne venerandus. Confitemur etiam, quòd idem ipſe, qui ex Deo Patre natus eſt Filius unigenitus Deus: licèt juxta naturam ſuam expers paſſionis extiterit, pro nobis tunc ſecundùm ſcripturas * carnem perpeſſus eſt, & erat in crucifixo corpore propriæ carnis impaſſibiliter ad ſe referens paſſiones. Gratiâ verò Dei pro hominibus guſtavit mortem, tradens & proprium corpus: quamvis naturaliter ipſe vita ſit, & reſurrectio mortuorum. Nam ut mortem ineffabili potentiâ proculcaret, ac ptiùs in ſua carne primogenitus ex mortuis fieret, & primitiæ dormientium, viamque faceret humanæ naturæ ad incorruprionis recurſum, gratiâ Dei, ſicut ſupra dictum eſt, pro omnibus guſtavit mortem, & tertiâ die reſurgens expoliavit infernum. Idcirco quamvis dicatur, quòd per hominem facta ſit reſurrectio mortuorum: tamen intelligimus hominem factum verbum, quod ex Deo eſt, & per ipſum mortis imperium fuiſſe deſtructum. Veniet autem temporibus præſinitis, ſicut unus eſt Filius, & Dominus, in gloria Patris, ut judicet orbem terrarum in æquitate, ſicut ſcriptum eſt. Neceſſariò igitur & hoc adjicimus, annunciantes enim ſecundùm carnem mortem unigeniti Filii Dei, id eſt, Jeſu Chriſti, & reſurrectionem ejus, & in cœlos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſiaſticis ſacrificiis ſervitutem, ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur participes ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis Chriſti, omnium noſtrorum redemptores effecti: non ut communem carnem percipientes, quod abſit, nec ut viri ſancti facti, & verbo conjuncti, ſicut dignitatis unitatem, aut ſicut divinam poſſidentes habitationem: ſed ut verè vivificatricem, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, ut Deus exiſtens, quia propriæ carni unitus eſt, vivificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideo quamvis dicat ad nos, *Amen, amen dico vobis, niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem*: non tamen eam, ut hominis unius ex nobis æſtimare debemus, quomodo enim juxta naturam ſuam vivificatrix eſſe caro hominis poterit: ſed ut vetè propriam eſſe factam, qui propter nos Filius hominis & factus, & vocatus. Eas autem voces, quas Salvator noſter in Evangeliis protulit, non in duabus ſubſiſtentiis, aut perſonis omnino partimur: non enim duplex eſt, unus Chriſtus, & ſolus, quamvis ex duabus, diverſiſque rebus ad unitatem cognoſcatur individuam coïiſſe, ſicut homo, quanquam ex anima conſtans, & corpore, non duplex, ſed potius unus eſt ex utroque. Humanas ergo, divinaſque inſuper voces ab uno Chriſto dictas, animadvertentes, rectè ſentimus, cùm enim Deo digniſſimè

* Forte *in carne paſſus eſt.*

Rom. 8. Joan. 11. 2. Corinth. 13.

Pſal. 95.

Sacrificium miſſæ incruentum.

Caro Chriſti vivificatrix.

Joan. 6.

Una perſona in Chriſto.

loquitur de ſeipſo : *Qui me videt, videt & Patrem, ego & Pater unum ſumus :* divinam ejus intelligimus, ineffabilemque naturam, ſecundùm quam unum eſt cum Patre ſuo propter unam, eamdemque ſubſtantiam, imago, & character, ſplendorque gloriæ ejus exiſtens. Cum verò humanæ naturæ menſuram nullatenus ignorans, Judæos alloquitur : *Nunc me quæritis occidere hominem, qui veritatem vobis loquutus ſum.* Item non minùs eum, qui in ſimilitudine, & æqualitate Patris eſt, Deum verum etiam in menſuris humanitatis ejus cognoſcimus. Si autem neceſſariò creditur, quoniam naturâ Deus exiſtens, factus ſit caro, imò potiùs homo animatus animâ rationali, quæ cauſa eſt in ejus * quilibet vocibus erubeſcat, ſi eas homine dignas effatus eſt? quòd ſi ſermones homini congruentes abjicit, juxta nos hominem fieri quis coëgit? Cùm verò ſe propter nos ad exinanitionem ſpontaneam miſericorditer inclinaverit, quam ob cauſam dignos exinanitione ſermones effugerit? Uni igitur perſonæ cuncta ejus in Evangelio aſcribemus, uni ſubſtantiæ, verbi ſcilicet incarnati, *quia unus eſt Dominus Jeſus Chriſtus*, ut ſcriptum eſt. Appellatum verò Apoſtolum, & Pontificem confeſſionis noſtræ, tanquam ſacrificantem Deo, & Patri fidei noſtræ confeſſionem, quâ à nobis ipſis, & ipſi cum Deo Patre inceſſanter offertur. Iterum, cùm dicimus, quia ex Deo ſecundùm naturam Filius unigenitus, nec homini præter eum alteri Sacerdotis nomen, & officium deputamus: *factus eſt enim mediator Dei, & hominum, & reconciliator ad pacem, ſemetipſum Deo & Patri pro nobis offerens in odorem ſuavitatis.* Ideoque dicebat, *Sacrificium, & oblationem noluiſti, holocauſta & pro peccato non tibi placuerunt, corpus autem perfeciſti mihi; tunc dixi : ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.* Obtulit enim proprium corpus, non pro ſe, ſed pro nobis in odorem ſuavitatis: nam quâ pro ſe oblatione, vel ſacrificio indigeret ab omni peccato liber, ut Deus exiſtens? quòd ſi omnes peccaverunt, & egent gloriâ Dei, ſecundùm hoc quòd ſumus ad mutabilitatis exceſſum promptiores effecti, & peccatis ægrotavit humana natura, ipſe verò non ita, ideoque nos gloriæ ejus efficimur: cur erit ultra jam dubium, quòd agnus verus pro nobis ſit immolatus? Qui autem dicit, quia ipſum tam pro ſe, quàm pro aliis obtulerit, nullatenus * impietatis effugiet, cui nil prorſus deliquerit, nec ullum fecerit omnino peccatum, qui egerat oblationes ſuas, nullo ſuo extante facinore, pro quo, ſi eſſet, ſatis admodum convenienter offerret. De Spiritu quoque cùm dicit, *Ille me clarificabit*, hoc rectiſſimè ſentientes unum Chriſtum, & Filium, non velut alterius egentem gloriæ, confitemur à Spiritu ſancto gloriam conſecutum, quia Spiritus ejus nec melior, nec ſuperior ipſo eſt: ſed quia humana opera faciens ad demonſtratio-

CODEX CANONUM. CONCILIUM EPHESINUM.

Joan. 14. Joan. 10. Hebr. 1. Joan. 8.

* Fortè *quibuslibet.*

Philip. 2.

Subſtantiæ, hypoſtaſi ſeu ſubſiſtentiæ.

Hebr. 2.

Hebr. 9 & 10.

Pſal. 39.

Rom. 3.

* *Addendum videtur, notam, aut reatum, aut conſimile.*

Joan. 16.

CODEX CANONUM.

nem ſuæ deitatis virtute proprii Spiritûs utebatur. Ab ipſo glorificari dicitur, ſicut unumquemque virtus ſua, vel diſciplina clarificare dicitur. Quamvis enim in ſua ſit ſubſtantia Spiritus, & intelligatur in perſona proprietas, juxta id *quod quia Spiritus eſt, & non Filius,* attamen alienus non eſt ab illo, nam Spiritus appellatus eſt veritatis, veritas Chriſtus eſt, unde & ab iſto ſimiliter, ſicut ex Deo Patre, procedit. Denique hic & ipſe Spiritus etiam per Sanctorum manus Apoſtolorum miracula glorioſa perficiens, Dominum glorificavit Jeſum Chriſtum, poſtquam aſcendit in cœlum. Nam creditus eſt Chriſtus, naturâ Deus exiſtens, per Spiritum ſanctum virtutes efficiens, ideoque dicebat: *De meo accipiet, & annunciabit vobis.* Nequaquam verò participatione alterius idem Spiritus ſapiens, aut potens dicitur, quia per omnia perfectus, & nullo prorſus indigens bono, nam paternæ virtutis, & ſapientiæ, id eſt, Filii, Spiritus creditur, & ideo ipſâ re, & ſubſiſtentiæ virtus, & ſapientia comprobatur. Igitur quia Deum carne unitum juxta ſubſiſtentiam ſancta virgo corporaliter peperit, idcirco eam Dei genitricem eſſe profitemur, non quòd verbi naturâ exiſtendi principium de carne ſortita ſit: erat enim *in principio, & Deus erat verbum, & verbum erat apud Deum,* & ipſe conditor ſæculorum, Patri coæternus, & univerſitatis creator, ſed, quod ſupra diximus, juxta ſubſiſtentiam ſibi mutuans humanam naturam, nativitatem ſuſtineret ex ipſa corporea vulva, non quòd eguerit neceſſariò, ut propter ſuam naturam nativitas fieret, quæ eſt in extremis ſæculi facta temporibus: ſed ut ipſas benediceret ſubſtantiæ noſtræ primitias, & dum ipſum carni unitum, mulieri dediſſet: illa, quæ adverſùs omne genus humanum maledictio fuerat prolata, deſineret; nec jam morti noſtra corpora deſtinaret. Illud quoque, quod dictum eſt: *In triſtitia paries Filios*; ipſe diſſolvens, verum eſſe monſtraret, quod Prophetæ voce prædixerat: *Abſorpta eſt mors in victoria*; & iterum: *Abſtulit Deus omnem lachrymam ab omni facie.* Propter hanc enim cauſam dicimus eum diſpenſatoriè & ipſis benedixiſſe tunc nuptiis in Cana Galilææ, cùm ſanctis vocatis Apoſtolis adeſſe dignatus eſt. Hæc ſapere ſumus edocti à ſanctis Apoſtolis, & Evangeliſtis, & ab omni ſcriptura divinitùs inſpirata, necnon & à beatis Patrum confeſſionibus, veritate * ſubnixi. His omnibus & tuam religionem concordare, & præter aliquem dolum conſentire jam convenit. (a) Quæ religionem tuam anathematizare neceſſe eſt, huic epiſtolæ noſtræ (b) ſubjecta ſunt.

CONCILIUM EPHESINUM.

Joan. 15.

Nota contra Græcos de Spiritu ſancto.

Joan. 10.

Maria verè Dei genitrix.

Joan. 1.

Vulva utero virginali.

Gen. 31.

Oſeæ 13.

1. Corinth. 15.

Eſa. 25.

Joan. 2.

Lego *ſubnixis.*

(a) *Quæ religionem tuam*] V. C. *Quæ verò religioni tuæ.*

(b) *Subjecta ſunt*] Add. V. C. *Quòd ſi minimè eiſdem ſubeſſent, jam conjequeris.*

STATUTA

STATUTA EPHESINI CONCILII (a) contra hæresim Nestorii.

I.

Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, (b) & propterea Dei genitricem sanctam Virginem: peperit enim secundùm carnem factum Dei verbum, secundùm quod scriptum est, *Verbum caro factum est*, anathema sit.

II.

Si quis non confitetur carni (c) secundùm substantiam unitum Dei Patris verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eumdem scilicet Deum simul & hominem, anathema sit.

III.

Si quis in Christo dividit substantiam post unitatem, solâ eas connexione conjungens, eamque secundùm dignitatem, vel etiam authoritatem, aut potestatem, ac non potiùs conventu, qui per unitatem factus est naturalem, anathema sit.

IV.

Si quis personis duabus, vel substantiis eas voces, quæ in Apostolicis, & Evangelicis scriptis continentur, dividit, vel quæ de Christo à sanctis dicuntur, vel ab ipso: & aliquas quidem ex his velut homini, qui præter Dei verbum specialiter intelligatur, aptaverit, illas autem tanquam Deo dignas soli Dei Patris verbo deputaverit, anathema sit.

V.

Si quis audeat dicere Christum hominem theophoron, id est, Deum ferentem; ac non potiùs Deum esse veraciter dixerit, tanquam Filium per naturam, secundùm quòd verbum caro factum communicavit similiter, ut nos carni & sanguini, anathema sit.

VI.

Si quis dicit Deum esse Christi, Dei Patris verbum, & non magis eumdem ipse confitetur Deum simul & hominem, propterea, quòd verbum caro factum est, secundùm scripturas, anathema sit.

VII.

Si quis velut hominem Jesum operantem Dei verbo dicit adjutum, & unigeniti gloriam tanquam alteri præter ipsum existenti, tribuit, anathema sit.

VIII.

Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Dei verbo, & conglorificandum, & connuncupandum Deum, tanquam alterum cum altero, nam Con syllaba semper adjecta hoc cogit intelligi; ac non potiùs unâ supplicatione veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod scriptum est, *Verbum caro factum est*, anathema sit.

(a) *Contra hæresim Nestorii*] Hæc delenda, & reponendum, *Cyrillus Episcopus dixit.*

(b) *Et propterea*] V. C. Et propter hoc ipsum.

(c) *Secundùm substantiam*] V. C. Substantialiter.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM EPHESINUM.

IX.

Si quis unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum glorificatum dicit à Spiritu ſancto, tanquam qui alienâ virtute viſus fuerit per eum, & ab eo accipere efficaciam contra immundos ſpiritus, & omnibus divina ſigna perficere, ac non potiùs proprium fatetur ejus Spiritum, per quem divina ſigna implevit, anathema ſit.

X.

Pontificem & Apoſtolum confeſſionis noſtræ factum eſſe Chriſtum divina ſcriptura commemorat. Obtulit autem ſemetipſum pro nobis in odorem ſuavitatis Deo, & Patri. Si quis ergo Pontificem & Apoſtolum noſtrum dicit factum, non ipſum Dei verbum, quando caro factum eſt, & juxta nos homo, ſed velut alterum præter ipſum ſpecialiter hominem ex muliere, aut qui dicit, ut pro ſe obtuliſſet ſemetipſum oblationem, & non potius pro nobis ſolis, quia non eguit oblatione, qui peccatum omnino neſcivit, anathema ſit.

XI.

Si quis non confitetur carnem Domini vivificatricem eſſe, & propriam ipſius verbi Dei Patris, ſed velut alterius præter ipſum, conjuncti eidem per dignitatem, aut quaſi divinam habentis habitationem, ac non potiùs vivificatricem eſſe, quia facta eſt propria verbi cuncta vivificare valentis, anathema ſit.

XII.

Si quis non confitetur Dei verbum paſſum in carne, & crucifixum in carne, & mortem in carne guſtaſſe, factumque primogenitum ex mortuis, ſecundùm quod vita eſt, & vivificator ut Deus, (a) anathema ſit.

Explicit (b) ſanctum & univerſale Epheſinum Concilium primum.

(a) *Anathema ſit.*] Plura ſunt in vereri Codice meo. *Igitur ſancta & magna Synodus ipſum qui ex Deo Patre naturaliter natus Filium unigenitum Deum verum, &c.* Sed illa ſunt ex epiſtola Cyrilli ad Neſtorium, quæ inſerta eſt Concilio Chalcedonenſi, art. 1.

(b) *Sanctum & univerſale Epheſinum Concilium primum.*] Epiſtola S. Cyrilli.

CONCILIUM CHALCEDONENSE.

(a) *Tituli Canonum Chalcedonenſis Concilii, numero XXVII.*

1 DE Canonibus uniuſcujuſque Concilii.
2 Quòd non oportear Epiſcopos, aut quemlibet ex Clero per pecunias ordinari.
3 Quòd non oporrear Epiſcopos, Clericos, & Monachos prædia aliena conducere.
4 De honore Monachis competente, & ut nullus eorum tentet eccleſiaſtica, aut ſæcularia inquietare negotia, nec alienum ſervum, præter conſcientiam Domini ejus ſuſcipere.
5 Non tranſmigrandum de civitate in civitatem.
6 Quòd non oporteat abſolutè quoſlibet ordinari.
7 De Clericis & Monachis non manenribus in ſuo propoſito.
8 De Clericis qui ſunt in Ptochodochiis, Monaſteriis atque Martyriis, quæ ſub poreſtate Epiſcoporum uniuſcujuſque civitatis exiſtunt.
9 Quòd non oportear Clericos, habentes adversùs invicem negotia, proprium Epiſcopum relinquere, & ad ſæcularia judicia convolare.
10 Quòd non liceat Clerico in duarum civiratum Eccleſiis miniſtrare.
11 Quòd non oporteat egenis epiſtolia rribui; honeſtiores autem commendaritiis litteris approbari.
12 Ut nequaquam in duos Metropolitanos Provincia dividatur.
13 Quòd non oportear peregrinos Clericos ſine commendatitiis miniſtrare.
14 Quòd non liceat Clerico uxorem ſectæ alrerius accipere.
15 De Diaconiſſis mulieribus.
16 De Virginibus.
17 De Parochiis.
18 De conjurarione, vel conſpirarione.
19 Quòd oportear per Provincias bis in anno Concilia celebrari.
20 Quòd minimè Clericos tranſmigrari conveniar.
21 De Epiſcoporum aut Clericorum accuſatoribus.

(a) *Tituli Canonum*] V. C. *Incipiunt Capitula.*

CODEX CANONUM.

22 Quòd non liceat Clericis poſt mortem ſui Epiſcopi res ad eum pertinentes diripere.

CONCILIUM CHALCEDONENSE.

23 De Clericis & Monachis, qui præter voluntatem ſui Epiſcopi ad urbem regiam Conſtantinopolim veniunt.

24 Quòd non liceat Monaſteria, quæ conſecrata ſunt, diverſoria ſæcularia fieri.

25 Quòd non oporteat ordinationes Epiſcoporum diu differre.

26 De diſpenſatoribus ſingularum Eccleſiarum.

27 De his qui rapiunt puellas.

PRÆFATIO
IN CONCILIUM CHALCEDONENSE.

QUAMVIS DC & XXX *Epiſcopi in unum congregati huic Concilio unanimiter ſubſcripſerint, Patrumque Decretis, & Nicææ, & in regia urbe priùs confirmatis, innixi fuerint, tantùm tamen effecit & ſerpentis antiqui aſtutus livor, & humanæ mentis in malum prona imbecillitas, ut fides, & ſtatuta hujus Concilii à diverſis Hæreticis longo admodum tempore & calumniis vexata, & in dubium revocata apud pleroſque fuerint. Non enim ſoli Neſtoriani, Eutychianique, ac Dioſcori ſequaces, contra quos principaliter tunc actum eſt, hujus Concilii decreta infringere, fidemque, & authoritatem ejus conculcare præſumpſerunt, ſed etiam Ariani, aliique circa fidem ſanctæ Trinitatis Hæretici, ac quicumque circa Chriſti deitatem, aut humanitatem errabant, ejuſdem Concilii acta reſcindere moliebantur, de quibus multi multa ſcripſerunt. Hic unius Timothei Pſeudoepiſcopi, qui per vim, & ſummum ſcelus ſedem Alexandrinam invaſit, inſolentem præſumptionem commemorabimus, ex epiſtola Ægyptiorum ad Leonem Auguſtum; ſic enim inter cætera conqueſti ſunt.* Inſidiatuſque tranſitum ſanctæ memoriæ Principis Martiani, quo migravit ad Deum, blaſphemis vocibus impudenter adversùs eum inſurgens, & ſanctum & univerſale Chalcedonenſe Concilium anathematizans inverecundè, & vulgos populi ſeditioſorum, & vilium congregans, cùmque contra ſanctas regulas, Eccleſiaſticam diſciplinam, & communem Rempublicam, legeſque coarmans irruit in Eccleſiam ſanctam Dei, habentem Paſtorem, atque Doctorem, &c. *Contra hunc Timotheum pro defenſione ſancti hujus Concilii extant in vetuſto quodam Codice (quem hic habemus)* XL *epiſtolæ Epiſcoporum quingentorum ex diverſis Provinciis ad eumdem Leonem Auguſtum, ejus nominis primum, è quibus prima eſt beati Leonis Papæ. Nè verò prolixior fiat præfatio, duo tantùm publica teſtimonia, pro hujus Concilii authoritate, ac defenſione recitabimus.*

LEO PAPA, LEONI AUGUSTO.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM CHALCEDONENSE.

NIHIL convenientius eſt fidei defendendæ, quàm his, quæ per omnia, inſtruente Spiritu ſancto, irreprehenſibiliter definita ſunt, inhærere. Ipſi videbimur benè ſtatuta convellere, & authoritates, quas Eccleſia univerſalis amplexa eſt, ad arbitrium hæreticæ petitionis infringere, atque ita nullum colligendis Eccleſiis modum ponere, ſed datâ licentiâ rebellandi, dilatare magis, quàm ſopire certamina. Quid probabilius, quid religioſius poterit pietas veſtra decernere quàm ut quæ non tam humanis quàm divinis ſunt ſtatuta decretis, nullus ultra ſinatur impetere, nè verè digni ſint tantum Dei munus amittere, qui de veritate ipſus auſi fuerint dubitare. Apud Chriſtianiſſimum igitur Principem & inter Chriſti Prædicatores digno honore munerandum, utor Catholicæ fidei libertate, & ad conſortium te Apoſtolorum, ac Prophetarum ſecurus exhortor, ut conſtanter deſpicias ac repellas eos qui ſeipſos Chriſtiano nomine privaverunt; nec patiaris impios parricidas ſacrilegâ ſimulatione de fide agere, quos conſtat fidem velle vacuare.

MARTIANUS IMPERATOR AUGUSTUS, IN CODICE LEGUM,

De summa Trinitate, et Fide Catholica.

NEMO Clericus, vel militaris, vel alterius cujuſlibet conditionis de fide Chriſtiana publicè, turbis coadunatis & audientibus, tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultûs, vel perfidiæ occaſionem requirens. Nam & injuriam facit judicio reverendiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel judicata, ac rectè diſpoſita revolvere, & publicè diſputare contenderit, cùm ea quæ nunc de Chriſtiana fide à Sacerdotibus, qui Chalcedone convenerant per noſtra præcepta, ſtatuta ſunt juxta Apoſtolicas expoſitiones, & inſtituta ſanctorum Patrum CCCXVIII & CL in hac regia urbe, diffinita eſſe noſcuntur. Nam & in contemptores hujus legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem verè expoſitam veniunt, ſed etiam Judæis, & Paganis ex hujuſmodi certamine profanant veneranda myſteria.

CODEX CANONUM. (a) *INCIPIUNT regulæ Eccleſiaſticæ, promulgatæ à Chalcedonenſi ſancto Concilio, numero XXVII.*

CONCILIUM CHALCEDONENSE.

De Canonibus uniuſcujuſque Concilii.

25. q. 1. *A ſanctis patribus.* CAP. I. Regulas ſanctorum Patrum, per ſingula nunc uſque Concilia conſtitutas, proprium robur obtinere decrevimus.

Quòd non oporteat Epiſcopos, aut quemlibet ex Clero per pecunias ordinari.

1. q. 1. c. *Si quis Epiſcopus* CAP. II. Si quis Epiſcopus per pecuniam fecerit ordinationem, & ſub pretio redegerit gratiam, quæ non poteſt vendi, ordinaveritque per pecunias Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet ex his, qui connumerantur in Clero, aut promoverit per pecunias diſpenſatorem, aut defenſorem, vel quemquam, qui ſubjectus eſt regulæ, pro ſui turpiſſimi lucri commodo; is, cui hoc attentanti probatum fuerit, proprii gradûs periculo ſubjacebit. Et qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ eſt per negotiationem facta, proficiat: ſed ſit alienus à dignitate, vel ſollicitudine, quam pecuniis quæſivit. Si quis verò mediator tam turpibus & nefandis datis, vel acceptis extiterit; ſiquidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat; ſi verò Laicus, aut Monachus, anathematizetur.

Quòd non oporteat Epiſcopos, Clericos & Monachos prædia aliena conducere.

Diſt. 86. c. *Pervenit.* CAP. III. Pervenit ad ſanctam Synodum, quòd quidam, qui in Clero videntur allecti, propter lucra turpia conductores alienarum poſſeſſionum fiant, & ſæcularia negotia ſub cura ſua ſuſcipiant: Dei quidem miniſterium parvipendentes, ſæcularium verò diſcurrentes domos, & propter avaritiam patrimoniorum ſollicitudines ſumentes. Decrevit itaque ſanctum hoc magnumque Concilium, nullum deinceps, non Epiſcopum, non Clericum, vel Monachum aut poſſeſſiones conducere, aut negotiis ſæcularibus ſe miſcere: præter pupillorum, * ſi fortè leges imponant inexcuſabilem curam, aut civitatis Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum ſollicitudinem habere præcipiat, aut orphanorum, & viduarum, earumque, quæ ſine ulla proviſione ſunt, perſonarum, quæ maximè Eccleſiaſtico indigent adjutorio, propter timorem Domini cauſa depoſcat. Si quis autem tranſgredi de cætero ſtatuta tentaverit, hujuſmodi Eccleſiaſticis increpationibus ſubjacebit.

Al. * *niſi.*

(a) *Incipiunt regulæ*] Non ſunt ex tranſlatione Dionyſii Exigui.

De honore Monachis competente, & ut nullus eorum tentet Eccleſiaſtica, aut ſæcularia inquietare negotia, nec alienum ſervum præter conſcientiam Domini ejus ſuſcipere.

16. q 1. Qui vere pur. q. 28. q. 2. Quidam Monachorum.

CAP. IV. Qui verè & ſincerè ſingularem ſectantur vitam, competenter honorentur. Quoniam verò quidam, utentes habitu Monachi, Eccleſiaſtica negotia civiliaque conturbant, circumeuntes indifferenter urbes, necnon & Monaſteria ſibi inſtituere tentantes, placuit nullum quidem uſquam ædificare, aut conſtituere Monaſterium, vel oratorii domum præter conſcientiam civitatis Epiſcopi. Monachos verò per unamquamque civitatem, aut regionem ſubjectos eſſe Epiſcopo, & quietem diligere, & intentos eſſe tantummodo jejunio & orationi, in locis quibus renunciaverunt ſæculo, permanentes. Nec Eccleſiaſticis verò, nec ſæcularibus negotiis communicent, vel in aliquo ſint moleſti propria Monaſteria deſerentes: niſi fortè his præcipiatur propter opus neceſſarium ab Epiſcopo civitatis. Nullum verò recipere in Monaſteriis ſervum obtentu Monachi præter ſui domini conſcientiam. Tranſgredientem verò hanc diffinitionem noſtram excommunicatum eſſe decrevimus: nè nomen Dei blaſphemetur. Verumtamen Epiſcopum convenit civitatis competentem Monaſteriorum providentiam gerere.

Non tranſmigrandum de civitate in civitatem.

CAP. V. De his qui tranſmigrant de civitate in civitatem, Epiſcopis, aut Clericis, placuit ut Canones, qui de hac re à ſanctis Patribus ſtatuti ſunt, habeant propriam firmitatem.

7. q. 1. c. Propter eos Epiſcopos Nic. Conc. c. 15.

Quòd non oporteat abſolutè quoſlibet ordinari.

CAP. VI. Nullum abſolutè ordinari debere Preſbyterum, aut Diaconum, nec quemlibet in gradu Eccleſiaſtico: niſi ſpecialiter Eccleſiæ civitatis, aut poſſeſſionis, aut Martyrii, aut Monaſterii, qui ordinandus eſt, pronuncietur. Qui verò abſolutè ordinantur, decrevit ſancta Synodus, irritam haberi hujuſcemodi manûs impoſitionem, & nuſquam poſſe miniſtrare ad ordinantis injuriam.

Dist. 70. Neminem abſolutè.

De Clericis & Monachis non manentibus in ſuo propoſito.

CAP. VII. Qui ſemel in Clero deputati ſunt, aut Monachorum vitam expetiverunt, ſtatuimus nec ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam; ſed hoc tentantes, & non agentes pœnitentiam, quominùs redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.

20. q. 3. Eos qui ſemel.

*De Clericis qui ſunt in * Ptochodochiis, Monaſteriis, atque Martyriis, quæ ſub poteſtate Epiſcoporum uniuſcujuſque civitatis exiſtunt.*

*Al. * Ptochiis.*

CAP. VIII. Clerici qui præficiuntur Ptochodochiis, vel qui

CODEX CANONUM. CONCILIUM CHALCEDONENSE.

ordinantur in Monaſteriis, & Baſilicis Martyrum, ſub Epiſcoporum, qui in unaquaque civitate ſunt, ſecundùm ſanctorum Patrum traditiones, poteſtate permaneant, nec per contumaciam ab Epiſcopo ſuo diſſiliant. Qui verò audent evertere hujuſcemòdi formam quocumque modo, nec proprio ſubjiciuntur Epiſcopo: ſi quidem Clerici ſunt, Canonum correptionibus ſubjacebunt; ſi verò Laïci, vel Monachi fuerint, communione priventur.

Quòd non oporteat Clericos, habentes adversùs invicem negotia, proprium Epiſcopum relinquere, & ad ſæcularia judicia convolare.

11. q. 1. *Si Clericus.*

CAP. IX. Si quis Clericus (a) adversùs Clericum habet negotium, non deſerat Epiſcopum proprium, & ad ſæcularia percurrat judicia; ſed priùs actio ventiletur apud Epiſcopum proprium, vel certè Conſiliarios ejuſdem Epiſcopi, apud quos utræque partes voluerint, judicium * continebunt. Si quis autem præter hæc fecerit, Canonicis correptionibus ſubjacebit. Quòd ſi Clericus habet cauſam adversùs Epiſcopum vel adversùs alterum, apud Synodum provinciæ judicetur. Quòd ſi adversùs ejuſdem provinciæ Metropolitanum Epiſcopus, vel Clericus habet querelam, petat Primatem diœceſeos, aut ſedem regiæ urbis Conſtantinopolitanæ, & apud ipſum judicetur.

* Fortè *continuabunt.*

Ab his ad Sedem Apoſtolicam confugere poterit gravatus ut patet infra Sardin. Conc. c. 3, 4 & 7.

Quòd non liceat Clerico in duorum civitatum Eccleſiis miniſtrare.

11. q. 1. *Clericum.*

CAP. X. Non licere Clericum in duarum civitatum conſcribi ſimul Eccleſiis, & in qua initio ordinatus eſt, & ad quam confugit, quaſi ad potiorem, ob inanis gloriæ cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad ſuam Eccleſiam, in qua primitus ordinati ſunt, & ibi tantummodo miniſtrare.

2. q. 2. *quis jam.*

Si verò jam quis tranſlatus eſt ex alia in aliam Eccleſiam, prioris Eccleſiæ, vel Martyriorum, quæ ſub ea ſunt, aut Ptochodochiorum, aut Xenodochiorum rebus in nullo communicet. Eos verò, qui auſi * fuerint, poſt diffinitionem magnæ & univerſalis hujus Synodi quemquam ex his, quæ ſunt prohibita, perpetrare, decrevit ſancta Synodus, à proprio hujuſmodi gradu recedere.

Quòd oporteat egenis Epiſtolia tribui: honeſtiores autem commendatitiis litteris approbari.

CAP. XI. Omnes pauperes, & indigentes auxilio, cùm proficiſcuntur ſub probatione, Epiſtolis, vel Eccleſiaſticis Pacificis tantummodo commendare decrevimus, & non commendatitiis litteris, propter quod commendatitias litteras, honoratioribus tantummodo præſtari perſonis conveniat.

(a) *Si quis Clericus.*] Vide in Epiſtola Nicolai I, contra Michaëlem Imperatorem.

Ut

Ut nequaquam in duos Metropolitanos provincia dividatur.

Diſt. 101. Pervenit. CAP. XII. Pervenit ad nos, quòd quidam, præter Eccleſiaſtica ſtatuta facientes, convolârunt ad poteſtates, & per pragmaticam formam in duo unam Provinciam diviſerunt: ita ut ex hoc facto duo Metropolitani eſſe videantur in una Provincia. Statuit ergo ſancta Synodus de reliquo nihil ab Epiſcopis tale tentari: allioqui qui hoc * adniſus fuerit, amiſſione gradûs proprii ſubjacebit. Quæcumque verò civitates litteris imperialibus Metropolitani nominis honore ſubnixæ ſunt, honore tantummodo perfruantur, & qui Eccleſiam ejus gubernat Epiſcopus; ſalvis ſcilicet veræ Metropolis privilegiis ſuis.

Al * *abuſus*

Quòd non oporteat peregrinos Clericos ſine commendatitiis litteris miniſtrare.

Diſt. 71. Extraneo. CAP. XIII. Peregrinos Clericos, & Lectores in alia civitate præter commendatitias litteras ſui Epiſcopi nuſquam penitus miniſtrare debere.

Quòd non liceat Clerico uxorem ſectæ alterius accipere.

Diſt. 32. c. Quoniam. CAP. XIV. Quoniam in quibuſdam provinciis conceſſum eſt Lectoribus, & Pſaltis uxores ducere, ſtatuit ſancta Synodus, non licere cuiquam ex his accipere ſectæ alterius uxorem. Qui verò ex hujuſmodi conjugio jam filios ſuſceperunt, ſiquidem præventi ſunt, ut ex ſe genitos apud Hæreticos baptizarent, offerre eos Eccleſiæ Catholicæ communioni conveniet, non baptizatos autem non poſſe ulteriùs apud Hæreticos baptizari, ſed neque copulari debet nuptura Hæretico Judæo, vel Pagano, niſi fortè promittat, ad orthodoxam fidem ſe perſonam orthodoxè copulandam transferre. Si quis autem hanc definitionem ſanctæ Synodi tranſgreſſus fuerit, correptioni Canonicæ ſubjacebit.

De Diaconiſſis Mulieribus.

CAP. XV. Diaconiſſam non ordinandam ante annum quadrageſimum, & hanc cum ſummo libramine. Si verò ſuſcipiens manûs impoſitionem, & aliquantum temporis in miniſterio permanens, ſemetipſam tradat nuptiis, gratiæ Dei contumeliam faciens, anathematizetur hujuſmodi cum eo, qui eidem copulatur. *27. q. 1. Diaconiſſam.*

De Virginibus.

CAP. XVI. Virginem, quæ ſe Deo Domino conſecravit, ſimiliter & Monachum non licere nuptialia jura contrahere: quòd ſi hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Confitentibus autem decrevimus ut habeat autoritatem ejuſdem loci Epiſcopus miſericordiam, humanitatemque largiri. *27. q. 1. Si qua virgo.*

*De * Parochiis.* *Al.* * Parœciis.

CAP. XVII. Singularum Eccleſiarum ruſticas Parochias, vel poſſeſſiones manere inconcuſſas illis Epiſcopis, qui eas retinere noſcuntur, & maximè, ſi per tricennium eas abſque vi obtinentes ſub diſpenſatione rexerunt: quòd ſi intra tricennium facta fuerit de his, vel fiat altercatio, licere eis, qui ſe læſos adſerunt, apud ſanc- *16. q. 3. Per ſingulas.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM CHALCEDONENSE.

tam Synodum Provinciæ de his movere certamen. Quòd ſi quis à Metropolitano læditur, apud Primatem Diœceſos, aut apud Conſtantinopolitanam Sedem judicetur, ſicut ſuperiùs dictum eſt. Si qua verò civitas poteſtate Imperiali novata eſt, aut ſi protinus innovetur, civiles diſpoſitiones & publicas, Eccleſiaſticarum quoque Parochiarum ordines ſubſequantur.

De conjuratione, vel conſpiratione.

11. q. 1. Si qui Clerici.

CAP. XVIII. Conjurationis, vel conſpirationis crimen, & ab exteris legibus eſt omnino prohibitum: multo magis hoc in Dei Eccleſia nè fiat, admonere conveniet. Si qui ergo Clerici, vel Monachi reperti fuerint conjurantes, aut conſpirantes, aut inſidias ponentes Epiſcopis aut Clericis, gradu proprio penitus abjiciantur.

Quòd oporteat per Provincias bis in anno Concilia celebrari.

Diſt. 18. c. Pervenit.

CAP. XIX. Pervenit ad aures noſtras, quòd in Provinciis ſtatuta Epiſcoporum Concilia minimè celebrentur, & ex hoc plurima negligantur Eccleſiaſticarum cauſarum, quæ correctione indigent.

Nic. Conc. c. 5.

Decrevit itaque ſancta Synodus, ſecundùm Canones Patrum, bis in anno Epiſcopos in idipſum in unaquaque Provincia convenire, quo Metropolitanus Antiſtes probaverit, & corrigere ſingula, ſi qua fortaſſis emerſerint. Quicumque verò non advenerint Epiſcopi, reſident autem in ſuis civitatibus, & hoc, dum in ſua incolumitate conſiſtunt, omnique inexcuſabili, & neceſſaria occupatione probantur liberi, fraterno corripiantur affectu.

Quòd minimè Clericos tranſmigrari conveniat.

Diſt. 71. Clericos.

CAP. XX. Clericos in Eccleſia miniſtrantes, ſicut jam conſtituimus, in alterius civitatis Eccleſia ſtatutos fieri non oportet: ſed contentos eſſe in quibus ab initio miniſtrare meruerunt, exceptis illis, qui proprias amittentes Provincias, ex neceſſitate ad aliam Eccleſiam tranſierunt. Si quis autem Epiſcopus poſt hanc definitionem ſuſceperit Clericum ad alium Epiſcopum pertinentem: placuit & ſuſcipientem communione privari, donec is, qui migraverat Clericus, ad propriam fuerit regreſſus Eccleſiam.

De Epiſcoporum, aut Clericorum accuſatoribus.

2. q. 7. Clericos, aut.

CAP. XXI. Clericos, aut Laïcos accuſantes Epiſcopos, aut Clericos paſſim, & ſine probatione, ad accuſationem recipi non debere: niſi priùs eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio.

Quod non liceat Clericis poſt mortem ſui Epiſcopi res ad eum pertinentes diripere.

12. q. 2. Non liceat.

CAP. XXII. Non licere Clericis, poſt obitum ſui Epiſcopi, res ad eum pertinentes diripere, ſicut antiquis quoque eſt Canonibus

conſtitutum. Quòd ſi hoc facere tentaverint, graduum ſuorum periculo ſubjacebunt.

De Clericis, & Monachis, qui præter voluntatem ſui Epiſcopi, ad urbem regiam Conſtantinopolim veniunt.

16. q. 1. *Quidam Monachi.* CAP. XXIII. Venit ad aures ſancti Concilii, quòd quidam Clerici, & Monachi, quibus nil ab Epiſcopo ſuo commiſſum eſt: eſt autem quando & communione ab eo privantur, pervenientes ad urbem Regiam Conſtantinopolitanam, in ea diutius immorentur, excitantes turbas, & ſtatum Eccleſiaſticum commoventes, ſubvertentes etiam quorumdam domos. Decrevit ſancta Synodus hujuſmodi primò quidem à defenſore Conſtantinopolitanæ ſanctæ Eccleſiæ commoneri, ut egrediantur ab urbe regia: quòd ſi iiſdem negociis impudenter inſiſtant, etiam nolentes idem defenſor expellat, ut ad propria loca perveniant.

Quòd non liceat Monaſteria, quæ conſecrata ſunt, diverſoria ſæcularia fieri.

19. q. 3. *Quæ ſemel.* CAP. XXIV. Quæ ſemel dedicata ſunt Monaſteria, conſilio Epiſcoporum, maneant perpetuò Monaſteria, & res, quæ ad ea pertinent, Monaſteriis reſervari, nec poſſe ea ultrà fieri ſecularia habitacula: qui verò hoc fieri permiſerint, Canonum ſententiis ſubjacebunt.

Quòd non oporteat ordinationes Epiſcoporum diu defferre.

Diſt. 75. *Quoniam quidam.* CAP. XXV. Quoniam quidam Metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commiſſos ſibi greges, & ordinationes Epiſcoporum facere differunt: placuit ſanctæ Synodo intra tres menſes ordinationes Epiſcoporum celebrari, niſi fortè neceſſitas inexcuſabilis præparet tempus dilationis extendi: quòd ſi hoc minimè fecerit, correptioni Eccleſiaſticæ ſubjacebit, verumtamen redditus Eccleſiæ viduatæ, penes œconomum ejuſdem Eccleſiæ integri reſerventur.

De diſpenſatoribus ſingularum Eccleſiarum.

Diſt. 89. *Quia in quibuſdam.* 16. q. 7. *Quoniam in quibuſdam.* CAP. XXVI. Quoniam in quibuſdam Eccleſiis, ut rumore comperimus, præter œconomos, Epiſcopi facultates Eccleſiaſticas tractant: placuit omnem Eccleſiam habentem Epiſcopum habere œconomum de Clero proprio, qui diſpenſet res Eccleſiaſticas ſecundùm ſententiam Epiſcopi proprii, ita ut Eccleſiæ diſpenſatio præter teſtimonium non ſit, & ex hoc diſpergantur Eccleſiaſticæ facultates, & Sacerdotio maledictionis derogatio procuretur: quòd ſi hoc minimè fecerit, divinis conſtitutionibus * ſubjaceat.

Al. *ſubjacebit.*

De his qui rapiunt puellas.

CAP. XXVII. Eos qui rapiunt mulieres ſub nomine ſimul habirandi cooperantes, aut * connibentes raptoribus: decrevit ſancta Synodus, ut ſiquidem Clerici ſunt, decidant gradu proprio; ſi verò laïci, anathematizentur.

* Lego *conniventes*, & pro ut *more antiquo.*

36. q. 2. *Eos qui rapiunt.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM CHALCEDONENSE.

SEQUITUR CONSTITUTIO,

(a) ET FIDES CHALCEDONENSIS (b) CONCILII.

Aëtius Archidiaconus Conſtantinopolis, novæ (c) Romæ, legit.

SANCTA & magna univerſalis Synodus, (d) quæ ſecundùm gratiam, & ſanctiones piiſſimorum, (e) Chriſtianorumque Imperatorum Valentiniani, & Martiani Auguſtorum congregata apud Chalcedona, Metropolim Bithyniæ Provinciæ, in Martyrio ſanctæ Martyris Euphemiæ, ſubter adnexa.

Dominus noſter, & Salvator Chriſtus notitiam fidei confirmans diſcipulis ſuis ait, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*, ne ullus à proximo ſuo diſſonet in doctrina pietatis, ſed æqualiter prædicationem veritatis oſtendat. Sed quoniam non quieſcit nequiſſimus Zizania * ſationibus pietatis inſpergere, novi aliquid contra veritatem ſemper inveniens, ob hoc frequenter Dominus noſter providens humano generi, piiſſimum, & fideliſſimum principem ad Zelum fidei ſuſcitavit & undique ſacerdotii principes convocavit: quatenus gratiam omnium Domino noſtro Jeſu Chriſto operante ab ovilibus Chriſti peſtem mendacii ſubmoveret. Quod quidem fecimus communi decreto dogmata * ſugantes erroris, & integram Patrum renovavimus fidem trecentorum decem & octo, ſymbolum omnibus prædicantes, & tanquam propinquos pietatis hujus * conſenſu recipientes Patres adſcripſimus, qui poſtea apud magnam Conſtantinopolim convenerunt centum quinquaginta. Quoniam & ipſi eamdem fidem ſubſignaverunt, decernimus * ſtatutæ ordinem, & formam fidei reſervantes nos, & quæ apud Epheſum olim facta eſt ſancta Synodus, cujus Præſides fuerunt ſanctæ memoriæ Cæleſtinus, Romanæ urbis Antiſtes, & Cyrillus Alexandrinæ Eccleſiæ, præfulgere quidem rectæ, & immaculatæ fidei expoſitionem trecentorum decem & octo ſanctorum, & beatiſſimorum Patrum apud Nicæam, ſub piæ recordationis Conſtantino principe congregatorum. Obtinere autem etiam centum quinquaginta ſanctorum Patrum apud Conſtantinopolim conſtituta, ad interimendas quidem, (f) quæ tunc emerſerant, hæreſes. Sufficeret

Joan. 14.

Al. * *ſanctionibus.*

Al.* *fugientes*

Al. *conſenſum*

Al.* *ſtatui*

(a) *Et fides Chalcedonenſis*] V. C. *Fides ejuſdem Chalcedonenſis.*
(b) *Concilii Aëtius*] V. C. *Concilii quam Aëtius.*
(c) *Romæ legit*] V. C. *Romæ in eodem Concilio legit.*
(d) *Et magna univerſalis Synodus*] V.C. *Et magna & venerabilis Synodus.*
(e) *Chriſtianorumque*] V.C. *Chriſtianiſſimorumque.*
(f) *Quæ tunc emerſerant hæreſes.*] Add. Symbolum fidei CCC X VIII Patrum qui in Nicæa convenerunt.

quidem ad plenitudinem cognoſcendam pietatis, & confirmationem * prudens hoc, & ſalutare per Dei gratiam Symbolum. De Patre enim, & Filio, & Spiritu ſancto doctrinam perfectam edocet, & Domini inhumanationem fideliter accipientibus repræſentat. Sed quoniam * lædere prædicationem veritatis conantes, * propriis hæreſibus novas voces proferunt, hi quidem myſterium Domini propter nos divinæ diſpenſationis audentes corrumpere, & matris Dei virginis appellationem recuſant, alii verò confuſionem, permiſtionemque introducunt, & unam naturam carnis, & Deitatis ſtultè confingunt, paſſibilem Unigeniti divinam eſſe naturam confuſione portentosâ dicentes. Ob hoc illis omnem aditum contra fidem volens claudere præſens nunc ſancta & magna atque univerſalis Synodus, * (a) Prædicationis hujus ab initio inconcuſſam docens, conſtituit præ cæteris trecentorum decem & octo ſanctorum Patrum fidem manere illæſam. Et propter illos, qui adversùs Spiritum ſanctum pugnant, * Monachomenos poſterioribus temporibus à Patribus apud Conſtantinopolim C L congregatis, de eſſentia Spiritûs corroborat traditam diſciplinam, quam illi omnibus notam fecerunt, non quaſi deeſſet aliquid præcedentibus inferentes, ſed de ſancto Spiritu ſuam ſententiam promulgantes adversùs eos, qui veritatem ipſius lædere tentaverunt ſcripturarum teſtimoniis roborantes. At verò propter illos, qui myſterium diſpenſationis violare conantur, & purum hominem eſſe, qui ex ſancta Virgine Maria natus eſt, impudentiùs delirantes, Epiſtolas beati Cyrilli, Eccleſiæ Alexandrinæ Præſulis, Synodicas utique litteras ad Neſtorium, & ad alios per Orientem acceptiſſimas habet, ad convincendas Neſtorii blaſphemias. Et ad interpretationem * ſalutaris Symboli his qui pro zelo Dei noſſe deſiderant, quibus etiam ſubjunxit Epiſtolam magnæ, & ſenioris urbis Præſulis beatiſſimi, & ſancti Epiſcopi Leonis, quæ ſcripta eſt ad ſanctæ memoriæ Archiepiſcopum Flavianum, & ad ſenſus peſſimos * Eutychetis auferendos, quippe magni illius Petri confeſſionibus congruentem, & quandam columnam * nobis adversùs prava dogmata jure conjunctam ad confirmationem recti dogmatis. * Eos autem, qui in dualitate filiorum diſpenſationis convellere myſterium nituntur, præcepit & illos, qui poſſibilem Deitatem Unigeniti auſi ſunt dicere: Sacerdotali * munere ſubmoveri. Et his qui in duabus naturis Chriſti promiſtionem, aut confuſionem dici æſtimant, repugnandum: vel eos, qui cæleſtem, aut alterius eſſe ſubſtantiæ carnem, quæ illi eſt aſſumpta de nobis formam * Dei negantes, abjicit. Et qui duas quidem ante * unionem naturas Domini ſabu-

Al. * *cautiſſimum.*

Al * *obſtruere.*

Al.* *quaſdam propriæ hæreſeos novitatis perturiunt.*

Quidam enim myſterium pro nobis actum divinæ, &c.

Al.* *antiquam prædicationem*

Al.* *Machomenos, forte Macedonianos*

Al. * *additur autem amoris.*

Al.* *Eutychis*

Al. * *nubis.*

Al.* *His enim qui in univerſalitatem filiorum diſpenſationem.*

Al.* *numero.*

Al.* *ſervi.*

Al.* *unitionem.*

(a) *Prædicationis hujus*] V. C. *Prædicationem hanc.*

lantur, unam verò poſt unionem confingunt, anathematizat. Sequentes igitur ſanctos Patres unum, eundemque confiteri Filium, & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum conſonâ voce omnes docemus, eumdem perfectum in Deitate, eumdem perfectum in Humanitate, Deum verè, & Hominem verè, eumdem ex anima rationabili, & corpore, coeſſentialem Patri ſecundùm Deitatem, coeſſentialem nobis eumdem ſecundùm Humanitatem, per omnia nobis ſimilem abſque peccato, ante ſæcula quidem de Patre genitum ſecundùm Deitatem, in noviſſimis autem diebus eumdem propter ſalutem noſtram ex Maria Virgine Theotoco ſecundùm Humanitatem unum, eumdemque Chriſtum Filium Dominum Unigenitum, in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indivisè, inſeparabiliter agnoſcendum, nuſquam ſublatâ eſſentiâ naturarum propter unionem, magiſque ſalvâ proprietate utriuſque naturæ, & unam perſonam, atque exiſtentiam concurrentem, non in duas * perſonas partitum, atque diviſum, neque disjunctum: ſed unum, & eumdem Filium Unigenitum, Deum Verbum Jeſum Chriſtum, ſicut ante Prophetæ de eo, & ipſe nos Jeſus Chriſtus erudivit, & Patrum nobis Symbolum tradidit. His igitur cum omni undique veritate, & diligentia, & ſollicitudine à nobis definitis: ſtatuit ſancta, & univerſalis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre, vel conſcribere, vel componere, vel ſentire, vel docere aliter. Eos autem, qui auſi ſunt componere fidem alteram, aut proferre, aut docere, aut tradere alterum Symbolum volenti vel converti, vel ex gentibus ad cognitionem veritatis venêre, vel ex Judæis, vel hæreſi quâcumque, ſi Epiſcopi fuerint, aut Clerici, alienos eſſe Epiſcopos ab Epiſcopatu, & Clericos à Clero; ſi verò Monachi, aut Laici fuerint, anathematizari.

CODEX CANONUM. *CONCILIUM CHALCEDONENSE.*

Al.* *partes*

ET SUBSCRIPSERUNT UNIVERSI EPISCOPI.

* Paſchaſius Epiſcopus, Vicarius Domini mei beatiſſimi atque (a) Apoſtolici univerſalis Eccleſiæ Papæ Leonis urbis Romæ, Synodo præſidens, ſtatui, conſenſi, & ſubſcripſi.

Al.* *Paſchaſianus*, al. *Paſchaſinus.*

Lucenſis Epiſcopus civitatis Eccleſiæ * (b) Auſculanæ, Vicarius Domini mei beatiſſimi, & Apoſtolici viri, univerſalis Eccleſiæ Papæ, urbis Romæ Leonis, in Synodo Græcè lecta ſubſcripſi.

Al.* *Auſculanæ.*

Boniſacius Preſbyter ſanctæ Eccleſiæ Romanæ, ſtatui, & ſubſcripſi.

Leontius Romanus ſſ. *Anatolius* Conſtantinopolitanus ſſ.

PROVINCIÆ THRACIÆ. III. *Cyriacus* Heraclienſis, *per Lucianum*, *al. Peluſianum. Romanus* Eudoxiopolitanus. *Lucianus* Buzes, al. Byzes.

(a) *Apoſtolici*] Add. V. C. *Viri.*
(b) *Auſculanæ*] Al. *Tuſculanæ.*

PROVINCIÆ THRACIÆ ALTERIUS. III. *Erotion, al. Frontion* Philippopolitanus. *Epictetus* Berois. *Sebaſtianus* Beryis.

PROVINCIÆ DIOCLETIANOPOLI RODOPES. IV. *Baſilius* Trajanopolitanus. *Serenus, al. Cærenus* Maximianopolitanus. *Marius, al. Macarius* Aenuntos. *Docimaſius* Marodianus.

PROVINCIÆ ÆMIMONTIS. I. *Jobianus* Demectri.

PROVINCIÆ ILLYRII. VII. *Anaſtaſius* Theſſalonicenſis, *per Quintillum Epiſcopum Heraclienſem. Sozon* Philippenſis. *Maximinus* Senienſis. *Anopatus* Thaſſutanus. *Dardanius* Barlaa. *Nicolaus* Strobienſis, al. Stropienſis. *Euſebius* Deboratanus, al. Doverutanus.

PROVINCIÆ HELLADIÆ. VIII. *Petrus* Corinthi. *Joannes* Meſſenenſis. *Athanaſius* Opontunenſis. *Domnus* Plateonenſis. *Nicetas* Megarenſis. *Ophelimus* Geteas. *Irenicus* Naupactunenſis, al. Naupactuennenſis. *Oneſimus* Alguſanus.

PROVINCIÆ SYRIÆ PRIMÆ. IX. *Maximus* Antiochenus. *Theodiſtus* Berienſis. *Romulus* Chalcedonenſis. *Marius* Onoſatenſis, al. *Maras* Onothatenenſis. *Sabas* Paltibennenſis, al. Paltinenſis. *Uranius* Gabalonienſis. *Macarius* Laodicenſis, *per Euſebium Presbyterum Antiochenum. Gerontius* Seleucenſis. *Petrus* Gabalenſis.

PROVINCIÆ SYRIÆ SECUNDÆ. I. *Domnus* Apamienſis, *per Mellitum Lariſſenſem.*

PROVINCIÆ CILICIÆ PRIMÆ. VIII. *Theodorus* Tarſenſis. *Alexandrus* Sebaſtenſis. *Hypatius* Zephyrenſis. *Chryſippus* Malletanus. *Matronianus* Pompeiopolitanus, *per Theodorum Metropolitanum. Philippus* Adanenſis. *Theodorus* Auguſtennenſis. *Salluſtius* Corycanus, *per Philippum Adanenſem.*

PROVINCIÆ CICILIÆ PRIMÆ. XIX. *Cyrillus* Anazarbenſis. *Joannes* Flaviados. *Julianus* Roſſutanus, al. Roſſitanus. *Baſſanius* Mopſueſtienſis, *per Sophronium Epiſcopum Iſariæ. Baſilius, al. Balius* Seleucienſis. *Theodorus* Claudiopolitanus. *Joannes* Diocæſarienſis. *Epiphanius* Cateſtoroenſis. *Acacius* Antiochenſis, al. Antiochenus. *Leamanditos* Antiochenſis, *per Papam Diaconum. Ammonius* Latapis. *Natalus* Philadelphiæ, al. Philadelphitanus. *Tyrannus* Germanicenſis. *Polichronius* Epiphanen. *Indimus* Hypenopolitanus. *Julianus* Celenderitanus. *Danihelus* Anagnoſti. *Memdreus* Titiopolitanus. *Arlianus* Selinuntonienſis, *per Paulum Subdiaconum.*

PROVINCIÆ PHŒNICES. XIII. *Photinus, al. Photius,* Tyrienſis. *Damianus* Sidonenſis, al. Sinodenſis, ſed malè. *Paulus* Ptolemaidos, al. Ptolemidos. *Olympius* Aratopolitanus. *Thomas* Paneadis. *Euſtathius* Betitropolitanus. *Paraclitus* Arcis. *Porphyrius* Botryopolitanus, *per Seloſium Diaconum, al. Geloſium. Phoſphorus* Sithroſiadenſis, al. Stoſiadennenſis. *Paulus* Prophyreonius. *Petrus* Biblitanus, *per Fotrum Purentanum. Theodorus* Tripolitanus. *Alexandrus* Amparadus.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CHALCEDONENSE.

PROVINCIÆ PHŒNICES LIBANITIDIS, AL. LIBANITES. VII. *Theodorus* Damaſcenus. *Joſeph* Hiliopolitanus. *Valerius* Laodicenſis. *Jordonis*, *al. Jordanis* Arabienſis. *Uranius* Emiſienſis, al. Emiſenus. *Thomæ* Eulreopolitanus. *Euſtathius* Sileſaracenſis, al. Sileſſarecen.

PROVINCIÆ ARABIÆ. XV. *Conſtantinus* Boſtron. *Proclus* Adraonenſis. *Hormiſda* Philippopolitanus. *Auguſtus* Euſratenſis. *Theodoretus* Samoſatenus. *Timotheus* Germanienſis. *Gavianus*, *al Gavinianus* Zeugmatos. *Patritius* Perrenſis. *Eulogius* Philadelphinenſis. *Theodoſius* Canotaſienſis. *Flaccus* Geraſatanus, *per Conſtantinum Boſtroenſem*. *Stephanus* Hieraſpolitanus. *Joannes* Cyropolitanus. *Eultius*, *al. Eioltius* Doliches. *Rufinus* Neocæſarienſis.

PROVINCIÆ OSDROENES. VIII. *Nonnus* Cælabaſedenſis, al. Zelabaſedenſis. *Gavimas* Marcopolitanus. *Habraamus* Caſtrocircon. *Damianus* Callinicopopolitanus. *Joannes* Seracenus, al. Saracenus. *Joannes* Carron. *Danielus* Macedonopolitanus. *Sophronius* Conſtantinopolitanus.

PROVINCIÆ MESOPOTAMIÆ. VI. *Simeon* Amidenſis. *Maras* Azetinenſis, al Ezetinienſis. *Zebennos* Martipolitanus, al. Martiropolitanus. *Gavimas* Inreles. *Euſebius* Suphaninenſis.

PROVINCIÆ PALESTINÆ PRIMÆ. IX. *Juvenalis* Hieroſolymitanus. *Leontius* Aſcalonitanus. *Paulus* Antheodonenſis. *Pancratius* Abiadenſis, al. Ebiadenſis. *Polychronius* Anepatridenſis. *Glycon* Cæſarienſis, *per Zoſimum Epiſcopum Medinenſem*. *Photinus* Dioſpolitanus. *Heraclius* Agathopolitanus. *Stephanus* Iamnienſis.

PROVINCIÆ PALESTINÆ SECUNDÆ. IV. *Severianus* Scythopolitanus. *Zebinus* Pelleſitanus. *Anianus* Capitoliados. *Joannes* Gadarenſis.

PROVINCIÆ PALESTINÆ TERTIÆ. VI. *Burillus* Elienſis. *Muſonius* Zooronenſis. *Nuζ*, *al. Niζ* Tytas. *Aretas* Eluſitanus. *Martianus* Diotanus. *Martianus* Gazes.

PROVINCIÆ PALÆAS, EPIRI. VIII. *Atticus* Nicopolitanus. *Peregrinus* Finicenus. *Claudius* Aſchiamienſis. *Philoθeras*, *al. Fidecios* Dodonenſis. *Joannes* Bruticenſis. *Marcus* Eurias. *Eutychius* Adrianopolitanus. *Sotericus* Cercyras Nesbytanus.

PROVINCIÆ METROPOLI, EPIRI. IV. *Zenobius* Boſtroenſis. *Euſebius* Apollonienſis. *Lucas* Doracienſis. *Petrus* Ethinienſis.

PROVINCIÆ THESSALIÆ. I. *Conſtantinus* Demetriados.

PROVINCIÆ CRETÆ. V. *Martyrius* Groginenſis. *Cyrillus* Subretanus. *Demetrius* Lauperſis, al. Lupenſis. *Gennadius* Enoſitanus. *Eufratos*, *al Eufrates* Eleutherienſis.

PROVINCIÆ

PROVINCIÆ BITHYNIÆ PONTICÆ. V. *Eunomius* Nicomedenſis. *Anaſtaſius* Nicæas. *Julianus* Cous, *al. à Co*, & *Presbyter Archiepiſcopi Leontis*. *Eleutherius* Chalcidos. *Callinicus* Apamenus.

PROVINCIÆ GALATIÆ PRIMÆ. VII. *Euſebius* Ancyranus, al. Anquiranus. *Julianus* Tabianus. *Hyperetius* Aſponotanien. *Leucadius* Mnizutanus. *Meliſtoggus* Juliopolitanus. *Acacius* Cynnitanus. *Euphraſius* Galatinenſis.

PROVINCIÆ GALATIÆ SECUNDÆ. VII. *Theoctiſtus* Peſinuntos, *per Fotium Archidiaconum, al. per Foratium*. *Elpidius* Myricenontermis. *Aquila* Eudoxiados. *Pius* Peteniſſen. *Myſteros* Amorii. *Cyriacus* Trocinaten. *Longinus* Orciſſu.

PROVINCIÆ CAPPADOCIÆ PRIMÆ. III. *Gelaſius*, *al. Thalaſſius* Cæſarienſis. *Muſonius* Nyſſenus. *Firminus* Thermis.

PROVINCIÆ CAPPADOCIÆ SECUNDÆ. IV. *Patritius* Tyanenſis. *Ariſtomachus* Colonen. *Theodoſius* Nanziazenſis. *Cyrus* Cybiſtronenſis.

PROVINCIÆ ARMENIÆ PRIMÆ. III. *Joannes* Sebaſtenſis. *Joannes* Nicopolitanus. *Cecropius* Sebaſtianopolitanus.

PROVINCIÆ ARMENIÆ SECUNDÆ. IV. *Conſtantinus* Melitinen. *Adonius* Craviſſu, *per Lothium Presbyterum*. *Joannes* Arcis, al. Argis, *per Euphronium Presbyterum*. *Acacius* Arimantheus.

PROVINCIÆ PONTI POLEMONIACI. IV. *Dorotheus* Neoceſarienſis, *per Photininum Diaconum*. *Joannes* Polemoniacus. *Atarbius* Trapezuntos. *Gratiadus* Ceruſſunthetus, al. Ceſarunthes.

PROVINCIÆ HELLESPONTI. VI. *Seleucius* Amaſenus, al. Amarenus. *Anthonius* Amiſſenus, *per Olympium Diaconum*. *Paralios* Andraponem, *per Elpidium Presbyterum*. *Uranius* Iboren, *per Paulum Presbyterum*. *Atticus* Zenonen, al. Zelonen. *Antiochus* Synopenus.

PROVINCIÆ PAPHLAGONIÆ. V. *Petrus* Gagrotanus. *Renas* Lolliopolitanus. *Theodorus* Soronen. *Æthericus* Pompeiopolitanus, *per Epiphanium Presbyterum*. *Polichronius* Dedirenenſis, al. Dadiren.

PROVINCIÆ [a] NONORIADOS, AL. HONORIADOS. VI. *Calegorus* Claudiopolitanus. *Apragmonius* Tuitanus. *Genethlius* Erantenſis, *per Eulogium Presbyterum*. *Olympius* Pruſiadenſis, *per Modeſtum Presbyterum*. *Theodorus*. Heraclenſis. *Theophilus* Adrianopolitanus, *per Pelagium Presbyterum*.

PROVINCIÆ HELLESPONTI ANIANÆ. XI. *Diogenus* Gyzicunctos. *Thalaſſius* Pari. *Eulalius* Pionienſis. *Stephanus* Pimanen. *Hermas* Abydenſis. *Patritius* Adrianopolitanus. *Petrus* Dardanenſis. *David* Adrianenſis. *Pionius* Troadenſis. *Theuſebius* Ilii. *Daniel* Lampſacenus.

(a) *Nonoriados*) Al. *Horcados*.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CHALCEDONENSE.

PROVINCIÆ ASIÆ. XX. *Stephanus* Epheſinus. *Thomas* Æliocomenus, & Valentinianipolitanus. *Euſebius* Clazomenus. *Mamas* Animetu. *Quintus* Phocenſis. *Baſilicus* Paleaſpolitanus. *Philippus* Neaſſiletanus. *Olympius* Evazotanus. *Heſperus* Epitanenſis. *Neonius* Nyſſenus. *Marcellinus* Metropolitanus. *Æthericus* Smyrnenſis. *Cyriacus* Etles, al. Edes, al. Adles. *Leontius* Magneſiæ majoris. *Proclus* Aloſizenus. *Rufinus*, *al. Runus* Briulonitanus. *Heſaias* Eleas. *Petronius* Myrineus. *Paulinus* Perronotanus, al. Perperonotanus. *Julianus* Hypepotanus.

PROVINCIÆ LYDIÆ. XIII. *Florentius* Sardeonenſis. *Patritius* Craſſenſis. *Paulus* Tripolitanus. *Conſinios* Hierocæſarienſis. *Andreas* Saialenus. *Gemellus* Stratonicenſis. *Leucius* Appolloſieru. *Menecrates* Coraſenſis. *Polycarpus* Gabalenſis. *Helias* Vendotanus. *Amaxios* Selgon, al. Zelgon. *Dionyſius* Attanen. *Altimedos* Euladen.

PROVINCIÆ PAMPHYLIÆ. VIII. *Epiphanius* Pergenſis. *Neon* Soniſu, al. Siniſu. *Diodorus* Lyſanienſis. *Marcellinus* Iſindonen. *Maras* Codroylonenſis, al. Godroyionen. *Theophilus* Adriaſſu. *Paulus* Poglonenſis. *Macedon* Magidonenſis.

PROVINCIÆ PAMPHYLIÆ ALTERIUS. XXII. *Amphilotius* Sideuſis. *Eudoxius* Ellelonen. *Euſebius* Cottinen. *Romanus* Myrren. *Eudoxius* Comaten. *Cyrinus* Pataren. *Zenodotus* Telmiſu. *Philippus* Barbaren. *Leontius* Araxenus. *Cratinus* Panormitanus. *Nicollus*, Acraſſutanus. *Gaius* Suedronen. *Martianus* Corallen. *Obremus* Caraceſien. *Ariſtoclitus* Olymponen. *Palladius* Capitalen. *Stephanus* Lymmiren. *Cronton* Paſitidonen, al. Paſittonen. *Theodorus* Antipollenus. *Antipatros* Caumenus. *Andreas* Ptolecotanus. *Romanus* Bobonen.

PROVINCIÆ LYCAONIÆ. VIII. *Oneſiphorus* Iconen. *Paulus* Derben. *Eugenius* Canon. *Tyrannus* Imadanen. *Neoptolemus* Cronen. *Plutarchus* Lyſtron. *Rufus* Sides. *Aſcholias* Lalanden, al. Ladanden.

PROVINCIÆ PISIDIÆ. XVI. *Pergamiu* Antiochenus. *Paulus* Philomeden. *Theoctiſtus* Tyreu. *Cyrus* Sinianden. *Alexander* Seleucen. *Eutropius* Adadonen. *Longinus* Apamenus. *Eorticius* Metropolitanus. *Libanius* Pallatonen. *Olympius* Sozopolitanus. *Photianus* Salagaſutanus. *Barrones*, *al. Baſſones* Neaſpolitanus. *Florentinus* Adrianopolitanus. *Maximinus* Zozilonenſis. *Meſſalinus* Laodicenſis. *Muſonius* Limenen.

PROVINCIÆ (a) CARIÆ. XIII. *Cretonianus* Aphrodiſius, al. Aphrodius. *Dionyſius* Antiochenus. *Placalus* Jaſſi. *Dionyſius* Latomenus. *Eupithius* Stratonicenſis. *Tichanius* Apollonenſis. *Joannes* Enidienſis. *Joannes* Alyſtronenſis. *Panias* Eriſtonenſis, al. Ariſtodonenſis. *Menandros* Heracleus. *Joannes* Amazonenſis. *Theodoretus* Alabadenſis. *Calandion* Halicarnaſſen, *per Paulinum, al. Publianum, Preſbyterum.*

PROVINCIÆ PHRYGIÆ SALUTARIS. XII. *Marianus* Sinaden. *Euſebius* Dorilei. *Mocimus, al. Mozimus* Epſu. *Philippus* Lyciados. *Abirtius* Hieropolitanus. *Euſtochius* Docimii. *Aquila* Auroclenus. *Myros* Bilanden, al. Bilandrenſis. *Epiphanius* Mardagenſis. *Cyriacus* Eucarpen. *Baſilius* Nicolien. *Strategius* Polibatenſis.

PROVINCIÆ PHRYGIÆ PACATIANÆ. XIII. *Nunechius* Laociaſtrimitarias. *Modeſtus* Sebaſten. *Eulalius* Fibrienſis, al. Sibrienſis. *Matthias* Themeſen. *Charis* Dionyſopolitanus. *Thomas* Theodoſiopolitanus. *Joannes* Trapezuntinus. *Gennadius* Moſinen. *Danielus* Cadonen. *Paulus* Ariſten. *Gennadius* Acmonen. *Philippus* Agiraſſiden. *Evandros* Diocleæ.

PROVINCIÆ JONNESON. IV. *Joannes* Rhodi. *Euphrotius* Chii. *Florentius* Mitylenen. *Batrachus* Naxen.

PROVINCIÆ CYPRI. VII. *Olympius* Conſtantien. *per Didymum Epiſcopum Lapiten. Epaphroditus* Camaſſen. *Soteras* Theodoſianen. *Proeuchius* Archenoen, al. Arcenoen. *Photinus* Cytrenus. *Eliodorus* Amathuntos. *Didymus* Lapitenſis, al. Lapidenſis.

PROVINCIÆ APHRICÆ. II. *Valetianus* Baſſianen. *Valerianus* (b) Apher.

Explicit ſanctum (c) *Chalcedonenſe Concilium.*

EX VETUSTISSIMO CODICE.

Pontificum veneranda cohors pro dogmate vero
Conveniens, ſancto indubie ſpiramine plena
Liminibus ſacris præfixit jura ſalutis.

(a) *Carìæ*] Al. *Caſariæ.*

(b) *Apher*] *Afrus.*

(c) *Chalcedonenſe Concilium.*] Atque hic Græcorum Canonum finis.

CONCILIUM SARDICENSE.

Tituli Canonum (a) Sardicenſis Concilii, numero XXI.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM SARDICENSE.

1 DE Epiſcopis etiam laïcâ communione privandis, qui civitates mutaverint.
2 Item, de iiſdem Epiſcopis, ut ſi per ambitionem ſedem mutaverint, nec in exitu communionem laïcam conſequantur.
3 Ut inter diſcordes Epiſcopos comprovinciales Antiſtites audiant: quòd ſi damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id obſervandum, quòd ipſe cenſuerit.
4 Ut nullus accuſati ſedem uſurpet Epiſcopi.
5 Quando quis debeat à vicinis Provinciæ Epiſcopis ordinari.
6 De non ordinandis Epiſcopis per vicos & modicas civitates.
7 De Provinciali Synodo retractanda per Vicarios Epiſcopi urbis Romæ, ſi ipſe decreverit.
8 Quando, & in quibus cauſis Epiſcopi ad comitatum ire debeant.
9 De Diaconis ad comitatum dirigendis.
10 Quòd ad comitatum pro pupillis, & viduis, ac neceſſitatem patientibus ſit eundum.
11 Ut qui in canali ſunt Epiſcopi, euntes ad comitatum, ſollicitè diſcutiant.
12 De his qui ignorant quid ſit in Synodo conſtitutum.
13 De Laïcis non temerè faciendis Epiſcopis.
14 Quàm diu Epiſcopus in aliena civitate remoretur.
15 Non liceat Epiſcopo à ſua Eccleſia plus tribus hebdomadibus abeſſe.
16 De Clericis à communione ſummotis, ab alio non recipiendis Epiſcopo.
17 De excommunicatis apud vicinos Epiſcopos audiendis.
18 De non ſollicitandis Clericis alienis.
19 De non ordinandis Clericis alienis, ſine ſui conſenſu Epiſcopi.
20 De Presbyteris, & Diaconis, qui Theſſalonicam veniunt, quantùm temporis ibi reſideant.
21 De ſuſcipiendis his qui perſequutionem patiuntur.

(a) Flavio Rufino & Flavio Euſebio Conſſ. ann. Chriſt. CCCXLVII.

(a) PRÆFATIO EX TERTIO CODICE ANTIQUO.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM SARDICENSE.

SUNT etiam regulæ Eccleſiaſticæ, quæ in Aphricanis regionibus frequentiſſimo Synodali Concilio conſcriptæ ſunt, quæ quoniam multipliciter, & diverſis modis inveniuntur: ſi ad manus cujuſcunque Catholicorum venerint, ſalvâ & incolumi fide Catholicâ, quæ apud Nicæam Bithyniæ à CCCXVIII. *Patribus expoſita eſt, & poſtea iterum in urbe Roma de Spiritu ſancto ab Epiſcopis Catholicis ſalubriter adjecta eſt, ſi quid in his rationabile repererit, quod tamen à ſancta atque Apoſtolica Eccleſia Romana non diſcrepet, ſequi debebit.*

Has XL. regulas non habemus, ſed potius Apocryphas exiſtimamus.

Præterea ſunt aliæ XL *regulæ quæ per Oſium Epiſcopum Cordubenſium currunt, quæ titulantur tanquam* XX *Epiſcoporum apud Sardicam, quæ tamen non apud Græcos, ſed apud Latinos magis inveniuntur. Sed quoniam de Oſii perſona mentio facta eſt, neceſſariè omnibus Catholicis intimandum eſt, hunc eundem apud Nicæam Bithyniæ inter ſanctiſſimos* CCCXVIII *Patres fuiſſe honorabilem, atque ab Apoſtolica ſede cum Victore & Joventio Presbyteris deſtinatum, quique in Hiſpaniis uſque ad tempus Conſtantii, Principis in corpore manſit. Nam memoratus Conſtantius, ſicut vir eruditiſſimus (b) Sulpitius Severus in Chronicis ſuis refert, qui diligenti curâ complectens noſtræ memoriæ dereliquit apud Ariminum Italiæ numeroſam utriuſque orbis Synodum Epiſcopalem collegit, & adverſus fidem Catholicam, vel* CCCXVIII *Patrum definitionem Arii cupiens venena revolvere, Eccleſiam Dei tyrannicâ uſurpatione turbavit. Denique coacti, vel metu Principis, vel Tauri Præfecti præſentia, cui executio taliter fuerat delegata, ut ſi major pars Concilii in Arianorum perfidia conſentiret, ipſe Conſulatûs inſignia mereretur: penè omnes, qui ibidem fuerunt, Epiſcopi ſubſcripſerunt. Sed poſtea iterum divino inſpirante præſidio quamplurimi agentes pœnitentiam, datis quoque libellis ad ſanctam Eccleſiam, de qua plus neceſſitate quàm voluntate diſceſſerant, redierunt. Unde & in æternum ab omnibus Catholicis Ariminenſe Concilium rectè dicitur anathema, quod ſi quis dicere neglexerit, Catholicus non eſt. Hunc ergo Oſium, ſicut prædictus Sulpitius refert, in longa Synodi diſceptatione, quoniam, ut ſupra memoratum eſt, adhuc Conſtantii temporibus erat in corpore: placuit miſſâ Epiſcopali legatione debere perquiri, utrum in ſancta & venerabili Nicæna congregatione, in qua præſens fuerat, (c) Homuſion, ſicut nos Catholici rectè confitemur, unius cum*

Hic enim non XX ſed LX Epiſcoporum habemus Canones XXI, de quibus in Decretis. Diſt. 16. c. Prima annotatio. Ariminenſe Concilium.

Oſius.

(a) *Præfatio*] Non eſt ea in vetuſtiſſimo Codice Belvacenſi, ſed nec in editione Dionyſii Exigui.

(b) *Sulpitius Severus in Chronicis ſuis refert*] Lib. 2. Sacr. Hiſtor.

(c) *Homuſion*] V. C. Homiuſion.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM SARDICENSE.

Patre ſubſtantiæ Filium : an certè, ſicut Ariani obtendunt, Homuſion, quod eſt ſimilis cum Patre ſubſtantiæ •*Filium* CCCXVIII *Patres noſtri confiteri decreviſſent, qui ſive per longam ætatem deſipiens, ſive certè pro aſſentatione Principis hujuſmodi rationem reddidiſſe perhibetur. Utramque partem rectè intendere, quæ confeſſa fuerit, ſive Homuſion, ſive Homoeuſion, cujus ſententia, quoniam ita ſtultè prolata eſt, ab omnibus Catholicis, etiam ab Arianis uno ore irriſa, atque refutata eſt. Denique in civitate Corduba, in qua Epiſcopatum tenuit, poſt hanc conſultationem, ſive reſponſum nomen ejus inter Catholicos Epiſcopos anteceſſores vel deceſſores ejus minimè recitatur.* (a) *Sunt hæ regulæ, quæ perſæpe dictum Oſium, &* XX *Epiſcopos currunt ſalvâ & incolumini fide Catholicâ, quæ apud eandem Nicæam Bithyniæ à* CCCXVIII *Patribus expoſita eſt, & poſtea iterum in urbe Roma de Spiritu ſancto à Catholicis Epiſcopis ſalubriter adjectum eſt. Si quid in his rationabile qui legit, repererit, quod tamen à ſancta atque Apoſtolica Romana Eccleſia non diſcrepet, ſequi debebit.*

(b) *Incipiunt Canones Sardicenſis Concilii, numero XXI.*

De Epiſcopis etiam laïcâ communione privandis, qui civitates mutaverunt.

CAP. I. Oſius Epiſcopus dixit. Non minùs mala conſuetudo, quàm pernicioſa corruptela, funditus eradicanda eſt: ne cui liceat Epiſcopo, de civitate ſua ad aliam tranſire civitatem. Maniſeſta eſt enim cauſa, quâ hoc

(a) *Sunt hæ regulæ*] V. C. Sunt & hæ regulæ.

(b) Zoſimus, Epiſt. ad African. Bonifacius, Celeſtinus. In veteri exemplari notatum eſt, hos Canones à quibuſdam pro Nicænis accipi. n. f. Phot. 308. Vetus exemplar Foſſat. *Incipiunt Canones Nicæni ſivè Sardicenſis ab Epiſcopis* XXV. Ut non ſine colore Photius cum Eccleſia ſua CP. ſe neque Sardicenſe Concilium neque Decreta Pontificum Romanorum habere dixerit, quemadmodum Nicolaus I, in Epiſt. . . Nam nec Auguſtinus & Carthaginenſis Concilii VI Patres videntur aliud Sardicenſe agnoviſſe quàm illud hæreticum, alioquin, quòd recitabatur ex commonitorio Zozimi PP. tanquam Nicæni Concilii, facilè illi & agnoviſſent & dixiſſent eſſe Sardicenſis; nam eſt & Sardicenſe Concilium Arianorum, contractum contra Athanaſium, ut ſanctus Auguſtinus admonet, lib. 3 contra Creſconium Grammaticum, cap. 54, & lib. 4, cap. 44, non . . . . . Sardicenſe niſi Conciliabulum Arianorum quod ſibi penè impoſuiſſe ſcribit, Epiſt. 163. Vid. Sozomen. lib. 3, cap. 10 & 11. Convenit autem cum Dionyſii Exigui editione, maxima ex parte. Latinè verò edita Sardicenſis Concilii Decreta. Idem Dionyſius teſtatur in Epiſtola ad Stephanum Salonitanum Epiſcopum . . . . Sardica Illyriæ civitas fuit Daciæ Metropolis Ptolom. Theodoret. lib. 2, c. 4, de Sardicenſi Concilio. Theodorit. lib. 2, cap. 7 & ſeq. Socrat. lib. 2, c. . . Sozom. lib. 3, c. 10 & ſeq. lib. 4, c. 18. Nicephor. lib. 9, c. 12 & 13. Auguſtin. Epiſt 163 & lib. 3, c. 4 contr. Creſcon. Ivo, part. 4. Decret. 80. Sever. Sulpit. lib. 2, Hiſt. Sacr. 155, Meminit & hujus Synodi CP. in Trullo, itemque Nicænæ II, quæ & ſeptima. Sed & Synodus Carthaginenſis ſub Grato, cap. 4. Athanaſius, Apologiâ 2, & in Epiſtola ad Solitarios. Hilarius, lib. de Synod. adverſùs Arianos, recitat & explicat Symbolum Fidei in Sardica expoſitum.

facere tentat: cùm nullus in hac re inventus ſit Epiſcopus, qui de majore civitate ad minorem tranſiret. Unde apparet, avaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni ſervire, & ut dominationem agant. Si omnibus placet, hujuſmodi pernicies ſæviùs, & auſteriùs vindicetur, ut nec laïcam communionem habeat, qui talis eſt. Reſponderunt univerſi, placet.

*Item, de iiſdem Epiſcopis, ut ſi per ambitionem ſedem mutaverint, nec in * exitu communionem, ſaltèm laïcam, conſequantur.*

Al. *exitum.

CAP. II. Oſius Epiſcopus dixit. Etiam ſi talis aliquis extiterit temerarius, ut fortaſſis talem excuſationem afferens adſeveret, quòd populi litteras acceperit, cùm manifeſtum ſit potuiſſe plures præmio, & mercede corrumpi eos, qui ſinceram fidem non habent: ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur Epiſcopum, omnino has fraudes damnandas eſſe arbitror: ita ut nec laïcam in fine communionem talis accipiat. Si verò omnibus placet, ſtatuite. Synodus reſpondit, placet.

Ut inter diſcordes Epiſcopos comprovinciales Antiſtites audiant; quòd ſi damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id obſervandum, quod ipſe cenſuerit.

CAP. III. Oſius (a) Epiſcopus dixit. Illud quoque neceſſariò adjiciendum eſt, ut Epiſcopi de ſua Provincia ad aliam Provinciam, in qua non ſunt Epiſcopi, non tranſeant: niſi fortè à fratribus ſuis invitati, ne videamur januam claudere charitatis. Quòd ſi in aliqua Provincia aliquis Epiſcopus contra fratrem ſuum Epiſcopum litem habuerit: unus de duobus ex alia Provincia advocet Epiſcopum cognitorem. Quòd ſi aliquis Epiſcopus judicatus fuerit in aliqua cauſa, & putat ſe bonam cauſam habere: ut iterum Concilium renovetur, ſi vobis placet, ſancti Petri Apoſtoli memoriam honoremus, ut ſcribatur ab his, qui cauſam examinârunt, Julio Romano Epiſcopo; & ſi judicaverit renovandum eſſe judicium, renovetur, & det Judices; ſi autem probaverit talem cauſam eſſe, ut non refricentur ea, quæ acta ſunt, quæ decreverit confirmata erunt: ſi hoc omnibus placet. Synodus reſpondit, placet.

6. q. 4. c. ſi.

Ut nullus accuſati ſedem uſurpet Epiſcopi.

CAP. IV. Gaudentius Epiſcopus dixit. Addendum, ſi placet, huic ſententiæ, quam plenam ſanctitate * protuliſti: ut cùm aliquis Epiſcopus depoſitus fuerit eorum Epiſcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum ſibi negotium in urbe Roma, alter Epiſcopus in ejus cathedra poſt

Al.* *Protuliſtis.*

(a) *Oſius Epiſcopus dixit. Illud quoque, &c.*] Zoſimus, epiſt. ad Afric. refert, tacito Sardicenſis nomine, ex Nicæno Concilio.

CODEX CANONUM.

appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata.

CONCILIUM SARDICENSE.

Quando quis debeat à vicinis Provinciæ Episcopis ordinari.

Dist. 95. si unus tantum.

CAP. V. Osius Episcopus dixit. Si contigerit in una provincia, in qua plurimi fuerint Episcopi, unum fortè remanere Episcopum, ille verò per negligentiam noluerit ordinare Episcopum, & populi convenerint, Episcopi vicinæ Provinciæ debent illum priùs convenire Episcopum, qui in ea provincia moratur, & ostendere, quòd populi petant sibi Rectorem, & hoc justum est, ut & ipsi veniant, & cum ipso ordinent Episcopum. Quòd si conventus litteris tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina Provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

De non ordinandis Episcopis per vicos & modicas civitates.

CAP. VI. Licentia verò danda non est ordinandi Episcopum aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter, quia non est necesse ibi Episcopum fieri, nè vilescat nomen Episcopi, & authoritas. Non debent illi ex alia Provincia invitati facere Episcopum: nisi aut in his civitatibus, quæ Episcopos habuerunt, aut si qua talis, aut tam populosa est civitas, quæ meretur habere Episcopum. Si hoc omnibus placet. Synodus respondit placet.

De provinciali Synodo retractanda per Vicarios Episcopi urbis Romæ, si ipse decreverit.

CAP. VII. Osius (a) Episcopus dixit. Placuit autem, ut si Episcopus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecerint: si appellaverit, qui dejectus est, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & voluerit se audiri; si justum putaverit, ut renovetur judicium, vel discussionis examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, & juxta fidem veritatis definiant: quòd si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione suâ moverit Episcopum Romanum, ut è latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi, quid velit, & quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, habentes ejus authoritatem, à quo destinati sunt: erit in suo arbitrio: si verò crediderit Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quòd sapientissimo consilio judicaverit.

2. q. 6. si quis Episcopus

Quando, & in quibus causis Episcopi ad comitatum ire debeant.

CAP. VIII. Osius Episcopus dixit. Importunitates & nimia frequentia, & injustæ petitiones fecerunt, nos non tantam habere vel gratiam, vel fiduciam: dum quidam non cessant ad comitatum ire Episcopi, & maximè Aphri,

(a) *Osius Episcopus dixit. Placuit autem, &c.*] Vide Epistolas Concilii Carthaginensis. In VI.

qui

qui, ſicut cognovimus, ſanctiſſimi fratris, (a) & Coepiſcopi noſtri Grati ſalutaria conſilia ſpernunt, atque contemnunt, ut non ſolùm ad comitatum multas, & diverſas, Eccleſiæ non profuturas, perſerant cauſas, ut fieri ſolet, aut oportet, aut pauperibus, aut viduis, aut pupillis ſubveniatur : ſed & dignitates ſæculares, & adminiſtrationes quibuſdam poſtulant. Hæc itaque pravitas olim non ſolùm murmurationes, ſed & ſcandala excitat. Honeſtum eſt autem, ut Epiſcopi interceſſionem his præſtent, qui iniquâ vi opprimuntur, aut ſi vidua affligatur, aut pupillus expolietur : ſi tamen iſthæc nomina juſtam habeant cauſam aut petitionem. Si vobis ergo, fratres chariſſimi, placet, decernite : nè Epiſcopi ad comitatum accedant, niſi fortè hi, qui religioſi Imperatoris litteris vel invitati, vel vocati fuerint. Sed quoniam ſæpe contingit, ut ad miſericordiam Eccleſiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio, vel inſulis damnantur, aut certè quamcumque ſententiam ſuſcipiunt, ſubveniendum eſt his, & ſine dubitatione petenda indulgentia. Hoc ergo decernite, ſi vobis placet. Univerſi dixerunt, Placet & conſtituatur.

23. q. 8. *Si vobis fratres.*

De Diaconis ad comitatum dirigendis.

CAP. IX. Oſius Epiſcopus dixit: Hoc quoque providentia veſtra tractare debet, qui decreviſtis, nè Epiſcoporum improbitas nitatur, ut ad comitatum pergant. Quicumque ergo, quales ſuperiùs memoravimus, preces habuerint, vel acceperint, per Diaconum ſuum mittant, quia perſona miniſtri invidioſa non eſt, & quæ impetraverit, celeriùs poterit referre, & hoc conſequens eſſe videtur, ut de qualibet provincia Epiſcopi ad eum fratrem, & Coepiſcopum noſtrum preces mittant, qui in Metropoli conſiſtit : ut illi & Diaconum ejus, & ſupplicationes deſtinet tribuens commendatitias epiſtolas pari ratione ad fratres, & Coepiſcopos noſtros, qui in illo tempore in his regionibus & urbibus morantur, in quibus felix & beatus Auguſtus rem publicam gubernat. Si verò habet Epiſcopus amicos in palatio, qui cupit aliquid, quod tamen honeſtum eſt impetrare, non prohibetur per Diaconum ſuum rogare, ac ſignificare his quos ſcit benignâ interceſſione ſibi abſenti poſſe præſtare.

Quòd ad comitatum pro pupillis & viduis, ac neceſſitatem patientibus ſit eundum.

CAP. X. * Si verò Romam venerint, ſicut dictum eſt, ſanctiſſimo fratri, & Coepiſcopo noſtro Romanæ Eccleſiæ preces, quas habent, tradant : ut & ipſe priùs examinet, ſi honeſtæ, & juſtæ ſunt, & præſtet diligentiam, atque ſollicitudinem, ut ad comitatum

Al. *Qui.*

(a) *Et Coepiſcopi noſtri Grati*] Carthag. 1.

CODEX CANONUM. *CONCILIUM SARDICENSE.*

petſcrantur. Univerſi dixerunt placere ſibi, & honeſtum eſſe conſilium. Alipius Epiſcopus dixit: Si propter pupillos, & viduas, vel labotantes, qui cauſas iniquas habent, ſuſceperint peregrinationis incommoda, habebunt aliquid rationis; nunc verò cùm ea poſtulent præcipuè, quæ ſine invidia hominum, & ſine reprehenſione eſſe non poſſunt, non neceſſe eſt ire ad comitatum.

Ut qui in canali ſunt Epiſcopi, euntes ad comitatum ſollicitè diſcutiant.

CAP. XI. Gaudentius Epiſcopus dixit: Ea quæ ſalubriter præmonuiſtis, convenientia, & æſtimatione omnium & Deo placitura, & hominibus, tenere hanc firmitatem poſſunt, ſi metus huic ſententiæ conjungatur. Scimus enim, & ipſi ſæpiſſime propter paucorum impudentiam religioſum ſacerdotale nomen fuiſſe reprehenſum. Si igitur aliquis contra omnium ſententiam niſus volucrit ambitioni magis placere, quàm Deo: is debet ſcire, cauſis redditis, honorem, dignitatemque ſe amiſſurum: quod ita demum compleri poterit, ſi unuſquiſque noſtrûm, qui in canali conſtitutus eſt, cùm progredientem Epiſcopum viderit, inquirat tranſitum ejus, cauſas videat, quò tendat agnoſcat, & ſiquidem eum invenerit ire ad comitatum, requirat & illud, quod ſupetiùs comprehenſum eſt: * nè ſortè invitatus eſt, ut ei facultas eundi permittatur. Si verò, ut ſuperiùs memoravit ſanctitas veſtra, propter deſidetia, & ambitiones ad comitatum pergat, neque in litteris ejus * ſcribatur, neque in communione recipiatur. Si vobis placet, omnium ſententia confirmari debet. Univerſi dixetunt honeſtum eſſe, & placere ſibi hanc conſtitutionem.

Al.* *Niſi.*

Al. * *Subſcribatur.*

De his qui ignorant quid ſit in Synodo conſtitutum.

CAP. XII. Oſius Epiſcopus dixit: Sed & moderatio neceſſaria eſt, dilectiſſimi fratres, nè ſubitò adhuc aliqui neſcientes quid decretum ſit in Synodo, veniant ad civitates eas, quæ in canali ſunt. Debet ergo Epiſcopus civitatis ipſius admonere eum, & inſtruere, & ex eo loco, Diaconum ſuum mittat, admonitus ipſe tamen redeat in * Parochiam ſuam.

Al.* *Paroeciam.*

De Laïcis non temerè faciendis Epiſcopis.

CAP. XIII. Oſius Epiſcopus dixit: Et hoc neceſſarium arbitror, ut diligentiſſimè tractetis, ſi fortè, aut dives aut ſcholaſticus de foto aut ex adminiſtratore Epiſcopus fuerit poſtulatus, ut non priùs ordinetur, niſi ante, & Lectoris munere, & officio Diaconi, aut Presbyteri fuerit perfunctus; & ita per ſingulos gradus, ſi dignus fuerit, aſcendat ad culmen Epiſcopatûs. Poteſt enim per has promotiones, quæ habebunt utique prolixum tempus, probari, quâ fide ſit, quâ modeſtiâ, quâ gravitate, & verecundiâ. Et ſi

Diſt. 61. c. Oſius Epiſcopus.

Digitized by Google

dignus fuerit probatus, divino ſacerdotio illuſtretur, quia conveniens non eſt, nec ratio, vel diſciplina patitur, ut temerè & leviter ordinetur, aut Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui Neophytus eſt. Maximè cùm & 1. *Timoth. 3.* Magiſter gentium, beatus Apoſtolus, nè hoc fieret denunciâſſe, & prohibuiſſe videatur. Sed hi, quorum per longum tempus examinata ſit vita, & merita fuerint comprôbata.

Quandiu Epiſcopus in alia civitate moretur.

CAP. XIV. Oſius Epiſcopus dixit: Et hoc quoque ſtatuere debetis, ut ex alia civitate cùm venerit ad aliam civitatem, vel ex provincia ſua ad aliam provinciam, & ambitioni magis quàm devotioni ſerviens, voluerit in aliena civitate multo tempore reſidere. Fortè enim evenit Epiſcopum loci non eſſe tam inſtructum, neque tàm doctum. Is verò, qui advenit, incipiat contemnere eum, & frequenter facere ſermonem, ut dehoneſtet, & infirmet illius perſonam: ita ut ex hac occaſione non dubitet relinquere adſignatam ſibi Eccleſiam, & tranſeat ad alienam. Definite ergo tempus, quia & non recipi Epiſcopum inhumanum eſt, & ſi diutius reſideat, pernicioſum eſt: hoc ergo nè fiat, providendum eſt. Memini autem ſuperiore Concilio fratres noſtros conſtituiſſe, ut ſi quis Laïcus in ea, in qua commoratur civitate, tres dominicos dies, id eſt, per tres ſeptimanas, non celebrâſſet conventum, communione privaretur. Si hæc circa Laïcos conſtituta ſunt, multò magis Epiſcopo nec licet, nec decet: ſi nulla ſit tam gravis neceſſitas, quæ detineat: ut ampliùs à ſupra ſcripto tempore abſens ſit ab Eccleſia ſua. Univerſi dixerunt placere ſibi.

Ne liceat Epiſcopo à ſua Eccleſia plus tribus hebdomadis abeſſe.

CAP. XV. Oſius Epiſcopus dixit: Quia nihil prætermitti oportet, ſunt quidam fratres, & Coepiſcopi noſtri, qui non eam civitatem poſſident, in qua videntur Epiſcopi eſſe conſtituti, vel certè quòd parvam rem illic habeant, alibi autem idonea prædia habere cognoſcuntur, vel affectionem proximorum, quibus indulgeant: hactenus permitti eis oportet, ut accedant ad poſſeſſiones ſuas, & diſponant, vel ordinent fructum laboris ſui: ut poſt tres dominicos dies, id eſt, in ſuis potiùs fundis morentur. Aut ſi eſt proxima civitas, in qua eſt Preſbyter, nè ſine Eccleſia videatur facere diem dominicum, illuc accedat: ut neque res domeſticæ per abſentiam ejus detrimentum ſuſtineant, & non frequenter veniendo ad civitatem, in qua Epiſcopus moratur, ſuſpicionem jactantiæ & ambitionis evadat. Univerſi dixerunt placere ſibi.

De Clericis à communione ſummotis, ab alio non recipiendis Epiſcopo.

CAP. XVI. Oſius Epiſcopus

CODEX CANONUM. CONCILIUM SARDICENSE.

dixit : Hoc quoque omnibus placet, ut ſive Diaconus, ſive Preſbyter, ſive quis Clericorum ab Epiſcopo ſuo communione fuerit privatus, & ad alterum perrexerit Epiſcopum, & ſcierit ad quem confugit, eum ab Epiſcopo ſuo fuiſſe abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat: quod ſi fecerit, ſciat ſe convocatis Epiſcopis cauſas eſſe dicturum. Univerſi dixerunt: Hoc ſtatutum & pacem ſervabit, & concordiam cuſtodiet.

De excommunicatis apud vicinos Epiſcopos audiendis.

11. q. 3. *Si Epiſcopus forte.*

CAP. XVII. Oſius Epiſcopus dixit: (a) Quod me adhuc movet, reticere non debeo. Si Epiſcopus, qui ſortè iracundus, (quod eſſe non debet) citò, & aſperè commovetur adversùs Presbyterum, ſive Diaconum ſuum, & exterminare eum de Eccleſia voluerit, providendum eſt, nè innocens damnetur, aut perdat communionem, & ideo habeat poteſtatem is, qui abjectus eſt, ut Epiſcopos finitimos interpellet, & cauſa ejus audiatur, ac diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti, & ille Epiſcopus, qui juſtè, aut injuſtè eum abjecit, patienter accipiat, ut negotium diſcutiatur: ut vel probetur ſententia ejus à plurimis, vel emendetur. Tamen priuſquam omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum, qui Al. * *fuerat* * fuerit à communione ſeparatus, ante cognitionem nullus debet præſumere ut eum communione ſociet. Hi verò, qui conveniunt ad audiendum, ſi viderint Clericorum eſſe faſtidium, & ſuperbiam, quia jam non decet ut Epiſcopus injuriam, vel contumeliam patiatur, ſeverioribus eos verbis caſtigent, ut obediant honeſta præcipienti Epiſcopo, qui ſicut ille Clericis ſincerum exhibere debet amorem charitatis, ita quoque viciſſim miniſtri inſucata debent Epiſcopo ſuo exhibere obſequia.

De non ſollicitandis Clericis alienis.

CAP. XVIII. Januarius Epiſcopus dixit: Illud quoque ſtatuat ſanctitas veſtra, ut nulli Epiſcopi civitatis miniſtrum Eccleſiaſticum ſollicitare, & in ſuis parochiis ordinare. Univerſi dixerunt: Placet, quia ex his contentionibus ſolet naſci diſcordia, & ideo prohibet omnium ſententia, nè quis hoc facere audeat. *Diſt. 71. Illud quoque.*

De non ordinandis Clericis alienis, ſine ſui conſenſu Epiſcopi.

CAP. XIX. Oſius Epiſcopus dixit: Et hoc univerſi conſtituimus, ut quicumque ex alia Parochia voluerit alienum miniſtrum ſine conſenſu Epiſcopi ipſius, & ſine voluntate ordinare, non ſit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc uſurpaverit, à fratribus, & Coepiſcopis noſtris & admoneri debet, & corrigi.

(a) *Quod me adhuc movet*] Vide in Concil. Carthagin. v 2.

Digitized by Google

De Presbyteris, & Diaconis, qui Theſſalonicam veniunt, quantùm temporis ibi reſideant.

CAP. XX. Aetius Epiſcopus dixit: Non ignoratis quanta & qualis ſit Theſſalonicenſium civitas; ſæpe ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri, & Diaconi, & non ſunt contenti brevi tempore morari, & aut reſident ibi, & aut certè vix poſt longa ſpatia, ad ſua redire coguntur. Univerſi dixerunt: Ea tempora, quæ conſtituta ſunt circa Epiſcopos, & circa has perſonas obſervari debent.

De ſuſcipiendis his, qui perſecutionem patiuntur.

CAP. XXI. Oſius Epiſcopus dixit: Suggerente fratre & Coepiſcopo noſtro Olympio, etiam hoc placuit, ut ſi aliquis vim perpeſſus eſt, & iniquè expulſus, pro diſciplina, & catholica confeſſione, vel pro defenſione veritatis, effugiens pericula, innocens, & devotus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur inmorari, quandiu, aut redire poſſit, aut injuria ejus remedium acceperit: quia durum eſt eum, qui perſecutionem patitur, non recipi; etiam & larga benevolentia, & humanitas ei eſt exhibenda. Omnis Synodus dixit: Univerſa quæ conſtituta ſunt, Catholica Eccleſia, in univerſo orbe diffuſa, cuſtodiet.

ET SUBSCRIPSERUNT QUI CONVENERANT.

Oſius (a) ab Spania, Cordubenſis. (b) *Vincentius* de Capua, *legatus* (c) *ſanctæ Eccleſiæ* (d) *Romanæ*, ab Spadoniis. *Florentinus* de Emerita. *Coſtus* ab Spaniis, de Cæſarauguſta. *Maximus* à Tuſcia. *Porphyrius* à Macedonia, de Philippis. *Eutherius* à Procia, de Candos. *Moyſtus* à Theſſalia, de Thebis. *Dioſcorus* de Thracia, à Thracia. *Lucius* de Thracia, de Caniopoli. *Evangrius* à Macedonia, de Heraclianopoli. *Soſymus* à Bacacia, de Ligmedo. *Diodorus* ab Aſia, de Tenedo. *Ætius* à Macedonia, de Theſſalonica. *Perigorius* à Dardania, de Scupis. *Athanaſius* Alexandriæ. *Jonas* à Macedonia, de Parteeopoli. *Macedonius* à Dardania, de Ulpianis. *Fortunatianus* Aquilegienſis. *Heliodorus* de Nicopoli. *Arius* à Palæſtina. *Chocras* ab Achaia. *Stercoreus* de Canuſia. *Martyrius* ab Achaia, de Neapoli. *Severus* Ravennenſis. *Protaſius* Mediola-

(a) *Ab Spania*] V. C. *Anianus ab Spania de Caſtalona.*

(b) *Vincentius*] V. C. Add. *Januarius de Benevento, Legatus Eccleſiæ S S. Calipodius Neapolitanus, Legatus Eccleſiæ S S. Florentinus ab Spaniis, de Emerita. . . . Domitianus ab Sp. de Aſturica. Caſtris ab Span. de Cæſarea Aug. Prætextatus ab Span. de Barcilona. Maximus à Tuſcia.*

(c) *Sanctæ Eccleſiæ*] Vet. Cod. Belvac. *Sanctæ Mariæ.*

(d) *Romanæ ab Spadoniis*] Del. *Ab Spadoniis.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM SARDICENSE.

nensis. *Veriſſimus* à Gallia, de Lugduno. *Palladius* à Macedonia, de Dio. *Alexander* ab Achaia, de Ceporiſma. *Tihuis* ab Aſia, de Metonis. *Anianus* ab Spania, (a) de Ceſſalona. *Caripodius* (b) Depolitanus, *legatus ſanctæ Eccleſiæ Romanæ*. *Domitianus* (c) ab Spadoniis, de Aſtutica. *Prætextatus* ab Spanis, de (d) Barcilona. *Baſſus* à Macedonia, de Diocletianopoli. *Marcellus* à Macedonia, de Ancyra. *Aſclepius* ab Achaia, de Serdica, al. de Palæſtina, de Gaza. *Protogenes* à Theſſalia, al. ab Achaia, de Serdica. *Hymenæus* à Theſſalia Separata, al. de Phrata. *Item Lucius* ab Italia, de Verona. *Julius* à Bacacia, de Tebeſſem. *Athenodorus* à Bacacia, de Blacena. *Alexander* à Theſſalia, de Lariſſa. *Vitalis* ab Achaia, de Aquiripen. *Triphon* ab Achaia, de Macarce. *Gaudentius* ab Achaia, de Naiſo. *Alypius* ab Achaia, de Megaris. *Calunis* ab Achaia Ripenſi, de Caſtra. *Poſtarchus* ab Achaia, de Patris. *Eutherius* ab Pannonia. *Aſturius* de Arabia. *Dias* à Poſibus. *Irenæus* ab Achaia, de Secoro. *Dionyſius* ab Achaia, de Elide. *Urſatius* ab Italia, de Brixia. *Marcus* ab Aſia, de Sciſcia. *Valens* ab Achiarpenſod, Scythopolitanus. *Gerontius* à Macedonia, de brebi. *Eutychius* ab Achaia. *Alexander* ab Achaia, de Moreniis.

ET CÆTERI.

ET SUBSCRIPSERUNT OMNES EPISCOPI diverſarum Provinciarum, vel civitatum, (e) numero CXXI.

Expliciunt Canones Concilii Sardicenſis.

(f) EX B. HILARIO PICTAVIENSI.

*SANCTA Synodus in Sardica congregata ex diverſis Provinciis Orientalium partium, Thebaïde, Ægypto, Palæſtinâ, Arabiâ, Phœnice, Syriâ Cœle, Meſopotamiâ, Ciliciâ, Capadociâ, Ponto, Paphlagoniâ, Galatiâ, Bithyniâ, Helleſponto, Aſiâ, Phrygiis duabus, Piſidiâ, Cycladibus inſulis, Pamphyliâ, Cariâ, Lydiâ, Europe, Thraciâ, * Eminonto, Maſſiliâ cum Myſia, Pannoniis duabus, hanc expoſuimus fidem.*

Al. *Eminunto a. fortè Æmimonta.

(a) *De Ceſſalona*) V. C. *Taſſalona, Caſtalona.*
(b) *Depolitanus*) V.C. *Neapolitanus.*
(c) *Ab Spadonus, de Aſturica*) V. C. *Spaniis, de Auguſtorica.*
(d) *Barcilona*] V. C. *Barcinola.*
(e) *Numero* CXXI.] Ceeſt in V. C.
(f) *Ex Beato Hilario Pictavienſi.*] Lib. de Synodis.

CODEX CANONUM. CONCILIUM SARDICENSE.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem & Factorem universorum, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. Credimus & in unigenitum ejus Filium, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui ante omnia ſæcula ex Patre genitus eſt, Deum ex Deo, lumen ex lumine. Per quem facta ſunt omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, qui eſt Verbum, & Sapientia, Virtus, & Vita, & Lumen verum. Et qui in noviſſimis diebus propter nos incarnatus eſt, & natus ex ſancta Virgine, qui crucifixus, & mortuus eſt, & ſepultus, & reſurrexit ex mortuis tertiâ die, & receptus eſt in cœlo, & ſedet in dextera Patris, venturus judicare vivos & mortuos, & reddere unicuique ſecundùm opera ejus, cujus regnum ſine ceſſatione permanet in immenſa ſæcula. Sedet enim in dextera Patris non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Credimus & in Spiritum ſanctum, hoc eſt, Paracletum, quem promittens Apoſtolis poſt reditum in cœlis, miſit docere eos, ac memorari omnia, per quem & ſanctificantur ſinceriter in eum credentium animæ. Eos autem, qui credunt de non extantibus eſſe Filium Dei, vel ex alia ſubſtantia, & non ex Deo, & quòd erat aliquando tempus aut ſæculum, quando non erat, alienos novit ſancta, & Catholica Eccleſia. Similiter & eos, qui dicunt, tres eſſe Deos, vel Chriſtum non eſſe Deum, & ante ſæcula, neque Chriſtum, neque Filium eum eſſe Dei, vel eum ipſum eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vel innaſcibilem Filium, vel quòd neque voluntate Pater genuerit Filium, anathematizat ſancta & Catholica Eccleſia.

Digitized by Google

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

Tituli Canonum Concilii (a) congregati apud Carthaginem, numero XXXIII.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

1 UT quæ in Nicæno Concilio ſtatuta ſunt, omnimodo conſerventur.
2 De Trinitate prædicanda.
3 De continentia.
4 De diverſis ordinibus ab uxoribus abſtinendis.
5 De avaritia.
6 Ut Chriſma à Presbyteris non fiat.
7 De his qui in periculo poſiti reconciliantur.
8 De his qui in accuſationem majoris natu veniunt, & ut Epiſcopum nulli criminoſo liceat accuſare.
9 De his qui merito ſacinorum ſuorum ab Eccleſiæ congregatione pelluntur.
10 De Presbyteris qui à propriis corripiuntur Epiſcopis.
11 Si quis Presbyter contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit, anathema ſit.
12 Si quis Epiſcopus abſque tempore Synodi in crimine detentus fuerit, à XII Epiſcopis audiatur.
13 Ut non liceat Epiſcopum niſi à plurimis ordinari, ſed ſi neceſſitas fuerit, vel à tribus ordinetur Epiſcopis.
14 Ut de Tripoli unus Epiſcopus in legationem veniat, & ut Presbyter ibidem à quinque Epiſcopis audiatur.
15 De diverſis ordinibus Eccleſiæ ſervientibus, ut ſi quis cauſam criminis incurrerit, & abnuerit judicium Eccleſiaſticum, debeat periclitari, & ut filii Sacerdotum ſpectacula ſæcularia non adeant.
16 Ut nullus Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus conductor exiſtat, & ut Lectores uxores accipiant & Clerici abſtineant ab uſuris, & quo tempore, vel ipſi, vel Virgines conſecrentur.
17 Ut unaquæque Provincia, propter longinquitatem Primatem habeat proprium.

(a) *Congregati apud Carthaginem*] Quod & Africanum nuncupatur.

18 Si quis Clericus ordinatur, moneri debet conſtituta ſervare; & ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur, nec baptiſma, & ut per ſingulos annos per omnes provincias ad Concilium Metropolitani conveniatur. CODEX CANONUM.

19 Ut ſi quis Epiſcopus accuſatur, ad Primatem ipſius Provinciæ cauſa deferatur. CONCILIUM CARTHAGINENSE.

20 De Presbyteris, vel Clericis accuſatis.

21 Ut filii Clericorum in matrimonio non jungantur Hæreticis.

22 Ut Epiſcopi, vel Clerici, in eos qui Catholici non ſunt, nihil conferant.

23 Ut Epiſcopi trans mare non proficiſcantur.

24 Ut præter ſcripturas Catholicas nihil in Eccleſia legatur.

25 De Epiſcopis, vel ſequentibus ordinibus, qui ſacroſancta myſteria contrectant, placuit ab uxoribus contineri.

26 Ut res Eccleſiæ nemo diſtrahat.

27 Presbyteri, & Diaconi in graviore culpa convicti, manûs impoſitionem tanquam Laïci nequaquam ſuſcipiant.

28 Presbyteri & Diaconi, vel Clerici, qui cauſâ ſuâ ad tranſmarina putaverint appellandum, in communione minimè ſuſcipiantur.

29 Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationem protulit.

30 De accuſato vel accuſatore.

31 Si qui Clerici ab Epiſcopis ſuis * promoti contempſerint, nec illic maneant unde recedere noluerunt. *Fortè *promoveri.*

32 Si quis Clericorum pauper promotus in ordine, poſtea habuerit aliquid, Eccleſiæ poteſtati ſubjaceat.

33 Ut Presbyteri rem Eccleſiæ, in qua ſunt conſtituti, non vendant, & nulli Epiſcopo liceat rem tituli matricis (a) Eccleſiæ uſurpare.

Incipiunt Canones (b) *Synodi Carthaginenſis.*

POST Conſulatum gloriosiſſimorum Imperatorum, Honorii XII * & Theodoſii VIII Auguſtorum. (c) VIII Kal. Junii, Carthagine, in Secretario Baſilicæ * (d) Fauſtæ, cùm Aurelius Papa, unà cum Valentino, primæ ſedis Provinciæ Numidiæ, Fauſtino Al. * *XIII.* Al. * *Fauſti.*

(a) *Eccleſiæ uſurpare*] In editione Dionyſii Exigui additur: hæc Synodus CXXVIII Pontificum ſub Zoſimo & Bonifacio Papis Romanis, Juvenali Conſtantinopolitano, Cyrillo Alexandrino.

(b) *Synodi Carthaginenſis*] V. I. Quæ & Africanum Concilium dicitur.

(c) *V. Kal. Junii*] V. C. VIII.

(d) *Fauſtæ* V. C. *Fauſti.*

Codex Canonum. *Concilium Carthaginense.*

Eccleſiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Piceni, Legato Eccleſiæ Romanæ: ſed & Legatis diverſarum Provinciarum Aphricanarum, id eſt, (a) Numidiarum, Byzacenæ, (b) Mauritaniæ Cæſarienſis, ſed & * Tripolim, & Vincentio (c) Coloſitano, (d) Fortunatiano, & cæteris Epiſcopis Provinciæ Proconſularis (e) reſidentibus (f) CCXVII, nec non Philippo & Aſello Presbyteris * atque Legatis Romanæ (g) Eccleſiæ: conſediſſet, aſtantibus Diaconis, Aurelius Epiſcopus dixit: Poſt diem præſtitutam Concilii, ut recordamini, fratres beatiſſimi, multa flagitata ſunt, expectantes fratres noſtros, qui nunc ad præſentem Synodum legati advenerunt, quæ geſtis neceſſe eſt ſocientur, quâ de re Domino Deo noſtro de tantæ congregationis cœtu gratias referimus. Supereſt, ut tam exemplaria Nicæni Concilii, quæ nunc habemus, & à Patribus conſtituta ſunt, quàm etiam hic à deceſſoribus noſtris eandem Synodum firmantes, vel quæ ſecundùm formam per omnes Clericorum gradus à ſummo uſque ad ultimum ſalubriter ordinata ſunt, in medio proferantur. Ab univerſo Concilio dictum eſt: Proferantur.

* Fortè *Tripolitanæ.* Al. * *aquè.*

De Canonibus Nicæni Concilii.

Daniel Notarius recitavit: Nicæni Concilii fidei profeſſio vel ſtatuta ita ſe habent. Et cùm diceret, Fauſtinus Epiſcopus plebis Potentiæ, Provinciæ Italiæ Piceni, Legatus Romanæ Eccleſiæ, dixit: Injuncta nobis ſunt à Sede Apoſtolica aliqua per ſcripturam, aliqua etiam in mandatis, cum veſtra Beatitudine tractanda, ſicuti & geſtis ſuperioribus meminimus, hoc eſt, de (h) Nicænis Canonibus: ut conſerventur, & (i) conſtituta eorum, & conſuetudo, quia & aliqua ordine, & Canone tenentur, aliqua conſuetudine firmata ſunt. De his ergo primitus, ſi placet Beatitudini veſtræ, tractemus, & poſtea cætera, quæ acta, vel inchoata ſunt, inſerta, firmabuntur, ut & ad Sedem venerandam reſcriptis veſtris intimare poſſitis, ad quæ nos ammonuiſſe apud venerabilem Papam evidenter clareat, licèt & Capitula actionum jam inſerta ſint geſtis. De ipſis ergo, ut ſuperiùs dixi, quid veſtræ Beatitudini placeat, agere debemus. Veniat ergo commonitorium in medio, ut ſciri poſſit

(a) *Numidiarum Byzacenæ*] V. C. *Nundiarum duarum Byzacenæ.*

(b) *Mauritaniæ Cæſarienſis*] V. C. *Mauritaniæ Sitifenſis & Mauritaniæ Cæſarienſis.*

(c) *Coloſitano*] V. C. *Calaſitano.*

(d) *Fortunatiano & cæteris*] V. C. *Fortunatiano, Neapolitano & cæteris.*

(e) *Reſidentibus*] Abeſt à V. C.

(f) *CCXVII.*] V. C. *CCXVIII.*

(g) *Eccleſiæ conſediſſet*] V. C. *Eccleſiæ æquè cùm conſediſſent.*

(h) *Nicænis*] Deeſt in meo exemplari Dionyſii Exigui.

(i) *Conſtituta*] V. C. *Conſtitutio.*

veſtra Beatitudo, quid in eo contineatur, ut ad ſingula reſpondeatur.

CODEX CANONUM.

Aurelius Epiſcopus dixit: Proferatur commonitorium, quod fratres, & conſacerdotes noſtri in actis nuper allegaverunt, & cætera, quæ acta ſunt, [b] vel agenda ſunt ſubſequentur.

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

Daniel notarius recitavit commonitorium fratri Fauſtino, & (c) filiis Philippo, & Aſello Presbyteris. Zoſimus Epiſcopus: Vobis commiſſa negotia non (d) latent vos, ita ac ſi noſtra, imò quia noſtra ibi in vobis [e] pœnitentia eſt, cuncta [f] peragite maximè cùm & hoc noſtrum poſſitis habere mandatum, & verba Canonum, quæ in pleniorem firmitatem huic commonitorio inſeruimus. Ita enim dixerunt fratres in Nicæno Concilio, cùm de Epiſcoporum appellatione decernerent.

Commonitorium Zoſimi Papæ pro legatis ſuis.

Placuit autem, ut ſi Epiſcopus accuſatus fuerit, & judicaverint congregati Epiſcopi regionis ipſius, & de gradu ſuo dejecerint eum, & appellaſſe videatur, & confugerit ad beatiſſimum Eccleſiæ Romanæ Epiſcopum, & voluerit audiri, & juſtum putaverit, ut renovetur examen, ſcribere his Epiſcopis dignetur, qui in finitima & propinqua provincia ſunt: ut ipſi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quòd ſi quis rogat cauſam ſuam iterum audiri, & deprecatione ſuâ moverit Epiſcopum Romanum, ut [g] de latere ſuo Presbyterum mittat: erit in poteſtate Epiſcopi quid velit, & quid exiſtimet. Et ſi decreverit mittendos eſſe qui præſentes cum Epiſcopis judicent habentes authoritatem ejus à quo deſtinati ſunt, erit in [h] ejus arbitrio. Si verò crediderit ſufficere Epiſcopos, ut negotio terminum imponant, faciet quod ſapientiſſimo conſilio ſuo judicaverit.

Hic eſt Canon VII. Concilii Sardicenſis, ex Nicæno mutatus aut tranſſcriptus.

Et cùm recitaret, Alypius Epiſcopus Eccleſiæ] Tagaſtenſis, Legatus Provinciæ Numidiæ, dixit: De hoc jam ſuperioribus etiam litteris [k] Concilii noſtri reſcripſimus, & id nos ſervaturos profitemur, quod in Nicæno Concilio conſtitutum eſt. Adhuc tamen me movet, [l] quomodo cùm inſpiceremus Græca exemplaria hujus Synodi Nicænæ, iſta ibi, neſcio quâ ratione, minimè invenimus: unde petimus venerationem tuam, Sancte Papa Aureli, ut quia hoc authenticum Concilium Nicænum in urbe dicitur eſſe Conſtantinopolitana, aliquos cum ſcriptis tuæ Sanctitatis mittere digneris, &

Sententia beati Alypii.

(a) *Ut ad ſingula reſpondeatur*] Deeſt in V. C.
(b) *Vel agenda ſunt*] Deeſt in V. C.
(c) *Filiis*] V. C. Deeſt in V. C.
(d) *Latent vos*] V. C. *Lateat etiam vos.*
(e) *Pœnitentia*] V. C. *Præſentia.*
(f) *Peragite*] V. C. *Peragere.*
(g) *De latere*] V. C. *E latere.*
(h) *Ejus arbitrio*] V. C. *Suo arbitrio.*
(i) *Tagaſtenſis*] V. C. *Tagaſtinenſis.*
(k) *Concilii noſtri*] Abeſt à V. C.
(l) *Quomodo*] V. C. *Quoniam.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

non ſolùm ad ipſum ſanctum fratrem noſtrum Conſtantinopolitanum Epiſcopum, ſed etiam ad [a] Alexandrinum, & Antiochenum venerabiles Sacerdotes: qui hoc nobis Concilium ſub * adſtipulatione litterarum ſuarum dirigant, ut omnis poſtmodum ambiguitas auferatur, quia nos ita, ut frater Fauſtinus attulit, minimè invenimus iſta. Nos tamen pauliſper ſervaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant, profitemur. Petendus eſt autem litteris noſtris etiam venerabilis Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus Bonifacius, ut ipſe quoque dignetur ad memoratas Eccleſias aliquos mittere, qui eadem exemplaria [b] debeant ſecundùm ejus ſcripta perferre, nunc autem memorati Nicæni Concilii, qualia exemplaria habemus, his geſtis ſociamus.

Al. *ſtipulatione.*

Fauſtinus. Fauſtinus Epiſcopus, Legatus Eccleſiæ Romanæ, dixit: Nec veſtra Sanctitas præjudicat Eccleſiæ Romanæ, ſive de hoc capitulo, ſive de aliis, quia dicere dignatus eſt frater noſter & Coepiſcopus [c] Alygrius, dubios eſſe Canones: ſed hæc ipſa ad ſanctum, & beatiſſimum Papam noſtrum ſcribere dignemini, ut & ipſe integros Canones inquirens, cum veſtra Sanctitate de omnibus conſtitutis tractare poſſit. Sufficit autem ut ipſe beatiſſimus Epiſcopus urbis Romæ, ſicut & veſtra Sanctitas apud ſe tractat: ita & ipſe inquirat, nè contentio inter Eccleſias naſci videatur; ſed magis charitate fraternâ deliberare poſſitis, [d] ipſo reſcribente, quod meliùs obſervari debeat.

Aurelius. Aurelius Epiſcopus dixit: Præter iſta, quæ [e] promiſimus actis, neceſſe eſt ut etiam noſtræ parvitatis litteris ſancto fratri, & conſacerdoti noſtro Boniſacio ſingula, quæ tractamus, pleniſſimè intimemus: ergo, ſi omnibus placet, proſecutio noſtra, ore omnium condiſcamus. Univerſum Concilium dixit, Placet.

Novatus. Novatus Epiſcopus, Legatus Mauritaniæ Sitiſenſis, dixit: Nunc meminimus [f] hoc commonitorio etiam de Presbyteris, vel Diaconis [g] contineri: qualiter audiri ab Epiſcopis ſuis, vel à finitimis debeant, quod in Nicæno Concilio minimè legimus, unde nobis hoc ipſum jubeat Sanctitas veſtra recitari.

Aurelius Epiſcopus dixit: Recitetur ad locum etiam hoc, quod depoſcitur. Daniel notarius recitavit. De appellationibus autem Clericorum, id eſt, [h] de minoris loci, eſt ipſius Synodi certa

(a) *Alexandrinum & Antiochenum*] V. C. *Alexandriæ & Antiochiæ.*

(b) *Debeant ſecundùm ejus*] V. C. *Prædicti Nicæni Concilii ſecum poſſent.*

(c) *Alygrius*] V. C. *Alypius.*

(d) *Ipſo reſcribente.*] V. C. *Ipſo ſcribente.*

(e) *Promiſimus*] V. C. *Deprompſimus.*

(f) *Hoc commonitorio*] V. C. *In præſenti commonitorio lectum.*

(g) *Contineri*] V. C. *Continere.*

(h) *De minoris loci*] *De* abeſt à V. C.

reſponſio, de qua re quid acturi ſitis, credimus inſerendum, quod aliter dictum eſt.

CODEX CANONUM.

Oſius Epiſcopus dixit: Quid me adhuc moveat, reticere non debeo. [a] Si Epiſcopus fortè iracundus (quod eſſe non debet) cito, aut aſperè commoveatur adversùs Presbyterum, ſive Diaconum ſuum, & exterminare eum de Eccleſia voluerit, providendum eſt, nè innocens damnetur, aut perdat communionem: habeat poteſtatem ejectus, ut finitimos interpellet, ut cauſa ejus audiatur, & diligentiùs tractetur, quia non oportet * negare ei audientiam roganti. Et ille Epiſcopus, qui aut juſtè aut injuſtè eum rejecit, patienter accipiat, ut negotium diſcutiatur, ut aut probetur ejus, aut emendetur ſententia, &c.

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

Hic eſt Canon XVII Sardicenſis Concilii, & aſcribitur Nicæno unde eſt tranſſumptus.

Al.* *negari.*

Cùmque recitarentur, Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Hipponenſis, Legatus Provinciæ Numidiæ, dixit: Et hoc nos ſervaturos profitemur, ſalvâ diligentiore inquiſitione Concilii Nicæni. Aurelius Epiſcopus dixit: Si hoc etiam omnium veſtræ charitati placet, reſponſione firmate. Univerſum Concilium dixit: Omnia quæ in Nicæno Concilio ſtatuta ſunt, nobis omnibus placent. Jocundus Epiſcopus Eccleſiæ [b] Suſſitulæ, Legatus Provinciæ Byzacenæ, dixit: Quod ſtatutum eſt in Nicæno Concilio, violari à quoquam nullatenus poteſt.

Sententia P. Auguſtini.

Fauſtinus Epiſcopus, Legatus Eccleſiæ Romanæ, dixit: Adhuc ſecundùm profeſſionem Sanctitatis veſtræ, tam ſancti Alypii, quàm etiam fratris noſtri Jocundi, aliqua infirmari credo, aliqua firmari, quod non debeat, [c] cùm jam in dubium ipſi Canones venerint. Ergo, ut placet & nobis, & Beatitudini veſtræ, ad ſanctum & venerabilem Eccleſiæ Romanæ Epiſcopum veſtra Sanctitas [d] referre dignetur, ut & ipſe, quod ſanctus Auguſtinus ſtatuere dignatus eſt, deliberare poſſit: utrùmnam & hoc concedendum ſit, an reticendum, hoc eſt, de appellatione inferioris gradûs. Si ergo adhuc in dubium venit, & de hoc Capitulo juſtum eſt, ut beatiſſimæ ſedis Epiſcopus informari debeat, ſi tamen approbatis Canonibus hoc * non inveniri poſſit. Aurelius Epiſcopus dixit: Etiam quæ dudum veſtræ charitati intimavimus, nunc patimini exemplaria ſtatutorum Nicæni Concilii, ſed & quæ hîc ſalubriter à noſtris deceſſoribus, ſecundùm ejuſdem Concilii formam, vel quæ nunc à nobis ordinata ſunt, recitari, & geſtis inſeri. Omne Concilium dixit: Exemplaria fidei, & ſtatuta Nicænæ Synodi, quæ ad noſtrum Concilium (e) per beatæ recordationis olim prædeceſſorem tuæ Sanctitatis, qui interfuit, Cæcilianum Epiſcopum adlata ſunt,

Fauſtinus.

Al. * *inveniri.*

Exemplaria Nicænæ Synodi.

(a) *Si Epiſcopus fortè* V C. *Si quis Epiſcopus.*

(b) Suſſitulæ] V. C. *Suſſetulæ.*

(c) *Cùm* V. C. *Sed eum.*

(d) *Referre*] V. C. *Scribere.*

(e) *Per beatæ recordationis olim, &c.*] Athanaſ. Orat. 1, contra Arianos 111.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CARTHAGINENSE.

ſed & quæ patres [a] exemplaria ſequentes hîc conſtituerunt, vel nunc communi tractatu [b] ſtatuimus, his geſtis Eccleſiaſticis inſerta manebunt, ita ut quemadmodum ſuperiùs dictum eſt, venerabilibus viris Antiochenæ & Alexandrinæ, ſed & Conſtantinopolitanæ Eccleſiarum Epiſcopis ſcribere veſtra Beatitudo dignetur, ut [c] examinaria veriſſima Concilii Nicæni, ſub adſtipulatione litterarum ſuarum [d] dirigat, * quibus declaratis, ea Capitula, quæ in commonitorio [e] præſens frater, & Coepiſcopus noſter Fauſtinus, ſed & Compreſbyteri Philippus & Aſellus [f] ſecum attulerunt, aut ibidem reperta, à nobis firmabuntur, aut ſi non inveniantur, collectâ Synodo de hoc in ſequenti tractabimus. [g] Daniel notarius Nicæni Concilii profeſſionem fidei, vel ejus ſtatuta recitavit in Concilio Africano.

Al. * *quod declarata veritas.*

PROFESSIO FIDEI NICÆNI CONCILII.

CREDIMUS in unum Deum, Patrem omnipotentem, viſibilium & inviſibilium factorem, & in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc eſt, de ſubſtantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non factum, unius ſubſtantiæ cum Patre, quod Græci dicunt Homuſion, per quem omnia facta ſunt, ſivè quæ in cœlo, ſivè quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, homo factus, paſſus eſt, & reſurrexit tertiâ die, aſcendit in cœlos, ſedet ad dexteram Patris, inde venturus eſt judicare vivos & mortuos: & in Spiritum ſanctum. Eos autem, qui dicunt, erat tempus, quando non erat, & priuſquam naſceretur non erat, & quia ex nullis extantibus factus eſt, vel ex alia ſubſtantia, dicentes mutabilem & convertibilem Filium Dei: hos anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

STATUTA quoque Nicæni Concilii in viginti Capitulis ſimiliter recitata ſunt, ſicut in ſuperioribus inveniuntur adſcripta. Deinde quæ in Conciliis Africanis promulgata ſunt, actis præſentibus inſerta noſcuntur.

(a) *Exemplaria*] V. C. *Ea exempla.*

(b) *Statuimus his*] V. C. *Conſtituemus hîc.*

(c) *Examinaria*] V. C. *Exemplaria.*

(d) *Dirigat.*] V. C. *Dirigant,*

(e) *Præſens*] V. C. *Præſente.*

(f) *Secum attulerunt, &c.*] In edit. Dionyſ. Exig. eſt. *Secum attulerunt collecta Synodus de hoc in ſecundo tractabimus, ut aut ibidem reperta, à nobis firmabuntur, aut ſi non inventa fuerint, ſilebunt.*

(g) *Daniel, &c.*] V. C. *Daniel Notarius recitavit. Fides Nicæni Concilii, vel ejus ſtatuta ita ſe habent, ut ſuperiùs lectum eſt, titulos XX uno ex ordine recitavit, & cùm recitaret, Aurelius Epiſcopus dixit: hæc ita apud nos habentur.* Quæ omnia deſunt apud. Dionyſ. Exig.

Ut quæ in Nicæno Concilio ſtatuta ſunt, omnimodo ſerventur.

CAP. I. Aurelius Epiſcopus dixit: Hæc ita apud nos (a) habentur exemplaria ſtatutorum, quæ tunc Patres noſtri de Concilio Nicæno ſecum detulerunt, cujus formam ſervantes, hæc, quæ ſequentur conſtituta, (b) firmata à nobis cuſtodientur.

De Trinitate prædicanda.

CAP. II. Univerſum Concilium dixit: Deo propitio pari profeſſione fides Eccleſiaſtica, quæ per nos traditur in hoc cœtu glorioſo, primitus confitenda eſt; tunc demum ordo Eccleſiaſticus ſingulorum, & conſenſu omnium aſtruendus. Ad corroborandas autem fratrum, & Coepiſcoporum noſtrorum, nuper promotorum mentes: ea proponenda ſunt, quæ à Patribus certâ diſpoſitione accepimus, ut Trinitatis, quam noſtris ſenſibus conſecratam retinemus, Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti unitatem, quæ nullam noſcitur habere differentiam: ſicuti dicimus, ita Dei populos inſtruamus. Item ab univerſis Epiſcopis nuper promotis dictum eſt: Planè ſic accepimus, ſic tenemus, ſic docemus fidem Evangelicam cum veſtra doctrina ſequentes.

De continentia.

Diſt. 84. c. Cùm in præterito.

CAP. III. Aurelius Epiſcopus dixit: Cùm in præterito Concilio de continentiæ & caſtitatis moderamine tractaretur, gradus iſti tres qui conſtrictione quâdam caſtitatis per conſecrationes adnexi ſunt, Epiſcopos, inquam, Presbyteros & Diaconos, ita placuit, ut condecet ſacros Antiſtites, ac Dei Sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inſerviunt, continentes eſſe in omnibus, quò poſſint ſimpliciter, quod à Deo poſtulant, impetrare, ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.

De diverſis ordinibus ab uxoribus abſtinendis.

CAP. IV. Fauſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Potentinæ, provinciæ Piceni, Legatus Romanæ Eccleſiæ, dixit: Placet ut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui Sacramenta contractant, pudicitiæ cuſtodes ab uxoribus ſe abſtineant. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, Placet, ut in omnibus, & ab omnibus pudicitia cuſtodiatur, qui altari inſerviunt.

De avaritia.

CAP. V. Aurelius Epiſcopus dixit: Avaritiæ * cupiditatem rerum omnium malorum matrem eſſe, nemo qui dubitet: proinde inhibenda eſt, nè quis alienos fines uſurpet, aut per præmium terminos Patrum ſtatutos tranſcendat, nec omnino cuiquam Clericorum liceat de qualibet re fœnus accipere. Quamquam novellæ ſuggeſtiones, quæ vel

Al.* *Cupiditas quam.*

2. *Timoth. 6.*

(a) *Habentur*] V. C. *Habeat.*

(b) *Firmata*] Abeſt à V. C.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CARTHAGINENSE.

obſcuræ ſunt, vel ſub genere latent, inſpectæ à nobis, formam accipient, cæterùm de quibus apertiſſimè divina Scriptura ſanxit, non eſt differenda ſententia, ſed potiùs exequenda. Proinde quod in Laïcis reprehenditur, id multò magis debet in Clericis prædamnari. Univerſum Concilium dixit: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelia facit ſine periculo.

Ut chriſma à Presbyteris non fiat.

26. q. 6. c. Presbyter, & c. Si.

CAP. VI. Fortunatus Epiſcopus dixit: In præteritis Conciliis ſtatutum meminimus eſſe, ut chriſma, vel reconciliatio pœnitentium, necnon & puellarum conſecratio à Presbyterisnon fiant: ſi quis autem emerſerit hoc faciens, quid de eo ſtatuendum ſit? Aurelius Epiſcopus dixit: Audivit dignatio veſtra ſuggeſtionem fratris, & Coepiſcopi noſtri Fortunati, quid ad hæc dicitis? Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: * Chriſmæ cõſectio, & puellarum conſecratio à Presbyteris non * fiat, vel reconciliare quemquam in publica Miſſa Presbytero non licere, hoc omnibus placet.

*Lege Chriſmatis.

Al.* *fiant.*

De his qui in periculo poſiti reconciliantur.

26. q. 6. c. Aurelius.

CAP. VII. Aurelius Epiſcopus dixit: Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari divinis altaribus petierit: ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Presbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare; quam rem debemus ſalubri Concilio roborare. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Placet, quod Sanctitas veſtra neceſſariò nos inſtruere dignata eſt.

De his qui in accuſationem majoris natu veniunt, & ut Epiſcopum nulli criminoſo liceat accuſare.

CAP. VIII. Numidius Epiſcopus Maſſilitanus dixit: Præterea ſunt quamplurimi non bonæ converſationis, qui exiſtimant majores natu, vel Epiſcopos paſſim, vagèque in accuſationem pulſandos; debent tam facilè admitti, necne? Aurelius Epiſcopus dixit: Placet igitur charitati veſtræ, ut is, qui aliquibus ſceleribus interitus eſt, vocem adversùm majorem natu non habeat accuſandi. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Si criminoſus eſt, non admittatur, placet.

De his qui meritò facinorum ſuorum ab Eccleſiæ congregatione pelluntur.

11. q. 3. Qui 11. q. 2. Qui merito.

CAP. IX. Auguſtinus Epiſcopus, legatus provinciæ Numidiæ, dixit: Hoc ſtatuere dignemini, ut ſi qui fortè merito facinorum ſuorum ab Eccleſia pulſi ſunt, & ſivè ab aliquo Epiſcopo, vel Presbytero fuerint in communionem ſuſcepti, etiam ipſe pari cum eis crimine teneatur obnoxius, * refugientibus ſui Epiſcopi regulare judicium. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet.

Al.* *refugientes.*

Ut

De Presbyteris, qui à propriis corripiuntur Episcopis.

CAP. X. Alypius Episcopus, legatus provinciæ Numidiæ, dixit: Nec illud prætermittendum est, ut si quis fortè Presbyter ab Episcopo suo correptus, tumore, vel superbiâ inflatus putaverit separatim sacrificia Deo offerenda, vel aliud erigendum altare contra Ecclesiasticam fidem, vel disciplinam crediderit, non exeat impunitus. Valentinus primæ sedis provinciæ Numidiæ, dixit: Necessariò disciplinæ Ecclesiasticæ, & fidei congrua sunt, quæ frater noster Alypius prosecutus est; proinde quid videatur vestræ dilectioni, edicite.

Si quis Presbyter contra Episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit.

ez. q. 3. Si quis Presbiter. CAP. XI. Ab universis Episcopis dictum est: Si quis Presbyter à præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari: quod nisi fecerit, sed superbiâ (quod absit) inflatus secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat, ac si querimoniam justam adversùs Episcopum non habuerit, inquirendum erit.

Si quis Episcopus absque tempore Synodi in crimine detentus fuerit, à XII Episcopis audiatur.

CAP. XII. Felix Episcopus dixit: Suggero secundùm statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregare: nè in crimine remaneat, à XII Episcopis audiatur, & Presbyter à sex Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, & Diaconus à tribus. *3. q. 8. c. Si jugzero.*

Ut non liceat Episcopum, nisi à plurimis ordinari: sed si necessitas fuerit, vel à tribus ordinetur Episcopis.

CAP. XIII. Aurelius Episcopus dixit: Quid ad hæc dicit Sanctitas vestra? ab universis Episcopis dictum est: A nobis veterum statuta debere servari, sicuti & inconsulto Primate cujuslibet Provinciæ tam facilè non præsumant multi congregati Episcopi Episcopum ordinare: nisi necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, ejus præcepto ordinare debebunt Episcopum; & si quis contra suam professionem, vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se honore privabit. *Dist. 65. c. Placet omnibus.*

Ut de Tripoli unus Episcopus in legationem veniat, & ut Presbyter ibidem à quinque Episcopis audiatur.

CAP. XIV. Item placuit de

CODEX CANONUM. CONCILIUM CARTHAGINENSE.

Tripoli, propter inopiam Provinciæ unus Episcopus in legationem veniat, & ut ibi Presbyter à quinque audiatur Episcopis, & Diaconus à tribus, ut superiùs memoratum est, proprio Episcopo residente.

De diversis ordinibus Ecclesiæ servientibus: ut si quis causam criminis incurrerit, & abnuerit judicium Ecclesiasticum, debeat periclitari, & ut filii Sacerdotum spectacula sæcularia non adeant.

11. q. 3. c. *Placuit ut quisque.*

CAP. XV. Item placuit, ut quisque Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, seu Clericorum, cùm in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota: si relicto Ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit * prolata sententia, locum suum amittat, & hoc in criminali actione; in civili verò perdat quod evicit, si locum suum obtinere maluerit. Hoc etiam placuit, ut à quibuscumque Judicibus Ecclesiasticis ad alios Judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum: non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convici non potuerint, vel inimico animo judicâsse, vel aliquâ cupiditate, aut gratiâ depravati. Sanè si ex consensu partium electi fuerint Judices, etiam à pauciori numero, quàm constitutum est, non liceat provocari. Et ut filii sacerdotum spectacula sæcularia non exhibeant, sed nec expectent, licèt hoc semper christianis omnibus indictum sit, * & ubi blasphemiæ sunt, non accedant.

Al.* *Probata*

2. q. 6. c. *Sanè si.*

* Forté *ni*

Ut nullus Episcopus, Presbyter, & Diaconus conductor existat, & ut Lectores uxores accipiant, & Clerici abstineant ab usuris, & quo tempore vel ipsi, vel Virgines consecrentur.

21. q. 3. c. *Placuit, ut Episcopi.*

CAP. XVI. Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi negotio & inhonesto victum quærant, quia respicere debent scriptum esse, *Nullus militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Item placuit, ut Lectores, cùm ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Item placuit, ut Clericus, si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem, eandem speciem, quantam dederit, accipiat, & ut ante XXV annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec Virgines consecrentur, & ut Lectores populum non salutent.

2. Timoth. 2. Dist. 32. *Lectores.*

Dist. 77. c. *Placuit.* Item 20. q. 2. *Placuit.*

Ut unaquæque Provincia propter longinquitatem Primatem habeat proprium.

CAP. XVII. Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, Primatem Provinciæ Numidiæ, ex cujus cœtu separatur, ut suum habeat Primatem: quem consentientibus omnibus Primatibus Provinciarum Africanarum, vel omnibus Episcopis, propter longinquitatem habere permissa est.

Digitized by Google

Si quis Clericus ordinatur, moneri debet conſtituta ſervare, & ut corporibus mortuorum Euchariſtia non detur, nec Baptiſma, & ut per ſingulos annos per omnes Provincias ad Concilium Metropolitani conveniatur.

Diſt. 38. c. Placuit ut ordinandis.

CAP. XVIII. Item placuit, ut ordinatis Epiſcopis, vel Clericis priùs ab ordinatoribus ſuis placita Conciliorum auribus eorum inculcentur: nè ſe aliquid contra ſtatuta Concilii feciſſe pœniteant. Item placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur: ſcriptum eſt enim, Accipite & edite: cadavera autem nec accipere poſſunt, nec edere, & nec jam mortuos homines baptizare faciat Preſbyterorum ignavia: pro qua re confirmandum eſt in hac ſancta Synodo, ut ſecundùm Nicæna ſtatuta, propter cauſas Eccleſiaſticas, quæ ad perniciem plebium ſæpe veteraſcunt, ſingulis quibuſque annis Concilium convocetur, ad quod omnes Provinciæ, quæ primas ſedes habent, de Conciliis ſuis binos, aut quantos delegerint, Epiſcopos Legatos mittant: ut in congregato conventu plena poſſit eſſe auctoritas.

Matth. 26.

Cap. 5.

Ut ſi quis Epiſcopus accuſatur, ad Primatem ipſius provinciæ cauſa deferatur.

4. q. 5. c. Quiſquis Epiſcoporum.

CAP. XIX. Aurelius Epiſcopus dixit: Quiſquis Epiſcoporum accuſatur, ad Primatem Provinciæ ipſius cauſam deferat accuſator, nec à communione ſuſpendatur, cui crimen intenditur, niſi ad cauſam ſuam dicendam electorum Judicum, die ſtatutâ, litteris evocatus minimè occurrerit; hoc eſt, infra ſpatium menſis, ex ea die, quâ eum litteras accepiſſe conſtiterit: quòd ſi aliquas veras neceſſitatis cauſas probaverit, quibus eum occurrere non potuiſſe manifeſtum ſit, cauſæ dicendæ intra alterum menſem integram habeat facultatem: verumtamen diù poſt menſem ſecundum non communicet, donec purgetur. Si autem ad Concilium univerſale * infra anni ſpatium occurrere noluerit, ut vel ibi cauſa ejus terminetur: ipſe in ſe damnationis ſententiam dixiſſe judicetur, tempore ſanè, quo non communicat, nec in ſua Eccleſia, vel Parochia communicet. Accuſator autem ejus, ſi nunquam diebus cauſæ dicendæ defuerit, à communione non removeatur; ſi verò aliquando defuerit, ſubtrahens ſe, reſtituto in communione Epiſcopo, ipſe removeatur à communione accuſator: ita tamen, ut nec ipſi adimatur facultas cauſæ peragendæ. Si ad diem occurrere non voluiſſe, ſed non potuiſſe probaverit, placuit illud ſanè, ut cùm agere cœperit in Epiſcoporum judicio, ſi fuerit accuſatoris perſona culpabilis, ad arguendum non admittatur, niſi proprias cauſas, non tamen Eccleſiaſticas, aſſerere voluerit.

Al.* *anniverſarium.*

4. q. 6. Illud verò placuit.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM CARTHAGINENSE.

De Presbyteris, vel Clericis accuſatis.

CAP. XX. Si autem Presbyteri, vel Diaconi fuerint accuſati, adjuncto ſibi ex vicinis locis cum proprio Epiſcopo legitimo numero collegarum, quos ab eodem accuſati petierint, id eſt, unà ſecum in Presbyteri nomine ſex, in Diaconi tres, ipſorum cauſam diſcutiant, eâdem dierum, & dilationum, & à communione remotionum, & diſcuſſione perſonarum inter accuſatores, & eos, qui accuſantur, formâ ſervatâ. Reliquorum autem Clericorum cauſas etiam ſolus Epiſcopus loci * agnoſcat, & definiat.

15. q. 7. *Si autem Presbyteri.*

* Forte *cognoſcat.*

Ut filii Clericorum in matrimonio non jungantur Hæreticis.

CAP. XXI. Iterum placuit ut filii Clericorum Gentilibus, vel Hæreticis, aut Schiſmaticis matrimonio non junganrur.

Ut Epiſcopi vel Clerici in eos, qui non ſunt Catholici, nihil conferant.

CAP. XXII. Et ut in eos, qui Catholici Chriſtiani non ſunt, etiamſi conſanguinei fuerint, per donationes rerum ſuarum Epiſcopi, vel Clerici nihil conferant.

Ut Epiſcopi trans mare non proficiſcantur.

CAP. XXIII. Item, ut Epiſcopi trans mare non proficiſcantur, niſi conſulto primæ ſedis Epiſcopo ſuæ cujuſque Provinciæ ut ab eo præcipuè poſſint ſumere formatam, vel commendationem. (a)

Ut præter ſcripturas Catholicas nihil in Eccleſia legatur.

CAP. XXIV. Item placuit ut præter ſcripturas (b) Catholicas nihil in Eccleſia legatur ſub nomine divinarum ſcripturarum. Sunt autem Canonicæ ſcripturæ, id eſt, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jeſus Nave, Judicum, Ruth, Regum libri IV, Paralipomenon libri II, Job Pſalterium, Salomonis libri V, Libri XII Prophetarum, Heſaïas, Hieremias, Ezechiël, Daniël, Thobias, Judith, Eſter, Eſdræ libri II, (c) Machabæorum libri II, Novi Teſtamenti, Evangeliorum libri IV, Actuum Apoſtolorum liber I, Epiſtolæ Pauli XIV, Petri Apoſtoli * Epiſtolæ II, Joannis Apoſtoli III, Jacobi Apoſtoli liber I, Judæ Apoſtoli liber I, Apocalypſis Joannis Apoſtoli liber I. Hoc etiam fratri, & conſacerdoti noſtro Boniſacio, vel aliis earum partium Epiſcopis pro confirmando iſto Canone innoteſcat, quia à patribus iſta accepimus in Eccleſia legenda.

Al. * *libri.*

(a) Addendum ex tom. 1. Concil. editionis Binii, pag. 510. *Placuit etiam, ut quia, ut præcedentibus Conciliis ſtatutum eſt, ne quis Donatiſtarum cum honore recipiatur à nobis, ſed in numero, &c.*

(b) *Catholicas*] V. C. *Canonicas.*

(c) *Machabæorum libri II.*] Deſunt hæc in Græco exemplari Hilarii & Theodoſii Balſamonis. Gregorius, lib. 19. in Job, cap. 17, habitos tamen pro Canonicis ab Africana ſaltem Eccleſia, teſtatur B. Auguſtinus, lib. 18 de Civitate Dei, cap. 36, & lib. 2 contra epiſtol. Gaudent. cap. 27, item lib. 2 de Doctrin. Chriſtian. cap. 2, & lib. de Cur. pro mortuis, cap. 1.

De Epiſcopis, vel ſequentibus ordinibus, qui ſacroſancta myſteria contractant, placuit ab uxoribus contineri.

Dist. 32, Placuit Epiſcopos Dist. 84. Cum de quorundam. 1. Corinth. 7.

CAP. XXV. Aurelius Epiſcopus dixit: Addimus, fratres chariſſimi, præterea, cùm de quorumdam Clericorum, quamvis Lectorum, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit, quod & in diverſis Conciliis firmatum eſt, ut Subdiaconi, qui ſacra myſteria contrectant, & Diaconi, & Presbyteri, ſed & Epiſcopi ſecundùm priora ſtatuta etiam ab uxoribus ſe contineant: ut tanquam non habentes videantur eſſe; quod niſi fecerint, ab Eccleſiaſtico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, niſi maturiori ætate. Ab univerſo Concilio dictum eſt, quæ veſtra Sanctitas eſt juſtè moderata, & ſancta, & Deo placita ſunt, confirmamus.

Ut res Eccleſiæ nemo diſtrahat.

17. q. 4. Nullus res Eccleſiæ.

CAP. XXVI. Item placuit, ut rem Eccleſiæ nemo vendat: quòd ſi redditus non habet, & aliqua nimia neceſſitas cogit, hoc inſinuandum eſſe Primati Provinciæ ipſius, ut cum ſtatuto numero Epiſcoporum, utrum faciendum ſit, arbitretur. Quòd ſi tanta urget neceſſitas Eccleſiæ, ut non poſſit ante conſulere, ſaltem vicinos teſtes convocet Epiſcopos, curans ad Concilium omnes referre ſuæ Eccleſiæ neceſſitates: quòd ſi non fecerit, reus Deo, & Concilio venditor, honore amiſſo, teneatur.

Presbyteri, & Diaconi in graviore culpa convicti manûs impoſitionem, tanquam Laïci, nequaquam ſuſcipiant.

CAP. XXVII. Item confirmatum eſt, ut ſi quando Presbyteri, vel Diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, quâ eos à miniſterio neceſſe ſit removeri: non eis manus tanquam pœnitentibus, vel tanquam fidelibûs Laïcis, imponatur, neque permittendum, ut rebaptizati ad Cleticatûs gradum promoveantur.

Dist. 50. c. Confirmandum eſt.

Presbyteri, Diaconi, vel Clerici, qui causâ ſuâ ad tranſmarina putaverint appellandum, in communionem minimè ſuſcipiantur.

CAP. XXVIII. Item placuit, ut Presbyteri, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in cauſis quas habuerint, ſi de judiciis Epiſcoporum ſuorum queſti fuerint, vicini Epiſcopi eos cum conſenſu ſui Epiſcopi audiant, & inter eos definiant adhibiti ab eis Epiſcopi. Quòd ſi & ab eis provocandum putaverint, non provocent ad tranſmarina judicia, ſed ad Primates ſuarum Provinciarum, ſicut & de Epiſcopis ſæpe conſtitutum eſt. Ad tranſmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam ad communionem ſuſcipiatur.

Si quis excommunicatus, ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationem protulit.

CAP. XXIX. Item placuit univerſo Concilio, ut qui excom-

22. q. 3. Placuit univerſo.

CODEX CANONUM. CONCILIUM CARTHAGINENSE.

municatus ſuerit pro ſuo neglectu, ſivè Epiſcopus, ſivè quilibet Clericus, & tempore excommunicationis ſuæ ante audientiam communionem præſumpſerit: ipſe in ſe damnationis judicetur protuliſſe ſententiam.

De accuſato, vel accuſatore.

CAP. XXX. Item placuit, ut accuſatus vel accuſator in eo loco, unde eſt ille qui accuſatur, ſi metuit aliquam vim temerariæ multitudinis, locum ſibi eligat proximum, quò non ſit difficile teſtes perducere ubi cauſa finiatur.

Si qui Clerici ab Epiſcopis ſuis promoti contempſerint, nec illic maneant, unde recedere noluerunt.

CAP. XXXI. Item placuit, ut quicunque Clerici, vel Diaconi pro neceſſitatibus Eccleſiarum non obtemperaverint Epiſcopis ſuis, volentibus eos ad honorem ampliorem in ſua Eccleſia promovere: nec illic miniſtrent in gradu ſuo, unde recedere noluerunt.

Si quis Clericorum pauper promotus in ordine, poſtea habuerit aliquid, Eccleſiæ poteſtati ſubjaceat.

22. q. 3. *Placuit ut Epiſcopi.*

CAP. XXXII. Item placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Epiſcopatûs, vel Clericatûs ſui agros, vel quæcunque prædia nomine ſuo comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur: niſi admoniti in Eccleſiam eadem ipſa contulerint. Si autem ipſis propriè aliquid liberalitate alicujus, vel ſucceſſione cognationis obvenerit, faciant inde, quod eorum propoſito congruit: quòd ſi à ſuo propoſito retrorſum exorbitaverint, honore Eccleſiaſtico indigni, tanquam reptobi, judicentur.

Ut Presbyteri rem Eccleſiæ, in qua ſunt conſtituti, non vendant, & nulli Epiſcopo liceat rem tituli matricis Eccleſiæ uſurpare.

CAP XXXIII. Item placuit, ut Presbyteri non vendant rem Eccleſiæ, ubi ſunt conſtituti, neſcientibus Epiſcopis ſuis, quomodo (a) & Epiſcopis non liceat vendere prædia Eccleſiæ, (b) ignorante Concilio, vel Presbyteris ſuis. Non habente ergo neceſſitatem, nec Epiſcopo liceat matricis Eccleſiæ, nec Presbytero rem tituli ſui uſurpate.

22. q. 2. *Placuit ut Presbyteri.*

Ea. c. Non habenti.

Expliciunt Canones (c) Carthaginenſis Concilii.

(a) *Et Epiſcopis non liceat*] V. C. Nec Epiſcopis licet.

(b) *Ignorante Concilio*] V. C. *Inconſultò Concilio, vel cuncto Preſbyterio ſine ulla neceſſitate, & ut Epiſcopo non liceat matris Eccleſiæ rem tituli Preſbyteri ſui uſurpare. Aurelius Epiſcopus dixit: Juxta ſtatuta totius Concilii, &c.* In editione Dionyſii Exigui ſequitur: *Item Aurelius Epiſcopus dixit juxta ſtatuta, &c.* Quæ infra ad finem Africani Concilii habentur.

(c) *Carthaginenſis Concilii*] V I.

Digitized by Google

CONCILIUM AFRICANUM.

Tituli Canonum Diverſorum Conciliorum Africanæ Provinciæ, (a) numero CV.

1 QUòd nihil de Hipponenſi Concilio ſit emendandum.
2 Ut Epiſcopi, vel Clerici non facilè filios ſuos emancipent.
3 Ut Epiſcopi, vel Clerici non ordinentur, niſi omnes ſuos fecerint Chriſtianos.
4 Quòd, præter panem, & merum mixtum aquâ, nihil in ſacramentis offerri debeat.
5 Ut Clerici, vel continentes ad Virgines Viduaſque non accedant.
6 Ut Princeps Sacerdotum non appelletur Epiſcopus.
7 Ut Clerici tabernas, niſi in peregrinis, non ingrediantur.
8 Ut à jejunis Deo ſacrificia peragantur.
9 Ut in Eccleſiis convivia minimè celebrentur.
10 De Pœnitentibus.
11 De Virginibus.
12 De ægrotantibus, qui pro ſe reſpondere non poſſunt.
13 De paſſionibus Martyrum.
14 De parvulis, qui apud Donatiſtas baptizati ſunt.
15 De rebaptizationibus, reordinationibus, vel tranſlationibus Epiſcoporum.
16 Quot Epiſcopi ordinare Epiſcopum debeant.
17 Quot addi debeant Epiſcopi numero ordinatorum, ſi de ordinando Epiſcopo fuerit contradictum.
18 Ut de Eccleſia Carthaginis dies Paſchæ nuncietur.
19 De viſitandis Provinciis.
20 Ut Diœceſes, niſi ex conſenſu Epiſcopi proprii, Epiſcopum non accipiant.
21 Ut alienus Clericus minimè ſuſcipiatur ab alio.
22 Ut Carthaginenſi Epiſcopo, unde voluerit, Clericum liceat ordinare.

(a) *Numero CV.*] CL. Qui Canones excerpti ſunt in ſuperiore Concilio Carthaginenſi & in eo recitati & confirmati.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

23 Ut Epiſcopi, qui in Diœceſibus fuerint ordinati, Diœceſim ſibi nullam vendicent.
24 Ut parvuli apud Donatiſtas baptizati, in Catholici Clerici ordinentur.
25 De reliquiis Idolorum, vel templis ab Imperatoribus abolendis.
26 Ut Clerici de judicii ſui cognitione non cogantur in publico dicere teſtimonium.
27 De Paganorum conviviis auferendis.
28 De Spectaculis, ut die Dominico vel ceteris ſanctorum feſtivitatibus minimè celebrentur.
29 De Clericis damnatis.
30 De Hiſtrionibus Chriſtianis factis.
31 De Manumiſſionibus, ut in Eccleſia celebrentur, ab Imperatore poſcendum.
32 De Equitio damnato Epiſcopo.
33 Ut cum Donatiſtis leniùs agatur.
34 De litteris mittendis Judicibus, ut ea, quæ inter Donatiſtas & Maximianiſtas facta ſunt, innoteſcant.
35 Ut Clerici Donatiſtarum in Eccleſia Catholica ſuſcipiantur in Clero.
36 Ut legatio ad Donatiſtas componendæ pacis gratiâ dirigatur.
37 Qui Clerici ab uxoribus debeant abſtinere.
38 De his qui plebes proprias derelinquunt.
39 De Infantibus baptizandis, quoties dubitatur utrum fuerint baptizati.
40 Diem Paſchæ, die Concilii nunciandum.
41 Nè interventor Epiſcopus Cathedram, ubi interventor eſt, ſedeat.
42 De defenſoribus Eccleſiarum ab Imperatore poſcendis.
43 De Epiſcopis qui ad Concilia non occurrunt.
44 De Creſconio.
45 De Eccleſia Hipponenſium Diaretorum.
46 De Clericis qui intra annum cauſam ſuam agere non procurarint.
47 Ut de alieno Monaſterio receptos, nec Præpoſitos Monaſterii, nec Clericos liceat ordinare.
48 De Epiſcopis qui Hæreticos vel Paganos hæredes inſtituunt.
49 De Manumiſſionibus.
50 De falſis memoriis Martyrum.
51 De Idolorum reliquiis extirpandis.
52 Ut ab Epiſcopo Carthaginenſi, cum opus fuerit, omnium Epiſcoporum nomine dictentur & ſubſcribantur Epiſtolæ.
53 De Epiſcoporum ordine, ut qui poſteriùs ordinati ſunt, prioribus ſe non audeant anteferre.

54

54 De Quodvultdeo Episcopo.
55 De Maximiano Episcopo.
56 Ut Episcopi qui ordinantur, ab ordinatoribus suis Epistolas accipiant, quæ diem & Consulem præferant.
57 De his qui vel semel in Ecclesia legerint, ab aliis non posse promoveri.
58 De conveniendis Donatistis
59 Forma conventionis Donatistarum.
60 Quale commonitorium acceperunt Legati contra Donatistas.
61 Brevis causarum.
62 Concilium universale non, nisi necessitate, faciendum.
63 Ut ab electis Judicibus provocare non liceat.
64 Ut ab Imperatoribus postuletur Advocatorum defensio pro causis Ecclesiæ.
65 De Plebibus quæ nunquam Episcopos habuerunt.
66 De Plebibus vel Diœcesibus ex Donatistarum pravitate conversis.
67 De suggestione Maurentii Episcopi.
68 De pacificandis Ecclesiis, Romanâ, & Alexandrinâ.
69 De his qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut sic maneant.
70 De precibus ad altare dicendis.
71 De his qui publicorum judiciorum cognitionem ab Imperatore poposcerint.
72 De his qui, cùm in Africa non communicant, voluerint trans mare subripere.
73 Ut pergentes ad Comitatum causam suam vel Carthaginensi, vel Romano Pontifici insinuare procurent.
74 Concilium de cognitione Episcopi.
75 Concilium contra hæresim Pelagii & Cælestini.
76 Quòd Adam non sit factus à Deo mortalis.
77 Quòd parvuli in peccatorum remissionem baptizentur.
78 Quòd gratia Dei non solùm remissionem tribuit peccatorum, sed etiam præstat adjutorium nè peccetur.
79 Quòd gratia Christi non solùm scientiam tribuit, quid agamus, sed etiam dilectionem nobis inspirat, ut quòd scimus, implere valeamus.
80 Quòd sine Dei gratia nihil boni possumus implere.
81 Quòd non solùm humilis, sed & verax Sanctorum vox ista est: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* 1. Joan. 1.
82 Quòd in oratione Dominica sancti pro se dicant: *Dimitte nobis debita nostra.*
83 Quòd veraciter à sanctis dicatur: *Dimitte nobis debita nostra.*
84 De plebibus conversis à Donatistis.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

85 De Diœceſibus, qualiter eas dividant inter ſe Epiſcopi, tam Catholici, quàm qui ex Donati parte converſi ſunt.

86 Ut ſi quam Diœceſim Epiſcopus ab hæreſi liberans triennio poſſederit, nullus eam repetat.

87 De his qui in plebes, quas ad ſe putant pertinere, inconventis his à quibus tenentur, irruerint.

88 De his qui plebes ad ſe pertinentes negligunt.

89 Quòd electorum judicum ſententia ſperni non debeat.

90 Ut ſi Epiſcopus negligat ſuam Diœceſim, communione privetur.

91 De Epiſcopis qui Donatiſtas communicaſſe ſibi mentiti ſuerint.

92 De Preſbyteris, & Clericis, ut non appellent, niſi ad Africana Concilia.

93 De Virginibus, etiam minoribus, velandis.

94 Ne diutiùs Epiſcopi teneantur in Concilio, ternos ex ſe ſingularum Provinciarum Judices eligant.

95 Quòd excommunicati ad accuſationem admitti non debeant.

96 Quòd ſervi, & liberti, omneſque infames perſonæ non debeant accuſare.

97 Ut qui unum crimen non probaverit, ad alterum admitti non debeat.

98 Qui ad teſtimonium admittendi ſint.

99 De Epiſcopo qui excommunicat eum, qui ſibi ſoli crimen dicit eſſe confeſſum.

100 Ut non temerè quemquam communione privet Epiſcopus.

101 Epiſtola totius Concilii Africani ad Boniſacium, urbis Romæ Epiſcopum.

102 Epiſtola Cyrilli Alexandrini Epiſcopi ad Concilium Africanæ Provinciæ.

103 Epiſtola Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani ad memoratum Concilium.

104 Symbolum fidei Nicæni Concilii.

105 Epiſtola totius Concilii Africani ad Papam Cæleſtinum, urbis Romæ Epiſcopum.

CODEX CANONUM.

Incipiunt Canones Conciliorum diverſorum Aſricanæ Provinciæ, (a) numero CV.

CONCILIUM AFRICANUM.

RECITATA ſunt etiam in iſta Synodo diverſa Concilia univerſæ Provinciæ Africæ, tranſactis tempotibus Aurelii Carthaginenſis Epiſcopi celebrata, glorioſiſſimo Imperatore Theodoſio Auguſto III, & Abundantio, vito clariſſimo, Conſulibus, VIII idus Octobris, Hippone regio, in Secretario Baſilicæ pacis. Geſta hujus Concilii ideo deſcripta non ſunt, quia ea, quæ ibi ſtatuta ſunt, in ſupetioribus probantur inſerta.

In iſta Carthaginenſi, ſcilicet ſupra præmiſſa.

Theod. ſeniore ſcilicet.

De Concilio Carthaginenſi, ubi Legati Epiſcopi Proconſulares ad Concilium Adrumetinum deſtinantur.

GLORIOSISSIMIS Imperatoribus Arcadio III & Honorio II, Augg. Conſſ. VI kal. Juliarum, Carthagine. In hoc Concilio Legati * directi ſunt Epiſcopi Proconſulares ad Concilium Adrumetinum.

Al.* *delecti.*

De Concilio Carthaginenſi, ubi multa ſunt conſtituta.

CÆSARIO, & Attico. VV. CC. Conſſ. Quinto kal. Septembris, Carthagine, in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, cùm Aurelius Epiſcopus unà cum Epiſcopis conſediſſet: adſtantibus etiam Diaconis, advenientibus quoque Victore ſene Puppianenſe, Tuto Migirpenſe, Evangelo Aſſuritano.

VV. CC. Viris Clariſſimis.

Allocutio ad Epiſcopos, Aurelii Carthaginenſis Epiſcopi.

AURELIUS Epiſcopus dixit: Poſt diem præſtitutam Concilii conſedimus, ut recordamini, Fratres beatiſſimi, & arbitrabamur omnium Provinciarum per Africam Legationes conveniſſe ad diem, ut dixi, præſtitutam noſtri tractatûs. Sed cùm Sacerdotum noſtrorum Epiſtola * Byzacenorum ſuiſſet recitata, vel quid mecum iidem, qui tempus & diem Concilii prævenerant, tractaſſent, veſtræ charitati legeretur, lecta eſt etiam à Fratribus Honorato & Urbano, qui nobiſcum hodie * Concilio participantur, legatio Sitiſenſis Provinciæ deſtinata. Frater etiam Reginus Eccleſiæ Vegei Selitanæ litteras ad parvitatem meam datas Creſcentiani primæ ſedis, ut ipſe inſinuat, Numidiarum, & Aurelii Coepiſcoporum noſtrorum: in quibus ſcriptis veſtra mecum charitas recognoſcit promiſiſſe

Al.* *Byzacenorum.*

Al. * *Concilium.*

(a) *Numero CV.*] Centum quinquaginta excerpti, recitati & confirmati in Concilio Carthaginenſi VI.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

eoſdem, quòd aut ipſi dignarentur venire, aut ad hoc Concilium fuiſſent ex more deſtinaturi Legatos. Sed hoc, quia minimè factum videtur, diù ſe detineri de longinquo venientes Legati Mauritaniæ Sitiſenſis non poſſe teſtantur: & ideo, Fratres, ſi veſtræ charitati videtur, litteræ Fratrum noſtrorum Byzacenorum, ſed & breviarium, quod eidem Epiſtolæ adjunxerunt, ad hunc cœtum conrogatum legantur, ut ſi qua fortè illic movere charitatis veſtræ animum poſſunt, in eodem breviario, quæ diligentiùs fuerint animadverſa, in meliùs reformentur. Hoc enim Frater & Coepiſcopus noſter primæ ſedis, vir perſpectus merito ſuæ gravitatis, atque prudentiæ, Mizonius ſcribens ad meam parvitatem poſtulavit. Si ergo placet, quæ tractata ſunt, legantur, & ſingula à veſtra charitate conſiderentur.

(a) In hoc Concilio ſtatutum eſt, ut Epiſcopi ſine formata non navigent.

CÆSARIO, (b) & Attico VV. CC. Conſſ. ſexto kal. Julias, Carthagine, placuit, ut nullus Epiſcoporum naviget ſine formata Primatis. Geſta in authenticis, qui quæret, inveniet.

De Concilio iſto Legati ad Imperatores infra ſcripti diriguntur Epiſcopi.

V. C. Viri clariſſimi. In vetuſtis exemplaribus habetur Vic. aut ve.

POST Conſulatum glorioſiſſimi Imperatoris Honorii Auguſti IV, & Eutychiani V. C. quinto kal. Maias, Carthagine, in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, in hoc Concilio legationem ſuſceperunt Epigonius, & Vincentius Epiſcopi: ut pro confugientibus ad Eccleſiam, quocunque reatu involutis legem, de glorioſiſſimis Principibus mereantur, nè quis eos audeat abſtrahere.

In hoc Concilio legatio deſtinatur ad Romanum, & Mediolanenſem Epiſcopos, de parvulis qui apud Hæreticos baptizati ſunt; & ad Imperatorem, de Idolorum reliquiis auferendis, & de aliis rebus quamplurimis.

Fl. lego Flavii Stiliconis Viri clariſſimi.

POST (c) Conſulatum Fl. Stiliconis V. C. (d) XIV kal. Julias, Carthagine, in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ; cùm Aurelius Epiſcopus unà cum Epiſcopis ſuis conſediſſet, adſtantibus Diaconis, Aurelius Epiſcopus dixit: Eccleſiarum Dei per Africam

(a) *In hoc Concilio ſtatutum eſt, &c.*] Quæ ſequuntur ab his uſque ad illa quod nihil de Hipponenſi &c. cap. 1. in veteribus Codicibus inſerta ſunt inter caput 23 & 24. Sequitur autem hic in veteribus libris: *Epigonius Epiſcopus dixit, &c.*

(b) *Cæſario & Attico VV. CC. Conſſ.*] Non extat.

(c) *Poſt Conſulatum.*] Non extat.

(d) *XIIII Kalendas Julias*] V. C. Iſidoti XVII.

conſtitutarum neceſſitates mecum optimè novit charitas veſtra, ſanctiſſimi Fratres; & quoniam præſtitit Dominus ut ex aliqua parte ſancti cœtûs veſtri eſſet congregata præſentia, videtur mihi, ut has eaſdem neceſſitates, quas pro ſollicitudine noſtra indagare potuimus, in medium proferamus, quas cùm approbaverit veſtra ſinceritas, ſit conſequens, eligendum eſſe unum à noſtro numero Conſacerdotem, qui auxiliante Domino, & orationibus veſtris, & has ipſas neceſſitates ſuſcipere poſſit, & gnaviter peragendas implere, perrecturus ad tranſmarinas Italiæ partes, ut tam ſanctis Fratribus & Conſacerdotibus noſtris, Venerabili ſancto Fratri Anaſtaſio, ſedis Apoſtolicæ Epiſcopo, quàm etiam ſancto Fratri Venerio Sacerdoti Mediolanenſis Eccleſiæ, neceſſitatem ipſam, ac dolorem, atque inopiam noſtram valeat intimare. Ex his enim ſedibus hoc fuerat prohibitum, quod noverint, communi periculo providendum, maximè quia tanta indigentia Clericorum eſt, multæque Eccleſiæ ita deſertæ ſunt, ut nè unum quidem Diaconum, vel * in litterarum habere reperiantur. Nam de cæteris ſuperioribus gradibus & officiis tacendum arbitror, quia, ut dixi, ſi miniſterium Diaconi facilè non invenitur, multò magis ſuperiorum honorum invenire non poſſe certiſſimum eſt; & quotidie nos planctus diverſarum pene emortuarum plebium jam non ſuſtinemus: quibus niſi fuerit aliquando ſubventum, gravis nobis, & inexcuſabilis innumerabilium animarum pereuntium cauſa apud Deum manſura eſt.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

* Forte *lectorem.*

Quòd nihil de Hipponenſi Concilio ſit emendandum.

CAP. I. Epigonius (a) Epiſcopus dixit: In hoc breviario, quòd decerptum eſt de Concilio Hipponenſi, nihil arbitramur eſſe emendandum, vel aſſuendum, niſi ut dies ſanctæ Paſchæ tempore Concilii innoteſcat.

Ut Epiſcopi, vel Clerici non facile filios ſuos emancipent.

CAP. II. Ut Epiſcopi, vel Clerici filios ſuos à ſua poteſtate per emancipationem exire non ſinant: niſi de moribus eorum fuerint, & de ætate ſecuri, ut poſſint ad eos jam propria pertinere peccata.

Ut Epiſcopi vel Clerici non ordinentur, niſi omnes ſuos fecerint Chriſtianos.

CAP. III. Ut Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi non ordinentur priuſquam omnes, qui ſunt in domo eorum, Chriſtianos Catholicos fecerint.

Quòd præter panem & merum mixtum aquâ, nihil in Sacramentis offerri debeat

CAP. IV. Ut in Sacramentis Corporis & Sanguinis Domini nihil ampliùs offeratur, quàm quod ipſe Dominus tradidit, hoc eſt, panis & vinum aquâ mixtum, primitiæ verò, ſeu mel, & lac: quod uno die ſolemniſſimo in in-

De conſecr. Diſt. 2. In ſacramento.

(a) *Epigonius Epiſcopus dixit, &c.*] Sunt hæc ex Concilio Carthaginenſi in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, v. Kal Septemb. Cæſario & Attico Conſſ.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

fantum myſterio ſolet offerri: quamvis in altari offerantur, ſuam tamen habeant propriam benedictionem, ut à Sacramento Dominici Corporis, & Sanguinis diſtinguantur, nec amplius in primitiis offeratur, quàm de uvis, & frumentis.

Ut Clerici, vel continentes ad Virgines, vel Viduas, non accedant.

Diſt. 81. Clerici vel.

CAP. V. Clerici, vel continentes ad Viduas, vel Virgines, niſi ex juſſu, vel permiſſu Epiſcoporum, aut Preſbyterorum non accedant, & hoc non ſoli faciant, ſed cum Conclericis, vel cum quibus Epiſcopus, aut Preſbyter juſſerit, nec ipſi Epiſcopi, & Preſbyteri ſoli habeant acceſſum ad hujuſmodi fœminas: ſed ubi aut Clerici præſentes ſunt, aut graves aliqui Chriſtiani.

(f) *Ut Princeps Sacerdotum non appelletur Epiſcopus.*

Diſt. 99. c. Primæ ſedis.

CAP. VI. Ut primæ ſedis Epiſcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut ſummus Sacerdos, aut aliquid hujuſmodi: ſed tantùm primæ ſedis Epiſcopus.

Ut Clerici tabernas, niſi in peregrinis, non ingrediantur.

Diſt. 44. Clerici.

CAP. VII. Ut Clerici, edendi vel bibendi cauſâ, tabernas non ingrediantur, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi.

Ut à jejunis Deo ſacrificia celebrentur.

De conſecr. Diſt. 1. Sacramenta.

CAP. VIII. Ut Sacramenta altaris, non niſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo Cœna Domini celebratur; nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, ſive Epiſcoporum, ſive cæterorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat: ſi illi, qui faciunt, jam pranſi inveniuntur.

Ut in Eccleſiis convivia minimè celebrentur.

Diſt. 42. Nulli Epiſcopi.

CAP. IX. Ut nulli Epiſcopi, vel Clerici in Eccleſia conveniantur, niſi fortè tranſeuntes hoſpitiorum neceſſitate illic reficiant: populi etiam ab hujuſmodi conviviis, quantùm fieri poteſt, prohibeantur.

De Pœnitentibus.

20. q. 7. pro qualitate.

CAP. X. Ut pœnitentibus ſecundùm differentiam peccatorum Epiſcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, & ut Preſbyter inconſulto Epiſcopo non reconciliet pœnitentem: niſi abſentiæ Epiſcopi neceſſitate cogente. Cujuſcunque autem pœnitentis publicum, & vulgatiſſimum crimen eſt, quòd univerſam Eccleſiam commoverit, ante abſidem manus ei imponatur.

Item 26. q. 6. Presbyter. c. ſi.

(a) *Princeps Sacerdotum.*] Leo IX, Epiſt. ad Petrum & Joannem Epiſcopos Africæ. *In ſingulis Provinciis Africæ antiquitus inſtituebantur, non ſecundùm potentiam alicujus civitatis, ſed ſecundum tempus ſuæ ordinationis, quibus tamen omnibus præerat unus ſcilicet Carthaginenſis Archiepiſcopus, qui etiam non incongruè dici poſſet Metropolitanus propter Carthaginem Metropolim totius Africæ, quamvis major Metropolitanus ſit ex Archiepiſcopalibus dignitatibus.* De Primordiis Africæ ita legitur in Concilio Carthaginenſi, cap. 25: *Primæ ſedis Epiſcopus non appellatur, &c.*

De Virginibus.

28. q. 2. *Qui religiosis.*

CAP. XI. Ut Virgines ſacræ, cum parentibus, à quibus cuſtodiebantur, privatæ fuerint, ab Epiſcopo cuſtodiantur. Ubi autem Epiſcopus abſens eſt, providentia gravioribus fœminis commendetur, ut ſimul habitantes invicem ſe cuſtodiant: nè paſſim vagando Eccleſiæ lædant exiſtimationem.

De ægrotantibus, qui pro ſe reſpondere non poſſunt.

De conſecr. Diſt. 4. Ægrotantes, de conſecr. Diſt. 2. Scænicis.

CAP. XII. Ut ægrotantes, ſi pro ſe reſpondere non poſſunt, cùm voluntatis eorum teſtimonium hi, qui ſuis periculo proprio aſſuêre, dixerint, baptizentur. Ut ſcænicis, atque hiſtrionibus, cæteriſque hujuſmodi perſonis reconciliatio non negetur.

De Paſſionibus Martyrum.

CAP. XIII. Liceat etiam legi paſſiones Martyrum, cùm anniverſarii dies eorum celebrantur.

De parvulis, qui apud Donatiſtas baptizati ſunt.

2. q. 4. c. *Placuit ut.*

CAP. XIV. De Donatiſtis placuit, ut conſulamus Fratres, & Conſacerdotes noſtros Syricium, & Symplicianum de ſolis infantibus, qui baptizantur penes eoſdem: nè quod ſuo non fecerunt judicio, cùm ad Eccleſiam Dei ſalubri propoſito fuerint converſi, parentum illos error impediat, nè promovcantur ſacri altaris Miniſtri.

Quibus inſertis, Honoratus, & Urbanus Epiſcopi, Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifenſis, dixerunt: Jam dudum, cùm apud Sanctitatem veſtram allegaremus ſcripta, dilati ſumus eâ contemplatione, quouſque Fratres noſtri advenire poſſent de Numidia legati: ſed quia non parvi dies ſunt, quibus expectati minimè venerunt, ultra prætermittere, quæ nobis mandata ſunt à noſtris Coepiſcopis, non oportet; atque ideo Fratres ſuggeſtionem noſtram libenter admittite. De fide enim Nicæni tractatûs audivimus, verum * eſt de ſacrificiis inhibendis poſt prandium, ut ab jejunis, ſicut dignum eſt, offerantur, & tunc, & nunc firmatum eſt.

* Forte ♂

De rebaptizationibus, & reordinationibus, vel tranſlationibus Epiſcoporum.

De conſecr. Diſt. 4. Non licet fieri.

CAP. XV Illud autem ſuggerimus mandatum nobis: quod etiam in Capuenſi plenaria Synodo videtur ſtatutum, ut non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes, vel tranſlationes Epiſcoporum. Nam Creſconius * villæ Rhegenſis Epiſcopus, plebe ſuâ derelictâ, Tubunienſem invaſit Eccleſiam, nec uſque hodie commonitus, ſecundùm quod ſtatutum fuerat, relinquere eandem, quam invaſerat, plebem contempſit. Adverſùm iſtum quæ pronunciata fuerant, confirmata quidem audivimus: ſed petimus, ſecundùm quod nobis mandatum eſt, ut dignemini dare fiduciam, quo jam neceſſitate ipſâ cogente liberum nobis ſit Rectorem Provinciæ ſecundùm ſtatuta glorioſiſſimorum Principum adverſùs illum adire: ut qui miti admo-

Al.* *villa Regen.*

11. q. 1. c. *Petimus, ut dignemini.*

nitione ſanctitatis veſtræ adquieſcere noluit, & emendare inlicitum, authoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius Epiſcopus dixit: Servatâ formâ diſciplinæ non æſtimabitur appetitus, ſi à veſtra charitate modeſtè conventus recedere detractaverit: cùm fuerit ſuo contemptu, & contumacia faciente etiam authoritate jndiciariâ * conventus. Honoratus, & Urbanus Epiſcopi dixerunt: Hoc enim omnibus placet. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Placet, & juſtum eſt.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

* *Convictus, diſcedat.*

Quot Epiſcopi ordinare Epiſcopum debeant.

CAP. XVI. Honoratus, & Urbanus Epiſcopi dixerunt: Et illud nobis mandatum eſt, ut quia proximè Fratres noſtri Numidiæ duo Epiſcopi ordinare præſumpſerunt Pontificem: non niſi a XII cenſeatis celebrari Epiſcoporum ordinationes. Aurelius Epiſcopus dixit: Forma antiqua ſervabitur, ut non minus quàm tres ſufficiant, qui fuerint deſtinati ad Epiſcopum ordinandum. Propterea, quia in Tripoli ſortè, & in Arzuge interjacere videntur barbaræ gentes, nam in Tripoli, ut aſſeritur, Epiſcopi ſunt quinque tantummodo, & poſſunt ſortè de ipſo numero vel duo neceſſitate aliquâ occupari: difficile eſt enim ut de quolibet numero omnes poſſint occurrere, nunquid debet hoc ipſum impedimento eſſe Eccleſiaſticæ utilitati? Nam & in hac Eccleſia, ad quam dignata eſt veſtra Sanctitas convenire, crebro, ac pene per diem Dominicam ordinandos habemus: nunquid nam frequenter duodecim potero, vel decem, vel non multo minus advocare Epiſcopos? ſed facilè eſt mihi duos adjungere meæ parvitati vicinos. Quapropter cernit mecum charitas veſtra hoc ipſum obſervari non poſſe.

Quot addi debeant Epiſcopi numero ordinatorum, ſi de ordinando Epiſcopo fuerit contradictum.

CAP. XVII. Sed & illud eſt ſtatuendum, ut quando ad eligendum Epiſcopum convenerimus, ſi qua contradictio fuerit oborta, quia talia tractata ſunt apud nos, non præſumant ad purgandum eum, qui ordinandus eſt, tres Epiſcopi jam: ſed poſtuletur ad numerum ſupradictorum, ſi haberi poſſunt, unus vel duo, & in eadem plebe, cui ordinandus eſt, diſcutiantur primò perſonæ contradicentium. Poſtremò etiam illa, quæ objiciuntur, pertractentur, & cum purgatus fuerit in conſpectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum veſtræ Sanctitatis animo concordat, roboretur veſtræ dignationis reſponſione. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Satis placet.

Diſt. 23. c. Illud ſtatuendum eſt.

Ut de Eccleſia Carthaginis dies Paſchæ nuncietur.

CAP. XVIII. Honoratus, & Urbanus Epiſcopi dixerunt: Quoniam de commonitorio noſtro omnia tractata noſcuntur, addimus etiam de die Paſchæ nobis eſſe

esse mandatum, ut de Ecclesia semper Carthaginensi, sicuti adsolet, instituamur, & non sub angusto temporis spatio. Aurelius Episcopus dixit : Si Sanctitati vestræ videtur, quoniam nos spopondisse jam dudum meminimus, ut singulis quibusque annis ad tractandum conveniamus, & cùm * venerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus Paschæ dies per Legatos, qui adfuerint Concilio. Honoratus, & Urbanus Episcopi dixerunt : nunc de præsenti cœtu petimus, ut litteris Provinciam nostram de hac die informare dignemini. Autelius Episcopus dixit : Ita fiat necesse est.

Al. * *convenerimus.*

De visitandis Provinciis.

CAP. XIX. Honoratus, & Urbanus Episcopi dixerunt : Et illud nobis verbo mandatum est, ut quia constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas debere Provincias tempore Concilii visitandas esse, dignemini etiam, quod hoc anno secundùm ordinem distuliſtis, vel alio anno Mauritaniam Provinciam visitare. Aurelius Episcopus dixit : Tunc de Provincia Mauritania, propter quod in finibus Africæ posita sit, nihil statuimus, siquidem vicinæ sunt barbarico, sed præstet Deus, ut ex abundanti non pollicentes venire possimus ad vestram Provinciam. Cogitare enim debetis, fratres, quia hoc sibi, & Tripolitani, & Arzugitani fratres potuerunt exigere, si ratio pateretur.

Ut Diœceses, nisi ex consensu Episcopi proprii, Episcopum non accipiant.

CONCILIUM AFRICANUM. 16. q. 1. c. *Multis Conciliis.*

CAP. XX. Epigonius Episcopus dixit : Multis Conciliis hoc statutum à cœtu Sacerdotali est, ut plebes, quæ in Diœcesibus ab Episcopis retinentur * Episcopos nunquam habuerunt, nonnisi cum voluntate ejus Episcopi à quo tenentur, proprios accipiant rectores, id est Episcopos. At verò quia nonnulli dominatu quodam adepto communionem fratrum abhorrent, vel certè, cùm depravati fuerint, quasi in quadam arce tyrannica sibi dominatum * vendicant, quòd plerique tumidi, atque stolidi adversùm Episcopum suas cervices erigunt Presbyteri, vel conviviis sibi concinnantes plebem, vel certè persuasu maligno, ut illicito favore eosdem velint sibi collocare rectores. Quod quidem insigne mentis tuæ tenomus votum, Fratet religiose Autelii, qui hæc sæpe oppressisti, non curando tales petitores. Sed propter eorum malos cogitatus, & pravè continuata Concilia hoc dico, non debere rectorem accipere eam plebem, quæ in Diœcesi semper subjacuit, nec unquam proprium Episcopum habuit. Quapropter si universo sanctissimo cœtui placet hoc, quod prosecutus sum, confirmetur. Autelius Episcopus dixit : Frattis, & Consacerdotis nostri prosecutioni non obsisto : sed hoc me & feciſſe, & facturum esse profiteor circa eos sanè, qui fuerint concordes, non

Al. * *Episcopum.*

Al. * *vindicant.*

CODEX CANONUM. *CONCILIUM AFRICANUM.*

solùm circa Ecclesiam Carthaginensem, sed circa omne sacerdotale consortium. Sunt enim plerique conspirantes cum plebibus propriis, quas decipiunt, ut dictum est, eorum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosæ vitæ homines, vel certè inflati, & ab hoc consortio separati, qui putant propriæ plebi incubandum, & nonnunquam conventi ad Concilium venire detrectant: sua fortè nè prodantur flagitia metuentes. Dico, si placet, circa hos non tantùm Diœceses non esse servandas, verùm & de propria Ecclesia, quæ illis malè saverit, omnimodo adnitendum, ut etiam authoritate publicâ rejiciantur, atque ab ipsis principalibus Cathedris removeantur. Oportet enim, ut qui universis fratribus, ac toto Concilio inhæserit, non solùm suam integrè, sed & Diœceses possideat. At verò, qui sibimet putant plebes sufficere, fraternâ dilectione contemptâ, non tantùm Diœceses amittant, sed, ut dixi, etiam propriis publicâ careant authoritate, ut rebelles. Honoratus, & Urbanus Episcopi dixerunt: Summa provisio Sanctitatis tuæ cohæsit mentibus singulorum, & puto, omnium responsione ea quæ prosequi dignatus es, roboranda. Universi Episcopi dixerunt: Placet, placet.

2. *Timoth.* 4.

Ut alienus Clericus minimè susciptatur ab alio.

CAP. XXI. Epigonius Episcopus dixit: In multis Conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc * confirmandum est à vestra prudentia, beatissimi Fratres, ut Clericum alienum nullus sibi præripiat Episcopus præter ejus arbitrium, cujus fuerit Clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium, & audacem extitisse, ut eum, qui à me baptizatus est, cùm esset puer egentissimus, mihi ab eodem commendatus, cùmque multis annis à me aleretur, atque incresceret, hunc, ut dixi, baptizatum esse in Ecclesia mea per manum parvitatis meæ constat, idem in Diœcesi Mappalienſi lector esse cœperat, imò annis fermè duobus legerat, nescio quo contemptu humilitaris meæ idem Julianus eum arripuit, quem dicit quasi proprium civem sui loci Vazaritani, me inconsulto usurpare, nam & Diaconum illum ordinavit, hoc si liceat, pateat hæc licentia à vobis, beatissimi Fratres: si minùs, tam impudens cohibeatur, nè se misceat communioni cujusquam. Numidius Episcopus dixit: Si non postulata, neque consulta tuâ dignatione id videtur seciſſe Julianus, judicamus omnes iniquè factum, atque indignè. Quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, & cum satisfactione eundem Clericum, quem fuerat ausus ordinare, revocaverit tuæ plebi, contra statuta Concilii faciens, contumaciæ suæ separatus à nobis, excipiet judicium. Epigonius Episcopus dixit: Ætate pater, & ipsâ promotione antiquissimus, vir laudabilis, frater & collega noster

Al.* *confirmatum.*

Victor vult hanc petitionem generalem omnibus effici.

Ut Carthaginenſi Epiſcopo, unde voluerit, Clericum liceat ordinare.

Cap. XXII. Aurelius Epiſcopus dixit: Sermonem meum admittite, Fratres. Contingit nonnunquam, ut poſtulentur ab Eccleſiis, quæ præpoſitis egent, ut Preſbyteris, vel Epiſcopis: & tamen memor ſtatutorum id ſequor, ut conveniam Epiſcopum ejus, atque ei inculcem, quod ejus Clericus à qualibet Eccleſia poſtuletur, ſed fortè in hodierno non reluctati ſunt, & nequando contingat, ut reluctentur, cùm fuerint à me in hac cauſa poſtulati: quem ſcitis multarum Eccleſiarum, & ordinandorum curam ſuſtinere. Juſtum eſt ergo, ut quemlibet Conſacerdotum conveniam cum duobus è conſortio noſtro, vel tribus teſtibus. Sin verò indevotus extiterit, quid cenſet charitas veſtra faciendum? Ego enim cunctarum Eccleſiarum, dignatione Dei, ut ſcitis, Fratres, ſollicitudinem ſuſtineo. Numidius Epiſcopus dixit: Fuit ſemper hæc licentia huic ſedi, ut unde vellet, & de cujus nomine fuiſſet conventus, pro deſiderio cujuſque Eccleſiæ ordinare Epiſcopum. Epigonius Epiſcopus dixit: Bonitas ſequeſtrat poſſibilitatem, minùs enim præſumis, Frater, cùm te bonum, & clementem omnibus præbes; habes enim hoc in arbitrio ſatis eſt, ut ſatisfiat perſonæ uniuſcujuſque Epiſcopi in prima tantummodo conventione. Si autem quod * libet huic ſedi vendicandum ſibi fuerit arbitratus, neceſſe habes tu omnes Eccleſias ſuffulcire, unde tibi non poteſtatem damus, ſed tua adſignamus: ut liceat voluntati tuæ & ſemper tenere quem voles, ut præpoſitos plebibus, vel Eccleſiis non conſtituas, qui poſtulati fuerint, & unde voles. Poſthumianus Epiſcopus dixit: Nè inde, qui unum habuerit, nunquid debet illi unus Preſbyter auferri? Aurelius Epiſcopus dixit: Sed Epiſcopus unus eſſe poteſt, per quem dignatione divinâ Preſbyteri multi conſtitui poſſint; unus autem Epiſcopus difficilè invenitur conſtituendus. Quapropter ſi neceſſarium Epiſcopatui quis habuerit Preſbyterum, & unum, ut dixiſti, frater, habuerit: etiam ipſum ad promotionem dare debebit. Poſthumianus Epiſcopus dixit: Ergo ſi habet alius abundantes Clericos, debet mihi alia plebs ſubvenire. Aurelius Epiſcopus dixit: Sanè quando tu Eccleſiæ alteri ſubveneris, perſuadebitur illi, qui plures habet Clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur.

Cunctarum per Africam tantùm. Non per totum orbem, ſicut Rom. Pont. Diſt. 29. Ita Dominus.

Ut Epiſcopi, qui in Diœceſibus fuerint ordinati, Diœceſim ſibi nullam vendicent.

Cap. XXIII. Honoratus, & Urbanus Epiſcopi dixerunt: Audivimus conſtitutum, ut Diœceſes non mereantur Epiſcopos accipere, niſi conſenſu ejus, ſub quo fuerant conſtitutæ: ſed in Provincia noſtra cùm aliqui fortè in Diœceſi, concedente eo Epiſ-

Al. * *licet.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM AFRICANUM.

copo, in cujus poteſtate ſuerant conſtituti, ordinati ſunt Epiſcopi, etiam Diœceſes ſibi vendicant, hoc & corrigi charitatis veſtræ judicio, & inhiberi de cætero debet. Epigonius Epiſcopus dixit: Singulis Epiſcopis ſervatum eſt, quod decebat, ut ex maſſa Diœceſium nulla carperetur, ut proprium Epiſcopum habuiſſet, niſi ipſe conſenſum adhibuiſſet concedendi. Sufficiat enim ſi conceſſerit, ut eadem Diœceſis permiſſa proprium tantùm Epiſcopum habeat, cæteras ſibi non vindicent Diœceſes, quia exempta de faſce multarum ſola meruit honorem Epiſcopatus ſuſcipere. Aurelius Epiſcopus dixit: Non dubito charitati veſtræ omnium placere eum, qui in Diœceſi, concedente Epiſcopo, quæ matricem tenuit, ſolam eandem retinere plebem, in qua fuerit ordinatus. Quoniam igitur univerſa arbitror fuiſſe tractata, ſi omnia cum animo veſtro convenerunt, ſermone veſtro cuncta roborate. Univerſi Epiſcopi dixerunt: Omnia nobis hæc placuerunt, & hæc noſtrâ ſubſcriptione firmavimus, & ſuſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

Ut parvuli apud Donatiſtas baptizati, in Catholica Eccleſia Clerici ordinentur.

Supra c. 24. 2. q. 4. c. Qui apud Donatiſtas.

CAP. XXIV. Unde (a) quoniam ſuperiori Concilio ſtatutum eſſe mecum recognoſcit unanimitas veſtra, ut hi, qui apud Donatiſtas parvuli baptizati ſunt, nondum, ſcire valentes erroris eorum interitum: & poſteaquam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnitâ veritate falſitatem eorum abhorrentes ad Eccleſiam Dei Catholicam per univerſum mundum diffuſam ordine aptiquo, per manûs impoſitionem recepti ſunt, debere talibus ſuſcipiendum munus Clericatûs non impedire nomen erroris, cùm veram Eccleſiam illorum putaverint ad fidem accedendo, & ibi Chriſto crediderint, & Trinitatis ſacramenta perceperint, quæ omnia vera, & ſancta, atque divina eſſe certiſſimum eſt, & in his omnem animæ ſpem conſtitutam. Quanquam & Hæreticorum præſumpta audacia, veritatis nomine palliata, hæc tradere audiat, quæ quoniam ſimplicia ſunt, ut prænonet beatus Apoſtolus dicendo: Unus Deus, una fides, unum baptiſma, & iterari non liceat, quod ſemel dare oportet, anathematizato nomine erroris, recipiantur per manûs impoſitionem in unam Eccleſiam, columbam, ut dictum eſt, & unam matrem omnium Chriſtianorum, ubi omnia illa Sacramenta ſalubriter & æterna, & vitaliter accipiuntur: quæ perſeverantibus in hæreſi magnam damnationis pœnam conquirunt, ut quòd eis in veritate ad æter-

Epheſ. 4.

(a) *Unde quoniam*] Hæc ſunt ex Concilio Carthagine habito in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ XVII Kal. Jul. poſt Conſulatum Fl. Stiliconis.

nam vitam conſequendam eſſet luminoſius, hoc in errore ſit tenebroſius atque damnoſius. Quòd fugientes nonnulli, & matris Eccleſiæ ubera cognoſcentes, qui illa omnia ſancta myſteria amore veritatis crediderunt, atque perceperunt, quibus Sacramentorum rebus cùm vitæ bonæ probitas acceſſerit, ſine dubio ad officium Clericatûs tales eſſe applicandos, & maximè in tanta rerum neceſſitate, nullus eſt, qui non * concedat. Quanquam nonnulli ejuſdem ſectæ Clerici cum plebibus, atque honoribus ſuis ad nos tranſire deſiderent: qui amore honoris aut perſuadent ad vitam, aut retinent ad ſalutem. Sed hoc majori fratrum ſupradictorum conſiderationi dimittendum cenſeo: ut prudentiori ſuo conſilio noſtræ ſuggeſtionis ſermonem cùm perpenderint, quid de hac re eis placeat, nos informare dignentur. Tantùm de his, qui infantes baptizati ſunt ſatagimus, ut noſtræ, ſi placet, in iiſdem ordinandis conſentiant voluntati. Omnia ergo, quæ ſuperiùs comprehendimus, apud ſanctos Epiſcopos agenda eſſe mecum honorabilis fraternitas veſtra perpendat.

Al.* *cedat.*

De reliquiis Idolorum, vel templis ab Imperatoribus abolendis.

Cap. XXV. Inſtant etiam aliæ neceſſitates à religioſis Imperatoribus poſtulandæ, ut reliquias Idolorum per omnem Africam jubeant penitus ſamputari: nam pleriſque in locis maritimis, atque poſſeſſionibus diverſis adhuc erroris iſtius iniquitas viget, ut præcipiantur & ipſa deleri, & templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis conſtituta nullo ornamento ſunt, jubeantur omni modo deſtrui.

Canonum. Codex *Concilium Africanum.*

Ut Clerici de judicii ſui cognitione non cogantur in publico dicere teſtimonium.

Cap. XXVI. Petendum etiam, ut ſtatuere dignentur, ut ſi ſortè in Eccleſia quamlibet cauſam jure Apoſtolico Eccleſiis impoſito agere voluerint, & ſortaſſe deciſio Clericorum uni parti diſplicuerit, non liceat Clericum in judicio ad teſtimonium devocari eum, quia cognitor, vel præſens fuit, ut nulla ad teſtimonium dicendum Eccleſiaſtici cujuſlibet perſona pulſetur.

De Paganorum conviviis auferendis.

Cap. XXVII. Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili * attracta ſunt, ita ut nunc à Paganis Chriſtiani ad hæc celebranda cogantur, ex qua re temporibus Chriſtianorum Imperatorum perſecutio altera fieri occultè videatur, vetari talia jubeant, & de civitatibus, & de poſſeſſionibus impoſitâ pœnâ prohiberi: maximè, cùm etiam in natalibus beatiſſimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipſis locis ſacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam,

Al.* *attracta.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

quod pudoris eſt dicere, ſaltationes ſceleratiſſimas per vicos, atque plateas exerceant, ut matronalis honor, & innumerabilium fœminarum pudor, devotè venientium ad ſacratiſſimum diem, injuriis laſcivientibus appetatur, ut etiam ipſius ſanctæ religionis pene fugiatur acceſſus.

De ſpectaculis, ut die Dominico vel cæteris ſanctorum feſtivitatibus minimè celebrentur.

CAP. XXVIII. Necnon & illud petendum, ut ſpectacula theatrorum cæterorumque ludorum die Dominicâ, vel cæteris religionis Chriſtianæ diebus celeberrimis amoveantur, maximè quia ſancti Paſchæ octavarum die populi ad circum magis, quàm ad Eccleſiam conveniunt, deberi transferri devotionis eorum dies, ſiquando occurrerint, nec oportere etiam quemquam Chriſtianorum cogi ad hæc ſpectacula; maximè, quia in his exercendis, quæ contra præcepta Dei ſunt, nulla perſecutionis neceſſitas à quoquam adhibenda eſt: ſed uti oportet hominem liberâ voluntate ſubſiſtat ſibi divinitus conceſſâ. Corporatorum enim maximè periculum conſiderandum eſt, qui contra præcepta Dei magno terrore coguntur ad ſpectacula convenire.

De Clericis damnatis.

CAP. XXIX. Et illud petendum, ut ſtatuere dignentur, ut ſi quis cujuſlibet honoris Clericus judicio Epiſcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum ſivè ab Eccleſiis quibus præfuit, ſivè à quolibet homine defenſari, interpoſitâ pœnâ damni, pecuniæ, atque honoris, quo nec ætatem, nec ſexum excuſandum eſſe præcipiant.

De Hiſtrionibus Chriſtianis factis.

CAP. XXX. Et de his etiam petendum, ut ſi quis ex qualibet ludicra arte ad Chriſtianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non cum liceat à quoquam iterum ad eadem exercenda reduci, vel cogi.

*De Manumiſſionibus, * ut in Eccleſia celebrentur, ab Imperatore poſcendum.*

Al.* in Eccleſia celebrandis.

CAP. XXXI. De manumiſſionibus ſanè in Eccleſia dicendis, ſi id noſtri Conſacerdotes per Italiam facere reperiuntur, noſtræ etiam erit fiduciæ iſtorum ordinem ſequi: datâ planè licentiâ miſſo Legato, ut quæcunque dignâ fide pro ſtatu Eccleſiæ, & ſalute animarum agere potuerit, nos laudabiliter in conſpectu Domini accepturos. Quæ omnia, ſi Sanctitati veſtræ placent, edicite: ut & meam ſuggeſtionem ratam eſſe vobis advertant, & noſtram omnium conſenſionem ſinceritas eorum libenter accipiat. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placent hæc, quæ injuncta ſunt peragenda, & prudenter à tua Sanctitate narrata.

De Equitio damnato Epiſcopo.

CAP. XXXII. Aurelius Epiſcopus dixit: Equitii etiam, olim

merito ſuo Epiſcopali ſententiâ damnati, non arbitror prætereundam eſſe Legationis cauſam : ut ſi fortè eum in illis partibus repererit, ſit eidem Fratri noſtro curæ pro Eccleſiæ ſtatu quod oportuerit, vel ubi licuerit, adversùs eum peragere. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt : Multùm placet, & iſta perſecutio, maximè cùm olim damnatus ſit Equitius, & ejus impudens inquietudo pro ſtatu & ſalute Eccleſiæ magiſque ubique repellenda. Et ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis, huic decreto conſenſi & prælecto ſubſcripſi : ſimiliter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

In hoc Concilio litteræ leguntur Anaſtaſii Romani Pontificis, de Donatiſtis Catholicos Epiſcopos admonentis.

Vincentio, (a) & Flabito VV. CC. Conſſ. Idus Septembris, Carthagine in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, cùm in Concilio congregati in Eccleſia Carthaginenſi conſediſſemus ex Africanis omnibus Provinciis Epiſcopi, id eſt, Aurelius ejuſdem ſedis Epiſcopus cum collegis ſuis, quos eorum ſubſcriptio manifeſtat : ait idem Aurelius Epiſcopus, recitatis Epiſtolis beatiſſimi Fratris, & conſacerdotis noſtri Anaſtaſii, Eccleſiæ Romanæ Epiſcopi, quibus nos paternæ, & fraternæ charitatis ſollicitudine, ac ſinceritate adhortatus eſt, ut de hæreticorum, & ſchiſmaticorum Donatiſtarum inſidiis, & improbitatibus, quibus Africanam Eccleſiam Catholicam graviter vexant, nullo modo diſſimulemus. Gratias agimus Domino noſtro, quòd illi optimo, ac ſancto Antiſtiti ſuo tam piam curam pro membris Chriſti, quamvis in diverſitate terrarum, ſed in una compage corporis conſtitutis, inſpirare dignatus eſt.

Ut cum Donatiſtis lenius agatur.

CAP. XXXIII. Deinde pertractatis, & conſideratis omnibus, quæ utilitati Eccleſiæ convenire videbantur, annuente, atque admonente Spiritu Dei eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de Dominici corporis unitate inquietâ diſſenſione præciſis, leniter, & pacificè agere : ut quantùm in nobis eſt omnibus, qui eorum communione, & ſocietate irretiti ſunt per univerſas Provincias Africanas penitus innoteſcat, quàm miſerabili errore devincti ſunt, nè fortè, ſicut dicit Apoſtolus, nobis in manſuetudine corripientibus diverſa ſentientes det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant de diaboli laqueis, captivati ab ipſo in ipſius voluntatem. 2. *Timoth.* 2.

De litteris mittendis Judicibus, ut ea, quæ inter Donatiſtas & Maximianiſtas acta ſunt, innoteſcant.

CAP. XXXIV. Itaque placuit, ut ex Concilio noſtro litteræ

(a) *Vincentio & Flabito*] V. C. *Flavita.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM AFRICANUM.

darentur ad Judices Africanos, à quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Eccleſiam Catholicam, in quo Epiſcopalis authoritas communiri civitatibus poteſt, id eſt, ut * judicari à poteſtate atque diligentia ex fide Chriſtiana quid geſtum ſit in omnibus locis, in quibus Maximianiſtæ Baſilicas obtinuerunt, qui ab eis ſchiſma fecerunt, inquirant, & geſtis publicis propter firmam notitiam, omnibus neceſſariam, faciant inhærere.

* Lego *judiciaria.*

Ut Clerici Donatiſtarum in Eccleſiâ Catholicâ ſuſcipiantur in Clero.

CAP. XXXV. Deinde placuit, ut litteræ mittantur ad Fratres, & Coepiſcopos noſtros, & maximè ad Sedem Apoſtolicam, in qua præſidet memoratus venerabilis frater, & collega noſter Anaſtaſius, quo noverit habere Africam magnam neceſſitatem, propter Eccleſiæ pacem, & utilitatem: ut & ipſis Donatiſtis quicunque Clerici correcto conſilio ad Catholicam unitatem tranſire voluerint, ſecundùm uniuſcujuſque Epiſcopi Catholici voluntatem, atque conſilium, qui in eodem loco gubernat Eccleſiam, ſi hoc paci Chriſtianæ prodeſſe viſum fuerit, in ſuis honoribus ſuſcipiantur, ſicut prioribus ejuſdem diviſionis temporibus factum eſſe manifeſtum eſt. Quod multarum, & penè omnium Africanarum Eccleſiarum, in quibus talis error exortus eſt, exempla teſtantur, non ut Concilium, quod in tranſmarinis partibus de hac re factum eſt, diſſolvatur: ſed ut illud maneat circa eos, qui ſic tranſire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compenſatio procuretur. Per quos autem vel omni modo * perfici, vel adjuvari manifeſtis fraternarum animarum lucris Catholica unitas in locis, in quibus degunt, viſa fuerit: non eis obſit, quod contra honores eorum, quamvis ſalus nulli intercluſa ſit, in tranſmarino Concilio ſtatutum eſt, id eſt, ut ordinati in parte Donati, ſi ad Catholicam correcti tranſire voluerint, non ſuſcipiantur in honoribus ſuis ſecundùm tranſmarinum Concilium, ſed exceptis his, per quos Catholicæ unitati conſuletur.

Al. * *prafici.*

Ut Legatio ad Donatiſtas componendæ pacis gratiâ dirigatur.

CAP. XXXVI. Deinde placuit, ut his peractis Legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, ſine qua ſalus Chriſtiana non poteſt obtineri, & numero noſtro ad ipſorum Donatiſtarum, ſivè quos habent Epiſcopos, ſivè ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quàm nihil habeant quòd adversùs Eccleſiam Catholicam juſtè poſſint dicere; maximè, ut manifeſtum fiat omnibus per geſta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipſi de Maximianiſtis ſchiſmaticis ſuis egerint: ubi eis divinitus demonſtratur, ſi attendere velint, tam iniquè tunc illos ab Eccleſiæ unitate præciſos, quàm

quàm iniquè nunc clamant à ſe Maximianiſtas ſchiſma feciſſe, ex quorum tamen numero quos jam plenarii Concilii ſui authoritate damnaverant, in ſuis honoribus denuo receperunt, baptiſmum, quem damnati, & excluſi dederant, acceptaverunt: ut videant, quàm ſtulto corde reſiſtant paci Eccleſiæ toto orbe diffuſæ, cùm iſta faciant pro parte Donati, neque ſe iſtorum, quos ita receperunt, communione, propter intuitum pacis contaminari dicant, & nos condemnent, id eſt Eccleſiam Catholicam, etiam in extremis terrarum partibus conſtitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accuſantes convincere nequiverunt.

Qui Clerici ab uxoribus debeant abſtinere.

Supra in Conc. Carth. c. 25. CAP. XXXVII. Præterea (a), cùm de quorundam Clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur: placuit, Epiſcopos, & Presbyteros, & Diaconos ſecundùm priora ſtatuta etiam ab uxoribus continere, quòd niſi fecerint, ab Eccleſiaſtico removeantur officio. Cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, ſed ſecundùm uniuſcujuſque Eccleſiæ conſuetudinem obſervari debere.

De his qui plebes proprias derelinquunt.

7. q. 1. c. Placuit, ut nemini. CAP. XXXVIII. Rurſum placuit, ut nemini ſit facultas, relictâ principali Cathedrâ ad aliquam Eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre, vel in re propria diutiùs quàm oportet, conſtitutum, curam, vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

De infantibus baptizandis, quoties dubitatur utrùm fuerint baptizati.

De conſecr. Diſt. 4. c. Placuit de infantibus. CAP. XXXIX. Item placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certiſſimi teſtes, qui eos baptizatos eſſe ſine dubitatione teſtentur, neque ipſi ſunt per ætatem de traditis ſibi ſacramentis idonei reſpondere, abſque ullo ſcrupulo eos eſſe baptizandos, ne iſta trepidatio eos faciat ſacramentorum purgatione privari. Hinc enim Legati Maurorum, Fratres noſtri, conſuluerunt: quia multos tales à barbaris redimunt.

Diem Paſchæ, & diem Concilii nunciandum.

De conſecr. Diſt. 3. Placuit ut venerabilis. CAP. XL. Item placuit, ut dies venerabilis Paſchæ formatarum ſubſcriptione omnibus intimetur: dies verò Concilii idem ſervetur, qui in Hipponenſi Concilio conſtitutus eſt, id eſt, x Kal. Septembris. Et ſcribendum ad ſingularum quarumque Provinciarum Primates, ut quando apud ſe Concilium congregant, iſtum diem non impediant.

(a) *Præterea, &c.*] Tertius Canon Concilii V.

CODEX CANONUM.

Ne interventor Epiſcopus Cathedram, ubi interventor eſt, teneat.

CONCILIUM AFRICANUM. 7. q. 1. c. Conſtitutum eſt.

CAP. XLI. Item conſtitutum eſt, ut nulli interceſſori licitum ſit Cathedram, cui interceſſor datus eſt, quibuſlibet populorum ſtudiis, vel ſeditionibus retinere, ſed dare operam, ut intra annum eiſdem Epiſcopum provideat: quòd ſi neglexerit, anno exempto interventor alius tribuatur.

De defenſoribus Eccleſiarum ab Imperatore poſcendis.

23. q. 3. Ab Imperatoribus.

CAP. XLII. Ab Imperatoribus, univerſis viſum eſt, poſtulandum propter afflictionem pauperum, quorum, moleſtiis ſine intermiſſione fatigatur Eccleſia, ut defenſores eis adversùs potentias divitum cum Epiſcoporum proviſione delegentur.

De Epiſcopis qui ad Concilia non occurrunt.

Diſt. 18. c. Placuit, ut.

CAP. XLIII. Item placuit, ut quotieſcunque Concilium congregandum eſt, Epiſcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque aliquâ graviori neceſſitate impediuntur, competenter occurrant, & à Primatibus ſuarum quarumque Provinciarum intimetur, ut de univerſis Epiſcopis vel duæ, vel tres turmæ fiant, ac de ſingulis turmis viciſſim, quotquot electi fuerint, ad diem Concilii inſtantiſſimè occurrant. Quòd ſi non potuerint occurrere, excuſationes ſuas in * tractatoria ſubſcribant, vel ſi poſt adventum tractoriæ aliquæ neceſſitates repentè forſitan ortæ fuerint: nili rationem impedimenti ſui apud ſuum Primatem reddiderint, Eccleſiæ ſuæ communione debere eſſe contentos.

* Gratianus habet *litteratoria conferibuat.*

De Creſconio.

CAP. XLIV. DeCreſconio Villa-Regenſi hoc omnibus viſum eſt, ut hinc quoque Primati Numidiæ intimetur, quò cognoſcat memoratum Creſconium ſcriptis ſuis conveniendum eſſe, ut proximo univerſali Africano Concilio ſuam præſentiam non differat exhibere: quòd ſi venire contempſerit, in ſe cognoſcat ſententiam promulgatam.

De Eccleſia Hipponenſium Diaretorum.

CAP. XLV. Rurſum placuit, ut quoniam Hipponenſium Diaretorum Eccleſiæ deſtitutio non eſt diutius negligenda, Eccleſiæ ibi ab his retineantur, qui Equitii facinoroſam communionem declinaverunt, miſſis ex præſenti Concilio Epiſcopis, Regino, Alypio, Auguſtino, Materno, Theaſio, Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Ambivio, Fortunato, Quodvultdeo, Honorio, Januatio, Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evangelo, & Rogatiano. Convertis ergo, & correctis his, qui culpabili pertinaciâ fugam ejuſdem Equitii expectandam putabant, cum omnium voto eis Epiſcopus ordinetur. Si autem illi pacem conſiderare noluerint, non impediant in eligendo ad ordinandum præpoſito

utilitatem tanto tempore Eccleſiæ deſtitutæ.

De Clericis qui intra annum cauſam ſuam agere non procuraverint.

71. q. 3. c. Rurſus conſtitutum eſt.

CAP. XLVI. Rurſus conſtitutum eſt, ut quoties Clericis convictis, & confeſſis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter Eccleſiæ opprobrium, aut inſolentem inſultationem Hæreticorum, atquè Gentilium, ſi fortè cauſæ ſuæ adeſſe voluerint, & innocentiam ſuam aſſerere, intra annum excommunicationis hoc faciant: ſi verò intra annum cauſam ſuam purgare contempſerint, nulla eorum vox poſtea penitus audiatur.

Ut de alieno Monaſterio ſuſceptos, nec præpoſitos Monaſterii, nec Clericos liceat ordinare.

Diſt. 58. c. ſi.

CAP. XLVII. Item placuit, ut ſi quis de alterius Monaſterio repertum vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in ſuo Monaſterio Majorem Monaſterii conſtituerit, Epiſcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione contemptus ſit, & ille neque Clericus, neque Præpoſitus perſeveret.

De Epiſcopis qui Hæreticos vel Paganos hæredes inſtituunt.

CAP. XLVIII. Item conſtitutum eſt, ut ſi quis Epiſcopus hæredes extraneos à conſanguinitate ſua, vel Hæreticos etiam conſanguineos, aut Paganos Eccleſiæ prætulerit, ſaltem poſt mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur. Nec excuſari poſſit, ſi inteſtatus deceſſerit, qui utique debuit factus Epiſcopus rei ſuæ ordinationem congruam ſuæ profeſſioni nequaquam differre.

De Manumiſſionibus.

CAP. XLIX. Item placuit, ut de Manumiſſionibus in Eccleſia celebrandis ab Imperatore petatur.

De falſis memoriis Martyrum.

De conſecr. Diſt. 1. Placuit ut altaria.

CAP. L. Item placuit, ut altaria, quæ paſſim per agros, & per vias, tanquam memoriæ Martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Epiſcopis, qui locis eiſdem præſunt, ſi fieri poteſt, evertantur: ſi autem hoc per tumultus populares non ſinitur, plebes tamen admoneantur, nè illa loca frequentent, ut qui rectè ſapiunt, nullâ ibi ſuperſtitione devincti teneantur, & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, niſi ubi corpus, aut aliquæ reliquiæ ſunt, aut origo alicujus habitationis, vel poſſeſſionis, vel paſſionis fideliſſimâ origine traditur. Nam quæ per ſomnia, & per inanes quaſi revelationes quorumlibet hominum ubicunque conſtituuntur altaria, omni modo reprobentur.

De Idolorum reliquiis extirpandis.

CAP. LI. Item placuit ab Imperatoribus glorioſiſſimis peti, ut reliquiæ Idololatriæ non ſolùm in ſimulacris, ſed in quibuſcunque locis, vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

Ut ab Epiſcopo Carthaginenſi, cùm opus fuerit, omnium Epiſcoporum nomine dictentur & ſubſcribantur Epiſtolæ.

CAP. LII. Ut ſi quæ litteræ dictandæ in Concilio placuerint, venerandus Epiſcopus, qui huic Sedi præſidet, omnium nomine dictare, & ſubſcribere dignetur, in quibus etiam ad Epiſcopos Legatos, qui per Provincias Africanas in cauſa Donatiſtarum mittendi ſunt, placuit litteras dari tenorem mandati continentes, quem non egrediantur. Et ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

In hoc Concilio præterita decreta firmantur.

Glorioſiſſimis Imperatoribus Arcadio, & Honorio Auguſtis V. Conſſ. ſexto Kal. Septembris, in civitate Melibitana, in Secretario Baſilicæ, cùm Aurelius Epiſcopus Carthaginenſis in Concilio univerſali conſediſſet, adſtantibus Diaconis, Aurelius Epiſcopus dixit: Quoniam Eccleſiæ ſanctæ unum eſt corpus, omniumque membrorum caput eſt unum, factum eſt, volente Deo, & noſtram infirmitatem juvante, ut ad hanc Eccleſiam veniremus dilectionis, & fraternitatis gratiâ invitati, unde quæſo charitatem veſtram, quia ita credendum eſt, quia noſter acceſſus ad vos nec ſuperfluus, nec inſuavis eſt cunctis, ut conſenſus omnium veſtrûm manifeſtetur concordare complacitis decretorum, quæ jamdudum vel in Hipponenſi Synodo firmata ſunt, vel poſtmodùm meliore Concilio apud Carthaginem definita, nunc quoque nobis ex ordine recitentur. Tunc demum fraternitatis veſtræ concordia luce clarior apparebit, ſi hæc, quæ à nobis ſuperioribus Conciliis legaliter definita noſcuntur, non ſolùm conſenſu veſtro his actis, verùm & ſubſcriptionibus manifeſtetis. Cantippus Epiſcopus primæ Sedis Numidiæ ſuâ manu confirmavit ſubſcribendo etiam nobis placere poſſe, & noſtrâ ſubſcriptione firmamus. Nicetius Epiſcopus primæ Sedis Mauritaniæ Sitiſenſis dixit: Quæ recitata ſunt decreta, quoniam ratione non carent, & ſunt approbata cunctis, etiam & meæ parvitati hæc placent, quæ quidem propriâ ſubſcriptione firmabo.

De Epiſcoporum ordine, ut qui poſterius ordinati ſunt, prioribus ſe non audeant anteferre.

CAP. LIII. Valentinianus Epiſcopus dixit: Si permittit bonum patientiæ veſtræ, proſequor ea, quæ præterito tempore in Eccleſia Carthaginenſi geſta ſunt, & ſubſcriptionibus fratrum firmata claruerunt, etiam nos hoc ſervaturos eſſe profiteor: ſed illud ſcimus, inviolatè ſemper manſiſſe Eccleſiaſticam diſciplinam: ita ut nullus fratrum prioribus ſuis ſe aliquando auderet anteponere, ſed officiis charitatis id ſemper

exhibitum eſt prioribus, quòd in ſequentibus grataner ſemper acciperetur. Hunc ordinem jubeat Sanctitas veſtra meliùs veſtris interlocutionibus roborari. Aurelius Epiſcopus dixit: Non decuerat quidem, ut hæc repeteremus, niſi ſortè exiſterent inconſideratæ mentes quorumdam, quæ ad hæc ſtatuenda noſtros acuerent ſenſus; ſed communis hæc cauſa eſt, quam inſinuavit Frater, & Conſacerdos noſter, ut unuſquiſque noſtrûm ordinem ſibi decretum à Deo cognoſcat, * nec poſteriores anterioribus ſe præferant, nec eis inconſultis aliquid agere præſumant. Qua de re dico, prout captus animi mei retinet, eos, qui putaverint, ſpretis majoribus, aliquid præſumendum, competenter ab omni eſſe Conſilio coercendos. Xantippus Epiſcopus primæ Sedis Numidiæ dixit: Audivit omnium Fratrum præſentia proſecutionem Fratris, & Conſacerdotis noſtri Aurelii, quid ad hæc reſpondent. Datianus Epiſcopus dixit: Quæ majorum decrevit ſententia, noſtro aſſenſui mancipabuntur, ut quæ præteritorum Conciliorum geſtis tenentur Carthaginenſis Eccleſiæ, noſtrâ aſſenſione plenè apud omnes firma teneantur. Univerſi Epiſcopi dixerunt: Hic ordo & à patribus, & à majoribus ſervatus eſt, & à nobis Deo propitio ſervabitur, ſalvo etiam jure Primatus Numidiæ, & Mauritaniæ.

Al. *Et poſteriores anterioribus deferant.*

De Archibo, & Matricula Numidiæ.

Archibus, pro Archivus. Deinde placuit omnibus Epiſcopis, qui in hoc Concilio ſubſcripſerunt, ut Matricula, & Archibus Numidiæ, & apud primam Sedem ſit, & in Metropoli, id eſt * Conſtantina.

Al. * *Conſtantia.*

De Quodvultdeo Epiſcopo.

Cap. LIV. De Quodvultdeo etiam Centurienſi, quomodo adverſarius ipſius, cùm ſe petiſſet introduci ad Concilium noſtrum, interrogatus, utrùm cum eo vellet apud Epiſcopos experiri, primò promiſerat, & aliâ die reſpondit hoc ſibi non placere, atque diſceſſit, placuit omnibus Epiſcopis, ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec cauſa ejus, qualem potuerit, terminum ſumat. Nam adimi ei Epiſcopatum, antequam cauſæ ejus exitus appareret, nulli Chriſtiano videri jure potuiſſet.

De Maximiano Epiſcopo.

Cap. LV. De Maximiano autem Bagajenſi & ad eum & ad ipſam plebem placuit de Concilio litteras dari, ut & ipſe ab Epiſcopatu diſcedat, & illi ſibi alium requirant.

Ut Epiſcopi qui ordinantur, ab ordinatoribus ſuis Epiſtolas accipiant, quæ diem & Conſulem præferant.

Cap. LVI. Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab Epiſcopis ordinantur per Provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus ſuis manu eorum conſcriptas, continentes Conſulem, & diem: ut nulla altercatio de poſterioribus, vel anterioribus oriattur.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

De his qui vel ſemel in Eccleſia legerint, ab aliis non poſſe promoveri.

CAP. LVII. Item placuit, ut quicunque in Eccleſia vel ſemel legerit, ab alia Eccleſia ad Clericatum non teneatur. Et ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

In hoc Concilio quid egerint Epiſcopi qui ad tranſmarina legati directi ſunt, intimatur.

Glorioſiſſimo Imperatore Theodoſio Auguſto, & * Rumorido V. C. Conſſ. VIII. Kal. Septembris, Carthagine, in Baſilica regionis ſecundæ, cùm Aurelius Epiſcopus in univerſali Concilio conſediſſet, adſtantibus Diaconis Aurelius Epiſcopus dixit: Exigente ratione fraternitas veſtra à mea tenuitate ad hoc Concilium congregata eſt; jamdudum enim, ſicut veſtra Sanctitas recordatur, habito Concilio deſtinavimus fratres noſtros ad tranſmarina Legatos, quos oportuit in cœtu Sanctitatis veſtræ perfunctæ legationis curſum narrare, & licèt heſterno die de hac re * conſidentibus nobis præter geſta Eccleſiaſtica diligentiùs quæ geſſerint, tractaremus, hodie tamen oportet tractatum heſterni diei actis Eccleſiaſticis confirmari.

Al. * *Rumidino.*

Univerſali, quoad Africanos.

Al. * *Conſiderantibus.*

De Epiſcopis Provinciarum Africæ, qui non adfuerunt præſenti Concilio.

Ordo itaque rerum depoſcit, ut primitus de Fratribus noſtris, & Conſacerdotibus, qui ad hoc Concilium vel de Byzantio, vel certè de Mauritania convenerunt, quæramus, quemadmodum huic Concilio decreverint intereſſe, & offerentibus (a) Philologo, * Geſta, Venuſtiano, & Feliciano, Epiſcopis Provinciæ Byzantinæ Legationis litteras, & recitatis, offerentibus etiam Luciano, & Sylvano Legatis Provinciæ Mauritaniæ Sitifenſis Legationis litteras, & recitatis, Aurelius Epiſcopus dixit: Horum ſcriptorum textus ſociabitur geſtis.

Al. * *Teſta ut ſit nomen aut cognomen proprium.*

De Epiſcopis Byzantinis.

Numidius Epiſcopus dixit: Animadvertimus Fratres, & Coepiſcopos noſtros Byzantinæ Provinciæ, & Mauritaniæ Sitifenſis ad Concilium deſtinaſſe Legatos: nunc quæramus, utrùm Legati Numidiæ advenerint; vel certè Provinciæ Tripolitanæ, vel Mauritaniæ Cæſarienſis.

De Epiſcopis Mauritaniæ Sitifenſis.

Lucianus, & Sylvanus Epiſcopi, Legati Provinciæ Mauritaniæ Sitifenſis dixerunt: Serò ad Cæſarienſes fratres noſtros (b) tracta-

(a) *Philologo*] V. C. *Philologio.*

(b) *Tractatoria*] *Tractoria.*

toria venit, nam jam & illi venirent, tamen neceſſe eſt veniant, & confidimus de animis illorum, quia ſi quid in hoc Concilio gestum fuerit, & ipſi ſine dubio ſuos conſenſus adhibebunt.

De Epiſcopis Numidiæ.

Alypius Epiſcopus Eccleſiæ Tagaſtenſis dixit: Nos quidem de Numidia venimus, ego, & ſancti Fratres Auguſtinus, & Poſidius; ſed de Numidia Legati mitti non potuerunt, quòd adhuc tumultu tironum, Epiſcopi propriis neceſſitatibus in civitatibus ſuis aut impediti, aut occupati ſunt. Nam etiam (a) tractatoriam Sanctitatis tuæ cùm ad ſanctum (b) ſenem ſancti Spiritûs deferrem, in præſenti tractatu hoc viſum fuerat, ut Concilium indiceretur, quòd inſtructa Legatio poſſet ad hoc Concilium deſtinari: ſed cùm eum poſterioribus litteris ammonerem, de impedimento tironum, ut ſuperiùs dixi, [c] reſcriptis propriis excuſavit.

De Tripolitanis verò Fratribus noſtris hoc potui condiſcere, quod Dulcicium Fratrem noſtrum deſtinaverunt Legatum: ſed quia non potuit occurrere, hoc aſſeveraverunt quidam filii noſtri venientes de ſupradicta Provincia, quod memoratus navi ſe commiſerat, & credendum eſt accidiſſe nonnullam de tempeſtatibus moram, quæ retardaret ejus adventum; tamen etiam circa ipſos, ſi charitati veſtræ placet, hæc forma ſervabitur, ut placita ad eoſdem Concilii tranſmittantur. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Hæc, quæ ſtatuit Sanctitas tua, omnibus placent.

De conveniendis Donatiſtis.

Cap. LVIII. Aurelius Epiſcopus dixit, quod in tractatum venit charitatis veſtræ, puto hoc Eccleſiaſticis geſtis eſſe firmandum. Profeſſio veſtrûm omnium hoc deprompſit, debere unumquemque noſtrûm in civitate ſua per ſe convenire Donatiſtarum Præpoſitos, aut adjungere ſibi vicinum collegam: ut pariter eos in ſingulis quibuſque civitatibus, vel locis per Magiſtratus, vel ſeniores locorum conveniant: hoc ſi omnibus placet, edicatur. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Omnibus placet, & omnes hâc ſubſcriptione noſtrâ firmabimus. Petimus etiam, ut epiſtolis ad Judices de Concilio mittendis pro omnibus ſubſcribat Sanctitas tua. Aurelius Epiſcopus dixit: Si videtur charitati veſtræ, forma conventionis eorum recitetur; ut hunc tenorem proſecutionis omnes, ſi placuerit, teneamus. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, Recitetur. Lætus notarius recitavit.

(a) *Tractatoriam*] *Tractoriam.*

(b) *Senem ſancti Spiritûs deferrem*] V. C. *Senem Xantippum deferrem.*

(c) *Reſcriptis propriis excuſavit.*] Quædam habentur in Græco hoc loco quæ hic deſunt, nec in veteribus Codicibus Latinis reperiuntur.

Forma conventionis Donatiſtarum.

CODEX CANONUM. CAP. LIX. Ille Epiſcopus Eccleſiæ illius dixit : Quid de authoritate illius ampliſſimæ Sedis impetraverimus, petimus gravitatem veſtram recitare, & geſtis innecti, atque ut in effectum deduci jubeatis. Recitatâ autem juſſione, atque actis innexâ, ille Epiſcopus Eccleſiæ illius dixit: Quid ergo nobis de Concilio Eccleſiæ Catholicæ mandatum ſit ad Donatiſtas per veſtram gravitatem perferendum, audire, & actis inſerere, & ad eos perferre dignemini, eorumque reſponſionem rurſus apud acta veſtra nobis inſinuare. Convenimus vos ex Concilii noſtri Catholicâ authoritate miſſi, de veſtra * correptione gaudere cupientes, conſiderantes Domini chatitatem, qui dixit, Beati pacifici, quia ipſi filii Dei vocabuntur, & admonuit per Prophetam etiam in his, qui dicunt ſe fratres noſtros non eſſe, dicere nos debere, fratres noſtri eſtis. Hanc ergo pacificam ex charitate venientem communionem noſtram contemnere non debetis, ut ſi quid veritatis habere vos arbitramini, non dubitetis adſerere, id eſt, ut congregato veſtro Concilio deligatis ex vobis, quibus cauſam aſſertionis veſtræ committatis, ut & nos poſſimus hoc facere, ut etiam de noſtro Concilio deligantur, qui cum eis, quos delegeritis, conſtituto loco, & tempore quicquid quæſtionis eſt, quod veſtram à nobis ſeparat communionem, cum pace diſcutiant, & tandem aliquando adjuvante Domino Deo noſtro, finem veternoſus error accipiat, nè propter animoſitatem hominum infirmi noſtri, & ignari populi ſacrilegâ diſſenſione diſpereant. Si enim hoc fraternè acceperitis, veritas facilè diluceſcet ; ſi autem hoc facere nolueritis, diffidentia veſtra facilè innoteſcet. Cùmque recitata eſſet, ab univerſis Epiſcopis dictum eſt, Satis placet; hoc fiat, & ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

CONCILIUM AFRICANUM.

* Forte *correctione.*

Matth. 5.

Pſal. 119.

Hæc Synodus adversùs Donatiſtas Legationem ad Principes dirigit.

Glorioſiſſimo Imperatore Honorio Auguſto VI Conſſ. XVI Kal. Julias, Carthagine, in Baſilica regionis ſecundæ. In hoc Concilio legationem ſuſceperunt Theaſius, & Evodius contra Donatiſtas, in quo Concilio inſertum eſt communitorium, quod ita ſe continet.

Quale communitorium acceperunt Legati contra Donatiſtas.

CAP LX. Communitorium (a) fratribus, Theaſio & Evodio, Legatis ex Carthaginenſi Concilio ad glorioſiſſimos religioſiſſimoſque Principes miſſis, cum Domini auxilio piiſſimos Imperatores adierunt, ut eis inſinuent.

Quemadmodum plena fiducia

Hoc factum fuiſſe patet ex Aug. Epiſt. 152. ex Concilio Zertenſi.

(a) *Communitorium*] *Commonitorium.*

ſecundùm

ſecundùm ſuperioris anni Concilium Donatiſtarum Præpoſiti actis municipalibus ſunt conventi, ut ſi conſiderent de aſſertionibus ſuis, electis ex ſuo numero aliquibus idoneis, nobiſcum pacificè confetrent, & manſuetudine Chriſtianâ, ſi quid veritatis tenetent, non ambigerent demonſttare, quò ita ſincetitas Catholica, quæ jam ptidem ſupetioribus temporibus claruit, nunc quoque pet impetitiam, vel pertinaciam reſiſtentibus innoteſceret: ſed quia diſſidentia premebantur, nihil penè auſi ſunt reſpondere. Unde quia impletum eſt erga eos Epiſcopale ac pacificum officium, & illi, qui veritati reſpondere nequiverunt, ad immanes violentias ſunt converſi: ita, ut multos Epiſcopos multoſque Clericos (ut de Laicis taceamus) inſidiis oppreſſetint, Eccleſias etiam aliquas invaſerint, aliquas invadere pettentaverint, ipſorum jam clementiæ eſt conſulete, ut Eccleſia Catholica, quæ eos religioſo utero genuit, & fidei firmitate nuttivit, eorum etiam proſpectione muniatut, ne temerarii homines religioſis temporibus infirmos populos tertendo prævaleant: quoniam ſeducendo depravare non poſſunt. Nota eſt enim, & ſæpe legibus conclamata circuncellionum, qua futunt, deteſtabilis manus. Quæ etiam ipſotum religioſiſſimorum ſuprà Principum frequentibus ſanctionibus condemnata eſt, adversùs quorum furorem poſſemus non inſolita, nec à Scriptutis ſanctis aliena impetrare * ſubſidia, quando Apoſtolus Paulus, ſicut in Apoſtolorum actibus, fidelibus notum eſt, factioſorum conſpitationem militari etiam ſubmovit auxilio. Sed nos illud poſcimus, ut Catholicis Eccleſiis otdinum pet civitates ſingulas, & vicinorum quorumque poſſeſſorum per divetſa loca ſine ulla diſſimulatione tuitio præbeatur. Simul etiam petendum, ut illam legem, quæ à religioſæ memoriæ eorum patre Theodoſio de auri libris decem in ordinatores, vel otdinatos Hæreticos, ſeu etiam in poſſeſſores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata eſt, ita deinceps confirmari præcipiant; ut in eos valeat, contra quos propter eorum inſidias Catholici provocati conteſtationem depoſuerunt, ut hoc ſaltem tetrote à Schiſmatica, vel Hæretica pravitate deſiſtant, qui conſideratione æterni ſupplicii emendari corrigique diſſimulant. Petendum etiam, ut lex, quæ Hæreticis vel ex donationibus, vel ex teſtamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi, vel ſumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati, in Donatiſtarum ertote perſeverare voluerint. Cætetum illis, qui conſideratione unitatis & pacis ſe cortigere voluetint, abſque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, ſi adhuc in errote hæretico conſtitutis aliquid ante donationis, vel hæreditatis obvenit, his ſanè exceptis, qui lite pulſati putaverint ad Catholicam tranſeun-

Violentiæ Donatiſtarum.

Lex Theodoſii ſenioris in hæreticos.

Lex alia.

Al. * *præſidia. Act. 23.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

dum, quia de talibus credibile eſt, non metu cœleſtis judicii potius, quàm terreni commodi aviditate unitatem Catholicam præoptaſſe. Ad hæc autem omnia præſidio opus eſt poteſtatum ſuarum quarumcunque Provinciarum ſanè pro utilitatibus Eccleſiæ, quicquid intellexerint prodeſſe, agendi & imperandi liberam decernimus legationem. Illud præterea cunctis nobis placuit, ut litteræ de cœtu noſtro ad glorioſiſſimos Imperatores, & eminentiſſimas poteſtates dirigantur: quibus inſtruantur noſtro omnium conſenſu ad beatiſſimum Comitatum Legatos à nobis eſſe directos. Sed quia iiſdem litteris ab omnibus ſubſcribi tardiſſimum eſt, * niſi ſingulorum ſubſcriptionibus eædem epiſtolæ onerentur, petimus, Frater Aureli, ut iiſdem tua charitas noſtro omnium nomine ſubſcribere dignetur. Et ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & ſubſcripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt. Litteræ etiam ad Judices mittendæ ſunt, ut donec Dominus Legatos ad nos redire permittat, tuitiones per ordines civitatum, & poſſeſſores prædiorum Eccleſiæ Catholicæ impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua ſibi jus * Sacerdotale improbiſſime * vendicat, ab Hipponenſi Diœceſi ſecundùm ſtatura Imperatorum repellatur. Litteræ etiam ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ commendatione Legatorum mittendæ ſunt, vel ad alios, ubi fuerit Imperator. Et ſubſcripſerunt. Item Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi. Similiter & cæteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

* Forte *ſi*

Al. * *ſacerdotum.*

Al. * *vindicat.*

In hac Synodo quæ ſtatuta ſunt, brevis declarat adnexus.

Stilicone iterum, & (a) Arthemio VV. CC. Conſſ. x Kal. Septembris, Carthagine, in Baſilica regionis ſecundæ. Hujus Concilii geſta ideo non ex integro deſcripſi, quoniam magis ea, quæ in tempore neceſſaria fuerunt, quàm aliqua generalia, conſtituta ſunt, ſed ad inſtructionem ſtudioſorum ejuſdem Concilii brevem digeſſi.

Brevis cauſarum.

CAP. LXI. Ut libera legatio ab omnibus Provinciis ad Concilium dirigatur, ad Mizonium Legati, & litteræ, propter liberam dirigendam legationem deſtinare præcepta ſunt, ut quia apud Carthaginem tantùm unitas facta eſt, dentur etiam litteræ ad Judices, ut & aliis Provinciis, & civitatibus operam impendi jubeant unitati, ut gratiarum actiones de Carthaginenſi Eccleſia pro univerſa Africa de excluſione Donatiſtarum cum Epiſcoporum litteris ad Comitatum mittantur. Recitatæ ſunt litteræ Papæ Innocentii, ut Epiſcopi ad tranſmarina pergere facilè non debeant, quòd hoc ipſum Epiſco-

(a) *Arthemio*] V. C. *Anthemio.*

porum ſententiis confirmatur, ut propter gratiarum actionem, & excluſionem Donatiſtarum duo Clerici Eccleſiæ Carthaginenſis ad comitatum mittantur.

In hoc Concilio quædam de conſtitutis ſuperioribus corriguntur, ut Concilium univerſale non niſi neceſſitate, faciendum.

CAP. LXII. Glorioſiſſimis Imperatoribus Honorio VII & Theodoſio II, iterum Auguſtis. Conſſ. Idus Junii, Carthagine, in Baſilica regionis ſecundæ, cum Aurelius Epiſcopus unà cum Epiſcopis ſuis conſediſſet, adſtantibus Diaconis, ait : Quoniam conſtitutum fuerat in Concilio Hipponenſi, ut ſingulis annis contraheretur Concilium Africæ plenarium, non tantùm hîc apud Carthaginem, verùm etiam per diverſas Provincias ſuo ordine, & hoc reſervatum eſt, ut indiceremus aliquando in Numidia, aliquando in Byzantio. At quia hoc laboriosum omnibus fratribus viſum eſt : placuit, ut non ſit ultra fatigandis Fratribus anniverſaria neceſſitas, ſed quoties exegerit cauſa communis, id eſt, totius Africæ, undecunque ad hanc Sedem de hac re datæ litteræ fuerint, congregandam eſſe Synodum, in ea Provincia, ubi opportunitas perſuaſerit ; cauſæ autem quæ communes non ſunt, in ſuis Provinciis judicentur.

Ut ab electis Judicibus provocare non liceat.

2. q. 6. c. Si autem provocatum.

CAP. LXIII Si autem fuerit provocatum, eligat, qui provocaverit, Judices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit : ut ab ipſis deinceps nulli liceat provocare.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

De Legationibus diverſarum Provinciarum.

Cum univerſæ legationes diverſarum Provinciarum adlegarentur, gratiſſimè acceptæ ſunt, id eſt * Numidiarum, Byzacenorum, Maurorum Sitifenſium, itemque Cæſarienſium, ſed & Tripolitanorum.

* Lego *Numidarum.*

Ut ab Imperatoribus poſtuletur Advocatorum defenſio pro cauſis Eccleſiæ.

CAP. LXIV. Placuit etiam, ut petant ex nomine Provinciarum omnium legati perrecturi, Vincentius, & * Fortunianus à glorioſiſſimis Imperatoribus, ut dent facultatem (a) defenſores conſtituendi ſcholaſticos, qui in actu ſunt, vel in munere defenſionis cauſarum, ut more Sacerdotum Provinciæ iidem ipſi quidem defenſionem Eccleſiarum ſuſceperint, habeant facultatem pro negotiis Eccleſiarum, quoties neceſſitas flagitaverit, vel ad obſiſtendum * obrepetentibus, vel ad neceſſaria ſuggerenda, ingredi * judicium ſecretaria.

Al. * *Fortunacienus.*

* Forte *obrepentibus.*

* Forte *judicum.*

Ut ſit Legatio libera.

Placuit ut legationem liberam habeant ad comitatum miſſi delecti Legati.

Proteſtatio Maurorum Pontificum de Primoſo.

Proteſtatos eſſe præterea Mauros Cæſarienſes conſtat, Primoſum

(a) *Defenſores*] Edituos

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

per principales civitatis Thiganenſis conventum litteris eorum fuiſſe, ut ſecundùm principalia ſcita, plenario Concilio ſui præſentiam faceret, & ut oportuit, requiſitus Primoſus repertus non eſt, ſicuti Diaconi renunciaverunt: ſed quia popoſcerunt iidem Mauri, de plenario Concilio oportere litteras deſtinari ad venerabilem Fratrem ſenem Innocentium, has placuit mitti, ut agnoſcat requiſitum Primoſum in Concilio, & minimè fuiſſe repertum.

De plebibus quæ nunquam Epiſcopos habuerunt.

CAP. LXV. Placuit & illud, ut plebes, quæ nunquam habuerunt proprios Epiſcopos, niſi ex Concilio plenario uniuſcujuſque Provinciæ, & Primatis atque conſenſu ejus, ad cujus Diœceſim eadem Eccleſia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiant.

De plebibus vel Diœceſibus ex Donatiſtis converſis.

CAP. LXVI. Sanè ut illæ plebes, quæ converſæ ſunt à Donatiſtis, & habuerunt Epiſcopos ſine dubio, inconſulto Concilio, habere mereantur: quæ autem plebes habuerunt Epiſcopum, & eo defuncto voluerunt non Epiſcopum proprium habere, ſed ad alicujus Epiſcopi Diœceſim pertinere, non eis eſſe denegandum. Nec non & illud ſuggeſtum eſt, quod plebes ante legem Imperatorum de unitate * datam quicunque converterentur Epiſcopi ad Catholicam, ipſi eas obtinere debeant, verùm à lege unitatis, & deinceps oporteat univerſas Eccleſias vendicare ſibi Epiſcopos Catholicos eorum locorum, ad quæ loca ſub Hæreticis pertinebant vel converſorum ad Catholicam, vel non converſorum Hæreticorum, & Diœceſes, & ſi qua fortè ſunt inſtrumenta Eccleſiæ, vel ad ejus jus pertinentia. Qui verò aliqua uſurpaverunt, poſt legem uſurpata conventi reſtituant.

Al. * *Latam.*

De ſuggeſtione Maurentii Epiſcopi.

CAP. LXVII. Ad ſuggeſtionem vel poſtulationem Epiſcopi Maurentii, cum lecta fuiſſet ſcheda, quam obtulit Epiſcopus * Placentius, qui perſonam Legati Numidarum geſtabat, ſententia ejuſdem Placentii recitata eſt in conſpectu Epiſcoporum, & cùm quærerentur hi, quos adeſſe voluit à Diaconis pro foribus, id eſt, ſeniores à nova Germania, ac minimè invenirentur, ſecundò vel tertiò requiſiti: propterea cenſuit ſanctum Concilium, ut litteræ ad eundem ſenem Xantippum prærogentur, quò noverit voluntati plebis memoratæ nullo modo injuriam Epiſcopi ſuccumbendum. Maurentius Epiſcopus dixit: Quoniam requiſiti ſunt ſeniores à nova Germania ſecundò, ac tertiò, & non ſunt inventi, quibus præceptum erat à Primate, ut occurrerent ad venerabile Concilium, quod nunc agitur Idibus Juniis, ſuam abſentiam procurârunt: idcirco decernat ex hac re aliquid Sanctitas veſtra, nè ſub moleſtia calumniæ ipſorum

Al. * *Placentinus.*

Digitized by Google

innocens videar laborare: Concilium ſanctum ſtatuit, debuiſſe quidem ſecundùm cenſuram Sacerdotalem ex hoc Concilio adversùs contumaces ferri ſententiam: ſed quia manſuetudo Eccleſiaſtica ſervanda eſt in omnibus cauſis, * promiſſæ ſunt litteræ ad ſenem Xantippum, ut noverint judices de Concilio electos ſine dilatione conſiderare debere in civitate Thuburſicenſi, ut negotio congruum adhibeatur examen. Maurentius Epiſcopus dixit: Judices peto ſanctum ſenem Xantippum, ſanctum Auguſtinum, Florentium, Theaſium, Sanſucium, Secundum, & Poſidium, hos decerni mihi jubeatis: ſanctum Concilium conceſſit judices poſtulatos, reliquos autem judices ad complendum numerum neceſſarios, eligentibus ipſis ſenioribus à nova Germania ſenex Xantippus curavit decernere.

Al. * *Promiſerunt.*

De pacificandis Eccleſiis, Romana & Alexandrina.

CAP. LXVIII. Placuit etiam, ut de diſſenſione Romanæ, atque Alexandrinæ Eccleſiæ, ad ſanctum Papam * Innocentium ſcribatur, quo utraque Eccleſia intra ſe pacem, quam præcepit Dominus, teneat.

Job. 14.

De his quæ uxores, aut quæ viros dimittunt, ut ſic maneant.

CAP. LXIX. Placuit, ut ſecundùm Evangelicam, & Apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa à marito alteri conjungatur, ſed ita maneant, aut ſibimet reconcilientur: quod ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur, in qua cauſa legem Imperialem petendam promulgari.

Matth. 5. 1. Cor. 7.

De precibus ad altare dicendis.

CAP. LXX. Placuit etiam hoc, ut preces, quæ probatæ fuerint in Concilio, ſive præfationes, ſive commendationes, ſeu manus impoſitiones ab omnibus celebrentur, nec aliæ omnino contra fidem præferantur, ſed quæcunque cum prudentioribus fuerint collatæ, dicantur.

De his qui publicorum Judicum cognitionem ab Imperatore poposcerint.

CAP. LXXI. Placuit, ut quicunque ab Imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur: ſi autem Epiſcopale judicium ab Imperatore poſtulârit, nihil ei obſit.

11. 9. 2. *Placuit, ut quicumque.*

De his qui, cum in Africa non communicant, voluerint trans mare ſubrepere.

CAP. LXXII. Quicunque autem non communicant in Africa, ſi in tranſmarinis ad communicandum obrepſerint, jacturam Clericatûs excipiant.

Ut pergentes ad Comitatum cauſam ſuam vel Carthaginenſi, vel Romano Pontifici inſinuare procurent.

CAP. LXXIII. Placuit, ut quicunque ad comitatum ire voluerit, in formata, quæ ad urbis Romæ Eccleſiam mittitur,

CODEX CANONUM. *CONCILIUM AFRICANUM.*

intimetur: ut inde etiam ad comitatum formatam accipiat. Quòd si accipiens ad Romanam tantummodo formatam, & tacens necessitatem, quæ ad comitatum pergere, * à communione removeatur. Quòd si ibi Romæ ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud Episcopum urbis Romæ ipsam necessitatem, & de hoc scripta ejusdem Romani Episcopi perferat. Formatæ autem, quæ à Primatibus, vel à quibuscunque Episcopis Clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ: quòd si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet post Consulatum in publicis gestis adscribi. Placuit & illud: ut adversus Donatistas, & Paganos, vel eorum superstitiones legati missi de hoc glorioso Concilio quicquid utile perviderint, de gloriosissimis Principibus impetrent. Placuit etiam, petitu omnium Episcoporum, ut Epistolis omnibus de Concilio dandis Sanctitas tua sola subscribat. Et subscripserunt. Aurelius Episcopus Carthaginensis huic decreto consensi, & prælecto subscripsi: similiter & cæteri Episcopi subscripserunt.

* *Deesse videtur verbum, compellit, aut simile.*

Concilium contra Paganos, & Hæreticos.

Basso, & Philippo VV. CC. Consl. XVI Kal. Julias, Carthagine, in Secretario Basilicæ Restitutæ. In hoc Concilio Legationem iterum suscepit Fortunatianus Episcopus contra Paganos, & Hæreticos.

Item Concilium contra Paganos, & Hæreticos.

Basso, & Philippo VV. CC. Consl. Tertio Idus Octobris, Carthagine: In hoc Concilio legationem Restitutus, & Florentius Episcopi, contra Paganos & Hæreticos eo tempore, quo Severus, & Macarius occisi sunt, & propter eorum causam Evodius, & Theasius & Victor Episcopi cæsi sunt.

Concilium de cognitione Episcopi.

CAP. LXXIV. Gloriosissimis Imperatoribus Honorio VIII & Theodosio III. Aug. Consl. XVIII Kal. Julias, Carthagine, in Basilica secunda. In hoc Concilio placuit, ut non sibi unus Episcopus * vendicet cognitionem. Gesta hujus Concilii ideo non descripsi, quoniam Provinciale, non universale celebratum est.

Al. * *vindicet.*

Concilium contra Donatistas.

CAP. LXXV. Post Consulatum gloriosissimorum Imperatorum Honorii VIII & Theodosii III Augg. XVIII Kal. Julias, Carthagine, in Basilica regionis secundæ. In hoc Concilio legationem susceperunt contra Donatistas Florentius, Posidius, Præsidius & Benenatus Episcopi, eo tempore quo lex data est, ut liberâ voluntate quis cultum Christianitatis exciperet.

Concilium contra hæresim Pelagii, & Cœlestini. Quòd Adam non sit factus à Deo mortalis.

CAP. LXXVI. Gloriosissimis Imperatoribus Honorio XII & Theodosio VIII Augg. Consl. Kal. * Maias, Carthagine, in

Al. * *Maii.*

Secretario Baſilicæ Fauſti: cum Aurelius Epiſcopus in univerſali Concilio conſediſſet, adſtantibus Diaconis, placuit omnibus Epiſcopis, quorum nomina, & ſubſcriptiones inditæ ſunt, in ſancta Synodo Carthaginenſis Eccleſiæ conſtitutis, ut quicumque dixerit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.

Quòd parvuli in peccatorum remiſſionem, baptizentur.

CAP. LXXVII. Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remiſſionem quidem peccatorum eos baptizari, ſed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde * ſit conſequens, ut in eis forma baptiſmatis in remiſſionem peccatorum non vera, ſed falſa intelligatur, anathema ſit. Quoniam non aliter intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt, niſi quemadmodum Eccleſia Catholica ubique diffuſa ſemper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in ſeipſis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remiſſionem veraciter baptizantur: ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.

M. * ſit.

Rom. 5.

Quòd gratia Dei non ſolùm remiſſionem tribuit peccatorum, ſed etiam præſtat adjutorium, nè peccetur.

CAP. LXXVIII. Item placuit, ut quicumque dixerit gratiam Dei, quâ juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.

Quòd gratia Chriſti non ſolùm ſcientiam tribuit, quid agamus, ſed etiam dilectionem nobis inſpirat, ut quod ſcimus, implere valeamus.

CAP. LXXIX. Item quiſquis dixerit, eandem gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantùm nos adjuvare ad non peccandum; quia per ipſam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere, quid vitare debemus, etiam facere diligamus, non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum agnoverimus, agere valeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus, Scientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium eſt, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti: ad eam, quæ ædificat, non habere, cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate, ſcientia nos non poſſit inflare. Sicut autem de

1. Cor. 8.

Deo ſcriptum eſt, Qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, Charitas ex Deo eſt.

CODEX CANONUM.

CONCILIUM AFRICANUM.

Quòd ſine Dei gratia nihil boni poſſimus implere.

Pſal. 93. 1. Joh. 4.

CAP. LXXX. Item placuit, ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quid facere libero jubemur arbitrio, faciliùs poſſimus implere per gratiam, tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficiliùs poteſtis facere; ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere.

Joh. 15.

Quòd non ſolùm humilis, ſed verax Sanctorum vox iſta eſt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.

CAP. LXXXI. Item placuit, quod ait ſanctus Joannes Apoſtolus, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Quiſquis ſic accipiendum putaverit, ut dicat: propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia * verè ita eſt, anathema ſit. Sequitur enim Apoſtolus, & adjungit, Si autem confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt, & juſtus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Ubi ſatis apparet, hoc non tantùm humiliter, ſed etiam veraciter dici. Poterat enim Apoſtolus dicere: Si dixerimus, non habemus peccatum, nos ipſos extollimus; & humilitas in nobis non eſt: ſed cum ait, Nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt, ſatis oſtendit, eum, qui dixerit ſe non habere peccatum, non verum loquutum, ſed falſum.

1. Joh. 1.

AL. *veritas eſt.*

Quòd in oratione Dominica ſancti pro ſe dicant: Dimitte nobis debita noſtra.

CAP. LXXXII. Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere ſanctos dimitte nobis debita noſtra, ut non pro ſe ipſis hoc dicant, quia non eſt eis jam neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores, & ideo non dicere unumquemque ſanctorum, Dimitte mihi debita mea, ſed dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro aliis potiùs, quam pro ſe juſtus petere intelligatur, anathema ſit. Sanctus enim, & juſtus erat Apoſtolus Jacobus, cum dicebat: in multis enim offendimus omnes. Nam quare additum eſt, omnes, niſi ut iſta ſententia conveniret & Pſalmo, ubi legitur, Ne intres in judicio cum ſervo tuo, quoniam non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens, & in oratione ſapientiſſimi Salomonis: Non eſt homo, qui non peccavit, & in libro ſancti Job, in manu omnis hominis ſignat, ut ſciat omnis homo infirmitatem ſuam. Unde etiam Daniel ſanctus, & juſtus cùm in oratione pluraliter diceret, Peccavimus, iniquitatem fecimus, & cætera, quæ ibi veraciter, & humiliter confitetur: ne putaretur, quemadmodum

Matth. 6.

Jac. 3. Pſal. 42.

3. Reg. 8. Job. 37. Daniel. 9.

quemadmodum quidam ſentiunt, hoc non de ſuis, ſed de populi ſui potiùs dixiſſe peccatis, poſtea dixit, Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo meo, noluit dicere peccata noſtra, ſed peccata populi ſui dixit, & ſua: quoniam futuros iſtos, qui tam malè intelligerent, tanquam Propheta, prævidit.

Quòd veraciter à ſanctis dicatur: Dimitte nobis debita noſtra.

CAP. LXXXIII. Item placuit, ut quicumque ipſa verba Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ita volunt à ſanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ſerat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labiis ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ ſibi dimittantur, debita non habere?

De plebibus converſis à Donatiſtis.

CAP. LXXXIV. Item placuit, quoniam quidem ante aliquot annos in Eccleſia plenario Concilio conſtitutum eſt, ut quæcumque Eccleſiæ in Diœceſi conſtitutæ ante leges de Donatiſtis latas, Catholicæ factæ ſunt, ad eas Cathedras pertineant, per quarum Epiſcopos factum eſt, ut Catholicæ unitati communicarent, poſt leges autem, quæcumque communicaverint, illuc pertineant, quo pertinebant, cùm eſſent in parte Donati. Sed quia multæ controverſiæ poſtea inter Epiſcopos de Diœceſibus ortæ ſunt, & oriuntur, quibus tunc minùs videtur eſſe proſpectum, nunc iſto Concilio ſancto placuit: ut ubicumque Catholica fuit, & pars Donati, & ad diverſas Cathedras pertinebant, quocumque tempore illic unitas facta eſt, vel facta fuerit, ſive ante leges, ſive poſt leges, ad eam Cathedram pertineant, ad quam Catholica, quæ jam ibi fuerat, pertinebat.

De Diœceſibus, qualiter eas dividant inter ſe Epiſcopi, tam Catholici, quàm qui ex Donati parte converſi ſunt.

CAP. LXXXV. Ita ſanè, ut ſi Epiſcopus ex Donatiſtis ad Catholicam unitatem converſus eſt, æqualiter inter ſe dividant eas, quæ ſic fuerint inventæ, ubi ambæ partes fuerunt, id eſt, ut alia loca ad illum, alia ad illum pertineant, ita ut ille dividat, qui ampliùs temporis in Epiſcopatu habet, & minor eligat. Quòd ſi fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat cui vicinior invenitur. Quòd ſi ambabus Cathedris æqualiter vicinus eſt, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quòd ſi fortè antiqui Catholici ſuum Epiſcopum voluerint, & illi ſuum, qui ex Donati parte converſi ſunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales ſunt, majoris temporis Epiſcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerunt, ut non poſſint æqualiter dividi, velut ſi impari numero fuerint, diſtributis eis

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

locis, qui parem habent numerum, quicumque locus remanſerit, hoc in eo ſervetur, quod ſuperiùs dictum eſt, cùm de uno tractaretur loco.

Ut ſi quam Diœceſim Epiſcopus ab hæreſi liberans triennio poſſederit, nullus eam repetat.

CAP. LXXXVI. Item placuit, ut etiam ſi quiſquam poſt leges aliquem locum ad Catholicam unitatem converterit: ſi eum per triennium, nemine repetente retinuit, ulteriùs ab eo non repetatur. Si tamen per ipſum triennium fuit Epiſcopus, qui potuit repetere, & tacuit, præjudicium patietur: ſi autem non fuit, non præjudicetur matrici, ſed licear, cùm locus acceperit Epiſcopum, quem non habebat, ex ipſo die intra triennium repetere. Itemque ſi fuerit Epiſcopus ad Catholicam ex Donati parte converſus, non ei præjudicet præfinitum tempus, ſed, ex quo die converſus eſt, habeat per triennium poteſtatem repetendi loca, quæ ad ipſam pertinebant Cathedram.

De his qui in plebes, quas ad ſe putant pertinere, inconventis his à quibus tenentur, irruerint.

CAP. LXXXVII. Item placuit, ut quicumque Epiſcopi plebes, quas ad ſuam Cathedram æſtimant pertinere, non ita repetunt, ut cauſas ſuas Epiſcopis judicantibus agant, ſed alio retinente irruerint, ſivè volentibus, ſivè nolentibus plebibus cauſæ ſuæ detrimemtum patiantur. Et quicunque jam hoc fecerunt, ſi nondum eſt inter Epiſcopos finita contentio, ſed adhuc inde contendunt: ille inde diſcedat, quem conſtiterit prætermiſſis judiciis Eccleſiaſticis irruiſſe, hoc ſibi quiſque blandiatur, ſi à Primate, ut retineat, litteras impetrârit: ſed ſivè habeat litteras, ſivè non habeat, conveniat eum, qui tenet, & ejus litteras accipiat, ut eum appareat pacificè tenuiſſe Eccleſiam ad ſe pertinentem. Si autem ille aliquam quæſtionem retulerit, per Epiſcopos judices cauſa finiatur, ſivè quos eis Primates dederint, ſivè quos ipſi vicinos ex conſenſu * elegerint. Al.* *Delegerint.*

De his qui plebes ad ſe pertinentes negligunt.

CAP. LXXXVIII. Item placuit, ut quicumque regligunt loca ad ſuam Cathedram pertinentia, in Catholicam unitatem lucrari, conveniantur à diligentibus vicinis Epiſcopis, ut id agere non morentur. Quòd ſi intra ſex menſes à die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipſum pertineant. Ita ſanè, ut ſi ille, ad quem pertinuiſſe videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab Hæreticis, ut impunè ibi ſint, & ſuam diligentiam fuiſſe præventam: ut eo modo ejus cura ſollicitior * vetaretur: cùm hoc judices Epiſcopi cognoverint, ſuæ Cathedræ loca reſtituant. Sanè ſi Epiſcopi, inter quos cauſa verſatur, diverſarum Provinciarum, ille * Primas det judices, in cujus Provincia eſt locus, de quo *16. q. 3. Placuit ut quicumque.* Al.* *vitaretur.* Al.* *primatus.*

contenditur. Si autem ex communi placito vicinos judices elegerint, aut unus eligatur, aut tres: ut si tres elegerint, omnium ſententiam ſequantur, aut duorum.

Quòd electorum judicum ſententia ſperni non debeat.

CAP. LXXXIX. A judicibus autem, quos communis conſenſus
Al.* *elegerit* intellexerit, non liceat provocare. Et quiſquis provocatus repertus fuerit per contumaciam nolle obtempetare judicibus, cùm hoc primæ ſedis Epiſcopo fuerit probatum, det litteras, ut nullus ei communicet Epiſcopo, donec obtemperet.

Ut ſi Epiſcopus negligat ſuam Dixceſim, communione privetur.

CAP. XC. Si in matricibus Cathedris Epiſcopus negligens fuerit advetsùs Hæreticos, conveniatut à vicinis Epiſcopis diligentibus, & ei ſua negligentia demonſtretur: ut ſe excuſare non poſſit. Quòd ſi ex die, quo convenitur, intra ſex menſes, ſi in ejus provincia
* Al.* *excuſatio*, ſed malè. * executio fuerit, & non eos ad unitatem Catholicam convertendos curaverit: non ei communicetur, donec adimpleat. Si autem executor ad loca non venerit, non adſcribatur Epiſcopo.

De Epiſcopis qui Donatiſtas communicâſſe mentiti fuerint.

CAP. XCI. Si autem probatum fuerit, eum de comnunione illorum fuiſſe mentitum, dicendo eos communicâſſe, quos eo ſciente non communicâſſe conſtiterit, etiam Epiſcopatum amittat.

De Preſbyteris, & Clericis, ut non appellent, niſi ad Africana Concilia.

CAP. XCII. Item placuit, ut Presbyteri, Diaconi, velut cæteri inferiores Clerici, in cauſis, quas habuerint, ſi de judiciis Epiſcoporum ſuorum queſti fuerint: vicini Epiſcopi eos audiant, & inter eos quicquid eſt finiant adhibiti ab eis ex conſenſu Epiſcoporum ſuorum. Quòd ſi & ab eis provocandum putaverint, non provocent niſi ad Africana Concilia, vel ad Primates Provinciarum ſuarum; ad tranſmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam in communionem ſuſcipiatur.

De Virginibus, etiam minoribus, velandis.

CAP. XCIII. Item placuit, ut quicunque Epiſcoporum neceſſitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit, nè non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his, ad quorum curam pertinet, velaverit vitginem, ſeu velavit intra viginti & quinque annos ætatis: non ei obſit Concilium, quòd de iſto annorum numero conſtitutum eſt.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

Ne diutius Epiſcopi teneantur in Concilio, ternos ex ſe ſingularum Provinciarum Judices eligant.

CAP. XCIV. Item placuit, nè diutius univerſi Epiſcopi, qui ad Concilium congregati ſunt, tenerentur, ab univerſo Concilio judices ternos de ſingulis Provinciis eligi, & electi ſunt de Provincia Carthaginenſi Vincentius, Fortunatianus, & Clarus: de Provincia Numidia Alypius, Auguſtinus, & Reſtitutus: de Provincia Byzacena, cum ſancto ſene Donatiano Primate Creſconius, Jocundus, & Æmilianus: de Mauritania Sitiſenſi Severianus, Aſiaticus, & Donatus: de Provincia Tripolitana Plautius, qui ex more Legatus unus eſt miſſus, qui omnes cum ſancto ſene Aurelio univerſa cognoſcant, à quo petiit univerſum Concilium, ut cunctis ſivè geſtis, quæ confecta jam ſunt, ſeu Epiſtolis ipſe ſubſcribat. Et ſubſcripſerunt. Aurelius Epiſcopus Eccleſiæ Carthaginenſis huic decreto conſenſi, & prælecto ſubſcripſi. Similiter & cæteri ſubſcripſerunt.

Item huic Concilio interfuit Eccleſiæ Romanæ Legatio.

Hoc Concilium ſupra ſpecialiter præmiſſum eſt, & Carthaginenſe appellatur, habens Canones 33.

Poſt Conſulatum glorioſiſſimorum Imperatorum Honorii XII & Theodoſii VIII, Augg. III kal. Junias, Carthagine, in Secretario Baſilicæ Reſtitutæ, cum Aurelius Epiſcopus unà cum Fauſtino Eccleſiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Piceni, Legato Romanæ Eccleſiæ, Vincentio Caluſitano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano Uzipparenſi, Adeodato Simidico, Pentadio Carpetano, Rufiniano Muzucenſi, Prætextato Sicilienſi. Quodvultdeo Verenſi, Candido Abbiritano, Galloniano * Utinenſi, Legatis Provinciæ Proc. Alypio Thag. Auguſtino Hipponenſium Reg. & Poſidio Calamenſi Legg. Provinciæ Numidiæ, Maximiano * Aquenſi, Jocundo Sufletulenſi, & Hilarino Horreocellorum, Legatis Provinciæ Byzacenæ, Novato Sitiſenſi, & Leone Moctenſi, Legatis Provinciæ Mauritaniæ Sitiſenſis, Nicello Ruſurrenſi, Laurentio Icoſitano, & Numeriano Ruſgunienſi, Legatis Provinciæ Mauritaniæ Cæſarienſis, ab univerſali Concilio judicibus delectis, adſtantibus Diaconis, conſediſſet, & quibuſdam peractis, multi Epiſcopi cæterorum peragendorum memorâſſe conquererentur ſuſtinere non poſſe, & ad proprias Eccleſias feſtinarent, placuit univerſo Concilio, ut ab omnibus eligerentur de ſingulis quibuſque Provinciis, qui propter alia peragenda reſiderent. Et factum eſt, ut hi adeſſent, quorum ſubſcriptiones eos affuiſſe teſtantur.

* lego *Uticenſi, Proc. id eſt, proconſularis.*

* Al. *Aquirenſi.*

Quòd excommunicati ad accuſationem admitti non debeant.

CAP. XCV. Placuitque omnibus, quoniam ſuperioribus Conciliorum decretis de perſonis, quæ admittendæ ſunt ad accuſationem Clericorum jam conſtitutum eſt, & quæ perſonæ non admittantur, non expreſſum eſt: idcirco definimus eum ritè ad accuſationem

non admitti, qui poſteaquam excommunicatus fuerit, in ipſa adhuc excommunicatione conſtitutus, ſivè ſit Clericus, ſivè Laïcus, accuſare voluerit.

Quòd ſervi, & liberti, omneſque infames perſonæ non debeant accuſare.

4. q. 6. c. Omnibus. CAP. XCVI. Item placuit, ut omnes ſervi, vel proprii liberti ad accuſationem non admittantur vel omnes, quos ad accuſanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Omnes, etiam infamiæ maculis aſperſi, id eſt, hiſtriones, ac turpitudinibus ſubjectæ perſonæ, Hæretici etiam, ſivè Pagani, ſeu Judæi, ſed tamen omnibus, quibus accuſatio denegatur, in cauſis propriis accuſandi licentia non neganda.

Ut qui unum crimen non probaverit, ad alterum admitti non debeat.

3. q. 10. c. Placuit ut. CAP. XCVII. Item placuit, quotieſcunque Clericis ab accuſatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex ipſis, de quo priùs egerit, probare non voluerit: ad cætera jam non admittatur.

Qui ad teſtimonium admittendi ſunt.

4. q. 2. c. Teſtes autem. CAP. XCVIII. Teſtes autem ad teſtimonium non admittendos, qui nec ad accuſationem admitti præcepti ſunt, vel etiam quos ipſe accuſator de ſua domo produxerit. Ad teſtimonium autem intra annos XIV ætatis ſuæ non admittantur.

De Epiſcopo qui excommunicaverit eum, qui ſibi ſoli crimen dicit eſſe confeſſum.

6. q. 2. c. Placuit ut ſi quando. CAP. XCIX. Item placuit, ut ſi quando Epiſcopus dicit aliquem ſibi ſoli proprium crimen fuiſſe confeſſum, atque ille neget, & pœnitere noluerit: non putet ad injuriam ſuam Epiſcopus pertinere, quòd illi ſoli non creditur. Et ſi ſcrupulo propriæ conſcientiæ ſe dicit neganti nolle communicare, ſecretè tamen interdicat ei communionem, (a) donec obtemperet.

Ut non temerè quemquam communione privet Epiſcopus.

CAP. C. Quamdiu excommunicato non communicaverit ſuus Epiſcopus, eidem Epiſcopo ab aliis non communicetur Epiſcopis: ut magis caveat Epiſcopus, nè dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non poteſt. Aurelius Epiſcopus dixit: Juxta ſtatuta totius Concilii congregati, & meæ mediocritatis ſententiam placet facere rerum omnium concluſionem univerſi tituli deſignati, & digeſti hujus diei tractatum Eccleſiæ geſta ſuſcipiant: quæ verò adhuc expreſſa non ſunt, die ſequenti per fratres noſtros Fauſtinum Epiſcopum, Philippum, & Aſellum Preſbyteros venerabili fratri, & Coepiſcopo noſtro Boniſacio (b) reſcribemus.

(a) *Donec obtemperet quandiu excommunicato*] Extrema cap. 99 & initium cap. 100 conjunguntur in collectione Iſidori, & uno capite comprehenduntur rectiùs.

(b) *Reſcribemus*] In V. C. eſt canon de iis infantibus, quos non eſt certum fuiſſe baptiſatos, ut baptiſentur, qui eſt ſextus Concilii Carthaginenſis V, tom. I Concilii, page 520, edit. Binii.

CODEX CANONUM.

ET SUBSCRIPSERUNT.

CONCILIUM AFRICANUM.

AURELIUS *Epiſcopus* (a) *his geſtis ſtatutorum apud nos habitis, ſubſcripſi.*

Fauſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Potentinæ Provinciæ Piceni, Legatus Eccleſiæ Romanæ, his geſtis ſubſcripſi.

Alypius Epiſcopus Tagaſtenſis, Legatus Provinciæ Numidiæ, his geſtis ſubſcripſi.

Auguſtinus Epiſcopus (b) *Hipponenſis, Legatus Provinciæ Numidiæ, his geſtis ſſs.*

Poſidius Epiſcopus Calamenſis, Legatus Provinciæ (c) *Numidiæ, his geſtis ſſs.*

Vincentius Caluſitanus his geſtis ſubſcripſi.

(d) *Fortunatianus Neapolitanus his geſtis ſubſcripſi.*

Pentadius (e) *Carpetanus his geſtis ſubſcripſi.*

Rufianus (f) *Maxenſis his geſtis ſubſcripſi.*

Prætextatus (g) *Sicilienſis his geſtis ſubſcripſi.*

Quodvultdeus (h) *Verenſis his geſtis ſubſcripſi.*

(i) *Candidus Germaniæ his geſtis ſubſcripſi.*

(k) *Callonius Uticenſis his geſtis ſubſcripſi.*

(l) *Maximianus Aquenſis his geſtis ſubſcripſi.*

(m) *Jocundus Suffenilenſis, Legatus Provinciæ* (n) *Byzacenæ, his geſtis ſubſcripſi.*

Maximus, Legatus Provinciæ Byzancenæ, his geſtis ſubſcripſi.

Hilarius Horreocellenſis, Legatus Provinciæ Byzancenæ, his geſtis ſubſcripſi.

Novatus Sitifenſis, (o) *Legatus Provinciæ ejuſdem, his geſtis ſubſcripſi.*

(a) *His geſtis ſtatutorum apud nos habitis*] V. C. *Huic ſcedulæ relictæ nobis Valentinus Epiſcopus primæ ſedis Provinciæ Numidiæ ſubſcripſi.*

(b) *Hipponenſis Legatus Provinciæ Numidiæ his geſtis*] V. C. *Hippone Regio Legatus Concilii Numidiæ hujus Chartulæ pro me & eodem Concilio ſubſcripſi.*

(c) *Numidiæ*] Add. V. C. *Inferioris.*

(d) *Fortunatianus Neapolitanus his geſtis*] V. C. *Fortunatus Epiſcopus Neapolitanæ Eccleſiæ, ſubſcripſi his.*

(e) *Carpetanus*] V. C. *Epiſcopus Caripidinæ Eccleſiæ.*

(f) *Maxenſis*] V. C. *Eccleſiæ Magenſis, vel Mugenſis.*

(g) *Sicilienſis*] V. C. *Epiſcopus Steillebenſis, vel Steilibenſis.*

(h) *Verenſis*] V. C. *Virenſis.*

(i) *Candidus Germaniæ*] V. C. *Candidus Epiſcopus Abitinenſis Germanicianorum.*

(k) *Callonius Uticenſis*] V. C. *Callonianus Epiſcopus Utinenſis Eccleſiæ.*

(l) *Maximianus Aquenſis*] V. C. *Maximianus Epiſcopus Aquenſis Regiorum Legatus Provinciæ Vizacenæ.*

(m) *Jocundus Suffelinenſis*] V. C. *Jocundus Epiſcopus Sufetulenſis.*

(n) *Byzacenæ*] V. C. *Bizacinæ.*

(o) *Legatus Provinciæ ejuſdem*] Abſunt hæc verba à V. C.

(p) *Ninellus Ruſurrianenſis, Legatus Provinciæ Cæſarienſis, his geſtis ſubſcripſi.* (q)

(r) *Numerianus Ruſgurienſis, Legatus Provinciæ Cæſarienſis, his geſtis ſubſcripſi.*

(ſ) *Leo Moëtenſis, Legatus Provinciæ Cæſarienſis, his geſtis ſubſcripſi.*

(t) *Alius Leo, Legatus Provinciæ Sitifenſis, his geſtis ſubſcripſi.*

Et cæteri Epiſcopi ducenti (u) *decem & ſeptem ſubſcripſerunt.*

Philippus Presbyter Eccleſiæ Romanæ, his geſtis à nobis recollectis ſſs.

Aſellus Presbyter, Legatus Eccleſiæ Romanæ, (x) *his geſtis ſubſcripſi, quæ * per nos directa ſunt.*

Al. * pro nobis.

INCIPIT Epiſtola (a) *ab omni Concilio Africano ad Bonifacium, urbis Romæ Epiſcopum, per Fauſtinum Epiſcopum, Philippum, & Aſellum Presbyteros, Legatos Eccleſiæ Romanæ, directa.*

CAP. CI. Domino beatiſſimo, & honorabili fratri Bonifacio Aurelius, Valentinus primæ ſedis Provinciæ Numidiæ, & cæteri, (b) qui præſentes adfuimus, (c) numero CCXVII ex omni Concilio Africæ. Quoniam Domino placuit, ut de his, quæ nobiſcum egerunt ſancti fratres noſtri,

(p) *Ninellus Reſurrionenſis, Legatus Provinciæ Cæſarienſis*] V. C. *Ninellus Epiſcopus Surramenſis, Legatus Provinciæ Mauritaniæ Cæſarienſis.*

(q) Addit V. C. *Laurentius Epiſcopus Icoſitanus, Legatus Mauritaniæ Cæſarienſis ſubſcripſi.*

(r) *Numerianus Ruſgurienſis*] V. C. *Numerius Rangurienſis.*

(ſ) *Leo Moëtenſis*] V. C. *Leo Epiſcopus Mobtenſis.*

(t) *Alius Leo*] V. C. *Leo Epiſcopus Moptenſis Legatus ejuſdem Provinciæ.*

(u) *Decem & ſeptem*] V. C. *CCXIIII Provinciarum.*

(x) *His geſtis ſubſcripſi quæ per nos directa ſun.*] V. C. *Et geſta recollegimus per nos directa.*

(a) *Ab omni Concilio Africano, &c.*] V. C. *A ſupra ſcripto Concilio. Ad Bonifacium Romæ Epiſcopum ſcripta, & cum geſtis quæ ibidem apud Carthaginem confecta ſunt per Fauſtinum.*

(b) *Qui præſentes adfuimus ex omni concilio Africæ.*] V. C. *Qui adſumus Epiſcopi numero* CCXIIII. *Concilio univerſæ Africæ ſalutem.*

(c) *Numero CCXVII.*] Poſſidius Calamenſis Epiſcopus in vita Auguſtini: *Vix tres ſuperſtites ex innumerabilibus Eccleſiæ, hoc eſt Carthaginenſis, Yponenſis, Cirtenſis, quæ Dei beneficio excitæ non ſunt, & earum permanent civitates & divino & humano fultæ præſidio: licet poſt Auguſtini obitum urbs Yponenſis incolis deſtituta ob hoſtibus fuerit coneremata.* Leo PP. IX. in Ep. ad Petr. & Joann. Epiſc. Afric. *Decus Africanarum Eccleſiarum ita conculcatum a gentibus nimium dolemus, ut modo vix quinque, inveniantur Epiſcopi, ubi olim ducenti quinque ſolebane per Concilia plenaria computari.* Et in alia Epiſtola ad Thom. Carthaginenſ. Epiſcop. *Cum ex venerabilium Canonum auctoritate recolimus bis centum & quinque Epiſcopos Concilio interfuiſſe Carthaginenſi, & nunc à tua fraternitate audimus vix quinque Epiſcopos ſupereſſe in tota Africa, utique tertia parte hujus corruptibilis mundi compatimur tantæ veſtræ immutationi.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

Coëpiſcopus Fauſtinus, (a) & Compreſbyteri Philippus, & Aſellus, * (b) nunc beatæ memoriæ Epiſcopo Zoſimo, à quo ad nos mandata, & litteras attulerunt, (c) ſed tuæ veneration, qui in ejus locum es divinitus conſtitutus, humilitas noſtra (d) ſubſcriberet, ea breviter inſinuare debemus, quæ utrorumque concordiâ terminata ſunt, (e) nec ea, quæ prolixis geſtorum voluminibus continentur, in quibus, ſalvâ quidem charitate, non tamen ſine parvo altercationis labore demorati ſumus, (f) ea geſtis * deliberantes, quæ nunc ad cauſam pertinent. Quanquam & ille, ſi adhuc eſſet in corpore, hoc acciperet gratiùs, quòd videret pacatiùs terminatum, domine frater. Apiarius Presbyter, de cujus (g) & ordinatione, (h) & excommunicatione fuerat exortum non ſolùm (i) Siccenſi, verùm etiam totius Africanæ Eccleſiæ non leve ſcandalum, de omnibus erratis ſuis veniam petens, communioni eſt reſtitutus. Prior autem Coepiſcopus noſter Siccenſis Urbanus, quod in eo corrigendum viſum eſt, ſine ulla dubitatione correxit, quia verò paci, & quieti Eccleſiæ non tantùm ad præſens, ſed etiam in poſterum proſpiciendum fuit: quoniam talia multa præceſſerant, ut vel ſimilia, vel etiam graviora deinceps (k) præcaveri oporteret, (l) placuit nobis, ut de Siccenſi Eccleſia, retento ſcilicet honore gradûs ſui, Presbyter removeretur Apiarius, & accepto epiſtolio, ubicunque alibi vellet, & poſſet, Presbyterii munere fungeretur. Quod eidem ipſi per litteras proprias poſtulanti ſine difficultate conceſſimus. Sanè priuſquam hæc cauſa iſto termino clauderetur, inter alia, quæ diuturnis diſceptationibus verſabamus, quia (m) rogatio ipſa poſcebat, ut apud acta Eccleſiaſtica, à fratribus noſtris (n) Fauſtino Coepiſcopo, & Philippo, atque Aſello (o) Compresbyteris quæreremus, ut (p) promerent quicquid eis nobiſcum agendum fuiſſet injunctum. Nonnulla quidem ſine ullo ſcripto proſecuti ſunt verbis, ſed (q) cùm id potiùs flagitaremus, quòd in litteris ferrent,

Narratio de legatis Rom. Pont.

commonitorium

Al. * *deliberantes.*

* Lego *non*

(a) *Et Compreſbyteri*] V. C. *Et fratres Preſbyteri.*

(b) *Nunc beatæ memoriæ Epiſcopo Zoſimo*] Vetus Codex Dionyſ. *Nec non B. M. Papæ Zoſimo.* Abeſt à Codice Græco illud *Epiſcopo.*

(c) *Sed tuæ veneration*] V. C. *Sed etiam tuæ veneration.*

(d) *Subſcriberet*] V. C. *Reſcribere, &c.*

(e) *Nec ea*] V. C. *Non ea.*

(f) *Ea geſtis deliberantes*] V. C. *Ea à geſtis deliberantes.*

(g) *Et ordinatione*] V. C. *Ex ordinatione.*

(h) *Et excommunicatione fuerat*] V. C. *Et excommunicatione & provocatione fuerat.*

(i) *Siccenſi*] V. C. *Siccenſis Siccenſiſſæ.*

(k) *Præcaveri*] V. C. *Præcavere.*

(l) *Placuit nobis*] *Nobis* abeſt à V. C.

(m) *Rogatio*] V. C. *Ratio.*

(n) *Fauſtino Coepiſcopo*] V. C. *Fauſtino Epiſcopo.*

(o) *Compreſbyteris*] V. C. *Preſbyteris.*

(p) *Promerent*] V. C. *Promoverent.*

(q) *Cum in potius*] V. C. *Cum hæc potius.*

communitorium protulerint. Quod recitatum nobis etiam geſtis, quæ ſecum ad vos deferunt, eſt allegatum. In quo eis quatuor quædam nobiſcum (a) agenda mandata ſunt, unum de appellationibus Epiſcoporum ad Romanæ Eccleſiæ Sacerdotem: alterum, nè ad Comitatum Epiſcopi importunè navigent: tertium, de tractandis Presbyterorum, & Diaconorum cauſis apud finitimos Epiſcopos, ſi à ſuis excommunicati perperam fuerint: quartum, de Urbano Epiſcopo excommunicando, vel etiam Romam evocando, niſi ea, quæ videbantur corrigenda, corrigeret. Quorum omnium de primo, & tertio, id eſt, ut Romam liceat Epiſcopis provocare, & ut Clericorum cauſæ apud ſuarum Provinciarum Epiſcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris noſtris ad eundem venerabilis memoriæ Zoſimum Epiſcopum datis, (b) inſinuari curavimus, ut ea ſervare (c) ſine ulla ejus * pauliſper fineremus, uſque ad inquiſitionem ſtatutorum Concilii Nicæni. Et nunc de tua poſcimus Sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicæam à Patribus acta vel conſtituta ſunt, ſic ea (d) à nobis facias cuſtodiri, & ibi apud vos iſta quæ in (e) communitorio attulerunt, (f) faciant exerceri, id eſt, (g) Si Epiſcopus accuſatus fuerit, & judicaverint congregati Epiſcopi regionis ipſius, & de gradu ſuo dejecerint eum, & appellâſſe videatur, & confugerit ad beatiſſimum Eccleſiæ Romanæ Epiſcopum, & voluerit (h) audiri, & juſtum putaverit, ut renovetur examen, ſcribere his Epiſcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia ſunt, ut ipſi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis (i) definiant. Quòd ſi is, qui rogat cauſam ſuam iterum audiri, (k) deprecatione ſuâ moverit Epiſcopum Romanum, (l) ut è latere ſuo Preſbyterum mittat, erit in poteſtate Epiſcopi quod velit, & quod æſtimet. Et ſi decreverit, mittendos eſſe qui præſentes cum Epiſcopis judicent habentes authoritatem ejus, à quo deſtinati ſunt, erit in ſuo arbitrio. Si verò crediderit, ſufficere Epiſcopos,

Al. * *injuria.*

(a) *Agenda mandata*] V. C. *Gerenda mandata.*

(b) *Inſinuari*] V. C. *Inſinuare.*

(c) *Sine ulla ejus pauliſper*] V. C. *Sine ulla ejus injuria pauliſper.* Et ita habet editio Dionyſii Exigui.

(d) *A nobis facias*] V. C. *A nobis omnibus facias.*

(e) *Communitorio*] *Commonitorio.*

(f) *Faciant exerceri*] V. C. *Facias exerceri.*

(g) *Si Epiſcopus accuſatus fuerit*] V. C. *Ut Epiſcopus, ſi accuſatus fuerit.* Et hoc ex Sardicenſi. Cur non ex eo retulit Bonifacius, aut Epiſcopi Africæ ignorârunt, cum apud omnes Sardicenſi Concilio ſua auctoritas conſtaret. Nam & Canone VI iſtius Carthaginenſis VI, Sardicenſe Concilium nominatim citatur tom. 1. Concil. pag. 366. edit. Bin.

(h) *Audiri*] V. C. *Audire.*

(i) *Definiant*] V. C. *Finiant.*

(k) *Deprecatione ſua*] *Sua* abeſt à V. C.

(l) *Ut è latere*] V. C. *Ut à latere.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM. Cap. 7 ex Concilio Sardicenſi.

(a) ut negotio terminum imponant: faciet, quod (b) ſapientiſſimo ſuo Concilio judicaverit. Item de Presbyteris, & Diaconis. Si Epiſcopus quis iracundus (quod eſſe non debet) citò, aut aſperè commoveatur adversùs Presbyterum ſive Diaconum ſuum, & exterminare eum de Eccleſia voluerit, providendum eſt, nè innocens damnetur, aut perdat communionem: habeat poteſtatem ejectus, ut finitimos interpellet, & cauſa ejus audiatur, & diligentiùs tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti; & ille Epiſcopus, quia aut juſtè, aut injuſtè eum rejecit, patienter accipiat, ut negotium diſcutiatur, ut aut probetur ejus, aut emendetur ſententia.

Diſceptatio de exemplaribus Niceni Concilii.

(c) Hæc utique uſque ad adventum veriſſimorum exemplarium Nicæni Concilii inſerta geſtis ſunt, (d) quæ * ſibi, quemadmodum ipſe: quod apud nos fratres, ex Apoſtolica ſede directi (e) communitorio allegaverunt, continentur. Eo * quòd ordine, vel apud vos in Italia cuſtodirentur, (f) nullo modo nos talia, qualia commemorare jam nolumus, vel tolerare cogeremur, ſed credimus, adjuvante miſericordiâ Domini Dei noſtri, quòd tuâ Sanctitate Romanæ Eccleſiæ præſidente (g) non ſumus jam iſtum typum paſſuri. (h) Et ſervabuntur erga nos, quæ nobis (i) etiam non differentibus, cuſtodiri debeant. Cùm, frater, charitate, quæ ſecundùm ſapientiam atque juſtitiam, quam tibi donavit Altiſſimus, etiam ipſe proſpicis eſſe ſervanda, (k) ſi ſortè aliter ſe (l) habent Canones Concilii Nicæni. Quamvis enim plurimos Codices (m) legeremus, ſed nuſquam in Nicæno Concilio, in Latinis Codicibus legimus, quemadmodum in ſupradicto (n) communitorio, inde directa ſunt. (o) Tum quia hîc in nullo Codice Græco ea potuimus invenire ex Orientalibus Eccleſiis, ubi perhibentur eadem decreta poſſe etiam authentica reperiri, magis nobis (p) deſi-

* Lego *ibi*.

Al. * *que*.

(a) *Ut negotio terminum imponant* V. C. *Negotio ut terminum imponant.*

(b) *Sapientiſſimo ſuo Concilio*] *Suo* abeſt à V. C.

(c) *Hæc utique*] V.C. *Hæc itaque.*

(d) *Quæ ſibi quemadmodum ipſe quod apud nos*] V. C. *Quæ ſi ibi quemadmodum conſtituta, & quemadmodum ipſum quod ad nos.*

(e) *Communitorio allegaverunt continentur. Eo quod ordine vel apud vos*] V. C. *Allegaverunt & commonitorio continetur, & ordine vel apud vos.*

(f) *Nullo modo nos talia qualia commemorare jam nolumus vel tolerare cogeremur, ſed credimus*] V. C. *Nos nullomodo talia commemorare noluimus, vel tolerare cogemur, vel intolerabilia patiemur, nam credimus.*

(g) *Non ſumus*] V. C. *Non erimus.*

(h) *Et ſervabuntur*] V. C. *Sed ſervabuntur.*

(i) *Etiam non differentibus cuſtodiri debeant. Cum frater charitate quæ ſecundùm ſapientiam*] V. C. *Etiam differentibus cuſtodiri in omnibus debeant cum fraterna charitate ſecundùm ſapientiam.*

(k) *Si ſortè*] V. C. *Niſi ſortè.*

(l) *Habent*] V. C. *Habeant.*

(m) *Legeremus*] V. C. *Legerimus.*

(n) *Communitorio, inde*] V. C. *Commonitorio quæ inde à vobis.*

(o) *Tum*] V. C. *Tamen.*

(p) *Deſideremus*] V. C. *Deſideramus.*

deramus afferri. Pro qua re tuam quoque venerationem obſecramus, ut ſcribere etiam ipſe digneris ad illarum partium Sacerdotes, hoc eſt, Eccleſiæ Antiochenæ, Alexandrinæ, & Conſtantinopolitanæ. (a) Et ſi aliis etiam tuæ placuerit Sanctitati, ut inde ad nos iidem Canones apud Nicæam civitatem à Patribus conſtituti veniant, te potiſſimum hoc beneficium cunctis Occidentalibus Eccleſiis in Domini adjutorio conferente. Quis enim dubitet exemplaria (b) eſſe veriſſima Concilii in Græcia Nicæni * Synodi congregati: quæ de tam diverſis locis, & (c) de nobilibus Græcis Eccleſiis adlata, & comparata concordant? Quod donec fiat, hæc quæ in (d) communitorio ſupradicto nobis allegata ſunt, (e) de appellationibus Epiſcoporum ad Romanæ Eccleſiæ Sacerdotem, (f) & de Clericorum cauſis apud ſuarum Provinciarum Epiſcopos terminandis, nos uſque ad probationem ſervaturos eſſe profitemur, & Beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam, in Dei voluntate confidimus. Cætera verò, quæ in noſtra Synodo geſta, vel firmata ſunt, quoniam ſupradicti fratres noſtri, (g) Fauſtinus Coepiſcopus, Philippus, & Aſellus (h) Compresbyteri ſecum fuerunt, ſi dignatus fueris: tuæ nota facient Sanctitati. Et aliâ manu: Dominus noſter te nobis annis plurimis cuſtodiat, beatiſſime frater. (i) Subſcripſerunt quoque Alypius, Auguſtinus, Poſidius, Marinus, & cæteri Epiſcopi.

Fortè * *Synodo congregata.*

(a) *Et ſi aliis etiam tuæ placuerit ſanctitati*] V. C. *Et aliis etiam ſi tuæ placuerit ſanctitati.*

(b) *Eſſe veriſſima Concilii in Græcia Nicæni Synodi congregati.*] V. C. *Eſſe veriſſima in Græcia Nicænæ Synodi congregatæ.* Veteres Codices nihil mutant. Melius Græca editio.

(c) *De nobilibus*] *De* abeſt à V. C.

(d) *Communitorio*] *Commonitorio.*

(e) *De appellationibus Epiſcoporum*] *De appellatione Epiſcoporum.*

(f) *Et de Clericosum cauſis, &c.*] Canon Eccleſiaſticus eſt, ut ibi lites judicentur ubi exortæ fuerint. Cyprian. lib. 1. Epiſt. 3.

(g) *Fauſtinus Coëpiſcopus*] V. C. *Fauſtinus Epiſcopus.*

(h) *Compreſbyteri*] V. C. *Preſbyteri.*

(i) *Subſcripſerunt quoque Alypius*] *Quoque* abeſt à V. C.

In editione Dionyſii Exigui ſequitur Epiſtola Attici ad Bonifacium, ſic: *Incipit Epiſtola Attici Epiſcopi Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ad Bonifacium urbis Romæ Epiſcopum data cum exemplaribus Nicæni Concilii de Græco in Latinum tranſlatis à Beatiſſimis Cyrillo & Attico Epiſcopis Alexandrinæ & Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ, & directis per Innocentium Preſbyterum ſuum, & Aſellum Subdiaconum Eccleſiæ Karthaginenſis, ut ſuperiùs recitata eſt fides Nicæni Concilii cum titulis* XX. *Epiſtola verò ita continetur. Atticus Epiſcopus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ſancto fratri Bonifacio urbis Romæ Epiſcopo ſalutem. Edidi Canones ſanctorum Patrum Olographa manu & ſubſcriptos à me. Amen.* Græca elementa, litterarum numeros exprimere, nullus, qui tenuiter vel ſermonis Græci notitiam habet, ignorat, & cætera quæ de formatis inter Canones leguntur, & apud Gratianum ipſum, &c. tum deinde ſequitur Epiſtola Aurelii Epiſcopi ad Sanctum Cæleſtinum Epiſcopum Urbis Romæ, de adventu Apiarii, quæ pagina 35 extat.

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

Incipiunt reſcripta ad Concilium Africanum Cyrilli Alexandrini Epiſcopi, Authentica Concilii Nicæni tranſlata de Græco per Innocentium Presbyterum. Tranſmiſerunt etiam Epiſtolam cum eodem Concilio Nicæno per memoratum Presbyterum Innocentium, & Marcellum Subdiaconum Eccleſiæ Carthaginenſis, ſanctò Bonifacio Epiſcopo Eccleſiæ Romanæ. * *Subd. VI. kal. Decembris ſunt directa.*

* *Lego* ſub die

CAP. CII. Dominis honorabilibus, ſanctis fratribus Coepiſcopis, Aurelio, Valentino, ſed & omni ſanctæ Congregationi in Carthaginenſi Synodo congregatæ, Cyrillus ſalutans in Deo charitatem veſtram. Scripta venerationis veſtræ multam habentia querimoniam in omni lætitia per filium veſtrum Innocentium Presbyterum ſuſcepi, quibus à nobis ſperatis, ut de ſcrinio noſtræ Eccleſiæ veriſſima exemplaria ex authentica Synodo apud Nicænam civitatem, Metropolim Bithyniæ, à ſanctis patribus conſtitutis, atque formata, ſub noſtræ fidei profeſſione veſtræ dilectioni porrigamus. Unde enim, honorabiles fratres, ſalute præeunte, neceſſe habui per harum latorem filium noſtrum Innocentium Presbyterum, fideliſſima exemplaria ex authentica Synodo, in Nicæna civitate Bithyniæ habita, veſtræ charitati dirigere. Quod & in Eccleſiaſtica hiſtoria requirentes, invenietis. De Paſcha verò, ut ſcripſiſtis, nunciamus vobis XVII kal. Maias, nos futurâ indictione celebrare. Et aliâ manu: Deus, & Dominus noſter ſanctam veſtram congregationem cuſtodiat, quod optamus, chariſſimi fratres.

Incipit Epiſtola Attici Epiſcopi Conſtantinopolitani ad eoſdem.

CAP. CIII. Dominis ſanctis, merito beatiſſimis fratribus, Coepiſcopis, Aurelio, Valentino, vel cæteris chariſſimis in Synodo apud Carthaginem habita, conſtitutis, Atticus Epiſcopus. Per filium noſtrum Marcellum Subdiaconum veſtrum, ſcripta veſtræ dilectionis cum omni gratiarum actione ſuſcepi, Domino gratias agens, quòd merui tantorum fratrum benedictione perfrui. Domini, beatiſſimi fratres, ſcribitis ſanè, ut veriſſimos Canones apud Nicæam civitatem, Metropolim Bithyniæ, à Patribus conſtitutos fuiſſe ſub fidei adſtipulatione dirigam. Et quis eſt, qui communem fidem, vel ſtatuta à Patribus firmata ſuis fratribus deneget? Qua de re per eundem filium meum Marcellum, Subdiaconum veſtrum, nimiùm feſtinantem, ſicut ſtatuti ſunt in Nicæa civitate à Patribus, Canones in integro, ut juſſiſtis, direxi: petens ut pro me plurimùm veſtra ſancta congregatio orare jubeat. Et alia manu: Deus noſter Sanctitatem veſtram cuſtodiat, quod optamus, ſancti fratres.

*Incipiunt exemplaria Concilii Nicæni directa ſub die VI. kal. Decembris, poſt Conſulatum glorioſiſſimorum Imperatorum Honorii * XII & Theodoſii IX, Augg. Bonifacio, urbis Romæ Epiſcopo.*

*Forte XIII.

CAP. CIV. Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, viſibilium, necnon & inviſibilium Creatorem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum non creatum, ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt, cœleſtia & terrena. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus paſſus eſt. Et reſurrexit tertiâ die, aſcendit in Cœlum, venturus inde judicare vivos & mortuos, & in Spiritum Sanctum. Eos verò, qui dicunt, erat tempus quando non erat, & qui ex nihilo factum, vel ex alia ſubſtantia, vel eſſentia eſſe, aut muttabilem, aut convertibilem Filium Dei dicunt, anathematizat Catholica, & Apoſtolica Eccleſia. (a) Huic Symbolo fidei etiam exemplaria ſtatutorum ejuſdem Concilii Nicæni à memoratis Pontificibus annexa ſunt, ſicut ſuperiùs per omnia continentur. (b) Quæ nos hic iterum conſcribi neceſſarium non eſſe credimus.

(a) *Huic Symbolo, &c.*] Collectoris hæc ſunt.

(b) *Quæ nos hic iterum, &c.*] Abeſt à V. C.

Incipit Epiſtola Concilii Africani ad Papam Cæleſtinum, urbis Romæ Epiſcopum.

CAP. CV. Domino dilectiſſimo, & honorabili fratri Cæleſtino, Aurelius, Palatinus, Antonius, Tutus, Servus Dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Januarius, Optatus, * Celiticius, Donatus, Theaſius, Vincentius, Fortunatianus, & cæteri, qui univerſali Africano Concilio (c) Carthaginis afſuimus: optaremus, ſi quemadmodum Sanctitas tua de adventu Apiarii lætatos vos fuiſſe, miſſis per Compresbyterum noſtrum Leonem litteris intimavit: ita nos quoque de ejus purgatione hæc ſcripta cum lætitia mitteremus. Eſſet profectò & noſtra, & veſtra modò alacritas certior, nec præpropera videretur, quæ adhuc de audiendo, quàm de audito præceſſerat. Adveniente ſanè ad nos ſancto fratre, & Coepiſcopo noſtro Fauſtino, Concilium congregavimus, & credidimus ideo cum illo miſſum: quoniam ſicut per ejus operam Presbyterio ante redditus fuerat, ita nunc poſſet de tantis criminibus à Tabracenis objectis eo laborante purgari. Cujus tanta, ac tam immania flagitia decurſum noſtri Concilii examen invenit, ut & memorati patrocinium potiùs, quàm judicium, ac defenſoris magis operam, quàm diſceptatoris juſtitiam ſuperarent. Nam primùm, quantùm * obti-

Al. * *Celtiejus.*

Al. * *Celticus*] V. C. *Cæleſticos.*

De Apiario Presbytero.

Al. * *obſtiterit.*

(c) *Carthaginis.*] V. C. *Carthagine adjuvamus ſalutem.*

CODEX CANONUM.

CONCILIUM AFRICANUM.

nuerit omni congregationi diverſas injurias ingerendo, quaſi Eccleſiæ Romanæ aſſerens privilegia, & volens eum à nobis in communione ſuſcipi : quem tua Sanctitas credens appellâſſe, quod probare non potuit, communioni reddiderat ; quod minimè tamen licuit, quod etiam geſtorum meliùs lectione cognoſces. Triduano tamen laborioſiſſimo agitato judicio, cùm diverſa eidem objecta afflictiſſimi quæreremus, vel moras Coepiſcopi noſtri Fauſtini, vel tergiverſationes ipſius Apiarii, quibus neſandas turpitudines occulere conabatur, Deus judex *Pſal. 7.* juſtus, fortis, & longanimis magno impendio reſecavit. Tetriore quippe, ac putidiore obſtinatione compreſsâ, (a) quâ tantùm lividum cœnum impudentiâ negationis volebat obruere, Deo noſtro ejus conſcientiam coarctante, & occulta, quæ in illius corde (b) tactam qua in volutabro criminum jam damnabat, etiam hominibus publicante, repentè in confeſſionem cunctorum objectorum flagitiorum doloſus negator erupit. Et tandem de omnibus incredibilibus opprobriis ultroneus ſe ipſe convicit, atque ipſam quoque noſtram ſpem, quâ eum & credebamus, & optabamus de tam pudendis maculis poſſe purgari, convertit in gemitus, (c) niſi quoniam iſtam noſtram mœſtitiam uno tantùm ſolatio mitigavit, quòd & nos labore diuturnioris quæſtionis abſolvit, & ſuis vulneribus qualemcunque medelam, (d) & ſi invitâ, ac ſuæ conſcientiæ reluctante confeſſione providit, Domine frater. * Præſatio itaque * devitato ſalutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad veſtras aures hinc venientes non faciliùs admittatis, nec à nobis (e) excommunicatis in communionem ultra velitis excipere, quâ hoc etiam Nicæno Concilio definitum facilè advertet Venerabilitas tua. Nam & ſi de inferioribus Clericis, vel Laïcis videtur ibi præcaveri, quantò magis hoc de Epiſcopis voluit obſervari : nè in ſua Provincia communione ſuſpenſi à tua Sanctitate præproperè, (f) vel indebitè videantur communioni reſtitui. Presbyterorum quoque & ſequentium Clericorum improba refugia, ſicut te dignum eſt, repellat Sanctitas tua, (g) quia & nullâ Patrum definitione hoc Eccleſiæ derogatum eſt Africanæ, & Decreta Nicæna, ſive inferioris gradus Clericos, ſive ipſos Epiſcopos ſuis Metropolitanis aper-

Al. *tantam* Fortè *tam immania.*

* Lego *præfato.*

Al. * *devite* Lego *debitæ*

(a) *Quâ tantùm lividum*] V. C. *Quantùm libidinum.*

(b) *Tactam qua*] V. C. *Tanquam.*

(c) *Niſi quoniam iſtam*] V. C. *Et niſi cum ipſa.* Al. *Niſi quomodo.*

(d) *Et ſi invitâ, ac ſuæ conſcientiæ reluctante confeſſione providit.*] V. C. *Et licèt invitus ſuæ conſcientiæ reluctante confeſſione prodidit.*

(e) *Excommunicatis*] *Excommunicatos.*

(f) *Vel indebitè*] Deſunt in edit. Dionyſ. Exig.

(g) *Quia & nulla*] *Quia & in nulla.*

tiſſimè commiſerunt. Pudentiſſimè enim juſtiſſimèque viderunr, quæcunque negocia, in ſuis locis, ubi (a) orta ſunt, finienda. Nec unicuique * (b) providentiæ gratiam Sancti. Spiritûs defuturam, qua æquitas (c) à Chriſti Sacerdotibus, & prudenter videatur, & conſtantiſſimè tenearur: maximè, quia unicuique (d) conceſſum eſt, ſi judicio offenſus fuerit cognitorum, ad Concilia ſuæ Provinciæ, vel etiam univerſale provocare. Niſi ſortè quiſquam eſt, qui credat, unicuilibet poſſe Deum noſtrum examinis inſpirare juſtitiam, & innumerabilibus congregaris in Concilium Sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipſum tranſmarinum judicium ratum erit, ad quod teſtium neceſſariæ perſonæ, vel proprer ſexûs, vel propter ſenectutis infirmitatem, vel multis (e) aliis impedimentis adduci non poterunt? Nam ut aliqui, tanquam à tuæ Sanctitatis larere mittantur, (f) nullâ invenimus Patrum Synodo conſtitutum. Quia illud, quod pridem per eundem Coepiſcopum noſtrum Fauſtinum, tanquam ex parte Nicæni Concilii exinde tranſmiſiſtis, in Conciliis verioribus, (g) quæ accipiunrur, Nicæni, à ſancto (h) Cyrillo Coepiſcopo noſtro Alexandrinæ Eccleſiæ, & à (i) venerabili Attico (k) Conſtantinopolitano Antiſtite, ex authentico miſſis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum, & Marcellum (l) Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa ſunr, venerabilis memoriæ Boniſacio Epiſcopo prædeceſſori veſtro, à nobis tranſmiſſa ſunr, in quibus rale aliquid non potuimus reperire. Execurores etiam Clericos veſtros quibuſque (m) potentibus nolite mittere, nolite concedere, nè * fumoſum * typum ſeculi in Eccleſiam Chriſti, quæ lucem ſimplicitaris, & humiliratis diem, Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere: nam de fratre noſtro Fauſtino amoto jam pro ſuis neſandis nequitiis de Chriſti Eccleſia: dolendo Appiano: ſecuri ſumus, quòd eum probitare,

Fortè * *Provinciæ.*

* Fortè *Typhum.*

(a) *Orta ſunt,*] *Orta fuerint.*

(b) *Providentiæ*] *Provinciæ.*

(c) *A Chriſti*] *A Chriſtianis.*

(d) *Conceſſum eſt ſi*] V. C. *Conſenſum eſt ut ſi.*

(e) *Aliis impedimentis*] V. C. Addit *incurrentibus.*

(f) *Nulla invenimus*] V. C. *In nulla invenimus.*

(g) *Quæ accipiuntur, Nicæni,*] V. C. *Qui dicitur & accipitur Nicænum.*

(h) *Cyrillo Coëpiſcopo noſtro Alexandrinæ Eccleſiæ.*] V. C. *Cyrillo Alexandrinæ Antiſtite Eccleſiæ.*

(i) *Venerabili Attico*] V. C. *Venerabili conſacerdote noſtro Attico.*

(k) *Conſtantinopolitano Antiſtite*] Abeſt à V. C.

(l) *Subdiaconum,*] V. C. Addit *noſtrum.*

(m) *Potentibus*] V. C. *Petentibus.*

CODEX CANONUM. CONCILIUM AFRICANUM.

ac moderatione tuæ Sanctitatis, salvâ fraternâ charitate, ulteriùs in Africa minimè patiatur. Et aliâ manu: (a) Dominus noster Sanctitatem (b) vestram ævo longiore orantem pro nobis custodiat, Domine frater.

(a) *Dominus*] V. C. *Deus*. Et melius. (b) *Vestram*] V. C. *Tuam*.

(c) *Explicit Africanum Concilium.*

(c) *Explicit Africanum Concilium*] V. C. *Explicit Carthaginense, seu Africanum Concilium*. Sequitur in Græco exemplari . . . . . CP. *sub Nectario Fl. Arcadio A. IIII & Honorio II Coss. III Kal. Octob.* fol. 85. 6. tum deinde CP. in Trullo, Nicæni II.

(a) ANTIQUA ROMANORUM PONTIFICUM DECRETA,

IN CODICE ANTIQUO CANONUM CONTENTA.**

CODEX CANONUM.

NICOLAUS Papa, Archiepiſcopis & Epiſcopis per Galliam conſtitutis. Si Romanorum Pontificum decreto cæterorum opuſcula tractatorum, approbantur vel reprobantur: ita, ut quod verè Sedes Apoſtolica probavit, hodie teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur, quando potius ea, quæ ipſa pro catholica fide, pro ſanis dogmatibus, pro variis, & multifariis Eccleſiæ neceſſitatibus, & fidelium moribus diverſo tempore ſcripſit: omni honore debent præferri, & ab omnibus prorsus in quibuſlibet neceſſitatibus, vel opportunitatibus, diſcretione, vel diſpenſatione magiſtra, reverenter aſſumi? Quanquam quidam veſtrûm ſcripſerunt, haud illa decretalia priſcorum Pontificum in toto Canonum Codicis corpore eſſe deſcripta, & ideo inter Canones non aſſumenda, cum tamen & ipſi, ubi ſuæ intentioni hæc ſuffragari conſpiciunt, in omnibus illis indifferenter utantur.

DECRETA SYRICII.

Diſt. 19. c. Si Romanorum.

(a) *Antiqua Romanorum, &c.*] Deeſt in noſtris exemplaribus, & ad hanc collectionem proprie non pertinet.

** Il faut voir, ſous l'Article 41 des Libertés, la Préface de Denis-le-Petit au Prêtre Julien ſur la Collection de ces anciens Décrets des Papes.

EPISTOLA S. AMBROSII AD SYRICIUM PAPAM.

CODEX CANONUM. DECRETA SYRICII.

DOMINO dilectissimo fratri Syricio Papæ, Ambrosius Episcopus, Bassianus Episcopus, & cæteri. Recognovimus litteris Sanctitatis tuæ boni Pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi januam serves, & piâ sollicitudine Christi ovile custodias dignus, quem oves Dominî audiant, & sequantur. Et ideo quia nostri oviculas Christi, lupos facilè deprehendes & occurres, quasi providus pastor, nè isti morsibus perfidiæ suæ, feralique ululatu Dominicum ovile dispergant. Laudamus hoc, Domine frater, nobis dilectissime, & toto concelebramus affectu, nec miramur, si luporum rabie grex Domini perhorruit, in quibus Christi vocem non recognovit. Agrestis enim ululatus est nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem servare, promiscuè omnia velle confundere, diversorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere. Sed quæ potest laus esse conjugii, si nulla virginitatis est gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse conjugium, divinâ voce dicente, Erunt ambo in carne una, & in uno spiritu; sed prius est, quòd nati sumus, quàm quòd effecti, multòque præstantius divini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Jure laudatur bona uxor, sed meliùs pia virgo præfertur, dicente Apostolo, Qui jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, meliùs facit: hæc enim cogitat, quæ Dei sunt, illa quæ mundi. Illa conjugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum; illa sub lege, ista sub gratia. Bonum conjugium, per quod est inventa posteritas successionis humanæ, sed meliùs virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus evenit. Denique speciale donum virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipse repræsentavit, quod elegit in matre. Et infra. Quid autem etiam viduitatis attexamus præconia, cùm in Evangelio, post virginis celeberrimum partum, Anna vidua subrogetur, quæ vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua, & hæc vidua annorum LXXXIV *quæ non discedebat de templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens die, ac nocte, & merito habilis viduitas. Denique si Adam sic exegisset jejunium, non fuisset nudus effectus. Ninivem amor jejunii liberavit, & ipse Dominus ait, non ejicietur, nisi per orationem, & jejunium. Sed quid plura apud magistrum, atque doctorem, cùm jam dignum præmium retulerunt illi perfidiæ suæ? Et infra. Ita Jovinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Januarium, & Ingeniosum, quos Sanctitas tua damnavit, sciat apud nos quoque secundùm judicium tuum esse damnatos. Incolumem te, & florentissimum Deus noster teneat omnipotens, domine dilectissime frater.*

Ambr. in Ep. l. 10. ep. 81.

Providus Pastor Syricius.

Errores Jovinîani.

Virginitas præferenda conjugio.

Gen. 1.

1. Cor. 7.

Viduitas.

Jejunium.

Damnatio hæreticorum.

Incipiunt Tituli Decretorum Papæ Syricii, numero XV. CODEX CANONUM.

1 DE Arianis non rebaptizandis. DECRETA SYRICII.
2 Ut præter Paſcha & Pentecoſten baptiſma non celebretur.
3 De Apoſtatis.
4 Quòd non liceat alterius ſponſam ad matrimonii jura ſortiri.
5 De his qui pœnitentiam minimè ſervaverunt.
6 De Monachis, & Virginibus propoſitum non ſervantibus.
7 De Clericis inconrinentibus.
8 Quales debeant ad Clericarûs officium pervenire.
9 De Clericorum converſatione.
10 De grandævis.
11 Quòd Clericus, qui ſecundam uxorem duxerit, deponatur.
12 Quæ fœminæ cum Clericis habitare debeant.
13 De Monachorum promorione.
14 Quòd pœnitens non * fit Clericus. Al. **fat.*
15 Ut ſi per ignorantiam vel pœnitens, vel bigamus, aut viduæ marirus Clerici facti fuerint, non promoveantur.

INCIPIT EPISTOLA DECRETALIS PAPÆ SYRICII.

Syricius Himerio Epiſcopo Tarraconenſi Salutem.

DIRECTA ad deceſſorem noſtrum ſanctæ recordationis Damaſum fraternitatis tuæ relario me jam in ſede ipſius conſtitutum, quia ſic Dominus ordinavit, invenit: quam cùm in convenru fratrum ſollicitiùs legeremus, tanta invenimus, quæ repræhenſione, & correctione ſint digna: quanta optamus * laudando cognoſcere. Et quia neceſſe nos erat in ejus labores, curaſque ſuccedere, cui per Dei grariam ſucceſſimus in honore: facto ut oportebat, primitus meæ provectionis judicio, ad ſingula, prout Dominus adſpirare dignatus eſt, conſulrationi tuæ reſponſum competens non * negamus. Quia pro officii noſtri conſideratione non eſt nobis diſſimulare, non eſt tacere libertas: quibus major cunctæ Chriſtianæ religionis zelus incumbit, portamus onera omnium, qui gravantur. Quin imò hæc portat in nobis bearus Apoſtolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, adminiſtrationis ſuæ protegit, & tuetur hæredes. * Lego *laudanda.* Al. * *negavimus.* *Officium Rom. Pont.*

CODEX CANONUM. DECRETA SYRICII.

De Arianis non rebaptizandis.

CAP. I. Primâ itaque paginæ tuæ fronte ſignaſti baptizatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem Catholicam feſtinare, & quoſdam de fratribus noſtris eoſdem denuo baptizare velle, quod non licet, cùm * hæc fieri & Apoſtolus vetet, & Canones contra dicant, & poſt caſſatum Ariminenſe Concilium miſſa ad Provincias, à venerandæ memoriæ prædeceſſore meo Liberio generalia decreta prohibeant, quos nos cum Novatianis, aliiſque Hæreticis, ſicut eſt in Synodo conſtitutum, per invocationem ſolam ſeptiformis Spiritûs Epiſcopalis manûs impoſitione, Catholicorum conventui ſociamus, quod etiam totus oriens, occidenſque cuſtodit, à quo tramite vos quoque poſthac minimè convenit deviare: ſi non vultis à noſtro collegio Synodali ſententia ſeparari.

Al * *hoc Epheſ. 4. Decreta Liberi Papæ.*

In Concil. Nic. cap. 8.

Ut præter Paſcha, & Pentecoſten baptiſmus non celebretur.

CAP. II. Sequitur de diverſis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit, improbabilis, & emendanda confuſio: quæ à noſtris conſacerdotibus (quod commoti dicimus) non ratione authoritatis alicujus, ſed ſolâ temeritate præſumitur, ut paſſim, ac liberè natalitiis Chriſti, ſeu apparitionis, necnon & Apoſtolorum, ſeu Martyrum feſtivitatibus innumeræ (ut aſſeris) plebes baptiſmi myſterium conſequantur, cùm hoc ſibi privilegium & apud nos, & apud omnes Eccleſias Dominicum ſpecialiter cum Pentecoſte ſua Paſcha defendat, quibus ſolis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptiſmatis tradi convenit ſacramenta. His dumtaxat electis, qui ante quadraginta, vel eo amplius, dies nomen dederint, & exorciſmis, quotidianiſque orationibus, atque jejuniis fuerint expiati, quatenus Apoſtolica illa impleatur præceptio, ut expurgato fermento veteri, nova incipiat eſſe conſperſio. Sicut ergo Paſchalem reverentiam in nullo dicimus eſſe minuendam, ita infantibus, qui necdum loqui poterunt per ætatem, vel his, quibus in qualibet neceſſitate opus fuerit ſacri undâ baptiſmatis, omni volumus celeritate ſuccurri: nè ad noſtrarum perniciem tendat animarum, ſi negato deſiderantibus ſontè ſalutari, exiens unuſquiſque de ſæculo & regnum perdat, & vitam. Quicunque etiam diſcrimen naufragii, hoſtilitatis incurſum, obſidionis ambiguum, vel cujuſlibet corporalis ægritudinis deſperationem inciderint, & ſibi unico credulitatis auxilio popoſcerint, ſubveniri: eodem, quo poſcunt, momento temporis expeditè regenerationis præmia conſequantur. Hactenus erratum in hac parte ſufficiat, nunc præfatam regulam omnes teneant Sacerdotes, qui nolunt ab Apoſtolicæ Petræ, ſuper quàm Chriſtus univerſalem conſtruxit Eccleſiam, ſoliditate divelli.

De conſecr. Diſt. 4. c. Non ratione.

App. 2. Epiphania.

Expiatio baptizandorum per dies XL.

II. Corinth. 5.

Baptiſmus in neceſſitate.

Math. 10.

De Apoſtatis.

Si Apoſtata reſipiſcat. CAP. III. Adjectum eſt etiam, quoſdam Chriſtianos ad apoſtaſiam (quod dici neſas eſt) tranſeuntes, & Idolorum cultu, ac ſacrificiorum contaminatione prophanatos, quos à Chriſti corpore, & ſanguine, quo dudum redempti fuerant renaſcendo, jubemus abſcindi. Et ſi reſipiſcentes fortè aliquando fuerint ad lamenta converſi, his, quamdiu vivunt, agenda pœnitentia eſt, & in ultimo fine ſuo reconciliationis gratia tribuenda, quia docente Domino, Nolumus mortem peccatoris, ſed tantùm ut convertatur, & vivat. *Ezech. 18.*

Quod non liceat alterius ſponſam ad matrimonii jura ſortiri.

27. q. 2. De conjugali. CAP. IV. De conjugalium autem violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alii puellam alter in matrimonium poſſit accipere? hoc nè fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ullâ tranſgreſſione violetur.

De his qui pœnitentiam minimè ſervaverunt.

33. q. 2 c. De his verò. II. Pet. 2. CAP. V. De his verò non incongruè dilectio tua Apoſtolicam Sedem credidit conſulendam: qui actâ pœnitentiâ, tanquam canes, ac ſues ad vomitus priſtinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuo appetivêre concubitus, quorum profeſſam incontinentiam generati poſt abſolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia jam ſuffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum: ut ſolâ intra Eccleſiam fidelibus oratione jungantur, ſacræ myſteriorum celebritati, quamvis non mereantur, interſint: à Dominicæ autem menſæ convivio ſegregentur, ut hac ſaltem deſtructione correpti, & ipſi in ſe ſua errata caſtigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obſcœnis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cùm ad Dominum cœperint proficiſci, per communionis gratiam volumus ſubveniri. Quam formam & circa mulieres, quæ ſe poſt pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, ſervandam eſſe cenſemus.

De Monachis, & Virginibus propoſitum non ſervantibus.

CAP. VI. Præterea Monachorum quoſdam, atque Monacharum, abjecto propoſito ſanctitatis, in tantam proteſtaris demerſos eſſe laſciviam, ut priùs clanculò, velut Monaſteriorum * prætextu, illicitâ, ac ſacrilegâ ſe contagione miſcuerint, poſtea verò in abruptum conſcientiæ deſperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procreârint: quod & publicæ leges, & Eccleſiaſtica jura condemnant. Has igitur impudicas, deteſtabileſque perſonas à Monaſteriorum cœtu, Eccleſiarumque conventibus eli- *27. q. 1. Can. 27. §. 2.*

* Lego *pretextu.*

minandas esse mandamus. Quatenus retrusæ in suis ergastulis tantum sacinus continuâ lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

CODEX CANONUM. DECRETA SYRICII.

De Clericis incontinentibus.

CAP. VII. Veniamus nunc ad sacratissimos ordines Clericorum, quos in venerandæ religionis injuriam ita per vestras Provincias calcatos, atque confusos charitate tuâ insinuante reperimus: ut Hieremiæ nobis voce dicendum sit: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & flebo populum hunc die, ac nocte? Si ergo beatus Propheta ad lugenda populi peccata non sibi ait lachrymas posse sufficere, quanto nos possimus dolore percelli, cùm eorum, qui in nostro sunt corpore, compellimur facinora deplorare, quibus præcipuè secundùm beatum Paulum instantia quotidiana, & sollicitudo omnium Ecclesiarum indesinenter incumbit? Quis enim infirmatur, & non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror: Plurimos enim Sacerdotes Christi, atque Levitas post longa consecrationis suæ tempora, tam de *conjugibus propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse: & crimen suum hac præscriptione defendere, quâ in veteri testamento Sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa: Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum: si æstimat, quia in lege Moysi passim sacris ordinibus à * Domino nostro laxata sunt fræna luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, prænonet dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procul à suis domibus anno vicis suæ in templo habitare jussi sunt Sacerdotes? hac videlicet ratione, nè vel cum uxoribus possint * carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus solus successionis causâ fuerat relaxatus: quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti, unde & Dominus Jesus cùm nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur, quia legem venerit implere, non solvere. Et ideo Ecclesiam, cujus sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare: ut in die judicii, cùm rursus advenerit, sine macula, & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionum omnes Sacerdotes, atque Levitæ insolubili lege constringimur, ut à die ordinationis nostræ, sobrietati, ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus, & corpora: dummodo per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificiis placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis*

Hier. 9.

II. Cor. 11.

Dist. 82. c. Plurimos.

Al.* *Conjugiis.*

Al.* *Deo*

Levit. 20. Luc. 1.

* Lego *carnale.*

Num. 18.

Matth. 9.

Ephes. 5.

Rom. 5.

vaſe, Deo placere non poſſunt: vos autem jam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſi tamen Spiritus *I. Corinth. 6.* Dei habitat in vobis, & ubi poterit *Sap. 1.* niſi in corporibus, ſicut legimus, ſanctis Dei Spiritus habitare? & *Diſt. 82. c. Quia aliquanti.* quia aliquanti, de quibus loquimur (ut tua Sanctitas retulit) ignoratione lapſos eſſe ſe deflent: his hac conditione miſericordiam dicimus non negandam, ut ſine ullo honoris augmento in hoc, Al.* *dejecti* quo * detecti ſunt, quamdiu vixerint, officio perſeverent, ſi tamen poſt hæc continentes ſe ſtuduerint exhibere. Hi verò, qui illiciti privilegii excuſatione nituntur, & ſibi aſſerunt veteri hoc lege conceſſum: noverint ſe ab omni Eccleſiaſtico honore, quo indignè uſi ſunt, Apoſtolicæ Sedis authoritate dejectos, nec unquam poſſe veneranda attrectari myſteria, à quibus ſe ipſi, dum obſcœnis cupiditatibus inhiant privaverunt. Et quia exempla præſentia cavere nos præmonent in futurum, quilibet Epiſcopus, Preſbyter, atque Diaconus (quod non optamus) ſi deinceps fuerit talis inventus, jam nunc ſibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obſeratum, quia ferro neceſſe eſt excidantur vulnera, quæ ſomentorum non ſenſerint medicinam.

De Clericis, quales debeant promoveri.

CAP. VIII. Didicimus etiam licenter, ac liberè inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numeroſa conjugia, ad præſatas dignitates prout cuicunque libuerit, aſpirare, quod non tantùm illis, qui ad hæc immoderatâ ambitione perveniunt, quantùm Metropolitanis ſpecialiter Pontificibus imputamus: qui dum inhibitis auſibus non obſiſtunt, Dei noſtri, quantùm in ſe eſt, præcepta contemnunt. Et ut taceamus, quod altius ſuſpicamur, ubi illud eſt, quod Deus noſter datâ per Moyſen lege conſtituit, dicens, Sacerdotes mei ſemel nubant; & alio loco, Sacerdotes uxorem virginem accipiant, non viduam, non repudiatam, non meretricem. Quod ſecutus Apoſtolus ex perſecutore prædicator, Unius uxoris virum tam Sacerdotem, quàm Diaconum fieri debere mandavit. Quæ omnia * à veſtrarum regionum deſpiciuntur Epiſcopis: quaſi in contrarium magis fuerint conſtituta. Et quia non eſt nobis de hujuſmodi uſurpationibus negligendum, nè nos indignantis Domini vox juſta corripiat, quæ dicit: Videbas furem, & currebas cum eo, & ponebas tuam cum adulteris portionem: quid ab univerſis poſt hæc Eccleſiis ſequendum ſit, quid vitandum, generali pronunciatione decernimus.

Levit. 21. Ezech. 44. *II. Timoth. 3.* Al.* *ita* *Pſalm. 49.*

De Clericorum converſatione.

CAP. IX. Quicunque itaque ſe Eccleſiæ vovit obſequiis, à ſua infantia ante pubertatis annos baptizari, & lectorum debet miniſterio ſociari, qui ab acceſſu adoleſcentiæ uſque ad* triceſimum ætatis annum, ſi probabiliter

Diſt. 77. Quicumque. * Lego *viceſimum* *Vide Zoſimum c. 31.*

vixerit, unâ tantùm, & eâ, quam virginem communi per Sacerdotem benedictione perceperit, uxore contentus Acolythus, & Subdiaconus esse debebit, post quæ ad Diaconi gradum, si se ipse primitus continentiâ præeunte dignum probârit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congruè Presbyterium consequetur, & exinde post decennium Episcopalem Cathedram poterit adipisci: si tamen per hæc tempora integritas vitæ, ac fidei ejus fuerit approbata.

CODEX CANONUM. DECRETA SYRICII.

De grandævis.

CAP. X. Qui verò jam ætate grandævus melioris propositi * conversione provocatus ex Laico ad sacram militiam pervenire festinat: desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo, quo baptizatur, tempore, statim lectorum aut exorcistarum numero societur: si tamen eum unam habuisse, vel habere, & hanc virginem accepisse, constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud Acolythus, & Subdiaconus fiat, & sic ad Diaconium, si per hæc tempora dignus judicatus fuerit, provehatur. Exinde jam accessu temporum Presbyterium, vel Episcopatum, si eum Cleri, ac plebis evocârit electio, non immeritò sortietur.

Al.* *conversatione*

Quòd Clericus, qui secundam uxorem duxerit, deponatur.

CAP. XI. Quisquis sanè Clericus aut viduam, aut certè secundam conjugem duxerit, omni Ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox nudetur, laicâ tantùm sibi communione concessâ, quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, * propter quod hanc perdat, admittat.

Dist. 84. c. Quisquis.

Al.* *quod post hanc.*

Quæ fœminæ cum Clericis habitent.

CAP. XII. Fœminas verò non alias esse patimur in domibus Clericorum, nisi eas tantùm, quas propter solas necessitudinum causas habitare cum eisdem Synodus Nicæna permisit.

Dist. 81. c. Fœminas. Nicæn. c. 3.

De Monachorum promotione.

CAP. XIII. Monachos quoque, quos tamen morum gravitas, & vitæ, ac fidei institutio sancta commendat, Clericorum officiis aggregari & optamus, & volumus: ita ut qui intra XXX ætatis annum sunt, in minoribus per gradus singulos crescente tempore promoveantur ordinibus, & sic ad Diaconatûs, vel Presbyterii insignia maturæ ætatis consecratione perveniant, nec * statim saltu ad Episcopatûs culmen ascendant, nisi in his eadem, quæ singulis dignitatibus superiùs præfiximus, tempora fuerint custodita.

16. q. 1. c. Monachos quoque.

Al.* *nec per saltus.*

Quòd pœnitens non fiat Clericus.

CAP. XIV. Illud quoque nos par fuit providere, ut sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur Clericorum: ita & post pœnitudinem, ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem Clericatûs adipisci, * quamvis sint omnium peccatorum contagione

Dist. 50. c. Illud quoque.

Al. * *quia.*

gione mundati, nulla tamen debent gerendorum Sacramentorum inſtrumenta ſuſcipere, qui dudum fuerint vaſa vitiorum.

Ut ſi per ignorantiam vel pœnitens, vel bigamus, aut viduæ maritus, Clerici facti fuerint, non promoveantur.

Diſt. 50. Quicumque pœnitens.

CAP. XV. Et quia his omnibus, quæ in reprehenſionem veniunt, ſola excuſatio ignorationis obtenditur, cui nos interim ſolius pietatis intuitu neceſſe eſt clementer ignoſcere: quicunque pœnitens, quicunque bigamus, quicunque viduæ maritus ad ſacram militiam indebitè, & incompetenter irrepſit, hâc ſibi conditione à nobis veniam intelligat relaxatam: ut in magno debeat computare beneficio, ſi adempta ſibi omni ſpe * promotionis, in hoc, quo invenietur ordine, perpetuâ ſtabilitate permaneat, ſcituri poſt hæc Provinciarum omnium ſummi Antiſtites, quòd ſi ultra ad ſacros ordines quenquam de talibus crediderint adſumendum, & de ſuo, & de eorum ſtatu, quos contra Canones, & interdicta noſtra provexerint, congruam ab Apoſtolica Sede promendam eſſe ſententiam. Explicuimus, ut arbitror, frater chariſſime, univerſa quæ digeſta ſunt in querelam, & ad ſingulas cauſas, de quibus per filium noſtrum Baſſianum Preſbyterum ad Romanam Eccleſiam, utpote ad caput tui corporis, retuliſti, ſufficientia, quantum opinor, reſponſa reddidimus: nunc fraternitatis tuæ animum ad ſervandos Canones, & tenenda Decretalia conſtituta, magis ac magis incitamus. Et hæc ad tua conſulta reſcripſimus, ut in omnium Coepiſcoporum noſtrorum perferri faciat notionem, & non ſolum eorum, qui in tua ſunt Diœceſi conſtituti, ſed etiam ad univerſos Carthaginenſes, ut Beticos, Luſitanos, atque Callaicos, vel eos, qui vicinis tibi * conlimitant hinc inde Provinciis, hæc, quæ à nobis ſunt ſalubri ordinatione diſpoſita, ſub litterarum tuarum proſecutione mittantur. Et quanquam ſtatuta Sedis Apoſtolicæ, vel Canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum Domini ignorare ſit liberum, ut illius tamen & pro antiquitate Sacerdotii tui dilectioni tuæ eſſe admodum poterit glorioſum: ſi ea, quæ ad te ſpeciali nomine generaliter ſcripta ſunt, per unanimitatis tuæ ſollicitudinem in univerſorum fratrum noſtrorum notitiam perferantur, quatenus & quæ à nobis non inconſultè, ſed providè ſub nimia cautela, & deliberatione ſunt & ſalubriter conſtituta, intemerata permaneant; & omnibus in poſterum excuſationibus aditus, qui jam nulli apud nos patere poterit, obſtruatur. Datum III Idus Februarii, Arcadio & Baunto, vv. cc. Conſſ. **

De Carthagine nova quæ in Hiſpania eſt, loquitur.

Al. * *promiſſionis.*

Al. * *conliminent.*

** *Ann. Chriſti 385.*

Explicit Epiſtola Decretalis Papæ Syricii.

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I.

PLATINA DE INNOCENTIO I.

INNOCENTIUS, natione Albanus, Patre Innocentio, particeps Theodoſii temporum fuit, qui Imperii tranquillitate, & benignitate Principis uſus, multa ad religionem Chriſtianam pertinentia meditatus eſt. Conſtituit enim ut Sabbato jejunium celebraretur, & quòd tali die Chriſtus in ſepulchro jacuiſſet, & quòd ejus diſcipuli jejunaſſent. De Judæis quoque, & Paganis, deque Monachis regulas quaſdam tulit. Cataphrygas autem Hæreticos ab urbe expulit. Theodoſio annuente, vel in Monaſteria, ut alii volunt, relegavit. Præterea verò Pelagium Monachum, & Cæleſtinum Hæreſeos damnavit, & quòd liberum arbitrium divinæ gratiæ anteferrent, & quòd dicerent, ad implenda divina juſſa voluntatem per ſe ſufficientem eſſe: Baſilicam Gervaſii & Protaſii dedicavit, Veſtinæ mulieris impenſâ ſtructam & ornatam, divenditis ejus bonis ex teſtamento relictis juſto pretio. Templi dona hæc fuere: Patenæ argenteæ duæ XXXX librarum, Coronæ XII, Ceroſtrata argentea IIII. Ad ornatum baptiſterii Cereum obtulit quinque & XX librarum, fundentem aquam, vas Chriſmatis ex argento librarum V, ſcyphos duos argenteos anaglyphos XX librarum. Dos autem templi erat, domus ad Baſilicam blinam, balneum ad templum Mamuri, domus item in clivo ſalutis balneatæ, fundus in agro cluſino, alter fundus in agro fundano. His addita domus in clivo Mamertino, domus altera in vico longo, balneum quoque in eodem vico. Curam verò & adminiſtrationem hujus Baſilicæ & ſanctæ Agnetis Leopardo ac Paulino Presbyteris commiſit. Ubi verò per ſacros ordines quator in urbe habitos, Presbyteros XXX, Diaconos XII, Epiſcopos IIII & L creaſſet, moritur, ac ſepelitur in cæmiterio ad urſum pileatum, V Kal. Auguſti. Sedit annis XV, menſibus II, diebus quinque & XX.

Geſta & conſtituta Innocentii. Innoc. c. 4.

Pulchra antiquitas.

Dos Baſilicæ.

Tituli Decretorum Papæ Innocentii, numero LVII.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

1 DE pacis oſculo dando poſt confecta myſteria.
2 De nominibus ante precem Sacerdotis non recitandis.
3 Quòd non debeant baptizari, niſi ab Epiſcopo conſignati.
4 Quòd rite omni Sabbato jejunetur.
5 De fermento, quòd civitatis tantùm Preſbyteris dirigatur.
6 De Energumenis baptizatis.
7 De Pœnitentibus.
8 De Epiſtola ſancti Jacobi Apoſtoli, in qua pro infirmis orare præcipitur.
9 Quòd extra conſcientiam Metropolitani non ordinetur Epiſcopus.
10 Qui ad Clerum ſuſcipi non poſſint, & ut Clericorum cauſæ à propriis terminentur Epiſcopis.
11 Ut viduam Clericus non ducat uxorem.
12 Ut ſi Laïcus viduam duxerit, Clericus non fiat.
13 Ut qui ſecundam uxorem habuerit, Clericus non ſit.
14 Ut alterius Clericum nullus uſurpet Epiſcopus ordinare.
15 Ut non * baptizentur qui ad Eccleſiam à Novatianis, vel Montenſibus veniunt. Al.* *rebaptizentur.*
16 Quòd Sacerdotes & Lævitæ cum mulieribus coire non debeant.
17 Quòd Monachus, ſi Clericus factus fuerit, propoſitum ſuum ſervare debeat.
18 Ut ex curialibus Clericus non fiat, propter voluptates, quas à diabolo inventas exhibere cogniſcitur.
19 De Virginibus velatis, ſi deviaverint.
20 De Virginibus non velatis, ſi deviaverint.
21 De incontinentia Sacerdotum ac Levitarum.
22 De ultima pœnitentia.
23 De adminiſtratoribus.
24 Quòd viri cum * uxoribus adulteris non conveniant. Al.* *mulieribus.*
25 Quòd qui preces, vel criminales dictant, habeantur immunes,
26 Quòd hi, qui intercedente repudio divortium pertulerint, ſi ſe nuptiis aliis * junxerunt, adulteri eſſe monſtrentur. Al.* *Junxerint.*
27 Qui libri in Canone recipiantur.
28 Si quis volens, partem ſibi corporis amputârit, Clericus eſſe non poteſt: nolens autem poteſt.
29 Quòd bigami ad Clerum admitti non poſſint.
30 Qui de Laïcis ad Clerum admitti non debeant.
31 Qui de Laïcis poſſint Clerici fieri, hîc apertè concubina prohibetur.
32 De temporibus in Cleri ordinibus immorandis.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

33 Quòd hi, qui in Preſbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant.

34 Quòd poſt pœnitentiam nullus ad Clerum poſſit admitti.

35 De Bubalio, & Tauriano damnatis à Provincialibus Epiſcopis, quorum ſententiam Sedes Apoſtolica retractare curavit.

36 De terminis minimè transferendis.

37 Si cujus uxor in captivitatem fuerit abducta, & alteram maritus acceperit, revertente primâ, ſecunda mulier debet excludi.

38 Ad Aurelium Carthaginenſem, & Auguſtinum Hipponenſem, Epiſcopos ſcripta.

39 Scripta ad Julianùm nobilem exhortatoria.

40 Item ad Aurelium Epiſcopum de Paſcha. In qua re fallitur..

41 De Antiochena Eccleſia.

42 Ad Alexandrum Antiochenum Epiſcopum de pace.

43 De Attico Conſtantinopolitano Epiſcopo.

44 Item ad Alexandrum Epiſcopum de pace.

45 Item Alexandro Epiſcopo, quòd prima Sedes beati Petri, apud Antiochiam eſſe memoretur.

46 Quòd non oporteat, ſecundùm conſtituta Imperatorum, duos eſſe Metropolitanos.

47 Quòd Arianorum Clerici non ſint ſuſcipiendi in ſuis officiis, quamvis baptiſma, quòd per eos datur, confirmet Eccleſia.

48 Acatio Beroeæ Epiſcopo, de ſancto Joanne Conſtantinopolitano Pontifice.

49 De Bonoſiacis, quòd Judæis ſint comparandi.

50 De ſuſcipiendis Clericis, quos Bonoſus, antequam damnaretur, ordinaſſe cognoſcitur.

51 Ut ſi Sacerdos, vel quilibet ex Clero viduam uxorem duxerit, vel abjectam, ſuum perdat officium.

52 Ut ſi quis Catechumenus habuerit uxorem, & defunctâ eâ, poſt baptiſmum ſortitus fuerit alteram, Clericus eſſe non poſſit.

53 Quòd non ſuſcipiantur in Clero ab hæreticis ordinati.

54 Quòd in ordinationibus crimina non bene credantur auferri.

55 Quòd hi qui ordinati ſunt à Bonoſo Hæretico, propterea ſint recepti, nè ſcandalum remaneret Eccleſiæ.

56 Quòd in Eccleſia peccatum populi inultum ſoleat præteriri.

57 Quòd ſubreptum fuerit Apoſtolicæ Sedi, & ſuam in meliùs ſententiam commutaverit.

Incipit Epiſtola Regularis Papæ Innocentii.

CODEX CANONUM. *DECRETA INNOCENTII I.*

INNOCENTIUS Decentio Epiſcopo Eugubino ſalutem. Si inſtituta Eccleſiaſtica, ut ſunt à beatis Apoſtolis tradita, integra vellent ſervare Domini Sacerdotes: nulla diverſitas, nulla varietas in ipſis ordinibus, ac conſecrationibus haberetur. Sed dum unuſquiſque, non quòd traditum eſt, ſed quod ſibi viſum fuerit, hoc exiſtimat eſſe tenendum, inde diverſa in diverſis locis, vel Eccleſiis aut teneri, aut celebrari videntur, ac fit ſcandalum populis, qui dum neſciunt traditiones antiquas humanâ præſumptione corruptas, putant ſibi, aut Eccleſiis non convenire, aut ab Apoſtolis, vel Apoſtolicis viris contrarietatem inductam. Quis enim neſciat, aut non advertat, id, quod à Principe Apoſtolorum Petro, Romanæ Eccleſiæ traditum eſt, ac nunc uſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſervari, nec ſuperduci, aut introduci aliquid, quod aut authoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? Præſertim cum ſit manifeſtum in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulaſque interjacentes nullum inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut ejus ſucceſſores conſtituerint Sacerdotes, aut legant, ſi in iis Provinciit alius Apoſtolorum invenitur, aut legitur docuiſſe. Qui, ſi non legunt, quia nuſquam inveniunt, oportet eos hoc ſequi, quod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non dubium eſt, nè dum peregrinis aſſertionibus ſtudeant, caput inſtitutionum videantur omittere. Sæpe dilectionem tuam ad urbem veniſſe, ac nobiſcum in Eccleſia conveniſſe non dubium eſt, & quem morem vel in conſecrandis myſteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognoviſſe, quod ſufficere arbitrarer ad informationem Eccleſiæ tuæ, vel reformationem, ſi prædeceſſores tui, quod minus aliquid, aut aliter tenuerunt, ſatis certum haberem, niſi de aliquibus conſulendos nos eſſe duxiſſes. Quibus iccirco reſpondemus, non quod te aliqua ignorare credamus, ſed ut majori authoritate vel tuos inſtituas, vel ſi qui à Romanæ Eccleſiæ inſtitutionibus errant, ut commoneas, aut indicare non differas, ut ſcire valeamus, qui ſunt, qui aut novitates inducunt, aut alterius Eccleſiæ, quam Romanæ, exiſtimant conſuetudinem eſſe ſervandam.

Lego Eugubino.

Diſt. 11. c. ſi. Quis neſcit.

Al. respondimus.

De pace poſt conſecta myſteria danda.

De conſecrat. Diſt. 2. Pacem igitur.

CAP. I. Pacem igitur aſſeris ante conſecta myſteria quoſdam populis imperare, vel ſibi inter Sacerdotes tradere, cum poſt omnia, quæ aperire non debeo, pax fit neceſſariò indicenda. Per quam conſtet populum ad omnia, quæ in myſteriis aguntur, atque in:

Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrentur.

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I.

De nominibus ante precem Sacerdotis non recitandis.

*De consecrat. Dist. 2. c. 5.

CAP. II. De nominibus verò recitandis, antequam precem Sacerdos fiat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quàm superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues: quamvis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt, edicenda: ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.

Quòd non debeant baptizati nisi ab Episcopis consignari.

CAP. III. De consignandis verò infantibus manifestum est non ab alio, quàm ab Episcopo fieri licere. Nam Presbyteri, licet sint Sacerdotes; Pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem Pontificibus solis deberi ut vel consignent, vel paracletum Spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verùm & illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit Petrum & Joannem esse directos, qui jam baptizatis tradant Spiritum sanctum. Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, sive præsente Episcopo cùm baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non possint, nè magis prodere videar, quàm ad consolationem respondere.

Act. 2.

De consecrat. Dist. 4. c. Presbyter.

Al. * *consultationem.*

Quòd rite omni Sabbaro jejunetur.

CAP. IV. Sabbatum verò jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solùm in Pascha celebramus, verùm etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, * ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam, atque lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto in tristitia, & in mœrore fuisse, & propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo * memoratur, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo Sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quòd si putant semel, atque uno Sabbato jejunandum, ergo & Dominicum, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Dominici diei, ac

De consecrat. Dist. 3. Sabbato.

Al * *ac*

* Lego *memorato. Biduo non per circulum anni, sed in hebdomada sancta hoc intelligitur.*

ſextæ feriæ per ſingulas hebdomadas reparanda imago eſt, dementis eſt bidui agere conſuetudinem Sabbato prætermiſſo, cùm non diſparem habeat cauſam, à ſexta videlicet feria, in qua Dominus paſſus eſt, quando & ad inferos fuit, ut tertiâ die reſurgens redderet lætitiam poſt biduanam triſtitiam præcedentem. Non ergo nos negamus ſexta feria jejunandum, ſed dicimus & Sabbato hoc agendum, quia ambo dies triſtitiam Apoſtolis, vel his, qui Chriſtum ſecuti ſunt, indixerunt, qui die Dominico hilarati non ſolùm ipſum feſtiviſſimum eſſe voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum eſſe duxerunt.

De fermento civitatis Presbyteris dirigendo.

Per titulos, per Eccleſias Preſbyterorum Cardinalium.

CAP. V. De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus, ſuperfluè nos conſulere voluiſti, cùm omnes Eccleſiæ noſtræ, intra civitatem ſint conſtitutæ, quarum Presbyteri, quia die ipſâ propter plebem ſibi creditam nobiſcum convenire non poſſunt, iccirco fermentum à nobis confectum per Acolythos accipiunt, ut ſe à noſtra communione maximè illâ die non judicent ſeparatos, quod per Parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda ſunt Sacramenta, nec nos per cœmiteria diverſa conſtitutis Presbyteris deſtinamus, & Preſbyteri eorum conficiendorum jus habent, atque licentiam.

De Energumenis baptizatis.

CAP. VI. De his verò baptizatis, qui poſtea dæmonio, aut vitio aliquo, aut peccato interveniente, arripiuntur, quæſivit dilectio tua, ſi à Presbytero, vel Diacono poſſint, aut debeant conſignari: quod hoc, niſi Epiſcopus præceperit, non licet: nam ei manus imponenda omnino non eſt, niſi Epiſcopus authoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, Epiſcopi eſt imperare, ut manus ei vel à Presbytero, vel cæteris Clericis imponatur. Nam quo modo id fieri ſine magno labore poterit, ut longè conſtitutus Energumenus ad Epiſcopum deducatur? cùm ſi talis caſus ei in itinere acciderit, nec perferri ad Epiſcopum, nec referri ad ſua facilè poſſit.

De Pœnitentibus.

De conſecrat. Diſt. 3. c. De Pœnitentibus.

CAP. VII. De Pœnitentibus autem, qui ſive ex gravioribus commiſſis, ſive ex levioribus pœnitentiam geruſit, ſi nulla intervenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum, Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Cæterum de pondere æſtimando delictorum Sacerdotis eſt judicare, ut attendat ad confeſſionem Pœnitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam ſatisfactionem. Sanè ſi quis in ægritudinem inciderit, atque uſque ad deſperationem devenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum, nè de ſæculo abſque communione diſcedat.

Confeſſio & ſatisfactio continua.

CODEX CANONUM.

De Epiſtola ſancti Jacobi Apoſtoli, in qua pro infirmis orare præcipitur.

DECRETA INNOCENTII I.

CAP. VIII. Sanè quoniam de hoc, ſicuti de cæteris conſulere voluit dilectio tua, adjecit * etiam filius meus Cæleſtinus Diaconus in Epiſtola ſua eſſe à tua dilectione poſitum illud, quod in beati Apoſtoli Jacobi Epiſtola conſcriptum eſt, Si * infirmus aliquis in vobis eſt, inducat Preſbyteros, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & ſuſcitabit illum Dominus, & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui ſancto oleo chriſmatis perungi poſſunt, quod ab Epiſcopo confectum non ſolùm Sacerdotibus, ſed omnibus uti Chriſtianis licet, in ſua, aut in ſuorum neceſſitate ungendum. Cæterum illud ſuperfluum videmus adjectum: ut de Epiſcopo ambigatur, quod Presbyteris licere non dubium eſt. Nam iccirco Preſbyteris dictum eſt, quia Epiſcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non poſſunt. Cæterum ſi Epiſcopus aut poteſt, aut dignum ducit aliquem à ſe viſitandum, & benedicere, & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt: cujus eſt ipſum chriſma conficere. Nam Pœnitentibus iſtud infundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo unum genus putatur poſſe concedi? His igitur, frater chariſſime, omnibus, quæ tua dilectio voluit à nobis exponi, prout potuimus, reſpondere curavimus: ut Eccleſia tua Romanam conſuetudinem, à qua originem ducit, ſervare valeat, atque cuſtodire: reliqua verò, quæ ſcribi non erat neceſſarium, cùm adſueris, interrogati poterimus dicere. Erit autem potentiæ Domini etiam id procurare, ut & tuam Eccleſiam, & Clericos noſtros, qui ſub tuo Pontificio divinis famulantur officiis, bene inſtituas, & aliis formam tribuas, quam debeant imitari. Datum XIV Kal. April. Theodoſio Aug. VII, & Palladio v. c. Conſulibus. **

Al.* *etiam ſic*

Al.* *infirmatur quis. Act. 5.*

Diſt. 95. c. Illud ſuperfluum. Extrema unctio ſacramentum.

** *ann. Chriſti 416.*

Explicit Decretalis Epiſtola Papæ Innocentii.

Incipit ejuſdem alia.

INnocentius Victricio Epiſcopo Rhotomagenſi ſalutem. Etſi tibi, frater chariſſime, pro merito, & honore Sacerdotii, quo plurimùm polles, vivendi, & docendi ſecundùm Eccleſiaſticas regulas nota ſunt omnia, neque eſt aliquid, quod de ſacris lectionibus tibi minùs collectum eſſe videatur: tamen quia Romanæ Eccleſiæ normam, atque authoritatem magnopere poſtulaſti, voluntati tuæ morem admodum gerens, digeſtas vitæ & morum probabilium diſciplinas adnexas litteris meis miſi, per quas advertant Eccleſiarum regionis veſtræ populi, quibus rebus, & regulis Chriſtianorum vita in ſua cujuſcumque

cunque professione debeat contineri, qualisque servetur in urbis Romæ Ecclesiis disciplina. Erit dilectionis tuæ per plebes finitimas, & consacerdotes nostros, qui in illis regionibus propriis Ecclesiis præsident, regularum hunc librum, quasi didascalicum, atque monitorem sedulò insinuare, ut & nostros cognoscere, & ad fidem confluentium mores valeant docendi sedulitate formari. Aut enim propositum suum ex hac nostra congruenti lectione cognoscent, aut si quid adhuc desideratur, facilè poterunt ex bona imitatione supplere. Incipiamus igitur, adjuvante sancto Apostolo Petro, per quem & Apostolatus, & Episcopatus in Christo cœpit exordium: ut quoniam plures sæpe emerserunt causæ, quæ in aliquantis non erant causæ, sed crimina, ut de cætero sollicitudo sit unicuique Sacerdoti in sua Ecclesia curam hujusmodi habere, sicut Apostolus prædicat Paulus, talem Ecclesiam Deo exhibendam non habentem maculam, aut rugam, nè alicujus morbidæ ovis adflatu conscientia nostra contaminata violetur. Propter eos igitur, qui vel ignorantiâ vel desidiâ non tenent Ecclesiasticam disciplinam, & multa non præsumenda præsumunt, rectè postulasti, ut in illis partibus istiusmodi, quam tenet Ecclesia Romana, forma servetur; non quo nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupiamus: quæ tamen Apostolicâ, & Patrum traditione sunt constituta. Scriptum est namque ad Thessalonicenses * Paulo monente. State, & tenete traditiones nostras, sive per verbum, sive per Epistolam. Illud certè tuam debet mentem vehementiùs excitare, ut ab omni labe sæculi istius immunis ante Dei conspectum, & securus inveniaris; cui multùm enim creditur, plus ab eo exigitur usura pœnarum. Ergo quoniam non pro nobis tantùm, sed pro populo Christi cogimur præstare rationem, disciplinâ deificâ populum erudire debemus. Extiterunt enim nonnulli, qui statuta majorum non tenentes, castitatem Ecclesiæ suâ præsumptione * violârunt, populi favorem sequentes, & Dei judicium non timentes. Ergo nè silentio nostro existimemur his præbere consensum, dicente Domino, Videbas furem, & currebas cum eo, hæc sunt quæ deinceps intuitu divini judicii omnem Catholicum Episcopum expedit custodire.

Liber regularum Innocentii.

Ephes. 5.

Al. * *qua*

2. *Thessal. 2. Additur in duobus exemplaribus.*

* 2. *ad Timotheum, sed superflue.*

Luc. 12.

Al. * *violant.*

Psal. 49.

Quòd extra conscientiam Metropolitani non ordinetur Episcopus.

CAP. IX. Primùm, ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare: integrum enim judicium est, quod plurimorum sententiis confirmatur; nec unus Episcopus ordinare præsumat, nè furtivum beneficium præstitum videatur; hoc enim à Synodo Nicæna constitutum est, atque definitum.

Dist. 64. c. Extra conscientiam. Conc. Nic. c. 4.

Qui ad Clerum ſuſcipi non poſſint, & ut Clericorum cauſæ à propriis terminentur Epiſcopis.

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I. *Diſt. 50. c. Si quis poſt 11. q. 1. c. Si quæ cauſæ. Conc. Nic. c. 5. 3. q. 6. c. Non liceat.*

CAP. X. Item ſi quis poſt remiſſionem peccatorum cingulum militiæ ſæcularis habuerit, ad Clericatum admitti omnino non debeat. Si quæ autem cauſæ, vel contentiones inter Clericos, tam ſuperioris ordinis, quàm etiam inferioris, ſuerint exortæ, ut ſecundùm Synodum Nicænam, congregatis ejuſdem Provinciæ Epiſcopis, jurgium terminetur, nec alicui liceat, ſine præjudicio tamen Romanæ Eccleſiæ, relictis his Sacerdotibus qui in eadem Provincia Dei Eccleſiam nutu divino gubernant, ad alias convolare Provincias. Quòd ſi quis ſortè præſumpſerit, & ab officio Cleri ſubmotus, & injuriarum reus ab omnibus judicetur. Si autem majores cauſæ in medio fuerint devolutæ, ad Sedem Apoſtolicam, ſicut Synodus ſtatuit, poſt judicium Epiſcopale referantur.

In 7. c. mult. Nic. Conc. hoc habetur. Et in Sardic. Conc. c. 7. & 17.

Ut viduam Clericus non ducat uxorem.

CAP. XI. Ut viduam Clericus non ducat uxorem: quia ſcriptum eſt: Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non ejectam. Utique qui ad Sacerdotium labore ſuo, & vitæ probitate contendit, cavere debet nè hoc præjudicio impeditus pervenire non poſſit.

Levit. 21. Ezech. 44.

Ut ſi laïcus viduam duxerit, Clericus non ſiat.

Diſt. 34. Si quis viduam.

CAP. XII. Ut is, qui viduam, licèt laïcus, duxit uxorem, ſive ante baptiſmum, ſive poſt baptiſmum, non admittatur ad Clerum, quia videtur excluſus. In baptiſmo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris conſortium relaxatur.

Ut qui ſecundam uxorem habuerit, Clericus non ſit.

CAP. XIII. Nè is, qui ſecundam duxit, Clericus ſiat, quia ſcriptum eſt, Unius uxoris virum. Et iterum: Sacerdotes mei ſemel nubant. Et alibi: Sacerdotes mei non nubant ampliùs. Et ſi de aliquibus æſtimatur, ante baptiſmum ſi fortè quis accepit uxorem, & eâ de ſæculo recedente, alteram duxerit, in baptiſmo eſſe dimiſſum, ſatis errat à regula, quia in baptiſmo peccata remittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboletur, cùm utique uxor ex legis præcepto ducatur, in tantùm, ut & in paradiſo, cùm parentes humani generis conjungerentur, & ab ipſo ſint Domino benedicti, & Salomon dicat, A Deo præparabitur viro uxor, quam formam etiam Sacerdotes omnes ſervare, uſus ipſe demonſtrat Eccleſiæ. Satis enim abſurdum eſt aliquem credere uxorem ante baptiſmum acceptam, poſt baptiſmum non computari, cùm benedictio quæ per Sacerdotem ſuper nubentes imponitur, non materiam delinquendi dediſſe, ſed formam tenuiſſe legis à Deo antiquitus inſtitutæ doceatur. Quòd ſi non putatur uxor eſſe computanda, quæ antè baptiſmum ducta eſt, ergo nec filii, qui ante baptiſmum geniti ſunt, pro filiis habentur.

II. Timoth. 3. Levit. 21. Ezech. 44.

Geneſ. 2. Proverb. 19.

Ut alterius Clericum nullus uſurpet Epiſcopus ordinare.

Diſt. 71. c. De aliena. Nic. Conc. c. 5. CAP. XIV. Ut de aliena Eccleſia Cleticum ordinare nullus uſurpet, niſi ejus Epiſcopus precibus exoratus concedere voluerit. Hoc etiam Synodus ſtatuit Nicæna, ut abjectum ab altero Clericum altera Eccleſia non recipiat.

Ut non baptizentur, qui ad Eccleſiam à Novatianis, vel Montenſibus veniunt.

Nic. Conc. c. 5. CAP. XV. Ut venientes à Novatianis, vel Montenſibus per manûs tantum impoſitionem ſuſcipiantur, quia quamvis ab Hæreticis, tamen in Chriſti nomine baptizati ſunt: præter eos, qui ſi fortè à nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt, hi ſi teſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes, tedire maluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.

Quòd Sacerdotes & Levitæ cum mulieribus coire non debeant.

Diſt. 32. c. In Levit. 20. Luc. 2. CAP. XVI. Præterea, quod dignum, & pudicum, & honeſtum eſt, tenere Eccleſia omni modo debet, ut Sacerdotes & Levitæ cum uxoribus ſuis non coeant, quia miniſterii quotidiani neceſſitatibus occupantur: ſcriptum eſt enim, Sancti eſtote, *Levit. 21. Num. 18.* quoniam & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Nam ſi priſcis temporibus de templo Dei Sacerdotes anno vicis ſuæ non diſcedebant, ſicut de Zacharia legimus, nec domum ſuam omnino tangebant, quibus utique propter ſobolis ſucceſſionem uxorius uſus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & præterquam ex ſemine Aaron ad Sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere, quantò magis hi Sacerdotes vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis ſuæ ſervare debeant, quibus vel Sacerdotium, vel miniſterium ſine ſucceſſione eſt, nec præterit dies, quâ vel à ſacrificiis divinis, vel à baptiſmatis officio vacent. Nam ſi Paulus ad *1. Cor. 7.* Corinthios ſcribit dicens, Abſtinere vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laïcis præcepit, multò magis Sacerdotes, quibus & orandi, & ſacrificandi juge officium eſt, ſemper debebunt ab hujuſmodi conſortio abſtinere; qui ſi contaminati fuerint carnali concupiſcentiâ, quo pudore vel ſacrificare uſurpabunt? aut quâ conſcientiâ, quove merito exauditi ſe credunt? cùm dictum ſit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum. * Sed fortaſſe licere hoc credit, quia ſcriptum eſt: Unius uxoris virum, non permanentem in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter conſcientiam futuram. Neque enim integros corpore non admiſit, qui ait, *1. Cor. 7.* Vellem autem omnes ſic eſſe, *Rom. 8.* ſicut & ego. Et apertiùs declarat dicens, Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt: vos autem jam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.

Al.* *Forſitan uſurpavit. Ad Titum. 1.* Al.* *Si 1. Timoth. 3.*

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

Quòd Monachus, ſi Clericus factus fuerit, propoſitum ſuum ſervare debeat.

16. q. 1. c. *De Monachis.* CAP. XVII. De Monachis, qui diu morantes in Monaſteriis poſtea ad Clericatûs ordinem pervenerint, non debere eos à priore propoſito deviare. Aut enim ſicut in Monaſterio fuit, & quod diu ſervavit, in meliori gradu poſitus amittere non debet. Aut ſi corruptus, poſtea baptizatus in Monaſterio ſedens, & ad Clericatûs ordinem accedere voluerit, uxorem omnino * habere non poterit, quia nec benedici cum ſponſa poteſt, jam ante corruptus; quæ forma ſervatur in Clericis maximè, cùm vetus regula hoc habeat, ut quiſque corruptus baptizatus Clericus eſſe voluiſſet, ſponderet ſe uxorem omnino non ducere.

Al.* *Non habuit, habere non potuit.*

Ut ex Curialibus Clericus non fiat propter voluptates, quas à diabolo inventas exhibere compellitur.

Diſt. 51. c. Præterea. CAP. XVIII. Præterea frequenter quidam ex fratribus noſtris Curiales, vel quoſlibet publicis functionibus occupatos, Clericos facere contendunt, quibus poſtea major triſtitia, cùm de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quàm gratia naſcitur de * accitis. Conſtat enim eos in ipſis muniis voluptates etiam exhibere, quas à diabolo inventas eſſe non dubium eſt, & ludorum aut munerum apparatibus aut præeſſe aut intereſſe. Et certè in exemplum ſollicitudo, & triſtitia fratrum, quam ſæpe pertulimus Imperatore præſente: cùm pro his ſæpius rogaremus, quàm ipſe nobiſcum poſitus cognoviſti, quibus non ſolùm inferiores Clerici ex Curialibus, verùm etiam jam in Sacerdotio conſtituti, ingens moleſtia, ut redderetur, imminebat.

Al.* *accitis.*

De Virginibus velatis, ſi deviaverint.

27. q. 1. c. *Quæ Chriſto.* CAP. XIX. Item quæ Chriſto ſpiritaliter * nupſerunt, & à Sacerdote velantur, ſi poſtea vel publicè nupſerint, vel ſe clanculò corruperint, non eas admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is, cui ſe junxerant, de mundo receſſerit. Si enim de hominibus hæc ratio cuſtoditur, ut quæcumque, vivente viro, alteri nupſerit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, niſi unus ex his fuerit defunctus, quantò magis de illa tenenda eſt, quæ ante immortali ſe ſponſo conjunxerat, & poſtea ad humanas nuptias tranſimigravit?

Al.* *nubunt*

De Virginibus non velatis, ſi deviaverint.

27. q. 1. *Hæ verò.* CAP. XX. Hæ verò, quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulaverunt permanere, licèt velatæ non fuerint, ſi fortè nupſerint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia eſt: quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nullâ ratione diſſolvi, quantò magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepige-

runt, ſolvi ſine vindicta non poterit? Nam ſi Apoſtolus Paulus quæ à propoſito viduitatis diſceſſerant, * dixerit eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quantò potiùs virgines, quæ prioris promiſſionis fidem frangere ſunt conatæ?

Al.* *dixit* 1. *Tim.* 5.

Hæc itaque regula, frater chariſſime, ſi plena vigilantia fuerit ab omnibus Dei Sacerdotibus obſervata, ceſſabit ambitio, diſceſſio conquieſcet, hæreſes & ſchiſmata non emergent, locum non accipiet diabolus ſæviendi, manebit unanimitas, iniquitas ſuperata calcabitur, veritas ſpiritali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animæ concordabit, implebitur dictum Apoſtoli, ut unanimes unum ſentientes permaneamus in Chriſto, nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vendicantes, non hominibus, ſed Deo noſtro Salvatori placentes: cui eſt honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Philip. 2.

Explicit Epiſtola ſecunda Innocentii Papæ.

Incipit ejuſdem tertia.

Innocentius Exuperio Epiſcopo Tholoſano ſalutem. Conſulenti tibi, frater chariſſime, quid de propoſita ſpecie unaquaque ſentirem, pro captu intelligentiæ meæ quæ ſunt viſa reſpondi, quid ſequendum, vel docilis ratio perſuaderet, vel authoritas lectionis oſtenderet, vel cuſtodita ſeries temporum demonſtraret. Equidem dilectio tua inſtitutum ſecuta prudentium ad Sedem Apoſtolicam referre maluit, quid deberet de rebus dubiis cuſtodire potiùs, quàm uſurpatione præſumptâ quæ ſibi viderentur, de ſingulis obtinere. Cur enim magis pudendum putemus diſcere aliquid, quàm omnino neſcire? mihi quoque ipſi de collatione docibilitas accedit, * dum perſcrutatis rationibus ad propoſita reſpondere compellar: eoque fit, ut aliquid ſemper addiſcat, qui poſtulatur * docere. Proponam igitur ſingula, ſubjiciamque reſponſum.

In dubiis conſulenda Sedes Apoſt.

CODEX CANONUM. *DECRETA INNOCENTII I.*

Al.* *ut*

Al. *ut doceat.*

De incontinentia Sacerdotum, vel Levitarum.

CAP. XXI. Propoſuiſti quid de his obſervari debeat quos in Diaconii miniſterio, aut in officio Presbyterii poſitos incontinentes eſſe, aut fuiſſe generati filii prodiderunt. De his & divinarum legum manifeſta eſt diſciplina, & beatæ recordationis viri Syricii Epiſcopi monita evidentia commeârunt, ut incontinentes in officiis talibus poſiti omni honore Eccleſiaſtico priventur, nec admittantur ad tale miniſterium, quod ſola continentia oportet impleri. Eſt enim vetus admodum ſacræ legis authoritas, jam inde ab initio cuſtodita, quòd in templo anno vicis ſuæ habitare præcepti ſunt Sacerdotes, ut ſervientes ſacris obſecrationibus puros, & ab omni labe purgatos ſibi vendicent divina myſteria: neque eos ad ſacrificia ſas ſit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale

Diſt. 82. c. Propoſuiſti.

Syricius c. 7.

1. *Paral.* 23. *Luc.* 1.

Diſt. 32. c. Eos ad ſacrificia. Levit. 19, 20 & 22.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

consortium, quia scriptum est, Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester. Quibus utique propter sobolis successionem propterea uxoriùs usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, & præter quam ex semine Aaron ad Sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere, quantò magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel Sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, quâ vel à sacrificiis divinis, vel à baptismatis officio vacent. Nam si Paulus ad Corinthios scribit, dicens, Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique Laïcis præcepit, multò magis Sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi juge officium est, semper debent ab hujusmodi consortio abstinere; qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentiâ, quo pudore, vel sacrificare * usurpabit? aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit; cùm dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est, Unius uxoris virum, non permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait, Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego, & apertiùs declarat, dicens, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu. Et habentem filios, non generantem, dixit:

Ezech. 44. Sup. c. 16.

II. Corinth. 7.

Al. * *usurpavit.*

Ad Tit. 1.

II. Timoth. 3.

II. Cor. 7.

Rom. 8.

Sed ea planè dispar, & divisa sententia est; nam si ad aliquos forma illa Ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ ab Episcopo Syricio ad Provincias commeavit, non probabitur perveniisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retentent, ut eis non liceat ad potiora * ascendere: quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinent, non amittant. Si qui autem scisse formam vivendi missam à Syricio detegunter, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, * qui post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

II. Timoth. 3.

Al. * *conscendere.*

Al. * *quia*

De ultima Pœnitentia.

CAP. XXII. Et hoc quæsitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior, posterior interveniente misericordiâ inclinatior est: nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ persecutiones essent, nè communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret à lapsu, meritò negata communio est, concessa pœnitentia: nè totum penitus negaretur, & duriorem remissionem fecit

temporis ratio. Sed posteaquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam, quasi viaticum profecturis, & nè Novatiani Hæretici negantis veniam, asperitatem, & duritiam subsequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, à perpetuo exitio vindicentur.

De administrationibus.

23. q. 4. c. *Quæsitum est etiam.* CAP. XXIII. Quæsitum etiam est super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulerunt sententiam, de his nihil legimus à majoribus *Rom. 13.* definitum. Meminerant enim à Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium suisse permissum, & Dei ministrum esse datum in hujusmodi * vindictam. * Quemadmodum igitur reprehenderent factum, quod authore Domino viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est, sic habemus, nè aut disciplinam evertere, aut contra authoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda, gesta sua omnia servabuntur.

Al.* *vindicem.* Al.* *Quomodo.*

Quòd viri cum adulteris uxoribus non conveniant.

32. q. 5. c. *fi.* CAP. XXIV. Et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cùm contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur? Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat, sed viros suos mulieres non facilè de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam; viri autem liberiùs uxores adulteras apud Sacerdotes deferre consueverunt, & ideo mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur; virorum autem latente commisso non facilè quisquam ex suspicionibus abstinetur, qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante vindictæ ratio conquiescit.

Quòd qui preces, vel criminales dictant, habeantur immunes.

23. q. 4. c. *Illud etiam.* CAP. XXV. Illud etiam scisciari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique post baptismi regenerationem à Principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu? quam rem Principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad judices commissa ipsa, vel crimina semper emittunt, ut causâ cognitâ vindicentur; quæ cùm Quæsitori fuerint delegata, aut absolutio aut damnatio pro negotii qualitate profertur; & dum legum in improbos exercetur authoritas, erit dictator immunis.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

*Quod hi, qui intercedente repudio divortium pertulerunt, * ſi ſe nuptiis aliis junxerunt, adulteri eſſe monſtrentur.*

Al. * aliiſque ſe vinxerunt nuptiis.

CAP. XXVI. De his etiam requiſivit dilectio tua, qui interveniente repudio alii ſe matrimonio copulârunt: quos in utraque parte adulteros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe conjugium, ad aliam copulam feſtinârunt, neque poſſunt adulteri non videri, in tantum, ut etiam hæ perſonæ, quibus tales conjuncti ſunt, etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur, ſecundùm illud quod legimus in Evangelio, Qui dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam, mœchatur, ſimiliter & qui dimiſſam duxerit, mœchatur; & ideo omnes à communione fidelium abſtinendos. De parentibus, aut propinquis eorum nihil tale ſtatui poteſt, niſi ſi incentores illiciti conſortii fuiſſe detegantur.

Matth. 19.

Al.* Canones. *Qui libri in * Canone recipiantur.*

CAP. XXVII. Qui verò libri recipiantur (a) in Canone, brevis adnexus oſtendet. Hæc ſunt ergo, quæ deſiderata moneri voce voluiſti: Moſis libri quinque, id eſt, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, necnon & Jeſu Nave, & Judicum, & Regnorum libri IV, ſimul & Ruth. Prophetarum libri XVI, Salomonis libri V, Pſalterium. Item hiſtoriarum Job liber unus, Tobiæ unus, Eſther unus, Judith unus, (b) Machabæorum duo, Eſdræ duo, Paralipomenon duo. Item novi teſtamenti Evangeliorum libri IV, Apoſtoli Pauli Epiſtolæ XIV, Epiſtolæ Joannis III, Epiſtolæ Petri II, Epiſtolæ Judæ, Epiſtola Jacobi, Actus Apoſtolorum, Apocalypſis Joannis. Cætera autem, quæ vel ſub nomine Matthiæ, ſive Jacobi minoris, vel ſub nomine Petri, & Joannis, quæ (c) à quodam Leucio ſcripta ſunt, vel ſub nomine Andreæ, quæ à * Xenocharide, & Leonide Philoſophis, vel ſub nomine Thomæ ſcripta ſunt, & * ſi qua ſunt alia, non ſolùm repudianda, verùm etiam noveris eſſe damnanda. Datum x Kal. Martiarum. Stilicone II, & Anthemio Conſſ.

Al.* *Nexocharide.* Al.* *ſi quanta.*

Explicit Epiſtola tertia Innocentii Papæ.

Incipit ejuſdem quarta.

Innocentius Felici Epiſcopo Nuceriano ſalutem. Mirari non poſſumus dilectionem tuam ſequi inſtituta majorum omnia, * quæque poſſunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quaſi ad caput, atque ad apicem Epiſcopatus referre: ut conſulta videlicet Sedes Apoſtolica ex ipſis rebus dubiis certum aliquid, faciendumque pronunciet: quòd nos &

Al.* *quæcunque.*

(a) *In Canone,*] Ireneus, lib. 15. in Canonem Scripturam.
(b) *Machabæorum duo, Eſdræ duo,*] Gregor. lib. 19. in Job. cap 13.
(c) *A quodam Leucio*] V. C. *Leutio aut Leuccio.* Auguſtin. lib. de fide contr. Manich. cap. 36.

libentet

libenter accipimus, & dilectionem tuam memorem Canonum comprobamus. Scripsisti igitur, quòd
Al.* *ex.* fervore fidei, quo polles, * & amore sanctæ plebis vel reparaveris Ecclesias Dei, vel novas quasque construxeris: sed in his Clericos, quos constituas, non habere, aliquos verò * murcos, aliquos digamos esse, ad quod stupuimus prudentem virum de his voluisse consulere, quæ omnibus sunt certa ratione comperta. Ergo non quasi ignoranti dicimus, sed in aliis forsitan occupatos istud oblitos esse vos dicimus.

* Lego *murilos.*

Si quis volens, partem sibi corporis amputârit, Clericus esse non potest: nolens autem potest.

Dist. 55. c. Qui partem. Nic. Conc. c. 1. Cap. XXVIII. Qui igitur partem cujuslibet digiti sibi ipse volens abscidit, hunc ad Clerum Canones non admittunt: cui verò casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit: hos Canones præcipiunt & Clericos fieri, & si in Clero fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas est judicata, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere, quòd scilicet & alii id facere dubitare non possit: in istis verò casus veniam meruit.

Quod digami ad Clerum admitti non possint.

Cap. XXIX. De digamis autem nec consuli debuit: cum ma-
1. Timoth. 3. nifesta sit lectio Apostoli, unius uxoris virum ad Sacerdotium, sive ad Clericatum admitti debere. Et

hanc ipsam tamen si virginem accepit, nam ea, quæ habuerit ante virum, licèt defunctus sit, tamen si Clerico postea fuerit copulata, Clericus, qui eam acceperit, esse non poterit, quia in lege scriptum est, Non viduam, non abjectam habere posse conjugem Sacerdotem.

Levit. 21.

*Qui de Laicis ad Clerum * admitti non debeant.*

*Al.** promoveri.

Cap. XXX. De Laicis verò religio tua consuluit, quos Canones ordinare prohibeant. Certum est quidem hoc regulas Ecclesiasticas continere: sed non ita definitum est, ut de omnibus sit Laicis constitutum. Neque enim *Dist. 51. c. Designata.* Clerici nasci, & non fieri possunt, sed designata sunt genera, de quibus ad Clericatum pervenire non possunt, id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulaverit, si quis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est, quoniam, etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant Clerici fieri, tamen sæpius ad curiam reperuntur; cavendum ab his est propter tribulationem, quæ sæpe de his Ecclesiæ provenit.

*Qui de Laicis possint Clerici fieri, hic apertè * concuba prohibetur.*

* Lego concubina.

Cap. XXXI. Laici verò, qui *Dist. 33. c. Laici.* habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut Clericis junèti sint aut Monasteriis, ex quo baptizati sunt, hæserint, si non * concubinam, non Al.* *concubam.*

pellicem noverint, ſi in omnibus bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujuſmodi ad Clericatûs ſortem adſumi.

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I.

*De temporibus * immorandis in Clero.*

Al.* morandis.

CAP. XXXII. Ita ſanè, ut in eis tempora à majoribus conſtituta ſerventur: * nè citò quilibet lector, citò Acolythus, citò Diaconus, citò Sacerdos fiat. Quia in minoribus officiis ſi diu perdurent, & vita eorum pariter, & obſequia comprobantur: ut ad Sacerdotium poſtea, emerſis ſtipendiorum meritis, veniant, nec præripiant, quod vita probata meretur accipere. Quoniam ergo certâ definitione monſtratum eſt, qui debeant admitti, qui verò reprobari: ex his omnibus, quos videt dignatio tua non poſſe reprobari, eligere debebis, quos Clericos facias. Si enim nullam gratiam hominibus, aut beneficium præſtare velimus, tales invenire poſſumus: de quorum adſumptione nec incurrere, nec erubeſcere valeamus.

Al.* *nec*.

Explicit Epiſtola Papæ Innocentii quarta.

Incipit ejuſdem quinta.

Innocentius Maximo, & Severo Epiſcopis per * Britios. Eccleſiaſticorum Canonum norma nulli eſſe debet incognita Sacerdoti, quia neſciri hæc à Pontifice ſatis eſt indecorum: maximè cum à Laicis religioſis viris & ſciatur, & cuſtodienda eſſe ducatur. Nuper Maximilianus filius noſter agens in rebus cujuſmodi querelam detulerit, libelli ejus ſeries adnexa declarat.

*Lego Britios.

Dif. 82. c. Maximianus.

Quod hi, qui in Presbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant.

CAP. XXXIII. Qui zelo fidei, ac diſciplinæ ductus non patitur Eccleſiam pollui ab indignis Presbyteris quos in Presbyterio filios aſſerit procreaſſe, quod non licere exponerem, niſi noſſem veſtram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres chariſſimi, libelli, qui ſubjectus eſt, tenore perſpecto eos, qui talia perpetraſſe dicuntur, jubebitis in medio collocari, diſcuſſiſque objectionibus, quæ ipſis Presbyteris impinguntur, ſi * convinci potuerint, à Sacerdotali removeantur officio. Quia qui ſancti non ſunt, ſancta tractare non poſſunt, atque alieni efficiantur à miniſterio, quod vivendo illicitè polluerunt. Miramur autem hæc eorum diſſimulare Epiſcopos, ut aut * conhibere, aut neſcire eſſe illicita judicentur.

Qui ſilicet Maximianus.

Al.* *convicti fuerint.*

* Lego *connivere.*

Explicit Epiſtola quinta.

Incipit ejuſdem Papæ Innocentii ſexta.

Quòd poſt pœnitentiam nullus poſſit ad Clerum admitti.

CAP. XXXIV. Innocentius Agapeto, Macedonio, & Mariano Epiſcopis * Appulis. Multa in Provincia veſtra contra Cano-

*Lego *Apulis, aut Apulia.*

nes Eccleſiaſticos decretaque majorum uſurpari à plurimis & relationes diverſorum, & ſuggeſtiones fidiſſimæ retulerunt, quæ quidem poſſent facilè reſecari, ſi Epiſcopi in his non invenirentur authores. Qui, dum aut amicis, aut obſequentibus gratiam præſtare nituntur, religionem violant, ordineſque corrumpunt, ac ſic evenit, ut indigni quique honores ſuſcipiant Eccleſiaſticos, & admittantur ad Clerum, qui nec inter Laïcos quidem dignum locum habere * mererentur, ſicuti nunc dato nobis libello monſtratum eſt, Modeſtum quemdam multis criminibus involutum, propter quæ etiam pœnitentiam egiſſe dicitur, non ſolùm Clericum effectum, quod non licet, verùm etiam ad Epiſcopatus apicem tendere: cum Canones apud Nicæam conſtituti pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludant. Et ideo, fratres chariſſimi, perſpecto tenore libelli cum jubebitis præſentari, ac ſi verè conſtiterit talem, qualem libellus adfirmat, non ſolùm ab ambitione Epiſcopatus, ſed etiam à Clericatus removeatur officio.

Al.* *merentur.*

Diſt. 50. c. Canones. Nic. Conc. c. 10.

Explicit ſexta.

Incipit ejuſdem Papæ ſeptima.

De Bubalio, & Tauriano damnatis à Provincialibus Epiſcopis, quorum ſententiam Sedes Apoſtolica retractare curavit.

CAP. XXXV. Innocentius Ruſo, Gerontio, Sophronio, Flaviano, Macedonio, Proſtocio, & Ariſteæ Epiſcopis per Macedoniam conſtitutis. Mora Coepiſcoporum noſtrorum Maximiani, & Eumeni, vel potiùs importunitas temporum fecit, ut vos iteraretis de Bubalio, & Tauriano querimoniam, & nos iterum in homines perditiſſimos inſurgeremus, ſed ut poſſum paucioribus verbis malorum tantorum imitabor compendium, & ſtrictim quæ in volumine litterarum veſtrarum conſpexerim retractabo. Grave non * potuit videri piiſſimis mentibus veſtris cujuſcumque retractari judicium: quia veritas exagitata ſæpius magis ſplendeſcit in luce, & pernicies revocata in judicium gravius & ſine pœnitentia condemnatur, nam fructus divinus eſt * juſtitia ſæpius recenſeri, fratres chariſſimi. Verùm illud video moviſſe animos veſtros, quòd in multis Bubalius ſæpe fallaciis deprehenſus objecerit exemplaria ſectarum, quaſi à nobis litterarum: cùm pro conſuetudine hominis nihil, quod proferret jam fide digniſſimum videretur. Sed ſileatur omne jam de tali negotio murmur, & convicti diaboli ipſi anhelitus comprimantur. Subjunximus autem his priores litteras, quas per memoratos Epiſcopos miſeram: quibus ita plenaria ſententia noſtrorum ſenſuum deſignata eſt, ut dum relegeritis, nihil ambiguum, nihil requirendum in hac cauſa de cætero repetatis. Hanc autem paginulam noſtram ſollicitiùs cre-

*Forté oportet.

35. q. 9. c. Grave non oportet.

Lego juſtitiam.

dentibus Episcopis relegendam mittite, ut sciant plenissimè, quid sit de Bubalio, & Tauriano, cæterisque Provinciarum, ut servent, qui digni admonitione sunt, cavere à talibus, nè talia sortiantur.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

Explicit septima.

Incipit ejusdem Papæ octava.

De terminis minimè transferendis.

CAP. XXXVI. Innocentius Florentino Episcopo Triburtinensi. Non semel, sed aliquoties clamat Scriptura divina transferri non oportere terminos à Patribus constitutos: quia nefas est si quod alter semper possederit, alter invadat, quod tuam bonitatem frater & Coepiscopus noster Ursus adserit perpetrasse. Nam Nomentanam sive * Felicensem Parochiam ad suam Diœcesim à majoribus pertinentem invasisse te, atque illic divina celebrasse mysteria inconsulto eodem, ac nesciente, non sine dolore conquestus est. Quod si verum est, non leviter te incurrisse cognoscas, unde si declinare cupis tantæ usurpationis invidiam nostris litteris admonitum te convenit abstinere: certè si aliquid tibi credis justitiæ suffragari integris omnibus, & in pristino statu manentibus, post dies venerabilis Paschæ adesse debebis, ut memoratis possis intentionibus respondere, partibusque in medio collocatis, quid antiquitas, aut veritas habeat requiramus.

Deut. 19. & 27. Proverb. 22.

Al. * *Felicensem.*

Si cujus uxor fuerit abducta in captivitatem, & alteram maritus acceperit, revertente primâ, secunda mulier debet excludi.

CAP. XXXVII. Innocentius Probo. Conturbatio procellæ barbaricæ potestatis facultati legum intulit casum, nam bene constituto matrimonio inter Fortunium & Ursam, captivitatis incursus fecerat nævum: nisi sancta religionis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus iniisse cognoscitur. Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, & nullo diffitente uxorem se memorati esse perdocuit. Quare, domine fili, merito illustris, statuimus fide Catholicâ suffragante illud esse conjugium, quod erat primitùs gratiâ divinâ fundatum, conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio * ejectæ nullo pacto posse esse legitimum.

34. q. 2. c. Cum in captivitate.

* Lego *ejectæ*.

Ad Aurelium Carthaginensem, & Augustinum Hipponensem Episcopos scripta salutatoria plena charitate.

CAP. XXXVIII. Innocentius Aurelio, & Augustino Episcopis. Acceptissimi mihi germani Conpresbyteri ille recursus vacuus officio nostro esse non debuit, per charos enim salutare charissimos naturale quodammodo nobis videtur, & consequens. Gaudere igitur in Domino vestram germanitatem amantissimi cupimus, & pro nobis paria ad Deum vota

rependere precamur, quia, ut bene noſtis, communibus, & aſſeruis plus agimus orationibus, quàm ſingularibus, aut privatis.

Ad Julianam nobilem, ejuſdem Papæ ſcripta exhortatoria.

Laus Julianæ. CAP. XXXIX. Singulare membrum Eccleſiæ tuæ religionis amplitudinem exiſtere, & à nobis reverentiſſimè coli ſatis eſt omnibus manifeſtum. In ipſo apice enim nobilitatis multo nobiliorem Eccleſiæ devotionem impendis, & magis læta Chriſti agnitione præceptis ejus obtemperas, & in fide potiùs exultas, quàm tanti generis flore jactaris. Summæ virtutis eſt viciſſe gloriam carnis, & magnæ eſt Chriſti gratiæ nobilitatem moribus ſuperaſſe, domina filia merito illuſtris. Certa igitur exiſtens dilectiſſima vitæ hujus quæcunque ſunt ſpatia æternis, diviniſque officiis illuſtrare contende: ut qui inſignem te præſtitit, reddat ſibi per ſæcula clariorem.

Ad Aurelium Epiſcopum Carthaginis, de Paſcha.

CAP. XL. Innocentius Aurelio. Al.* *multo.* Charitatis noſtræ officium * nullo intervallo dirimitur, etiamſi charta nullos apices ferat. Vivit enim ſpiritalis gratia aſſeruis in cordibus, & amorem noſtrum confovet Sacerdotalis ipſa ſocietas. *Computus Eccleſiaſticus ex curſu Lunæ.* Cum ergo indignum eſt unitatem Eccleſiæ non cuſtodire, idemque omnes pariter & ſentiamus, & pronunciemus, frater chariſſime, has ego litteras de ratione Paſchali alterius, dico futuri anni, perſcripſi. Nam cùm ante diem XI Kal. Aprilium penè Luna XVI colligatur: nam * quicquam minus eſt: itemque in ante diem IV Kal. earundem veniat XXIII exiſtimavi XI Kal. memoratarum die feſta Paſchalia celebranda: quoniam in XXIII Luna nullum Paſcha unquam ante hoc Paſcha factum eſſe cognoſcimus. Sententiæ meæ expoſui, atque edixi tenorem, jam prudentiæ erit tuæ, conſors mihi frater, cum unanimis, & Conſacerdotibus noſtris hanc ipſam rem in Synodo religioſiſſima retractare, ut ſi nihil diſpoſitioni noſtræ reſultat, nobis pleniſſimè, apertèque reſcribas: quo deliberatam Paſchalem diem jam litteris antè ut moris eſt, ſervandam ſuo tempore præſtibamus. Compresbyterum autem Archidamum, quamvis noverim quòd libentiſſimè, ac more ſuſcipias conſueto: tamen ex abundantibus poſtulo, ut eum inter * nos habete digneris. Al.* *quippiam.* Al.* *tuos.*

De Antiochena Eccleſia.

CAP XLI. Innocentius Bonifacio Presbytero. Eccleſia Antiochena, quam priuſquam ad urbem perveniret Romam beatus Apoſtolus Petrus, ſua præſentia illuſtravit: velut germana Eccleſiæ Romanæ, diu ſe ab eadem alienam eſſe non paſſa eſt: nam miſſis legatis ita pacem poſtulavit, & meruit, ut & Evagrianos ſuis ordinibus, ac locis intemeratâ ordinatione, quam acceperant, à memorato ſuſciperent, & *Pax inita inter Rom. & Antiocen.*

CODEX CANONUM. *DECRETA INNOCENTII I.*

Joannis sanctæ memoriæ vel Clericos, vel Laïcos in unum colligeret, atque congregaret. Promittens ipsius civitatis Episcopus, frater meus Alexander, etiam si quis fortè, vel à nobis, vel aliunde posterioris ordinationis ad eosdem advenerit, se sine controversia recepturum, at nomen Episcopi memorati inter quiescentes Episcopos recitaturum: cui rei nos noverit tradidisse manus, frater charissime, & eos in nostra viscera recepisse, nè diu membra, quæ requisiverant sanitatem, ab unitate corporis haberentur aliena. Omnia verò, quæ per ordinem gesta sunt, filius meus Diaconus Paulus, harum scilicet portitor litterarum, tuæ dilectioni poterit enarrare: ut & gaudium communione nobiscum habeas, & eos informes, qui pro Attici partibus intervenire consueverunt.

Joannis Chrysostomi nomen recitandum inter quiescentes.

Ad Alexandrum Antiochenum Episcopum de pace.

CAP XLII. Innocentius Alexandro Episcopo. Quàm grata mihi, quàm pia, quàm necessaria legatio à tua sanctitate, frater charissime, ad nos directa fuerit, gestorum ipsorum replicatione cognosces. Voluit enim Compresbyter noster Cassianus hanc amicitiarum nostrarum paginulam per Compresbyterum nostrum Paulum, Nicolaum Diaconum, & Petrum Subdiaconum, filios nostros, quasi primitias pacis nostræ * conscribi. Saluto itaque & tuam mihi in Christo germanitatem, & omnem illam, quæ tecum tam bene sentit, Ecclesiam, nosque (ut facitis) & alloquamini peto crebriùs litteris, & frequentiùs de vestra salute lætificetis. Dabit enim (ut confido) Dominus totius nos præteriti temporis dispendia amantissimo litterarum colloquio repensare.

Al. * *conscripsi.*

De Attico Constantinopolitano Episcopo.

CAP. XLIII. Innocentius Maximiano Episcopo. Miramur prudentiam tuam scripta ad Atticum Episcopum Constantinopolitanæ urbis à nobis prosecutione propria, & dato libello, qui subter adnexus est, postulare: à quo nec missas ullas saltem Epistolas ad nos, vel ad vestram Synodum utique pertulisti, idque non petenti æstimes tribuendum: quod debeas deprecationibus discussa ratione concessum, * communionem suspensa restituitur demonstranti causas, quibus * id cederat jam esse detersas, & profitenti conditiones pacis impletas. Quod neque apud vos, neque apud nos, ut prædixi, Atticus missis aliquibus suorum vel dicere voluit, vel demonstrare completum. Quemadmodum Antiochenæ Ecclesiæ frater, & Coepiscopus noster Alexander digna legatione & prosequutus est, & probavit, quibus omnibus utique interesse dignatus cognovisti, quemadmodum singillatim omnia scriptorum nostrorum antè hac de causa beatissimi Joannis, quondam Coepiscopi nostri, discussesrim, utque illi in omnibus satis evidenter monstraverint universa,

*Fortè communionemque.

*Fortè accideratt.

Joannis qui dicitur Chrysostomus.

quæ apud Antiochiam fieri debuerint, fuiſſe completa. Quorum amplexati pacem utique fidem fecimus, & magnum tramitem omnibus eandem poſtulaturis oſtendimus : ſi modò, quæ diſcuſſa ſunt, atque completa, etiam ipſi ſe pro ſuo loco feciſſe, vel compleſſe aliquando monſtraverint, communionemque, ut iſti legatione ſolemniter deſtinata ſibi rogaverint redhiberi. Expectamus ergo & profeſſionem memorati de completis omnibus conditionibus, quas diverſis temporibus prædiximus, & petitionem communionis, ut rectè & petenti, & probanti ſe eandem mereri reddamus, frater chariſſime : nam de omnibus pleniſſimas ad ſanctam fratrum noſtrorum Synodum dudum litteras percepiſti.

Item Alexandro Epiſcopo Antiocheno de pace.

CAP. XLIV. Apoſtolici favoris gratia magno pacis uſque ad nos decore reſplenduit, tantumque lucis gaudiorum, quæ inſulſit fidelibus, ut dicentes Deo maximas laudes majores nos debere fateamur, pluſque à Deo jocundati ſumus, quod diſcuſſis omnibus lateribus actionum tuæ fraternitatis, ita totum pietate, ac patientiâ geſtum cognovimus, ut in omnibus Dominum laudaremus, ſucceſſumque ipſum ideo præſtitutum tuis laboribus videamus, quòd tota virtute pacis amator exiſtens eam requiſitam inveneris, & repertam ſumma charitate ſervaveris, cùm erga omnes, tum præcipuè circa illos, qui quondam * Paulini, atque Evagrii Epiſcoporum cenſiti fuerant nomine. Habeo ſummam votorum meorum, cùm antiqui nævi purgatio tuis temporibus, tuiſque meritis prærogatur. Quorum etiam illos ejuſdem nominis, qui in Italia merita Clericatus acceperant, cenſui bono quietis gratiam retinere ſuſceptam. Et quia noſter Compreſbyter Caſſianus gratum dixit tuæ fore dignationi, ſi meo conſilio in civitate veſtra Clericatus ordinem ducere cenſerentur ſtatui propter benevolentiam tuam, promiſſaque memorati, ut inter cæteros Sacerdotos, miniſtroſque qui in civitate ſunt, adnumerentur, frater chariſſime. Libenter præterea de Epiſcopis Elpidio, atque Pappo cognovi, quòd ſine quæſtione ſuas Eccleſias recuperaverint, & multum in geſtis, ut ſubjecta teſtantur, ſollicitus inquiſivi, utrum omnibus eſſet conditionibus ſatisfactum in cauſa beati, & verè Deo digni Sacerdotis Joannis. Et cùm per ſingula adſertio Legatorum ex voto completa eſſe fateretur, gratias agens Domino communionem Eccleſiæ veſtræ ita recepi, ut * primæ ſeram Apoſtolicæ Sedis condiſcipulos primos dediſſe cæteris viam pacis : in qua firmatos vos, noſque Domini Chriſti ita benignitas amplexabitur, atque communio, ut nullo de cætero titillamento, vel levi cujuſquam contentionis pudore pulſetur. Scripta autem Acatii Epiſcopi, quoniam cum veſtris ſunt porrecta, ſuſcepimus : nè per

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I.

Al. * *Pauli.*

Caſſianus Preſbyter.

Fidelissimus Joannis Chryſ. defenſor Innocentius.

* Forte *primæ me.*

Papa communionem dat & aufert.

CODEX CANONUM. *DECRETA INNOCENTII I.*

veſtram injuriam ille, qui olim à nobis ſuſpenſus fuerat, repudiaretur, & tamen ſatis abunde in actis ſtatuimus, ſicuti dignanter relegere procurabis, quid in ejus perſona debeat cuſtodiri, ut ſi per omnia veſtris conſiliis, actibuſque tam ſanctis ſe rogaverit eſſe communem, præſtetur ſine favore veſtro, noſtroque judicio communionis, ac litterarum à nobis gratia prorogata. Subſcripſerunt XX Epiſcopi Italiæ.

Idem Papa eidem Alexandro Epiſcopo.

Quòd prima Sedes beati Petri apud Antiochiam eſſe memoretur.

CAP. XLV. Et onus, & honor nobis à tua fraternitate impoſitus neceſſarii tractus cauſas induxit: Al. * *quod* * quo litteris, vel (a) communitorio veſtro, ut dat ſancti Spiritus gratia, reſpondere poſſimus. Revolventes itaque authoritatem *Nic Conc. c. 6. Privilegium Antioc. Ecc.* Nicænæ Synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum mentem explicat Sacerdotum, quæ cenſuit de Antiochena Eccleſia cunctis fidelibus, ne dixerim Sacerdotibus eſſe neceſſarium cuſtodire, qua ſuper Diœceſim ſuam prædictam Eccleſiam non ſuper aliquam Provinciam recog- *Act. 11.* noſcimus conſtitutum. Unde advertimus non tam pro civitatis magnificentia hoc eidem attributum, quàm quòd prima primi Apoſtoli Sedes eſſe monſtretur, ubi & nomen accepit religio chriſtiana, & quæ conventum Apoſtolorum apud ſe fieri celeberrimum meruit, quæque urbis Romæ Sedi non cederet, niſi quòd illa *Suſceptum. Intellige primum Apoſtolum Petrum.* in tranſitu meruit, iſta ſuſceptum apud ſe, conſummatumque gaudet. Itaque arbitramur, frater chariſſime, ut ſicut (b) Metropolitanus authoritate ordinas ſingulari, ſic & cæteros non ſine permiſſu, conſcientiaque tua ſinas Epiſcopos (c) procreari, in quibus hunc modum rectè ſervabis, ut longè poſitos litteris datis ordinari (d) cenſeas ab his, qui nunc eos (e) ſuo tantùm ordinant arbitratu. Vicinos autem, ſi æſtimas ad manus impoſitionem tuæ gratiæ ſtatuas pervenire: quorum enim te maxima expectat cura, præcipuè tuum debent mereri judicium. *Gal. 2.*

Quòd non oporteat, ſecundùm conſtituta Imperatorum, duos eſſe Metropolitanos Epiſcopos.

CAP. XLVI. Nam quod ſciſcitaris, utrum diviſis imperiali judicio Provinciis, ut duæ Metropoles fiant: ſic duo Metropolitani Epiſcopi debeant nominari. Non ergo viſum eſt ad (f) nobi-

(a) *Communitorio*] *Commonitorio.*
(b) *Metropolitanus*] V. C. *Metropolitanos.*
(c) *Procreari*] V. C. *Creari.*
(d) *Cenſeas ab his*] Ut delegatus à te vices Romani Pontificis obeunte, non à Sede tua Patriarchali. Quam cautionem etiam obſervari Leo voluit infer. c. 32 & 36.
(e) *Suo arbitratu*] V. C. 8. Synod Epheſin.
(f) *Nobilitatem.*] V. C. *Mobilitatem.*

litatem

litatem neceſſitatum mundanarum Dei Eccleſiam commutari, honoreſque aut diviſiones perpeti : quas pro ſuis cauſis faciendas duxerit Imperator : ergo ſecundùm priſtinum Provinciarum morem Metropolitanos Epiſcopos convenit numerari. Cyprios ſanè adſeris olim Arianæ impietatis potentia fatigatos non tenuiſſe Nicænos Canones in ordinandis ſibi Epiſcopis : & uſque adhuc habere præſumptum, ut ſuo * arbitrio ordinent, nemînem conſulentes : quocirca perſuademus eis, ut curent juxta Canonum fidem Catholicam ſapere, atque unum cum cæteris ſentire Provinciis, ut appareat Spiritus ſancti gratiâ ipſos quoque, ut omnes Eccleſias gubernari.

Nic. Conc. c. 4 & 5.

Al.* *arbitratu.*

Quòd Arianorum Clerici non ſint ſuſcipiendi in ſuis officiis : quamvis eorum baptiſma, quòd Catholicum conſtat, confirmet Eccleſia.

2. q. 1. c. *Arianos.* CAP. XLVII. Arianos præterea, cæteraſque ejuſdem modi peſtes, quia eorum Laïcos convertſos ad Dominum ſub imagine pœnitentiæ, ac Sancti Spiritus ſanctificatione per manûs impoſitionem ſuſcipimus, non videtur Clericos eorum, cum Sacerdotii, aut miniſterii cujuſpiam ſuſcipere dignitate : quoniam quibus ſolum baptiſma ratum eſſe permittimus, quod utique in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur, nec Sanctum Spiritum eos habere ex illo baptiſmate, illiſque miniſteriis arbitramur, quoniam cùm à Catholica fide eorum authores deſciſcerint, perfectionem Spiritûs quam acceperant, amiſerunt, nec dare ejus plenitudinem poſſunt, quæ maximè in ordinationibus operatur, quam per impietatis ſuæ perfidiam potiùs quàm fidem dixerim, perdiderunt. Quomodo enim fieri poteſt, ut eorum prophanos Sacerdotes dignos Chriſti honoribus arbitremur : quorum Laïcos imperfectos, ut dixi, ad Sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipiamus? Gravitas itaque tua hæc ad notitiam Coepiſcoporum vel per Synodum, ſi poteſt, vel per harum recitationem faciat pervenire, ut quæ ipſe tam neceſſariò percunctatus es, & nos elimatè reſpondimus, communi omnium conſenſu, ſtudioque ſerventur.

Idem c. Qui perfectionem.

Idem Papa Acacio vero Epiſcopo.

De Sancto Joanne Conſtantinopolitano Epiſcopo.

CAP. XLVIII. Adgaudere litteris fraternitatem tuam de receptis Paulini vel Evagrii Epiſcoporum Clericis, populiſque, & de reſtitutis Elpidio, atque Pappo Coepiſcopis percenſuimus, & vel ſerò receptæ pacis gratiam te fovere poſtpoſitâ omni contentione pervidimus. Unde has ad præſtantiſſimum fratrem, & Coepiſcopum noſtrum Alexandrum reddendas tuæ tranſmiſimus unanimitati, videlicet, ut ſi omnes inimicitiæ, omnis æmulatio tam de nomine Sancti Joannis mirandi Epiſcopi, quàm de omnibus ejuſ-

Acatius nunc reſtitutus, poſtea iterum à Felice excommunicatus eſt.

dem communionis participibus à tua animoſitate diſceſſit : has noſtræ ſocietatis recipias litteras, frater chariſſime, modò, ut omnia, quæ hîc actis firmata ſunt, apud mediatorem noſtrum amabilem Alexandrum ore proprio, ut communicantem cõvenit, fatearis. Ut enim hæc nobis unanimitatis, charitatiſque cauſa venerabilis eſt, ſic inhæret ſollicita, nè quid obliquum, aut ſubſicivum in quoquam reſidere noſcatur.

CODEX CANONUM. DECRETA INNOCENTII I.

Idem Papa de Bonoſiacis, quòd Judæis ſint comparandi.

CAP. XLIX. Innocentius Laurentio Epiſcopo * Senienſi. Diu * mirati ſumus dilectionis tuæ litteris lectis hæreticos Photini venena ſectantes in territorio dilectionis tuæ non ſolùm eſſe, ſed & publicè ſibi conventicula in aliquorum poſſeſſionibus præparare : cùm de toto penè orbe nuſquam tam multi, quàm ad vos delegerint habitare. Quorum doctrinæ nefariæ author Marcus dudum de urbe pulſus temeritatis tantæ eſt ductus audacia, ut primum ſibi inter eos vendicet locum; ſed nè ulteriùs debacchandi habeant facultatem, & animas ſimplicium, ac ruſticanorum ſecum in gehennam, cui deſtinati ſunt, trahant : actum eſt adversùs eos à defenſoribus Eccleſiæ noſtræ, quòd eos poſſint expellere, ut qui Chriſtum Deum ex Patris ſubſtantia, ante ſæcula negant genitum, hi cum Judæis, qui cùm ejus deitatem negaverunt, & nunc uſque negant, participium habeant damnationis. Tuum eſt, frater chariſſime, quæ præcepta ſunt non ſegniùs agere, nè plebem tibi creditam diſſimulatione deperdas, & incipias Deo de perditis reddere rationem.

Hodie * *Senenſi dicimus.* Al.* *irati.*

Conventicula Hæreticorum prohibenda.

Idem Papa de ſuſcipiendis Clericis, quos Bonoſus, antequam damnaretur, ordinaſſe cognoſcitur.

CAP. L. Innocentius Martiano Epiſcopo Narſitano.* Superiori tempore, ſi tamen rectè * recordor me minimè, tam ad dilectionem tuam, quàm ad fratres & Coepiſcopos noſtros, Ruſum, Euſebium, & cæteros, hujuſmodi litteras de Clericis Naiſſenſibus tranſmiſiſſe. His videlicet, qui ſe ante damnationem Bonoſi adſererent ab eodem tam Presbyteros, quàm Diaconos ordinatos : ut ſi relicto, atque damnato ejus errore vellent Eccleſiæ copulari, libenter reciperentur; nè fortè, qui eſſent digni recuperandæ ſalutis, in eodem deperirent. Verùm nunc in Ravennati urbe mihi conſtituto propter Romani populi neceſſitates creberrimas Germanus, qui ſe aſſerit eſſe Presbyterum atque Lubentius, qui ſe Diaconum dicit multorum talium, quaſi Legatione ſuſceptâ prece fuſâ dolores proprios exprimere geſtiverunt, adſerentes ſe quidem Eccleſias in dilectionis tuæ conſtitutas Parochiis retinere, ſed tuam communionem non potuiſſe mereri : eâ videlicet ratione, quâ Ruſtitius quidam nomine iteratâ

Al.* *reor.*

Ravennæ enim erat Comitatus Principis Honorii.

ordinatione Presbyterium ſuſcepiſſet. Et non levi impedimento ſit, dum aut illi dolent hujuſmodi hominem in Eccleſia retineri, aut ille ſic peccare debere in alios arbitretur, qui in ſe agnoſcit eſſe peccatum. Et quamvis de eadem re pleniùs litteræ meæ contineant, quas ſuperiùs memoravi, tamen etiam nunc admonendam duximus fraternitatem tuam, ut ſi verè conſtat aliquos ante damnationem Bonoſi ab eodem ordinatos poſtea voluiſſe, vel nunc velle reverti, eos recipiendos eſſe cenſemus: maximè cùm memorati adſerant eſſe in tantum anteriori tempore ordinatos, ut ſanctæ recordationis virum Cornelium Epiſcopum * Syrinenſis urbis, necnon & fratrem noſtrum Nicetam, alioſque nonnullos fuiſſe præſentes, cùm honoribus, quos ſe habere memorant augerentur. Unde, frater chariſſime, ſi eorum aſſertio fidem recipit veri, ſuſcipiendos eſſe ambigere non debes, quos tam diu Eccleſias ſibi creditas paſſus es retinere.

Al. *Syrrienſis.*

Idem Papa.

Innocentius Ruſo, & Euſebio, & cæteris Epiſcopis Macedonibus, & Diaconis in Domino Salutem. Magna me gratulatio habuit, cùm poſt tot diſcrimina totius (ut ita dixerim) mundi Vitalis Archidiaconus veſtrarum portitor litterarum ex illis partibus ad nos uſque directus advenit, quem cum vidiſſemus illico, ut oportebat, percunctati de veſtro ſtatu ſumus. Verùm ubi reperimus vos ex ſententia degere, Deo noſtro uberes gratias retulimus, quòd vos famulos ſuos, ſuiſque altaribus ſervientes, & in adverſis tuetur, & in proſperis gubernare dignatur. Qui cùm tradidiſſet epiſtolas eas, præcepi illico recenſeri, in quibus multa poſita eſſe pervidi, quæ ſtuporem mentibus noſtris injicerent, facerentque nos non modicum dubitare, utrum aliter putaremus, an ita illa eſſent poſita, quemadmodum perſonabant. Quæ cùm ſæpius repeti feciſſem, adverti Sedi Apoſtolicæ, ad quam relatio, quaſi ad caput Eccleſiarum miſſa currebat, aliquam fieri injuriam, cujus adhuc in ambiguum ſententia duceretur. Unde de quibus jam dudum ſcripſiſſe memini, nunc iterare formam argumentis evidentioribus relationis geminata percunctatio veſtra compellit.

Injurioſum eſt de ſententia Papæ ambigere.

Ut ſi Sacerdos, vel quilibet ex Clero viduam uxorem duxerit, vel abjectam, ſuum perdat officium.

Cap. LI. Eos, qui viduas acceperiſſe ſuggeruntur uxores, non ſolùm Clericos effectos agnovi, verùm etiam ad inſulas ſummi Sacerdotii perveniſſe, quod contra legis eſſe præcepta nullus ignorat. Nam cùm Moyſes Legiſlator clamitet, Sacerdos uxorem virginem accipiat, ac nè in hoc præcepto aliquid putaretur ambiguum addidit, non viduam, neque ejectam. Contra quod præceptum divinâ authoritate ſubnixum nulla defenſio mandati alterius opponitur: niſi

Levit. 21.

CODEX CANONUM. *DECRETA INNOCENTII I.*

consuetudo vestra, quæ (ut ipsi fatemini) ex ignorantia, & ut verecundius dicam, non ex Apostolica traditione, & ratione integra constituta est. Nos autem, omnesque per Orientales, Occidentalesque Ecclesias, noverit vestra dilectio hæc penitus non admittere, nec ad ultimum Ecclesiastici ordinis locum tales adsumere: & si reperti fuerint, submovere.

Ut si quis Catechumenus habuerit uxorem, & defuncta eâ jam post baptismum acceperit alteram, Clericus esse non possit.

Dist. 26. c. Deinde. CAP. LII. Deinde ponitur. Non dici oportere digamum eum, qui Catechumenus habuerit, atque amiserit uxorem: si post baptismum fuerit aliam sortitus, eamque primam videri, quæ novo homini copulata sit, quia illud conjugium per baptismi Sacramentum cum cæteris criminibus sit * ablutum; quod cùm de una utique dicitur, certè si tres habuerit in veteri positus homine uxores: erit ei, quæ post baptismum quarta est, sic interpretantibus prima, virginis æquè nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis oro istud non videat contra Apostoli esse præceptum, qui ait, Unius uxoris virum oportere fieri Sacerdotem. Sed objicitur, quòd in baptismo totum, quicquid in veteri homine gestum est, sit solutum. Dicite mihi (cum pace vestra loquor) crimina tantùm dimittuntur in baptismo, an & illa, quæ secundùm Domini præcepta, ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere crimen est, aut non est crimen: si crimen est, ergo, præfata venia dixerim, erit author in culpa: qui ut crimina committerentur in paradiso, cùm ipse eos jungeret, benedixit. Si verò non est crimen, quia quòd Deus junxit, nefas sit crimen appellari: & Salomon addidit, Etenim à Deo præparatur viro uxor: quomodo creditur inter crimina esse demissum, quod Deo authore legitur consummatum? Quid de talium filiis percensetur? nunquid non erunt admittendi in hæreditatis consortio, qui ex ea susceptì sunt, quæ ante baptismum fuit uxor, eruntque appellandi vel naturales, vel spurii, quia non est legitimum matrimonium, nisi illud (ut vobis videtur) quod post baptismum adsumitur? Ipse Dominus, cùm interrogaretur à Judæis, Si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit, Quod ergo Deus junxit, homo non separet, ac nè de his copulis locutus esse credatur, quæ post baptisinum sortiuntur, meminerint hoc & à Judæis interrogatum, & Judæis esse responsum. Quæro, & sollicitus quæro, si una, eademque sit uxor ejus, qui ante Catechumenus, postea sit fidelis, filiosque ex ea cùm esset Catechumenus susceperit, ac postea alios, cùm fidelis: utrum sint fratres appellandi an non? Habeant postea defuncto patre herciscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritalis credi-

Gen. 2. *Matth. 19.* *Proverb. 19* *28. q. 2. Nunquid non erunt.* *Matth. 19.* *Her. antiquum Judicum vocabulum. 2. dividunda.*

Al.* *ablatum*

1. Tim. 3.

Non tollit conjugium baptismus.

tur abſtuliſſe? quod cùm ita ſentire, atque judicare abſurdum eſt: quæ (malum) rario eſt hoc defendi, & vacuâ magis opinione jactari, quàm aliqua authoritate roborari? cùm non poſſit inter peccata deputari, quod lex præcepit, & Deus jungit. Nunquid ſi quis Catechumenus virtutibus ſtuduerit, humilitatem ſecutus fuerit, parientiam tenuerit, eleemoſynas fecerit, morti deſtinatos quâlibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, caſtitatem tenuerit, quæro ſi hæc, cùm factus fuerit fidelis, amittat: quia per baptiſmum totum, quod vetus homo geſſerat, putatur auferri? Al.* *Aſpiciar.* *Act. 10.* *Aſpiciamus gentilem hominem Cornelium orationibus atque eleemoſynis vacantem, per revelationem Angelum, Petrumque ipſum, vidiſſe, nunquid per * Al.* *baptiſmum.* baptiſma hæc illi ablata ſunt, propter quæ ei baptiſmum videtur eſſe conceſſum? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur, quia quicquid bene geſtum Al.* *regalia* fuerit, & ſecundùm præcepta * legis cuſtoditum non poteſt agenti deperire. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandata perficit, non poteſt dici peccatum, & quod peccatum non eſt, ſolvi inter peccata credi omnino non debet, eritque integrum æſtimare aboleri non poſſe prioris nomen uxoris, cùm non dimiſſum ſit pro peccato, quod ex Dei ſit voluntate completum.

Quòd non admittantur Clerici ab Hæreticis ordinati.

2. q. 2. c. *Ventum eſt.* CAP. LIII. Ventum eſt ad tertiam quæſtionem, quæ pro ſui difficultate longiorem exigit diſputationem, cùm nos dicamus ab Hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impoſitionem habere caput. Ubi vulnus infixum eſt, medicina eſt adhibenda, ut poſſit recipere ſanitatem: quæ ſanitas poſt vulnus ſecuta ſine cicatrice eſſe non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium neceſſarium eſt, illic ordinationis honorem locum habere non poſſe. Nam ſicut legitur, Quòd tetigerit immundus, immundum erit: quomodo id ei tribuetur, quod munditia, ac puritas conſuevit accipere. Sed contrà aſſeritur eum, qui honorem amiſit, honorem dare non poſſe: nec illum aliquid accepiſſe, quia nihil in dante erat, quòd ille poſſet accipere? Adquieſcimus, & verum eſt certè, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem urique, quam habuit per pravam manûs inpoſitionem dedit, & qui particeps factus eſt damnationis, quomodo debeat honorem accipere, invenire non poſſumus. Sed dicitur vera, ac juſta legitimi Sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod à vitioſo fuerat injectum. *Levit. 22. Num. 19.* *Objectio.*

Quòd in ordinationibus crimina, vel vitia non bene credantur auferri.

CAP. LIV. Ergo, ſi ita eſt, applicentur ad ordinationem ſacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina, vel vitia putantur auferri. Nullus ſit pœnitentiæ locus, quia id poteſt *Soluitur.*

prestare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. * Nostro ævo lex est Ecclesiæ, venientibus ab Hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt per manûs impositionem, laïcam rantùm tribuere communionem, nec ex his aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare.

CODEX CANONUM.

DECRETA INNOCENTII I.

Al.* *sed nostra lex.*

2. q. 4. c. Hominis, §. fi.

Quòd hi qui à Bonoso hæretico ordinati sunt, propterea sint recepti, nè scandalum remaneret Ecclesiæ.

CAP. LV. At verò, qui à Catholica ad Hæresim transierunt, quos non aliter oportet, nisi per pœnitentiam suscipi, apud vos non solùm pœnitentiam non agunt, verùm etiam honore cumulantur. Sed Anysii fratris quondam nostri, aliorumque Consacerdotum summa deliberatio hæc fuit, ut quos Bonosus ordinaverat, nè cum eodem remanerent, ac fieret non mediocre scandalum, si ordinati reciperentur. Vicimus, ut opinor, ambigua. Jam ergo quod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres, quas ab Apostolis, aut Apostolicis Viris traditas Ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his, qui eam audire consueverunt, sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate, debet utique cessare pariter. Quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit. Sed Canones apud Nicæam constituti de Novatianis fieri permiserunt, priùs ille Canon à patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere vel quid, vel qualiter ab eisdem sensum sit, vel præceptum. De his, inquit, qui nominant seipsos cathatos, id est, mundos, & aliquando veniunt ad Catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ, & magnæ Synodo, ut acceptâ manûs impositione sic maneant in Clero.

Nic. Conc. c. 8.

Verba Canonis Nicæni.

2. q. 7. c. *Quod pro remedio.*

2. q. 1. c. *Quod pro necessitate.*

Possumus verò dicere de solis hoc Novatianis esse præceptum, nec ad aliarum Hæresum Clericos pertinere: nam si utique de omnibus ita definirent, addidissent à Novatianis, aliisque Hæreticis revertentes debere in suum ordinem recipi, quod si ita esset etiam illud maximè, quod de Paulianistis dictum est, porerit confirmare: à quibus venientes etiam baptizari præcipiunt. Nunquidnam cùm de Paulianistis jubent, omnes, qui ab Hæreticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi? quod cùm nullus audeat facere, de ipsis tantùm esse præceptum ratio ipsa demonstrat. Denique baptizatos rite ab Evangelista Philippo Petrus & Joannes solâ manûs impositione consummant: illos verò, quos Apostolus Paulus Joannis baptismate baptizatos reperit, interrogavitque an Spiritum Sanctum suscepissent, fatentibusque se illud nè quidem nomen audisse, jussit eos baptizari. Videtis ergo rite baptizatos illo dono iterati non posse: & aliter solâ aquâ lotos baptizari in nomine

Nic. Conc. c. 19.

Act. 2.

Act. 19.

Patris, & Filii, & Spiritus Sancti neceſſarium pervideri. Ita & de Novatianis tantùm juſſum eſſe lucida manifeſtatione legitur, quod idcirco diſtinctum eſſe ipſis duabus hæreſibus ratio manifeſta declarat, quia Pauliani ſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minimè * baptizabant. Et Novatiani iiſdem nominibus tremendis, venerandiſque baptizant, nec apud iſtos de unitate poteſtatis divinæ, hoc eſt, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, quæſtio aliquando commota eſt, & ideo de omnibus ſegregatis hæc ſola electa eſt, cui iſtud crederent concedendum, quia nihil in Patris, & Filii, & Spiritus Sancti ſacramento peccarent. Si quis verò de Catholica ad Hæreſim tranſiens, aut Fidelis ad Apoſtaſiam revertens reſipiſcens redire voluerit, nunquid eâdem ratione poterit ad Clerum permitti? Quorum commiſſum non niſi longa pœnitentia poterit aboleri, nec poſt pœnitentiam Clericum fieri ipſi Canones ſua authoritate permittunt. Unde conſtat, qui de Catholica ad Bonoſum tranſierunt damnatum, atque ſe paſſi ſunt, vel cupierunt ab eodem ordinari, non oportuiſſe ordinationis Eccleſiaſticæ ſuſcipere dignitatem, qui commune omnium Eccleſiarum judicium deſerentes ſuam peculiariter in Bonoſo vanitatem ſequendam eſſe duxerunt. Sed multos conſtat vim paſſos, atque invitos attractos, repugnanteſque ab eodem ordinatos. Dicat mihi, volo, quiſquis hoc credit, ſi non poſt ordinationem Bonoſi interfuit, cùm conficeret ſacramenta, ſi communioni ejus participatus non eſt, ſi ſtatim * deſcendentibus de ejus peſſimo conciliabulo ad Eccleſiam rediit, & iſte talis poteſt habere colorem aliquem excuſationis. Cæterum alii, qui vel poſt annum, aut menſem ad Eccleſiam redierunt * intelligitur eos, qui in Catholica noverunt ſe propter vitia ſua non poſſe ſuſcipere ordinationem, idcirco ad illum perrexiſſe, qui paſſim, & ſine ulla diſcuſſione ordinationes illicitas faciebat. Credentes ſe poſſe per iſtam inſtitutionem locum in Eccleſia Catholica reperire, de quo antea deſperaverant. Nunc illud, quod ſupereſt interrogo, qui poſt menſem, aut ampliùs rediit, cùm ſe Preſbyterum à Bonoſo conſideret ordinatum, ſi non ſacramenta confecit, ſi non populis diſtribuit, ſi non miſſas ſecundùm conſuetudinem complevit: quid de his cenſeatis quæſo promatis apertiùs? Ad ſummam certè, * ut nihil à Bonoſo acceperunt, rei ſunt uſurpatæ dignitatis: qui conficiendorum ſacramentorum ſibi vendicaverunt * aut non vendicaverunt authoritatem, atque id ſe putaverunt eſſe, quod his nulla fuerat regulari ratione conceſſum.

Baptiſmus Novatianorum.

2. q. 2. Pauliani ſtæ.

Al. * *baptizant.*

Syricius c. 3.

Nic. Conc. c. 20.

Ordinati à Bonoſo hæretico.

2. q. 2. c. Conſtat.

Al. * *intelligimus.*

Al. * *Qui.*

* *aut non vend. ſuperfluum videtur.*

Quòd in Eccleſia peccatum populi inultum ſoleat præteriri.

CAP. LVI. Pervideat ergo dilectio veſtra hactenus talia tranſiſſe, & advertite, quod, ut dicitis, neceſſitas imperavit in pace jam Eccleſias conſtitutas

* Forte *deſcendens aut diſcedens.*

non poſſe præſumere : ſed, ut ſæpe accidit, quoties à populis, aut à turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, inultum ſolere tranſire. Priora ergo dimittenda dico Dei judicio; de reliquo maximâ ſollicitudine præcavendum.

Codex Canonum. *Decreta Innocentii I.* 2. q. 7. c. *Quoties.*

Quòd ſubreptum fuerit Apoſtolicæ Sedi, & ſuam in meliùs ſententiam commutârit, quando damnationem Photini reſcindit.

CAP. LVII. Veniam nunc ad maximum quaſi quoddam thema Photinum, & quod mihi anxium eſt, ac difficillimum, majorum meorum revolvam ſententias. Fuerat de illo quoquo pacto, ut etiam ipſi commeminiſtis, aliquid utique gravius conſtitutum: verùm quia id per rumorem falſum, ut adſeritis, ſubreptum huic Sedi, & elicitum per inſidias demonſtratis, quia res ad ſalutem rediit, & vel veniam nos hanc in tantum vobis adnitentibus poſt condemnationem more Apoſtolico ſubrogamus, tantiſque veſtris aſſertionibus vobis tam bonis, tam charis non dare conſenſum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro veſtra ergo approbatione, fratres chariſſimi, ſententiâ, ac poſtulatione, Epiſcopum Photinum habetote licitum ita conſtituere, ut deprecamini, & noſtram in meliùs converſam ſententiam labore, vel teſtimonio veſtro compotes voti ſuſcipite. Æquè Euſtaſium à me ſæpiſſime comprobatum nolite expectare, ut Diaconii gratia expolietur: ſollicitos enim vos pro ſalute libenter audio, contra caput etiam ſi faciendum ſit, non libenter admitto, cui manum porrigitis, vobiſcum porrigo: cui porrigo, mecum porrigite. Hæc enim ad Corinthios Apoſtolica eſt declarata benignitas, ut in uno ſpiritu ductam, ac reductam ſententiam boni ſemper indifferenter ſequantur. Nam fateor hæc me primùm res bene habet erga Euſtaſium Diaconum, quòd nec contra fidem unquam quicquam loquutus ſit, nec loquentem admiſerit, nec ad mortem crimen aliquod commiſiſſe, vel jactari unquam, vel fictum de eo recognoverim. Et qui in his ſalvus eſt, ſi quo pacto converſationes amabiles non habet, habendus eſt, ut minùs pro tempore dilectus, non ut inimicus æſtimatus, Diabolo in perpetuum mancipandus. Cognoſco illum inter illas ſimultates, ac turbines contra multorum ſtudia, non dico qualia, diverſa ſenſiſſe, & cùm hinc res, calamitateſque ipſæ emendatæ ſint, adhuc Dizoniani, & Cyriaci Subdiaconorum non potuiſſe apud vos commendationem reviviſcere. Compeſcite quæſo ab illo, prædictiſque, quorumcunque videtis animos, ac non juſtas æmulationes, ut ipſe apud nos integer ad vos cum ſuis repatatus mereatur pacem, non fictam pervidens charitatem. Omnibus igitur vobis, ac ſingillatim occurrat charitas & vinculis, quæ nullis modis à Chriſto ſolvuntur, vobiſcum pariter in perpetuum connexa, lætetur in Domino.

Expliciunt Decreta Innocentii Papæ.

PLATINA

35. q. 9. *Veniam.*

Al.* *& vel non habetur.*

Al.* *arbitratione.*

Photinus iſte non eſt ille hæreſiarcha, qui longè antèa damnatus fuit, ſed alius quidam.

Al.* *eſt.*

2. *Corinth.* 2.

Al.* *jactatum.*

Al. *apud.*

PLATINA DE ZOSIMO PAPA.

CODEX CANONUM. DECRETA ZOSIMI.

ZOSIMUS, *natione Græcus. Patre Habraamo, mortuo Theodoſio, Arcadii & Honorii temporibus fuit. Ingreſſus tum Italiam Rhadagaſus Gothorum Rex immaniſſimus, ferro ac flammâ omnia vaſtabat: verùm Romani comparato exercitu barbarum in Feſulani montibus opprimunt duce Stilicone. Huic verò ſucceſſit Alaricus, quem Stilico regni cupidus, cum ſuperare poſſet, & ſovit, & juvit. Verùm poſtremo cum Alaricus in Galliam proficiſcens, concedente eo loci ſedes ad incolendum Honorio, apud Pollentiam conſediſſet, Saulum, genre & religione Hebræum, à Stilicone cum militibus immiſſum, quo fœdus turbaretur, hoſtem ſenſit. Facilè enim fuit barbaros nil tale ſuſpicantes, & diem Paſchæ obſervantes, incautos perturbare. Verùm ſequenti die, ſumptis armis, & Saulum cum exercitu ad internitionem cædunt, & omiſſâ Galliâ, in Stiliconem & Romanos movent, quibus ſuperatis, urbem Romam poſt longam & gravem obſidionem capiunt, Anno ejuſdem conditæ milleſimo ac centeſimo ac ſexageſimo-quarto; Salutis verò Chriſtianæ anno* CCCC & XII. *Hâc tamen moderatione Alaricus uſus eſt & clementiâ, ut ſuis mandaverit, à cæde & ſanguine, quoad fieri poterat, abſtineri, utque confugientibus ad Baſilicas Petri & Pauli parceretur. Rex verò tertiâ die ab urbe diſcedens, minùs calamitatis quàm putaretur perpeſſa (parum enim incendii ſenſerat) in Lucanos & Brutios, proficiſcitur, ubi apud Conſentiam vi captam, & direptam moritur. Cui ſtatim omnium Gothorum conſenſu Ataulphus ob affinitatem & genus ſuccedit. Zoſimus autem in tanta rerum perturbatione rem divinam nunquam omiſit. Conſtituit enim ut Diaconi, dum celebraretur, levas tectas haberent linoſtimis. Conceſſit item, ut in Parochiis cerei ſancto Sabbato benedici poſſent; bibere autem in publico Clericis vetuit, in cellis fidelium id fieri poſſe non negavit. Vetuit etiam, nè ſervi in Clerum reciperentur. Creatis autem in urbe Roma Presbyteris* X, *Diaconis* III, *Epiſcopis* VIII, *moritur, ac ſepelitur viâ Tiburtinâ, apud corpus beati Laurentii martyris,* VII *Kal. Januarii. Sedit annum unum, Mens.* III, *Dies* XII.

Rhadagaſus Rex Gothorum.

Alaricus Rex.

Roma ab Alarico capta.

Geſta & conſtituta Zoſimi.

CODEX CANONUM.

Tituli Decretorum Papæ Zoſimi, numero IV.

DECRETA ZOSIMI.

1 QUOD Monachi, vel Laici, niſi per gradus Eccleſiaſticos non debeant ad ſummum Sacerdotium pervenire.
2 Quòd ſi quis interdicta deſpexerit, gradus ſui periculo ſubjacebit.
3 Quæ in ſingulis Cleri gradibus tempora ſint præfixa.
4 Ad Preſbyteros Ravennatium.

* *Incipit Epiſtola Decretalis Papæ Zoſimi.*

Al. * Incipiunt conſtituta Zoſimi Papæ.

Quòd Monachi, vel Laici, niſi per gradus Eccleſiaſticos, non debeant ad ſummum Sacerdotium pervenire.

CAP. I. Zoſimus Epiſcopus urbis Romæ Heſychio Epiſcopo Salonitano. Exegit dilectio tua præceptum Apoſtolicæ Sedis, in quo Patrum decreta conſentiunt, & ſignificas nonnullos ex Monachorum cœtu, quorum ſolitudo quavis frequentia major eſt, ſed & Laicos ad Sacerdotium feſtinare. Hoc autem ſpecialiter, & ſub prædeceſſoribus noſtris, & nuper à nobis interdictum conſtat, litteris, ad Gallias, Hiſpaniaſque tranſmiſſis, in quibus regionibus familiaris eſt iſta præſumptio: quamvis nec Africa ſuper hac ammonitione noſtra habeatur aliena, nè quis penitus contra Patrum præcepta, qui Eccleſiaſticis diſciplinis imbutus per ordinem non fuiſſet, & temporis approbatione divinis ſtipendiis erudirus, nequaquam ad ſummum Eccleſiæ Sacerdotium adſpirare præſumeret, & non ſolùm in eo ambitio inefficax haberetur, verumetiam in ordinatores ejus, ut carerent eo ordine, quem ſine ordine contra præcepta Patrum crediderant præſumendum. Unde miramur ad dilectionem tuam ſtatuta Apoſtolicæ Sedis non fuiſſe perlata. Laudamus igitur propoſitum conſtantiæ ruæ, frater chariſſime, nec aliud de Pontificii cenſura veteris authoritatis genus expectandum fuit, quàm ut talibus ambitionibus pro præceptis Patrum in procinctu fidei conſtitutus occurreres. Igitur ſi quid authoritari tuæ, quod nos non opinamur, æſtimas deſuiſſe, ſupplemus. Vos obſiſtite talibus ordinationibus, obſiſtite ſuperbiæ, & arrogantiæ venienri. Tecum ſaciunt præcepta Patrum, tecum Apoſtolicæ Sedis aurhoritas. Si enim officia ſæcularia principem locum, non veſtibulum actionis ingreſſis, ſed per plurimos gradus examinatis, remporibus deferunt: quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut in cœleſti militia, quæ propenſiùs ponderanda eſt, & ſicut aurum repetitis ignibus explorandum, ſtatim dux eſſe deſideret; cùm tiro antè non fuerit, & priùs velit dicere, quàm diſcere? Adſueſcat in Domini

Dist. 36. Qui Eccleſiaſticis. Et repetitur dist. 55.

Cœleſtis militia in dominicis caſtris Eccleſiæ.

caſtris, in Lectorum primitus gradu divini rudimenta ſervitii, nec illi vile ſit, Exorciſtam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri, nec hoc ſaltu, ſed ſtatutis majorum ordinatione temporibus. Jam verò ad Presbyterii faſtigium talis accedat, ut & nomen ætas impleat, & meritum probitatis ſtipendia antè acta teſtentur. Jure inde ſummi Pontificis locum ſperare debebit, facit hoc nimia reſniſſio Conſacerdotum noſtrorum, qui pompam multitudinis quærunt, & putant ex hac turba aliquid ſibi dignitatis acquiri. Hinc paſſim numeroſa popularitas etiam his locis, ubi ſolitudo eſt, talium reperitur: dum Parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præſtare non poſſunt, divinos ordines largiuntur. Quod oportet diſtricti ſemper eſſe judicii, rarum eſt enim omne, quod magnum eſt.

Quòd ſi quis interdicta deſpexerit, gradus ſui periculo ſubjacebit.

Cap. II. Proinde nos, nè quid meritis dilectionis tuæ derogemus, ad te potiſſimum ſcripta direximus, quæ in omnium fratrum, & Coëpiſcoporum noſtrorum facies ire notitiam, non tantùm eorum, qui in ea provincia ſunt, ſed etiam qui vicinis dilectionis tuæ Provinciis adjunguntur. Sciet, quiſquis hoc, poſtpoſitâ Patrum & Apoſtolicæ Sedis authoritate, neglexerit, à nobis diſtrictiùs vindicandum, ut loci ſui minimè dubitet ſibi non conſtare rationem, ſi hoc putat poſt tot prohibitiones impunè poſſe tentari: contumeliæ enim ſtudio ſit, quicquid interdictum toties uſurpatur.

Deponendi ſunt qui dicto l'apæ non audiunt.

CODEX CANONUM. DECRETA ZOSIMI.

Quæ in ſingulis Cleri gradibus tempora ſint præfixa.

Cap. III. Hæc autem ſingulis gradibus obſervanda ſunt tempora: ſi ab infantia Eccleſiaſticis miniſteriis nomen dederit, inter Lectores uſque ad viceſimum ætatis annum, continuatâ obſervatione perduret. Si major jam, & grandævus acceſſerit, ita tamen, ut poſt baptiſmum ſtatim ſe divinæ militiæ deſideret mancipari, ſive inter Lectores, ſive inter Exorciſtas quinquennio teneatur. Exinde Acolythus, vel Subdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus, ſi meretur, accedat, in quo ordine quinque annis, ſi inculpatè ſe geſſerit, hærere debebit. Exinde ſuffragantibus ſtipendiis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterii Sacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum Pontificatum ſperare debebit. Hâc tamen lege ſervatâ, ut neque digamus, neque pœnitens ad hos gradus poſſit admitti. Sanè, ut etiam defenſores Eccleſiæ, qui ex Laicis fiunt, ſupradictâ obſervatione teneantur, ſi meruerint eſſe in ordine Clericatus. Datum IX Kal. Mar. DD. NN. Honorio XII, & Theodoſio VIII, Augg. Conſſ.

Diſt. 77. c. In ſingulis.

DD. NN. Dominis noſtris.

* *Ad Presbyteros Ravennatium.*

CODEX CANONUM. DECRETA ZOSIMI.

CAP. IV. Zosimi commonitorium Presbyteris & Diaconis, qui Ravennæ sunt. Ex relatione fratris nostri Archidami Presbyteri qualiter susceptí sitis, vel quid egeritis, agnovimus : vel qualiter illi susceptí sunt, qui contra Canones adversùm nos ad Comitatum, nescio quâ audentes temeritate, ire voluerunt. Ad quos hæc, quæ nunc misimus, olim scripta feceramus; eorum, quas injuriosè miserant, respondentes epistolis. Sed quoniam non potuerunt rei in sua, hoc est, in nostra Ecclesia Romana, cum nostris Compresbyteris commorari : has ad vos illis tradendas litteras destinavimus, in quibus decreto nostro * sanximus, memoratos perturbatores omnium ab Apostolicæ nostræ Sedis communione alienos fuisse, atque nostrâ subscriptione prolatam sententiam suscepisse. Illos etiam, qui effrenato hujus facto, consilioque assensum commodare voluerunt, vestræ charitatis est æstimare qualiter habeantur. Quibus hoc objicere vos debetis, quòd juxta Canonum præcepta fortiter incurrere, & qualiter Presbyteros non decebat, rebelles existere tentaverunt. Vos tamen monemus, in speculis esse debere : nè qua eorum prorumpat audacia, quos anathematizatos scit sancta & Apostolica Ecclesia. De his verò, qui eorum se societati junxerunt, quid de his agere debeamus, cùm reversi fueritis, consilio meliori tractabimus. Et alia manu: Datum v Non. Octob. Honorio XII, & Theodosio VIII, Augg. Coss. ** ** *Ann. Christi 418.*

Al. * Incipit Epist. *Zosimi Episcopi ad presbyteros Ravennæ directa.*

Sardic. Conc. c. 8, 9, 10, 11.

Excommunicandi perturbatores pacis.

Al. * *sanximus.*

Explicium Decreta Zosimi Papæ.

CODEX CANONUM. DECRETA BONIFACII I.

PRÆFATIO BEATI AUGUSTINI AD BONIFACIUM PAPAM,

Cui nuncupavit quatuor libros in duas Epiſtolas Pelagianorum.

Colloquium Alypii cum Comitacio.

NOVERAM te quidem famâ celeberrimâ prædicante, & frequentiſſimis, atque veraciſſimis nuntiis quantâ eſſes Dei gratiâ plenus acceperam, Beatiſſime atque Venerande Papa Boniface: ſed poſteaquam te etiam præſentiâ corporali frater meus vidit Alypius, acceptuſque à te benigniſſimè, ac ſinceriſſimè mutua miſcuit dictante dilectione colloquia, tecumque convivens, & parvo licèt tempore, magno tamen tibi junctus affectu, ſe ſimul & me reſudit animo tuo, teque mihi reportavit in ſuo, tantò major in me tuæ ſanctitatis eſt facta notitia, quantò certior amicitia. Neque enim dedignaris, qui non alta ſapis, quamvis Altius preſidet Papa. *altius præſideas, eſſe amicus humilium, & amorem rependere impenſum. Unde acceptâ per eum fratrem, per quem te familiariùs didici, majore fiduciâ, auſus ſum aliquid ad tuam beatitudinem ſcribere de his rebus, quæ hoc tempore Epiſcopalem curam (ſi qua in nobis eſt) ad vigilantiam pro grege dominico ſtimulo recentiore ſollicitant. Novi* Pelagiani. *quippe Hæretici, inimici gratiæ Dei, quæ datur puſillis, & magnis per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, & ſi jam cavendi evidentiùs apertiore improbatione monſtrantur, non tamen quieſcunt, ſcriptis ſuis minùs cautorum, vel minùs eruditorum corda tentare, quibus utique eſſet reſpondendum, nè ſe, vel ſuos in illo nefando errore firmarent, etiam ſi non metueremus, nè quemquam Catholicorum veriſimili ſermone deciperent. Cùm verò non deſinant fremere ad dominici gregis caulas,* Reſpondendum hæreticis. *atque ad diripiendas tanto pretio redemptas oves aditus undecumque rimari communiſque ſit omnibus nobis, qui fungimur Epiſcopatûs officio (quamvis ipſe in ea præemineas celſiore faſtigio) ſpecula paſtoralis, facio quod poſſum pro mei particula muneris, quantum mihi Dominus, adjuvantibus orationibus tuis, donare dignatur, ut peſtilentibus & inſidiantibus eorum ſcriptis medentia, & munientia ſcripta prætendam, quibus rabies, qua fuerint, aut etiam ipſa ſanetur, aut à lædendis aliis repellatur. Ago autem gratias ſinceriſſimæ in nos* Nomen Aug. hæreticis odioſum. *benevolentiæ tuæ, quòd eas me latere noluiſti litteras inimicorum gratiæ Dei, in quibus reperiſti nomen meum calumniosè, atque evidenter expreſſum. Sed ſpero de Domino Deo noſtro, quòd non ſine mercede, quæ in cœlis eſt, illi me lacerant dente maledico, quibus me pro parvulis, nè fallaci laudatori Pelagio perditi relinquantur, ſed veraci Salvatori Chriſto liberandi offerantur, appono.*

CODEX CANONUM.

Tituli Decretorum Papæ Bonifacii I, numero IV.

DECRETA BONIFACII I.

1 SUPPLICATIO ejuſdem Papæ, ut conſtituatur à Principe, quatenus in urbe Roma per ambitum, nunquam Pontifex ordinetur.

2 Reſcriptum Honorii Auguſti, quo ſtatuit, ut ſi duo Romæ Epiſcopi fuerint ordinati, ambo de civitate pellantur.

3 Epiſtola ejuſdem Papæ de Maximo Epiſcopo, diverſis criminibus accuſato.

4 Ut in unaquaque Provincia nemo, contempto Metropolitano Epiſcopus ordinetur.

Supplicatio Papæ Bonifacii, ut conſtituatur à Principe, quatenus in urbe Roma numquam per ambitum ordinetur Antiſtes.

Diſt. 97. Eccleſiæ.

CAP. I. Bonifacius Epiſcopus, Honorio Auguſto. Eccleſiæ meæ, cui Deus noſter meum Sacerdotium, vobis res humanas regentibus, deputavit, cura conſtringit, nè cauſis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus, qui à Sacerdotibus univerſis, & Clericis, & Chriſtianæ plebis perturbationibus agitantur, apud aures Chriſtianiſſimi Principis deſim. Siquidem ſecus, quàm oportet, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æquâ moderatione componitis: ſed nos per noſtram tacentes deſidiam videbimur, quod civitatis quietem, Eccleſiæ pacem pervertere valeat, admiſiſſe. Cùm enim humanis rebus divinæ cultor religionis, Domino favente, præſideas: noſtra culpa erit, ſi non id ſub veſtra gloria (quam certum eſt divinis ſemper rebus animo promptiore faviſſe) firmo & ſtabili jure cuſtodiatur, quod per tot annorum ſeriem, & ſub illis etiam Principibus obtinuit, quos nulla noſtræ religionis cura conſtrinxit, * id eſt, delictis, & ſub veſtræ imperio clementiæ, minimè, quæ ſunt illicita, formidentur. Ipſa enim Eccleſia devotionem tuam, Chriſtianiſſime Imperator, meo quidem ſermone, ſed ſuo venerabili appellat affectu, quam Chriſtus Deus noſter, * veſtri fidus rector, & gubernator imperii uni deſponſatam ſibi, & intactam virginem ſervat: nec in eam aliquos patiamini inſidiantium procellarum fluctus inlidi, & quietam faciem tempeſtatis inſolitæ tumore turbari, gloriſiſſime & tranquilliſſime Imperator Auguſte: ipſa verò, quæ uni deſponſata, * veſtra tamen mater eſt, Eccleſia, hâc pietatem veſtram legatione, quam ſuis Sacerdotibus commiſit, appellat, præterita, præſentiaque reperit. Vobis (inquit) religioſè imperantibus modò tutus eſt populus, tam * fidus Deo, quàm tibi, qui es Princeps Chriſtianus. Ecce enim inter ipſa myſteria, inter preces ſuas, quas pro veſtri felicitate dependit imperii, teſte,

* *Gratianus ſic habet. i. ut licita ſervetur, & ſub veſtræ imperio clementiæ minimè quæ ſunt licita formidentur.*

*Grat. * vera fidei rector & veſtri gub. Imp.*

*Grat. * noſtra*

*Grat. * fidelis*

apud quem, & de cujus Sede agitur, Sancto Petro ſollicitis pro religionis obſervantia vocibus clamat, cum ſollicitâ petitione miſcetur oratio: * nè hos in varias res ſemel evulſa diſtrahat à cultu ſolito, tentatore ſollicitante, diſcordia. Ageret pluribus, Princeps Chriſtianiſſime, niſi apud te ſuarum eſſet ſecura cauſarum, & niſi in oppreſſionibus Idolorum, in Hæreticorum correctionibus, fide tuâ, divino cultu pariter cum imperio ſemper florente, viciſſet. Habet refugium pium tuæ manſuetudinis animum cum ſuæ religionis veneratione conjunctum. Cùm quicquid huic proficiat, vos agatis, conferatis fratribus, & Conſacerdotibus meis, probatiſſimis viris, à me, & ab omnibus, qui Eccleſiam * faciunt, iſta mundi legatio, quibus precamur, ſacræ cauſa religionis, proſequentibus, in urbe veſtræ manſuetudinis hoc animo, quo poſtulatis adnuitis, in perpetuum ſtatui univerſalis Eccleſiæ conſulatis. Datum Kal. Julias.

Grat. ne humanas res. Laus Honorii à religione.*

Grat. faciant, legatis.*

Reſcriptum Honorii Auguſti, ad Bonifacium Papam Romanum: in quo ſtatuit, ut ſi denuò Romæ Epiſcopi ordinati fuerint duo, ambo de civitate pellantur.

Ea diſt. c. Victor.

CAP. II. Victor Honorius, inclytus triumphator, ſemper Auguſtus, ſancto, ac venerabili Bonifacio, Papæ urbis æternæ. Scripta beatitudinis tuæ debita reverentiæ gratulatione ſuſcepimus: quibus recenſitis, egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod ſanctimoniam tuam poſt longum incommodum optatæ redditam didicimus ſanitati. Et ideo reverentibus venerabilibus viris gaudium noſtrum ſacrorum apicum * arteſtatione ſignamus, ac petimus, uti quotidianis orationibus Apoſtolatus tuus ſtudium, ac votum ſuum circa ſalutem, atque Imperium noſtrum dignetur impendere. Illud autem pietati noſtræ ſatis placitum eſſe cognoſce, quod ſanctimonia tua de Eccleſiarum, aut populi perturbatione ſollicita eſt: quæ, ut nè aliquâ ratione poſſit evenire, ſatis clementia noſtra credidit eſſe proviſum. Denique beatitudine tuâ prædicante, id ad cunctorum Clericorum notitiam volumus pervenire, ut ſi quid fortè religioni tuæ (quod non optamus) humana fortè contigerit, ſciant omnes ab ambitionibus eſſe ceſſandum. At ſi duo contra fas temeritate certantes, fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus Sacerdotem, ſed illum ſolum in Sede Apoſtolica permanſurum, quem ex numero Clericorum novâ ordinatione divinum judicium & univerſitatis conſenſus elegerit. Unde id obſervandum eſt, ut omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex ſerenitatis noſtræ admonitione cuſtodiant, nec aliquid ſeditioſis conſpirationibus tentare conentur: cùm certum ſit, nulli partium ſua ſtudia profutura.

Sacr. api. id eſt, Imperialium litterarum.

Lex Honorii contra ſchiſma.

Diſt. 79. Si duo forte.

CODEX CANONUM.

DECRETA BONIFACII I.

Epiſtola Bonifacii Epiſcopi urbis Romæ ad Epiſcopos Galliæ, de Maximo Epiſcopo, diverſis criminibus accuſato.

CAP. III. Bonifacius Epiſcopus Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Juliano, Caſtorio, Leontio, Conſtantino, Joanni, Montano, Marino, Mauritio, & cæteris Epiſcopis per Gallias, & per ſeptem Provinciàs conſtitutis. Valentinæ nos Clerici civitatis adierunt proponentes per libellum crimina, quæ Maximum, teſte totâ Provinciâ, aſſerunt commiſiſſe: delegatâ toties cognitione illum conſtituta ſemper ſubterfugiſſe judicia, nec conſiſum conſcientia feſtinâſſe, ut ſi eſſet innocens, examinatis omnibus purgaretur, quæ toties decreta, ex noſtrarum quoque chartarum inſtructione cognovimus. Qui è contrario probavit de ſe illa, quæ dicta ſunt, quia ad ea confutanda, cùm eſſent innumera, à deceſſoribus meis Provincialis eſt delegata cognitio. Conventus etiam dicitur evitaſſe, & adeſſe minimè voluiſſe, & nullus dubitat, quòd ita judicium nocens ſubterfugit, quemadmodum ut abſolvatur, qui eſt innocens, quærit. Sed aſtuta cavillatio eorum, qui verſutis agendum credunt eſſe conſiliis, numquam innocentiæ nomen accipiet. Confitetur enim de omnibus, quiſquis ſubterfugere judicium dilationibus putat. Veniet aliquando tamen ille, qui talis perhibetur, in medium, nec prodeſt illi toties latuiſſe, toties ſubterfugiſſe, quem ſui actus, & commiſſa quocunque fuerit, ea quæ objiciuntur illi, ſi vera ſunt, crimina perſequuntur. Debueram quidem jam nunc dignam pro ejus accuſatis in noſtro judicio actibus, qui cognitionem, & decretum judicum ſæpe declinando credidit illudendum, ferre ſententiam, at nè aliquis * præco, quem ſorſitan judicaret, & ſibi, qui abſens eſt, licèt ſit quæſitus à nobis, reſervatum eſſe nihil diceret: maluimus, intercapedine temporis datâ, differri: cùm hoc etiam ejus accuſatores aſſererent. De cujus intentionibus, & moribus ſit ſecurum, Maximum tantò magis damnanda committere, quantò tardiùs ſe conſtituto judicio præſentaret. Quem Manichæorum involutum caligine arguunt, turpi ſecta olim, ita cum non poſſet abluere animum ſordidâ improbatione objectæ rei, geſta Synodalia proferentes, & commiſſis involutum undique flagitiis, nullum enim ſanitatis habuiſſe reſpectum, quem furore ſuo, & inſanâ temeritate ad ſæcularium quoque judicum tribunalia ſubditum quæſtioni, quod in vili quoque perſona turpiſſimum eſt, objicerent. Perveniſſe eum ad homicidii damna aſſerunt geſtis prolatis in medium. Et hunc talem, poſt tanta, taliaque commiſſa Epiſcopatus adhuc ſibi nomen in ſuis laribulis vindicare, in propriæ civitatis infamiam, nimiis doloribus conqueruntur, &

Cauſa Maximi ſæpe delegato.

Conſcius culpæ fugit judicium.

* Lego *præcocem.*

Crimina Maximi.

& ſanctum nomen vendicando ſibi velle polluere. Ideòque, fratres chariſſimi, quia audiendus hic præſentare ſe noluit, nè convictus forſitan ab accuſantibus ſe Clericis poſſet dignâ tandem, aliquando præſentatus, Epiſcopali judicio pronunciationis congruæ feriri ſententiâ. Quamquam illi, cùm hæc edocta fuerint, ſciamus hujus nominis eſſe jacturam, qui pudorem nunquam habuiſſe Sacerdotii perhibetur, & locum ſuum nè modico quidem tempore cuſtodiſſe: dilationem dedimus, & decrevimus veſtrum debere intra Provinciam eſſe judicium, & congregari Synodum antè diem calendarum Novembrium: ut ſi adeſſe voluerit, præſens, ſi confidit, ad objecta reſpondeat: ſi adeſſe neglexerit, dilationem ſententiæ de abſentia non lucretur: nam manifeſtum eſt confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi ſe occaſione non utitur. Nihil enim intereſt, utrum in præſenti examine omnia, quæ dicta ſunt, comprobentur, cùm ipsâ quoque confeſſione procuratâ toties conſtet abſentia. Nos autem per omnes Provincias litteras dirigemus, nè excuſationem ſibi ignorationis obtendat: ut ad Provinciam venire cogatur, & illic ſe conſtituto præſentare judicio. Quicquid autem veſtra charitas de hac cauſa duxerit decernendum, cùm ad nos relatum fuerit, noſtrâ, ut condecet, neceſſe eſt authoritate firmetur. Datum ſub die idus Junii, Monaxio V. C. Conſ.**

3. q. 9. c. *Decernimus.*

** *ann. Chriſti* 419.

Ut in unaquaque Provincia nemo, contempto Metropolitano, Epiſcopus ordinetur.

CODEX CANONUM. *DECRETA BONIFACII I.*

CAP. IV. Bonifacius Epiſcopus urbis Romæ Hilario Epiſcopo Narbonenſi. Difficilem quidem fidem querimoniis commodamus, quarum Sacerdotes Domini pulſat intentio: maximè, cùm eos loquuntur quippiam contra Patrum ſtatuta tentâſſe, ſed frequenter has aſſerit, ſicut nûnc, multitudo cauſantium. Ecce enim, ut charitas tua recognoſcit ex ſubditis, Lutubenſis Eccleſiæ Cleri ordo, vel plebis preces ſuas, vel lachrymas ad nos, quantùm datur intelligi, magno cum dolore miſerunt, dicentes, Coëpiſcopum noſtrum Patroclum ſuâ petitione ceſſante, in locum decedentis Epiſcopi, neſcio quem, in aliena Provincia, prætermiſſo Metropolitano, contra Patrum regulas ordinâſſe; quod nequaquam poſſumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum ſanctionum diligentes eſſe cuſtodes. Nulli etenim videtur incognita Synodi conſtitutio Nicænæ quæ ita præcipit, ut eadem propriè verba ponamus, per unamquamque Provinciam jus Metropolitanos ſingulos habere debere, nec cuiquam duas eſſe ſubjectas, quod illi, quia aliter credendum non eſt, ſervandum, Sancto Spiritu ſuggerente, ſibimet cenſuerunt. Unde, frater chariſſime, ſi ita res ſunt, ut Eccleſiam ſupradictam Provinciæ tuæ limen includat, noſtrâ authoritate communitus,

Factum Patrocli Epiſcopi.

Nic. Conc. c. 6.

CODEX CANONUM. DECRETA BONIFACII I.

quod quidem facere ſponte deberes, deſideriis ſupplicantium, & voluntate reſpecta ad eundem locum, in quo ordinatio talis celebrata dicitur, Metropolitani jure munitus, & præceptionibus noſtris fretus accede intelligens arbitrio tuo, ſecundùm regulas Patrum, quæcunque facienda ſunt, à nobis eſſe conceſſa, ita ut peractis omnibus Apoſtolicæ Sedi, quicquid ſtatueris, te referente clareſcat, cui totius Provinciæ ordinationem liquet eſſe mandatam. Nemo ergo eorum terminos audax temerator excedat, nec aliquid in illorum contumeliam partibus ſuis, quæ ſibi non videntur conceſſa, defendat. Ceſſet hujuſmodi preſſa noſtrâ authoritate præſumptio eorum, qui ultra licitum ſuæ limitem dignitatis extendunt. Quòd idcirco dicimus, ut advertat charitas tua adeò nos Canonum præcepta ſervare, ut ita conſtitutio quoque noſtra definiat: quatenus Metropolitani ſui unaquæque Provincia in omnibus rebus ordinationem ſemper expectet. Datum V Id. Febr. DD. NN. Honorio XIII, & Theodoſio X, Augg. Conſſ. * *

** Ann. Chriſt. 422.

Expliciunt Decreta Papæ Bonifacii.

PLATINA DE CÆLESTINO PAPA.

DECRETA CÆLESTINI.

CÆLESTINUS natione Campanus, Theodoſii junioris temporibus fuit. Is divino cultui intentus conſtituit, ut Pſalmi David antè ſacrificium antiphonatim ab omnibus canerentur. Refert Martinus Caſſianus Judica me Deus, & diſcerne cauſam meam, *quod in principio ſacrificii dicitur, ejus inventum fuiſſe, Graduale quoque huic aſcribitur. Multa præterea conſtituit de omni Eccleſia, quæ tum in archivis legebantur. Dedicavit & Baſilicam Juliam, cui etiam hæc dona obtulit: Patenam argenteam librarum quinque & viginti; Scyphos duos argenteos* XX *lib. Aquamanulos argenteos* XX *lib. Candelabra argentea duo* LX *lib. Cantharos, Ceroſtrata ænea* IV & XX *magni ponderis. Præterea Germanum Autiſiodorenſem Epiſcopum in Britanniam mittit, qui deturbatis hæreticis, inſulares ad Catholicam fidem redigeret. Miſit & ad Scotos Chriſti fidem optantes, Palladium, quem ipſe Epiſcopum creaverat. Hujus certè, atque ſuorum opera, magna pars Occidentis ad veram Chriſti fidem converſa eſt. Ubi autem ex ſacris ordinibus ter in urbe, Menſe Decembri habitis, Presbyteros* XXXII, *Diaconos* XII, *Epiſcopos* XLII *creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Cœmiterio Priſcillæ, viâ Salariâ,* VIII *Idus Aprilis. Conſederat annis* VIII, *Men.* X, *diebus* XXII.

Dona ejus ad Baſilicam.

Propagatio fidei Chriſti.

Tituli Decretorum Papæ Cæleſtini, numero XXII.

1 DE Proſpero, & Hilario, qui quoſdam Galliæ Preſbyteros accuſant Pelagii ſectatores.
2 De ſancto Epiſcopo Auguſtino mira laudis aſſertio.
3 Præteritorum Sedis Apoſtolicæ Epiſcoporum authoritates de gratia Dei.
4 Quòd Adam omnes homines læſerit, nec quemquam, niſi gratiâ Chriſti, poſſe ſalvari.
5 Quòd nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi participatione ejus, qui ſolus eſt bonus.
6 Quòd niſi gratiâ Dei continuâ juvemur, inſidias diaboli devitare non poſſumus.
7 Quòd per Chriſtum libero benè utamur arbitrio.
8 Quòd omnia ſanctorum merita dona ſint Dei.
9 Quòd omnis ſancta cogitatio, & motus piæ voluntatis, ex Deo ſit.
10 Quòd gratia Dei non ſolùm peccata dimittat, ſed etiam adjuvet nè committantur, & præſtat, ut lex impleatur, non ſicut ait Pelagius facilè, quaſi ſine Dei gratia difficiliùs poſſit impleri.
11 Quòd Sedis Apoſtolicæ omnes orationes Chriſti gratiam reſonent quâ genus reparatur humanum.
12 Quòd gratiam Dei etiam baptizandorum teſtetur inſtituta purgatio, cùm exorciſmis & exſufflationibus ſpiritûs ab eis expelluntur immundi.
13 Quòd profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſunt, nec penitùs aſſerendæ.
14 Quòd non debeant Sacerdotes aut Clerici amicti palliis & præcincti lumbis in Eccleſia miniſtrare.
15 Quòd nulli ſit ultima pœnitentia deneganda.
16 Quòd per gradus Eccleſiaſticos ad Epiſcopatus debeat officium perveniri.
17 Quòd unaquæque Provincia ſuo Metropolitano debeat eſſe contenta.
18 Quòd nolentibus nemo debeat Epiſcopus ordinari.
19 Quòd ab illicitis ſit ordinationibus abſtinendum.
20 Quòd nulli Sacerdoti Canones liceat ignorare.
21 Quòd non oporteat, contemptis Clericis, de Laicis Epiſcopos ordinari.
22 Quòd docendus ſit populus, non ſequendus.

CODEX CANONUM. *Incipiunt Decreta Papæ Cæleſtini, numero XXII.*

DECRETA CÆLESTINI. *De Proſpero & Hilario, qui quoſdam Galliæ Preſbyteros accuſant Pelagii ſectatores.*

CAP. I. Dilectiſſimis fratribus, Venerio, Marino, Leontio, Auxonio, Arcadio, * Philtatio, & cæteris Galliarum Epiſcopis, Cæleſtinus Epiſcopus. Apoſtolici verba præcepti ſunt apud Judæos, atque gentiles ſine offenſione nos eſſe debere. Hoc quiſquis Chriſtianus eſt, totâ animi virtute cuſtodit. Quod cùm ita ſit, non parum periculi illum manere poterit antè Deum, qui hoc detrectat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos, qui neminem perire volumus, iſta contriſtent, quæ authoribus Chriſtianis percellunt animos Chriſtianos, Dominicus in Evangelio ſermo teſtatur. Ait enim ipſe Salvator, quòd expediat ſcandalizanti unum de puſillis, in maris profunda demergi, & ideo quæ ſit ejus jam pœna quæramus cui tale ſupplicium legimus expedire. Filii noſtri præſentes Proſper & Hilarius, quorum circa Deum noſtrum ſollicitudo laudanda eſt, tantùm, neſcio quibus, Preſbyteris illic licere, qui diſſenſioni Eccleſiarum ſtudeant, ſunt apud nos proſecuti, ut indiſciplinatas quæſtiones vocantes in medium pertinaciter eos dicant prædicare adverſantia veritati, ſed veſtræ dilectioni juſtiùs imputamus, quando illi * ſuper vos habent copiam diſputandi. Legimus, ſupra magiſtrum non eſſe diſcipulum, hoc eſt, non ſibi debere quenquam ad injuriam doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipſos à Deo noſtro poſitos novimus ad docendum, cùm ſit, dicente Apoſtolo, eis tertius locus intra Eccleſiam deputandus. Quid illic ſpei eſt, ubi magiſtris tacentibus hi loquuntur, qui, ſi ita eſt, eorum diſcipuli non ſuerunt? Timeo nè connivere ſit hoc tacere: timeo nè magis ipſi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus cauſis non caret ſuſpicione taciturnitas, quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret. Meritò namque cauſa nos reſpicit, ſi ſilentio faveamus errori. Ergo corripiantur hujuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem, deſinat, ſi ita res ſinit, inceſſere novitas vetuſtatem, deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare. Conantur ſæpe naufragio mergere, quos intra portum ſtantes ſtatio facit fida ſecuros. Fida quippe eſt omnium ſtatio, quorum perfectis greſſibus veſtigia non moventur. Recurrerunt ad Apoſtolicam prædicti Sedem hanc ipſam nobis quæ tentat perturbatio, conquerentes. Habetote, fratres chariſſimi, pro Catholicæ plebis pace tractatum, ſciant ſe (ſi tamen cenſentur Preſbyterii dignitate) vobis eſſe * ſubditos, ſciant, quòd ſibi omnes, qui malè docent, diſcere magis, ac magis competat, quàm

Al. * *Filtanio.*

2. *Pet.* 2.

Rom. 14.

1. *Cor.* 8.

Matth. 18.

Al. * *ſupra.*

Matth. 10.

1. *Cor.* 12.

Suſpecta Epiſcoporum taciturnitas.

Ne permittant Epiſcopi Preſbyteris indiſciplinatas quæſtiones in medium proponere.

Sanctum conſilium & mandatum contra novos hæreticos.

Al. * *ſubjectos.*

docere. Nam quid in Eccleſiis vos agitis, ſi illi ſummam teneant prædicandi? niſi fortè illud obſiſtat, quod non authoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui è fratrum numero nuper de Laicorum conſortio, in collegium noſtrum fortaſſis admiſſi neſciant quid ſibi debeant vindicare. Super his multa jam dicta ſunt eo tempore, quo ad fratris Tuenti dedimus ſcripta reſponſum. Nunc tamen repetentes ſæpius admonemus, ut vitentur hujuſmodi, qui laborant per terras aliud, quàm ille noſter juſſit agricola, ſeminare. Nec tamen mirari poſſumus, ſi hæc erga viventes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quieſcentium fratrum memoriam diſſipare.

(a) *De ſancto Epiſcopo Auguſtino mira laudis aſſertio.*

B. Aug. inter magiſtros optimos.

CAP. II. Auguſtinum ſanctæ recordationis virum pro vita ſua, atque meritis in noſtra communione ſemper habuimus, nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit, quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper deceſſoribus haberetur. Benè ergo de eo omnes in commune ſenſerunt, utpote, qui ubique cunctis & amori fuerit, & honori. Unde reſiſtatur talibus, quos malè creſcere videmus, neſas eſt, hæc pati religioſas animas, quarum afflictione, quia membra noſtra ſunt, nos quoque convenit macerari, quamvis maneat hos beatitudo promiſſa, quicunque probantur perſecutionem propter juſtitiam ſuſtinere. Quibus quid promittat Dominus in futurum, ſequens ſermo declarat. Non eſt agentium cauſa ſolorum, univerſalis Eccleſia quâcumque novitate pulſatur. Intelligamus hæc ipſa vobis, quæ nobis non placent, diſplicere. Quòd ita demum probare poterimus, ſi impoſito improbis ſilentio, de tali re in poſterum querela ceſſaverit. Deus vos incolumes cuſtodiat, fratres chariſſimi.

CODEX CANONUM. DECRETA CELESTINI.

Matth. 5.

Incipiunt præteritorum Sedis Apoſtolicæ Epiſcoporum authoritates de gratia Dei.

Hæc 2. capitula ſequentia, non ſunt Cæleſtini Papæ, ſed ab alio interpoſita.

CAP. III. Quia nonnulli, qui Catholico nomine gloriantur, in damnatis Hæreticorum ſenſibus ſeu pravitate, ſive imperitiâ demorantes, piiſſimus diſputatoribus obviare præſumunt, & cùm Pelagium, atque Cæleſtinum anathematizare non dubitent, magiſtris tamen noſtris, tanquam neceſſa-

(a) *De Sancto Epiſcopo Auguſtino, &c.*] In Epiſtola, ſive libello Eccleſiæ Lugdunenſis de Prædiſtinatione ſcripta circa anum 845. *Beatiſſimus inquam Papa Cæleſtinus, cujus auctoritate & induſtriâ Neſtoriana hæreſis ſurgens cum ſuo auctore oppreſſa eſt, contra tanti Viri reprehenſores, de B. Auguſtino loquitur vel potius calumniatores ſicut in libris Canonum inter decreta Pontificum Romanorum continetur ſcripſit ad Epiſcopos Galliarum tanta illum reverentiâ & laude commendans, ut ejuſdem ſcripturæ iſte ſit titulus de Sancto Epiſcopo Auguſtino mira laudis aſſertio & . . . . . titulo ſubjungantur verba præfati Pontificis quæ ita habent: Auguſtinum, &c.*

rium modum exceſſerint, obloquuntur, eaque tuntummodo ſequi, & probare profitentur, quæ ſacratiſſima beati Apoſtoli Sedes Petri contra inimicos gratiæ Dei per miniſterium Præſulum ſuorum ſanxit, & docuit. Neceſſarium fuit diligenter inquirere quid rectores Romanæ Eccleſiæ de Hæreſi, quæ eorum temporibus exortâ fuerat, judicârint, & contra nocentiſſimos liberi arbitrii defenſores, quid de gratia Dei ſentiendum eſſe cenſuerint, ita ut etiam Africanorum Conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas utique ſuas fecerunt Apoſtolici Antiſtites, cùm probarent. Ut ergo pleniùs, qui in aliquo dubitant, inſtruantur, conſtitutiones Sanctorum Patrum compendioſo manifeſtamus indiculo, quo ſi quis non nimiùm eſt contentioſus, agnoſcat omnium diſputationum connexionem ex hac ſubditarum authoritatum brevitate pendere: nullamque ſibi contradictionis ſupereſſe rationem, ſi cum Catholicis credat, & dicat:

Codex Canonum.

Decreta Cælestini.

Defenſores qui extra gratiam Dei meritum arrogabant. Alioqui lib. arbitrium eſſe, non malè defenditur, quod piorum nemo unquam eſſe negavit, ut patet infrà, c. 22.

Quòd Adam omnes homines læſerit, nec quenquam niſi Chriſti gratiâ poſſe ſalvari.

Cap. IV. In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem, & innocentiam perdidiſſe, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerantis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atque dicente in Epiſtola ad Carthaginenſe Concilium, Liberum enim arbitrium ille perpeſſus, dum ſuis inconſultiùs uritur, bonis cadens in prævaricationis profunda demerſus eſt, & nihil quemadmodum exinde ſurgere poſſet, invenit: ſuâque in æternum libertate deceptus hujus ruinæ latuiſſet oppreſſu, niſi eum poſt Chriſti pro ſua gratia relevâſſet adventus, qui per novæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium ſui baptiſmatis lavacro purgavit.

Verba Innocentii Papæ.

Quòd nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi participatione ejus, qui ſolus bonus eſt.

Cap. V. Neminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus, quod in eiſdem ſcriptis ejuſdem Pontificis ſententia proteſtatur, dicens: Nunquid nos de eorum poſt hæc rectum mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant deberi, quòd boni ſunt, nec illum conſiderant, cujus quotidie gratiam conſequuntur, qui ſine illo tantum ſe adſequi poſſe confidunt. *Matth. 19.*

Quòd niſi gratiâ Dei continuò juvemur, inſidias diaboli ſuperare non poſſumus.

Cap. VI. Neminem etiam baptiſmatis gratiâ renovatum, idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evincendas carnis concupiſcentias: niſi per quotidianum adjutorium Dei perſeverantiam bonæ converſationis acceperit: quod ejuſdem Antiſ-

titis in iiſdem paginis doctrina confirmat, dicens: Nam quamvis hominem redimeret à præteritis * ille peccatis, tamen * neſciens iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi quemadmodum poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſervavit. Quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti, conſiſique nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Neceſſe eſt enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.

* Lego *cum ſciens.*

Quòd per Chriſtum libero benè utimur arbitrio.

CAP. VII. Quòd nemo niſi per Chriſtum, libero benè utatur arbitrio idem magiſter in epiſtola ad Milevitanum Concilium datâ prædicat, dicens: Adverte tandem, ô praviſſimarum mentium perverſa doctrina, quòd primum hominem ita libertas ipſa decepit, ut dum indulgenriùs frænis ejus utitur, in prævaricationem præſumptione concideret, nec ex hac potuit erui, niſi ei providentia regenerationis ſtatum priſtinæ liberraris Chriſti Domini reformaſſet adventus.

Quòd omnia ſanctorum merita dona ſunt Dei.

CAP. VIII. Quòd omnia ſtudia, & omnia opera, ac merita Sanctorum ad Dei gloriam, laudemque referenda ſint, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo, quod ipſe donaverit. In quam nos ſententiam dirigit beatæ recordationis Papæ Zoſimi regularis authoritas, cùm ſcribens ad totius orbis Epiſcopos ait: Nos autem inſtinctu Dei, omnia enim bona ad authorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur, ad fratrum, & Coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam univerſa retulimus. Hunc autem ſermonem ſinceriſſimæ veritatis luce radiantem tanto Afri Epiſcopi honore venerati ſunt, ut ita ad eundem virum ſcriberent: Illud verò, quod in litteris, quas in univerſas Provincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti dicens, nos tamen inſtinctu Dei, &c. ſic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, diſtricto gladio veritatis velut curſim tranſiens, amputares. Quid enim tam libero feciſtis arbitrio, quàm quando univerſa in noſtræ humilitaris conſcientiam retuliſtis? Et tamen inſtinctu Dei factum eſſe fideliter, ſapienterque vidiſtis, veraciter, fidenterque dixiſtis. Ideo utique, quia præparatur voluntas à Domino, & ut boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangat corda filiorum. Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi Filii Dei ſunt, ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.

Prov. 22. Rom. 8.

Verba Zoſimi Papæ.

Quòd omnis ſancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo ſit.

CAP. IX. Quòd ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo

libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Ad hanc enim nos profeſſionem idem doctor inſtituit, qui cùm ad totius orbis Epiſcopos de divinæ gratiæ opitulatione loqueretur: Quod ergo, ait, tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, cauſiſque, cogitationibus, motibus, adjutor & protector orandus eſt. Superbum eſt enim, ut quicquam ſibi humana natura præſumat, clamante Apoſtolo, Non eſt nobis conluctatio adversùs carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates aëris hujus, contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Et ſicut ipſe iterum dicit: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Et iterum: Gratiâ Dei ſum id, quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed plus illis omnibus laboravi: non ego autem, gratia Dei mecum.

CODEX CANONUM. DECRETA CÆLESTINI. *Joan. 15.* *Idem doctor Zoſimus.* *Epheſ. 6.* *Rom. 7.* *2. Cor. 15.*

Quòd gratia Dei non ſolùm peccata dimittat, ſed etiam adjuvet, nè committantur, & præſtat, ut lex impleatur, non ſicut ait Pelagius facilè, quaſi ſine gratia Dei difficilius poſſit impleri.

CAP. X. Illud etiam, quod intra Carthaginenſis Synodi decreta conſtitutum eſt, quaſi proprium Apoſtolicæ Sedis amplectimur, quod ſcilicet tertio capitulo definitum eſt, ut quicumque dixerit gratiam Dei, quâ juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema ſit. Et iterum quarto capitulo, ut quiſquis dixerit, gratiam Dei per Jeſum Chriſtum propter hoc tantùm nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus, quid appetere, & quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anarhema ſit. Cùm enim dicat Apoſtolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat, valde impius eſt, ut credamus, ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti, & ad eam, quæ ædificat, non habere, cùm ſit utrumque donum Dei & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt, qui docet hominem ſcientiam, ita etiam ſcriptum eſt, Charitas ex Deo eſt. Item quinto capitulo, ut quiſquis dixerit ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, faciliùs poſſimus implere per gratiam, tanquam & ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina

1. Cor. 8. *Pſal. 93.* *1. Joan. 4.*

Verba Canonis Carthag. Conc.

mandata

mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me
Joan. 15. difficiliùs poteſtis facere, ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere.

Quòd Sedis Apoſtolicæ omnes orationes Chriſti gratiam reſonent: quâ genus humanum ab æterna damnatione reparatur.

CAP. XI. Præterea beatiſſimæ Apoſtolicæ Sedis inviolabiles ſanctiones, quibus nos piiſſimi Patres, peſtiferæ novitatis elatione dejectâ, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium ſtudiorum, & in eis uſque in finem perſeverantiam ad Chriſti gratiam referre docuerunt. Obſecrationum quoque Sacerdotalium ſacramenta reſpiciamus, quæ ab Apoſtolis tradita in toto mundo, atque in omni Catholica Eccleſia uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi. Cùm enim ſanctarum plebium Præſules mandatâ ſibimet legatione fungantur apud divinam clementiam humani generis agunt cauſam, & totâ ſecum Eccleſiâ congemiſcente poſtulant, & precantur ut Infidelibus donetur fides, ut Idololatræ ab impietatis ſuæ liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut Hæretici Catholicæ fidei perceptione reſipiſcant, ut Schiſmatici Spiritum redivivæ charitatis accipiant, ut lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, ut denique Catechumenis ad regenerationis Sacramenta perductis cœleſtis miſericordiæ aula referetur. Hæc autem non perfunctoriè, neque

Obſecrationes publicæ in die Paraſceves.

inaniter à Domino peti rerum ipſarum monſtrat effectus, * quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum transferat in regnum filii charitatis ſuæ, & ex vaſis iræ faciat vaſa miſericordiæ, quando à Deo totum divini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum ſemper actio, laudiſque confeſſio pro illuminatione talium, vel correctione referatur.

CODEX CANONUM. DECRETA CÆLESTINI.

Al.* *quomodoquidem.* *Coloſſ. 1. Rom. 9.*

Quòd gratiam Dei etiam baptizandorum teſtetur inſtituta purgatio, cum exorciſmis, & exſufflationibus ſpiritûs ab eis abiguntur immundi.

CAP. XII. Illud etiam, quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplemur intuitu. Cùm ſive parvuli, ſive * juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non priùs fontem vitæ adeunt, quàm exorciſmis, & exſufflationibus Clericorum Spiritus ab eis immundus abigatur, ut tunc verè appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, & quomodo priùs alligetur fortis, & deinceps vaſa ejus diripiuntur in poſſeſſionem tranſlata victoris, qui captivam ducit captivitatem, & dat dona hominibus. His ergo Eccleſiaſticis regulis, & ex divina ſumptis authoritate documentis ita adjuvante domino conformati ſumus, ut omnium bonorum affectuum, atque operum & omnium ſtudiorum omniumque virtutum, * quibus ab initio fidei ad Deum

Joan. 12. Matth. 12. Marc. 3. Epheſ. 4. Pſal. 63.

Al.* *quibus omnibus.*

tenditur, Deum profiteamur authorem, & non dubitemus ab ipſius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit, ut aliquid boni & velle incipiamus, & facere. Quo utique auxilio, & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit providum. Tanta enim eſt erga omnes homines bonitas Dei, ut noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt, æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, ut quod vult, & velimus, & agamus, nec otioſa eſſe in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit, ut & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei, ac ſi quid in nobis ex noſtra viderimus remiſſione langueſcere, ad illum ſollicitè recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros, & redimit de interitu vitam noſtram, & cui quotidie dicimus, Nè inducas nos in tentationem, ſed libera nos à malo.

CODEX CANONUM. DECRETA CÆLESTINI. *Philip. 2.* *Per gratiam non aufertur, ſed liberatur lib. arb.* *2. Cor. 3.* *Pſal. 102. Matth. 6.*

Quòd profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſint, nec penitus adſerendæ.

CAP. XIII. Profundiores verò, difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, quas latiùs pertractárunt, qui Hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere. Quia ad confitendam gratiam Dei, cujus opere, ac dignationi nihil penitus ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ Sedis nos ſcripta docuerunt, ut prorſus non opinemur Catholicum quod apparuerit præfixis ſententiis eſſe contrarium.

Expliciunt authoritates præteritorum Sedis Apoſtolicæ Epiſcoporum de gratia Dei, & libero voluntatis arbitrio.

Cæleſtinus univerſis Epiſcopis per Viennenſem, & Narbonenſem Provincias conſtitutis, in Domino Salutem. Cuperemus quidem de veſtrarum Eccleſiarum ita ordinatione gaudere, ut congratularemur potiùs de proſectu, quàm aliquid adnaiſſum. contra diſciplinam Eccleſiaſticam doleremus. Ad noſtram enim lætitiam & beneſacta perveniunt, & mœ[ro]r aculeis nos quæ ſuerint male[fa]cta, compungunt. Nec ſilere poſſumus, cùm ad hoc, ut ab illicitis revocemur aliquos, officii noſtri provocemur inſtinctu, in ſpeculis à Deo conſtituti, ut vigilantiæ noſtræ diligentiam comprobantes, & quæ coercenda ſunt, reſecemus, & quæ obſervanda ſunt, ſanciamus. Et quamvis circa longinqua ſpiritalis cura non deficit, ſed per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit: nec notitiam noſtram ſubterfugiunt, quæ in everſionem regularum novellæ præſumptionis authoritate tentantur. *Eſa. 21.* *Ezech. 33.*

Quòd non debeant Sacerdotes, aut Clerici amicti palliis, & præcincti lumbis in Eccleſia miniſtrare.

CAP. XIV. * Didicimus enim Al. * *Dicimus*

quoſdam Domini Sacerdotes ſuperſtitioſo potiùs cultui inſervire quàm mentis, vel fidei puritati. Sed non mirum, ſi contra Eccleſiaſticum morem faciunt, qui in Eccleſia non creverunt, ſed alio venientes itinere ſecum hæc in Eccleſiam, quæ in alia converſatione habuerant, intulerunt, amicti pallio, & lumbos præcincti credunt ſe ſanctæ Scripturæ fidem, non per Spiritum, ſed per litteram completuros. *Luc. 12.* Nam ſi ad hoc iſta præcepta ſunt, ut taliter ſervarentur: cur non fiunt pariter quæ ſequuntur, ut lucernæ in manibus ardentes unà cum baculo teneantur. Habent ſuum iſta myſterium, & intelligentibus ita clara ſunt, ut eâ magis, quâ decet, ſignificatione ſerventur. Nam in lumborum præcinctione caſtitas, in baculo regimen paſtorale, in lucernis ardentibus boni ſulgor operis (de quo dicitur, * Opera veſtra luceant) indicatur. Habeant tamen iſtum forſitan cultum morem, potiùs quàm rationem ſequentes, qui remotioribus habitant locis, & procul à cæteris degunt, unde hic habitus in Eccleſiis Gallicanis, ut tot annorum, tantorumque Pontificum in alterum habitum conſuetudo vertatur? Diſcernendi à plebe, vel ceteris ſumus doctrinâ, non veſte, converſatione, non habitu, mentis puritate, non cultu. Nam ſi ſtudere incipiamus novitati, traditum nobis à patribus ordinem calcabimus: ut locum ſupervacuis ſuperſtitionibus faciamus. Rudes ergo fidelium mentes ad talia non debemus inducere. Docendi enim ſunt potiùs, quàm illudendi, nec imponendum eorum eſt oculis, ſed mentibus infundenda præcepta ſunt. Erant quidem multa, quæ pro diſciplina Eccleſiaſtica, vel ipſius rei dicere ratione poſſemus, ſed ab his ad alia devocamur.

AL* *ſic opera Matth.*

Quòd nulli ſit ultima pœnitentia deneganda.

CAP. XV. *Agnovimus enim* pœnitentiam morientibus denegati, nec illorum deſideriis abnui qui obitûs ſui tempore hoc animæ ſuæ cupiunt remedio ſubveniri. Horremus (fateor) tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate deſperet: quaſi non poſſit ad ſe quovis tempore concurrenti ſuccurrere, & periclitantem ſub onere peccatorum hominem perdere, quo ſe ille expediri deſiderat, & liberari. Quid hoc rogo, aliud eſt, quàm morienti mortem addere, ejuſque animam ſuâ crudelitate, nè abſoluta eſſe poſſit, occidere, cùm Deus ad ſubveniendum paratiſſimus, invitans ad pœnitentiam, ſic promittat peccatori, inquiens: Quâcunque die converſus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei. Et iterum: Nolo mortem peccatoris, ſed tantùm convertatur, & vivat. Salutem ergo homini adimit, quiſquis mortis tempore pœnitentiam denegârit; & deſperat de clementia Dei, qui eum ad ſubveniendum morienti ſufficere vel momento poſſe non credit. Perdidiſſet latro in cruce præmium, ad Chriſti dexteram pendens, ſi

28. q. 6. c. Agnovimus.

Ezech. 18. Ibidem.

Luc. 23.

CODEX CANONUM. DECRETA CALESTINI.

illum unius horæ pœnitentia non juviſſet, cùm eſſet in pœna, pœnituit, & per unius ſermonis promiſſionem, habitaculum paradiſi, Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum converſio in ultimis poſitorum mente potiùs eſt æſtimanda, quàm tempore, propheta hoc taliter adſerente, Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris. Cùm ergo Dominus ſit cordis inſpector, quovis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti cùm illi ſe obliget judici cui occulta omnia noverit revelari.

Ezech. 3 & 33. 2. Reg. 16. Hier. 17.

Quòd per gradus Eccleſiaſticos ad Epiſcopatûs debeat officium perveniri.

Diſt. 59. c. ſ. Ordinatos.

CAP. XVI. Ordinatos verò quoſdam, fratres chariſſimi, Epiſcopos, qui nullis Eccleſiaſticis ordinibus ad tantæ dignitatis faſtigium fuerint inſtituti, contra Patrum decreta, hujus uſurpatione, qui ſe hoc recognoſcit feciſſe, didicimus, cùm ad Epiſcopatum his gradibus quibus frequentiſſimè cautum eſt, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad majora firmentur. Debet enim antè eſſe diſcipulus, quiſquis doctor eſſe deſiderat, ut poſſit docere, quod didicit. Omnis vitæ inſtitutio hac ad id, quò tendit ſe ratione confirmat. Qui minimè litteris operam dederit, præceptor eſſe non poteſt litterarum. Qui non per ſingula ſtipendia creverit, ad emeritum ſtipendii ordinem non poteſt pervenire. Solum Sacerdotium inter iſta rogo vilius eſt quod faciliùs tribuitur, cùm difficiliùs implcatur? Sed jam non ſatis eſt laïcos ordinare, quos nullus fieri ordo permittit, ſed etiam quorum crimina longè, latèque per omnes penè ſunt nota provincias, ordinantur. Daniel enim nuper miſſâ relatione ex orientalibus ad nos partibus, ab omni, quod tenuerat, Virginum Monaſterio nefariis eſt objectionibus accuſatus, multa de multis objecta flagitia. In quanam lateret terrarum parte quæſitus eſt, ut ſi ſuæ innocentiæ confideret, contra ſe judicium poſtulatum minimè declinaret; miſſæ ad Arelatenſem Epiſcopum per Fortunatum Subdiaconum noſtrum, præceptiones, ut ad judicium deſtinaretur Epiſcopale. Tantis gravatus teſtimoniis, tantâ facinorum accuſatione pulſatus, ſacrarum (ut dicitur) Virginum pollutus inceſtu Epiſcopus adſeritur ordinatus. In noſtris libelli ſcriniis continentur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus. In Pontificii dignitatem hoc tempore quo ad cauſam dicendam miſſis à nobis litteris vocabatur, obrepſit. Sacro nomini abſit injuria, facilius eſt ut hanc dignitatem tali dando ipſe amiſerit ordinator, quàm eam obtineat ordinatus, cui convicto ſociabitur, qui eum ſibi credidit largiendo Pontificium ſociandum; qualis enim ipſe ſit, quiſquis tales ordinârit, oſtendit. His ergo in medium nunc deductis cùm plerique veſtrum ſint, qui Apoſtolicæ ſedis ſtatuta cognoverint nobiſcum tempore aliquanto verſati, ad diſciplinæ normam, noſtris conventa adhortationibus, omnia fraternitas veſtra * revocare feſtinet.

Diſt. 81. c. Tantis.

Al.* *evocare*

Digitized by Google

Quòd unaquaque Provincia ſuo Metropolitano debeat eſſe contenta.

Bonif. c. 4. ſupra. CAP. XVII. Primum, ut juxta decreta Canonum unaquæque Provincia ſuo Metropolitano contenta ſit, ut deceſſoris noſtri data ad Narbonenſem Epiſcopum conrinent conſtitura, nè uſurpationis locus alicui Sacerdori in alterius concedatur injuriam. Sit conceſſis ſibi contentus uniſquiſque limitibus. Alter in alterius Provincia nihil præſumat, nec emeritis in ſuis Eccleſiis Clericis peregrini & extranei, & qui antè ignorati ſunt, ad excluſionem eorum, qui bene de ſuorum civium merentur teſtimonio, præponantur, nè novum quoddam, de quo Epiſcopi fiant, inſtitutum videatur eſſe collegium.

Dist. 62. c. Ne emeritis.

Quòd nolentibus Clericis vel populis nemo debeat Epiſcopus ordinari.

Ea dist. c. ſequente. CAP. XVIII. Nullus invitis detur Epiſcopus. Cleri, plebis, & ordinis conſenſus, ac deſiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Eccleſia, ſi de civitatis ipſius Clericis, cui eſt Epiſcopus ordinandus, nullus dignus (quod evenire non credimus) potuerit inveniri, primùm enim illi reprobandi ſunt, ut aliqui de alienis Al. * *Clericis.* * Eccleſiis meritò præferantur. Habeat unuſquiſque ſuæ fructum militiæ in Eccleſia, in qua ſua per omnia officia tranſegit ætatem. In aliena ſtipendia minimè aliter obrepat, nec alii debiram alter ſibi audeat vendicare mercedem. Sit facultas Clericis renitendi, ſi ſe viderint prægravati, & quos ſibi ingeri ex tranverſo cognoverint, non timeant refutare. Qui ſi non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos recturus eſt, debent habere judicium.

Quòd ab illicitis ſit ordinationibus abſtinendum.

CAP. XIX. Abſtineatur etiam ab illicitis ordinationibus, nullus ex laïcis, nullus digamus, nullus qui ſit viduæ maritus, aut fuerit, ordinetur, ſed irreprehenſibilis, & qualem elegit Apoſtolus, fiat. Per Moyſen Dominus præcepit, virginem accipiat Sacerdos uxorem, ſubſequitur, & ſupplet Apoſtolus eodem locutus ſpiritu, unius uxoris virum debere Epiſcopum conſecrari. Ad hanc ergo eligantur formulam Sacerdotes, & ſi quæ factæ ſunt ordinationes illicitæ, removeantur, quoniam ſtare non poſſunt, nec diſcuſſionem noſtram ſubterfugere poterunt: quamvis latere ſe æſtiment, qualiter pervenerunt: ut nulla religionis reverentia obſcuritate fuſcetur. Non ſit vana gloriatio palliaris, Epiſcopalem morem, qui Epiſcopi ſunt, ſequantur. Daniel, ut diximus, qui accuſationem Pontificali honore ſubterfugere ſe poſſe credidit, & ad faſtigium tantum accuſatores ſuos latendo pervenit, à ſanctitatis veſtræ cœtu interim ſe noverit ſegregatum, qui ſe noſtro judicio debet abjicere, ſi conſcientiæ ſuæ novit conſidentiam ſe obtinere. Maſſilienſis verò Eccleſiæ Sacer-

1. Tim. 3. Levit. 21. 2. Tim. 3.

CODEX CANONUM. DECRETA CÆLESTINI.

dotem, qui dicitur (quòd dictu nefas eſt) in necem fratris ſui taliter gratulatus: ut huic, qui ejus ſanguine cruentatus advenerat, portionem cum eodem habiturus, occurreret: ex veſtro eum audiendum collegio delegamus. Datum VII Kal. Aug. Felice & Tauro Conſſ.

Quòd nulli Sacerdoti Canones liceat ignorare.

Diſt. 38. c. Nulli Sacerdotum.

CAP. XX. Cæleſtinus univerſis Epiſcopis per Apuliam, & Calabriam conſtitutis. Nulli Sacerdotum ſuos liceat Canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum poſſit regulis obviare. Quæ enim à nobis res digna ſervabitur, ſi decretalium norma conſtitutorum pro aliquorum libitu, licentiâ populis permiſſâ, frangatur?

Quòd non conveniat, contemptis Clericis Eccleſiarum, de laicis Epiſcopos ordinari.

CAP. XXI. Audivimus quaſdam propriis deſtitutas Rectoribus civitates Epiſcopos ſibi petere velle de laïcis, tantumque faſtigium tam vile credere, ut hoc his, qui non Deo, ſed ſæculo militaverunt, æſtiment nos poſſe conferre, non ſolùm malè de ſuis Clericis, in quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, ſed de nobis peſſimè, quos credunt hoc poſſe facere, ſentientes. Quod nunquam auderent, ſi non quorundam illic his conſentiens ſententia conniveret. Ita nihil, quæ frequentiùs ſunt decreta, proficiunt: ut hoc, quaſi nunquam de hac parte ſcriptum fuerit, ignoretur, quid proderit per ſingula Clericos ſtipendia militâſſe, & omnem egiſſe in Dominicis caſtris ætatem: ſi qui his præfuturi ſunt ex laïcis requiruntur, qui vacantes ſæculo, & omnem Eccleſiaſticum ordinem neſcientes, ſaltu præpropero in alienum honorem ambiunt immoderatâ cupiditate tranſcendere, & in aliud vitæ genus calcatâ reverentiâ Eccleſiaſticæ diſciplinæ tranſire? Talibus itaque, fratres chariſſimi, qui juris noſtri, id eſt, Canonum gubernacula cuſtodimus, neceſſe eſt obviemus, hiſque fraternitatem veſtram epiſtolis commonemus, nè quis laïcum ad ordinem Epiſcopatûs admittat, & ſinat fieri, unde & illum decipiat, & ſibi cauſas generet: quibus reus conſtitutis decretalibus fiat.

Diſt. 61. Quid proderit.

Quòd docendus ſit populus, non ſequendus.

Diſt. 62. c. Docendus.

CAP. XXII. Docendus eſt populus, non ſequendus: noſque, ſi neſciunt, eos quid liceat, quidve non liceat commonere, non iis conſenſum præbere debemus. Quiſquis verò conatus fuerit tentare prohibita, ſentiet cenſuram ſedis Apoſtolicæ minimè defuturam. Quæ enim ſolâ admonitionis authoritate non corrigimus, neceſſe eſt per ſeveritatem congruentem regulis vindicemus. Per totas hoc ergo, quæ propriis Rectoribus carent, Eccleſias volumus innoteſcat: ut nullus ſibi ſpe aliquâ forſitan * blanditus illudat. Dat. XII Kal. Auguſti, Florentio & Dionyſio Conſſ. **

Al.* *blanditur.*

** *Ann. Chriſti 429.*

Expliciunt Decreta Papæ Cæleſtini.

PLATINA DE LEONE I.

LEo natione Tuſcus, patre Quintiano, eo tempore fuit, quo Atila à pugna Cathelannica rediens in Pannonias, comparatis magnis copiis, Italiam hoſtili manu ingreſſus, ac primo Aquilegiam in limitibus Provinciæ poſitam triennio obſedit. Verùm cùm jam deſperatis rebus in eo eſſet, ut ſtativa moveret, vidiſſetque ciconias ex urbe in agros pullos ſuos deferentes, auſpicio motus, adhibitis machinis miſeram civitatem acriter oppugnatam tandem capit, diripit, & incendit, nec ulli generi hominum parcit, flagellum Dei ſe vocitans. Inde Hunni veluti ruptis clauſtris per totam Venetiam ſeſe effundentes urbes omnes occupant, Mediolanum, ac Ticinum diripiunt. Iturus deinde Romam infeſtis ſignis, cùm eò loci conſediſſet, ubi Mintius Padum influit amnem, trajecturus, vir Sanctiſſimus Leo Pontifex, calamitatem Italiæ & urbis Romæ miſeratus, adhortante etiam Valentiniano, ei ſit obviam, perſuadetque Alarici exemplo, qui ſtatim Dei judicio poſt captam urbem mortuus eſt, nè ultra progrediatur. Monitis Pontificis optimi obtemperans Atila, quòd dum ſimul loquerentur, cernere duos viros ſupra caput ſuum, ſtrictos tenentes gladios, ac mortem minitantes, niſi pareret, viſus eſt, hi Petrus, & Paulus Apoſtoli putati ſunt, inde movens Pannonias repetit, ubi non ita multo poſt, effundente ſe ubertim propter ebrietatem è naribus ſanguine, moritur. Leo verò ad urbem rediens totus ad confirmandam Catholicam fidem convertitur, quæ tùm potiſſimum à multis Hæreticis impugnabatur. Interim verò occiſo à ſuis Valentiniano, Maximus tyrannus Imperium occupat, Eudoxamque quondam Valentiniani uxorem ſibi violentis nuptiis adjungit. Hanc ob rem Vandali ex Africa acciti, Genſerico duce, Romam hoſtili manu ingreſſi, Maximum in illo tumultu ab Urſo

Atila flagellum Dei.

Colloquium Leonis cum Atila rege.

Opera & geſta Leonis Papæ.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

milite Romano occiſum in Tyberim projiciunt, urbem diripiunt, atque incendunt templa & ſacraria ſpoliant, nec Leonem Pontificem exaudiunt clamantem, ut urbi & templis parcentes prædam quo vellent, abigerent. Abeuntes XIIII *die poſt urbem captam, ſecumque Eudoxam cum filia, & ingenti captivorum numero ſecum trahentes, in Africam revertuntur. At Leo ad reparandam urbem, & templa converſus, Demetriam ancillam Dei impulit, ut Baſilicam beato Stephano viâ Latinâ tertio ab urbe miliario in fundo ſuo conderet. Ipſe verò in honorem B. Cornelii Epiſcopi Baſilicam viâ Appiâ ædificavit, templa diffracta reſtituit, ſacrorum vaſa comminuta, aut ablata, vel denuò renovavit, vel ex integro, quoad fieri potuit, reſtituit. Cameras præterea tres condidit in tribus Baſilicis, Joannis, Petri, ac Pauli. Sepulchris quoque Apoſtolorum cuſtodes addidit ex Clero Romano, hos cubicularios appellavit. Præterea Monaſterium propè Sanctum Petrum condidit, conſtituitque ut intra actionem myſterii diceretur,* Hoc ſanctum ſacrificium, *neve ulla Monacha velamen capitis benedictum acciperet, niſi approbatum fuiſſet eam* XL *annis caſtè, & integrè vixiſſe. Poſtremò creatis ex inſtitutione ſacrorum* LXXXI *Preſbyteris, Diaconis* XXXI, *Epiſcopis* VI & LXXX, *moritur, ac ſepelitur apud Sanctum Petrum in Vaticano,* IIII *Idus April. Sedit annis* XXI, *menſe uno, diebus* XIII.

Titulî

Tituli Decretorum Papæ Leonis I, numero XLIX.

1 UT nullus Epiſcopus ſervum alterius ad officium Clericatûs promoveat.

2 Ut quicunque ad Sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numeroſa conjugia promoti fuerint, ab Eccleſiaſticis officiis arceantur.

3 Quòd uſuram non ſolùm Clerici exigere non debeant, ſed nec Laici Chriſtiani.

4 Ut Clericus, nec ſuo nec alieno nomine fœnus exerceat.

5 Ut ſi quis Sacerdotum contra interdicta fecerit, à ſuo ſubmoveatur officio.

6 Quòd plurimi Manichæi vigilantiâ Papæ Leonis in urbe detecti ſint.

7 Quòd in die Epiphaniorum prohibeatur baptiſmum celebrari.

8 Quòd omnia nobis rerum ordine per incarnationem Domini noſtri ſalutis ſacramenta digeſta ſint.

9 Quòd in baptiſmo mors proveniat interfectione peccati, & ſepulturam imitetur trina dimerſio, & ab aquis elevatio ſit velut reſurrectio de ſepulchro.

10 Quòd beatus Petrus in die Pentecoſtes virorum tria millia baptizaverit.

11 Quòd duo tantùm tempora, id eſt, Paſcha & Pentecoſte, ad baptizandum à Romanis Pontificibus præfixa ſint.

12 Quòd omni tempore hi, qui neceſſitate mortis urgentur, debeant baptizari.

13 Ut de Sicilia, terni annis ſingulis Epiſcopi Romam ſociandi Synodo indiſſimulanter occurrant.

14 Quòd omnis cujuſlibet ordinis Clericus, qui ſe Hæreticæ communioni miſcuerit, regreſſus ad Eccleſiam in eo gradu, quo erat, ſine promotione permaneat.

15 Quòd non habeantur Epiſcopi, quos nec Clerus elegit, nec populus exquiſivit. Si qui tamen Clerici ab his pſeudoepiſcopis ordinantur, rata poteſt ordinatio talis exiſtere.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

16 Quòd Preſbyteri, aut Diaconi, ſi in aliquo crimine detecti fuerint, non poſſint per manûs impoſitionem pœnitentiam gerere.

17 Quòd Diaconi, ſicut Epiſcopus, & Preſbyter ceſſare debeant ab opere conjugali, nec tamen repudiàre conjugia.

18 Quòd aliud ſit uxor, aliud concubina, nec erret, quiſquis filiam ſuam in matrimonium tradiderit ei, qui habuit concubinam.

19 Quòd non ſit conjugii duplicatio, quando ancillâ rejectâ uxor adſumitur.

20 De his qui communione privantur, & ita moriuntur.

21 De his qui pœnitentiam agere differunt.

22 Quòd oporteat eum, qui pro illicitis veniam poſcit, etiam à licitis abſtinere.

23 Quòd pœnitenti nulla negotiationis lucra exercere conveniat.

24 Quòd ad militiam ſæcularem poſt pœnitentiam rediti non debeat.

25 Quòd adoleſcens, ſi urgente quocunque periculo, pœnitentiam geſſit, & ſe non continet, poſſit uxoris remedio ſuſtineri.

26 Quòd ſi quis propoſitum Monachi deſeruerit, publicâ ſit ſatisfactione purgandus.

27 Quòd puellæ, quæ non coactæ virginitatis propoſitum ſuſceperunt, peccant, ſi nupſerint, licèt nondum fuerint conſecratæ.

28 De his qui dubitant utrum baptizati ſint, eos neceſſe eſt baptizari.

29 Quòd eos, qui ſe baptizatos agnoſcunt, ſed in qua profeſſione neſciunt, per manûs impoſitionem ſuſcipi conveniat.

30 De his qui convivio gentilium, & eſcis immolaticiis uſi ſunt.

31 Quòd ſemper Theſſalonicenſis Antiſtes vices Apoſtolicæ Sedis impleverit.

32 Ut Metropolitanis ſua jura ſerventur.

33 Ut à Metropolitanis non Laici, non bigami, non viduarum mariti, ſed irreprehenſibiles ordinentur.

34 Quòd Subdiaconis carnale connubium denegetur.

35 Ut nullus invitus ordinetur Epiſcopus.

36 Ut Metropolitanus Epiri de electo, quem eſt ordinatus, Epiſcopo ad Theſſalonicenſem Pontificem referat.

37 Ut bina per annos ſingulos Epiſcoporum Concilia celebrentur; & ſi res difficilis emerſerit, quæ non poſſit Theſſalonicenſis Epiſcopi judicio terminari, ad Romanum referatur Antiſtitem.

38 Ut ſi quis Epiſcopus ſuam deſerens civitatem majorem ambitus cauſâ petierit, non ſolùm eam obtinere non poterit, ſed & ſuâ carere debebit.

39 Ut nullus alienum Clericum ordinare audeat, ſuo Epiſcopo non præbente conſenſum.

40 Ut in evocandis Provincialibus Epiſcopis à Theſſalonicenſi Pontifice moderatio conſervetur.

41 Ut non ampliùs ab ſtatuto Concilii tempore, quàm dies XV remorentur Epiſcopi; & ſi inter eos fuerit oborta contentio, cuncta Romano Pontifici ſub geſtorum inſinuatione pendantur.

42 Quòd debeant fœminæ, quæ captis viris ſuis aliis nupſerant, regreſſis prioribus copulari, ut ſuum unuſquiſque recipiat.

43 Quòd non videatur eſſe culpabilis, qui uxorem capti ſortitus eſt.

44 Ut ſi viri de captivitate regreſſi uxorum incontinentiâ offenſi non fuerint, & voluerint eas recipere, habeant liberam facultatem.

45 Ut ſi mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut iniquæ, communione ſanctâ privandæ ſint.

46 Captivis terrore, vel fame compulſis cibos immolatitios edere, pœnitentia concedenda.

47 Quòd hi qui ad iterationem baptiſmi vel vi, vel metu coacti ſunt, pœnitentiæ ſint ſublevandi remedio: ita ut ſenilis ætatis, cæterarumque neceſſitatum habeatur ſollicitâ conſideratione reſpectus.

48 Ut hi qui ab Hæreticis baptizati ſunt, ſolâ Sancti Spiritus invocatione firmentur.

49 Leo Epiſcopis Mauris de conſervatione, & diſciplinâ Canonum, nè indebitè, & inordinatè ad Clericatum aliquis præſumat accedere.

CODEX CANONUM.

Incipiunt Papæ Leonis Decreta, numero XLIX.

DECRETA LEONIS I.

LEo Epiſcopus urbis Romæ, univerſis Epiſcopis per Campaniam, Picenum, Tuſciam, & per univerſas conſtitutis in Domino Salutem. Ut nobis gratulationem facit Eccleſiarum ſtatus ſalubri diſpoſitione compoſitus, ita non levi nos mœrore contriſtat quoties aliqua contra conſtituta Canonum, & Eccleſiaſticam diſciplinam præſumpta, vel commiſſa cognoſcimus, quæ ſi non, quâ debemus, vigilantiâ reſecemus, illi, qui nos ſpeculatores eſſe voluit, excuſare non poſſumus, permittentes ſincerum corpus Eccleſiæ, quod ab omni purum maculâ coſtodire debemus, ambientum improbâ contagione fœdari: cùm ipſa ſibi membrorum per diſſimulationem compago non congruat. *Ezech. 3 & 33.*

Ut nullus Epiſcoporum ſervum alterius ad Clericatûs officium promovere præſumat.

Diſt 54. c. Admittuntur. CAP. I. Admittuntur paſſim ad ordinem ſacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas ſuffragatur, & quià Dominis ſuis libertatem conſequi minimè potuerunt, ad faſtigium Sacerdotii, tanquam ſervilis vilitas hunc honorem capiat, provehuntur, & probari Deo poſſe creditur, qui Domino ſuo necdum probare ſe potuit. Duplex itaque in hac parte reatus eſt, quòd & ſacrum miniſterium talis conſortii vilitate polluitur, & Dominorum, quantum ad illicitæ uſurpationis temeritatem pertinet, jura ſolvuntur. Ab his itaque, fratres chariſſimi, omnes veſtræ provinciæ abſtineant Sacerdotes, & non tantùm ab his, ſed ab aliis etiam, qui originali, aut alicui conditioni obligati ſunt, volumus temperari: niſi forte eorum petitio, aut voluntas acceſſerit, qui aliquid ſibi in eos vendicant poteſtatis. Debet enim eſſe immunis ab aliis, qui divinæ militiæ fuerit aggregandus: ut à caſtris Dominicis, quibus nomen ejus aſcribitur, nullis neceſſitatis vinculis abſtrahatur.

Fa. diſt. c. 2. Nullus Epiſcoporum.

Ut quicunque ad Sacerdotium vel viduarum mariti, vel habentes numeroſa conjugia promoti fuerint, ab omnibus Eccleſiaſticis officiis arceantur.

CAP. II. Qualis verò unicuique conſtiterit natalium honeſtas, & morum eſſe debeat ſacri altaris miniſterio ſociandus, & Apoſtolo nos docente, & divinâ præceptione didicimus, & Canonum regulis à quibus pleroſque fratrum declinâſſe, & penitus deviâſſe reperimus. Nam conſtat ad Sacerdotium perveniſſe viduarum maritos, quoſdam etiam quibus fuerint numeroſa conjugia, & ad omnem licentiam vita liberior: ad ſacrum ordinem paſſim pateſactis aditibus fuiſſe permiſſos, contra *1. Timoth. 3. Levit. 21.*

Ubi ſupra. illam beati Apoſtoli vocem, quâ talibus exclamat, dicens, Unius uxoris virum. Er contra illud antiquæ legis præceptum, quo dicitur, & cavetur, Sacerdos virginem uxorem accipiar, non viduam, non repudiatam. Hos ergo, quicumque tales admiſſi ſunt, ab Eccleſiaſticis officiis, & Sacerdotali nomine Apoſtolicæ Sedis authoritate, jubemus arceri. Nec hoc enim ſibi poruerunr vindicare, cujus capaces per hoc quod illis obſiſtebar, non fuerunr. Hujus diſcuſſionis curam nobis ſpecialiter vindicantes, ut ſi qua forſiran de his commiſſa ſunt, corrigantur: nec liceat ulrrà commitri. Er nè qua excuſatio de ignoratione naſcarur: quanquam ignorare nunquam licuerit Sacerdotum quid Canonum regulis fuerir definitum. Hæc ergo ad provincias veſtras per Innocentium, Legitimum, & Segerium fratres, & Coepiſcopos noſtros ſcripta direximus: ut quæ malè pullulâſſe noſcuntur, radicitus evellanrur, & meſſem dominicam zizania nulla corrumpant. Ita enim fructum uberem, quæ ſunt ſincera, præſtabunr: ſi ea, quæ natam ſegetem enecare conſueverunt, diligentiùs ampurentur.

Quòd uſuram non ſolùm Cleriri exigere non debent, ſed nec Laïci Chriſtiani.

24. q. 4. Nec hoc. CAP. III. Nec hoc quoque prætereundum eſſe diximus, quoſdam lucri rurpis cupidirare captos uſurariam exercere pecuniam, & fœnore velle diteſcere, quod non dicam in eos, qui ſunt in Clericali officio conſtituti, ſed in Laïcos cadere, qui Chriſtianos ſe dici cupiunt, condolemus, quod vindicari acriùs in eos, qui fuerint confutati, decernimus: ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

Ut Clericus nec ſuo, nec alieno nomine fœnus exerceat.

CAP. IV. Illud ctiam duximus præmonendum, ur ſicut non ſuo, ita non alieno nomine aliquis Clericorum exercere fœnus attenter: indecens enim eſt crimen ſuum commodis alienis impendere. Fœnus autem hoc ſolum aſpicere, & exercere debemus: ur quod hic miſericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter, & in perpetuum manſura retribuer, recipere valeamus. *Diſt. 46. c. ſi Sicut non ſuo.*

Ut ſi quis Sacerdotum contra hæc interdicta fecerit, à ſuo ſit officio ſubmovendus.

CAP. V. Hoc itaque admonitio noſtra denuntiar, quòd ſi quis fratrum contra hæc conſtiruta venire tentaverit, & prohibira fuerit auſus admittere, à ſuo ſe noverit officio ſubmovendum, nec communionis noſtræ fururum eſſe conſortem, qui ſocius eſſe non voluir diſciplinæ. Nè quid verò ſir, quod prærermiſſum à nobis fortè credatur, omnia decretalia conſtituta tam beatæ recordationis Innocentii, quàm omnium deceſſorum noſtrorum, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & Canonum promulgata ſunt diſciplinis, ita *Diſt. 19. c. Si Romanorum. §. Quibus.*

CODEX CANONUM.

DECRETA LEONIS I.

à veſtra dilectione cuſtodire debere mandamus, ut ſi quis in illa commiſerit, veniam ſibi deinceps noverit denegari. Datum VI Id. Octobris, Maximo iterum & Paterno, Conſſ.

LEO.

Leo Epiſcopus, univerſis Epiſcopis per Italiæ provincias conſtitutis, in Domino Salutem. In conſortium vos noſtræ ſollicitudinis advocamus, ut vigilantiâ paſtorali, nè quid diabolicæ licere poſſit aſtutiæ, commiſſis vobis gregibus diligentiùs conſulatis: nè is, qui Domini miſericordiâ revelante per noſtram curam à noſtris ovibus morbis abjicitur, necdum vobis præmonitis, & adhuc quid agatur ignaris, per veſtræ Sedis pergat Eccleſias, & ſuarum furtim cuniculos inveniat latebrarum, nè quod à nobis in urbe extinguitur, tenebroſis apud vos radicibus ſeminetur.

Quòd plurimi Manichæi vigilantiâ Papæ Leonis in urbe Roma detecti ſint.

CAP. VI. Plurimos impietatis Manichææ ſequaces, & doctores in urbe inveſtigatio noſtra reperit, vigilantia divulgavit, authoritas, & cenſura coercuit. Quos

Revocatio Hæreticorum.

potuimus emendare correximus: & ut damnarent Manichæum cum prædicationibus & diſciplinis ſuis, publicâ in Eccleſia profeſſione, & manûs ſuæ ſubſcriptione compulimus, & ita de voragine impietatis ſuæ confeſſos pœnitentiam concedendo levavimus. Aliquanti verò, qui ita ſe demerſerunt, ut nullum his auxiliantis poſſet remedium ſubvenire ſubditi legibus ſecundùm Chriſtianorum principum conſtituta, nè ſanctum gregem ſuâ contagione polluerent, per publicos judices perpetuo ſunt exilio relegati. Et omnia, quæ tam in Scripturis, quàm in occultis traditionibus ſuis habent profana, vel turpia, ut noſſet populus, quid refugeret, aut vitaret, oculis Chriſtianæ plebis certâ manifeſtatione probavimus, adeò, ut ipſe, qui eorum dicebatur Epiſcopus, à nobis tentus proderet flagitioſa in ſuis myſticis, quæ * tenerent, ſicut geſtorum vos ſeries poterit edocere: ad inſtructionem enim veſtram etiam ipſa direximus, quibus lectis omnia, quæ à nobis deprehenſa ſunt, noſſe poteritis. Et quia aliquantos de his, quos nè abſolverentur, arctior reatus involverat cognovimus aufugiſſe, hanc ad dilectionem veſtram epiſtolam miſimus, ut effecta certior ſanctitas veſtra ſollicitiùs agere dignetur, & cautiùs, nec ubi Manichææ perverſitatis homines plebes veſtras facultate lædendi, & hujus ſacrilegii poſſit invenire doctores. Aliter enim nobis commiſſos regere non poſſumus, niſi hos, qui ſunt perditores, & perditi, zelo fidei Dominicæ perſequamur, & à ſanis mentibus, nè peſtis hæc latiùs divulgetur, ſeveritate, quâ poſſumus, abſcindamus. Unde hortor dilectionem veſtram, obteſtor, & moneo: ut quâ debetis, & poteſtis ſollicitudine vigiletis ad inveſtigandos eos, necubi occultandi ſe reperiant facultа-

Manichæorum turpia dogmata.

Al. * *teneret.*

Vigilandum eſt paſtoribus.

tem. Ut enim habebit à Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentiùs, quod ad ſalutem commiſſæ ſibi plebis proficiat, fuerit exequutus; ita ante tribunal Domini de reatu negligentiæ ſe non poterit excuſare, quicunque plebem ſuam contra ſacrilegæ perſuaſionis authores noluerit cuſtodire. Datum III kal. Feb. Theodoſio XVIII & Albino VV. CC. Conſſ. **

** *ann. Chriſti.* 444.

LEO.

Leò Epiſcopus, univerſis Epiſcopis per Siciliam conſtitutis, in Domino Salutem. Divinis præceptis, & Apoſtolicis monitis incitamur, ut pro omnium Eccleſiarum ſtatu impigro vigilemus affectu, ac ſi quid uſquam reprehenſioni invenitur obnoxium, Cleri ſollicitudine aut ab ignorantiæ imperitiâ, aut à præſumptionis

Joan. 21.

uſurpatione revocemus. Manente enim Dominicæ vocis imperio, quo beatiſſimus Apoſtolus Petrus trinâ repetitione myſticæ ſanctionis imbuitur, ut Chriſti oves, qui Chriſtum diligit, paſcat: ipſius Sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præſumus, reverentiâ coarctamur, ut periculum deſidiæ, quantum poſſumus, declinemus, nè profeſſio ſummi Apoſtoli, quâ ſe amatorem Domini teſtatus eſt, non inveniatur in nobis, quia negligenter paſcens toties commendatum gregem convincitur ſummum non amare Paſtorem.

Quòd prohibeatur in die Epiphaniorum Baptiſmum celebrari.

CAP. VII. Cùm ergo mihi de charitatis veſtræ actibus fraternâ affectione ſolicito certis indiciis innotuerit vos in eo, quod inter ſacramenta Eccleſiæ principale eſt, ab Apoſtolicæ inſtitutionis conſuetudine diſcrepare, ita, ut Baptiſmi ſacramentum numeroſiùs in die Epiphaniæ, quàm Paſchali tempore celebretur: miror vos, vel prædeceſſores veſtros tam irrationabilem novitatem uſurpare potuiſſe, ut confuſo temporis utriuſque myſterio nullam eſſe differentiam crederetis inter diem, quo adoratus eſt Chriſtus à Magis, & diem, quo reſurrexit Chriſtus à mortuis. Quàm culpam nullo modo potuiſſetis incidere, ſi unde conſecrationem honoris accipitis, inde legem totius obſervantiæ ſumeretis, & beati Apoſtoli Petri Sedes, quæ vobis Sacerdotalis mater eſt dignitatis, eſſet Eccleſiaſticæ magiſtra rationis, à cujus vos regulis receſſiſſe minore poſſet æquanimitite tolerari, ſi aliqua commonitionis noſtræ increpatio præceſſiſſet. Nunc autem, quia non deſperatur correctio, ſervanda eſt conſuetudo: ut licèt vix ferenda ſit in Sacerdotibus excuſatio, quæ prætendat inſcientiam, maluimus tamen & cenſuram neceſſarium temperare, & ratione vos apertiſſimæ veritatis inſtruere.

Quòd cuncta nobis per ordinem rerum per incarnationem Domini noſtri ſalutis ſacramenta digeſta ſint.

CAP. VIII. Semper quidem

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

in æterno conſilio Dei manſit humani generis incommutabiliter præordinata reparatio: ſed ordò rerum per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum temporaliter gerendarum in incarnatione verbi ſumpſit exordium; unde aliud tempus eſt, quo adnunciante Angelo beata Virgo Maria fœcundandam ſe per Spiritum Sanctum credidit, & concepit; aliud, quo ſalvâ integritate virgineâ puer editus exultante gaudio cœleſtium miniſtrorum paſtoribus indicatur; aliud, quo infans circunciditur; aliud, quo hoſtia pro eo legalis offertur; aliud cùm tres Magi, claritate novi ſideris incitati, in Bethleëm ab Oriente perveniunt, & adorant parvulum, myſticâ munerum oblatione venerantur. Nec iidem ſunt dies, quibus impio Herodi, ordinatâ divinitus in Ægyptum tranſlatione ſubtractus eſt, vel quibus ab Ægypto in Galilæam, mortuo perſecutore, revocatus eſt. Inter has autem diſpenſationum varietates accedunt augmenta corporea, creſcit Dominus ſicut Evangeliſta teſtatur, profectibus ætatis, & gratiæ, per dies Paſchæ in templum Hieruſalem cum parentibus venit, & cùm abeſſet à ſocietate redeuntium, ſedens cum ſenioribus, & inter admirantes magiſtros diſputans invenitur, rationeſque manſionis ſuæ reddens: Quid eſt, inquit, quòd quærebatis me? neſciebatis, quòd in his, quæ Patris mei ſunt oportet me eſſe? ſignificans ejus ſe eſſe filium, cujus eſſet & templum. Jam verò, cum in annis majoribus apertiùs declarandus baptiſmum præcurſoris ſui Joannis expetiit, quid deitatis ejus remanſit ambiguum, quando baptizato Domino Jeſu, Spiritus Sanctus in Columbæ ſpecie ſuper eum deſcendit, & manſit, auditâ de cœlis Patris voce dicentis, Tu es filius meus dilectus, in te benè complacui? Quæ omnia ideo, quantâ potuimus, brevitate perſtrinximus, ut notum ſit dilectioni veſtræ univerſos Chriſti dies innumeris conſecratos fuiſſe virtutibus, & in cunctis ejus actionibus ſacramentorum myſteria coruſcâſſe, ſed aliter quidquid ſignis denunciârit, aliter rebus impleri, nec quæcunque numerantur in operibus Salvatoris, ad tempus poſſe pertinere Baptiſmatis. Nam ſi etiam illa, quæ poſt beati Joannis lavacrum à Domino geſta cognovimus, ſub indiſcreto honore colamus, omnia tempora continuatis erunt deputanda feſtis, quia omnia ſunt plena miraculis. Verùm quia Spiritus ſapientiæ, & intellectûs ita Apoſtolos, & totius Eccleſiæ erudivit magiſtros, ut in Chriſtiana obſervantia nihil inordinatum, nihil pateretur eſſe confuſum: diſcernendæ ſunt cauſæ ſolemnitatum, & in omnibus inſtitutis Patrum, Principumque noſtrorum rationabilis ſervanda * diſtinctio, quia non aliter unus grex, & unus paſtor ſumus, niſi quemadmodum Apoſtolus docet, idipſum dicamus omnes, Simus autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſapientia.

Decurſus ætatis Chriſti.

Matth. 2.

Luc. 2.

Matth. 3. Luc. 3.

Nihil in Eccleſia inordinatum nihil confuſum.

Al. * *diſtinct. 2. Cor. 2.*

Quòd in

Quòd in Baptiſmo mors proveniat interfectione peccati, & ſepulturam triduanam imitetur trina demerſio, & ab aquis elevatio ſit, velut reſurrectio de ſepulchro.

CAP. IX. Quamvis ergo & illa, quæ ad humilitatem, & illa, quæ ad gloriam pertinent Chriſti, in unum concurrant, eandemque perſonam, totumque quod in illo & virtutis divinæ eſt, & infirmitatis humanæ, ad noſtræ reparationis tendat effectum: propriè tamen in morte Crucifixi, & in reſurrectione mortui potentia Baptiſmatis novam creaturam condit ex veteri, ut in renaſcentibus & mors Chriſti operetur, & vita, dicente beato Apoſtolo Paulo, An ignoratis, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem: ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus, & cætera, quæ latiùs magiſter gentium ad commendandum Sacramentum Baptiſmatis diſputavit, ut appareret ex hujus doctrinæ ſpiritu regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem, & illud tempus electum: in quo per ſimilitudinem, formamque myſterii ea, quæ geruntur in membris his, quæ in ipſo ſunt capite, geſta congruerent, dum in Baptiſmatis regula & mors intervenit interfectione peccati, & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis elevatio reſurgentis inſtar eſt de ſepulchro. Ipſa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ diem legitimum eum eſſe, in quo orta eſt, & virtus muneris, & ſpecies actionis, ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod ipſe Dominus Jeſus Chriſtus, poſteaquam reſurrexit à mortuis, diſcipulis ſuis, in quibus omnes Eccleſiarum Præſules docebantur, & formam, & poteſtatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. De quo utique eos etiam ante paſſionem potuiſſet inſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi, regenerationis gratiam ex ſua reſurrexione cœpiſſe. Additur ſanè huic obſervantiæ etiam * Pentecoſte ex adventu Sancti Spiritus ſacrata ſolemnitas, quæ de Paſchalis feſti pendet articulo. Et cùm ad alios dies alia feſta pertineant, hæc ſemper ad eum diem, qui reſurrectione Domini eſt, inſignis occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum ad eos, quos à die Paſchæ aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas intercluſit, invitans, ut quibuſlibet neceſſitatibus impediti deſiderii ſui effectum dono Sancti Spiritus conſequantur. Ipſe enim unigenitus Dei, in fide credentium, & in virtute operum nul-

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

De conſecrat. Diſt. 4. Propriæ.

Rom. 6.

Paſcha tempus congruentiſſimum baptiſmo.

Matth. 28.

Pentecoſte.

* Lego *Pentecoſtes.*

lam inter ſe & Spiritum Sanctum voluit eſſe diſtantiam, quia nulla eſt diverſitas in natura, dicens: Rogabo ego Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut vobiſcum ſit in æternum, Spiritum veritatis. Et iterum: Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater meus in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret univerſa, quæcunque dixi vobis. Et iterum: Cùm venerit ille Spiritus veritatis, ille diriget eos in omnem veritatem. Cùm itaque veritas Chriſtum ſit, & Spiritus Sanctus Spiritus veritatis, nomenque Paracleti utrique ſit proprium, non diſſimile eſt feſtum, ubi unum eſt Sacramentum.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I. Joan. 14. Eod. c. Joan. 16. Joan. 14.

Quòd beatus Apoſtolus Petrus in die Pentecoſtes virorum tria millia baptizaverit.

CAP. X. Hoc autem nos non ex noſtra perſuaſione defendere, ſed ex Apoſtolica authoritate ſervare ſatis idoneo probamus exemplo, ſequentes beatum Apoſtolum Petrum, qui in ipſo die quo omnium credentium numerum promiſſus Spiritus Sancti replevit adventus trium millium populum ſuâ prædicatione converſum lavacro baptiſmatis conſecravit, quod ſancta ſcriptura, quæ Apoſtolorum Actus continet, fideli hiſtoria docet, dicens: His auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & reliquos Apoſtolos, quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum Sancti Spiritus. Vobis enim eſt repromiſſio, & filiis veſtris, & omnibus, qui longè ſunt, quoſcunque advocaverit Dominus Deus noſter. Aliis etiam pluribus verbis teſtificatus eſt, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione iſta prava. Qui ergo receperunt ſermonem ejus, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in illa die animæ circiter tria millia.

Act. 2.

Quòd hæc duo tempora, id eſt, Paſcha, & Pentecoſte, ad baptizandum à Romano Pontifice legitima ſunt præfixa.

CAP. XI. Unde quia manifeſtiſſimè pater baptizandis in Eccleſia electis hæc duo tempora, de quibus loquuti ſumus, eſſe legitima, dilectionem veſtram monemus, ut nullos alios dies huic obſervantiæ miſceatis. *De conſecr. Diſt. 4. Duo tempora.*

Quòd omni tempore hi, qui neceſſitate mortis urgentur, id eſt, ægritudinis, obſidionis, perſecutionis, & naufragii debeant baptizari.

CAP. XII. Quia * ſi ſunt quoque feſta, quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur, principalis tamen, & maximi ſacramenti cuſtodienda nobis eſt myſtica, & rationabilis exemplatio: non interdicta licentia, qua in Baptiſmo tribuendo quolibet tempore periclitantibus ſubvenitur. Ita enim ad has duas feſtivitates connexas ſibimet, atque cognatas incolumium & in pacis ſecuritate

* Lego *etſi*

degentium libera vota differimus: ut in mortis periculo in obſidionis diſcrimine, in perſequutionis anguſtiis, in timore naufragii nullo tempore hoc veræ ſalutis ſingulare præſidium cuiquam denegemus.

De conſecrat. Diſt. 4. Si quis autem. Si quis autem Epiphaniæ feſtivitatem, quæ in ſuo ordine debito honore veneranda eſt, ab hoc æſtimat privilegium habere Baptiſmatis, quia hoc quidam putant quòd in eadem die Dominus ad Baptiſmum ſancti Joannis acceſſerit: ſciat illius Baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, nec ad eandem pertinuiſſe virtutem, quâ per Sanctum Spiritum renaſcuntur, de quibus dicitur,

Joan. 1. qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Dominus enim nullius indigens remiſſione peccati, nec quærens remedium renaſcendi, ſic

Luc. 2. Gal. 4. Matth. 5. voluit baptizari, quomodo & voluit circumcidi, hoſtiamque pro ſe emundationis offerri: ut qui factus fuerat ex muliere, ſicut

Rom. 10. Apoſtolus ait, fieret & ſub lege, quam non venerat ſolvere ſed implere, & implendo finire. Et ſicut beatus Apoſtolus prædicat dicens, Finis autem legis Chriſtus

Joan. 19. Joan. 1. ad juſtitiam omni credenti. Baptiſmi autem ſui in ſe condidit ſacramentum, quia in omnibus primatum tenens ſe docuit eſſe principium, & tunc regenerationis potentiam ſanxit, quando de latere ipſius profluxerunt ſanguis redemptionis, & aqua Baptiſmatis. Sicut ergo vetus teſtamentum novi teſtificatio fuit, & lex per Moyſen data eſt, gratia autem, & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt; ſic diverſa ſacrificia unam hoſtiam reformârunt, & multorum Agnorum occiſio illius immolatione finita eſt, de quo dicitur: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sic & Joannes, non Chriſtum, ſed Chriſti prævius: non ſponſus, ſed ſponſi amicus, fuit adeò fidelis, & non ſua quærens, ſed quæ Jeſu Chriſti, ut ſe profiteretur ad ſolvenda calceamenta pedum ejus indignum: quoniam ipſe quidem baptizaret in aqua in pœnitentiam, ille autem baptizaturus eſſet in Spiritu Sancto, & igne, qui duplici poteſtate, & vitam redderet, & peccata conſumeret. His itaque, fratres chariſſimi, tot, ac rantis exiſtentibus documentis, quibus omni ambiguitate ſubmotâ evidenter agnoſcitis in baptizandis electis, qui ſecundùm Apoſtolicam regulam, & exorciſmis ſcrutandi, & jejuniis ſanctificandi, & frequentibus ſunt prædicationibus imbuendi, duo tantùm tempora, id eſt, Paſcha, & Pentecoſten eſſe ſervanda. Hoc veſtræ indicimus charitati: ut ab Apoſtolicis inſtitutis nullo ulteriùs recedatis exceſſu, quia inultum poſt hæc eſſe non poterit, ſi quiſquam Apoſtolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

Eod. c. Joan. 3. Matth. 3. Luc. 3.

Ut de Sicilia terni ſemper annis ſingulis de Epiſcopis ad diem tertium kal. Octobr. Romam ſociandi Synodo indiſſimulanter occurrant.

CAP. XIII. Quarum illud

CODEX CANONUM. *DECRETA LEONIS I. Nic. Conc. c. 5.*

primitus pro cuſtodia concordiſſimæ unitatis exigimus, ut quia ſaluberrimè à ſanctis Patribus conſtitutum eſt binos in annis ſingulis debere eſſe conventus: terni ſemper ex vobis ad diem tertium kalendarum Octobrium Romam, fraterno Concilio ſociandi indiſſimulanter occurrant, quoniam adjuvante gratiâ Dei faciliùs poterit provideri, ut in Eccleſiis Chriſti nulla ſcandala, nulli naſcantur errores, cùm coram beatiſſimo Petro Apoſtolo id ſemper in communè tractandum ſit, ut omnia ipſius conſtituta, Canonumque decreta apud omnes Domini Sacerdotes inviolata permaneant. Hæc autem, quæ inſpirante Domino vobis inſinuanda credidimus per fratres & Coëpiſcopos noſtros Vaccillum & Paſchaſinum ad veſtram volumus notitiam pervenire, quibus referentibus cognoſcamus, quàm reverenter à vobis Apoſtolicæ Sedis inſtituta ſerventur. Dat. XII kal. Nov. Calopodio & Ardadore Conſſ.

Quòd omnis cujuſlibet ordinis Clericus, qui Catholicam deſerens Hæreticæ ſe communioni miſcuerit: ſi ad Eccleſiam reverſus fuerit, in eo gradu, in quo erat, ſine promotione permaneat.

CAP. XIV. Leo Epiſcopus urbis Romæ Januario Epiſtopo Aquileienſi. Lectis fraternitatis tuæ litteris vigorem fidei tuæ quem olim noveramus, agnovimus: congratulantes tibi, quòd ad cuſtodiam gregis Chriſti paſtoralem curam vigilenter exequeris, nè Lupi, qui ſub ſpecie Ovium ſubintrârunt, beſtiali ſævitiâ ſimplices quoſque dilacerent, & non ſolùm ipſi nullâ correctione proficiant, ſed etiam ea, quæ ſunt ſana, corrumpant. Quod nè viperea poſſit obtinere ſallacia, dilectionem tuam duximus commonendam inſinuantes ad animæ periculum pertinere, ſi quiſquam de his, qui à nobis in Hæreticorum, atque Schiſmaticorum ſectam delapſis, & ſe utcumque Hæreticæ communionis contagione maculârit, reſipiſcens in communione Catholica ſine profeſſione legitimæ ſatisfactionis habeatur. Saluberrimum enim, & ſpiritalis medicinæ utilitate pleniſſimum eſt, ut ſivè Preſbyteri, ſivè Diaconi, vel Subdiaconi, aut cujuſlibet ordinis Clerici, qui ſe correctos videri volunt, & ad Catholicam fidem, quam jam pridem amiſerant, rurſum reverti ambiunt: priùs errores ſuos, & ipſos authores erroris damnari à ſe ſine ambiguitate fateantur, ut ſenſibus pravis etiam peremptis nulla ſperandi ſuperſit occaſio, nec ullum membrorum talium poſſit ſocietate violari, cùm per omnia illis profeſſio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam Canonum conſtitutionem præcipimus cuſtodiri: ut in magno habeant beneficio, ſi ademptâ ſibi omni ſpe promotionis, in quo inveniuntur ordine, ſtabilitare perpetuâ maneant: ſi tamen iteratâ tinctione non fuerint maculati. Non levem apud Dominum noxam incurrit,

2. q. 2. c. Si quis hæretica, & in c. Omnis cujuſlibet.

Item 2. q. 7. c. Saluberrimum.

qui de talibus ad ſacros promovendos ordines judicârit, quòd ſi cum grandi examinatione promotio conceditur inculpatis, multo magis non debet licere ſuſpectis. Proinde dilectio tua, cujus devotione gaudemus, jungat curam ſuam diſpoſitionibus noſtris, & det operam, ut circumſpectè, ac velociter impleatur, quæ ad totius Eccleſiæ incolumitatem, & laudabiliter ſuggeſta ſunt, & ſalubriter ordinata. Non autem dubitet dilectio tua, nos, ſi (quod non arbitramur) neglecta fuerint, quæ pro cuſtodia Canonum, & pro fidei integritate decernimus vehementius commovendos, quia inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt, quàm ad deſides, negligenteſque Rectores: qui multam ſæpe nutriunt peſtilentiam, dum neceſſariam diſſimulant adhibere medicinam. Datum III kal. Januarii, Alypio & Ardabure Conſſ.

Diſt. 86. c. Inferiorum.

Leo Ruſtico Epiſcopo Narbonenſi. Subditis reſponſionibus, & ad ejuſdem conſulta reſcriptis.

Epiſtolas fraternitatis tuæ, quas Hermes Archidiaconus detulit, libenter accepi. Diverſarum quidem cauſarum connexione, multiplices ſed non ita patientiæ legentis oneroſas, ut aliquid earum inter concurrentes undique ſollicitudines fuerit prætermiſſum. Unde totius ſermonis tui allegatione conceptâ, & geſtis, quæ in Epiſcoporum, honoratorumque examine confecta ſunt, recenſitis, Sabiniano, & Leoni Preſbyteris actionis tuæ intelleximus fiduciam deſuiſſe, nec eis juſtam ſupereſſe querimoniam, qui ſe ab inchoatis diſceptationibus ſponte ſubtraxerunt. Circa quos quam formam, quamve menſuram debeas tenere juſtitiæ, tuo relinquo moderamini. Suadens tamen charitatis hortatu, ut ſanandis ægris ſpiritalem debeas adhibere medicinam, & dicente Scripturâ, Noli eſſe nimiùm juſtus, mitiùs agas cum eis, qui zelo pudicitiæ videntur modum exceſſiſſe vindictæ, nè Diabolus qui decepit adulteros, de adulterii exultet ultoribus. Miror autem dilectionem tuam in tantum ſcandalorum quâcunque occaſione naſcentium adverſitate titubare, ut vacationem Epiſcopatûs laboribus præoptare te dicas, & malle in ſilentio, atque ocio vitam degere, quàm in his, quæ tibi commiſſa ſunt, permanere, dicente verè Domino: Beatus, qui perſeveraverit uſque in finem, unde erit beata perſeverantia, niſi de virtute patientiæ? Nam ſecundùm Apoſtolicam prædicationem, omnes, qui voluerint in Chriſto piè vivere, perſecutionem patientur, quæ non in eo tantùm computanda eſt, quod contra Chriſtianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuſcumque ſuppliciis: cùm perſecutionum lævitiam ſuppleant & diſſimilitudines morum, & contumaciæ inobedientium, & malignarum tela linguarum. Quibus conflictationibus cùm omnia ſemper membra pulſentur, & nulla piorum portio à conflic-

Eccl. 8.

Perſeverandum in Epiſcopatu.

Matth. 10.

2. Tim. 3.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

tatione ſit libera, ita ut periculis nec ocia careant, nec labores. Quis inter fluctus maris navem diriget, ſi gubernator abſcedat? Quis ab inſidiis luporum cuſtodiet oves, ſi paſtorum cura non vigilet? Quis denique latronibus obſiſtet & furibus, ſi ſpeculatorem in proſpectu explorationis locatum ab intentione ſollicitudinis amor quietis abducat? Permanendum ergo eſt in opere credito, & in labore ſuſcepto. Conſtanter tenenda eſt juſtitia, & benignè præſtanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines. Corripiantur tumidi, tolerentur infirmi, & quod ſeveriùs caſtigari neceſſe eſt, non ſævientis plectatur animo, ſed medentis. At ſi vehementior tribulatio incubuerit, non ita expaveſcamus, quaſi illi adverſitati propriis viribus reſiſtendo, cùm & conſilium noſtrum, & fortitudo ſit Chriſtus, ac ſine quo nihil poſſumus, per ipſum cuncta poſſumus, qui confirmans prædicatores Evangelii, & ſacramentorum miniſtros, Ecce ego (inquit) vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. Et iterum, hæc (inquit) locutus ſum vobis, ut in me pacem habeatis: in hoc autem mundo tribulationem habebitis, ſed confidite, quia ego vici mundum. Quæ pollicitationes quia ſine dubio manifeſtæ ſunt, nullis debemus ſcandalis infirmari, nè electioni Dei videamur ingrati, cujus tam patientia ſunt adjutoria, quàm vera promiſſa. De conſultationibus autem dilectionis tuæ, quas ſeparatim conſcriptas Archidiaconus tuus detulit, quid ſentiendum ſit inter præſentes opportuniùs quæreretur, ſi nobis conſpectus tui copia proveniret; nam cùm quædam interrogationis modum videantur excedere, intelligo eas colloquiis aptiores eſſe, quam ſcriptis. Quia ſicut quædam ſunt, quæ nulla poſſunt ratione * compelli: ita multa ſunt, quæ aut pro conſideratione ætatum, aut pro neceſſitate rerum oporteat temperari: illâ ſemper conditione ſervatâ, ut in his, quæ vel dubia fuerint, aut obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis ſancto: rum inveniatur adverſum.

Diſt. 86. Odio.

Joan. 15.

Matth. ult.

Joan. 16.

Diſt. 14. c. ſi.

* Lego *convelli.*

Incipiunt ad inquiſitiones ejuſdem Epiſcopi ſubjecta reſponſa.

Quòd non habeantur Epiſcopi, quos nec Clerus elegit, nec populus exquiſivit, nec Provinciales Epiſcopi conſecrârunt: ſi qui tamen Clerici ab his Pſeudoepiſcopis ordinantur, rata poteſt ordinatio talis exiſtere.

CAP. XV. Nulla ratio ſinit ut inter Epiſcopos habeantur, qui nec à Clericis ſunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à comprovincialibus Epiſcopis cum Metropolitani judicio conſecrati. Unde cùm ſæpe quæſtio de malè accepto honore naſcatur, quis ambigat, nequaquam ab iſtis eſſe tribuendum, quod non docetur fuiſſe collatum? Si qui autem Clerici ab iſtis Pſeudoepiſcopis

Diſt 62. c. Nulla ratio.

2. q. 2. c. ſi qui à pſeudo-epiſcopis.

in eis Eccleſiis ordinati ſunt, quæ ad proprios Epiſcopos pertinebant, & ordinatio eorum conſenſu, & judicio Præſidentium facta eſt, poteſt rata haberi : ita, ut in ipſis Eccleſiis perſeverent. Aliter autem vana habenda eſt conſecratio, quæ nec loco fundata eſt, nec authoritate munita.

Quòd Preſbyteri, aut Diaconi, ſi in aliquo crimine prolapſi fuerint, non poſſint per manûs impoſitionem pœnitentiæ remedium conſequi.

Diſt. 50. Alienum eſt. CAP. XVI. Alienum eſt à conſuetudine Eccleſiaſtica, ut qui in Preſbyterali honore aut Diaconii gradu fuerint conſecrati : hi pro crimine aliquo ſuo per manûs impoſitionem remedium accipiant pœnitendi : quod ſine dubio ex Apoſtolica traditione deſcendit : ſecundùm quod ſcriptum eſt, Sacerdos ſi peccaverit, quis orabit pro illo ? Undè hujuſmodi lapſis ad promerendam miſericordiam Dei privata eſt expetenda receſſio : ubi illis ſatisfactio, ſi fuerit digna, ſit etiam fructuoſa. *1. Reg. 2.*

Quòd Diaconi, ſicut Epiſcopus, aut Presbyter ceſſare debent ab opere conjugali : non tamen repudiare conjugia.

Diſt. 31. c. Lex continentiæ. CAP. XVII. Lex continentiæ eadem eſt altaris Miniſtris, quæ Epiſcopis, atque Preſbyteris, qui cùm eſſent Laïci, ſivè Lectores, licitò & uxores ducere, & filios procreare potuerunt : ſed cùm ad prædictos pervenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat ſpiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quaſi non habeant ſic habere, quò & ſalva ſit charitas connubiorum, & ceſſet operatio nuptiarum.

Quòd aliud ſit uxor, aliud concubina : nec erret quiſquis filiam ſuam in matrimonium concubinam habenti tradiderit.

32. q. 2. Non omnis mulier. CAP. XVIII. Non omnis mulier viro juncta uxor eſt viri : quia nec omnis filius hæres eſt patri. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales, & multo priùs hoc ipſum Domino conſtituente, quàm initium Romani juris exiſteret. Itaque aliud eſt uxor, aliud concubina : ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandum harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, ubi dicitur Habraæ, Ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cùm filio meo Iſaac. Unde *27. q. 2. Cum ſocietas.* cùm ſocietas nuptiarum ita ab initio conſtituta ſit, ut præter ſexuum conjunctionem, quæ haberet in Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum, dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuiſſe myſterium. Igitur cujuſlibet loci * Laïcus, ſi filiam ſuam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum eſt, quaſi eam conjugato dederit, niſi fortè illa mulier & ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptiis ho-

Cal. 4: *Geneſ. 21.* *Ephes. 5.* Al.* *Clericus.*

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

neſtata videatur : quia paterno arbitrio viris junctæ carent culpâ, ſi mulieres, quæ à viris habebantur, in matrimonio non fuerunt : quia aliud eſt nupta, aliud concubina.

Quòd non ſit conjugii duplicatio, quando ancillâ relictâ uxor adſumitur.

32. q. 2. Ancillam. De pœnitentia.

CAP. XIX. Ancillam à toro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtaris. Culpanda eſt ſanè talium negligentia, ſed non penitus deſperanda : ut crebris cohortationibus incitati, quod neceſſariò expetiverunt, fidelitèr exequantur.

Diſt. 7. Nemo deſperandus.

Nemo enim deſperandus eſt dum in hoc corpore conſtiturus eſt, quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur.

De communione privatis, & ita defunctis.

24. q. 2. De communione.

CAP. XX. Horum cauſa Dei judicio reſervanda eſt, in cujus manu ſuit, ut talium obitus uſque ad communionis remedium non differatur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non poſſumus.

De his qui pœnitentiam agere differunt.

De pœnitentia.

CAP. XXI Diſſimulatio hæc poteſt non de contempru eſſe remedii, ſed de metu graviùs delinquendi. Unde pœnitentiam, quæ dilata eſt, cùm ſtudioſiùs petita fuerit, non negetur : ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

Diſt. 1. Pœnitentia quæ dilata.

Quòd oporteat eum, qui pro illicitis veniam poſcit, etiam multis licitis abſtinere.

Ead. c. Aliud eſt 11. q. 1.

CAP. XXII. Aliud quidem eſt debita juſta repoſcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam poſtulantes oporter etiam à liciris abſtinere, dicente Apoſtolo, Omnia licent, ſed non omnia expediunt. Unde ſi pœnitentes habent cauſam, quam negligere fortè non debeant, meliùs expetit quis Eccleſiaſticum, quàm forenſe judicium.

Aliud quidem eſt. 1. Corinth. 6.

Quòd pœnitenti nulla lucra negotiationis exercere conveniat.

De pœnitentiis. Diſt. 5. c. Qualitas.

CAP. XXIII. Qualitas lucri negotiantem aut excuſat aut arguit, quia eſt honeſtus quæſtus, & rurſus. Verumtamen pœnitenti utilius eſt diſpendia pati, quàm periculis negotiationis obſtringi, quia difficile eſt inter ementis, vendentiſque commercium non intervenire peccatum.

Quòd ad militiam ſæcularem poſt pœnitentiam redire non debeat.

Ibidem c. Contrarium. 2. Tim. 2.

CAP. XXIV. Contrarium eſt omnino Eccleſiaſticis regulis poſt pœnitentiæ actionem redire ad militiam ſæcularem : cùm Apoſtolus dicat, Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus. Unde non eſt liber à laqueis diaboli, qui ſe militia mundana voluerit implicare.

Quòd

Quòd adoleſcens, ſi urgente quocumque periculo pœnitentiam geſſit, & ſe non continet, uxoris poteſt remedio ſuſtineri.

CAP. XXV. In adoleſcentia conſtitutus, ſi urgente, aut metu mortis, aut captivitatis periculo pœnitentiam geſſit, & poſtea timens lapſum incontinentiæ, venialis copulam uxoris elegit, nè crimen fornicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem: ſi præter conjugem nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam conſtituimus, ſed quid ſit tolerabilius æſtimamus: nam ſecundùm veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam geſſit, quàm caſtitas perſeverans, & mentis & corporis.

Quòd ſi quis propoſitum Monachi deſeruerit, publicæ ſit pœnitentiæ ſatisfactione purgandus.

20. q. 3. c. *Propoſitum.* CAP. XXVI. Propoſitum Monachi proprio arbitrio, aut voluntate ſuſceptum, deſeri non poteſt abſque peccato. Quòd enim quis vovit Deo, debet & reddere. Unde qui relictâ ſingularitatis profeſſione ad militiam, vel ad nuptias devolutus eſt, publicæ pœnitentiæ ſatisfactione purgandus eſt, quia etſi innocens militia, & honeſtum poteſt eſſe conjugium, electionem meliorem deſeruiſſe tranſgreſſio eſt.

Quòd Puellæ, quæ non coactæ, ſed voluntate propriâ virginitatis propoſitum ſuſceperunt, delinquant, cùm nupſerint, etſi nondum fuerant conſecratæ.

CAP. XXVII. Puellæ, quæ non parentum coactæ imperio, ſed ſpontaneo judicio virginitatis propoſitum, atque habitum ſuſceperunt, ſi poſtea nuptias eligunt, prævaricantur, etiam ſi nondum eis gratia conſecrationis acceſſerit: cujus utique non fraudarentur munere, ſi in propoſito permanerent. 20. q. 2. *Puellæ.*

De his quibus dubium eſt, utrum Baptiſmum perceperint, neceſſe eſt ut renaſcantur.

CAP. XXVIII. Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter Clericos, aut vicinos: quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuiſſe doceantur: agendum eſt, ut renaſcantur, nè manifeſtè pereant, in quibus quod non oſtenditur geſtum, ratio non finit, ut videatur iteratum. Qui autem poſſunt meminiſſe, quòd ad Eccleſiam veniebant, cum parentibus ſuis poſſunt recordari an quod eorum parentibus dabatur, acceperint, ſed ſi hoc etiam ab ipſa memoria alienum eſt, conferendum eis videtur, quod collatum eſſe neſcitur, quia non temeritas intervenit præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis. *De conſecrat. Diſt. 4. Si nulla.*

CODEX CANONUM.

DECRETA LEONIS I.

Ibidem c. Hi de quibus.

Quòd eos, qui ſe baptizatos agnoſcunt, ſed in qua fide neſciunt, per manûs impoſitionem ſuſcipi conveniat.

CAP. XXIX. Hi autem, de quibus ſcripſiſti, qui ſe baptizatos ſciunt, ſed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverunt, ſe neſcire profitentur: quoniam quolibet modo formam Baptiſmatis acceperunt, baptizandi non ſunt, ſed per manûs impoſitionem virtutem Spiritus Sancti, quam ab Hæreticis accipere non potuerunt, Catholicis copulandi ſunt.

De his qui convivio Gentilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt.

CAP. XXX. Si convivio ſolo Gentilium, & eſcis immolatitiis uſi ſunt, poſſunt jejuniis, & manûs impoſitione purgari: ut deinceps ab Idolothytis abſtinentes ſacramentorum Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut Idola adoraverunt, aut homicidiis, vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos niſi per pœnitentiam publicam, non oportet admitti.

Quòd ſemper Theſſalonicenſis Antiſtes vices Apoſtolicæ Sedis impleverit.

CAP. XXXI. Leo Epiſcopus urbis Romæ Anaſtaſio Epiſcopo Theſſalonicenſi. Quanta fraternitatis tuæ à beatiſſimi Petri Apoſtoli authoritate commiſſa ſint, & qualia etiam noſtro tibi favore ſint credita, ſi verâ ratione perſpiceres, & juſto examine ponderares, multum poſſemus de injunctæ tibi ſollicitudinis devotione gaudere. Quoniam ſicut præceſſores mei præceſſoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ, priorum ſequutus exemplum, vices mei moderaminis delegavi: ut cutam, quam univerſis Eccleſiis principaliter ex divina inſtitutione debemus, imitator noſtræ manſuetudinis adjuvares, & longinquis à nobis provinciis præſentiam quodammodo noſtræ viſitationis impenderes, & continenti, opportunoque proſpectu promptum tibi eſſet agnoſcere, quid in quibuſque rebus vel tuo ſtudio componeres, vel noſtro judicio reſervares. Nam cùm majora negotia, & difficiliores cauſarum exitus liberum tibi eſſet ſub noſtræ ſententiæ expectatione ſuſpendere, nec ratio tibi, nec neceſſitas fuit in id, quod menſuram tuam excederet deviandi. Abundant enim apud te monitorum ſcripta noſtrorum, quibus te de omnium actionum temperantia frequenter inſtruximus: ut commendatas tibi Chriſti Eccleſias per exhortationem charitatis ad ſalubritatem obedientiæ provocares, qui etſi plerumque exiſtunt inter negligentes, vel deſides fratres, quæ oporteat majore authoritate curati: ſic tamen adhibenda eſt correptio, ut ſemper ſit ſalva dilectio. Unde & beatus Apoſtolus Paulus ad Eccleſiaſticum regimen Timotheum imbuens, dicit: Seniorem nè increpaveris, ſed obſecra, ut

Authoritas Rom. Pont.

Indictio ad manſuetudinem.

1. Tim. 5.

Patrem, juvenes ut fratres, anus ut matres, juvenculas ut ſorores in omni caſtitate. Quæ moderatio, ſi quibuſcunque inferioribus membris ex Apoſtolica inſtitutione debetur, quantò magis fratribus, & Coëpiſcopis noſtris ſine offenſione reddenda eſt, ut licèt nonnunquam accidant, quæ in Sacerdotalibus ſunt reprehendenda perſonis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quàm ſeveritas: plus cohortatio, quàm * commotio: plus charitas, quàm poteſtas. Sed ab his, qui quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Chriſti Jeſu, facilè ab hac lege diſceditur, & dum dominari magis, quàm conſulere ſubditis placet, honor inflat * ſuperbiam, & quod proviſum eſt ad concordiam, tendit ad noxam, quod, ut neceſſe habemus ita dicere, non de parvo animi dolore procedit. Meipſum enim quodammodo trahi in culpam ſentio, cùm te à traditis tibi regulis immodicè diſceſſiſſe cognoſco, qui ſi tuæ æſtimationis parùm diligens eras, meæ ſaltem famæ parcere debuiſti: nè, quæ tuo tantùm facta ſunt animo, noſtro viderentur geſta judicio. Relegat fraternitas tua paginas noſtras, omniaque ad tuos emiſſa majores Apoſtolicæ Sedis Præſulum ſcripta percurrat, * & vel à me, vel à præceſſoribus meis inveniet ordinatum, quod à te cognovimus eſſe præſumptum. Venit namque ad nos cum Epiſcopis Provinciæ ſuæ frater noſter Atticus, veteris Epiri metropolitanus Antiſtes, & de indigniſſima afflictione, quam pertulit, lachrymabili actione conqueſtus eſt, coram adſtantibus * Diaconis tuis: qui querelis flebilibus nihil contra * referendo, ea, quæ nobis ingerebantur, fide non carere monſtrabant. Legebatur quoque in litteris tuis, quas iidem Diaconi tui detulerunt, quòd frater Atticus Theſſalonicam veniſſet, quòdque * conſenſum ſuum etiam ſcripturæ profeſſione ſignâſſet, ut de illo non aliud à nobis poſſet intelligi, quàm proprii arbitrii, & ſpontaneæ devotionis fuiſſe, quòd venerat, * quòdque chartulam de obedientiæ ſponſione conſcripſerat: in cujus tamen chartulæ mentione ſignum prodebatur injuriæ. Non enim neceſſarium fuerat, ut obligaretur ſcripto, qui obedientiam ſuam ipſo jam voluntarii adventus probabat officio: unde deplorationibus ſupradicti hæc verba epiſtolæ tuæ teſtimonium præbuerunt, & per hoc, quod non eſt tacitum, nudatum eſt illud, quod ſilentio fuerat adopertum, aditam ſcilicet Illyrici præfecturam, & ſublimiſſimem inter mundanos apices poteſtatem in exhibitionem inſontis Antiſtitis incitatam, ut miſſâ executione terribili, quæ omnia ſibi officia publica ad effectum præceptionis adjungeret, à ſacris Eccleſiæ aditis nullo vel falſo inſimulatus crimine extraheretur Sacerdos: cui non ob moleſtiam ægritudinis, non ob ſævitiam hyemis darentur induciæ, ſed iter aſperum, & periculis

Al. *Commutatio. Philip. 2.*

Al.* *in ſuperbiam.*

*Fortè *an*

Narratio facti.

Al.* *Diaconibus.*

Al.* *ferendo*

Al. *conceſſum.*

Al.* *quòd veram quoque chartulam.*

Violentia in Coëpiſcopum.

plenum per invias nives agere cogeretur. Quod tanti laboris, tantique diſcriminis fuit, ut ex his, qui Epiſcopum comitati ſunt, quidem defeciſſe dicantur. Multum ſtupeo, frater chariſſime, ſed & plurimum doleo, quòd in eum, de quo nihil ampliùs indicaveras, quàm quòd evocatus adeſſe differret, & excuſationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter, & tam vehementer potueris commoveri: præſertim cùm etiam, ſi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua conſulta reſcriberem. Sed ut video benè de meis moribus exiſtimaſti, & quàm civilia pro conſervanda Sacerdotali concordia reſponſurus eſſem, veriſſimè prævidiſti: & ideo motus tuos exequi ſine diſſimulatione properaſti: nè, cùm moderationis noſtræ aliud diſponentia ſcripta ſumpſiſſes, faciendi id, quod factum eſt, licentiam non haberes. An fortè aliquod tibi facinus innotuerat, & Metropolitanum Epiſcopum novi apud ſe criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo eſſe etiam tu nihil ei objiciendo confirmas, ſed etiam ſi quid grave, intolerandumque committeret, noſtra erat expectanda cenſura: ut nil priùs ipſe decerneres, quàm quod nobis * placeret, agnoſceres: vices enim noſtras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem ſis vocatus ſollicitudinis; non in plenitudinem poteſtatis: unde ſicut multùm nos ea, quæ à te piè ſunt curata, lætificant: ita nimiùm ea, quæ ſunt perperam geſta, contriſtant: & neceſſe eſt poſt multarum experimenta cauſarum ſollicitiùs proſpici, & diligentiùs præcaveri, quatinus per Spiritum charitatis, & pacis omnis materia ſcandalorum de Eccleſiis Domini, quas tibi commendavimus, auferatur: præeminente quidem in illis provinciis Epiſcopatus tui faſtigio, ſed amputato totius uſurpationis exceſſu.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I. 3. q. 6. c. Multum ſtupeo.

Al.* placeret cognoſ.

Ut Metropolitanis ſua jura ſerventur.

CAP. XXXII. Igitur ſecundùm Sanctorum Patrum Canones, Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentiâ conſecratos, Metropolitanos ſingularum Provinciarum Epiſcopos, quibus (a) ex delegatione noſtra fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ ſibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus: ita ut à regulis præſtitutis nulla aut negligentiâ, aut præſumptione diſcedant. 25. q. 2. c. Igitur ſec undùm.

Ut à Metropolitanis non laïci, non bigami, non viduarum mariti, ſed irreprehenſibiles ordinentur Epiſcopi.

CAP. XXXIII. In civitatibus, quarum rectores obierint, de ſubſtituendis Epiſcopis hæc forma ſervetur, ut is, qui ordinandus eſt etiam ſi bonæ vitæ teſtimonio ſuſciatur, non laïcus, non Neophytus, nec ſecundæ conjugis ſit maritus, aut qui unam quidem

(a) *Ex delegatione noſtra*] contra Synod. Epheſin. Can. 8.

habeat, vel habuerit, ſed quam ſibi viduam copulârit. Sacerdotum enim tam excellens eſt electio ut hæc, quæ in aliis membris Eccleſiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

Dist. 32. c. omnium Sacerdotum.

Quòd Subdiaconis carnale connubium denegetur.

Cap. XXXIV. Nam cùm extra Clericorum ordinem conſtituris nuptiarum ſocietati, & procreationi filiorum ſtudere ſit liberum arbitrium, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nè Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut & qui habent, ſint tanquam non habentes & qui non habent, permaneant ſingulares. Quod ſi in hoc ordine, qui quartus eſt à capite, dignum eſt cuſtodiri, quantò magis in primo, vel ſecundo, tertiove ſervandum eſt, nè aut Levitico, aut Preſbyterali honore, aut Epiſcopali excellentiâ quiſquam idoneus æſtimetur, qui ſe à voluptate uxoria necdum frænaſſe detegitur?

1. Cor. 7.

Ut nullus invitus ordinetur Antiſtes.

Cap. XXXV. Cum ergo de Summi Sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponatur, quem Cleri, Plebiſque conſenſus concorditer poſtulârint, ita ut ſi in aliam fortè perſonam partium ſe vota diviſerint, Metropolitani judicio is alteri * præferatur, qui majoribus & ſtudiis juvatur, & meritis, tantùm ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur, nè civitas Epiſcopum non opratum aut contemnat, aut oderit, & fiat minùs religioſa, quàm convenit, cui non licuerit habere, quem voluit.

Dist. 63. c. fi.

Al. * *præponatur.*

Codex Canonum. Decreta Leonis I.

Ut Metropolitanus Epiri de electo, quem eſt ordinaturus Epiſcopum, ad Theſſalonicenſem Pontificem referat, & de Metropolitano electo ſimiliter Provinciales Epiſcopi.

Cap. XXXVI. De perſona autem conſecrandi Epiſcopi, & de Cleri, plebiſque conſenſu Metropolitanus Epiſcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia benè placuit ſcire te faciat, ut ordinationem ritè celebrandam tua quoque firmet authoritas, quæ rectis diſpoſitionibus nihil moræ, aut difficultatis debebit afferre, nè gregibus Domini diu deſit cura Paſtorum.

Dist. 65. c. De perſona.

Metropolitano verò defuncto, cùm in locum ejus alius fuerit ſubrogandus, Provinciales Epiſcopi ad civitatem Metropolim convenire debebunt, ut omnium Clericorum, atque omnium civium voluntate diſcuſſâ, ex Preſbyteris ejuſdem Eccleſiæ, vel ex Diaconis optimus eligatur. De cujus nomine ad ruam notitiam Provinciales referant Sacerdotes, impleturi vota poſcentium, cùm quod ipſis placuit, tibi quoque placuiſſe cognoverint. Sicut enim juſtas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante præſumi.

Dist. 63. c. Metropolitano. Item dist. 77. c. 2.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

Ut bina per annum Provincialia Epiſcoporum Concilia celebrentur, & ſi res difficilis emerſerit, nec fuerit Theſſalonicenſis Epiſcopi judicio terminata, ad Romanum referatur Antiſtitem.

Diſt. 81. c. De Conciliis. CAP. XXXVII. De conciliis autem Epiſcopalibus non aliud indicimus, quàm ſancti Patres ſalubriter ordinârunt, ut ſcilicet bini conventus per annos ſingulos habeantur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diverſos Eccleſiæ ordines naſci adſolent, judicetur, ac ſi fortè inter ipſos, qui præſunt, de majoribus (quod abſit) peccatis cauſa naſcitur, quæ Provinciali nequeat examine diffiniri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitanus curabit inſtruere, ut ſi coram poſitis partibus nec tuo fuerit res ſopita judicio, ad noſtram cognitionem, quicquid illud eſt, transferatur.

Ut ſi quis Epiſcopus ſuam deſerens civitatem majorem Sedem ambitus cauſâ petierit, nec illam obtinere poterit, & ſuâ carere debebit.

7. q. 1. c. Si quis Epiſcopus. CAP. XXXVIII. Si quis autem Epiſcopus, civitatis ſuæ mediocritate deſpectâ, adminiſtrationem loci celebrioris ambierit, & ad majorem ſe plebem quâcunque ratione tranſtulerit, à Cathedra quidem pellatur aliena, ſed carebit & propriâ, ut nec illis præſideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per ſuperbiam ſprevit. Suis igitur terminis quiſque contentus ſit, nec ſupra menſuram juris ſui affectet augeri.

Ut nullus alienum Clericum ſollicitare, vel tenere præſumat, ſuo Epiſcopo non præbente conſenſum.

CAP. XXXIX. Alienum Clericum, invito Epiſcopo ipſius nemo ſuſcipiat, nemo ſollicitet, niſi fortè ex placito charitatis id interdantem, accipientemque convenerit: nam graviùs injuriæ reus eſt, qui de fratris Eccleſia id, quod eſt utilius, aut precioſius audet vel allicere, vel tenere. Itaque ſi intra Provinciam res agitur, transfugam Clericum ad Eccleſiam ſuam Metropolitanus redire compellet. Si autem longiùs receſſit, tui præcepti authoritate revocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occaſio relinquatur. *11. q. 2. c. Alienum Clericum.*

Ut in evocandis Provincialibus Epiſcopis à Theſſalonicenſe Pontifice moderatio conſervetur, nè ſub hoc colore Sacerdotalis honor contumeliis addicatur, nec ampliùs quàm bini de Provinciis Epiſcopi, quos Metropolitani probaverint, dirigantur.

CAP. XL. In evocandis autem à te Epiſcopis moderatiſſimum eſſe te volumus, nè per majoris diligentiæ ſpeciem fraternis gloriari videaris injuriis. Unde ſi cauſa aliqua major erit, ob quam rationabile, ac neceſſarium ſit fraternum advocare conventum,

binos de ſingulis Provinciis Epiſcopos, quos Metropolitani crediderint eſſe mittendos, ad fraternitatem tuam venire ſufficiat. *Ut non amplius à ſtatuto Concilii tempore, quàm dies* XV *remorentur Epiſcopi; & ſi inter eos fuerit oborta contentio, cuncta Romano Pontifici ſub geſtorum inſinuatione pandantur: ut ab eo, quòd Deo placuerit, ordinetur.*

CAP. XLI. Ita ut à præſtituto tempore non ultra XV dies, qui convenerint, non retardentur. Si autem in eo, quod cum fratribus tractandum, definiendumve credideris, diverſa eorum fuerit à tua voluntate ſententia, ad nos omnia ſub geſtorum teſtificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur. Ad hunc enim finem omnem affectum noſtrum curamque dirigimus, ut quod ad unitatem concordiæ, & quod ad cuſtodiam pertinet diſciplinæ, nullâ diſſenſione violetur, nullâ deſidiâ negligatur. Et te igitur, frater dilectiſſime, & eos fratres noſtros, qui de tuis offenduntur exceſſibus, cùm tamen non ſimilis ſit omnibus materia querelarum, hortor, & moneo, ut quæ piè ſunt ordinata, ſalubriterque diſpoſita, nullâ concertatione turbentur, nemo quod ſuum eſt, quærat, ſed quod alterius. Et ſicut *2. Cor. 10.* ait Apoſtolus: Unuſquiſque veſ- *Rom. 15.* trûm proximo ſuo placeat in bonum ad ædificationem. Non enim *Rom. 12.* poterit unitatis noſtræ firma eſſe *2. Cor. 12.* compago, niſi nos ad inſepara-

bilem ſoliditatem vinculum charitatis adſtrinxerit: quia ſicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Connexio totius corporis unam ſanitatem, unam pulchritudinem facit. Et hæc quidem connexio totius corporis unanimitatem requirit, ſed præcipuè exigit concordiam Sacerdotum, quibus & ſi dignitas communis non eſt, tamen ordo generalis eſt. Quoniam & inter beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris fuit quædam diſcretio poteſtatis, & cùm omnium par eſſet electio, uni tamen datum eſt, ut cæteris præmineret. De qua forma Epiſcoporum quoque eſt orta diſtinctio. Et magnâ * diſpoſitione proviſum eſt, nè omnes ſibi omnia vendicarent, ſed eſſent in ſingulis provinciis ſinguli, quorum inter fratres haberetur prima ſententia, & rurſum quidam in majoribus urbibus conſtituti ſollicitudinem ejus ſuſciperent ampliorem, per quos ad unam Petri Sedem univerſalis Eccleſiæ cura confluëret, & nihil uſquam à ſuo capite diſſideret. Qui ergo ſcit ſe quibuſdam præpoſitum, non moleſtè ferat aliquem ſibi eſſe prælatum, ſed obedientiam, quam exigit, etiam ipſe dependat; & ſicut non vult gravis oneris ſarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere. Diſcipuli enim ſumus humilis, & mitis ma-

CODEX CANONUM.

DECRETA LEONIS I.

Primatus Petri.

Al.* *ordinatione.*

2. q. 6. c. Quis ſcit. Matth. 23. Matth. 11.

CODEX CANONUM. DECRETA LEONIS I.

giſtri, dicentis : Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris, jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve eſt. Quod quomodo experiemur, niſi & illud in obſervantiam veniat quod idem Dominus ait: Qui major eſt veſtrûm, erit miniſter veſter ; qui autem ſe exaltaverit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Matth. 20. Luc. 22. Luc. 14.

Explicit Epiſtola Leonis ad Anaſtaſium Theſſ.

Incipit ejuſdem Epiſtola ad Nicetam Aquileien.

Leo Nicetæ Epiſcopo Aquileienſi Salutem. Regreſſus ad vos filius meus Adeodatus, Sedis noſtræ Diaconus, dilectionem tuam popoſciſſe memoravit, ut de his authoritatem Apoſtolicæ Sedis acciperes, quæ quidem magnam difficultatem dijudicationis videntur afferre, ſed pro inſpectione temporalium neceſſitatum adhibenda curatio eſt, ut vulnera, quæ adverſitate hoſtilitatis illata ſunt, religionis maximè ratione ſanentur.

Quòd debeant fœminæ, quæ captis viris nupſerant aliis, regreſſis à captivitate viris prioribus copulari, ut quod ſuum eſt unuſquiſque recipiat.

32. q. 1. c. *Cum per bellicam.*

CAP. XLII. Cum ergo per bellicam cladem, & per graviſſimos hoſtilitatis incurſus ita quædam dicatis diviſa eſſe conjugia, ut abductis in captivitatem viris fœminæ eorum remanſerint deſtitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & in aliorum conjugium, ſolitudine cogente, tranſierint, cumque nunc ſtatu rerum, auxiliante Domino, in meliora converſo, nonnulli eorum, qui putabantur periiſſe, remeârint, meritò charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis junctæ ſunt viris, à nobis debeat ordinari. Sed quia novimus ſcriptum, quòd à Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod Deus junxit, homo non ſeparet, neceſſe eſt, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis, quæ hoſtilitas intulit, unicuique id, quod legitimè habuit, reformetur : omnique ſtudio procurandum eſt, ut recipiat unuſquiſque quod proprium eſt.

Prov. 19 & 26. *Matth. 19.*

Quòd non probetur eſſe culpabilis, qui uxorem capti in matrimonio videtur eſſe fortius.

CAP. XLIII. Nec tamen culpabilis judicetur, & tanquam alieni juris pervaſor habeatur, qui perſonam ejus mariti, qui jam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captivitatem ducti ſunt pertinebant in jus alienum tranſire potuerunt, & tamen plenum juſtitiæ eſt, ut iiſdem reverſis propria reformentur. Quòd ſi in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus, ac poſſeſſionibus ritè ſervatur, quantò magis in conjugiorum redintegratione faciendum eſt, ut quod bellicâ neceſſitate turbatum eſt, pacis remedio reformetur.

Ut ſi

Ut ſi viri de captivitate regreſſi, intemperantiâ uxorum offenſi non fuerint, & voluerint eas in conjugium recipere, liberam habeant facultatem.

CAP. XLIV. Et ideo ſi viri poſt longam captivitatem reverſi ita in dilectione ſuarum conjugum perſeverent, ut eas cupiant in ſuum redire conſortium, omittendum eſt, & inculpabile judicandum, quod neceſſitas intulit, & reſtituendum eſt quod fides poſcit.

Ut ſi mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut impiæ, Eccleſiaſticâ communione privandæ ſint.

CAP. XLV. Si autem aliquæ mulieres ita poſteriorum virorum amore ſunt captæ, ut malint his cohærere, quàm ad legitimum redire conſortium, meritò ſunt notandæ, ita ut etiam Eccleſiaſticâ communione priventur, quæ de re excuſabili contaminationem criminis elegerunt, oſtendentes ſibimet pro ſua incontinentia placuiſſe, quod juſta remiſſio poterat expiare. Redeant ergo ad ſuum ſtatum voluntariâ redintegratione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio neceſſitatis extorſit: quia ſicut hæ mulieres, quæ reverti ad viros ſuos noluerint, impiæ ſunt habendæ, ita illæ, quæ in affectum ex Deo initum redeunt, meritò ſunt laudandæ.

Captivis aut errore, aut fame, non veneratione cibos immolatitios edere compulſis pœnitentia concedenda.

CAP. XLVI. De his autem Chriſtianis, qui inter eos, à quibus fuerant captivati, immolatitiis cibis aſſeruntur eſſe polluti, conſultationi charitatis tuæ hoc etiam reſpondendum eſſe credidimus, ut pœnitentiæ ſatisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione penſanda eſt. Et ſive hoc error extorſerit, ſive fames ſuaſerit, non dubitetur abolendum, cùm hujuſmodi cibus pro metu, aut indigentiâ, non pro religionis veneratione ſit ſumptus.

Quod hi qui ad iterationem baptiſmi vel vi, vel timore coacti animos inclinârunt, pœnitentiæ ſint ſublevandi remedio: ita ut ſenilis ætatis, parvulorum quoque, & ægritudinum, cæterarumque neceſſitatum habeatur ſollicitâ conſideratione reſpectus.

CAP. XLVII. Hi verò, de quibus ſimiliter dilectio tua nos credidit conſulendos, qui ad iterandum baptiſmum vel metu coacti, vel errore traducti ſunt, & nunc ſe contra Catholicæ Fidei Sacramentum egiſſe cognoſcunt, ea eſt cuſtodienda moderatio, quâ in ſocietatem noſtram non niſi per pœnitentiæ remedium, & per impoſitionem Epiſcopalis manus, communionis recipiant unitatem. Tempora pœnitudinis, habitâ moderatione, tuo conſtituenda

26. q. 7. c. *Tempora.*

judicio, prout converſorum animos inſpexeris eſſe devotos, pariterque etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorum quorumque, aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates. In quibus ſi quis ita graviter urgeatur, ut dum adhuc pœnitet, de ſalute ipſius deſperetur, oportet ei per Sacerdotalem ſollicitudinem communionis gratiâ ſubveniri.

CODEX. CANONUM DECRETA LEONIS I.

Ut hi qui ab Hæreticis baptizati ſunt, ſolâ Sancti Spiritus invocatione firmentur.

2. q. 2. c. Hi qui bapt.

CAP. XLVIII. Nam hi, qui baptiſmum ab Hæreticis acceperunt, cùm baptizati antea non fuiſſent, ſolâ Sancti Spiritus invocatione per impoſitionem manuum confirmandi ſunt, quia formam tantùm baptiſmi ſine ſanctificationis virtute, ſumpſerunt. Et hanc regulam, ut ſcitis, ſervandam in omnibus Eccleſiis prædicamus, ut lavacrum ſemel initum nullâ iterarione violetur, dicente Apoſtolo, Unus Deus, una Fides, unum Baptiſma, cujus ablutio nullâ iteratione temeranda eſt, ſed, ut diximus, ſola ſanctificatio Spiritus Sancti invocanda eſt, ut quod ab Hæreticis nemo accipit, à Catholicis Sacerdotibus conſequatur. Hanc autem Epiſtolam noſtram, quam ad conſultationem tuæ fraternitatis emiſimus, ad omnes fratres, & Comprovinciales tuos Epiſcopos facias pervenire, ut omnium obſervantiæ data proſit authoritas. Datum XII Kal. Aprilium, Conſſ. Majoriano Auguſto.

Ibidem c. Hanc regulam.

Epheſ. 4.

In cauſa Lupicini Epiſcopi Leo univerſis Epiſcopis per Cæſarienſem Mauritaniam conſtitutis.

CAP. XLIX. Cùm de ordinationibus Sacerdotum quædam apud vos illicitè uſurpata crebrior ad nos commeantium ſermo perferret, ratio pietatis exegit, ut pro ſollicitudine (quam univerſæ Eccleſiæ ex Divina inſtitutione dependimus) rerum fidem ſtuderemus agnoſcere, vicem curæ noſtræ proficiſcenti à nobis confratri, & Conſacerdoti noſtro Potentio delegantes, qui ſecundùm ſcripta, quæ per ipſum ad vos direximus, de Epiſcopis, quorum culpabilis ferebatur electio, quid veritas haberet, inquireret, nobiſque omnia fideliter indicaret. Unde quia idem pleniſſimè notitiæ noſtræ cuncta reſeravit, & ſub quibus, qualibuſque Rectoribus quædam Chriſti plebes in partibus Provinciæ Cæſarienſis habeantur, ſincerâ nobis relatione pateſecit, neceſſarium fuit, ut dolorem cordis noſtri, quo pro Dominicorum gregum periculis æſtuamus, datis nunc quoque ad dilectionem veſtram litteris promeremus, mirantes tantùm apud vos per occaſionem temporis impacati aut ambientium præſumptionem, aut tumultum valuiſſe popularem, ut indignis quibuſque, & longè extra Sacerdotale meritum conſtitutis paſtorale faſtigium, & gubernatio Eccleſiæ dederetur. Non eſt hoc conſulere populis, ſed nocere; nec præſtare regimen, ſed augere

Diſt. 61. c. Miramur.

discrimen. Integritas enim præsidentium salus est subditorum, & ubi est incolumitàs obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ. Principatus autem, quem aut seditio contulit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus * atque actibus non offendit, ipsa tamen initii sui est pernicioſus exemplo, & difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. Quòd si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter, scienterque curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præpostèrum, quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiæ Domini status, & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore * non inveniatur in capite. Ubi est illa beati Pauli Apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio quâ in persona Timothei omnium Christi Sacerdotum numerus eruditur, & unicuique nostrûm dicitur, Manus citò nemini imposueris, neque communices peccatis alienis? Quid est citò manus imponere, nisi antè ætatem maturitatis, antè tempus examinis, antè meritum obedientiæ, laboris, antè experientiam disciplinæ Sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi & talem effici ordinantem, qualis est ille, qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo * Sacerdote judicium, ita gravi semetipsum afficit damno, qui in suum collegium adsumit indignum. Non ergo in cujusquam persona prætermittendum est, quod in statutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit contra divinæ legis præcepta collatus. Dicente enim Apostolo, ut inter alias * electionis regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse, aut esse constiterit. Tàm sacrata semper habita est ista præceptio, ut etiam de muliere Sacerdotis eligendi eadem intelligeretur servanda conditio: ne fortè illa, * priusquam in matrimonium ejus veniret, qui aliam non habuisset uxorem, alterius viri esset experta conjugium. Quis igitur * dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti penetratur injuriam, cùm huic magno, venerandoque mysterio nec divinæ quidem legis statuta defuerint, quibus evidenter est definitum, ut Virginem Sacerdos accipiat, & alterius thori nesciat conjugis, quæ uxor futura est Sacerdotis? Jam tum enim in Sacerdotibus figurabatur Christi & Ecclesiæ spiritale conjugium, ut quoniam vir caput est mulieris, discat sponsa verbi non alium virum nolle, quàm Christum, qui meritò unam elegit, unam diligit, & aliam præter ipsam suo consortio non adjungit. Si ergo etiam in veteri testamento hæc Sacerdotalium conjugiorum forma servata est, quanto magis sub Evangelii gratia constituti Apostolicis debemus servire præceptis? Ut quamlibet quis bonis moribus præditus, &

1. q. 1. c. *Principatus.*

Al.* *torque*

Al.* *Non fit. Citò manus imponendæ non sunt.* 1. *Tim.* 5.

Dist. 78. *Quid est.*

Al.* *Sacerdotem.*

1. *Tim.* 3.

Al.* *electiones regularis Virginem ducere uxorem.*

Al.* *quæ in societatem ejus.*

Al.* *tolerare.*

Levit. 21. *Ezech.* 44.

Ephes. 5. 2. *Cor.* 11.

CODEX CANONUM. *DECRETA LEONIS I.*

ſanctis operibus inveniatur ornatus, nequaquam tamen vel ad Diaconi gradum, vel ad Presbyterii honorem, vel ad Epiſcopatûs culmen aſcendat, ſi aut ipſum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri fuiſſe claruerit? 1. *Tim.* 3. Monente verò Apoſtolo, atque dicente: Et hi autem probentur primùm, & ſic miniſtrent. Quid aliud intelligendum putamus, niſi ut in his provectionibus non ſolùm matrimoniorum caſtimoniam, ſed etiam laborum merita cogitemus, nè aut à baptiſmo novellis, aut à ſæculari actu repentè converſis officium paſtorale credatur. Cùm per omnes gradus militiæ Chriſtianæ de incrementis profectuum debeant æſtimari, an poſſint cuiquam majora committi, meritò beatorum Patrum venerabiles ſanctiones, cùm de Sacerdotum electione loquerentur, * eoſdem ut idoneos ſacris adminiſtrationibus cenſuerunt, qui multo tempore per ſingulos officiorum gradus provecti, experimentum ſui probabile præbuiſſent, ut unicuique teſtimonium vitæ ſuæ actuum fuerum ratio * perhiberet. Si enim ad honores mundi ſine ſuffragio temporis, ſine merito laboris indignum eſt pervenire, & notarii ambitus ſolent, quos probitatis documenta non adjuvant, quàm diligens, & quàm prudens habenda eſt diſpenſatio divinorum munerum, & cœleſtium dignitatum? nè in aliquo Apoſtolica, & Canonica decreta violentur, & his Eccleſia Domini regenda credatur, qui legitimarum inſtitutionum neſcii, & totius humilitatis ignari non ab infimis ſumete incrementum, ſed à ſummis volunt habere principium, cùm valde iniquum ſit, & abſurdum, ut imperiti magiſtris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis. In domo quidem magna neceſſe eſt, ſicut Apoſtolus * dixit, ut vaſa diverſa ſint, quædam aurea, & argentea, quædam verò lignea, & fictilia, ſed horum miniſterium pro materiæ qualitate * dividitur, nec eſt pretioſorum idem uſus, & vilium. Nam inordinata erunt omnia, ſi fictilia aureis, & poſt lignea præferuntur argenteis. Sicut autem in ligneis & fictilibus eorum hominum ſpecies figuratur, qui nullis adhuc virtutibus nitent, ita in aureis & argenteis hi ſine dubio declarantur, qui per longæ eruditionis ignem, & per fornacem diuturni laboris excocti aurum probatum, & argentum purum eſſe meruerunt. Quibus ſi merces pro devotione non tribuitur, omnis Eccleſiaſtica diſciplina reſolvitur: omnis ordo turbatur, dum in Eccleſia, qui nullum ſubierunt miniſterium, peverſo eligentium judicio indebitum obtinent principatum. Cùm ergo inter vos tantùm valuerint aut ſtudia populorum, aut ambitus ſuperborum, ut non ſolùm Laïcos, ſed etiam ſecundarum uxorum viros, aut viduarum maritos ad officium cognoſcamus paſtorale provectos: nonne apertiſſimæ exigunt cauſæ, ut Eccleſiæ in quibus iſta commiſſa ſunt, judicio ſeveriore * repurgentur, & non ſolùm in

Nè ordinentur indigni.

* Fortè *eos dignum.*

Al. * *perhibetur.*

Al.* *differit* 2. *Tim.* 2.

Al.* *diſcernitur, nec idem eſt pretioſorum uſus & vilium.*

Indignorum promotio.

2. *q.* 7. *c. Exigunt cauſæ.*

Al.* *purgentur.*

tales Præſules, ſed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur? Sed circumſtant nos hinc manſuetudo clementiæ: hinc cenſura juſtitiæ: & quia univerſæ Sedis Apoſtolicæ pietate compellimur, ita noſtram temperare ſententiam, ut trutinato pondere dilectorum, quorum utique non
Al.* *credamus.* una menſura eſt, quædam * definiamus utcumque toleranda, quædam verò penitus amputanda. Eos enim qui vel ſecundas nuptias inierunt, vel viduarum ſe conjugio ſociârunt, nec Apoſtolica, nec legalis authoritas Sacerdotium obtinere permittit. Et multò magis illum, ſi fuerit in veſtro judicio confutatus, qui, ſicut ad nos relatum eſt, duarum ſimul eſt maritus uxorum, * & illum, qui ab uxore dimiſſus, alteram duxiſſe perhibetur. Cæteros verò, quorum provectio hoc tantùm reprehenſionis incurrit, quòd ex Laïcis ad officium Epiſcopale delecti ſunt, neque ex hoc, quòd uxores habent, poſſunt eſſe culpabiles, ſuſceptum Sacerdotium tenere permittimus non præjudicantes Apoſtolicæ Sedis ſtatutis, nec
Nic. Conc. c. 2. beatorum Patrum regulas reſolventes, quibus ſalubriter conſtitutum eſt, nè primum, aut ſecundum, aut tertium in Eccleſia gradum quiſquam Laïcorum, quibuſlibet ſuffragiis fulrus aſcendat priuſquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc utcunque patimur eſſe veniale, inultum poſtmodum eſſe non poterit, ſi quiſquam id, quod omnino interdicimus, * uſurpare præſumpſerit. Quia remiſſio peccati non dat licentiam delinquendi, neque quod potuit aliquâ ratione concedi, fas erit ampliùs impunè committi. Cùm itaque de omnibus fere, quæ fratris noſtri Potentii relatio continebat, pleniſſimè dilectionem veſtram per David fratrem, & Coëpiſcopum noſtrum, qui & Sacerdotii merito nobis eſt probatus, & moribus videatis inſtructum, ſupereſt, fratres; ut concorditer & ſalubres ſuſcipiatis hortatus, & nihil per contentionem agentes, ſed ad omne ſtudium devotionis unanimes divinis,
Al.* *pareatis:* & Apoſtolicis conſtitutionibus * ſerviatis, & nullo patiamini providentiſſima Canonum decreta violari. Quæ enim nunc certarum remiſimus conſideratione cauſarum, antiquis deinceps cuſtodienda ſunt regulis, nè quod ad tempus piâ lenitate conceſſimus,
Al.* *poſtulatione.* juſta * poſt hæc ultione plectamus, in eos ſpecialiùs & propenſiùs commovendi, qui in Epiſcopis ordinandis Sanctorum Patrum ſtatuta neglexerint, & quos refutare debuerint, conſecraverint. Unde ſi qui Epiſcopi talem conſecraverint Sacerdotem, qualem eſſe non liceat, etiamſi aliquo modo damnum proprii honoris evaſerint, ordinationis tamen jus ulteriùs non habebunt, nec unquam ei Sacramento intererunt, quod neglecto Divino judicio immeritò præſtiterunt. Illud ſanè, quod ad Sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus Canonum ſtatuta ſervari: ut non in quibuſ-

2. q. 2. Si qui Epiſcopi.

Et 2. 25. q. 2. Si qui.

Diſt. 80. Illud ſanè.

CODEX CANONUM. *DECRETA LEONIS I.*

libet locis, neque in quibuſcunque caſtellis, & ubi antè non fuerunt Epiſcopi, conſecrentur: cùm ubi minores ſunt plebes, minoreſque conventus, Preſbyterorum cura ſufficiat. Epiſcopalia autem gubernacula non niſi majoribus populis, & frequentioribus civitatibus oporteat præſidere, nè quod Sanctorum Patrum divinitus inſpirata decreta vetuerunt, viculis, & poſſeſſionibus vel obſcuris, & ſolitariis municipiis tribuatur Sacerdotale faſtigium, & honor, cui debent excellentiora committi, ipſâ ſui numeroſitate vileſcat. Quod nunc in ſua Diœceſi Reſtitutus Epiſcopus factum eſſe cauſatus eſt, & rationabiliter poſtulavit, ut ſi Epiſcopi eorum locorum, in quibus non debuerant ordinari, humanâ conditione deceſſerint, loca ipſa ad jus ejus Antiſtitis redeant, cujus fuerint ante priora, & inutile eſt, ut Sacerdotalis dignitas inconſideratâ ordinandis facilitate ſuperfluâ multiplicatione minuatur.

Ex Sardic. Conc. c. 6.

Similis Canon ponitur 32, q. 5.

De his autem, quæ in ſacro virginitatis propoſito conſtitutæ barbaricam pertulêre violentiam, & integritatem pudoris non animo, ſed corpore perdiderunt, ea nobis videtur ſervanda moderatio, ut neque * Viduarum dejiciantur gradu, nec in ſacrarum, & perſeverantium Virginum numero cenſeantur: quibus, ſi in omnibus virginalibus perſeverant, & caſtimoniæ ſoliditatem mente cuſtodiunt, Sacramentorum non eſt neganda communio, quia injuſtum eſt illas in eo vel argui, vel notari, quod non voluntas amittit, ſed vis hoſtilis eripuit. Cauſam quoque Lupicini* Epiſcopi illic jubemus audiri, cui multum, & ſæpius poſtulanti communionem, * ac rationem reddimus, quoniam cùm ad noſtrum judicium provocaſſet, immerito eum pendente negotio, à communione videbamus fuiſſe ſuſpenſum. Adjectum etiam illud eſt, quòd huic temere ſuperordinatus eſſe cognoſcitur, qui non debuit ordinari, antequam Lupicinus in præſenti poſitus, aut confutatus, aut certè confeſſus juſtæ poſſet ſubjacere ſententiæ, * ut vacantem locum, quemadmodum diſciplina Eccleſiaſtica exigit, is, qui conſecrabatur, acciperet. Si quæ verò aliæ emerſerint cauſæ, quæ ad ſtatum Eccleſiarum, & ad concordiam pertineant Sacerdotum, illic ſub timore Domini volumus judicio ventilentur, & de componendis, atque compoſitis omnibus ad nos relatio plena mittatur: ut ea, quæ juxta Eccleſiaſticum morem juſtè, & rationabiliter fuerint definita, noſtra quoque ſententia roborentur. Dat. IV Id. Auguſti.** ** *Ann. chriſti 442.*

Illæ autem famulæ Dei.

Hic irritus videtur Canon Aurelii de non appellando ad Tranſmarina judicia.

Al.* *in viduarum.*

Al.* *convocantem.* * Forté *tunc vacantem.*

Expliciunt Decreta Papæ Leonis.

PLATINA DE HILARIO PAPA.

HILARIUS, natione Sardus, Patre Crispino, ad Leonis tempora pervenit. Hic instituit, nè Pontifices deinceps successorem sibi deligerent, quæ institutio ad omnes Ecclesiasticos gradus pertinet. Fecit & decretalem, ac per universum orbem sparsit, Epistolas quoque conscripsit de fide Catholica. In baptisterio autem Constantinianæ Basilicæ tria oratoria ædificavit auro, & pretiosis lapidibus distincta, tribus Sanctis dedicata, Joanni Baptistæ, Joanni Evangelistæ, & Sanctæ Cruci, quorum januæ erant æneæ, argento exlato claræ. In oratorio autem τῦ σταυρῶ I. Crucis erat lignum Crucis, auro clausum, & ornatum gemmis. Stabat & eo loci Agnus aureus II librarum in columna Onychina. Antè oratorium erant columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur Hecaton. In fonte Joannis erat lucerna aurea librarum decem, cervi argentei tres LXXX librarum aquam fundentes, columba aurea duarum librarum. Addidit & oratorium Sancti Stephani Baptisterio Lateranensi. Duas quoque bibliothecas apud eundem locum ædificavit. Ad lunam verò Monasterium in urbe struxit. Omitte dona templis oblata, quæ quidem propè infinita fuere ex auro, argento, marmoribus, & gemmis. Ubi autem ea peregisset, quæ ad optimum Pontificem pertinebant, tum in extruendis templis, ornandisque, tum & docendo, admonendo, castigando, eleëmosynasve, ubi erat opus præbendo, moritur. Creatis prius de more quinque & XX Presbyteris, Diaconis quinque, Episcopis duobus & XX. Sepelitur autem in crypta S. Laurentii apud corpus beati Sixti. Sedit annis VII, Mens. III, Dies X.

Opera oratoria Hilarii.

Dona & virtutes ejus.

CODEX CANONUM.

Tituli Decretorum (a) *Papæ Hilarii, numero VI.*

DECRETA HILARII.

1 SYNODUS habita in Baſilica beatæ Mariæ.
2 Adlocutio (b) Papæ Hilarii in eodem conventu.
3 Epiſtola prima Aſcanii, vel univerſorum Epiſcoporum ad Hilarium Papam.
4 Epiſtola ſecunda Aſcanii Tarraconenſis Provinciæ.
5 Subſcriptio Epiſcoporum, qui fuerunt in Synodo.
6 Præceptum Hilarii Epiſcopi ad Aſcanium de eadem cauſa.

Incipiunt (c) *Regulæ Hilarii* * *Flabio Baſilico & * Hermineric VV. CC. Conſſ.*

* *Lego* Flavio. *Al.* *Hermico.

Al.* *XVI. SS. lego Supra ſcriptæ.*

SUB die * XIII kalendarum Decembrium, reſidente viro (d) venerabili Hilario Papa in Baſilica Sanctæ Mariæ, & Maximo Taurini civitatis Provinciæ Galliarum. Ingenuo (e) Ebrodiunenſi Provinciæ SS. Mediolanenſi Provinciæ SS. Saturnino * (f) Abinionenſi Provinciæ SS.

* Lego *Avinione nſi*

Petro Portuenſi, *Primo* Atellano, *Gaudentio* Abitienſi, *Paulino* * Aquæbienſi, *Palladio* Salpinati, *Sotere* Neapolitano, *Tiburtio* Capuano, *Felice* Lunenſi, *Euſebio* Senenſi, *Juſto* Faberino, *Concordio* Barino, *Caprario* Caſitano, *Conſtantino* Aquinati, *Prætextato* Interamnano, *Claudio* Pauſalano, *Adeodato* Veliterno, *Criſpiano* Subauguſtano, *Servo dei* Nomentano, *Hilario* Amerino, *Paulo* Foranovano, *Apuleio* Tarquinienſi, *Aſterio* Gabinati, *Aſterio* Forojulienſi, *Gaudentio* Vacconenſi, *Gaudentio* Scyllateno, *Eubodio* Triſenenſi, *Majoriano* Aſtenſi, *Felice* Sipontino, *Urano*, *Januario* Prænestino, *Adeodato* Cumano, *Tiberio* Curium Sabinorum, *Gerontio* Camerino, *Lucifero* Tiſernis Metauris, *Romano* Albanenſi, *Florentio* Taleſino, *Candido* Tiburtino, *Euſebio* Sutrino, *Gaudentio* Antiatino, *Projectio* Nepoſino, *Philippo* Numanati, *Reſtituto* & * *Octabio* Aphris.

* Lego Aquevinenſi.

* *Lego* octavio.

RESIDENTIBUS ETIAM UNIVERSIS PRESBYTERIS, Aſtantibus quoque Diaconis.

(a) *Papæ Hilarii*] *Hilari.*
(b) *Papæ Hilari*] *Hilarii.*
(c) *Regulæ Hilarii*] *Hilari.*
(d) *Venerabili Hilario*] *Hilaro.*
(e) *Ebrodiunenſi*] *Ebroduneſi.*
(f) *Abinionenſi*] *Abinonenſi.*

Hilarius

Hilarius Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ, urbis Romæ, Synodo præſidens dixit.

CODEX CANONUM.

DECRETA HILARII.

QUONIAM religioſus, Sancto Spiritu congregante, conventus hortatur, ut quæcumque pro diſciplina Eccleſiaſtica neceſſaria ſunt, curâ diligentiore tractemus: ſi placet, fratres, ea quæ ad ordinationum tenorem pertinent, juxta divinæ legis præcepta, & Nicænorum Canonum conſtituta, ita adjuvante Domino in omne ævum manſura ſolidemus, ut nulli fas ſit ſine ſtatus ſui periculo vel divinas Conſtitutiones, vel Apoſtolicæ Sedis Decreta temerare, quia nos, qui potiſſimi Sacerdotis adminiſtramus officia, talium tranſgreſſionum culpa reſpiciet, ſi in cauſis Dei deſides fuerimus inventi, quia meminimus, quod timere debemus qualiter comminetur Dominus negligentiæ Sacerdotum, ſiquidem reatu majore delinquit, qui potiori honore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum ſublimitas dignitatum. Cavendum ergo imprimis eſt, nè ad * ſacros gradus, ſicut geſtis prioribus antè præſcriptum eſt, quiſquam, qui uxorem non virginem duxit, * aſpiret. Repellendus eſt etiam quiſque, qui in ſecundæ uxoris nuptias contra Apoſtolica præcepta convenit. Inſcii quoque litterarum, necnon & aliqua membrorum damna perpeſſi, & hi, qui ex pœnirentibus ſunt, ad ſacros ordines aſpirare non audeant. Quiſquis talium conſecrator extiterit, factum ſuum ipſe diſſolvet, & quod commiſit illicitè, aut à deceſſoribus ſuis invenit admiſſum, ſi proprium periculum vult vitare, damnabit: nos enim in nullo volumus ſeveritatem ultionis exercere. Sed qui in cauſis Dei contumaciâ, vel * delicto deliquerit, aut ipſe quod perperam * fecit, abolere noluerit, in ſe quicquid in alium non reſecârit, inveniet. Quod ut deinceps poſſit tenaciùs cuſtodiri, ſi placet, omnes cauſas, & ſubſcriptiones proprias commodate: ut Synodali judicio aditus claudatur illicitus.

25. q. 1. c. *Nulli fas ſit.*

Epoch. 3. & 33 Diſt. 34. Curandum eſt.

Al. * *ſacratos.*

Al. * *aſpiceret.*

Diſt. 55. c. Pœnitentes vel inſcii.

55. q. 3. c. *Quod quis commiſit.*

*Fortè delectu.

Al. * *facit.*

Ab univerſis Epiſcopis, & Presbyteris acclamatum eſt.

EXAUDI Chriſte, Hilario vita, D. VI. Hæc confirmamus, hæc docemus, D. VIII. Hæc tenenda ſunt, hæc ſervanda ſunt, D. V. Doctrinæ veſtræ gratias agimus, D. X. Iſta ut in perpetuum ſerventur, rogamus, D. XV. Per Dominum Petrum, ut in perpetuum ſerventur rogamus, D. VIII. Hæc præſumptio numquam fiat, D. X. Qui hæc violaverit, in ſe inveniet, D. VII. Et, facto ſilentio.

D. VI. Dictum eſt ſexies. D. VIII. Dictum eſt octies.

CODEX CANONUM. DECRETA HILARII.

Hilarius Epiſcopus dixit.

PRÆTEREA, Fratres, nova, & inaudita, ſicut ad nos, miſſis de Hiſpaniis epiſtolis, ſub certa * relatione pervenit, in quibuſdam locis pervetſitatum ſemina ſubinde naſcuntur. Denique nonnulli Epiſcopatum, qui nonniſi meritis præcedentibus datur, non divinum munus, ſed hæreditarium * putant eſſe compendium, & credunt, ſicut res caducas, atque mortales, ita Sacerdotium, velut legali, aut teſtamentatio jure poſſe dimitti. Nam plerique Sacerdotes in mortis confinio conſtituti in locum ſuum feruntur alios deſignatis nominibus ſubrogare: ut ſcilicet non legitima expectetur electio, ſed defuncti gratificatio pro populi habeatur aſſenſu. Quod quàm grave ſit æſtimate: atque ideo, ſi placet, etiam hanc licentiam generalitet de Eccleſiis auferamus, nè quod turpe dictu eſt, hujuſmodi ſe putet debere, quod Dei eſt. Ut autem quod ad nos perlatum eſt, ad veſtram etiam poſſit pervenire notitiam, Hiſpanorum fratrum, & Coepiſcoporum noſtrorum ſcripta legantur. Paulus notarius recitavit.

Al.* *religione. ſed malè.*

Al.* *putantes eſſe comtendium credunt. q. d. i. e. Plerique Sacerdotes.*

Beatiſſimo, & Apoſtolicâ reverentiâ à nobis in Chriſto colendo Papæ Hilario Aſcanius, & univerſi Epiſcopi Tarraconenſis Provinciæ.

QUONIAM cutam Apoſtolatus veſter de Provinciarum ſuarum Sacerdotibus gerat, filio noſtro illuſtri Vincentio Duce Provinciæ noſtræ referente cognovimus, cujus impulſu votum noſtrum in * auſu ſcribendi pronâ devotione ſurrexit. Ergo provinciali litterario ſermone debita cotonæ veſtræ obſequia deferentes, his, quæſumus, ut dignatione, quâ cæteros etiam humilitatem noſtram in orationibus veſtris in mente habere dignemini, beatiſſimâ, & Apoſtolicâ reverentiâ, in Chriſto à nobis colende Patet, illud ſpecialiùs deprecantes, ut factum noſtrum, quod tam voto penè omnis Provinciæ, quàm exemplo vetuſtatis in notitiam * noſtram defetur, perpenſis affectionibus noſtris roborare dignemini. Et cùm legeret, ab univerſis Epiſcopis, & Presbyteris acclamatum eſt.

*Forté *auſum*.

* Lego *veſtram*.

X. *d. cles.* Exaudi, Chriſte, Hilario vita. Dictum eſt X. Hæc præſumptio nunquam fiat. D. VI. Quæ Dei ſunt, ab homine dari non poſſunt. Dictum eſt VI. Pet domnum Petrum ut in perpetuum ſerventur. D. VI. Hæc ut reſerventur rogamus.

Hilarius Epiſcopus dixit, lege. Paulus Notarius recitavit.

Falli narratio. Epiſcopus Varohienſium civitatis Sanctus Nundinarius ſortem explevit conditionis humanæ, hic Epiſcopo venerabili fratri noſtro

Irenæo, quem ipſe antea in Diœceſi ſua nobis volentibus conſtituerat, derelinquens ei, quod potuit habere paupertas ſupremæ voluntatis arbitrio, in locum ſuum ut ſubſtitueretur, optavit; ſed defuncti judicium in ejus meritum non vacillat. Et cùm legeret, Probus Epiſcopus è conſeſſu ſurgens dixit: Illud licuit, hoc non licuit. Succeſſores Deus dat; authoritate veſtrâ reſiſtite huic rei per Apoſtolatum veſtrum.

CODEX CANONUM. *DECRETA HILARII.*

Hilarius Epiſcopus dixit: Percurre quæ cœperas. Paulus Notarius recitavit. Siquidem omnis Clerus, & Plebs ejuſdem civitatis, & optimi, & plurimi Provinciales, ut idem ejus locum obſervaret, à nobis ſperaverunt dato conſenſu, nos cogitantes defuncti judicium, & probantes ejus vitam, & eorum nobilitatem, atque multitudinem, qui petebant, ſimul & utilitatem Eccleſiæ memoratæ, optimum duximus, ut tanto Sacerdoti, qui ad divina migraverat, non minoris meriti ſubſtitueretur Antiſtes, præſertim cùm Eccleſia illius municipii, in qua antè fuerat ordinatus, ſemper hujus civitatis Eccleſiæ fuiſſe Diœceſis conſtet. Ergo ſuppliciter precamur Apoſtolarum veſtrum, ut humilitatis noſtræ quod juſtè à nobis videtur factum, veſtrâ authoritate firmetis. Jam dudum ſanè queſti fueramus litteris noſtris de præſumptione Sylvani Epiſcopi, & miramur, quòd nulla Apoſtolatûs veſtri reſponſa ſuſcepimus: nunc hæc eadem ſuggerentes petimus, ut quid ſuper his rebus obſervandum ſit, Apoſtolicis ſermonibus nos dignemini informare. Et nè forſitan per negligentiam portitoris, aut per longinqui itineris difficultatem humilitatis noſtræ ad vos. ſcripta non potuerint ex hoc negotio pervenire, etiam ſuggeſtionem noſtram maluimus iterare. Et ſubſcriptio. Orantem pro nobis Sanctum Apoſtolatum veſtrum jugi ævo divina conſervet æternitas nobis omnibus, & Eccleſiæ ſuæ, Domine verè noſter, & Apoſtolice Papa.

Hilarius Epiſcopus dixit: Alia Epiſtola recitetur. Paulus Notarius recitavit.

Domino beatiſſimo, & Apoſtolicâ reverentiâ à nobis in Chriſto colendo Papæ Hilario Aſcanius, & univerſi Epiſcopi Tarraconenſis Provinciæ.

ETIAMSI nulla extaret neceſſitas Eccleſiaſticæ diſciplinæ, expetendum revera nobis fuerat illud privilegium Sedis veſtræ, quo ſuſceptis regni clavibus, poſt reſurrectionem Salvatoris per totum orbem beatiſſimi Petri ſingularis prædicatio univerſorum illuminationi proſpexit; cujus Vicarii principatus, ſicut eminet, ita metuendus eſt ab omnibus, & amandus. Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui ſine querela ſervitis, ad fidem

Authoritas Rom. Pont.

CODEX CANONUM. DECRETA HILARII. Rom. 2.

recurrimus Apoſtolico ore laudatam, inde reſponſa quærentes, unde nihil errore, nihil præſumptione, ſed Pontificali totum deliberatione præcipitur. Cùm hæc ita ſe habeant, eſt tamen inter nos falſus frater, cujus præſumptione ſicut diutius tacere non licuit, ita & loqui futuri judicii neceſſitas imperavit. Sylvanus quidem, Epiſcopus Calaguræ, in ultima parte noſtræ Provinciæ conſtitutus, divinationes ſibi indebitas uſurpando humilitatem noſtram ad hoc uſque perduxit, ut contra ejus vaniſſimam ſuperſtitionem, Sedis veſtræ unicum remedium flagitemus. Hic namque jam antè ſeptem aut octo ampliùs annos, poſtponens Patrum regulas, & veſtra inſtituta deſpiciens nullis petentibus populis Epiſcopum ordinavit, cujus properum factum exiſtimantes fraternâ & pacificâ poſſe admonitione ſanari, * profecit in pejus. Denique contra vetuſtatem Canonum, contra Synodi conſtituta, alterius fratris noſtri Presbyteri, ſpiritu tantùm præſumptionis accenſus, in eodem loco, qui illi fuerat deſtinatus, cui invito, & repugnanti impoſuerat manus, & qui noſtro jam cœtui fuerat adgregatus, Epiſcopum fecit. Hinc factum eſt, ut de ejus miſerrima temeritate ad nos Cæſarauguſtanæ urbis Epiſcopus frater noſter univerſa referret, cujus diligentia & ſollicitudo admodum proſpexerat, ſi in aliquo profuiſſet. Siquidem cunctis in vicinia poſitis Epiſcopis, nè ſe ſchiſmatico adjungerent, frequentiſſimè contradixit; ſed obſtinatione damnabili totum, quod erat illicitum, & quod nobis pudor eſt dicere, non erubuit ſolus ille committere. Proinde quia his præſumptionibus, quæ unitatem dividunt, quæ Schiſma faciunt, velociter debet occurri, quæſumus Sedem veſtram, ut quod ſuper hac parte obſervare velitis, Apoſtolicis affatibus inſtruamur, quatinus fraternitate collectâ, prolatis in medium venerandæ Synodi conſtitutis, contra rebellionis ſpiritum veſtrâ authoritate ſubnixi, quid oporteat & de * ordinatione & de ordinato fieri, intelligere, Deo juvante, poſſimus. Erit profectò veſter triumphus, ſi Apoſtolatûs veſtri temporibus, quod Sancti Petri cathedra obtinet, Catholica audiat Eccleſia, ſi novella zizaniorum ſemina fuerint extirpata. Et ſubſcriptio. Orantem pro nobis Sanctum Apoſtolatum veſtrum jugi ævo divina conſervet æternitas.

In Sylvanum Epiſcopum querela.

Hic quædam deeſſe videntur verba.

* Lego *ordinatore.*

Ab univerſis Epiſcopis & Presbyteris acclamatum eſt.

UT hæc emendentur rogamus, Dictum eſt VI. Ut hæc * recitentur rogamus, D. VII. Ut diſciplina ſervetur rogamus, D. VIII. Ut antiquitas ſervetur rogamus, D. VII. Ut diſciplina ſervetur rogamus, D. V. Ut Canones cuſtodiantur rogamus, D. VII. Ut in præſumptoribus vindicetur rogamus, D. VII. Ordinato Apoſtolica illibata ſervetur, D. VIII. Exaudi Chriſte, Hilario vita, D. V. Dignus Papa, Dignus Doctor, D. VIII.

* Lego *reſecentur.*

Hilarius Epiſcopus dixit : Acceptis quæ recitata ſunt de omnibus, nunc, Fratres, ſpeciales ſententias, Deo vobis inſpirante, depromite. Maximus Epiſcopus Eccleſiæ Taurinæ dixit: In cuſtodiendis omnibus, quæ ad Sacras ordinationes pertinent, diſciplinis melius ſententiæ meæ profeſſione * denuncio, nihil à me unquam eorum, quæ prohibita ſunt, eſſe faciendum. De reliquis cenſeo ut quiſquis talia fecerit, aut detecta Eccleſiis reſecare noluerit, noverit ſe graves cauſas in Apoſtolicæ Sedis judicio redditurum: in quo ille neceſſe erit ſubire ſententiam. Ingenuus Epiſcopus Ebrodunenſis dixit : Mihi quoque eadem de omnibus partibus ſententia eſt, quâ me ipſe conſtringo, nè quid à me unquam de his, quæ ſunt interdicta, tentetur, quia novi ſtatum, & profeſſionem meam. De cæteris eriam cenſeo, ut quiſquis ſtarutorum tranſgreſſor extiterit, ſciat ſe Eccleſiaſticæ regulæ laqueis innodari, & reatum Apoſtolicæ Sedis incurrere. * Paulus Epiſcopus Aquævivæ dixit: Ego quoque ſimili mè lege conſtingo, & de cæteris, qui tranſgreſſores fuerint, pariter cenſeo, nè eis ſine periculo ſui quicquam tale tentare liceat, quod meritò debeat vindicari. Primus Epiſcopus Eccleſiæ Arellanæ dixit: Hoc & ego cenſeo obſervandum. Palladius Epiſcopus Eccleſiæ Salapinæ dixit: Nihil me contra diſciplinam Eccleſiaſticam, vel Statuta Sanctorum Canonum facturum eſſe polliceor. Tiberius Epiſcopus Eccleſiæ Sabinenſis dixit: Profiteor me Statura Sedis Apoſtolicæ in omnibus cuſtodire; & ſi in Eccleſia mea Clericorum aliquem contra præcepta Sanctorum Canonum deprehendero aut mulierem duxiſſe, aut duas habere uxores, ab Eccleſiaſtico officio ſeparari. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Sententias fratrum omnes ſequimur, omnes confirmamus, & obſervandas eſſe decernimus.

Al.* *devincio.*

* Supra *Paulinus.*

Exaudi, Chriſte, Hilario vita. Dictum eſt VII. Quæ malè admiſſa ſunt, per te corrigantur. D. VIII. Quod non liceat, non fiat. D. VIII.

Hilarius Epiſcopus Eccleſiæ urbis Romæ Synodo præſidens dixit: Quoniam præſentis definitionis formam, quæ ſecundùm Sanctorum eſt Statuta ſententiam, in omnium Eccleſiarum notitiam pervenire decernimus: nè cuiquam pro ſui poſſit ignoratione licere, quod non licet, edere geſta notariorum ſollicitudo curabit.

CODEX CANONUM. DECRETA HILARII.

PRÆCEPTUM SUPER HIS.

Hilarius Epiſcopus Aſcanio, & univerſis Epiſcopis Tarraconenſis Provinciæ.

POSTQUAM litteras veſtræ dilectionis accepimus, quibus præſumptiones Sylvani Epiſcopi Calagurenſium Eccleſiæ retundi petiſtis, & rurſum Vercenonenſium quæritis nimis illicita vota firmari, honorarorum, & poſſeſſorum Tyriaſſonenſium, * Aſcantenſium, Calaguritanorum, Varegenſium * Tritinſium, Levienſium, & Veroviſcenſium civitatis cum ſubſcriptionibus diverſorum litteras nobis conſtat ingeſtas, per quas id, quod de Sylvano querela veſtra deprompſerat, excuſabant. Sed reprehenſione juſtiſſimâ eorum pariter * juſta allegatio non carebat, quia præter conſcientiam Metropolitani, fratris & Coepiſcopi noſtri Aſcanii, nonnullis civitatibus ordinatos claruit Sacerdotes. Unde quoniam quicquid ab alterutra parte eſt indicatum, omni videmus perverſitate conſuſum, temporum neceſſitate perſpectâ, hâc ratione decernimus ad veniam pertinere quod geſtum eſt, ut nihil deinceps contra præcepta beati Apoſtoli, nihil contra Nicænorum Canonum conſtituta tentetur. Hoc autem primum juxta eorumdem Patrum regulas volumus cuſtodire: ut nullus præter notitiam, atque conſenſum fratris Aſcanii Metrôpolitani aliquatenus conſecretur Antiſtes, quia hoc & vetus ordo tenuit, hoc trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum definivit authoritas, cui quiſquis obvias tetenderit manus, eorum ſe conſortio fatetur indignum, quorum præceptionibus reſultârit, in quorum contumeliam à ſuperbo ſpiritu etiam pars illa contemnitur, * quæ veretur, nè quis relectâ Eccleſiâ ſuâ ad alteram tranſire præſumat. Quod nimis improbè conniventibus, & ut doleatur graviùs, vobis * adſerentibus, Irenæus Epiſcopus conatur admittere: qui noſtrâ authoritate roborari cupitis, quos maximè de rebus illicitis magnâ indignatione probatis accendî. Lectis ergo in conventu fratrum, quos natalis mei feſtivitas congregârat, litteris veſtris, quæ de ordinandis Epiſcopis ſecundùm Statuta Canonum, vel prædeceſſorum meorum decreta ſunt, prolata ſenrentia geſtorum, quæ pariter direximus, tenorem diſcetis. Unde remoto ab Eccleſia Vercenonenſi, atque ad ſua remiſſo Irenæo Epiſcopo, ſedatis per Sacerdotalem modeſtiam voluntatibus, quæ per ignorantiam Eccleſiaſticarum legum deſiderant, quod non licet obtinere: talis protinus de Clero proprio Vercenonenſibus Epiſcopus ordinetur, qualem te præcipuè frater Aſcani oporteat eligere, & decet conſecrare. Nè ſi ſimiliter ſortè factum fuerat, non ſine ob-

Al. * *Caſcantenſium.*

Al.* *Tiriinſium.*

Al.* *iſtâ allegatione.*

1. q. 7. c. Quoniam quicquid.

Nic. Conc. c. 4. & 6.

* Fortè *quâ vetatur.*

Sardic. Conc. c. 1. & 2.

Al.* *querentibus.*

Natalis Papæ.

7. q. 1. c. Remoto.

jurgatione tui maximè nominis retundat noſtra præceptio, quod in injuriam Dei, à quo ſpecialiter Sacerdotalium eſt gratia dignitatum, didicerimus admiſſum, nec Epiſcopalis honor hæreditarium jus putetur, quod nobis ſolâ Dei noſtri benignitate Chriſti confertur. Ordinatos ergo nunc Epiſcopos, qui licèt dum te ignorante provecti ſunt cum ſuis authoribus meruerint ſubmoveri, hâc ratione firmamus, ſi non Viduarum mariti fuerint, & in unius Virginis *Levit. 21.* nuptiis, ac vota convenerint, ſicut & legalia conſtituta præcipiunt dicendo, Sacerdos Virginem uxorem accipiat, non Viduam, non *Ezech. 44.* repudiatam, ſecundùm quod etiam beatus Apoſtolus Paulus ma- *1. Tim. 3.* giſter gentium, de his, qui fieri deſiderant Sacerdotes, propriâ inſtitutione non tacuit dicens, Unius uxoris virum; cujus tenore *Sacerdotes I. Epiſcopi.* ſententiæ ita informati eſſe debetis, ut inter cætera, quæ cavenda ſunt, hæc ſtudeatis præcipuè cuſtodire quæ cognoſcitis antè univerſa mandari. In quibus etiam proſpiciendum eſt, nè duo ſint in una Eccleſia Sacerdotes, nec litterarum ignarus, aut carens aliquâ parte membrorum, vel etiam ex pœnitentibus aliquis ad ſacrum miniſterium prorſus ſinatur accedere. Nec tantùm putetis petitiones valere populorum, ut cùm his parere cupitis, voluntatem Dei noſtri quæ nos peccare prohibet, deſeratis: cujus indignatio ex hoc graviùs commovetur, quia benignitas ejus, dum fiunt illicita per eos, qui ſunt interpretes placationis, offenditur. Ut autem omnia ſecundùm hæc, quæ ſcripſimus, corrigantur, præſentes litteras Trajano Subdiacono noſtro veniente direximus. Quòd ſi Irenæus Epiſcopus ad Eccleſiam ſuam, depoſito improbitatis ambitu, redire neglexerit, quod ei non judicio, ſed humanitate præſtabitur, removendum ſe ab Epiſcopali conſortio eſſe cognoſcat. Datum III kal. Januari, Baſilico & Hermineriço VV. CC. Conſſ. *** *ann. Chriſti 465.*

Expliciunt Decreta Papæ Hilarii.

CODEX CANONUM.

DECRETA SIMPLICII.

PLATINA DE SIMPLICIO PAPA.

SIMPLICIUS patriâ Tiburtinus, patre Caſtino, imperante Leone ſecundo, & Zenone fuit. Hic vir Sanctiſſimus has dedicavit Baſilicas. Baſilicam Stephani Protomartyris in Cœlio monte, Baſilicam Andreæ Apoſtoli non longè à templo Sanctæ Mariæ majoris, in qua adhuc veſtigia quædam antiquitatis apparent. Aliam item Baſilicam Stephani apud Sanctum Laurentium, Baſilicam quoque Vivianæ Martyris ad Palatium Lucinianum, ubi corpus Virginis repoſitum eſt. Hebdomadas quoque inſtituit, ut Presbyteri tum ad Petri, tum ad Pauli, tum ad Laurentii Martyris templa viciſſim manerent propter pœnitentes, & baptiſmum requirentes. Urbem præterea Presbyteris in quinque regiones diviſit. Primâ erat Petri, ſecunda Pauli, tertia Laurentii, quarta Joannis Lateranenſis, quinta Sanctæ Mariæ Majoris. Inſtituit poſtremò, nè Clericus ullus poſſeſſionem beneficii à Laïco recognoſceret, quod poſtea à Gregorio, & aliis Pontificibus confirmatum eſt. Romanam autem Sedem eſſe primam omnium Eccleſiarum declarant Acatii Epiſcopi Conſtantinopolitani, & Timothei viri doctiſſimi ſcripta; quibus rogatur Simplicius Pontifex Maximus, ut Petrum Alexandrinum Epiſcopum, Eutychetis imitatorem Hæreſeos damnet; quod etiam factum eſt, hâc conditione tamen, ut pœnitenti tempus aſcriberetur. Cùm autem Eccleſiam Romanam non inſtitutis ſolùm, verum etiam donis auxiſſet, creaſſetque ex ordine Sacrorum Presbyteros octo & I, Diaconos XI, Epiſcopos ſex & LXXX, moritur, ac ſepelitur in Petri Baſilica VI nonas Martii. Sedit autem annos XV, Men. I, Dies VII.

Baſilicæ à Simp. dedicatæ.

Inſtituta ejus.

Rom. Eccleſiam eſſe Primam omnium & præcipuam.

Tituli Decretorum Papæ Simplicii, numero II.

1 NE liceat illicitas fieri ordinationes.
2 Simplicii ad Equitium, & Severum de non præſumendis illicitis ordinationibus.

Incipiunt

Incipiunt Conſtituta Papæ Simplicii.

CODEX CANONUM. DECRETA SIMPLICII.

Simplicius Epiſcopus Joanni Epiſcopo Ravennati.

SI quis eſſet intuitus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, vel ſi quid apud te Sacerdotalis modeſtiæ teneretur, nunquam plectibiles perpetrarentur exceſſus, à quibus ſi nullo te paternarum regularum poteras continere præcepto, ſaltem ſanctæ memoriæ prædeceſſoris tui fueras revocandus exemplo: qui cum faciendo Preſbyterum minùs deliquiſſet invitum, ſenſerat tamen dignum pro tali uſurpatione judicium. Ubi iſta didiciſti, quæ in fratrem & Coepiſcopum noſtrum Gregorium, non * electione, ſed invidiâ perpetrâſti? quem inexcuſabili violentiâ pertrahi ad te paſſus es, atque vexari, ut ei honorem tantum non per animi tranquillitatem, ſed per amentiam, ſicut dicendum eſt, irrogares. Neque enim talia potuiſſent fieri ſanitate conſilii. Nolumus exaggerare, quod geſtum eſt, nè cogamur judicare, quod dignum eſt: nam privilegium meretur amittere, qui permiſſâ ſibi abutitur poteſtate. Sed una nos ratio facit eſſe ſententiæ mollioris, quam maluimus te fratre & Coepiſcopo noſtro Projecto referente cognoſcere, non noſtris litteris propter opprobrium publicare. Nam ſcandalum, cujus author agnoſceris, ita moderatio noſtra compeſcuit, ut frater & Coepiſcopus meus Gregorius, quem non provectum conſtat eſſe, ſed pulſum, nullam cauſam, ſicut petiit, tecum habiturus Mutinenſem gubernet Eccleſiam, & contubernium ſpiritale, quod ſortiri non oportebat invitum, non recuſet amplecti: ſi quid negotii forſitan emerſerit, noſtrum ab eo, vel contra eum petatur examen. Neceſſitatibus etiam, quas faciente te compellitur ſuſtinere, hâc definitione conſulemus, ut reſuſo prædio, quòd antè annum ſibi datum eſſe commemorat, atque ad Eccleſiam Ravennatem reverſo, poſſeſſio in Bononienſi XXX ſolidorum reddituum liberorum ſine dubitatione tradatur, in diem ſcilicet vitæ ejus, ſalvo proprietatis jure Ravennatis Eccleſiæ, ad quam poſt prædicti obitum revertetur. Quòd ſi non fuerit noſtris paritum conſtituris, quid poſt tranſgreſſionem maneat contumacem, ipſe perpendis. Denunciamus autem, quòd ſi poſthac quicquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu Epiſcopum, ſed Preſbyterum, ſeu Diaconum invitum facere fortè credideris, ordinationes tibi Ravennatis Eccleſiæ, vel Æmilienſis noveris auferendas. Dat. IV kal. Junii, Severino V. C. Conſ. **

Acerrima objurgatio.

Al. * *elatione.*

Moderatio Rom. Pont. contra ſcandalum.

15. q. 2. Denunciamus.

** *Ann. Chriſti. 481.*

CODEX CANONUM.

DECRETA SIMPLICII.

Simplicius Epiſcopus Florentino, Equitio, & Severo Epiſcopis.

Contra eum qui illicitè ordinat Clericos.

RELATIO nos veſtræ dilectionis inſtruxit, & geſtorum ſeries pleniùs intimavit Gaudentium Auſinienſis Eccleſiæ Sacerdotem contra Statuta Canonum, ac noſtra præcepta ordinationes illicitas perpetrâſſe, quarum illi totam penitus auferri præcipimus poteſtatem. Scripſimus enim ad Severum fratrem & Coepiſcopum noſtrum, * & ſi neceſſe fuerit, ipſe in ſupradicta Eccleſia, conſideratis Patrum regulis, hoc fungatur officio, quo ille abuſus eſſe convictus eſt: ita ut hi qui illicitè ab eodem ſunt provecti, ab Eccleſiaſticis miniſteriis ſint remoti.

Al.* *ut.*

12. q. 2. *de redditibus.*

Simul etiam de redditibus Eccleſiæ, vel oblatione fidelium quid deceat neſcienti nihil licere permittat, ſed ſola ei ex his quarta portio remittatur: duæ Eccleſiaſticis fabricis, & erogationi peregrinorum & pauperum profuturæ ab Onagro Preſbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur: ultima * inter Clericos pro ſingulorum meritis dividatur. At verò miniſteria Eccleſiæ, quæ alienata comperimus, reparare præſumptor prædicti fratris compellatur inſtantia, cui etiam in hoc ſpecialiter præcepimus immineri, ut tres illas portiones, quas per triennium dicitur ſibi tantummodo vendicâſſe, reſtituat. Datum XIII kal. Decemb. poſt Conſulatum Leonis Auguſti. **

Al.* *inter ſe Clerici.*

** *Ann. Chriſti 475.*

Expliciunt Conſtituta Papæ Simplicii.

PLATINA DE FELICE III.

FELIX tertius, patriâ Romanus, patre Felice Presbytero ex regione Faſciolæ, à Rege Odocaro, qui annis XIV *Italiæ impetraverat, uſque ad Theodoricum pervenit, qui etſi Ravennam ſedem regni feciſſet, tamen urbem Romam, quoad fieri potuit, exornavit. Nam & ſepulchrum Octavii inſtauravit, & ſpectacula de more exhibuit, & ædificia ac Baſilicas pleraſque reſtituit, nihilque omiſit quod ad optimum Principem pertineret. Felix autem tum maximè intellexerat Petrum Eutychianum, quem antea diximus ob Hæreſim in exilium pulſum, inſtigante Acatio, tunc demum revocatum eſſe. Quare ſanctus Pontifex fraudem ſubeſſe veritus, ex authoritate Sedis Apoſtolicæ, Concilio bene ſentientium approbante, Petrum, & Acatium damnat. Poſt annos verò tres, cùm Zeno fidem faceret hos homines pœnitere, Felix ei miſit Epiſcopos duos, Meſſenum & Vitalem, qui re cognitâ damnatos abſolverent. Hi itaque Heracleam civitatem ingreſſi, pecuniâ corrupti, nihil ex ſententia Felicis egêre. Unde Pontifex meritò indignatus, habitâ de more Synodo, hos, ut prævaricatores, & ſimoniacos, à communione dejecit. Meſſeno tamen pœnitentiæ tempus aſcriptum eſt, quia errorem ſuum faſſus eſt, pœnitendique tempus petiit. Idem quoque Felix Baſilicam Sancti Agapeti ædificavit, non longè à Baſilica Laurentii Martyris. Conſtituit item, ut Eccleſiæ nonniſi ab Epiſcopis conſecrarentur. Cùm autem ex inſtitutione ſacrorum ordinum, quos in urbe Roma Menſe Decembri bis habuit, Presbyteros octo & viginti, Diaconos quinque, Epiſcopos triginta creâſſet, moritur, & ſepelitur in Pauli Baſilica. Sedit annos* VIII, *Mens.* XI, *dies* XVII.

Laus Theodorici Regis.

Felix Petrum & Acatium damnavit.

Opera & conſtituta Felicis.

Tituli Decretorum Papæ Felicis, numero II.

1 CONSTITUTIO Papæ Felicis Africanæ Provinciæ de non rebaptizandis.

2 De modo inquirendi, medendi, diverſamque diverſis pœnitentiam injungendi rebaptizatis ad Eccleſiam redeuntibus.

CODEX CANONUM.

Incipiunt Conſtituta Papæ Felicis.

DECRETA FELICIS III. *Exemplaria geſtorum, quibus allegatum eſt præceptum Papæ Felicis.*

FLAVIO Boëtio V. C. Conſ. ſub die III Id. Martiarum, in Baſilica Conſtantiniana, reſidente venerabili viro Papa Felice, unà cum Candido Tiburtino.

Paſchaſio Centumcellæ, *Equitio* *Metellicani, *Epiphanio* * Spoleti, *Herennio* Portuenſi, *Agnello* Toleſino, *Urbano* Fulginati, *Martiniano* Phorminiano, *Creſconio* Tudertino, *Baſilio* Tollentinati, *Conſtanti* Aquinati, *Philippo* Numanati, *Bono* Oſtienſi, *Conſtantino* Trebiati, *Conſtantino* Capuano, *Severo* Caſſinati, *Martiano* Amerino, *Herculio* Otriculano, *Maximo* Blerano, *Projectitio* Tarquinenſi, *Maximino* Ferentienſi, *Felice* Antiatino, *Felice* Anagnino, *Andreâ* Gavinati, *Cypriano* Numentano, *Vitale* Fundano, *Conſtantio* Sutrino, *Gaudentio* Foroclodienſi, *Aſterio* Foronovano, *Victore*, *Ruſtico* & *Pardalio* Aſris, *Petro* Subauguſtano, *Baſſo* Ferentinati, *Innocentio* Mibanati, *Benigno* Æquævivenſi, *Decio* Trium tabern. *Athanaſio* Albanenſi, *Petro* Lorenſi, *Feliciſſimo* Sabinienſi, *Bonifacio* Veliterno, *Romulo* Prænestino, *Donato*. EPISCOPIS.

Al.* Metellicati.

Al.* Spellati

ET PRESBYTERIS *Ruſtico*, *Laurentio*, *Caſſio*, *Januario*, *Lepido*, *Aſterio*, *Alexandro*, *Laurentio*, *Servo dei*, *Petro*, *Petro*, *Sorano*, *Aſterio*, *Smaragdo*, *Firmino*, *Unicomalo*, *Petro*, *Martiano*, *Maxentio*, *Petro*, *Redempto*, *Jovino*, *Petro*, *Juliano*, *Valente*, *Valentino*, *Aſello*, *Bonifacio*, *Paſchaſio*, *Fulgentio*, *Andreâ*, *Romano*, *Caſtino*, *Laurentio*, *Leone*, *Gordiano*, *Epiphanio*, *Juſtino*, *Projectitio*, *Epiphanio*, *Servando*, *Urbico*, *Petro*, *Paſchaſio*, *Bonifacio*, *Sixto*, *Petronio*, *Romano*, *Martiniano*, *Opilione*, *Agapeto*, *Felices Calliſto*, *Sebaſtiano*, *Petro*, *Domino*, *Simplicio*, *Canuſio*, *Eugenio*, *Petro*, *Epiphanio*, *Felice*, *Bonifacio*, *Bono*, *Marcellino*, *Paulino*, *Aſterio*, *Aſterio*, *Petro*, *Petro*, *Laurentio*, *Joanne*, *Epiphanio*, *Sebaſtiano*, & *Abundantio*.

Adſtantibus quoque Diaconis.

Felix Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ, præſidens Synodo dixit.

COMMUNIS dolor, & generalis eſt gemitus, quòd intra Africam rebaptizatos etiam Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconoſque cognovimus, quæ res ſine dubio ad veſtræ quoque pervenit notitiam Sanctitatis. De quo quid obſervari debeat, ordinare nos convenit. Proinde ut manifeſta ſit ſuper hoc noſtra ſententia, quæ nobis ſunt viſa, recitentur.

Anaſtaſius Diaconus recitavit.

CODEX CANONUM. DECRETA FELICIS III.

Sanctitas veſtra univerſis Epiſcopis per diverſas Provincias conſtitutis.

Cura Sedis Apoſtolicæ etiam pro Africanis.

QUALITER in Africanis regionibus aſtutia diaboli ſævierit in populum Chriſtianum atque in id multiplici deceptione proruperit, ut non modò vulgus incautum, ſed ipſos quoque in mortis profunda merſerit Sacerdotes, nullus non orbis ingemuit, nulla terra neſcivit. Unde in grandi mœrore poſiti diſſimulare non poſſumus pereuntium, atque à nobis exigendarum diſcrimen animarum: quapropter competens adhibenda eſt talibus medela vulneribus, nè immatura curandi facilitas mortiferâ captis peſte nil profit, ſed ſegniùs tractata pernicies reatu non legitimæ curationis involvat pariter faucios, & medentes. In primis itaque venientis ad vos, & remedium poſtulantis ſollicitè diſcutienda eſt profeſſio, & perſona decepti, ut medela poſſit congruens exhiberi. Et qui ſatisfacturus Deo per pœnitentiam, rebaptizatum ſe legitimè doluerit, utrum ad hoc facinus cucurrerit, an impulſus acceſſerit, requiratur. Sciens, quòd ſe decipiat ipſe, qui fallit, nihilque per noſtram facilitatem tribunalis excelſo judicio derogari, cui illa ſunt rata, quæ pia, quæ vera, quæ juſta ſunt, & aliter neceſſitas, alirer tractanda eſt ratio voluntatis. Deterior eſt autem cauſa illius, qui fortè pretio ſollicitatus eſt, ut periret. Nihil enim intentatum reliquit inimicus, cui nè de ſua liceat gaudere captura, ſuccurrendum eſt irretitis, & conterendus venantis eſt laqueus, ut in fugatim lamentantibus lapſum tam juſtitiæ moderatione, quàm compunctione pietatis ad aulam, quam relinquerant, ſit regreſſus: nec pudeat forſan, aut pigeat indictis jejuniorum, gemituumque temporibus obedire, aut aliis obſervantiæ ſalubrioris obtemperare præceptis, quia humilibus datur gratia, non ſuperbis. Si ergo ruinæ ſuæ dolore proſtratus, quiſquis in Chriſto fieri quærit erectus, & per diſpenſationis noſtræ miniſterium (quod veſtram ſequi convenit charitatem, nec alicui fas eſt vel velle, vel poſſe tranſcendere) cauſas ejus, qui contra Apoſtolicam doctrinam ad iterationem ſe nimis infauſti baptiſmatis dedidit, vel ejus, qui aliquibus argumenris excuſandum callidè proprium putaverit eſſe conſenſum, Sacerdotali vigore, & humanitate tractemus, ut in eis fides (quæ niſi eſt una, jam nulla eſt) adjutorio Domini judicis, ad ſalutem ſine noſtræ properationis offenſione reparetur, quia cùm peccatoris à nobis ſatisfactio protrahitur, non præter noſtram laudem, atque lætitiam mens ejus ad veniam purgatior invenitur. Et ideo memineritis hanc ſuper his nos habere ſententiam, ut ſervatâ diſcretione peccantium, non eadem cuncti, qui

Modus curandi & inquirendi circa rebaptizatos.

Verè pœnitentes.

Jacobi 4.

lapſi ſunt, lanee penſentur, quoniam majoris caſtigationis eſt exigendus * uſus, cui domùs Domini commiſſa fuerit diſciplina.

CODEX CANONUM. DECRETA FELICIS III.

Ut ergo ab Eccleſiæ ſummitatibus inchoemus, eos quos Epiſcopos, Preſbyteros, vel Diaconos fuiſſe conſtiterit, & ſeu * optantes forſitan, ſeu coactos lavacri illius unici, ſalutariſque claruerit feciſſe jactutam, & Chriſtum, quem non ſolùm dono regenerationis, verùm etiam gratia percepti honoris induetant, exuiſſe, cùm conſtet neminem ad ſecundam tinctionem venire potuiſſe, niſi ſe palam Chriſtianum negavetit, & profeſſus fuerit eſſe paganum. Quod cùm generalitet ſit in omnibus execrandum, multo magis in Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis auditu ſaltem, dictuque probatur hotrendum. Sed quia idem Dominus, atque Salvator clementiſſimus eſt, & neminem vult perire, uſque ad exitùs ſui diem in pœnitentia, ſi reſipiſcunt, jacere conveniet, orationi nec non modò fidelium, ſed nec catechumenorum quidem omnimodis intereſſe, quibus communio laïca in morte redhibenda eſt, quam rem diligentiùs explorare, vel facere probatiſſimi Sacerdotis eura debebit.

Al.* uſuram

De conſecr. diſt. 4 Eos quos.

Al.* *obſtantes.*

Paganus ſit qui rebaptiza-tur.

Pœnitentia re-baptizatorum Epiſcoporum.

Pœnitentia Clericorum & Monachorum. Nic. Conc. c. 11.

De Cletieis autem, & Monachis, aut Puellis Dei, aut Sæularibus, ſetvari præcipimus hunc tenotem, quem Nicæna Synodus citea eos, qui lapſi ſunt, vel ſuetint, ſervandum eſſe conſtituit: ut ſcilicet, qui nullâ neceſſitate, nullius rei timote, atque periculo ſe ut rebaptizarentur, Hæreticis impiè dediderunt, ſi tamen eos ex eorde pœniteat, tribus annis inter audientes ſint, ſeptem verò annis ſubjaccant inter pœnitentes manibus Sacerdotum, duobus etiam ad oblationes modis omnibus non ſinantur, ſed tantumodo popularibus in otatione ſocientut, nè confundatur Deo colla ſubmittere, qui eum non timuit abnegare. Quòd ſi, utpote mortales, intra metas præſcripti temporis eœperit vitæ finis urgere, ſubveniendum eſt imploranti, & ſeu ab Epiſcopo, qui pœnitentiam dederit, ſeu ab alio, qui tamen datam eſſe ptobavetit, aut ſimilitet Preſbytero, viaticum abeunti de ſæculo non negetut.

Pœnitentia puerorum.

Pueris autem, quibus, quod adhue inveſtes ſunt, à pubertate vocabulum eſt, ſeu Clericis, ſeu laïcis, aut etiam ſimilibus Puellis, quibus ignorantia ſuffragatut ætatis, aliquamdiu ſub manus impoſitione detentis, reddenda communio eſt, nec eorum expectanda pœnitentia, quos exeipit à coërtione eenſuta, quod eſt à nobis ptoividè conſtitutum, nè hi, quibus in terreni labe contagii plus, minuſve reſtat ad vitam, dum adhue in pœnitentia ſunt, pœnitenda fortè committant. Quòd ſi antè præfinitum pœnitentiæ tempus deſpectus à medicis, aut evidentibus mortis preſſus indieiis, receptâ quiſquam communionis gratiâ convaleſcit, ſervemus in eo, quod Nicæni Canones ordinârunt, ut habeatur intet illos, qui in oratione ſola communicant, donec impleatur ſpatium temporis * eiſdem præſtitutum.

Nic. Conc. c. 13.

Al. * *eidem*

Nec Catechumenos noſtros, qui ſub tali profeſſione baptizati ſunt, prætermus, quia non eſt cauſa diſſimilis (ſicut iidem Sancti Canones ordinârunt) ejus, qui quolibet modo Chriſtum, quem ſemel confeſſus eſt, abjurârit, tribus annis inter audientes ſint, & poſtea cùm Catechumenis permittantur orare, per manûs impoſitionem communionis Catholicæ gratiam recepturi.

Pœnitentia Catechumenorum.

Exceptis ſanè tantummodo Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconis, quibus ſolo mortis ſuæ tempore reconciliandum eſſe jam diximus, cæteros ſive Clericos, ſive Monachos vel Monachas, ſeu laïcos, ſexûs utriuſque perſonas, quos violentiâ, & periculis coactos iterationem baptiſmatis ſubiiſſe conſtiterit, vel qui aliquo commento hujuſce facinoris piaculis dixerint non teneri, in pœnitentia per triennium durare decernimus, & per manûs impoſitionem ad ſocietatem recipi ſacramenti.

Nic. Conc. c. 14.

Pœnitentia coacti rebaptizatorum.

Illo per omnia cuſtodito, nè ex his unquam qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica aut baptizati, aut rebaptizati ſunt, ad Eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere, quibus ſatis eſſe debet, quòd in Catholicorum numerum ſunt recepti, quoniam de ſuo ordine, & communione videbitur ferre judicium, quiſquis hoc violaverit Antiſtitum, vel qui non removerit eum, quem ex his ad miniſterium Clericale obrepſiſſe cognoverit.

Ne rebaptizati Clerici fiant.

Curandum verò maximè, & omni cautelâ eſt providendum, nè quis fratrum, Coëpiſcoporumque noſtrorum, aut etiam Preſbyterorum in alterius civitate, vel Diœceſi pœnitentem, vel ſub manu poſitum Sacerdotis, aut eum, qui reconciliatum eſſe ſe dixerit, ſine Epiſcopi, vel Preſbyteri teſtimonio, & litteris, aut in * parochia Preſbyter, aut Epiſcopus in civitate ſuſcipiat, quod aliquâ diſſimulatinne neglectum culpam tangit etiam Clericorum, qui in locis, in quibus hoc minùs curatum fuerit, commorantur. His itaque ritè diſpoſitis, & ad Eccleſiarum veſtrarum notitiam noſtrâ deliberatione perlatis, parere vos convenit, quibus licèt ad animarum reparationem nihil deeſſe videatur, tamen ſi cui novi aliquid, & quod præterire nos potuit, fuerit revelatum, ſecundùm beatum Paulum Apoſtolum, tacente priore, fidenter inſinuit, quia Spiritus Sanctus ubi vult ſpirat, maximè, cùm ſua cauſa tractatur, nec nos pigebit audire; & ſi qua ſunt omiſſa, non arroganter abnuere, ſed rationabiliter ordinare. Datum Idibus Martii, Dynamio & Sibirino VV. CC. Conſſ. **

Ne ſine litteris alibi ſuſcipiatur pœnitens.

Al. *paræcia.*

2. Cor. 14.

Joan. 3.

** *Ann. Chriſti 488.*

Expliciunt Papæ Felicis Conſtituta.

CODEX CANONUM.

PLATINA DE GELASIO PAPA.

DECRETA GELASII.

GELASIUS, natione apher, patre Valerio, eo tempore fuit, quo Theodoricus Clodoveo, ſocero ſuo, Francorum Regi, bellum intulit, quòd Alaricum generum, Viſigothorum Regem, in agro Volgadenſi interfeciſſet, Vaſconiamque occupaſſet. Gelaſius autem Manichæos in urbe deprehenſos exilio damnat, eorumque libros apud Baſilicam divæ Mariæ publicè combiurit. Inſtante præterea Synodo, cognitâ Meſſeni pœnitentiâ, eum, libello priùs ſatisfacientem purgatum, Eccleſiæ ſuæ reſtituit. Cùm verò intellexiſſet Petri & Acatii ſeditionibus, multa ſigitia & parricidia in Eccleſiis Græciæ committi, confeſtim eò miſit, qui hos, ſi non ſtatim pœniterent, in perpetuum damnarent. Dedicavit autem Eccleſiam Euphemiæ Martyris in civitate Tiburtina, dedicavit & Baſilicam Sanctorum Nicandri & Eleutherii viâ Lavicanâ, & Baſilicam Sanctæ Mariæ viâ Laurentinâ in fundo Criſpi vigeſimo ab urbe lapide. Clerum quoque amavit & auxit: pauperes ſemper mirâ benevolentiâ & charitate complexus eſt, civitatem Romam à multis periculis liberavit, maximè verò ab inopia rerum & fame. Hymnos etiam compoſuit, ad imitationem beati Ambroſii: edidit & libros quinque contra Eutychem & Neſtorium; duos item contra Artium: orationes habuit elegantes & graves. Epiſtolas præterea ad amicos & domeſticos fidei ſcripſit, non minùs graves quàm doctas, quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur.

Geſta Gelaſii.

Baſilicæ ab eo dedicatæ.

Scripta ejus.

Sunt, qui ſcribunt Gelaſium excommunicaſſe Anaſtaſium Imperatorem Conſtantinopolitanum Zenonis ſucceſſorem, quòd Hæreticis Petro & Acatio faveret. Unde conſtat, Imperatorem errantem in fide, & monitum, ſi non paruerit, à Pontifice Romano excommunicari poſſe. Eâdem authoritate uſus eſt etiam contra Vandalo, eorumque Regem, qui Arianâ infecti Hæreſi, Catholicos cruciatibus & ſuppliciis perſequebantur. Poſteaquam autem Presbyteros duos & XXX, Diaconos II, Epiſcopos VII & LX creaſſet, moritur, ac ſepelitur in Baſilica beati Petri Apoſtoli XI Kal. Decembris. Sedit annis IV, Men. VIII, diebus XVII.

Excommunicati à Gelaſ. Principes.

Vide diſt. 96. c. Duo ſunt.

Tituli

Tituli Decretorum Papæ Gelaſii, numero XXVIII. CODEX CANONUM. DECRETA GELASII.

1 DE Conſtitutis Eccleſiaſticis, pro temporis qualitate moderandis.

2 Ut ubi nulla perurget neceſſitas, Conſtituta Patrum inviolata ſerventur; vel cùm defuerint Clerici, de Monachis eligantur.

3 Ut ſi qui de laïcis eliguntur ad Clerum, multo ſollicitiùs in his, ea quæ de Monachis dicta ſunt, inquirantur.

4 Ut ab Epiſcopis, præceptione Papæ, novæ Baſilicæ dedicentur.

5 Ut nulla * prædia de baptizandis conſignandiſque fidelibus exigantur. Quòd ſi qui hoc perpetraverint, honoris ſui periculo ſubjacebunt. * Lego *pretia*

6 Ut Presbyteri modum debitum ſervent, non chriſma conficiant, non conſignent nec præſente quolibet Epiſcopo, niſi jubeantur ab ipſo, vel orare, vel ſedere præſumant, nec Acolythum, vel Subdiaconum faciant.

7 Similiter ut Diaconi menſuram propriam juxta Patrum decreta cuſtodiant.

8 Quòd Diaconi in Presbyterio reſidere non poſſint, nec ſacri corporis prærogationem, præſentibus debent uſurpare Presbyteris.

9 Quòd Apoſtolica Sedes paternos Canones pio ſtudio, devotoque cuſtodiat.

10 Ut præter Paſchale tempus, & Pentecoſten nemo baptizare præſumat, niſi eos tantùm, quos ægritudo extrema compulerit.

11 Presbyterorum, & Diaconorum ordinationes certis celebrari poſſe temporibus.

12 Ut præfixis diebus Virgines ſacræ velentur.

13 Ut Viduæ non velentur.

14 Ut nullus Præſul vel Eccleſiæ, vel Monaſterii ſervum, aut originarium, nolentibus Dominis, ſub nomine religioſo defendat: honoris & communionis periculum ſubiturus quiſquis hoc perpetrare tentaverit.

15 Ut Clerici nulla negotia inhoneſta, nec turpia lucra ſectentur.

CODEX CANONUM.

16 Ut nemo litteras neſciens, vel aliquâ parte corporis imminutus, provehatur ad Clerum.

17 De his qui ſeipſos abſcindunt.

DECRETA GELASII.

18 Quòd ad Clerum criminoſi nequeant promoveri, & in Clero poſiti, ſi in aliquibus fuerint inventi flagitiis, à ſuis officiis arceantur.

19 Quòd dæmoniis, aliiſque paſſionibus irretitis, miniſteria ſacta tractare non liceat.

20 Quòd hi qui ſe ſacris Virginibus ſociant, & fœdera inceſta commiſcent, communicare non poſſint, niſi fortè publicam pœnitentiam geſſerint.

21 Quòd Viduæ, ut ſuprà dictum eſt, non velentur. Et ſi profeſſam continentiam propoſito mutato calcaverint, ipſæ pro ſe rationem ſint * Deo reddituræ.

Al.* *Domino.*

22 Quòd ſecunda conjugia ſæcularibus non negentur, quibus tamen ad Clerum minimè venire conceditur.

23 Ut ſi quis ſuſceperit Eccleſiæ propriæ deſertorem, & in aliquam provexerit dignitatem, utrique ſententiæ ſubjaceant, quam Canones addixerunt.

24 Quòd ſi qui ex Monachis, aut Laïcis eliguntur ad Clerum, cùm nulla cogit neceſſitas, antiqua in eis debent inſtituta ſervari. Quòd ſi probentur ſacram mercati eſſe prætio dignitatem, ab officio deponantur; nam dantem, & accipientem Simonis magi crimen involvit.

25 De ſacris locis noviter inſtitutis quamvis ſuperiùs dictum ſit, hoc nunc tamen adjicitur, ut nulla Baſilica ſub defunctorum conſtructa nomine dedicetur.

26 Quòd neſas ſit fœminas ſacris altaribus miniſtrare, vel aliquid ex his, quæ virorum ſunt officiis deputata, præſumere.

27 Quòd in unaquaque Eccleſia, cui Epiſcopus præeſt, tam de redditibus, quàm de fidelium oblationibus quatuor debeant fieri portiones, ut una ſit Epiſcopi, alia Clericorum, tertia Pauperum, quarta Eccleſiæ fabricis applicetur.

28 Quòd ſi Epiſcopus, Preſbyter & Diaconus, à quocumque Clerico veraciter fuerit accuſatus, quòd adverſus hæc conſtituta fecerit, poteſt ſine dubitatione percelli, ſui etiam honoris periculum Epiſcopus ſubiturus, ſi hæc omnia Eccleſiæ noſcenda tacuerit.

Incipit Epiſtola Papæ Gelaſii.

Papæ Gelaſii generale decretum ad omnes Epiſcopos de inſtitutis Eccleſiaſticis pro temporis qualitate moderandis.

Ut ubi nulla perurget neceſſitas, conſtituta Patrum inviolata ſerventur, vel cùm defuerint Clerici, de Monachis eligantur.

Al.* *diſpoſitione. Gra. diſpenſatione c. 9. 7 neceſſaria.* CAP. I. Neceſſariâ rerum * diſputatione conſtringimur, & Apoſtolicæ Sedis moderamine convenimur ſic Canonum paternorum decreta librare, & retro Præſulum, deceſſorumque noſtrorum præcepta metiri: ut quæ præſentium neceſſitas temporum reſtaurandis Eccleſiis relaxanda depoſcit, adhibitâ conſideratione diligenti, quantum poteſt fieri, temperemus: quò nec in totum formam veterum videamur excedere regularum, & * reparandis militiæ Clericalis officiis, quæ per diverſas Italiæ partes ita belli, famiſque conſumpſit incurſio, ut in multis Eccleſiis (ſicut fratris & Coepiſcopi noſtri Joannis Ravennatis Eccleſiæ Sacerdotis frequenti relatione comperimus) uſquequaque deficiente ſervitio * Miniſtrorum, niſi remittendo pauliſper Eccleſiaſticis promotionibus antiquitus intervalla præfixa remaneant (ſine quibus adminiſtrari nequeant) ſacris ordinibus Eccleſiæ funditus deſtitutæ, atque in plurimis locis per inopiam competentis auxilii ſalutare ſubſidium redimendarum deſit animarum, noſque magno reatu, ſi tanto * coarctante periculo, non aliquatenus conſulemus, innecti.

* Fortè *in.*

Al. * *miniſteriorum.*

Al.* *cohortante.*

CAP. II. Priſcis igitur pro ſui reverentia manentibus conſtitutis, quæ, ubi nulla vel rerum, vel temporum perurget anguſtia, regulariter convenit cuſtodiri, eatenus Eccleſiis, quæ vel cunctis ſunt privatæ Miniſtris, vel ſufficientibus uſque adeò deſpoliatæ ſervitiis, ut plebibus ad ſe pertinentibus divina munera ſupplere non valeant, tam inſtituendi, quàm promovendi Clericalis obſequii ſic ſpatia diſpenſanda concedimus, ut ſi quis etiam de religioſo propoſito, & diſciplinis monaſterialibus eruditus ad Clericale munus accedat, imprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiratur vel ſi nullo gravi facinore probatur infectus, ſi ſecundam non habuit fortaſſis uxorem, nec à marito relictam ſortitus oſtenditur: ſi pœnitentiam publicam fortaſſis non geſſit, nec ullâ corporis parte vitiatus apparet, ſi ſervili, aut originariæ non eſt conditioni obnoxius, ſi curiæ jam probatur nexibus abſolutus, ſi aſſecutus eſt litteras, ſine quibus vix fortaſſis Oſtiarii poſſit implere miniſterium, ut ſi his omnibus, quæ ſunt prædicta, fulcitur, continuò Lector, vel Notarius, aut certè Defenſor effectus poſt tres menſes exiſtat Acolythus, maximè

Diſt. 55. c. Priſcis.

Qualis Monachus poteſt fieri Clericus.

Diſt. 77. Si quis de religioſo. cum c. ſeq.

Tempora promotionis ejus.

CODEX CANONUM. *DECRETA CELASII.*

si huic ætas etiam ſuffragatur, ſexto menſe Subdiaconi nomen accipiat, ac ſi modeſtæ converſationis, honeſtæque voluntatis exiſtit, nono menſe fit Diaconus, completoque anno ſit Presbyter, cui tamen, quod annorum fuerant interſtitia collatura, ſancti propoſiti ſponte ſuſcepta doceatur præſtitiſſe devotio.

Ut ſi qui de Laïcis eliguntur ad Clerum, multo ſollicitiùs in his, quæ ſuperiùs dicta ſunt, inquirantur, & ſuper ſtatutos gradus, quibus explentur, ſex menſes adjiciendi ſunt, ut poſt annum & ſex menſes Presbyteri de Laïcis, ſi neceſſitas exegerit, ordinentur.

Diſt. 77. c. ſi. §. Si verò Laicus.

CAP. III. Si verò de Laïcis quiſpiam Eccleſiaſticis eſt adgregandus officiis, tantò ſollicitiùs in ſingulis, quæ ſuperiùs comprehenſa ſunt, hujuſmodi decet examinari perſonam, quantum inter mundanam, religioſamque vitam conſtat eſſe diſcriminis, quia utique convenientia Eccleſiæ miniſteria reparanda ſunt non inconvenientibus meritis ingerendi. Tantoque magis, quod ſacris aptum poſſit eſſe ſervitiis, in eorum quærendum eſt inſtitutis, quantum de tempore, quo fuerant hæc adſequenda, decerpitur: ut morum habere doceatur hoc probitas, quod prolixior conſuetudo non contulit: nè per occaſionem ſupplendæ penutiæ Clericalis vitia potiùs divinis cultibus intuliſſe, nec legitimæ familiæ conſutemur procuraſſe compendia, quorum promotionibus ſuper anni metas ſex menſes nihilominus ſubrogamus. Quoniam, ſicut dictum eſt, diſtare convenit inter perſonam divino cultui deditam, & de Laïcorum converſatione venientem. Quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut illis Eccleſiis, quibus infeſtatione bellorum vel nulla penitus, vel exigua remanſerunt miniſteria, renoventur. Quatenus his Deo propitio reſtitutis in Eccleſiaſticis gradibus ſubrogandis, Canonum paternorum vetus forma ſervetur, nec contra eos ullâ ratione prævaleat, quod pro accedentis defectûs remedio providetur, non adverſus ſcita majorum novâ lege proponitur, cæteris Eccleſiis ab hac occaſione ceſſantibus, quas non ſimili clade vaſtatas priſtinam faciendis ordinationibus convenit tenere ſententiam, quo magis hâc oportunitate commoniti obſervantiam venerandorum Canonum propenſiùs delegamus, ſingulorum graduum conſcientias admonentes, nè * illicitos prorumpere moliantur exceſſus.

Cauta diſpenſatio.

* Addo *in.*

Diſt. 50. c. Non conſidat.

Nec fas eſſe conſidat quiſque Pontificum bigamos, aut conjugia ſortientes ab aliis derelicta, ſive quoſlibet poſt pœnitentiam, vel ſine litteris, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut paſſim nullâ temporis congruentis expectatione diſcuſſos diviuis ſervituros applicare myſteriis, neque pro ſuo libito jura ſtudeant aliena pervadere abſque Sedis Apoſtolicæ juſtâ diſpoſitione mandante.

Ut ab Epiſcopis, præceptione Papæ, novæ Baſilicæ dedicentur.

De conſecrat. Diſt. 1. Baſilicas.

CAP. IV. Baſilicas noviter inſtitutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, non ambiant ſibimet vindicare Clericos poteſtatis alienæ.

Ut nulla prædia de baptizandis, conſignandiſque fidelibus exigantur: quòd ſi qui perpetrare fuerint deprehenſi, honoris ſui ſint periculum ſubituri.

2. q. c Baptizandis.

CAP. V. Baptizandis, conſignandiſque fidelibus pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuſlibet impoſitis exagitare cupiant renaſcentes, quoniam quod

Matth. 10.

gratis accipimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil à prædictis prorſus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati redemptionis ſuæ cauſas adire deſpiciant: certum habentes, quòd qui prohibita deprehenſi fuerint admiſiſſe, vel commiſſa non potiùs ſuâ ſponte correxerint, periculum ſubituri proprii ſint honoris.

Ut Presbyteri modum debitum ſervent, non Chriſma conficiant, non conſignent, nec præſente quolibet Epiſcopo, niſi jubeantur ab ipſo, vel orare, vel ſedere præſumant, nec Acolythum, vel Subdiaconum faciant.

Diſt. 95. c. Preſbyteros.

CAP. VI. Nec minùs etiam Preſbyteros, ultra ſuum modum tendere prohibemus, nec Epiſcopali faſtigio debita, ſibimet audacter adſumere: non conficiendi Chriſmatis, non conſignationis Pontificalis adhibendæ ſibimet arripere facultatem: non præſente quolibet Antiſtite, niſi fortaſſe jubeantur, vel orationis vel actionis ſacræ ſuppetere ſibi præſumant licentiam, neque ſub ejus aſpectu, niſi jubeantur, aut ſedere præſumant, aut venerabilia tractare myſteria, nec ſibi meminerint ullâ ratione concedi, ſine ſummo Pontifice, Subdiaconum, vel Acolythum jus habere faciendi; nec prorſus addubitent, ſi quicquam ad Epiſcopale miniſterium ſpecialiter pertinens ſuo motu putaverint exequendum, continuò ſe Presbyterii dignitate, & ſacrâ communione privari. Quod fieri neceſſe eſt, cenſemus, ſi eorum Præſule deferente, hujuſmodi fuerit prævaricatio comprobata, nec ipſo eorum Epiſcopo à culpa conniventiæ, & ultione vacaturo, ſi immoderata facientes diſſimulaverit vindicare.

Similiter ut Diaconi menſuram propriam juxta Patrum decreta cuſtodiant.

CAP. VII. Diaconos quoque propriam conſtituimus ſervare menſuram, nec ultra tenorem paternis Canonibus deputatum quippiam tentare permittimus: nihil eorum ſuo miniſterio penitus applicare, quæ primis ordinibus propriè decrevit antiquitas. Abſque Epiſcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, niſi prædictis forraſſis officiis longiùs conſtitutis neceſſitas extrema compellat, quod & Laïcis Chriſtianis facere plerumque conceditur.

Nic. Conc. c. 18.

CODEX. CANONUM. DECRETA GELASII.

Quòd Diaconi in Presbyterio reſidere non poſſint, nec cùm tractatus habetur Eccleſiaſticus, nec ſacri corporis prærogationem, præſentibus debeant uſurpare Presbyteris.

CAP. VIII. Non in Presbyterio reſidere, cùm divina celebrantur, vel Eccleſiaſticus habetur quicunque tractatus, ſacri corporis prærogationem ſub conſpectu Pontificis, ſeu Presbyteri, niſi his abſentibus, jus non habeant exercendi. Cùm enim decreta venerabilium ſanctionum nos quoque magnopere cuſtodire nitamur, ac ſine eorum diſpendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis fortaſſe compendio videantur, laxanda dicamus.

Quòd Apoſtolica Sedes paternos Canones pio ſtudio, devotoque cuſtodiat.

Authoritas Canonum & Sedis Apoſtolicæ.

CAP. IX. Cùmque nobis contra ſalutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, & cùm Sedes Apoſtolica
Al.* *Domino.* ſuper his omnibus, favente * Deo, quæ paternis Canonibus ſunt præfixa, pio, devotoque ſtudeat tenere propoſito, ſatis indignum eſt quemquam vel Pontificum vel Ordinum ſubſequentium hanc obſervantiam refutare, quam beati Petri Sedem & ſequi videat, & docere: ſatiſque conveniens ſit, ut totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſervatione concordet, quam illic vigere conſpiciat, ubi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum. Dicente autem ſcriptura, Ordinate in me charitatem, & item, Omnia cum ordine fiant, atque iterum Pſalmiſta prædicante, Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus ejus, ponite corda veſtra in virtute ejus, & diſtribuite gradus ejus, ut enarretis in progenie altera, quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & ipſe reget nos in ſæcula. Hic procul dubio, qui in Eccleſiaſticarum narratur altitudine dignitatum, & in cujus virtute bonis operibus corda ponenda ſunt, gradibus utique diſtributis cunctis Deus noſter, & rector populis prædicandus eſt Chriſtianis, ubi nemo ſibimet aliquid æſtimet imminutum: cùm & de uniuſcujuſque gradûs perfectione nil deperit, & convenienter retinendo, quod cæleſti diſpenſatione collatum eſt, pariter nobis & cognoſcibilem Deum fieri, & tribuit eſſe rectorem. Nam & ſi quid indulgetur de temporum quantitate moribus * adgregati, & ſtrenuitate penſatur: ſi vitæ * jam propoſito contineatur, quod protelatâ fuerat ætate curandum, dummodo nullatenus diſſimulata ſubripiant: quorum quodlibet ineſſe claruerit meritò Clericalibus inſulis reprobabilem * conſtat eſſe perſonam. Et ſi illa nonnunquam ſinenda ſunt, quæ ſi cæterorum conſtet integritas, ſola nocere non valeant: illa tamen ſunt magnopere præcavenda, quæ recipi ſine manifeſta decoloratione non poſſunt. Et ſi ea ipſa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum, tem-

Can. 2. 1. Cor. 14. Pſal. 47.

* Fortè *adgregatur.*

Al. * *etiam.*

Al. * *convincat.*

2. q. 7. c Et ſi illa.

porumque cogit intuitus, vel acceleratæ proviſionis reſpectus excuſat: quantò magis illa nullatenus mutilanda ſunt, quæ nec ulla neceſſitas, nec Eccleſiaſtica prorſus extorquet utilitas?

Ut præter Paſchale tempus, vel Pentecoſten nemo baptizare præſumat, niſi omnes tantùm, quos ægritudo extrema compulerit.

De conſecrat. Diſt. 4. Baptizandi. CAP. X. Baptizandi ſibi quiſpiam paſſim quocunque tempore nullam credat ineſſe fiduciam, præter Paſchale feſtum, & Pentecoſten venerabile ſacramentum, excepto duntaxat graviſſimi languoris incurſu, in quo verendum eſt, nè morbi creſcente periculo ſine remedio ſalutari fortaſſis ægrotans exitio præventus abſcedat.

Presbyterorum, & Diaconorum ordinationes certis celebrari poſſe temporibus.

Diſt. 75. c. ſi CAP. XI. Ordinationes etiam Presbyterorum, Diaconorumque niſi certis temporibus, & diebus exercere non debeant, id eſt, primi, & quarti menſis jejunio ſeptimi & decimi: ſed etiam quadrageſimalis initii, ac medianâ quadrageſimæ die, ſabbati jejunio circa veſperam noverit celebrandas. Nec cujuſlibet utilitatis * ſeu Presbyterum, ſeu Diaconum his præferre, qui antè ipſos fuerint ordinati.

* Addo *cauſa*

Ut præfixis diebus Virgines ſacræ velentur.

20. q. 1. Devotis. CAP. XII. Devotis quoque Virginibus, niſi aut in Epiphaniorum, aut in albis Paſchalibus, aut in Apoſtolorum natalibus ſacrum minimè velamen imponant: niſi forſitan, ſicut de baptiſmate dictum eſt, gravi languore correptis, nè ſine hoc munere de ſæculo exeant, implorantibus non negetur.

Ut viduæ non velentur.

CAP. XIII. Viduas autem velare Pontificùm nullus attentet: quod nec authoritas Divina delegat, nec Canonum forma præſtituit. Non eſt ergo penitus uſurpandum, eique ſic Eccleſiaſtica ſunt inſerenda præſidia, ut nihil committatur illicitum.

Ut nullus Præſul vel Eccleſiæ, vel Monaſterii ſervum, aut originarium, nolentibus Dominis, ſub nomine religioſo defendat: honoris & communionis periculum ſubiturus quiſquis hoc perpetrare tentaverit.

CAP. XIV. Generalis etiam querelæ vitanda præſumptio eſt, quâ propemodum cauſantur univerſi paſſim ſervos, & originarios Dominorum jura poſſeſſionemque fugientes ſub religioſæ converſationis obtentu vel ad Monaſteria ſeſe conferre, vel ad Eccleſiaſticum famulatum, cohibentibus quoque Præſulibus indifferenter admitti. Quæ modis omnibus eſt amovenda pernicies: nè per Chriſtiani nominis inſtitutum aut aliena pervadi, aut publica videatur diſciplina ſubverti. Præcipuè, cùm nec ipſam miniſterii Cleri-

Diſt. 54. Generalis.

CODEX CANONUM. DECRETA GELASII.

calis hâc obligatione fuſcari conveniat dignitatem, cogaturque pro ſtatu militantium ſibi, conditioneque jurgari, aut videri (quod abſit) obnoxia quibus ſollicitâ competenter interdictione prohibitis. Quiſquis Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, vel eorum, qui Monaſteriis præeſſe noſcuntur, hujuſmodi perſonas apud ſe tenentes non reſtituendas patronis, aut deinceps vel Eccleſiaſticæ ſervituti, vel religioſis congregationibus putaverint applicandas, niſi voluntate forſitan Dominorum ſub Scripturæ teſtimonio primitus abſolutas, aut legitimâ tranſactione conceſſas: periculum ſe honoris proprii non ambigant, communioniſque ſubituros, ſi * ſuper hac re cujuſquam vera nos querela pulſaverit. Magnis quippe ſtudiis ſecundùm beatum Apoſtolum præcavendum eſt, nè fides, & diſciplina Domini blaſphemetur.

Al. * *ſub.*

Rom. 15. *3. Timoth.* 6.

Ut Clerici nullas negotiationes inhoneſtas, nec turpia lucra ſectentur.

Diſt. 88. *Conſequens.*

CAP. XV. Conſequens fuit, ut illa quoque, quæ de Piceni partibus nuper ad nos miſſa relatio nunciavit, non prætereunda putaremus, id eſt, plurimos Clericorum negotiationibus inhoneſtis, & lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes Evangelicam lectionem, quia ipſe Dominus negotiatores è templo verberatos flagellis aſſeritur expuliſſe. Nec Apoſtoli verba recolentes, quibus ait, Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus. Pſalmiſtam quoque David ſurdâ diſſimulantes aure cantantem: Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini. Proinde hujuſmodi aut ab indignis poſthac quæſtibus noverint abſtinendum, & ab omnibus cujuſlibet negotiationis ingeniis, cupiditateque ceſſandum, aut in quocunque gradu ſint poſiti, mox à Clericalibus officiis abſtinere cogantur, quoniam domus Dei domus orationis & eſſe debet, & dici: nè officina negotiationis, & ſpelunca potiùs ſit latronum.

Matth. 21. *Joan.* 2. *2 Timoth.* 23

Pſal. 70.

14. q. 4. Clerici ab indignis.

Luc. 15. *Eſa.* 56.

Ut nemo litteras neſciens, vel aliquâ parte corporis imminutus promoveatur ad Clerum.

CAP. XVI. Illiteratos quoque, & nonnullâ parte corporis imminutos ſine ullo reſpectu ad Eccleſiaſticum didicimus venire ſervitium, quod ſimul antiqua traditio, & Apoſtolicæ Sedis vetus forma non recipit, quia nec litteris carens ſacris eſſe poteſt aptus officiis, & vitioſum nihil Deo prorſus offerri legalia præcepta ſanxerunt. Itaque de cætero modis omnibus hæc vitentur, nec quiſquam talis ſuſcipiatur in Clerum. Si qui verò vel temeritate propriâ, vel incuriâ Præſidentium tales antè ſuſcepti ſunt, in his, quibus conſtituti ſunt locis eatenus perſeverent, ut nihil unquam promotionis arripiant, ſatiſque habeant, hoc ipſum ſibi pro nimia miſeratione permiſſum.

Diſt. 36. c. *Illiteratos.*

Levit. 21.

1. q. 7. Si quis vel propria.

De his

De his qui ſeipſos abſcindunt.

Nic. Conc. c. 1. CAP. XVII. De his autem, qui ſemeripſos abſciderint paterni Canones evidenter ſequenda poſuerunt, quorum tenorem ſufficiet indidiſſe. Dicunt enim talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, à munere Clericali debere ſecludi, quod modis omnibus cuſtodire nos convenit, quia fas eſſe nulli ſuppeditat, præter illa quicquam, quæ memorabilis decreverit forma, cenſere.

Quòd ad Clerum criminoſi nequeant promoveri, & in Clero poſiti, ſi in aliquibus fuerint inventi criminibus, à ſuis officiis arceantur.

2. Tim. 5. CAP. XVIII. Comperimus etiam horrendis quibuſdam criminibus implicatos, rotâ diſcretione ſubmotâ, non ſolùm de factis atrocibus neceſſariam pœnitudinem non habere, ſed nec aliquâ correptione penitus ſuccedente ad Divinum miniſterium, honoremque contendere. Nonnullos autem in ipſis ordinibus conſtitutos gravibus delinquentes facinoribus non repelli: cùm & *Nic. Conc. c. 9. & 10.* Apoſtolus clamet, Nemini citò manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis: & majorum veneranda conſtituta pronuncient, hujuſmodi, etiamſi ſorrè ſubrepſerint, tam qui antè peccaverunt, detectos oportet depelli, quàm ſacræ profeſſionis oblitos, prævaricatoreſque ſancti propoſiti procul dubio ſubmovendos.

Quòd Dæmoniis, aliiſque paſſionibus irretitis miniſteria ſacra tractare non liceat.

CAP. XIX. Uſque adeò ſanè comperimus illicita quæque prorumpere, ut Dæmoniis, ſimili- *Diſt. 55. c. Uſque adeò.* buſque paſſionibus irretitis miniſteria ſacroſancta tractare tribuatur, quibus ſi hoc opere poſitis aliquid propriæ neceſſitatis occurrat, quis de ſua fidelium ſalute confidat, ubi miniſtros ipſos curationis humanæ tantâ perſpexerit calamitate vexari? Atque ideo *Rom. 14. 2. Corinth. 5. Levit. 22.* neceſſariò removendi ſunt, nè quibuſlibet, pro quibus Chriſtus eſt mortuus, ſcandalum generetur infirmis. Poſtremò ſi corpore ſauciatum fortaſſis, aut debilem nequaquam ſancta contingere lex divina permiſit, quantò magis doni cœleſtis diſpenſatores eſſe non convenit, quod eſt deterius, mente perculſos?

Quòd hi qui ſe Sacris Virginibus ſociant, & fœdera inceſta commiſcent, communicare non poſſint, niſi forte publicam pœnitentiam geſſerint.

CAP. XX. Virginibus ſacris temere ſe quoſdam ſociare cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera, ſacrilegaque miſcere: quos protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi, * ſed tamen his Al. * *aut his certè.* viaticum de ſæculo tranſeuntibus, ſi tamen pœnituerint, non negetur.

CODEX CANONUM.

DECRETA GELASII. 27. q. 1. De viduis.

Quòd Viduæ, ut ſuprà dictum eſt, non velentur; & ſi profeſſam continentiam propoſito mutato calcaverint, ipſæ pro ſerationem Deo pro ſuis ſint actibus reddituræ.

CAP. XXI. Nam de Viduis ſub nulla benedictione velandis, ſuperiùs * latiùs diximus diſſerendum, quæ ſi propriâ voluntate profeſſam priſtini conjugii caſtitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant ſatisfactione placare. Sicut enim, ſi ſe forſitan continere non poterant, ſecundùm 1. Timoth. 5. Apoſtolum nullatenus nubere vetabantur, ſic habitâ ſecum deliberatione promiſſam Deo pudicitiæ fidem debuerunt coſtodire. Nos autem nullam talibus laqueum debemus injicere, ſed ſolas adhortationes præmii ſempiterni, pœnaſque proponere divini judicii: ut noſtra ſit abſoluta conſcientia, & illarum pro ſe rationem Deo reddat intentio. Cavendum eſt quippe, quæ de earum moribus, actibuſque beatus Ibidem. Paulus teſtatur Apoſtolus, quod planiùs exponere præterimus, nè ſexus inſtabilis non tam deterreri, quàm admoneri videatur.

Al. * *Latè.*

Quòd ſecunda conjugia Sæcularibus non negentur, quibus tamen ad Clerum pro hoc facto minimè venire conceditur.

CAP. XXII. Secundas nuptias ſicut ſæcularibus inire conceditur, ita poſt eas nullus ad Clericale ſinitur venire collegium. 1. Corinth. 7. Alia eſt enim humanæ fragilitati generaliter conceſſa licentia, alia debet eſſe vitâ divinarum rerum ſervitio dedicata.

Ut ſi quis ſuſceperit Eccleſiæ propriæ deſertorem, & in aliqua provexerit dignitate, utrique ſententiæ ſubjaceant, quam Canones præfixerunt.

CAP. XXIII. Quiſque propriæ deſertor Eccleſiæ, nullis exiſtentibus cauſis, ad aliam putaverit tranſeundum, temereque ſuſceptus fuerit, & promotus, reverendorum Canonum vel ipſe vel receptor ejus, atque provector conſtituta non effugiet, quæ de hujuſcemodi præſumptoribus præfixere ſervanda. Nic. Conc. c. 15.

Quòd ſi qui ex Monachis, & Laïcis, de quibus ſuprà dictum eſt, eliguntur ad Clerum, cùm nulla cogit neceſſitas, antiqua de eis debent inſtituta ſervari. Quòd ſi probentur ſacram mercati eſſe pretio dignitatem, ab officio deponantur: nam dantem, & accipientem Simonis Magi crimen involvit.

CAP. XXIV. De Monachis, Laïciſque in prima copioſiùs præceptionis hujus parte digeſta ſunt quæ, vel quatenus pro rerum, temporumque neceſſitate conceſſa ſunt, quemadmodum ubi nullius facti neceſſitas intereſſe probabitur, non niſi vetus inſtitutio debeat cuſtodiri. Quos verò conſtiterit indignos meritis ſacram mercatos eſſe pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non ſine periculo ſacinus tale * perpetrantes, quia dantem pariter, accipientemque damnatio Simonis, quam ſacra lectio teſtatur, involvit. Supra. c. 2. & 3. 2. q. 1. c. Quos conſtiterit. Al. * patrantes. Act. 8.

De ſacris locis noviter inſtitutis quamvis ſuperiùs dictum ſit, hoc nunc tamen adjicitur, ut nulla Baſilica ſub defunctorum conſtructa nomine dedicetur.

De conſecrat. Diſt. 2. De locorum.

CAP. XXV. De locorum conſecratione ſanctorum, quamvis ſuperiùs ſtrictim fuerit comprehenſum: nobis quoque pateſactum eſt, quòd abſque præcepto Sedis Apoſtolicæ nonnulli ſactas Eccleſias, vel oratoria ſacrare præſumant. Hoc ſumus tamen indicio deteſtabiliori permoti, quòd in quocumque nomine defunctorum, & quantum dicitur, nec omnino fidelium conſtructiones ædificatas ſacris profeſſionibus audacter inſtituere memorantur, quæ quoniam tam acerba, tam dura ſunt, ut eadem vix noſter ferre poſſit auditus: ſi revera Chriſtianitatis affectus in illis regionibus certus, & fixus eſt, & diſtrictiùs iſta quærantur, & à quibus fuerint geſta prodantur; quoniam ſicut latentibus in hac atrocitate nominibus, non extat in quem ſententia debita proferatur, ita cùm manifeſtis fuerit documentis expoſitus quam ſceleris tanti poſcit immanitas, non * effugiet ullatenus ultionem.

Al. * *vitabit.*

Quòd nefas ſit Fœminas ſacris altaribus miniſtrare, vel aliquid ex his, quæ Virorum ſunt officiis deputata præſumere.

CAP. XXVI. Nihilominus impatienter audivimus tantum divinarum rerum ſubiſſe deſpectum, ut Fœminæ ſacris altaribus miniſtrare firmentur, cunctaque non niſi Virorum famulatui deputata ſexum, cui non competit, exhibere. Niſi quòd omnium delictorum, quæ ſingillatim perſtrinximus, noxiorum reatus omnis, & crimen eos reſpicit Sacerdotes, qui vel iſta committunt, vel committentes minimè publicando pravis exceſſibus ſe ſavere ſignificant: ſi tamen Sacerdotum jam ſint vocabulo nuncupandi, qui delegatum ſibi religionis officium ſic proſternere moliuntur, ut in perverſa quæque, prophanaque declives ſine ullo reſpectu regulæ Chriſtianæ præcipitia funeſta ſectentur. Cumque ſcriptum ſit, *Eccl. 19.* Minima qui ſpernit, paulatim decidit: quid eſt de talibus æſtimandum, qui immenſis, ac multiplicibus pravitatum molibus occupati ingentem ruinam multimodis impulſionibus ediderunt, quæ non ſolùm ipſos videatur obruere, ſed Eccleſiis univerſis mortiferam, ſi non ſanentur, inſerre perniciem. Nec ambigunt, qui hæc exercere ſunt auſi, ſed etiam, qui hactenus cognita ſiluerunt, ſub honoris proprii ſe jacere diſpendio, ſi non tantâ, quâ poſſunt, celeritate feſtinent, ut lethalia vulnera competenti medicatione * curentur. Quo enim more teneant jura Pontificum, qui Pontificalibus excubiis eatenus injuncta diſſimulant, ut contraria domui Dei, cui præſident, potiùs operentur? Quantumque apud Deum poſſent, ſi non niſi convenientia procurarent, tantùm quid mereantur aſpiciant, cùm execrabili ſtudio ſectentur adverſa, & quaſi magis hæc regula ſit,

Contra negligentiam Prælatorum.

Al. * *ſalventur.*

quâ Eccleſia debeat gubernari, ſic quicquid eſt Eccleſiaſticis inimicum regulis, perpetratur: cùm & ſi cognitos habuit Canones unuſquiſque Pontificum, intemerata debuerit tenere cuſtodia, & ſi forſitan neſciebat, conſulere fidenter oportuerit ſcientem. Quo magis excuſatio nulla ſuccurrit errantibus: quia nec ſciens propoſuit ſervare, quod noverat, nec ignorans curavit noſſe, quod gereret.

CODEX CANONUM.

DECRETA GELASII.

Quòd in unaquaque Eccleſia, cui Epiſcopus præeſt, quatuor tam de redditu, quàm de oblatione fidelium fieri debeant portiones, ut una ſit Epiſcopi, altera Clericorum, tertia Pauperum, & quarta Fabricis Eccleſiaſticis applicetur.

12. q. 2. *Quatuor autem.*

CAP. XXVII. Quatuor autem tam de redditu, quàm de oblatione fidelium, prout cujuſlibet Eccleſiæ facultas admittit (ſicut dudum rationabiliter eſt decretum) convenit fieri portiones, quarum ſit una Pontificis, altera Clericorum, Pauperum tertia, quarta Fabricis * ampliandis Eccleſiæ. De quibus, ſicut Sacerdotis intererit integram miniſtris Eccleſiæ memoratam dependere quantitatem, ſic Clerus ultra delegatam ſibi ſummam nihil inſolenter noverit expetendum. Ea verò, quæ Eccleſiaſticis ædificiis attributa ſunt, huic operi veraciter prorogata, locorum doceat inſtauratio manifeſta ſanctorum, quia nefas eſt, ſi ſacris ædibus deſtitutis in lucrum ſuum Præſul impendia his deſignata convertat: ipſam nihilominus adſcriptio pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus ſe diſpenſaſſe monſtraturus eſſe videatur, tamen juxta quod ſcriptum eſt, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt, oportet enim præſenti teſtificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri.

Al. * *applicanda.*

Matth. 5.

Quòd ſi Epiſcopus, Presbyter, & Diaconus, à quocumque Clerico veraciter fuerit accuſatus, quia contra hæc conſtituta fecerit, poteſt ſine dubitatione percelli, ſui etiam honoris Epiſcopus periculum ſubiturus, ſi hæc omni Eccleſiæ noſcenda tacuerit.

2. q. 7. *Quapropter.*

CAP. XXVIII. Quapropter, nè Clericorum quiſquam ſe hujus offenſæ futurum confidat immunem, ſi in his, quæ ſalubriter ſequenda deprompſimus, ſive Epiſcopum, ſive Preſbyterum, ſeu Diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures noſtras deferre curaverit, probationibus duntaxat competenter exhibitis, ut tranſgreſſoris ultio fiat, & ceteris interdicto delinquendi. Sui verò modis omnibus erit unus quiſque Pontificum ordinis, & honoris eliſor: ſi cuiquam Clericorum, vel Eccleſiæ totius auditui hæc putaverit ſupprimenda. Datum v Id. Marriarum, Aſterio & Præſidio VV. CC. Conſſ. **

** *Anno Chriſti.* 494.

Expliciunt Decreta Papæ Gelaſii.

PLATINA DE ANASTASIO II.

ANASTASIUS ſecundus, patriâ Romanus, patre Fortunato, Anaſtaſio imperante fuit, quo tempore Traſimundus, Vandalorum Rex, & Catholicas Eccleſias claudit, & CXX Epiſcopos exulatum in Sardiniam mittit. Anaſtaſius verò (ut quidam Scriptores referunt) Anaſtaſium Imperatorem excommunicavit, quòd Acatio faveret. Tametſi poſtea ipſe ab Acatio ſeductus, dum eum revocare clanculum tentat, Clerum à ſe graviter alienavit, qui ſe à communione Pontificis tum maximè ſubtraxit, quòd etiam ſine Catholicorum conſenſu Photino, Theſſalonicenſi Diacono, communicâſſet, qui tamen Acatii errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt divino nutu hominem ſubito morbo correptum interiiſſe. Sunt qui dicant eum in latrinam effudiſſe inteſtina, dum neceſſitati naturæ obtemperat. Hæc de Anaſtaſio, & ejus Pontificatu, qui ex ſacris ordinibus ſemel Decembri menſe in urbe habitis, Presbyteros XII, *Epiſcopos* XVI *creavit. Sepultus eſt autem in Baſilica Petri* XIII *Kal. Decembris. Sedit annum unum, menſes* X, *dies* XXIV.

Dira de hoc Pont. fama. Vide Diſt. 19. c. Anaſtaſius.

Tituli Decretorum Papæ Anaſtaſii, numero VIII.

1 QUOD pro Chriſto fungatur legatione, dum pro pace precatur Eccleſiæ.

2 Quòd non ſit temerè judicandum de his qui jam ad Dominum migraverunt.

3 Ut ſpecialiter in Eccleſia nomen taceatur Acatii.

4 Quòd magnopere contentio ſit cavenda.

5 Ut Alexandrinos Imperator admoneat ad fidem ſinceram, & pacem redire Catholicam.

6 Admonetur Imperator, ut conſtitutis Apoſtolicæ Sedis obtemperet.

7 Quòd eos, quos poſt damnationem ſuam vel baptizavit, vel ordinavit Acatius, nulla portio læſionis attingat.

8 Quòd mali, bona miniſtrando, ſibi tantummodo noceant, nec Eccleſiæ ſacramenta commaculent.

CODEX CANONUM. DECRETA ANASTASII.

EPISTOLA PAPÆ ANASTASII URBIS ROMÆ Ad Imperatorem Anaſtaſium pro pace Eccleſiarum.

Glorioſiſſimo & Clementiſſimo filio Anaſtaſio Auguſto, Anaſtaſius Epiſcopus.

EXORDIUM Pontificatûs mei primitus oblatâ populis pace pronuncio, conſequenter pro fide Catholica humilis pietati tuæ precator occurro, in quorum primo mihi divinum favorem propinquaſſe confido, quod conſonantia in me, & auguſtiſſimi nominis tui non dubium præſtat auxilium, ut ſicut præcelſum vocabulum pietatis tuæ per univerſas gentes toto orbe præfulget, ita per miniſterium meæ humilitatis Sedes beatiſſimi Petri in univerſali Eccleſia (ſicut ſemper eſt) aſſignatum ſibi à Domino Deo teneat principatum, nec propter unum mortuum diutius tunica illa ſalutaris deſuper contexta per totum, malæ ſortis patiatur incertum: quæ ſola in diſciſſionem pro firmitate ſui venire non potuit. Cui etiam in privata tantum circa ſinceræ religionis * ſtudium fuit, ut ſicut fama certiſſima celebravit, nemo magis vel inter præcipuos Sacerdotes præfixas à ſanctis Patribus regulas Eccleſiæ cuſtodiſſe dicatur, quod ſanctum ſtudium cum majeſtate imperii creviſſe confidimus.

Principatus Rom. Eccl.

Joan. 19.

Laus Principis à religione.

*Addendum forte * obſervantiam.*

Quòd pro Chriſto fungatur legatione, dum pro pace precatur Eccleſiæ.

Poſt mortem alius habetur judex meritorum.

CAP. I. Legatione itaque fungimur pro Chriſto, nè eos propter offenſionem, vel ſcandalum patiamini publicè nominari: quorum merita, vel actus illum judicem latere uon poſſunt, in cujus jam ſunt judicio conſtituti, nec illic ſe poteſt interſerere in corpore mortali adhuc temeraria præſumptio, in quo non ſolùm confeſſio facit aperta merita ſingulorum: ſed etiam ſilentii ipſius non poteſt latere ſecretum. Namque & prædeceſſor noſter Papa Felix, ſed etiam Acatius illic procul dubio ſunt, ubi unuſquiſque ſub tanto judice non poteſt perdere ſui meriti qualitatem.

Acatius Epiſcopus Conſtantinopolis.

Quòd non ſit temerè judicandum de his qui jam ad Deum migraverunt.

CAP. II. Itaque monente nos beatiſſimo Paulo Apoſtolo, nè quod ſit in hoc offendiculum in Eccleſia, dum quod facere non poſſumus, de his qui jam tranſierunt judicare conemur, obſervandum eſſe tranquillitas tua cognoſcat. Ait enim de his, qui de rebus ad Deum ſolum pertinentibus judicare præſumunt: nemo enim noſtrûm ſibi vivit, & nemo ſibi moritur, ſive enim vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur; ſive

Rom. 14.

enim vivimus, ſivè morimur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus reſurrexit à mortuis, ut & vivorum & mortuorum dominetur, tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? omnes enim ſtabimus antè tribunal Dei.

Eſa. 45. Scriptum eſt enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unuſquiſque noſtrûm pro ſe rationem reddet Deo. Non ergo ampliùs invicem judicemus, ſed hoc judicate magis, nè ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum. Monet igitur beatus Apoſtolus, nè de his nobis præſumendo judicium, de quibus nemo poteſt veriùs, vel meliùs judicare, quàm Deus: in hoc ſibi quiſpiam temerarios auſus uſurpet, & propter hoc pax, atque unitas Eccleſiæ diſſipetur. Nam & in Regnorum libro dicitur, Non quomodo videt homo, videt Deus, quia homo videt in facie, Deus autem videt in corde. Item in Paralipomenon libro primo: Et nunc Salomon, ſcito Deum Patrum tuorum, & ſervi illi in corde perfecto, & animo volente, quoniam omnia corda ſcrutatur Dominus, & omnem cogitationem novit. Item in Ezechiele hæc dicit Dominus, Sic dixiſtis domus Iſrael, & cogitationes ſpiritus veſtri novi ego. Unde & de Domino judice dicitur in Evangelio, Sciens autem Jeſus cogitationes eorum dixit, Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

Solus Deus novit abſcondita cordium.

2. Reg. 16.

1. Paral. 28.

Ezech. 11.

Ut ſpecialiter in Eccleſia nomen taceatur Acatii.

CAP. III. Precamur itaque clementiam veſtram, ut ſpecialiter nomen, quod multis ex cauſis ſcandalum, vel offendiculum Eccleſiæ concitavit, ſpeciali appellatione taceatur, cùm, ſicut diximus, in generalitate Sacerdotum uniuſcujuſque meritum illum judicem latere non poſſit, quid cuique tribuendum ſit pro æſtimata diſpenſatione meritorum, cui ſoli cogitationes quoque manifeſtæ ſunt. Quantos verò exceſſus, atque præſumptiones habuerit Acatius, nè clementiæ tuæ per ſingula ſuggerere fortaſſe videatur oneroſum, Creſconio, vel etiam Germano, fratribus & Coepiſcopis meis, quos miſimus ad ſerenitatem tuam, de cauſis ſingulis Acatii. Qualis fuerit, inſtructionem pleniſſimam dedimus, clementiæ veſtræ ſpecialiùs recenſendam, ſi hoc pietati tuæ placuerit curioſiùs indagare, nè in aliquo ſuggeſtionis noſtræ veritas defuiſſe videatur, ut pro divina ſapientia veſtra perſpicuè videre poſſitis, non ſuperbiâ, vel elatione Sedis Apoſtolicæ in Acatium talem proceſſiſſe ſententiam, ſed facinoribus certis (quantum nos extra ullum judicium, quod ſolum falli non poteſt, æſtimamus) zelo magis divinitatis * exortam.

Legavit ad Imp. in cauſa Acatii.

Al. exortam.

Quòd magnopere contentio ſit cavenda.

CAP. IV. Nos verò humiliter

CODEX CANONUM. *DECRETA ANASTASII.*

ſupplicantes, controverſiam in Eccleſia remanere nolumus, cùm magis vitanda contentio ſit, ſicut dicitur in Proverbiis, Odium ſuſcitat contentio. Omnes enim qui non contendunt protegit amicitia. Nam & Apoſtolus ad Corinthios ait, Cùm enim ſint inter vos æmulationes, & contentiones, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis? Item ad Philippenſes, Si qua ergo conſolatio in Chriſto, ſi qua alloquutio charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritûs, ſi qua viſcera, & miſerationes, implete gaudium meum, ut id ipſum dicatis omnes, eandem charitatem habentes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, ſed in humilitate mentis invicem æſtimantes ſibimetipſos ſuperiores, non ſua ſinguli reſpicientes, ſed aliorum.

Proverb. 20. *1. Cor.* 3. *Philip.* 2.

Ut Alexandrinos Imperator admoneat ad fidem ſinceram, & pacem redire Catholicam.

CAP. V. Hoc tamen præcipuè inſinuo ſerenitati tuæ, glorioſiſſime, & clementiſſime fili Auguſte, ut cùm cauſæ Alexandrinorum patuerint piiſſimis auribus veſtris, ad ſinceram, & Catholicam fidem eos authoritate, ſapientiâ, diviniſque veſtris monitis redire faciatis. Numquid tenendum ſit in religione Catholica ſecundùm definita Patrum, & prædicationem omnium Sacerdotum, qui in Eccleſia floruerunt, ſi hoc quoque præceperitis, ſcientibus in memoriam tranſmittendo renovabimus, ignorantibus ad diſcendum pro officio noſtræ inſtructionis offerimus, ut nulla extra hæc ingeniorum jactantia, vel pravitas audiatur.

Dogmata Patrum tenenda.

Admonetur Imperator, ut conſtitutis Apoſtolicæ Sedis obtemperet.

CAP. VI. Illud verò peculiarius pro amore imperii veſtri, & beatitudine, quæ conſequi poterit regnum, pro Apoſtolico officio prædicamus, ut, ſicut decet & Spiritus Sanctus dictat, monitis noſtris obedientia præbeatur, ut bona omnia veſtra Reſpublicam conſequantur, ſicut in Exodo promittitur, Si audieris vocem Domini Dei tui, & quæ placent, feceris coram ipſo, & obedieris præceptis ejus, & cuſtodieris omnem juſtitiam ejus, omnem infirmitatem, quam importavi Ægyptiis, non importabo in te: Ego enim ſum Dominus, qui ſalvum facio te. Et illic iterum tuba potentiſſima canitur: Et nunc Iſraël quid Dominus Deus tuus poſtulat à te aliud, quàm ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules * in omnibus viis ejus, & diligas eum, & ſervias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua? Cuſtodi præcepta Domini Dei tui, & juſtitias ejus, quas ego mando tibi. Hæc me ſuggerentem frequentiùs non ſpernat pietas tua, antè oculos habens Domini in Evangelio verba: Qui audit vos, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit. Nam & Apoſtolus concinens Salvatori noſtro

Obediendum Papæ monitis.

Exod. 15.

Tuba, per Moyſen. Deut. 10.

Al.* *omnes vias ejus.*

Luc. 10.

1. Theſſal. 4.

noſtro ita loquitur, Quapropter qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui dedit Spiritum Sanctum in nobis. Pectus clementiæ veſtræ ſacrarium eſt publicæ ſelicitatis, ut per inſtantiam veſtram (quam velut Vicarium præſidere juſſit in terris) Evangelicis, Apoſtoliciſque præceptis, non dura ſuperbia reſiſtatur, ſed per obedientiam, quæ ſunt ſalutifera, compleantur.

Quòd eos, quos poſt damnationem ſuam vel baptizavit, vel ordinavit Acatius, nulla portio læſionis attingat.

Diſt. 29. c. Secundum. CAP. VII. Nam ſecundùm Eccleſiæ Catholicæ conſuetudinem ſacratiſſimum ſerenitatis tuæ pectus * agnoſcat, quòd nullum de his, vel quos baptizavit Acatius, vel quos Sacerdotes, ſive Levitas ſecundùm Canones, ordinavit, ulla eos ex nomine Acatii portio læſionis attingat, quo forſitan per iniquum tradita ſacramenti gratia minùs firma videatur. Nam & baptiſmum, quod procul ſit ab Eccleſia, ſive ab adultero, vel à fure ſuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatum, quia vox illa, quæ ſonuit per Columbam, omnem maculam humanæ pollutionis excludit. Quod declaratur cùm dicitur: Hic eſt, qui baptizat in Spiritu, & igne. Nam ſi viſibilis ſolis iſtius radii, cùm per loca ſœtidiſſima tranſeant, nullâ contactûs inquinatione maculantur; multo magis illius, qui iſtum viſibilem fecit, virtus nullâ miniſterii indignitate conſtringitur. Nam & Judas cùm fuerit ſacrilegus, atque fur, quicquid egit inter Apoſtolos pro dignitate commiſſa, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta ſenſerunt, declarante hoc ipſum Domino manifeſtiſſimâ voce: *Matth. 23.* Scribæ (inquit) & Phariſæi ſuper Cathedram Moſis ſedent, quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Quicquid ergo ad hominum profectum quilibet in Eccleſia Miniſter pro officio ſuo videtur operari, hoc totum contineri implendo divinitatis effectum, ita ille, per quem Chriſtus loquitur, Paulus adfirmat: Ego *I. Cor. 3.* plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. A Deo autem non quæritur quis, vel qualis prædicet, ſed quem prædicet, ut invidos etiam bene Chriſtum prædicare confirmet. Quo malo *Philip. 1.* diabolis ipſe dejectus eſt, & hoc ipſo prædicare non deſinit.

Al.* *cognoſcat.*

Indignitas miniſtri ſacramenti gratiam non impedit.

Joan. 1.

Quòd mali bona miniſtrando ſibi tantummodo noceant, nec Eccleſiæ ſacramenta commaculent.

CAP. VIII. Ideo ergo & hic, cujus nomen dicimus eſſe reticendum, malè bona miniſtrando ſibi tantùm nocuit. Nam inviolabile ſacramentum, quod per illum datum eſt, aliis perfectionem ſuæ virtutis obtinuit. Quod ſi eo aliquorum in tantum ſe extendit curioſa ſuſpicio, ut

CODEX CANONUM. *DECRETA ANASTASII.*

imaginetur prolato à Papa Felice judicio, poſtea inefficaciter in ſacramentis, quæ Acatius uſurpavit, egiſſe, * hac perinde eos metuere, qui vel in conſecrationibus, vel in baptiſmate myſteria tradita ſuſceperunt, nè irrita beneficia divina videantur, meminerunt in hanc quoque partem ſimiliter tractatum prævalere ſuperiorem, quia non ſine uſurpatione Sacerdotii adjudicatus hoc egit. In quo virtutem ſuam obtinentibus * myſteriis, in hoc quoque aliis rea ſibi perſona non nocuit; nam ad illum pertinet, quod tuba David ita canitur, Veruntamen Deus conquaſſavit capita inimicorum ſuorum, verticem cipilli perambulantium in delictis ſuis. Nam ſuperbia ſemper ſibi, non alii facit ruinam, quod univerſa ſcripturarum cœleſtium teſtatur authoritas, ſicut per Spiritum Sanctum etiam dicitur in Prophera, Non habtiavit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Unde cùm ſibi Sacerdotis nomen vendicaverit condemnatus, in ipſius verticem ſuperbiæ tumor inflictus eſt, quia non populus, qui in myſteriis donum ipſius fitiebat, incluſus eſt, ſed anima ſola illa, quæ peccaverat, juſto judicio propriè erat obnoxia, quòd ubique numeroſa ſcripturarum teſtatur inſtructio. Unde remotis hominum ſtudiis, ſive verſutiis in hac adhuc præſenti fragilitate poſitorum, ſecundùm preces noſtras, adniſu, & authoritate Imperiali offerente Deo noſtro unam Catholicam Eccleſiam, & Apoſtolicam, quia hoc ſolum eſt, in quo non ſolùm in terris, ſed etiam in cœlo triumphare ſine fine poſſitis. Subſcriptio. Omnipotens Deus regnum, & ſalutem tuam perpetuâ protectione cuſtodiat, glorioſiſſime, & clementiſſime ſemper Auguſte.

* Lego *ac proinde.*

Al.* *miniſteriis.*

Pſal. 67.

Pſal. 100.

Ezech. 28.

Explicit Epiſtola Papæ Anaſtaſii.

CODEX CANONUM. *DECRETA SYMMACHI.*

PLATINA DE SYMMACHO PAPA.

Schiſma in electione Sym.

SYMMACHUS, natione Sardus, patre Fortunato, mortuo Anaſtaſio, Pontifex creatur, non ſine magna diſcordia. Nam dum pars Cleri Symmachum apud Baſilicam Conſtantinianam Pontificem decernit, pars altera apud Baſilicam Mariæ in via nova Laurentium, in locum demortui Anaſtaſii ſufficit. Seditio ingens in Senatu, ac populo Romano bifariam diviſo orta eſt, unde omnium conſenſu Concilium Ravennæ indicitur: diſcuſſâque re, præſente Theodorico, Symmachus tandem in Pontificatu confirmatur.

Schiſma alterum & ſeditio contra Sym.

Qui certè magnâ clementiâ uſus, Laurentium competitorem Nucerinis Epiſcopum dedit. Verùm anno quarto poſt, Clerici quidam ſeditionibus gaudentes, adjuvantibus Feſto & Probino Senatorii ordinis viris, Laurentium revocant, qua ex re indignatus Rex, Petrum Altini Epiſcopum Romam mittit, qui pulſo utroque Sedem teneret. Verùm Symmachus habitâ centum & viginti Epiſcoporum Synodo, & objecta conſtanti animo diluit, & omnium ſententiis obtinuit, ut Laurentius, & Petrus, malorum omnium capita, relegarentur. Orta autem ob hanc rem tanta ſeditio Romæ eſt, ut multi tum ex Clero, tum ex populo, paſſim cæderentur, nec ſacris Virginibus parcerent. Opprimitur eo tumultu Gordianus Presbyter, vir optimus, ad vincula Sancti Petri. Nec finis tantæ cædis factus fuiſſet, ni Fauſtus Conſul Clericos miſeratus contra Probinum tanti mali authorem, arma ſumpſiſſet. Reſpirante deinde aliquantulum Republicâ Chriſtianâ, Clodoveus, pulſis Arianis Hæreticis, & Catholicos reduxit, & Pariſiorum civitatem regni caput conſtituit.

Clodoveus Rex Francorum.

Opera Symmachi Papæ.

Symmachus verò Manichæos tum ab urbe expulit, eorumque libros antè fores Conſtantinianæ Baſilicæ concremavit. Baſilicas verò multas aut ornavit, aut à fundamentis erexit. Nam & templum beati Andreæ Apoſtoli apud Sanctum Petrum ædificavit, multoque argento & auro exornavit. Et templum ipſius Apoſtolorum Principis, ac porticum marmoribus opere vermiculato in auguſtiorem formam redegit. Gradus quoque ipſius Baſilicæ ampliores fecit, alioſque gradus ſub divo dextra, levaque. Epiſcopia præterea conſtruxit. Ædificavit etiam Baſilicam Agathæ Martyris viâ Aureliâ in fundo Lardario, Baſilicam Sancti Pancratii cum arcu argenteo librarum xv. In Baſilica Pauli renovavit abſidem, cui ruina imminebat, picturiſque ornavit. Poſt abſidem verò aquam introduxit, balneumque à fundamento erexit. In urbe autem Baſilicam Sanctorum Sylveſtri, & Martini à fundamentis extruxit,

juxta Trajani thermas, ubi & ſupra altare Cyborium fecit argenteum librarum cxx, Arcus argenteos librarum x, Confeſſionem argenteam librarum xv. Suggeſtum quoque erexit porphyreticis, & cruſtis marmoreis inſignem fecit, & gradus Baſilicæ Joannis & Pauli poſt abſidem. Auxit & Baſilicam Archangeli Michaëlis, aquamque introduxit. Sanctorum Coſmi & Damiani oratoria à fundamentis erexit viâ Tiburtinâ, in fundo Paciano, adjuvantibus Albino & Glaphyro, illuſtribus viris. Pauperibus quoque ad Baſilicas Petri & Pauli habitacula extruxit, curavitque nè quid eis deeſſet, quod ad victum pertineret: amator enim pauperum fuit. Et Epiſcopis, ac cæteris Clericis in Africa, & Sardinia propter Catholicam fidem exulantibus pecunias & veſtes ſubminiſtrabat. Reparavit etiam Baſilicam Sanctæ Felicitatis, & abſidem beatæ Agnetis cùm Baſilica, quæ ruinam minabantur in meliorem formam reſtituit. Redemit & captivos in diverſis Provinciis multâ pecuniâ. Nil poſtremò omiſit quod ad omnipotentis Dei gloriam pertineret. Creatis autem duobus & xc Presbyteris, Diaconis xvi, Epiſcopis cxviii, habitis de more ſacris ordinibus, moriens ad Baſilicam Petri ſepelitur xiv kal. Auguſti. Sedit annis xv, Menſ. vi, Diebus xii.

Codex Canonum. Decreta Symmachi. Amator pauperum Sym.

Tituli Decretorum Papæ Symmachi, numero IV.

1 Suggestio Fulgentii Archidiaconi Eccleſiæ Romanæ de congregata Synodo ex præcepto Papæ Symmachi, ut Epiſcopalis ambitus radicitus amputetur.

Diſt. 79. Si quis Papa. 2 Sententia Synodi, ut ſi quis, Papâ ſuperſtite, pro Romano Pontificatu cuiquam quolibet modo favorem præſtare convincitur, loci ſui ordine, vel communione privetur.

3 Ut ſi Papa morte præventus non potuerit antè de ſui ſucceſſoris electione decernere, is ordinetur Antiſtes, quem cunctus Clerus, aut certè pars major elegerit.

4 Ut ſi quis ambientes, vel fautores ambientium, conjuratoreſque prodiderit, non ſolùm purgatus videatur eſſe, ſi fuerit particeps, verumetiam remuneratione digniſſimus æſtimetur.

* *PC. Paulini VC. die Kalendarum Martiarum* ** *in Baſilica beati Petri Apoſtoli, Synodo præſidente beatiſſimo Papâ Symmacho, Fulgentius Archidiaconus dixit:*

CODEX CANONUM. *DECRETA SYMMACHI.*

Al. * Poſt. Legendum forſitan eſt, Poſt Conſulatum Paulini viri clariſſimi, die Kal. &c.

** *Ann. Chriſti 499.*

1. BEATITUDO veſtra, directis antehac per Provincias authoritatibus, frequenter Italiæ Sacerdotum Synodum convocavit, quorum præſentia in veſtris videtur oculis conſtituta, nunc beatitudo veſtra, quæ ad Eccleſiaſticas indemnitates, vel ad pacem totius Eccleſiæ pertinent, ſive concordiam dignetur tractabiliter ordinare. Acclamatum eſt ab omnibus Epiſcopis, & Preſbyteris: Exaudi, Chriſte, Symmacho vita. Dictum eſt X. Cujus ſedem, & annos. Dictum eſt VIII. Ut facias rogamus. Dictum eſt X.

Acclamatio I.
X. Decies.
VIII. Octies.

Symmachus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ dixit:

CONCILIUM dilectionis veſtræ, neglectâ hyemis aſperitate, ſollicitudo noſtra pro Eccleſiaſtica indemnitate ſpecialiter congregavit, ut Epiſcopalem ambitum, & confuſionis incertum, vel popularem tumultum, quem per ſubreptionem conſtat exortum, communicato pariter tractatu, in futurum poſſimus robuſtè ac vivaciter amputare, atque ideo caveamus in poſterum, nè ſubverſo diſciplinæ, aut audacia præſumentum geſtiat tentare ſimilia, & pari donatione tractemus, expreſſis ſcilicet ſententiis ſancientes, quod circa Romani Epiſcopi ordinationem debeat cuſtodiri. Univerſi Epiſcopi, vel Preſbyteri dixerunt, Ut fiat, rogamus. Dictum eſt X. Ut ſcandala amputentur, rogamus. D. IX. Ut ambitus extinguatur, rogamus. D. * XII. Exaudi, Chriſte, Symmacho vita. D. VI. Cujus ſedem, & annos. D. V. Ut de præſentia fiat. Dictum eſt X.

Tumultus populi olim in electione Papæ.

Acclam. II.

Al.* *XV.*

Symmachus Epiſcopus dixit:

QUONIAM fraternitas veſtra curam proviſionis noſtræ ſuis exhortationibus incitavit, & parilem circa Eccleſiæ tranquillitatem, Dei noſtri contemplatione, animum preſtat: ſicut præfati ſumus, deliberatione in præſenti habitâ, quid placeat ex omnibus veſtris informate ſententiis, quæ in hoc venerabili Concilio per Eccleſiaſtica recitentur officia. Cùmque ſurrexiſſent, & paulo poſt iterum conſediſſent, Æmilianus Notarius Synodi decreta vulgavit.

II. Propter frequentes ambitus, atque Eccleſiæ nuditatem, vel populi colliſionem, quæ moleſta incompetenter Epiſcopatum deſiderantium generavit aviditas, ut extinguatur futuris præſumptio tam perniciosa temporibus, conſtituit ſancta Synodus, ut ſi quis

Diſt. 79. c. Si quis Papa. §. Si quis Preſbyter.

Presbyter, aut Diaconus, aut Clericus, Papâ incolumi, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano Pontificatu commodare, aut Pitatio * committere, aut Sacramentum præbere tentaverit, aut aliquod certè suffiragium pollicери, vel de hac causa privatis conventiculis factis deliberare, atque decernere, loci sui dignitate, vel communione privetur. Universa Synodus surgens acclamavit, Exaudi, Christe, Symmacho vita. D. X. Hic pax cum Symmacho. D. XV. Cujus sedem & annos. D. VIII.

CODEX CANONUM. DECRETA SYMMACHI. Al. * *promittere.* *Acclam. III.*

Pari severitate feriendo eum, qui hoc vivo (sicuti dictum est) Pontifice, quolibet modo fuerit ambisse convictus, aut certè tentasse, omnibus pariter hujus culpæ reis anathematis pœna plectendis.

Symmachus Episcopus dixit:

III. ERGO Universitati placet, & ab omnibus recognoscitur, vel probatur ista sententia? Universa Synodus dixit, Placet, & quod omnibus placet, fiat.

Ea dist. c. Si transitus. Si, quod absit, transitus Papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris, ut suprà placuit, non possit antè decernere, siquidem in unum totius inclinaverit Ecclesiastici ordinis electio, consecretur electus Episcopus. Si enim, ut fieri solet, studia cœperint esse diversa eorum, de quibus certamen emerserit, vincat sententia plurimorum, sic tamen, ut Sacerdotio careat, qui captus promissione, non recto judicio, de electione decreverit. Synodus dixit: Placet. Dictum est decies.

IV. Propter occultas autem fraudes, & conjurationum secretas insidias, quas hujus sententia distinctionis consequitur, si quis ad Ecclesiasticam pertulerit notitiam, consilia eorum, qui contra hanc Synodum de Pontificali egerit ambitu, & rationabili probatione convicerit, particeps actionis hujusmodi, non solùm purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quæ non indigna sit, *Acclam. IV.* sublevetur. Universa Synodus surgens acclamavit, Placet. Et adjecit: Exaudi, Christe, Symmacho vita. Dictum est XXX. Ut ita serventur, rogamus. D. X. Ut nullus aliter ad Episcopatum Romanum deinceps veniat, precamur. D. X. Ut decreta nostra confirmes, rogamus. D. X.

Symmachus Episcopus Ecclesiæ Catholicæ urbis Romæ dixit:

ACCLAMATIONES vestras, Synodique judicium præsentia gesta suscipient. Et adjecit, ea quæ ad sopiendos veternosæ præsumptionis errores, vel insensos rebus Ecclesiasticis ægritudinis morbos quibus universalis afficiebatur Ecclesiæ deliberatio religioni congrua, pacique constituit, firmitatem perpetim sortientur, ut præstante Deo, quem custodem rerum constat bonarum, Syno-

dalis ordinatio vigeat, atque * omnes, ſine perſonæ alicujus diſtinctione * venire præſumpſerit, inditâ ſuperiùs diſtrictione plectetur.

CODEX CANONUM. DECRETA SYMMACHI.

* Lego *omnis.*
* Lego *qui contra venire.*

ET SUBSCRIPSERUNT

Cælius Symmachus Epiſcopus Sanctæ Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ, his conſtitutis Synodalibus, à me probatis atque firmatis, conſentiens ſubſcripſi.

Cælius Ruſticus Epiſcopus civitatis* Meturnenſis ſubſcripſi, & conſenſi Synodalibus conſtitutis, atque in hac me profiteor manere ſententia.

* Fortè *Minturnenſis.*

Cælius Boniſacius Epiſcopus Eccleſiæ Veliternenſis ſubſcripſi, & conſenſi Synodalibus conſtitutis, atque in hac me profiteor manere ſententia.

Miſſenus Cumanus. *Creſconius* Tudertinus. *Baſilius* Tollentinatis. *Decius* Triumtabernarum. *Valentinus* Amiterninus. *Vitalis* Faneſtris. *Maximus* Blenarus. *Benignus* Aquævivenſis. *Palladius* Sulmontinus. *Conſtantius* Otriculanus. *Germanus* Piſaurenſis. *Candidus* Tiburtinus. *Vitalianus* Narnienſis. *Juſtus* Acherontinus. *Stephanus* Nurſinenſis. *Fortunatus* Anagninus. *Ruſinus* Canuſinus. *Clarus* Aliſanus. *Vitalis* Fundanus. *Innocentius* Mibanatis. *Baſſus* Ferentininovi. *Vitalianus* Roſellanus. *Conſtantinus* Capuanus. *Fortunatus* Sueſſanus. *Vindemius* Antiatinus. *Joannes* Ariminenſis. *Martyrius* Terracinenſis. *Laurentius* Tribienſis. *Serenus* Nomentanus. *Adeodatus* Cerrenſis. *Dulcitius* Sabinenſis. *Paſchaſius* Vulturnenſis. *Fortunatus* Epiſcopus Eccleſiæ Anagninæ, *pro Sanctulo* Epiſcopo civitatis Signinæ, *quia ſubſcribere non potuit, pro eodem ſubſcripſi. Valerius* Calenotanus. *Feliciſſimus* Foroſempronienſis. *Valentinus* Amiterninus, *pro Romano* Epiſcopo Eccleſiæ Pitinanatium *ſubſcripſit. Colonius* Foroclodienſis. *Joannes* * Spoletinus. *Maximianus* Peruſinus. *Lucianus* Tarquinienſis. *Florentius* Peſtanus. *Fortunatus* Fulgentanus. *Gaudentius* Tudinatis. *Felix* Nepeſinus. *Aucupius* Puteolanus. *Roſarius* Surrentinus. *Epiphanius* Beneventanus. *Conſtantius* Venafranus. *Saluſtius* Amerinus. *Malenſis* Centumcellenſis. *Maximianus* Subauguſtanus. *Joannes* Vivonenſis. *Mercurius* Sutrinus. *Serenus* Nolanus. *Timotheus* Abellinatis. *Stephanus* Neapolitanus. *Roſarius* Epiſcopus, *pro fratre meo Urſo* Epiſcopo *ſubſcripſi. Gaudentius* Volſinenſis. *Item Gaudentius* Epiſcopus Volſinenſis, *pro Projectitio* Epiſcopo Foronovano. *Quintus* Theanenſis. *Bellator* Oſtienſis. *Lampadius* Urbis Albenſis. *Urſus* Stabianus. *Gaudentius* Salernitanus. *Marius* Tiſerninus. *Adeodatus* Formienſis. *Saturninus* Herdonitanus.

Al. * Spolitanus.

Subſcripſerunt Epiſcopi, numero LXXIII.

Cælius Laurentius Archipresbyter tituli (a) *Braxedis hic ſubſcripſi, & conſenſi Synodalibus conſtitutis, atque in hac me profiteor manere ſententia.*

Januarius Preſbyter tituli Veſtinæ. *Martianus* Presb. tit. Sanctæ

(a) *Braxedis*] *Praxedis.*

Cæciliæ. *Gordianus* Presb. tit. Pammachii. *Petrus* Presb. tit. Sancti Clementis. *Urbicus* Presb. tit. Sancti Clementis. *Paulinus* Presb. tit. Sancti Julii. *Valens* Presb. tit. Sanctæ Sabinæ. *Petrus* Presb. tit. Chryſogoni. *Soranus* Presb. tit. Veſtinæ. *Aſterius* Presb. tit. Pudentis. *Juſtinus* Presb. tit. Pudentis. *Felix* Presb. tit. Equitii. *Redemptus* Presb. tit. Chryſogoni. *Projectitius* Presb. tit. Damaſi. *Jovinus* Presb. tit. Æmilianæ. *Bonus* Presb. tit. Creſcentianæ. *Paſchaſius* Presb. tit. Euſebii. *Joannes* Presb. tit. Pammachii. *Sebaſtianus* Presb. tit. Nicomedis. *Martinus* Presb. tit. Cyriaci. *Andreas* Presb. tit. Sancti Matthæi. *Servus Dei* Presb. tit. Sancti Clementis. *Opilio* Presb. tit. Veſtinæ. *Petrus* Presb. tit. Chryſogoni. *Romanus* Presb. tit. Tigridæ. *Marcellinus* Presb. tit. Julii. *Dominicus* Presb. tit. * Creſcentianæ. *Abundantius* Presb. tit. Sabinæ. *Marcellus* Presb. tit. Romani. *Aſellus* Presb. tit. Vizantis. *Sebaſtianus* Presb. tit. Equitii. *Agatho* Presb. tit. Vizantis. *Valentinus* Presb. tit. Euſebii. *Anaſtaſius* Presb. tit. Anaſtaſiæ. *Geneſius* Presb. tir. Nicomedis. *Dionyſius* Presb. tit. Æmilianæ. *Epiphanius* Presb. tit. Apoſtolorum. *Acontius* Presb. tit. Faſciolæ. *Paulinus* Presb. tit. Faſciolæ. *Agapetus* Presb. tit. Apoſtolorum. *Adeodatus* Presb. tit. Equitii. *Benedictus* Presb. tit. Gaii. *Dominicus* Presb. tit. Priſcæ. *Redemptus* Presb. tit. Trigridæ. *Severus* Presb. tit. Gaii. *Stephanus* Presb. tir. Marcelli. *Creſcentius* Presb. tit. Apoſtolorum. *Julianus* Presb. tit. Anaſtaſiæ. *Septiminus* Presb. tit. Julii. *Cyprianus* Presb. tit. Marci. *Epiphanius* Presb. tit. Faſciolæ. *Bonifacius* Presb. tit. Cæciliæ. *Petrus* Presb. tit. Praxedis. *Timotheus* Presb. tit. Marcelli. *Hilarius* Presb. tit. Lucinæ. *Victorius* Presb. tit. Sabinæ. *Laurentius* Presb. tit. Sancti Laurentii. *Eutyches* Presb. tit. Æmilianæ. *Julianus* Presb. tit. Anaſtaſiæ. *Marcus* Presb. tit. Lucinæ. *Unicemalus* Presb. tit. * Creſcentianæ. * *Aburibus* Presb. tit. Marci. *Venantius* Presb. tit. Marcelli. *Stephanus* Presb. tit. Euſebii. *Paulinus*. Presb. tit. Sancti Laurentii.

CODEX. CANONUM. DECRETA SYMMACHI.

Al. * Creſcentinæ.

Al. * Creſcentinæ. *Al.* * Abundius.

Subſcripſerunt Presbyteri, numero LXVII.

SUBSCRIPTIO DIACONORUM.

Cyprianus Diaconus ſanctæ Eccleſiæ Romanæ, regionis VII, his ſubſcriſpſi, & conſenſi Synodalibus conſtitutis, atque in hac me profiteor manere ſententia.

Anaſtaſius, Diaconus regionis primæ, ſubſcripſi.
Citonatus, Diaconus regionis quintæ ſubſcripſi.
Joannes, Diaconus regionis ſecundæ ſubſcripſi.
* Tarrenis, Diaconus regionis primæ ſubſcripſi.
Tertullus, Diaconus regionis quartæ ſubſcripſi.

Al.* *Tarrenſis.*

Exemplar

CODEX CANONUM. DECRETA SYMMACHI.

Exemplar conſtituti facti à Domino Symmacho Papa de rebus Eccleſiæ conſervandis.

Flavio * Aviento V. C. juniore, Coſ. ſub die VIII iduum Novembrium, ** in Baſilica beati Petri Apoſtoli, præſidente venerabili viro Papa Symmacho, unà cum venerabilibus viris

Al.* *Aviané* **Ann. Chriſti 502.

*Laurentio, Æmiliano, Creſcone, Innocentio, Joanne, Fortunato, Jocundo, Eutychio, Mercurio, Aſello, Paſchaſio, Hilaro, Colonico, Severino, Sebaſtiano, Petro, Felice, Benigno, Maximo, Eulalio, Euſtachio, Fortunato, Aprile, Fortunato, Stephano, Memore, Innocentio, Maximiliano, Martyrio, Vindemio, Dulcitio, Servo Dei, Felice, Chryſogono, Probo, Mercurio, Maximo, Tigridio, Pacatiano, Joanne, Sereno, Laurentio, Candido, Elpidio, Hilario, Innocentio, Vitale, Venerioſo, Siluno, Propinquo, Romano, Laurentio, Baſſiano, * Refentio, Stephano, Proculejano, Martiano, Felice, Innocentio, * Conandio, Gerontio, Severino, Caſto, Ariſtone, Valentino, Victore, Urſo, Adeodato, Euſebio, Venantio, Amando, Aſello, Aſterio, Auguſto, Ruſtico, Baſilio, Martiniano, Projectitio, Salluſtio, & Florentio*, Epiſcopis reſidentibus.

Al.* Ruſentio. Al.* Concordio.

Etiam *Projectitio, Servo Dei, Abundantio, Marcello, Paſchaſio, Adeodato, Hilario, Venantio, Littorio & Fortunato, Epiphanio, Octaviano, Paulino, Benedicto, Severo, Timotheo, Marco, Petro, Martino, Epiphanio, Vicomalo, Agathone, Juliano, Joanne, Adeodato, Petro, Chryſogono, Sebaſtiano, Anaſtaſio, Juliano, Creſcentiano, Paulino, Laurentio, Stephano, Chryſogono, Tinulo* vel *Maximo*, al. *Maximino*, Presbyteris.

ADSTANTIBUS QUOQUE DIACONIS Anaſtaſio, Hormiſda, Joanne & Agapeto.

Symmachus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ dixit:

I. BENE quidem fraternitas veſtra Eccleſiaſticis legibus obſequuta ſub divini timore judicii quæ * erat ſtatuenda, definivit, & ad juſtitiæ cumulum pervenit, dum ſufficienter univerſa complectitur, nec adjectione indiget plenitudo, maximè de Clericis, quos amor dominationis invaſit, & jugum diſciplinæ Eccleſiaſticæ fecit reſpuere, quos propterea ſchiſma feciſſe apud * vos conſtitit; quibus miſericordiam tamen, quam Deus mandat univerſis impendi, ſicut oportuit, non negaſtis, ſi duritia cordis eorum non

Diſt. 96. Bene quidem.

*Lego *erant.*

*Fortè *nos.*

CODEX CANONUM.

DECRETA SYMMACHI.

Quædam ſcriptura producitur.

ſibi acquirat pœnam, dum contemnit oblata remedia quorum exceſſus enarrare difficile eſt. Unum tamen, quod occurrit, venerando ordini veſtro intimare non differo. Dixerunt inter alia Scripturam quandam illuſtris memoriæ Baſilium quaſi pro Eccleſiaſticæ amore ſubſtantiæ conſcripſiſſe, in qua nullus Romanæ Eccleſiæ nec interfuit, nec ſubſcripſit Antiſtes, per quem potuiſſet fortiri legitimam firmitatem. Nè ergo inde diſputem, unde poteſt veſtrum judicare Concilium, requiratur, & reſeratur in medium, ut lectione agnoſcatis cujuſmodi poſſit habere ſubſtantiam. Sancta Synodus reſpondit: Deferatur in medium, ut cujuſmodi ſit, poſſit agnoſci, & dum diceret, Hormiſda Diaconus recitavit.

Exemplaria Scripturæ.

Geſta ſub Simplicio.

II. CUM in unùm apud beatum Petrum Apoſtolum reſediſſent, ſublimis, & eminentiſſimus vir, Præfectus prætorio, atque Patritius, agens etiam vices præcellentiſſimi Regis Odoacris, Baſilius dixit: Quanquam ſtudii noſtri & religionis interſit, ut in Epiſcopatûs electione concordia principaliter ſervetur Eccleſiæ, nè per * occaſionem ſeditionis ſtatus civitatis vocetur in dubium, tamen admonitionem beatiſſimi viri Papæ noſtri Simplicii, quam antè oculos ſemper habere debemus, hoc nobis meminiſtis ſub obteſtatione fuiſſe mandatum, ut propter illum ſtrepitum, & venerabilis Eccleſiæ detrimentum, ſi eum de hac luce tranſire contigerit, non ſine noſtra conſultatione cujuſlibet celebretur electio. Et cùm legeret, Creſconius Epiſcopus civitatis Tudertinæ Eccleſiæ, ſurgens è conſeſſu, dixit: Hic perpendat ſancta Synodus, * ut præter miſſas perſonas religioſas, quibus maximè cura eſt de tanto Pontifice, in ſuam redigerent poteſtatem. Quod contra Canones eſſe manifeſtum eſt. Item Hormiſda Diaconus legit: Nè quid confuſionis, atque diſpendii venerabilis Eccleſia ſuſtineret, miramur prætermiſſis nobis quicquam fuiſſe tentatum, cùm Sacerdote noſtro ſuperſtite nihil debuiſſet * adſumere. Quare, ſi amplitudini veſtræ vel ſanctitati placet, incolumia omnia, quæ ad futuri Antiſtitis electionem reſpiciunt, religioſâ * oneratione ſervemus, hanc legem ſpecialiter præſcrentes, quam nobis hæredibuſque noſtris Chriſtianæ mentis devotione ſancimus.

Verba Baſilii PP.

Al.* *occaſiones.*

Simplicius quartus antè Symmachum.

Interloquutio Creſconii.

Gra. *utrum prætermiſſi religioſis perſonis, quibus maximè cura eſt de tanto Pontifice.*

Laici electionem ejus in ſuam poſſint red. pot.

Verb. Baſilii.

* Fortè *adſumi.*

Nè unquam prædium, ſeu ruſticum, ſeu urbanum, vel ornamenta, aut miniſteria Eccleſiarum, quæ nunc ſunt, vel quæ ex quibuſlibet titulis ad Eccleſiarum jura pervenerint, ab eo, qui nunc Antiſtes ſub electione communi fuerit ordinandus, & illis, qui futuris ſæculis ſequentur, quocunque titulo, atque commento alienare voluerit, inefficax atque irritum judicetur, ſitque facienti

Gra. * *veneratione.*

Ex Baſilii.

vel consentienti, accipientique anathema. Maximus Episcopus * Bledanæ Ecclesiæ dixit: Modò sancta Synodus dignetur edicere, licuit Laïco homini anathema * in ordine Ecclesiastico dictare? Aut si potuit Laïcus Sacerdoti anathema dicere, & contra Canones (quod ei non competebat) constituere? Dicite, vobis quid videtur de me? Licuit Laïco legem dare? Sancta Synodus dixit: Non licuit, & adjecit: Lege sequentia. Hormisda Diaconus legit: Et is, qui prædium rusticum, vel urbanum juris Ecclesiastici fuerit consequutus, noverit se nullâ lege, vel præscriptione munitum, sed sive is, qui alienaverit, sive qui eum sequentur, voluntate contrariâ prædium hujusmodi alienatum revocare tentaverit, id cum fructibus restituat, qui illud fuerit consequutus. Et cùm legeret, Stephanus Episcopus Venusinæ Ecclesiæ, surgens è consessu, dixit, Perlegatur. Hormisda Diaconus legit.

Supra * *Blenare*

Interloquutio Maximi.

Gra. * *in ordinem Ecclesiasticum.*

Quam etiam pœnam placuit accipientes hæredes, prohæredesque respicere. In qua re cuilibet Clericorum contradicendi libera sit facultas. Iniquum est enim, & sacrilegii instar, ut quæ vel pro salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ pauperum causa contulerit, aut certè reliquerit, ab iis, quos hoc maximè servare convenerat, * in altitudine transferatur. Planè quæcunque in gemmis, vel auro, atque argento, necnon & vestibus minùs apta usibus, vel ornatui videbuntur Ecclesiæ, quæ servari, ac diu manere non possunt, sub justa æstimatione vendantur, & erogatio religiosè proficiat. Cùmque lecta fuisset, Laurentius Mediolanensis Ecclesiæ dixit: Ista scriptura nullum Romanæ civitatis potuit obligare Pontificem, quia non licuit Laïco statuendi in Ecclesia, præter Papam Romanum, habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi, maximè, cùm nec Papa Romanus subscripserit, nec alicujus secundùm Canones Metropolitani legatur assensus. Petrus Episcopus Ravennatis Ecclesiæ dixit: Scriptura quæ in nostra congregatione vulgata est, nullis eam viribus subsistere manifestum est, quia nec Canonibus convenit, & à Laïca persona concepta videtur, maximè quia in ea nullus Præsul Sedis Apostolicæ interfuisse, vel propriâ subscriptione firmasse monstratur. Eulalius Episcopus Syracusanæ Ecclesiæ dixit: Scriptura, quæ in Sacerdotali Concilio recitata est, evidentissimis documentis constat invalida. Primum, quod contra Patrum regulas à Laïcis, quamvis Religiosis, quibus nulla de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas, facta videtur; deinde, quod nullius Præsulis Apostolicæ Sedis subscriptione firmata docetur. Quòd si cujusliber Provinciæ Sacerdotes, intra suos terminos, Concilio habito, quicquid sine Metropolitani sui Antistitis authoritate tentaverint, irritum esse

Verba legis ejusdem.

Ne fraudentur defuncti in fundationibus suis.

* Lego *in alterum transferantur.*

Invalidam esse istam scripturam.

26. q. 7. c. Non placuit. Nic. Conc. c. 4. & 6.

Secundo.

Tertio.

26.q.7.Laicis quamvis relig.

Nic. Conc. ubi supra.

CODEX CANONUM *DECRETA SYMMACHI.*

debere Patres ſancti ſanxerunt; quantò magis, quod in Apoſtolica Sede, non exiſtente Præſule, qui prærogativam beati meriti Apoſtoli Petri per univerſum orbem Primatum obtinens Sacerdotii ſtatutis Synodalibus conſuevit tribuere firmitatem, à Laïcis, licèt conſentientibus aliquantis Epiſcopis (qui tamen Pontifici, à quo conſecrari probantur, præjudicium inferre non potuerunt) præſumptum fuiſſe cognoſcitur, viribus carere non dubium eſt, nec poſſe inter Eccleſiaſtica ullo modo ſtatuta cenſeri.

Rom. Pont. Primatum obtinet per totum orbem.

III. Sancta Synodus dixit: Licèt ſecundùm proſequutionem venerabilium fratrum noſtrorum, Laurentii, Petri, Eulalii, Creſconii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipſam ſcripturam nullius eſſe momenti, quæ etiam ſi aliquâ poſſet ſubſiſtere ratione modis omnibus in Synodali conventu, providâ beatitudinis veſtræ ſententiâ enervari conveniebat, & in irritum deduci, nè in exemplum remaneret præſumendi quibuſlibet Laïcis, quamvis Religioſis, vel Potentibus, in quacunque civitate, quolibet modo aliquid decernere de Eccleſiaſticis facultatibus, quarum ſolis Sacerdotibus diſponendi indiſcuſſè à Deo cura commiſſa docetur.

Quarto.

Symmachus Epiſcopus dixit: Modò, quia Deus præſentiam veſtram votivam mihi ſub qualibet occaſione conceſſit, volo, ſi placet, rem fieri firmam, quam credo Eccleſiaſticis facultatibus convenire, ut agnoſcant omnes, quos in me vanus furor excitavit, nihil me magis ſtudere, quàm ut ſalvum eſſe poſſit, quod mihi eſt à Deo ſub diſpenſatione commiſſum, ſed etiam quibuſlibet ſucceſſoribus Deum timentibus gratum eſſe debeat, & ad Eccleſiaſtici cuſtodiam patrimonii pertinere.

Sancta Synodus dixit: Scimus proviſionem veſtram neceſſariis ſtudere, & ideo in veſtra eſt poteſtate ſequenda diſponere.

Præfatio Papæ in ſubſequens decretum.

Symmachus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ urbis Romæ dixit: Magna quidem venerando & Sacerdotali debetur cultura propoſito, cui imminet de ſtudio, quæ recta ſunt, non de neceſſitate diſponere. Sed quoniam in aliquibus aliena poſtulantibus, vitiorum mater avaritia, repudiatis honeſtatis repagulis, totum putat expedire quod licet, & ita, dum prædæ inhiat, patientia ſupernæ pietatis abutitur, expectantibus correctionem * cœlo moderante, judiciis ſe exiſtimant non teneri, & clarum ſit, quòd apud certos in occaſionem rapiendi procedat divinæ mora ſententiæ. Sed nobis, quos paſtoralis cura, & Eccleſiaſticæ adſtringit pro diſpenſatione credita ratio reddenda ſubſtantiæ, opus eſt, ut ſollicitudinem noſtram non ſolum ad præſentia, ſed etiam ad ſecutura ſæcula porrigamus, nè ad animæ noſtræ detrimenta contingat, ſi hi, qui poſſunt, ſtatutis debere innocentia præſumentis de libertate deliquerit, cùm religioſa poſſint & nos, & ſucceſſores noſtri poteſtate fulciri, legibus Eccleſiaſticis ſervientes.

* Fortè *ſelo.*

IV. His ergo perpenſis, manſuro cum Dei noſtri conſideratione decreto ſancimus, ut nulli Apoſtolicæ Sedis Præſuli à præſenti die, donec diſponente Domino Catholicæ fidei manſerit doctrina ſalutaris, liceat prædium ruſticum, quantæcunque fuerit vel magnitudinis, vel exiguitatis, ſub perpetua alienatione, vel commutatione ad cujuſlibet jura transferre, nec cujuſquam excuſentur neceſſitatis obtentu. Quippe cùm non ſit perſonale, quod loquimur, nec aliquis Clericorum, vel Laïcorum ſub hac occaſione accepta tueatur, ſed nec in uſufructum jura aliquibus dari liceat, nec data retineri, præter Clericos & captivos, atque peregrinos, nè malè tractationis miniſtretur occaſio, cùm liberalitati illi alia itinera reſerventur.

CODEX CANONUM DECRETA SYMMACHI. 12. q. 2. *Non liceat Papæ.*

V. Sanè tantùm domus in quibuſlibet urbibus conſtitutæ, quarum ſtatum neceſſe eſt expenſa non modica ſuſtentari, acceptis, ſi auferri contigerit, ſub juſta exiſtimatione redditibus, & divini timore judicii commutentur.

VI. Pari etiam Eccleſiarum per omnes Romanæ civitatis titulos, qui ſunt Presbyteri, vel cuicunque fuerint, adſtringi volumus lege cuſtodes, quia nefas dictu eſt obligatione, quâ ſe per charitatem Chriſti connectit ſummus Pontifex, eâ hominem ſecundi in Eccleſia ordinis non teneri. Quicunque tamen oblitus Dei, & decreti hujus immemor, cujus Romanæ civitatis Sacerdotes volumus religioſis nexibus devinciri, in conſtitutum præſens committens,* quicquam de jure titulorum, vel Eccleſiæ ſuperiùs præfatæ quolibet modo, præter aurum, argentum, vel gemmas, veſtes quoque, ſi ſunt, vel ſi acceſſerunt, aliquæ mobilia ad ornamenta divina minimè pertinentia perpetuo jure, exceptis duntaxat ſub præfata conditione domibus, alienare tentaverit, donator, alienator, ac venditor honoris ſui amiſſione multetur.

17. q. 4. *Quicunque.*

VII. Præterea, qui petierit, aut acceperit, vel qui Presbyterorum, aut Diaconorum, ſeu deſenſorum danti ſubſcripſerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: ſitque accipienti, vel ſubſcribenti de perſonis ſuperiùs comprehenſis, id eſt, quas anathemate feriri cenſuimus, in ſtatuta ** plena contubernium, ſervatâ, quam præmiſimus in alienatore, vindictâ. Niſi fortè & alienator ſibi, dum repetit, & qui acceperit, celeri reſtitutione proſpexerit.

Anathemate percutit Deus iratus animas.

Al.* *pœna.*

* Fortè *præſentia committentium.*

VIII. Quòd ſi minore animæ ſuæ curâ quiſquam remedium oblatum ſortè neglexerit, ſupra ea pœnarum genera, quæ ſuperiùs tenentur adſcripta, contra fas, ſi quod conceptum fuerit documentum, univerſis viribus (quamvis ab initio nullas habuerit) affectetur. Sed etiam liceat quibuſcunque Eccleſiaſticis perſonis vocem contradictionis afferre, & Eccleſiaſticâ authoritate fulciri, ita ut cum fructibus poſſit * aliéna repoſcere, nec aliquo ſe antè tribunal

Contra dicendum alienationi.

* Fortè, *alienata.*

Christi obstaculo muniat, quia religiosis animabus ad subsistantiam pauperum derelicta contra fas, sine aliqua pietatis consideratione, dispergit. Hujus autem constitutionis legem in Apostolica tantùm volumus Sede servari, universis Ecclesiis per Provincias secundùm animarum considerationem, quem proposito religionis convenire Rectores earum viderint, more servato.

CODEX CANONUM. DECRETA SYMMACHI.

ET SUBSCRIPSERUNT

Cælius Symmachus Episcopus Ecclesiæ Romanæ, huic constituto, à nobis facto, subscripsi.

Cælius Laurentius Episcopus sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, huic constituto, à venerabili Papa Symmacho facto, subscripsi.

Petrus Episcopus Catholicæ Ravennatis Ecclesiæ, huic constituto, à venerabili Papa Symmacho facto subscripsi.

Eulalius Episcopus sanctæ Ecclesiæ Syracusanæ, huic constituto, à venerabili Papa Symmacho facto, subscripsi.

Felix Interamnensis. *Æmilianus* * Tetelensis. *Tigridius* Taurinatis. *Passus* Mutinensis. *Maximus* Bleranus. *Rusentius* Ignatinus. *Martinianus* Ostiensis. *Fortunatus* Vessanensis. *Eucarpus* * Messanensis. *Stephanus* Venusinus. *Romulus* Prænestinus. *Vindemius* Antiatinus. *Fortunatus* Fulgenatis. *Martianus* Aëcanensis. *Chrysogonus* Albanensis. *Laurentius* Vobianensis. *Paschasius* Vulturnensis. *Aprilis* Nucerinus. *Innocentius* Forosempronien. *Felix* Nepesinus. *Amandus* Potentanus. *Colonius* Foroclodien. *Projectus* Forinovi. *Bonifacius* Foroflaminien. *Rusticus* Bursentinus. *Victor* Dunensis. *Sylvimus* Veliterninus. *Ariston* Ostiensis. *Felix* Nepesinus. *Asterius* Aquinatis. *Eusebius* Fanestris. *Cresconius* Tudertinus. *Jocundus* * Augustinus. *Vitalis* Fundanus. *Pacatianus* Coasilienſis. *Martyrius* Terracinensis. *Basilius* Tollentinas. *Benignus* Aquævivensis. *Severinus* Tyndarinen. *Joannes* Spoletinus. *Valentinus* Amiternius. *Probus* Carmejanen. *Candidus* Tiburtinus. *Proculejanus* Sepinatis. *Maximianus* Perusinus. *Eutychius* * Tranensis. *Fortunatus* Anagninus. *Marcus* Samninus. *Memor* Canusinus. *Florentius* Blestinen. *Concordius* * Mesetanis. *Asellus* Populonien. *Elpidius* Veliterninus. *Venerioſus* Pellensis. *Sebastianus* Syranus. *Venantius* Senogalicn. *Innocentius* Tiphernus. *Justus* Signiensis. *Augustus* Liparitanus, pro *Urso*. *Propinquus* Trebiatis. *Romanus* Nomentanus.

Al. * Vetellensis.

Al. * Mensanensis.

* *Forte* sub Augustanus ut sup.

Al. * Manensis.

Al. * Mesenatis.

Item Tituli ejuſdem Concilii. *

CODEX CANONUM. *DECRETA SYMMACHI.* * *Addo* ſupra-poſiti.

1 DE præloquutione Papæ Symmachi, qui Synodi ſtatuta collaudans Clericorum ſuorum culpat exceſſus, quod inter alia etiam propter conſtitutum illuſtris memoriæ Baſilii à ſua communione deſciverint.

2 Exemplar ipſius conſtituti Synodo recenſetur.

3 Sententia ipſius Synodi, quâ præfatum conſtitutum nullius eſſe momenti decernitur.

4 Ut nulli Apoſtolicæ Sedis Præſuli poſſeſſionem Eccleſiæ magnam, vel parvam in perpetuum liceat alienare, vel commutationis obtentu ad cujuſlibet jura tranſvertere.

5 De domibus Eccleſiaſticis, quæ ſunt in urbibus, commutandis.

6 Ut non liceat Presbyteris urbis Romæ, titulorum ſuorum prædia, ſeu quicquid juris eorum fuerit, quolibet alienare commento: qui verò hoc agere tentaverit, ordinis ſui amiſſione plectatur.

7 Ut qui petierit prædium Eccleſiæ, & acceperit, aut ſi quis Presbyterorum, aut Diaconorum, neç non defenſorum danti ſubſcripſerit, anathemate feriatur.

8 Ut ſi quis anathematis pœnam parvi duxerit, etiam documento, quo ſe putat Eccleſiæ prædium poſſidere, fruſtretur: liceatque cuilibet Eccleſiaſticæ perſonæ vocem contradictionis ad ferre, & cum fructibus præteriti temporis eadem prædia alienata repoſcere.

Ruffo magno, Fauſto Avieno, VV. CC. Conſſ. ſub die X. Kal. Novembrium. ** *Quarta Synodus habita* (a) *Romæ palmaris.* ** *Ann. Chriſti* 502.

SANCTA Synodus apud urbem Romam ex præcepto glorioſiſſimi Regis Theodorici ex diverſis regionibus congregata in Chriſti nomine dixit: Cùm ex diverſis Provinciis ad urbem Romam convenire Sacerdotes Regia præcepiſſet authoritas, ut de his, quæ de venerabili Papa Symmacho Apoſtolicæ Sedis Præſule, ab adverſariis ipſius dicebantur impingi ſanctum Concilium judicaret, Liguriæ, Æmiliæ, vel Venetiarum Epiſcopis, quos ad præſentiam Principis * ſpei itineris ductos attraxit, conſulendi Regem incubuit neceſſitas, quæ hos voluiſſet ætate fractos, debilitate corporis invalidos cauſa congregari. Reſpondit præfatus Rex piiſſimus bonæ converſationis affectum, plura ad ſe de Papæ Symmachi actibus horrenda fuiſſe perlata, & in Synodo oportere tractari, ſi vera eſſe inimicorum ejus objectio, judicatione conſtaret. Memorati Pontifices, quibus allegandi imminebat occaſio, ſuggeſſerunt ipſum, qui dicebatur impetitus, debuiſſe Synodum convocare, ſcientes, quia ejus * Sedis primum Petri Apoſtoli meritum, vel Principatus, deinde, ſequuta * juſſione Domini, Conciliorum venerandorum authoritas, * ſingularem in Eccleſiis tradidit poteſtatem, nec * antè dictum

Quæ fuerat cauſa Synodi congregandæ.

* Fortè *ſpes aut pes.*

Reſponſio Regis Theodorici.

Solus Papa Synodum convocare debet.

* Fortè *Sedi.*

** Fortè *juſſionem.*

Al. * *ſingulorum.*

* Fortè *antè dicta.*

(a) *Romæ palmaris.*] V. C. *Romanæ palmaris.*

Sedis Antiſtitem minimorum ſubjacuiſſe * judicium, in propoſitione ſimili facilè forma aliqua teſtaretur. Sed * potiſſimus Princeps ipſum quoque Papam in colligenda Synodo voluntatem ſuam litteris demonſtraſſe ſignificavit. A manſuetudine ejus paginæ poſtulatæ ſunt, quas ab eo directas conſtabat, has dari Sacerdotibus ſine tarditate conſtituit, vel quicquid in eodem negotio actum, ſcriptis Romam ex diverſis terrarum, vel regionum partibus Dei proſequutione perventum eſt. Et dum * venerabili collectione de incipiendo haberetur negotio, prout poſcebat cauſa tractatus, ſanctus Papa Symmachus Baſilicam Julii, in qua Pontificum erat congregatio, prout habuit cura, celeriter ingreſſus eſt, & de evocatione Synodali clementiſſimo Regi gratias retulit, & rem deſiderii ſui eveniſſe teſtatus eſt. Cauſa ergo de Sacerdotum animis, quæ de Concilio nondum firmato triſtitiam miniſtrabat, abſciſſa eſt, authoritatem ordini colligendo, ſicut poſcebant Eccleſiaſtica ſtatuta, in omnium, qui ibidem convenerant, Epiſcoporum præſentia, ſe dare profeſſus eſt, ſperans, ut viſitator, qui contra religionem, contra ſtatuta vererum, vel contra regulas majorum à parte Cleri, vel aliquibus Laïcis fuerat poſtulatus, ex ordinatione Antiſtitum, ſicut decebat ſanctum propoſitum, primâ fronte cederet: & omnia, quæ per ſuggeſtiones inimicorum ſuorum amiſerat, poteſtati ejus ab honorabili Concilio redderentur, & tanti loci Præſul legaliter priùs ſtatui priſtino redderetur, & tunc veniret ad cauſam, & ſi ita rectè videretur, accuſantium propoſitionibus reſponderet. Digna res viſa eſt maximo Sacerdotum numero, atque ut mereretur, effectum optabant. Decernere tamen aliquid Synodus ſine Rege non præſumpſit, ſed ſuggeſtio juſta per legatorum negligentiam non meruit ſecundùm vota reſponſum. Juſſus eſt Regis præceptionibus Papa Symmachus antè patrimonii vel Eccleſiarum, quas amiſerat, receptionem, cum impugnatoribus ſuis in diſceptatione confligere, qui poteſtatis ſuæ privilegia, & quæ pro conſcientiæ, quantum juſtè æſtimamus, emendatione ſubmiſerat, nec hâc voluit vice reſumere. Sed dum eſſet Synodus in Hieruſalem Baſilica ſeſſoriani palatii conſtituta, aliquibus Sacerdotibus viſum eſt, ut libellus, quem accuſatores paraverant, qui quotidie ſe litionibus appellabant, ſuſciperetur à Synodo, in quo ſuſcepto duo erant quæ vel veritati inimica eſſent, vel ipſi, quantum oſtenditur conventus * Eccleſiaſtico-propoſito repugnare. Unum, quia dicebant crimina memorati ſuperiùs Symmachi Papæ apud Regiam conſtitiſſe notitiam, quod falſum eſſe declaravit, non enim quaſi novam cauſam audientiæ commiſiſſet, ſi ejus conſcientiam convictum de errore ſolum ſe ſciret expectare ſententiam. Aliud, quod per ſervos de his quæ objiciebant, ſe eum loquebatur poſſe convincere, addentes, ut ipſe mancipia traderet, quibus

CODEX CANONUM.

DECRETA SYMMACHI.

* Forte *judicio.*

* Forte *piiſſimus ſeu potentiſſimus.*

* Addo *in* vel *à Adventus Papæ in Synodum.*

Non juſtè actum eſt ibi cum Symmacho.

Extra de reſti. ſpoliatorum per totum.

Juſſio regis.

Patientia Papæ.

Libellus accuſatorum Papæ ſolſus.

* Forte *Eccleſiaſtici.*

2. q. 4. & 5. Per totum.

quibus quantum illi asserebant, posset in judicatione superari. Quæ res Canonibus, & ipsis publicis erat legibus inimica, cùm Patrum statuta sanxissent, ut quos ad accusationem leges sæculi non admittunt, iis dicendi in cognitione, vel accusandi aliquid delegandam non esse licentiam. Et dum inter ista, quæ essent facienda, tractatur, præfatus Papa, ut causam diceret, occurrebat: qui veniens ab irruentibus turbis æmulorum suorum ita tractatus est, ut multis Presbyteris, qui cum ipso erant, per cædem ipsam mortis fuisset occasio, & recentium adhuc vestigia vulnerum illustris vir comes * Aliernus, & sublimes viri, Judila & Vedeulfus, majores domus regiæ perspexissent, quòd se, unde egressus fuerat, ad beati Petri Apostoli septa convexerit. His ita actis, & rebus variâ confusione turbatis, iterum nos ad justitiam contulimus principalem, scientes divinitatem propriam regere Dominum, quæ ad Italiæ gubernacula ipsa provideret, cujus mansuetudini omnia per relationis seriem, sicut res poscebat, ingessimus. Intimantes etiam, sæpe nominatum Papam, post cædem cui subjacuerat cum suis, si voluntatem rursus haberet exeundi ad judicium, fuisse commonitum, sed allegasse eum per directos Episcopos, mandatis Canonibus sibi concessisse affectu purgationis suæ culmen humiliat, quantis periculis penè fuisse oppressos Domnum Regem habere quod vellet faciendi se interim justitiæ renitentem statutis Canonicis non posse compelli. Ad hæc serenissimus Rex taliter, Deo aspirante, respondit: In Synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reverentiam de Ecclesiasticis negotiis pertinere, committens etiam potestati Pontificum, ut sive propositum vellent audire negotium, sive nollent, quod magis putarent utile, deliberarent: dummodo venerandi provisione Concilii pax esset in civitate Romana Christianis omnibus, quæ cùm justè offertur, Dei mandata complentur. Italiæ suæ dare Rectorem agnoscentes, nullum nobis laborem alium remansisse, nisi ut dissidentes cum humilitate propositi nostri ad concordiam hortaremur, quia unum tantæ rei restabat, unde Deo pareremus, * ut sanctæ Principis voluntati, invitamus Senatum ampliſſimum, quali oportuit legatione destinatâ, monentes & instruentes, causas Dei ipsius judicio committendas, qui valet corpus occidere, & animam mittere in gehennam: qui dicit, Mihi vindicta, & ego retribuam. Apud quem conscientia nuda est, cui non absconduntur occulta, cogitare prudentes viros oportere, quanta inconvenienter, & præjudicialiter in hujus negotii principio contigissent, & nos viam, per hanc, quam ipsi vocabant remissionem, peccatis non aperire, sed claudere, qui quod dicebatur majori judicio servamus, instruentes eos, quia per nos illis Christus innotuit, non esse ovium lupi insidias prævidere, sed pastoris: maximè quia in causa præfata multos, * se dignabantur cognoscere,

CODEX CANONUM.

DECRETA SYMMACHI.

Violentia inimicorum in Papam.

Al. * *Aligenus.*

Dist. 17. Concilia, §. ad hæc.

* Lego * *Oratio Episcoporum ad Senatum.*

Matth. 10.

Ezech. 9.

Rom. 12.

Joan. 10.

* Fortè *qui se.*

& Deo ſatisfacere error involverat. Et quia non poterant plura ſub hac occaſione Eccleſiæ membra diſpergi, ſed magis pet manſuetudinem ſuſtineri, ſicut boni vos operis Paulus inſtruxerat, dicens ſanandos eſſe plurimos per patientiam, & doctrinam. Et quicunque putantur rei, & gravibus peccatis involuti, quamvis nullus eſt qui delicto careat, ſicut Joannes teſtatur Apoſtolus, ſi dicam quia peccatum non habeo, mendax ſum, hos tamen magis preſſuris hominum ſuſtentari, & perterreri has paſſiones, judicia divina ſuſpendi: maximè, cùm illa, quæ præmiſimus, inter alia de authoritate Sedis, * optarent, quia quod poſſeſſor ejus quondam beatus Petrus meruit, in nobilitate poſſeſſionis acceſſit, & claritatem veterem vobis dat, det Chriſti dote Rectoribus. Clamantes, ſcriptum eſſe per Prophetam ex perſona Dei, Nunquid non valet manus mea ad conſumendum eos, qui erraverunt? Hæc eadem ſæpiſſime, ſicut oportuit, commonentes: ut habitâ intentione diſcederent, & factum noſtrum, quod Deus inſpiraverat, juxta mandatum Principis non diſcuterent, ſed ſequerentur, ſicut decebat Eccleſiæ filios, nec ſub hac intermiſſione contenderent, & creſcerent Eccleſiæ detrimenta. Quæ res poſcebat cum feſtinatione ſuccurri, & nobis hujus celeritatis, & illis obedientiæ neceſſitas imminebat: maximè cùm omnem penè plebem cernamus ejus communioni indiſſociabiliter adhæſiſſe, cujus nos non modica cura ſtimulabat, nè in aliquo laberetur errore. Quibus allegatis, cum Dei noſtri obteſtatione decernimus, harum neceſſitatum, vel religionum conſideratione adſtricti, & * cœleſti, perpenſis omnibus, quæ in cauſa erant, inſpiratione ſecretis, ut Symmachus Papa Sedis Apoſtolicæ Præſul, ab hujuſmodi propoſitionibus impetitus, quantum ad homines reſpicit, quia totum cauſis obliſtentibus ſuperiùs deſignatis conſtat, arbitrio divino fuiſſe dimiſſum, ſit immunis, & liber, & Chriſtianæ plebi ſine aliqua de objectis oblatione, in omnibus Eccleſiis ſuis, ad jus ſedis ſuæ pertinentibus, & tradat divina myſteria, quia eum ob impugnatorum ſuorum impetitionem propter ſuperiùs deſignatas cauſas, obligari non potuiſſe cognovimus. Unde ſecundùm principalia præcepta, quæ noſtræ hoc tribuunt poteſtati, ei quicquid Eccleſiaſtici intra ſacram urbem Romam, vel foris juris eſt, reformamus, totam cauſam Dei judicio reſervantes univerſos hortamur, ut ſacram communionem, ſicut res poſtulat, ab eo percipiant, & Dei, & animarum ſuarum meminerint, quia ipſe & amator pacis eſt, & ipſe pax eſt, qui monet: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et in quacunque civitate pacem eſſe confirmandam adfirmans, beatos eſſe dicit pacificos. Hæc quicunque ex inſtructione noſtra (quod non æſtimamus) vel non admittit, vel retractari poſſe crediderit, videat, quia in divino judicio contemptus ſui rationem eſt, ſicut de Deo confidimus, redditurus. De Clericis memorati.

CODEX CANONUM.

DECRETA SYMMACHI.

2. *Tim.* 4.

1. *Joan.* 1.

Authoritas Sedis Petri.

Al.* *obſtarent.*

Eſa. 50.

Plebs adhæſit Papæ.

Sententia Synodi abſolvens Papam.

Al.* *cæleſtis.*

Joan. 14.

Matth 10.

Ibidem 5.

Altera pars ſententiæ.

Papæ, qui ab Epiſcopo ſuo antè tempus aliquod contra regulas diſceſſerunt, & ſchiſma fecerunt, hoc fieri decrevimus, ut eos ſatisfacientes Epiſcopo ſuo miſericordia ſubſequatur, & officiis Eccleſiaſticis ſe gaudeant reſtitui, quia Dominus, & Redemptor noſter oves perditas ab errore lætatur inventas, & ſuper profugum filium paternam * libertatem cœleſtis medicator accommodat. Quiſquis verò Clericorum poſt hanc formam à nobis probatam, quocunque ſacrato Deo loco in Eccleſia Romana miſſas celebrare præſumpſerit, præter conſcientiam Papæ Symmachi, dum vivit Statutis Canonicis, velut ſchiſmaticus percellatur. Iſta ſufficiat cum Dei notitia ſincerè protuliſſe.

CODEX CANONUM. DECRETA SYMMACHI. *Luc.* 23. Al. * *liberalitatem.*

SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM.

Laurentius Epiſcopus Eccleſiæ Mediolanenſis, huic ſtatuto noſtro, in quo totam cauſam Dei judicio commiſimus, ſubcripſi.

Petrus Epiſcopus Eccleſiæ Ravennatis, huic ſtatuto noſtro, in quo totam cauſam Dei judicio commiſimus, ſubſcripſi.

Felix Interamnenſis. *Maximus* Bleramus. *Maximus* Ticinenſis. *Gerontius* Fundenſis. *Laurentius* Boenſis. *Mercurius* Sutrinus. *Hilarius* Tempſanus. *Innocentius* Ferentinatis. *Vitalis* Fundanus. *Ariſtus* Oſtienſis. *Victor* Lunenſis. *Chryſogonus* Albanenſis. *Romanus* Nomentanus. *Creſconius* Tudertinus. *Joannes* Spoletanus. *Laurentius* Vergomatis. *Rufentius* Agnatinus. *Martianus* Acanus. *Fortunatus* Agninus. *Innocentius* Foroſemprovien. *Hilarius* Tempranen. *Severinus* Tyndariranus. *Sebaſtianus* Soranus. *Felix* Atellanus. *Propinquus* Trebienſis. *Bonifacius* Camentanus. *Vindemius* Antiatinus. *Valentinus* Amiterninus. *Bonifacius* Aquævivenſis. *Æmilianus* Soranus. *Caſſianus* Mutinenſis. *Stephanus* Venuſinus. *Fortunatus* Fulginenſis. *Stephanus* Neapolitanus. *Maximilianus* Peruſinus. *Concordius* Meſinatis. *Caſtus* Pratenſis. *Martyrius* Terracinenſis. *Aſterius* Aquinatis. *Amantius* Potentinus. *Urſus* Reatinus. *Innocentius* * Mivanatis. *Euſtaſius* Cremonenſis. *Eucarpus* Mereſape. *Serenus* Nolanus. *Eutychius* Tranenſis. *Paſchaſius* Vulturnenſis. *Felix* Nepelinus. *Innocentius* Direntium Tiberinorum. *Sylvanus* Veliternus. *Mercurius* Gabinatis. *Ruſticus* Buxentinus. *Adeodatus* Formianus. *Juſtus* Signanus. *Auguſtus* Liparitanus. *Fortunatus* Sueſſanus. *Jocundus* Auguſtanus. *Viticanus* Celenienſis. *Proculejanus* Sepinatis. *Aprilis* Lateranenſis. *Memor.* Canuſinus. *Elpidius* Volaterranus. *Adeodatus* Sylvæ candidæ. *Rogatus* Tauronitanus. *Probus* Carmeganen. *Tigridius* Tauriganus. *Joannes* Ariminenſis. *Candidus* Tiburtinus. *Aſellus* Populonienſis. *Gallonicus* Foroclodienſis. *Joannes* Turritanus. *Venerius* Pallenſis. *Servus Dei* Verenenſis. *Dulcitius* Sancti * Antimi.

* *Supra Mi-banatis.*

Al. * Antini.

Expliciunt Decreta Symmachi Papæ.

CODEX CANONUM.

PLATINA DE HORMISDA PAPA.

DECRETA HORMISDÆ. Gesta Hormisdæ.

HORMISDA, patriâ Frusinonius, patre Justo, ad Theodorici & Anastasii tempora pervenit. Hortante autem Theodorico Provincialem Synodum in urbe habuit, omniumque consensu Eutychianos jam antea improbatos damnavit. Joannem quoque Constantinopolitanum Episcopum litteris & Nunciis adhortatus est, ut ab eadem Hæresi desisteret, crederetque duas in Christo naturas esse, Divinam & Humanam. Desiit parere Joannes Anastasii viribus fretus, quem non ita multo post fulmine ictum dedisse pœnas creditum est, tum propter Hæresim, quæ gravis erat, tum vel maximè, quia Legatos ab Hormisda missos contra jus gentium magnâ affecerat contumeliâ. Rejectos enim à se navi quassâ, & rimosâ eâ conditione navigare jussit, ut recta in Italiam redirent, nec ullum Græciæ littus attingerent. Mortuo itaque Anastasio, Justinus, orthodoxæ fidei amator, imperium accipit, ac statim Nuncios ad Pontificem mitti, qui & Sedis Apostolicæ authoritatem confirmarent, & pacem Ecclesiis omnibus exquirerent, quantum per religionem concederetur. Dona præterea multa, ac pretiosa eodem tempore Romam ad ornandas Basilicas Sanctorum sunt missa. Gemmas enim magnæ æstimationis (a) Clodoveus Rex Franciæ misit, delata & dona tum aurea, tum argentea, delata Evangelia cum tabulis aureis, gemmis distinctis à Justino Imperatore voti gratiâ, misit & patenam auream XX librarum, cum hiacynthis. Scyphum aureum gemmis circundatum. Ornavit & templum beati Petri Theodoricus Rex trabe argentâ mille & XL librarum, Cerostratis argenteis duobus librarum LXX. Certavit & Hormisda muneribus cum his Principibus. Locavit enim antè altare Constantinianæ Basilicæ coronam argenteam librarum XX, Cantharos argenteos sex. Ornavit etiam templum Pauli scyphis argenteis X, annulis argenteis tribus. His demum ex sententia peractis, cum etiam de more Presbyteros unum & XX, Episcopos quinque & L creasset, moritur, ac sepelitur in Basilica Petri VIII Idus Augusti, Consulatu Maximi. Sedit annis IX, diebus XVIII.

Exitus Anastasii Imp.

Legati Justini Imp.

Dona principum ad Basilicas Romæ.

Clodovei, Justini Imp. Theodorici.

Dona Hormisdæ.

Tituli Decretorum Papæ Hormisdæ, numero IV.

1 EPISTOLA Justini Augusti ad Hormisdam.
2 Exemplar precum.
3 Epistola Hormisdæ ad Justinum Augustum.
4 Item Hormisdæ ad Archimandritas.

(a) *Clodoveus Rex Franciæ*] Regnum ex dono Clodovæi Regis Francorum. Hincmar. in vit Remig.

Incipiunt Decreta Hormiſdæ Papæ.

Juſtinus Auguſtus Hormiſdæ Papæ.

CAP. I. Quo ſuimus ſemper, & quo ſumus ſtudio pro conciliandis ſententiis Catholicam fidem,* colendo, ut eodem animo cuncti venerentur lumen individuum Trinitatis, palam feciſſe dignoſcimur, nunc Legatum ad veſtram beatitudinem ultrò ad hoc ipſum dirigentes Gratum V. S. Magiſtrum ſcrinii, quò remedium tandem reperiatur diſcordiis varia certantium: nunc prono, libentique ſuſcipientes affectu viros Religioſiſſimos, quos interventores unitatis veſtra Sedes Apoſtolica credidit deſtinandos. Profectò etenim tanquam ipſam pacem, & jocundis eos oculis aſpeximus, & extenſis manibus duximus amplectendos. Quinetiam omni intentione ordinabimus ut venerabilis Eccleſia Conſtantinopolitana, necnon complures aliæ vota ſuſcipiant veſtra, non ſolùm in cæteris, ſed in auferendis etiam nominibus, ex ſacris Dypticis, quæ removenda maximè * poſtulaſtis. Verùm nonnullæ fuerunt urbes, & Eccleſiæ tam Ponticæ, quàm Aſiæ, ac præcipuè Orientales: quarum Clerici, vel Populi omnibus pertentati minis, atque perſuaſionibus, tamen nequaquam flexi ſunt ut tollant Antiſtitum, & repellant nomina, quorum apud eos opinio floruit, ſed morte vitam duriorem æſtimant, ſi mortuos condemnaverint, quorum gloriabantur vita ſuperſtitum. Quid igitur faciamus hujuſmodi pertinaciæ, quæ nec dicto audiens exiſtit, & tormenta in tantum deſpicit, ut amplum ſibi, ac feſtivum judicet, ſi corpore priùs, quàm religioſo deſiſtat conſilio? Nobis quidem videtur opus eſſe molliùs agendi, & clementiùs, quæ ſi non in tua ſanctitudine jam, nec in alio poterunt inveniri, nam neque ſanguinis, & ſuppliciorum cupidi (quod dictu etiam grave eſt) libellum ſuſcepimus, neque ut parvo diſcrimine remaneant imperfecta concordiæ deſideria: ſed ad * prærogandam, quo poſſumus ordine, conjunctionem membrorum Eccleſiæ. Utrum itaque præſtantius erit minorum gratia in totum eſſe nobis adverſas tantas multitudines, an conceſſis exiguis, & remiſſis, majora & omni ratione quærenda corrigi: ut quæ non licuit per omnia, ſaltem ex neceſſariis partibus allegantur? Veniam itaque nominum poſtulamus, non Acatii, non utriuſque Petri, non Dioſcori vel Timothei, quorum vocabula ad nos datæ ſanctitatis tuæ Epiſtolæ continebant: ſed quos in aliis celebravit civitatibus Epiſcopalis reverentia, & hoc exceptis urbibus, ubi veſtræ beatitudinis libellus jam in plenum admiſſus eſt, niſi hanc quoque partem benevolentia ſtatuerit veſtra mitiùs

Al. * *colentium.*

V. S. Virum ſpectabilem.

Studioſus pacis Eccleſiarum Juſtinus.

Al.* *poſtulatis*

Pertinacia quorundam pro nominibus Epiſcoporum defunctorum.

Conſilium principis pro pace.

Al.* *prorogandam.*

Venia nominum poſtulatur.

CODEX CANONUM.

DECRETA HORMISDÆ.

corrigendam. Verùm nec judicio res * cadet Sedis Apoſtolicæ, ut non magis venia dicenda ſit, quàm deliberata jam, ac perſpecta definitio. Anaſtaſius ſiquidem religioſiſſimæ memoriæ veſtræ culmen Eccleſiæ palàm, apertèque conſtituerat: cùm hoc idem ſcriberet negotium deceſſori noſtro, fatis eſſe pacem affectantibus, ſi nomen tantùm reticeatur Acatii. Ergo priora veſtræ Sedis conſtituta ſequitur, qui non omnes memorias mortuorum judicat contemnendas, ut indignum habeatur, & incongruum, ſi non placidior omnibus non ſolùm defunctis, ſed etiam ſuperſtitibus veſtra divulgetur in omni fine terrarum lenitas, & hoc quidem non dubitaverimus, ita gratioſum vobis futurum, ut pacifico ſtatim reſponſo lætior mundus reddatur. Retineat autem veſtra ſanctitas, quod dudum ſcripſimus ex oriente ſupplicationes nobis eſſe deſtinatas voluntatem ipſorum continentes, & arbitrium, in quo ſeſe duraturos oſtendunt firmiter, & à quo nullâ ratione deſiſtendum æſtimant. Hanc itaque chartulam ſecundùm noſtra promiſſa per Joannem virum reverendiſſimum Epiſcopum dirigendam vobis in præſenti merito credidimus, ut à veſtra Sede etiam tenor ejus admiſſus ad colligendas proficiat, & adunandas ubique venerabiles Eccleſias, & Hieroſolymitanam præcipuè; cui tantum omnes favorem impendunt, quaſi matri Chriſtiani nominis, ut nemo audeat ab ea ſeſe diſcernere. Conſenſum itaque proprium tuam Sanctitudinem epiſtolari quoque paginâ convenit declarare: ut cognito omnibus, atque patefacto tenore ejuſdem chartulæ à vobis etiam laudari, & tenaciter cuſtodiri lætior mundus exiſtat. Dat. V Id. Sept. Chalcedone, Ruſtitio Conſ. Acceptâ pridie Kal. Decemb. Conſ. SS. **

Exemplar precum.

CAP. II. Deo amabili, ac piiſſimo Imperatori, ex Deo Auguſto, & Principi Juſtino Chriſtianiſſimo deprecatio, & ſupplicatio ab Hieroſolymitanis, & Antiochenis, & ſecundæ Syriæ Clericis, & Abbatibus, & poſſeſſoribus Provinciæ Syriæ. Haurite aquam cùm lætitia ex fontibus ſalutis, vociferatur Heſaias Prophetа & clamat, fontes ſalutis, Evangelicas veritates, & prædicationes manifeſtè oſtendens, ex quibus beati Apoſtoli, & eorum, qui per ordinem fuerunt Diſcipuli, & ſapientes Eccleſiæ Doctores, ſalutarem aquam fidei haurientes, omnem ſanctam Dei Eccleſiam irrigaverunt, quæ in petra ſummi Apoſtolorum ſubnixa rectum, & inconflexibilem confeſſionem cuſtodiens, fiducialiter cum eo ad unigenitum Filium Dei omni tempore exclamat dicens: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Hanc ſalutarem confeſſionem à ſanctis quatuor Synodis, quæ Evangelicis præceptis ſunt honoratæ, ſuſcipientes nunquam per Chriſti gratiam à traditis nobis rectis

Rom. Eccleſia culmen Eccl.

Al. * *caret.*

S S. ſupra ſcripto.

** *Ann. Chriſti. 520.*

Eſaiæ 12.

Matth. 16.

dogmatibus deviavimus, ſicut rerum teſtatur probario, & tempore neceſſitatis fidei conſtantia demonſtrat. Si igitur, ut Chriſtiani, rationi fidei ſumus participes, Domine piiſſime, & ad communem pacem, & ad unitatem feſtinamus, noſtram fidem, quam ab initio ſuſcepimus, per hanc ſatisfactionem noſtram manifeſtam veſtræ facimus pietati: ut notum ſit, quia & paci concurrimus, & à recta cum Dei juvamine non divertimus fide: ſed omnem ex æquo hæreſim execramus, non ſolùm Eutychianiſtas, & Acephalos, ſed & Neſtorianos, & hominem colentes toto animo odientes anathematizamus. Nos autem, Domine Chriſtianiſſime Imperator, ſicut ſupertiùs dictum eſt, in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ab initio baptizati quoque & credentes unam eſſentiam Dei in tribus ſubſiſtentiis adoramus ſecundùm Sanctorum Patrum mathema, & Symbolum, Credentes in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, unigenitum, * Deum Verbum, ſimiliter & in unum Spiritum Sanctum. Et ſecundùm hoc divinum mathema, & definitionem à ſancta Chalcedonenſi Synodo promulgatam intelligimus quoque, & ſuſcipimus confitentes, & credentes, quia una ſubſtantia, vel perſona, quod idem ipſa ſancta Synodus in duabus naturis, id eſt, in Deitate, & Humanitate indiviſè, & inconfuſè prædicavit, Deum verbum, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus unus eſt ex ſancta, & unius * eſſentia Trinitatis. Si enim unum Deum in tribus * ſubſiſtentibus, ſicut dictum eſt, accipimus, Pater autem non eſt incarnatus, nec Spiritus Sanctus: Deus verbum incarnatus eſt, & homo factus eſt, unus eſt ex ſancta, & unius eſſentia Trinitatis ſecundùm filiationis proprietatem. Sic itaque ſecundùm prædictas ſanctas quatuor Synodos credentes & ſecundùm Dei verbi nativitatem ſecundùm carnem confiteri non renuimus. Unde propriè Dei genitrix ſancta Virgo eſſe creditur, tanquam natura, & veritate unius eſſentiæ Patris Filium, Deum verbum, per naturam immutabilem, ex ipſa factum hominem enixa eſt, & duas naturas in Chriſto per eſſentiam, vel ſubſtantiam unitas confitentes, ſicut in unius perſona, vel ſubſtantia, neque harum diverſitatem, vel proprietatem poſt unitionem auferimus, nec eas dividere in duabus perſonis, & ſubſtantiis, per unitionem ſumus edocti. Eundemque ſcimus unigenitum Filium Dei, & antè incarnationem ejus, & poſt * idem Deum ſimul, & hominem, paſſibilem carni, impaſſibilem Deitati, circunſcriptum corpori, non circunſcriptum Spiritui, eundem terreſtrum & cæleſtem, quem mundus, ut hominem cepit, & ut Deum continere non potuit, mortalem & immortalem, nuſquam naturarum diverſitate ſublatâ, neque divi-

Hormisdæ. * Lego *eſſentiæ Trinitate.* Al.* *ſubſiſtentiis.*

Maria Virgo Dei genitrix. *Duæ naturæ in una perſona Chriſti.*

Mathema & Symbolum fidei.

Al.* *Dominum verbum.*

* Lego *eundem.*

CODEX CANONUM.

DECRETA HORMISDÆ.

dentes per eſſentiam unitionem. Hoc enim verè magnum pietatis myſterium, quia unus ex ſancta, & unus eſſentia Trinitatis incarnatus, & homo factus Deus verbum, in utraque natura Deitatis, & Humanitatis indiviſè, & inconfuſè cognoſcitur, & adoratur, non converſionem, vel mutationem ſuſtinens, ſed proprietatem utriuſque naturæ in una perſona in ſemetipſo conſervans. Ob hanc igitur fidem prædictas ſanctas Synodos ſuſcipientes, & cuſtodientes anathematizamus omnes, qui adverſùs eas quocunque tempore, vel modo aliquid conſcripſerunt, præcipuè Joannem Egoram, qui adversùs memoratam ſanctam Chalcedonenſem Synodum multas, ut Neſtorianus, blaſphemias evomuit, ſimiliter condemnantes & Timotheum Ælurum cognominatum, ſicut Eutychianiſtam, adversùs eam cùm ſuis latrantem ſequacibus. Ita ergo cùm Dei juvamine ſemper ſenſimus, etiam nunc ſentimus, quapropter hanc ſatisfactionem veſtræ obtulimus pietati. Jubere enim dignata eſt nos proprium intellectum, & quemadmodum de ſana fide ſentimus, exponere, quia quidam Hæretici, dum ſuam malam fidem occultare feſtinant, noſtram in Chriſto libertatem, & rectam fidem detractare conantur. Supplicamus igitur clementiam veſtram ſollicitudinem de perfecta Eccleſiarum unitione ſanctarum habere debere, ut unitas quæ cùm Dei facta fuerit juvamine, nec ullo deinceps rationabili, aut irrationabili occaſionis fomite inquietari pax poſſit. Deus autem omnium veſtrûm pium adimpleat deſiderium in gloriam ſui, & Reipublicæ diſciplinam.

Hormiſda Juſtino Auguſto.

CAP. III. Inter ea, quæ ad unitatem Eccleſiæ pertinent, propter quam Deus clementiæ veſtræ elegit Imperium, in litteras contuliſtis, hoc quoque, venerabilis Imperator, curâ fidei, cui multipliciter vos ſtudere declaratis, adjecit, ut aliquorum preces perferendæ ad humilitatis meæ notitiam jungerentur: quibus vel quid quæſtionis oriretur agnoſcerem, vel ad ſubmovendum propoſitæ conſultationis ambiguum, reſponſum à me religioſæ ſcientiæ conveniens redderetur. Legi omnia ſollicitudine, quâ decebat, & licèt ad reſponſi plenitudinem ſufficere potuiſſet, ſi illa tantùm, quæ à veteribus ſunt definita, reſcriberem: tamen ut religioſi propoſiti veſtri * remunerarem affectum, non ſubtrahendum credidi mei quoque ſermonis obſequium, quod de emergentibus Neſtorii & Eutychetis venenis paterna * miſit inſtructio, penè omnes impietates cum inventoribus tam nefandorum dogmatum convenienria in unum Synodica decreta præceſſerunt. Nec ulteriùs locus ullus, tam diris perfidiæ ſeminibus amputatis, aut Chriſtum Dominum noſtrum credere ſine carnis fuiſſe veritate, aut

Al.* *remunerarer.*

Confutatio Neſtorii & Eutychetis.

Al.* *omiſit.*

aut eundem non & Deum, & hominem de materni uteri inremeratâ fœcunditate prodiſſe, cùm alter eorum diſpenſationem, quâ ſalvati ſumus, nequando, quantum in ſe eſt, irritam faceret, alter opinione contrariâ, ſed impietate conſimili in eodem Domino noſtro Jeſu Chriſto poteſtatem divinam à vera humilitare ſecluderet, neque ille recordarus, quia palpandam carnem ſuam Chriſto oſtendit, neque ille Evangelii memor, Verbum carnem factum eſſe dicentis. Cui vox Domini indeficienrer inſonare debuerat, quâ dixit, & docuit, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis, qui eſt in cœlo. Sæpe hæc & multis præcedentium ſunt comprehenſa ſententiis, ſed nec clementia veſtra, licèt etiam dicta ſint, faſtidioſè, poterit reperita agnoſcere, nec nobis pudor eſt, ea quæ ſunt à prædeceſſoribus noſtris prædicata, revolvere. Neque enim poſſibile eſt, ut ſit diverſitas prædicationis, ubi una eſt forma veritatis, nec ab re judicabitur alienum, ſi cum his, cum quibus convenimus fide, congruamus & dogmate. Revolvantur piis manſuetudinis veſtræ auribus decreta Synodica, & beati Papæ Leonis convenienria ſacræ fidei conſtitura, eadem invenietis in illis, quæ recenſetis in noſtris. Quid ergo eſt poſt illum ſonrem fidelium ſtaturorum, quod ampliùs, ſi tamen fidei terminos ſervat, quam libet curioſus ſcrutaror inquirat? Non opus eſt aut adjectione* plebis, aut inſtiturione perfectis, niſi ſortè * vulr quiſquam dubirare, quàm credere; certare, quàm noſſe; ſequi dubià, quàm ſervare decreta. Nam ſi Trinitas Deus, * eſt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, Deus autem unus, ſpecialiter Legiſlatore dicente, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus unus eſt, qualirer haber neceſſe eſt, aut Divinitarem in multa dividat, aut ſpecialirer paſſionem ipſi eſſentiæ Triniratis impingat. Er (quod abſit à fidelium mentibus) hoc eſt, aut plures Deos more prophanæ gentilitatis inducere, aut ſenſibilem pœnam ad eam naturam, quæ aliena eſt ab omni paſſione, rranſferre. Unum eſt Sancta Triniras, non multiplicatur numero, non creſcit augmenro, nec poteſt aut intelligentiâ comprehendi, aut hoc, quod Deus eſt, diſcretione ſejungi. Quis ergo illi ſecreto æternæ, impenetrabiliſque ſubſtantiæ, quòd neque ulla vel inviſibilium creaturarum potuit inveſtigare natura, prophanam diviſionem rentet ingerere, & divina, atque arcana myſteria revocare ad calculum moris humani? Adoremus Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, indiſtinctam diſtinctè, incomprehenſibilem, & inenarrabilem ſubſtantiam Trinitaris, ubi ſi admirtir numerum ratio perſonarum, unitas ramen non * admittit eſſentiæ ſingularira- tem, ita tamen, ur ſervemus

Luc. 24. *Joan. 1.* *Joan. 3.* *Standum decretis Patrum Synodicis.*

CODEX CANONUM. *DECRETA HORMISDÆ.*

* Fortè *plebi.*

* Addo *potiùs.*

Al.* *hoc eſt.* *Deut. 6.*

* Fortè *admittit.*

CODEX CANONUM.

DECRETA HORMISDÆ.

divinæ propria naturæ, ſervemus propria unicuique perſonæ, ut nec perſonis divinitatis ſingularitas * generetur, nec ad eſſentiam hoc, quod eſt proprium nominum, transferatur. Magnum eſt, & incomprehenſibile ſanctæ myſterium Trinitatis. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus, Trinitas indiviſa, & tamen notum eſt, quia proprium eſt Patris, ut generaret Filium: proprium Filii, ut ex Patre Patri naſceretur æqualis: proprium Spiritus Sancti, ut de Patre & Filio procederet ſub una ſubſtantia Deitatis. Proprium autem Filii Dei, ut juxta id, quod ſcriptum eſt, in noviſſimis temporibus Verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Ita intra viſcera ſancta Mariæ Virginis genitricis Dei unitis utriſque ſine aliqua confuſione naturis, ut qui antè tempora erat Filius Dei, fieret Filius hominis, & naſceretur ex tempore hominis more matris vulvam natus aperiens, & Virginitatem Matris Deitatis virtute non ſolvens. Dignum planè Deo naſcente myſterium, ut ſervaret partum ſine corruptione, qui conceptum fecit eſſe ſine ſemine, ſervans quod ex Patre erat, & repræſentans quod ex matre ſuſcepit. Nam unde jacens in præſepio videbatur in cœlo, involutus pannis adorabatur à Magis, inter animalia editus, ab Angelis nunciatus, vix egreſſus infantiam, adnuncians myſticas ſine inſtituente doctrinas, inter rudimenta annorum puerilium edens cœleſtium ſigna virtutum? Idem enim Deus, & homo, non, ut ab infidelibus dicitur, ſub quarta introductione perſonæ, ſed ipſe Dei Filius Deus, & homo, idem virtus, & infirmitas, humilitas, & majeſtas, redimens, & venditus, in cruce poſitus, & cœli regna largitus. Ita noſtræ infirmitatis, ut poſſit interimi, * ingenitate potentiæ, nè poſſet morte conſumi, ſepultus eſt, juxta id quod homo voluit naſci, & juxta id quod Patri erat ſimilis, reſurrexit, patiens vulnerum, & ſalvator ægrorum, unus defunctorum, & vivificator obeuntium: ad inferna deſcendens, & à Patris gremio non recedens. Unde, & animam, quam pro communi conditione poſuit, pro ſingulari virtute, & admirabili potentia mox reſumpſit. Hæc ita eſſe, nec ullam dubitationem oportere recipere, id eſt, nè Dominus noſter Jeſus Chriſtus aut inter corporis paſſiones Deus non eſſe crederetur, aut nè Deus tantùm, non etiam homo inter opera mirabilium ſtupenda virtutum, propoſito nos duorum Apoſtolorum * informamur exemplo, Deum eſſe Chriſtum Dominum noſtrum Petri fide, hominem Thomæ dubitatione declarante. Quid enim intererat, ut quem ſe homines dicerent, diſcipulos ſuos vellet inquirere, niſi ut reſpondente Petro: Tu es Chriſtus Filius Dei vivi, notum faceret, non hoc de carne,

* Fortè *ingeratur.* *Proprium unicuſcujuſque perſonæ.*

1. Pet. 2. *Joan. 1.*

Non eſt introducenda quarta perſona.

**. Fortè idem tantæ potentiæ.*

Eadem perſona Chriſti Deus & homo.

Al.* *informavit.* *Matth. 16.*

& ſanguine proditum, ſed Patre Deo inſpirante revelatum, & per teſtimonium laudatæ reſponſionis fides pateſacta fieret veritatis? Quid intererat, ut apparente poſt reſurrectionem Domino Thomas tantùm aut abeſſet à cæteris, aut ſolus ambigeret, niſi ut mundus crederet, quod ambigens diſcipulus exploraſſet, ut dum unius manibus ſe pateretur tangi, ab univerſitate fidelium quid eſſet, poſſit agnoſci? Non ergo ad improbandum diſcipulum interpoſita eſt dubitatio, ſed quæſita poſteritatis inſtructio. An nè aliud expectat, quod ſe idem Dominus Cleophæ cum alio diſcipulo, cùm ad Emmaum tendentes de ſe loquerentur inſeruit? Et quamquam de reſurrectione Domini per mulieres, quæ primæ ad monumentum convenerant, agnoviſſent tamen ut per eorum dubitationem daret credentibus futuris ſæculis firmimatem, incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, quòd oportuiſſet pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam, interpretatus oſtendit & per paſſionem Humanam naturam, & Divinam in eo eſſe per gloriam. Multiplicibus hæc ſanctarum ſcripturarum inſinuantur exemplis, nec apud religioſam conſcientiam tuam, venerabilis Imperator, tanquam ignota dicuntur, fides enim ipſa, quæ à te conſtanter adſeritur, tibi reddit hoc muneris, ut ſenſibus tuis & affectum ſui inſerat, & ſcientiam, per quam diligentiùs adſeratur, infundat. Et tamen intereſt diſpenſationis mihi creditæ, ut ego quoque vel apud ſcientes nota non taceam, ut ſuccedente ſibi per vices temporum Catholicorum prædicatione, ſenſim quod indeficienter adſeritur, ſine fine credatur. Latiùs hæc, quæ ad Deitatem, humanitatemque Domini noſtri Jeſu Chriſti pertinent, & in eo unitas duas ſine confuſione naturas, potui ſecundùm vererum definita differere, ſi eſſet adverſum eos, qui iis diſſentiunt, diſputandum; ſed cùm in manibus omnium ſint & Synodica conſtituta, & beati Papæ Leonis dogmata, perſtrinxiſſe potiùs pauca, quàm evolvere credidi convenientius univerſa. Nunc verò agnoſcere ſatis eſt, & cavere, ita proprietatem, & eſſentiam cogitandum, ut ſciatur quid perſonæ, quid nos oporteat deferre ſubſtantiæ. Quæ qui indecenter ignorant, aut callidâ impietate diſſimulant, dum omittunt, quid ſit proprium Filii in Trinitate, tendunt inſidias unitati. Sed ſi quæ prædicta ſunt, validis teneantur fixa radicibus, nec à paterna traditione receditur, & conſtanter quæſtionibus obviatur. Datum * IX Kalend. April. Valerio VC. Conſ. **

Joan. 20.

Luc. 24.

Papæ eſt, de fide differere.

Al. * *VIII.*

** *Ann. Chriſti 521.*

Hormiſda Preſbyteris, Diaconis & Archimandritis ſecundæ Syriæ.

CAP. IV. Lectis litteris dilec-

tionis veſtræ, quibus inimicorum Dei patefacta veſania eſt, & infidelium pertinax furor dolenter expoſitus, qui dum redivivo ſpiritu oderunt diem, membra illius impiè perſequuntur. Quantum ad conſtantiæ veſtræ agnitionem benedixi Deum, fidem militum ſuorum inter adverſa ſervantem, ſed rurſum Eccleſiarum concuſſionem, & ſervorum Dei moleſtias, laboreſque conſiderans Propheta . . . . . .

Imperfecta eſt hæc Epiſtola.

In alia collectione, cujus exemplaria duo ſunt in Bibliotheca Bellovacenſi, unum habet Franciſcus frater, ſequitur dogma Eccleſiaſticum ſecundùm Concilium Nicænum, ſive confeſſio fidei quæ à quibuſdam Fulgentio tribuitur, ab aliis Auguſtino. Inter ejus opera adſcripta eſt titulo de definitionibus Eccleſiaſticorum dogmatum, tom. 3, pag. 386 : eſt verò Gennadii.

In vetuſtiſſimo Codice Eccleſiæ Belvacenſis, ad finem horum canonum, adjectum eſt initium Novellæ CX Juſtiniani Imperatoris de Eccleſiaſticis diverſis capitulis ad Petrum. Deinde Novella integra V de Monaſteriis & Monachis ex antiquiſſima interpretatione longè alia ab ea Juliani Anteceſſoris Conſtantinopolitani aut veteris Interpretis quam habemus.

In recentioribus exemplaribus, ut in eo quod eſt Nicolai Fabri, adduntur capitula ſparſim collecta ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, decretiſque Præſulum ac Principum Romanorum & Ingelramno Mediomatricæ urbis Epiſcopo Romæ, tradita ab Hadriano Papa ſub die XIII Octob. indict. IX, quando pro ſui negotii cauſa agebatur, quorum Hinemarus Remenſis adversùs Laudunenſem meminit. Inſerta ſunt & tom. 3 Concil. pag. 252, edit. Binii; ſequuntur deinde decreta duo Synodalia Nicolai I, & Jusjurandum quod Berengarius Diaconus in Synodo Romana fecit anno 1079, menſe Febr. indict. 2, ſub Gregorio VII.

Expliciunt Decreta Hormiſdæ Papæ.

PLATINA DE GREGORIO II.

Integritas Gregorii II.

GREGORIUS *ſecundus, patriâ Romanus, Patre Marcello, ſub Sergio Pontifice ſacris initiatus, ſacellis & bibliothecæ præfuit; tantæ fidei, & integritatis eſt habitus. Sumens deinde Diaconatûs ordinem, Conſtantinopolim cum Conſtantino Pontifice proficiſcitur: ubi cùm acriter diſceptaretur quibuſdam de rebus ad fidem pertinentibus, ita acutè reſpondit, ut omnibus ingenii ſui & doctrinæ admirationem injiceret. Tantæ enim eruditionis & facundiæ erat, ut facilè con-*

Eruditio.

Geſta ejus.

vinceret malè de fide noſtra opinantes. Initio autem Pontificatûs, & mœnia urbis aliqua ex parte vetuſtate collapſa inſtaurat, trabes & Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Laurentiique Martyris extra muros annoſitate quaſſas reſtituit, reſartis tectis, ac parietibus, introductiſque de more aquis compaginatis fiſtulis jam dudum vetuſtate & hominum incuriâ vitiatis. Alias quoque Eccleſias reſtituit, muneribuſque tum aureis tum argenteis exornavit: quas quidem enumerare longum eſſet. Hujus præterea hæc peculiaris laus eſt, quod ejus operâ

Laus ejus peculiaris.

Germanorum converſio per Bonifacium.

Germani ad fidem noſtram converſi ſunt, miſſo eò Bonifacio Monacho, qui eos è tenebris educeret propoſitâ veritatis luce. Ipſorum autem Germanorum magnam partem Romam venientem ſuis manibus vir ſanctus baptizavit: impulit item ſuâ authoritate Luithprandum, primò quidem recuſantem Arithperti donationem confirmare. Romæ verò à quibuſdam ſeditioſis in Pontificem conjuratur, principibus

Conjuratio in Pont.

conjurationis Baſilio, Jordane Carthulario, Joanne Subdiacono cognomento Lurion, Marino Spatario qui ducatui Romano, Imperatoris nomine, tum præerat. Verùm dilata in aliud tempus res eſt, quòd Marinum Imperator revocaverat; ſed Romanus populus, re ipſâ tandem patefactâ, arma capit, Joannem & Jordanem interficit, reliquoſque conjuratos diſſipat, Baſilium Monaſterio includit, ubi & vitam finivit. Unde Pontifex tantâ moleſtiâ liberatus, loca pauperum, &

Cura Greg. circa pauperes & Baſilicas.

Baſilicas inviſere cœpit, eaque reſtituere, quæ ob vetuſtatem, & incuriam ruinam minabantur. Pacem præterea inter Regem Longobardorum, & Duces Spoletinum ac Beneventanum compoſuit. Leo autem

Leo III Imp Hæreticus.

Imperator phanatico ſpiritu iterum incitatus omnibus mandat, ut ſimu-

CODEX CANONUM.

DECRETA GREGORII II. Ne aboleantur ſanctorum imagines.

lacra vel lignea vel ænea vel marmorea ad ſe deferant, & delata ſtatim incendit : non deferentes verò capit, & obtruncat. Gregorius autem ſæpius (ut ſanctiſſimum virum decuit) litteris Imperatorem admonuit, ut omiſſis quorundam improborum erroribus, veram tandem amplecteretur fidem, & abolere ſanctorum imagines deſineret, quorum memoriâ & exemplari ad virtutem & imitationem excitarentur homines. Ipſe verò cùm ſuo exemplo omnes ad virtutem & ſanctitatem incitaret, tandem Pontificatûs ſui anno XVI, menſe IX, die XI moritur, ſepeliturque ad Baſilicam Sancti Petri III Idus Februarii. Ejus in morte Epiſcopatus tum vacat dies quinque, & XXX. Centum autem & IX ac XL Epiſcopos toto ſuo Pontificatu creaſſe dicitur.

Tituli Decretorum Papæ Gregorii Junioris, numero XVII.

1 UT nullus audeat Presbyteram ducere in conjugio.
2 Item de Diacona.
3 Item de Monacha, quam Dei ancillam appellant.
4 Item de commatre ſpiritali.
5 Item de fratris uxore.
6 Item de nepte.
7 Item de noverca, aut nuru.
8 Item de conſobrina.
9 Item de propria cognatione, vel quam cognatus habuit.
10 Ut viduam nemo furetur in uxorem.
11 Item ut Virginem nemo furetur in uxorem.
12 De Aruſpicibus, vel incantatoribus, ſeu Phylacterio.
13 Ut Præcepta Eccleſiæ obſerventur.
14 De Hadriano filio Exhilarati.
15 De Epiphania Diacona.
16 Ut nullus audeat eis aſſenſum tribuere.
17 De coma Clericis non relaxanda.

Incipiunt Conſtituta Papæ Gregorii Junioris.

CODEX CANONUM. *DECRETA GREGORII II.*

IN nomine Domini Dei Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, imperante Domino noſtro piiſſimo Auguſto Leone, à Deo coronato magno Imperatore, Anno ſexto PC. ejus anno ſexto: ſed & Conſtantino novo Imp. ejus filio, anno ſecundo, menſe Aprili, indictione quartâ.

Præſidente ſanctiſſimo ac ter beatiſſimo Gregorio Apoſtolico Papa, in Baſilica beati Petri Apoſtolorum Principis, antè confeſſionem conſedentibus etiam ſanctiſſimis Epiſcopis

Agnello Ferentinati. *Vitale* Alatrino. *Martiano* Gabiis. *Tiberio* Salva candida. *Georgio* Nepæ. *Andreâ* Albanenſi. *Tribunitio* Falaris. *Joanne* Blerano. *Sergio* Prænestino. *Synderedo* Archiepiſcopo Spaniæ. *Sedulio* Epiſcopo Britaniæ. *Ferguſto* Epiſcopo Scotiæ. *Majorino* Polimartii. *Joanne* * Beliternenſi. *Opportuno* * Maturanenſi. *Georgio* Portuenſi. *Gregorio* Anagnias. *Joanne* Signias. *Agnello* Sutrino. *Anaſtaſio* Tiburtino. *Vuiliarit* Narnienſi. *Petro* Amerino.

Seu venerabilibus Presbyteris *Siſinnio*, *Joanne*, *Marino*, *Epiphanio*, *Siſinnio*, *Georgio*, *Gregorio*, *Joanne*, *Joanne*, *Euſtratio*, *Conſtantino*, *Marino*, *Joanne*, *Thalaſſio*, *Joanne*.

Adſtantibus Diaconis quoque *Petro* Archidiacono, *Gregorio*, *Maſcoſco*, *Benedicto*, Diaconis, vel cuncto Clero.

P. C. Lego *poſt conſulatum.*

Leone III. piiſſimo titulo tenus.

Revera autem impiiſſimo, adeo, ut à græcis dictus ſit εἰκονομάχος *&* τραμάχος

* *Forte* Velitrenſi.

* *Forte* Minturnenſi.

GREGORIUS ſanctiſſimus, ac beatiſſimus Papa dixit: Cùm ſimus Dominicæ plebis ſupernâ miſeratione rectores: ſtudioſiùs nos convenit Dei præſidio pro eorum ſæpe cogitare ſalute, nè de creditis fruſtratis (quod abſit) animabus, inſidiis antiqui hoſtis ante omnium paſtorem, niſi ſuccedat præveniendo de oſtenſis correctio, deſtrictam cogamur ſolvere rationem. Dumque perpendo, vel ad animum reduco, quantâ circunſpectione nos oporteat in vigilando contra ſui cujuſque ſceleris nequitiam obviare, & ſi quando inſilierit ad perturbandas fidelium mentes adjutorio ſuperno ictui ejus reſiſtere, valde concutior, atque nimis tabeſco: nè ſerpentinâ calliditate (quod abſit) leviores quoque decipiat, Deo verè favente, ſollicitudine nimiâ animæ æquiori mente divino juvamine freti pro ſalute omnium ſtudere debemus, ut inconfuſo vultu, non de fraude cujuſquam perculſi adſiſtere æterno judici mereamur, & vocem audire inquientem, Euge ſerve bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Hic namque eſt, quod ingemiſcens dico, qui populi Chriſtiani aliquos per Provinciam Italiam hanc commorantes audio tenere contra Catholicam fidem, & Patrum ſtatuta, ita ut Deo ſacratas fœminas ducere præſumant mulieres, & propinquas in conjugio ſocient, quod opportunum eſt ſpiritali amputari mucrone, atque ſi veſtræ placet ſanctitati, radicitus evelli: nè ſeges boni agricolæ zizaniorum miſta horrentibus fructibus ſordeſcat.

Vigilandum paſtoribus contra inſidias antiqui hoſtis.

Matth. 25. Luc. 19.

Matth. 13.

CODEX. CANONUM.

Sanctiſſimi Epiſcopi, ſeu venerabiles Presbyteri reſponderunt.

DECRETA GREGORII II.

VERE cognoſcimus gratiâ Sancti Spiritus cor Apoſtolatus veſtri ſuccenſum, ut tantæ miſeriæ ſqualores à fidelium mentibus detergantur, & quaſi vulnus corpori inſixum aditu ralis miſeriæ obſerato ſalurari antidoto curetur, ſicut benè prævisum eſt interdictione anathematis, nè denuo quiſpiam hoc Romanus, Longobardus, vel cujuſcumque ſit gentis, ſacrique baptiſmatis undâ lotus, attentet, ut non tanti piaculi mole oppreſſus * præcipiti incidat, aut voragine mergatur iniquitatis, vitari debeat, atque radicitus evellatur.

* Forte *præcipitium.*

Poſt hanc omnium conſonam reſponſionem, Gregorius Apoſtolicus Papa ante corpus memoratum venerabilis Chriſti Apoſtolorum Principis, inferendo ſententiam dixit.

1. Si quis Presbyteram duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

2. Si quis Diaconam duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

3. Si quis Monacham, quam Dei ancillam appellant, in conjugio duxetit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

4. Si quis commatrem ſpiritalem duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

5. Si quis fratris uxorem duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

6. Si quis neptem duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

7. Si quis novercam, aut nurum ſuam duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

8. Si quis conſobrinam ſuam duxerit in conjugio, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

9. Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit in uxorem, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

10. Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel conſentientibus ei, * anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

* Addendum videtur *parentibus & cognatis.*

11. Si quis virginem, niſi deſponſaverit, furatus fuerit in uxorem, vel conſentientibus ei, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

12. Si quis Ariolis, Aruſpicibus, vel Incantatoribus obſervaverit, aut Phylacterio uſus fuerit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

13. Si

13. Si quis in quoquam partem, vel præcepta antè emiſſa Apoſtolicæ Eccleſiæ de olivetis, & locis diverſis * tentaverit, & non in omnibus obſervaverit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

CODEX CANONUM.

14. Hadriano filio Exhilarati, qui poſt præſtito Sacramento in Apoſtolica confeſſione Epiphaniam Diaconam illicito auſu in uxorem habet, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

DECRETA GREGORII II.

Al.* *temeraverit.*

15. Epiphania Diacona, quæ poſt præſtito Sacramento, cum Hadriano Exhilarati filio fuga lapſa eſt in uxorem, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

16. Si quis eis in tam crudeli aſſenſum præbuerit, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

17. Si quis ex Clericis laxaverit comam, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertiò, anathema ſit.

ET SUBSCRIPSERUNT.

Gregorius, Epiſcopus ſanctæ Catholicæ atque Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Agnellus, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Ferentinenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, humilis Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ * Beliternenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

* Lego *Velitrenſis.*

Ego Vitalis, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Alatrinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Opportunus, gratiâ Dei, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ * Maturianenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

* Lego *Minturnenſis.*

Martinianus, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ * Gravinatis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

* Lego *Gabinatis.*

Georgius, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Portuenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Tiberius, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Sylvæ candidæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Ego Gregorius, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Anagninæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Gregorius, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Nepeſinæ, huic conſtituto nobis prom ulgato ſubſcripſi.

Joannes, indignus Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Signinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Andræas, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Albanenſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Agnellus, peccator, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Sutrinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Tribunatius, indignus Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Falaritanæ, hui conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

CODEX CANONUM.

Anaſtaſius, Epiſcopus ſancta Eccleſiæ Tiburtinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Bleranæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

DECRETA GREGORII II.

* Vuillari, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Narnienſis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

* Supra *Vuillarii.*

Sergius, gratiâ Dei, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Prænestinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Petrus, humilis Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Amerinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Majorinus, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Polimartii, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Synderedus, Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ ex Hiſpania, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Sedulius, Epiſcopus de genere Scotorum, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Perguſtus, Epiſcopus Pictus, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

ITEM SUBSCRIPTIO PRESBYTERORUM.

Siſinnius, humilis Preſbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sancti Laurentii qui appellatur Lucinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, Preſbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Cæciliæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Siſinnius, Preſbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sancti Sixti, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, Preſbyter tituli Sancti Marcelli, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, humilis Preſbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Suſannæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Euſtratius, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Anaſtaſiæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Georgius, immeritus Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctorum Joannis & Pauli, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Al.* *Caliſti trans Tyb.*

Thalaſſius, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Dei genitricis quæ appellatur * trans Tyberim, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Marinus, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Sabinæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Conſtantinus, Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sancti Cyriaci, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Gregorius, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sancti Clementis, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Epiphanius, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sancti Laurentii * qua Damaſi, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Marinus, indignus Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Apoſtolorum, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Joannes, humilis Presbyter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ tituli Sanctæ Priſcæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

PETRUS, indignus Archidiaconus ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Gregorius, indignus & humilis Diaconus ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Muſcus, humilis Diaconus ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Benedictus, indignus Diaconus ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, huic conſtituto à nobis promulgato ſubſcripſi.

Die Non. April. Imp. * Domino noſtro Piiſſimo Auguſto Leone, à Deo coronato magno Imp. anno ſexto, P. C. ejus anno ſexto. Sed & Conſtantino novo Imp. ejus filio, anno ſecundo. * Ind. quarta. * *

Expliciunt Conſtituta Papæ Gregorii, ſub anathemate interdicta.

Al. * *quam*, ego *qui* &

Al. * *Domno.* P. C. lego *poſt conſulatum.* Al. **Indictione.* ** *Ann. Chriſti 721.*

AVIS,

PRINCIPALEMENT SUR LE TRAITÉ

DE PRIMATU ECCLESIÆ ROMANÆ.

NOus n'ajouterons rien au delà des Epîtres du Pape Grégoire II, parce que là ſe termine véritablement ce Code ancien, ſur lequel on a toujours fondé les Preuves & les Principes des Libertés de l'Egliſe Gallicane. Tout le reſte dont on a aſſorti l'Edition de M. le Pelletier, que nous avons ſuivie, nous a paru comme étranger à ces matieres, ou, tout au moins, à notre compoſition. Nous avions eu cependant l'idée d'employer, ainſi que nous l'avons annoncé dans la note, page 21, le Traité DE PRIMATU ECCLESIÆ ROMANÆ, que l'on trouve dans cette même édition; & d'autant plus volontiers, que l'on y veut prouver que la Primauté du ſaint Siege eſt de Droit Divin, ce qui eſt la Doctrine de l'Egliſe Gallicane; mais ayant reconnu que, parmi les Preuves & les Autorités de l'Ecriture, l'Auteur y en mêle tirées des fauſſes Décrétales, & par où il établit les Appellations à Rome, nous l'avons laiſſé. Notre Commentaire de l'Article 41 apprend quel cas l'on doit faire de ces dernieres Preuves, & les Articles 45 & 46 condamnent formellement ces appels à Rome, autrement qu'en une certaine forme & dans certaines affaires. D'ailleurs, ſuivant notre Plan, il nous ſuffit d'expoſer ici avec évidence les Preuves légitimes de l'ancienne Diſcipline, pour faire tomber les fauſſes Preuves de la plus nouvelle.

magis eſt alienum? Si igitur ſacra Regum auctoritas ita Abbatum arbitrio aut potius ludibrio permiſſa eſt; nonne profectò illud ſæpius contingeret, quod ait Poeta Comicus :

Quod cavere poſſis ſtultum admittere eſt ;
Malo Ego nos proſpicere, quàm hunc ulciſci acceptâ injuriâ.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 649 & ſeq.

Privilegium verò, quod Monachos ab Epiſcoporum vigilantia & auctoritate eximit, nullum eſſe facilè quiſque ex præclaris Eccleſiaſticæ Diſciplinæ monumentis intelligere poteſt. Primò enim liquet hoc privilegium Eccleſiæ Gallicanæ ſtatutis, nec non univerſalium Conciliorum Canonibus quibus hæc confirmantur, prorſus repugnare. Verùm tale privilegium irritum eſſe, non ſolùm juris libertatiſque Eccleſiæ Gallicanæ defenſores pronunciant, ſed etiam ſummi Pontifices in ſuis epiſtolis ſuprà relatis, in quibus aperte declarant ſuas auctoritatis epiſtolas, ſuaque privilegia & quidem cujuſdam Eccleſiæ ſtatutis contraria, nulla eſſe; eaque à Synodis eſſe abroganda ipſimet præcipiunt. Deinde iſto privilegio totus ordo Monaſticus Regularis ſubvertitur, ſanctiſſima juſjurandi violatur religio, totaque Hierarchia Eccleſiaſtica perturbatur. Etenim Monachi & Abbates ſuper ſancta Evangelia jurant ſe juxta Regulam S. Benedicti, & Auguſtini &c. & ſecundùm ſtatuta Patrum, quorum obſervantia facit Catholicos, omnem Epiſcopo exhibituros obedientiam. In ſuperioribus capitibus protulimus aliquot hujuſmodi juramenta. Sed hîc alia ex variis ſchedis collecta à D. Ferone Doctore doctiſſimo & Socio Sorbonico, ac benevolè mecum communicata, non abs re erit proponere præſertim verò Abbatum ordinis S. Benedicti & S. Auguſtini juramenta, quo pateat Abbates & Monachos talium privilegiorum defenſione fiere perjuros, ſuæ profeſſionis proditores, & Catholicæ Religionis deſertores. *Cap. 2, art. 4.*

I. Juramentum Reinaudi Abbatis Eleemoſinæ Ciſtercienſis Ordinis.

Ego frater *Reinaudus* Abbas Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam, à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *S. Benedicti*, tibi, Domine *Petre*, pater Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.

II. Juramentum Danielis Abbatis Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis.

Ego frater *Daniel* Abbas Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm Regulam *S. Benedicti*, Tibi, Domine Matthæe

Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.

Extrait de Theodoret. Ann. 649 & ſeq.

III. Juramentum Guidonis Abbatis Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis.

Ego frater *Guido* Abbas Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem, reverentiam & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam ſancti *Benedicti*, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibiturum promitto, ſalvo ordine meo; & hoc propriâ manu conſigno.

IV. Juramentum Roberti Abbatis Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis.

Ego frater *Robertus* Abbas Eleemonſinæ Ciſtercienſis ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem, reverentiam & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *S. Benedicti*, Tibi, pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibiturum promitto; & hoc propriâ manu conſigno.

V. Juramentum Danielis Abbatis Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis.

Ego frater *Daniel* Abbas Eleemoſinæ Ciſtercienſis ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam, à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *S. Benedicti*, Tibi, Domine *Matthæe* Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto; & hæc propriâ manu conſigno.

VI. Juramentum Amelinæ Abbatiſſæ S. Cyrici, ordinis S. Benedicti.

Ego *Amelina* Abbatiſſa ſancti *Cyrici* ordinis *S. Benedicti*, Profiteor me debere, & promitto me exhibituram huic ſanctæ Matri Eccleſiæ beatæ *Mariæ* Carnotenſi reverentiam, ſubjectionem, & obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum; ſic me Deus adjuvet, & hæc ſancta: & in ſignum hujuſmodi rei & teſtimonium, hanc ſcripturam propriâ manu conſigno.

VII. Juramentum Odelinæ Abbatiſſæ Cœnobii beati Cyrici.

Ego *Odelina* humilis cœnobii beati Cyrici Abbatiſſa, promitto tibi, pater *Reginalde*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem, atque obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum, & manu propriâ conſigno.

Digitized by Google

VIII. Juramentum Euſtachiæ Abbatiſſæ S. Aviti de Caſtriduno.

Extrait de Theodoret. Ann. 649 & ſeq.

Ego *Euſtachia* humilis Abbatiſſa ſancti *Aviti* de *Caſtriduno*, promitto tibi, pater *Matthæe*, tuiſque ſucceſſoribus Epiſcopis, atque ſanctæ matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem atque obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum; ſic me Deus adjuvet, & hæc ſancta, & hæc propriâ manu conſigno.

IX. Juramentum Annæ Abbatiſſæ beati Aviti Caſtridunenſis.

Ego Anna humilis Abbatiſſa beati *Aviti* Caſtridunenſis, promitto venerabili patri R. Carnotenſi Epiſcopo, & ſucceſſoribus ejus, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem atque obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum.

X Juramentum Adelais Cœnobii beati Aviti Abbatiſſæ.

Ego *Adelais* humilis cœnobii beati *Aviti* Abbatiſſa, promitto tibi, Pater *Gaufride*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi debitam ſubjectionem atque obedientiam, ſecundùm inſtitutionem ſanctorum Patrum.

XI. Juramentum Iſabellis Abbatiſſæ S. Aviti juxta Caſtridunum, Ordinis S. Benedicti.

Ego ſoror Iſabellis Abbatiſſa *S. Aviti* juxta Caſtridunum, ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam ſancti *Benedicti*, tibi, pater Matthæe Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus in Eccleſia Carnotenſi canonicè ſubſtituendis & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibituram promitto, & hæc manu propriâ conſirmo.

XII. Juramentum Eliſendis Abbatiſſæ S. Aviti de Caſtriduno, Ordinis ſancti Benedicti.

Ego ſoror *Eliſendis* Abbatiſſa *S. Aviti* de Caſtriduno ordinis ſancti *Benedicti*, ſubjectionem & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam ſecundùm Regulam *S. Benedicti*, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibituram promitto, & hæc propriâ manu conſigno.

XIII. Juramentum Abbatis Albæ Curiæ, Ordinis ſancti Auguſtini.

Ego frater Abbas *Albæ Curiæ* ordinis *S. Auguſtini*, ſubjectionem, reverentiam & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam ſecundùm regulam *S. Auguſtini*, tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibiturum promitto, ſalvo ordine meo; & hæc propriâ manu conſigno.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 649 & ſeq.

XIV. Juramentum Radulfi Abbatis Albæ Curiæ.

Ego frater *Radulfus* Abbas *Albæ Curiæ*, promitto Revetendo patri *Matthæo* Epiſcopo Carnotenſi, & huic ſanctæ Eccleſiæ Carnotenſi, debitam obedientiam; & hæc propriâ manu ſigno & confirmo.

XV. Juramentum Stephani Abbatis Albæ Curiæ, ordinis ſancti Auguſtini.

Ergo frater *Stephanus* Abbas *Albæ Curiæ* ordinis *S. Auguſtini*, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm tegulam S. Auguſtini &c. *ut ſuprà.*

XVI. Juramentum Guidonis Abbatis S. Petri Carnotenſis, ordinis ſancti Benedicti.

Ego frater *Guido* Abbas *S. Petri* Carnotenſis, ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm tegulam *S. Benedicti*, Tibi, pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto; & hæc propriâ manu conſigno.

XVII. Juramentum Garini Abbatis beati Launomenſis Bleſenſis, Ordinis ſancti Benedicti.

Ego fratet *Garinus* Abbas beati *Launomenſis* Bleſenſis, ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibitutum promitto; & hæc manu propriâ conſigno.

XVIII. Juramentum Ragnaudi Cœnobii beati Launomari Abbatis.

Ego *Ragnaudus* humilis cœnobii beati *Launomari* Abbas, promitto tibi, Pater *Gaufride*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi, ſubjectionem atque obedientiam ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum.

XIX. Juramentum Joannis Abbatis S. Launomari Bleſenſis.

Ego frater *Joannes* Abbas humilis ſancti *Launomari* Bleſenſis, promitto tibi, Pater *Henrice*, & ſucceſſotibus tuis, atque ſanctæ matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem, atque obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum; & hæc propriâ manu conſigno.

Extrait de Theodoret. Ann. 649 & ſeq.

XX. Juramentum Margaritæ Abbatiſſæ B. Mariæ de Aqua, Ciſtercienſis ordinis.

Ego ſoror *Margarita* Abbatiſſa B. *Mariæ* de *Aqua*, Ciſtercienſis ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus inſtitutam ſecundùm regulam *S. Benedicti*, Tibi, pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibituram promitto; & hoc manu propriâ conſigno.

XXI. Juramentum Stephani Abbatis de Tyronio, ordinis ſancti Benedicti.

Ego frater *Stephanus* Abbas de *Tyronio*, ordinis *S. Benedicti*, reverentiam, ſubjectionem, & obedientiam à ſanctis patribus conſtitutam, ſecundùm regulam ſancti *Benedicti*, Tibi, pater *Matthæe* Epiſcope Cartuotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi perpetuò me exhibiturum promitto; hoc propriâ manu conſigno.

XXII. Juramentum Stephani Abbatis beatæ Mariæ de Burgo medio Bleſenſis, ordinis ſancti Auguſtini.

Ego frater *Stephanus*, Abbas B. *Mariæ* de *Burgo medio* Bleſenſis, ordinis *S. Auguſtini*, ſubjectionem, reverentiam & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *ſancti Auguſtini*, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſpope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto; & hoc propriâ manu conſigno.

XXIII Juramentum Petri Abbatis ſancti Vincentii in nemore, ordinis ſancti Auguſtini.

Ego *Petrus* Abbas *S. Vincentii* in nemore, ordinis *S. Auguſtni*, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *S. Auguſtini*, Tibi, pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto; & hæc propriâ manu conſigno.

XXIV. Juramentum Nicolai cœnobii beati Vincentii Abbatis.

Ego *Nicolaus* humilis cœnobii B. *Vincentii* dictus Abbas, promitto tibi, pater *Raginalde*, & ſucceſſoribus tuis, atque ſanctæ matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem, & obedientiam ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum, & propriâ manu conſigno.

XXV. Juramenta Thomaſſæ Abbatiſſæ de Claretis Ciſtercienſis Ordinis.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 649. & ſeq.

Ego ſoror Thomaſſa Abbatiſſa de *Claretis* Ciſtercienſis ordinis, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam beati *Benedicti*, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ Sedi Carnotenſi, ſalvo ordine meo, me perpetuò exhibiturum promitto; & hæc propriâ manu conſigno.

XXVI. Juramentum Guillelmi Abbatis B. Mariæ de Atella, Ordinis S. Auguſtini.

Ego frater *Guillelmus* Abbas B. *Mariæ* de *Atella*, Ordinis *S. Auguſtini*, ſubjectionem, reverentiam & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam, ſecundùm regulam *S. Auguſtini*, Tibi, Pater *Matthæe* Epiſcope Carnotenſis, perpetuò me exhibiturum promitto; & hoc propriâ manu conſigno.

XXVII. Juramentum Gaufridi beatæ Trinitatis de Atella Abbatis.

Ego *Gaufridus B. Trinitatis* de *Atella* Abbas, promitto tibi, Pater *Galtere*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi debitam ſubjectionem atque obedientiam ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta: manu propriâ ſubſcribo.

XXVIII. Juramentum Guillelmi Abbatis S. Trinitatis de Atella.

Ego frater *Guillelmus* Abbas *S. Trinitatis* de *Atella* promitto tibi, Pater *Matthæe*, & ſucceſſoribus tuis Epiſcopis, & ſanctæ Matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem & obedientiam ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum. Sic me Deus adjuvet, & hoc propriâ manu conſigno.

XXIX. Juramentum Jacobi Abbatis S. Mariæ Columbenſis, Ordinis S. Benedicti.

Ego frater *Jacobus* Abbas B. *Mariæ* Columbenſis, Ordinis *S. Benedicti*, ſubjectionem, reverentiam, & obedientiam à ſanctis Patribus conſtitutam ſecùndum regulam *S. Benedicti*, tibi, Pater *Petre* Epiſcope Carnotenſis, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ ſedi Carnotenſi, perpetuò me exhibiturum promitto, & hoc manu propriâ conſigno.

XXX. Juramentum Henrici beatæ Mariæ Columbenſis Abbatis.

Ego *Henricus* humilis B. *Mariæ* Columbenſis Abbas, promitto tibi, Pater *Galtere*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem, atque obedientiam ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta &c.

XXXI. Juramentum Otranni B. Mariæ Columbenſis Abbatis.

Extrait de Theodoret. Ann. 649 & ſeq.

Ego frater *Otrannus* humilis B. *Mariæ* Columbenſis Abbas, promitto tibi, Pater *Hugo*, & ſucceſſoribus tuis, atque matri Eccleſiæ Carnotenſi, debitam ſubjectionem, atque obedientiam, ſecundùm inſtituta ſanctorum Patrum. Sic me Deus adjuvet, & hæc ſancta; & hoc propriâ manu conſigno.

Hæc eſt conſtans, una, & eadem jusjurandi Religio, ſecundùm regulam SS. Benedicti & Auguſtini conſtituta, quæ Abbates & Monachos facit Catholicos, fidei ſuæ & profeſſionis conſervatores. Cujuſnam ergo ſunt auctoritatis illa privilegia? Quæ nullus Abbas nulluſque Monachus tueri poteſt, quin ſit perjurus, profeſſionis ſuæ proditor, & Religionis Catholicæ deſertor: quin præterea ingratus ſit, optimorum nempe quæ ſupra retulimus privilegiorum ſive beneficorum à ſummis Pontificibus atque à viris Religioſis conceſſorum immemor, ſententiarum denique ab ipſiſmet Summis Pontificibus, à Regibus, & ab ampliſſimo æquiſſimoque Senatu Pariſienſi prolatarum irriſor exiſtat contumelioſus, ac proinde tam civilis quàm Eccleſiaſtici juris.

His rationibus motus, decretum præ cæteris, quod nomen *Dagoberti* præ ſe fert, non ſolummodo irritum, imo potius falſum eſſe ſuſpicatus ſum. Unde non ampliùs hæſi, cùm varias gemmas quærens in theſauro viri clariſſimi Antonii de *Vyon* Domini *d'Herouvel*, Juris Libertatiſque Eccleſiæ Gallicanæ ſtudioſiſſimi, apographum invenerim, ex quo cuilibet erudito liceat judicare, quid in hoc Dagoberti privilegio ineſt veri, & quid falſi. Quòd ut ſit manifeſtum, Præceptum Dagoberti, prout jam editum eſt, & in apographo exhibetur, utrumque accuratè repræſentabo.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 649 & ſeq.

PRÆCEPTUM DAGOBERTI

EDITUM in Libro qui inſcribitur: *Antiquitez & Recherches de l'Abbaye de ſaint Denys en France* ; lib. 3, cap. 3, ſub hoc titulo: *Autre Charte du Roy Dagobert, par laquelle il ordonne que ny luy, ny les Roys ſes ſucceſſeurs, ny quiconque Archeveſque, ny Eveſque, ny quiconque Iuge ayent jamais aucune puiſſance ſur la ſaincte Egliſe de ſaint Denys, ny ſur ceux qui y demeurent, ſi ce n'eſt de la volonté de l'Abbé & des Religieux.*

DAgobertus Rex Francorum vir illuſter, *omnibus Epiſcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus, Centenariis, cæteriſque agentibus noſtris, præſentibus ſcilicet & futuris.* Oportet Clementiæ principali & inter cæteras petitiones illud quod pro ſalute animæ aſcribitur, & pro divino nomime poſtulatur placabili auditu ſuſcipere & proculdubio ad effectum perducere, quatinus de caducis rebus præſentis ſæculi æterna vita conquiratur, juxta præceptum Domini dicentis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ergo de mammona iniquitatis juxta ipſius dictum, nos oportet mercari æterna & cæleſtia, ut dum Eccleſiæ Chriſti impertimur congrua beneficia, retributionem Dominum ex hoc habere mereamur in æterna tabercacula. Igitur venerabilis Aigulphus Abbas de baſilica peculiaris patroni noſtri domini Dionyſii Martyris ubi ipſe pretioſus Dominus in corpore requieſcit, clementiam

PRÆCEPTUM DAGOBERTI,

Ex Apographo viri Clariſſimi de VYON, Domini d'Herouval veritatis cultoris ſtudioſiſſimi, cujus beneficentia numquam ſatis prædicanda eſt.

DAgobertus Rex Francorum vir illuſter, *Mummolo præfecto, Gondoëno, Uverpeno, Dructoaldo, Audino, Charimundo, & Chariulfo Comitibus, vel omnibus agentibus præſentibus & futuris.* Oportet clementiæ principali inter cæteras petitiones illud quod pro ſalute aſcribitur, & pro divino nomine poſtulatur, placabili auditu ſuſcipere, & proculdubio ad effectum perducere, quatinus de caducis rebus ſæculi æterna conquirantur, juxta præceptum Domini dicentis: Facite vobis amicos de mammona inquitatis. Ergo de mammona iniquitatis, juxta ipſius dictum, nos oportet mercari æterna & cæleſtia, ut dum Sacerdotibus Chriſti impertimur congrua beneficia, retributorem Dominum ex hoc habere mereamur in æterna tabernacula. Igitur venerabilis Agulphus Abbas de baſilica peculiaris patroni noſtri domni Dionyſii martyris, ubi ipſe pretioſus Domnus in corpore requieſcit,

clementiam regni noſtri ſupplicavit, ut juxta hoc quod antè hos dies in Compendio noſtro in noſtro generali placito tractavimus, ita nunc *in univerſali noſtra Synodo Pariſius congregata*, per propriam noſtram auctoritatem ſub immunitatis nomine denuo pro rei firmitate circa ipſum ſanctum locum vel homines qui ſe cum ſubſtantia eorum vel rebus ad ipſam ſanctam baſilicam tradere & devovere voluerunt, hoc nos in Dei nomine præſtare & confirmare circa ipſum ſanctum locum dignaremur. Ideo cognoſcat magnitudo ſeu utilitas veſtra, quòd ita nos pro reverentia ipſorum ſanctorum, vel pro quiete Monachorum ibidem Deo famulantium, promptiſſimâ voluntate denuo conceſſiſſe & in omnibus confirmaſſe viſi ſumus. Quapropter per hoc præceptum, quod ſpecialius decernimus, & in perpetuum volumus eſſe manſurum, jubemus atque conſtituimus, ut *neque nos neque ſucceſſores noſtri, neque quilibet Epiſcopus, vel Archiepiſcopus, nec quicumque de judiciaria poteſtate accinctus in ipſam ſanctam baſilicam, vel immanentes in ipſa, niſi per voluntatem Abbatis & ſuorum Monachorum ullam unquam habeat poteſtatem: ſed ſit hæc ſancta Mater Eccleſia, videlicet peculiaris Patroni noſtri Domini & magni Dionyſii, libera & abſoluta ab omni invaſione vel inquietudine omnium hominum cujuſcumque ordinis vel poteſtatis eſſe videantur.* In curtes

requieſcit, clementiam regni noſtri ſupplicavit, ut juxta hoc quod antè hos dies in compendio in noſtro generali placito tractavimus, ita nunc per propriam noſtram auctoritatem, ſub immunitate nominis noſtri denuo pro rei firmitate circa ipſum ſanctum locum vel homines qui ſe cum ſubſtantia eorum, vel rebus ad ipſam ſanctam baſilicam tradere & devovere voluerunt, hoc nos in Dei nomine præſtare & confirmare circa ipſum ſanctum locum dignaremur. Ideo cognoſcat magnitudo ſeu utilitas veſtra, quod ita nos pro reverentia ipſorum Sanctorum, vel pro quiete Monachorum ibidem Deo famulantium, promptiſſimâ voluntate denuo conceſſiſſe, & in omnibus confirmaſſe, veſtra compareat ſolertia. Quapropter per hoc præceptum quod ſpecialius decernimus, & in perpetuo volumus eſſe manſurum, jubemus atque conſtituimus, ut *neque vos neque juniores ſeu ſucceſſores veſtri in perpetuo, nec quilibet de judiciaria poteſtate accinctus*, in curtes præfatæ baſilicæ Domni Dionyſii, ubi & ubi in quaſcunque regiones vel pagos in regno, Deo propitio noſtro, quod à die præſente pars ipſius Monaſterii poſſidere & dominari videtur, vel quod ad Deum timentibus hominibus per legitima Chartarum inſtrumenta ibidem fuit conceſſum, aut in antea erit additum vel delegatum, nec ad cauſas audiendum, nec ad fidejuſſores tol-

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 649 & ſeq.

Extrait de Theodoret. Ann. 649 & ſeq.

verò præfatæ baſilicæ Domni Dionyſii ubi & ubi in quaſcũque regiones vel pagos in regno Deo propicio noſtro quòd à die præſente pars ipſius Monaſterii poſſidere & dominari videtur, vel quod à Deum timentibus hominibus per legitima Chartarum inſtrumenta ibidem fuit conceſſum, aut in antea erit additum vel delegatum, nec ad cauſas audiendum, nec ad fidejuſſores tollendos, nec ad freda vel bannos exigendum, & ad manſiones vel paratas faciendum nec ullas redibitiones requirendum infra immunitatem ſancti Dionyſii ingredi vel requirere quoquo tempore præſumatur, ſed quidquid exinde fiſcus noſter poterat exactare, omnia & ex omnibus pro mercedis noſtræ augmento, ſub integra & firmiſſima immunitate à die præſente concedimus ad ipſum ſanctum locum, & in perpetuo confirmamus. Si autem quiſpiam hanc noſtram auctoritatem vel immunitatem infringere voluerit, & alios ad hoc conduxerit, unuſquiſque pro ſemetipſo libras 30 ex auro puriſſimo partibus S. Dionyſii componat, &, ut dictum eſt, quidquid exinde fiſcus noſter ad partem noſtram ſperare poterat, in luminaribus, vel ſtipendiis Monachorum, ſeu & in eleemoſynis pauperum ipſius Monaſterii, perenniter per noſtra oracula ad integrum ſit conceſſum atque indultum, ita ut eis melius delectet pro ſtabilita e regni noſtri, vel pro quiete, & quibuſlibet leudis noſtris Dolendos, nec ad freda vel pannos exigendum, & ad manſiones vel paratas faciendum, nec ullas redibitiones requirendum, infra immunitatem S. Dionyſii ingredi vel requirere quoquo rempore non præſumant: ſed quidquid fiſcus noſter exinde poterat exactare, omnia & ex omnibus pro mercedis noſtræ augmento, ſub integra & firmiſſima immunitate à die præſente concedimus. Et ſi quiſpiam hanc noſtram auctoritatem vel immunitatem infringere voluerit, & alios ad hoc conduxerit, unuſquiſque pro ſemeripſo libras xxx ex auro puriſſimo partibus S. Dionyſii coactus componat, &, ut dictum eſt, quidqnid exinde forſitan fiſcus noſter ad partem noſtram ſperare poterat, in luminaribus vel ſtipendiis Monachorum, ſeu & in alimoniis pauperum ipſius Monaſterii perenniter per noſtra oracula ad integrum ſit conceſſum atque indultum; ita ut melius delecter pro ſtabilitate regni noſtri, vel pro quiete, & quibuſlibet leudis noſtris Domini miſericordiam attentiùs deprecari. Ut hæc auctoritas noſtris & futuris temporibus circa ipſum ſanctum locum perenniter firma & inviolata permaneat, per omnia tempora illæſa cuſtodiatur atque conſerverur, & ab omnibus optimatibus noſtris & Judicibus publicis & privatis melius ac certius credatur, manûs noſtræ ſubſcriptionibus ſubter eam decrevimus roborare, & de annulo noſtro juſſimus ſigillare.

Digitized by Google

mini miſericordiam attentiùs deprecari. Et ut hæc auctoritas noſtris & futuris temporibus circa ipſum ſanctum locum perenniter firma & inviolata permaneat, vel omnia tempora illæſa cuſtodietur atque conſervetur, & ab omnibus optimatibus noſtris, & Judicibus publicis & privatis melius ac certius credatur, manûs noſtræ ſubſcriptionibus ſubter eam decrevimus roborare, & de annulo noſtro juſſimus ſigillare.

Dagobertus Rex ſubſcripſit. *Dado obtulit. Datum ſub die* IIII *Kal. Aug. anno* XI *regni noſtri. Compendio in Dei nomine feliciter. Amen.*

Dagobertus Rex ſubſcripſit. *Palladius Epiſ. ſ. Taurinus Epiſ. ſ. Eligius Epiſ. ſ. Silvinus Epiſ. ſ. Oradio Epiſ. ſ. Clarus Epiſ. ſ. Gondoënus Comes ſ. Dado obtulit. Johannes Epiſ. ſ. Richoaldus Epiſ. ſ. Etherius Epiſ. ſ. Laudomerus Epiſ. ſ. Landericus Epiſ. ſ. Acterius Epiſ. ſ. Mommolus præfectus ſ. Data 4 Kalend. Aug. anno 20 regni noſtri, Pariſius in Dei nomine feliciter. Amen.*

Sed, inquiet aliquis, apographo autographum præferri debet. Reſpondeo, utrumque eſſe apographum. Non enim exiſtimo id quod Jacobus Doublet Monachus S. Dionyſii edidit, ab ipſo confectum fuiſſe, ſed potius ex Charta ni nium depravata deſcriptum. Porro noſtrum apographum hoc præſtat, quòd pertineat ad virum potiſſimum hiſce in rebus integerrimum atque in dijudicandis veris à falſis codicibus Mſſ. omnium exercitatiſſimum: deinde quòd conſtet ex Chartulario Monaſterii S. Dionyſii accuratiſſime exſcriptum fuiſſe: poſtremo, & illud eſt præcipuum, quòd nihil contineat quod ſit aut abſurdum, aut Eccleſiaſticæ Diſciplinæ repugnans; cum viri eruditi Eccleſiaſticæ Diſciplinæ monumentorum veritatem non ex ſolo charactere codicum Mſſ. dijudicent, verùm longe magis quia genuinam quæ tunc temporis vigebat diſciplinam reſerunt.

In fine hujus ultimi capitis obſervet lector, ſi quædam inter præclara Eccleſiaſticæ Diſciplinæ monumenta edita reperiantur in obſervationibus J. B. Soucheti ad epiſtolas Ivonis &c. ad ea quæ nondum edita ſunt omnino pertinere, & in codicibus Mſſ. adeò inter ſe connexa eſſe, ut, cùm maximam ſibi invicem lucem afferant, illa omitti non potuerint.

EXTRAIT DU RECUEIL DE JACQUES PETIT, OU *DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.*

EPISTOLÆ SUMMORUM PONTIFICUM, In quibus declarant ſua ſtatuta, ſuas auctoritatis Litteras, Privilegiaque ab ipſis conceſſa, contra Canonum decreta & jura Eccleſiarum nunquam opponi poſſe: Concilia in quibus hæ Conſtitutiones, hæcque Privilegia abrogantur. **

I. *EPISTOLÆ URBANI II, UNA CUM CONCILIIS In quibus ipſius Privilegia per ſubreptionem contra jura Eccleſiaſtica extorta, reſcinduntur, ipſo quidem jubente, hoc ordine diſpoſitæ ab Hugone Gratianopolitano Epiſcopo.*

Ex Chartulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ.

Hæc ſcriptura dicit:

DE INJURIIS QUAS FECIT GUIDO ARCHIEPISCOPUS VIENNENSIS, *ECCLESIÆ GRATIANOPOLITANÆ, & ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopo Hugoni, de Pago Salmoriacenſi.*

Hic titulus ſic legitur in Chartul.

EXTRAIT DE THEODORET.

EGo Hugo *Gratianopolitanus* Epiſcopus, poſterorum notitiæ trado, qualiter Viennenſis Archiepiſcopus *Guido* calumniam movit, de *Salmoriacenſi* pago adversùs *Gratianopolitanam* Eccle-

Ann. 1099 & ſeq.

** Cette ſuite d'Actes peut ſervir à la preuve de divers articles; mais notamment des art. 43 & 46. Par les premiers qui traitent d'un démêlé entre l'Archevêque de Vienne & l'Evêque de Grenoble, on voit, que ſi le jugement eſt déféré au Pape en matiere poſſeſſoire & temporelle quoiqu'entre Eccléſiaſtiques, c'eſt parce qu'il s'agiſſoit de l'intérêt ou de la cauſe majeure de deux Prélats, laquelle eſt référée par le Pape lui-même à un Légat ſur les lieux & de celui-ci à un Concile.

La caſſation ou révocation des Priviléges oppoſés par l'Archevêque de Vienne eſt encore une preuve de l'article 44 ſur la néceſſité de l'examen & la vérification des Bulles qui pourroient être contraires aux ſaints Canons & aux droits des Egliſes: il en faut dire autant de l'Epitre du Pape Calixte III à l'Archevêque de Tours, où l'on doit remarquer ces paroles: *Nos igitur qui intenſis deſideriis omnes Catholicos Principes, & præſertim ipſum Regem, qui unà cum Chriſtianiſſimis ſuis Progenitoribus maxima Eccleſiæ Dei & Sedis Apoſtolicæ contulit beneficia.*

ſiam, præfatum pagum injuſtè poſſidere, quoniam juris erat Viennenſis Eccleſiæ. Ad quam querimoniam diffiniendam *Viennam* convenimus, ſed cauſa tunc indiſcuſſa diem aliam placito conſtituimus; in qua die apud *Rormanos* iterum convenerunt cum eo *Gentardus Valentinenſis*, & *Guido Genevenſis* nobiſcum, *Pontius Belicenſis* & *Landricus Matiſconenſis* Epiſcopi, ubi & ſcriptis & aliis teſtimoniis oſtendimus, quòd pagum illum *Gratianopolitana* Eccleſia per centum annos & eo amplius poſſediſſet: ex quo verò primùm poſſederit penitus ignorare. Econtra Viennenſes objicerunt, quòd eo tempore, in quo *Gratianopolitana* Eccleſia à Paganis deſolata erat, ejuſdem Civitatis Epiſcopo ab Archiepiſcopo Viennenſi ad tempus conceſſus eſt: à quibus cùm requiſiſſent præfati Epiſcopi, ſi ſuper hac reſponſione aliqua Chartarum monimenta haberent, reſponſum eſt nullum exinde ſcriptum habere, ſed ſolùm vulgi rumorem ſufficere. At *Gratianopolitani* Canonici poſtulaverunt, ut præſentes Epiſcopi ſuper hoc judicarent, utrum nuda & ſola Viennenſium verba *Gratianopolitanam* Eccleſiam à poſſeſſione tam antiqua excluderent. Sed *Viennenſis* Archiepiſcopus noluit audire judicium, quoniam eo tempore milites illius terræ ad pacem faciendam conjuratos in manu ſua tenebat. Quod judicio non potuit, opportunitate acceptâ violenter abſtulit; pro qua invaſione Domino Papæ Urbano II proclamationem fecimus. Unde Lugdunenſi Archiepiſcopo *Hugoni*, qui tunc Legatus Romanæ Eccleſiæ erat litteras deſtinavit. *Lugdunenſis* itaque Archiepiſcopus fretus Apoſtolicâ auctoritate, utrumque noſtrum ad tantam injuriam definiendam apud *Baonem* antè præſentiam ſuam ex præcepto Domini Papæ venire fecit. Qui utrinque auditâ ratione plenam inveſtituram *Gratianopolitanæ* Eccleſiæ, quæ, ſicut diximus, violenter expoliata fuerat, judicavit: & primo Concilio in Galliis celebrando calumniam ſe determinaturum promiſit. Inveſtituram autem *Viennenſis* Archiepiſcopus, ſpreto Apoſtolici Legati judicio, reddere nobis noluit; quoniam eo tempore Romam ad Dominum Papam *Urbanum*, Legatum cum litteris ſuis miſerat, poſtulans ab eo, ut quæ juris erant Viennenſis Eccleſiæ privilegio confirmaret: pro cujus impetratione, ſicut ipſe nobis poſtea confeſſus eſt, quingentos ſolidos in Romana curia diſpenſavit. In quo inter alia *Salmoriacenſem* pagum, quem noviter arripuerat, fraudulenter & per ſurreptionem ſcribi fecit, Domino Papâ ipſius pagi querimoniam prorſus ignorante. Quam privilegii fraudem ubi perſenſimus cum ſumma feſtinatione Romam miſimus apud Dominum Papam, conquerentes & de contempto ſuper inveſtitura Legati ſui judicio, & de fraudulenta privilegii ſurreptione. Unde Dominus Papa *Urbanus* Lugdunenſi Archiepiſcopo *Hugoni* Legato ſuo litteras mandavit, quarum exemplum infra ſcriptum eſt.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1099 & ſeq.

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & ſeq.

EPISTOLA URBANI II AD HUGONEM EPISCOPUM LUGDUNENSEM,

Quòd ſuæ auctoritatis litteræ contra jura Eccleſiarum objici non debent.

Ex Chartulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto fratri & Coepiſcopo *Hugoni* Lugdunenſi, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Legato, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Sollicitudinis noſtræ vices, & agendorum Conciliorum providentiam ſtrenuitati tuæ purè ſimpliciterque commiſimus; ſed pro conſervanda pace, & negotio facilius peragendo utilius æſtimavimus confratris noſtri Remenſis Archiepiſcopi conſilium adhibere, quia in ejus manu familiarius cauſa Regis verſatur. Tua verò intererit ſive cum ejus, ſive ſine ejus conſilio, prout tibi à Domino copiam miniſtrari conſpexeris, injunctæ Legationis officium exercete, & pullulantes vitiorum palmites, divini verbi falce reſcindete. Inter Viennenſem Archiepiſcopum *Guidonem*, & Grannopolitanum Epiſcopum *Hugonem*, quid rerum ſit, ſagacitas tua longè melius intra provinciam inveſtigare prævalet, quàm nos qui tam longis terrarum ſpatiis abſumus. Quod igitur de eodem negotio tua fraternitas ſtatuit, nos de tuæ juſtitiæ integritate ſecuri, noſtrâ aſſertione firmamus. Si quas verò noſtræ auctoritatis litteras Epiſcopus Viennenſis objecerit, noſſe nos volumus, quia nos nihil ipſi, aut Eccleſiæ Viennenſi conceſſimus, niſi quod hactenus poſſediſſe cognoſcitur; etiamſi per ſubreptionem, ſortè quòd abſit, aliquid videatur extortum: ſua enim cuique volumus jura ſervari. Tu hanc eorum diſſenſionem, quanto citius poteris, adjuvante Domino, ſopire procura: in his & in aliis quæ Dei ſunt in promptu habeas te Dei miniſtrum ſpiritu ferventiſſimo exhibere. Orantem pro nobis ſanctitatem tuam gratia divina cuſtodiat. Data Romæ XVII Kalend. Jun.

Nobis verò per eundem Legatum litteras in hunc modum miſit.

EPISTOLA URBANI II AD HUGONEM GRATIANOPOLITANUM EPISCOPUM,

EXTRAIT DE THEODORET.

Ann. 1099 & seq.

Quòd ſuas Conſtitutiones & auctoritatis litteras contra jura Eccleſiarum Viennenſis Archiepiſcopus non debet opponere.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto fratri *Hugoni Grannopolitano* Epiſcopo, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Pro negotio tuo conſratri noſtro Lugdunenſi *Hugoni* Archiepiſcopo reſcripſimus. Quod enim ipſe noſtrâ vice ſtatuit, nos noſtrâ aſſertione corroboramus. Si quas verò noſtræ auctoritatis litteras Viennenſis Archiepiſcopus oppoſuerit, nihil cauſæ tuæ officere arbitreris. Nos enim nihil ipſi aut Eccleſiæ Viennenſi conceſſimus, niſi quod juſtè hactenus poſſediſſe cognoſcitur: ſua enim cuique volumus jura ſervari. Orantem pro nobis fraternitatem tuam miſeratio divina cuſtodiat. Data Romæ XVII Kalend. Jun.

DE CONCILIIS EDUENSI SEU AUGUSTODUNENSI, ET PLACENTINO,

In quibus Conſtitutiones Urbani, & Privilegia per ſubreptionem contra jura Eccleſiaſtica extorta, reſcinduntur, ipſo quidem jubente.

INterea Lugdunenſis Archiepiſcopus *Hugo* apud Eduenſem civitatem Concilium diſpoſuit celebrare, ubi nos intereſſe præcepit paratos ad dirimendam totius Concilii judicio querimoniam. Tandem in Concilio ad cauſam noſtram ventum eſt; ubi poſt multa verba, ut cauſam noſtram injuſtam eſſe Viennenſis Archiepiſcopus comprobaret: cum inſultatione ſcripturarum quaſi multâ vetuſtate contritam Chartam protulit, quæ continebat quòd *Barnuinus* Viennenſis Archiepiſcopus *Iſarno* Grannopolitano Epiſcopo Eccleſiam *S. Donati* & Salmoriacenſem pagum conceſſiſſet, donec Grannopolitanæ Eccleſiæ pax à perſecutione Paganorum, quæ tunc vaſtabatur, redderetur. Quâ perlectâ, à timore quem nobis incuſſerant reſpiravimus, rogantes Apoſtolicum Legatum, ut Chartam illam ipſe ſervaret, quæ ſine dubio falſum teſtimonium dabat; quoniam *Barnuinus* Viennenſis Archiepiſcopus & *Iſarnus* Grannopolitanus Pontifex non contemporanei fuerunt, ſicut ex catalogo Lugdunenſi, & ex aliis multis ſcriptis collegimus. Præterea Chartam illam infirmavimus & caſſavimus, ex eo quòd *Alcherius* Grannopolitanus Epiſcopus Anteceſſor *Iſarni* Epiſcopi prædictum pa-

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & seq.

gum *Salmoriacenſem* poſſediſſe multis Chartarum teſtimoniis cognoſcitur: & Eccleſiam ſancti *Donati* Grannopolitana Eccleſia non per *Barnuinum* obtinuiſſet, ſed largitione Regum, videlicet *Boſonis* & *Lodovici* filii ſui; quod præceptis eorum Regalibus declaratum eſt. Cognitâ autem à nobis ipſius ſcripturæ falſitate, Viennenſis Archiepiſcopus judicium, quod primum quâdam importunitate requirebat, ſuffugere cœpit: & Chartâ illa à conſpectu Concilii & ipſius Legati repente ſublatâ, ad præfati Privilegii auctoritatem ſpreto judicio recucurrit. Quod nihil ei ſuffragari potuit; quoniam Dominus Papa illud Privilegium per ſubreptionem ſibi extortum litteris ſuis intimaverat, & cauſam noſtram canonico judicio diffiniendam à Legato ſuo commiſerat: & ita hoc refugio, quo injuſtitiam ſuam defendere moliebatur, Viennenſis Archiepiſcopus deſtitutus eſt. Tentaverunt autem Archiepiſcopi præſentes & Epiſcopi, rogatu Apoſtolici Legati, qui Concilii turbationem formidabat, pacem inter nos & concordiam reformare. Sed quoniam noſtra quæ invaſerat ex integro nobis reſtituere noluit, ſatius intellexi ſynodale judicium, quàm inutilem concordiam recipere. Quod ille plurimum formidans, & quaſi imminentem judicii ſententiam evadere cupiens, jus Eccleſiæ nobis commiſſæ, Viennæ conſilio Canonicorum ſuorum nobis reſtituere promiſit. Igitur die conſtitutâ Viennam veni, ſed quod ipſe promiſerat, minimè implevit. Interea Dominus Papa *Urbanus* Placentiæ diſpoſuit celebrare Concilium, ubi Gallicanos Epiſcopos præcepit intereſſe. Qui ſuper tanta injuria querimoniam facturus cùm pergerem, Viennenſem Archiepiſcopum in Italiam apud ſanctum *Ambroſium* reperi. Quòd ut me ab incepto itinere revocaret, hebdomadâ quâ Concilium Placentinum Papa celebrare diſpoſuerat, Concilio Lugdunenſis Archiepiſcopi ſe obediturum de cauſa noſtra ſpopondit. Hâc intentione ab itinere domum regreſſus, cùm Lugdunum venire determinatâ die præpararem, Viennenſis placitum renunciavit. Et ſic ab eo turpiter illuſus, dolos ipſius cognoſcens, iter quod intermiſeram ſtatim arripui, & ultimâ die Concilii ſumma cum feſtinatione Placentiam veni: ubi coram Papa & univerſo Concilio, violentiam quam nobis Viennenſis intulerat, & dolos ejus, & Apoſtolicæ Sedis contentum expoſui; & qualiter Apoſtolici Legati judicio de inveſtitura noſtra obedire noluerat. Quo audito, totius Concilii judicio plenam inveſtituram Salmoracenſis pagi Papa nobis reddidit: privilegium quod ſicut ſupra poſitum eſt per ſubreptionem Viennenſis extorſerat, caſſavit: & ſuper hoc ei litteras deſtinavit, quarum exemplum infra ſcriptum eſt.

EPISTOLA

EPISTOLA URBANI AD GUIDONEM VIENNENSIUM ARCHIEPISCOPUM.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1099 & ſeq.

Ipſi denuntiat Privilegium contra jura Eccleſiarum conceſſum irritum eſſe.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, *Guidoni* Viennenſium Archiepiſcopo, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Neceſſitati & utilitati Eccleſiæ providentes, in promotione tua quod ætati deerat, toleravimus. Contra Eccleſiæ noſtræ morem abſenti tibi Pallium contribuimus, privilegium quoque conceſſimus, in quo tamen Legatus tuus id per ſubreptionem fecit adſcribi, quod uſque ad tua tempora Grannopolitanus Epiſcopus poſſederat, quem in Romana Eccleſia plurimùm carum habemus. Qua de re, cùm ſæpe apud nos, & apud Legatum noſtrum venerabilis confrater noſter ſupradictus Epiſcopus conqueſtus fuerit, tu tantorum beneficiorum immemor, neque noſtris neque Legati noſtri litteris vel præcepto obediſti. Nuper autem ad Concilium, quod, annuente Deo, Placentiæ celebravimus, idem Epiſcopus veniens de eadem re, de Salmoriacenſi pago videlicet, in comitiuni audienria conqueſtus eſt. Plurimorum etiam aſſertionibus patuit, pagum illum ſub nonnullis Epiſcopis Grannopolitanam Eccleſiam poſſediſſe. Illam igitur ſubreptionem, per quam res ſub querimonia poſitas quaſi per privilegium vendicas, nos irritam eſſe & vires nullas obtinere decernimus. Unde Synodali judicio eum de pago illo, ſalvâ tuæ Eccleſiæ juſtitiâ, reinveſtivimus, & præſentium litterarum auctoritate præcipimus, ut eandem inveſtituram adimpleas, & eum quietè poſſidere permittas; donec aut ante Nos, aut ante Legatum noſtrum canonico judicio decidatur. Quòd ſi contempſeris, profecto noveris beati Petri, ac noſtram te gratiam amiſſurum. Data Placentiæ IV idus Mart.

Archiepiſcopus Viennenſis damnatur, quòd retractationem ſummi Pontificis nolit recipere.

QUibus litteris Archiepiſcopus Viennenſis noluit odedire, immò litterarum portitorem minis arque convitiis dehoneſtavit. Unde ad Papam ſub brevi tempore Mediolanum accedens, præſumptionem & contumaciam Archiepiſcopi Viennenſis contra Sedem Apoſtolicam oſtendi. Apoſtolicus itaque me ab ipſius ſubjectione ſubtraxit, & Clericis ac Laïcis in pago Salmoriacenſi commorantibus, nè Viennenſi Archiepiſcopo obedirent, interdixit litteris quas hic ſubjungere curavimus.

EPISTOLA URBANI II AD CLERICOS ET LAICOS IN PAGO SALMORIACENSI COMMORANTES,

EXTRAIT. DE THEODORET Ann. 1099 & ſeq.

Nè amplius Archiepiſcopo Viennenſi obediant, qui Privilegii auctoritate fultus, retractationem juſtam pertinaciter rejiciebat.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis tam Clericis quàm Laïcis in pago Salmoriacenſi commorantibus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quoniam frater Viennenſis Archiepiſcopus, Noſtro, & Concilii quod, largiente Domino, Placentiæ celebratum eſt, judicio obedire contempſit, ut videlicet Grannopolitano Epiſcopo Salmoriacenſem Archidiaconiam reſtitueret, ſicut de ea fuerat inveſtitus, Nos vobis præſentium litterarum auctoritate præcipimus, ut ejuſdem Viennenſis Archiepiſcopi ſubjectione poſthabitâ, quam à vobis videtur violenter exigere, Grannopolitano deinceps, tanquam proprio Epiſcopo, obediatis: donec utriuſque præſentibus idem negotium in noſtra, vel Legati noſtri audientia, canonico judicio diffiniatur. Si verò etiam nunc Viennenſis Archiepiſcopus uſque ad canonicum judicium ſuper inveſtitione hac inquietare præſumpſerit, nos ipſi interim ab illius obedientia ſubtrahimus. Data Mediol. VII Kalend. Jun.

Archiepiſcopi Viennenſis pertinacia damnatur in Concilio Arvernenſi.

CONtigit interea Dominum Apoſtolicum Gallicanam Eccleſiam viſitare, qui Valentiam ad dedicandam majorem Eccleſiam veniens, ibique Viennenſem Archiepiſcopum allocutus, ad dirimendam litem quæ inter nos erat utrumque ante præſentiam ſuam die conſtitutâ adeſſe præcepit. Cùmque juxta præceptum ipſius antiquis Chartarum teſtimoniis onuſtus Epiſcoporum & Clericorum, Laïcorum quoque conſilio ſufficienter munitus illuc adventaſſem, Archiepiſcopus Viennenſis ſpiritu ſuperbiæ afflatus, arcem loci, & munitionem cum armatis occupavit militibus; ut ſi quid contra voluntatem ſuam Papa loqueretur, ipſe apud ſe in ſua poteſtate permaneret. Et ideo Papa ſuo etiam jure, abbatiâ videlicet Romanenſi, taliter expoliatus eſt, & cauſam noſtram diffinire non potuit. Ego autem injuriæ propriæ non immemor, in Arvernenſi Concilio quod Papa eodem anno celebravit, querimoniam noſtram adverſùs Archiepiſcopum jamdiu agitatam, Papæ & univerſo conventui repræſentare curavi. Apoſtolicus verò injuriæ noſtræ & labori compatiens, Salmoriacenſem Pagum Grannopolitanæ Eccleſiæ ex integro reſtituit: & me & Grannopolitanam Eccleſiam ab ipſius obedientia ſubtraxit, quandiu ſuper hac reſtitutione Apoſtolico præcepto obedire contemneret: & exinde Comiti & Parochianis noſtris litteras hujuſmodi delegavit.

Digitized by Google

EPISTOLA URBANI II AD GUIGONEM COMITEM, CLERUM, ET POPULUM GRANNOPOLITANUM.

Extrait de Theodoret.

De iis, quæ auctoritate Concilii Arvernenſis definita ſunt contra Archiepiſcopum Viennenſem.

Ann. 1099 & ſeq.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis *Guigoni* Comiti, Clero, & populo Grannopolitano, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Querelam venerabilis confratris noſtri *Hugonis* veſtri Epiſcopi, de Salmoriacenſi pago jamdiu agitatam, Concilii quod apud Clarum Montem civitatem Arverniæ celebravimus, auctoritate noveritis deſſinitam. Quia enim confrater noſter Viennenſis Archiepiſcopus *Guido*, ſæpe & noſtris litteris, & vivâ noſtri oris voce commonitus, de eadem cauſa obedire contempſit, & inveſtituram quam eidem veſtro Epiſcopo Placentiæ fecimus, exequi noluit: nos poſſeſſionem illam quam & idem frater *Hugo*, & nonnulli ſuorum Anteceſſorum poſſediſſe noſcuntur, ſupradicto fratri noſtro, & Grannopolitanæ Eccleſiæ reſtituimus; & quandiu Viennenſis Archiepiſcopus huic diffinitioni obedire contempſerit, tam ipſum, quàm Grannopolitanam Eccleſiam ab ejus obedientia ſubtraximus. Omnibus etiam in eodem pago commorantibus, tam Clericis quàm Laïcis, nè Viennenſi Archiepiſcopo obediant, interdicimus; donec aut judicium quod factum eſt, exequatur, aut querela hæc ante Nos canonico judicio inter utrumque comprobata certiorem finem accipiat. Data III Kalend. Decembris, apud Clarum Montem Arvemiæ.

Summi Pontificis retractationi Archiepiſcopus Viennenſis cogitur obtemperare: & paulò poſt arrogans & contumax efficitur.

GUICO quidem Comes Apoſtolicis litteris excitatus Archiepiſcopum adire, & apud eum minis ac precibus effecit, quatenus Salmoriacenſem pagum ſecundùm præceptum Apoſtolici nobis, & Grannopolitanæ Eccleſiæ reſtitueret. Cui reſtitutioni apud Capellam Arearum interfuerunt *Gualterius* Albanenſis, & *Leodegarius* Vivarienſis Epiſcopi, Viennenſis Eccleſiæ, & Grannopolitanæ Canonici, *Guigo* prædictus Comes, necnon & Principes ipſius terræ. Quam inveſtituram, quoniam corporis infirmitas ferè per biennium in Apulia me detinuit, Archiepiſcopus iterum præſumpſit invadere. Quod poſtquam per Legatum noſtrum Papæ nunciatum eſt, litteris ſuis Legatum ſuum Lugdunenſem Archiepiſcopum commonuit, ut ab injuria Grannopolitanæ Eccleſiæ & noſtra Archiepiſcopum Viennenſem auctoritate Apoſtolicâ omnino coerceret. Quarum litterarum exemplum infra ſubpoſui.

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & ſeq.

EPISTOLA URBANI II AD HUGONEM SEDIS APOSTOLICÆ LEGATUM,

Ut coerceat arrogantiam & contumaciam Archiepiſcopi Viennenſis.

URBANUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, reverendiſſimo fratri & Coëpiſcopo *Hugoni*, Apoſtolicæ Sedis vicario, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quàm arrogantet, quàm indignè adversùs Nos & ſanctam Romanam Eccleſiam frater noſter Viennenſis Archiepiſcopus *Guido* ſe habuerit, ſcientiam veſtram nequaquam latet. Præter cætera verò cervicem ſuam adversùs humilitatem noſtram adeo ſuſtulit, ut & Romanenſem Abbatiam à nobis interdictam reinvaderet, & fratri noſtro Gratinopolitano Epiſcopo, Eccleſias quas nobiſcum ipſe reſtituerat, ſine judicio reaulettet. Tuam ergo fraternitatem pro nobis omnino ad juſtitiam excitari præcipimus. Sentiat ut adamantem & ſilicem, faciem tuam, remotâque præteritæ lenitatis reverentiâ, omnino ſecundum juſtitiam Grannopolitanæ Eccleſiæ ſua jura reſtituas, & Apoſtolicæ Sedis injurias ulciſcaris. In Epiſcoporum mutationibus hactenus nimis lenes pro Apoſtolicæ manſuetudinis gratia, Gallicanorum petitionibus condeſcendimus: deinceps autem id penitus præcaveri præcipimus; neque enim Nicænæ Synodi, quam æque ut ſanctum Evangelium veneramur, auctoritatem hujuſmodi occaſionibus evacuari ultetius patiemur. Data Lateranis, 11 Nonas Jun.

Concilium Auguſtodunenſe, V. ſuprà Eduenſe.

Inuotuit eodem tempore, divinâ nobis favente clementiâ, Chartam illam, quam in Auguſtodunenſi Concilio Archiepiſcopus Viennenſium adverſum nos de Salmoriacenſi *pago protulerat, certioribus indiciis, falſam eſſe. Ille enim, cui ſcriptor ejuſdem Chartæ infirmitate detentus confeſſus fuerat, nobis patefecit. Quem ſcriptorem nomine* Sigibodum *ſancti* Ragnaberti *Monachum, per amicos noſtros ejuſdem cœnobii Monachos evocatum, apud Monaſterium, quod* Granium *dicitur, ante Altare beatæ* Mariæ, *ſub invocatione divinæ præſentiæ communicationem intentando, adjuravi.*

II. PASCHALIS II MANDATUM,

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1099 & seq.

Quo Quæſtio de Pago Salmoriacenſi inter GUIDONEM *Viennenſem, & Hugonem Grannopolitanum Epiſcopos, per multos annos, & in multis Conciliis ventilata dirimitur, nonobſtantibus ſupradictis Privilegiis.*

Ex Chartulario Eccleſiæ Viennenſis.

PASCHALIS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Inter venerabiles fratres *Guidonem* Viennenſium, & *Hugonem* Grannopolitanum Epiſcopos, de pago Salmoriacenſi per multos annos, & multis in Conciliis queſtio ventilata eſt. Noviſſimè ante præſentiam noſtram Lugduni in hanc concordiam ex noſtri proviſione judicii convenerunt, ut ejuſdem pagi æquam diviſionem facerent, & tam Viennenſi quàm Grannopolitanæ Eccleſiæ pars ejuſdem diviſionis vicinior redderetur: quicquid autem in territorio infra bornam, & Iſaram verſus Grannopolim conſtituto Viennenſis Archiepiſcopus calumniabatur, ab omni deinceps infeſtatione liberum Grannopolitanæ Eccleſiæ cederet: Porro Eccleſiam beati *Donati*, quæ infra Viennenſem Parochiam continetur cum omnibus mobilibus ſive immobilibus ad eam pertinentibus, Grannopolitanus Epiſcopus jure proprietario poſſideret, & tam Canonicas ipſius Eccleſiæ, quàm univerſa ad eam pertinentia ipſe diſponeret; Viennenſis autem Parochiali tantum jure in Clericorum & altarium conſecrationibus uteretur. Pari ergo communique conſenſu, Salmoriacenſis pagi talis eſt facta diviſio, ut undecim caſtella cum Eccleſiis, & Parochiis, & totis mandamentis ſuis, Viennenſi Eccleſiæ: & undecim caſtella cum Eccleſiis & Parochiis, & totis mandamentis ſuis, Grannopolitanæ Eccleſiæ dederentur. Hæc autem ſunt caſtella quæ in portionem Viennenſis Eccleſiæ ſegregata ſunt: caſtrum *S. Georgii*, *Briſſiacum*, caſtrum *veteris villæ*, caſtrum *Orniciacum*, caſtrum *Bonocellum*, caſtrum *Leemps*, caſtrum *Planilla*, caſtrum *Clari Montis*, caſtrum *ſancti Lorii*, caſtrum *Peladrudi*, caſtrum *Vireu*. Item hæc ſunt, quæ in portionem Grannopolitanæ Eccleſiæ obvenerunt: caſtrum *Vinniacum*, caſtrum *Nerpoicum*, caſtrum *Novum*, caſtrum *Tullinum*, caſtrum de *Ruus*, caſtrum *Moirencum*, caſtrum *Vorione*, caſtrum *Tuluvnis*, caſtrum *Miribellum*, caſtrum *Minuetum*, *deſcalis*, caſtrum *Vorapium*; & ſuper hæc Eccleſia de *Cancellaico*, cum tota parochia ſua. Sic, largiente Domino, ſupradictæ quæſtionis diuturnitas terminata eſt, & pacis atque concordiæ inter *Viennenſem* & *Grannopolitanam* Eccleſiam, earumque Præſules, utroque in idipſum conſentiente, ſtabilitas inſtituta eſt. Quam ſtabilitatem nos in perpetuum permanſuram, largiente Domino, confirmamus, præcipientes & omnimodis ſancientes, ut pars quæ

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & seq.

Viennenſi, ſeu *Grannopolitanæ*, quemadmodum ſupra ſcriptum eſt, ceſſit Eccleſiæ, ſemper ejus parochia ſit, nec ulli omnino perſonæ liceat, aut Viennenſi, ſuam, aut Grannopolitanæ, ſuam quæ ſuperiùs diſtincta eſt, ullo unquam tempore ſubtrahere portionem. Si verò alter adverſùs alterum indeliberatâ parte quæſtionem aut violentiam fecerit, juxta conditionem quâ ſe in judicio uterque conſtrinxit, acceptâ portionis poſſeſſione careat, & omne deinceps agendi jus in eodem negotio prorſus amittat. Ad hæc præceptum eſt, & repetitâ præceptione firmamus, nè Viennenſis Epiſcopus ulterius in illa parte *Grannopolitanæ* Eccleſiæ, aut pacem, aut communiam, aut aliquam exactionem requirat, aliter quàm in Rienſi, ſeu Vivarienſi parochia ad Viennenſem Metropolim pertinente. Affuerunt huic judicio ſive concordiæ, quæ apud Lugdunum IV Kal. Februarii facta eſt, venerabiles Epiſcopi *Ricardus Albanus*, *Aldo Placentinus*, *Potius Anitienſis*, *Leodegarius Vivarienſis*, *Guido Gebennenſis*, *Euſtathius Valentinus*, *Cono Maurianenſis*, & *Guigo Comes Albianenſis*. Datum per manum *Iohannis* ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconi Cardinalis, ac Bibliothecarii apud Eccleſiam ſancti *Petri de Alaverdo*, IV Non. Aug. Indict. XV, Incarnationis Dominicæ Anno MCVII, Pontificatûs autem Domni Paſchalis II Papæ, VIII.

III. EPISTOLA CALLIXTI PAPÆ III AD ARCHIEPISCOPUM TURONENSEM,

In qua ei ſignificat ſtatuta ſua de citatione Procuratoris Generalis Caroli Francorum Regis, utpotè juribus & Privilegiis Eccleſiæ Gallicanæ contraria, nullius roboris & momenti eſſe debere.

Ex Authentico V. Cl. Antonii Vion Domini d'Herouval.

Callixtus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Archiepiſcopo Turonenſi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Romani Pontificis providentia circumſpecta nonnunquam illa, quæ ejus auctoritate emanârunt, ſi quando comperit meliori habitâ informatione ea in aliquorum præjudicium tendere, revocat, & annullat, ac de remedio oportuno providet; prout, rerum & perſonarum qualitate penſatâ, id conſpicit in Domino ſalubriter expedire. Dudum ſiquidem inter venerabilem fratrem noſtrum *Guillermum* Epiſcopum Nannetenſem, & ejus Officiarios temporales ex una, ac dilectos filios Joannem *Delbieſis* militem dicti Epiſcopi vaſſallum, ac Procuratorem Generalem chariſſimi in Chriſto filii noſtri *Caroli* Francorum Regis illuſtris, & nonnullas alias perſonas partibus ex altera, ſuper certis differentiis tunc expreſſis ortâ materiâ quæſtionis, certa citatio à dilecto filio noſtro Dominico, titulo S. Crucis in Jeruſalem,

Extrait de Theodoret Ann. 1099 & seq.

Preſbytero Cardinali, noſtro Pœnitentiario majori, contra Joannem militem Procuratorem, illos de Parlamento, ac alias perſonas prædictas, auctoritate noſtrâ emanâſſe dicitur juribus, prærogativis, & privilegiis ipſius Regis multùm præjudiciaria. Quare pro parte dicti Regis nobis fuit humiliter ſupplicatum, ut ejus indemnitatibus paterno intuitu conſulere, ſibique de oportuno remedio providere dignaremur. *Nos* igitur, qui intenſis deſideriis omnes Catholicos Principes, & præſertim ipſum Regem, qui unà cum Chriſtianiſſimis ſuis Progenitoribus maxima Eccleſiæ Dei & Sedi Apoſtolicæ contulit beneficia, optamus in eorum juribus, privilegiis, & prærogativis hujuſmodi illæſos conſervari. Attendentes quòd, ſi de præjudicio Regis hujuſmodi certiores facti fuiſſemus, nullatenus talem permiſiſſemus fieri citationem: ac volentes indemnitatibus dicti Regis conſulere, necnon differentiarum, & citationis hujuſmodi ſtatum, formam, tenorem, & qualitatum cauſas, præſentibus ac ſi ipſis de verbo ad verbum inſerta forent pro ſufficienter expreſſis, habentes: & citationem ipſam, ac proceſſus per illam habitos, & quicquid ejuſdem citationis prætextu actum, geſtum, ſeu etiam innovatum fuit, atque omnia exinde ſecuta revocantes, caſſantes, & annullantes, ac nulla, invalida, & nullius roboris, vel momenti fore declarantes: & lites quaſcunque etiam coram quibuſcunque judicibus tam Eccleſiaſticis quàm Laïcis prætextu citationis hujuſmodi ſuborras, ſeu indeciſas pendentes ad nos harum ſerie advocantes, & illas penitus extinguentes, necnon differentias, quæſtiones, & controverſias inter Epiſcopum, Officiarios, militem, Procuratorem, & illos de Parlamento, ac alios prædictos ortas hujuſmodi in priſtinum & in eum ſtatum in quo erant antequam dicta citatio emanâſſet reponentes, & reponi mandantes; fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus eiſdem Epiſcopo, & Officiariis, ac aliis quibuſvis perſonis in hujuſmodi cauſa delegatis, ſeu ſubdelegatis, etiam ſub excommunicationis & aliis gravioribus ſententiis, ac pœnis, & cenſuris Eccleſiaſticis, de quibus tibi videbitur, inhibeas, nè dictæ citationis & proceſſuum ejuſdem prætextu contra militem, Procuratorem, & illos de Parlamento, & alias perſonas hujuſmodi quovis modo procedere, ſeu illius vigore ipſos moleſtare, perturbare, aut inquietare præſumant: ac militi, Procuratori, & aliis prædictis, efficacis defenſionis præſidio aſſiſtens non permittas illos ipſius citationis, ac proceſſuum, & aliorum ex illa ſecutorum hujuſmodi occaſione quovis modo moleſtari, contradictores auctoritate noſtrâ, appellatione poſtpoſitâ compeſcendo. Et nihilominus omnes & ſingulos militem, Procuratorem, illos de Parlamento, ac alias perſonas præfatas contra quos, ſeu quas occaſione citationis, & proceſſuum hujuſmodi excommunicationis, aliæ ſententiæ, cenſuræ, ſeu pœnæ Eccleſiaſticæ, vel ſeculares quomodolibet latæ, inflic-

tæ, & promulgatæ ſunt, ſeu quas ferri & promulgati contigerit, ab excommunicationis ſententiis, cenſuris, & pœnis hujuſmodi, quos nos etiam abſolvimus & abſolutos fore cenſemus, eâdem auctoritate noſtrâ abſolvas & abſolutos fore declares: ac cum illis qui Eccleſiaſtici fuerint, ſi forſan ſic excommunicati miſſas & alia divina officia, non tamen in contemptum clavium, celebraverint, ſeu illis ſe immiſcuerint, ſuper irregularitate quam præmiſſorum occaſione quomodolibet incurriſſent, dictâ noſtrâ auctoritate diſpenſes, abolcaſque omnem inhabilitatis & infamiæ maculam, ſive notam per illos dictâ occaſione quomodolibet contractam, prout nos etiam diſpenſamus & abolemus, nonobſtantibus præmiſſis ac conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ceteriſque contrariis quibuſcunque, ſeu ſi Epiſcopo, & Officiariis prædictis, vel quibuſvis aliis à dicta ſit Sede indultum, quòd ſibi inhibitio hujuſmodi fieri, ſeu interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi mentionem. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo quinto, octavo kalend. Februar. Pontificatûs noſtri anno primo.

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & ſeq.

IV. EPISTOLA JOANNIS ARCHIEPISCOPI TURONENSIS AD GUILLERMUM EPISCOPUM NANNETENSEM,

De executione ſupradictæ Sententiæ, quâ Summus Pontifex ſuas Conſtitutiones & Ordinationes, utpotè Privilegiis Eccleſiæ Gallicanæ contrarias, revocavit.

Ex Schedis Viri Cl. Antonii Vion Domini d'Herouval.

JOANNES, miſeratione divinâ, Turonenſis Archiepiſcopus, Judex & executor unicus, ad infrà ſcripta, auctoritate Apoſtolicâ ſpecialiter deputatus, reverendo in Chriſto Patri fratri noſtro *Guillermo*, eâdem miſeratione Epiſcopo Nannetenſi, & ejus Officiariis in temporalibus, nec non quibuſvis perſonis in cauſa de qua dicitur infrà delegatis ſeu ſubdelegatis, omnibuſque aliis & ſingulis quorum intereſt, vel intererit, & quos tam conjunctim quàm diviſim præſens & infrà ſcriptum tangit negotium, tangereve poteſt, aut poterit quomodolibet in futurum, cujuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, aut præeminentiæ exiſtant, & quocunque nomine cenſeantur, ſalutem in Domino, & noſtris immò verius Apoſtolicis firmiter mandatis obedire. Litteras ſanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri Domini *Calixti*, divinâ providentiâ Papæ tertii, ejus verâ bullâ plumbeâ cum cordula canapis more Romanæ curiæ in pendenti bullatas, ſanas

ſanas, & integras, non vitiatas, non cancellatas, nec in aliqua ſui parte ſuſpectas, ſed omni prorſus vitio & ſuſpicione carentes, ut in eis primâ facie apparebat, pro parte ſereniſſimi & illuſtriſſimi Principis ac Domini noſtri *Caroli* Francorum Regis, in eiſdem litteris Apoſtolicis principaliter nominati, nobis præſentatas, nos cum ea qua decuit reverentia recepiſſe noveritis, formam quæ ſequitur continentes. *Callixtus* Epiſcopus. &c. *ut ſuprà*. Poſt quarum quidem litterarum Apoſtolicarum præſentationem & receptionem, pro parte dicti Domini noſtri Regis ſuimus cum debita inſtantia requiſiti, quatenus ad executionem ipſarum litterarum Apoſtolicarum, & contentorum in eiſdem procedere curaremus juxta traditam ſeu directam per eas à Sede prædicta nobis formam. *Nos* igitur Archiepiſcopus Turonenſis judex & executor præfatus, proprio nomine non expreſſo, viſis litteris Apoſtolicis ſupradictis, & nobis per earumdem tenorem conſtitutum per ſanctiſſimum Dominum Papam præfatum, differentiarum & citationis hujuſmodi ſtatum, formam, tenorem, & qualitatum cauſas in ſuis litteris jam dictis Apoſtolicis ac ſi in ipſis de verbo ad verbum forent inſertæ pro ſufficienter expreſſis habentes: ac citationem ipſam, & proceſſus per illam habitos, & quicquid ejuſdem citationis prætextu actum, geſtum, ſeu etiam innovatum ſuit, atque omnia exinde ſecuta revocaſſe, caſſaſſe & adnullaſſe, ac nulla invalida, & nullius roboris vel momenti ſore declaraſſe, & lites quaſcunque etiam coram quibuſcumque judicibus tam Eccleſiaſticis quàm Laïcis prætextu citationis hujuſmodi ſubortas, ſeu indeciſas pendentes ad ſe ſuarum dictarum litterarum ſerie advocaſſe, & illas penitus extinxiſſe, necnon differentias, quæſtiones, & controverſias inter vos Reverendum Dominum Epiſcopum, & veſtros Officiarios Joannem *Delbieſts* militem, vaſſallum, ac Procuratorem Generalem dicti Domini noſtri Regis illuſtriſſimi, necnon perſonas de curia Regii Parlamenti Pariſius ejuſdem Domini Regis, & nonnullas alias perſonas, ortas hujuſmodi in priſtinum & in eum ſtatum in quo erant antequam dicta citatio emanaſſet repoſuiſſe, & reponi mandaſſe, prout revocavit, caſſavit, adnullavit, declaravit, advocavit, extinxit, repoſuit, & mandavit: volentes mandatum Apoſtolicum nobis in hac parte directum reverenter exequi, ut tenemur ſecundùm ejus formam; præfatas litteras Apoſtolicas, & hunc noſtrum proceſſum, ac omnia & ſingula in eis contenta vobis Reverendo Patri Fratri noſtro Epiſcopo Nannetenſi, Officiariis veſtris delegatis, ſubdelegatis, & perſonis aliis, quibus præſens noſter proceſſus dirigitur, tenore præſentium intimamus, inſinuamus & notificamus, ac ad veſtram & cujuſlibet veſtrûm communiter & diviſim notitiam deducimus, & deduci volumus. Per præſentes inhibemus quoque auctoritate Apoſtolicâ nobis in hac parte commiſſâ ſub excommunicationis pœna, quam in his ſcriptis ex nunc,

Extrait de Theodoret. Ann. 1099 & ſeq.

prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc, in vos & veſtrûm quemlibet contradictores ſerimus, nè dictæ citationis & proceſſuum ejuſdem prætextu contra *Joannem Delbieſts* militem, Procuratorem Generalem dicti Domini Regis, & gentes de Parlamento præfatas, ac alias perſonas hujuſmodi quovis modo procedere, ſeu illius vigore ipſos, aut eorum alterum moleſtare, perturbare, aut inquietare præſumatis, ſeu veſtrûm alter præſumat quovis quæſito colore, nec ab aliis occaſione præmiſſorum moleſtari permittatis. Et inſuper omnes, & ſingulos ex *Joanne Delbieſts* milite, Procuratore Domini Regis, gentibus de Parlamento, ac aliis perſonis præfatis, contra quos, ſeu quas occaſione citationis & proceſſuum hujuſmodi excommunicationis aut aliæ ſententiæ, cenſuræ, ſeu pœnæ Eccleſiaſticæ, vel ſeculares quomodolibet latæ, inflictæ & promulgatæ ſunt, ab excommunicationis ſententiis, cenſuris & pœnis hujuſmodi, quos etiam ipſe ſanctiſſimus per jam dictas ſuas litteras abſolvi & abſolutos ſore cenſuit, eâdem auctoritate Apoſtolicâ in his ſcriptis abſolvimus, & abſolutos eſſe, ac eorum quemlibet declaramus per præſentes: necnon cum illis qui Eccleſiaſtici ſunt, ſi forſan citationis & proceſſuum prædictorum vigore fuerint vel ſint excommunicati, ac miſſas & alia divina officia non tamen in contemptum clavium celebraverint, ſeu illis ſe immiſcuerint, ſuper irregularitate quam præmiſſorum occaſione quomodolibet incurrerint, ſimili auctoritate diſpenſamus, abolemuſque omnem inhabilitatis & infamiæ maculam ſive notam per eos aut eorum alterum dictâ occaſione quomodolibet contractam, prout etiam præfatus ſanctiſſimus diſpenſavit & abolevit cum eiſdem; non obſtantibus omnibus illis quæ ſæpedictus Sanctiſſimus in ſuis litteris voluit non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Quòd ſi fortè præmiſſa omnia, & ſingula non adimplevetitis, mandatiſque noſtris hujuſmodi, imò veriùs Apoſtolicis non patueritis cum effectu, Nos in vos omnes & ſingulos ſupradictos, qui culpabiles fueritis in præmiſſis, & generaliter in contradictores quoſlibet, & rebelles ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc, ſingulariter in ſingulos, Canonicâ monitione præmiſſâ; in capitula verò & collegia quæcunque in hoc delinquunt, & in ipſorum delinquentium & rebellium hujuſmodi Eccleſias, & monaſteria, interdicti ſententias ferimus in his ſcriptis, & etiam promulgavimus: Vobis verò Reverendo in Chriſto Patri Epiſcopo Nannetenſi præfato, cui ob reverentiam veſtræ Pontificalis dignitatis deferimus in hac parte, ſi contra præmiſſa vel aliquid præmiſſorum per vos vel ſubmiſſam perſonam feceritis, prædictâ Canonicâ monitione præmiſſâ, ingreſſum Eccleſiæ interdicimus in his ſcriptis: Si verò hujuſmodi interdictum per ſex dies immediatè ſequentes ſuſtinueritis, vos in his ſcriptis eâdem Canonicâ monitione præmiſſâ ſuſpendimus à divinis; verùm ſi præfatas interdicti & ſuſpenſionis

ſententias per ſex dies immediatè ſequentes, animo, quod abſit, ſuſtinueritis indurato, vos in his ſcriptis ſimili Canonicâ monitione præmiſſâ ex nunc, prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc excommunicationis ſententiâ innodamus. Cæterum cùm ad executionem præmiſſorum ulterius faciendam nequeamus quoad præſens, pluribus aliis arduis negotiis præpediti, perſonaliter intereſſe univerſis, & ſingulis; Dominis Abbatibus, Prioribus, Præpoſitis, Decanis, Archidiaconis, Scholaſticis, Cantoribus, Succentoribus, Theſaurariis, Cuſtodibus, Sacriſtis, tam Cathedralium quàm Collegiatarum Canonicis, Parochialiumque Eccleſiarum rectoribus, ſeu, loca tenentibus, eorumdem Plebanis, vice-Plebanis, Capellanis Curatis & non Curatis, cæteriſque Preſbyteris, Clericis, Notariis, & Tabellionibus quibuſcunque ubilibet conſtitutis, & eorum cuilibet in ſolidum ſuper ulteriori executione dictorum mandatorum Apoſtolicorum atque noſtrorum faciendâ, dictâ auctoritate, præſentium tenore committimus plenariè vices noſtras, donec eas ad nos duxerimus revocandas. Quos, & quemlibet eorum in ſolidum eiſdem auctoritate, & tenore requirimus, & monemus primò, ſecundò, tertiò, & peremptorie ipſis, & eorum cuilibet, pro omni dilatione, terminoque peremptorio, ac monitione Canonicâ aſſignamus; ita quòd in his exequendis unus eorum alterum non expectet, nec alter pro alio ſe excuſet: ad vos fratrem noſtrum Epiſcopum Nannetenſem, Officiarios veſtros, delegatos, ſubdelegatos, omneſque alios, & ſingulos ſupradictos, quibus noſter præſens proceſſus dirigitur, aliaſque perſonas, & loca de quibus expediens fuerit, perſonaliter accedant, ſeu accedat eorum alter: & dictas litteras Apoſtolicas, noſtrumque proceſſum hujuſmodi, ac omnia & ſingula in eis contenta modo, & formâ præmiſſis, vobis omnibus & ſingulis ſupradictis communiter, & diviſim legant, intiment, inſinuent, notificent, & fideliter publicari procurent. Et nihilominus poſtquam ipſis aut eorum alteri legitimè conſtiterit, vos fratrem noſtrum Epiſcopum Nannetenſem, Officiarios delegatos, ſubdelegatos, cæteroſque omnes & ſingulos ſupradictos, quibus præſens noſter proceſſus dirigitur, prout ad vos & veſtrûm quemlibet ſpectat communiter vel diviſim, prælibatis noſtris mandatis & inhibitionibus imò veriùs Apoſtolicis non paruiſſe cum effectu, aut in & ſuper præmiſſis, in præjudicium, damnum, & gravamen militis, Procuratoris Generalis, gentium de Parlamento, & aliarum perſonarum ſuprà ſcriptorum quicquam feciſſe, ſeu fieri feciſſe, vel procuraſſe per vos, alium ſeu alios directè, vel indirectè, palam, ſeu occultè, vel attentaſſe quominus litteræ Apoſtolicæ prædictæ, & noſter præſens proceſſus ſuum plenarium & votivum ſortiantur effectum: vos omnes & ſingulos ſupradictos in præmiſſis delinquentes, pro tempore aut in contrarium quicquam facientes, & generaliter

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1099 & ſeq.

quoſlibet contradictores in hac parte, & rebelles cujuſcunque ſtatus, gradus, ſexus, ordinis, conditionis aut præeminentiæ exiſtant, ſeu poteſtatis in eorum Eccleſiis, Monaſteriis, & Capellis, ſingulis diebus Dominicis & Feſtivis, infra miſſarum ſolennia, dum inibi populi multitudo convenerit ad divina audienda, excommunicatos auctoritate prædictâ denuntient & faciant ab aliis, quantum in eis fuerit publicè nuntiari; & generaliter omnia alia, & ſingula nobis in hac parte commiſſa plenariè exequantur juxta traditam, ſeu directam à Sede Apoſtolica nobis formam; ita tamen quòd ipſi ſubdelegati, vel quicunque alter nihil in præjudicium dicti Domini noſtri Regis principalis valeant attentare, nec in proceſſibus per nos habitis, & ſententiis per nos latis, abſolvendo vel ſuſpendendo, aliquid immutare. In ceteris autem, quæ eidem Domino noſtro Regi ſuper præmiſſis in aliquo nocere poſſent, ſeu obeſſe, ipſis & quibuſcunque aliis poteſtatem omnimodam denegamus: & ſi contingat nos ſuper præmiſſis in aliquo procedere, de quo nobis poteſtatem omnimodam reſervamus, non intendimus propterea commiſſionem noſtram hujuſmodi in aliquo revocare, niſi de revocatione ipſa ſpecialem & expreſſam fecerimus mentionem. Præfatas quoque litteras Apoſtolicas, & hunc noſtrum proceſſum volumus penes dictum Dominum noſtrum Regem, vel ejus Procuratorem remanere; & non penes vos aut aliquem veſtrûm, contra ipſius voluntatem quomodolibet detineri. Contrarium verò facientes præfatis noſtris ſententiis, prout in ſcriptis latæ ſunt, ipſo facto volumus ſubjacere; mandamus tamen copiam fieri de præmiſſis eam petentibus, & habere debentibus petentium quidem ſumptibus & expenſis. Abſolutionem verò omnium & ſingulorum, qui præfatas noſtras ſententias, aut earum aliquam ſeu incurrerit quoquo modo, nobis vel ſuperiori noſtro tantummodo reſervamus. In quorum omnium & ſingulorum fidem, & teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras, ſeu præſens publicum inſtrumentum hujuſmodi noſtrum proceſſum in ſe continentes, ſive continens, exinde fieri, & per Notarios publicos infraſcriptos ſubſcribi, & publicari mandavimus, ſigillique noſtri juſſimus, & fecimus appenſionis munimine roborari. Datum & actum Turon. in Palatio noſtro Archiepiſcopali, ſub anno Domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto, Indictione quartâ, die verò viceſimâ ſextâ menſis Maii, Pontificatûs præfati ſanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri Domini *Calixti* Papæ tertii, anno ſecundo, præſentibus ad hæc venerabilibus ac circunſpectis viris magiſtris *Roberto Poictevm*, Theſaurario Eccleſiæ beati *Hilarii* Pictavienſis, *Joanne Preſſelli*, Archidiacono Tranſvigenenſi, *Nicolao* Officiali, & *Nicolao de Argouges* ſigilliſero, ac Canonicis Turonenſ. teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis.

Et quia Ego *Franciſcus Thoüars*, Preſbyter Eccleſiæ Turon. Canonicus, publicus autoritate Apoſtolicâ Notarius, ac Reverendiſſimi in Chriſto Patris & Domini, Domini *Joannis* Archiepiſcopi Turon. prædicti Secretarius, dictarum litterarum Apoſtolicarum præſentationi, & receptioni, inhibitionique, atque abſolutioni, monitioni, mandatis, & decretis, atque commiſſioni, & ſententiæ promulgationi, cæteriſque præmiſſis omnibus, & ſingulis, dum ſic ut præmittitur per Reverendum Patrem Judicem & executorem memoratum, & coram eo dicerentur, agerentur, & fierent unà cum teſtibus ſuprà nominatis, & Notario ... infraſcripto præſens fui, eaque ſic fieri vidi, & audivi, ac in notam ſumpſi. Idcirco præſentes litteras, ſeu præſens publicum inſtrumentum proceſſum hujuſmodi in ſe continentes, manu alienâ fideliter ſcriptum, exinde confectum ſigno meo ſolito, unà cum ſigno & ſubſcriptione dicti Notarii Collegæ mei, ac ſigilli præfati Reverendiſſimi Patris appenſione ſignavi, me hîc manu propriâ ſubſcribente, in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum requiſitus & rogatus.

Et quia Ego *Thomas de Mardeaux*, Clericus Redonenſis diœceſis oriundus, in legibus Bachalarius, Apoſtolicâ & Imperiali auctoritatibus Notarius juratus, & Tabellio publicus, prædictarum litterarum Apoſtolicarum præſentationi, receptioni, inhibitioni & abſolutioni, necnon monitioni, mandatis, & decretis, atque commiſſionibus, & ſententiis promulgatis, cæteriſque præmiſſis &c. *ut ſuprà*.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1099 & ſeq.

EXTRAIT DU RECUEIL DE JACQUES PETIT, OU DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.

LITTERÆ QUÆ DOCENT, QUOMODO Irrita ſit Abbatis appellatio ad Sedem Apoſtolicam contra auctoritatem Epiſcopi. **

I. LITTERA REGIA DIRECTA Summo Pontifici de Juſtitia & Juriſdictione temporali Monaſterii & Villæ Beſuenſis, quæ pertinet immediatè ad Epiſcopum Lingonenſem.

Unde prorſus irrita ſit Abbatis appellatio ad Sedem Apoſtolicam.

Ex Chartulario Eccleſiæ Lingonenſis.

Extrait de Theodoret. Ann. 1222 & ſeq.

SAnctiſſimo Patri ac Domino *Innocentio*, Dei gratiâ, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Summo Pontifici, *Philippus*, eâdem gratiâ, Francorum Rex, ſalutem, ac totius honoris & reverentiæ plenitudinem. Scire volumus Sanctitatem veſtram, Pater ſanctiſſime, quòd cùm inter *Maur.* bonæ memoriæ, quondam Epiſcopum Lingonenſem, & Abbatem, & Eccleſiam, & Burgenſes Beſuenſ. coram nobis quæſtio verteretur, ſuper eo videlicet quòd Abbas ſe eſſe dicebat Abbatem noſtrum Regalem; & Epiſcopus è contra aſſerebat ipſum Abbatem & Eccleſiam ſuam, & Burgenſes ſuos eſſe de ſua juriſdictione temporali, & quòd id idem Epiſcopus de nobis, nullo mediante, tenebat: Tandem ſuper hoc ab utraque parte in curia noſtra

** On aime à voir que dans le commencement du treiziéme ſiécle, temps où les appels à Rome étoient encore dans toute leur faveur, les Evêques & notre Souverain s'entendent pour les condamner, ainſi que le Roi & l'Evêque de Langres en donnent ici l'exemple. Cette Piéce ſert en même temps de preuve aux articles 31, 45 & 66 des Libertés.

duellum fuit firmatum, & propter hoc iſti pugiles introducti ſuerunt *Imbertus* de *Siuriaco* & *Radus* de *Hochede:* & poſtmodum ad hoc res devenit, & ita actum fuit in curia noſtra, quòd idem Abbas & de ſua juſtitia, & juriſdictione temporali fuerint; & id à nobis tenuit idem Epiſcopus. Præterea id à nobis duximus intimandum, quòd Abbas Beſuenſis nobis de novo fuit conqueſtus tam pro ſe quàm pro Eccleſia ſua & ſuis, quòd *Vuillermus* Epiſcopus Lingonenſis ipſis damna plurima, & in vineis ſuis & in rebus aliis intulerat. Propter quod nos utrique parti diem aſſignavimus apud villam novam, ſcilicet *S. Martini.* Cùm autem tam idem Epiſcopus, quàm Abbas noſtrâ eſſent præſentiâ conſtituti, & Abbas rationes ſuas contra Epiſcopum induceret, reſpondit Epiſcopus, quòd pro eo quod idem Abbas ſuper hoc ad Sedem Apoſtolicam appellaverat, non eſſet ei tutum in duabus curiis litigare, & quòd id facere non debebat. Unde Abbas, habito conſilio, appellationi ſuæ penitus renunciavit; & ſuper hoc in curia litigare promiſit, & quod ipſum in alia curia ſuper hoc amplius non trahet. Tunc verò prædictus Epiſcopus contra ipſum Abbatem propoſuit, quod, quia tam ipſe Abbas, quàm Eccleſia ſua & ſui de ſua juriſdictione & ſuorum prædeceſſorum erant, petiit à nobis, ut ipſum Abbatem ad curiam ejuſdem Epiſcopi judicandum remitteremus. Viſum autem fuit nobis & Conſilio noſtro, quod, quandiu Epiſcopus vellet & offerret ipſi Abbati juſtitiam exhibere, ad curiam ipſius pro jure capiendo & faciendo remitti deberet. Quod quidem Abbas, die ſibi ab Epiſcopo aſſignatâ, recipit. A curia autem noſtra ipſum Abbatem ad curiam Epiſcopi taliter remiſimus judicandum. Super his autem quæ ſcimus & vidimus, Pater ſanctiſſime, teſtimonium perhibemus. Actum apud ſanctum Germanum in Laya, anno Domini M. CC. XXII, menſe Jul.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1222, & ſeq.

II. *LITTERA ABBATIS ET CONVENTUS, In qua inter cætera declarant ſe ad aliam non poſſe appellare quàm ad Epiſcopi Curiam.*

Ex eodem Chartulario.

UNiverſis præſentes litteras inſpecturis, frater *Petrus* humilis Abbas & Conventus Monaſterii *Beſuenſis*, ſalutem in Domino. Noveritis, quòd, Dei gratiâ, Lingonenſis Epiſcopus litteras bonæ memoriæ *Philippi* illuſtriſſimi quondam Francorum Regis haberet continentes hanc ſeriem: Sanctiſſimo Patri &c. Nè oratione verborum in prænotatis litteris contentorum aliquid in dubium poſſet revocari, propter quod nobis & Eccleſiæ noſtræ multa

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1222 & ſeq.

poſſent incommoda provenire, nos dicimus & recognoſcimus, quod idem Epiſcopus & ejus ſucceſſores habent de jure in Abbatem, Eccleſiam, Villam, & Burgenſes Beſuenſ. gradiam & reſſortum; & quod nos Abbas vel Conventus, quamdiu ei vel cuilibet Epiſcopo Lingonenſi placuerit nobis exhibere juſtitiam in ſua curia, trahere non poſſimus in aliquam curiam ſecularem ſuper his, quæ pertinent ad Abbatem, vel Eccleſiam, vel villam, vel homines Beſuenſes; nec etiam conqueri in alia curia quàm ſua, ſuper his quæ ſpectant ad gardiam ſuam. Habet etiam jus, quod fidelitas ei fiat & ſucceſſoribus ejus Epiſcopis Lingonenſibus: quod Burgenſes conſervabunt membra, corpus, & honorem Epiſcopi Lingonenſis: & quod ipſi conſervabunt & adjuvabunt ipſum Epiſcopum, & ſuos, & jura ipſius ad magnam vim & pœnam, & in finagio & villa Beſuenſi. Habet etiam jus habendi tam ipſe quàm ſucceſſores ejus Epiſcopi Lingonenſes, omnia quæ ad præmiſſa tria pertinent, ad fidelitatem ſcilicet, gardiam, & reſſortum. Ratione tamen gardiæ vel reſſorti non poterit in villa Beſuenſi facere extorſionem quamlibet, niſi Abbas aut Conventus, aut Burgenſes venerint contra tria præmiſſa, gardiam ſcilicet, fidelitatem & reſſortum, vel aliquod ex ipſis. Et hæc omnia facta ſunt, ſalvo eidem Epiſcopo & ejus ſucceſſoribus Epiſcopis Lingonenſibus per omnia jure ſpiritali. In cujus rei teſtimonium præſentes litteras ſigillorum noſtrorum munimine duximus roborandas. Actum anno Domini M. C. C. XXXIX, menſe Maio.

III. LITTERA REGIA SUPER PREDICTIS.

Ex eodem Chartulario.

LUDOVICUS, Dei gratiâ, Francorum Rex, univerſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem. Noveritis quod litteras dilectorum in Chriſto *Petri* Abbatis & Conventus Beſuenſis vidimus in hæc verba: Univerſis &c. *ut ſuprà.* Nos autem litteras ſupradicti avi noſtri vidimus in forma ſupraſcripta ad petitionem tam Epiſcopi quàm Abbatis & Conventus prædictorum. In hujus rei teſtimonium præſentibus litteris noſtrum fecimus apponi ſigillum, ſalvo in omnibus jure noſtro & alieno. Datum apud Meledunum, anno Domini M. C. C. XXXIX, menſe Maio.

LIBELLUS

LIBELLUS
D. BERTRANDI,
CARDINALIS SANCTI CLEMENTIS,
ADVERSUS MAGISTRUM
PETRUM DE CUGNERIIS.

Purgatus à variis mendis quæ in hactenus Editis irrepſerant, & reſtitutus ad fidem duorum Mſſ. Colbertinorum.

A MAGISTRO JOANNE-LUDOVICO BRUNET,

In ſuprema Parisiensis Senatus Curia Patrono.

LETTRE DE M. BRUNET AVOCAT,

A M. G. Le Roy, ancien Bâtonnier de MM. les Avocats, ſur la célébre diſpute entre Pierre de CUGNIERES *& Pierre de* BERTRAND, *touchant les entrepriſes des Eccléſiaſtiques ſur la Juriſdiction Royale.* * *

MONSIEUR,

La Converſation que nous eumes enſemble dans votre maiſon de campagne touchant Pierre de Cugnieres, m'a inſpiré le deſſein de m'inſtruire plus à fond de la célébre diſpute que cet Avocat du Roi eut à ſouterir contre le Clergé, touchant les entrepriſes

Actes de Vincennes. Ann. 1329.

** Ces Actes ſont déja dans l'édition de 1731. Nous les avons réimprimés, ſoit parce qu'ils ſont très-importants en eux-mêmes, ſoit à cauſe du rapport qu'ils ont avec différentes autres Piéces de cette nouvelle Collection, & entre toutes les autres avec le Songe du Vergier qui ſuit, où l'on trouve, ſur la fin du ſecond livre, chap. 167, une répétition des mêmes griefs allégués 50 ans plutôt

des Eccléſiaſtiques ſur la Juriſdiction Royale. J'y ai employé une partie du loiſir que les Vacations nous laiſſoient. J'ai l'honneur de vous propoſer les réflexions que mes Recherches ont fait naître ; trop heureux ſi ces réflexions méritant votre approbation, je n'ai pas perdu mon tems & ma peine.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Voici où ſe reduit ce que je penſe de cette diſpute, à laquelle je ne ſçai pas trop quel nom donner. C'eſt qu'elle eſt un de ces événements ſinguliers dont tout le monde parle, mais dont perſonne ne ſçait au juſte les circonſtances & le détail. Vous croyez ſans doute m'arrêter en m'oppoſant les Actes de cette Conférence qu'on a tant de fois imprimés, ſoit ſeparement, ſoit dans des Recueils, comme la Bibliotheque des Peres, la Monarchie de Goldaſt & autres. Néanmoins la critique de ces Actes va diſſiper l'objection, & même confirmer la propoſition que j'ai avancée.

par Pierre de Cugnieres. M. Fleury parle de cette diſpute dans ſon ſeptiéme Diſcours, N° 14, qu'il faut voir ci-aprés pour le conférer avec ce qui eſt dit de cet Auteur dans la préſente Diſſertation. Il eſt bien vrai que dans le ſiécle où parloit Cugnieres, les eſprits n'étoient pas éclairés comme ils le ſont aujourd'hui ; mais il paroit l'avoir été aſsés lui-même ; car ſes raiſonnemens étoient aſsés bons, & ils auroient pleinement réuſſi dès-lors, s'ils n'euſſent pas eu contr'eux les préjugés, plus forts que les meilleures preuves. En effet, quoique le même M. Fleury diſe que cette diſpute ne produiſit rien, *parce que*, dit Loiſeau, *Philippe de Valois étant établi de frais en ſon Royaume, n'oſa rien ordonner en conſéquence.* Il n'eſt pas moins vrai que les plaintes de ce Magiſtrat ont été ou ſont regardées comme l'époque d'un changement notable dans les bornes & l'exercice de la Juriſdiction Eccléſiaſtique (art. 31, 33 des Lib. nouveau Comment.) C'eſt à lui auſſi qu'on fait honneur du remede employé depuis avec tant de ſuccès ſous le nom ou la forme d'appel comme d'abus, art. 79, 80 des Libertés & leurs Comment. M. le Préſident Henault en ſon Hiſtoire abrégée de France, année 1329, paroit s'être formé les mêmes idées ſur cet événement dont il parle en ces termes : " Commencement „ des différents ſur la diſtinction des „ deux Puiſſances & ſur la Juriſdiction „ Eccléſiaſtique, attaquée fortement „ par Pierre de Cugnieres, Avocat du „ Roi, défenſeur de la juſtice ſéculiére. „ Bertrand, Evêque d'Autun, & Pierre „ Roger, nommé à l'Archevêché de „ Sens, ſoutinrent les droits du Clergé. „ Introduction de la forme de *l'appel* „ *comme d'abus*, dont les principes „ ſont plus anciens que le nom. Le Roi „ eſt favorable aux Eccléſiaſtiques ; „ mais cette querelle eſt le fondement de „ toutes les diſputes qui ſe ſont élevées „ depuis par rapport à l'autorité des „ deux Puiſſances, & dont l'effet a été „ de reſtreindre la Juriſdiction Eccléſiaſtique dans des bornes plus étroites. „ On pourroit en indiquer une autre „ cauſe. C'eſt que les Evêques commencerent alors à négliger de convoquer les Conciles de leurs Provinces, où le Corps des Eccléſiaſtiques raſſemblés tous les ans, s'entretenoit „ dans ſa premiere vigueur, tandis que „ les Parlemens devenus ſédentaires „ affermirent leur autorité en ne ſe „ ſéparant jamais. „

Joignons à ces paroles, les ſuivantes de Mezerai en ſon abrégé de l'Hiſtoire de France, *tôm. 6, pag 266 ſub. ann. 1422.* " La Juriſdiction des „ Eccléſiaſtiques, dit cet Hiſtorien, „ avoit embraſſé toutes ſortes d'affaires „ & ne laiſſoit preſque rien aux Juges „ Royaux & à ceux des Seigneurs : „ elle s'étendoit non-ſeulement ſur la „ connoiſſance des cauſes des Pauvres, „ des Orphelins & des Veuves, ſuivant

I. Ces Actes, quelque édition que vous choisissiez, sont très-peu corrects, &, dans plusieurs endroits, sont inintelligibles. Il m'a fallu, pour en comprendre le sens, consulter le Manuscrit cotté 1324 de la Bibliotheque Colbertine, mal indiqué par le P. le Long. Ce Manuscrit ne contient point, comme le pense ce célébre Bibliographe, le Discours de Pierre de Cugnieres; mais seulement ce qu'on trouve imprimé & qu'on a cru être les Actes de cette dispute. Ce volume renferme deux exemplaires de ces Actes prétendus. Le premier est parfaitement bien écrit; les lettres capitales en sont ornées d'azur & de vermillon: feu M. Baluze en a cru l'écriture être au plus tard de l'an 1350. Le second est d'une écriture plus récente; il est du XV siécle. Le premier feuillet manque au premier; le second, au lieu du long discours attribué à l'Archevêque de Sens, n'a qu'un extrait de quelques lignes. Il finit vers le milieu de la Requête des Evêques, & celui qui l'a écrit, n'exécute point la promesse qu'il avoit faite au commencement de donner en François à la fin du cahier les griefs de Pierre de Cugnieres. J'ai copié ces prétendus Actes sur ces deux Manuscrits: &, pour les distinguer dans les *variantes* qu'ils peuvent avoir, j'ai appellé le premier *Codex Maniatus*, & le se-

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

„ l'ancien usage; des Mariages, des „ marchés dans lesquels intervenoit le „ serment des Contractants; des choses où l'Eglise avoit intérêt, comme „ de ses Fiefs; des différents qui naissent à l'égard de ses Serfs & Fermiers, comme aussi des Testamens, „ parce qu'alors ils étoient reçus par „ des Curés & Prêtres; des crimes de „ Sacrilege, de Parjure, d'Adultere, „ de Fornication, & de toutes les „ actions où il y avoit de péché, „ pour raison duquel l'Eglise croyoit „ avoir droit de punir les Séculiers. „

" Cinq choses avoient fort autorisé & „ aggrandi cette Jurisdiction. La premiere, le respect qu'on doit aux „ personnes sacrées; la seconde, parce „ qu'ils rendoient la justice gratuitement; la troisiéme, la rectitude & la „ douceur des Canons; la quatriéme, „ la capacité des Juges ecclésiastiques „ qui étoit plus grande que celle des „ Séculiers, la plupart si ignorans qu'ils „ ne savoient ni lire ni écrire, & la „ cinquiéme l'autorité des Papes qui „ les appuyoient par leurs Décrétales. „

" Mais lorsque les mœurs des Ecclé- „ siastiques devinrent scandaleuses; que „ l'intérêt & la multitude des Décré- „ tales embarrasserent leurs procédu- „ res de chicanes; que les Juges sécu- „ liers, connoissant le profit qu'il y „ avoit à manier les affaires litigieu- „ ses, se rendirent savans en ce métier- „ là; que les Grands se furent ennuyés „ d'être sous la correction des Prêtres „ & que la puissance du Pape, qui „ appuyoit le Clergé, avoit commencé „ à diminuer, la Justice séculiere prit „ le dessus peu-à-peu, &, avec le „ temps, elle s'est tellement fortifiée, „ qu'elle a presqu'entiérement absorbé „ l'autre. „

Ce raisonnement de Mezerai, toujours hardi dans ses réflexions, n'a rien que de vague; on doit fixer cet événement aux termes de l'Ordonnance de François I, l'an 1539, ils sont rapportés dans le nouveau Commentaire de l'article trente-un où l'on trouve aussi, & dans le nouveau Commentaire de l'art. 37, des Extraits de Loiseau très-satisfaisants, sur cette matiere.

cond *Brevior.* Vous pourrez être inſtruit plus amplement de l'état de ces deux Exemplaires reliés enſemble, par les petites Notes que j'ai répandues dans les marges de ma copie.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Les différentes altérations de texte, & même altérations eſſentielles, ne ſont pas le ſeul vice de ces Actes imprimés. Pierre de Bertrand ayant diviſé en trois claſſes les différens griefs propoſés par Pierre de Cugnieres, on lit dans tous les Imprimés, que les articles de chacune de ces trois claſſes ſeront déſignés par les lettres A. B. C. miſes en Marge. *Omnes articuli contenti in prima parte ſignati erunt in margine per A: articuli contenti in 2a parte per B: articuli contenti in 3a per C.* Mais on ne lit dans les Imprimés aucune de ces Notes marginales, ſi importantes néanmoins, & ſi déciſives, puiſqu'elles marquent le Jugement que le Clergé portoit ſur chacun des articles de Pierre de Cugnieres. Les deux Manuſcrits que j'ai eus en main ont ces caracteres marginaux. Ils ne ſe trouvent que vis-à-vis la réponſe particuliere à chaque article. J'ai cru, dans ma copie, devoir les repeter vis-à-vis de chacun des articles, afin qu'en les liſant on pût voir d'un coup d'œil ſi le Clergé les trouvoit juſtes ou injuſtes. Voilà en abrégé ce que je puis avoir l'honneur de vous marquer touchant les éditions qui ont paru juſqu'à preſent de ces Actes prétendus: il s'agit de les examiner en eux-mêmes.

Nous apprenons par ces Actes, que le Roi Philippe de Valois, ſur les plaintes réciproques que faiſoient les Juges Séculiers & ceux de Cour d'Egliſe des excès & abus prétendus entrepris les uns ſur les autres, & ſur leurs ſujets reſpectifs, manda pour le jour de l'Octave de Saint André de l'année 1329, tant les Prélats, que les Baillifs Royaux & les Barons, pour entendre leurs Griefs, & leur ordonna de les tenir prêts pour ce jour-là. Cet ordre du Roi eſt du 1. Septembre.

I. SEANCE.

L'échéance de l'aſſignation auroit dû tomber au Jeudi huit Decembre: je ne ſçai ce qui là fit remettre au 15. Quoiqu'il en ſoit, l'aſſemblée ſe tint au Palais à Paris ce jour-là: celui qui a dreſſé ces prétendus Actes ſe contente d'obſerver en gros, que le Roi, qui y étoit preſent, étoit aſſiſté de ſes Conſeillers & de quelques Barons. Mais au contraire il marque en détail les Prélats qui y aſſiſterent. Il y eut cinq Archevêques & ſeize Evêques. Dans les Imprimés on n'en trouve que quinze. L'Evêque de Maguelonne, Siége aujourd'hui transféré à Montpellier, obmis dans les impreſſions, ſe trouve compté dans le Manuſcrit après l'Eveque de Meaux. On y lit *Meldenſis, Magalonenſis, Convenarum*, & le reſte.

Pierre de Cugnieres que ces Actes qualifient ſimplement de *Miles & Conſiliarius Regis*, ſans lui donner celle d'*Orator Regius*, ou d'Avocat Général au Parlement de Paris, parla le premier. Il fit d'a-

bord un Diſcours Latin qu'il commença par ce texte de Saint Matthieu, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, &c. & par lequel il prétendit prouver deux propoſitions. 1°. Que l'on devoit au Roi & le reſpect & la ſubjection. 2°. Que les choſes ſe diviſant naturellement en ſpirituelles & temporelles, les ſpirituelles devoient appartenir aux Prélats, leſquels devoient s'en contenter, & les temporelles au Roi & à ſes Barons. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Il fit enſuite entendre en Langue Françoiſe, que l'intention du Roi étoit de rétablir le temporel de ſon Royaume. Enſuite il propoſa 66 articles de griefs contre les entrepriſes des Prélats ſur la Juſtice ſéculiere. Il fit plus; il prouva, en propoſant chacun d'eux, que l'uſurpation en étoit injuſte de la part des Eccléſiaſtiques.

Quand il eut fini, les Prélats demanderent délai pour délibérer. On leur donna juſqu'au Vendredi ſuivant 22 Decembre.

II. SEANCE. Ce jour l'aſſemblée fut tenue non à Paris, mais à Vincennes, où le Roi paſſa la journée. Pierre du Roger élû Archevêque de Sens porta la parole pour le Clergé. Je ne m'arrête pas à vous faire obſerver que ce *Petrus Rogerii*, de ſimple Religieux de la Chaiſe-Dieu, après avoir ſucceſſivement poſſédé deux Prieurés, puis l'Abbaye de Feſcamp, fut fait Evêque d'Arras, enſuite Archevêque de Sens, & depuis de Rouen, & devint Cardinal. Il eſt mort ſur la Chaire de S. Pierre ſous le nom de Clement VI.

Ce Prélat, après avoir expoſé le précis des raiſons propoſées par Pierre de Cugnieres, commença ſon diſcours par une proteſtation qu'il fit au nom du Clergé, qu'il n'alloit parler que pour inſtruire le Roi & ceux qui l'aſſiſtoient, & non pour ſubir aucun Jugement. Il prit pour texte de ſa réponſe, ces paroles de S. Pierre, *Deum timete, Regem honorificate.* Il fit voir que le precepte *Deum timete* eſt le premier, & que l'autre *Regem honorificate* n'eſt que le ſecond.

Il fit conſiſter ce premier précepte dans quatre points. 1°. *A ſervir Dieu dévotement.* 2°. *A lui donner largement.* 3°. *& honorer ſa gent dûement.* 4°. *& lui rendre le ſien entiérement.* Ne nous ſemble-t-il pas entendre les rimes dont on a habillé les Commandemens de Dieu pous les apprendre aux enfans?

Le Prélat ne traita pas le premier point. A l'égard du ſecond, il dit que la meſure avec laquelle les Princes devoient donner à l'Egliſe, étoit l'Immenſité; que leurs bienfaits envers l'Egliſe devoient toujours croître. Il parla enſuite des libéralités que les Rois & les Barons de France avoient faites à l'Egliſe, & des proſpérités & des victoires que ces largeſſes leur avoient méritées de Dieu.

Quant au troiſiéme point, il dit que les Evêques ſont les Peres ſpirituels auſquels on ne doit pas moins de reſpect qu'aux Peres charnels: il expliqua le paſſage cité par Pierre de Cugnieres, *ſubjecti*

eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, & ſit ſentir la ſupério-

ACTES DE VINCENNES. rité du pouvoir des Evêques ſur celui des Princes.

Ann. 1329. Quant au quatriéme point, il entreprit de prouver que pour rendre à Dieu ce qui étoit *Sien*, il falloit conſerver l'Egliſe dans la Juriſdiction qu'elle poſſédoit. Pour cela, ayant poſé pour principe que la Juriſdiction ſpirituelle & la temporelle pouvoient ſe trouver dans la même perſonne, il pretendit que les perſonnes Eccléſiaſtiques pouvoient avoir, & même avoient l'une & l'autre. Il apporta, pour le prouver :

1o. L'autorité de l'Ecriture Sainte, dont il partagea les textes en trois claſſes, l'Ancien Teſtament, l'Evangile & les Epitres de S. Paul.

2o. La raiſon naturelle : parce que, dit-il, ceux-là ſon plus propres à juger les autres, qui approchent le plus de Dieu ; parce que la connoiſſance du peché appartient aux eccléſiaſtiques ; parce que les choſes ſpirituelles étant la fin, les choſes temporelles le moyen d'y parvenir, les Prelats juges de la fin ſont par conſéquent les Juges des moyens ; parce qu'enfin étant Juges du principal, qui ſont les choſes ſpirituelles, ils le ſont de l'acceſſoire, qui ſont les choſes temporelles.

3o. L'autorité du Droit Civil. Il cita la novelle 86 & la Loy de Theodoſe renouvellée par Charlemagne dont Gratien a fait le Canon *Quicumque* 11. qu. 1.

4o. Celle du Droit Canonique. Il cita pluſieurs textes, tant de Gratien que des Décrétales.

5o. La force de la Coutume. Il allégua la poſſeſſion & la coutume de la part du Clergé d'exercer une ſemblable Juriſdiction, & dit que cette coutume accompagnée de titre, de bonne foi, & de continuité de temps, étoit légitimement preſcrite. Il voulut faire voir que ce n'étoit point ici un droit impreſcriptible. Car outre que la preſcription centenaire a lieu contre le fiſc, dit-il, l'Egliſe, n'étant point ſujette au Roi, mais plus noble que lui, quant au ſpirituel, elle peut preſcrire contre le Roi, de même qu'un Roi peut preſcrire contre un autre.

6o. Enfin la faveur des Privileges accordés à l'Egliſe, tant par Charlemagne que par pluſieurs autres Rois ſes ſucceſſeurs.

Il ſe fit enſuite l'objection, Qu'on ne peut par coutume & par privilége ce que l'on a de droit divin, de droit naturel, & ce qui appartient ſelon le droit Civil & Canonique. Il répondit que cette coutume & ce privilege ne donnoient point à l'Egliſe un droit nouveau, mais confirmoient ſon droit ancien & naturel, ou bien ne donnoient à l'Egliſe que l'acte & l'exécution de ce qu'elle avoit de droit.

Il s'objecta encore que les Egliſes des autres Nations ne reclamoient

point un droit pareil, comme elles le ſeroient ſi ce droit étoit naturel à l'Egliſe. Il éluda cette difficulté, en diſant que cette diſtinction dans les Prelats étoit une des prérogatives du Royaume de France; que ſans cela ils deviendroient les plus pauvres & les plus malheureux du monde, puiſque, dans l'exercice de cette Juriſdiction, conſiſtoit une grande partie de leurs revenus. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Vous voyez, Monſieur, que tous ces grands argumens, tirés de l'Ecriture & du Droit, ſe reduiſent enfin à être obligé de convenir, que cette prétention de la part du Clergé n'étoit qu'à titre de privilege & de prérogative, du moins dans l'exercice & l'execution. Auſſi le Prélat rappellant contre Pierre de Cugnieres le texte *Reddite quæ ſunt Dei Deo*, fit voir par le Lévitique, par l'exemple de Baltazar, le ſacrilége qu'il y auroit à laiſſer dans les mains des Laïques ce qui eſt offert & ſanctifié au Seigneur, & par l'exemple de Saint Ambroiſe, le zele avec lequel les Evéques devoient conſerver ce qui appartient à Dieu.

Dans la ſeconde partie de ſon Diſcours, le Prelat s'étendit ſur la maniere dont on devoit honorer le Roi, & dit que c'étoit en voulant,

1o. Que ſa puiſſance ſoit aimée. 2o. Que ſa puiſſance ne ſoit appetiſſée. 3o. Que ſa renommée ſoit gardée. 4o. Enfin que ſa conſcience ne ſoit pas bleſſée. Il entreprit de faire voir que ceux qui conſeilloient au Roi de troubler les Eccléſiaſtiques dans la Juriſdiction qu'ils exerçoient, avoient des vues contraires à ces quatre objets.

1o. Ils conſeilloient ce qui ſeroit haïr la puiſſance du Roi; parce que ce ſeroit une nouveauté capable d'enfanter des diſcordes, & qu'un Prince ne ſe fait pas aimer quand il ôte les libertés accordées par ſes prédéceſſeurs. Vous pourrez lire dans cette partie du Diſcours la fable de Pepin, lequel ayant voulu revoquer une donation prétendue faite par Clovis à S. Remy de Laon, vit en ſonge ce grand Apôtre de nos Rois, qui lui fit un terrible reproche, & le lendemain le Roi ſe reveilla negre & more, de blanc qu'il étoit le jour précédent. Vous, Monſieur, qui ſçavez ſi bien les Auteurs, par hazard ne connoîtriez-vous point celui qui a revé ce ſonge?

2o. Ils conſeilloient ce qui *apetiſſeroit* ou feroit diminuer la puiſſance du Roi; parce qu'ils prétendent que le Roi ne peut rien aliéner de ce qui appartient à la Couronne; d'où il s'enſuivroit que S. Louis, qui a tant donné aux Egliſes, auroit été mal canoniſé, & mal-à-propos mis au nombre des Saints.

3o. Ils conſeilloient ce qui préjudicieroit à la renommée du Roi, parce que le fait de S. M. ſerviroit de funeſte exemple aux autres Princes pous revoquer les donations faite à l'Egliſe.

4o. Enfin ils conſeilloient ce qui bleſſeroit la conſcience du Roi, qui lors de ſon Sacre ayant juré de garder aux Egliſes le privilege

Canonique, ne pourroit, ſans contrevenir à ſon ſerment, dépouiller les Eccléſiaſtiques de la Juriſdiction qu'ils exercent.

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329.

Ce Prélat termina ce long diſcours par dire en général, que quelques-uns des griefs propoſés énervoient la Juriſdiction Eccléſiaſtique, & qu'ils étoient prêts de les défendre ſelon le precepte de l'Eccleſiaſtique, *Certa uſque ad mortem pro juſtitia.* (Etoit-ce pour la juſtice qui fait les Juſtes, ou pour la juſtice qui fait les Juges, que les Prelats étoient prêts de combattre?) Qu'il y avoit d'autres griefs qui véritablement étoient abuſifs; qu'ils ne croyoient pas que leurs Officiers en fuſſent coupables; mais qu'au ſurplus ils y apporteroient les remédes convenables.

III. SEANCE.

Le vendredi ſuivant, 29 Decembre, la Séance ſe tint au Palais à Paris. Pierre de Bertrand, Evêque d'Autun, y parla. Il prit d'abord pour texte ce Verſet de la Geneſe, *Ne indigneris, Domine, ſi loquar.* D'où il prit occaſion de dire que la Majeſté du Roi, l'importance de l'affaire & ſon inſuffiſance lui inſpiroient une crainte qui ne pouvoit être ſurmontée que par l'injonction que les Prélats lui avoient faite. Enſuite il prit un autre texte, ſçavoir, ces paroles du Pſeaume, *Domine refugium factus es nobis,* pour montrer que le Roi devoit être le Champion de l'Egliſe. Après avoir fait une proteſtation ſemblable à celle de l'Archevêque de Sens, il entreprit de répondre aux raiſons propoſées par Pierre de Cugnieres.

Il voulut prouver que la connoiſſance des cauſes civiles appartenoit aux Eccléſiaſtiques de droit divin & humain, par la coutume, par privilege, & repeta ce qui ſe trouve dans le Diſcours de l'Archevêque de Sens. Il finit cette réponſe générale en faiſant voir l'attachement inviolable que l'Egliſe Gallicane avoit pour le Roi, & l'amour que le S. Pere avoit pour Sa Majeſté.

Enſuite, après avoir répété la même proteſtation qu'il avoit faite en commençant, il repondit en particulier aux 66 articles de griefs, qu'il diviſa en trois claſſes. La premiére, de ceux qui renfermoient des droits perpétuels de l'Egliſe, & qu'il étoit prêt de ſoutenir à l'exemple de S. Thomas de Cantorbery, dont on célébroit ce jour-là la fête. La deuxiéme, de ceux qui contenoient des abus qu'ils étoient prêts de corriger, ſi les plaintes qu'on en faiſoit étoient veritables. La troiſiéme enfin, de ceux qui contenoient des choſes juſtes, mais où il s'étoit gliſſé quelques abus: qu'ils étoient prêts de corriger l'abus, & de ne ſoutenir que ce que ces articles avoient de juſte.

Quand ces réponſes particuliéres eurent été entendues, le Roi demanda qu'elles fuſſent écrites mot-à-mot comme on venoit de les faire. Les Prélats demanderent d'en délibérer, &, au lieu de fournir les réponſes, ils préſenterent une Requête de 20 articles, qui contiennent 20 chefs, en poſſeſſion deſquels ils demandoient à être maintenus.

Le

Le Vendredi d'après, qui étoit le ſix Janvier, jour de l'Epiphanie, de l'année que ſelon le ſtyle nouveau nous compterions 1330, la Séance fut tenue à Vincennes. Là Pierre de Cugnieres, ſelon ces Actes prétendus, parlant au nom du Roi, prit pour texte ces paroles de l'Evangile, *Pax vobis, nolite timere, ego ſum.* Il exhorta les Prelats à n'être point épouvantés des choſes qui avoient été dites dans les Séances précédentes; que l'intention du Roi étoit de conſerver les Egliſes & les Prelats dans les choſes qui leur appartenoient, ou de droit, ou de coutume louable, & néanmoins il voulut prouver que la connoiſſance des choſes temporelles ne devoit point appartenir aux Eccléſiaſtiques; qu'au reſte le Roi étoit prêt d'entendre tout ce qu'on voudroit dire & apporter pour prouver les coutumes alléguées de la part du Clergé, & de confirmer celles qui ſeroient bonnes & raiſonnables. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. IV SEANCE.

Cette réponſe trop générale ne ſatisfit point pleinement les Prélats. L'Evêque d'Autun ayant appliqué au Roi ce Verſet de l'Eccléſiaſtique, *Laudabitur Princeps in prudentia ſermonis ſui*, demanda au Roi une reponſe plus claire. Le Roi répondit de ſa bouche, que ſon intention n'étoit pas de combattre les coutumes des Egliſes dès qu'on les lui auroit fait connoître.

Le Dimanche ſuivant, 8 Janvier, les Prélats vinrent trouver le Roi à Vincennes, & l'Archevêque de Sens ayant dit que l'Archevêque de Bourges leur avoit rapporté que S. M. avoit dit que les Prélats n'avoient rien à craindre; que ſous ſon regne ils ne perdroient rien; qu'il les défendroit dans leurs droits; le Roi aſſura que telles avoient été ſes paroles. V SEANCE.

L'Archevêque de Sens en ayant remercié le Roi, lui dit qu'il avoit été fait certaines publications au prejudice de la Juriſdiction qu'ils exerçoient: le Roi répondit, qu'il ne les avoit pas ordonnées, & qu'il ne les ratifioit pas.

Le même Prélat dit enſuite, qu'à l'égard de certains abus dont le Seigneurs temporels s'étoient plaints, les Prélats y avoient mis tel ordre que le Roi & tout le monde auroient lieu d'être contents.

Enfin il perſiſta à demander une réponſe plus claire. Alors Pierre de Cugnieres, parlant au nom du Roi, répondit: Que le Roi donnoit aux Prélats juſqu'à Noël ſuivant pour corriger & reformer tout ce qui avoit beſoin de reforme & de correction; que cependant il ne ſeroit rien innové. Mais que paſſé ce terme, ſi les Prélats n'avoient fait cette reformation, le Roi apporteroit un ſi bon reméde, qu'il plairoit à Dieu & au peuple. Et les Prélats furent congédiés.

III. Telle eſt l'analyſe de ces prétendus Actes. Vous y aurez ſans doute remarqué que dans la Séance du 29 Decembre, le Roi ayant demandé que la reponſe aux articles des griefs fût écrite

telle qu'elle venoit d'être faite, les Evêques, au lieu d'accorder une choſe ſi raiſonnable, demanderent à en délibérer en particulier, & qu'enſuite de cette délibération, au lieu de donner leur réponſe, ils preſenterent au Roi une Requête de 20 articles, ſelon le Manuſcrit plus ancien, & de 10 ſeulement, ſelon le Manuſcrit plus moderne. Voici comment cela eſt rapporté dans ces Actes. *Quibus Reſponſionibus ſic factis per ſupradictum Epiſcopum, fuit & petitum ex parte Domini Regis quòd dictæ Reſponſiones prout dictæ fuerant & propoſitæ verbo tenus rediderentur & traderentur in ſcriptis. Super quibus petitis Prælati deliberationem invicem habuerunt diligentem & tandem deliberaverunt inter ſe tradere loco Reſponſionum prædictarum Domino Regi Schedulam infra ſcriptam.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ainſi, quand on auroit voulu dreſſer les Actes de cette célébre Conférence, le refus que firent les Evêques de communiquer leur réponſe, auroit rendu ces Actes défectueux en cette partie : & l'on doit dire que ſi l'on en a dreſſé, les veritables Actes ne ſont pas ceux qui contiennent cette réponſe, qui fut ſeulement entendue & que perſonne n'écrivoit ; mais ceux qui au lieu de cette réponſe contiendroient ſimplement le refus que firent les Evêques de la donner par écrit.

D'ailleurs, d'où vient que l'on donne fort au long le Diſcours attribué à l'Archevêque de Sens, & que ces prétendus Actes, loin de faire ſeulement un extrait exact de celui de Pierre de Cugnieres, ſe contentent de dire qu'on lira les moyens de droit & de fait propoſés par cet Avocat Général dans les Réponſes qu'on y a faites ? *Et hoc probavit per multas rationes facti & juris prout in Reſponſionibus factis per Senonenſem Electum, & Epiſcopum Æduenſem plenius continetur.* De veritables Actes ſeroient-ils ſuſceptibles de tant de partialité ?

De plus, d'où vient que le Diſcours de Pierre de Cugnieres, qui certainement n'a pas fait refus de le communiquer, comme les Evêques l'ont fait de leur réponſe, a ſi bien diſparu que perſonne juſqu'à preſent ne l'a vû imprimé ? Quoi ! des veritables Actes ne contiendroient point au moins l'extrait d'un Diſcours qu'on ne refuſe point de donner par écrit, & en renvoyeroient l'extrait à une réponſe qu'on réfuſe de montrer ?

Ce ſeroit donc s'aveugler ſoi-même que de prendre cet écrit pour les véritables Actes de cette diſpute ; auſſi n'a-t-il jamais été donné pour tel. C'eſt un Ouvrage que Pierre de Bertrand a compoſé dans ſon cabinet à tête repoſée pour la defenſe du Clergé contre Pierre de Cugnieres. Dans la Bibliotheque des Peres, il a pour titre, *Libellus D. Bertrandi adversùs Magiſtrum Petrum de Cugneriis.*

Edit. Paris T. 4. part. 1. p. 863.

Dans Goldaſt l'ouvrage commence ainſi : *Libellus iſte conflatus eſt & compoſitus per D. Petrum Bertrandi utriuſque juris Profeſſorem*, &c. Le *Nomenclator Cardinalium* cité par Du Chêne, dit que Pierre de Bertrand entre autres ouvrages a écrit, *Librum adversùs Petrum de Cugneriis Clero infenſum*. Probus lui-même l'intitule, *Tractatus* &c. *Domini Bertrandi*. Ce ne ſont donc point ici les véritables Actes de cette diſpute ; c'eſt un traité qu'une des deux parties a compoſé contre ce qui lui avoit été allégué par ſa partie adverſe lors de cette diſpute. C'eſt la juſte idée que je crois que l'on doit en avoir.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. *Hiſt. des Card. Fr. Preuves. t. 2. p. 326.*

M. l'Abbé Fleury (*Liv. 94, n. 3,*) n'a eu garde d'en avoir une différente. *Ce fut Pierre Bertrand*, dit-il, *qui compoſa la Relation de ce qui s'étoit paſſé en cette affaire, & il reçut des louanges comme ayant bien defendu les droits de l'Egliſe.*

Je ne fais même aucune difficulté de penſer que le Diſcours attribué à Pierre du Roger, élû Archevêque de Sens, ne ſoit de la compoſition de Pierre de Bertrand. Je ne prétends par nier que Pierre du Roger n'ait prononcé un Diſcours dans cette occaſion. Un petit Extrait tiré des Chartres de la Chambre des Comptes de Paris, cité par Du Cheſne, contient ces mots : *Hoc anno 1329, factâ convocatione Prælatorum totius Regni Franciæ, ſunt multi articuli propoſiti contra Juriſdictionem Eccleſiaſticam : ſed Prælati prudenter & viriliter reſtiterunt, & Magiſter Petrus Rogerii, Magiſter in Theologia, orationem fecit ſolemniter pro Prælatis.* Il eſt donc certain que ce Prélat fit un Diſcours ſolemnel, & que la reputation qui nous reſte de ſa ſcience, doit nous faire croire que ſon Diſcours dut être trouvé fort bon. Mais je dis que le Diſcours que nous liſons de lui dans ces Actes prétendus, me paroît du ſtyle & de la main de l'Evêque d'Autun, peut-être ſur le canevas général du Diſcours de l'Archevêque de Sens. Voici ſur quoi je fonde cette conjecture. *Ibid. p. 330.*

1o. Nous avons de l'Evêque d'Autun un Opuſcule intitulé, *De origine Juriſdictionum*. Si on en compare le ſtyle avec celui du Diſcours, on y apperçoit une uniformité qui ſaiſit. D'ailleurs l'expreſſion apparemment familiére à l'Evêque d'Autun, d'appeller Moïſe *Magiſter hiſtoriarum*, ſans autre dénomination, laquelle ſe trouve dans le nombre 12 de ce traité de l'édition *de Probus*, ſe rencontre dans le nombre 24 du Diſcours attribué à l'Archevêque de Sens.

2o. L'Evêque d'Autun, dans ce traité, *quæſt.* 3, examine ſi l'une & l'autre puiſſance peuvent ſe trouver dans la même perſonne, & ayant prouvé l'affirmative par quantité de raiſons, il dit, *num.* 26, *Iſtas rationes propoſui ego Petrus Bertrandi coram Domino Rege Phi-*

lippo, qui nunc eſt, in illa perſecutione quam habuit tunc Eccleſia Gallicana, quæ tamen per Dei gratiam ſopita fuit ſine ſcandalo.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Or les raiſons que l'Evêque d'Autun dit ici avoir propoſées en préſence du Roi, ſont celles que l'on lit dans le quatrième point de la premiere partie du Diſcours attribué à l'Archevêque de Sens. C'eſt-là que la queſtion propoſée dans le traité eſt agitée expreſſément, & diſcutée fort au long. Au contraire l'Evêque d'Autun, dans ſa reponſe générale n'a en vûe que de refuter quelques objections de Pierre de Cugnieres: & s'il propoſe quelques principes, il n'eſt ſimplement que l'écho de l'Archevêque. Selon ſon témoignage on ne peut donc ſe diſpenſer de le croire l'auteur des raiſonnements enchaſſés dans le Diſcours de l'Archevêque de Sens, & par conſequent de la piece qui dans ſon traité eſt attribuée à ce Prélat.

30. On ne peut nier que le Diſcours attribué au Prelat de Sens ne ſoit & plus beau & plus recherché que tout ce qu'a dit l'Evêque d'Autun. Or comment cela peut-il ſe concilier avec ce qu'on lit dans toutes les hiſtoires, que dans cette diſpute l'Evêque d'Autun a été le principal acteur, & qu'il en a ſoutenu tout le poids? A peine ſait-on que la prééminence du Siege a fait déferer à l'Archevêque de Sens l'honneur de parler le premier; au lieu que perſonne n'ignore que l'Evêque d'Autun étoit le Champion du Clergé. Le premier, Docteur en Théologie, pouvoit ſavoir de la Scholaſtique & de l'Ecriture Sainte: mais cela ne ſuffiſoit pas en cette occaſion. Le ſecond au contraire, appliqué dès ſa jeuneſſe à l'étude du Droit, après l'avoir profeſſé dans les Univerſités d'Avignon, de Montpellier, d'Orleans & de Paris, avoit fréquenté le Barreau du Parlement en qualité d'Avocat, il en devint Conſeiller, & ce ne fut qu'après avoir exercé pluſieurs Emplois très-diſtingués dans la Robbe, qu'il parvint à l'Evêché de Nevers, & enſuite à celui d'Autun. Il étoit donc bien plus en état que le Prélat de Sens d'être choiſi daus cette occaſion pour le principal défenſeur des Eccléſiaſtiques. Auſſi non-ſeulement l'Hiſtoire l'a reconnu comme tel, mais encore le Pape l'a recompenſé comme tel. Jean XXII qui occupoit alors à Avignon la Chaire de S. Pierre, dès l'année 1330 lui accorda le Chapeau de Cardinal. A l'égard de l'Archevêque de Sens qui lui avoit ſervi de ſecond, le Pape le recompenſa auſſi; mais ſeulement en le transferant, le 14 Decembre de la même année 1330, du Siege de Sens à celui de Rouen, comme nous l'apprenons d'un Memorial de la Chambre des Comptes de Paris cité par Du Cheſne. Ainſi la difference des talens dans les deux Prélats, la différence de leur recompenſe, l'uniformité de ſtyle dans les deux Diſcours, & le propre témoignage de Pierre de Bertrand, tout démontre que pour remplir ſon Livre de raiſons qu'il croyoit

Preuves, ibid. p. 325. 326.

V. Raynald.

Ibid. p. 330.

convaincantes contre l'Avocat du Roi, il les a partagées, & en a mis une partie dans le Diſcours qu'il prête à l'Archevêque de Sens. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

A cela près, eſt-il exact dans les faits de cette diſpute qu'il rapporte? C'eſt ſur quoi l'éloignement des tems, & les variations des Hiſtoriens nous mettent hors d'état de pouvoir prononcer.

D'abord, ſi l'on examine le ſujet qui a donné lieu à cette diſpute, & le but où tendoient les Magiſtrats Séculiers, Belleforêt *Liv. 5. Ch. 4.* dit „ Que la licence étant trop grande pour les éxactions faites par „ les Officiers du Pape ſur toute eſpece d'hommes par le Royaume, „ il y eut auſſi pluſieurs qui ſe plaignant de cela firent ouvrir les „ yeux aux Officiers du Roi afin d'obvier à ce malheur, & empêcher „ que la Royauté ne ſe laiſsât deſſaiſir de la Juriſdiction ordinaire qu'on „ diſoit être uſurpée par les Gens d'Egliſe. " Il ajoute, „ Que les Prélats „ qui avoient bon nez & ſentoient où ceci tendoit, & que ce coup ne „ s'arrêtoit ſimplement à la diminution de l'autorité des Officiaux.... „ mais que plûtôt la Nobleſſe, (du Corps de laquelle étoit cet Avocat „ Général, & la plûpart de la Cour du Parlement, &c.) tâchoit „ d'induire le Roi à ſe ſaiſir du temporel de l'Egliſe."

Mornac au contraire, *Ad L. 8. C. de Epiſc. Aud.* ſans alléguer les Officiers du Pape, dit " Que le Parlement étant devenu ſédentaire, „ *inſtitutus ille Judicum apud Lutetiam purpureus conſeſſus*, ne put ſou- „ tenir tant l'abus que les Eccléſiaſtiques faiſoient de la Juriſdiction, „ que le vuide des Audiences de leur propre Tribunal; qu'ils n'avoient „ d'autre but que d'aſſurer au Roi la Juriſdiction ſur ceux qui ayant „ des engagements & des profeſſions laïques n'avoient rien de cleri- „ cal ni d'eccléſiaſtique que la tonſure: & que Pierre de Cugnieres „ qui lorſque le Parlement étoit ambulatoire, n'auroit jamais tenté „ une entrepriſe ſi conſidérable, ne le vit pas plûtôt fixe & perma- „ nent, qu'il forma le projet de reduire toute la Juriſdiction que les „ Eccléſiaſtiques exerçoient, aux limites où l'Ordonnance de 1539 l'a „ miſe depuis." Mornac avance tout cela avec d'autant-plus de ſécurité, qu'il dit l'avoir tiré des propres Manuſcrits de Pierre de Cugnieres, qui de ſon tems étoient conſervés chez M. le Clerc Conſeiller en la grand'-Chambre du Parlement, lequel les tenoit fort cachés. *Tradoque*, dit-il, *de Cunerii antiquis diſſertationibus, quæ nuper, cupidè equidem ac ſtudioſè, ex ipſiuſmet Manuſcriptis didici, cùm eorum mihi feciſſet copiam D. Clericus, in Auditorio Majore Senator: apud quem conqueſtus ſum ſæpius quod utiliſſima Regni Gallici monumenta penes ſe habeat, Arciſque arcanis adeò ſtrangulet, ut nihil communicatum velit Publico.*

Cette opinion de Mornac eſt d'autant-plus véritable, que les Lettres-Patentes de Philippe de Valois qu'on lit à la tête de l'ouvrage de

l'Evêque d'Autun, ne rapportent d'autre cauſe de la convocation, tant des Prélats que des Seigneurs, que pour ouir les plaintes réciproques qu'il faiſoient les uns des autres, & pour tâcher de remettre entr'eux l'union & la paix.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Il n'eſt donc pas croyable que les exactions des Officiers de Pape ayent donné lieu à la convocation de cette aſſemblée, ou que le but des Seigneurs Laïques fût de s'emparer du temporel des Egliſes. Si l'on en dit quelque choſe, ce n'a pû être que ſur un faux bruit adroitement répandu pour détourner le véritable objet, & pour faire avorter tout le fruit que les Barons croyoient retirer de la déciſion de la conteſtation, comme cela arriva en effet. Du moins Loiſeau (*Des Seig. ch. 15, n. 85,*) penſe-t-il que le Roi *n'oſa mettre la main à reduire les entrepriſes des Eccleſiaſtiques, au moyen de ce qu'ils firent artificieuſement courir le bruit, que, ſous pretexte de retrancher les entrepriſes de leur Juſtice, on leur vouloit quant & quant ôter leur bien, ores que les propoſitions de cet Avocat n'y tendiſſent nullement.*

Chronol. abrégée.

Du Tillet propoſe pour objet de cette aſſemblée non-ſeulement la reformation des Cours Eccléſiaſtiques; mais encore celle du Clergé dans ſon entier: il dit que par la *pourſuite & action qu'eut Pierre Cunaire,* (c'eſt ainſi qu'il le nomme) *contre les Prélats de France au nom du Roi, il s'efforçoit de leur ôter leur temporelle Juriſdiction, & de reformer leur vice & de tout le Clergé en meilleure façon.* Je ne ſçai où Du Tillet a trouvé des Memoires pour prouver ce fait; mais il eſt aiſé de ſe convaincre par les 66 articles de griefs que ce Magiſtrat célébre a dreſſés, qu'il ne s'agiſſoit point de dépouiller les Prélats des Seigneuries qu'ils poſſédoient, ni de la Juſtice attachée à ces Seigneuries, mais ſeulement de regler la compétence des Prélats, & de réprimer les entrepriſes exceſſives de leurs Officiaux. Bien plus, dans tout ces articles, il n'y en a pas un ſeul qui regarde les mœurs des Eccléſiaſtiques.

Ne penſez pas, Monſieur, que les Auteurs varient moins touchant le tems & le lieu des conférences de cette aſſemblée. Mornac n'en détermine le tems qu'en général, *Nempe*, dit-il, *circa annum* 1327. Ceux qui la placent préciſément en 1329, (& c'eſt le plus grand nombre) ne ſont point d'accord ſur la date du jour des conférences, ni ſur ce qui y fut fait. Du Tillet dit que *le Roi lui-même mit fin à tel differend* le (29 Decembre) jour & fête de S. Thomas de Cantorbery. Vous verrez par la Relation du Cardinal de Bertrand que l'affaire ne fut terminée que le 8 Janvier ſuivant. Du Tillet me paroît avoir copié cette opinion d'après Paul-Emile, qui (*in Philippo IV.*) dit de cette diſpute: *Primâ actione nihil conſtitutum.*

Cùm ampliatur die divi Thomæ Cantuarienſis, cum frequenti Patrum globo Bertrandus Regem adiit, admonuitque Regem, illum illuxiſſe diem quem pro libertate Eccleſiæ Thomas ſanguine ſuo conſecraſſet. Reſpondit Rex omnia ſibi curæ futura. Anceps vox. Bertrandus ut certius latiuſque eliceret reſponſum oravit .... Tunc Rex, jura, inquit Eccleſiarum auxerim potius quàm imminuta velim. Gratias univerſi egere. Rex, Catholici nomen promeruit.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Belleforêt date du 28 Decembre la preſentation de la Requête de la part des Prélats ; la Relation la date du 29. M. l'Abbé Fleury (*Hiſt. Eccl. liv. 94, nom. 3,*) qui ſuit d'ailleurs très-exactement l'ouvrage du Cardinal de Bertrand, en avance toutes les dates de huitaine. Ainſi il fait échoir l'aſſignation des Prélats à la veille de S. André, & la premiere Séance de l'aſſemblée au 8 Decembre, quoique, par les Lettres-Patentes du Roi, l'aſſignation tombe *ad diem octabarum feſti S. Andreæ*, & que la Relation du Cardinal de Bertrand commence par ces mots : *Die verò ſuperius in dictis litteris contentâ, Prælati Pariſiis convenerunt die veneris xv menſis Decembris.* Vous pourrez encore plus vous convaincre du renverſement de ces dates, ſi vous faites attention que dans la Séance où Pierre de Bertrand commença à répondre à Pierre de Cugnieres, il dit que quant aux griefs prétendus qui ne contenoient que l'uſage légitime de la Juriſdiction qui appartenoit, dit-il, aux Eccléſiaſtiques, ils étoient prêts de la ſoutenir à l'exemple du S. Martyr S. Thomas de Cantorbery, dont ils célébroient ce jour-là la fête. Je n'ajouterai point que M. Guymier (*In prag. in proh.* §. *cum itaque*) dit que cette diſpute s'eſt paſſée au Bois de Vincennes ; & cependant, ſi nous en croyons ces Actes prétendus, de 5 Séances qui ſe ſont tenues à cette occaſion, les 3 principales ont été tenues à Paris, & ce n'eſt que par occaſion que les 2 autres ont été tenues à Vincennes.

M. l'Abbé Fleury, dans ſon 9e Diſcours, dit que les défenſeurs de l'un & de l'autre parti ont *tous les deux mal plaidé*. Je conviens avec vous, Monſieur, qu'il eſt poſſible de juger du Plaidoyer des défenſeurs du Clergé : nous en avons non-ſeulement l'extrait, mais encore tout ce qu'un des plus habiles Canoniſtes de ſon ſiécle, & ſans contredit le plus zelé protecteur de la Cauſe des Eccléſiaſtiques, a pû imaginer depuis à tête repoſée, pour faire trouver juſte & ſans replique le parti qu'il a défendu. Mais a-t-on les mêmes moyens de prononcer ſur le plaidoyer de Pierre de Cugnieres ?

1°. Il faut faire attention que nous n'avons du plaidoyer de Pierre de Cugnieres que les Extraits que ſes deux Antagoniſtes en ont fait dans leur reponſe. *Prout in reſponſionibus factis per Senonenſem*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Electum & Epiſcopum Æduenſem plenius continetur. Peut-on juger d'un plaidoyer par de ſemblables extraits ?

2o. L'un & l'autre des deux Prélats s'attachent à prouver la compatibilité de l'une & l'autre autorité dans la même perſonne ; cependant il ne paroît nulle part, dans leur propre extrait, que Pierre de Cugnieres ait nié une verité ſi claire.

3o. Enfin trois raiſons me font douter que cet Avocat du Roi ait ſi mal plaidé que M. l'Abbé Fleury oſe l'avancer.

La premiere, c'eſt la renommée de la grande capacité & du profond ſçavoir de cet homme célèbre. Loyſel, dans ſon Dialogue des Avocats, *pag.* 467, penſe que Pierre de Cugnieres étant encore jeune Avocat, & en la fleur de ſon âge, fut appellé avec M. Pierre du Bois pour faire la Réponſe à la Bulle de Boniface VIII. " Car il „ eſt véritable, dit-il, que le *Sciat fatuitas tua*, *&c.* reſſent aucu„ nement la gaillardiſe de P. de Cugnieres, & l'argutie de l'élo„ quence Françoiſe Catonienne." Tous les Auteurs nous le repréſentent comme un *grand perſonnage & de haut ſçavoir.* De plus, les griefs qu'il a propoſés ſont couchés avec tant de préciſion & tant de clarté, qu'on ne peut nier que celui qui les a dreſſés n'ait eu une juſteſſe & une netteté d'eſprit qu'on n'a pas coutume de trouver dans les Auteurs de ce ſiècle. Ajoutez à cela que Mornac, ſuivant les Manuſcrits de cet homme reſpectable, le fait Auteur du grand Syſtême de la reduction des Cours Eccléſiaſtiques dans l'état où l'Ordonnance de *1636* les a miſes *fort bien & à petit bruit*, dit Loiſeau, *& en ſix lignes.* Je n'ai donc garde de ſoupçonner un Perſonnage ſi important & ſi conſidérable d'avoir mal plaidé une cauſe que je vois qu'il ſçavoit ſi bien, quand il ne me reſte de ſon plaidoyer que ce que ſes adverſaires en rapportent pour y répondre.

La 2e c'eſt la haine implacable que le Clergé a eue contre la mémoire de ce grand homme. Vous ſçavez que parmi les differentes petites figures qui ornoient, ou ſi vous voulez, rendoient groteſque l'ancien Jubé de l'Egliſe de Paris, il y en avoit une entr'autres dans un coin, qui repreſentoit un homme en enfer. Cette figure, plus riſible que hideuſe, quoique le Sculpteur eût eſſayé de lui donner ce dernier caractere, fut deſtinée à être le portrait de Pierre de Cugnieres, & l'on l'appella par dériſion *M. Pierre du Coignet.* Son nez ſervit à attacher des petites bougies, & toute ſa face à éteindre les flambeaux & les cierges. Cette eſpece d'inſulte à la memoire de cet Avocat du Roi n'aura rien de ſurprenant pour ceux qui ſçavent que l'on voit encore dans pluſieurs anciennes Egliſes la repreſentation de l'ame du Roi Dagobert emportée en un petit batteau par les demons, pour avoir pris les portes de l'Egliſe de S. Hilaire de Poitiers, & ſécourue

ſecourue par S. Maurice, S. Martin & S. Denys, dont il avoit bâti les Egliſes : auſſi-bien que la repreſenration de l'ame de Charles Martel dans les enfers pour avoir inféodé les dixmes. On étoit alors perſuadé que quiconque vouloit toucher aux prétentions des Eccléſiaſtiques ou des Moines, ne pouvoit pas être ſauvé ; auſſi l'on avoit imaginé ce proverbe qu'on diſoit infaillible, *Jamais chien ne mordiſt l'Egliſe qui ne enrageât.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Du tems de Probus, c'eſt-à-dire, vers l'an 1550, cette figure ridicule paſſoit encore pour une punition du zele de Pierre de Cugnieres. Voici comment ce Juriſconſulte s'en explique ſérieuſement dans ſes additions ſur M. Guymier. *Cujus effigies*, dit-il, en parlant de ce célébre Avocat, *ad modum (ut ita dixerim) Marmoſeti in Eccleſia Pariſienſi eſt in latere dextro chori ad extra, in deriſum eâ potiſſimum ratione poſitâ. Utinam, ſi fas ſit dicere, moderni noſtri hoc idem facientes ſic in effigie haberentur infames apud bonos & graves, etiam & Plebeïos.* Probus penſe que cette figure fut miſe & faite exprès pour cet Avocat. M. Fleury penſe au contraire que ce ne fut que par adaptation qu'on l'appella de ce nom. Quoiqu'il en ſoit, ce Pierre du Coignet en *Marmouſet* a diſparu lorſqu'on a orné la Chapelle de la Vierge, de la maniere que nous l'avons vûe, avant que la piété & la libéralité de M. le Cardinal de Noailles l'eût fait conſtruire dans l'état où cette Chapelle ſe trouve aujourd'hui.

In proh. Pragm. Sanct.

Or je vous le demande, Monſieur, ſi Pierre de Cugnieres a auſſi mal plaidé que M. l'Abbé Fleury le ſuppoſe, *tantæne animis cœleſtibus iræ ?* Il n'eſt pas ordinaire d'être ſi mécontent d'un adverſaire qui, ne propoſant que de mauvaiſes difficultés, nous donne lieu de lui fournir une bonne réponſe. Je ſerois donc aſſez porté à croire que Pierre de Cugnieres a mieux plaidé que le Cardinal de Bertrand ne le repreſente, & que M. Fleury a oſé l'avancer.

Vous pourriez m'alleguer Benedicti, qui, ſur le Chapitre *Raynutius*, a trouvé le moyen de placer & tout ce qu'il ſçavoit & ce qu'il ne ſçavoit pas, ou du moins ne ſçavoit gueres, auſſi a-t-il enfanté un gros volume : ce Docteur, ſur les mots *Et uxorem, Deciſ. 1, num. 21*, dit que Pierre de Cugnieres demeura confus. *Ex quibus & aliis pluribus confuſus remanſit Magiſter Petrus de Cimeriis hujus regni Procurator Generalis.* Mais cet Auteur étoit ſi peu inſtruit de cette diſpute, qu'il dit pourtant avoir lue, *quam legi*, dans le livre du Cardinal de Bertrand, qu'il a ignoré juſqu'au nom de l'Avocat du Roi, qu'il appelle *des Cimiers*, & qu'il qualifie de Procureur Général ; & celui que ces Actes appellent *Electus Senonenſis*, il l'appelle *Electus Ebredunenſis.* Je ne m'arrête pas à relever quantité d'autres bévues qui décréditent ce qu'il avance dans cet endroit.

La troiſiéme raiſon enfin qui me fait porter un meilleur jugement du plaidoyer de l'Avocat du Roi, c'eſt que l'aſſemblée ayant eté convoquée, tant pour entendre les griefs que la Nobleſſe voudroit propoſer contre les Cours Eccléſiaſtiques, que ceux que les Prélats voudroient avancer contre les Tribunaux ſéculiers, il ne paroit pas qu'ils en ayent propoſé aucun de leur part.

Actes de Vincennes. Ann. 1329.

Les Lettres-Patentes du Roi nous annoncent que les Prélats ſe plaignoient de ce qu'*eux, leurs gens & Officiers etoient* grévés par les Baillifs Royaux, *& par quelques Barons*, & que les Baillifs & les Barons ſe plaignoient reciproquement qu'ils étoient moleſtés *par les Officiaux, les Satellites & Curſeurs des Cours Eccleſiaſtiques.* Le Roi ordonne formellement aux parties d'être prêtes, *aviſi ſuper gravaminibus & novitatibus quæ & quas per prædictos fuiſſe illata & illatas.* Pierre de Cugnieres propoſa des griefs de la part des Séculiers. On ne lit point que les Prélats en ayent propoſé. D'où peut venir cette omiſſion, puiſqu'ils avoient, diſoient-ils, tant de juſtes motifs de ſe plaindre? Je ne puis m'empêcher de conjecturer que l'attaque fut ſi vigoureuſe de la part des Séculiers, que tout ce purent faire les Prélats, fut de ſe tenir ſur la défenſive, & qu'ils furent ſi fort occupés à parer qu'ils ne purent entreprendre aucune attaque.

Spicil. Acher. Tom. XI. f. 745.

Cependant le Continuateur de la Chronique de Guillaume de Nangis rapporte l'hiſtoire de cette maniere: *Circa iſta tempora Rex Franciæ Philippus convocavit Pariſius omnes Prælatos Regni Franciæ ſuper corrigendis exceſſibus Prælatorum & Officialium eorundem. Cumque multi caſus in prædicto conſilio ex parte Regis & multorum Dominorum nobilium temporalium contra Prælatos in medio producerentur, qui Juriſdictionem eorum multum tangere viderentur, veriſimiliter & nonnullis ambigebatur ut Rex ab Eccleſiis Juriſdictionem contenderet amovere temporalem. Quod Rex quàm citius perpendere potuit fecit eis Reſponderi quod jura & libertates quæ Eccleſia ab antiquo habuerat, & quæ prædeceſſores ſui ex ſua libertate (liberalitate) & magnificentia eidem contulerant non intendebat quoquo modo minuere vel auferre, ſed potius augmentare. Sed ad hoc conſilium vacaverat ut Officialium non ſolum Eccleſiæ, ſed etiam Regalium corrigerentur exceſſus, & nominatis pluribus exceſſibus & etiam erroribus monitione præmiſſâ ut corrigerentur ſolvit (ſivit) conſilium abire.* Cet Auteur ſemble dire que l'on articula certains excès de la part des Magiſtrats Séculiers, néanmoins comme il marque que les abus qui furent propoſés ne furent point corrigés, mais qu'on avertit ſimplement de les corriger, cela quadre parfaitement avec la Relation du Cardinal Bertrand, qui dit que les Prélats promirent une reformation, & que le Roi leur donna pour la faire juſqu'au terme de Noël,

c'eſt-à-dire, onze mois & demi complets : ainſi cela démontte que les *excès* qui furent *nommés* furent ſeulement ceux qui furent propoſés contre les Prélats. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Vous voyez, Monſieur, combien les Auteurs varient touchant le détail & les circonſtances de cette diſpute. Ce n'eſt donc point ma faute, ſi, par mes recherches, je vous ai rendu *plus incertain que vous n'etiez auparavant.* C'eſt le remerciement dont le Vieillatd du Phormion de Terence paya ſes amis qu'il avoit conſultés.

Du moins, en finiſſant, vous propoſerai-je un fait très-certain, c'eſt que cette diſpute n'aboutit à rien. Philippe de Valois, que la Loi Salique appelloit à la Couronne préférablement à Edouard, plus proche parent que lui de Charles le Bel ſon prédéceſſeur, avoit tant à craindre des entrepriſes du Roi d'Angleterre, qu'il n'eut garde de ſuivre un deſſein que les Eccléſiaſtiques appelloient *perſécution de l'Egliſe.* Le Cardinal de Bertrand tranche ce mot, *in illa perſecutione*, dit-il, *quam habuit Eccleſia Gallicana, quæ tamen ſopita fuit ſine ſcandalo.* Du Tillet ajoute, que les Evêques, ſatisfaits de voir le Roi ſe contenter de leur promeſſe de reformation, *firent pluſieurs choſes à ſa louange en lui rendant graces, & lui donnerent le nom de Vrai Catholique.* Le Pape Pie II a ſuivi depuis cet exemple. Lorſque Louis XI eut donné ſes Lettres du 27 Novembre 1461, pour l'abrogation de la Pragmatique Sanction, le Pape ne mit point René d'Anjou en poſſeſſion de la Sicile comme le Roi le demandoit, mais il fit des vers en ſon honneur, & lui envoya une belle Epée garnie de Pierreries pour aller combattre contre les Mahometans. J'ai l'honneur d'être, Monſieur, &c.

A Paris, ce 28 Octobre 1731.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

LIBELLUS D. BERTRANDI,

CARDINALIS SANCTI CLEMENTIS,

ADVERSUS MAGISTRUM PETRUM DE CUGNERIIS.

ANno Domini milleſimo ttecenteſimo viceſimo nono, die primâ menſis Septembris, Dominus Philippus, Dei gratiâ, Francorum Rex illuſtris, filius claræ quondam memoriæ Domini Caroli Comitis Valeſi, requiſivit & mandavit Prælatos & Barones Regni Franciæ ad diem Octabarum Feſti beati Andreæ proximo ſubſequentis Pariſiis convenire per litteras ſuas infra ceram incluſas. Quarum quidem litterarum Prælatis videlicet directarum, tenor ſequitur & eſt talis:

" PHILIPPUS, Dei gratiâ, Francorum Rex, dilecto & fideli noſtro „ Epiſcopo Eduenſi, Salutem & Dilectionem. Quantò magis ſcientiæ „ donum, divinarumque Scripturarum notitia ac cæterarum virtutum „ magiſtta rerum experientia vigent in vobis, tantò plenius noſcitis „ quantum & qualiter omnes & ſinguli Clerici & Laïci Regni noſtri „ tanquam membra ſimul in uno corpore verè veſcentia (& viventia) „ ſibi ad invicem tenentur compati, mutuumque præſtare conſilium „ & auxilium ſpiritualiter & temporaliter ad deſenſionem & cuſto- „ diam unitatis, & ad optatæ cunctis mortalibus pacis ac veræ „ unionis contraria (ſuis quique contenti Juribus) pro viribus „ propulſanda. Cùm igitur ad noſtram fuerit deductum, quod „ Vos, Genteſque & Officiales veſtri aſſeritis per Bajulos & alios „ Officiales noſtros ac per Barones aliquos Regni noſtri vobis ac „ ſubditis veſtris; dictique Bajuli & Officiales noſtri ac Barones præ- „ dicti etiam aſſerant per vos & Officiales veſtros, ac per Curiarum „ veſtrarum Satellites & Curſores nobis & ipſis noſtriſque & eorum „ ſubditis quàm plura fuiſſe retroactis temporibus illata, & in præ- „ ſentiarum inferri hinc inde gravamina inſolitaſque & indebitas no- „ vitates, propter quæ illius verè unitatis connexio quæ inter vos & „ ipſos vigere debet, ut dictum eſt, ſuæ quodammodo indiſſolubi- „ litatis integritatem amiſit. Quod ſi nobis qui ſubditorum noſtrorum „ tam Clericorum quàm Laïcorum concordiam, & unionem diligi- „ mus, diſplicet, non eſt mirum. Et idcircò volentes ſuper his de ſa- „ lubri remedio, quantum cum Dei adjutorio poſſumus, providere. „ Requirmus vos, nihilominus vobis tenore præſentium mandantes, „ quarenus ad diem Octabarum Feſti beati Andreæ Pariſiis perſona- „ liter interſitis, aviſi ſuper gravaminibus & novitatibus quas per præ-

„ dictos vobis asseritis fuisse illatis. Nos autem prædictis Ballivis & „ Officialibus nostris atque Baronibus damus per nostras alias Litte- „ ras in mandatis, ut dictâ die similiter Parisiis interssint personaliter „ & avisi super gravaminibus & novitatibus quas sibi & subditis suis „ per vos & Officiales vestros asserunt fuisse illatas, ut super omnibus „ & singulis hinc inde illatis gravaminibus & novitatibus, per Nos & „ Consilium nostrum de tam salubri possit provideri remedio, quod „ inter vos & ipsos amoris vinculum incorruptibile & futura caritatis „ affectio indissolubiliter futuris temporibus conservari. Datum Pari- „ siis, die Primâ Septembris, anno Domini millesimo trecentesimo „ vigesimo nono.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

PRIMA SESSIO.

Dle verò superius in dictis Litteris contentâ, Prælati Parisiis convenerunt. Die Veneris xv mensis Decembris in Palatio Regali Parisiis comparuerunt coram Rege iidem Prælati ad invicem, videlicet Domini Bituricen. Auxitan. Turon. Rothomagen. Senon. Archiepiscopi: Belvacen. Cathalaunen. Laudunen. Noviomen. Parisien. Carnoten. Constancien. Andegaven. Pictaven. Melden. Magabilon. Convenarum. S. Flori Briocen. Cabiloncn. & Educnsis Episcopi, ipso Rege sedente & Consiliariis suis, nec non aliquibus Baronibus ibidem assistentibus, & factâ Regiæ dignitati reverentiâ per Prælatos, nobilis & discretus vir Dominus Petrus de Cugneriis, miles & Consiliarius dicti Domini Regis, in præsentia omnium & in publico loquutus est pro Rege, facto Themate suo, *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari & quæ sunt Dei Deo.* Et prosecutus est secundùm istud Thema materiam suam, concludendo ad duo. Primò quod Regi debetur reverentia & subjectio. 2o. Quod spiritualium & temporalium debebat esse divisio, ut spiritualia ad Prælatos, & temporalia ad Regem & Barones pertinerent. Et hæc probavit per multas rationes facti & juris, prout in responsionibus factis infra scriptis per Senonensem Electum, & Episcopum Eduensem plenius continetur: & finaliter concludebat quod Prælati essent contenti spiritualibus & in his defenderet eos Rex.

Quibus sermonibus completis, dixit verba quæ sequuntur in Gallico, quod intentio Regis erat reintegrare temporale. Deinde proposuit in Gallico articulos infra scriptos. Postea tradidit Prælatis infra scriptos in Gallico, licet sint translati in Latino, & proponendo eos probat contentaque in articulis non pertinere ad Prælatos, sed Dominos temporales, & quod injustè procedebatur per Prælatos super eis. Quorum quidem articulorum in Gallico traditorum, tenor in Latino translatus hic inferius continetur. In fine hujus Carterii sunt iidem articuli & responsiones super eis factæ in Gallico, nec non gravamina Regi tradita per Prælatos.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Hæc ſunt gravamina & uſurpationes quæ & quas Prælati & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ Regni Franciæ, vel eorum Officiales & Judices pro ipſis fecerunt & faciunt in præjudicium Juriſdictionis temporalis Domini Regis & Baronum ac aliorum ſubditorum ſuorum Dominorum temporalium.

De cauſis realibus & poſſeſſoriis.

I. DE jure communi cognitio cauſarum quæ tangunt realitatem, ſive ſit in poſſeſſionibus, ſive ſit in proprietate, pertinent ad Juriſdictionem temporalem : & Officiales Prælatorum impediendo Juriſdictionem ſæcularem nituntur ſibi attribuere cognitionem cauſarum realium, ſpecialiter ſuper poſſeſſione & omnibus interdictis.

A *De cauſis in cauſa novitatis.*

II. Item. Quando laïcus turbatur vel impeditur in poſſeſſione terræ ſuæ per aliquem Clericum, & propter hæc impetrat adjornamentum à Judice ſæculari in cauſa novitatis vel aliàs, Officiales Prælatorum impediendo Juriſdictionem temporalem faciunt moneri ad inſtantiam Clerici judicem ſæcularem & partem ut poſt adjornamentum ceſſent, ſub pœna excommunicationis & certæ pecuniæ quantitatis.

A *De cauſis perſonalibus Laicorum.*

III. Item. Cum cognitio perſonarum laïcarum pertineat ad Judicem ſæcularem, (exceptis caſibus ſpiritualibus) Officiales Prælatorum faciunt eos citari coram ſe ad inſtantiam partis. Et ſi dictæ perſonæ laïcæ declinent Juriſdictionem dictorum Officialium, vel Domini quibus ſubjiciuntur, requirunt eas remitti coram eis tanquam coram Dominis vel Judicibus ſuis temporalibus, Dicti Officiales renuunt hoc facere, & compellunt per excommunicationem dictas partes ad procedendum coram ſe.

A *De cauſis mixtis Laicorum contra Clericos.*

IV. Item. Officiales Prælatorum faciunt ſæpe moneri perſonas laïcas ad inſtantiam Clericorum dicentium ſe eſſe impeditos in rebus hereditariis ſuis per dictos laïcos. Et ſi dicti laïci aſſerant coram dictis Officialibus quod hoc tangit realitatem, & ita ſit in veritate, & ſuper hoc petant remitti ad ſæcularem Judicem, Dicti Officiales monent eos ſub pœna excommunicationis & ſub pœna magna pæcuniaria, nè propter hoc vadant coram Judice ſæculari.

A *De contractibus initis in Curia ſæculari.*

V. Item. Officiales Prælatorum impediendo, &c. Nituntur habere cognitionem contractuum initorum in Cura ſæculari per litteras aut ſine litteris, & per monitiones & excommunicationis ſententias nituntur executiones facere talium contractuum ſuper obligatis. (*a*)

A *De ſtatutis Prælatorum contra Juriſdict. tempor.*

VI. Prælati faciunt Concilia & Statuta Synodalia, in quibus Conciliis & Statutis plura faciunt & ordinant in grandi præjudicio Juriſdictionis, de qua eis non pertinet quoquomodo (*b*) ſe intromittere.

(a) In Breviori, *Nituntur excommunicatores facere talium contractuum ſuper excommunicatis.*

(b) In Brev. obmittitur *Se.*

VII. Item. Prædicti Officiales Prælatorum mittunt *plures* Juratos ſuos pro recipiendis obligationibus & contractibus, in villis, juriſdictionibus, & locis Dominorum temporalium ſuper venditionibus rerum hereditariarum & aliàs; & ſic nituntur impedire Juriſdictionem temporalem; cùm extra ſedem ſuam obligationes non debeant recipere vel contractus. A

De pluralitate Notariorum Juratorum Eccleſiaſticorum.

VIII. Item. Officiales & cæteri faciunt citari plures perſonas laïcas ex officio ſuper aliquibus quæ ſibi imponunt maleficiis reſponſuros, de quibus impoſitis aſſerunt ſibi cognitionem pertinere. Et quando citati hujuſmodi venienres ad diem ſibi (ut præmittitur) aſſignatam, negant maleficia oppoſita contra eos, dicti Officiales ipſos detinent captos, nec volunt eos recredere, (*a*) licèt in caſibus eis impoſitis pertineat recredentia, & licèt captio & detentio ad eoſdem Officiales minimè pertineat, ſed ad Judices ſæculares. A

De citatione laïcorum, & negatione recredentiæ.

IX. Item. In caſibus ſupradictis (*b*) licèt per inquæſtas & poceſſus factos per Officiales prædictos contra dictos laïcos ſic captos & detentos, iidem laïci reperiantur puri & innocentes, & ab impoſito ſibi maleficio abſolvantur, nihilominus dicti Officiales nolunt eos expedire, donec pro ſcripturis proceſſuum, ſeu inquæſtarum prædictorum ſatisfactionem fecerint de magna pecuniæ quantitate, licèt de jure in tali caſu eis expenſas reſtituere tenerentur. (*c*) B

De exactione expenſarum à Laïcis per calumniam accuſatis.

X. Item. Memoria ſit de loquendo ſuper ſententis excommunicationis quæ dantur per ſolam citationem quoties aliquis deficit. B

XI. Item. De loquendo ſuper obligationibus *de n ſi*, per quas aliquis excommunicatur in continenti, cùm certâ die non ſolvit, licèt ſolvere nequeat die illâ. C

XII. Item. Quandocumque aliqui, quicumque ſint, excommunicantur virtute executionis Curiæ Prælatorum, & tales ſic excommunicati non ſatisfaciunt de ſummis contentis in executionibus memoratis, in continenti reaggravantur; & tunc iidem Prælati vel eorum Officiales faciunt moneri Judices ſæculares, quod ſub pœna excommunicationis compellant per captionem bonorum tales ſic excommunicaros ad faciendum ſe abſolvi, & ad debitum perſolvendum. Et ubi Judices ſæculares non obediunt monitioni hujuſmodi *ipſi* excommunicantur, nec poſſunt abſolvi niſi ſatisfaciant de debito pro quo perſonæ præfatæ excommunicatæ exiſtunt. C

De ſatisfactione per excommunicationem exorta.

XIII. Item. Si Baillivi, Præpoſiti, vel ſervientes Regii, aut alii ſubditi Judices ſæculares ratibus monitionibus inclinaverint nec inveniant bona aliqua penes excommunicatos prædictos, oportet prædictos Baillivos, Præpoſitos aut ſervientes, ire cum expenſis ſuis ad Curiam Prælatorum, & ibi juramentum præſtare, quod nulla bona invenerint penes C

De Officialibus Laïcis coactis ſatisfacere pro excommunicatis.

(a) In Brev. *Et non dimittunt eos recredere.*

(b) In Brev. *De talibus ſupradictis.*

(c) In Brev. *Tenentur.*

excommunicatos; alioquin *in continenti* denunciantur excommunicati,
ACTES DE VINCENNES. & per ſententiam excommunicationis compelluntur ad ſatisfaciendum de debito pro ipſis excommunicatis.

Ann. 1329. XIV. Item. Si duo laïci ſint in proceſſu in Curia alicujus Domini temporalis ſuper actione reali, vel perſonali, & contingat quod altera partium diffugiendo apellet ad Curiam alicujus Prælati coram Officiali ſuo poſt magnos proceſſus factos & litem conteſtatam; Officiales dictarum Curiarum nituntur retinere cognitionem talium cauſarum, tam in reali, quàm in perſonali: Et virtute excommunicationum (*a*) & ſententiarum faciunt deſiſtere Dominum temporalem à cognitione cauſæ poſt hujuſmodi appellationes. Quod niſi fecerit, excommunicatur & trahitur ad emendam. Ex quibus temporalis Juriſdictio impeditur, & amittit Rex reſſortum ſuum, quia nullus appellat ab Officialibus Prælatorum ad Curiam Regiam.

C *De laïcis appellantibus ad Curias Prælatorum.*

C *De emenda exacta à Judicibus ſæcularibus.* XV. Item. Si aliquis laïcus in villa Regis faciat arreſtari debitorem ſuum laïcum per Juſtitiam ſæcularem loci: ſi arreſtatus appellat illos qui arreſtant illum (*b*) vel faciunt arreſtari, Officiales volunt habere talem cognitionem; & ſi aliquid (*c*) attemptetur ſuper appellatione, ipſi nituntur exigere & levare emendam à Juſtitia ſicut ab illo cui ſic factum fuit arreſtum. Et ſi gentes Regiæ compellunt eos ad deſiſtendum, ipſi excommunicant eos.

C *De nimia pluralitate Officialium Eccleſiaſticorum.* XVI. Item. Dicti Prælati habent magnam Officialium multitudinem, quos vocant Præpoſitos Clericorum, qui quidem Officiales faciunt communiter citationes vivâ voce contra quaſcumque perſonas per Dominium Regis, & alibi ſine commiſſione, licèt in qualibet Diœceſi eſſe non debeat niſi Sedes una dumtaxat, ubi cognoſcatur de cauſis: Et ex hoc accidit pluries quod multæ perſonæ coram eis ſine cauſa citantur ad finem quod redimant ſe de magna pecuniæ quantitate; quod eſt in magno præjudicio Regis & ſubditorum ſuorum, ac Juriſdictionis temporalis eorumdem.

C *De domibus Clericorum ſigillatis in alieno territorio.* XVII. Item. Dicti Præpoſiti Clericorum ſigillant Domos Clericorum in villis Regiis, & aliorum temporalium Dominorum in præjudicium Juriſdictionis Regis & aliorum ſæcularium; licèt in domibus vel aliis treſſundis (*d*) Regis ſeu aliorum ſæcularium dicti Prælati non poſſint aliquam Juſtitiam exercere.

C *De ſigillatis domibus Clerit. conjugat.* XVIII. Item. Dicti Prælati vel eorum Officiales ſigillant bona mobilia Cleticorum conjugatorum & Mercatorum, licèt eorum cognitio in tali caſu pertineat ad Curiam ſæcularem.

C *De aſſecuramentis in foro Eccleſ.* XIX. Item. Dicti Prælati, vel eorum Officiales, compellunt perſonas laïcas ad dandum aſſecuramentum Clericis coram eis in Curia Eccleſiaſtica, maximè Regis ſervientes.

(a) In Brev. *Monitionum.*
(b) In Brev. *Eum.*
(c) In Brev. *Aliquis.*
(d) In Miniato. *Treffendis.*

XX

XX. Item. In Juſtitia & Domanio Regis & ſubditorum ſuorum gentes Prælatorum faciunt inventaria de bonis decedentium laïcorum.

A *De inventar.*

XXI. Item. Ipſi cognoſcunt de actionibus hypothecarum, quæ ſunt reales vel ſaltem mixtæ.

A *De action. hypothec.*

XXII. Item. Dicti Prælati nituntur habere cognitionem perſonarum laïcarum commorantium (*) in domibus Dei & leproſariis villarum Regis & ſubditorum ſuorum, vel extra villas prædictas; licèt Domino Regi vel ejus ſubditis memoratis pertineat cognitio earumdem: Et dant dicti Prælati vel eorum Officiales monitiones cum magnis pœnis pecuniariis, & ſententiarum excommunicationis, quod nullus trahat prædictas perſonas laïcas in alia Curia quàm in Curia Prælatorum.

C *De habitantibus in domibus Dei &c.*

XXIII. Item. Ad finem quod Eccleſiaſtica Juriſdictio augmentetur dicti Prælati faciunt magnam multitudinem Tonſurarum pueris ætate minoribus, quorum aliqui ſunt ſervorum filii, alii de non legitimo matrimonio (*a*) procreati, ac hominibus conjugatis inſufficientibus & non litteratis.

B *De Tonſura paſſim indignis data.*

XXIV. Item. Dicti Prælati faciunt gagiari & compelli per ſuos Præpoſitos Clericorum mulieres viduas, & nituntur habere cognitionem earum, nec non cognitionem (*b*) pupillorum, & ſibi applicare bona (*c*) ipſorum quando moriuntur pupilli, ſicut de majoribus ætate quando decedunt ab inteſtato, quorum quidem cognitio pertinet ad Regem, quia tales perſonæ & earum bona ſint in gardia ipſius.

A *De cauſis viduarum & pupillorum.*

XXV. Item. Dicti Prælati faciunt capi dictos Præpoſitos Clericorum, & in Domanio Regis & alibi, juris ordine non ſervato, plures perſonas laïcas, imponendo eis quòd in aliquo caſu commiſerunt aliquid contra fidem, & faciunt eas poni & detineri in carcere ſuo, licèt Domino Regi talium perſonarum captio & detentio debeat pertinere, donec ſuper facto (*d*) predicto præfatæ ſint perſonæ convictæ.

B *De injuſta captione & detentione laïcorum.*

XXVI. Item. Dicti Prælati vel eorum Officiales currentes Jurisdictiones ſuas per villas Regis & ſuorum ſubditorum exercent, licèt extra ſedem ſuam non debeant Juriſdictionem tenere.

A *De Officialibus currentibus.*

XXVII. Item. Quando iidem Prælati vel eorum Officiales faciunt moneri Præpoſitos, ſervientes & Juſticiarios Regis ſuper aliquo faciendo per eos in ſuis monitionibus expreſſato, ipſi faciunt in ſuis monitionibus magnam pecuniæ pœnam apponi, applicandam Prælatis, niſi fiat & compleatur quod in monitionibus ſuis hujuſmodi continetur, & cum hac pœnam ſententiæ excommunicationis ibidem apponunt. Et hoc inceptum eſt de novo fieri in præjudicium Regis & ſubditorum ſuorum.

A *De pœna pecuniaria in monitionibus appoſita.*

(*) In Min. *Quæ ſunt.*
(a) In Brev. *De matrimonio licito.*
(b) In Brev. *Puellarum.*
(c) *Ipſarum.*
(d) In Miniato. *Caſu.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

XXVIII. Item. Quando Prælati vel eorum Officiales perſequuntur aliquem laïcum in Curia ſua ex officio & in (a) cauſa hujuſmodi deficiunt ſibi teſtes, ipſi faciunt plures perſonas laïcas ad ferendum teſtimonium in dicta cauſa coram ſe citari, ſive ſit Burgenſis Regius vel alterius cujuſcumque, & ipſis teſtibus nolunt aliquid reſtituere pro expenſis eorum, & niſi veniant illâ die, excommunicantur.

A *De citatione laicorum ad teſtimonium.*

XXIX. Item. Si aliquis malefactor capiatur per aliquem Juſtitiarium Regium, ſaiſitus de furto ſuo, & ille cui res furta eſt, veniat coram Gentibus Regiis, & probet rem furtivam hujuſmodi ſuam eſſe, & propter hoc expediatur eidem per Gentes Regias; Si ex poſt facto dicant Prælati vel eorum Officiales malefactorem eum Clericum, ipſi faciunt compelli per monitiones & citationes ſuas prædictas Gentes Regias ad reſtituendum eis rem furtivam prædictam, quod niſi fecerint, excommunicantur.

A *De malefactoribus quos Clericos falsò dicunt.*

XXX. Item. Si contingat quòd Gentes Regiæ capiant aliquem malefactorem pro certo crimine per eundem commiſſo: Si idem malefactor dicat ſe eſſe Clericum, licèt tonſuram non deſerat nec habitum Clericalem, Officiales Prælatorum in continenti faciunt capientes & detinentes compelli per monitiones & ſententias ad reſtituendum ſibi malefactorem prædictum, tanquam Clericum ſuum.

A *De iiſdem captis ſine tonſura & habitu clericali.*

XXXI. Item. Si Gentes Regiæ vel alii Juſtitiarii ſæculares ceperunt aliquem malefactorem latronem vel homicidam qui tonſuram deferat Clericalem, eumque reſtituant penes ipſos Prælatos, idem malefactor ſatisfacto poſt modum expeditur, licèt cognoverit factum ſuum, & licèt aliqui laïci qui cum eo fuerunt ſocii in maleficio, propter hoc juſtitiati fuerint, eumque accuſaverint de maleficio memorato, ita quod tales malefactores ad maleficia perpetranda faciliùs excitantur.

A *De injuſta abſolutione malefactorum.*

XXXII. Item. Si quis dicat (b) ſe ſpoliatum fuiſſe, in continenti dabit ſibi monitionem contra illum per quem ſe dixit ſpoliatum, & virtute monitionis hujuſmodi monebitur per aliquem de Præpoſitis Clericorum, quod reſtituat ſibi contenta in monitione præfata, aut quod juret ſi ſpoliavit conquirentem de hiis de quibus eſt conquæſtus. Et ſi jurare renuerit coram prædicto Præpoſito, idem Præpoſitus in continenti monitionem ſigillat, & excommunicat illum qui jurare noluit. Nec poterit abſolvi poſtea donec ſatisfecerit de omnibus in monitione contentis, de quibus conquirens ſe prius dixerat ſpoliatum.

C *De his qui ſe ſpoliatos dicunt.*

XXXIII. Item Si aliquis pro delicto ſuo detineatur captus in carcere alicujus Judicis ſæcularis, licèt captus fuerit in habitu laïcali & ſine tonſura, & quod geſſerit ſe antea per totam vitam ſuam tanquam laïcus: pro eo ſolùm quod avoabit ſe pro Clerico, quia meliorem

C *De incarceratis qui ſe Clericos dicunt.*

(a) In Brev. *Caſibus.*

(b) In Brev. *Si quis dolendo proponat & dicat coram Officiali alicujus Prælati ſe pluribus bonis mobilibus ſpoliatum fuiſſe.*

expeditionem habebit ſuper delicto ſuo per dictos Officiales quàm per Judices ſæculares ; & quia delictum remanebit impunitum, dicti Officiales faciunt moneri Judicem ſæcularum, ut dictum malefactorem eis citò reſtituat atque reddat, alioquin ceſſabitur in continenti per totam villam ubi ſic captus tenebitur malefactor. Et pro vitandis periculis quæ veniunt vel venire poſſent ratione dicti ceſsûs, oportet quod iidem Judices reddant malefactores in magnum præjudicium Juriſdictionis temporalis, & ſpecialiter Juriſdictionis Regis, ad quem cognitio poſſet venire in caſu reſſorti.

B *De compoſitione pro criminibus.*

XXXIV. Item. Quando aliquis malefactor redditur Judicibus Eccleſiæ per Judices ſæculares tanquam Clericus, amici ipſius malefactoris veniunt ad Officiales Prælatorum, & concordant cum eis ; & ſic dicti Officiales expediunt malefactores ſine punitione delictorum, licèt notoria ſint, & poſtmodum pejora committunt malefactores ipſi quàm antè.

C *De Cler. incarceratis pro facta mercatura.*

XXXV. Item. Quàm citius Clerici conjugati, Mercatores vel alii Clerici, cujuſcumque officii vel miniſterii exiſtant, trahuntur (*a*) ad cauſam coram Judice ſæculari pro aliquo delicto, ipſi Clerici impetrant ab Officiali quandam monitionem, & adducunt ſecum aliquem Preſbyterum, per quem faciunt moneri Judicem ſæcularem, ſub pœna centum vel ducentarum marcharum argenti & excommunicationis nè curam vel cognitionem teneat de talibus Clericis memoratis, & nè moleſtet eos in corpore vel in bonis. Et ſi dictus Judex poſtea detinet eos, ceſſatur ibidem in continenti à celebratione Miſſarum, licèt hæc pro facto ſuarum mercaturarum exiſtat.

C *De citationibus pro aſſecuramentis.*

XXXVI. Item. Dicti Officiales concedunt citationes ſine numero contra perſonas laïcas in caſu aſſecuramenti, perſonaliter coram eis ad aſſecurandum perſonas totaliter incognitas. Et ſi cognitæ ſint, in citatione continetur, quod ille, qui citatus eſt moneatur ſub magna pœna, nè illum qui ſic citare ipſum fecerit, pendente citatione, trahat coram Judice ſæculari.

B *De purgatione participantium cum excommunicatis.*

XXXVII. Item. Cùm quis excommunicatus eſt in aliquo loco, dicti Officiales dant citationes perſonales ſuper participatoribus, & faciunt citari totam patriam ad unam leucam vel duas circumquaque ; & tales citantur qui non noverint excommunicatum. Unde (*b*) xl, lx, lxxx, vel c perſonæ citantur purgaturi ſe ſuper participatione prædicta. Et ex hoc ſequitur quod probi homines & antiqui, & impotentes redimunt ſe quilibet de xij denariis vel de ij ſol. pro vitandis laboribus & expenſis, & multæ vineæ & terræ propter hoc (*c*) dimittantur incultæ, & plures boni homines loca propria deſerunt.

B *De uſuræ criminis imputatione.*

XXXVIII. Item. Dicti Officiales imponunt pluribus perſonis famæ

(a) In Brev. *In.*
(b) In Miniatio. *Bene.*
(c) In Brev. deficit. *propter hoc.*

laudabilis & honeſtæ vitæ quod ſunt uſurarii ; & oportet eos cum ipſis Officialibus concordare pro evitanda eorum infamia & labore.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

XXXIX. Item. Dicti Officiales faciunt cirare aliquem bonum hominem conjugatum, & imponunt ei quod adulteratus eſt cum alia muliere ; & ſimiliter mulierem aliquam conjugatam imponendo ſibi quod adulterata eſt cum alio viro, in perpetuam infamiam, odium & opprobrium dictorum conjugum, & cum hoc extorſionem pecuniariam recipiunt ab eiſdem.

B *De adulterii imputatione.*

B *De nimio Procuratorum numero.*

XL. Item. Memoria ſit de magna multitudine Procuratorum qui redimunt & comedunt totum mundum virtute citationum, & recipiunt homines in gardia ſua, & per villas tenent placita & aſſiſias ſuas, & autoritate ſuâ relaxant citationes propter pecuniàm quam recipiunt à citatis.

B *De citationibus extra patriam.*

XLI. Item. Gravamina quæ Capitula, Abbates, Priores, Hoſpitalarii, & aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ Regni Franciæ faciunt contra populum, talia ſunt : Quia faciunt citari plures Burgenſes Regis, & alios in pluribus & diviſis locis per privilegia & authentica : Videlicet Baiocenſes & Nannetenſes in Britannia, Lugduni, Matiſconi & alibi. Specialiter Hoſpitalarii magis utuntur iſtis communiter quàm alii. Ex quibus multum damnificatur populus, & gravabitur in poſterum multipliciter, niſi remedium apponatur.

B *De actione injuriarum & uxoribus Clericorum.*

XLII. Item. Judices Eccleſiaſtici in quocumque caſu nituntur habere cognitionem injuriarum, ſive in factis, ſive in verbis commiſſa ſit injuria, nec non & uxorum clericorum, licèt ſint mercatrices, & earum mariti ſimiliter mercatores. Et ſi aliquando tales Clericorum conjuges per Judices laïcos capiantur, Officiales faciunt cellum apponi in parochionatu illo virtute Concilii de Senlis. (*a*)

B *De cognitione bonorum viduarum.*

XLIII. Item. Judices Eccleſiaſtici volunt habere cognitionem bonorum tam mobilium quàm immobilium viduarum. Et ſi contingat quod aliqua vidua mercatrix in villa Regis, per viam arreſti aliquam laïcam perſonam coram Judice ſæculari faciat conveniri ; & jam tandiu ſit in cauſa proceſſum, quod perſona laïca fuerit per ſententiam Judicis in petitionem viduæ condemnata ; ſi veniat ad notitiam Judicis Eccleſiaſtici, quod vidua ipſa in aliena Curia ſuum convenerit debitorem, ipſe Judex trahit ipſam viduam ad (*b*) emendam, & compellit eam ad emendandum per monitiones & ſententias, & hoc ſæpe conringit.

C *De appellatione volagia.*

XLIV. Item. Plures habitatores terræ Prælatorum vocant alter alterum ad Curiam Officialium ex quadam appellatione volagia, & nituntur Officiales de talibus appellationibus cognoſcere in præjudicium Juriſdictionis temporalis Domini noſtri Regis.

(a) In Miniato Sylvanenſi. (b) In Brev. *Emendandum.*

XLV. Item. Si quis in præſenti briga ubi ſanguinis effuſio facta fuerit, capiatur per aliquam Juſtitiam ſæcularem pro puniendo, ſi laïcus, vel pro reſtituendo Judici Eccleſiaſtico, ſi Clericus exiſtat. Si prædictus ſic captus appellat ad Curiam Officialium prædictorum, iidem Officiales volunt de hiis cognitionem habere, & etiam de laïco ſicut de Clerico, & cum hoc nituntur etiam emendam exigere à Juſtitia ſæculari quæ prædictam fecit captionem; & ſi hæc permitterentur, nunquam maleſactores caperentur aliqui, quia in continenti appellarent, & poſtea fugerent.

C *De laïcis criminoſis ad Curiam Eccleſiæ. appellantibus.*

XLVI. Item. Si Judices Eccleſiaſtici faciant citare plures ex Officio, ipſi non admittuntur per Procuratorem; & ſi ad diem ſibi aſſignatam accedant, imponitur eis quod ſunt uſurarii; & niſi reſpondeant ad voluntatem Promotorum in carcere detruduntur, licèt ſint puri laïci, à quo exire non poſſunt, donec finantiam fecerint voluntate Officialium, licèt uſurarii non exiſtant. Et ſi aliqui citatorum hujuſmodi ſint uſurarii, dicti Officiales recipiunt ab eiſdem emendas, & poſtmodum ſicut prius ſolitas uſuras exercent.

B *De uſuræ crimine imputato, vel non punito.*

XLVII. Item. Prædicti Officiales per ſervientes ſuos capi faciunt Clericos ſuos in quocumque Treſſundo, abſque eo quod Juſtitiam loci ad hoc faciant appellare. Si ſuper hoc impediantur per aliquos, ipſi Compellunt eos per ſententiam excommunicationis ad deſiſtendum ab impedimento prædicto.

A *De Clericis captis in quocumque territorio.*

XLVIII. Item. Quoties aliqui Judices temporales capiunt aliquem, qui poſtea requiritur, & redditur tanquam Clericus Judici ſuo Eccleſiaſtico ſine difficultate quacumque, nihilominus dicti Officiales faciunt dictos Judices excommunicatos à Canone nunciari.

A *De eiſdem redditis Curiæ Eccleſiæ.*

XLIX. Item. Prælati faciunt tonſuras hominibus 30 annorum & amplius, & etiam aliquibus conjugatis, qui tales veniunt ad eos pro metu intruſionis carceris, & punitionis alicujus criminalis delicti quod antea perpetraverant, & hoc pluries fuit factum.

B *De collatione Tonſuræ grandævis & conjugatis.*

L. Item. Si contingat quod aliquis homo Regis, vel alterius cujuſcumque excommunicatus exiſtat & velit facere ſe abſolvi, Gentes Prælatorum exigent ab eo emendam ad arbitrium ipſorum. Unde plures gravati fuerunt, & de die in diem gravantur, quia propter hoc plures excommunicati in ſententiis excommunicationis tandiu perſeverant quod inde ſic in excommunicatione decedunt.

C *De emendis pro excommunicatione.*

LI. Item. Poſtquam propter debatum duarum partium contendentium ſuper poſſeſſione alicujus rei immobilis, res contentioſa poſita eſt ad manum Regis per aliquem Regium ſervientem, Judices Eccleſiaſtici nituntur monere ſervientem prædictum, ne perturbet alteram partium in poſſeſſione dictæ rei; quòd ſi fecerit, excommunicant eum.

B *De Regis ſequeſtro impedito.*

LII. Item. Dicti Prælati, Decanique & Capellani, & aliæ gentes Eccleſiæ tantos labores dant Officialibus Regis ratione Juriſdictionis

B *De ejus Officialibus vexatis*

Regiæ ſicut prædicitur uſurpatæ : quod pluries iidem Officiales Regii expenderunt de ſuo pro juribus Regiis conſervandis (*a*), & per vexationes & labores faciunt eis expendere quidquid habent.

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329.

C

De cognitione rerum hereditariarum.

LIII. Item. Si aliquis Juſtitiarius laïcus pro certa & juſta cauſa ad requeſtam partis apponat manum ſuam in rebus hæreditariis Clericorum, Judices Eccleſiæ & eorum miniſtri faciunt monitiones in ſcriptis, & monent dictum Juſtitiarium laïcum ſub pœna excommunicationis, & ſub pœna pecuniaria, ut à rebus memoratis manum ſuam amoveat, injunguntque eidem Juſtitiario, ut alteram partium de prædictis gaudere permittat ; aliàs ipſum denunciant excommunicatum. A qua ſententia abſolvi non poteſt, niſi redimat ſe ad arbitrium Officialium prædictorum, in magno præjudicio totius populi, & diminutione Juriſdictionis, & reſſorti Domini noſtri Regis.

C

De negata ſepultura divitibus, ſi hæredes non redimant.

LIV. Item. Judices Eccleſiaſtici quàm citius audiunt quod aliquis dives deceſſit, vel cogitant quod citò debeat decedere, ipſi mittunt litteras clauſas Capellano ſuo, quod nullatenus ipſum audeat (*b*) inhumare, licèt teſtamentum fecerit, & Eccleſiaſtica omnia receperit Sacramenta : Et poſtmodum cùm amici deſuncti accedunt ad eos ſcituri propter quod iſta fiunt, dicti Officiales aſſerunt quod idem defunctus fuit uſurarius, vel quod mandata Eccleſiæ non ſervavit, & tamdiu faciunt corpus ſuper terram teneri, quod oportet amicos defuncti redimere de magna pecuniæ quantitate, antequam ipſum deſunctum poſſint facere ſepeliri : Et per talem modum plures magnas ſummas pecuniæ habuerunt.

C

De exacta pecunia pro cimeterii reconciliatione.

LV. Item. Si in aliquo cimeterio fiat effuſio ſanguinis violenta, propter quam effuſionem Prælati faciant in cimeterio interdictum teneri, idem Prælati faciunt impoſitionem fieri decem librarum ſuper omnibus parochianis, pro ſalario ſuo reconciliationis cimeterii memorati, licèt aliqui parochianorum à ſua Juriſdictione ſint exempti, & licèt ipſi benè teneant tantum, vel plus de bonis illius qui violentiam prædictam commiſit.

B

De Judicibus ad libitum Electis.

LVI. Item. Aliqui Capellani dicunt ſe habere privilegia apoſtolica quorum virtute ipſi conſtituunt ſibi Judices quos volunt, & aliquoties de ſuo proprio (*c*) Collegio, & ſic Judices in propris cauſis exiſtunt, quòd de jure non poſſunt. Unde contingit quod poſt magnos proceſſus & expenſas factas in aliqua magna inqueſta, & ſæpius ſuper realitate quàm (*d*) alias, ad eorum notitiam per Conſiliarios vel Procuratores ſuos pervenit quod ipſi debent in cauſa ſuccumbere, in continenti revocant ſuos Judices memoratos ; & ſic ſubditi Regis damnificati & conſtangiati exiſtunt, nec poſſunt jus vel recuperationem habere de ipſis.

(*a*) In Brev. *Obſervandis.*
(*b*) In Brev. *Ipſe audeat eum.*
(*c*) In Brev. *Privilegio.*
(*d*) In Brev. *vel.*

LVII. Item. Si laïcus vocar Clericum in cauſa hereditaria coram Judice ſæculari, Judices Eccleſiaſtici faciunt ceſſare proceſſus, ſibi ipſus cognitionem attribuentes, & cum hoc per impetrationem talium adjournamentorum, trahunt laïcos ad emendam.

D
De cauſis hæred. Cler.

LVIII. Item. Cognitionem Clericorum conjugatorum mercatorum qui ſunt manoperarii, quorum cognitio pertinet ad Judices ſæculares, ſpecialiter ſuper facto mercaturarum ſuarum, Judices Eccleſiaſtici ſibi appropriare nituntur.

C
De Clericis manoperariis.

LIX. Item. Judices Eccleſiaſtici pluries poſuerunt interdictum in pluribus villis & caſtris Regiis, & divinum Officium ceſſare fecerunt contra privilegia quæ à pluribus Summis Pontificibus habuit Rex præfatus.

C
De interdictis in villis Regiis.

LX. Item. Judices Eccleſiaſtici pro cuſtodienda temporalitate ſua, faciunt Clericos Baillivos & ſervientes ſuos, & ſi quando delinquunt, non poſſunt puniri ſicut decet; propter quod Juſtitia non poteſt ſervari

C
De Baillivis Clericorum.

LXI. Item. Judices Eccleſiaſtici habent Procuratores, qui ſi reneant aliquem ſententiæ excommunicationis vinculo innodatum, ſive ſit juſta ſententia, ſive injuſta, ipſi faciunt monitiones fieri, quod nullus operetur vel faciat negotium qualecumque ei qui in tali ſtatu exiſtit: Propter quod terræ & vineæ ſæpe remanent incultæ in præjudicium communis populi.

C
De executione excommunicationis ſententiæ.

LXII. Item. Procuratores prædicti faciunt fieri citationes per quas citari faciunt 20, 30 vel 40 perſonas in civitate eadem, imponentes eis quod participaverunt cum talibus interdictis, & de uno accipiunt decem, de altero viginti ſolidos, ſecundùm quòd poſſunt; unde communis populus multipliciter eſt gravatus.

C
De citationibus plurium perſonarum.

LXIII. Item. Judices Eccleſiaſtici non permittunt, quin imò jurare faciunt (*a*) omnes Advocatos Curiarum ſuarum, quod nullus litigabit ſine eorum licentia contra ipſos. Propter quòd jus pauperum perit, & cauſæ Regis retardantur, quia propri penſionarii Regis non ſunt auſi ad ejus conſilium accedere, niſi de ipſorum Judicum licentia ſpeciali.

B
De Juramento Advocatorum Cur. Eccleſ.

LXIV. Item. Judices Eccleſiaſtici volunt inventaria facere de bonis illorum qui ab inteſtato decedunt, voluntque bonorum tam mobilium quàm immobilium poſſeſſionem habere, & ipſam per manus eorum diſtribui hæredibus, vel illis quibus volunt de ipſis conferre.

C
De inventariis inteſtatorum.

LXV. Item. Præfati Judices teſtamenta quæcumque volunt per manus ſuas executioni tradere, inventoria facere bonorum defunctorum, eademque bona ſervare & hæredibus diſtribuere, & habent Officiales & Judices qui ſuper his exequendis dumtaxat deputati exiſtunt.

C
De teſtamentorum executione.

(a) In Min. *Fecerunt.*

LXVI. Item. (a) Quòd aliquando teſtamentis coram Tabellionibus factis Officiales Epiſcoporum nolunt adhibere fidem, niſi prius per ipſos Officiales fuerint approbata.

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329. C *De notariis teſtamentorum.*

Quibus auditis, dixerunt Prælati quod deliberarent ſuper iſtis, & fuit aſſignata dies Veneris ſequens.

II SESSIO.

QUâ die Veneris reſpondit pro Prælaris dictus Dominus Electus Senonenſis, (b) & poſuit infra ſcripta apud Vincennas, ubi Rex tenuit dictam diem, dicens ſic: Quia Dominus Petrus de Cuinheriis pridie proponendo contra Eccleſiam Gallicanam, incipit Thema quod ſcribitur *Matt.* 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*, in quibus verbis dicebat notari duo. Primò, Prælatorum ad Regem obedienriam & ſubjectionem. Secundò, Juriſdictionis temporalis & ſpiritualis diviſionem.

Et primum probabat per illud quod ſcribitur 1 *Pet.* 2. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus ab eo miſſis in vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.*

Secundum verò probabat per multa quæ Chriſtus dixit, *Lucæ* 22, cùm dicerent Apoſtoli: *Ecce duo gladii hic, ſufficit*; per duos gladios intelligens duas Juriſdictiones. Item. Pro eo quod Chriſtus pro ſe & Petro voluit ſolvere tributum, *Matt.* 17 ad dictum exemplum quomodo Eccleſiaſticæ perſonæ tenebantur ſolvere poteſtati temporali, & reddere temporalia eis. Et hoc confirmabat per hoc quod ſcribitur, 11. *qu.* 1. *ſi tributum*; & *cap.* 13. *magnum.* Item. Quia hoc cavetur lege humanâ, cùm dicitur: *Magna à Deo donæ collata ſunt*, Sacerdotium & Imperium. Sacerdotium ut divinis; Imperium ut humanis præeſſet *in corpore authent.* Quomodo oporteat Epiſcopos & reliquos Clericos ad Ordinationem perduci, *in princ. Coll.* 1. Ex quibus concludebat quòd cùm iſtæ Juriſdictiones ſunt diſtinctæ à Deo, & una ſit tradita Eccleſiæ, & alia Dominis temporalibus, quòd nullomodo Eccleſia debebat ſe intromittere de Juriſdidictione temporali cùm ſcriptum ſit, *Prov.* 22. *Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt Patres tui.* Et divit bene ſignanrer *antiquos*, quia conſuetudines, ſi quæ eſſent, introductæ ad oppoſitum non valerent: Quin imò eſſenr potiùs corruptela; nec præſcriptio poteſt habere locum, cùm jus ſit impræſcriptibile; nec Rex etiam poſſet tale jus à ſe abdicare ſicut probabat per multa capitula quæ ſunt 10. *Diſt.* Quare cùm Rex in ſua Coronatione jura-

(a) Articulus deficit in Brev.

(b) In Brev. inſtar notæ habetur. *Iſte Electus Senon. ut audivi, fuit Papa Clemens VII.* Lege *VI.*

viſſet

viſſet jura Regni non aliênare, & alienata ad ſe revocare; ſi per Eccleſiam aut quemcumque alium erant aliqua uſurpata, Rex tenebatur per juramentum ad ſe illa revocare. ACTES DE VINCENNES.

In ſpeciali autem tradidit multos articulos, in quibus Eccleſia uſurpaverat Juriſdictionem temporalem, ut dicebat. Ann. 1329.

Ut ergo reſpondeam præmiſſis ſecundùm concordantiam vocalem & realem, accipio id quod ſcriptum eſt 1. *Petri*. 2, proteſtatione præmiſſâ quòd quid dicturus ſum, volo dicere non ad finem ſubeundi quodcumque judicium, ſed ſolùm dumtaxat ad Domini Regis, & aliorum conſcientiam informandam.

ORATIO ELECTI SENONENSIS.

SUMMARIA PHILIPPI PROBI.

1 *DEUM timete, Regem honorificate exponitur, aſſumptum pro themate.*
2 *Si ſuperior jubeat quod non potes, vel facere non debes, quid agere habes.*
3 *Quis perpenditur Deum timere ex tribus.*
4 *Principem immenſa dare Eccleſiæ, bonum eſt.*
5 *Princeps æſtimet ſe debere, quod ſponte tribuit.*
6 *Quantum plurimum Reges offerebant Deo, tantum fuerunt ab eo benedicti.*
7 *Inter cæteros Reges, Franciæ Reges plura Deo dederunt, & Eccleſiæ, ideo fuerunt ſuper omnes fœlices.*
8 *Donum quod Princeps facit Eccleſiæ, eſt donum quod redditur cum maximo incremento.*
9 *Vita Regis, ac filiorum proſperitas, & obedientia, per orationem Eccleſiæ conſervatur in Regno.*
10 *Donum Eccleſiæ factum, eſt favorabile & irrevocabile.*
11 *Primum præceptum ſecundæ tabulæ, eſt patrem honorare, etiam ſpiritualem, magis quàm carnalem.*
12 *Prælati ſunt patres ſpirituales.*
13 *Per maxima dona, nobis dona donabuntur à Deo.*
14 *Conſtantinus Imperator reſpuit accuſationes contra Epiſcopos datas.*
15 *Poteſtates Eccleſiæ & Regum, differunt ſicut ſol & luna, cœlum & terra, aurum & plumbum.*
16 *Subjecti eſtote omni creaturæ, quomodo ſit intelligendum. Honor & ſublimitas Epiſcopalis, nullis poteſt adæquari comparabilibus.*
17 *Reges Franciæ præ cæteris Regibus honorem Prælatis impenderunt.*

18 *Qui non reddit alteri quod ſuum eſt, non timet Deum.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

19 *Aliquid efficitur alicujus multis modis.*

20 *Juriſdictiones, ſcilicet Eccleſiaſtica & temporalis, ſunt in eadem perſona compatibiles, maximè in Eccleſiaſtica.*

21 *Non eſt bonum argumentum, Juriſdictiones ſunt diſtinctæ, ergo non ſunt compatibiles in eodem ſubjecto.*

22 *Juriſdictio temporalis, à Juriſdictione Eccleſiaſtica dependet, ſicut claritas lunæ, à ſolis claritate.*

23 *Si illæ duæ Juriſdictiones in eadem perſona non eſſent compatibiles, ſequeretur quòd nulla perſona Eccleſiaſtica poſſet habere Juriſdictionem temporalem, nec caſtrum.*

Perſona Eccleſiaſtica non poteſt eſſe Regi ſubdita, niſi ratione temporalitatis.

24 *Probatur quòd Juriſdictio temporalis poteſt eſſe in perſonam Eccleſiaſticam habentem Juriſdictionem ſpiritualem.*

25 *Quandiu Reges uſi ſunt conſilio Sacerdotum, eis bene fuit, & regnis, aliàs regna in diſſipationem ſunt ſacta.*

26 *Secundùm divinam naturam, Deus omnia creavit ex nihilo.*

27 *Per veſtimentum Domini, intelligitur humanitas, quæ jungitur divinitati, ſicut veſtito veſtis.*

28 *Quam poteſtatem à Chriſto beatus Petrus habuerit, ponitur.*

29 *Quæcumque, univerſaliter diſtribuit, ſicut ly omnia.*

30 *Petrus de Cugneriis ſuo percutitur gladio.*

31 *Chriſtus penes Eccleſiam duos eſſe gladios voluit.*

32 *Alia eſt ratio in Prælatis hodiernis, quàm in Chriſto & ejus Apoſtolis fuit, in duorum gladiorum uſu.*

33 *Ratio diverſitatis ponitur.*

34 *In judiciis attenditur, ut vita hominum corrigatur.*

35 *Cujus eſt judicare de fine, ejus eſt judicare de ordinatis ad finem.*

36 *Tota claritas lunæ, eſt à ſole, non è contra.*

37 *Si Judex laïcus fuerit ſuſpectus, adjungitur ei Epiſcopus.*

38 *Privilegia & Eccleſiæ libertates Imperator tollere non poteſt.*

39 *Conſuetudo dat Juriſdictionem perſonæ capaci.*

40 *Eccleſia Gallicana magis ſibi Juriſdictionem inter laïcos vendicat conſuetudine, quàm ex præſcriptione.*

41 *Ad præſcriptionem non requiritur niſi titulus, bona fides, & temporis continuitas.*

42 *Eccleſia, quantum ad ſpiritualitatem, non eſt Regi ſubdita, imò nobilior, ſicut eſt nobilior ſol lunâ, aurum plumbo, & cœlum terrâ.*

43 *Si aliquid ex uno capite competit, ex alio non poteſt competere capite.*

44 *Deus Reges Franciæ præ cæteris Regibus, privilegiis, & honoribus inſignivit, & proſperati ſunt propter eria.*

45 *Quæ nobilitent Franciæ Regnum deſcribuntur.*
Si Prælati non haberent jura ſua, ſed tollerentur, Rex perderet Regnum. ACTES DE VINCENNES.
46 *Quando ſit facta tranſlatio Monarchiæ Aſſiriorum in Medos,* Ann. 1329. *ponitur.*
47 *Quæ Dei ſunt, Prælati non debent dare Imperatori.*
48 *Non poſſum patrum meorum dare hæreditatem.*
49 *Terra Sacerdotum fuit libera, & immunis ab omni tributo, & ſervitute præſtanda.*
50 *Scandalum duplex eſt, puſillorum, videlicet & Phariſæorum.*
51 *Debetur Regi honor ſpecialis & reverentia, propter magnitudinem & faſtigium ſuæ dignitatis.*
52 *Duplex eſt honor, verbalis, videlicet & realis.*
53 *Quis dicatur honorificare Regem facto.*
54 *Inexpugnabile munimentum amor civium.*
55 *Novitas parit diſcordiam.*
56 *Rex Philippus ſancti Ludovici avus, nutriebat in regno ſanctum Thomam Archiepiſcopum Cantuarien.*
57 *Sancto Remigio datur caſtrum per Clodovæum Regem, quod Pepinus rehabere voluit, qui percuſſus eſt à ſancto Remigio propter illud.*
58 *Regem non honorificat facto, qui conſulit Regem terminos patrum tranſgredi.*
59 *Gloria hominis ex honore patris ſui procedit.*
60 *Peccatum legitur, ſed pœnitentia non invenitur de Salomone.*
61 *Ille Regem facto honorificat, qui ei ſuadet illud per quod ſua fama cuſtoditur.*
62 *Duo tibi ſunt neceſſaria, conſcientia & fama, primum propter Deum, ſecundum propter proximum.*
63 *Non minor eſt virtus quærere, quàm parta tueri.*
64 *Reges Franciæ ſemper fuerunt Chriſtianiſſimi, Deo & Eccleſiæ.*
65 *Regum officium, eſt Eccleſiam defendere.*
66 *Regem honorificat facto, qui ſuadet ſibi illud propter quod conſcientia ſua non læditur.*
67 *Rex jurat in coronatione, quòd Epiſcopis, & Eccleſiis, & eis commiſſis, Canonicum privilegium, & debitam legem, & juſtitiam ſervabit.*
68 *Officium Eccleſiæ eſt pro Regibus, & aliis Principibus orare, & inde ſacrificium pro eis Deo offerre.*
69 *Honor nulli conceditur indigno.*
70 *Certa uſque ad mortem pro juſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329.

1 ACcipio ergo Thema (a): *Deum timete, Regem honorificate: 1. Pet. 2.* In quibus verbis B. Petrus duo nobis oſtendit, 1°. Quomodo debeatur Deo timor filialis, & obedientia propter celſitudinem & imperium ſuæ majeſtatis: *Deum timete.* 2°. Quomodo datur Regi honor ſpecialis & reverentia propter faſtigium ſuæ dignitatis: *Regem honorificate.* In Gallico, &c. *Premierement, que nous devons à Dieu doutance (b) & tremour & amour pour ſa grande puiſſance & ſa haute majeſté*, Deum timete. *Secondement, que nous devons au Roi reverence & honneur pour ſa grande excellence & haute dignité*, Regem honorificate.

Et ſignanter Apoſtolus præmittit quod primò deberur Deo timor, ſecundo Regi honor: Quia ſi contraria Deo jubeat Rex vel alius, contempto Rege obediendum eſt Deo, *Act. v. Obediendum eſt magis Deo quàm hominibus.* Et 2. *Macch. 7. Non obedio præcepto Regis, ſed præcepto legis.* Et hujus rationem reddit B. Auguſtinus, & eſt in gloſſa *ad Rom.* & ponitur 11. *qu. 3. can.* (c) Qui reſiſtit poteſtati Dei ordinationem (d) reſiſtit.

2 "Sed quid ſi illud jubeas quod non debes facere? hîc ſanè con„temne minorem poteſtatem timendo majorem poteſtatem. Ipſos hu„manarum rerum gradus animadvertite. Si quid jufſerit Procurator „nunquam faciendum eſt, ſi contra Proconſulem jubeat. Rurſus „ſi aliquid ipſe Proconſul jubeat, aliud Imperator; vel ſi aliud Im„perator & aliud Deus. Contempto illo obtemperandum eſt Deo; „major enim poteſtas Deus eſt. Ille enim carcerem, iſte gehennam „minatur. Ille occidere poteſt, iſte & corpus & animam mittere in „gehennam." Merito ergo præmittitur, *Deum timete.* Propter hoc, dicitur, *Eccleſ. ult. Deum time, & mandata ejus obſerva; hoc eſt omnis homo.* Et videtur mihi quod aliquis perpenditur timere Deum ex tribus. Ex grata munerum & donorum largitione, ex perjuſta ſervitorum ſuorum honoratione, & integrâ rerum & bonorum redditione. In Gallico, &c. *Quant il le ſert devotement, & li donne largement.*

(a) In MS. Breviori omittitur tota illa Oratio Electi Senonenſis, ſicut & quædam verba ad ipſam præparatoria, v. g. *Dicens ſic.* Loco ejus hæc habentur. *Accepit enim Thema ſuum*, Deum, &c. *& proſequutus eſt valde elegans idem Thema oſtendendo qualiter Deus debebat timeri, & qualiter Rex honorificari, & in quibus conelufit, quod conſervando ſuam conſcientiam, & ipſius opinionem & bonam famam honor Regius conſervatur. Comprobavit etiam proſequendo dictam materiam per multas autoritates ſacræ paginæ, & per rationes naturales, & per multa bona extra Juriſdictionem Eccleſiæ, & cognitionem eorum de quibus propoſitum erat in oppoſitum ad Eccleſiam pertinere.*

(b) *redoutance.*

(c) *Can. 97.*

(d) *Ordinationi.*

Quant honore ſa gent deuëment. Quand il rent le ſien entierement. Quia contra. *Qui ne li veut ſervier, ou ne li digne obeyr, ou veut le ſien retenir,* ſignum eſt quod non timet.

Dico primò, &c. Et propter hoc Imperator Juſtinianus dicit quod licèt nihil immenſum ſit bonum, Principem tamen * dare immenſa Eccleſiæ bonum eſt. Quid ei cauſetur Imperator ut meliora det cui plurima dedit Deus habere, & multorum Dominum eſſe, & maximè ſanctiſſimis Eccleſiis in quibus optima menſura eſt rerum donatarum immenſſitas? Et Gregorius Abbate Patricio Gallorum, *Ex de don. c. 2.* dicit * Hanc ſibi quodammodo nobilitas legem ponit, ut debere ſe quod ſponte tribuit exiſtimet, & niſi in ſuis Benificiis creverit nihil ſe præſtitiſſe putet. 3 4

Unde Abel qui de melioribus offerebat Domino, benedictus eſt à Deo, ſicut patet Gen. 4. Unde & Reges quantum * plurimum offerebant Deo, tantum fuerunt ab eo, & ſpiritualiter, & temporaliter benedicti, ſicùt patet de Joſya, David, & Salomone, & aliis per totum librum Regum. Et ideò Num. 18. dicitur *in donaria Dei ſeparabitis optima.* Et 1. Paral. ult. dicebat David, *Lætus obtuli univerſa hæc, & populum tuum cum ingenti donario offerre tibi donaria.* Nec mirum quia ſicut ipſe dicit ibidem: tua ſunt, *Deus omnia, quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* 5

Et ideò videtur mihi quod quia inter * cæteros Reges, Reges Franciæ plura dederunt Deo, & Eccleſiæ, & etiam Barones Regni, idcircò fuerunt ſuper omnes alios fœlices. Et quanto plura dederunt, tanto plura dedit eis Deus, ſicut patuit de Clodovæo, Carolo, ſancto Ludovico, & aliis. Quanto enim aliquis plura dat Deo, tanto Deus plura ſibi dat, cum ipſemet promiſerit, *Date & dabitur vobis.* Luc. 6. Unde donum * quod Princeps facit Eccleſiæ, eſt donum quod redditur cum maximo incremento & tempore belli & tempore pacis. Tempore belli, quia victoria belli non aliunde quàm à Deo ſibi præſtatur, unde 1. Mach. 3. ca. *Non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cælo fortitudo eſt.* & Exod. 17. dicitur, quia cùm Moyſes elevaret manum ad populum, vincebat Iſraël, ſed ſi remittebat ſuperabatur. & 2. Mach. ul. Judas habiturus magnam victoriam de adverſariis, vidit Oniam & Hieriemiam, Sacerdotes, *orantes pro populo & univerſa civitate, &c.* Tempore etiam pacis, quia & vita Regis & filiorum, ac proſperitas, pax & obedientia, * per orationem Eccleſiæ conſervatur in regno. Unde Salomon, quandiu fuit intentus operi domûs Domini: tandiu pacem habuit. Unde Proverb. 16. *Cùm placuerint Deo viæ hominis: inimicos quoque ejus convertit ad pacem.* Unde 1. Eſdr. 6. c. dicitur de Sacerdotibus, *Offerant oblationes Deo cæli & orent pro vita Regis & filiorum ejus.* Bene ergo debet eſſe hoc donum * favorabile & irrevocabile propter quòd & victoria tribuitur, 6 7 8 9

& vita conceditur, & pax & ſecuritas conſervantur. Servire ergo ſibi
ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. & dare liberaliter eſt primum ſignum divini timoris & amoris. Eccli. 2. *Qui timetis Dominum credite illi, & non evacuabitur merces veſtra.*

11 Dico. 2. &c. ſcitis quæ inter præcepta Dei, primum * præceptum ſecundæ tabulæ eſt honora patrem: quod præceptum, ſicut pulchrè dicit Apoſtolus ad Hebr. 12, eſt non ſolùm de patre carnali, imò potius de patre ſpirituali, quia ſicut ſpiritualia ſunt potiora quibuſcumque carnalibus ſeu temporalibus, ita tantum, vel plus tenetur filius ſpiritualis ad honorandum patrem ſpiritualem ſicut patrem car-

12 nalem. Patres * autem ſpirituales Prælati ſunt, unde 4. Reg. 6. Rex Iſraël Elyſeum vocabat patrem, dicens, Nunquid percutiam pater mi? Et propter hoc, Luc. 10. dicebat Salvator Apoſtolis, quorum ſucceſſores ſunt Epiſcopi, *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et 1. ad Theſſ. 4. *Qui in hoc ſpernit, non homines ſpernit, ſed Deum.* Et ideò ille Juſtinianus Imperator alibi dicit, *Sicut nos maximam habemus ſollicitudinem circa Dei vera dogmata*

13 *& Sacerdotum honeſtatem, quibus illis obtinentibus credimus, quia * per eam maxima nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ ſunt firma habebimus, & ea quæ nondum hactenus advenerunt acquiremus.* Et B. Gregorius in regiſtro, ſcribens cuidam Imperatori, dixit ſic, & habetur in decret. 11. *quæſt. 1. cap. Sacerdotibus: ſed excellenti conſideratione, propter eum cujus ſunt ſervi, dominetur, ſic ut debitam reverentiam impendat.* Quia illi aliquando in divinis eloquiis dii, aliquando angeli nominentur. *Exod. 22. Diis non detrahetis.* Et *Malach. 2. Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam. Angelus enim Domini exercituum eſt.* Et ſubdit; quòd mirum ſi veſtra pietas illos dignetur honorare, quibus Deus in ſuo eloquio honorem tribuens, angelos & deos appellat?

14 Unde & ibidem refert de * Conſtantino Imperatore, quòd cum ſibi oblatæ accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis recepit, & eoſdem qui accuſati fuerant Epiſcopos convocans, in eorum conſpectu libellos quos acceperat incendit, dicens, " Ite & inter vos cauſas diſponite, quia dignum non eſt, ut nos ju-„ dicemus Deos, quia ſcriptum eſt, *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos dijudicat.* Et ſubditur in eodem. c. quòd pagani qui ligneos & lapideos colebant, tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum retribuebant.

Quid igitur mirum, ſi Chriſtianus Imperator veri Dei Sacerdotes honoret? quaſi dicat non eſt mirum, ſed debitum. Et ratio eſt, quia ſicut dominus Petrus pridie dicebat & bene in hoc: Duæ ſunt poteſ-

15 tates, Sacerdotium & regnum: ſpiritualis & temporalis, quæ * inter ſe differunt, ſicut ſol & luna, ſicut cœlum & terra, ſicut aurum & plumbum. Et ideò ſi illi qui præeſt in poteſtate minori eſt à ſub-

ditis honor impendendus, multò fortius illi qui præeſt in majori, eſt à quibuſcumque ſubditis honor debitus impendendus, ſicut expreſsè dicit illud Capitulum, *Ex de maj. & obed. ſolite*, ubi expreſsè reſpondetur auctoritati quam dictus D. Petrus pro ſe allegabat, ſcilicet, *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum*, & habetur, 1. *Petr.* 2. ibi enim loquitur * de ſubjectione quæ eſt propter virtutis meritum, non propter neceſſitatis debitum. Si enim loqueretur de ſubjectione, quæ eſt propter neceſſitatis debitum, ſequeretur quòd quilibet Epiſcopus deberet eſſe ſubjectus pauperiori vetulæ, quæ ſit Pariſius, cùm rectus dicat, *Subditi eſtote omni creaturæ humanæ*, dicta autem vetula eſt humana creatura. De dignitate autem Epiſcopali, dicit Ambroſius in Paſtorali ſuo, "Sicut honor & ſublimitas „Epiſcopalis nullis poterit comparabilibus adæquari." Si Regum ſulgori compares, quaſi plumbi metallum ad auri ſulgorem compares, quippe cùm videas Regum colla & Principum ſubmitti genibus Sacerdotum, & Deo, oſculata eorum dextera, orationibus eorumdem ſe credere communiri. Et quia * Reges Franciæ præ cæteris Regibus iſtum honorem Prælatis impenderunt, idcircò præ cæteris Regibus proſperati ſuerunt, quia *Eccli.* 4. dicitur, *Qui honorat patrem ſuum, jocundabitur in filiis*: Et ſequitur ibidem, *Qui honorat patrem ſuum, vivet vitâ longiore.* Iſtud ergo eſt ſignum timoris Dei. Et ideò dicitur *Eccli.* 4. *Qui timet Dominum honorat parentes.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. 16 17

Dico tertiò, quòd aliquis perpenditur timere Deum ex integra rerum & bonorum redditione. Qui enim non * reddit alteri quod ſuum eſt, ſed conatur uſurpare, non videtur timere eum. E contra autem, qui reddit integraliter, videtur diligere & timere, quia ſicut dicitur Eccli. 18. *Qui timet Deum, faciet bona.* Et Pſal. *A judiciis enim tuis timui. Feci judicium & juſtitiam.* Sicut enim dicunt Juriſtæ, & verum eſt, Aliquid * efficitur alicujus multis modis: aliquando ſucceſſione, aliquando commutatione, aliquando præſcriptione, aut aliâ acquiſitione, jure aut conſuetudine, & ſic de aliis. Et quia Dominus Petrus pridie per diſtinctionem juriſdictionum, temporalis & ſpiritualis, conabatur probare quòd habens juriſdictionem ſpiritualem non debebat habere temporalem, alioquin non eſſet diſtinctio, ſed potius confuſio juriſdictionum: idcircò volo probare oppoſitum, quòd * iſtæ juriſdictiones compoſſibiles ſunt in eadem perſona, & maximè Eccleſiaſtica; & hoc probo tam de jure divino, quàm de jure naturali, quàm etiam canonico & civili; quàm etiam conſuetudinario; quàm etiam privilegio.

18 19 20

Tamen prius præmitto quod formæ accidentales quædam ſunt diſtinctæ, quod ſunt contrariæ ut calor & frigus: Quædam ſunt ſic diſtinctæ, quod non ſunt contrariæ, ſed diſpares, ſive diſparatæ, ſicut albedo & dulcedo, & aliæ formæ. Illæ formæ quæ ſunt ſic diſ-

tinctæ, quod ſunt contrariæ, non ſunt compoſſibiles in eodem ſub-
ACTES DE VINCENNES. jecto. Unum enim contrarium expellit aliud, quia importat nega-
Ann. 1329. tionem alterius. Unde contraria ſunt quæ maximè à ſe diſtant, & in eodem ſuſceptibili viciſſim inſunt, non ſimul, ſicut dicit Philoſoph. in prædicamentis. Sed illæ formæ quæ ſunt ſic diſtinctæ, quòd non ſunt contrariæ, ſed diſparatæ ſunt compoſſibiles in eodem ſubjecto, ſicut quantitas & qualitas, quia diſtinguuntur genere generaliſſimo in homine, ſicut albedo & dulcedo quæ ſunt ſub eodem genere generaliſſimo in eodem lacte; ſicut fortitudo & temperantia, quæ ſunt ſpecies virtutis moralis in eodem appetitu; ſicut logica & gram-
20 matica, quæ ſunt ſpecies ſcientiæ in eodem intellectu. Non * eſt ergo bonum argumentum: Iſtæ formæ ſunt diſtinctæ, ergo non ſunt compoſſibiles in eodem ſubjecto. Quia ergo juriſdictiones, temporalis & ſpiritualis, ſic ſunt tantum diſtinctæ quòd tamen non ſunt contrariæ, ſed bene compoſſibiles, quod patet, quia unum contrarium non ordinatur ad aliud, imò corrumpit ipſum. Juriſdictio autem tempo-
21 ralis ordinatur ad ſpiritualem, imò * dependet ab ea, ſicut claritas Lunæ à claritate ſolis. Iterum una juriſdictio confortat & adjuvat aliam, patet quòd non habent contrarietatem, & per conſequens non ſequitur propter earum diſtinctionem, quin ſint compoſſibiles in eadem perſona, quod etiam patet de facto, quia in eadem perſona Chriſti fuit utraque juriſdictio. *Quia Domini eſt terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi qui habitant in eo.* In Pſal. Patet
22 etiam ex alio: quia ſi * non eſſent compoſſibiles, ſequeretur quòd nulla perſona Eccleſiaſtica poſſet habere aliquam juriſdictionem temporalem, nec caſtrum, nec villam, nec aliquid aliud, quod eſt valdè abſurdum. Unde ex hoc ſequeretur quòd nulla perſona Eccleſiaſtica poſſet eſſe ſubdita Regi, cùm non poſſint ſibi ſubeſſe ratione ſpiritualitatis, ſed ſolùm ratione temporalitatis, quòd eſſet in magnam derogationem honoris Regii. Patet igitur quòd iſtæ juriſdictiones ſunt compoſſibiles, nonobſtant. diſtinctione earum ab invicem. Et per hoc patet reſponſio ad omnia illa per quæ Dominus Petrus probat diſtinctionem iſtarum juriſdictionum.

23 His præmiſſis, procedo ad probandum quòd talis * juriſdictio temporalis cadere poteſt in perſonam Eccleſiaſticam habentem juriſdictionem ſpiritualem. Et hoc probo.

Primò de jure divino, & primò ex teſtamento veteri. Ad cujus evidentiam ſciendum eſt quòd Deus poſt creationem mundi & hominis, quaſi uſque ad tempus Noë, mundum per ſeipſum regere voluit miniſterio angelorum. Unde & ipſe contra Cain ſententiam protulit. Geneſ. 4. cap. Noë autem qui obtulit holocauſtum Domino, & ædificavit altare, ſicut patet Geneſ. 8. quod pertinebat ad ſolos Sacerdotes, habuit regimen omnium quæ erant in arca Noë, etiam in temporalibus

temporalibus. Melchiſedech etiam, qui ſuit Sacerdos Dei altiſſimi, ſuit etiam Rex Salem, ſicut patet Geneſ. 14, & ita utramque Juriſdictionem habuit. Dicit etiam Magiſter hiſtoriarum, Geneſ. 14, omnes primogenitos à Noë uſque Aaron fuiſſe Sacerdotes, qui in conviviis & oblationibus populo benedicebant, qui tamen habebant jus primogenituræ, ex quo competebat eis Regimen aliorum. Moyſes etiam de quo dicitur in Pſal. *Moyſes & Aaron in Sacerdotibus ejus*, qui etiam Aaron & filios ejus in Sacerdotes conſervavit totum populum Iſraël, quantum ad temporalia judicavit, etiam in cauſis hæreditariis & merè realibus, ſicut patet Num. 27, & in multis aliis locis. Textus etiam expreſsè, hoc dicit Deut. 17 c. ubi dicitur ſic, *Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, ſurge & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, & venies ad Sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore, quærere ab eis qui indicabunt tibi judicii veritatem, ſequeriſque eorum ſententiam.* Et ſubditur, *Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto judicis, morietur homo ille.* Ecce quam manifeſtè dicit quòd ad Sacerdotem pertinebat judicare, non ſolùm inter lepram & lepram, quantum ad cærimonialia & irregularitates legis, ſed inter ſanguinem & ſanguinem, quantum ad criminalia, & inter cauſam & cauſam quantum ad civilia. Item hoc apparet idem de multis judicibus in lib. Judicum. Samuel etiam, qui fuit Propheta & Sacerdos, etiam populum totum in temporalibus diutiſſimè judicavit, imò quando populus petivit ſibi Regem, diſplicuit multum Domino. Unde dixit Samueli, *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* 1. Reg. 8. cap. Imò ex tunc durantibus Regibus in populo Dei, quandiu Reges uſi ſunt conſilio Sacerdotum & Pontificum bene fuit eis, & regno. Quando autem dimiſerunt conſilium Sacerdotum & Pontificum, Regnum eorum factum eſt in diſſipationem: & finaliter ducti ſunt in captiviratem, in qua captivitate populus ex toto regebatur per Sacerdotes & Prophetas, ſicut per Eſdram & Nehemiam. Noviſſimè verò opere Machabæorum reductum eſt Regnum ad Sacerdotes, & iidem fuerunt Pontifices & Reges, ſeu duces populi habentes regimen, tam in ſpiritualibus quàm temporalibus, ſicut legitur 1 & 2 Machab. de Mathatia, & filiis ejus, videlicet Juda Machabæo, Jonata, Simeone & Joanne filio Simeonis, qui in omnibus tam ſpiritualibus quàm temporalibus præfuerunt populo Dei. Quin imò Jeremiæ qui fuit de Sacerdotibus, dictum eſt, *Conſtitui te ſuper gentes & regna, ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes & ædifices & plantes.* Jerem. cap. 1. Quin imò tempore etiam Judith, Eliachim Sacerdos etiam in temporalibus judicavit. Et tota lex vetus plena eſt.

24

25

Actes de Vincennes. Ann. 1329.

Secundò etiam probo hoc ex novo Teſtamento. Chriſtus enim non ſolùm ſecundùm divinam naturam, ſecundùm quam omnia ex nihilo creavit, & per conſequens erat Dominus omnium, imò etiam ſecundùm humanam habuit utramque poteſtatem. Ipſe enim fuit Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, ſicut dicitur in Pſal. & deducit
26 Apoſtolus ad Hebr. Qui habebat etiam in veſtimento, & in fœmore ſcriptum, Rex Regum & Dominus dominantium, Apoc. 19. Per
27 veſtimentum autem, & fœmur, intelligitur humanitas, quæ innitebatur divinitati, ſicut veſtis veſtito. Ipſe etiam dicebat de ſe, Math. ult. *Data eſt mihi poteſtas omnis in cælo & in terra.* Et ad Heb. 1. dicitur, *Quem conſtituit hæredem univerſorum &c.* Et in Pſal. & deducit Apoſtolus ad Hebr. 2. *Minuiſti eum paulò minus ab Angelis, gloriâ & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, oves & boves &c. In eo autem quòd omnia ſubjecit, nihil dimiſit non ſubjectum ei*, ſicut dicit Apoſtolus ibidem. Ex quo patet quòd, quantum ad naturam, in qua erat minor Angelis, hoc eſt ſecundùm humanam, omnia erant ſubdita ei, & hoc etiam patet ad Philippen. 2, ubi dicitur, *Humiliavit ſemetipſum &c. propter quod exaltavit illum &c.* Et ſequitur, *ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Ecce patet quòd ſecundùm naturam, ſecundùm quam humiliatus eſt, exaltatus eſt, quia ſibi flectitur omne genu. Hoc etiam dicit
28 beatus Petrus Actuum 10. dicit enim quòd *ipſe conſtitutus eſt à Deo judex vivorum & mortuorum.* Et loquitur de natura quam Deus ſuſcitavit tertiâ die, ut patet ibidem, tota etiam ſacra ſcriptura hoc clamat. Beatus Petrus etiam hanc poteſtatem habuit, quem Chriſtus unum Vicarium inſtituit. Qui etiam Actuum quinto, Ananiam & Saphiriam pro crimine furti & mendacii judicialiter condemnavit. Paulus etiam habuit, qui convictum fornicatorem judicavit. Primæ ad Corinthios quinto. Quòd autem Chriſtus voluerit tale judicium eſſe penes Eccleſiam, videtur expreſsè dicere textus Matthæi 18 capitulo. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum; ſi te non audierit, adhibe tecum unum vel duos teſtes, ut in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eòs, dic Eccleſiæ; ſi autem Eccleſiam non audierit ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, Quodcumque ligaveritis ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Ecce quàm expreſsè vult quòd in omni re in qua eſt peccatum unius adversùs alterum, ſi ille qui delinquit, charitativè monitus, non emendaverit, debet negotium ad judicium Eccleſiæ referri, quòd ſi Eccleſiam non audierit, debet vitari ſicut ethnicus & publicanus. Hoc eſt, ſicut ab Eccleſia excommunicatus, ita ut non com-

munionem nec participationem cum eo habeat. Et quòd iſta fuerit intentio Chriſti, videtur multum probari per hoc, quòd quaſi allig- ACTES DE
nando rationem hujus ſubjungit immediatè : *Amen dico vobis*, &c. VINCENNES.
Unde * *quæcumque* univerſaliter diſtribuit, ſicut *omnia*. Unde ſi Ann. 1329.
Apoſtolus arguebat ad Hebr. 2. & ponabatur ſuper *in eo quòd omnia* 29
ſubjecit ei, nihil dimiſit non ſubjectum ei, ita poſſum arguere. Si quæcumque ſolverit Eccleſia ſunt ſoluta, & quæcumque ligaverit ſunt ligata, nihil eſt in quo Eccleſia non poſſit ſolvere & ligare. Vel, ut accipiam logicè, nihil eſt ligatum per Eccleſiam non ligatum in cœlo, & nihil eſt ſolutum in Eccleſia non ſolutum in cœlo. Et tenet iſtud argumentum per quandam logicalem regulam quòd contraria per negationem poſtpoſitam æquipollent; *omne* autem, & *nihil*; *quæcumque*, & *nulla* ſunt contraria, & ſic *nihil non* valet *omne*, & *nulla non* valent *quæcumque*.

Secundò, probo hoc ex alio textu, Luc. 22. quem Dominus Petrus 30
allegabat pro ſe, Volo enim eum percutere de baculo ſuo. Dicebat enim, & in hoc bene, quòd per duos gladios intelligebantur duæ poteſtates, videlicet temporalis & ſpiritualis. Sed penes quos voluit eſſe iſtos duos gladios? certum eſt quòd penes Petrum, & alios Apoſtolos. Petro autem ſuccedit Dominus Papa; Apoſtolis autem ſuccedunt alii Epiſcopi, ſicut diſcipulis, Curati, ut apparet in gloſ. Lucæ 10. Ex quo arguo, per duos gladios intelliguntur duæ poteſtates, ſpiritualis & temporalis, ſed * Chriſtus voluit eſſe duos 31
gladios penes Eccleſiam, ergo Chriſtus voluit eſſe penes Eccleſiam poteſtatem ſpiritualem & temporalem. Sed dices, quòd Chriſtus reprehendit Petrum quia percuſſit gladio temporali, amputando auriculam, dicens ei : *Converte gladium tuum in vagina*, &c. Sed hoc non valet, Chriſtus enim non dixit Petro, quòd expelleret à ſe talem gladium, ſed reponeret in vaginam penes ſe ſervandum, tamen in vagina, ut daret intelligi quòd talis poteſtas, & ſi ſit penes Eccleſiam, tamen ejus exercitium, quantum ad cauſas ſanguinis, in nova lege vult eſſe in manu laïcalis Judicis, ſed fortè ſecundùm nutum & imperium Sacerdotum.

Tertiò, probo hoc ex intentione Pauli Apoſtoli primæ ad Corinthios 6, ubi dicit, quòd habens negotium ſæculare, etiam adversùs alterum debet judicari apud Sanctos. Unde fecit tale argumentum, *An neſcitis quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt? & ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis, ut de minimis judicetis?* quaſi dicat, non neſcitis quoniam Angelos, quantò magis ſecularia? Et ſubditur; *ſæcularia igitur judicia ſi habueritis contemptibiles in Eccleſia, illos conſtituite.* Nec obſtat quòd ſubdit Apoſtolus ibidem, *ad verecundiam veſtram dico*, quia illud refertur ad hoc quod dicit, *contemptibiles conſtituite.* Unde quaſi ironicè in hoc

loquitur Apoſtolus, ac ſi diceret, quòd citius deberent recurrere ad judicium contemptibilium, qui ſunt in Eccleſia, quàm ad judicium aliorum qui ſunt extra Eccleſiam. Ergo multò fortius debebant recurrere ad judicium ſapientum, qui ſunt in Eccleſia multi. Unde ſtatim Apoſtolus, quam dixerat *ad verecundiam veſtram dico*, ſubjungit; *ſi non eſt inter vos ſapiens quiſque, qui poſſit judicare inter fratrem & fratrem ſuum*, quaſi dicat, imò eſt. Patet ergo ex iſtis & multis aliis quæ cauſâ brevitatis omitto, quòd poteſtas ſpiritualis, imò etiam temporalis poteſt cadere in perſonam Eccleſiaſticam, & perſona Eccleſiaſtica eſt dicta juriſdictionis capax. Nec obſtat ſi dicatur quòd Petrus & alii Apoſtoli, imò etiam Chriſtus parum uſi ſunt iſtâ poteſtate temporali. * In eis enim fuit alia ratio quàm nunc ſit in nobis, ſicut enim probatur 12. *q.* 1. *cap. futuram*, & in multis aliis. Cap. Apoſtoli ab initio non recipiebant agros, nec prædia, ſed pretia eorum, quæ tamen Eccleſia valde rationabiliter recipit, etiam cum magno merito dantium & offerentium, ſicut patet de Conſtantino & aliis. Et ratio diverſitatis tangitur in dicto cap. pro eo quòd Apoſtoli * futuram in gentibus Eccleſiam prævidebant, non apud Judæam remanſuram, &c. Conſimiliter quia Chriſtus & Apoſtoli ab initio totaliter erant noſtræ ſaluti & converſationi, ac eruditioni intenti, parum circa cujuſcumque juriſd. exercitium inſiſtebant. Attendentes illud 1. ad Corint. 6, *Omnia mihi licent*, ſed non omnia expediunt, & illud Eccle. 8, *Omni negotio tempus eſt & opportunitas.* Sed nunc per Dei gratiam totus populus Gallicanus colla fidei Chriſtianæ ſubmiſit, merito Eccleſia inſiſtit circa delictorum punitionem, & juſtorum judiciorum redditionem. *Eris enim opus juſtitiæ & pax.* Eſa. 32. cap. In * iſtis enim judiciis hoc ſolum attenditur, ut vita hominum corrigatur. Patet ergo noſtra concluſio aliqualiter de jure divino fundata.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

32

33

34

Secundò, probo de jure, ſeu ratione naturali. Primò ſic. Ille ad judicandum videtur aptior & convenientior, qui eſt Deo proximior, cùm ipſe ſit regula, & director omnium judiciorum. Proverbiorum 8. *Per me legum conditores juſta decernunt.* Sed perſonæ Eccleſiaſticæ ſunt Deo proximiores, cùm ſint electæ in populum peculiarem Deo, de quibus dicitur primæ Petri 2. *Vos eſtis genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis*, &c. ergo conveniens eſt quòd Eccleſia poſſit de talibus judicare. Præterea nullus dubitat quin cognitio de peccato ad perſonas Eccleſiaſticas pertineat, cùm ergo talia non perpetrantur ſine peccato alterius partis, patet quod Eccleſia cognoſcere poteſt. Item * cujus eſt judicare de fine, ejus eſt judicare de hiis quæ ordinantur ad finem, quia ratio eorum quæ ordinantur ad finem ſumitur ex fine. Cùm igitur corpus ordinetur ad animam, & temporalia ad ſpiritualia tanquam ad finem, Eccleſia,

35

quæ habet judicare de ſpiritualibus, poteſt merito de temporalibus judicare. Et iſtud ſatis deducitur *extra de judic. cap. novit.* Et confirmatur: quia acceſſorium ſequitur principale; & ſatis hoc apparet exemplo. Cùm enim iſtæ duæ juriſdictiones comparentur duobus luminaribus ſolis, ſcilicet & lunæ, & tota * claritas lunæ ſit à ſole, & in ſole formaliter & virtualiter, & non è contra claritas ſolis à luna, patet quod juriſdictio ſpiritualis, (quæ comparatur ſoli, habet in ſe formaliter, vel virtualiter juriſdictionem temporalem) (a) quæ comparatur claritati lunæ, & non è contra, multæ aliæ rationes poſſunt adduci, ſed omitto cauſâ brevitatis. 36

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Tertiò, probatur de jure civili, dicit enim lex, "Quòd * ſi „ judex laïcus fuerit ſuſpectus, adjungitur ſibi Epiſcopus civitatis; „ ſi autem fuerit negligens, totum judicium ad Epiſcopum reſeratur, „ ſicut probatur in corpore authenticorum, *ut differ. jud.* §. *ſi tamen. colla. 6.* Præterea Theodoſius Imperator talem legem condidit, „ Quicumque litem habens, ſive petitor fuerit, ſive ab initio litis, „ vel decurſus temporum curriculis, ſive cùm negotium peroratur, „ ſive cùm cepit perimi ſententia, ſi judicium elegerit ſacroſanctæ „ Sedis Antiſtitis, illicò ſine aliqua dubitatione, etiam ſi alia pars „ refragatur ad Epiſcoporum judicium cum ſermone litigantium „ dirigatur." Quam legem poſtea Karolus magnus, qui erat Rex Franciæ, ita confirmavit, "Volumus atque præcipimus, ut omnes „ (noſtræ) ditioni ſubjecti, tam Romani quàm Franci, cæterique „ nobis ſubjecti quocumque videantur vinculo legis diſtricti, vel „ conſuetudinario more connexi, hanc ſententiam perpetuâ lege „ teneant, id eſt, ut quicumque litem habens, ut ſupra, ſicut reci- „ tatur 11 *q.* 1 *quicumque, &c. ſeq.* Sed dices quod iſta lex eſt abrogata, ut videtur tangere, gloſ. ibidem. Sed hoc non valet, quia iſta lex non fuerit in corpore legum redacta, tamen propter hoc non eſt abrogata, imò eſt privilegium honorabile toti & omni Eccleſiæ conceſſum, quod Imperator * tollere non poſſet, nec alias Eccleſiæ libertates, ut notatur 63 diſt. *Ego Ludovicus.* Item hoc privilegium confirmatum eſt per Jus Canonicum, extra de judice cap. novit. ſecundùm Inno. & Ho. Et etiam videtur eſſe confirmatum per jus civile. cap. de ſacroſ. Eccleſ. l. privilegia, licèt non ſit ibi expreſsè nominatum, tamen generaliter, ut ibi patet. De jure ergo civili eſt clarum quod talis juriſd. in perſonam Eccleſiaſticam cadit. 37 38

Hoc etiam de jure Canonico poſſet probari per infinita jura. 22. *diſ. cap. Omnes Patriarchæ. 2. q. 5. ſi quis Presbyter. 12. q. 1. relatum. 25. diſt. extra de judic. novit. de fo. compe. licet*, & in multis aliis. Imò in tantum procedunt jura Canonica quod quicumque ta-

(a) *Errantî manu lineam hic ſcriptor omiſit in MS.*

lem juriſdictionem quam Eccleſia habet de conſuetudine, nititur impedire, ſententiam excommunicationis ipſo facto incurrit, ſicut probatur ex. de imm. Eccleſ. *cap. quoniam intellexímus. lib. 6.*

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329. Hoc etiam patet de conſuetudine notaria & approbata, & tanto tempore obſervata quod memoria in contrarium non exiſtit, & temporibus Regum Chriſtianorum & Sanctorum. Talem autem conſuetudinem violare ſacrilegium eſt. *1 1. q. 1. & cap. ſeq.* Conſuetudo
39 * autem ſecundùm jura dat juriſdictionem, maximè perſonæ capaci, imò conſuetudo, de cujus contrario non eſt memoria, habetur loco conſtituti juris inter omnes perſonas, & multo magis valet pro Eccleſia, *extra de præſcrip. cap. Epiſcopum. in fin. lib. 6.* Cùm ergo Eccleſia Gallicana conſueverit inter laïcos cognoſcere in actionibus perſonalibus, & etiam in realibus aliquæ Eccleſiæ, patet quod conſuetudo potuit ſibi dare illam juriſd. ideo. Sed dicebat Dominus Petrus, quod in hoc non poterat introduci conſuetudo, quia in hoc non poteramus habere bonam fidem. Iterum iſtud jus dicitur impræſcriptibile, cùm ſit jus fiſci. Sed iſta non valent, Eccleſia enim
40 Gallicana * magis vendicat ſibi jus conſuetudine quàm ex præſcriptione, quia conſuetudo videtur introducta, magis ex voluntate & electione populi, recurrentis ad judicium Eccleſiaſticum, potius quàm ad judicium ſæculare, & in favorem eorum. Item multum confirmatur ſcilicet adhuc iſta conſuetudo, quia fuit in contradictorio judicio obtenta: frequenter enim reclamantibus Baronibus, reſponſione Prælatorum auditâ, fuit per prædeceſſores veſtros Reges Franciæ conſuetudo hujuſmodi Eccleſiæ confirmata, & per Eccleſiam pacificè obtenta. Sed adhuc poteſt hoc ſibi vendicare etiam ex præſcriptione. Ad
41 præſcriptionem * enim non requiruntur niſi tria, titulus, bona fides, & continuitas temporis. Certum eſt autem quod Eccleſia juſtum titulum habuit, ſicut privilegium conceſſum à Theodoſio Imperatore, & confirmatum à Karolo & mandatum inviolabiter obſervari. Iterum habuit titulum ex jure divino, naturali & humano, ſicut ſuperius eſt probatum. Habuit etiam bonam fidem; (Reges enim Franciæ) hunc honorem Prælatis impenderunt: idcirco præ cæteris populis proſperati fuerunt, quia *Eccli. 3.* dicitur *Qui honorat patrem ſuum jocundabitur in filiis.* Et ſequitur ibidem, *Qui honorat patrem ſuum vitâ vivet longiori.* Iſtud ſignum eſt ergo ſecundum timoris Domini. Ideo dicitur *Eccli. 3. qui timet Dominum honorat parentes.* Cui noſcuntur tot & tanti clari tituli ſuffragari, concurrit etiam continuitas temporis, & tanti quod ſufficit ad præſcript. etiam contra fiſcum. Non enim fuit continuitas ſolùm centum annorum, imò ſex centum & ultra. Nec eſt etiam verum quod iſtud jus ſit impræſcriptibile, maximè ab Eccleſia
42 quæ, quantum * ad ſpiritualitatem, non eſt ſubdita Regi, imò nobilior, ſicut ſol lunâ, aurum plombo, & cœlum terrâ. Certum eſt

autem quod æqualis vel major bene poteſt præſcribere jus æqualis vel inferioris, ſicut unus Rex jus alterius. Quare patet quod Eccleſia hoc præſcribere poruit, etiam ſi eſſet jus fiſci, quod tamen non eſt.

Ultimò probatur iſtud ex privilegio conceſſo, & per Karolum magnum Regem Franciæ, ut dictum eſt prius, & per ſanctum Ludovicum, & per Philippum, avunculum veſtrum, & per Ludovicum & Philippum conſanguineos veſtros, Reges Franciæ, quæ privilegia habemus in promptu.

Sed fortè diceret quod iſta non concurrere poſſunt, ſcilicet quod iſta juriſdictio competat Eccleſiæ de jure, de conſuetudine & de privilegio, quia iſta non ſtant ſimul. Si * competit ex uno, non videtur competere ex alio. 43

Sed ad hoc poteſt dupliciter reſponderi. Primò, quod privilegium, ſeu conſuetudo, poteſt eſſe dupliciter: quoddam novi juris editivum, & iſtud non concurrit cum aliis. Aliud veteri juris confirmativum, ſeu declarativum, & iſtud bene poteſt concurrere. Et ita etiam poteſt diſtingui de conſuetudine. Et ſecundùm hoc poteſt reſponderi, quod licèt Eccleſiæ competat hæc juriſdictio de jure; competit etiam de conſuetudine & privilegio, non novi juris editivis, ſed antiqui declarativis & confirmativis. Vel aliter reſpondere poteſt quod habilitas & capacitas hujus juriſdictionis competit de jure, ſed actus & executio de conſuetudine & privilegio.

Sed fortè adhuc dicetur, quare hoc ſibi vendicat Eccleſia Gallicana, cùm aliæ Eccleſiæ ſibi in aliis regionibus hoc minimè vendicare noſcantur?

Ad quod faciliter reſponderi, ſi * enim Reges Franciæ, quos Deus ſingularibus privilegiis, gratiis, honoribus, præ cæteris Regibus inſignivit, & qui proſperati ſunt inter cæteros propter tria, ſcilicet propter magnam fidem & devotionem ad Deum. Item propter maximum honorem & reverentiam ad Eccleſiam. Item propter juſtitiam illibatam ad populum ſibi ſubditum, Eccleſiæ plures libertates conceſſerunt vel conceſſis uti liberè permiſerunt, non eſt mirum; imo tanta fuit eorum ad Eccleſiam devotio, quod Eccleſiæ quanto propinquiores eis, tanto pluribus talibus libertatibus gaudent, nec ex hoc minus habuerunt, ſed plus, ſicut evidentia facti manifeſtat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem regni & Regis. Audivi enim alias, * quod quatuor vel quinque ſunt quæ ſingulariter nobilitant iſtud regnum benedictum. 44 45

Fidei inviolata ſinceritas, quia nunquam legitur quod Reges Franciæ, ex quo ſuſceperunt fidem, ullo nunquam tempore à fide aberraverint.

Secundò, ſanguinis nobilitas, quia à Priamo Rege Trojanorum, & ſucceſſivè à Carolo, & aliis Regibus tam inclitis deſcenderunt.

Tertiò, pacis & concordiæ unitas, quæ potiſſimæ vigent in regno Franciæ.

ACTES DE VINCENNES.

Quartò, Prælatorum ſolemnitas.

Ann. 1329.

Quintò, Baronum & aliorum ſubditorum ad obedientiam voluntas.

45 Si ergo Prælati * regni * non haberent iſtud jus, ſed tolleretur ab eis, jam perderet Rex & regnum unam de conditionibus, per quam multum nobilitatur, ſcilicet Prælatorum ſolemnitatem. Tunc enim non eſſent ſolemniores, ſed pauperiores, & miſeriores omnibus aliis, cùm in hoc conſiſtat magna pars emolumentorum ſuorum.

Concludo ergo tanquam probatum de jure divino, naturali, canonico & civili, conſuetudine, & privilegio, quod jus cognoſcendi in talibus Eccleſiæ competere poteſt, & competit Eccleſiæ Gallicanæ.

Ex quibus reduco thema Domini Petri contra eum ſic: Suppono tamen primo tanquam clarum, quod ea quæ ſunt oblata Eccleſiæ, & jam in dominium & proprietatem Eccleſiæ converſa, Dei ſunt, imò & in tantum quod dedicata & ſanctificata dicuntur, ut ſatis apparet per totum librum Levitici, & ſatis apparet ex hoc quod ſcribitur 1. Reg. 22, de panibus non oblatis Deo, unde dicitur ibi, *Non habemus panes laicos ad manum, ſed tantùm panem ſanctum.* Unde de illis panibus non licebat etiam laïcis comedere, niſi in tempore neceſſitatis extremæ. Patet etiam iſtud valde clarè Daniel 5. cap. ubi legitur, pro eo quod Balthaſar Rex & optimates, & uxor ejus biberunt in vaſis aureis & argenteis, quæ Nabuchodonoſor apportaverat de templo quod eſt in Hieruſalem, apparuit manus ſcribentis in pariete, *Mane, Thechel, Phares*, quod eſt dictu, ſicut apparet ibidem, quod Deus numeraverat regnum ſuum, & compleverat; quod appenſus erat in ſtatera, & inventus minus habens; & quod diviſum erat regnum ſuum, & datum Medis & Perſis: unde eâdem nocte interfectus eſt, & ſucceſſit Darius Medus in regno.

46 Unde facta * eſt tranſlatio primæ Monarchiæ Aſſiriorum in Medos. Patet ergo quod quæ ſunt oblata Eccleſiæ, Dei ſunt, & à Deo dedicata Deo, quod non licèt laïcis etiam eis uti, quod & ſi faciant, habent dubitare vindictam divinam, ſicut habuit Balthaſar.

His ergo ſuppoſitis arguo ex themate Domini Petri, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Sed juriſdictio, quæ eſt ut ſupra probavi, multipliciter in dominium & proprietatem Eccleſiæ Gallicanæ converſa, eſt jam Dei, ergo reddenda eſt ſibi. Unde cuilibet volenti tollere, debet quilibet bonus Prælatus reſpondere, ſicut reſpondit Ambroſius militibus Gothis, miſſis ab Imperatore. Reſpondit enim ſic, „Si * quod meum eſt peteret Imperator, non denega-
47 „rem, quamvis omnia mea pauperum ſint; ſed quia quæ Dei ſunt „poſtulat, in quibus Imperator poteſtatem non habet, potius volo

ut

„ ut me in carcerem mittat, & vitam mihi auferat, quam ſibi con-
„ cedam. „ Unde alludendo illi hiſtoriæ quæ habetur *3. Reg. 21*, de Naboth, quem vocat Nabuthe ſubjunxit: „ Nabuthe ſanctum „ virum poſſeſſorem vineæ ſuæ ſcimus interpellatum petitione regiâ, „ ut vineam ſuam daret. Cùmque reſpondiſſet * non ego patrum 48
„ meorum tradam hereditatem, Regem contriſtatum eſſe. „ Et ſubdit: „ Si ille vineam non tradidit ſuam, nos trademus tibi Eccleſiam „ Chriſti? abſit à me ut tradam Chriſti hæreditatem: non rradidit „ Nabuthe vineam, nec ego tradam eam quæ Chriſti eſt. „ Et ſubdit optimum verbum: „ Templo Dei nihil poſſum nec decerpere nec „ tradere, cum illud cuſtodiendum non tradendum acceperim. „ Deinde conſulere me oporret Imperatorem ſalutis, nec mihi ex- „ pediret tradere, nec illi accipere, „ ſicut iſtud legitur *23. q. ultim. c. convenior.* Non eſt ergo Dei ſolùm juriſdictio ſpiritualis, ſicut ſupponebat Dominus Petrus, ſed etiam quæcumque juriſdictio quæ Eccleſiæ competit, ſive de jure, ſive de conſuetudine, ſive de privilegio, in tanrum quod nec nobis non expedit eam tradere, nec Regi pro certo recipere.

Actes de Vincennes. Ann. 1329.

Sed dicebat Dominus Petrus, quod Chriſtus ad dandum exemplum ſolverat tributum, hoc enim eſt falſum, unde, ſicut apparet *Geneſ. 47. c.* Terra * Sacerdotum fuit libera & immunis ab omni 49
tributo & ſervitute præſtanda, & ſi Dominus Petrus bene inſpexiſſet textum *Matthæi 17*, Chriſtus non ſolvit tributum ad præſtandum exemplum, imo prius probavit quod non tenebatur ſolvere, concludendo, *ergo liberi ſunt filii*, ſed ſolvit propter ſcandalum vitandum: unde dicitur in textu, *ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare*, &c. ſed fortè dicitur quod nos imo Eccleſia, exemplo Chriſti debemus ſolvere propter ſcandalum vitandum, ſed hoc non valet, quia * 50
duplex eſt ſcandalum, puſillorum ſcilicet, & Phariſæorum. Propter ſcandalum puſillorum, quod eſt ex ignorantia, non ex malitia, ſunt aliqua omitrenda ad tempus donec fuerint inſtructi, ſicut dicit Apoſtolus ad *Rom. 14.*

(a) Sed propter ſcandalum Phariſæorum, qui peccant ex certa maliria, non eſt aliquid omittendum, ſicut ipſe Chriſtus ait *Matth. 16.* Dicentibus Apoſtolis ſibi, ſcis quod Phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt, & quid reſpondit? *Ecce ſinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum.* Quia tempore Chriſti fuiſſet ſcandalum puſillorum, & nunc eſſet ſcandalum Phariſæorum, ideo tunc fuit ſolvendum propter ſcandalum vitandum, ſed modo non.

Patet ergo quod tertium ſignum timoris Dei eſt ex integra bono-

(a) *Ab iſto uncinulo*] *ad proximum ex adverſo poſitum*] *deficit Oratio in MS. Miniato.*

rum redditione, unde de habente talem timorem per quem reddit Deo quicquid ſuum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtici 10 cap. *Semine hominum honorabitur, quod præterit mandata Domini, &c.* Et ſic patet primum, ſcilicet quomodo debetur Deo timor filialis, & obedientia, propter celſitudinem & imperium ſuæ majeſtatis, quia, *Deum timete.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

51 Dico ſecundò, quod * debetur Regi honor ſpecialis, & reverentia, propter magnitudinem & faſtigium ſuæ dignitatis, quia
52 ſequitur in themate, *Regem honorate*, & Eccli. 10, *In medio fratrum rector illorum in honore.* Et videtur mihi ad præſens, quod eſt duplex * honor, unus verbalis, qui eſt adulativus & periculoſus, de quo dicitur Matth. 7. *Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Alius eſt honor realis, qui eſt debitus & virtuoſus, & de iſto, non de primo dicitur, Regem honorate. Et videtur mihi quod ille de facto, & realiter, & virtuosè honorificat Regem, qui vult eum ſervare illa per quæ ejus dominium diligitur, & ejus poteſtas & excellentia non diminuitur, & ejus fama cuſtoditur nè perdatur, & ejus conſcientia non lædítur. In Gallico, *Par quoy ſa Seigneurie eſt aymée, ſa puiſſance n'eſt appetiſſée, ſa renommee eſt gardee, ſa conſcience n'eſt pas blecée.* Et è contra, ille non honorificat Regem qui ſuadet ſibi oppoſita iſtis.

53 Dico ergo primò, quod * ille honorificat Regem facto, qui ſuadet ſibi illud propter quod ejus dominium diligitur. Princeps enim debet ſtudere potius diligi quàm timeri. Theſaurus enim nobilior quem poſſit habere Princeps, eſt habere corda ſubditorum, ſicut
54 dicit Seneca de clementia ad Neronem, * „ Inexpugnabile mum„ menrum amor civium, quid enim optabilius & pulchrius eſt „ quàm vivere optantibus cunctis? „ Modo videtur mihi quod nulla res facit tantum diligi Principem, quantum ſervare & augere libertates eis conſuetas, & non inducere novitates, ideo cuilibet regenti dicitur *Prover. 22.* quomodo Dom. Petrus pro ſe allegabar, ſed ego reduco contra eum, *Non tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui.** Novitas enim parit diſcordiam, & ideo in rebus
55 novis conſtituendis evidens debet eſſe utilitas, vel urgens neceſſitas. Et ideo ſi Princeps vult libertates, per ſuos prædeceſſores conceſſas tollere, ejus dominium non diligitur, ſicut patet de Roboam, 3 *Reg. 12 c.* Et apparet in chronicis, ex hoc multa dominia & regna tranſlata de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Modo certum eſt, quod prædeceſſores veſtri Carolus magnus, ſanctus Ludovicus, Philippus pulcher, Ludovicus & Philippus filii ejus, & plures alii, iſtam Eccleſiæ libertatem confirmaverunt, & nos ibi. Eſt ergo modo aliquo conſulere, vel requirere quod vos tollatis,

ſeu quod tollatur à vobis illud propter quod dominium veſtrum diligitur. Et ideo nobis videtur conſulere illud *Macch. 2. c. Memento-te operum patrum, quæ fecerunt in generationibus ſuis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.* Non hic quomodo * Rex Philippus avus ſancti Ludovici, fovebat & nutriebat in regno ſuo ſanctum Thomam, Cantuarien. Archiepiſcopum, qui pro libertatibus Eccleſiæ defendendis fuerat de regno Angliæ bannitus, quanto ergo magis decet vos defendere Prælatos veſtros in libertatibus ſuis per prædeceſſores veſtros confirmatas? Quia, ſicut dicit Gregorius, & habetur 25. q. 2. c. ſi ea. „ Si ea deſtruerem quæ prædeceſſores & anteceſſores mei ſtatuerunt, non eſſem conſtructor, ſed everſor eſſe juſtè „ comprobarer, teſtante veritatis voce, quæ ait, *Omne regnum in ſe „ diviſum deſolabitur*: & omnis ſcientia, & lex adverſum ſe diviſa „ deſtruetur. „ Et alibi dicit idem „ Nimis eſt aſperum & præcipuè „ bonis moribus inimicum, ut quempiam quâcumque rationis excuſatione, quæ bene ſunt ordinata, reſcindere, & exemplo donare „ cæteros ſua quandoque poſſe conſtituta diſſolvere. „

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. 56

Nota hic de caſtro * dato ſancto Remigio, pro Eccleſia Laudun. per Clodovæum Regem, quod poſtea Pepinus Rex voluit rehabere, factâ recompenſatione Eccleſiæ, cui dormienti apparuit beatus Remigius, & eum ſuper hoc graviter increpavit, dicens: Melior te mihi dedit, & tu vis auferre: & ideo eum percuſſit qui in craſtinum inventus eſt totus denigratus. Et ex tunc Reges Franciæ, non fuerunt auſi in illo caſtro jacere. Non honorificat * ergo Regem facto, qui conſulit ſibi, quod tranſgrediatur terminos antiquos quos poſuerunt patres ſui, imò Rex deberet eis dicere illud Joan. 8, *Ego honorificabo patrem meum*, ſervando ſcilicet Eccleſiæ libertates, ſicut ipſi fecerunt & conceſſerunt, *vos autem inhonoraſtis me*, optatum ſibi conſulendo, quia ſcribitur Eccli. 3, *Gloria * hominis ex honore patris ſui, & dedecus filii pater ſine honore.*

57

58

59

Dico ſecundò, quòd facto Regem honorificat, qui ſuadet ſibi illud per quod ſua poteſtas, & excellentia, non diminuitur: multum enim decet honorem ſuum augere potentiâ, & multum indecet eam diminuere. Unde Imperatores conſueverunt ſe vocare Auguſtos, quaſi rem publicam augentes. Dicere autem quod vos, aut prædeceſſores veſtri non potuiſtis hæc concedere Eccleſiæ, videtur eſſe valde in diminutionem veſtræ potentiæ, & veſtræ excellentiæ. Vos autem, præcariſſime Domine, qui ita pingue jus habetis in regno Franciæ, quod non ſolùm electione, ſed jure hæreditario poſſidetis, & ad poſteritatem tranſmittitis, quod non poſſitis iſtud concedere, videtur quàm plurimum veſtræ potentiæ derogare: imò in tantum, quod ſi eſſet verum, quòd abſit, ſequeretur prædeceſſores veſtros, in peccato continuè fuiſſe, imò, quòd impium eſt dicere, beatum Ludovicum,

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

per quem tota Francia illuſtratur, non potuiſſe juſtè canonizatum fuiſſe. Si enim, ſicut proponens dicebat, juravit non alienare, & alienata revocare, & iſtud eſſe inſeparabile à corona, ſequitur quod dejeraſſet, & per conſequens mortaliter peccaſſet, & ita canonizari non potuiſſet, quod eſt neſarium dicere. Et ſi dicatur quod potuit

60 pœnitere citò, poteſt reſponderi, quod * peccatum legitur, ſed pœnitentia non invenitur, ſicut de Salomone. Quin imò ſi eſſet verum quod dicitur, ſequeretur quod nihil poſſetis dare, neque comitatum, neque caſtrum, neque villam, & tamen pauci ſunt, qui non libenter reciperent, nonobſtante juramento fidelitaris in quo vobis renentur. Conſervet ergo & confirmet nobis veſtra magnificenria regalis, quod per tam inclitos progenitores veſtros conceſſum eſt, alioquin honor veſtræ excellentiæ minor ſervaretur, ut dicatis illud ad Rom. 11. *miniſterium meum honorificabo.*

61 Dico tertiò, quod ille * honorificat Regem facto, qui ei ſuadet illud per quod ſua fama cuſtoditur, nec perditur. Inter cærera enim de quibus deber quilibet curare, eſt (a) fama poſt conſcientiam, quia *Proverb.* 22. Melius eſt nomen bonum, quàm divitiæ multæ. Super argentum enim & aurum gloria bona. Et beatus Aug. dicit,

62 „ Duo * ſunt tibi neceſſaria, conſcientia & fama, conſcientia propter Deum, & fama propter proximum.„ Et ideò *Eccli.* 41, ſcribitur: *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quàm mille theſauri magni & pretioſi.* Iſtud autem nomen Dominus, qui vos unxit oleo lætitiæ præ cunctis participibus veſtris, vobis dedit in tam modico rempore, quod quaſi miraculoſum videtur. Et ideò ſum-

63 moperè haberis curare quod iſtud non minuatur, quia * non minor eſt virtus quærere quàm parta tueri, ur non ſolùm in vita, ſed etiam poſt mortem iſtud nomen permaneat glorioſum, nec aliquid fiat per vos per quod in tanto nomine macula inveniatur, ac de vobis dicatur illud Proverb. 10. *Memoria juſti cum laudibus.* Attendat ergo regia celſitudo, ſi temporibus veſtris libertas Eccleſiaſtica tollatur (quod abſit) vel in aliquo diminueretur, ſi in veſtro glorioſo nomine aliqua macula ſe ingererer. Cùm multi eſſent qui hoc in cronicis redigerenr. Unde, Chriſtianiſſime Domine, ſi per hujuſmodi, qui non ſperabant aliam vitam, tamen propter famam, quæ remanebar apud homines, adeò virtuosè vivebant, qui nos Chriſtiani qui etiam ſperamus vitam æternam & memoriam perpetuam, facere debemus?

64 Advertat etiam veſtra dominatio, ſi poſſet eſſe denigratio nominis, cum Reges * ſemper fuerunr Chriſtianiſſimi & fideliſſimi, Deo & Eccleſiæ, & ſemper dederunt exemplum aliis Principibus dotandi

(a) *Hic explicit lacuna manuſcripti.*

& augendi Eccleſias & libertates earum. Si nunc (quòd maximè abſit) quando Eccleſia eſt in magna perſecutione in aliquibus locis, vos daretis exemplum revocandi dona facta per prædeceſſores eorum Eccleſiæ. Eâdem enim ratione poſſet Imperator, ſi quis eſſet, revocare omnia quæ data ſuerunt Eccleſiæ per Conſtantinum Imperatorem, & etiam alii Reges data Eccleſiæ per eos in regnis ſuis. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Abſit autem quod vos detis tale exemplum : quoniam pro certo plus vellem eſſe mortuus, quàm vobis conſuluiſſem, quod ſuper re tam pernitioſa præbuiſſetis exemplum, ſpecialiter cum prædeceſſores veſtri Reges Franciæ, qui volentes tollere tales libertates, ſe pro Eccleſia oppoſuerunt defenſores. * Hoc tantum eſt Regum officium, dicit Jeronym. ſuper Jeremiam, & habetur *23. quæſt. 5. cap. Regum.* Et quod dicit habetur *ibidem in cap. Princeps.* „ Cognoſcant „ Principes ſæculi Deo ſe debere eſſe reddituros rationem propter „ Eccleſiam Chriſti, quam tuendam ſuſcipiunt. „ Non hîc aliqua exempla in chronicis quomodo hoc ſervaverunt Reges Franciæ. Exemplo ergo eorum, & vos ſervetis, & adaugeatis. Tunc enim obviabit vobis Eccleſia quaſi mater honorificata *Eccli. 15.* & veſtrum nomen glorioſum perpetuò remanebit, quia de vobis dici poterit illud *Eccli. 37. Sapiens in populo hæreditabit honorem. & Eccli. 3. Sicut qui theſaurizat : ita qui honorificat matrem ſuam.* 65

Dico quartò, quod ille * honorificat Regem facto, qui ſuadet ſibi illud propter quod conſcientia ſua non lædítur. Super omnia enim debet quilibet Chriſtianus advertere, nè faciat illud per quod conſcientia ſua lædatur, quia *anima plus eſt, quàm eſca*, Matthæi 6. Et certè credo firmiter, quod pro toto mundo noletis aliquid facere ſcienter de quo veſtra conſcientia eſſet læſa, & merito quanto enim Deus vos quaſi miraculosè, ad regnum vocavit, & vobis plures gratias facit, tanto plus debetis, & habetis cavere nè eum offendatis, quia dubitandum eſſet quod contra vos acrius indignaretur, ſicut fecit contra Saül, 1 Regum. 15. 66

Modo, præchariſſimè, attendatis, ſi vos in coronatione veſtra juraſtis iſta, & non plura, ſcilicet quod * Epiſcopis, & Eccleſiis eis commiſſis canonicum privilegium & debitam legem & juſtitiam ſervaretis, & defenſionem, quantum poſſetis exhiberetis. 67

Item, quod veſtro arbitrio omnis populus Chriſtianus veram pacem Eccleſiæ Dei omni tempore ſervaret.

Item, quod omnes rapacitates, & omnes iniquitates omnibus gradibus interdictis.

Item, quod in omnibus judiciis æquitatem & miſericordiam præcipietis.

Item, quod de tota terra & juriſdictione veſtra hæreticos ab Eccleſia damnatos pro viribus bonâ fide exterminari ſtuderetis.

Iſta juraſtis, & non plura, ſalvâ reverenriâ Domini Petri, qui vos unum aliud juraſſe dicebar. Cùm ergo ſit privilegium Eccleſiæ canonicum, & in corpore canonis incorporarum. *2 2. q. 2. quicunque litem habens*, & ſit etiam de conſuetudine introductum, quæ conſuetudo eſt canonica, quod Eccleſia poſſit cognoſcere in multis caſibus contra quos ſunt articuli præpoſiti inter laïcos, ſi iſtud non ſervaretur Eccleſiæ, ſic poſſet in aliquo veſtra conſcientia lædi.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Item, ſi debetis pro poſſe facere, quod omnis populus Chriſtianus veram pacem Eccleſiæ Dei omni tempore ſervet: multo fortius habetis hoc procurare de Baronibus qui ſemper fuerunt unum & idem cum Eccleſia. Semper enim ubi fuit Eccleſia in honore, ibi viguit Baronum & militum ſtrenuitas, & quorum officium eſt Eccleſiam
68 deſenſare, ſicur * officium Eccleſiæ eſt pro eis orare, & juge ſacrificium pro eis Deo offerre. Et ad hoc multum conatus eſt beatus Ludovicus tempore ſuo, quia cùm majores Barones totius regni ſe conſederaſſent ad tollendam iſtam Eccleſiæ libertatem, & ordinaſſent adhuc dare centeſimam bonorum ſuorum, ipſe nunquam eis adhæſit, ſed potius eos ab iſtis compeſcuit. Et finaliter hanc libertatem Eccleſiæ confirmavit.

Non hîc, quomodo Innocentius Papa, illo tunc contra illos Barones proceſſit, &c. Et bene audeo dicere, quod ſi inter Prælatos & Barones eſſet diſſentio, dubitarem quin cito populus vellet ſibi dominium uſurpare, ſicut paruit de facto in multis locis. Et de facto quiliber veſtrûm potuit videre, quia cùm aliqui inciraſſent populum contra Curiam Eccleſiaſticam in aliqua parte Campaniæ & Burgundiæ, in tantum quod inimicus populus quaſi in qualibet villa fecerat Regem qui portantes citationes verberabat & Papam qui abſolvebat. Statim idem populus contra dominos temporales inſurrexit, & idem faciebat eis quouſque per poteſtatem Regis multi fuerunt ſuſpenſi, & ſcandalum illud fuit ſedatum. Hoc fuit tempore Regis Ludovici ultimi. Et verè nobiles non deberent conqueri de his quæ habet Eccleſia, quoniam pauci ſunt qui non habeant ſtatres, aut propinquos, qui vivunt de bonis Eccleſiæ, qui ſi dividerent cum eis hæreditatem, paulatim redigerentur ad nihilum.

Advertant etiam Barones, quod pauci ſunt, qui non (ſint) fideles Eccleſiæ. Eccleſia autem una eſt, Canticorum 6. *Una eſt columba mea*, ſic nec abſque periculo tranſgreſſionis poſſent ſuadere quod tales libertates Eccleſiæ tollerentur: ut ergo veſtra conſcientia immaculata remaneat, placeat veſtræ celſitudini privilegium iſtud juſtum & canonicum confirmare, & attentata, ſi quæ ſint, per proclamationes, vel aliàs revocare, & matrem veſtram Eccleſiam Gallicanam, in ſuis franchiſiis, libertatibus, & conſuetudinibus conſervare; ut per vos *in omnibus honorificetur Deus, cui eſt honor & glo-*

ria in ſæcula ſæculorum. Amen. 2. Petr. 4. Et ipſe vos honorificet, qui dicit, *2. Reg. 2. c. Quicumque honorificaverit me, glorificabo eum*, in qua gloria eſt verus honor, * qui nulli conceditur indigno; imò ad quem nullus admittitur, niſi dignus, ſicut dicit beatus Aug. quem honorem nobis, & vobis concedat, qui eſt benedictus in ſæcula ſæculorum. Amen. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. 69

Et quia multi articuli proponebantur, quorum aliqui totam juriſdictionem Eccleſiaſticam enervarent. Idcircò eos volumus defendere, & tueri, cùm præſcriptum ſit Eccleſiaſt. 4. *Uſque ad mortem certa pro juſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Aliqui alii ſunt qui continent ſolum abuſum quem non credimus per gentes noſtras fieri, & ſi fierent nollemus aliqualiter tolerare. Et ideo propter honorem Dei principaliter, & propter exonerationem conſcientiarum noſtrarum, & propter Regis reverentiam, & populi profectum & pacem, omnes hîc ſimul congregati diſpoſuimus tale remedium apponere quod abuſus prædicti (ſi per aliquem facti fuerint) ceſſabunt ad pacem populi, & laudem Dei, cui eſt honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. 70

ALterâ autem die Veneris immediatè ſubſequenti, videlicet die 29 Decembris, in Palatio Regali Pariſius, iterato ad invicem conveniunt Prælati; & Rege ibidem ſolito more ſedente, aſſiſtentibus Conſiliariis ſuis & Baronibus, Reverendus Pater Dominus Petrus Bertrandi, divinâ Providentiâ, Epiſcopus Eduenſis, locutus eſt in publico coram Rege, facto pro themate ſuo, *Ne indigneris, Domine, ſi loquar.* Gen. xviij. c. [quod pro thema applicavit ad hoc quod propter Regis magnificentiam, Conſilii, ſui prudentiam, & loquentis inſufficientiam, cùm magnum negotium eſſet loqui, formidabat: Sed de Regia benignitate confiſus audaciam aſſumebat, & quia ſibi fuerat à Dominis Prælatis injunctum.] III SESSIO.

Deinde fecit thema ſuum, *Domine, refugium factus es nobis*, in Pſalmo. [Et proſecutus eſt hoc thema, Regis magnificentiam commendando; vocationem ſuam ad Regnum Franciæ quaſi mirabilem declarando, tertiò quomodo debet eſſe pugil Eccleſiæ oſtendendo. Et iſta probavit ſatis breviter per authoritates & rationes multas.]

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329.

RESPONSIO CARDINALIS BERTRANDI, Ad Orationem PETRI DE CUGNERIIS.

POſtmodum reſpondit (a) ad ea quæ præpoſita fuerant per dictum Dominum P. de Cugneriis in modum infraſcriptum, ad inſormandam conſcientiam D. Regis, & ad præſtandum conſilium ſuper petitis (b) dumtaxat, & non ad finem ordinandi judicii ſeu reſponſionis faciendæ, per quam ſententia, ordinatio, vel ſtatutum, aut quivis alius proceſſus ſequi poſſent, vel jus aliud perſonæ cuicumque acquiri.

Primò, ad id quod propoſitum eſt, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, Matt. 22. c. & Marc. 2. c.* per quæ verba proponebatur ad Regem obedientia & ſubjectio, & ſpiritualium & temporalium diviſio & primum membrum probabatur per id quod legitur, *1. Pet. 2. Subditi eſtote.*

Reſpondetur per verba quæ ſunt in *c. extra de maj. & obed. c. ſolve.* & per *c. ex. de jud. novit.* & per *c. 16. q. 1. Sacerdotibus*, cum ibi notatis.

Ad id quod dicitur de diviſione & probatur, quia temporalia debent pertinere ad temporales, & ſpiritualia ad ſpirituales, tum quia Deus duos inſtituit gladios: unde dicit: *Ecce duo gladii hic, Luc. 22. c.* Item Chriſtus cenſum ſolvit ut denotaret quod temporalibus ſunt reddenda temporalia, *Matt. 17.* & xij. *c. 16. qu. 1. ſi tributum.* & *c. magnum.* Præterea lege Imperatoris cavetur iſta diſtinctio cùm dicitur, Magna enim dona à Deo collata ſunt, Sacerdotium & Imperium. Sacerdotium ut divinis, imperium ut humanis præeſſet. *In corp. auth.* Quomodo oportet Epiſc. & rel. Cler. ad ord. produci, *in princ. Coll. 1.* & dicebatur quod iſti erant termini qui non debebant aliqualiter immutari, *Prov. 27. ff. de term. am. l. 1 & ult.* Dicebatur & quod talia jura debita Regi, Rex non poterat à ſe abdicare cùm eſſent juris ſui regalis, & juraſſet in coronatione ſua jura regni non alienare, & alienata revocare, & quod talia erant impræſcriptibilia, *10. Diſt. in c. conſtitutiones & aliis c.* ejuſdem Decreti cum ibi vocatis.

Ad prædicta reſpondetur ſic: Quod juriſdictio cauſarum civilium de quibus agitur pertinet ad Eccleſiam de jure divino & humano. Divino jure, probatur à tempore Adæ uſque ad Chriſtum, per ea quæ notantur per Innocentium, *ext. de for. comp. c. licet.* à tempore

(a) In Brev. *Et ſequutus eſt reſpondendo.*
(b) In Brev. *Præfatis.*

Chriſti

Chriſti citra: commiſſum (a) fuit Petro & ejus ſucceſſoribus, 22. *diſt. c. omnes Patriarchæ, Matt. 16.* Et qualiter in terris Catholicorum Principum iſtud jus obtinuit & obtinet prout probatur, 2. *qu. 5. ſi quis Preſbyter, 11. q. 1. relatum, 25. diſt. Ecce.* Et iſtud etiam jus confirmaverunt Imperatores, *in corp. authen. ut differ. jud. c. Si tam Coll. 9.* (b) *23. q. ult. iis à quibus.* Dicit etiam Canon quod B. Petrus præcipiebat omnes Principes terræ, & cæteros homines Epiſcopis obedire, *extr. de maj. & obed. c. omnis 16. diſt. c. duo ſunt.* Quare probatur quod non eſt facienda diviſio ut hæc Eccleſiis auferantur. Et ſi in tyrannorum Regum terris ſtatus iſte Eccleſiæ fuerit violatus, in regno Franciæ benedicto uſque ad hæc tempora extitit obſervatus. *Ex. de jud. novit. in parte. deciſ.*

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Præterea leges Theodoſii Imperatoris & Karoli magni hanc juriſdictionem etiam Eccleſiæ confirmaverunt, *ext. de jud. novit. 11. q. 1. quicumque & c. ſequent.* in quo expreſsè cavetur quod idem Karolus Rex Franciæ, & Imperator in Francia ſpecialiter hoc jus conſtituit.

Præterea de conſuetudine à tanto tempore obtenta quod in contrarium memoria non exiſtit, horum juriſdictio pertinet ad Eccleſiam Gallicanam omnium Regum Chriſtianorum tempore & Sanctorum: quis ergo audebit hanc conſuetudinem violare? Sacrilegium eſt, *11 diſt. c. 1 & c. ſequent. ejuſdem Decreti.* Item, non miretur regalis dignitas, ſi in regno Franciæ nobiliori mundi hæc prærogativa Eccleſiis debeatur: in hoc enim ſua nobilitas & potentia decoratur, *arg. in corp. auth. ut jud. ſin. quocumq. ſuffr. circa princ. coll. 2.*

Præterea Dominus Rex in coronatione ſua juravit ad ſancta Dei Evangelia, privilegium canonicum ſervare Eccleſiæ. Omnes Barones, vel qui ſunt fideles Eccleſiæ, & juraverunt fidelitatem, ſub qua fidelitate tenentur per juramentum jura iſta ſervare Eccleſiæ, cùm igitur omne juramentum quod non tendit in interitum ſalutis æternæ ſit ſervandum, iſtud quod eſt in favorem Eccleſiarum præſtitum multò fortius eſt ſervandum. *Ex. de jur. jur. c. ſi verò, 22. q. 3. §. ult.*

Item, B. Ludovicus, Philippus Arragonen. Philippus pulcher, Ludovicus, Philippus magnus, Karolus privilegia, libertates & conſuetudines Eccleſiæ confirmaverunt, & D. Philippus pulcher ſervare promiſit: Quare & omnes iſti in ſuis coronatibus juraverunt ut ſupra. Quis ergo poterit iſti Domino Regi abſque damnatione propriâ contrarium ſuadere, maximè in iſtis conceſſis declaratis & confirmatis Eccleſiæ, cui donare immenſitas eſt menſura in corp. auth. de non alien. aut perm. reb. Eccleſ. §. ſi minus, coll. 2.

(a) *Commiſſa.*
(b) *Novella eſt 26. collat. 6.*

Actes de Vincennes. Ann. 1329.

Nec obſtat quod dicitur, *Duo ſunt gladii*, &c. & quod diſtinctum eſt Sacerdotium & Imperium. Quia verum eſt quod duo ſunt gladii; iſtud dictum eſt Eccleſiæ, & verum eſt, quod jus & poteſtas iſtorum duorum gladiorum eſt penes Eccleſiam. Licèt executio gladii materialis ſit penes ſæculares. Et hoc eſt quod dicitur, *Matt. 26. c.* cum Dominus dixit: *Converte gladium tuum in locum ſuum*: & quod dicitur, *diſtinctum eſt Sacerdotium & Imperium*, verum eſt ex parte finis, & quantum ad executionem ſanguinis, & non ex parte principii ſeu ſubjecti, quia in eodem ſubjecto ſunt & eſſe poſſunt, imo debet ut ſuperius eſt probatum.

Ad id quod dicitur quod Chriſtus ſolvit tributum, reſpondetur, quod non ideo ut deberet ſolvere, quia certum eſt quod filii Regis non debebant, qualis ipſe erat: ſed propter ſcandalum hoc fecit. Imò nec Eccleſia ad hoc tenetur, *Eſdr. 1. & ult. cap. 7.* talia non ſunt ad conſequentiam trahenda.

Nec obſtat de immutatione terminorum quod dictum eſt, quia hæc allegatio eſt pro Eccleſia, cum iſta ad Eccleſiam pertineant, ut dictum eſt.

Nec obſtat quod dicitur, quod Dominus Rex non poteſt iſta jura abdicare, maximè cum juravit in coronatione ſua.

Reſpondetur quod imo poteſt totum abdicare, quia non abdicat à ſe cum Deo, & Eccleſiæ dat. Quia *Domini eſt terra*, &c. tale enim dare non eſt, niſi reddere Deo & Eccleſiæ quod ſuum eſt. Et ſic ſequeretur quod donatio facta imperii à Conſtantino Eccleſiæ non teneret quod falſum eſt, ut hæc probantur, *16. diſt. c. Conſtantinus.*

Propterea Imperator vel Rex poteſt alienare res imperii vel regni, *ff. de leg. 1 l. ap. Jul.* §. *ult.* nec per hoc læditur regnum vel imperium, eo quod res redit ad ſtatum ſuum priſtinum. *ff. de pactis, l. ſi unus*, §. *pactus*, *25. diſt. ab exordio.*

Præterea iſta ratio propoſita damnaret omnes Reges qui fuerunt, & ſpecialiter Canonizationem B. Ludovici; quia ſi vera eſſet, quod abſit, omnes eſſent mortui in peccato mortali, & perjuri, quod neſas eſt dicere.

Nec obſtat quod dicitur, quod impræſcriptibilia ſunt talia, verum eſt ab alio quàm ab Eccleſia, vel aliter quàm à ſubditis non poſſet præſcribi: ſed à non ſubditis, ſic: Præterea ex quo poſſet alienari, poteſt præſcribi: maximè de conſenſu regni qui hoc confirmavit, & tanto tempore quod omne jus excludit, & fiſcale & Eccleſiæ.

Concluditur ergo ſic: Quod omnes Prælati prædicta aſſerunt eſſe vera & tenenda, & ſupplicant Domino Regi pro ſalute animæ ſuæ, & pro pace Eccleſiæ conſervanda, quod nihil immutet. Sed prout prædeceſſores ſui tenuerunt Eccleſiam, ipſe teneat, & libertates Ec-

cleſiæ conſervet. Et conſideret quanta bona ſpiritualia habet quotidie ab Eccleſia, & quod nunquam defecit ſibi Eccleſia Gallicana, cùm opus fuit etiam in auxilio temporali. Et oſtendantur ſibi exempla & pericula quæ faciendo contrarium eſſe poſſunt, & quod conſideret qualiter Dominus noſter Papa, qui nunc eſt, diligit & dilexit regnum Franciæ, & perſonam Domini Regis, dicendo: quia nunquam fuit in ſede B. Petri, qui regnum Franciæ plus dilexerit eo. Et conſideret quod legitur *Eccli. 6. c.* in multitudine Preſbyterorum ſta, & eis in corde crede.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Reſponſio articulorum Generalis in tres partes diviſorum.

DEinde præfarus D. Eduenſis Epiſc. ad finem prædictum, videlicet ad informandam conſcientiam Regis, & ad præſtandum conſilium ſuper petitis dumtaxat, & non ad finem ordinandi judicii ſeu reſponſionis faciendæ, per quam ſententia, ordinario vel ſtatutum, aut quiſvis proceſſus alius ſequi poſſent, vel jus aliud perſonæ cuicumque acquiri ad ſingulos articulos, ſic reſpondit: & diviſit articulos traditos in tres partes. Quia quidam articuli erant qui tangebant jura Eccleſiæ perpetua, & quæ pertinebant ad Eccleſiam de jure & conſuetudine, & quod de eis juſte Eccleſia utebatur, quæ erant parati defendere ſicut B. Thomas Cantuarien. cujus feſtum erat illâ die, jura eadem defendebat.

Secunda pars articulorum continebat abuſus & errores, ſi veri eſſent. Et illos nullo modo volebant defendere, imo providere ne talia fierent, & corrigere ſi talia facta erant.

Tertia pars articulorum continebat aliqua quæ poterant eſſe juſta, & aliqua quæ eſſent injuſta. Quantum ad juſta reſpondit ut de contentis in prima parte; quantum ad injuſta ut de contentis in ſecunda parte.

Omnes articuli contenti in prima parte ſignati ſunt in margine per A. articuli contenti in ſecunda parte per B. articuli contenti in tertia parte per C. deinde reſpondit ſingulariter ad ſingulos, prout ſequitur.

RESPONSIO SPECIALIS AD SINGULOS ARTICULOS.

ACTES DE VINCENNES.

Ann. 1329.

SUMMARIA PHILIPPI PROBI.

1 *Nierdicta ſunt perſonalia de jure, licèt in rem videantur concepta.*

2 *De jure & conſuetudine notoriis, cognitio actionum perſonalium ad Eccleſiam pertinet.*

3 *Tam de jure communi quàm de conſuetudine, Clericus poteſt quoſcumque injuriam ſibi inferentes in hereditate ſua coram Judice Eccleſiaſtico convenire.*

4 *Petitiones contractuum initorum coram Judice ſæculari, ſunt perſonales.*

5 *Promotor malitiosè agens, in expenſis debet condemnari.*

6 *Si Eccleſia ſuo brachio fecit quod potuit, ad brachium ſæculare recurrit.*

7 *Prælatus in qualibet parte ſuæ Diœceſis, poteſt habere Officiales, ad exercendum ſuam Juriſdictionem.*

8 *Nullus laïcus poteſt conqueri contra Clericum, quando de ejus bonis mobilibus agitur.*

9 *Si laïcus committit in perſonam Clerici, Eccleſia de commiſſo tanquam contra ſacrilegium cognoſcit.*

10 *Eccleſiaſtici Judices debent pacem apponere, & peccata vitare.*

11 *Quilibet Prælatus in ſua Diœceſi eſt executor teſtamentorũ legitimus.*

12 *Gardia viduarum & pupillorum, quantùm ad violentias & ſaiſinas, pertinet ad Eccleſiam.*

13 *Ubi quis habetur ſuſpectus ſuper articulis fidei, ad Eccleſiam debet cognitio pertinere.*

14 *Ex quo quis poteſt apponere excommunicationis ſententiam, poteſt & pœnam apponere pecuniariam.*

15 *Veritatem celare eſt peccatum.*

16 *Nullum eſt inconveniens, ſi pro juſta cauſa, pœna corporalis, in pecuniariam Officiales Eccleſiaſtici convertant.*

17 *Emendæ injuriarum petuntur per viam actionis perſonalis.*

18 *De jure divino & humano, licitum eſt Prælatis capere Clericos ubique.*

19 *Nulli Judici ſæculari licitum eſt in quocumque caſu Clericos capere.*

20 *In quacumque ætate, poteſt Prælatus perſonis litteratis tonſuras conferre.*

21 *Ex quo excommunicatio fertur propter peccatum mortale, antequam excommunicatus abſolvatur, pœna corporalis, aut pecuniaria debet ſatisfacere.*

22 *Uſurario manifeſto, Eccleſiaſtica debet denegari ſepultura.*

23 *Juriſtæ melius poſſunt & ſciunt juſtitiam tenere, quàm laïci qui litteras non noverunt.*

24 *Participare ſcienter cum excommunicato, eſt peccatum mortale.*

25 *De jure & conſuetudine ſpeciali, Prælati ſunt executores teſtamentorum legitimi.*

Expedit teſtamenta, priuſquam illis fides adhibeatur, quod per Officiales Epiſcoporum Diœceſanorum approbentur.

ET primò ad I art. qui loquitur de cognitione actionum realium, perſonalium, mixtarum & interdictorum, dixit dictus Epiſcopus Eduenſis, quod cùm de jure ſit probatum ſuper iis in generali reſponſione, talium cognitionem ad Eccleſiam pertinere de jure, & poſſe pertinere de conſuetudine, maximè in actionibus perſonalibus de jure, licèt de abuſu conſuetudinario aliquando dicantur, quia in hiis Eccleſiæ, maximè illæ quæ de conſuetudine hoc habent, nullam injuriam Regi vel Dominis temporalibus faciebat. Et ad probandum iſtam reſponſionem allegavit, 63. *diſt. Valentianus : 11 q. 1 quacumque in Aut. ut differ. jud.* §. *ſi verò*, & §. *ſi tamen, ex. de jud. cap. novit. 22. diſt. c. 1. 11. q. 1. relatum : 2. q. 1. ſi quis Preſbyter*, & *diſt. conſuetudo.* Induxit etiam ad hæc probanda privilegia, libertates, confirmationes, & plures alias litteras B. Ludovici, & omnium aliorum Regum prædeceſſorum iſtius. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ad II art. qui loquitur de Clericis turbantibus poſſeſſiones laïcorum, & de cauſa novitatis, dixit dictus Epiſc. quod ubi Clericus impedimentum apponit vel violentiam, laïcus eſt actor, & Clericus reus. Et cùm de jure & de conſuetudine actor debeat ſequi forum rei non eſt irrationabile, maximè in illis Eccleſiis quæ de conſuetudine hoc habent, ſi de talibus Eccleſia cognitionem habeat. Aliàs enim ſequeretur quod Judices ſæculares pro voluntate ſua haberent cognitionem Clericorum, prout dicerent hoc vel illud eſſe caſum novitatis : maximè quia in talibus impedimentis & violentiis habent locum interdicta ; quia (a) ſunt perſonalia de jure, licèt in rem videantur concepta. *ff. de interd. l. 1.* §. *ult.* quæ ſunt perſonalia de jure, ſecundùm quod ſuperius eſt probatum. Et ad probandum prædicta allegavit idem Epiſcop. *ext. de for. comp. ſi Clericus : 24. q. 3. item quis.* & alia jura ſupradicta de conſuetudine loquentia. A 1

Ad III art. qui loquitur de actionibus perſonalibus inter duos laïcos, vel inter Clericum actorem & laïcum reum. Dixit idem Epiſc. quod de * jure & conſuetudine notoria cognitio talium actionum perſonalium pertinet ad Eccleſiam, ſecundùm quod ſuperius eſt probatum. Quare dicebat nulli ſuper hoc injuriam fieri, maximè ratione peccati quod committitur in retinendo id ad quod tenetur aliquis, ſolvendo vel reſtituendo. Et ad hæc probanda adduxit jura ſuperius allegata, & *ex. de for. comp.* cùm ſit generale. A 2

Ad. IV art. qui loquitur de laïcis injuriam inferentibus in rebus hæreditariis Clericorum, dixit * tam de jure communi quàm de conſuetudine, Clericus poteſt quoſcumque ſibi injuriam inferentes in hæreditate ſua coram Eccleſiaſtico Judice convenire, quia in hoc A 3

(a) In Min. *Quæ.*

committitur ſacrilegium, cujus ad Eccleſiam dumtaxat debet cognitio pertinere. Et ad hoc probandum induxit, *24. q. 3. ſi quis de potentibus*, & alia jura quæ ſuperius tam de jure quàm de conſuetudine ſunt allegata.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ad v art. qui loquitur de contractibus initis coram Judice ſæculari, dixit quod * cum talium contractuum petitiones ſunt perſonales de jure, maximè ubi eſt tranſgreſſio juramenti, vel fides mentita, de quibus Eccleſia ſolùm habet cognoſcere, nulla fit injuria, & licèt quod etiam non eſſet ibi juramenti vel fidei tranſgreſſio, adhuc ratione perſonalitatis poteſt ad Eccleſiam cognitio pertinere, & ad hanc reſpoñſionem probandam allegavit jura ſuperius inducta.

4

A Ad VI art. qui loquitur de Conſiliis Provincialibus & Statutis Synodalibus, dixit idem Epiſcopus, quod pro ſanctis & juſtis cautis SS. PP. inſtituerunt ea teneri, & quod Prælati nihil ſtatuant ibi quod temporalitatem tangit, niſi quatenus commiſſarum eis tangit animarum ſalutem, & jura & libertates Eccleſiarum conſervandas, & hoc eſt eis licitum facere. Ad quod probandum induxit, *in corp. auth. de Sanct. Ep. §. ut autem: 18. diſt. per totum.*

A Ad VII art. qui loquitur de contractibus recipiendis per Notarios Eccleſiaſticos in terris ſæcularium, dixit: Quod cùm tam ratione naturali quàm de jure ſcripto in terris DD. temporalium, Eccleſia habeat juriſdictionem ſuam ſpiritualem, ſicut Dominus temporalis juriſdictionem temporalem, nulli infertur injuria, ſi tales Notarii recipiant contractus illorum qui volunt ſe in foro Eccleſiæ obligare. Et hoc eſt pro communi utilitate, quia multi magis eligunt vinculum Eccleſiæ quàm vinculum temporale, & ante dimitterent contractus facere, ſine quibus vivere non poſſent, quàm ſe ſupponerent Curiæ temporali: maximè de conſuetudine notoria hoc ſemper extitit obſervatum. Ad hæc alia probanda allegavit idem Epiſc. *Ex de offi. ord. cum Epiſcop. lib. 6. ff. de offi. proc. l. 2.*

A Ad VIII art. qui loquitur de Officialibus qui imponunt laïcis crimina, ut redimant eos, & nolunt recredere etiam cum fidejuſſoria cautione, dixit: Quòd nullus Prælatus ſi ſciret Officialem ſuum talia facere, aliqualiter ſuſtineret, niſi eſſet de maleficiis quorum correctio ad Eccleſiam pertinet de conſuetudine vel de jure, & etiam in caſibus ubi recredentia fieri non deberet. Et ſi quis eſſet qui in ſpeciali vellet conqueri ſuper iſtis, Prælati erant parati, veritate plenius inquiſitâ, prout juſtum eſſet, facere emendari & apponere remedium opportunum.

B Ad IX art. qui loquitur de Officialibus qui inquirunt ſuper maleficiis & ab innocentibus, volunt habere expenſas & emendas, & expenſas reddere nolunt ſi ſuccumbunt in cauſa, dixit idem Epiſc. Quod ſi Prælati ſciunt iſta per Officiales ſuos fieri, ſecundùm quod

in dicto articulo proponitur, nollent ſuſtinere ea. Sed ubi illi contra quos proceditur, petunt copiam proceſſuum ſibi fieri, tenetur petens eam ſolvere; aut ſi ſuper impoſito ſibi maleficio condemnetur, debet expenſas reſtituere Promotori. Si verò * per Judicem abſolvatur, & Promotor maliciosè & per fraudem ſuggeſſerit contra ipſum, debent ei expenſæ reſtitui. Sed ubi merè ex officio Judicis proceditur, ſive ſit per infamiam publicam, ſive ad denunciationem alicujus, vel aliàs ſecundùm quod licitum eſt de jure, Judex in hoc caſu expenſas cuique reſtituere non tenetur. 5

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ad x art. qui loquitur de ſententiis excommunicationis quæ dantur per unam ſolam citationem, dixit idem Epiſc. Quod ullo modo ſententia excommunicationis debet fieri, niſi citatio vel monitio ſufficiens præceſſerit. Sed ſæpe contigit quod propter periculum animarum aut corporum, vel quia cauſa eſt favorabilis, (a) vel propter alias cauſas juſtas quæ continentur in jure, ſit una citatio peremptoria quæ valet tres, & tunc propter talem defectum poteſt licitè ſententia excommunicationis proferri. B

Ad xi art. qui loquitur de obligationibus de *niſi*, dixit: Quod hoc eſt ſecundùm formam juris, & pro communi utilitate ſtatutum, nec ſequitur ex hoc inconveniens: maximè quia in talibus numquam fertur, nec debet ferri ſententia, niſi poſt ſufficientem terminum ad hoc de conſenſu contrahentium aſſignatum. Et ad hoc probandum induxit. *Ext. de appell. præterea.* C

Ad xii art. qui loquitur de monitionibus quæ fiunt contra ſæculares Judices ad compellandum excommunicatos per captionem bonorum, dixit præfatus Epiſc. Quod cùm Eccleſia brachio ſpirituali contra tales procedendo fecit quod potuit, tunc habet recurrere ad brachium temporale. Et hoc de jure divino & humano conceditur, & ſi propter malitiam vel negligentiam Dominus temporalis omittat factæ ſibi ſuper hoc monitioni parere, & talem excommunicatum compellere, propter quod creditorem contingat amittere debitum, in quo excommunicatus tenebatur eidem, non eſt inconveniens, ſi ſufficienti monitione præmiſſâ per ſententiam excommunicationis proceditur contra ipſum, & ſi de damnis illatis antequam mereatur abſolvi faciat ſatisfactionem condignam. In talibus enim de jure divino & humano brachium temporale ſpirituali obedire tenetur; maximè ubi quis in excommunicatione perſtitit ultra annum, de quo in ſtatuto B. Ludovici mentio fit expreſſa. 6

Ad xiii art. qui loquitur de expenſis quas faciunt Judices ſæculares veniendo ad excuſandum ſe coram Judicibus Eccleſiaſticis ſuper compulſione excommunicatorum, dixit: Quod poſtquam de jure & C

(a) *Rationabilis*, In Brev.

consuetudine tenentur in hoc Judices sæculares Judici Ecclesiastico obedire, debent cum tamen expensis propriis ad se excusandum venire. Sed si talis monitio malitiosè vel indebitè ad suggestionem alicujus fuerit impetrata, talis impetrans ad expensarum restitutionem tenetur : expensæ verò quæ fiunt in executione contra excommunicatum facta per præfatos Judices sæculates, ipse debet ad restituendum compelli.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

C Ad XIV art. qui loquitur de appellationibus quæ fiunt à Curia laïcorum ad Ecclesiasticos Judices, dixit idem Episc. Quod si in Curia temporali Prælatorum vel subditorum suorum fiat processus, aut detur judicium temporale, & super hujusmodi processu vel judicio, appellatio ordinaria aut ratione falsi judicii vel alias sequeretur ; debet talis appellatio remitti ad examen sui Judicis temporalis. Sed si laïcus non per viam appellationis ordinatæ, sed quia magis eligit Curiam Ecclesiasticam quàm temporalem, sicut de jure & consuetudine licitum eis existit, tunc nullum inconveniens sequeretur, si Officialis ad quem veniret talis cognitio, tanquam Officialis & Judex ordinarius cognitionem haberet. Et sic in Rhemen. & Laudunen. ac in multis aliis regni Franciæ Ecclesiis observatur, & potest probari per aliqua jura superius allegata.

C Ad XV art. qui loquitur de arrestis quæ fiunt in villis quæ utuntur lege, dixit: Quod si talia fierent sicut in articulo continentur, nisi aliquæ Ecclesiæ de consuetudine hoc haberent, quod consuetudo est observanda, maximè ubi tale fieret sub salvo-conductu Curiæ & sine fraude. Et quod arrestatus non esset alicujus Prælati Clericus, nollent ea sustinere.

C (a) 7 Ad XVI qui loquitur de illis qui dicuntur Præpositi Clericorum, dixit: Quod tam de ratione quàm de jure & consuetudine, quilibet * Prælatus in quacumque parte suæ Diœcesis potest habere Officiales suos, & alias personas ad Jurisdictionem Ecclesiasticam exercendam, sive sit in civitatibus, sive in captionibus personarum Ecclesiasticarum, vel cognitione causarum quæ ad forum Ecclesiæ pertinent, & potest talibus illam quæ sibi videtur concedere potestatem, quare si tales juxta commissionem (sibi) (b) factam citationes faciunt, aut personas Ecclesiasticas capiunt delinquentes, sive cognitionem causarum assumant, seu alias quocumque modo Ecclesiasticam Jurisdictionem exercent, nulla fit injuria. Quilibet enim Dominus temporalis ubicunque in terra sua potest habere gentes & justitiarios suos, & eâdem ratione, spiritualis Judex. Sed si tales Commissarii abusi fuerunt in aliquo, seu etiam abutantur, parati erant Prælati tales abusus corrigere, & apponere remedium oportunum, vel si alicubi sit talium Commissariorum nimia multitudo, ipse de sufficienti numero

(a) *In Miniato, abscissa est nota cultello adæquatorio compactoris.*
(b) *Omittitur in Miniatio.*

providebunt.

providebunt. Cæterum ſi talis Commiſſarius juxta poteſtatem ſibi commiſſam arreſtaverit in caſu de jure licito bona mobilia Clericorum, nullus laïcus habet ſuper hoc materiam conquirendi. * Nam bona mobilia ſequuntur poſſidentis perſonam tam de conſuetudine quàm de jure, & hoc etiam in ſtatutis regni Franciæ continetur. 8

ACTES DE VIENNES. Ann. 1329.

Et per prædicta ad XVII & XVIII articulos eſt reſponſum. Quia ſpiritualis juriſdictio Clericorum & bonorum ſuorum mobilium captio in quacumque parte Diœceſis pertinet ad Prælatos. Et ad iſta induxit. 3. Regum. 7. c. ubi dicitur, quod Samuel Judex Iſrael ibat & circuibat Bethel, & Galgala, & Maſphat, & ad hoc etiam induxit extra de offi. ord. cum Epiſcopus. C

Ad XIX art. qui loquitur de aſſecuramento quod petitur in Curia Eccleſiaſtica, dixit dictus Epiſcopus: Quod tam de jure quàm de conſuetudine Clericus poteſt malefactorem ſuum, vel illum à quo veriſimiliter dubitat ſibi injuriam irrogari coram Eccleſiaſtico Judice convenire, * quia ſi per laïcum committeretur malefitium in perſonam Clerici, Eccleſia tanquam de ſacrilegio cognoſceret ſuper maleficio memorato, ergo fortiori ratione poteſt providere dando aſſecuramenta, nè in Eccleſia maleficia committantur, ſpecialiter in Eccleſiis, ubi de ſpeciali conſuetudine hoc habetur. Si autem hoc eſſet inter duos laïcos, debet conſuetudo ſervari, quæ etiam in hoc concordat cum jure communi, per quod Eccleſiaſtici Judices debent pacem apponere & peccata vitare: quia * melius eſt ante tempus peccatis occurrere, quàm culpam poſt exitum vindicare; & ad hæc probanda induxit jura ſupetius alleg. & extra de treuga & pace per totum tit. C 9 10

Ad XX art. qui loquitur de inventariis quæ fiunt de bonis laïcorum, dixit: quod tam de jure ſanctorum Patrum, quàm Imperatorum, & Regum, quilibet Prælatus in ſua Diœceſi eſt executor legitimus teſtamentorum, maximè elapſo certo termino expreſſo in jure. Unde ſi contingit quod executio teſtamenti venerit ad Prælatum, non eſt inconveniens, ſi ex quo ad eum pertinet principale, pertineat & bonorum ſic acceſſorium, ſive ſit in inventariis, ſive in aliàs faciendis, ſpecialiter in locis ubi de conſuetudine obſervatur, aliàs enim non poſſet legitimè fieri executio teſtamenti. Ad iſta verò probanda induxit. c. de Epiſc. & Cler. leg. Nulli in corp. auth. de Eccl. tit. §. ſi quis autem. col. 9. extra de teſtamentis. c. tua & c. nos quidem. & c. Joannes. c. de fideicommiſſis. authen. amplius hæc. A 11

Ad XXI art. qui loquitur de actionibus hypotecariis, dixit idem Epiſcopus, quod ſi hypotecaria procedit ex contractu, ubi ſit juramenti, vel fidei interpoſitio, & inde fiat directè petitio ſuper re obligata, talis petitio eſſet plus perſonalis quàm realis, & in hoc caſu nulla fieret injuria. Quantum ad hypotecarias quæ ſunt reales, debet conſuetudo ſervari; quòd ſi nulla fuerit conſuetudo, ſuper hoc A

dicebat idem Epiſcopus, jus ſcriptum eſſe in talibus ſequendum. Et
ACTES DE VINCENNES. ad hoc probandum allegavit. c. de præſcript. 30 vel 40 annorum l. cum notiſſimi : extra de jurejurando. c. ſi verò.

Ann. 1329. C Ad XXII art. qui loquitur de perſonis hoſpitalium, dixit quòd ſi tales perſonæ ſunt perpetuò devotæ hoſpitalium, ſeu domorum, ſunt de foro Eccleſiæ, & talium cognitio pertinet ad Prælatos. De illis verò quæ non eſſent talis conditionis, niſi jus, privilegium, ſeu conſuetudo aliud darent Eccleſiis, Prælatos de his non velle ſe intromittere aſſerebat.

B Ad XXIII art. qui loquitur de tonſuris dandis indignis, dixit: quòd quando plures ſunt digni in Dei ſervitio conſtitui, tantò melius poteſt divinum officium celebrari. Et bene cavebunt ſibi Prælati (Domino concedente) quòd non conferent perſonis inſufficientibus vel indignis. Nullis enim Prælatus bonæ conſcentiæ faceret ea quæ in dicto articulo continentur, & verè ſuper hujuſmodi tonſuris faciendis, Domini temporales plures & importunas requæſtas Prælatis facere conſueverunt.

A 12 Ad XXIV art. qui loquitur de viduis, pupillis & inteſtatis, dixit dictus Epiſcopus: quòd de jure divino & humano gardia * talium perſonarum, quantum ad violentias & ſaiſinas, pertinet ad Eccleſiam, & ſic etiam de conſuetudine obſervatur in Eccleſiis Gallicanis. Quantum ad bona inteſtatorum & pupillorum, dixit quod in Eccleſiis ubi eſſet conſuetudo ſuper hoc ſpecialis, debet eadem conſuetudo ſervari, ubi autem non eſſet, quantum tangit petitorium cognitionis, Eccleſia nolebat ſe intromittere, niſi haberet hoc ex privilegio aut conſuetudine ſpeciali. Et ad hoc induxit 24 quæſtione. 3. ſi quis. de potentibus: extra de foro competenti, ex tenore, & cap. ex parte: cum ibi notatis.

B 13 Ad XXV art. qui loquitur de impoſitionibus, quas Officiales faciunt laïcis ſuper fide, dixit quod hoc eſſet irrationabile ſi alicui tale crimen imponeretur malitioſè, prout in articulo continetur, ſed ubi * aliquis haberetur ſuſpectus ſuper articulis fidei, ad Eccleſiam in hoc caſu debet cognitio pertinere, & per conſequens ad inquæſtam, & alios proceſſus faciendos, oportet Judicem Eccleſiaſticum de perſona ſaiſitum eſſe, & latâ ſententiâ contra eum, expediri brachio ſæculari; quare in his nulla injuria irrogatur, maximè in locis, ubi ſic de conſuetudine obſervatur à tanto tempore quod in contrarium memoria non exiſtit.

A Ad XXVI art. qui loquitur de Officialibus currentibus, dixit quòd Prælati poſſunt habere in quacumque parte Diœceſis, tam de ratione quàm de jure ſcripto, & conſuetudine, Officiales ſuos ſecundùm quod ſuperiùs eſt oſtenſum, quare nulli fit injuria, dictos Officiales tenendo: dum tamen in nullo abutantur.

Ad XXVII art. qui loquitur de pœnis pecuniariis quas Officiales in ſuis monitionibus apponunt, dixit quod licitum eſt eis tales pœnas apponere, tam de conſuetudine quàm de jure, quia * ex quo licet ſententiam excommunicationis apponere quæ eſt major, licet ponere pœnam pecuniariam, quæ eſt minor. Item ex quo tali Judici Eccleſiaſtico ſubditi exiſtunt, & ſic eorum ordinarius Judex, ipſe poteſt in tali caſu eis imponere pœnam pecuniariam, vel aliam ſecundùm quod ſibi expedire videtur. Et ad hoc jus divinum & humanum concordat. Ad hoc probandum allegavit ext. de pœnis. ca. licet. ext. de officio or. dilectus 23. q. 2. c. ſi nos: 17. q. 4. quiſquis &c. ſi quis matr. Deus etiam pœnas infligebat tales aliquando, Levit. 3. 4. & 5. c. Exod. 23. c. ſi quis furatus fuerit, ad hoc facit 23. q. 5. prodeſt. Ann. 1329. A 14

Ad XXVIII art. qui loquitur de laïcis, qui vocantur ex officio ad ferendum teſtimonium, & non ſolvuntur eis expenſæ, dixit quod tales, quotieſcumque vocantur ad ſerendum teſtimonium, tenentur venire, aliàs poſſunt excommunicari de jure, * quia veritatem cælare eſſet peccatum mortale, eis tamen debent expenſæ reſtitui, ſalvis conſuetudinibus ſpecialibus, & ubi proceditur contra ſuſpectos in fide, vel aliis caſibus ſpecialibus, vel niſi aliud jus conſuetudo conferret. B 15

Ad XXIX art. qui loquitur de rebus furatis à Clerico, dixit quod cum ad Eccleſiam ſolùm pertineat cognoſcere de criminibus Clerici, laïci non poſſunt, nec debent ſe intromittere de rebus furatis, quia illi pertinet acceſſorium, cui pertinet principale, ſic enim laïci indirectè haberent cognitionem Clericorum, & multi poſſent fingere notorium quod non eſſet. Et ad hæc probanda induxit, extr. de dote, poſt divortium reſtitui. c. de prudentia. extra de regul. jur. cum principale. A

Ad XXX art. qui loquitur de Clericis non conjugatis captis in habitu laïcali, dixit quod tales Clerici non conjugati, pro eo quòd non deſerunt tonſuram, vel habitum Clerico congruentem, non amittunt privilegium cleticale. Unde ſi ſit notorium Judici Eccleſiaſtico talem eſſe Clericum, vel fama ſit publica ſuper hoc, idem Judex ſine cujuſcumque injuria poteſt ad reſtitutionem talis Clerici compellere juſtitiam ſæcularem: ſed ſi dubium eſſet talem eſſe Clericum, vel non eſſe, & captus fuerit in habitu laïcali, ad Eccleſiam pertinet cognitio, & detentio ad Judicem ſæcularem non pertinet, ſecundùm quòd jura aptè diſtingunt. extra de ſentent. excommunica. ſi Judex laïcus. lib. 6. c. de fabri. l. fi. c. de aquæ duct. l. ult. A

Ad XXXI art. qui loquitur de Clericis captis per laïcos, & redditis Officialibus, qui ſine punitione expediuntur, dixit quod malè fieret, ſi maleficia eis impoſita notoria eſſent, aut etiam probarentur, ſed com- B

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

muniter accidit, quod cum laïci capiunt aliquem Clericum, licèt non ſit eis licitum de jure, poſtquam Judici Eccleſiaſtico reddiderint, eum de nullo maleficio dictum judicem informabunt, propter quod cum cauſam rationalem detentionis ipſius non receperit ipſe Judex, non poſſet eum in bona conſcientia detinere.

C Ad XXXII art. qui loquitur de monitionibus quæ dantur contra ſpoliantes, & juramento quod exitur, dixit idem Epiſcopus quod tales monitiones non concedunt communiter Judices Eccleſiaſtici, niſi ſuper factis notoriis, vel in caſu ubi illi, contra quos tales monitiones dantur, eſſent ſuper aliquo crimine diffamati, unde quoties Judices memorati, aut eorum Commiſſarii, talibus ſic diffamatis injungunt quod ſatisfaciant, aut veniant ſe per juramentum ſuum coram eis ſuper impoſitis ſibi maleficiis purgaturi, & ipſi non obediunt Judicibus, aut eorum Commiſſariis in prædictis, nec allegant cauſam rationabilem quare ad hoc minimè teneantur, tales ſunt de ratione & de jure convicti, quare nulla fit injuria, maximè quia cauſa ſpoliationis probatâ violentiâ, debet juramento actoris ſuper deperditis fides plenarie adhiberi.

C Ad XXXIII art. qui loquitur de captionibus Clericorum, dixit ſicut in XXX art. ſuperiùs.

B Ad XXXIV art. qui loquitur de Clericis malefactoribus, quos Officiales Prælatorum de facili expediunt pro pœnis pecuniariis, dixit dictus Epiſc. quod hoc eſſet irrationabile ubi maleficium eſſet notorium vel manifeſtum, & tale vel tantum propter quod perpetua pœnitentia ei deberet imponi, ſi pro pœna pecuniaria tale maleficium
16 pertranſiret, * ſed nullum eſt inconveniens ſi pro juſta cauſa dicti Officiales pœnam corporis in pecuniariam convertant, quia hoc etiam jura volunt tam canonica quàm civilia.

C Ad XXXV art. qui loquitur de Clericis conjugatis, dixit quod ſi Clericus conjugatus deferat tonſuram & veſtem Clerico congruentem, & in tali habitu capiatur per Judicem ſæcularem, cum de jure ac conſuetudine notoria, tales Clerici, quantum ad delicta ſint de foro Eccleſiæ, Officiales prædicti nullam faciunt injuriam Dominis temporalibus, ſi compellant eos per ſententiam excommunicationis, vel aliàs ad deſiſtendum à cognitione talium delictorum, licèt delictum fuerit circa mercaturam commiſſum, quia quocumque modo delinquatur, cognitio pertinet ad Prælatos, & laïci offendunt exactionem, ſeu pœnam à talibus, licèt pecuniariam exigendo. De illis autem Clericis non conjugatis, dixit dictus Epiſcopus quod in nullo caſu talium cognitio pertinet ad Dominos temporales, ſecundùm quod jura declarant, ſalvâ conſuetudine ſpeciali in pluribus Eccleſiis regni Franciæ exiſtente.

C Ad XXXVI art. qui loquitur de aſſecuramentis laïcorum, & inhi-

bitione quam faciunt Officiales, pendente citatione aſſecuramenti, dixit quòd ſi tale fieret ad requæſtam laïci contra laïcum, maximè ubi Eccleſia hoc haberet ex conſuetudine ſpeciali, nulla fieret injuria ſi Eccleſia prohiberet etiam ſub pœna, nè pendente citatione faceret eum coram alio Judice conveniri, quia poſſet aliàs magnum ſcandalum exoriri. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ad XXXVII art. qui loquitur de citationibus quæ fiunt contra participantes cum excommunicatis, dixit quod non erat intentionis Prælatorum quod ea quæ continentur in articulo, debeant prout ſunt propoſita ſuſtineri, nec credunt quod eorum Officiales illo modo procedant, maximè quia aliqui Prælati in ſuis Diœceſibus ſtatuta ediderunt, per quæ talia fieri prohibentur. Et alii qui nondum fecerant ſalubriter ſuper his erant parati pro tempore providere, tamen debet de jure participatio cum excommunicatis abſque tamen populi injuſto gravamine per Judices Eccleſiaſticos prohiberi & puniri. B

Ad XXXVIII art. qui loquitur de impoſitionibus quas faciunt Officiales laïcis ſuper uſuris, dixit quòd ſi in his Officiales eorum aliàs quàm ſecundùm formam juris procederent, vel pro exactione injuſta à talibus exigenda, maximè ubi perſona contra quam proceditur non eſſet diffamata, nullus Prælatus vellet quoquo modo tali ſuſtinere. Et ſi quis in ſpeciali vellet conqueri ſuper iſtis, ipſi erant parati quod male actum eſſet facere juſtè, & debitè emendari. B

Ad XXXIX art. qui loquitur de adulteriis quæ laïcis per Officiales imponuntur, dixit quod nunquam talia faciunt, prout loquitur articulus memoratus, nec fieri debent, niſi ſuper factis notoriis vel manifeſtis, aut ubi tales contra quos procederetur eſſent publicè diffamati, ſeu in aliis caſibus à jure permiſſis, & nihilominus parati erant Prælati Officialibus ſuis præcipere, quod aliàs in talibus nullo modo procedant. B

Ad XL art. qui loquitur de multitudine Procuratorum, & abuſibus quos faciunt, dixit dictus Epiſc. quantum ad multitudinem, quod quilibet Prælatus in ſua Diœceſi debitè providebit: quantum ad abuſus, dixit quod ullo modo tales abuſus de cætero fieri permittent, quinimò illos qui abuſi fuerint, cùm ad eorum notitiam devenerit, juſtè punient, ſecundùm quod ad quemlibet pertinebit. B

Ad XLI art. qui loquitur de abuſibus Religioſorum in citationibus, dixit quod valde diſplicebat Prælatis ſi Religioſi prædicti faciunt aliquod indebitum vel injuſtum, & quod libenter apponent remedium in ſubditis ſuis, quilibet prout ad eum pertinebit. B

Ad XLII qui loquitur de uxoribus Clericorum conjugatorum, dixit dictus Epiſcopus quod in locis ubi de conſuetudine ſpeciali uxor Clerici eſſet de foro Eccleſiæ, quia etiam ad hoc jus Imperatoris concordat, nulla fieret injuria, ſi cognitionem talium mulierum

Eccleſia retineret, quantum ad cognitionem injuriarum inter laïcos,
ACTES DE VINCENNES. quia * emendæ injuriarum petuntur per viam actionis perſonalis, in
Ann. 1329. 3 art. ſuperius eſt reſponſum, & ad dicta probanda induxit. ff. de
juriſd. om. jud. l. pen. c. de interdictis, l. ultim. §. ad inimici. l. ea
17 quæ. c. de Epiſcop. & Cleri. l. 1.

B Ad XLIII art. qui loquitur de viduis trahentibus debitores ſuos ad Curiam ſæcularem, dixit dictus Epiſc. quod Prælati non intendebant dictum articulum, prout jacet, cum irrationabile eſſet ſuſtinere, niſi de conſuetudine ſpeciali, aut privilegio fuiſſet aliquibus Eccleſiis jus aliud acquiſitum.

C Ad XLIV art. qui loquitur de appellationibus volagiis, dixit dictus Epiſc. ſicut in XIV art. ſuperius fuit dictum.

C Ad XLV art. qui loquitur de captis in flagranti delicto Clericis & laïcis, dixit quod ſi ſint laïci qui capiantur in tali delicto, tales appellationes, de quibus fit mentio in art. ſupradicto, non eſſent per Eccleſiam admittendæ, niſi aliquibus Eccleſiis de conſuetudine, vel de privilegio eſſet jus aliud acquiſitum. Sed ſi in delicto hujuſmodi Clericus caperetur per juſtitiam ſæcularem, quia de his ad nullum poteſt, præter ad Eccleſiam, captio pertinere, Officiales poſſunt, imò debent procedere contra juſtitiam memoratam, aliàs enim privilegium Eccleſiaſticum perderetur, nec poſſunt etiam tales captiones fieri abſque ſententia excommunicationis à canone, propter hoc incurrenda.

B Ad XLVI art. qui loquitur de impoſitionibus quas Officiales faciunt laïcis ſuper uſuris, & de arreſtis corporum, dixit præfatus Epiſcopus, quod ſi talia fierent, prout in dicto articulo proponuntur, malè fieret, & Prælatis quàm plurimùm diſpliceret. Et ſi eſſet qui vellet eos in ſpeciali ſuper his informare, ipſi erant parati quæ malè acta eſſent facere corrigi, quantum ad eos pertineret. Sed ubi laïcus eſſet ſuper uſura publicè diffamatus, Officialis poteſt, & debet ad inquiſitionem contra talem diffamatum procedere. Et ſi requiſitus coram dicto Officiali contumaciter neglexerit ad oppoſita reſpondere, poteſt Officialis, donec ſufficienter reſponderit, ad arreſtum corporis procedere contra ipſum. Sed poſt reſponſionem factam debere fieri recredentiam corporis, niſi alia cauſa ſubſit rationabilis quare deberet ulterius detineri.

A Ad XLVII art. qui loquitur de captionibus Clericorum in terris
18 Baronum, dixit dictus Epiſc. quod * de jure divino, & humano, licitum eſt Prælatis, & eorum Judicibus, capere Clericos ſuos ubicumque, quia ſecundùm quòd ſuperius fuit dictum, non eſt dare locum, ubi non ſit juriſdictio ſpiritualis ſicut juriſdictio temporalis, unde talis captio Clericorum quæ eſt ſpiritualis, & de foro Eccleſiaſtico, poteſt & debet fieri per Judicem Eccleſiaſticum, & non

per alium quemcumque. Et niſi ita fieret, quod Clerici poſſent capi per Judices Eccleſiaſticos ubicumque, maleficia Clericorum remanerent impunita, cum per laïcos non poſſint capi abſque ſententia excommunicationis à canone, propter hoc incurrenda.

Ad XLVIII art. qui loquitur de laïcis capientibus Clericos qui excommunicantur, dixit * quod nulli Domino vel judici ſæculari licitum eſt in quocumque caſu Clericos capere. Quare ſi tales capientes Clericos declarentur per Judices Eccleſiaſticos ſententiam canonis incurriſſe, nulla fit injuria. Et contra illos ſpecialiter dicebat dictus Epiſc. eſſe gravius prodendum, qui Clericos, & Preſbyteros capiunt indifferenter malitiosè, ac in Dei & Eccleſiæ contumeliam & contemptum. A 19

Ad XLIX art. qui loquitur de tonſuris quæ dantur per Prælatos indignis perſonis, dixit quod ſi ita fieret, ſicut in articulo continetur, non eſſet utique ſuſtinendum, nec aliquis Prælatus vellet facere ea quæ proponuntur ibidem. Tamen in * quacumque ætate poteſt Prælatus perſonis litteratis, omni fraude & alio impedimento canonico ceſſantibus, tonſuras conferre. Sed illi qui hunc articulum fecerunt, deberent Prælatum qui talia fecit nominatim exprimere, & ipſe de facto proprio reſponderet eiſdem. Et ſi qui forſan hoc feciſſent (quod abſit) non deberet omnibus Prælatis imponi. B 20

Ad L art. qui loquitur de pœnis pecuniariis * quæ exiguntur ab excommunicatis, dixit quòd cùm ſententia excommunicationis feratur propter peccatum mortale, oportet quòd excommunicato, ſi petat abſolvi, injungatur pœna & pœnitentia pro peccato, quia non remittitur peccatum, niſi Deo & Eccleſiæ fiat condigna ſatisfactio, unde antequam mereatur abſolvi, talis excommunicatus debet ſatisfacere, pœnâ aut pecuniariâ aut etiam corporali. Et ſic in foro pœnitentiæ obſervatur ſpecialiter, quia in quibuſdam locis ſunt emendæ taxatæ, & in aliis arbitrariæ. C 21

Ad LI art. qui loquitur de hæreditagiis contentioſis poſitis ad manum laïcorum propter debitum partium, dixit quòd ſi duo ad invicem contendentes eſſent laïci, & fieret ſine fraude, & non pro impediendo Juriſdictionem Eccleſiaſticam, Prælati non proſequerentur articulum ſupradictum, niſi de conſuetudine vel privilegio aliquæ Eccleſiæ hoc haberent. Et ubi eſſent ambo Clerici, aut alter eorum, ſuperius eſt reſponſum. B

Ad LII art. qui loquitur de injuriis & gravaminibus illatis gentibus regiis per Officiales Epiſcoporum, dixit dictus Epiſcopus quòd Prælati ullo modo permitterent quòd per Officiales ſuos gentibus regis damnum laboribus, vel expenſarum, aut aliud incommodum inferretur. Nec eſt veriſimile quòd ſint vera quæ in dicto articulo proponuntur, quia ſemper Prælati habent in ſuis agibilibus ad regios C

Officiarios recurſum : tamen ſi quis vellet in ſpeciali aliquid ſuper iis declarare, Prælati parati erant que male acta eſſent facere corrigi & puniri, & paſſis injuriam debitè emendari.

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Ad LIII art. qui loquitur de hæreditagiis Clericorum poſitis propter debitum ad manum Judicis ſæcularis, dixit quòd ſi hæreditagia Clericorum ſine cauſa rationabili, aut maliriosè, aut pro impediendo Juriſdictionem Eccleſiaſticam, ponuntur ad manum Juſtitiæ ſecularis, ſpecialiter quando fit per violentiam, & de facto & ſine cauſæ cognitione, aut aliàs in caſu perſonalitatis, nulla fit injuria Dominis temporalibus ſi Eccleſia ſe ſuper iis intromittat. Nam aliàs laïci omnem Clericorum Juriſdictionem haberent, quia ubi non poſſent Clericos compellere, ipſi procederent ad captionem bonorum, & ſic quantum ad hoc, privilegium Eccleſiaſticum deperiret.

C

C 22 Ad LIV art. qui loquitur de neganda ſepultura uſurariis, dixit quod de jure, * uſurario manifeſto debet denegari Eccleſiaſtica ſepultura, quare nullam faciunt injuriam Officiales Prælatorum talibus ſepulturam denegando, maximè donec fuerit reſtitutum, vel cautio data ſufficiens de reſtituendo illud quod per tale peccatum per eos fuerat acquiſitum. Sed ſi pro exactione habenda dumtaxat falsò imponerent alicui tale crimen, & propter hoc interdicerent ei Eccleſiaſticam ſepulturam, Prælati nullo modo iſta fieri permitterent, ſi ad eorum notitiam pervenirent, nec eſt inconveniens ubi aliquis decedit uſurarius manifeſtus, ſi Eccleſiæ teneatur ſatisfacere ratione peccati manifeſtè commiſſi.

C Ad LV art. qui loquitur de reconciliatione cœmiteriorum, dixit dictus Epiſcopus, quod Prælati ad reconciliationem cœmiteriorum faciendam, cum expenſis proprüs, non tenentur; & ultra hoc poſſunt emendam exigere ratione violentiæ in cœmiterio commiſſæ, quare ſi decem libras exigunt, vel ultra quantum aſcendunt eorum expenſæ, non debet pro injuria reputari. Sed ubi ille qui violentiam commiſit, habet unde poſſit ſatisfacere de prædictis, non ſolùm ad emendam, ſed ad expenſarum reſtitutionem, & ſatisfactionem tenetur.

B Ad LVI art. qui loquitur de privilegiatis, quòd poſſint eligere Judices, & abuſus eorum, dixit quòd ſi tales quibus talia privilegia ſunt indulta eiſdem privilegiis, ſicut proponitur in dicto articulo abuterentur, Prælati nollent eos in aliquo ſuſtinere, imo eis tales abuſus immerito diſplicerent.

C Ad LVII art. qui loquitur quando laïcus citat Clericum ſuper cauſa hæreditatis coram Judice ſæculari, dixit quòd ſi ſuper actione perſonali, vel mixta, aut ſuper interdicto quod in parte perſonali exiſtit, Clericus fuerit coram Judice ſæculari vocatus, coram eo reſpondere non tenetur : ubi autem actio eſſet merè realis, de jure deberet

deberet ſuper hoc cujuſlibet conſuetudo Eccleſiæ ſervari, & ubi conſuetudo non eſſet, deberet jus ſcriptum in talibus teneri.

Ad LVIII art. qui loquitur de conjugatis Clericis mercatoribus, dixit quod niſi talis actio, ſeu petitio, veniat ex maleficio, vel delicto, Prælati nollent in talium cognitione laïcum turbare, niſi aliquibus Eccleſiis ex conſuetudine, privilegio, ſeu compoſitione jus aliud fuerit in contrarium acquiſitum. C

Ad LIX art. qui loquitur de interdicto apponendo in terra domini Regis, dixit dictus Epiſcopus quòd privilegia domini Regis vellent omnes Prælati integraliter ſervare, nec vellent aliquid facere contra ea, ſupplicantes eidem domino Regi, quòd placeret ei dictis Prælatis dum erant ad invicem, dicta privilegia exhibere, ita quòd ſuper eis poſſent certitudinaliter reſpondere. C

Ad LX art. qui loquitur de Baillivis, & præpoſitis Prælatorum qui ſunt Clerici, dixit quòd hoc licitum eſt Prælatis, tam de ratione quàm de jure, & cedit ad utilitatem Juſtitiæ, quia * jura melius ſciunt & poſſunt Juſtitiam tenere quàm laïci, qui litteras non noverunt. Hoc etiam ſæpe eis ex neceſſitate incumbit, quia non inveniunt ſæculares ad hoc ſufficientes qui velint eorum officia aſſumere, aliquoties propter timorem Dominorum temporalium, & aliquoties propter alias cauſas. C 23

Ad LXI art. qui loquitur de monitionibus quæ fiunt contra participantes cum excommunicatis in operibus faciendis, dixit dictus Epiſc. quòd hoc poſſunt, & debent fieri de jure, cum * participare cum excommunicato ſcienter ſit peccatum mortale, maximè poſt monitionem ſuper hoc ſibi factam, & hic eſt unus modus participationis operari, vel negotiari cum excommunicato. C 24

Ad LXII art. qui loquitur de illis qui citantur propter participationem, dixit quòd ſi talis citatio ad inſtantiam partis fuerit impetrata, & pars illa non poſſit contra tales citatos participationem probare, impetrator tenetur ad reſtitutionem expenſarum hujuſmodi citatorum. Præterea nunquam talis citatio conceditur, niſi talis citatus primò in generali, & ſecundò in ſpeciali fuerit monitus competenter: nè cum tali excommunicato ſcienter participare audeat: & cum hoc Officiales nunquam contra tantam perſonarum multitudinem tales citationes concedunt, niſi videant ex hoc grande periculum animarum, aut ſcandalum maximum exoriri; & ubi contra aliquos reperitur quòd ſpretâ monitione eis factâ ſuper hoc, & contra mandatum Eccleſiæ cum tali excommunicato participare præſumpſerunt, bene tenentur de jure ad ſatisfactionem Deo, & Eccleſiæ, quos propter ſuam contumaciam offenderunt, aut in pœna pecuniaria, aut in pœnitentia corporali. C

Ad LXIII art. qui loquitur de Officialibus qui faciunt jurare Ad-

vocatos nè dent conſilium contra Curiam, dixit dictus Epiſcopus;
Actes de Vincennes. Ann. 1329. quòd ſi talia fierent ſicut in dicto articulo proponuntur, Prælatis non immeritò diſpliceret: cùm debeant Officiales conſilium præſtare cuicumque in Curia litiganti, nec credunt quòd aliquis Judex ſpiritualis faceret hoc quod continet articulus ſupradictus, niſi eſſet de familiari, aut penſionario proprio, vel de alio qui teneretur eidem Judici ratione fidelitatis, aut juramenti præſtare conſueti pro aliquo honore, aut aliâ juſtâ cauſâ, adhuc tamen ubi litigans conſilium non haberet, deberet ei Curia providere.

C Ad LXIV & LXV art. qui loquuntur de executoribus, & inventariis bonorum teſtatorum, & inteſtatorum, dixit quòd, tam de jure ſcripto
25 quàm de conſuetudine * ſpeciali, Prælati ſunt executores legitimi teſtamentorum. Unde ſi executio venerit ad Prælatum, nulli facit injuriam bona inter hæredes diſtribuendo, & de eis inventaria faciendo. Et hoc idem dixit de bonis inteſtat. maximè in locis, ubi ſic de conſuetudine extitit obſervatum à tanto tempore quòd in contrarium memoria non exiſtit.

C Ad LXVI art. qui loquitur de approbationibus teſtamentorum, dixit dictus Epiſcop. quòd quando in præſentia alicujus Notarii Curiæ Archidiaconi, vel alterius minoris Judice ordinario civitatis aliquod conditur teſtamentum, quia multoties tales Notarii non ſunt magnæ autoritatis, vel ſi per aliquem Notarium Curiæ ſæcularis recipiatur hujuſmodi teſtamentum, habet conſuetudo ſpecialis plurium Eccleſiarum Regni Franciæ, & hoc etiam jura dicunt, quòd donec talia teſtamenta coram Judice principali, & ordinario, illius Diœceſis fuerint approbata, vel publicata, non adhibetur eis, nec debet fides aliqualiter adhiberi. Et ſi aliàs fieret fides, hoc eſſet in maximum populi detrimentum, quia poſſent in talibus multæ falſitates committi.

QUibus reſponſionibus ſic factis, per ſupradictum Epiſcopum fuit & petitum ex parte domini Regis quòd dictæ reſponſiones, prout dictæ fuerant, & propoſitæ, verbo tenus redigerentur, & traderentur in ſcriptis. Super quibus petitis, Prælati deliberationem invicem habuerunt diligentem, & tandem deliberaverunt inter ſe tradere loco reſponſionum prædictarum domino Regi ſchedulam infra ſcriptam in Gallico, licèt ſit in latinum tranſlata. Cujus ſchedulæ tenor ſequitur in hæc verba.

Schedula quæ tradita fuit in ſcriptis per Prælatos. ACTES DE VINCENNES.

1 SUpplicant Regiæ Majeſtati Prælati præſentes Pariſius ſe aliquo judicio minimè ſubmittendo, quòd placeat ei jura, libertates, privilegia canonica, conſuetudines, & ſaiſinas quæ & quas Eccleſiæ Gallicanæ habent, & habuerunt temporibus retroactis, eis defendere & ſervare, ſpecialiter ſuper cognitione actionum realium perſonalium, & mixtarum, necnon interdictorum, maximè inter laïcos. Ann. 1329.

2 Item, ſuper cognitione Clericorum, quando per laïcos aliqua fit eis petitio, aut quando Clerici ſuper violentia in bonis eorum illata per laïcos conqueruntur.

3 Item, ſuper cognitione contractuum initorum coram Judice ſæculari.

4 Item, quòd non impediantur, quin eorum Notarii contractus recipere valeant in quacumque parte ſuarum Diœceſum.

5 Item, quòd non impediantur ſuper inventariis faciendis de bonis defunctorum, quorum de jure, conſuetudine, vel compoſitione executores exiſtunt.

6 Item, quòd non impediantur ſuper cognitione hypotecariarum, quæ habent de conſuetudine vel de jure.

7 Item, quòd non impediantur ſuper cognitione viduarum nec pupillorum, nec ſuper bonis inteſtatorum, quantum ad eos pertinet de conſuetudine, vel de jure.

8 Item, quòd non impediantur quando in quacumque parte ſuæ Diœceſis, poſſint ſuos Officiales habere & eorum Clericos capere, & ab ipſis Clericis, necnon à laïcis emendas pecuniarias exigere debitas de conſuetudine vel de jure.

9 Item, quòd non impediantur ſuper cognitione rerum ſuratarum à perſonis Eccleſiaſticis.

10 Item, quòd tam ſuper captione quàm cognitione Clericorum non conjugatorum, & conjugatorum, eorum jura, & conſuetudines conſerventur & confirmentur eiſdem, quia vobis manifeſtè oſtenderunt quòd hæc debent fieri de jure divino & humano. (a)

11 Item, ſignificant Regiæ Majeſtati, quòd ſuper abuſibus quos aliqui conquerentes imponunt Officialibus & gentibus ſuis, dicendo quòd ipſi abutuntur imponendo laïcis crimina, ut redimant eos, & etiam emendas ac expenſas ab innocentibus exigendo, proferendoque ſententias excommunicationis pro una ſola citatione non peremptoria præcedente, ac ſuper eo quod propoſitum fuit contra ipſos Prælatos, quòd ipſi tonſuras indignis conferebant. Et quòd dicti

(a) *Hic explicit MS. codex brevioris.*

rum Officiales imponunt malitiosè laïcis pro extorsione pecuniarum
ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329. inde ab eis exigendarum, quòd ipsi sunt circa fidem suspecti, quòdque Clericos super maleficiis accusatos, etiam eis redditos, per justitiam sæcularem demittunt impunitos.

12 Item, quòd labores & expensas multis irrationabiliter inferunt prætextu participationum cum excommunicatis.

13 Item, quòd laïcis malitiosè usuras imponunt, ut redimant eos, & conjugatis, tam viris quàm mulieribus, quòd adulteria commiserunt.

14 Item, super abusibus quos dicuntur facere Procuratores eorum, ac super abusibus quos Religiosi faciunt in multis citationibus.

15 Item, super injuriis & gravaminibus quæ dicuntur Gentibus & Officiariis Regiis per eorum Officiales inferri. Item, super abusibus quos aliqui, ut dicitur, faciunt ratione privilegiorum & indultorum.

16 Item, super eo quod dicitur, quòd litigantes in Curia Ecclesiastica contra officium non inveniunt Advocatos: necnon super omnibus aliis in quibus eorum Officiales vel gentes invenirentur abusi fuisse, vel abuti, tam in prædictis quàm aliis, quæ si scirent non permitterent ullo modo, ipsi sunt parati corrigere, & facere corrigi, & emendari & pro futuris temporibus, tam per statuta provincialia & synodalia quàm per alia quæ poterunt bona remedia salubriter providere.

17 Super aliis verò articulis supplicant dicti Prælati quatenus jura Ecclesiæ, sive sint de jure, aut per privilegium, seu per compositionem, vel consuetudinem acquisita, placeat Domino Regi servare, defendere, ac etiam confirmare. Ubi autem in dictis articulis aliquid (esset) contra jus, privilegium, consuetudinem, vel compositionem, ipsi Prælati nollent ea aliqualiter sustinere.

18 Supplicantes eidem Domino Regi, ut pro Dei honore in statu in quo boni prædecessores sui tenuerunt Ecclesiam, ipse etiam teneat & defendat, nec ei faciat aliquam novitatem. Et placeat ei proclamationes, & inhibitiones factas, quòd nullus laïcus trahat alterum laïcum coram Judice Ecclesiastico revocare, quia hoc esset omnia jura Ecclesiarum tollere.

19 Et licèt in aliquibus locis, pro coloranda eorum malitia in talibus proclamationibus, seu inhibitionibus, verba quæ sequuntur apponant; videlicet quòd laïcus non trahat alterum laïcum coram Ecclesia super casibus pertinentibus ad Judices temporales, hoc est, propter jura Ecclesiæ usurpanda, quia multa pertinent ad forum laïcorum, quæ nihilominus pertinent ad forum Ecclesiasticum. Et sic jus & consuetudo tollerentur, per quæ in electione laïci est, quod possit alios laïcos in foro Ecclesiæ convenire.

20 Item, quia tales proclamationes, seu inhibitiones factæ, licèt

etiam eſſent benè generales, dant occaſionem Juriſdictionem Eccleſiaſticam omnimodè perturbandi, unde Reges Franciæ, quondam ſemper prohibuerunt tales proclamationes ſeu inhibitiones fieri, & factas faciebant penitus revocari, & ad nihilum reduci. ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

POſt hæc, die Veneris ſubſequenti, apud Vincennas venerunt Prælati coram Domino Rege ad audiendum reſponſionem ſuam, ubi dictus Dominus Petrus de Cugneriis propoſuit pro Domino Rege, ſic dicendo: Pax vobis, nolite timere, ego ſum. Et proſecutus eſt qualiter Prælati non eſſent turbati de aliquibus quæ dicta eſſent eis, quia Dominus Rex erat intentionis jura ſua ſervare Eccleſiis & Prælatis quæ habebant tam de jure quàm de conſuetudine bona & rationabili, & interſeruit inter primam & ultimam concluſionem, & probare voluit quòd cauſarum civilium non poterat ad Eccleſiam cognitio pertinere, quia talia erant temporalia, & temporalia debent pertinere ad temporales, & ſpiritualia ad ſpirituales. Et ultra rationes quas aliàs propoſuerat allegavit. 96. diſt. cum ad verum: allegavit etiam quòd propter hoc Clericis radebantur capita in ſignum ut temporalia abdicarentur ab eis. Et allegavit ad hoc. 12. qu. 2. duo ſunt genera. IV SESSIO.

Item, dicebat quòd de jure habebant Prælati cognitionem in certis caſibus in jure expreſſis. Unde iſti caſus faciebant regulam contra eos. Ad hoc allegavit de regulis juris. *Cap. 1. ff. de lega. 1. lib. Titiæ textores.*

Item, dicebat quòd ratione peccati non poterat ad Eccleſiam pertinere, quia decretalis Novit. loquebatur in facto Regis Franciæ qui ſuperiorem non habet, ſed in aliis dicebat ſecus. Tamen iſtis allegatis dixit & concluſit quòd Dominus Rex paratus erat audire informationem illorum qui vellent eum ſuper aliquibus conſuetudinibus informare, & illas conſuetudines de quibus eſſet informatus quæ eſſent bonæ, & rationabiles, faceret obſervari.

Quâ reſponſione auditâ, cùm non videretur ſufficere Prælatis, ſtatim dictus Epiſcopus Eduenſ. reſpondit pro Prælatis in modum qui ſequitur.

TRIPLICATIO EX PARTE PRÆLATORUM.

PRimò, commendans bonam reſponſionem generalem, dixit: Laudabitur Princeps populi in prudentia ſermonis ſui, Eccli. 9 cap. Et circa hoc commendavit quantum ad bonam & generalem reſponſionem Domini Regis propoſitum, & ſermonem prolatum.

Quantum verò ad alia quæ Dominus Petrus dixerat, quæ pariebant obſcuritatem, & poterant dare materiam aliis Dominis tem-

poralibus impediendi jura, & conſuetudines Eccleſiæ, & quia non erat clara reſponſio, ut videbatur Prælatis, dixit dictus Dominus Epiſcopus Eduenſis ſic:

ACTES DE VINCENNES. Ann. 1329.

Dixit mater ad filium, fili quid feciſti nobis ſic? Et proſecutus eſt admirativè, & curialiter conquerendo de reſponſione facta, & poſtea reſpondit ad ea quæ dixerat Dominus Petrus de Cugneriis.

Primò ad. id quod induxerat c. cum ad verum, dixit quòd ſuperiùs eſt reſponſum de diviſione iſta temporalium, quia poſſunt eſſe in eodem ſubjecto, ut ſuperiùs probatum eſt, nec obſtat quod dicebat idem Dominus Petrus quòd non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto, quia ea quæ ſunt diverſa, & ſunt ſub eodem genere, ut homo & aſinus, non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto, ſed ſi eſſent ſub diverſis generibus, ut albedo & dulcedo, in lacte bene poſſunt eſſe in eodem ſubjecto. Reſpondebatur quòd hoc dictum non erat verum, quia juſtitia & temperantia ſunt duæ diverſæ virtutes, & ſunt ſub eodem genere, & tamen ſunt in eodem ſubjecto. Præterea illæ diverſæ ſpecies, homo & aſinus non ſe compatiuntur aliquo modo, ſed aliæ de quibus agitur ſic.

Item, ad id quod dicebatur de abraſione capitis, quòd ubi ſunt corona & raſura, corona deſignat excellentiam & dominium, raſura ſignificat quòd non debent theſauriſare in temporalibus, ibi cor applicando, ſed temporalia debent eis ſubjici, non ipſi temporalibus. ut in d. c. duo ſunt, innuitur & probatur.

Item, ad illud quod dicebat de regula, reſpondebat dictus Epiſc. quòd regula eſt pro Eccleſia, ut ſupra per jura probatum eſt.

Item, conſuetudo facit regulam pro Eccleſia.

Item, jura ſemper excipiunt in quocumque dicto conſuetudinem, quare non obſtabat dictum ſuum.

Item, ad id quod dicebat de decretali Novit. reſpondebat dictus Epiſcopus, quòd licèt in dicta decretali, caſus fuerit in perſona Regis, tamen ibi expreſsè dicitur in textu, idem de quolibet Chriſtiano. Et licèt loquatur in Papa, idem eſt in aliis Epiſcopis in ſuis Diœceſis. 63. di. Valentianus. Quare concluſit dictus Epiſcopus quòd placeret Domino Regi magis claram & magis conſolativam reſponſionem facere Prælatis, nè ab ipſius præſentia recederent contriſtati, & nè daretur laïcis materia, jura & conſuetudines Eccleſiæ impugnare, quia de ipſius Domini Regis bona conſcientia nullatenus dubitabant. Et tunc fuit hic reſponſum ex parte Domini Regis, quòd non erat intentionis ſuæ conſuetudines Eccleſiæ de quibus ſibi conſtaret impugnare. Sic receſſerunt illâ die Prælati ab eo.

V SESSIO.

POſtmodum, die Dominicâ ſeqnenti, iterato venerunt Prælati ad Dominum Regem apud Vincennas, & propoſuit Dominus Senonen.

Ultima ſupplicatio facta per Prælatos, & ultima Reſponſio Domini Regis.

QUòd cùm Dominus Bituricen. ſignificaſſet Prælatis Dominum Regem dixiſſe quòd non timerent Prælati, quia ſuo tempore nihil perderent, & quòd defenderet eos in eorum juribus, & conſuetudinibus, quia nolebat tempore ſuo exemplum dare aliis Eccleſiam impugnandi. Quæ verba idem Dominus Rex aſſeruit ibi ſe dixiſſe; de quibus verbis dictus Dominus Senonenſ. nomine Prælatorum regratiatus eſt dicto Domino Regi. Secundò, dixit etiam idem Dominus Senonenſ. quòd quædam præconiſationes erant factæ in prejudicium Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, quas ſupplicabant revocari. Tunc Dominus Rex reſpondit de ore ſuo, quòd non erant factæ de ipſius mandato, nec aliquid ſciebat, nec eas reatas habebat. Tertiò, dixit quòd de aliquibus abuſibus de quibus temporales Domini erant conqueſti, ordinaverant Prælati taliter quòd Dominus Rex & omnes alii deberent eſſe contenti. Quartò, ſupplicavit ſibi quòd vellet eos conſolari de benigna ſua reſponſione clariori. Tunc reſpondit dictus Dominus Petrus pro Domino Rege, quòd placebat Regi, ſi Prælati emendarent ea quæ eſſent emendanda, & corrigenda, & quòd Dominus Rex expectaret hoc uſque ad Feſtum Nativitatis Domini proximò venturum, infra quod termini nihil de novo faceret. Et ſi infra dictum terminum Prælati non emendaſſent emendanda, vel corrigiſſent corrigenda, Dominus Rex apponeret tale remedium quod eſſet gratum Deo & populo. Et ſic Prælati receperunt licentiam à Domino Rege.

DISSERTATION
SUR LE SONGE
DU VERGIER (**).

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

VOus me demandez, Monſieur, ce que je penſe ſur l'Auteur du *Songe du Vergier*. C'eſt une Enigme ſi fort au-deſſus de ma portée, que j'avois réſolu de vous dire, pour toute reponſe : je ne ſuis pas Œdipe, & je n'ai point chez moi le Sphinx, comme le

Plut. in apoph. Rom.

** Il ſeroit bien difficile après cette Diſſertation, de rien propoſer ſur la même matiere, qui pût fixer les eſprits ſur le véritable Auteur du Songe du Vergier. On en ſera toujours vraiſemblablement aux conjectures, & dans ce cas, tout ce qu'on peut faire de mieux, c'eſt d'en fournir ſur leſquelles un Lecteur puiſſe ſe livrer avec moins d'incertitude : ce n'eſt auſſi que dans ce ſens que nous donnons ici les obſervations de M. l'Abbé de Targny, interées par M. Heriſſant dans la reponſe dont il nous favoriſa, & rappellée dans notre Preface. Nous n'y ajouterons rien, ou que peu de choſe. Voici d'abord la lettre que nous eumes l'honneur d'écrire de Lyon, le 30 Juillet 1768, à cet eſtimable Juriſconſulte ; elle donnera au Public quelqu'idée avantageuſe de nos ſoins pour ſon ſervice.

MONSIEUR,

„ JE viens me recommander à votre „ zele pour le bien public. L'illuſtre „ Editeur de la Bibliotheque hiſtorique „ du P. le Long, nous a fait part des „ ſecours que vous lui aviez prêtes dans „ ſes immenſes recherches, ça été de „ ſa part une juſtice, qui, ſans lui rien „ faire perdre de notre admiration pour „ ſes talents, ne fait qu'augmenter notre „ eſtime pour les qualités de ſon cœur. „ Il nous apprend dans ſon 1er. volume „ pag. 471, n°. 6997, pag. 476, n°. „ 7055 d'une part, que *M. Prevot, fameux Avocat, mort en 1753, a laiſſé à la Bibliotheque de l'ordre des Avocats de Paris, des obſervations manuſcrites ſur cette nouvelle édition* „ (des Libertés de l'Egliſe Gallicane „ 1731,) *avec les titres d'un grand nombre de pieces qui y manquent. Les remarques critiques ſont fort courtes & roulent ſur les notes de M. Brunet.*

„ En ſecond lieu, qu'il y a, dans la „ Bibliotheque du Roi, un exemplaire „ du Songe du Vergier, avec des notes „ de M. l'Abbé de Targny.

„ Tout occupé de l'impreſſion d'un „ ouvrage conſidérable ſur les Libertés „ de l'Egliſe Gallicane, je n'ai que le „ déſir de le rendre toujours plus utile „ au Public. J'ignorois ces deux cir„ conſtances & je profite de la déco„ verte : vous voyez à quelle fin ! Je „ m'adreſſe donc à vous, Monſieur, & „ vous voudrez bien m'en excuſer ; „ premiérement pour ſavoir s'il eſt poſ„ ſible d'avoir ces notes de Mrs. Prevot

diſoit

diſoit Ciceron, en raillant l'Avocat Hortenſius. Neanmoins j'ai cru qu'il étoit plus à propos de vous faire connoître quelles ſont mes raiſons de douter, ou plutôt de ne pas croire que l'ouvrage ſoit de Philippe de Maizieres, comme on le penſe le plus communément.

„ & Targny, par quelle voie, par „ quels moyens! Le motif d'une pa„ reille grace me ſemble la rendre en „ quelque ſorte néceſſaire, & j'aime à „ croire que Mrs. les Avocats vos Con„ freres, ſe feront un plaiſir de me „ laiſſer prendre une copie des notes „ de M. Prevot, pour en faire un „ uſage qu'on devroit peut-être preve„ nir; car je ne penſe pas que de long„ temps on ait la même occaſion que je „ fourmis, pour les employer à l'avantage „ du Public & du Barreau..... A „ ces conſidérations votre zele ſe rani„ mera & vous coopererez à mes efforts „ qui en ſeront bien plus heureux. Si „ donc, Monſieur, ſans avoir l'honneur „ de vous connoître, j'oſois vous prier „ de voir M. le Bâtonnier de votre ordre, „ & le Bibliothécaire du Roi pour ces „ deux objets, ces demarches géné„ reuſes m'aſſureroient du ſuccès, & „ le Public vous en remercieroit bien „ plus dignement que je ne ſaurois le „ faire. Je laiſſe le tout à votre ſageſſe, „ éclairée par les plus vaſtes connoiſ„ ſances, eſt j'ai l'honneur d'être avec „ une parfaite eſtime,

MONSIEUR, &c.

Lyon, le 30 Juillet 1768.

RÉPONSE.

MONSIEUR,

„ Quoique je n'aye pas eu l'honneur „ de repondre plutôt à votre lettre du „ 30 Juillet dernier, ne doutez pas, je „ vous prie, de mon empreſſement à „ ſeconder, autant qu'il eſt en moi, „ votre zele & votre entrepriſe. L'union „ qui doit regner entre les Citoyens de „ la République des Lettres, les en„ gage à s'aider mutuellement, ſouvent „ même ſans ſe connoître. Mais vous „ n'étiez pas, Monſieur, dans le cas „ d'être ſervi comme inconnu; les pei„ nes que j'ai pu prendre dans cette „ occaſion, ſont, de ma part, un foible „ remerciment pour les avantages que „ j'ai déjà retirés de votre Dictionnaire „ Canonique.

„ Dès le moment où j'ai reçu votre „ lettre, je me ſuis adreſſé à M. Cap„ peronnier, Garde de la Bibliotheque „ du Roi, & à M. Drouet qui eſt à la „ tête de celle des Avocats. Ces deux „ Savants, dont j'ai l'avantage d'être „ connu, m'ont communiqué ce que „ je demandois avec cette politeſſe „ généreuſe qui les diſtingue l'un & „ l'autre. Vous trouverez ci-joint une „ copie que j'ai fait faire ſur le champ, „ des notes de M. Prevot, au ſujet de „ la nouvelle édition des Libertés en „ 1731; cette tranſcription ſeule à re„ tardé ma reponſe. M. Drouet m'a „ fait voir auſſi, parmi les manuſcrits „ de M. Prevot, deux morceaux que „ je n'ai point fait copier, mais dont „ j'ai l'honneur de vous donner avis. „ Ce ſont 1°. pluſieurs pieces extrai„ tes des regiſtres des Parlements, „ dont le but eſt de montrer que l'au„ torité de ces Cours ſupérieures a „ toujours concouru dans les affaires de „ police eccleſiaſtique, principalement „ dans ce qui regarde la reformation „ des Monaſteres. 2°. Une comparai„ ſon de l'édition des preuves des Li„ bertés de 1639, reimprimée à Rouen „ en 1651, avec celle qui fut faite à „ Paris dans la même année 1651 avec „ privilege. (Voyez notre Preface.) „ Quant aux notes de M. l'Abbé de „ Targny, la moiſſon ne ſera pas auſſi „ abondante que vous pouvez l'eſpérer. „ C'eſt d'après le Catalogue de la Bi„ bliotheque du Roi, art. Juriſprudence, „ qu'on en a parlé dans la nouvelle „ édition du P. le Long. Dans l'examen „ que j'ai fait de ce livre, je n'ai trouvé

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

D'abord, pour vous mettre exactement au fait de tout ce qui a été dit touchant l'Auteur de cet ouvrage, j'ai en main un fragment d'une Lettre de feu M. de la Monnoye ; du moins cet Ecrit reſſent ſon ſtyle & ſon érudition. Vous me premettrez de l'inférer ici tout entier.

„ aucune note ſur le texte même du „ Songe du Vergier. Mais les feuillets „ volants que l'on met ordinairement „ au commencement & à la fin des „ livres, ſont dans celui-ci chargés de „ remarques curieuſes ſur l'Auteur de „ ce Songe fameux. Cette queſtion, „ comme vous ſavez, Monſieur, n'eſt „ pas encore bien decidée. M. Brunet (Auteur de cette diſſertation “) donne cet ouvrage à J. de Vertu, Sécretaire de Philippe le Bel, M. Lancelot à Raoul de Preſles, d'autres „ à Philippe de Maizieres, quelques „ uns à Charles de Louviers ; M. l'Abbé Ladvocat, ſans y penſer, l'a attribué à ces trois derniers dans differens articles de ſon Dictionnaire ; je „ ne ſai ſi les remarques de l'exemplaire dont je parle, ne termineront „ pas ce procès Bibliographique en faveur de Charles de Louviers.

„ Voici du moins ce qu'on lit à ce ſujet „ ſur une des pages blanches de la fin „ de cet exemplaire.

„ *In Autographo exemplari quod „ quondam fuit in Bibliothecâ Senonenſis Eccleſiæ, ſub finem ita ſcriptum erat.*

„ *Anno Domini* MCCCLXXVI, „ *die decimâ ſextâ menſis Maii, quâ „ etiam die illuſtriſſimus Princeps Rex „ Franciæ, duobus annis revolutis, interagentes in rebus domûs ſuæ, & „ in Conſiliarium me quamvis indignum motu proprio duxit eligendum.*

CAROLUS DE LOUVIERS.

„ Cette note latine eſt écrite de la „ main de Jacques Taveau, Avocat de „ Sens, mort en 1624. L'exemplaire „ de l'Abbé de Targny lui avoit appartenu ; M. de Targny frappé de la „ lecture de cette note, a écrit au-deſſous: „ ce témoignage eſt très-important ; „ outre qu'il ne laiſſe plus de doute ſur „ le véritable Auteur d'un ouvrage auſſi „ conſidérable, il peut encore ſervir à „ déterminer en quelle langue il a été „ premiérement écrit.

„ On trouve enſuite une citation de „ Gabriel Naudé, qui, dans ſon addition à l'hiſtoire de Louis XI, attribue „ auſſi le Songe du Vergier à Charles „ de Louviers ; une autre de Melchior „ Goldaſt, qui dit que l'Auteur eſt „ Philippe de Maizieres, enfin une „ troiſiéme de Duverdier, qui déclare „ de bonne-foi qu'il ne connoît pas „ l'Auteur de ce Songe, & qui ſe borne à en citer trois éditions. En parlant de la ſeconde, qui eſt celle de „ Galliot Dupré en 1516, il dit que „ le Songe du Vergier a été tranſlaté „ de François en Latin ; ce qui montre, „ ajoute l'Abbé de Targny, en ſe contredisant un peu, que l'original de „ ce traité eſt François. On lit enſuite, „ toujours de l'écriture de M. de Targny, que l'édition Françoiſe & originale de 1491 ſe trouve rarement. (Elle eſt imprimée dans le recueil des preuves, édition de 1731, & c'eſt ſur cet exemplaire qu'ont été étendus les Sommaires ſuivans en forme d'analyſe.)

„ La page ſuivante offre un nouveau „ témoignage en faveur de Charles de „ Louviers. C'eſt un paſſage de Jacques Leſchaſſier, Avocat célébre au „ Parlement de Paris, qui s'exprime „ ainſi, page 336 de ſes œuvres imprimées en 1649 in-4°. *& n'agueres „ on a touché au livre du Songe du Vergier, fait par Charles de Louviers, „ Conſeiller en la Cour, qui le dédia „ au Roi Charles V, ores que ce livre „ eut été imprimé en latin à Paris, par „ Arrêt du Parlement du 27 de Mai „ 1516.* „ (Mezerai, dans ſes Mémoires hiſtoriques & critiques, édition d'Amſterdam 1753, page 77, dit auſſi

FRAGMENT D'UNE LETTRE DE M. DE LA MONNOYE.

Le Songe du Vergier a toujours été fort eſtimé, comme on le peut voir par le grand nombre d'Auteurs qui l'ont cité avec éloge ; auſſi lui a-t-on donné le nom d'*Aureus de utraque poteſtate Libellus*, dans l'édition latine. Cependant aucun de ces Auteurs ne nous a pû

que *le Songe du Vergier fut fait par Charles de Louviers, Conſeiller en Parlement, qui le dédia à Charles VII pour Charles V.* Mais il eſt aiſé de reconnoître que ce qu'a dit Mezerai en cet endroit, touchant les Libertés de l'Egliſe Gallicane, n'eſt qu'un extrait des diſcours du même Leſchaſſier, & par conſéquent ſon opinion ſur l'Auteur du Songe du Vergier, peut être enviſagée comme une copie de ſon original.)

„ De cette remarque on paſſe à quel-
„ ques obſervations ſur la mépriſe de
„ Goldaſt, qui a publié le *Somnium*
„ *viridarii* ſous le nom de Philotheus
„ Achillinus. M. Lancelot à montré,
„ comme vous ſavez, que c'eſt un Poëte
„ Italien, dont Goldaſt a fait un Cano-
„ niſte. M. de Targny dit auſſi : il y a
„ bien de l'apparence que ce n'eſt là
„ qu'un nom ſuppoſé, à moins qu'on
„ ne veuille dire que cet Achillinus eſt
„ l'Auteur de la traduction latine du
„ Songe. Suit une petite diſcuſſion ſur
„ pluſieurs Auteurs Italiens, qui ont
„ porté le nom d'Achillini. „ (Mais voyez ce que dit ici M. Brunet de ce *Philotheus Achillinus.*)

„ Toutes les remarques que je viens
„ de tranſcrire, ſont celles qu'on lit à la
„ fin de l'exemplaire. Sur les feuillets
„ du commencement, on voit une
„ courte notice d'un manuſcrit de ce
„ Songe qui eſt à la Bibliotheque du
„ Roi. Cette copie fut faite pour le
„ Comte d'Angoulême en 1452, par
„ un Ecrivain de la Rochelle, qui n'a
„ manqué d'y joindre un aſſez long
„ *Proverbe* en vers, ou plutôt en lignes
„ rimées, telles qu'on en faiſoit dans
„ l'enfance de la Poéſie Françoiſe. Aprés
„ avoir raporté ce morceau tout entier,
„ M. de Targny renvoit au teſtamen-
„ de Jean de Melun, dit Clopinel, dans
„ lequel il eſt traité des mêmes matieres
„ que dans le Songe du Vergier.

„ Voilà, Monſieur, tout ce que j'ai
„ pu tirer de plus curieux de ces notes
„ de M. l'Abbé de Targny. Elles ne
„ ſont pas à négliger, comme vous
„ voyez ; mais ſi vous ne croyez pas
„ devoir faire uſage de cette lettre,
„ ſoyez du moins perſuadé de mon zele
„ à vous ſervir, & de l'empreſſement
„ que j'aurai toujours de vous renou-
„ veller les ſentiments ſinceres, avec
„ leſquels je ſuis, MONSIEUR, &c. . .

A Paris, le 13 Août 1768.

Du reſte M. Brunet nous apprend en ſa Diſſertation, que le Songe du Vergier fut compoſé vers l'an 1370, ou 1374, temps de la naiſſance du Schiſme qui s'éleva dans l'Egliſe entre Urbain VI & Clement VII, & qui, ſuivant Millet-tot, en ſon traité du délit commun, fut la cauſe de ce dialogue. Aparemment parce que, frappés alors des prétentions des Papes ſur les Couronnes des Rois, ou des fâcheux effets qu'elles avoient eu en divers Etats, on voulut en aſſurer l'indépendance contre les cenſures de celui des deux Papes dont on négligeroit l'obédience. Cependant il eſt beaucoup parlé dans cet ouvrage de l'exemption des perſonnes & des biens des Eccleſiaſtiques, de la Juriſdiction, des Privileges & même des Mœurs du Clergé en général ; ce qui me feroit plutôt penſer que cette diſcuſſion, faite quarante ans aprés les plaintes de Cugnieres, dont la fin du ſecond livre n'eſt, pour ainſi dire, que la copie, fut néceſſitée

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

apprendre le nom de celui qui l'a compoſé. Papire Maſſon & du Verdier ont avoué qu'ils l'ignoroient. Le premier dans ſes Annales „ de France, dit: „ *Editus eſt, Carolo Rege, à neſcio quo Libellus „ de Regia & Pontificia poteſtate, cui titulus, Somnium Viridarii.* „ „ Le Vergier, dit le ſecond, eſt un ancien Auteur François, qui „ ne s'eſt voulu nommer, a écrit un Traité dedié au Roi de France „ Charles le Quint, & imprimé à Paris par Jacques Maillet en l'an „ 1491, & depuis a été tranſlaté de françois en latin, & imprimé à „ Paris *in folio* 1516, par Galiot du Pre, & encore réimprimé en „ françois par Jean Petit, *in folio* 1603.„ Il ſemble que du Verdier ait mis *le Vergier* pour un nom propre ſous lequel l'Auteur auroit voulu ſe déguiſer, faute que l'on attribue auſſi à l'Index *Expurgandorum* de l'an 1564 qui à la Lettre V met *Viridarii ſomnium de poteſtate Papæ.*

Avant de quitter ce paſſage de du Verdier, il eſt bon de remarquer une autre faute qu'a fait Bergoldenſis (*a*) dans ſa premiere

(*a*) C'eſt un nom ſuppoſé pour Philip. Andreas Ældemburger.

à peu près par les mêmes cauſes, & étendue aux principes ſur leſquels on fondoit la puiſſance du Pape, lequel entroit en ce temps là dans les affaires temporelles des Princes, & ſur un ton qu'on peut voir aux chap. 143 & ſuiv. du premier livre.

Au ſurplus, il n'eſt point traité de l'infaillibilité du Pape dans le Songe du Vergier, parce qu'au temps de ſa compoſition, on n'y penſoit point. Ce n'a été d'abord que pendant le ſchiſme d'Avignon, que la neceſſité fit agiter la queſtion de ſavoir, ſi le Concile étoit au-deſſus du Pape. Elle fut décidée par le Concile Œcumenique de Conſtance, dans les termes qu'on peut voir ſous l'art. 40 des Lib. au nouv. Comment. Les mêmes décrets furent confirmés & de nouveau mis en pratique par le Concile de Bâle; notre Aſſemblée de Bourges les adopta; ils ſont écrits dans la Pragmatique, & nos Docteurs François, dont nous ne citerons que M. Boſſuet, ſont parvenus à démontrer qu'ils n'ont rien que de conforme aux SS. Canons, & à l'ancienne tradition de l'Egliſe de France. Les Ultramontains ont toujours conſtamment ſoutenu le contraire, & n'ayant qu'un pas à faire pour ſoutenir également l'infaillibilité du Pape dans toutes ſes déciſions en matiere de religion, (ce qui n'eſt, ſuivant M. de Tournai, dont nous avons raporté les paroles ſous ledit art. 40 au nouv. Comment. qu'une ſuite néceſſaire de la premiere prétention ſur la ſupériorité du Pontife.) Ils la propoſerent au commencement du ſeizieme ſiecle, ſous le Pape Jules II. Quel temps! quelle circonſtance! à en juger par les articles de l'Aſſemblée de Tours, rapportés ſous l'art. 15 des Lib. au nouv. Comment. Et voilà donc pourquoi l'on ne trouve rien ſur cette matiere, non-ſeulement dans le Songe du Vergier, mais dans aucun des actes qui l'ont precedé. Ce n'eſt que dans ceux qui l'ont ſuivi & bien long-temps après, qu'on voit & la queſtion de la ſupériorité du Pape, & celle de ſon infaillibilité, traitées avec tout le detail & l'étendue qu'elles meritent. La Magiſtrature & le Clergé de France ſemblent avoir eu ſur ces grands objets, des lumieres & un zele inſpiré. Rien ne reſiſte auſſi à leurs raiſonnemens & à leurs preuves, qu'un fâcheux prejugé d'éducation, mêlé preſque toujours ſur ces matieres, de ſentimens timides de conſcience, & quelquefois auſſi de vues d'intérêt ou d'amour-propre. Voyez les Commentaires de M. Dupui, ſur les art. 40 & 72 des Libertés.

Digitized by Google

édition du *Notitia imperii ſive diſcurſus*, &c. après Schookius *de ſcdit. l. 3 c. 23*, où il dit que l'Empereur Charles V avoit fait imprimer, pour favoriſer la Religion Proteſtante, le Livre du Songe du Vergier. Il a corrigé cette faute groſſiere dans ſa ſeconde édition.

Charles du Moulin peut auſſi être mis au nombre de ceux qui ont avoué qu'ils ignoroient l'Auteur du Songe, puiſqu'il dit dans ſon Commentaire ſur l'Edit de Henri II contre les petites Dates : " *Carolus Quintus ſapiens vocatus, contra invaleſcentes ambitiones,.. „ Romanor. Pont. Viros eruditos alebat, & componi fecit Dialogum „ utriuſque Poteſtatis cui titulus Somnium viridarii* „. Matth. Flaccius Illyricus cite cet endroit de Du Moulin dans ſon *Catalogus Teſtium Veritatis*.

L'Abbé Lenglet étoit apparemment mieux inſtruit que tous ceux que je viens de citer, quoique plus éloigné du tems de l'Auteur du Songe, quand il a décidé hardiment en ces termes : „ Le Songe du Vergier, *in folio*, Paris, 1491, fut fait par Philippes de „ Maizieres „ Miniſtre d'Etat du Roi Charles V. L'Edition françoiſe eſt très-rare, „ &c. „ Il croit même la choſe ſi inconteſtable, qu'il n'en apporte pas la moindre preuve.

Baillet, que je ne cite que ſur le rapport de Placcius, ne l'ayant pas ici, après avoir rapporté les differentes opinions qui attribuent le Songe du Vergier à Alain Chartier, Raoul de Praelles, Oreſme le Fèvre, Guillaume de Dormans, Philippes de Maizieres, en produit une nouvelle, qui le donne à Jean Deſmarez & Charles de Louviers conjointement ; mais il rejette ce ſentiment également comme les autres ; ainſi on peut encore le compter parmi ceux qui ont avoué qu'ils ignoroient l'Auteur du Songe.

Monſieur du Pin n'a certainement jamais vû le Songe du Vergier en françois ; autrement il n'auroit pas dit que ce Livre eſt en forme de Dialogue entre un Clerc & un Soldat ; il y auroit lû *le Clerc & le Chevalier* qui a été rendu par *Miles*. Il paroit ſuppoſer au même endroit que ce Livre a d'abord été fait en latin, ce qui peut-être n'eſt pas ſans fondement, puiſque dans le manuſcrit de ſaint Sulpice de Bourges, qui a été écrit avant l'an 1468, comme on le verra dans la ſuite, on trouve ecrit à la fin : *ci finit la table du ſecond livre du Songe ... alio nomine vocatur diſputatio inter Clericum & Militem*, ce qui ſuppoſe que dès avant 1468, ce Livre avoit un nom Latin. Cependant on croit communément qu'il a été d'abord écrit en françois. M. du Pin ajoûte que quelques-uns attribuent ce Livre à Philippe de Maizieres, & conclut par ces mots : „ Quoiqu'il en ſoit, ce „ Traité eſt plein d'érudition, &c. Ce qui doit encore le faire ranger parmi ceux qui ont avoué qu'ils en ignoroient l'Auteur.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

Goldaſt, que la plûpart de ceux qui ſont venus après lui, comme Deckher & Wharton, ont copié, avance comme une conjecture, que ce pourroit bien être Philippes de Maizieres qui ſeroit l'Auteur du Songe. Placcius appuye auſſi ce ſentiment qui n'eſt fondé que ſur ce que du Verdier parle d'un Livre appellé: *Le Songe du vieil Pelerin adreſſant au Blanc Faulcon, ayant bec & pieds dorez*, qu'il attribue à Philippes de Maizieres. Mais du Verdier ne parle point que ce Songe du vieil Pelerin fût un ouvrage de Philippes de Maizieres: il ne nous aprend point non plus de quoi traitoit ce Songe: on ne peut donc pas aſſûrer que ce ſoit le même que le Songe du Vergier. Auſſi Goldaſt appuye-t-il ſi peu ſur cette conjecture, qu'immediatement auparavant il avoit paru incliner pour Guillaume de Dormans. „ *A Dormantio nomen non videtur alludere, nam is dormiens hoc ſibi ſomnium finxit.* Depuis il s'eſt declaré pour Alain Chartier, *de Regno Bohem.* l. 3 c. 13 p. 355, au rapport de Decker *de ſcriptis à Deſpotis*, p. 102 & 103. Enfin Joannes Nevizanus, *Sylva Nupt. l. 1. c. 1. n. 9.* appelle l'Auteur du Songe du Vergier *Philoteus Achillinus*: ce nom ſe trouve à la tête de l'édition latine, & il pourroit bien ſervir à découvrir le veritable nom, „ *ſi quid conjecturis fidendum*, pour me ſervir des termes de Goldaſt: je vais donc propoſer les miennes à mon tour.

J'ai trouvé dans l'Abbaye de S. Sulpice de Bourges, un manuſcrit du Songe Vergier; c'eſt dommage que la premiere page y manque, peut-être portoit-elle en tête le vrai nom de l'Auteur; je crois du moins l'avoir trouvé à la fin de la Table. Celle du premier livre finit par ces mots écrits de la même main: *Cy finit la Table du premier Livre du Songe du Vergier*; & on lit ceux-ci, auſſi de la même main, à la fin de celle du ſecond: " Cy finiſt la Table du ſecond Livre du Songe de Vertus, *alio nomine vocatur „ diſputatio inter Clericum & Militem.* „ Sur le plat du Livre en dehors, on lit auſſi ces mots: „ *Le Livre du Songe de Vertus, premier & ſecond Livre*; „ mais ils ſont d'une autre main que le manuſcrit. Le nom de Vertus eſt un nom illuſtre, & connu depuis long-temps en France; mais il me ſuffit de remarquer ici qu'il y a une charte de Louis Hutin de l'an 1316, au bas de laquelle ont ſigné R. d'Artois le Conneſtable, &c. de Vertu: ce dernier n'a peut-être ſigné que comme Secretaire; car en ce temps-là les Rois ne faiſoient plus ſigner leurs Chanceliers, ce qui conviendroit à la qualité de *Votre humble Ecrivin*, que prend l'Auteur du Songe en parlant à Charles V.

Il eſt vrai que ce J. de Vertu auroit dû être fort vieux en 1364 ou 1370 que l'on croit que le Songe a été écrit; mais le même inconvenient ſe trouve dans le ſentiment qui l'attribue à Philippes de

Maizieres, ſur le paſſage de du Verdier, en ſuppoſant que le Songe du Vergier eſt le même que le Songe du viel Pelerin ; *ab ipſo jam decrepito ſene compoſitum*, dit Goldaſt. Je dis plus, J. de Vertu pouvoit en 1364 que Charles V a commencé de regner, n'être pas ſi décrepit. M. de Maurepas Secretaire d'Etat en 1718, comme il y a de l'apparence que J. de Vertu l'étoit en 1316, ſera-t-il décrepit en 1764 ou 1766? Ou ne ſera-t-il pas plutôt en l'âge le plus propre pour compoſer un Ouvrage d'érudition? Enfin Jean de Vertu ne peut-il pas avoir compoſé ſon Ouvrage avant l'an 1364 & ne l'avoir publié que quand le Roi ſouhaita qu'on écrivît ſur cette matiere? Enfin il ſemble que le nom de *Philoteus Achillinus*, n'eſt qu'une traduction de celui de Jean de Vertu. S. Jean étoit le Diſciple bien aimé du Sauveur du monde. On pouvoit donc à juſte titre l'appeller Philotée ou ami de Dieu. D'un autre côté *Virtus* en latin, & *Vertu* en françois, eſt la même choſe que Bravoure, Courage, Vigueur. Corneille a dit :

Pour commettre un grand crime, il faut de la Vertu,

c'eſt-à-dire, du courage, de la reſolution. Achilles ayant donc toujours paſſé pour le plus brave des Grecs, lorſqu'on a voulu marquer un homme de grand cœur, on a dit en latin comme en françois, que c'étoit un Achille. Il n'en faut pas davantage pour faire comprendre que J. de Vertu a pu ſe déguiſer ou être déguiſé par ſon traducteur ſous le nom de Philoteus Achillinus. C'eſt ainſi qu'Auguſte, Duc de Brunſwick & de Lunebourg, s'eſt deguiſé ſous le nom de Guſtavus Selenus, venant de σελήνη la Lune ; pour n'en pas rapporter une infinité d'autres exemples, ſur-tout des Sçavans du XVI ſiecle, qui prenoient preſque tous des noms grecs. Giovan Vittorio Roſſi, ſe faiſoit nommer Janus Nicius Erythræus, Melanchton, &c.

V. le Dict. de R. Etienne, & celui de Fabri. *V.* le Dict. de l'Acad. celui de Trevoux, de Furetiere, &c.

V. A. Gell. l. 2. c. 11. Plin. l. 7. c. 28. Valere Max. l. 3. ch. 1. n. 1. Plaute dans le Miles Glorioſus, act. 1. ſc 1.

J'ai dit que l'Auteur du Songe s'étoit déguiſé lui-même, ou avoit été déguiſé par ſon Traducteur; car il n'eſt point hors d'apparence, comme je l'ai remarqué plus haut, que le Songe ait d'abord été compoſé en Latin, ou du moins traduit en cette Langue, preſque auſſi-tôt qu'il a été fait. Ce Livre eſt fait contre la trop grande puiſſance que les Papes s'arrogent, juſqu'à ſe vouloir rendre maîtres du temporel des Rois : il convenoit donc qu'il fût écrit en une langue qui fût entendue du Pape & de toute ſa Cour ; & ces mots qui ſe trouvent à la fin du manuſcrit de Bourges : *alio nomine vocatur diſputatio inter Clericum & Militem*, font connoître que le Songe étoit déja connu ſous ce non latin autant que par ſon titre françois, ou peut-être même davantage ; car ces paroles ne paroiſſent y être miſes que comme une explication de celles-ci : " Cy finit la Table

du ſecond Livre du Songe de Vertu, „ qui les précedent. Si le Traducteur ignoroit ſon nom, il n'a pas dû en inventer un en l'air, qui ne donne aucun nouveau relief à l'ouvrage; & s'il l'a ſçu, il n'a pas dû le cacher après la mort de l'Auteur, qui ne craignoit plus rien de la Cour de Rome, contre les entrepriſes de laquelle il avoit écrit. On a donc tout lieu de croire que c'eſt le veritable Auteur lui-même, qui s'eſt deguiſé de ſon vivant ſous le nom de *Philoteus Achillinus*, qui paroît fort revenir à Jean de Vertu, voilà, Monſieur, ce que jai trouvé au ſujet du Songe du Vergier, & que je n'ai eu le temps que de coucher bruſquement ſur le papier ſans ordre: peut-être qu'un jour à venir nous découvrirons quelque choſe de plus poſitif, que nous tâcherons de faire valoir de notre mieux.

Vous avez pû voir, Monſieur, par les doutes & les incertitudes où tant de Sçavans du premier ordre ſe ſont trouvés ſur cette matiere, s'il eſt aiſé d'y prendre un parti. Les premiers qui ayent oſé le faire, ſe ſont déterminés pour Philippe de Maizieres, uniquement, parce que du Verdier leur avoit appris que ce Grand Miniſtre avoit compoſé un Songe, & qu'ils ont cru que le Songe du vieil Pelerin, dont parle Du Verdier, & le Songe du Vergier, ſoient le même Ouvrage. J'ai lû l'un & l'autre, & la difference infinie que j'y trouve, me fait croire que le Songe du Vergier n'a pû être compoſé par l'Auteur du Songe du vieil Pelerin, qui certainement eſt Philippe de Maizieres. Il ne me reſte, pour vous en convaincre, qu'à vous rendre compte de ce dernier Ouvrage, que perſonne n'a vû imprimé.

J'ay conferé exactement tout ce que j'aurai l'honneur de vous en dire avec le manuſcrit Original, qui ſe trouve dans la Bibliotheque des RR. PP. Celeſtins de Paris, où Philippe de Maizieres ſe retira, & finit ſes jours dans la retraite & dans la penitence. Ce manuſcrit eſt un gros *in fol.* écrit tant ſur papier que ſur velin. Il a pour titre: *Cy eſt le Livre appellé Songe du vieil Pelerin addreſſant au Blanc Faucon a bec & piez dorez, fait par Meſſire Phelippe de Maizieres, en ſon eſtre, Chevalier, Chancelier de Chippre.*

On lit au dernier feuillet, d'une autre main que le corps de l'Ouvrage, que le Livre a été compoſé environ l'an 1397, & que le volume a été écrit, ſans doute ſur la minute originale de l'Auteur, l'an 1471, par l'ordre du P. Guillaume Roumain Prieur.

L'Auteur dans cet Ouvrage ſe propoſe de donner des avis pour la reformation des Etats Chrétiens, pour celle de la France en particulier, & pour l'inſtruction du jeune Roi Charles VI, tant ſur ce qui concerne la Religion, que le gouvernement de l'Etat.

Vous

Vous voyez, par cette ſimple expoſition, que ces deux Songes ſont deux Ouvrages differents. Le Songe du Vergier eſt dedié au Roi *Charle le Quint*. Le Songe du Pelerin eſt fait principalement pour l'inſtruction du Roi Charles VI. L'un a été compoſé pendant le regne du Pere, qui mourut le 16 Septembre 1380, l'autre pendant le regne & la minorité du Fils. Celui-là a pour objet unique le fond des diſputes qui ſe trouvoient entre les Magiſtrats & les Juges de Cour d'Egliſe, touchant les entrepriſes de Juriſdiction qu'ils ſe reprochoient les uns aux autres. Celui-ci a des vûes ; la Reformation de tous les Ordres de l'Etat, l'abbréviation de la procédure, la diſcipline militaire, le gouvernement ; tout eſt, pour ainſi dire, de ſa compétence. Son Auteur embraſſe tout. En un mot le premier Songeur n'a penſé qu'à une choſe ; & il n'y a preſque point de pays, & preſque point de ſujets qui ne repaſſent à l'imagination du ſecond ; voici quel eſt ſon Songe.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

Pénétré de la parabole des talens que J. C. propoſe dans l'Evangile, & de cet ordre du Pere de famille : *Negotiamini dum venio*, il conçoit un grand déſir de prêter à une ſainte uſure, & faire profiter ſes deux *béſans* ; c'eſt ainſi qu'il appelle ſes deux talens, qui ſont, comme S. Grégoire l'explique, l'entendement & l'œuvre. Il veut principalement *devenir marchand & les marchander*, ce ſont ſes termes, *à un Faucon Pelerin blanc au bec & piez dorez, qu'il a nourri & aprivoiſé, duquel il a eté premier Fauconier. Ceſtuy Faucon blanc ..... auleune fois eſt appellé le beau jour Chreſtien, fils du grand maître de Eaues & Forêts ; & aultres fois fils du Seigneur du grand parc des blanches fleurs dorées ..... Emprez duquel le vieil & très-Saige Faucon, Pere du blanc Faucon, avoit laiſſé avoler ledit pauvre Pelerin, & s'en étoit éloigné pour une Dame gracieuſe maîtreſſe, ſolitude appellée, qu'il avoit prince à Epouſe ..... Et pour finablement introduire le blanc Faucon à bien & ſagement vouler & enſeigner auſſy au jeune Cerf voulant.* *

(*) Le blanc Faucon & le Cerf volant. C'eſt toûjours Charles VI, ſelon la clef qu'en donne l'Auteur. On ſait que ce prince prit un Cerf qui avoit un collier où ces mots étoient écrits : *hoc me Cæſar donavit*, & que cette avanture lui fit prendre un Cerf volant pour deviſe.

Dans les reflexions que ce déſir lui occaſionne, il s'endort, & ſe trouve miraculeuſement introduit dans une Chapelle de la Vierge. Une Dame vénérable, ornée de riches atours, ſoûtenue par deux filles comme Eſther, s'appuye ſur l'Autel, ſe fait connoître pour la *Providence divine*, ſoûtenue à droite par *amoureuſe Pitié*, & à gauche par *inflexible Equité*. Elle lui [illegible] *Charité* & ſa ſœur *Sapience* ont abandonné le monde, parce que les *faulx Alquemiſtes de toutes generations, & ſpecialement de Chrêtienté, refuſerent les bons béſans* qu'elles leur préſentoient, & qu'ils s'en forgerent de faux, qu'avec elles partirent *Verité*, & trois Sœurs, *Paix*, *Miſericorde* & *Juſtice*. Que pour préſenter un *béſant* de bon alloi, il doit aller trouver les *trois Roynes de la vraye alquemie*, & s'en faire accompagner dans ſon pelerinage.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

Tel eſt le précis du prologue qui précéde les trois Livres qui forment la diſtribution de cet Ouvrage.

Dans le premier Livre, qui contienr 80 chapitres, le Pelerin, appellé en figure *Ardent Deſir*, accompagné de ſa ſœur germaine *Doulce Eſperance*, part de la Chapelle, va dans un déſert de l'Egypte trouver l'Hermite *Arcene*, qui leur enſeigne la montagne où les trois Reynes font leur demeure : ils y vont, trois Dames, *Allegreſſe*, c'eſt-à-dire, vraye paix, *Amoureuſe*, c'eſt-à-dire, doulce miſericorde, & *Avanture*, c'eſt, ſelon la clef qu'en donne auſſi l'Auteur, vertu neceſſaire de vraye juſtice, les inrroduiſent auprès des trois Reynes, appellées, l'aînée *doulce Amour*, c'eſt la Charité ; la puînée, *Riche-precieuſe*, c'eſt la Verité ; la troiſiéme, la *Dame des œuvres*, c'eſt la Sapience. Les Pelerins les ſupplienr de revenir au monde. La Reyne *doulce Amour*, conſenr que ſa ſœur *Riche-precieuſe* y rétourne, & ſoit de leur voyage, ainſi què Dame *Avanture*. Celle-ci ſe fait accompagner par quarre *Chambrieres*, appellées *Puiſſance*, *Magnificence*, *Diſcretion & Hardieſſe*. Ils partent donc tous les huit de compagnie.

Il faudroit ici copier les ritres de tous les chapitres, ſi je voulois, Monſieur, vous faire ſuivre ces Pelerins dans leur voyage. Il me ſuffira de vous dire que l'Auteur, avant que de les faire arriver à Paris, leur fair viſiter en détail les trois parries du monde, connues de ſon temps ; & cela avec un cerrain ordre géographique, qui ſans être exact ne laiſſe pas d'être étudié. Dans cette grande courſe que j'ai faite avec eux, il y a trois choſes qui m'ont ſingulierement arrêté.

1°. C'eſt qu'au chapirre 19 l'Auteur quitte le langage figuré pour décrire la peſche du Hareng ſur la mer Baltique, & parle de ce poiſſon comme d'une nouveauté inconnue à la France.

2°. C'eſt qu'aux chapitres 25 & ſuivans, où l'Auteur parle de Rome, il pourroit paroître avoir autant de mépris pour les habitans de cette Ville, que de reſpect pour le S. Siége, qui en eſt la véritable & ſolide grandeur. Il dit que la Verité & ſes compagnes *eſtant petitement recueillies* par les Romains, ſe retirerent au Palais Apoſtolique, où la Verité rint [illegible]nſtoire. "Un peu après, continue „ l'Auteur, vey une groſſe Route de Gens mal veſtus, deſſirée, „ & mal habituée, chauſſée de vieils houzeaux, venoient parmy „ la cité de Rome ſans ordre & ſans meſure, & avoient une banniere „ vermeille, deſſirée, en laquelle avoit.... quatre lettres S. P. Q. R. „ Et penſez dire proprement vey la banniere & la gent qui (*à l'inſtigation des Juifs*,) crucifierent JESUS-CHRIST. Et que pis eſt toute „ ceſte gente-cy avoienr les corps humains, mais touttes les teſtes

„ avoient d'oiſeaux & de beſtes ſauvages ..... qui puent & ne ſont „ pas nettes, & de tous aultres ouſeaux lais, ors & puants ..... De- „ vant la banniere alloient Chevres noires ſur les deux piez derriere, „ Louves affamées, Grand-Liſſes de Maſtins ..... leſquelles cor- „ noient chacune d'un cornet en lieu de trompes & de doux Inſtru- „ mens ..... ainſy cornant entrerent au Palais Apoſtolique, où la „ Riche-précieuſe tenoit Conſiſtoire. „ Ebahis de la beauté de la Reyne, le tumulte ceſſe; un de la bande demande pardon, *mais ſans nulle contrition, & leur recommande le Pape Urbain qui les a viſitez*. La Reyne leur fait un Sermon, & leur laiſſe pour ſes lieutenans la Foi & l'Eſperance.

Vous obſerverez, Monſieur, que cet Ouvrage a été écrit lors du Schiſme entre le Pape Urbain VI qui voulut transférer la demeure des Papes d'Avignon à Rome, & le Pape Clement VII qui continua de ſiéger à Avignon. Mais Urbain VI ſe contenta d'avoir viſité Rome, & ſe retira à Genes. C'eſt dans cette Ville qu'il étoit lors du voyage du Pelerin.

D'ailleurs il eſt fort aiſé d'entrevoir, que le ridicule que l'Auteur répand ſur les Romains, n'a pour objet que l'entêtement de leur ancienne grandeur, dont il ne reſtoit que des pitoyables veſtiges; la crédulité ſuperſtitieuſe, qui, dans les temps qui ont précédé le Meſſie, leur faiſoit adopter toutes les erreurs de tous les peuples qu'ils ſe ſoûmettoient par leurs conquêtes; leur chauſſure & leurs brodequins; leur affectation à parer leurs caſques d'oiſeaux carnaciers, ou à ſe revêtir de peaux de bêtes ſauvages, pour inſpirer de la terreur à leurs ennemis; enfin, les maſcarades & les déguiſemens qu'ils employoient dans les cérémonies de leurs triomphes & de leurs ovations. Ce reproche vous paroîtra déplacé dans le XIV ſiecle, & tant d'années après la ceſſation des cauſes qui pouvoient le meriter. Il ne me le paroît pas moins qu'à vous, mais ce n'eſt pas ma faute ſi je le trouve dans cet ouvrage.

3°. Enfin, c'eſt qu'aux chapitres 35 & ſuivans, 44 & ſuivans, il parle du Schiſme d'une maniere auſſi-bien tournée, que conforme aux ſentimens de la France, qui ne reconnoiſſoit point Urbain, & qui, pour le bien de la paix, propoſoit la neutralité. A Genes, loin que *la verité* voye Urbain VI, au contraire *ſix de ſes Collateraux, Cardinaux appellez, maigres, mal-veſtus & deſſirez, les ungs de cordes de S. François ceints, les autres de vieilles coulles de S. Benoît enveloppez, les autres ſeculiers tous pauvres & malarrheinez* viennent la trouver à la dérobée, & *ſans avoir pris pour ceci la beneſſon de leur Abbé*, pour ſe plaindre & du Pape & du Schiſme. A Avignon au contraire la Verité va au Palais Apoſtolique tenir Conſiſtoire.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER

Là, elle taxe la Cour Pontificale d'orgueil, d'avarice & de luxure, reproches que les Auteurs contemporains ſont connoître n'avoir été que trop juſtes. Elle s'éleve contre l'eſprit de chicane, & l'attachement à la pratique judiciaire, qui faiſoit l'unique occupation des Prélats. Enſuite elle reprend le Pape en particulier, touchant le Schiſme, & l'exhorte à le finir ; &, ſans vouloir porter un jugement ſur les deux contendans, elle ſe retire.

Dans le ſecond livre, la Reyne arrivée à Paris, & bien reçûe, va au Parlement, où s'aſſemblent en ſa préſence les Etats du Royaume. Ses Suivantes en découvrent les vices, en commençant par les Artiſans. Enſuite les Bourgeois, les Receveurs, Elûs & Tréſoriers, les Avocats, les Juges, les Parlements, la Maiſon du Roi & les grands Seigneurs, les Generaux d'Armées, le Conſeil, & enfin le Clergé, tout paſſe en revûe. Pour corriger les défauts qui peuvent ſe trouver dans ces differentes conditions, la Verité préſente à chacun des Etats un de ſes miroirs. Voilà en gros le contenu des 88 chapitres qui compoſent ce Livre.

On y trouve d'important & de remarquable entre une infinité de belles regles.

1°. Dans l'article des Parlements, un projet de nouvelle Ordonnance pour l'abbréviation des Procès, projet que l'Auteur appelle le *Decret du Seigneur.*

2°. Quinze avis très-ſages touchant la Diſcipline militaire.

3°. Entre les preceptes qui regardent le Conſeil du Roi, on lit une longue diſſertation ſur la queſtion de ſçavoir s'il eſt premis d'employer l'aſtrologie,* pour percer dans l'avenir. Une vieille, appellée *Suſperſtion*, & *Bonnefoi*, Chambtiere de l'Univerſité, plaident cette cauſe pour & contre.

* Il paroît, par le Songe du Vergier, & par quantité d'autres Ouvrages, que c'étoit le vice dominant de ce temps-là.

Le troiſiéme Livre enfin regarde le Roi tout ſeul. La Verité l'ayant mandé *au Parquet des Roynes*, & l'ayant placé entre l'Humilité & la Patience, l'inſtruit ſur les Commandements de Dieu, les préceptes de l'Evangile, les huit Beatitudes, & les quatre Vertus Cardinales. Enſuite elle place le Roi entre quatre Vertus, poſées comme dans les quatre caſes du milieu d'un Echiquier. De chacune de ces Vertus, l'Auteur fait deriver quinze caſes, qui, jointes aux quatre où ſont poſées les Vertus, ſont les 64 caſes de l'Echiquier nouveau, dont la Verité donne au jeune Roi l'explication.

La premiere partie de l'Echiquier comprend dans ſes quinze caſes, quinze preceptes touchant la maniere dont le Roi doit ſe comporter en ſa maiſon & dans ſa vie ordinaire.

La deuxiéme partie contient auſſi quinze préceptes touchant la maniere dont le Roi doit ſe comporter envers l'Egliſe.

La troiſieme partie regarde le Gouvernement moral de l'Etat ; & la quatriéme, le Gouvernement politique.

Vous ſerez ſans doute curieux de voir ici quelques-uns de ces préceptes, pour pouvoir en juger. En voici quatre des plus ſinguliers, des premiere & ſeconde partie du Royal Echiquier.

A la caſe ſeptiéme, la Verité exhorte le Roi de n'élever au rang de ſes Barons, *aucunes perſonnes de baſſe condition* ; elle ne ſeroient, dit-elle, notablement vertueuſes, & *pluſieurs per phas & nephas voudront devenir grands Seigneurs.*

A la caſe ſix de la deuxiéme partie : " Il t'eſt demonſtré quels doivent eſtre tes Confeſſeurs & tes Aulmoſniers, deſquels l'un a la cure, c'eſt à ſçavoir le Confeſſeur, de ton ame, & par conſequent exhortacion de ton Hoſtel Royal, laquelle n'eſt pas petite chatge ; & l'autre ſert à la cure des ſaintes œuvres de miſericorde, qui par ta Majeſté Royale doivent eſtre faites au Royaume de Gaules. Beau Fils, ſans préjudice & derogation d'aulcune Religion, ton Confeſſeur, à mon advis, doit eſtre perſonne franche & laye, & non pas obligé à aulcune Religion, pour les contraires qui s'en pevent enſuivir à ta Royale Majeſté.... Encores ton Confeſſeur doit eſtre ſaige, meur & diſcret, bien fondé en la ſcience de Theologie, & en loys divines & morales, pour ſçavoir diſcerner & deſterminer les grands cas qui pevent advenir à ta perſonne Royale, & doit eſtre devot, humble, convitiſable*, & hardy de non diſſimuler les pechiez de toy, Beau Fils, ne de ceux qui ſont emprez toy. Et doit eſtre approuvé de bonne & ſainte vie, & ſans aulcune reptoche d'aulcun main pechié. Quel merveilles ! Car ſe le Confeſſeur eſt orgueilleux, avaricieux, ou luxurieux, gloux ou yvrogne, comment pourra-t-il reprendre le Roi de ſes pechiez ! En tel Confeſſeur ſera accomply le proverbe qui dit, laide choſe eſt au Docteur, quand la coulpe le redargue. Et pour concluſion le Confeſſeur Royal, s'entend à Prélation en publique ou en ſecret, ſur quelcounque forme que ce ſoit, ſache le Roi que tel Confeſſeur ne lui dira ja pure verité ; mais demandera Maçon, la truelle à la main, & jouera de *placuerunt*, comme il fuſt dit cy-deſſus plus largement."

* Facile à vivre.

A la caſe 10 : Qu'il faut *offrir le Sacrement de Confeſſion aux condamnez à la mort naturelle.* Il eſt aiſe de voir par ce chapitre, qui eſt le 68, que Maizieres a donné le premier cet avis ſalutaire à nos Rois, & qu'ils en ont fait tant de cas, qu'ils en ont tranſporté la diſpoſition dans leurs Ordonnances, où ils ont copié juſqu'aux propres termes de l'Auteur. *V.* l'Ordonnance criminelle de Charles VI, & celle de 1670, tit. 25, art. 24.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

A la caſe 13, l'Auteur traite de la néceſſité qu'il y a de faire vivre en paix le peuple Gallican avec la ſainte Egliſe. Deux Procureurs *en inſtance* contradictoire y doivent expoſer, l'un les plaintes que les Barons faiſoient des entrepriſes des Prélats, l'autre les plaintes des Prélats contre les Barons. La Verité conſeille au Roi de terminer ces differens par l'avis d'une aſſemblée, où aſſiſteront, en preſence de deux Cardinaux, d'un côté, des Seculiers, les Princes, pluſieurs Pairs, Barons & Députez des Parlements; des *Maîtres en Theologie, Grand Clercs-moraux & de bonne renommée, & d'une ſainte vie, ſans avarice, & qui ne tendent pas à prelation ne multiplication de Benefices*; & de la part du Clergé, ceux que les Prélats auront élûs.

Les trois Chapitres, qui ſont le 71 & les ſuivans, où l'Auteur traite ce point important, me font croire que certainement il n'eſt pas le Songeur qui a eu auparavant le Songe du Vergier.

1°. Parce que Philippe de Maizieres qui dans ſon Songe ne manque jamais à parler de lui & de ce qu'il a fait pendant qu'il étoit à la Cour, ne dit pas un mot de cet Ouvrage. Rien n'eſt plus ordinaire dans ſon Songe que d'y lire *au temps du Vieil Pelerin qui fit, &c.* Comment ſe ſeroit-il oublié lui-même dans cette circonſtance? Comment n'eût-il pas renvoyé le Roi Charles VI aux grandes & amples écritures des deux Avocats, qui dans le Songe du Vergier l'avoient ſi bien inſtruit de ce procès du vivant de Charles V?

On pourroit dire que les mêmes raiſons qui lui ont fait ſupprimer ſon nom à la tête du premier Songe, l'ont peut-être empêché de ſe faire connoître dans le ſecond pour l'Auteur du premier.

A cela je réponds qu'on ſent bien par quels motifs l'Auteur du premier n'a pu voulu être connu; mais ces mêmes raiſons devoient engager Maizieres ou à ne point traiter les mêmes matieres, ou à ſe déguiſer pareillement en les traitant. Car enfin n'eſt-ce pas la même choſe de ſuppoſer deux Avocats, l'un Clerc & l'autre Chevalier, ou bien deux Procureurs qui controverſent d'un & d'autre côté la même matiere? L'Auteur du premier Songe n'a fait que propoſer de part & d'autre les raiſons des Juges temporels contre les prétentions du Clergé; l'Auteur du ſecond ſe propoſe la même choſe ſous le perſonnage des Procureurs de *Juriſdiction eſpirituelle* & de *Juriſdiction temporelle*. Il y avoit donc parité de raiſon de ne point avouer un Ouvrage plutôt que l'autre. Dans le ſecond, l'Auteur, en ſe diſant *premier Fauconnier du Faucon blanc*, & Fauconnier *envolé* dans la ſolitude, ſe caracteriſe d'une maniere à ne pouvoir être inconnu; ſa qualité de premier Précepteur de Charles VI, & ſa retraite de la Cour, meme du vivant de Charles V,

le décelent d'une maniere à ne pouvoir s'y méprendre ; il ne craignoit donc rien de la part du Clergé. Pourquoi donc, s'il étoit ſans crainte, auroit-il voulu demeurer caché, quant au Songe du Vergier, ſi cet Ecrit eût été véritablement ſon Ouvrage ?

L'Auteur du Songe du Vieil Pelerin ſait bien pis que l'Auteur du premier Songe. Du moins celui-ci ſait-il propoſer des raiſons par le Clerc, Avocat de Juriſdiction ſpirituelle ; au contraire, dans le ſecond Songe, le Procureur de cette même Juriſdiction, au lieu de plaider la cauſe de ſa Cliente, ſait une invective très-forte contre les prétentions du Clergé ; & ſur le principe, que parlant devant la Verité, les miroirs de l'habit de la Dame Riche-précieuſe le confondroient, il ſait des aveux contre les prétentions de ſa Cliente que jamais le Clerc du Songe du Vergier n'auroit oſé faire. Il avoit donc plus de raiſon de ſe cacher que l'Auteur du Songe du Vergier.

Vous pourriez encore vous imaginer, Monſieur, que le Chevalier du Songe du Vergier eſt peut-être plus vif que le Procureur de *Juriſdiction temporelle* du Songe du Pelerin.

Il ſeroit aiſé de vous perſuader le contraire en ramaſſant pluſieurs traits qu'on lit, tant dans le ſecond Livre, lorſque la Verité examine les vices du Clergé, que dans cet endroit du troiſiéme Livre. Vous remarquerez même que le premier Songeur n'examine que le pouvoir du premier Ordre du Clergé : le ſecond en outre s'attaque pluſieurs fois aux mœurs non-ſeulement du premier Ordre, mais de tous les Ordres du Clergé : ainſi, à cet égard, il avoit d'autant plus de raiſon d'être caché, qu'il ſe formoit plus d'adverſaires : il n'a pas cependant voulu l'être ; il n'eſt donc pas l'Auteur du premier Songe.

2°. Il eſt aſſez impoſſible qu'un Auteur, traitant dans un Ouvrage poſterieur les mêmes matieres ſur leſquelles il a compoſé un Ouvrage antérieur, ne ſuive du moins les idées qu'il a eues lors de ce premier Ouvrage. Or, il m'a paru que Maizieres, dans ſon Songe, n'a rien emprunté du Songe du Vergier ; tout m'y paroît copié d'après la diſpute de Pierre de Cugnieres & de l'Evêque d'Autun, laquelle s'étoit paſſée environ cinquante ans auparavant. Je ne ſais aucune difficulté de croire que l'un & l'autre Songeur n'ait formé ſur la réalité de ce grand évenement, l'idée, le premier de tout ſon Songe, le ſecond de cette partie du ſien. Mais la difference que j'y trouve, c'eſt que le premier s'eſt contenté de prendre l'idée, & la remplit d'une maniere tatalement originale : ** le ſecond me paroît une ſimple copie & encore très-imparfaite de cette mémorable réalité. Cela va juſques au point, que dans le plaidoyer du Procureur de *Juriſdiction temporelle*, il copie le reproche que Pierre de Cugnieres

** Voyez la note au Chap. 167 du ſecond livre du ſonge du Vergier, ou de ſon analyſe

fait aux Prélats (art. 34,) de compoſer ſur les crimes, & de laiſſer les criminels impunis. Et quoique ce fait ait été formellement denié par l'Evêque d'Autun, voici ce qu'il en dit: " Nos Juges ſeculiers „ cognoiſſent clerement que l'Eſpée temporelle & eſpirituelle de „ l'Egliſe a trouvé le Sabat, & fait ſemblant de dormir ſur une „ Eſpée de miſericorde, voire de replection ſecrete de la bourſe au „ Prélat, nonobſtant les vilains crimes, qui au milieu du marchié „ crient à Dieu vengeance."

En voici encore un exemple: Cugnieres (art. 23,) ſe plaint qu'on multiplie le nombre des Tonſurez exprez pour ſouſtraire les ſujets à la Juriſdiction Royale. Voici comment parle dans Maizieres le Procureur de Juriſdiction eſpirituelle. " Or glosâmes & exposâmes „ comment faire le pûmes mieux à notre prouſit les anciennes Sanc- „ tions canoniques.... Et avons trouvé dans nos Loys que ſe tous „ ceux de Paris ſeculiers, Princes, Barons, Chevaliers, gens de „ Meſtier, Laboureurs ſçavent dire *Dominus Pars*, & ils le vou- „ dront, nous leur donnerons couronne; & aprez ce chacun s'en „ retournera à ſon Meſtier & Office, & touttes foys ils ſeront „ exempts de la Juriſdiction du Roi & demeureront nos ſubjets par „ telle maniere que de la en avant, s'ils boutteront le feu à Paris, „ ou voleront les marchands, ou efforceront les femmes, le Roi qui „ eſt Juge publique & de Dieu tient l'Eſpée pour faire juſtice des „ malfaicteurs, n'oſera faire juſtice des ſuſdits Tonſurez." Comparez ce paſſage avec l'article cotté ci-deſſus, & les articles 30 & 49 des mêmes Griefs.

Enfin, une raiſon qui s'étend généralement ſur ces deux Ouvrages, me détermine à penſer que Philippe de Maizieres n'eſt point l'Auteur du Songe du Vergier. Cette raiſon c'eſt que le ſtyle & le goût de l'Auteur du Songe du Vergier n'ont jamais pû convenir à l'Auteur du Songe du Vieil Pelerin.

Dans le premier Ouvrage, on apperçoit un Auteur parfaitement lettré pour ſon ſiecle, & un des plus grands Clercs, pour me ſervir du langage de ces temps, qui fût pendant le Regne de Charles V, ſi fertile en perſonnages illuſtres. Les Auteurs Sacrés & Profanes, les Philoſophes Payens & les Peres de l'Egliſe ſont cités à propos. Dans le ſecond au contraire, on voit un homme médiocrement habile, & qui a beaucoup plus de bon ſens que de lumiere.

Le ſtyle du premier eſt ſerré, concis, laconique juſqu'à devenir obſcur en beaucoup d'endroits: le ſtyle du ſecond, au contraire, eſt diffus & relâché juſqu'à donner pluſieurs fois dans les mêmes repétitions. Son Prologue ſeul tient huit grands rolles de minute in folio, & le tout pour expliquer un deſſein qu'on eût

eût ſuffiſamment fait connoître, au plus en une page. Le but de ſon Ouvrage y eſt propoſé tant de fois qu'on s'ennuye à la fin de le lire ; ce même vice de prolixité a produit le premier livre, qui, dans tout ſon entier, eſt fort inutile au deſſein de l'Auteur. Car enfin ſi l'Auteur n'a travaillé, comme il le dit lui-même, que *pour le jeune Roi Charles VI de ſon nom appellé, afin que le Blanc Faucon exerce bons beſant à ſçavoir exerçant ſon gouvernement & vivant juſtement :* dequoi pouvoit ſervir au jeune Roi ce long voyage que l'Auteur fait faire à la verité dans tout le premier livre ? Vous ne pourrez donc diſconvenir qu'un Auteur concis, tel que l'auteur du Songe du Vergier, duquel on peut dire avec Horace, *ſemper ad eventum feſtinat*, n'eût fait arriver tout d'un coup la Verité & ſes Compagnes à Paris, ſe contentant de dire qu'avant que d'y venir elle avoit parcouru tout le monde. Voyez au contraire avec quelle promptitude l'Auteur du Songe du Vergier entre dans ſon ſujet. Dans ſon Prologue les deux Dames font un éloge très-délicat du Roi Charles V. Leurs Champions, après une critique auſſi enjouée que pleine de ſel qu'ils font l'un & l'autre de leur profeſſion, tombent dans leur ſujet auſſi ingénieuſement & auſſi heureuſement qu'ait fait Platon dans aucun de ſes Dialogues.

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

En un mot, celui-ci n'a preſque rien de gothique que le langage : au contraire celui-là eſt gothique, non-ſeulement dans ſes expreſſions, mais encore dans ſon caractere, dans ſon goût, & dans ſa maniere d'écrire.

Dans ſon caractere : Quoi de plus tiré que l'uſage qu'il fait de la parabole des talens ? que tout ce qu'il dit de la veritable monnoie & du billon ? quoi de moins tolerable que cette multitude d'allegories entaſſées les unes ſur les autres, & la crainte qu'il a de paroître naturel ? Le Roi, appellé tantôt blanc Faucon, (je n'en ſai pas la raiſon) eſt tantôt appellée le Cerf volant. La Reine, c'étoit Ysabeau de Baviere, eſt appellée *la blanche fleur au chapeau vermeil de coupe ;* les fleurs de lis, *les blanches fleurs dorées*, & le tout ſans aucun deſſein. Car enfin, ſi ces énigmes entroient pour quelque choſe dans la diſpoſition de ſon Ouvrage, elles pourroient être excuſées. Mais à quoi bon les prodiguer, quand il s'agit de ne rien dire autre choſe, ſinon que l'Ouvrage qu'on va faire a été fait pour l'utilité du jeune Roi & de ſa jeune épouſe ?

Dans ſon goût : Que de puerilitez ne rencontre-t-on pas dans cet Ouvrage, mêlées avec des choſes excellentes ? Je ne parle point de l'imagination des 64 caſes de l'Echiquier, qui me paroît auſſi gothique que le deſſein éxecuté dans les peintures de la vitre du fond de l'Egliſe de S. Denis en France, où S. Paul, habillé en meûnier,

DISSERTATION SUR LE SONGE DU VERGIER.

tourne une meule, à laquelle tous les Prophetes fourniſſent le bled que chacun d'eux apporte dans un ſac dont il eſt chargé. Le P. du Breuil, dans les antiquités de Paris, donne cette explication à cette vitre : il a raiſon. On eût eu peine à reconnoître S. Paul ſous ce déguiſement.

Enfin, dans ſa maniere d'écrire : On voit les choſes les plus belles, revêtues des expreſſions les plus triviales & les plus baſſes. L'orgueil eſt appellé *la vieille aiſnée ;* la flatterie eſt nommée *la Braguette Ganelée* * *que la vieille aiſnée mene en leſſe.* Vous avez vû ci-deſſus les termees *demander Maçon la truelle à la main : jouer du placuerunt.* Je m'étendrois trop ſi je voulois pouſſer ces exemples plus loin.

* Ce mot ſignifie *trompeuſe*, il vient du vieux mot *Engaigner*, traduit de l'Italien *Ingannar*, qui ſignifie *tromper.* De là vient, dans les vieux Romanciers, ce celebre *Ganelon*, qui étoit un Maître fourbe.

Le premier Songeur, au contraire, toujours naturel, n'a rien de ſemblable : il n'y a que ſes mots & ſes tours de phraſe qui ayent vieilli. Il débute d'un ton naturel : *Audite ſomnium meum quod vidi.* Une belle allégorie, mais ſimple, conduit tout ſon ſujet, &, ſi vous en ôtez quelques écarts qui paroiſſent amenés pour égayer une matiere ſerieuſe, il y a dans ſon Songe, cette unité qui fait le précieux caractere des bons Auteurs de l'Antiquité & des Ouvrages modernes qui leur reſſemblent.

Vous pourriez dire, Monſieur, que la difference d'âge a peut-être cauſé ce changement dans le même homme, qui ayant ecrit le Songe du Vergier dans la force de l'âge viril, n'a compoſé le Songe du vieil Pelerin que dans un âge décrépit, *à ſene decrepito*, dit Goldaſt.

Je conviens que *multa ſenem circumveniunt incommoda :* mais penſez-vous que la vieilleſſe puiſſe tellement changer le caractere de l'eſprit, qu'il ſoit impoſſible d'en reconnoître aucun veſtige ? D'ailleurs, comment ſuppoſer ce changement dans Maizieres ? Son ſtyle eſt vif : il plaiſante juſqu'à donner dans la baſſe badinerie : ſon imagination eſt féconde & fertile ; c'eſt la trop grande multiplication des idées & des figures qui fait un de ſes défauts. Son jugement eſt mûr, la prudence & la ſcience de la Cour brillent dans ſes avis. Peut-on reconnoître à ces traits un *vieillard decrepit*, que la vieilleſſe auroit totalement défiguré ?

Vous ne devez donc pas croire ce qu'en rapporte Goldaſt, ni même ce qu'en dit l'Auteur de l'apoſtille miſe d'une autre main à la fin du manuſcrit des RR. PP. Celeſtins, qui place la compoſition de l'Ouvrage vers l'an 1397.

L'Ouvrage a été compoſé ſous la minorité de Charles VI. L'Auteur dans le ſecond Livre, notamment au chapitre 24, parle des tuteurs du Roi, & des maux que leur diſſenſion cauſoit dans le Royaume. Or ce Prince, né le 3 Decembre 1368, a dû être majeur à pareil jour 1382, ſuivant l'Ordonnance alors nouvelle de Charles V, du mois de Mai 1374, qui a fixé à 14 ans la majorité des Rois.

2°. L'Ouvrage a été composé après le mariage du Roi, fait le 4 Novembre 1380, & avant le couronnement de la Reine, qui ne fut couronnée qu'en 1389. Auſſi l'Auteur appelle Yſabeau de Baviere, la *Gracieuſe Epouſe* du Roi, & non la Reine.

3°. L'Ouvrage a été compoſé d'abord après la mort de Pierre le Cruel, arrivée en 1381. L'Auteur, liv. 1, ch. 71, en parle comme d'un évenement nouveau. Ces trois époques concourent à prouver que ce Songe a été écrit au plus tard en 1382, & qu'il a été fait pour diriger le Roi, lorſqu'il commenceroit à tenir par lui-même les rênes du Gouvernement.

Il ne s'agit donc plus que de ſavoir ſi, en 1382, Maizieres étoit un vieillard décrepit. Quelle apparence peut-il y avoir? puiſque Jean Petit, dans l'apologie qu'il fit du meurtre du Duc d'Orleans, parle de Maizieres en 1408, c'eſt-à-dire, 26 ans après, comme d'un homme vivant, & ſi diſpos, qu'il l'accuſe, quoique fauſſement, de paſſer les nuits entieres en débauches, en yvrogneries, en blaſphêmes & au jeu de dez.

Il n'eſt donc point queſtion d'aller chercher dans la difference d'âge la raiſon & la diverſité de ſtyle qui ſe voit dans ces deux Songes: on ne peut la trouver que dans la diverſité des Auteurs, que mal-à-propos on a voulu confondre; c'eſt ce que je me propoſois d'établir. Le Laboureur, Hiſt. de Charles VI. p. 633.

En finiſſant, vous me permettrez, Monſieur, de relever une autre erreur de Goldaſt. C'eſt qu'il penſe que l'Auteur du Songe du Vergier, a copié un Dialogue d'Occham, qu'il donne auſſi dans le premier tome de ſa Monarchie.

Il eſt vrai que ce Dialogue & le Songe ſont au fond la même choſe. Mais ce Dialogue eſt-il d'Occham? Trithême ne le compte point dans le Catalogue des Œuvres de ce Religieux. Flaccius Illyricus, à ce que je ſache, eſt le premier qui le lui attribue. Mais Flaccius avoue qu'il ne connoiſſoit point du tout le Songe du Vergier, ſinon qu'il en ſavoit le titre. Il a donc pû facilement ſe tromper. Il eſt probable que peu de temps après la compoſition de ce Songe, il en paſſa une traduction latine, imparfaite & tronquée, en Allemagne, laquelle peut-être Flaccius lui-même a donné à Occham, faute d'en connoître le veritable Auteur. Cette conjecture eſt fondée ſur les lacunes conſiderables qui ſe trouvent dans ce Dialogue, & qui font connoître qu'il n'eſt que copie, & copie imparfaite du Songe.

Ne croyez pas que la Verſion latine qu'on lit dans Goldaſt, imprimée ſur l'édition faite par Galliot du Pré, en vertu d'un Arrêt

du Parlement du 27 Mai 1516, ſoit plus exacte. Ce que je puis vous aſſurer à cet égard, c'eſt qu'elle eſt peu conforme à l'édition françoiſe de Maillet en 1491, à laquelle, comme plus ancienne, j'ai plus de confiance qu'aux poſterieures. Ainſi, ſi jamais cet Ouvrage ſe réimprimoit, je ſerois d'avis qu'on ſuivît plutôt cette édition que les autres, à moins que quelqu'un, aidé du manuſcrit de S. Sulpice de Bourges, dont parle M. de la Monnoye, ne remît cet Ouvrage dans l'integrité, qui ſans doute lui manque dans toutes les éditions. **

Je ſuis avec beaucoup de conſideration, &c.

** Cette derniere réflexion de M. Brunet peut ſervir à juſtifier le parti que nous avons pris de ne donner ici que la notice des matieres qui compoſent le Songe du Vergier, ſoit pour ne pas répéter l'impreſſion du vieux langage déja aſſez obſcur & rebutant par lui-même, ſoit pour ne donner ſa Verſion latine dans une édition ſuivante de notre Ouvrage, qu'après les recherches & les réflexions néceſſaires pour le choix du meilleur Original.

ANALYSE
DU
SONGE DU VERGIER,
QUI PARLE DE LA DISPUTACION
DU CLERC
ET DU CHEVALIER.

CY COMMENCE LE PREMIER LIVRE,
INTITULÉ:
LE SONGE DU VERGIER,
DU CLERC ET DU CHEVALIER**.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Audite ſomnium quod vidi. Ces paroles ſont eſcriptes *Geneſis* XXVII *capitulo.* Jaçoit ce qu'il ſoit dit en la ſaincte Eſcripture que nul ne doit croire és ſonges ne tenir que les choſes ſongées viennent après de neceſſité comme il eſt eſcript *Levitici* XIX *capitulo.* Et eſt auſſi reprouvé celluy qui faint les ſonges *Deuterono.* XXX & XXXIV *capitulo.* Eſt dit que les ſonges ont fait pluſieurs errer & foloyer. Toutesfoys je ne crois pas que generalement en toutes manieres les ſonges ſoyent ne doyvent eſtre reprouvez. Car le Philoſophe dit que enquiſt des natures de toutes choſes plus ſubtillement & plus parfondement ne reprouva pas tous ſonges: & le Roi Nabugodonoſor en ſongeant vit choſes, leſquelles furent après veritables. Comme il appert *Danielis*

I

Tous les Songes ne ſont pas à rejeter.

** Nous donnons ici ce morceau de la Piece originale, autant parce qu'il ſert d'introduction à tout l'Ouvrage dont il eſt le prémilinaire, que pour donner au Lecteur l'idée de ſa forme & de ſon langage. Nous l'avons éclairci par des Sommaires.

ij *capitulo*. Et ainſi, comme dit Macrobes ſur le ſonge de Scipion. Maintesfois il avient que nos parolles & nos penſées ſi engendrent en ſongeant choſes telles que nous les avons dittes ou penſées en veillant. Et ad ce aſſez s'accorde Claudien. Communement les choſes que nous avons de jour penſées en veillant, nous apparent de nuit en ſongeant.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

2 Diſtinction & bornes des deux Puiſſances.

Treſſouverain & tres redoubté Prince, ouyés doncques par maniere de recreation & d'eſbatement, mon ſonge & la viſion laquelle m'eſt apparuë en mon dormant tout eſveillé : maintesfois me ſuis tout eſmerveillé comment c'eſt, ne par quelle aventure que ſi grieſve & ſi dure diviſion ſoit entre les miniſtres de ſainte Egliſe & ceulx de la Court ſeculiere : Car miſe arriere toute bonne fraternité & toute charité chaſcun ſe peine & eſforce contre Dieu & contre verité de paſſer les termes & les metes de ſa juridicion : leſquelles Dieu par ſa bonne deliberacion a ordonnées & eſtablies. Ainſi ſont contre la ſainte Eſcripture qui dit que nul ne doit paſſer les metes leſquelles ont eſté miſes par les anciens peres. Et devroit avoir telle fraternité & telle charité entre les miniſtres de ſaincte Egliſe & ceulx de la Court ſeculiere, qu'ils ſuſſent comme ung corps & une ame. Quelle merveille ! deux choſes ſont par leſquelles le monde eſt gouverné, par le Preſtre & par le Roy : & doivent eſtre d'ung accord enſemble. Le Preſtre prie Dieu pour le peuple : le Roy ſi commande au peuple. Au Preſtre appartient ouyr les confeſſions. Au Roy des pechés les punitions. Le Preſtre lie & abſoult les ames. Le Roy pour peché tue hommes & femmes. Et en ce faiſant, chaſcun d'eux acompliſt la loy divine & de Dieu le commandement : Car comme il eſt eſcript, Dieu a donné le ciel des cieulx, c'eſt-à-dire, les choſes eſpirituelles aux miniſtres de Dieu : & a laiſſé la terre aux Seigneurs ſeculiers, & appartient aux filz des hommes porter armes & ſajectes, & les filz de Dieu, c'eſt aſſavoir les miniſtres de l'Egliſe doivent offrir ſacrifices & pour le peuple de Dieu prier devotement. Et mon tres redoubté Seigneur en la preſence de voſtre majeſté ceſte doubte a eſté aultresfois diſputée par maniere d'eſbatement & de collacion. C'eſt aſſavoir ſi la puiſſance eſpirituelle & la puiſſance ſeculiere ſont diviſées & toutes ſeparées en divers ſuppoſtz, ou ſi les deux puiſſances ſont ſans eſtre deviſées, ne aulcunement ſeparées, & en ung meſme ſuppoſt en la perſonne du ſainct Pere de Rome. Et ainſi, comme ſi je fuſſe la preſent & euſſe ouy pluſieurs tres fortes raiſons, tant pour l'une partie que pour l'autre, je commence à y penſer, & plus fort à ymaginer que oncques mais n'avoye fait. Et en tant que de fait la nuyt enſuyvant en ſommeillant me avint telle avanture.

3 Songe du Vergier. Figures de deux Reines aſſiſes aux côtés du Roi Charles VI.

Car il me fut avis que je veis une merveilleuſe adviſion en ung vergier qui eſtoyt très delectable & tres bel plein de roſes & de fleurs & de pluſieurs aultres delitz : car là vous veis en voſtre majeſté royalle

assis: & lors regatday que au costé de vostre majesté aviés deux roynes ttes nobles & tres dignes: l'une à dextre & l'autre à seneſtre: & en dormant commençay sott à songer quelles roynes ce pouvoient estre: & vers la toyne qui estoit à dextre toutnay mes yeulx: laquelle avoit ung tres honneste & teligieux habit: & sur sa teste estoit escript, *c'est la puissance espirituelle.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Puis regatday celle qui estoit à seneſtre qui avoit de ttes noble devise habit; mais seculier estoit. Et sut sa teste avoit escript: *c'est la puissance seculiere.* Et me sembloyent toutes deux de maniere assés piteuse: car en gemissant & en plourant vers vous s'enclinoyent tres humblement, en disant.

4

Les deux Reines prient le Roi de s'employer à mettre la paix dans l'Eglise, à quoi chacun doit convenir, mais principalement le plus puissant.

A toy Roy de France nous fuyons & recourons comme au plus tres chrestien & tres souverain Ptince des chrestiens, qui aime Dieu & sainte Eglise, qui es vraye lumiere de paix & de justice. Et ce devise & signifie le nom que tu portes: cat entte les Roys de France qui eurent nom Charles, tu es le V, en latin *Carolus interpretatur quasi clara lux.* Charles est interpreté clere lumiete. Et puis doncques que tu esclere & vraye lumiere de paix, de justice & de verité, rres humblement & tres devotement nous te prions & supplions que les cœurs de nos ministres & officiers qui sont ensemble à discort & encordez de temptation de l'ennemy d'enfer, de plus enquerir & conquester que à eulx n'appartient, Tu vueillez parfaictement enluminer & rapaiset & accotder & la corde de l'ennemy despecer & descorder si qu'il n'ait plus povoit de semer entre eulx aulcune division, car nous avons entendu pat bonne & vraye relation que oncques de paix saire entre tes subjects ne te entremys que tu n'en soyez venu à ttes bon chief.

Derechief doncques tres-devot Prince, nous te prions, nous qui sommes deux sœurs & filles du tres hault & souverain Roy, qui la parfonde science & la parfaicte prudence & la noble éloquence que tu as en toy, tu vueillez mettre & employer, tant pour l'honneut de nostre soy que pour la singuliere devotion que tu as à saincte Eglise & pour tout le bien commun, affin que noz ditz officiers soyent touts à ung en paix & en tranquilité, car paix doit estre la chose plus desirée en ce monde comme il est escript *Seconda ad chor.* ij *cap.* Ayez paix, & Dieu de paix & de charité sera avec vous, & en sa glotieuse nativité sut par les Anges des cieulx deschanté. O gloite soit à Dieu es cieuls & paix en terre aux hommes de bonne voulenté. Et à ceste transquilité & paix acquerir doit chascun travailler & mettre peine, tant pour cause de charité comme pour la fraternité humaine laquelle est entte nous. Et ad ce nous admonneste assez Platon qui dit que nous ne sommes pas seulement nez pour nous, mais pout nos amis & pout tout le pais. Et ad ce doit plus entendre travamet & peiner

celluy à qui Dieu donne plus hault & plus parfait entendement, plus grant puiſſance & plus d'auctorité, & doit eſtre ſelon verité s'il ne le fait plus reprins & puny. Teſmoing ſaint Jacques au quart de ſa canonique quand il dit que c'eſt grand pechié à celluy qui ſcet le bien & le peut faire & il ne fait.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

5 Grandeur, nobleſſe, & vertus du Roi Charles V.

Or eſt ainſi que à toy Charles tres puiſſant Roy de France, Dieu a donné tres vraye & parfaite cognoiſſance de la foi, tres grand & tres parfond entendement des biens de fortune, des graces de ce monde & des vertus as tant que nul ne les ſauroit nombrer. Et entant que on te peut bien appliquer les parolles de Bernard qui dit à maiſtre Gaultier de Chaumont, tu es de moult noble lignée & en ton corps fait à ligne treſaptez & tres bien formez, ton engin ſe informe & comprent de legier, car tu es de tres noble & tres hault entendement, honneſtement as veſcu & ſaintement en parfaicte charité, comme ce nous teſmoigne verité & la commune renommée, laquelle ne doit pas eſtre reputée de tous poins faulce, comme dit Ariſtote au VII livre d'ethiques, en toy l'ancien lignage de la lignée & de la nobleſſe royalle ne forligne ny ne periſt, mais s'enracine plus grandement & replendiſt plus clerement & floriſt plus joyeuſement entant que nul n'eſt en conſeil plus cler voiant ne qui tant abonde en tres belle & gracieuſe faconde, nul en ce monde en peril n'eſt plus aſſeuré, plus paoureux en proſperité ne plus ferme en adverſité. Celluy que tu as une fois aimé jamais ne le hairas, ou au moins à peine, mais plus fort, jaçoit ce qu'il te face du mal & aucunes fois tort, pour le mal tu lui fais bien & ainſi acomplis la ſainte Eſcripture. Et quant tu te peulz retraire de la cure & de la grant penſée que tu prens pour ton peuple gouverner & la choſe publicque tu te applicques en aulcun retrait & la ſecretement lis ou fais lire aulcune bonne eſcripture ou doctrine, ou fait par clercz mourir aulcunes doubtes ou queſtions, car ſur tous Princes chreſtiens tu veis & ouys voulantiers bons clercz, tu les avancez & leur portes honneur & reverence, & les as en remembrance en le promouvant en ton propre mouvement. A toy nul ne ſe comparaige à honneſtement parler, à courtoiſement boire & menger, en largement donner, car Alexandre comme Seigneur de tout le monde ne fut oncques de plus grande magnificence que tu ſoyez comme Roy de France. Et pour tant ainſi comme ung oignement ſouef & flairent en ton nom eſpandu pardeça & par dela la mer, toutes terres & toutes Egliſes des Saintz ſi racontent tes dons & auſmoſnez & ta gloire. Tu es Roy de grant victoire, tu es le Roy paiſible, car ſur touts les deſirs de ce monde tu aimes, tu procures, tu quiers la paix & la tranſquilité de ton peuple, tout ce que tu penſez, tout ce que tu fais, tout ce que tu parlez eſt pour la paix de ton peuple, les labeurs & les angoiſſez que tu porte jour & nuit & ſouffrez, les conſeils que tu aſſemblez, les alliances

alliances que tu affermez, les amitiez que tu acquiers, ce que tu humiliez les orgueilleux, que tu faits paour aux Princes & menaces tes ennemis. **

Analyse du Songe du Vergier. Ann. 1370.

6 Conquêtes ſurprenantes du même Prince : charité envers les Pauvres.

Le grant treſor que tu aſſemblez & que tu eſlargis en murs, en foſſez & en chaſteaulx reparer & redroiſſer & aulcuns faire de nouvel, car en edificez de palais & de chaſteaulx nul n'eſt plus ſubtil ne de plus grant magnificence que tu es, & tout ce fais pour la paix du peuple & pour le garder de oppreſſion & deffendre. Et entre les aultres miracles que Dieu a faitz par toy ce ne doit pas eſtre oblie, car quant tu eſtoiez regent le royaulme, au temps de ton enfance, furent telles diviſions & telles traiſons & ſi tres grans horribletez que oncques telles ne furent, ne ne pourroient eſtre plus horriblez racontées. Neanmoins ce peuple ainſi mal meu & diviſé tu ramenas tres vaillamment & tres ſagement à la voye de verité, &, comme dit l'eſcripture, les ungz en verge de fer quand ilz eſtoient de dur cervel & ne ſe vouloient convertir à toy, les aultres en verges de bien veiller quand ilz eſtoient lens & pareſſeux, les aultres en la verge de vertu que Dieu t'envoya pour ſeigneurir au millieu de tes ennemis, & ainſi ſouſtins & ſurmontas pluſieurs perſecutions, tant de tes ennemis que des tiens, ou au moins de ceulx qui deuſſent eſtre tiens, comme dit David le prophete, pluſieurs fois repeuz & qui avoient prins les viandes tres doulces & tres delectables avec toy. Et auſſi il ne fait mie à oblier comment le Roy Pietre d'Eſpaigne qui eſtoit grant perſecuteur de ſainte Egliſe & de ſes miniſtres & faiſoit pluſieurs aultres inhumanités a eſté ſoubdainement, par ton aide & par ta puiſſance, de ſa vie & de ſon royaulme privé, & eſt le royaulme à ſon frere Henry tranſlaté, qui a eſté ung fait moult merveilleux, conſideré le grant povoir & puiſſance qu'il avoit en Eſpaigne. Et que dirons nous de Bretangne, lequel pais tu as conqueſté vaillamment, & ſi as eu les cueurs de tous ceulx du pais, & as mis hors Meſſire Jehan de Montfort, pour ce qu'il donnoit contre toy aide, conſeil & confort à ton ennemy Edouard d'Angleterre, contre la foy & le ſerment qu'il avoit à toy. Tu as recouvre & conqueſté comme toute Guienne & pluſieurs lieux en Picardie & en Normendie, qui n'a pas eſté ſans grant miracle. Se nous conſiderons le fait en ſoy qui eſt tres grant, & la maniere du fait qui eſt tres merveilleuſe : certes duy à mille ans, ceulx qui le raconteront, à grant peine feront creuz, & ne die nul que oncques Rolant, Artus, ne Olivier feiſſent plus du meſtier d'armes que tu as fait faire de ton remps par ton ſens, par ta prudence & par ta ſainte priere, car, comme dit l'eſcripture, tant comme Moyſe prioit, le peuple avoit victoire, & n'as pas voulu de ce avoir louenge & gloire, mais l'as donnée & attribuee à Dieu le tout puiſſant, duquel toute victoire vient.

** Voyez, ſur ces éloges, la Note au dernier chapitre du Livre ſecond.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

Ann. 1370.

Et certainement quant nous parfaictement conſiderons la grant multitude des cités, des chaſteaulx & des fortereſſes qui eſtoient tant fors, tant inexpugnables comme pour reſiſter contre tout chreſtien, leſquels ru as prins du jour à lendemain, le ſens nous faulr & veons tres clerement que ce n'eſt pas œuvre de nature, mais de Dieu le tout puiſſant : car tu as fair prendre aucunes fois en moins d'une ſepmaine telz chaſteaulx & ſi puiſſans, où ſaint Charlemaigne euſt renu ſiege plus de ſept ans. Et auſſi enrens bien & conſidere comment les cornes & l'orgueil de tes ennemis & de leurs alliez, quanr ru vins en gouvernement du royaulme, eſtoient juſques au ciel eſleués. Mais la mercy Dieu tu les as eſcornés & aſſez hûmiliés. Car ta narure & ta condirion eſt telle que nul n'eſt plus piteable aux perſonnes miſerables & aux poures de Dieu que tu es; car c'eſt ra premiere œuvre chaſcun jour que les poures reconforter & viſiter. Er ainſi comme tu es aux poures & miſerables piteable & humain, auſſi aux fiers & orgueilleux tu te monſtres fort fier, puiſſant & vertueux, & par ce tu portes aſſez lignaige de Dieu & l'enſuis ; lequel les orgueilleux il abaiſſe & les humbles il exaulſe. Ces vertus & ces graces, leſquelles Dieu & nature t'ont merveilleuſement donné & a donné avant rous chreſtiens, nous rouchons ſeulemenr: car nous ne les pourrions ne ſaurions raconter parfaictemenr, ains croions pour vray que Tule, Ovide, ne Alain n'y ſauroient mettre la main.

7

Les deux Reines n'eſpérent la Paix que d'un ſi puiſſant Prince. Les Subalternes, diſent-elles, y mettent obſtacle par leur envie & leur avarice.

Tres ſouverain & tres redoubté Prince, puis doncques que Dieu & nature te ont donné tant de grace, de puiſſance & de verru, vueilles oyr & exaulſer noz prieres & fay paix & accord entre noz miniſtres & noz officiers: & certes nous avons plus grant fiance en ra diſcrecion, en ton ſens & bonne prudence que en nul aultre ſoit clerc ou lay de tes conſeillers : car nous ſavons aſſez que pluſieurs ſonr nourris en l'Egliſe ou des biens de l'Egliſe : & neantmoins ilz n'aymenr pas l'Egliſe de laquelle ilz ont eu pluſieurs biens en attendanr à avoir de plus grans : deſquelz pluſieurs vouldroyent que la juriſdicion de ſainte Egliſe fuſt ouverte & eſtaincte pardurablemenr. Semblablement ſonr pluſieurs qui ont eſté es girons & es cours des Roys & des aultres Princes terriens nourris. Mais ils ſe ſonr monſtrés à leurs hoſtelz comme ſouris en cherpe, comme ſerpent en giron, & comme feu en ſain : car pour certain ils vouldroyenr qu'il ne fuſt aulcune court ou juriſdiction eſpirituelle ou ſeculiere, & que nul de juſtice n'euſt aulcune cure, & c'eſt par adventure pour leur mauvaiſtie continuer ou accomplir, ou ceſte maulvaiſe voulenté & deſir leur vient de pure envie qui ja ne mourra. Ou ilz le font pource qu'ilz ſont ſubjectz, & comme nous liſons au livre de Alexandre, que avanr ſeichera la mer que le ſerf ou le ſubject puiſſe ſon ſeigneur parfaictemenr aimer. Et jaçoit ce que par dehors s'encline & humilie, dedans le cueur la

penſée luy eſt toute enſelonnie. Et ce doit eſtre entendu des ſerfz faitz par violance, à qui leurs Seigneurs ſont grant tort & grevance. De legier doncques les ſubjectz parlent contre leur Seigneur ſouverain, jaçoit ce que ſans Seigneur & Souverain ilz ne ſauroyent vivre, car les Seigneurs eſpirituelz & temporelz ſont tres neceſſaires au monde, & s'il n'en y avoit nulz, ce ſeroit choſe neceſſaire qu'ilz fuſſent de nouveau prins & elleuz, affin que les Sacremens de ſaincte Egliſe fuſſent adminiſtrez, & pour la paix garder & la bonne police, ou ilz le ſont par faulſe & maulvaiſe flaterie & ſorgent ung quint & nouveau ſiecle, ou qu'ilz ſont Papes, Cardinaulx, Patriarches, Eveſques, Rôys, Ducz, Marquis, Comtes & Barons & leurs cours eſpirituelles & temporelles ſans aulcun pechié, & certes c'eſt contre l'eſcripture qui dit que ſept fois le jour choit le juſte. Et ad ce s'accorde la loy civile là où elle dit que c'eſt choſe de divinité & non pas de humanité que aulcun ſoit ſans pechié. Se aulcun doncques vouloit blaſmer ceulx de ſaincte Egliſe, bien devroit premierement ragarder à ſoy meſmez, car il n'y a riens net ne chamberiere ne varlet. Et ce veult dire le ſaige Cathon. Quant tu vouldras blaſmer aulcun, conſidere que nul ne vit ſans pechié, & ainſi tu te devras tenir de blaſmer aultruy, ſelon Dieu & ſelon raiſon.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

8

Réponſe du Roi à l'honneur des deux Reines. L'Auteur les conjure de concourir mutuellement à un accord; il leur donne à chacune un Avocat, ſous les noms de Clere & de Chevalier.

· Mon tres redoubté Seigneur, puis que ces deux Roynes ſe furent ainſi enclinées & les euſtes tres doulcement & tres benignement eſcoutées, de treſtie chiere vous les receuſtes & humblement toutes deux les baiſaſtes, en diſant les parolles d'Alain en ſon Anticlaudian. Tres nobles & tres puiſſantes Dames & Roynes, en voz ſacez reſplendiſt l'imaige de la Trinité, & ſe doit eſmerveiller toute face d'humanité de la grant beaulté, du ſens & de l'ordonnance & prudence qui eſt en vous. Voſtre maniere, voſtre forme, voſtre figure, tout ce lie & reſpond aux aultres membres par meſure: tres devotes Dames, comme Charles, de voz pleurs & de vos larmes j'ay douleur & grant compaſſion & vous veuil dire, conſeiller & aider en charité; mais comme Vicaire de Dieu en la temporalité, je ne puis eſtre juge de voz Miniſtres par raiſon, car mon jugement ne procederoit pas ſans ſuſpeçon, mais une choſe vous prie & requiers chierement que vous vueilles mettre fin en voz gemiſſemens & en voz pleurs, car ceulx qui ne ſont pas vrays officiers ne loyaulx, qui contre la puiſſance eſpirituelle & le bras ſeculier ſement tel decret & diviſion ſi cruelle, mais ce n'eſt pas nouvelle choſe, car, comme dit l'Eſcripture, d'ancienneté diviſion a touſiours eſté entre les Clercz & les Lays & eſt fort qu'ilz ſoyent en paix; mais une choſe vous conſeille que en vos Cours & Offices vous mettez Juges & Officiers ſaiges, prudens & diſcretz & ceulx qui craignent & ayment Dieu, ceulx qui ne treſpaſſeront pas les termes que les anciens Peres ont mis & eſtabliz en

ſus, c'eſt aſſavoir l'ardeur de convoitiſe & d'avarice, & les rens à Ceſar, c'eſt-à-dire, aux Princes ſeculiers ce qui leur deura appartenir, & à Dieu & à ſaincte Egliſe ce qui eſt ſien. Semblablement ainſi tous bons chreſtiens ſeront ung corps & une ame jouxte ce qui eſt eſcript, *Mathei au vj. chapitre*, où Dieu le Filz prie Dieu le Pere pour les loyaulx. Je vueil qu'ilz ſoyent ung comme nous ſommes ung. Tres nobles Dames, queres doncques Advocatz par leſquelz vous monſtrerés d'ung couſte & d'aultre les griefz & les tors faitz, qui ſe font & ont eſté faitz par les Officiers de la Court ſeculiere contre la Juriſdicion eſpirituelle, & ſemblablement les griefz que les Officiers de ſaincte Egliſe ont faitz au prejudice & Juriſdicion ſeculiere, affin que par voye amiable je puiſſe voz Officiers, ſi c'eſt choſe poſſible, à voye de verité, de paix & de bon accord ramener, car voſtre juge ne puis je pas eſtre, car comme le Preſtre ne puiſſe pas eſtre juge de la temporalité, auſſi ne peut le Roy de l'eſpiritualité.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

A doncques la Royne qui eſt appellée la Puiſſance eſpirituelle print & eſleut ung Clerc pour Advocat qui eſtoit homme de belle eloquence & de parfonde ſcience. Et la Royne qui eſtoit appellée la Puiſſance ſeculiere eſleut ung Advocat Chevalier, en pluſieurs & merveilleuſes ſciences eſtoit merveilleuſement doué & adorné.

9 Forme de la diſpute entre le Clerc & le Chevalier. Sentimens & deſſein du Songeur, qui prie humblement le Roi de ſuppléer à ſon inſuffiſance.

Et leſditz Advocatz ainſi racontent les griefz que les Officiers de l'une partie a fait à l'autre. Et le Clerc commence le premier & propoſe ſes griefz & ſes injures, & allegue pluſieurs raiſons naturelles & canoniques & civiles. Et le Chevalier à chaſcune raiſon, par maniere de dialogue, tres ſubtilement luy reſpond: par ſemblable voye, le Chevalier raconte ſes injures & ſes griefz, & le Clerc luy reſpond tres noblement, leſquelles raiſons, tant d'une part comme d'aultre, je raconteray ainſi que la petiteſſe de mon entendement & de ma memoyre en ſommeillant l'a peu concevoir & comprendre, & eſt mon intencion, au nom de la benoiſte Trinité, de proceder en ce preſent ſonge ſans aulcune choſe affiner ou abſentir ne pour l'autre, mais tant ſeulement comme homme eſveillé de ſon ſonge, la raiſon qui m'eſt apparuë en ſommeillant à voſtre Royallé Majeſté ſans riens adjouſter raconteray. Et pource que ce ſonge eſt de tres haulte & parfonde matiere, je proteſte que en tout ce que par maniere de ſonge je raconteray, je croy & tiens ce que ſaincte Egliſe tient, croit, ordonne & eſtabliſt.

Et auſſi ce n'eſt pas mon entente de uſer de parolles trop curieuſes ne rectoricques, mais parler groſſement & plainement, ainſi que leſditz Advocatz ont uſé en plaidoyant. Mon tres redoubté Seigneur, Caſſiodore jadis, en la vj. Epiſtre ou tiers livre de ſes Epiſtres, dit: car ainſi comme la maulvaiſe lignée ou poſterité forligne & regnie la ſouche dont elle eſt deſcenduë, ainſi la bonne lignée repreſente la ſouche & l'enſuit en vertus & en meurs. Et pource, dit le Philo-

ſophe, au ſecond de ſa Rethorique, au douzieſme chapitre, que ſe nous voulons aulcun louer parfaictement, nous devons prendre & conſiderer la dignité & la nobleſſe de ſes parens & de ſes devanciers; car, comme dit Ariſtote au tiers livre des Politiques, au xix. chapitre, vray ſemblablement ſont meilleurs ceulx qui ſont de plus nobles parens. Et, ſelon verité, les nobles, & par eſpecial les Roys, naturellement doyvent eſtre ſaiges, prudens, doulx & debonnaires, juſtes, fors, preux & vrays.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Mon tres redoubté Seigneur, pource eſt il que moy voſtre tres humble & tres obeiſſant ſerviteur, ſur l'eſperance d'humilité & de la bonne voulenté & la bonté & clemence, de la nobleſſe & du tres hault entendement qui tres parfaictement ſont en vous, mondit ſonge rudement & moins ſouffiſant conceu, repreſente tres humblement à voſtre royalle Majeſté, car en verité la ſeaulté que j'ay de voſtre humilité pour ſupplier, de voſtre nobleſſe pour excuſer, de voſtre ſubtilité corriger, m'ont donné cueur & ardement de ceſte œuvre encommencer & accomplir, jaçoit ce que je l'aye fait tout en gemiſſant & en tremblant, car comme voſtre tres hault entendement ſcet mieulx & plus parfaictement conſiderer & parfondement ceſte œuvre eſt de ſi grant peſanteur & doubteuſe que je puis aſſez dire les parolles que dit Philippe l'expoſiteur ſur Job, qui dit ainſi: Je entre & encommence œuvre tres grant, tres parfond & tres difficile. Puis doncques, tres ſouverain Seigneur, que j'ay en vous parfaicte fiance, qui ſuis homme de tendre eſtude & rude entendement, veillez moy en pitié ſouſtenir tremblant, & corriger pechant, reconſorter & aider voſtre eſcripvain, car ce petit tractié, lequel ſera le ſonge du Vergier appellé, povez corriger, ſupplier & adrecier ainſi & par telle maniere que en corrigeant & ſuppliant plus grant louenge & plus grant gloire vous ſoit deue & donnée, que à moy qui ne ſuis que voſtre humble eſcripvain, laquelle gloire en ce ſiecle & celle qui jà ne fauldra, vous doint le Pere & le Fils & le ſaint Eſperit. Amen.

ANALYSE
DU SONGE DU VERGIER.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 1. LE CLERC s'étonne du bouleverſement cauſé par le temps dans l'ordre de la Juſtice & des Loix.

Chap. 2. LE CHEV. prie le Clerc de mettre ſes raiſonnemens à ſa portée.

Chap. 3. LE CLERC ſe plaint de ce que le Chevalier, & ſes pareils, loin d'honorer l'Egliſe comme leurs Auteurs, & d'imiter leurs vertus, la rendent tributaire, & commettent toute ſorte de crimes & d'impiétés.

Chap. 4. LE CHEV. dit qu'il reçoit avec douceur cette correction, ſi elle lui eſt faite par charité; mais que, ſi c'eſt par envie & detraction, il défendra tels reproches par d'autres qu'il peut faire aux Clercs dont il rapelle les déſordres, & la molleſſe par oppoſition aux vertus & aux ſouffrances des prémiers diſciples de Jeſus-Chriſt.

Chap. 5. LE CLERC briſe ſur les reproches & les injures reſpectives, pour s'attacher à ſes droits.

Chap. 6. LE CHEV. lui demande ce qu'il entend par ſes droits.

Chap. 7. LE CLERC répond qu'ils conſiſtent dans les Décrets & Décrétales des SS. Peres de Rome.

Chap. 8. LE CHEV. replique que ce droit peut regarder les Clercs, les lier, mais nullement les Seigneurs, quant à leur temporel, parce que le Pape ne peut pas plus faire des loix ſur cet objet, que le Roi ſur des matiéres ſpirituelles, ou dans les terres d'un Souverain étranger.

Chap. 9. LE CLERC demande au Chevalier s'il nie auſſi que J. C. ſoit le Roi des Rois, Seigneur en toutes choſes ſpirituelles & temporelles. Car cela eſt écrit dans les divines Ecritures qui ne ſeront recuſées, comme les Décrétales.

Chap. 10. LE CHEV. ne veut point nier la toute & univerſelle puiſſance de J. C.; mais il déſavoue la conſéquence qu'on en veut tirer en faveur du Pape, & demande qu'on la lui prouve par les divines Ecritures.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER, Ann. 1370.

Chap. 11. LE CLERC dit que S. Pierre & ſes Succeſſeurs ayant été établis Vicaires de J. C. en terre, ils y ont néceſſairement les mêmes pouvoirs que notre Sauveur qu'ils repréſentent.

Chap. 12. *LE CHEV.* détruit cet argument par une diſtinction remarquable entre le temps d'humilité & le temps de gloire ſous lequel nous devons enviſager J. C. Il fut dans le temps d'humilité juſqu'à ſa mort & paſſion. Et dans le temps de ſa gloire & de ſa puiſſance, depuis ſa réſurrection. S. Pierre ne fut établi Vicaire de J. C. que dans le temps & pour l'état d'humilité ; ce que le Chevalier prouve par tout le Nouveau Teſtament, qui ne prêche ſingulierement aux Miniſtres de l'Egliſe que l'humilité, l'obeiſſance & les croix.

Chap. 13. LE CLERC demande au Chevalier s'il entend que l'Egliſe ne puiſſe connoître du péché ; pour en conclurre que le péché ſe rencontrant dans les matiéres de la juriſdiction temporelle, le Pape en peut connoître.

Chap. 14. *LE CHEV.* répond que cet argument eſt abſurde. Il démontre les inconvéniens de cette prétention par pluſieurs raiſons, & principalement par le droit qu'elle donneroit aux Miniſtres de l'Egliſe de juger de tous les crimes & de toutes les cauſes civiles, contre la douceur de l'Egliſe & l'exemple de J. C. qui ne voulut pas ſe mêler du partage de deux freres. Il ajoute que l'Egliſe ne peut connoître des choſes temporelles que dans les cas & les bornes de cette juriſdiction extérieure, qui lui eſt, dit-il, ou donnée ou acquiſe ; le reſte concernant le peché s'entend de la Confeſſion au Sacrement de Pénitence.

Chap. 15. LE CLERC dit que les choſes temporelles doivent ſervir aux ſpirituelles, parce que celles-ci ſont plus dignes.

Chap. 16. *LE CHEV.* répond que les choſes temporelles ſont véritablement moins dignes, ſans comparaiſon, que les ſpirituelles; mais qu'il ne s'enſuit pas de là que les Miniſtres de celles-ci doivent gouverner les autres ; mais ſeulement qu'ils doivent en recevoir leur entretien, ſuivant la parole du Sauveur, lequel a dit que *tout mercenaire eſt digne de ſon loyer* ; ce qu'on ne refuſe pas en voyant le travail. Car, dans l'Ancienne Loi, les Rois faiſoient venir les Prêtres devant eux & les corrigeoient.

Chap. 17. LE CLERC s'étonne de ce que le Chevalier vient de dire, que les Rois faiſoient venir, dans l'Ancienne Loi, les Prêtres devant eux, loin d'aller eux-mêmes devant les Prêtres.

Chap. 18. *LE CHEV.* dit au Clerc que, puiſqu'il le provoque à ce ſujet, il s'y étendra plus qu'il ne vouloit : *Qui eveille le chien qui dort, ne doit ſe plaindre s'il le mord.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 19. LE CLERC replique qu'il ne craint pas que le chien s'éveille & abboye, mais qu'il ſe garde de le mordre.

Chap. 20. LE CHEV. dit que de n'être pas humble envers les Rois & les Seigneurs temporels, c'eſt vouloir en être mordu.

Chap. 21. LE CLERC demande s'il appartient aux Rois & à ces Seigneurs de gouverner les biens de l'Egliſe.

Chap. 22. LE CHEV. dit que lorſque l'intention des Fondateurs & Bienfacteurs de l'Egliſe n'eſt par ſuivie, au grand préjudice de leurs ames, par l'abus qu'en ſont les Miniſtres Eccléſiaſtiques, non-ſeulement le Roi peut, mais doit y pourvoir, à l'exemple de Joas qui fit diſtribuer les offrandes du Temple en toute juſtice & équité.

Chap. 23. LE CLERC retorque l'exemple du Roi Joas contre le Chevalier, & dit que les Rois d'aujourd'hui ne l'imitent pas pour le profit de l'Egliſe, mais pour le leur.

Chap. 24. LE CHEV. reproche au Clerc de regimber toujours contre l'aiguillon des Princes, & d'avoir regret à ce qu'ils prennent ſur leurs biens pour le ſalut & la défenſe du peuple; tandis qu'ils n'ont aucun regret à ce qu'ils en emportent eux-mêmes pour leurs parens, & d'autres perſonnes beaucoup moins dignes.

Chap. 25. LE CLERC s'ecrie: *ô le grand ſalut! me tollez la char & la pel.*

Chap. 26. LE CHEV. juſtifie cette contribution de la part des Clercs, par les avantages qui leur en reviennent, & par les exemples de l'Ancienne Loi; ce qui la rend juſte & néceſſaire. C'eſt bien le moins, dit-il, que le Clerc donne peu pour conſerver en paix tout ce qu'il a, contre des ennemis qui ne lui laiſſeroient rien. Joas, Ezechiel & d'autres employerent les biens eccléſiaſtiques pour la défenſe du Temple matériel, les épargnera-t-on pour le ſalut des hommes qui ſont les Temples ſpirituels de Dieu?

Chap. 27. LE CLERC dit qu'on ne peut pas plus revoquer les biens une fois donnés à l'Egliſe, que les vœux faits à Dieu.

Chap. 28. LE CHEV. répond que ce n'eſt pas revoquer les biens donnés à l'Egliſe; mais ſuivre ſon eſprit & ſes loix, que d'en faire un uſage de charité, comme eſt grandement charitable le ſalut du peuple.

Chap. 29. LE CLERC dit que les Clercs ſont exempts de tout tribut par la Loi Divine, ce qu'il veut prouver par le miracle du poiſſon où l'on trouva une piece de monnoie que J. C. ne paya, dit-il, que pour éviter ſcandale, après avoir fait dire à S. Pierre qu'on n'exigeoit pas le tribut des enfans des Rois, mais des étrangers.

Chap. 30

Digitized by Google

Chap. 30. LE CHEV. répond que quoiqu'il pût argumenter contre ce paſſage de l'Evangile, il accorde que les Clercs, vivant clérica-lement & non mariés, doivent jouir de certains priviléges que l'Ecriture leur donne, mais ſans être exempts de payer les cens & les autres charges réelles de leurs poſſeſſions.

Chap. 31. LE CLERC, à ſon tour, convient que les Eccléſiaſtiques doivent payer les charges dont il dit qu'il ne s'agit point en cette diſpute, mais des exactions qu'on fait ſur les Miniſtres de Dieu.

Chap. 32. LE CHEV. répond qu'il ne voit point de différence entre les exactions & les charges réelles ; que le Roi peut exiger celles-là & les autres, parce que le tribut deſtiné à la défenſe publique eſt une charge inhérente au bien & qui paſſe en toutes mains avec lui ; il eſt de plus impreſcriptible de ſa nature & fondé ſur la raiſon même, qui veut que chacun contribue pour le ſalut de tous. **

Chap. 33. LE CLERC demande ſi l'on peut revoquer les priviléges que les Princes ont accordés pour toujours.

Chap. 34. LE CHEV. convient que nos Rois ont accordé bien des priviléges aux Clercs, mais aucun qui les lie où il va de la choſe publique. C'eſt là la ſuprême loi, devant laquelle tout privilége diſparoit.

Chap. 35. LE CLERC veut établir que l'Empereur étant Seigneur de tout le monde, les priviléges qu'il a accordés à l'Egliſe, ne peuvent être revoqués par le Roi de France, qui, ſuivant le chap. *per venerabilem*, ne reconnoit point de ſupérieur dans le fait, mais bien dans le droit.

Chap. 36. LE CHEV. réfute amplement cette opinion, & démontre que par aucune ſorte de droit l'Empereur ne peut être ni ſe dire Empereur de tout le monde ; que les Rois ont été avant qu'il y eût des Empereurs ; que l'Ancien Teſtament approuve moins les derniers que les autres. Le peuple de Rome, ajoute-t-il, n'a pû que ſe donner un maître à lui-même, & les Rois de France ne doivent leur

** Cet Argument, de tous le plus ſimple, eſt auſſi le plus concluant ſur la grande diſpute de l'immunité des biens eccléſiaſtiques.

Le Canoniſte a dit que les biens d'égliſe une fois donnés à Dieu par le Fidéle, avoient acquis un caractere de ſainteté qui en écarte les mains profanes, & les rend exempts, d'une exemption divine, de toute impoſition.

On lui répond, que ces biens n'ont pas changé de nature en changeant d'emploi, & que, ſi ſacrés qu'ils ſoient devenus, nos Rois y avoient dès avant qu'on les tranſportât à l'Egliſe, des droits que le Donateur n'a pu leur faire perdre. *Oblatio nefanda rei alienæ... ... res tranſit cum ſuo onere.*

Analyse du Songe du Vergier. Ann. 1370.

Couronne qu'à leur propre valeur, puiſqu'elle eſt le fruit de leur légitime conquête, ſignalée par des miracles, & la converſion de toute la Gaule. " Non pourtant, dit-il, la merci de Dieu, le Roi „ de France eſt en poſſeſſion de franchiſe & de liberté de tant de „ temps, qu'il n'eſt mémoire du contraire, qu'il ne tient ſon Royaume „ fors de Dieu tant ſeulement. " **

** Nous avons reduit notre ſommaire ſur ce Chapitre à ſes principales parties ; paree que, outre qu'elles nous ont paru ſuffire, les autres reparoiſſent & ſont préſentées en un plus grand jour dans les Chapitres ſuivans. Mais, comme dans ces mêmes Chapitres le Clerc fait revenir la même propoſition ſur la pretendue ſupériorité de l'Empereur, ce que le Chevalier réfute toujours également bien, nous joindrons ici un court extrait *de l'excellence des Rois & Royaume de France, par J. Bignon*, imprimé en 1610, ſervant d'éclairciſſement à ce Dialogue, comme de preuve à l'art. 4. des Libertés.

" C'eſt choſe conſtante & certaine „ que les Rois de France ſont Souverains en leur Eſtat, ne tenant leur „ Royaume que de Dieu ſeul & de „ l'eſpée. Cela n'a beſoin d'autre preuve, chacun en demeure d'accord, auſſi ſont-ils en cette poſſeſſion non-ſeulement qui excede la memoire „ des hommes, ou de trois cens ans, „ terme plus que ſuffiſant pour l'eſtabliſſement aſſeuré & inviolable d'un „ Eſtat Souverain, comme ſoutenoit „ Jephté, chef des Iſraélites contre les „ Ammonites ; mais auſſi de douze cens „ ans, s'eſtant toujours conſervés en „ cette poſſeſſion ſans qu'aucun Prince „ aye atenté ou pretendu au contraire. „ Et n'en faut autre temoignage que „ celui du Pape Innocent III, qui dit „ par exprez en ſa Decrétale, que notre Roi ne recognoiſt aucun Souverain en la temporalité ; ce qui rend „ autant ſuperflue qu'impertinente & „ inepte la diſpute tant agitée par les „ docteurs Impérialiſtes, ſçavoir ſi le „ Roi de France eſtoit ſujet de l'Empire : & en quoi les docteurs diſputant vainement ſe contrarient & ainſi ſe „ deſtruiſent aſſés d'eux-mêmes. Pierre „ Belluga, ancien docteur Eſpagnol, en „ ſon traité du Prince, & Oldrad, „ docteur Italien, le premier de ſon „ temps, avouent que le Royaume de „ France ne recognoiſt, de fait ni de „ droit, Prince du monde ; & les Empereurs-même l'ont ainſi tenu, ayant „ déclaré par divers actes que le Roi „ de France eſt Souverain, & qu'il „ ne dépendoit d'eux en façon quelconque, ce qui pourra eſtre déduit „ plus amplement en autre endroit, „ n'eſtant non plus à propos ce que „ le docteur Lopés Madera Eſpagnol „ a écrit, que les Rois de France prenoient leur titre de la conceſſion qui „ leur avoit été faite par l'Empereur „ Juſtinian, au recit de Procope ; car „ on ne doit point prendre pied ſur „ ce que dit un ſujet de l'Empire, & „ d'ailleurs Juſtinian auroit bien peu „ dire qu'il quittoit ce qu'il pretendoit „ ez Gaules, veu qu'il n'y avoit plus „ rien.

" Mais d'ailleurs il ne parle pas de „ toutes les Gaules, ains ſeulement de „ la Provence & terres voiſines, que „ les Gots tenoient auparavant & qu'il „ pretendoit lui appartenir pour les „ avoir ſurmonté : laquelle terre les „ Gots ayant cedée aux Roys de „ France, Juſtinian approuve cette ceſſion, & en ceſte conſidération ſe „ depart de tous ſes droits & pretentions.

" Les François ne fondent leur droit „ ſur telles ceſſions, comme fait le même Lopés pour l'Eſpagne, ſur la

„ ceſſion qu'il pretend en avoir été faite „ par l'Empereur Honorius au Got „ Alaric. Nous prenons bien notre titre „ de plus haut, & non pas des Romains, „ qui n'avoient d'autre droit qu'une in„ juſte invaſion par les armes ; car ce „ ſont les Gaulois même qui ſe ſont „ affranchis des Romains, & ce, par „ le moyen des François leurs anciens „ compatriotes & colons. Et par ainſi „ on void qu'il n'ont point uſurpé de „ nouveau, mais ont repris leur premier „ eſtat & liberté, s'etant remis en leur „ propre nature, choſe fort favorable, „ & raiſon trés-pertinente entre les juriſ„ conſultes. Auſſi, qu'y-a-t-il de plus juſte „ que ce que les Romains avoient em„ porté par la force des armes, leur ait „ été oſté par le même moyen. Tant y „ a que les Rois de France ſont Souve„ rains, recogneus tels, & en tout „ temps & par tous ſans controverſe „ ny contredit. Ce n'eſt pas de mé„ me à l'égard de pluſieurs autres „ Roys ; & notamment il a été revo„ qué en doute au Roy d'Eſpagne ; car „ le Pape Gregoire VII maintient en „ ſon regiſtre que l'Eſpagne eſt du do„ maine de St. Pierre, que c'eſt à lui „ d'y pourvoir de Seigneur, ayant même „ lors inveſty un certain Comte de „ tout ce qu'il conquerroit ſur les Mau„ res. En conſequence de quoy, au „ raport des Hiſtoriens Eſpagnols, Ra„ mire I, Roi d'Aragon, paya un „ tribut aux Papes, que continua en„ core ſon fils Sanche au Pape Alexan„ dre II, & depuis cette ſujettion à „ l'Egliſe Romaine, comme de feuda„ taires, a eſté recogneue par les au„ tres Rois. Nous liſons que Pierre II, „ Roi d'Aragon, outre la recognoiſ„ ſance féodale, ſe ſouſmit & rendit „ ſon Royaume cenſuel par ordinaire „ au Pape Innocent III, l'An MCCIIII, „ de deux cens cinquante pieces d'or „ arabiques, qui avoient cours pour „ lors, comme apert par les regiſtres „ du Vatican, leſquels ont été extraits „ & tranſcrits par Ciacconius, auteur „ Eſpagnol, qui a écrit la vie des Pa„ pes, & par diverſes hiſtoires d'Eſ„ pagne. Pareillement les Royaumes „ de Sardeigne & Corſe dépendent du „ St. Siege, & en eſt encore gardée au „ Vatican l'inveſtiture, qui en fut faite „ par le Pape à Pierre III, Roy d'Ara„ gon; en conſequence de quoy, depuis „ Jaques d'Aragon en fit hommage „ lige à Valence, entre les mains du „ Legat, l'an MCCCLIII. Il ſe trouve „ auſſi que Ferdinand & Alphonſe, Roys „ d'Aragon, en firent la foy & hom„ mage l'an MCCCCXLV. Les Iſles Ca„ naries & du Cap Verd ſont tenües en „ même ſorte : & ſe lit que Louys „ d'Eſpagne en fut inveſty & en rendit „ la foy & hommage au Pape, l'an „ MCCCXLIII, à charge d'en payer à „ la Chambre Apoſtolique quatre cens „ florins d'or, dont Petrarque fait auſſi „ mention. Et quant aux Indes Occiden„ tales & Perou, il eſt bien certain que „ le Pape Alexandre VI, faiſant le par„ tage de ce qui ſe deſcouvroit de nou„ veau entre les Roys de Caſtille & „ de Portugal, s'en reſerva expreſſe„ ment le reſſort & ſouveraineté, du „ conſentement des deux Roys, qui „ dès lors ſe conſtituerent ſes vaſſeaux „ de tous les acquets & conqueſts par „ eux faits & qu'il ſeroient de là en „ avant, comme les Eſpagnols même „ ont écrit. En cas pareil, le Pape Jules „ II donna à Ferdinand V, Roy d'A„ ragon & de Caſtille, le Royaume „ de Grenade qu'il avoit conquis ſur les „ Maures, à la charge de le tenir de „ l'Egliſe Romaine à foy & hom„ mage. Toutes ces recognoiſſances „ féodales & ſujettion de l'Eſtat d'Eſ„ pagne, tant en général qu'en parti„ culier, ne ſont point nouvelles ; car „ bien auparavant, & pendant le regne „ des Gots, les Roys ont toujours payé „ tribut au St. Siege en recognoiſſance „ de Souveraineté, juſques à ce qu'un „ tyran, Vitiza, peu devant la ruine „ par les Sarrazins, refuſa de le payer, „ & depuis, par l'invaſion génerale „ d'Eſpagne, ayant eſté du tout diſcon„ tinué, le Pape Gregoire VII s'en „ plaint en ſon regiſtre, comme a ob„ ſervé l'illuſtriſſime Cardinal Baronius;

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER

Ann. 1370.

„ ce qui peut avoir été cauſe que cha-
„ cun des Roys particuliers commen-
„ çant à ſe fortifier contre l'oppreſſion
„ des Sarrazins, ſeroient retournés au
„ devoir de ceſte ſubmiſſion & ſujettion
„ ancienne. D'autre part, il ſe trouve
„ que le Royaume de Caſtille eſt fief
„ de France, Henry II, Roy de Caſ-
„ tille, s'étant ſoumis au Roi de France
„ Charles V, promettant, tant pour
„ lui que pour ſes ſucceſſeurs, d'eſtre
„ vaſſal, & tenir ſon Royaume de
„ Caſtille des Roys de France, par
„ traité de l'an MCCCLXIX, lequel eſt
„ gardé en bonne forme dans le threſor
„ de France, ce Roy de Caſtille eſtant
„ troublé en ſon Eſtat par ſon frere Dom
„ Pierre, & en ayant eſté chaſſé, fut
„ enfin retabli par la puiſſance du Roy
„ de France, ſous la conduite de ce
„ valeureux Chevalier Bertrand du
„ Gueſclin, Conneſtable de France,
„ nonobſtant tous les efforts des Anglois
„ bandés au contraire.

" Il y a une autre qualité notable, qui
„ n'eſt pas un petit avantage du Royau-
„ me de France, en ce qu'il eſt & a
„ eſté toujours ſucceſſif, héréditaire, &
„ non élective; & tout ainſi comme par
„ la couſtume générale du Royaume
„ en toute ſucceſſion, le mort ſaiſit
„ le vif, cela a lieu & s'obſerve encore
„ plus certainement pour la ſucceſſion
„ de l'Eſtat; c'eſt comme le rameau d'or
„ de Virgile, lequel étant emporté,
„ il en renaiſſoit un autre & jamais
„ ne defailloit.

Uno avulſo, non deficit alter.

" D'où eſt venu ce dire commun entre
„ les François, que le Roi ne meurt
„ jamais, parce qu'il y en a toujours
„ naturellement un ſemblable, lequel,
„ ſans contreverſe ou difficulté ſuccede
„ au même inſtant en la place de l'autre.
„ Et quand la France, travaillée &
„ preſſée par les plus forts ennemis,
„ eſt venue à perdre ſon Roy, cela n'a
„ point apporté de confuſion ou deſor-
„ dre ny donné aucun avantage aux
„ ennemis, tant s'en faut que par un
„ tel accident ils ayent peu s'emparer
„ de l'Eſtat, ils ont éprouvé à leur
„ dam une hydre renaiſſante, qui ne ſe
„ pouvoit ſurmonter, ou plutôt un
„ phœnix qui revit & renait de ſoy-
„ meſme, & que les Roys de cet Eſtat
„ eſtoient vrayment d'une race immor-
„ telle, qui ne partent jamais d'ici pour
„ retourner au vray lieu de leur ori-
„ gine celeſte & divine, qu'ils ne laiſ-
„ ſent un Succeſſeur, lequel, en ce
„ moment, eſt fait Roy ſans autre for-
„ malité. Et pour rendre ceſte ſucceſſion
„ plus aſſeurée & par icelle les Roys
„ immortels, il a toujours eſté reçu en
„ France, que ceux qui ſont de la race
„ Royale, quand bien ils ſeroient
„ éloignés de mille degrés, toutesfois,
„ s'il n'y a point d'autre plus proche,
„ ils ſont appellés à la ſucceſſion du
„ Royaume & en ſont ſaiſis par le ſeul
„ decés, ſans autre fait; ce qui a eſté
„ auſſi remarqué par Balde, docteur Ita-
„ lien, & a toujours été ainſi obſervé,
„ même en la perſonne de notre Roy
„ à preſent heureuſement regnant, pour
„ eſtre deſcendu du Roy S. Louys;
„ en quoy on tient que pour cet effet
„ la repreſentation a lieu à l'infini, non-
„ ſeulement en ligne directe, mais
„ auſſi en ligne collaterale. Ceſte façon
„ de venir au Royaume par l'ordre de
„ la ſucceſſion eſt fort ancienne, & dès
„ le premier eſtabliſſement de cet Eſtat,
„ gardée comme une loy fondamentale
„ & inviolable.

" Agathias Grec, qui a écrit du
„ temps de Juſtinian, l'a remarqué, di-
„ ſant: qu'entre les François les enfans
„ prennent le Royaume par la ſucceſſion
„ de leur pere. Et en un autre endroit
„ il recite, que Theodebert, Roy de
„ Mets, eſtant decedé, ſon fils Theudi-
„ balde ou Thibaut lui ſucceda, bien
„ qu'il ne fût qu'un enfant. *Mais*, dit
„ il, *c'étoit la loy du pays qui l'y ap-*
„ *pelloit*. Sage inſtitution certes, mé-
„ me pour la ſucceſſion & repreſentation
„ à l'infini, afin d'obvier aux deſor-
„ dres, inconveniens & renverſemens

„ des Eſtats qui peuvent ſurvenir pendant la vacance quand le ſucceſſeur „ eſt incertain.

" Je diray icy, en paſſant que, telle „ ſucceſſion au Royaume n'a pas toujours été en Eſpagne; & n'en faut „ autre preuve que la recognoiſſance „ des auteurs Eſpagnols & particulierement de Lopés Madera, qui a écrit „ en langue Eſpagnole, depuis peu, de la „ dignité des Rois d'Eſpagne; car „ nous trouvons que les Rois y ont eſté „ établis par élection, non-ſeulement „ pendant le Royaume des Gots, mais „ auſſi depuis leur ruine & l'invaſion „ des Sarrazins, ayant eſté lors élu Pelagius Roi des Aſturies, & apres lui „ pluſieurs autres ſes ſucceſſeurs par „ la méme voie, comme a prouvé fort „ exactement Molina, auteur Eſpagnol. „ Tout ce que Lopés y aporte eſt en un „ mot que les Roys eſtoient électifs, „ mais qu'on n'en éliſoit jamais, ſinon „ de la famille & Maiſon Royalle. Le „ contraire paroit par la ſuite certaine „ des hiſtoires, & même par les Conciles de Tolede, qui permettent que „ l'élection ſe faſſe indefiniment de „ toutes perſonnes, hormis des eſclaves, étrangers ou autres, qui ne feroient de la race des Gots, en quoy „ peut-être a été fait l'équivoque, quand „ Lopés dit, *ex eadem gente*, l'interpretant de la famille & Maiſon Royalle, „ & non pas de la nation des Gots, „ comme l'entendent les Conciles, „ auſquels il y a pluſieurs conſtitutions pour l'honneur & conſervation „ de ceux qui eſtoient de la race des „ Roys predecedés, eſtant neceſſaire „ de les aſſurer de ceſte maniere, parce „ qu'il y avoit des Roys autres que de „ leur maiſon, à quoy il n'euſt eſté beſoin „ de pourvoir, ny chercher telles aſſeurances, ſi les Roys euſſent eſté ſucceſſifs: mais bien plus, par le Concile „ de Tolede V, il y a anathême & excomunication contre ceux qui viendroient au Royaume des Gots autrement que par élection; auſſi nous „ liſons en Ritius, un de leurs hiſtoriens, que Bamba laboureur fut fait „ Roy d'Eſpagne par le Pape Læon, & „ aprouvé par l'élection du peuple.

" Il n'a pas eſté ainſi en France, où „ le droit de ſucceſſion a toujours eſté „ inviolablement gardé: la Race Royalle qui ſurpaſſe les autres en toute „ grandeur & vertu eſtant née & „ deſtinée pour regner.

„ Ce n'eſtoit pas ſans cauſe qu'en „ Grece on recherchoit ſi exactement „ ceux qui eſtoient de la lignée des „ Heraclides & des Æacides pour en „ prendre des Rois, chefs de guerre & „ gouverneurs d'Eſtat. Platon, & aprés „ lui Ariſtote, ſont d'accord que la Monarchie eſt bien la meilleure forme „ de gouvernement, ſi non que c'eſt „ comme un ſonge (diſent-ils) de „ trouver un bon Roi, eſtant comme „ impoſſible à un eſprit humain, en „ une ſi grande fortune, affluence de „ tant de bien & delices, avec telle „ licence, ſans contredit, & brief puiſſance ſouveraine, ſe retenir & comander à ſoy-même. Platon adjouſte que „ nous ne ſommes pas en la republique „ des mouches à miel, où naturellement il en nait un plus grand & „ meilleur pour commander aux autres. „ Mais cela même arrive aux François, „ deſquels les Roys viennent de naiſſance, plus grands, non de corps, „ mais de courage, generoſité & entendement que tous les autres: créés & „ deſtinés du Ciel, d'autre nature que „ le commun pour regner. Que ſi on „ veut un peu conſiderer les grandes „ difficulrés & inconveniens qui ſe „ voyent ès Eſtats électifs à cauſe de „ l'élection, on cognoiſtra quel eſt ceſt „ avantage, excellence & prerogative „ de la France. Aux Eſtats électifs, „ advenant le decès du Prince, il y a „ interregne, pendant lequel on tombe „ en anarchie, & ſe fait un deſordre, „ dereglement & confuſion, qui cauſe „ une infinité de maux, meurtres, „ aſſaſſins, violences & pilleries; comme on a remarqué en l'élection qui „ ſe faiſoit des Roys de Thunes, & des

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

„ Soudans d'Egypte par les Mammelus, „ cela méme eſtant quelquefois advenu en l'élection des Papes, le ſiege „ vaquant. Et ce qui eſt encore plus „ mauvais, c'eſt que l'interregne dure „ aucunesfois bien long-temps, parce „ qu'outre les grandes brigues & factions, il y a l'inclination naturelle „ des hommes à la diſſention. Ce qu'on a „ veu advenir fort ſouvent d'en l'Empire „ d'Occident, depuis qu'il a eſté rendu „ électif, & aux Royaumes de Hongrie, „ Pologne, Boheme, Danemark & „ Suede. Pendant les interregnes on ne „ voit que ſchiſme, diviſion & pluſieurs „ menées de divers partis, qui aboutiſſent d'ordinaire à des guerres civiles, „ chacun voulant faire un Prince de „ ſon parti. Auſſi a-t-on veu en l'Empire d'Allemagne pluſieurs Empereurs éleus, juſques à y en avoir eu „ ſept ou huit pour un coup, aprés la „ mort de l'Empereur Friderie II Et „ n'y peut-on aporter remede ſuffiſant „ par l'établiſſement d'un gouverneur „ pour commander en attendant, vu „ que pour l'eléction de ce gouverneur, on en ſeroit touſjours en des „ pareils inconveniens : & puis il pourroit advenir que le gouverneur empiéteroit lui-même l'Eſtat ſans attendre „ autre élection, comme il s'eſt fait ſouvent; ſe trouvant peu de gens qui vouluſſent rendre un depoſt de ſi grande „ valeur, & une choſe ſi attrayante, „ pour laquelle il n'y a droit qu'on „ ne viole, quand bien on ſeroit juſte „ en toutes choſes. D'ailleurs il advient volontiers que ceus qui ont „ droit d'élire des Princes s'en font accroire, juſques à les faire aſſaſſiner „ & maſſacrer, quand ils ne leur plaiſent, ou bien ſe laiſſent corrompre „ pour en élire un autre.

„ L'Empire Romain en fournit aſſez „ d'exemples, & ne l'a-t-on jamais vu „ plus calme que quand les Princes „ ont eu l'Empire par ſucceſſion; & au „ contraire quand l'élection a eſté en „ la main des ſoldats, il ont mis „ l'Empire à l'enchere & ont rempli „ tout l'Eſtat de rapines, pilleries, „ meurtres, cruautés & barbaries. „ Quand un Empereur ne leur plaiſoit „ pas, fuſt-il le plus homme de bien, „ & le meilleur Prince du monde, ils „ le maſſacroient ſans difficulté pour „ en établir un autre, comme il advint en la perſonne de ce bon Empereur Pertinax, aprés le meurtre duquel ils firent publier par la Ville que „ l'Empire eſtoit à vendre au plus „ offrant. Ils aſſaſſinerent en méme ſorte „ Alexandre Severe, l'un des meilleurs „ & plus vertueux Princes qui fuſt „ onques; & ainſi de Probus, Tacitus, „ & pluſieurs autres, comme on void „ par la ſuite des hiſtoires de temps „ en temps. Ce n'eſt pas tout, chaque „ legion & chaque armée faiſoit ſon „ Empereur, leſquels enfin tous s'entrecoupoient la gorge aprés des cruelles „ guerres civiles, le pauvre peuple „ endurant cependant une infinité de „ miſeres: & s'en eſt trouvé juſques „ à trente preſque en meme temps, „ entre leſquels il y a eu des femmes. „ Ces inconveniens eſtoient ordinaires „ anciennement en l'Eſtat d'Eſpagne. „ Saint Gregoire de Tours dit que les „ Gots avoient pris cette deteſtable „ coutume, que ſi quelqu'un de leurs „ Roys ne leur plaiſoit, ils l'aſſaſſinoient „ & établiſſoient pour Roy celui qui „ leur venoit en fantaiſie. Ce qu'il dit „ à propos des Roys Gots Theuda, „ Theudegyſile & Agila. Et en Allemagne, depuis que l'élection y a été „ introduite, il y a eu huit ou neuf „ Empereurs de tués, comme Guillaume de Hollande, Raoul, Albert, „ Henry, Friderie II, Louys de „ Baviere, outre ceux qui ont été „ honteuſement chaſſés du Throſne Impérial; & des quinze Sultans qui ont „ regné en Egypte, il y en a eu ſept „ d'aſſaſſinés. Avec cela, s'il ſe rencontre pluſieurs égaux & également „ dignes, s'il eſt force qu'il y ait du „ mécontentement, d'où procedent les „ diviſions & ſéditions, en tant que le „ choix & la preference de l'un ne peut „ eſtre ſans un mépris de l'autre. Etant

„ d'ailleurs mal aiſé que celui qui a „ été rebuté porte jamais entierement „ obeiſſance à celui contre lequel il a „ debatu l'autorité Royale, comme „ ſon égal en maiſon, reputation & „ mérite. Heureuſe France & vrayement „ heureuſe, à qui Dieu a fait la grace „ de ne reſpirer qu'une agreable liberté „ ſous le doux commandement de tes „ Roys naturels & ſucceſſifs, ce qui „ t'a garanti de ruine, de tant de dan- „ gers & d'orages, au contraire a con- „ ſervé ton Eſtat toujours floriſſant & en „ pleine force & vigueur. Entre les „ autres inconveniens qui ſe peuvent „ rencontrer en un Eſtat éleƈtif, c'eſt „ qu'on void qu'un Prince éleƈtif ne „ ſoigne à ſon Eſtat, qu'il ne tient que „ precairement, ains à ſa propre famille. „ Car ſçachant bien qu'il ne peut laiſſer „ le Royaume à ſes propres enfans, „ il fait ſon profit du public, le derive „ & detourne au particulier de ſa fa- „ mille par venditions, comme fiſt „ Rodolfe de Haſbourg, lequel ayant „ eſté élu Empereur par la faveur de „ ſon maitre Eleƈteur, l'Archeveque „ de Mayence, fiſt & fonda la Maiſon „ d'Auſtriche des ruines de l'Empire, „ juſques à vendre à prix d'argent la „ liberté & leurs propres ſeigneuries „ aux villes d'Italie, comme à Flo- „ rence pour ſix mil eſcus, & à Luques „ pour dix mil, & ainſi à d'autres ſem- „ blablement; qui fut la fin du Royau- „ me & commandement des Empe- „ reurs en Italie; pour raiſon de quoy „ il a eſté tant blamé par tous les hiſto- „ riens de ce temps là & par ceux qui „ ont écrit depuis. Je laiſſe à parler de „ pluſieurs autres Empereurs qui ont „ pratiqué le méme, aliené le domaine „ de l'Empire, les Villes, territoires „ & Seigneuries, tant en Allemagne „ qu'en Italie & autres endroits: & „ par ce moyen diverſes Principautés „ établies, & grandes villes affranchies, „ n'y demeurant que le ſeul nom de „ ſouveraineté pour l'Empire. Auſſi eſt- „ il à croire qu'un Prince fera ce qu'il „ pourra, renverſera tout ſans deſſus „ deſſous, meſlera plutôt, comme on „ dit, le Ciel avec la terre, qu'il ne „ faſſe ſucceder ſes enfans, tant cette „ paſſion eſt forte. Il s'en trouve peu „ ou point qui ſuivent l'exemple de „ Moyſe, lequel recognoiſſant ſes enfans „ n'étre capables pour commander „ aprés lui au peuple d'Iſrael, ayma „ mieux en établir d'autres, preferant „ le bien public à l'affeƈtion & charité „ des ſiens. On raporte que l'Empereur „ Charles IIII promiſt à chacun des „ Princes éleƈteurs cent mil eſcus pour „ faire élire Empereur ſon Fils Wen- „ ceſlas, & ne les pouvant payer, „ fut contraint de leur bailler en „ payement tous les revenus ordinai- „ res de l'Empire.

„ C'eſt tout au contraire en Fran- „ ce, ou le patrimoine & domaine „ de celui qui vient à la Couronne „ par ſucceſſion, eſt par ce moyen „ accreu & reüny au Royaume, à „ cauſe de quoy les Roys n'ont point „ de deux ſortes de domaines, l'un „ particulier, l'autre public; le tout „ devenant de même nature, & „ eſtant fait public. En quoy on „ void l'effet de ce dire de l'Empe- „ reur Antonin le pieux à ſa femme: „ depuis, dit-il, que nous ſommes „ parvenus à l'Empire, nous avons „ perdu ce que nous avions aupa- „ ravant.

„ Mais encore que ce Royaume „ ſoit ſucceſſif de cette façon, pour „ la couſtume inviolable du païs, „ plutôt que par droit héréditaire, „ toutesfois les femmes & les deſ- „ cendans d'icelles n'y ont jamais „ eſté ny peuvent eſtre admis, & „ même à defaut des maſles. Sans „ raiſons, aucuns ennemis du nom „ François, & envieux, à vrai dire, „ de ceſte prerogative, ſe ſont voulu „ efforcer de revoquer en doute la „ Loy Salique, qui rejette les fem- „ mes de la ſucceſſion du Royaume, „ diſans que l'origine en eſtoit dou- „ teuſe & incertaine: comme ſi on „ pouvoit deſirer une meilleure &

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER, Ann. 1370.

„ plus certaine preuve, que la ſuite „ & poſſeſſion de tant de centai- „ nes d'années, depuis l'eſtabliſſe- „ ment de ceſt Eſtat ; ceſte Loy ayant „ été gravée, non dans du marbre „ ou en du cuivre, mais dans le „ cœur des François & toujours cer- „ tainement gardée. Lopés Madera „ Eſpagnol, voyant que le ſemblable „ n'eſtoit pas en Eſpagne, que la di- „ gnité en eſtoit bien moindre, pour „ couvrir ce defaut & y apporter „ quelque ombrage, s'eſt voulu efforcer de monſtrer, par un long „ diſcours, que la ſucceſſion des fem- „ mes eſtoit fort naturelle. Ce qui „ auroit quelque raiſon en matiere „ de la ſucceſſion du patrimoine des „ particuliers. Auquel cas neanmoins „ on pourroit monſtrer que les ſuc- „ ceſſions, par le droit preſque de „ tous les peuples, ont toujours eſté „ deferées aus maſles, qui ſont les „ fermes colonnes & les anchres „ aſſeurées des grandes familles ; „ mais en la ſucceſſion d'un grand „ Eſtat ou Royaume, c'eſt moquerie „ d'y penſer ſoutenir la ſucceſſion „ des femmes pour eſtre la meilleu- „ re. Il y a bien grande difference, „ comme diſoit l'Empereur Adrian, „ entre chercher un ſucceſſeur & „ héritier de ſon partimoine, ou d'un „ Empire. Au demeurant, il ſeroit „ ſuperflu d'aller rechercher l'origine „ de ceſte Loy Salique, & s'enquerir „ plus avant quand ny comment elle „ a eſté faite, puiſqu'il apparoiſt de „ l'uſage certain, & qu'elle a toujours „ eſté gardée par les François. La „ Loy n'a point de force, ſi ce n'eſt „ par la coutume qui eſt la plus „ forte Loy de toutes les autres. Et „ faut bien dire que c'eſt un droit de „ grande autorité, quand on l'a ob- „ ſervé ſi étroitement qu'il n'a point „ eſté neceſſaire d'en rediger une Loy „ par eſcrit.

„ Ce n'eſt point une Loy écrite „ mais née avec nous, que nous n'a- „ vons point inventée, mais l'avons „ puiſée de la nature même, qui le „ nous a ainſi apris & donné cet inſ- „ tinct, que non-ſeulement nous „ François, mais auſſi la plupart des „ peuples du monde ont tousjours „ religieuſement obſervé. „

Il faut remarquer que ce qu'a dit ici M. J. Bignon de la Couronne d'Eſpagne & de l'ancienne maniere d'y parvenir, ne s'accorde point avec ce que nous en apprend ci-aprés l'Auteur de ce Songe, au chap. 110 de ce 1 livre, où il eſt établi que *le Roi de France, qui n'eſt ni oint ni couronné par le Pape, reçoit, comme le Roi d'Eſpagne & les anciens Rois d'Angleterre, ſon Royaume, de Dieu ſeul, par droit de ſucceſſion.* On a vu auſſi, par la traduction du paſſage eſpagnol dans le Comment. de M. Dupuy ſur l'art. 4 des Libertés, comment Dom Jaime, Roi d'Aragon, ſut répondre au Pape, l'an 1274, temps encore plus ancien que celui où ſe fit ce Dialogue.

Au ſurplus, J. Bignon a écrit ſon Traité au commencement du dernier ſiécle, c'eſt-à-dire, peu d'années après les troubles que le Miniſtere Eſpagnol ſuſcita dans ce royaume, & bien long-temps avant que l'avénement de Philippe V au Trône d'Eſpagne, ſans confondre les droits reſpectifs des deux Souverains, réunit les deux Nations par les liens les plus chers ; car un François, peut, en jugeant d'aprés ſes propres ſentimens, croire que l'Eſpagnol trouve comme lui, ſa gloire & ſon bonheur dans le doux *Pacte de Famille* entre les Rois Bourbons.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 37. LE CLERC veut prouver que le Pape eſt Seigneur au temporel comme au ſpirituel, par la raiſon, que ſuivant l'ordre naturel en toutes choſes, il dit y avoir un principe, un chef; d'où il conclut que le Pape étant Seigneur de l'ame, pour laquelle le corps & tout le reſte ont été faits, il doit être auſſi Seigneur de tout ce qui lui eſt ſubordonné.

Chap. 38. LE CHEV. employe la même diſtinction pour prouver le contraire: il dit que comme le monde eſt compoſé de deux ſubſtances, ſpirituelle & temporelle, de même l'homme, qui eſt un monde racourci, a la partie ſpirituelle dans ſa tête, que le Pape ſon Seigneur doit inſtruire & bien gouverner, & l'autre partie dans le cœur qui donne la vie au corps, dont l'entretien & la conſervation appartiennent aux Princes de la terre. **

** Le même argument ſe retrouve ci-aprés au Livre ſecond, chap. 95. Monſieur de Villars, Archevêque de Vienne, diſoit, dans ſes Remontrances, au nom du Clergé, à Henri IV, l'an 1605, *in fin.* "SIRE, Vous eſtes „ le *Cœur* & la *Teſte* de notre Corps. „ C'eſt de vous de qui nous eſperons „ noſtre vie & noſtre ſentiment. Tout „ le Royaume reſpond à voſtre Majeſ- „ té, & elle à Dieu: c'eſt Vous, SIRE, „ qui nous gouvernés, & avés la verge „ pour nous chaſtier ſi nous faillons; „ vous avés auſſi la main de miſeri- „ corde pour nous ſoulager. L'Empe- „ reur Baſile appelloit les Eccléſiaſti- „ ques les yeux de ſon Eſtat. Voyez, „ SIRE, s'il vous plaiſt, combien il „ importe à Voſtre Majeſté de conſer- „ ver cette noble partie en ſon entier. „ Quelqu'ancien a bien remarqué que „ Dieu au viel Teſtament commença „ de donner un Roy à ſon Peuple „ pour venger les torts que l'on faiſoit „ à ſes Propheſtes, & la nature meſme „ des Gouvernemens nous monſtre „ aſſés que les choſes divines & les „ miniſtres ſacrés de la Divinité doi- „ vent être recommandés à tous les „ bons Monarques, comme ceux qui „ approchent de plus prés la perſonne „ de ce grand Dieu, qui avec ſa ſeule „ parole a produit ces deux Flambeaux „ du jour & de la nuit, qui a fait les „ Cieux en ſon entendement, qui a „ fondé la terre ſur les eaux, à qui le „ Ciel ſert de ſiege & la Terre de mar- „ che-pied; de ce Dieu auquel le Feu, „ l'Air, la Terre & les Eaux ſont „ tributaires, encore qu'il n'ait beſoin „ de rien pour faire toutes choſes. Il „ ſçait que les Roys ne peuvent luy „ rendre rien en eſchange, ny recon- „ noître l'obligation de l'éminente „ puiſſance, de l'autorité relevée qu'ils „ ont reçue de ſa main, comme un „ rayon de ſa belle lumiere, de cette im- „ mortelle Divinité; il deſire au moins „ qu'ils s'acquitent envers ceux qui „ ſont plus particulierement dediez „ aux Offices divins, & vouez aux „ choſes ſaintes & ſacrées. Nous nous „ jettons, SIRE, à l'abry de votre „ providence paternelle, & ſous les „ faveurs & autorité de votre puiſ- „ ſance Royale. Si elle prend à cœur „ d'oſter les afflictions qui troublent „ l'eſtat des Eccléſiaſtiques, elle „ remettra les yeux en leur entier à la „ face de l'Egliſe, & pourvoira à la „ ſanté du corps general de l'Epouſe „ de Jeſus-Chriſt, rendra ce ſervice ſi „ ſignalé à Dieu pour les obligations „ infinies que Voſtre Majeſté doit au „ Ciel, qui ſont venues à tel point „ qu'elles ſurpaſſent celles de tous „ les Rois vos prédeceſſeurs des deux „ ſiécles paſſés. Jettez, SIRE, jettez ſur „ nous vos yeux de pitié, tendés-nous „ cette main favorable, ſacrée & libé-

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

Chap 39. LE CLERC revient aux conſéquences du même argument, & dit que l'effet n'eſt pas différent de ſa cauſe, & que, puiſque le Pape eſt le Seigneur de l'ame, pour la ſeigneurie de laquelle tout a été créé, qui gouverne la fin doit gouverner auſſi les moyens.

Ann. 1370. *Chap. 40. Reponſe du CHEV.* à cet argument par la diſtinction baroque & confuſe des cauſes matérielle & formelle, efficiente & finale. La puiſſance ſpirituelle, dit-il, n'eſt pas la cauſe matérielle de la puiſſance temporelle, parce que la matiere, d'elle-même, eſt une pure puiſſance, & les faits dont elle eſt compoſée ne ſont pas la cauſe matérielle. Elle n'eſt point la cauſe formelle, parce que la forme eſt, de ſa nature, toute ſimple. La cauſe efficiente n'a que des effets, & la puiſſance temporelle étoit avant la ſpirituelle; elle n'eſt donc pas plus, pour cette raiſon, ſa cauſe finale.

Chap. 41. LE CLERC dit que celui-là eſt Seigneur de tout le monde au ſpirituel & au temporel, qui dirige par ſon pouvoir l'homme à ſa fin la plus parfaite, ce qui ne peut s'entendre que du Pape, qui, étant chargé du ſalut de l'ame, la plus noble partie de l'eſpéce humaine, a reçu de Dieu toute puiſſance pour la rendre pleinement heureuſe; ce qui eſt, dit-il, auſſi clair qu'un beau jour.

Chap. 42. LE CHEV. répond, qu'il eſt clair comme un beau jour que le Pape n'a pas ſeul le pouvoir de conduire l'homme à ſa fin heureuſe; mais que J. C. à établi lui-même la diſtinction & l'indépendance des deux puiſſances, afin que par leurs ſecours mutuels, elles concouruſſent au bonheur éternel & temporel du genre humain, ce qui ſe prouve par tous les paſſages où notre Seigneur lui-même reconnoit la puiſſance temporelle, & la néceſſité de s'y ſoumettre en tout ce qui la concerne. D'ailleurs, ſuivant le *C. ſi quis objecerit*, 143, la puiſſance ſpirituelle ne peut être long-temps ſans la temporelle.

Chap. 43. LE CLERC veut prouver la double ſeigneurie du Pape par l'exemple & la ſimilitude céléſte. Comme au Ciel, dit-il, il y a deux Ordres, celui des Intelligences, qui ont elles-mêmes leur Souveraine, & celui des Signes & des Corps qu'elles meuvent, & qui en dépendent comme de leur commencement final & parfait, de même le Pape, qui a tout pouvoir ſur les ames, doit l'avoir auſſi ſur les corps, leſquels en derivent comme les ruiſſeaux d'une fontaine.

„ rale; ouvrés voſtre bouche pleine „ de douceur; proferez des paroles „ de ſecours, & prononcés à noſtre „ faveur l'Arreſt de noſtre vie, revo- „ quant par votre autorité ſouveraine „ celuy de noſtre mort que nos afflic- „ tions & nos maux avoient ja pro- „ noncé, & par ce moyen vous chan- „ gerés nos peines en plaiſirs, noſtre „ deuil en joye, nos regrets en ſouhaits, „ nos craintes en eſpérances, nos ténébres en lumieres, nos nuits en jours, „ noſtre mort en vie, & noſtre vie „ languiſſante & mourante en laquelle „ nous roulons une rude fortune, en „ une vie ou quelque heur & quelque „ felicité ſe retreuve. „.

Chap. 44. LE CHEV. dit que la comparaiſon du regne terreſtre à celui du Ciel eſt fauſſe, parce que là il s'agit des Anges qui n'ont point de corps, & ici des hommes qui ſont compoſés de corps & d'ames. Ce qui a fait dire à S. Auguſtin que ceux-là n'ont pas beſoin des choſes temporelles comme ceux-ci. A la verité, Dieu eſt la ſuprême intelligence à laquelle tout ſe rapporte, & dont tout dépend ; mais il a mis ici bas deux membres principaux, le chef & le cœur, qui, ſelon ce qui a été deja expliqué, concourent tous deux au bonheur de l'homme, en l'etat & de la maniére que Dieu-même l'a voulu pour ſa plus grande gloire.

Chap. 45. Le Pape doit avoir toute Seigneurie ſur les hommes, à l'exemple des animaux de differentes eſpéces, tels que les abeilles, les grues &c. qui ne reconnoiſſent parmi elles qu'un ſeul Roi ou un ſeul chef. Ce qui eſt applicable à la nature humaine en ce qu'elle a de commun dans ſa matiére avec les bêtes, ſuivant la loi civile *Apud Juſtin. de juſtit. & jur. in princ.* Voyez ci-devant au ch. 36.

Chap. 46. LE CHEV. reconnoit l'unité de Seigneurie dans Dieu ſeul ſur toutes les choſes du monde ; mais qu'en admettant cette unité, & même ſa néceſſité, on peut la concevoir dans ſes dimenſions, repréſentées ici par les deux puiſſances que Dieu même a établies, & dont il lui a plû de diviſer l'exercice ; qu'au ſurplus, il n'y a aucune preuve à tirer de l'exemple des abeilles & des grues, parce que chaque troupe de ces animaux a ſon chef & n'en ont pas tous un ſeul.

Chap. 47. LE CLERC veut prendre avantage de l'aveu précédent, en diſant, que, puiſque Dieu a diviſé l'exercice des deux puiſſances, ce ne peut être que ſubordonnement à la puiſſance ſpirituelle qui conduit l'homme à ſa parfaite fin. Un médecin, dit-il, après avoir connu la maladie, n'a pas lui-même les remédes pour la guérir ; ils ſont entre les mains de l'apothicaire ; or celui-ci ne les livre & ne les applique que ſuivant l'ordonnance du médecin ; il en eſt de même du Pape qui fait des loix en matiére temporelle, & en laiſſe l'exécution & l'uſage aux Rois & aux Empereurs.

Chap. 48. Je conviens avec plaiſir, & je déſire, dit LE CHEVALIER, que le S. Pere, comme Vicaire ès choſes ſpirituelles, connoiſſe des choſes temporelles à cauſe du peché, entant que le pécheur recourt à lui comme au médecin de ſon ame qu'il veut remettre dans la voie du ſalut ; mais cela ne s'entend que du tribunal de la pénitence, & nullement du for extérieur & contentieux, comme l'entend l'Auteur du Decret en la 7e. cauſe, q. 1. où il dit qu'il y a deux ſortes de peuples, les Clercs & les laïcs, qui ont juriſdictions differentes. *Voyez* ci-après les Ch. 59, 60, & le nouveau Comment. de l'art. 31 des Libertés.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER

Chap. 49. LE CLERC dit que le Pape doit avoir la Seigneurie de tout le monde, parce que, conduiſant l'homme à ſa meilleure fin par la connoiſſance & l'amour de Dieu, il reſſemble de plus près à Dieu même dont on reconnoit la toute-puiſſance.

ANN. 1370. *Chap. 50.* LE CHEV. avoue que le Seigneurie du Pape eſt plus digne, plus parfaite que celle des Princes de la terre, parce que ſa fin eſt plus noble, plus ſainte, plus accomplie; mais qu'il eſt abſurde d'en conclurre qu'elle eſt univerſelle & abſolue ſur toutes les autres, comme il le ſeroit de dire que le Royaume de France doit dominer ſur le Royaume d'Eſpagne, parce que celui-ci eſt moins noble, moins parfait que l'autre.

Chap. 51. La Seigneurie qui atteint le dernier degré de perfection doit l'emporter ſur toutes les autres; & telle eſt celle du Pape qui s'étend ſur les ames dont les opérations tendent aux plus parfaites vertus.

Chap. 52. LE CHEV. répond que cette plus grande perfection dans la Seigneurie du Pape, ſert à relever ſa dignité ſur celle des autres Seigneuries, comme en effet le médecin de l'ame mérite plus d'honneur que le medecin du corps; mais ces prérogatives ne lui donnent pas de plus grande juriſdiction. La preuve en eſt dans l'exemple de notre Seigneur, qui étant la toute-puiſſance même, parut & vécut ſur la terre en ſerviteur. Il porta, dit Iſaïe, toutes nos douleurs, ſon Vicaire n'aura-t-il après lui que des Sceptres & des Couronnes?

Chap. 53. LE CLERC dit, que par une ſuite néceſſaire du gouvernement du peuple de Dieu, ſous la loi ancienne & nouvelle, le Pape eſt ſeul Seigneur ſur la terre. Dieu, dit-il, gouverna par lui ſeul juſques aux Patriarches; à ceux-ci ſuccéderent les Prêtres, les Juges, les Rois, & finalement J. C. qui a tranſmis toute ſa puiſſance à S. Pierre ſon Vicaire, & à ſes Succeſſeurs, comme le prouve Innocent, en ſa gloſe ſur les Décrétales.

Chap. 54. LE CHEV. répond que l'hiſtoire qu'on vient de faire du gouvernement ancien & nouveau du Peuple de Dieu ne prouve rien pour la théſe, parce qu'il eſt clair que la puiſſance que J. C. donna à S. Pierre & à ſes Succeſſeurs, ne s'entend que des choſes ſpirituelles, par ces paroles: *Je te donne les clefs du royaume des cieux: ce que tu lieras ſur la terre &c.* S. Bernard le déclare expreſſément au Pape Eugene, & il eſt manifeſte que, par ces paroles, le Pape, ou ſes Prêtres à qui elles s'étendent, n'ont que le droit de juger ceux qui ſont ou ne ſont pas dignes de recevoir les Sacrements; ſemblables à un géolier qui ouvre ou ferme les portes de la priſon ſuivant les ordonnances du Juge; ou comme un médecin qui avertit de ne pas faire ou manger telle choſe nuiſible à la ſante de ſon malade. J. C. lui même ne s'eſt donné que pour le médecin des ames, & ſes diſciples avertiſſent, à ſon exemple, de ſuivre les Commandemens.

de Dieu pour être ſauvé. Dans tout cela il n'eſt pas queſtion de Seigneurie au temporel.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER

Ann. 1370.

Chap. 55. LE CLERC dit que Noë, ſeul Monarque du monde après le déluge, dreſſa un autel au Seigneur, & fit ainſi l'office de Prêtre, réuniſſant les deux puiſſances, comme peut faire le Pape à ſon exemple.

Chap. 56. LE CHEV. répond que cet exemple ne tire nullement à conſéquence, parce que Noë, ni Moyſe n'étoient pas Prêtres pour offrir des ſacrifices à Dieu, n'y ayant en ce temps-là aucun véritable caractére de Prêtre marqué par le pouvoir de lier & de délier; cela étoit reſervé au temps de J. C. qui a lui-même expreſſément diſtingué les deux puiſſances.

Chap. 57. LE CLERC veut prouver la pleine & ſeule Seigneurie du Pape par toutes ces raiſons, 1°. Parce que la puiſſance ſpirituelle eſt plus grande en dignité, à raiſon de ce que l'eſprit eſt incomparablement au-deſſus du corps. Abraham le patriarche ſe ſoumit à Melchiſedech. 2°. Elle eſt plus grande dans ſon origine; les Prêtres étoient avant la loi de Moyſe, & Dieu dit à Samuel, *Etablis ſur eux les Rois.* 3°. La puiſſance ſpirituelle eſt plus grande en autorité, puiſqu'elle peut établir & juger l'autre ſans être jugée elle-même par aucun, ſuivant Hoſtienſis, lequel ajoute 4°. Qu'elle eſt auſſi miſe dans l'ordre des loix au Code avant la ſpirituelle. 5°. Qu'elle commande à l'ame qui entraine néceſſairement le corps qu'elle regit; *Que a le vilain, a ſon bœuf.* 6°. Les Princes même ſont ſujets à un ſimple Prêtre qui les abſout. 7°. C'eſt une héréſie d'admettre deux principes, repréſentés par les deux Monarques ſur la terre.

Chap. 58. LE CHEV. répond 1°. Que les prérogatives de la puiſſance ſpirituelle relevent ſa dignité ſans étendre ſa juriſdiction. 2°. Que ſon ancienneté ne prouve rien, puiſque le Sacrement de Mariage, qui commença avec le monde, n'eſt pas le plus digne; que Samuel, en établiſſant les Rois, n'étoit que le ſimple exécuteur des ordres de Dieu. 3°. Que la puiſſance ſpirituelle n'eſt pas plus grande en autorité, à l'effet du moins de toucher à celle des Rois de France. 4°. Que pour les raiſons d'Hoſtienſis, de la ſupériorité de l'ame, & de la ſoumiſſion au ſimple Prêtre, cela s'entend pour la dignité de cette puiſſance ou de ſon exercice ſpirituel ſur les ames, ſon unique objet. 5°. Et qu'enfin, on eſt bien éloigné de tomber dans l'héréſie des deux principes, reconnoiſſant l'unité dans l'Egliſe & le commencement de la création. Ici l'Auteur donne les raiſons pourquoi l'Egliſe de Rome a été favoriſée de toutes ſes prérogatives. 1°. Par l'excellence de ſon premier Evêque S. Pierre. 2°. Par le nombre des Martyrs, des Confeſſeurs, des Docteurs qui y ont affermi la Foi Chrétienne. 3°. Par les faveurs & les ordres de Conſtantin. 4°. Par la coutume générale. 5°. Par une juſte déférence qui eſt due par tous les Prélats

à leur chef ; ce qui toutefois ne donne pas droit au Pape d'étendre ſa puiſſance ſur le temporel.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 59. LE CLERC dit que c'eſt une impiété de douter que le Pape ne puiſſe dépoſer les Rois pour leurs péchés, les contraindre à faire la paix, établir lui-même des loix, & diſpoſer à ſon gré des bénéfices qui ſont dans l'Egliſe.

Chap. 60. LE CHEV. repond que véritablement le Pape connoit des péchés; car c'eſt, par raport à l'ame & à ſon ſalut, la vraie matiere de ſa puiſſance, qui a été établie de Dieu ; mais elle ne s'etend pas au delà: il ajoute que les différens effets qu'on attribue à cette puiſſance, doivent s'entendre ſuivant la diverſité des ſens qu'on doit lui donner. Sur quoi l'Auteur entre beaucoup en explication & conclut que le Pape a le droit de lier & délier, de conférer les Ordres, les Sacremens, d'interpréter les ſaintes Ecritures, pourvoir aux beſoins ſpirituels de tous les fidéles dont il eſt le pere commun, & enfin de diſpoſer par la coutume de tous bénéfices dans l'Egliſe ; & rien plus ; encore ne peut-il exercer ces pouvoirs qu'avec juſtice & raiſon. L'Auteur expoſe l'abus que les Papes ont fait de leur puiſſance; il cite les paroles de S. Bernard au Pape Eugene à qui ce Saint déclare nettement qu'il n'a pas plus de droit ſur les poſſeſſions temporelles des Princes, qu'un Gouverneur ſur celles des habitans qu'il commande, & qu'un pedagogue ſur la maiſon de l'enfant qu'il enſeigne. L'Auteur traite enſuite du privilége clérical qu'on avoit trop étendu de ſon temps, & finit en diſant que J. C. n'a uſé d'aucune contrainte pour faire embraſſer ſa doctrine, toute faite pour le Ciel.

Chap. 61. LE CLERC dit que le Pape, comme Vicaire de J. C. a pouvoir au temporel, & même de contraindre, ſuivant cet endroit de l'Evangile où J. C. ayant dit, *Qui n'a glaive en achete*, il ajouta, *C'eſt aſſez*, quand on lui en montra deux, & S. Bernard en fit un argument au Pape Eugene.

Chap. 62. LE CHEV. répond que ce paſſage de l'Evangile n'eſt pas bien rendu, en ce que J.C. dit d'acheter *un glaive* & non pas *des glaives* au pluriel, ce qui ne marque qu'une ſeule juriſdiction. Il dit d'ailleurs à S. Pierre de mettre ſon épée dans ſon fourreau, ce qui ſignifioit clairement qu'il ne vouloit pas qu'il uſât du glaive matériel, ſymbole de la juriſdiction temporelle; qu'il n'étoit ſien que comme les paſteurs diſent que les brebis dont ils ont la garde ſont ſiennes. **

Chap. 63. LE CLERC dit que le Pape, comme Vicaire de J. C. a auſſi bien la puiſſance temporelle, parce que J. C. dit en l'Evangile: toute puiſſance m'a été donnée; & en l'Apocalypſe eſt écrit ſur ſa cuiſſe, *Roi des Rois, Seigneur des Seigneurs.*

** Voyez, ſur cette allégorie des deux Glaives, le n°. 12 du Diſc. 5 de M. Fleury ; le Rapport de M. l'Evêque de Tournai, part. 1. *in fin.*

Chap. 64. LE CHEV. répond que J. C. a ſi peu voulu que le Pape exerçât la puiſſance temporelle qu'il ſe réſuſa lui-même au jugement de deux freres en conteſtation ſur leur partage. Il fut jugé auſſi lui-même comme ſujet, & dit à ſes Diſciples qu'ils ſeroient menés à ſon exemple devant les tribunaux ſéculiers, parce que les ſerviteurs ne devoient pas être plus que le Maître. Il fit un precepte de la ſoumiſſion à Céſar & à ſes loix, parce que la ſienne n'eſt qu'une loi de grace qui ne donne pas aux Prêtres le même commandement que l'ancienne loi donnoit à Moyſe.

Chap. 65. LE CLERC dit, que comme Moyſe & le Prêtre Héli eurent puiſſance au temporel, jugeant le peuple, de même le ſouverain Evêque de la nouvelle loi, dont l'ancienne, ſuivant S. Paul, n'étoit que la figure.

Chap. 66. LE CHEV. répond que les Prêtres de l'ancienne loi étoient bien différens de ceux de la nouvelle, & n'eſt pas merveille que les premiers ayent réuni le deux puiſſances, comme il a été dit ci-devant au chap. 56.

Chap. 67. LE CLERC dit que S. Bernard, citant le paſſage *Paſce oves meas*, l'applique à toutes les ouailles ſans diſtinction, & qu'il entend que J.C. ait donné les deux glaives au Pape quand il dit à Eugene en ſon quatriéme livre de la Conſidération: pourquoi t'efforces-tu d'uſurper le glaive que notre Seigneur a ordonné à Pierre de remettre dans le fourreau. Le Clerc répéte les mêmes arguments que deſſus ſur ces objets.

Chap. 68. LE CHEV. répond que le paſſage cité s'entend & ne peut s'entendre que de la pâture ſpirituelle, ſuivant l'interprétation de S. Ambroiſe ſur ces paroles: *Regnum meum non eſt ex hoc mundo*, & des Conciles Généraux, la ſeule que l'Egliſe & notre Foi admettent; en ſorte que, ſuppoſé que S. Bernard ait voulu dire que le Pape avoit les deux juriſdictions, on n'eſt nullement obligé de l'en croire. Les plus ſaints ſe ſont trompés, & l'on a les rétractations de S. Auguſtin. **

Chap. 69. LE CLERC juſtifie l'opinion de S. Bernard par les Canons du Décret, où il eſt dit que les Prêtres ſont Princes & maîtres des ſéculiers, parce qu'il eſt juſte que la chair ſoit ſujette à l'eſprit. S. Ambroiſe mit l'Empereur Théodoſe hors de l'Egliſe, & a écrit que comme l'or eſt plus précieux que le plomb, de même la puiſſance ſpirituelle eſt plus digne que la temporelle.

Chap. 70. LE CHEV. répond que les Canons cités du Décret ont été faits par les Papes eux-mêmes, ſuſpects dans leur propre cauſe, & que les loix ſéculiéres doivent être préférées aux loix eccléſiaſtiques en matiére temporelle, ſuivant le même S. Bernard; tout comme les dernieres doivent être préférées aux autres en matiére ſpirituelle.

Chap. 71. LE CLERC prouve la Seigneurie temporelle du Pape par les exemples des dépoſitions du Roi de France Childeric, de l'Empereur Frideric & d'autres, par le droit d'élire l'Empereur, titre

** Voyez le Rapport de M. l'Evêque de Tournai, part. 1. *in fin.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER

que le Pape donna à Charlemagne d'où il a paſſé aux autres, & enfin par la conſécration que fait le Pape lui-même de l'Empereur élû, ce qui emporte, dit-il, le droit d'examen & d'approbation.

Ann. 1370.

Chap. 72. LE CHEV. répond que l'exemple de la dépoſition du Roi de France eſt cité mal-à-propos, parce qu'il eſt faux que le Pape ait dépoſé Childeric. Pepin le conſulta ſeulement ſur l'élection que les François vouloient faire de lui, & afin de ſe prévaloir de ſon témoignage qui étoit d'un grand poids dans ce ſiécle. Le Pape repondit en conſequence, que cette élection ſeroit licite & même juſte; & elle ſe fit. Qu'à l'égard de l'Empereur, ſa conſécration peut donner au Pape des droits ſur lui, mais il ne peut en avoir ſur les Rois de France qu'il n'a jamais conſacrés. *Infr.* chap. 88.

Chap. 73. LE CLERC dit que ſi le Roi de France n'eſt pas conſacré par le Pape, il l'eſt par un Evêque, ce qui ſuffit pour donner à la conſecration le même effet; car rien ne ſe fait en vain: & comme par la conſécration le Roi ne prend point la puiſſance ſpirituelle, il reçoit donc par elle la puiſſance temporelle.

Chap. 74. LE CHEV. replique que l'héritier légitime d'une Couronne a par lui même, & par le droit de la ſucceſſion, tous les pouvoirs néceſſaires; que l'onction n'en donne aucun, puiſque les Rois payens & pluſieurs autres ne la reçoivent pas; qu'elle eſt d'inſtitution humaine dans la loi nouvelle, & n'a été introduite que pour rendre la perſonne des Souverains plus chere & plus reſpectable à leurs ſujets: d'où vient que des laïes ont pu la donner. **

Chap. 75. LE CLERC dit que les Rois payens, qui ne reçoivent pas l'onction, étant hors de l'Egliſe, ne doivent compter ici pour rien, & que les Rois Chrétiens, leſquels doivent néceſſairement recevoir l'onction, ſont obligés de garder les conſtitutions & coutumes de l'Egliſe, niant que jamais autre que des Eccléſiaſtiques ayent donné cette onction.

Chap. 76. LE CHEV. répond que l'onction des Rois ne leur eſt pas abſolument néceſſaire, & qu'ils peuvent, ſans elle, exercer leur autorité dans toute ſon étendue; que l'élection ou la ſucceſſion leur ſuffit pour cela; ce qu'il prouve par les loix civiles, & notre axiome coutumier, *le mort ſaiſit le vif.*

Chap. 77. LE CLERC dit que ſi le Roi ne prend rien du temporel par l'onction du Prélat, il le reçoit au moins à ſon couronnement, puiſque les Chevaliers n'ayant aucun droit de Chevalerie avant leur accolade & reception ſolemnelle, *à fortiori*, les Rois n'ont aucun droit avant leur couronnement, avant que le Prélat le leur ait donné avec les ſolemnités requiſes.

** Voyez les Comment. des art. 7 & 8 des Libertés.

Chap. 78.

Chap. 78. LE CHEV. répond que les Rois qui montent ſur le trône par voie de légitime ſucceſſion n'y acquiérent pas plus de droit ou de pouvoir par le couronnement. Cette formalité ne ſert encore qu'à les faire connoître & à les rendre plus reſpectables à leurs ſujets, à moins que, par la coutume ou par les conſtitutions de l'Etat, on en eût diſpoſé autrement. Les femmes des Rois ſont également couronnées & même ointes ; mais elles n'en ont pas auſſi pour cela plus de pouvoir.

Chap. 79. LE CLERC dit qu'on ne peut nier que par l'onction & le couronnement, les Rois ne reçoivent des graces du Ciel. David, à cette conſidération, eut pour Saül toute ſorte d'égards, juſqu'à faire tuer par un de ſes fils, celui qui avoit oſé repandre ſon ſang. Le Roi de France particuliérement aura par l'onction le don de guérir les écrouelles, & de conférer bénéfices.

Chap. 80. LE CHEV. répond que l'onction & le couronnement des Rois ne conférent pas la grace, comme les Sacremens établis par J.C. Que l'onction ſe faiſoit autrefois par les Prophétes à des Rois payens, & que le reſpect de David pour Saül venoit de celui-ci : ayant été choiſi de Dieu pour être Roi, il devoit être honoré comme tel juſqu'à ce qu'il ceſſât de l'être. Enfin que le Roi de France n'eſt point favoriſé de ſes prérogatives ſur les autres Rois par l'onction, mais par une honorable diſtinction dont ils ſe ſont rendus toujours plus dignes.

Chap. 81. LE CLERC dit que le droit d'examen & d'approbation étant attaché au couronement, ſuivant le Chap. *Venerabilem de electi.* le Roi eſt conſéquemment ſujet du Prélat qui l'examine.

Chap. 82. LE CHEV. répond que cet argument ne vaut rien. 1°. Parce que le Roi ne reçoit aucun pouvoir de celui qui le couronne. 2°. Il ne lui fait aucun hommage de vaſſal. 3°. Les Rois Chrétiens ſeroient de pire condition que les Rois payens qui ont toute leur autorité par le droit de ſucceſſion. Le Roi ne peut être ſujet de ſon ſujet. 5°. Le couronement n'impoſe aucune ſujétion, autrement le Pape lui-même ſeroit ſujet de celui qui le couronne; ainſi des Evêques, ainſi des enfans, & même des Princes qu'un Prêtre baptiſe.

Chap. 83. LE CLERC veut prouver que le couronnement donne puiſſance au Roi, par cette raiſon, que s'il ne ſe fait couronner en la maniere accoutumée, il doit être privé de la couronne. *Qui intrat ovile, niſi per oſtium, fur eſt is & latro.*

Chap. 84. LE CHEV. répond que le Roi n'eſt pas privé de ſon Royaume pour s'être fait couronner par un autre que par celui qui étoit dans l'uſage de faire cette cérémonie. Sur quoi il fait des diſtinctions dont il reſulte en ſubſtance, que le Prélat ne tenant ſon droit que du Roi lui-même ou de ſes Prédéceſſeurs, c'eſt une pure grace que le Roi peut revoquer; &, quand il le feroit ſans cauſe, ou que même le droit de faire le couronnement auroit été donné par d'autres que par les Prédéceſ-

ſeurs du Roi, il ne s'en enſuivroit jamais une domination ſur le Prince, puiſque l'Apôtre la défend même ſur le Clerc. *Non dominantes in Cleris.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 85. LE CLERC dit qu'il n'eſt pas vrai, à l'égard de l'Empereur, que ſon couronnement ſoit de volonté & non de néceſſité, puiſqu'il eſt établi par le droit civil & canonique qu'il ne peut rien adminiſtrer dans l'Empire avant qu'il ait été oint & couronné par le Pape de Rome; que juſqu'alors, il eſt dans un état d'imperfection qui ne lui permet pas de ſe mêler de rien dans l'Empire, & que tel a toujours été l'ordre du gouvernement du monde depuis ſa création juſqu'à Jeſus-Chriſt.

Chap. 86. LE CHEV. répond à cet argument par des diſtinctions aſſez confuſes, & toutes relatives à l'Etat de l'Empereur, lequel, à raiſon de certains pays d'Italie qui ont donné lieu à la diſtinction du Roi des Romains, peut être dépendant du Pape, ſans que cela intéreſſe ſon droit, acquis par l'élection ou autrement, à l'Empire. Le Chevalier rappelle à ce ſujet l'origine des François, & l'hiſtoire de Charlemagne, mais à deſſein ſeulement d'éclaircir la matière par rapport à l'Empereur, ſans parler, non plus que le Clerc, du couronnement du Roi de France. *Supra*, chap. 36. *Infra*, chap. 88.

Chap. 87. LE CLERC prend ici droit de ce que le Chevalier n'a parlé de Charlemagne que comme Empereur; aucun, dit-il, ne lui ayant ſuccedé comme Roi de France, le Royaume de France eſt donc dans l'Empire.

Chap. 88. LE CHEV. entre en longue explication ſur cette objection. Il rapelle comment fut partagé l'Empire de Charlemagne entre ſes enfans: on en fit deux ou trois Royaumes qui firent diſparoître le propre Royaume de France. Celui-ci, dit il, commença par tyrannie, & fut changé avec le temps en heureux gouvernement, lequel fut donné librement par le peuple à Pepin, ce qu'il juſtifie. Et finit en diſant, qu'il eſt plus honorable à nos Souverains de ſe dire ſimplement Rois de France, comme ont fait leurs Prédéceſſeurs, & à l'exemple des anciens Souverains du monde qu'on n'appelloit point Empereurs. Etant toujours vrai de dire que le Roi de France eſt demeuré *Empereur dans ſon Royaume.* **

** Dutillet en ſon recueil des Rois de France, *fol.* 175, chap. des Titres, Grandeurs, &c. dit: " l'autre tiltre que „ les Roys & Royaume de France ont, eſt „ d'*Empereurs & Empire*, pour en uſer „ s'ils vouloient, comme celuy de „ Rome, & a eſté fait en celuy des „ Grecs auparavant ſa cheute. „. Ce que l'Auteur prouve par pluſieurs exemples qu'on trouve dans les Chartes de la Cour, moins anciennes que Charles-le-Gros notre dernier Empereur, où avec le titre d'*Empereurs*, il y a auſſi le ſurnom d'*Auguſte*: ſurquoi Dutillet ajoute " Y en a infinis autres, juſtinans „ ce ſecond tiltre, qui n'eſt pas plus „ éminent que celuy de *Roy*, lequel „ ſonne meilleur & plus doux. Avant „ Auguſte Ceſar qui s'appropria ſou„ veraine principauté, *Empereur*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 89. LE CLERC demande au Chevalier comment Charlemagne a pu diviſer ſon Empire, faire ſon fils Empereur, & lui donner tout ſon pouvoir.

Chap. 90. LE CHEV. répond 1°. Que Charlemagne a pu faire tout ce qui lui paroiſſoit utile ou indifférent à la choſe publique, ſans pouvoir toutefois aſſujétir le Royaume à l'Empire, qu'avec le conſentement du peuple. Et par la diviſion qu'il en fit entre ſes enfans, ce Royaume retourna à la premiere franchiſe. 2°. Charlemagne fit ſon fils Empereur par le même droit que Jules-Céſar fit Octave, parce que ce fut le peuple qui lui tranſmit l'Empire, & non le Pape Leon, qui ne le couronna que ſur le choix & la volonté des Romains. 3°. Charlemagne donna à ſes enfants les mêmes droits qu'il avoit lui-même & fit entr'eux ſon choix pour l'Empire, comme cela s'eſt toujours pratiqué.

Chap. 91. LE CLERC dit que la ſucceſſion n'a pas lieu en l'Empire, mais l'élection; & que Charlemagne n'a pas plus laiſſé à ſes enfans le droit de lui ſuccéder à l'Empire, que celui qu'il avoit d'élire le Pape.

Chap. 92. LE CHEV. répond que le privilége d'élire le Pape étant perſonnel aux Empereurs Chrétiens, ils ont pu y renoncer, & que quand Charlemagne créa ſon fils Louis Empereur, il le fit par choix, par droit d'aineſſe & de ſucceſſion; & qu'au ſurplus, jamais on n'a dû confondre les terres dont Charlemagne étoit ſouverain avant que d'être Empereur, avec les terres de l'Empire, leſquelles lui furent données, comme il a été dit, non par le Pape, mais par le peuple Romain.

„ eſtoit Office ou Charge commandant à „ une Armée. Ores que toute Puiſ„ ſance ſoit de Dieu, ſi la Dignité „ Royale, grandement honorée en „ l'Eſcriture ſainte, & en eſt le Sauveur „ voulu naiſtre; qui ſemble juſte cauſe „ mouvante les Roys de France à ne „ l'avoir changée; ceux-meſmes qui „ ont quelquefois uſé de tiltres d'Em„ pereurs & Empire, ont ailleurs, en „ la plus grande, part rétenu ceux de „ Roy & Royaume. „ De Marca, *Concord. Sacerd. & Imper. lib. 2. cap. 2. de tit.* Le Préſident Henault, en ſon Abrégé de l'hiſtoire de France, donne auſſi des éclairciſſements ſur la matiere de ce chapitre & des deux ſuivans, en parlant de l'Empereur Charles-le-Chauve ſous l'année 875: il dit à la fin " Le Concile de Savonieres, „ tenu en 859, qualifie ce Prince de „ *Roi très-Chrétien*: le Pape Etienne II „ avoit déjà donné ce titre à Pepin „ l'an 755, mais il ne devint la qua„ lification propre de nos Rois que „ dans la perſonne de Louis XI, „ en 1469; ſur quoi on peut remar„ quer que Pepin & Charlemagne ſe „ diſoient Rois *par la clémence de „ Dieu*, & que nos Rois de la troi„ ſieme race ſe dirent, dans leurs Or„ donnances, *Rois par la grace de „ Dieu*, non-ſeulement par piété, „ mais encore pour marquer leur indé„ pendance des Papes qui s'arro„ geoient alors le droit de diſpoſer „ des Couronnes. „

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 93. LE CLERC cite ici les paroles du chap. *Omnes, dist.* 22. où il eſt dit que S. Pierre fut établi portier des Royaumes céleſte & terreſtre, ce qu'on ne peut nier, dit-il, ſans héréſie, étant enſeigné par l'Egliſe de Rome.

Chap. 94. LE CHEV. répond que ces paroles doivent s'entendre du pouvoir ou du regne ſpirituel, & que ce n'eſt que dans ce ſens qu'on peut être reputé héretique en les niant.

Chap. 95. LE CLERC dit que celui qui domine ſur la ſouveraine loi, doit dominer ſur le moindre légiſlateur, comme l'eſprit ſur la chair.

Chap. 96. LE CHEV. nie abſolument que le Pape ſoit en aucun cas le maitre des loix ſéculieres.

Chap. 97. LE CLERC revient à ſon 1er. argument, & veut prouver que la puiſſance ſpirituelle comprend & domine la temporelle par le témoignage de S. Jacques de Viterbe & autres Auteurs, ainſi que par les argumens de certains paſſages du droit canon, où il ſuppoſe établi que la puiſſance ſpirituelle eſt ſupérieure à la temporelle comme l'ame l'eſt au corps, & plus que l'or ne l'eſt au plomb, & qu'elle eſt de plus ſa cauſe de juſtice; & partant les Princes ſéculiers doivent être ſoumis au Pape qui l'exerce.

Chap. 98. LE CHEV. répond que cette ſupériorité ou ſimilitude de l'ame ſur le corps ne s'entend que de ſa plus grande dignité, & que, quant à la raiſon de juſtice, la puiſſance temporelle l'exerce convenablement à ſon état & à ſa fin, puniſſant les mauvais & recompenſant les bons, ſi bien que le Pape n'a beſoin de faire ni d'aprouver les loix ſéculiéres pour cela; il ne le peut au moins en France où le Roi a toujours été libre & indépendant dans ſa legiſlation; le Pape & les Prêtres n'ayant loix à établir qu'en matiéres ſpirituelles.

Chap. 99. LE CLERC. compare la puiſſance ſpirituelle au ſoleil, & la puiſſance temporelle à la lune; & dit que, comme ce dernier n'a de lumiere que par l'autre, de même la puiſſance Royale ne prend ſa force & ſa vertu que dans celle du Pape.

Chap. 100. LE CHEV. répond que cet argument pris de la Décrétale *Solit. de major. & obed.* ne conclut pas, parce qu'il n'y a, ſuivant S. Auguſtin, que le ſens hiſtorique & litteral de l'Ecriture qui faſſe preuve. D'ailleurs, la lune a par ſes influences des vertus qui lui ſont propres. On ne diſpute pas que le Pape ne ſoit ſupérieur aux Princes en dignité: le moindre Prêtre, ſous ce regard, les ſurpaſſe, mais ne les domine point, puiſqu'il eſt évident par les hiſtoires que la puiſſance des Rois eſt avant celle des Papes. **

Chap. 101. LE CLERC dit que Jérémie étant Prêtre en la tribu de Benjamin, Dieu le conſtitua ſur les nations & les Royaumes: *Ecce conſtitui ſuper gentes & regna*: ainſi du Pape. *Dict. cap. Solit.*

** Voyez le nº. 12. du Diſc. 5. de M. Fleury.

Chap. 102. LE CHEV. oppoſe à ce paſſage les paroles de S. Bernard au Pape Eugene, ſuivant leſquelles il doit s'entendre du pouvoir que Dieu donnoit à ce Prophète de detruire les Royaumes des demons ſes ennemis, & d'extirper les maux de l'Egliſe, pour l'édifier & la remplir de biens & de vertus par l'office des enſeignemens & corrections. D'ailleurs, cet argument eſt un pur ſophiſme, parce que Dieu ne parle pas à Jérémie comme étant Souverain Evêque ou comme Prêtre, mais comme Prophète, lequel auſſi n'en fit aucun uſage en temporalité, bien que s'il l'eût fait, ſon exemple n'eût point tiré à conſéquence pour les Prêtres de la nouvelle loi à qui J. C. n'a pas promis choſes temporelles comme aux Pontifes de l'ancienne, mais la vie éternelle; autrement il faudroit dire que le Pape ſeroit auſſi maitre des Rois payens ou de leur puiſſance, à laquelle J. C. lui-même & les Apôtres ſe ſont ſoumis.

Chap. 103. LE CLERC dit que le Pape Innocent prouve audit chapitre *Solit.* la même théſe par ces paroles: *Quodcumque ligaveris ſuper terram* &c.

Chap. 104. LE CHEV. répond que le même Pape dit au chap. *Cauſam, qui filii ſunt legitimi*, que c'eſt aux Rois & non aux Evêques à juger des poſſeſſions, d'où il ſuit que, ſuivant ce Pontife, les paroles du Sauveur à S. Pierre *Quodcumque ligaveris*, doivent s'entendre de tout le pouvoir néceſſaire au ſalut des ames, ſans préjudice des droits temporels des Princes.

Chap. 105. LE CLERC aplique au Pape ce paſſage de S. Paul aux Corinthiens 11, *Quod ſpiritualis judicat omnia.*

Chap. 106. LE CHEV. dit que ce paſſage de S. Paul ne s'entend nullement, ſuivant les interprétes, d'un jugement de Juriſdiction; mais ſeulement d'une faculté d'inſpiration divine qui nous fait bien juger moralement de toutes choſes.

Chap. 107. LE CLERC dit que, qui peut le plus peut le moins; ainſi du Pape qui a une puiſſance plus grande, plus digne qu'aucune ſur tous les Chrétiens; donc &c.

Chap. 108. LE CHEV. répond que cet argument eſt faux entre choſes diſparates & indépendantes; car tel qui peut conſacrer la Ste. Euchariſtie qui eſt la plus grande choſe, ne peut abſoudre & excommunier qui eſt moindre; au lieu qu'en choſes de même ordre, & dépendantes, le Prêtre peut faire fonctions de Diacre, & le Diacre de Soûdiacre; mais aucun Prêtre ne peut faire les fonctions étrangéres de Roi, de Prince de la terre.

Chap. 109. LE CLERC dit, que nul ne peut-être confirmé que par ſon ſuperieur, or le Pape confirme l'Empereur; donc &c.

Chap. 110. LE CHEV. répond que le Pape n'eſt pas ſujet du Cardinal d'Oſtie qui le couronne, & ainſi de l'Empereur, lequel, au

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

ſurplus, pourroit être à ſon égard en quelque dépendance ſans aucune conſéquence pour le Roi de France qui n'eſt ni oinct, ni couronné par le Pape, mais reçoit, comme le Roi d'Eſpagne & les anciens Rois d'Angleterre, ſon Royaume de Dieu ſeul par droit de ſucceſſion.

Chap. 122. LE CLERC veut prouver la Seigneurie temporelle du Pape, parce qu'il légitime les bâtards à l'effet des honneurs temporels.

Chap. 122. *LE CHEV.* dit, que ſuivant la gloſe de Bernard aux Decrétales, le Pape ne les peut légitimer aux honneurs ſéculiers que dans les terres de ſa propre juriſdiction temporelle, & non ailleurs; ce qui eſt ſoutenu par pluſieurs autres; cependant le Chevalier convient que le Pape, en légitimant pour les honneurs ſpirituels, fait une légitimation impropre & indirecte pour les honneurs ſéculiers qui ſont moindres, & à quoi les Princes s'accommodent comme en d'autres cas, par un effet libre & volontaire de leur reſpect pour le Pape & les choſes ſaintes.

Chap. 123. LE CLERC emploie pour preuve à ſa propoſition ce paſſage du Deuteronome 17. *Qui ſurperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio*; ce qu'il applique au Pape, Vicaire de J. C. juge des vivans & des morts.

Chap. 124. *LE CHEV.* répond que, dans ce paſſage, il y a deux commandements d'obéir au Prêtre & au Juge; à l'un pour le ſpirituel, à l'autre pour le temporel; ce qui s'entend ſi bien de même par rapport aux Pontifes de la nouvelle alliance, que les Papes ont mis dans leurs Décrétales le privilége que Conſtantin donna au Pape Sylveſtre de juger les Clercs & les laïcs; par où ils reconnoiſſent qu'ils n'ont eu cette juriſdiction que par conceſſion de la puiſſance royale, comme en effet ils n'en avoient point avant la conceſſion de ce Prince; & c'eſt ce que veut dire S. Bernard au Pape Eugene, en lui rappellant la pauvreté & la ſimplicité de l'Apôtre S. Pierre.

Chap. 125. LE CLERC applique au Pape ce paſſage de S. Paul aux Corinthiens 1. *Neſcitis quoniam Angelos judicabimus, quantò magis ſecularia*, & ajoute que, par les Canons du Décret, le Pape juge tout, & ne peut être jugé de perſonne. *Infrà*, chap. 126.

Chap. 126. *LE CHEV.* répond que ce paſſage de S. Paul ne s'entend pas ſeulement du Pape, mais de tous Chrétiens Clercs ou laïcs & que le Pape Innocent ſe trompe en diſant que les moindres choſes ſont commiſes à celui qui a les plus grandes; ce qui eſt bien moins vrai que ces paroles de S. Gregoire, dont-il eſt aiſé de faire l'application. *Parva parvis decent, majora majoribus committuntur.*

Chap. 127. LE CLERC dit que dans l'ancienne loi & même chez les payens, la dignité Pontificale étoit préférée à la dignité Royale; que Samuel oignit Saül & David pour Rois; & qu'en la nouvelle loi les Empereurs Conſtantin, Juſtinien & Charlemagne furent ſujets à l'Egliſe de Rome, ainſi doivent être leurs Succeſſeurs.

Chap. 118. LE CHEV. répond que la dignité Pontificale eſt encore plus relevée par la loi nouvelle, & qu'on ne peut argumenter des exemples de l'ancienne loi, encore moins les ſuivre, hors le ſens moral, ſans judaïſer; qu'au ſurplus les Pontifes de l'ancienne loi n'étoient préférés aux Rois & Princes que pour les fonctions ſpirituelles. Samuël n'étoit pas Prêtre, & n'agit auprès des Rois Saül & David que comme envoyé & exécuteur du Très-Haut; il en eſt de même des autres Prophetes qui ont oint les Rois d'Iſraël. Et quant au reſpect qu'ont porté les Empereurs, & même Alexandre le Grand aux Souverains Pontifes, cela ne ſignifie point une ſujétion en la temporalité; mais un hommage religieux, ſemblable à celui que tout fidéle doit aux Miniſtres de l'Egliſe. D'ailleurs on ne peut citer l'exemple d'Alexandre comme une preuve, parce que les Princes payens, au lieu de s'aſſujétir aux Prêtres, les dominoient. Les autres Empereurs Chretiens ont aſſez temoigné par leurs loix, Conſtantin même par ſes donations, qu'ils n'entendoient pas que le Pape fût maître de leur temporel. Telle n'a pas été auſſi la volonté de J. C. en qui toute puiſſance eſt juſtement reconnue, mais de qui le Pape ne reçut que celle qui touche au ſpirituel. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.... Regnum meum non eſt ex hoc mundo.*

Chap. 119. LE CLERC dit, que tout ainſi que l'ame ſe peut aider du corps, *le vilain de ſon ame* comme d'un inſtrument, ainſi le Pape des Seigneurs ſéculiers.

Chap. 120. LE CHEV. répond *que vilain eſt qui parle ſi vilainement*, & que du reſte, ſi l'ame eſt plus noble que le corps, celui-ci a des fonctions propres & independantes, comme la puiſſance temporelle à l'égard de la ſpirituelle.

Chap. 121. LE CLERC dit que celui-là doit être ſupérieur de tous à qui tous doivent obéir; or le Pape n'eſt ſujet à aucune loi ſéculiere, & les Rois doivent obéir à ſes conſtitutions; donc &c.

Chap. 122. LE CHEV. répond que le Pape eſt tenu de garder les loix poſitives de ſes Predeceſſeurs quand elles ſont juſtes & raiſonnables, ou qu'elles intereſſent le droit du tiers; en ces cas, il ne peut les changer non plus que les loix juſtes & raiſonnables des Princes.

Chap. 123. LE CLERC dit que le Pape eſt Seigneur en tout, parce que tous les Chrétiens ſont tenus de lui obéir, ſuivant le chap. *In memoriam, diſt. 9.*

Chap. 124. LE CHEV. répond que les Chrétiens ne ſont tenus d'obéir au Pape, qu'en choſes ſpirituelles, ſans préjudice des droits, franchiſes & libertés de chacun; de quoi, dans le doute, il appartient aux gens ſages de juger par maniere d'avis & de doctrine, & au Pape lui-même & à ſon Conſeil par voie d'autorité, mais de telle ſorte que s'il erre, on puiſſe raiſonnablement lui réſiſter, chacun ſelon ſon état.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

Chap. 125. LE CLERC dit que le Pape eſt Seigneur au temporel, parce que, ſuivant les autorités du Droit qu'il cite, on peut appeller de par-tout le monde à ſon tribunal, & nul ne peut appeller de ſes jugements.

Chap. 126. LE CHEV. repond que le Pape eſt ſoumis lui-même au jugement d'autrui en trois cas. 1°. Pour cauſe d'héréſie, ſuivant le chap. *Si Papa, diſt. 40.* J. G. 2°. Pour raiſon de ſcandale & incorrigibilité. 3°. Pour uſurpation du bien d'autrui. Le Chevlier marque quels ſont les juges du Pape dans ces trois cas, & il dit que c'eſt le Prince ſéculier ou l'Empereur au défaut des Prélats.

Ann. 1370.

Chap. 127. LE CLERC rappelle diverſes opinions ſur le pouvoir du Pape à l'égard des Rois & des Royaumes: il dit que ſuivant quelques-uns, il peut les donner & ôter à ſon gré, ce qui eſt, dit-il, choſe aſſez forte à ſoutenir, parce qu'il ne peut bleſſer le droit naturel, en ôtant le Royaume d'un Prince pour le donner à un autre; mais il le peut, dit-il, avec une juſte cauſe, comme s'il s'agit de donner un Roi au peuple qui n'en a point, de dépoſer l'autre qui eſt indigne ou incapable de l'être. Il diſtingue la Seigneurie de droit divin, qui eſt celle de Dieu ſur toutes les créatures, la Seigneurie que les Canoniſtes apellent légale & qui fut d'abord donnée de Dieu à l'homme ſur les choſes créees, aux peres ſur leurs enfans, & enſuite diviſée & miſe à la forme des ſocietés civiles. Celle-ci vient quelquefois immédiatement de Dieu, comme la Seigneurie de Moyſe ſur les Juifs, celle des Prélats par les élections canoniques, celle des propriétaires des biens par donation & ſucceſſion, telle que celle du Pape ſur les biens de l'Egliſe. Suivant quelques-uns, l'Empereur comme Empereur, ou le Roi comme Roi, n'a de Seigneurie propre dans la Souveraineté de ſon pouvoir, que pour le bien commun de ſes ſujets; comme auſſi, ſuivant d'autres, il ne l'a que par le moyen du Pape. Mais il y en a qui prétendent que le Roi comme Roi eſt Seigneur dans ſon Royaume ainſi qu'un Seigneur dans ſon fief; ce qui, ſuivant les politiques, l'oblige de ſe faire des amis par des largeſſes dans la diſpenſation de ſes biens; car un Roi ſans amis ne peut bien regner ou regner long-temps, & s'il n'a du bien dont il ſoit maitre, comment pourra-t-il les acquerir? *Sæpius audivi, dando retinentur amici.*

Chap. 128. LE CHEV. répond que le Clerc a paſſé ſur ſes propoſitions au chap. précédent comme coq ſur braiſe, & avec moins d'amertume qu'à ſon ordinaire; qu'il va lui prouver que l'Empereur & le Roi ne tiennent leur puiſſance que de Dieu. Ils ne la tiennent, dit-il, certainement point de ceux qui les éliſent, les couronnent ou confirment; cela a été deja prouvé. Il y a deux Seigneuries, la divine & l'humaine. La premiere eſt celle de Dieu à qui tout doit être ſoumis; l'autre eſt propre & néceſſaire à la nature humaine qui, dit-il, a bien déchu pour la force de ſa premiere inſtitution. Sur quoi le Chev. fait

fait un brief recit, & conclut que l'homme étant deſtiné à une vie plus durable, c'eſt à celle-ci que ſe raporte la puiſſance du Pape. Il ne peut s'entremettre de changer & dépoſer les Rois, ſi ce n'eſt pour cauſe d'héréſie, ce qui eſt encore nié par pluſieurs qui condamnent la conduite des Papes qui ont depoſé les Empereurs. ** En effet, les Papes n'ont aucun droit ſur les Empereurs, ni par la confirmation qu'ils leur donnent, ni par aucun ſerment de ſeodalité qu'ils en reçoivent. Le Roi de France, au moins, qui eſt le bras droit & le refuge de l'Egliſe de Rome, ne leur en fait d'aucune ſorte.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 129. LE CLERC emploie à ſes preuves ce paſſage de S. Paul aux Hébreux, chap. 5, où il dit que: *nul ne ſe doit attribuer gloire & honneur*, d'où il conclut qu'aucun Roi ni Prince ne peut s'immiſcer en aucun gouvernement ou adminiſtration ſans la licence du Pape.

Chap. 130. LE CHEV. répond qu'une pareille puiſſance dans le Pape repugne au bien commun pour lequel il ne faut pas une Seigneurie de ſerfs, mais d'hommes libres, & que, ſi l'on oppoſoit que la puiſſance des ſupérieurs de religieux eſt telle, il répondroit que les inférieurs religieux ne ſont tenus d'obéir qu'en ce qui eſt raiſonnable, & ſuivant la loi de Dieu. De plus, il appartient aux Princes ſéculiers de punir les méchans & de rendre à chacun ce qui lui eſt dû. Un tel pouvoir ne peut venir du Pape.

Chap. 131. LE CLERC replique que véritablement un Roi eſt fait pour maintenir & adminiſtrer la juſtice; mais qu'aucun en ce ſiecle ne s'acquitte de ce devoir, puiſque tous ſont tyrans. A propos dequoi le Clerc donne la définition & même l'étymologie du mot tyran. Il dit, que ſuivant S. Gregoire, on peut être tel en un Royaume, en une ville, en une maiſon, en ſon propre cœur; ce qu'il explique, ajoûtant qu'on reconnoit un tyran à ſes œuvres, qui ſont, 1°. D'abbattre les plus courageux & les plus puiſſans d'entre ceux qui lui ſont oppoſés; 2°. De détruire encore les plus ſages. 3°. D'abolir les études qui font les ſages. 4°. D'empêcher les aſſemblées légitimes des peuples qu'il tyranniſe. 5°. D'employer traitres & eſpions. 6°. De mettre diviſion dans les eſprits. 7°. De reduire les opprimés à la pauvreté. 8°. De ſemer guerre & diſcorde. 9°. De prendre à ſon ſervice des étrangers. 10. D'épouſer la querelle d'un parti contre l'autre.

Chap. 132. LE CHEV. oppoſe au portrait que le Clerc a fait d'un Roi tyran, celui d'un Roi ſage; tel, dit-il, qu'eſt Charles V, Roi de France, lequel s'applique à bonne leſture pour la proſpérité de ſon Regne. Il établit à ce ſujet la néceſſité de la ſcience pour un Prince, & propoſe les divers exemples de l'hiſtoire, après avoir commencé par dire qu'un Prince tyran devroit être dépoſé, ou c'eſt envain

** Voyez les Preuves & Comment. de l'art. 15. des Libertés.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

qu'une Loi du Code ordonne que le Souverain mette le peuple hors de ſervitude.

Chap. 133. LE CLERC replique au Chevalier, ſur la ſcience qu'il avoue lui-même être neceſſaire aux Princes, que ce ne doit pas être par beaucoup de livres, qui, ſuivant Seneque, ne ſervent qu'à embarraſſer l'eſprit ; & qu'il vaut mieux pour les Rois & leurs enfans, qu'ils en voient moins & les retiennent.

Chap. 134. LE CHEV. ſoutient que l'avis de Seneque doit s'entendre en ce ſens, que les Princes ne doivent pas ſe paſſionner pour ſavoir ce qui eſt dans tous les livres ; mais qu'ils doivent néanmoins en avoir pluſieurs qui traitent ſpécialement de toutes les matiéres, & que c'eſt pour eux le plus précieux tréſor. Que tel a été le ſentiment & le goût des plus grands Saints & des plus ſages Philoſophes, dont il rapporte les propos à ce ſujet.

Chap. 135. LE CLERC dit qu'après avoir parlé ſuffiſamment des tyrans, il demande comment le Roi de France & les autres Princes peuvent n'être point tels, en impoſant ſur leurs ſujets les tailles, gabelles, fouages & autres tributs, outre les revenus ordinaires.

Chap. 136. LE CHEV. répond que telles impoſitions & charges ſont autoriſées par les Décrétales même, où il eſt dit qu'elles ne peuvent être faites que par des Souverains. Tel eſt le Roi de France. Que véritablement ces impoſitions ne doivent par avoir lieu ſans juſte cauſe, ni être employées à autre choſe qu'à leur deſtination. Autrement le ſang & la ſueur des ſujets s'éleveroient contre le Prince au jour du Jugement. Les juſtes cauſes de ces impoſitions ſont, 1°. La légitime défenſe du pays. 2°. La guerre contre les ennemis de la Foi. 3°. La captivité du Prince en juſte guerre. 4°. Quand le Roi fait ſon Fils Chevalier, ou qu'il marie ſa Fille, ou fait de nouvelles acquiſitions : en tous ces cas, les impoſitions ſe font pour le bien commun. Il y en a qui prétendent que l'on peut faire ces impoſitions & d'autres ſans aucune cauſe, ſur les ſujets qui ſont ſerfs, parce que ceux-ci n'ont rien à eux. On juge des facultés d'un Prince par ſon tréſor. Mais les tailles tournent toujours au profit commun, parce qu'elles ſe levent pour la défenſe utile & toujours néceſſaire des terres qui les payent.

Chap. 137. LE CLERC convient que les Rois peuvent mettre des impôts pour les cauſes expoſées au Chapitre précédent, mais que, dans des temps fâcheux, le plus grand nombre d'entr'eux les établiſſent *per fas & nefas* ; par le conſeil des flatteurs, qui ſont les vrais ſinges, des Princes & leurs corrupteurs, comme ils ſont auſſi eux-mêmes martyrs du ſiecle & du monde; *Martyres diaboli & non Chriſti*; ce qu'il prouve & ce qu'il étend même aux Prélats, qui ne rougiſſent pas de quitter leurs troupeaux pour ſe procurer de vains honneurs à la Cour, d'où les Princes ſont obligés en conſcience de les renvoyer dans leurs Dioceſes.

Chap. 138. Le Chev. répond que, ſans excuſer les flatteurs que Dieu hait, ce que le Clerc a dit des peines & tribulations des Courtiſans, doit ſe dire auſſi de chacun de nous, parce que la ſouffrance eſt attachée à la condition humaine, & que cela ſe vérifie par la diverſité des gouts & les contradictions dans tous les états de la vie civile. Il obſerve que les Prélats ſon grandement utiles à la Cour par la ſageſſe & la douceur de leurs avis; que le Prince & le peuple même s'en trouvent bien, comme cela pourroit aiſément ſe prouver.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 139. Le Clerc demande au Chevalier comment il peut être vrai que le Roi de France Charles V ſoit, comme il le dit, juſte & ſage avec les guerres, famines & déſolations dont ſes ſujets ſont affligés, & qui ſemblent être une punition de ſes péchés, comme la peſte qui fit périr ſeptante mille du peuple de David.

Chap. 140. Le Chev. répond que le Clerc fait mal-à-propos le Prophete par ſes argumens, & qu'il ne doit pas ignorer que les jugemens de Dieu étant impénétrables, on doit les adorer, & ſouffrir patiemment les maux & les adverſités dans l'eſpérance de la vie future à laquelle nous ſommes appellés; que ſouvent Dieu punit le peuple pour le Prince, & le Prince pour le peuple; le pere pour les enfans, & ceux-ci pour le pere, ſans que ſur tout cela nous ayons autre choſe à dire, ſinon que Dieu juſte & bon châtie & corrige ceux qu'il aime.

Chap. 141. Le Clerc dit que, puiſque le Chevalier n'attribue pas les guerres qui affligent la France aux péchés du peuple, il ſe voit forcé de dire ce qu'il ne voudroit pas, qu'elles pourroient bien être cauſées parce que la Couronne eſt occupée par un Roi à qui elle n'étoit pas dûe; mais aux Rois d'Angleterre & de Navarre, plus proches parens du Roi défunt par les femmes. Sur quoi ledit Clerc entre en raiſonnemens, & veut prouver par les Loix Eccléſiaſtiques & Civiles, que, bien que les femmes ſoient exclues du Royaume de France par la loi & coutume du pays, elle n'en exclut pas leurs enfans mâles.

Chap. 142. Le Chev. répond très-au-long & très-pertinemment à cette objection. Il établit d'abord le droit inconteſtable du Roi Charles V au Royaume de France par l'excluſion légale des femmes qui emporte néceſſairement celle de leurs enfans, ſoit parce que les femmes elles-mêmes n'étant comptées pour rien à cet égard, elles ne peuvent auſſi rien faire ou produire qui y puiſſe prétendre. Le pere & l'enfant ſont un; & c'eſt une regle de droit, que qui empêche le pere ou la mere empêche le fils; ce qui a lieu particulierement pour la faveur des mâles & de leurs lignées dans les ſucceſſions des fiefs & royaumes où on les ſuppoſe plus attachés & mieux en état de les défendre que les femelles, de leur nature legeres, foibles & méchantes. Le Chevalier répond enſuite en detail aux raiſons particulieres du Clerc, qui toutes reviennent à donner droit à la repréſentation des meres par leurs

enfans mâles, même avant qu'elles ſoient décédées ; ce qui eſt ſuffiſamment détruit par les principes déja établis.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 143. LE CLERC veut établir & prouver que le Roi de France détient ſans cauſe & par tyranie le Duché de Bretagne au préjudice du Duc Jean de Monfort à qui il appartient, ou à la Ducheſſe de Porthieu ſa tante ; ſur quoi il fait la généalogie & l'expoſition des droits de Jean de Monfort & de la Ducheſſe, il allegue le droit & la coûtume du pays.

Chap. 144 LE CHEV. répond que le Roi de France n'a fait aucun tort à Jean de Monfort de le dépouiller du Duché de Bretagne: encore moins à la Dame de Ponthieu, parce que ce pays appartenant de droit naturel & civil audit Jean de Monfort & n'appartenant qu'à lui, il eſt tombé és mains du Roi par le plus légitime droit de commiſe & confiſcation; ledit Jean de Monfort ayant ſecouru & ſervi le Roi d'Angleterre contre ſon Seigneur ſuzerain, & s'étant ainſi rendu coupable de forfaiture & du crime de lèze-majeſté qui emporte de droit confiſcation de tous les biens. Le Chevalier entre enſuite dans tout le détail des raiſons qui juſtifient & fondent la propriété de Jean de Monfort à l'excluſion de la Dame de Ponthieu ſa tante ; ce qu'il importe peu d'analyſer en ce ſommaire. Nous obſerverons ſeulement qu'à ce crime de rebellion on joignit l'abus de la puiſſance & la tyrannie, en ce que le Duc faiſoit des impôts exhorbitans ſur les Bretons ſans le conſentement du Roi de France ſon ſuzerain, cela étant contre le droit, & une juſte cauſe de dépoſition, ſuivant les loix, au Cod. *De Offic. pref.*

Chap. 145. LE CLERC veut établir que le Roi d'Angleterre, dépouillé par le Roi de France de la Duché de Guienne, doit être, avant tout, reſtitué; & que c'eſt une injuſtice de le priver de ſes droits ſur ce pays & même de la Souveraineté ; ce qu'il entend prouver par la regle du droit contre les ſpoliateurs, & dont le Roi d'Angleterre mérite en ce cas toutes les faveurs, ou du moins ſes ſujets, autant parce qu'il étoit en poſſeſſion, que parce qu'il avoit de juſtes titres de propriété ; ſe plaignant de l'irrégularité du jugement par lequel il en a été privé ſans être préſent ou duement appellé.

Chap. 146. LE CHEV. répond que jamais, par aucun titre, le Roi d'Angleterre n'a été Souverain du Duché de Guienne, que le Roi de France s'étoit expreſſément reſervé le dernier reſſort & la ſouveraineté ſur ce pays, en l'abandonnant pour le bien public dans le traité de Calais, & que la poſſeſſion de fait contraire n'a pû nuire à ſes droits, & changer la nature de ſa poſſeſſion civile ; que ſi le Roi d'Angleterre a été dépouillé de ce pays, c'a été juſtement & par une ſuite néceſſaire de ſes rebellions & crimes de lèze-majeſté, qui emportent confiſcation de biens en faveur du Seigneur ſuzerain, titre que perſonne ne peut conteſter au Roi de France à l'égard de ce pays, lequel a toujours

été attaché à la Couronne de France, & n'en a été démembré ni pû l'être qu'avec la reſerve de la ſouveraineté en faveur de nos Rois. Or, en pareil cas, l'on eſt diſpenſé de ſuivre les regles ordinaires du droit; & le bien public demande qu'on procéde d'autorité contre les fiefs rebelles : cependant qu'il avoit ſuffiſamment prévenu le Roi d'Angleterre, pour être en droit de lui ôter un bien dont il abuſoit contre ſes propres ſujets, & contre leur premier & véritable maître.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 147. LE CLERC dit, touchant ce que le Chevalier avoit avancé, entre autres choſes que le Roi d'Angleterre ne pouvoit porter les Armes de France ſans faire tort à notre Roi, que cela lui fait plutôt honneur, ſuivant *le L. 2. ſ. ad. tribell. §. ſi verò nominis.*

Chap. 148. LE CHEV. répond, ſur l'autorité d'autres loix & par des exemples, que c'eſt une injuſtice de porter les armes & le ſeing d'autrui ; que cela peut induire les ſujets de France à s'enroller ſous des étendarts étrangers, en quoi cependant ils ne ſeroient pas excuſables ; qu'il y a, ſuivant les loix, des ſignes propres & aſſurés à telle & telle autre dignité, comme à celle de Roi, de Prince, de Docteur &c. qu'un particulier ne peut s'arroger ; qu'il y a même, entre les differentes ſortes d'armes & de ſignes, des nuances & gradations de nobleſſe à obſerver, même dans les familles ; ce que l'auteur explique.

Chap. 149. LE CLERC dit, à raiſon de ce que le Chevalier vient de parler des armes & de la nobleſſe, qu'il n'y a proprement point de diſtinction à faire entre les hommes. Ils ſont, dit-il, tous enfans d'Adam ou de Noé : & tel eſt aujourd'hui noble & riche qui laiſſera après lui des deſcendans ſerfs & pauvres.

Chap. 150. LE CHEV. répond que la nobleſſe en général a pour premiere cauſe la vertu, & que les deſcendans de parens nobles ſont juſtement nobles comme eux quand ils ſont également vertueux, & ne ſont rien qui prouve qu'ils ne ſont pas tels. Qu'il y a eu à ce ſujet diverſes opinions parmi les Philoſophes. Les uns ont dit : 1°. Que la nobleſſe étoit dans les anciennes richeſſes & bonnes œuvres, ce qui a été réprouvé, parce que la richeſſe conſiſtant en un vil metal, ne fait rien aux ſentimens vertueux, ſi plutôt elle ne ſert à les corrompre.

2°. Que la nobleſſe n'eſt que dans les bonnes œuvres, ce qui tend à la rendre perſonnelle, ou injuſte ſi on exige que les bonnes œuvres ſoient anciennes.

3°. Que la nobleſſe eſt dans ceux qui deſcendent de parens nobles, ſans conſidérer à leur propre mérite ; ce qui eſt encore conteſté par pluſieurs raiſons.

4°. Que tout homme eſt noble, ce qui s'entend de la nobleſſe ſpirituelle de ſon ame & de ſa diſtinction ; d'où le Chevalier prend occaſion de dire qu'il y a trois maniéres de nobleſſe : la premiére théologique & ſpirituelle, qui fait l'homme ſaint & heureux ; Dieu ſeul la

connoît & la donne : la ſeconde eſt la nobleſſe naturelle, qui ſe prend dans la nature plus ou moins noble des animaux & de leurs fonctions : la troiſiéme eſt la nobleſſe politique, dont il a été parlé, & que le Prince donne par divers motifs plus ou moins louables.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 151. LE CLERC dit que perſonne ne peut rien contre la vérité, ni faire qu'une choſe ne ſoit pas ce qu'elle eſt ; & cependant, ajoute-t-il, vous ſoutenez que le Prince peut faire noble un roturier.

Chap. 152. *LE CHEV.* répond que le Clerc a raiſon, s'il entend parler d'un noble de naiſſance, parce que le Roi ne peut ni donner ni ôter cette nobleſſe : il ne peut faire non plus que celui-là qui eſt roturier paſſe dans l'eſprit du peuple pour avoir toujours été noble ; mais il peut, ſans contredit, le faire noble & le rendre auſſi plus honorable aux yeux du peuple, quoiqu'il le ſoit moins que le noble de race.

Chap. 153. LE CLERC nie que le noble de race doive être plus honoré que l'ennobli. Celui-ci, dit-il, eſt noble par ſon propre mérite, l'autre par le mérite d'autrui. Par nos œuvres nous ſommes connus ; Notre-Seigneur l'a dit lui même. L'on tient de Socrate qu'en louant un homme pour ſa parenté, on ne le loue pas lui-même ; que ſi on le loue parce qu'il eſt riche, on ne loue que la richeſſe ; ſi c'eſt parce qu'il eſt beau, bientôt on ceſſera de le louer ; mais on le loue lui-même & on peut toujours le louer pour ſes propres vertus.

Chap. 154. *LE CHEV.* répond que celui-là a le meilleur droit qui l'allégue de plus loin, ſuivant les loix au Code, comme auſſi le droit du ſang & de la nature doit l'emporter ſur le droit poſitif & accidentel ; ce qui s'applique à la préſente queſtion des deux nobleſſes ; que celle dont le Clerc a parlé, fondée ſur ſa vertu, ne doit s'entendre que de la nobleſſe théologique, ſuivant laquelle on doit plus d'honneur au plus vertueux ; mais qu'en general l'ennobli ne peut avoir autant de valeur que le noble de race, parce que, l'homme étant né & vivant continuellement dans une état de guerre, le mérite en ce genre eſt bien plus éprouvé dans les nobles par la vaillance reconnue de ceux dont ils portent le nom & les armes. Sur quoi le Chevalier fait une digreſſion aſſez peu claire ſur l'origine & la nature des guerres, qu'il dit ne pouvoir être faites que par le Pape même contre les payens, ſans la licence du Prince ſéculier.

Chap. 155. LE CLERC établit que le Pape, & tout Chrétien, peut faire la guerre aux Sarraſins, & autres détenteurs des Lieux Saints & des biens de l'Egliſe, lors même qu'ils ne la provoquent pas eux mêmes, parce que, s'ils n'attaquent pas les Chrétiens, ce n'eſt jamais faute de volonté, mais de moyens qu'il faut leur ôter. D'ailleurs, ſelon les paſſages de l'Ecriture & l'opinion des Docteurs, le Pape a toute Seigneurie ſur la terre ; les mécréans ſont ſerfs & figurés deſcendans d'Agar la ſervante, & des Iſmaëlites chaſſés de la maiſon pater-

nelle où ils ne peuvent rien poſſéder juſtement. Il en eſt de même des uſurpateurs des biens de l'Egliſe & de ſes ennemis, parmi leſquels le Chevalier met les Florentins, &, à ce propos, il expoſe la juſtice de la guerre contr'eux, & les raiſons qui rendent la préſence du Pape néceſſaire à Rome, plutôt qu'à Avignon. Premiérement par l'ordre de Dieu qui le ſigniſia à S. Pierre lui-même s'enfuyant de Rome. 2°. Par la diſpoſition du lieu, c'eſt-à-dire, de la ville de Rome qui eſt le chef du monde; *Roma caput mundi.* 3°. Pour la prérogative du S. Siege; car l'Egliſe de Rome a été plantée & arroſée du Sang de S. Pierre & de S. Paul. 4°. Par les liens de ſon mariage ſpirituel, plus forts que ceux du mariage charnel. 5°. Par l'exemple de ſes prédéceſſeurs. 6°. Pour les revelations particuliéres de Dieu. 7°. Afin de rétablir les choſes dans leur premier état en retournant dans ſa propre maiſon déſolée par ſon abſence.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 156. LE CHEV. répond que le Pape avoit plus de raiſons & meilleures pour être en France qu'à Rome; premiérement, parce que ce Royaume a toujours été diſtingué pour ſa piété & réligion, avant & après la venue de J.C. Avant il a été tout religeux, c'eſt le temoignage qu'en rend Jules Ceſar; & après l'on a pour preuve les gages les plus précieux de notre religion, les Stes Reliques de notre Sauveur lui-même, qui ſont autant de marques de ſa divine prédilection pour ce pays, comme autrefois la Ste. Arche chez les Juifs; auſſi ſon corps & ſon ſang y ſont-ils plus honorés, plus fréquemment & dévotement reçus que nulle part. Les Papes y ont trouvé pendant neuf fois leur azile, & nos pieux Souverains les ont enrichis à la ſueur de leur front, ſi bien qu'on leur pourroit appliquer ces paroles de J. C. *Non reperi tantam fidem in Iſraël.* On trouve auſſi en France la ſupériorité dans les ſciences & dans toutes leurs parties. Ce Royaume eſt au centre du monde, outre que le Pape, comme Vicaire Général de J. C. dans toutes les l'Egiſes, devoit, à l'exemple du Sauveur qui alloit & revenoit dans la Galilée, les toutes parcourir & en bonne compagnie.

Chap. 157. LE CLERC juſtifie le Pape de ce qu'il s'étoit aidé des ennemis de l'Egliſe pour ſa défenſe, par l'autorité des loix civiles qui permettent dans la néceſſité de ſe défendre par tous moyens, & par l'exemple des Macchabées qui s'aidérent des Romains, de S. Paul qui demanda des gardes aux Gentils pour ſe ſauver de la fureur des Juifs, qui ſe dit auſſi Phariſien pour ſemer la diviſion dans cette ſecte; ce qu'il eſt permis de faire à l'égard de tous méchans que l'union rend plus redoutables, n'étant jamais ſi prêts à devenir la proye de qui veut s'en emparer, que quand ils ſont occupés à ſe battre entr'eux.

Chap. 158. LE CHEV. répond, qu'en admettant que le Pape puiſſe s'aider des méchans pour ſa défenſe, il ne doit les employer que dans

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

l'extrêmité & après avoir inutilement employé les voies de priere & de miſericorde ; ce qu'il n'a pas fait à l'egard des Florentins, parmi leſquels il y a eu des innocens qui ont ſouffert pour les coupables. Le même devoir eſt impoſé aux Rois & Princes de la terre, ſuivant toutes les loix divines & humaines, par leſquelles on apprend que rien n'eſt plus glorieux à un Roi que l'humanité, & ſurtout au Pape, qui eſt plus ſpécialement le Vicaire d'un Dieu tout débonnaire.

Chap. 159. LE CLERC replique, que véritablement il eſt plus avatageux que le Pape & les Rois ſoient plus indulgents que ſéveres, plus miſéricordieux que trop juſtes & rigoureux ; ce qui ſe prouve par l'exemple de notre redemption, fruit précieux de la bonté de Dieu, plus forte que ſa juſtice. La Loi Impériale, *Cod. de. nuptiis*, exhorte auſſi les hommes à prendre à cet égard leur Créateur pour modèle.

Chap. 160. LE CHEV. établit qu'il eſt moins préjudiciable au bien public que les Princes ſoient trop rigoureux en juſtice, qu'exceſſifs en miſericorde. Premiérement, parce que la juſtice étant la premiére, la plus excellente & la plus néceſſaire des vertus, il y a, par conſéquent, moins d'inconveniens d'excéder dans ſes termes. Il y a une miſéricorde louable qu'on peut exercer en certains cas ſans bleſſer la juſtice ; mais toute autre eſt pernicieuſe ; comme il y a auſſi une rigueur de juſtice, qui eſt quelquefois cruauté & férocité, & celle-ci eſt tout-à-fait condamnable ; d'où il faut conclurre que les Princes doivent punir & pardonner avec ſageſſe & diſcrétion, ſans excéder par trop de juſtice, ni par trop de clémence.

Chap. 161. LE CLERC dit, à propos de cruauté, dont il vient d'être parlé, que les Rois ſont injuſtement cruels, de ſouffrir les champs de bataille, c'eſt-à-dire, les duels qui ſe font, dit-il, ou par haine ou par vaine gloire, ou même pour ſe purger d'une accuſation. Si c'eſt par haine, c'eſt un meurtre, & un meurtre volontaire, défendu par toutes les loix, & auquel perſone n'eſt néceſſité ſuivant les regles du libre arbitre. Le duel par vaine gloire eſt contraire à la Charité Chrétienne, & au droit des gens qui tend à la conſervation de l'eſpéce humaine. Enfin le duel de purgation, comme parlent les Canoniſtes, eſt également défendu par les loix civiles & eccléſiaſtiques, parce qu'il tente Dieu, & n'eſt pas d'ailleurs néceſſaire, puiſque, ſi le crime eſt prouvé, il faut alors condamner le coupable ; s'il n'y a que des ſoupçons véhéments, il faut employer la queſtion, & ſi les ſoupçons ſont légers, il faut abſoudre.

Chap. 162. LE CHEV. convient de ces raiſons ; mais il dir que le champ de bataille peut être ſouffert en certains cas, ou que l'on doit diſtinguer pluſieurs champs de batailles, dont les uns peuvent être permis,

permis; tels ſont ceux qui ſe font ſans effuſion de ſang & pour l'exercice du corps ; qu'à l'égard des autres, ils ſont défendus par une loi du Code, qui déroge à une plus ancienne du Digeſte, & qu'à cet égard il n'y a point d'Ordonnance expreſſe, mais ſeulement permiſſive, & dans le ſens & les circonſtances expliquées par l'Auteur, qui cite en preuve ou en exemple les prêts uſuraires des Juifs que l'on ſouffre ſans les autoriſer.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 163. LE CLERC dit, au ſujet de l'exemple cité de l'uſure des Juifs, que le Roi de France ne devroit pas approuver cette manœuvre, parce qu'elle eſt contraire à la loi divine & humaine, à la nature même de la choſe, (car l'argent ne peut rien produire de ſoi) &, par l'uſure, un denier fait un denier, en telle ſorte que par la protection des Princes, qui, dit-on, s'y intéreſſent, il n'eſt point de peſte plus dommageable aux ſujets du Roi, lequel auſſi pourroit très-bien s'appliquer tous ces injuſtes profits des Juifs, qui ayant été faits ſerfs par la mort de J. C. n'ont plus rien à eux ni biens ni liberté.

Chap. 164. LE CHEV. répond que veritablement l'uſure eſt défendue aux Juifs comme à tous autres, mais que l'on aura toujours mauvaiſe grace de déclamer contre ceux de France, tant que le Pape lui-même les ſouffrira à ſon profit à Avignon & dans ſes Etats. Les Juifs doivent ſe convertir à la fin du monde : Caïn, dont ils ſont la repréſentation, fut marqué de Dieu pour n'être point tué ; & une loi du Code défend d'inquiéter ceux qui vivent en repos dans l'Empire.

Chap. 165. LE CLERC rapelle ici la matiere des divinations, qui occupe preſque tout le reſte de ce premier livre : il commence par diſtinguer celles qui ſont permiſes, telles que les conjectures & divinations aſtronomiques ſur des cauſes & des effets purement naturels, & les autres où l'on emploie les preſtiges de l'art magique, ce que l'Auteur explique & définit, dans un détail bien moins intéreſſant dans ce ſiecle, qu'il ne l'étoit au temps de cet écrit. **

Chap. 166. LE CHEV. répond que véritablement l'homme de bien rejete tout ce qui eſt illicite ; mais, au ſujet des divinations de l'eſpéce de celle que le Clerc condamne, on a l'exemple de Saül, qui s'adreſſa à la Pythoniſſe, ceux de Gedeon & d'Eliezer, qui eurent récours à la divination pour l'explication de leurs Songes. Jeremie, dit cap. 8. *In cœlo cognovit tempus ſuum.*

Chap. 167. LE CLERC replique, que ſuivant la leçon de S. Auguſtin, on doit regarder les exemples de divination pris dans les Saintes Ecritures, pour des inſpirations divines ; que les oiſeaux du ciel connoiſſent le temps pour leurs beſoins ; mais que c'eſt ſuperſtition & impiété de juger de l'avenir par leurs cris ou leurs mouve-

** Voyez la Diſſertation ſur le Songe du Vergier.

ments ; que les divinations par le ſecours de l'ennemi tentateur ſe font en différentes manieres ; ce qu'il explique, d'après le même Docteur, *In tertio ſuprà Geneſi.* en concluant qu'aucun Aſtrologue, ni même les demons, n'ont aucune connoiſſance des choſes à venir & dépendantes d'une cauſe accidentelle.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. ANN. 1370.

Chap. 168. LE CHEV. ſur cette derniere concluſion, répond que, comme les pluyes, les tonnerres, &c. ont des cauſes naturelles, pluſieurs ont cru que l'ennemi pouvoit non-ſeulement les prévoir, mais auſſi les cauſes qui les empêchoient, comme étant par acceſſoire de même nature. D'autres tiennent le contraire, parce que ces dernieres cauſes ſont communément accidentelles, autrement tout ſeroit néceſſité dans la nature, ce qui ne répugne pas aux ſentimens des prémiers. Il cite l'exemple des fourmis, qui ne devinent pas le temps à venir, mais ſuivent leur inſtinct au temps préſent, qui en annonce un autre.

Chap. 169. LE CLERC propoſe ſi l'ennemi peut connoître les penſées de l'homme, & il dit qu'il peut connoître celles qui ſe manifeſtent au dehors par des effets ; Dieu ſeul connoit les penſées intérieures & ſecretes.

Chap. 170. LE CHEV. établit qu'il eſt permis de traiter avec l'ennemi quand on lui parle à bonne fin au nom du Très-Haut, comme les Prêtres parlent aux demons des poſſedés ; mais qu'il eſt défendu par la loi de Dieu, de le conſulter ſur l'avenir, & c'eſt un grand crime de s'entretenir familiérement avec lui par ſignes, évocations ou autrement.

Chap. 171. LE CLERC établit que les corps céleſtes n'influent point ſur la volonté de l'homme ; ce ſeroit une héréſie de le prétendre ; mais qu'on peut dire qu'ils contribuent à la conſtitution ou complexion du corps humain. Il rejete auſſi l'opinion de toute diſtinée procédant des conſtellations ; mais il admet les effets extraordinaires des Cométes & de la Lune, qui ſont ſouvent deviner à un homme les choſes à venir dans ſon ſommeil.

Chap. 172. LE CHEV. répond qu'il y a différentes manieres de concevoir les choſes à venir, & par les ſonges ; ce qu'il explique à ſa façon.

Chap. 173. LE CLERC parle ici du ſortilege & diſtingue à ce ſujet pluſieurs eſpéces de ſorts. Quelques-uns, dit-il, ſont permis : tel eſt celui dont on ſe ſert en partage de ſucceſſion dans les plaids, ou qu'on remet à la déciſion d'un tiers, ou enfin que l'on emploie dans l'ordre de Dieu, comme il ſe fit à l'élection de l'Apôtre Matthias ; ce qui cependant ne doit pas être ſuivi dans les élections eccléſiaſtiques, parce que, dit Bede, Matthias ne fut élu par le ſort, que parce qu'étant élû avant la Pentecôte, le S. Eſprit n'étoit pas encore deſcendu ſur ſon Egliſe ; mais rien n'empêche qu'on en uſe aux charges profanes.

A l'égard des divinations par ſortilége, elles ſont défendues ſous peine d'excomunication, auſſi bien que les invocations de Dieu ſans néceſſité, ou les ſaintes Ecritures pour choſes profanes, & l'art notoire.

ANALYSE DU SONGE DUVERGIER. Ann. 1370.

Chap. 174. LE CHEV. répond, ſur l'article de l'art notoire, qui eſt l'art de connoître les choſes par notes & ſignes, que véritablement il eſt mauvais & condamnable, puiſqu'on prétend par lui acquerir ſubitement la ſcience que Dieu ne donne à aucun par infuſion : c'eſt donc à l'ennemi du genre humain qu'on la demande ; & voilà l'impiété ; comme dans la Négromancie, Géomance &c. Auſſi S. Auguſtin condamne les rémédes qu'on veut appliquer aux maladies par l'art des notes & figures dont la vertu ne vient point des influences céleſtes en leur ſubſtance, comme celle des ſimples, mais vient de l'artiſte ou de ſes preſtiges.

Chap. 175. LE CLERC dit qu'à propos des herbes, dont il vient d'être parlé, il a ſouvent douté ſi elles n'ont pas, auſſi bien que la muſique, la vertu de changer ou ſoulager les eſprits lunatiques, en changeant la diſpoſition de leurs corps; comme en effet la muſique & certaines herbes inſpirent l'allégreſſe.

Chap. 176. LE CHEV. répond que les herbes & la mélodie de la muſique peuvent bien ſervir à diminuer le mal d'un lunatique, mais non point à le guérir entiérement, s'il en eſt atteint par la volonté de Dieu, parce que rien de matériel n'a puiſſance ſur le demon qui eſt un pur eſprit, autrement que par la volonté divine. Vrai eſt-il que les herbes & les ſons mélodieux peuvent diſpoſer le corps du lunatique de telle façon qu'il ſouffre moins ou même qu'il le guériſſe abſolument ſi le mal eſt leger ; car, pour les effets de la harpe de David ſur Saül, c'étoit par la vertu de la Croix, dont, ſuivant la gloſe, cet inſtrument étoit la figure.

Chap. 177. LE CLERC dit que les hommes peuvent porter ſur eux des brevets, & ſignes des divines paroles, comme font les Chevaliers & Ecuyers, ce que Dieu permet, puiſqu'il a donné vertu à ces trois choſes, herbes, paroles & priéres, d'où il ſuit qu'on peut uſer d'enchantement par les divines Ecritures ſur les créatures humaines, comme ſur les ſerpents : *Ut in Pſalmo ſicut aſpidi &c.*

Chap. 178. LE CHEV. répond que rien n'empêche que l'on uſe d'enchantement, & que l'on porte brevets, en obſervant que les paroles divines qu'on emploie ne contiennent aucune invocation de l'ennemi; qu'elles ne ſoient accompagnées d'autres paroles étranges ou douteuſes, ni de ſignes & caracteres, hors celui de la ſainte Croix; qu'on ne mette pas ſa foi dans l'arrangement des mots & ſillabes, & qu'enfin, en les prononçant contre les ſerpens & autres animaux, on n'ait égard qu'aux divines paroles, & à la vertu de Dieu qui eſt en elles. Dans ces termes, on peut porter ſur ſoi brevets & croix comme on

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

porte des branches d'oliviers le jour des Rameaux. Il en eſt de même du charme ſur les maladies, & de la foi aux ſaintes Reliques: on ne doit conſidérer en toutes ces choſes que la vertu de Dieu, ou de ſes divines opérations.

Chap. 179. LE CLERC dit qu'à propos des reliques on doit auſſi uſer ſaintement des autres choſes ſaintes, & que ceux-là ſont mal qui, dans leurs afflictions, étant Prêtres, découvrent les autels, les couvrent de deüil, en éteignent les luminaires, environnent d'épines le crucifix ou l'autel, diſent des Meſſes de mort contre ceux qu'ils haiſſent: dans ces derniers cas, ils doivent être dépoſés & empriſonnés.

Chap. 180. LE CHEV. répond que véritablement les choſes ſuſdites ſe faiſant par vanité ou par haine, ſont très-damnables; mais que rien n'empêche qu'aux offices & cérémonies de mort, on ne couvre l'autel de tenture noire, comme on fait le Vendredi-Saint en ſigne de grande triſteſſe.

Chap. 181. LE CLERC demande ce que ſignifie la rêverie de certaines vieilles femmes, qui diſent aller de nuit avec Diane la déeſſe des payens, qui les fait courir par-tout, & les tranſporte à ſon gré.

Chap. 182. LE CHEV. répond que telles rêveries ſont l'effet d'une fauſſe & mauvaiſe croyance dont le demon abuſe en ſe repréſentant ſous diverſes formes à l'eſprit de ceux qui s'y attachent: ſur quoi S. Paul nous donne une bonne leçon, en doutant lui-même s'il aura été ravi au troiſiéme Ciel. La loi divine défend auſſi expreſſément ces erreurs comme des abominations; telles ſont celles qui ſont ſi communes ſur les prétendues mauvaiſes rencontres des liévres au matin, d'une femme échevelée, d'un aveugle, d'un eſtropié, d'un moine, d'un ſifflement d'oreille, d'un chien qui paſſe entre deux, d'un treſſaillement de membres, d'une robe mangée par les ſouris, d'un éternuement quand on ſe chauſſe, des impreſſions de triſteſſe, de douleur &c. qui ſont autant de folies ou d'effets de cauſes purement naturelles.

Chap. 183. LE CLERC dit qu'on pourroit douter ſi un Roi, un Prince, ou un autre Seigneur peut convenablement vaquer à la ſcience de l'aſtrologie; que par la connoiſſance qu'on acquiert par ce moyen du bien & du mal, on éviteroit l'un & l'on pratiqueroit l'autre: que par les hiſtoires on ſait que Joſeph uſa de pronoſtics; que les Romains employoient les divinations dans les affaires les plus importantes; qu'Abraham enſeigna l'aſtrologie aux Egyptiens; que Moyſe fut un grand aſtrologue, ainſi que Salomon qui le dit lui-même; que les Grecs avoient à grand honneur les aſtrologues; qu'enfin le Roi Ptolomée fit pluſieurs livres d'aſtrologie, ainſi qu'Alphonſe, Roi d'Eſpagne.

Chap. 184. LE CHEV. répond que c'eſt choſe utile & permiſe de conſidérer les mouvemens des aſtres, mais non pour en devenir plus ſavant ſur les fortunes & les choſes à venir; car, à cet égard, on prend ſouvent pour véritable ce qui n'eſt que l'égarement de l'imagination.

Les exemples qu'on cite des Saints qui ont uſé de ſorts pour ſavoir la volonté Dieu, ne tirent point à conſéquence ; celui des Romains ne conclut pas, par pluſieurs raiſons, & la plupart des livres d'aſtrologie qui portent le nom des Princes n'ont pas été faits par eux, ou ſi des Princes les ont faits, ils n'en ont pas été plus heureux en leur gouvernement; leur vie eſt trop courte pour s'occuper à cette ſcience. Les Patriarches avoient aſſez longue vie pour cela, & Dieu la leur donna telle pour inſtruire le monde dans ſa naiſſance ; mais aujourd'hui nos Princes doivent n'être remplis que de leur ſalut & du bien de leurs peuples. C'eſt donc une folie auſſi inutile que nuiſible, de chercher la connoiſſance des choſes à venir : il ne faut croire à aucun aſtrologue là-deſſus, mais bien ſe repoſer ſur Dieu qui l'a défendu. *Non laboremus ſcire tempora vel momenta quæ Pater poſuit in poteſtate ſua.* Montfort, Comte de Toulouſe, ſe trouva bien d'avoir mépriſé les craintes ſuperſtitieuſes qu'on vouloit lui inſpirer avant de combattre ſes ennemis, parce qu'en montant à cheval ſon étrier avoit caſſé deux fois.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 185. LE CLERC dit que, puiſque les bêtes muent & connoiſſent le temps à venir, *à fortiori* les aſtrologues. Un cheval ſent la bataille, le cigne chante avant ſa mort, un dauphin connoit la tempête &c. & l'homme ne jugera pas l'avenir ſur les corps céleſtes qui gouvernent cette Monarchie; & que ſeroit donc l'aſtrologie ?

Chap. 186. LE CHEV. répond que ce n'eſt pas merveille que les bêtes ayent quelquefois plus de connoiſſance que les hommes, puiſque Dieu les a auſſi favoriſées d'autres dons particuliers, comme de les faire naître & vivre toutes vêtues ; mais l'homme en ayant été diſtingué par la plus noble prérogative, qui eſt la raiſon, il ne doit pas s'en ſervir pour pénétrer dans l'avenir, où elle ne peut rien ; il doit ſeulement la tourner du côté du Ciel pour y reconnoître la grandeur de Dieu ; & cela ſervira beaucoup à l'affermir dans ſa Foi, comme S. Paul & S. Denis de Paris ſe convertirent plus facilement par telles connoiſſances aſtrologiques, au lieu que les jugemens ſur les choſes à venir ſont très-contraires au ſalut & à la Foi Catholique. Cette paſſion qui tourmente l'homme ne vient point auſſi de Dieu ; mais de l'ennemi, & elle étoit condamnée par les payens même, parce que l'aſtrologue croit tout néceſſaire, ce qui eſt très-pernicieux; d'où il faut conclure que les Rois Chrétiens, & autres Princes de la terre, ne doivent ni pratiquer ni conſulter les divinations aſtrologiques, mais ſuivre plutôt les bons avis que Virgile donnoit au Roi des Romains, & entre autres de faire gouverner les peuples par des gens ſages & expérimentés; car l'expérience vaut ſouvent mieux que ſcience. Un juriſconſulte qui pratique eſt préférable au philoſophe qui enſeigne; mais tous les deux ſont bons & néceſſaires s'ils demeurent chacun dans leurs termes, parce que l'un montre les principes & l'autre en fait l'application.

Fin du premier Livre du Songe du Vergier.

LIVRE II DE L'ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. [Ann. 1370.

Chap. 1. LE CHEV. entre en matiere dans ce ſecond livre, & dit au Clerc, que puiſqu'il a rapellé ſes griefs contre les Rois & Seigneurs temporels, il le prie de lui laiſſer propoſer les ſiens à ſon tour. Et d'abord il demande comment le Pape ſe peut prétendre Seigneur en la temporalité, contre ces paſſages de l'Evangile où Jeſus-Chriſt dit lui-même à ſes Apôtres, qu'il n'eſt pas venu pour être ſervi, mais pour ſervir ; que la domination ne ſera point entr'eux comme elle eſt parmi les Princes de la terre, au jugement deſquels le Seigneur J. C. voulut bien ſe ſoumettre, comme le dit David : *Vincas cùm judicaris.*

Chap. 2. LE CLERC répond que J. C. a voulu ſimplement, par ſes leçons & par ſon exemple, enſeigner à ſes Apôtres, & à leurs ſucceſſeurs, l'humilité peu connue des Princes de la terre. *Infr.* chap. 47. 48.

Chap. 3. LE CHEV. allégue ici le paſſage de l'Evangile où J. C. faiſant un miracle acquitta le tribut pour lui & pour S. Pierre.

Chap. 4. LE CLERC répond que J. C. n'a payé ce tribut que pour éviter ſcandale, & après avoir demandé à Pierre, ſi les enfans des Rois le payoient auſſi comme les étrangers : ce qui ſignifie qu'étant lui-même Roi, & enfant de Roi, il pouvoit ſe diſpenſer de ce payement ; mais, parce que ſon Royaume n'étoit point principalement dans les biens de ce monde, il avoit voulu payer le tribut pour le bien de la paix, & ainſi font & peuvent faire certaines Egliſes du Pape, qui, ſans être ſujettes à l'Empereur, lui payent tribut pour éviter conteſtation. *Infrà*, chap. 122.

Chap. 5. LE CHEV. dit, que ſuivant le chap. *Quoniam idem mediator, diſt. 10*, les deux puiſſances, ſpirituelle & temporelle, ont beſoin l'une de l'autre ; d'où la gloſe a conclu qu'elles étoient indépendantes entr'elles.

Chap. 6. LE CLERC répond que l'Egliſe eſt un corps, qui ne peut être ſans Chef, & le Chef eſt le Pape, qui réunit en lui les deux puiſſances, quant à l'autorité, quoiqu'elles ſoient diviſées dans leur exercice ; & que c'eſt ainſi qu'il faut entendre led. chap. *Quoniam*, & ſa gloſe, laquelle a ſeulement voulu dire que les puiſſances étoient diſtinctes dans leurs fins, mais, quant à leur principe, qu'elles venoient d'abord toutes de Dieu, & puis du Pape, à qui S. Bernard diſoit : *Tuus eſt ergo uterque gladius, ſpiritualis ſcilicet & temporalis.*

Chap. 7. LE CHEV. dit que Jean le Gloſſateur déclare lui-même que les puiſſances ſont diviſées, quoique le Pape uſe des deux en certains cas, comme en celui du chap. *Per venerabilem extr. qui filii. &c.* où il légitima des batards au temporel ; mais ſur la demande du Roi.

Chap. 8. LE CLERC répond, que bien que le Pape puiſſe exercer les deux puiſſances, il ne doit cependant ſe mêler de la temporelle qu'en étant réquis, comme au cas dudit chap. *Per venerabilem*, & pour grande cauſe.

Chap. 9. LE CHEV. dit que la gloſe du Décret dit, que communément l'on n'appelle pas du juge ſéculier au Pape, lequel ne s'entremet de l'Empire qu'en ſa vacance, d'où il ſuit qu'il n'eſt Seigneur en la temporalité qu'en certains cas.

Chap. 10. LE CLERC prend droit de cet aveu, & dit, que puiſque le Pape connoit du jugement des juges ſéculiers, & s'entremet de l'Empire en certains cas, cela ne peut être ainſi ſans qu'il ſoit réconnu ſouverain au temporel.

Chap. 11. LE CHEV. cite le Can. *Cùm ad verbum*, diſt. 76. & le Canon *Duo*, diſt. 96. ſuivant leſquels le Pape ni l'Empereur ne doivent réciproquement ſe mêler de leurs affaires, pas même l'Empereur de celles du peuple.

Chap. 12. LE CLERC obſerve que la gloſe du Can. cité *Cùm ad verbum*, dit que les Puiſſances ſont diviſées quant à l'exercice ſeulement & non quant à la Seigneurie originaire, qui étant unique, doit réſider dans le S. Pere de Rome.

Chap. 13. LE CHEV. dit que le Pape a reçu plutôt ſa puiſſance au temporel de l'Empereur, que celui-ci n'a reçu la ſienne du Pape, puiſque, ſuivant le Can. *Conſtantinum, diſt. 96*, c'eſt de l'Empereur Conſtantin qu'il tient la ville de Rome & ſes dépendances. **

Chap. 14. LE CLERC répond que le Pape avoit déja reçu ſans moyens toute ſa puiſſance de Dieu, ſuivant le Can. *In novo, diſt. 21*, quand il en reçut de Conſtantin l'exercice pour la ville de Rome, à peu près comme ſeroit un Baron qui ſe démetroit de ſa Baronie en faveur du Roi, celui-ci n'en ſeroit pas mieux Seigneur, puiſqu'il l'étoit déja ; mais en auroit de plus le domaine utile.

Chap. 15. LE CHEV. dit que l'Empereur eſt plus digne que le Pape, quant au temporel, & le prouve par une lettre de l'Empereur Honorius au Pape, où ce Prince eſt ſigné le premier ; ce qui eſt une marque de ſupériorité à laquelle on ne trouva point à rédire, & qui ſert de régle pour le Roi de France & les autres Rois, qui ſont auſſi Empereurs dans leurs Royaumes.

** On croyoit encore alors à la Donation de Conſtantin : aujourd'hui, qu'on eſt plus éclairé, on ne croit qu'à celle de Charlemagne & de ſes Succeſſeurs.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 16. LE CLERC répond que l'exemple cité eſt d'un temps ancien qui ne tire point à conſéquence pour le nôtre où la puiſſance du Pape eſt glorifiée par la ſoumiſſion que lui promettent les Princes. D'ailleurs, on ne doit pas, ſuivant une loi, argumenter de ce qu'ont fait certains Princes, mais de ce qu'il étoit juſte qu'ils fiſſent.

Chap. 17. LE CHEV. dit que l'on ne voit pas que le Pape entreprenne de donner des emplois ſéculiers, ni qu'on s'addreſſe à lui pour des priviléges temporels; & que, s'il vouloit dépoſer les Rois, il s'entremettroit de ce qui ne lui appartient pas.

Chap. 18. LE CLERC répond que le Pape ne ſe mêle point de toutes ces choſes, parce qu'il en laiſſe avec raiſon l'exercice aux Princes, & que, s'il ne les peut dépoſer quand il lui plait, il le peut avec juſte cauſe.

Chap. 19. LE CHEV. dit que, comme les Evêques ne ſont point Seigneurs temporels dans leurs Dioceſes, où ils obéiſſent aux juſtes commandemens des Seigneurs en la temporalité, comme il paroit par le Can. *Epiſcopus*, diſt. 81, de même le Pape dans toute la Chrétienté.

Chap. 20. LE CLERC répond que cette comparaiſon n'eſt pas juſte, parce que le Pape, qui eſt vicaire de Dieu, a plus de pouvoir dans toute l'Egliſe que les Evêques n'en ont dans leurs Dioceſes. En effet, le Pape eſt le Chef de tous ces Prélats, & l'Egliſe de Rome eſt comme le ſeuil de toutes les Egliſes; ce qui eſt ainſi établi par un Décret qui rapelle l'exemple d'Aaron & de ſes Prêtres dans l'ancienne loi.

Chap. 21. LE CHEV. dit, que ſi le Pape étoit, comme le prétend le Clerc, Seigneur en la temporalité, il pourroit fonder Egliſes & Monaſtéres du bien des Fidéles, ce qui ſeroit manifeſtement injuſte.

Chap. 22. LE CLERC dit que cette conſéquence ne prouve rien, parce que le Roi lui-même, qui eſt plus ſpécialement Seigneur en la temporalité de ſes ſujets, ne peut cependant diſpoſer de leurs biens à ſon gré, mais ſeulement dans les cas néceſſaires & de bien public, ce qui eſt auſſi permis au Pape.

Chap. 23. LE CHEV. dit que le Pape achéte villes & châteaux de ſes propres ſujets; donc il n'eſt pas leur Seigneur.

Chap. 24. LE CLERC répond à cet argument comme à l'autre, & dit que le Pape, comme le Roi, bien que Seigneurs au temporel, n'en ſont pas pour cela propriétaires du bien de leurs ſujets, il faut qu'ils le leur payent s'ils veulent en jouir.

Chap. 25. LE CHEV. dit que la Seigneurie temporelle répugne à la perfection des Apôtres, qui laiſſerent tout pour ſuivre J. C. *Ecce nos*, dit S. Pierre, *relinquimus omnia & ſecuti ſumus te.* Le Seigneur dit lui-même, que qui ne renonce à toutes ſes poſſeſſions, qui regarde même derriere lui après les avoir quittées, ne peut être ſon Diſciple,

Diſciple ; comment donc peut-on dire que S. Pierre & ſes Succeſſeurs ayent été faits Seigneurs des Seigneurs ? ils ſont plutôt Serfs des Serfs, comme ils le témoignent en leurs Epîtres.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 26. LE CLERC répond que la perfection des Apôtres ne conſiſtoit point à ne poſſéder rien en commun ; mais juſtement en leur particulier ; ce qui n'empêche pas qu'ils n'ayent les mêmes droits à la Seigneurie temporelle, comme un Evêque, un Abbé, qui, en ſe faiſant Clerc où réligieux, ont promis de ne rien avoir, & en effet, n'ont jamais rien en leur particulier ; mais il poſſédent de belles Seigneuries au nom de leurs Egliſes. *Tanquam nihil habentes & omnia poſſidentes.*

Chap. 27. LE CHEV. dit que notre Seigneur donna le pouvoir de remettre les pechés à tous les Apôtres comme à S. Pierre ; d'où il conclut que ce dernier n'a pas plus de pouvoir en la temporalité que les autres.

Chap. 28. LE CLERC répond par le Décret *Sacroſanta, diſt. 22.* où il eſt dit, que bien que les Apôtres fuſſent égaux auprès du Seigneur, S. Pierre en étoit le Chef, & reçut lui ſeul les cleſs du Royaume des Cieux.

Chap. 29. LE CHEV. dit que ſi le Pape étoit Seigneur en la temporalité, il payeroit la dixme à lui-même, contre le droit des Décrétales qui portent que les Clercs ne doivent payer dixmes aux Clercs.

Chap. 30. LE CLERC répond que le Pape eſt Seigneur ſpécial en la temporalité des Egliſes, comme le Roi l'eſt à l'égard de ſes ſujets pour les biens qu'il en a acquis, & c'eſt ſur ce ſeul fondement qu'une Egliſe ne paye point la dixme à une autre Egliſe.

Chap. 31. LE CHEV. dit que le Pape ne peut être Seigneur en la temporalité du monde, puiſque ce titre n'eſt dû qu'à l'Empereur & aux Rois, par la loi du Digeſte, où le Prince dit : *Ego quidem mundi Dominus ſum, lex autem maris.*

Chap. 32. LE CLERC répond qu'eſt bien fol qui croit à la parole de l'Empereur dans ſa propre cauſe, & qu'on ne doit entendre ce qu'il a dit dans cette loi que par rapport à l'adminiſtration dans les bornes de ſon Empire, & non quant à l'autorité primitive du Pape & à ſa ſouveraineté en dernier reſſort.

Chap. 33. LE CHEV. oppoſe le chap. *Solite, de majori obed.* où le Pape lui-même dit, qu'on ne peut nier que l'Empereur ne ſoit Seigneur en la temporalité de ſes vaſſaux comme le Pape eſt Seigneur des choſes ſpirituelles.

Chap. 34. LE CLERC répond, que dans la Décrétale citée, le Pape veut dire ſeulement que l'Empereur ou le Roi eſt Seigneur de ceux qui prennent de lui temporalité, comme ſont ſes Officiers & autres qui lui ſont hommage ; mais qu'il ne le feroit point du Pape,

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

Ann. 1370.

au cas même où il lui donneroit de ſes biens : qu'au ſurplus, il eſt vrai que le Pape eſt Seigneur plus ſpécial des choſes ſpirituelles, laiſſant, comme de raiſon, aux Princes ſeculiers, le gouvernement du temporel.

Chap. 35. LE CHEV. dit que le Pape ne peut au moins ſe dire Seigneur de tout le monde, puiſqu'il ne l'eſt point des payens. *Cùm nihil ad nos de his qui foris ſunt.*

Chap. 36. LE CLERC répond que le Pape eſt Seigneur en certains cas des payens, qu'il peut punir & corriger ; mais qu'il l'eſt plus particulierement des Chrétiens ſur qui il peut mieux exercer ſon office, comme dans l'adminiſtration des Sacrements, &c.

Chap. 37. LE CHEV. allegue un paſſage de S. Bernard, qui, loin de faire le Pape Seigneur de tous les Chrétiens, feroit plutôt chaque Chrétien Seigneur du Pape. *Nulla miſerabilior ſervitus quàm undique &c.* Il eſt ſerf des ſerfs, &, comme tel, il ne peut être Seigneur, ſuivant la loi *Succubuit de adulteriis.*

Chap. 38. LE CLERC répond, que ſuivant un Philoſophe, il y a ſept ſortes de ſervitudes ; l'une par nature, l'autre par choix, les autres par dénomination, par violence, par pauvreté, par malice. Il ſe borne à l'explication des deux premières ſortes. La ſervitude par nature vient de la groſſiéreté de l'eſprit, qui étant né rude & inepte, doit être aſſervi à celui qui eſt ſubtil & eclairé ; la ſervitude par choix eſt l'effet d'une humilité louable, qui par zele ſe voue au ſervice du bien public, & telle eſt celle du Pape qui s'eſt fait volontairement ſerviteur des ſerviteurs de Dieu, ſans ceſſer d'être leur Seigneur, puiſqu'il les conduit, les juge, & qu'ils ont recours à lui comme à leur ſouverain.

Chap. 39. LE CHEV. dit que le Royaume céleſte, dont notre Seigneur confia les clefs à S. Pierre, n'a rien de commun avec le Royaume terreſtre, mais ſont plutôt diamétralement contraires, ſi bien que le pouvoir de lier ſur la terre, donné par J. C. au même Apôtre, ne peut s'entendre que des péchés, & non des Seigneuries, comme le diſoit S. Bernard au Pape Eugene.

Chap. 40. LE CLERC répond que le Royaume terreſtre a été donné à S. Pierre, comme acceſſoire du Royaume céleſte, auquel, comme au plus digne & plus important, S. Pierre devoit s'attacher, & que c'eſt ainſi que l'entendit S. Bernard, comme en effet il convient que les Clercs laiſſent aux Princes ſéculiers le ſoin & le jugement des affaires temporelles ; non qu'ils ne ſoient pas dignes de ces jugements ; mais parce que ces jugements ne ſont pas dignes d'eux. *Si enim in vobis judicabitur iſte mundus, indigni eſtis qui de minimis judicatis. Infrà*, chap. 142.

Chap. 41. LE CHEV. allégue ici deux paſſages de l'Evangile, l'un de S. Luc, au 13 chap. touchant le partage de ces deux freres dont

J. C. ne voulut pas ſe mêler, & l'autre de S. Jean, chap. 6, où il eſt dit que le peuple accourant pour faire Roi notre Sauveur, il s'enfuit ſeul à la montagne.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 42. LE CLERC répond à ces deux exemples, que Notre-Seigneur ne les a donnés à ſes Apôtres que par une très-grande humilité, dont il a voulu qu'ils fuſſent les imitateurs, en ſorte qu'étant Seigneur, comme on ne peut nier que Notre-Seigneur l'étoit en tout de tous, ils ne s'occupaſſent que des choſes ſpirituelles, pour quoi principalement il étoit venu.

Chap. 43. LE CHEV. allegue cet autre paſſage de l'Evangile, où Notre-Seigneur dit à Pilate que ſon Royaume n'étoit pas de ce monde; d'où il conclut, & par les paroles de S. Chryſoſtome, & par la régle de droit, *Nemo dat quòd non habet*, que J. C. ne laiſſa pas à ſon Vicaire, par conſéquent à ſes ſucceſſeurs, un Royaume qu'il déclare lui-même n'avoir point.

Chap. 44. LE CLERC répond que ſi J. C. dit à Pilate que ſon Royaume n'étoit pas de ce monde, il lui dit auſſi qu'il étoit Roi, & né tel; ſur quoi il faut remarquer que Notre-Seigneur n'a pas dit: mon Royaume n'eſt pas *en ce monde*, mais *de ce monde*; pour ſignifier ſeulement la nobleſſe de ſon origine; car il l'exerça temporellement en ce monde quand il chaſſa les vendeurs de ſon Temple; & s'il ne l'exerça pas davantage, c'eſt qu'il n'étoit venu, comme dit S. Jean, que pour ſauver le monde & non pour le juger; confiant à S. Pierre, tous ſes pouvoirs après ſa réſurrection, comme en effet l'une & l'autre puiſſance ſont néceſſaires au gouvernement de l'Egliſe, ſuivant le Can. *Si quis objecerit cauſ. 7. q. 1.* & S. Pierre en uſa dans la condamnation d'Ananie & de Saphire. *Infrà*, chap. 130.

Chap. 45. LE CHEV. oppoſe ces paroles de Pilate: *Neſcis quòd poteſtatem habeo crucifigere te*, ce qui marque une ſupériorité que J. C. avoua en répondant que cette puiſſance lui avoit été donnée d'enhaut; c'eſt-à-dire, ſuivant S. Auguſtin, de Dieu le Pere, le Fils & le S. Eſprit.

Chap. 46. LE CLERC répond, qu'en admettant la juriſdiction de Pilate ſur J. C. il faut admettre ſa ſouveraineté ſur lui qui étoit ſon Souverain naturel; mais qu'il faut dire plutôt que Dieu permit cette injuſte condamnation, comme il permet à chacun la liberté de mal faire: dans ce ſens, la puiſſance de Pilate venoit de Dieu, mais non point ſon péché.

Chap. 47. LE CHEV. oppoſe le paſſage de S. Bernard au Pape Eugene, où il lui dit que S. Pierre ne lui a pas donné d'autre puiſſance que celle qu'il avoit & qu'il témoigne par ces mots: *Argentum & aurum non eſt mihi &c.* Et afin qu'on ne diſe pas que cela

ſe diſoit par humilité, le même Apôtre dit ailleurs qu'il ne doit pas y avoir de dominarion parmi les Clercs, comme J. C. diſoit auſſi : *Reges gentium dominantur, nos autem non ſic.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 48. LE CLERC répond, que ſi S. Pierre n'avoit point d'argent en ſon particulier, il pouvoit en avoir en commun; & le reſte ne peut s'entendre, dans l'eſprit du même Apôtre & de S. Bernard, que d'un gouvernement doux & charitable, différent de celui des nations, qui eſt dur & âpre; ce qui ſe prouve par les paſſages où J. C. ſe reconnoît Seigneur & Maître dans les actes de la plus grande humilité. *Ergo ego Dominus & Magiſter, lavi pedes &c. Vos inquit, vocatis me Magiſter & Dominus & bene dicitis, ſum etenim &c.*

Chap. 49. LE CHEV. s'appuye de ce paſſage de S. Luc où l'Ange dit à la Sainte Vierge, *Dabit Dominus illi ſedem David* &c. Or, ſi Dieu donna à Jeſus-Chriſt le Royaume de David qui n'aura point de fin, il ne lui a pas voulu donner un Royaume terreſtre qui a néceſſairement un dernier terme.

Chap. 50. LE CLERC répond que cet argument ne conclut pas, parce que, bien que le Royaume de J. C. n'ait point de fin, il n'a pas moins été fait Roi, comme il eſt écrit qu'il eſt Roi des Rois, & tel doit être ſon Vicaire.

Chap. 51. LE CHEV. s'autoriſe ici des paroles de S. Paul aux Hébreux : *Quòd Jeſus-Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum &c.* d'où il conclut que J. C. dont le Tabernacle n'eſt pas de création mondaine, étant Evêque des biens à venir, qui ſont les biens ſpirituels, n'a pas voulu ſe faire Roi des Royaumes terreſtres.

Chap. 52. LE CLERC répond que J. C. étant Roi de l'Egliſe préſente comme de l'Egliſe triomphante, eſt auſſi bien Roi des choſes temporelles que des ſpirituelles, quoique plus ſpécialement de celles-ci.

Chap. 53. LE CHEV. dit que la Seigneurie en la temporalité eſt contraire à la doctrine & aux exemples de J. C. qui n'a prêché & pratiqué que la pauvreté ſur la terre. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ poſſides ... Cæpit facere & docere ... Egenus pauper, Deus, adjuva me.* Les Apôtres furent auſſi très-pauvres, & l'Empire du monde ne conviendroit nullement au Pape, ni à aucun de ceux qui par état doivent être leurs imitateurs.

Chap. 54. LE CLERC répond que les Apôtres pouvoient poſſéder en commun, comme il a été déja dit une fois, & conſéquemment leurs ſucceſſeurs qui ne laiſſent pas d'être alors pauvres en leur particulier. *Supra*, Chap. 26.

Chap. 55. LE CHEV. dit que la Seigneurie prétendue répugne à la perfection & à l'humilité prêchées & pratiquées par J. C. qui a déclaré n'avoir pas ſeulement ſur la terre où repoſer ſa tête; ce qui,

ſelon S. Jerome, ſignifie l'eloignement des richeſſes & poſſeſſions mondaines. S. Gregoire a dit auſſi, ſur la ſuite de J. C. ſur la montagne, que le Fils de Dieu avant tous les ſiécles, avoit réfuſé d'être Roi des hommes, & choiſi la mort infame de la Croix, pour nous apprendre à fuir l'empire du monde & les poſſeſſions de la terre. Comment donc les honneurs pourroient-ils s'accorder avec cette doctrine ? ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 56. LE CLERC répond à cet argument comme au précédent ; ſavoir, que la Seigneurie poſſédée en commun ne répugne pas plus à l'humilité des Apôtres que celle des Monaſteres à l'humilité des religieux ; ce qui ſe prouve encore par le titre réel de Roi que J. C. avoit ſur la terre ; car Pilate dit aux Juifs : *Regem veſtrum Crucifigam* ? & fit écrire ſur la Croix : *Jeſus Nazarenus Rex Judæorum.*

Chap. 57. LE CHEV. dit que les Apôtres ne penſoient qu'à attirer les Princes ſéculiers à la Foi, loin de prétendre à leurs Seigneuries ; car il n'en eût pas moins fallu pour les faire plutôt perſécuteurs que proſélites, puiſque le Roi Hérodes fit perir tant d'innocens par la ſeule crainte de cette prétention ; ce qui a fait dire à S. Auguſtin, ſur ces mots : *Regnum meum non eſt ex hoc mundo*, de très-belles choſes qui ſervent ici de preuve.

Chap. 58. LE CLERC répond que cet argument conclut peu ; car ce ne ſeroit pas un moyen légitime d'attirer les Princes idolâtres à la Foi Catholique, que de leur perſuader que J. C. n'eſt pas Seigneur en la temporalité : on diroit faux, & il vaudroit autant perſuader aux Chrétiens qu'ils peuvent ſe promettre le Royaume du Ciel ſans rénoncer à leurs biens, comme l'exige notre Seigneur dans l'Evangile : *Vade & vende omnia quæ habes ..... Amen dico vobis, difficilius* &c.

Chap. 59. LE CHEV. oppoſe les paroles de S. Auguſtin ſur la pauvreté de J. C. lequel, (dit ce Saint Docteur) n'eut ni ne voulut avoir aucun Royaume temporel, mais naître d'une Vierge dans une étable, & vivre dans la maiſon de parens pauvres ; ce qui prouve évidemment que ſi le Roi des Rois réfuſa les Royaumes, ſon Vicaire ne peut avoir celui de tout le monde.

Chap. 60. LE CLERC répond que l'humilité de Notre-Seigneur n'empêchoit pas qu'il ne fût véritablement Roi, puiſqu'on lit dans S. Luc, XIX, que le peuple dit, *Beni ſoit le Roi notre Seigneur, qui vient au monde* &c.

Chap. 61. LE CHEV. rappelle un paſſage de S. Jérome ſur la béatitude des pauvres en eſprit, qui auront le Royaume des Cieux : & Notre Seigneur a dit que ſon Royaume n'eſt pas de ce monde, parce que tous les honneurs de la terre ſont comparés à l'écume de l'eau gelée.

Chap. 62. LE CLERC dit avoir déja répondu à cet argument, & qu'il eſt vrai que le principal Royaume de J. C. n'eſt pas de ce monde. *Supra, chap.* 44.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 63. LE CHEV. dit qu'un Royaume ne peut avoir deux Rois, comme une même choſe ne peut avoir deux maîtres, ſuivant les autorités du Droit qu'il cite : or, il eſt conſtant que le Roi de France eſt Roi dans ſon Royaume, le Pape le ſera-t-il auſſi ?

Chap. 64. LE CLERC répond que véritablement deux ne peuvent avoir chacun dedans ſoi & tous enſemble Seigneurie ſur une même choſe ; mais que rien n'empêche qu'ils ſoient Seigneurs à divers titres ; l'un pour le profit, & l'autre pour le domaine ſupérieur & honorifique, comme c'eſt l'état du Royaume de France, où les ſujets poſſèdent en propriété le bien dont le Roi a le domaine ſouverain ; & ainſi du Pape, à qui d'ailleurs on a recours comme à un Souverain en pluſieurs cas de temporalité, comme il a été déja dit *ſuprà*, chap. 859.

Chap. 65. LE CHEV. oppoſe les paroles de S. Leon, qui dit *in Serm. octabas. Epiph.* que l'idée d'une Seigneurie temporelle & charnelle en Jeſus-Chriſt, trompa Hérode, & porta les Juifs à le faire mourir.

Chap. 66. LE CLERC répond que véritablement J. C. n'a point eu de Royaume quant à l'adminiſtration, mais bien quant à l'autorité primitive, comme il a été déja dit *ſuprà*, chap. 812.

Chap. 67. LE CHEV. allégue un paſſage de S. Chryſoſtome *ſuper Matth.* où il dit que les Rois qui viſiterent Notre-Seigneur le trouverent ſans aucune Cour, ſans biens, dans l'état le plus humble ; ce qui ſignifie que ſes Vicaires ne doivent pas être autrement.

Chap. 68. LE CLERC répond qu'il eſt écrit en l'Apocalypſe, que J. C. étoit Roi des Rois, *Rex regum, Dominus dominantium*; ce qu'il n'a pas exercé pour ne s'occuper que de notre rédemption.

Chap. 69. LE CHEV. s'appuye encore des paroles de S. Chryſoſtome, lequel ajoute que ces trois Rois ne vinrent de ſi loin adorer J. C. que parce qu'ils étoient avertis, & par l'Eſprit Saint, & par l'étoile, que c'étoit leur Roi céleſte. Ils ſe fuſſent attachés à ſa cour, s'ils l'euſſent regardé comme leur Souverain temporel, plutôt que de s'en retourner incontinent après leurs offrandes & adorations.

Chap. 70. LE CLERC répond que ces trois Rois crurent que J. C. étoit auſſi leur Seigneur temporel ; mais ils n'en redouterent pas la puiſſance comme Hérode, parce qu'ils ſurent qu'il n'étoit pas venu pour l'exercer ſur la terre ; que c'eſt dans ce ſens qu'il faut entendre les paroles de S. Chryſoſtome, ainſi que tous les paſſages de l'Ecriture où J. C. eſt déſigné comme Fils de David, quoique né ſans la tache originelle des hommes ; par où il ſe prouve encore qu'il avoit le Royaume terreſtre.

Chap. 71. LE CHEV. dit que tout Seigneur temporel a droit de juger des biens & poſſeſſions. Or le Pape avoue par ſes Décrétales que ce droit ne lui appartient point, mais au Roi ; donc &c.

Chap. 72. LE CLERC répond que nier la Seigneurie temporelle de J. C. c'eſt contredire à l'Évangile, où il eſt dit que toute puiſſance lui a été donnée au Ciel, en la terre & en la mer, & qu'en conſéquence il en a commis l'exercice à d'autres pour les choſes temporelles, ſe réſervant pour lui ſeul l'adminiſtration de notre ſalut comme ce qu'il y a de plus digne & de plus néceſſaire. Que telle fut la conduite de Moyſe à qui les plus grandes cauſes furent réſervées; & ainſi fait le Pape, qui s'en remet aux Rois pour le gouvernement temporel, comme à ſes officiers, & ne s'occupant que du ſpirituel à l'exemple du Sauveur, qui mépriſa de juger d'un partage entre freres. Il les renvoya à leurs juges ſes officiers, comme feroit en pareil cas le Roi de France, quoiqu'il eût toute la puiſſance pour juger lui-même.

Chap. 73. LE CHEV. dit que tout vaſſal qui refuſe de reconnoître ſon Seigneur merite de perdre le fief. Et comment diroit-on le Roi de France ſujet du Pape, à qui il n'a jamais fait hommage, & par qui même il eſt reconnu Souverain indépendant *in cap. Per venerabilem.*

Chap. 74. LE CLERC répond que Dieu & le Pape ne tiennent compte de tels hommages qui ont lieu entre les ſujets & Seigneurs ſéculiers; mais de l'hommage royal du cœur, dont les Rois de France ont toujours donné, & donnent ſans ceſſe des temoignages à l'Egliſe de Rome, comme fait à préſent le Roi Charles V par les ſecours dont il la favoriſe contre ſes ennemis.

Chap. 75. LE CHEV. dit que l'on n'eſt point, ſuivant le Droit, *in C. Ex parte de feudis*, l'on n'eſt point Seigneur d'un fief dont on n'a pas donné l'inveſtiture. Or nos Souverains, quoique très-zélés pour le ſervice de leur pere ſpirituel, ne lui ont jamais fait aucune redevance.

Chap. 76. LE CLERC répond que J. C. étoit Roi, puiſqu'il eſt dit de lui par le Prophête, *Dicite filiæ Sion, ecce Rex tuus venit* &c. A ce titre les trois Rois lui offrirent des préſens, l'or, l'encens & la mirrhe. Les Juifs vouloient auſſi le faire Roi; cependant, comme il n'étoit venu au monde que pour notre ſalut, il a mépriſé ces honneurs; ainſi doit faire le Pape à qui ils ne laiſſent pas d'être également dûs comme Vicaire de celui qui les méritoit inconteſtablement.

Chap. 77. LE CHEV. dit que les noms répondent à la ſignification des choſes, ſuivant le Chap. *Secundum Apoſtolum, de prob.* & il ne paroit pas qu'on ait jamais donné au Pape d'autres noms que ceux qui ſe raportent à une Seigneurie ſpirituelle, tels que ceux-ci: *Pater Patrum*, &, par ordonnance de S. Gregoire, *Servus Servorum.*

Chap. 78. LE CLERC répond que, dans l'ordre de la création, les choſes moins parfaites ſont ſubordonnées aux plus parfaites, comme les plus dignes tirent à ſoi les moins dignes: *C. Quod in duobus de Conſecr. Eccl.* Delà vient que l'on n'a donné au Pape que des noms de ſpiritualité.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 79. LE CHEV. ſe ſert de ces paroles de S. Paul: *Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus.* Qui plus que le Pape doit ſervir Dieu? & qui plus que lui s'entremettroit des affaires du ſiécle s'il avoit la Seigneurie temporelle de tout le monde?

Chap. 80. LE CLERC répond que véritablement le Pape, moins que perſonne, doit ſe mêler des affaires ſéculieres; mais que, pour n'exercer la Seigneurie temporelle, il n'en a pas moins la ſouveraineté, comme le dit S. Bernard au Pape Eugene: " Tu ne dois ſortir le glaive „ du fourreau où J. C. t'a dit de le mettre, quoique perſonne ne „ puiſſe nier qu'il t'appartient. „

Chap. 81. LE CHEV. dit qu'il eſt impoſſible qu'une même perſonne ſoit en même temps ſerviteur & maître. J. C. l'a défendu par ſon exemple & par ſes leçons. *Ego ſum in medio veſtrûm ſicut qui miniſtrat.... Qui major eſt in vobis fiat ſicut minor.*

Chap. 82. LE CLERC dit que cet argument vaut à l'égard des ſerviteurs proprement dits; mais qu'en prenant le mot largement, rien ne répugne que le Pape ſoit vrai Seigneur en la temporalité, quoiqu'il ſe faſſe volontairement & par vertu ſerviteur des ſerviteurs.

Chap. 83. LE CHEV. dit qu'au Seigneur appartient de juger ſur les fiefs; & Innocent III reconnoit au Chap. *Novit, de judiciis,* que ce droit n'appartient qu'au Roi de France dans ſes Etats.

Chap. 84. LE CLERC répond que ceux qui ont juriſdiction n'en uſent pas toujours, & que les Apôtres ſe reſerverent la parole de Dieu pour laiſſer à d'autres le ſervice des tables; qu'ainſi fait le Pape à l'égard des fiefs dont il ne veut pas ſe mêler, quoiqu'il le puiſſe, pour ne s'occuper, comme J. C., que des affaires de notre ſalut.

Chap. 85. LE CHEV. dit, que ſuivant le même Pape, au Chap. *Licet de for. compet.* les lettres qu'on obtient du Pape en matiére de temporalité, ſont nulles; donc le Pape n'eſt pas ſeigneur temporel.

Chap. 86. LE CLERC répond, que bien que le Pape ſoit Seigneur temporel, toutefois il n'en fait pas les fonctions par les raiſons pluſieurs fois alléguées. *Suprà*, Chap. 64.

Chap. 87. LE CHEV. dit qu'on doit apeller au Seigneur temporel, ſuivant le Chap. *Dilecti de appell.* & le Chap. *Duobus.* Or, on n'appelle pas du juge ſéculier au Pape; donc &c.

Chap. 88. LE CLERC répond que les appellations vont par degrés; mais que chacun peut appeller dans les matiéres ſpirituelles à l'Egliſe de Rome, qui eſt la mere de tous les Chrétiens. Le Chap. *Duobus de apell.* ne dit pas que le Pape ne ſoit point Seigneur en la temporalité, mais ſeulement qu'on ne doit pas appeller à lui des juges ſéculiers, ce qui n'empêche pas que, dans des cas graves & importans, on ne le puiſſe convenablement.

Chap. 89.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 89. LE CHEV. dit que le Pape ne peut avoir plus que S. Pierre qui dit au boiteux qu'il redreſſa, je n'ai ni or ni argent; mais ce que j'ai je te le donne.

Chap. 90. LE CLERC dit que J. C. avoit la bourſe des offrandes, du pain & du vin, comme il eſt dit dans l'Ecriture; ce qui eſt choſe & poſſeſſion temporelle. Les Apôtres pouvoient avoir auſſi la même poſſeſſion en commun quoique pauvres en particulier, comme on l'a déja dit plus amplement. *Suprà.* Chap. 26.

Chap. 91. LE CHEV. dit que les jugemens ſont des choſes profanes dont J. C. ne ſe mêla point, puiſqu'il n'étoit venu que pour ſauver le monde, & non pour le juger. Donc S. Pierre n'a reçu que le même pouvoir ſpirituel de notre rédemption.

Chap. 92. LE CLERC répond que J. C. n'avoit pas moins le droit de juger quoiqu'il ne jugeât point ordinairement; ce qu'il fit bien connoître en chaſſant les vendeurs du Temple. Et en effet, le monde fut gouverné & au ſpirituel & au temporel par Dieu lui même, depuis Adam juſqu'à Noë; & par ſes Miniſtres depuis ce dernier Patriarche juſqu'à J. C. qui, après avoir pris en ſes mains les rênes du gouvernement, les a remiſes à S. Pierre, en lui diſant: *Paſce oves meas*; ce qui comprend toutes les oüailles & toutes les pâtures néceſſaires au corps humain, lequel ne peut ſubſiſter ſans juſtice & ſans les choſes temporelles, d'où vient qu'on a recours au S. Siege de Rome en pluſieurs cas marqués ez Chap. *Pervenit qui filii ſunt legit.* Chap. *Licet de for. compet.*

Chap. 93. LE CHEV. argumente contre le Clerc de l'état du peuple d'Iſrael dont Moyſe fut fait Duc ou Prince temporel, & ſon frere Aaron le Pontife. Après viennent Joſué, les Juges & les Rois, qui tous exercerent la juriſdiction temporelle. Moyſe qui offrit auſſi des ſacrifices fut ſpécialement commis de Dieu pour la diviſion des héritages & poſſeſſions, dont Aaron ne ſe mêla point. Puiſque c'eſt de tous les actes le plus étranger au ſaint miniſtere, ſuivant les paroles de S. Auguſtin *in Cap. Quo jure, diſt.* 8. il eſt propre aux Rois & Princes ſéculiers, que S. Pierre n'a pas dit envain de révérer. La juſtice leur a été commiſe comme aux Prêtres la juriſdiction ſpirituelle par la figure de la double verge, dont parle l'Ecriture, Nomb. 17.

Chap. 94. LE CLERC répond que, puiſque de l'aveu du Chevalier & ſuivant l'Ecriture, Moyſe offrit des ſacrifices, quoiqu'il fût Duc & Prince du peuple, il ne repugne pas plus que le Pape de Rome ſoit comme lui en même temps Pontife & Seigneur temporel, car Moyſe ne fut tel que parce qu'il étoit très-favoriſé de Dieu. L'on vit auſſi Samuel Prêtre & Prince du peuple, auſſi bien que les Machabées.

Chap. 95. LE CHEV. dit, que la juriſdiction ſéculiere fut établie avant la juriſdiction ſpirituelle, comme il paroit par ce que S. Auguſtin

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

rapporte de l'ordre des Royaumes *in lib. 18, De civit Dei.* Cela ſe prouve auſſi par la comparaiſon des deux parties principales du corps humain, le cœur & le chef, dont chacun a ſes fonctions propres; celui-ci, comme il a été déja dit, repréſente la juriſdiction ſpirituelle ou le Pape, qui a toutes les lumieres néceſſaires pour bien conduire les hommes à leur derniere & meilleure fin; le cœur qui, ſuivant les naturaliſtes, eſt formé avant la tête, & d'où dérivent le ſang & toutes les forces du corps humain, ſignifie la puiſſance ſéculiere à qui tous les moyens & la force néceſſaire ont été donnés pour maintenir le bon ordre dans la ſociété civile; ce qui ſe fait ainſi dans l'indépendance, mais en concourant toutefois, comme le cœur & la tête, à la conſervation & au bien de tous les membres. *Suprà liv. 1. ch. 38.*

Chap. 96. LE CLERC nie que la juriſdiction temporelle ait précédé la juriſdiction ſpirituelle, puiſque, comme il a été dit, Dieu gouverna par lui-même le monde en ſon commencement, & enſuite par les Patriarches & ſes Officiers. Et du reſte, en admettant que la juriſdiction ſpirituelle n'ait commencé que par J. C. l'autre lui doit être ſujette comme toutes les créatures le ſont à l'homme, qui fut créé après elles. Et quant à la comparaiſon du cœur & de la tête, elle n'eſt que belle en paroles, & plutôt favorable au Pape, lequel étant le Chef dans le monde doit auſſi en être le Seigneur.

Chap. 97. LE CHEV. dit que c'eſt le propre des Rois de faire rendre la juſtice & d'employer la force contre les injuſtices, ſuivant les Canons du Décret.

Chap. 98. LE CLERC répond que véritablement les Rois ont l'exécution de la juſtice, mais que les titres & la Seigneurie en chef en appartiennent au Pape, lequel eſt à leur égard comme eſt le Roi à l'égard de ſes Parlements: ceux-ci ont l'adminiſtration de la juſtice, mais rien n'empêche que le Roi ne la rende par lui-même quand il lui plait: ainſi du Pape dans la néceſſité du cas.

Chap. 99. LE CHEV. dit qu'Aaron uſa de la verge de Moyſe par la permiſſion de Dieu, & quelquefois par le commandement de Moyſe. D'où il conclut qu'Aaron n'avoit pas cet exercice par droit ordinaire, mais par droit extraordinaire & en forme de commiſſion; & ainſi du Pape à l'égard des Rois & Princes ſéculiers, dont Iſidore parle au Can. *Principes*, cauſ. 23, q. 5, comme de vrais Seigneurs en la temporalité de l'Egliſe. Le Prophête Jeremie dit n'avoir vu à Anaſtot qu'une Verge veillante, & non pluſieurs; ce qui ſignifie que le Pape n'a que la ſollicitude que lui donne la juriſdiction ſpirituelle.

Chap. 100. LE CLERC répond que Moyſe exerçoit les deux juriſdictions à la fois, & la juriſdiction ſpirituelle par prévention avec Aaron, comme font un Evêque & un Archidiacre; qu'il eſt vrai qu'Aaron ne ſe méloit pas de la juriſdiction ſéculiere que Dieu avoit expreſſément com-

mise à Moyse. Et quant aux paroles d'Isidore dans le Can. cité, il y est dit seulement que les Princes doivent défendre l'Eglise par l'ordre de Dieu, & par conséquent du Pape, de qui l'Empereur reçoit son approbation dans l'Empire, comme le Roi de France est consacré par l'Archevêque de Rheims & les autres Rois par d'autres Prélats. La verge vcillante ne signifie aussi qu'une seule juriſdiction, qui est celle du Pape, divisée ensuite en deux parties dans son exercice.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 101. LE CHEV. dit que dans l'ancienne Loi, les Rois étoient Seigneurs temporels, comme les Prêtres & les Prophêtes avoient la juriſdiction ſpirituelle. Et l'on trouve que trois des plus Saints Rois d'Israel, David, Ezechias & Josias ont donné des commandements aux Prêtres sans que ceux-ci en ayent jamais donné aucun aux Princes, sinon de la part de Dieu; & ainsi du Pape.

Chap. 102. LE CLERC répond qu'on ne peut argumenter des anciens Prêtres au Pape, qui a une bien autre puissance que la leur; outre que les commandements dont on a parlé, ne furent donnés que par forme d'exécution; & que, pour se dire Seigneur des Prêtres, & leur commander d'aller & de venir, ce que peut faire aussi le Roi de France, il ne s'ensuit pas qu'on en soit Souverain.

Chap. 103. LE CHEV. dit que tout homme nait laique & sujet du Roi, soumis à ce titre par la Loi 1. *Solut. Matrim.* aux charges de la patrie, dont aucune puissance ne peut l'exempter au préjudice du Roi & du peuple. Que si l'on vouloit attribuer un tel pouvoir au Pape ou aux Evêques par la voie de l'Ordination ou de la Cléricature, il faudroit prétendre aussi qu'ils peuvent devaster un Etat & priver un Souverain de tous ses sujets; ce qui est absurde.

Chap. 104. LE CLERC répond que les Clercs sont faits Chevaliers célestes & tous consacrés au service de Dieu, ce qui les rend naturellement justiciables des Juges d'église, indépendamment des Priviléges par lesquels les Princes séculiers les ont eux-mêmes exempté de leur juriſdiction. Il est établi aussi dans le Droit que les Prêtres connoissoient autrefois de toutes les Causes civiles; ce n'est pas merveille s'ils connoissent aujourd'hui de celles des Clercs dont le nombre, eu égard aux qualités qu'ils doivent avoir, ne peut jamais devenir aussi grand qu'on le fait craindre assez inutilement.

Chap. 105. LE CHEV. dit, que par le droit même des Décrétales, les Clercs sont soumis aux loix du Prince & justiciables du Juge laïque pour leurs possessions.

Chap. 106. LE CLERC répond, que cette disposition du droit ne regarde que les charges réelles des biens dont les Clercs sont tenus comme les laïques pour ne pas faire tort à l'exercice de la Juriſdiction séculiere, que Jesus-Christ même a respectée : *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER

Ann. 1370.

Chap. 107. LE CHEV. argumente de la diviſion & oppoſition des deux Juriſdictions, figurées par les Clercs & les Laïques, par la vie active & la vie aſcétique, par les ſoldats du ſiecle & ceux de Jeſus-Chriſt, par la puiſſance du Roi & celle des Prélats, qui, comme dit une loi, découlent toutes deux de la même ſource: il y a auſſi deux glaives reconnus néceſſaires par Notre-Seigneur, lequel, après avoir dit à ſaint Pierre, *Satis eſt*, ajoute, *converte gladium in locum ſuum: omnis qui gladium eripit gladio peribit*; ce qui ſignifie, que quiconque uſurpera le glaive d'autrui périra par le glaive.

Chap. 108. LE CLERC répond, que cette diviſion ne ſe rapporte qu'à l'exercice ou exécution des deux Juriſdictions, dont l'une, en ce ſens, appartient au Pape, & l'autre aux Princes.

Chap. 109. LE CHEV. établit par pluſieurs autorités du Droit Canon, que l'Égliſe a le glaive ſpirituel, & le Roi le glaive matériel, qu'il ne porte pas en vain pour ſes Sujets, & qu'on ne peut ravir impunément à aucun de ſes Officiers.

Chap. 110. LE CLERC répond, que bien que par les deux glaives on entende les deux Juriſdictions, ſpirituelle & temporelle, celle-ci eſt cependant ſubordonnée à l'autre.

Chap. 111. LE CHEV. dit que le Juge ſéculier ne peut connoître des cauſes ſpirituelles, ni par-conſéquent le Juge d'Égliſe des cauſes temporelles, par l'argument des contraires.

Chap. 112. LE CLERC dit que la conſéquence n'eſt pas juſte, parce que les Prêtres connoiſſoient autrefois de toutes les cauſes, comme il a été déja dit, & rien ne répugne qu'ils ne poſſédent encore les deux Juriſdictions. *Suprà*, liv. 1, ch. 59, 105.

Chap. 113. LE CHEV. dit que la temporalité dans les mains du Roi eſt de droit commun, & que le Pape ne peut la prétendre que par privilége, preſcription ou autrement, ſuivant même le droit des Décrétales.

Chap. 114. LE CLERC répond que ce droit commun s'entend ſeulement de l'exercice & exécution en la temporalité; ce qui d'ailleurs n'a pas lieu à l'égard des Clercs, qui ne ſont jamais tenus de comparoître devant les Juges ſéculiers.

Chap. 115. LE CHEV. dit que, ſuivant le droit même des Décrétales, l'on appelle, en matiére civile, d'un Evêque au Roi, comme au Souverain; donc &c.

Chap. 116. LE CLERC dit que le Roi, comme Souverain en l'exercice de la temporalité, connoit de ces appels: *Cùm proprium eſt Regum facere juſtitiam*; mais non à autre titre.

Chap. 117. LE CHEV. dit que la puiſſance des Rois paroît ſuffire pour le gouvernement du monde, ſuivant la doctrine même des

Apôtres qui la propoſent comme objet de crainte & d'eſpérance: *Quod eſt ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. . . Vis non timere poteſtatem, fac bonum & habebis laudem.* Que faut-il de plus pour le bon ordre dans la ſociété ? ſoit dit par le droit des diſputes. ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 118. LE CLERC répond que cet argument n'eſt véritablement propoſable qu'en diſputant, puiſqu'il eſt contraire à la Foi, qui nous apprend que la vie préſente n'eſt qu'un paſſage à une autre bien plus durable où les Princes ne ſauroient nous conduire. *Quærite primùm Regnum Dei*, &c. *Timete illum qui poteſt perdere corpus & animam.* D'où il ſuit qu'il y a néceſſairement une Puiſſance ſupérieure à celle des Princes, & qui ſert à la redreſſer ſi elle dévie de la voie qui mene au ſalut.

Chap. 119. LE CHEV. dit qu'il paroît impoſſible que le Pape ſoit en même temps Seigneur ſpirituel & temporel*, puiſque deux qualités contraires ne peuvent compatir en un même ſujet. *Argum. leg. ſi alia ff. pro ſuo, c. cum humilitate, 22. q. 2.*

Chap. 120. LE CLERC répond que cet argument conclut pour les contraires naturels d'eſpeces individuelles & qui exiſtent par ſoi, comme un homme & un âne ; mais qu'ici où il s'agit de vertus morales, & principalement de la juſtice & de la prudence, la perſonne qui les poſſéde déja, peut facilement acquérir toutes les autres ; ainſi le Pape, &c.

Chap. 121. LE CHEV. dit que Notre-Seigneur, par ces paroles, *Quæ ſunt Cæſaris Cæſari, quæ ſunt Dei Deo*, a voulu marquer lui-même la diſtinction des deux Juriſdictions, ſpirituelle & temporelle.

Chap. 122. LE CLERC dit, que pour répondre une bonne fois à ce paſſage ſi ſouvent allégué, il veut montrer clairement que l'intention de Jeſus-Chriſt n'étoit point, par ces paroles, de diſtinguer les deux Juriſdictions, mais ſeulement de répondre à la queſtion maligne des Juifs, qui, étant du peuple de Dieu, prétendoient n'être point aſſujétis aux Idolâtres : ils demanderent donc à Notre-Seigneur s'ils devoient payer le Cens ; & la réponſe fut qu'ils devoient payer leurs dettes à qui de droit, n'ayant point encore alors donné les clefs de l'adminiſtration à ſaint Pierre, qui, en les recevant, reçut toute puiſſance ſpirituelle & temporelle. *Supra*, ch. 3, 4.

Chap. 123. LE CHEV. dit, que ſuivant pluſieurs Textes du Droit, la Puiſſance ſpirituelle a ſouvent beſoin de la Puiſſance temporelle, ce qui ſuppoſe qu'elle eſt à cet égard dans la ſubordination.

Chap. 124. LE CLERC dit que la conſéquence eſt fauſſe, & que, pour avoir affaire ou beſoin d'un bien que l'on poſſéde, il ne s'enſuit point que l'on n'en ſoit pas maître.

Chap. 125. LE CHEV. rappelle ici tous les paſſages de l'Evangile, où Notre-Seigneur ordonne à ſes Apôtres l'abſolue pauvreté: *Nolite*

poſſidere aurum, nolite portare ſacculum nec peram &c. Regnum meum non eſt ex hoc mundo.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 126. LE CLERC entre ici dans un grand détail des paſſages de l'Ecriture ſervant à prouver que Jeſus-Chriſt étoit réellement Roi & Seigneur temporel, & que l'Egliſe a condamné comme hérétique la doctrine qui enſeignoit le contraire; après quoi, venant aux Apôtres, il diſtingue le temps où ils furent avec Notre-Seigneur, ou dans l'exercice de la Prédication, d'avec celui, où après la deſcente du S. Eſprit, ils reçurent leur miſſion & eurent la charge des Ames; les ſuppoſant alors au cas de nos Prélats qui, n'ayant rien en propre, poſſédent néanmoins des Biens & des Seigneuries, & comme au nom de l'Egliſe. Il faut voir cette ſuite de raiſonnements qui n'ont rien de clair ou de concluant.

Chap. 127. LE CHEV. dit, qu'en admettant même que Jeſus-Chriſt & les Apôtres ayent eu des poſſeſſions ou ſeigneuries temporelles, on ne convient pas que les Papes & les autres Prélats ſoient Seigneurs en la temporalité des Rois, puiſqu'ils ne ſont pas même tels à l'égard des biens de l'Egliſe dont ils n'ont que la ſimple adminiſtration. Les biens de l'Egliſe, diſoit S. Auguſtin, ne ſont pas à nous, mais aux Pauvres: ils ſont, dit S. Proſper, *de vit. contempt.* la vie des Chrétiens, le prix des péchés & le patrimoine des Pauvres. Donc &c.

Chap. 128. LE CLERC répond que ſi les Prélats ne ſont pas Seigneurs des biens de l'Egliſe, c'eſt au moins l'Egliſe elle-même; & quelquefois on dit que c'eſt Dieu, comme auſſi les Prélats, ce qui s'entend en divers ſens, ſuivant le Pape Innocent VI *in C. Cum ſuper de cauſ. poſſeſſ.* mais du reſte on ſe défend vainement ainſi contre le Pape qui a la pleine puiſſance ez biens de l'Egliſe.

Chap. 129. LE CHEV. dit que Jeſus-Chriſt, comme homme, n'eut aucune Juriſdiction ſéculiere, & il ne pouvoit l'avoir ſans richeſſes, s'étant borné volontairement à ſon entretien alimentaire. Donc &c.

Chap. 130. LE CLERC répond que Jeſus-Chriſt exerça la Juriſdiction ſéculiere en chaſſant les Vendeurs du Temple, ce qu'il ne fit pas ſouvent, parce qu'il étoit venu principalement pour notre ſalut. *Supra*, Ch. 44.

Chap. 131. LE CHEV. dit que Jeſus-Chriſt, en tant qu'homme, n'exerça aucune Juriſdiction ſéculiere, & cependant il dit: *Conſummavi opus quod mihi dediſti ut facerem*; donc il n'étoit envoyé de Dieu pour faire l'office d'Empereur ou de Roi ſur la terre, ou il ſeroit lui-même en ſa parole dans l'erreur ou la négligence.

Chap. 132 LE CLERC répond que Jeſus-Chriſt eut toute juriſdiction de Dieu le Pere, & il l'exerça quelquefois, comme il a été dit; mais non point communément. *Supra*, ch. 44, 130.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 133. LE CHEV. dit que pluſieurs Diſciples de Jeſus-Chriſt apoſtaſierent ; *Multi Diſcipulorum abierunt retrò*, & cependant Notre Sauveur ne les punit, parce qu'il ne vouloit exercer juriſdiction temporelle en ce monde.

Chap. 134. LE CLERC répond que cette impunité des Apôtres ne conclut pas, & que le Roi de France ne ceſſeroit d'être Roi pour laiſſer à punir les malfaiteurs en ſon Royaume.

Chap. 135. LE CHEV. allégue un paſſage d'Origene ſur les paroles de S. Mathieu, *Reges gentium*, où il eſt dit que les Princes de la terre dominent ſur les Sujets par force & contrainte, mais que la domination des Prélats de l'Egliſe ſur les Fidéles doit être franche & libre : là eſt la crainte, ici doit être amour & dilection.

Chap. 136. LE CLERC répond que véritablement la Seigneurie du Pape doit être plus en amour & dilection qu'en crainte & frayeur, parce qu'il n'a pas l'exercice de cette puiſſance que rédoutent les méchans. *Oderunt peccare boni virtutis amore.*

Chap. 137. LE CHEV. s'autoriſe du Can. *Convenire*, cauſ. 23. q. 7. où S. Ambroiſe dit que la force & les armes de l'Egliſe & de ſes Miniſtres, ſont les larmes & les oraiſons : comment donc le Pape auroit-il la Juriſdiction ſéculiere qui ne peut, ſans le glaive matériel & ſanglant, faire rendre la juſtice au peuple & le ſauver d'oppreſſion ?

Chap. 138. LE CLERC répond que cette regle du Canon *Convenire* ſouffre pluſieurs exceptions, marquées par Jean André *in C. Dilectò de Sent. excom. in 6*, & entr'autres dans les cas de légitime défenſe & de la Juſtice criminelle ſur les Clercs & Laïques dépendante des Domaines de l'Egliſe.

Chap. 139. LE CHEV. dit que, ſuivant les paroles de S. Chryſoſtome au Dialog. *De dignitate ſacerdotali*, il eſt établi que les Juges ſéculiers ſont chargés de juger le peuple & de punir les rebelles ; mais que les Prélats n'ont que le pouvoir de convertir par la douceur ; ce qui exclut évidemment toute idée de Seigneurie en temporalité.

Chap. 140. LE CLERC répond que c'eſt le caractere eſſentiel de la Juriſdiction ſpirituelle de n'employer la contrainte comme la Juriſdiction ſéculiere ; mais que celle-ci, comme il a été déja dit, n'eſt exercée par les Princes, que comme Miniſtres de l'Egliſe.

Chap. 141. LE CHEV. rapporte les paroles de S. Bernard, *in lib. ad Eugen. Papam*, où il eſt dit qu'on ne lit point que les Apôtres ayent jugé les hommes & diviſé leurs poſſeſſions : on lit bien qu'ils ont été amenés aux Tribunaux pour y être jugés, mais non point qu'ils s'y ſoient aſſis pour juger les autres ; toute leur autorité ſe bornoit à corriger & à pardonner les péchés, ce qui eſt de bien autre importance que les poſſeſſions ſutiles de la terre, où le Pape, à l'exemple de Jeſus-Chriſt, ne doit mettre ſa faux.

Digitized by Google

ANALYISE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 142. LE CLERC répond que l'intention de S. Bernard n'étoit point de dire en cet endroit que les Prélats ne fuſſent dignes de juger les autres, mais parce que les jugemens étoient indignes d'eux. *Non quorum indigni vos : ſed qui indigni talibus vobis, inſiſtere quippe potioribus occupatis.* Suprà, ch. 40.

Chap. 143. LE CHEV. dit que les Cardinaux éliſent le Pape & ne lui peuvent donner la puiſſance temporelle qu'ils n'ont pas eux-mêmes ; & ſi l'on veut dire que le Pape ne reçoit pas ſa puiſſance des Cardinaux électeurs, mais de Jeſus-Chriſt, on répond que les mêmes, ou d'autres, peuvent la lui ôter en certains cas, comme en celui de l'héréſie, ſuivant le Can. *Papa, diſt. 40.*

Chap. 144. LE CLERC répond que les Electeurs ont ſouvent moins d'autorité que l'Elu, comm les Chanoines qui éliſent l'Evêque, parce qu'ils ne ſont que les Miniſtres de Dieu, & que, quand on dépoſe le Pape pour héréſie, on n'exerce ſur lui aucune autorité, mais l'on ne fait que déclarer la Sentence déja prononcée par Dieu-même, *juxta illud, Qui non crediderit jam judicatus eſt.*

Chap. 145. LE CHEV. dit que les Rois ont reçu de Dieu leur puiſſance auſſi-bien que le Pape, *Per me Reges regnant* ; ce qui les fait propriétaires incommutables, *L. de precario ff. ad leg. Rhod.* Pourroient-ils donc être dépoſés par le Pape comme de ſimples Bénéficiers, qui ne ſont que Procureurs de leurs Bénéfices ?

Chap. 146. LE CLERC répond que l'autorité chez un Peuple ou dans une Communauté, réſide dans le Chef, comme il ſe voit par l'exemple de Moyſe qui avoit toute juriſdiction en Iſraël : ainſi en eſt-il du Pape, de qui les Rois tiennent leur pouvoir, quoiqu'ils ne puiſſent être dépoſés ſans cauſe.

Chap. 147. LE CHEV. dit que, ſuivant S. Denis, *de Eccl. 2. Hierarch.* toute Hiérarchie angelique ou humaine, a pour chef & derniere fin Jeſus-Chriſt, & ce n'eſt que de lui que dépend ſans moyen la puiſſance ſéculiere.

Chap. 148. LE CLERC convient que tout doit être ramené à Jeſus-Chriſt comme à ſa derniere fin, & qu'en lui réſident toutes les Puiſſances ; mais qu'ayant fait S. Pierre ſon Vicaire Général, en lui diſant : *Paſce oves meas*, les Princes & les Evêques même ne tiennent leur autorité de Jeſus-Chriſt que par le moyen du Pape ſucceſſeur de S. Pierre.

Chap. 149. LE CHEV. dit que les deux Puiſſances ſont diviſées & entendues par ces paroles de l'Apôtre, *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit.*

Chap. 150. LE CLERC répond que l'Apôtre, par ces paroles, a voulu ſeulement dire, qu'en tout & par-tout il y a diverſes puiſſances auxquelles chacun doit être reſpectivement ſoumis, mais ſans exclurre

la

la Souveraineté du Pape, de qui toute Puiſſance dépend comme du Vicaire de Jeſus-Chriſt.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER An. 1370.

Chap. 151. LE CHEV. oppoſe que deux corps qui ont chacun leur Chef ne peuvent avoir un ſeul & même Souverain: tels ſont les Clercs & les Laïques dont l'état & les fonctions n'ont rien de commun.

Chap. 152. LE CLERC répond que les Clercs & les Laïques ne ſont qu'un corps en Jeſus-Chriſt quoiqu'employés à diverſes fonctions, ſi bien que, ſuivant certains Docteurs, tous les Clercs errant dans la Foi, les Laïques pourroient la conſerver, & même un ſeul d'entr'eux, qui, en ce cas, réuniroit en lui l'une & l'autre puiſſance, comme peut faire le Pape.

Chap. 153. LE CHEV. dit que le pere ne peut être en même-temps le fils, ni celui-ci le pere, & cependant le Roi, qui exerce la juriſdiction ſéculiere, eſt fils ſpirituel du Pape, qui eſt d'ailleurs pere de tous. Donc, &c.

Chap. 154. LE CLERC répond que le Pape ſemble n'être ni Dieu ni homme, ce qui a fait dire au Poëte: qu'il fait l'étonnement de l'Univers, *ſtupor mundi*; il n'eſt pere ſpirituel de tous que comme Vicaire de Jeſus-Chriſt; mais, comme particulier, il eſt lui-même fils de l'Egliſe & ſujet à ſa correction pour ſes péchés.

Chap. 155. LE CHEV. dit que, par bonnes autorités, l'exercice des Armes & les Jugemens de ſang n'appartienent qu'à la Juriſdiction ſéculiere, & qu'on ne peut attribuer une toute-puiſſance au Pape, tant au ſpirituel qu'au temporel, ſans bleſſer toutes les loix & la raiſon, ſans faire les Chrétiens ſes ſerfs & plus ſerfs que les Hébreux ſous Moyſe; contre la Loi de l'Evangile, qui eſt une loi de franchiſe & de liberté. D'ailleurs le Pape n'a pas la pleine puiſſance, puiſque tous les pays ne lui ſont pas également ſujets: on peut preſcrire contre lui en temporalité; il ne peut lui-même aliéner les biens de l'Egliſe, même de Rome, encore moins ceux des Princes ſéculiers, dont la Puiſſance a été établie pour le bien de leurs ſujets, & non pour le leur propre, comme il en ſeroit du Pape s'il avoit tout pouvoir; car tout le monde en ſouffriroit, lui-même en ſeroit embarraſſé & énorgueilli, ſur-tout s'il étoit originairement Moine, engagé par vœu de pauvreté, ce qui peut arriver. Mais Jeſus-Chriſt n'a pas donné une telle puiſſance à S. Pierre; il a voulu plutôt réduire les Apôtres à l'état de nos premiers parents, qui, en demeurant dans l'innocence, n'avoient eu que le ſimple uſage des choſes de la terre, ſuivant le Can. *Dilectiſſimi 29, 1.*

Chap. 156. LE CLERC ne répond qu'à cette derniere obſervation, & emploit toute l'Ecriture ancienne pour prouver que depuis Adam juſqu'à Jeſus-Chriſt, nos premiers peres, dans quelqu'état qu'on les

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

ſuppoſe, avoient, de droit divin, des Seigneuries temporelles; mais que dans la ſuite, par le droit des gens & civil, on a établi la forme des jugements ſur les queſtions du mien & du tien, comme le dit S. Auguſtin : *Tolle jura Imperatorum ; quis audet dicere, & hæc villa eſt mea, meus eſt iſte ſervus* ? Ces paroles, dit le Clerc, ont été propoſées en diſpute, & ſignifient que l'on ne peut, tout au plus, réclamer la poſſeſſion d'un bien que par les loix de l'Empereur ; car S. Auguſtin dit ailleurs, que tout ce que nous avons nous appartient de droit divin ; d'où il ſuit que les Apôtres, ramenés à l'innocence des premiers parents, ne ſont pas moins capables de Seigneuries temporelles.

Chap. 157. LE CHEV. dit que S. Pierre n'a point eu de Souveraineté ſur les autres Apôtres, qui reçurent comme lui la même puiſſance de Jeſus-Chriſt, ſuivant le Can. *In novo, diſt. 21.* S. Paul eut auſſi comme lui la gloire du martyre, Can. *Beati, 2. q. 7.*

Chap. 158. LE CLERC répond que, ſuivant ces mêmes Canons & d'autres qu'il cite, les Apôtres eurent tous la même puiſſance de l'Ordre, & un égal mérite, ſans en excepter S. Paul, qui, dans la pureté de ſon zele & de ſa vie, reprit S. Pierre, quoiqu'il eût ſur eux tous une puiſſance particuliere de juriſdiction. *C. Paulus, C. Puto, 2. q. 6.*

Chap. 159. LE CHEV. dit que la Cour de Rome elle-même reconnoît que S. Pierre n'avoit aucune prérogative de juriſdiction ſur S. Paul, puiſqu'elle met dans toutes ſes Bulles : *Autoritate beatorum Petri & Pauli.*

Chap. 160. LE CLERC répond que S. Paul n'eſt mis avec S. Pierre dans le ſtyle des Bulles, que parce qu'ils ſouffrirent enſemble le martyre dans Rome, & que S. Paul ne peut être excepté de la puiſſance de juriſdiction que Jeſus-Chriſt donna par trois fois à S. Pierre par ces paroles : *Paſce oves meas.*

Chap. 161. LE CHEV. dit que celui-là eſt cenſé plus grand, devant qui les autres plaident, comme fit S. Pierre devant S. Jacques, lequel prononça en conſéquence le jugement : *Judico non inquietari omnes qui ex Gentibus convertuntur.*

Chap. 162. LE CLERC répond que S. Pierre auroit pu juger lui-même cette queſtion, comme Vicaire de Jeſus-Chriſt, mais qu'il laiſſa prononcer S. Jacques par une déférence qui ſemble due à l'Evêque du lieu ; ce que fait auſſi le Pape d'aujourd'hui dans les villes épiſcopales où il ſe rencontre.

Chap. 163. LE CHEV. dit que nul n'eſt envoyé que par un plus grand que ſoi : or, l'Egliſe, repréſentée par les Apôtres, envoya S. Pierre : *Miſerunt Petrum & Joannem, &c.* Donc, &c.

Chap. 164. LE CLERC répond que l'on eſt envoyé en différentes manieres, ou par un Souverain dont on eſt alors le Légat ou le

Lieutenant, ou par maniere de conſeil, ou enfin par un égal, ou même inférieur pour le bien commun, & que c'eſt en ce dernier ſens qu'il faut prendre ici la Miſſion de S. Pierre.

Chap. 265. LE CHEV. dit que quand Jeſus-Chriſt inſtitua le S. Sacrement de l'Euchariſtie, il s'addreſſa à tous les Apôtres ſans diſtinction, de même que quand il les envoya comme ſon Pere l'avoit envoyé & leur donna le S. Eſprit, avec pouvoir de remettre les péchés. S. Paul déclare avoir reçu l'Evangile qu'il a prêché, non d'un homme, mais du S. Eſprit, & il paroît, par le Canon *In novo*, *diſt. 21*, que S. Pierre fut établi Chef des Apôtres plutôt par le choix volontaire de ceux-ci, que par l'ordonnance immédiate de Jeſus-Chriſt.

Chap. 266. LE CLERC répond d'abord à cette derniere objection, que les Apôtres ne choiſirent point S. Pierre pour leur Chef, mais le reconnurent tel par ſoumiſſion à l'ordre de Dieu, qui l'avoit ainſi reglé d'une maniere aſſez expreſſe, par ces différentes paroles : *Ecce ego dico tibi, tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam . . Ecce autem rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, &c. Confirma fratres tuos* : ſur quoi S. Auguſtin, S. Chryſoſtome, S. Jerôme & S. Bernard enſeignent tous uniformément, quoiqu'en différents termes, que le Pape, comme ſucceſſeur de S. Pierre, eſt le Chef de l'Egliſe & des Prelats, à qui il faut recourir dans les doutes ſur la Foi pour conſerver l'unité ; en effet, il étoit néceſſaire que Notre-Seigneur ne laiſſât pas ſon Egliſe ſans Chef : *Erit unum ovile, unus Paſtor.* S. Paul vint auſſi à Jéruſalem deux fois pour voir S. Pierre & conférer avec lui de l'Evangile.

Chap. 267. LE CHEV. commence ici une autre diſpute, ou il tourne la même vers d'autres objets. Après avoir rappellé ſes griefs contre le Pape, il en vient à ceux des Evêques, & ſe plaint d'abord de ce qu'ils font citer devant eux, ſous peine de cenſures, les Laïques ſujets du Roi. **

Chap. 268. LE CLERC répond, que les Prélats connoiſſent des cauſes perſonnelles des Laïques depuis un temps immémorial, & pour raiſon du péché qu'ils commettent en fauſſant leurs promeſſes, ce qui, ſuivant la Loi 1. *ff. de Conſtit. pecun.* eſt le plus grand des crimes : *Nihil eſt tam gravè quàm fidem fallere.*

** Ici commence une répétition des griefs allégués 50 ans plutôt par M. Pierre de Cugnieres, & des réponſes qu'on y fit. Cette redite prouve en même-temps & la juſtice & l'inutilité des Plaintes de ce Magiſtrat. On voit ſous tous les articles des Libertés, & notamment ſous les art. 31, 33, 78, depuis quand & comment elles ont produit leur effet. *Voyez* la note ſur le ſeptiéme Diſcours *in fin.* de M. Fleury, & la Diſſertation de M. Brunet. Au ſurplus, ce premier grief répond à l'article 3 des Chefs allégués par Cugnieres.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 169. LE CHEV. ſe plaint que les Prélats, ſous prétexte qu'un Clerc ſe prétend troublé en ſa poſſeſſion par un Laïque, connoiſſent de telle cauſe, quoiqu'elle ſoit toute réelle. (Cugnieres, art. 4.)

Chap. 170. LE CLERC répond que quand un Laïque fait injure en l'héritage d'un Clerc, il commet le crime de ſacrilége dont la connoiſſance n'appartient, de droit commun, qu'au Juge d'Egliſe.

Chap. 171. LE CHEV. dit que de droit commun, les Cauſes d'interdit, civiles & poſſeſſoires, appartiennent au Roi & à ſes Officiers excluſivement, quoique les Officiaux prétendent en connoître ſpécialement. (Cugnieres, art. 1.)

Chap. 172. LE CLERC répond que la Juriſdiction deſdites Cauſes civiles appartient à l'Egliſe de droit divin & humain, ce qu'il prouve par différentes autorités du Droit, qu'il faut voir, par les Priviléges de Theodoric, de Charlemagne, & par la poſſeſſion immémoriale, confirmée ſolemnellement par les Ordonnances de S. Louis & des Rois ſucceſſeurs, qui tous, conformément au ſerment fait par eux à leur ſacre, ont déclaré vouloir maintenir & conſerver les libertés, franchiſes & coutumes de l'Egliſe; ce qui eſt ſi conſtant, que ce ſeroit ſe rendre coupable de ſacrilége, que d'en douter.

Chap. 173. LE CHEV. dit que les Eccléſiaſtiques ont grandement étendu ces Priviléges; car, dit-il, ſi un Laïque étant troublé en ſa poſſeſſion par un Clerc, le fait aſſigner devant le Juge ſéculier, ces Officiaux font défenſes de paſſer outre & rappellent à eux le Procès ſous peines de cenſures & autres pécuniaires. (Cugnieres, art. 2.)

Chap. 174. LE CLERC répond, que dans le cas propoſé, le Clerc étant le défendeur, la cauſe doit aller devant ſon Juge, autrement ce ſeroit un prétexte pour prétendre la nouvelleté dans tous les cas, & l'on dépouilleroit ainſi le Juge d'Egliſe de ſa Juriſdiction, outre qu'alors il s'agit d'interdits qui ſont perſonnels.

Chap. 175. LE CHEV. dit que les Officiaux troublent la juriſdiction du Roi, juſqu'à connoître de tous Contrats, paſſés même en Cour ſéculiere, ſous couleur du ſerment qui y eſt, & dont le Roi devroit abolir l'uſage, puiſqu'il n'eſt pas même en ſon pouvoir d'y déroger ſans la diſpenſe du Prélat, tandis que le Prélat en diſpenſe à ſon gré ſans appeller Partie, & ſans connoiſſance de cauſe. (Cugnieres, art. 5.)

Chap. 176. LE CLERC répond, que quand la demande eſt perſonnelle, ſur-tout pour cauſe de ſerment que la Partie n'a pas gardé, la connoiſſance en appartient à l'Egliſe.

Chap. 177. LE CHEV. ſe plaint que les Eccléſiaſtiques ordonnent dans leurs Conciles provinciaux & font des choſes qui n'appartiennent qu'à la juriſdiction ſeculiére. (Cugnieres, art. 6.)

Chap. 178. LE CLERC nie que les Prélats faſſent des Ordonnan-

ces ou Statuts dans leurs Conciles pour autres choſes que pour le ſalut des Ames & la défenſe des Libertés & Franchiſes, comme ils le peuvent par le Droit Civil & Canonique.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 179. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Officiaux font citer devant eux pluſieurs Laïques, ſous prétexte de crimes que ſouvent ils n'ont pas commis, & les détiennent ainſi priſonniers, quoiqu'ils ſoient au cas de l'élargiſſement, au moins proviſoire; ce qu'ils ne peuvent faire, ſuivant le droit même des Décrétales & les Loix Civiles, qui ne leur attribuent que le droit d'excommunier ſans aucune contrainte. (Cugnieres, art. 8.)

Chap. 180. LE CLERC dit, que véritablement chacun doit être rendu à ſon Juge pour cauſe de délit; mais lorſque l'Official peut en connoître, il a droit d'empriſonner & de punir Clerc & Laïque, ſauf au beſoin d'appeller le bras ſéculier.

Chap. 181. LE CHEV. demande pourquoi les Officiaux trouvant les Laïcs innocens des crimes dont on les avoit accuſés, les retiennent cependant priſonniers pour le paiement des Ecritures. (Cugnieres, art. 9.)

Chap. 182. LE CLERC répond que les Prélats ne ſeroient pas informés de tels abus ſans y apporter prompt remede, mais que ſi l'Official ayant abſous un Accuſé contre qui on auroit procédé d'office ſur ſa diffamation, on lui demandoit copie du Procès, l'uſage eſt qu'on en paye les dépens.

Chap. 183. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Evêques envoient leurs Officiers dans les terres des Seigneurs recevoir les Contrats au préjudice de la Juriſdiction ſéculiere. (Cugnieres, art. 7.)

Chap. 184. LE CLERC répond que les Evêques ne ſont en cela que ce que leur permettent le droit & la raiſon, puiſque, ſuivant le Ch. *Cum Epiſcopus, de offic. ord.* in 6°, ils peuvent exercer leur Juriſdiction dans toutes les parties du Dioceſe, ce qui tourne au bien public; car il eſt avantageux à chacun d'avoir à ſe choiſir divers Juges, & particuliérement ceux de l'Egliſe que pluſieurs préférent aux autres, " car en Cour de Chrétienté, nul bon Chrétien „ ne doit réfuſer à répondre. „ *Arg. C. novit. de Judic.*

Chap. 185. LE CHEV. dit que perſonne ne peut être excommunié qu'après trois monitions, ſuivant les Décrétales, & cependant les Officiaux, après une ſeule monition, fulminent leur Sentence d'excommunication. (Cugnieres, art. 10.)

Chap. 186. LE CLERC convient de la néceſſité des trois monitions avant que de paſſer à l'excommunication; mais il ajoute qu'en certains cas, pour éviter le péril des Ames ou des Corps, & pour autre cauſe raiſonnable, une ſeule monition peut tenir lieu de trois, comme à l'égard d'un contumax.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 187. LE CHEV. dit que, par la regle du droit, nul n'eſt tenu à l'impoſſible ; cependant, dit-il, un pauvre débiteur s'oblige en ladite Egliſe de payer à certain jour, ſous peine d'être excommunié, ce qu'on appelle obligation *de niſi* : les malheurs des temps, & d'autres cauſes imprévues & innocentes, l'empêchent abſolument de remplir ſes engagements, & le voila auſſi-tôt excommunié : une telle excommunication, ajoute le Chevalier, eſt bien dure & ſemble nulle, incapable de lier l'Ame & le Corps de perſonne ; premiérement, parce qu'elle n'eſt pas conforme à l'eſprit de l'Egliſe, qui ne condamne perſonne injuſtement & ſans cauſe, & encore moins par excommunication, qui eſt la plus terrible des peines, s'il n'y a contumace & péché ; & ici il n'y a rien de tout cela ; d'où il ſuit que pareille Sentence, injuſte & ſans cauſe, ne doit produire aucune ſorte d'effet, ſuivant les autorités alléguées. (Cugnieres, art. 11.)

Chap. 188. LE CLERC répond que cette obligation *de niſi*, & l'excommunication qui s'en enſuit, ont été introduites pour le bien commun ; car l'Excommunié, en pareil cas, eſt ſuffiſamment admoneſté par l'échéance du paiement dont il eſt prévenu, & ſuivant une Loi du Digeſte, *Difficultas ſolutionis non liberat debitorem.* Et par rapport à ce qui a été dit de la nullité de telle excommunication & de ſes effets, S. Gregoire dit que, ſi injuſte qu'on la ſuppoſe, on doit toujours la craindre, & d'ailleurs, quoiqu'il ſoit vrai que l'Egliſe ne veuille excommunier perſonne ſans cauſe & injuſtement, toutefois, en pluſieurs cas, les choſes qui ne devroient pas être faites ne laiſſent pas de produire leurs effets, & tel eſt celui de l'excommunication qu'un Prélat ne devoit pas prononcer, & dont il doit être même puni, quoique l'Excommunié doive néanmoins ſe tenir pour valablement excommunié ; ſur quoi le Clerc diſtingue les excommunications nulles & les excommunications injuſtes : il propoſe les exemples & les regles des unes & des autres, & conclut qu'il faut toujours s'y ſoumettre pour deux raiſons : par reſpect pour l'autorité de l'Egliſe, & par vertu de l'obeïſſance qui acquiert beaucoup de mérite. Le Clerc juſtifie enſuite ces excommunications *de niſi* par les bons effets médicinals qu'elles produiſent, tant ſur le corps que ſur les membres ; il emploie à ce ſujet la comparaiſon du corps naturel avec celui de l'Egliſe, & l'on reſte convaincu, après tous ſes longs raiſonnements, qu'ils ne s'appliquent nullement à la mauvaiſe cauſe qu'il veut défendre.

Chap. 189. LE CHEV. ſe plaint que les Officiaux emploient les Cenſures pour le paiement des dettes, même à l'encontre des Juges ſéculiers, s'ils réfuſent en ce cas leur autorité, & ne veulent les abſoudre qu'après la pleine ſatisfaction des Parties ; ce qui eſt bien préjudiciable à la Juriſdiction ſeculiere. (Cugnieres, art. 12.)

Chap. 190. LE CLERC répond que l'ordre du droit divin & humain eſt tel, que l'Egliſe uſe d'abord de la puiſſance ſpirituelle, & ſi celle-ci ne ſuffit point, qu'elle implore la puiſſance temporelle, laquelle le Juge ſéculier ne peut lui réfuſer ſans ſe rendre coupable d'un mépris digne de cenſure ; ainſi l'a ordonné S. Louis par une de ſes Conſtitutions, & ſi le Juge ſéculier, à ſon tour, avoit beſoin de la puiſſance ſpirituelle, on devroit la lui prêter. *Arg. C. Quin idem mediator, diſt.* 20.

Chap. 191. *LE CHEV.* ſe plaint de ce que les Juges d'Egliſe, ès cas propoſés, font venir les Juges ſéculiers à leurs propres frais devant eux pour jurer qu'ils n'ont trouvé aucuns biens dans les maiſons des Excommuniés, à quoi ils les contraignent par les mêmes peines de cenſures & de ſatisfaction envers la Partie, ce qui eſt bien déraiſonnable. (Cugnieres, art. 13.)

Chap. 192. LE CLERC répond que telle eſt la diſpoſition du Droit & la Coutume, & que ſi, en pareil cas, la monition donnée au Juge ſéculier avoit été donnée injuſtement ou malicieuſement, la Partie en payeroit les frais.

Chap. 193. *LE CHEV.* ſe plaint de ce que deux Laïques étant à plaider devant le Juge ſéculier, l'un d'eux appelle au Juge d'Egliſe par de tels moyens que celui-ci fait déſiſter le Juge laïque de ſa compétence, & la Juriſdiction ſéculiere ſe rrouve ainſi grandement empêchée & le reſſort du Roi perdu, parce que de la Cour de l'Evêque nul n'appelle à la Cour Royale. (Cugnieres, art. 14.)

Chap. 194. LE CLERC dit que les Appels des Cours temporelles & des Seigneurs ſéculiers doivent aller à leurs Supérieurs ſéculiers ; mais que ſi l'une des Parties veut recourir au Juge d'Egliſe par voie de complainte, il le peut faire juſtement, & l'Official en prendra connoiſſance ſans faire tort à perſonne.

Chap. 195. *LE CHEV.* dit que, ſi on arrête un Débiteur dans une ville royale, & que celui-ci appelle au Prélat du lieu, ſon Official en prend connoiſſance & emploit les Cenſures contre les Magiſtrats même qui veulent les obliger à leur laiſſer cette connoiſſance. (Cugnieres, art. 15.)

Chap. 196. LE CLERC nie ici l'abus, & dit que, ſi le Débiteur arrêté ſans fraude & ſans débat, n'etoit Clerc, l'Official ne connoit point de ſon empriſonnement, à moins qu'il n'en eût le droit par coutume.

Chap. 197. *LE CHEV.* ſe plaint que, quoiqu'un ſeul Official ſuffiſe dans un Dioceſe pour les Cauſes ſpirituelles, il y en a une multitude, ce qui eſt très-préjudiciable au Roi & à ſes ſujets. Ils font citations de vive voix contre toutes perſonnes, & les obligent de ſe rédimer de leur vexations à prix d'argent. (Cugnieres, art. 16.)

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 198. LE CLERC dit, que ſuivant le Droit, les Evêques peuvent exercer leur Juriſdiction & avoir par-conſéquent des Officiaux dans toutes les parties de leurs Dioceſes, comme un Seigneur peut faire exercer ſa Juriſdiction dans toute l'étendue de ſon Fief; & ſi ces Officiaux font des ſaiſies ſur les Biens-meubles des Clercs dans les terres mêmes de ces Seigneurs, aucun Juge ſéculier n'a droit de ſe plaindre, parce que, ſuivant les Ordonnances, telle Cauſe n'appartient qu'au Juge d'Egliſe.

Chap. 199. LE CHEV. demande par quel droit un Prélat ou ſon Official contraint un Laïque à donner aſſurance au Clerc en Cour d'Egliſe. (Cugnieres, art. 19.)

Chap. 200. LE CLERC répond que, tant par le droit que par coutume, un Clerc peut faire aſſigner devant le Juge d'Egliſe, le Laïque qui lui a fait injure; d'où il ſuit qu'il le peut avant que l'injure ſoit faite, pour s'aſſurer qu'elle ne ſe faſſe. *Melius eſt antè tempus occurrere, quàm poſt cauſam vulneratam remedium quærere.*

Chap. 201. LE CHEV. ſe plaint que les Juges d'Egliſe font inventaire des biens des Laïques dans les terres du Roi & des Seigneurs. (Cugnieres, art. 20.)

Chap. 202. LE CLERC répond que, par les Conſtitutions & Ordonnances des ſaints Peres, des Empereurs & des Rois, les Evêques doivent être exécuteurs des Teſtaments, chacun dans leur Dioceſe; en cette qualité ils font faire leſdits Inventaires comme un acceſſoire du principal dont ils ſont chargés.

Chap. 203. LE CHEV. dit que les Officiaux veulent connoître auſſi de l'action hypothécaire, qui, ſi elle n'eſt pas toujours entiérement réelle, eſt au moins toujours mixte. (Cugnieres, art. 21.)

Chap. 204. LE CLERC répond, que quand l'action hypothécaire procéde d'un Contrat où il y a ſur-tout le ſerment, & que la demande principale ſe fait de la choſe promiſe, elle eſt alors plus perſonnelle que réelle, & partant le Juge d'Egliſe en peut connoître, ſur-tout ſi telle eſt la coutume.

Chap. 205. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Officiaux défendent ſous peine de Cenſures, de traiter devant les Juges ſéculiers, les Laïques qui demeurent dans les Hôpitaux & Maladreries. (Cugnieres, art. 22.)

Chap. 206. LE CLERC dit que les Officiaux ne font ces défenſes que pour ceux qui ſont donnés perpétuellement à l'Egliſe, dans les Hôpitaux, & non à l'égard des autres Laïques qui n'y ſont que pour un temps au ſervice des Malades.

Chap. 207. LE CHEV. ſe plaint que les Officiaux s'arrogent la connoiſſance des Cauſes des Veuves, des Clercs & des Pupilles, s'efforcent auſſi d'avoir les Biens de ceux qui décedent en minorité, comme

comme des Inteſtats; ce qui devroit plus particuliérement appartenir au Roi qui a telles gens en ſa ſpéciale ſauve-garde. (Cugn. art. 24.)

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. ANN. 1370.

Chap. 208. LE CLERC répond que, de droit & de coutume, la garde de ces perſonnes miſérables appartient à l'Egliſe, qui doit les défendre de toute injure & violence. Et, quant aux biens des Pupilles & Inteſtats, que telle eſt la coutume des Egliſes, leſquelles ne s'entremettent des choſes réelles ſans coutume ou privilége.

Chap. 209. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Officiaux, ſans garder aucun ordre, ſont prendre des Laïques, ſous prétexte d'héréſie, & les détiennent en priſon, ce qui ne devroit appartenir qu'au Roi, juſqu'à ce que telles perſonnes fuſſent convaincues des crimes dont on les accuſe. (Cugnieres, art. 25.)

Chap. 210. LE CLERC dit que quand quelqu'un eſt ſuſpect dans ſa Foi, il appartient à l'Egliſe de le juger, ce qu'elle ne peut faire par voie d'Inquiſition ſi elle n'a priſe & détention, ſauf, après l'avoir déclaré hérétique, s'il ne veut revenir, de le livrer au bras ſéculier. Cela ſe pratique ainſi depuis ſi long-temps, qu'il n'eſt mémoire du contraire.

Chap. 211. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Officiaux font admoneſter les Magiſtrats ſéculiers, non-ſeulement ſous peine d'excommunication, mais encore de peines pécuniaires, ce qui eſt encore moins ſupportable. (Cugnieres, art. 27.)

Chap. 212. LE CLERC répond que puiſque l'Egliſe peut employer en pareil cas l'excommunication, qui eſt la plus grande des peines, elle peut ſans doute condamner à des peines pécuniaires qui ſont moindres, outre que les peines étant aujourd'hui arbitraires, l'Egliſe a le pouvoir, par la Loi divine & humaine, de convertir les Cenſures en priſon perpétuelle ou en peine pécuniaire, ſelon les circonſtances & la qualité des perſonnes.

Chap. 213. LE CHEV. ſe plaint que les Officiaux manquant de preuves, ſont aſſigner en témoins des Laïques de tout état ſans leur aſſurer aucune taxe, & s'ils réſuſent de venir, il les excommunient. (Cugnieres, art. 28.)

Chap. 214. LE CLERC répond que la cenſure contre des témoins qui réſuſent de rendre témoignage n'eſt pas de trop, puiſque, ſuivant le Ch. 1 *De crim. falſi*, c'eſt un grand péché de taire la vérité; & à l'égard des dépens, il dit qu'ils leurs ſont dus, hors le cas où l'on procéderoit contre un homme ſuſpect en ſa Foi, & autres objets ſpirituels.

Chap. 215. LE CHEV. ſe plaint de ce qu'un Clerc étant ſaiſi avec la choſe qu'il a volée, le Juge ſéculier la faiſant rendre à ſon maître, les Officiaux la réclament comme un bien qui eſt à eux, ayant été pris ſur un de leurs Clercs. (Cugnieres, art. 29.)

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 216. LE CLERC répond qu'il n'appartient qu'au Juge d'Egliſe de connoître des vols faits par les Clercs, & par conſéquent des choſes volées, par un acceſſoire qui ſuit le principal.

Chap. 217. *LE CHEV.* ſe plaint de ce que le Juge ſéculier faiſant ſaiſir un Malfaiteur qui n'a ni habit eccléſiaſtique, ni tonſure, les Officiaux le réclament, dès qu'il ſe dit ſeulement Clerc. (Cugnieres, art. 30.)

Chap. 218. LE CLERC répond qu'en tel cas, la renommée, le doute ſeul ſi le Malfaiteur ſaiſi eſt Clerc ou non, ſuffiſent pour fixer la compétence du Juge d'Egliſe, pour l'autoriſer à revendiquer ſon juſticiable, ſuivant les autorités du Droit ci-alléguées.

Chap. 219. *LE CHEV.* ſe plaint de ce que les Officiaux, après avoir réclamé & reçu tels Malfaiteurs ſur le fondement du Privilége clérical, les élargiſſent enſuite des priſons, quoiqu'ils ayent déja confeſſé leurs crimes en jugement, & que leurs complices Laïques en ayent été punis; ce qui a les effets ordinaires & fâcheux de l'impunité. (Cugnieres, art. 31.)

Chap. 220. LE CLERC convient, qu'après une pareille confeſſion judiciaire, le Juge d'Egliſe ſeroit mal de renvoyer impuni le Clerc qui l'auroit faite; mais que, comme il arrive très-ſouvent que le Juge ſéculier ne rend le Clerc à l'Egliſe, que lorſqu'il ne le voit chargé d'aucun crime, l'Official encourroit l'excommunication s'il le retenoit plus long-temps en priſon.

Chap. 221. *LE CHEV.* ſe plaint que lorſque quelqu'un va ſe plaindre à l'Official qu'on l'a dépouillé d'un Immeuble, l'Official admoneſte le Spoliateur à jurer ſur ſon action, &, s'il réfuſe de jurer, on l'excommunie pour n'être abſous que quand il aura ſatisfait à Partie. (Cugnieres, art. 32.)

Chap. 222. LE CLERC répond que les Officiaux ne doivent faire telles monitions que ſur une ſpoliation manifeſte, ou contre des gens diffamés; dans leſquels cas, s'ils ne viennent ſe purger par leurs ſermens, c'eſt une juſtice de les excommunier juſqu'à la ſatisfaction de la Partie.

Chap. 223. *LE CHEV.* ſe plaint de ce que les Officiaux reclamant un Malfaiteur qui ſe dit Clerc, quoiqu'il ait été pris par le Juge ſéculier en habit laïque & ſans tonſure, mettent le *Scel* ou l'interdit en la Ville où il eſt detenu priſonnier, & alors les Officiers du Roi, par reſpect pour l'Egliſe, & crainte des événemens, rendent le priſonnier. (Cugnieres, art. 33.)

Chap. 224. LE CLERC répond, que bien que le Clerc non marié ſoit pris en habit laïque & ſans tonſure, il jouit cependant du privilége clérical, & l'on emploit en ce cas, pour l'avoir, l'interdit, qui eſt le reméde de droit.

Chap. 225. *Le Chev.* ſe plaint de ce que, quand un Clerc marié & Marchand eſt ajourné devant le Juge ſéculier, il prend Monition de l'Egliſe, & amene avec lui un Prêtre qui fait défenſes au Juge de paſſer outre, ſous peine de 100 liv. & d'excommunication; & ſi le Juge n'y défére, comme s'agiſſant de marchandiſe, on emploira le remède du Scel ou de l'Interdit. (Cugnieres, art. 35.)

Chap. 226. Le Clerc répond, qu'en tout cela on ne fait tort à la Juſtice temporelle, ſi le Clerc marié dont il s'agit porte habit & tonſure; car, en cet état, il jouit du Privilége Clérical dans toutes les Cauſes civiles & criminelles.

Chap. 227. *Le Chev.* ſe plaint de ce que les Officiaux font de citations vagues, ſans fixer le nombre des perſonnes citées, pour y en ajouter à leur gré; ou, ſi les perſonnes y ſont nommées, il y a défenſes à elles d'attirer la Cauſe en Cour ſéculiere. (Cugnieres, art. 36.)

Chap. 228. Le Clerc répond que l'Egliſe en uſe ainſi depuis un temps immémorial, & ſi elle en a le privilége, elle ne fait aucune injuſtice.

Chap. 229. *Le Chev.* ſe plaint que, quand il y a eu un lieu quelqu'Excommunié, les Officiaux donnent des citations perſonnelles à tous ceux qui communiquent avec lui, ſi bien qu'ils feront par cette raiſon venir devant eux tout un Pays, cent & deux cents perſonnes, qui, pour ſe rédimer de la vexation, payeront une certaine ſomme d'argent, & qui ne la peut payer, comme le pauvre Laboureur, laiſſera ſon travail à faire. (Cugnieres, art. 37.)

Chap. 230. Le Clerc répond que les Prélats ont défendu, chacun dans leurs Dioceſes, de telles citations générales qu'il reconnoit abuſives; mais que rien n'empêche de procéder juſtement contre ceux qui, étant avertis d'éviter un Excommunié, le fréquentent.

Chap. 231. *Le Chev.* ſe plaint que les Officiaux, ne ſachant par où prendre un honnête-homme, l'accuſent d'uſure, & l'obligent, pour éviter le ſcandale, de ſe rédimer à prix d'argent d'une telle imputation. (Cugnieres, art. 38.)

Chap. 232. Le Clerc répond que les Officiaux qui procédent autrement qu'en la forme du Droit font très-mal, ſur-tout envers un honnête-homme reconnu pour tel.

Chap. 233. *Le Chev.* reproche au Clerc que les Officiaux troublent la paix des mariages, en imputant le crime d'adultere à l'un des Mariés; ce qu'ils ſont ainſi pour avoir & extorquer de l'argent. (Cugnieres, art. 39.).

Chap. 234. Le Clerc répond que nul Official ne doit procéder contre perſonne pour cauſe d'adultere, ſi ce crime n'eſt manifeſte ou que le coupable ne ſoit publiquement diffamé.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 235. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Chapitres, Abbés, Prieurs, & autres Gens d'Egliſe font citer pluſieurs Habitants de divers lieux en une ſeule journée, ce qui eſt très-préjudiciable au Roi & à ſes ſujets. (Cugnieres, art. 41.)

Chap. 236. LE CLERC nie cet abus, & dit, que ſi les Prélats en avoient connoiſſance, ils y remédieroient.

Chap. 237. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Juges d'Egliſe prétendent avoir connoiſſance des injures faites aux Femmes des Clercs mariés, quoique Bourgeois ou Marchands, & emploient le *Scel* au beſoin pour cet effet. (Cugnieres, art. 42.)

Chap. 238. LE CLERC répond, que ſi telle eſt la coutume, elle n'a rien que de conforme à la diſpoſition du Droit, ſuivant lequel les Femmes doivent jouir des priviléges & de la nobleſſe de leurs Maris.

Chap. 239. LE CHEV. reproche au Clerc que les Excommuniés ne peuvent être abſous qu'en payant une groſſe amende, &, s'ils ſont pauvres, ils meurent dans les liens de la cenſure, contre le Ch. *Odoardus, de ſolut.* ſuivant lequel l'Abſolution ne peut être refuſée à qui n'a pas abſolument de quoi payer. (Cugnieres, art. 50.)

Chap. 240. LE CLERC répond que l'Excommunication n'étant prononcée que pour un péché mortel qui doit être néceſſairement expié par peine corporelle ou pécuniaire, le Pauvre qui la ſouffre patiemment en profite pour ſon Ame.

Chap. 241. LE CHEV. dit, que s'il arrive qu'un Juge ſéculier étant duement requis, met la main ſur l'héritage d'un Clerc, le Juge d'Egliſe l'admoneſte de ſe déſiſter de la ſaiſie, ſous peine d'une telle ſomme d'argent, & ſi le déſiſtement ne ſe fait en conſéquence, il y a bientôt excommunication, dont l'Officier n'eſt abſous qu'après avoir payé la ſomme ordonnée. (Cugnieres, art. 53.)

Chap. 242. LE CLERC répond, que ſouvent les héritages des Clercs ſont mis en la main du Roi ſans juſte cauſe, & quelquefois par violence, ce qui eſt contre le privilége clérical, qui s'étend de Droit commun ſur les Biens comme ſur les Perſonnes des Eccléſiaſtiques.

Chap. 243. LE CHEV. ſe plaint qu'à la mort des gens riches les Officiaux défendent aux Curés de paſſer outre à leur ſépulture, ſous prétexte qu'ils ont fait l'uſure, ou mal obſervé les Commandements de Dieu, & cela pour extorquer des Parens une ſomme d'argent pour avoir permiſſion d'enterrer les Défunts. (Cugnieres, art. 54.)

Chap. 244. LE CLERC répond, que quand un homme meurt avec la réputation d'Uſurier manifeſte, la ſépulture lui eſt juſtement déniée; mais que, ſi le Défunt n'étoit pas tel, on ne peut lui réfuſer la ſépulture ſans une criante injuſtice.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 245. LE CHEV. dit que les Prélats & les Officiaux ſont jurer à leurs Avocats qu'ils ne ſeront contr'eux en aucune Cauſe ſans leur permiſſion, ce qui eſt contre le droit du Roi & des Pauvres. (Cugnieres, art. 63.)

Chap. 246. LE CLERC répond qu'un tel ſerment ne peut & ne doit être exigé tout au plus, par les Evêques, que de leurs Familiers ou Penſionnaires.

Chap. 247. LE CHEV. dit que les Prélats donnent leurs Offices temporels à des Clercs, & que ceux-ci ne peuvent être enſuite punis par les Juges ſéculiers dans leurs prévarications, ce qui devroit porter le Roi à les exclurre de tel exercice, y ayant perſonnes ſuffiſantes pour le faire. (Cugnieres, art. 60.)

Chap. 248. LE CLERC répond qu'il eſt loiſible aux Prélats d'employer à leurs Offices, des Clercs ou des Laïques à leur choix; que les Clercs ſont plus capables d'adminiſtrer la juſtice, & que ſouvent c'eſt une néceſſité de la leur confier, ne trouvant point de ſéculier qui en ſoit digne; qu'au ſurplus il attend que le Roi en ordonne autrement.

Chap. 249. LE CHEV. ſe plaint que les Prélats & Juges d'Egliſe font mettre l'Interdit aux villes du Roi, ce qui eſt contre le bien public, & contre les Priviléges accordés au Roi de France par les ſaints Peres de Rome. (Cugnieres, art. 59.)

Chap. 250. LE CLERC répond que les Prélats ne voudroient nullement enfreindre les Priviléges de nos Rois; mais, qu'à l'égard de l'Interdit, il ne croit pas que le Roi de France en ait obtenu pour empêcher les Prélats de mettre ſes villes en interdit, ou s'il en a obtenu, on doit le montrer, puiſque perſonne n'en eſt cru ſur ſa parole en alléguant un Privilége. *C. Porrò de Privil.*

Chap. 251. LE CHEV. établit ici que les Prélats ne peuvent rien entreprendre ſur les droits Royaux qui ſont impreſcriptibles & inaliénables de leur nature; tels ſont, dit-il, le droit de connoître & punir les crimes de Leze-Majeſté, d'Infraction, de Sauve-Garde, de fabrication de Fauſſe-Monnoie, & autres contraventions à ce ſujet; le droit de connoître des Contrats ſous Scel Royal quand les Contractans ſe ſont ſoumis à la coërtion d'icelui; de tous cas de nouvelleté & de prevention; le droit d'amortiſſement, d'octroyer Foires & Marchés, Privilége de Bourgeoiſie, d'impoſer nouvelles Aides ſur les Villes, de faire grace & remiſſion des Crimes, d'accorder Sauve-Garde & Lettres d'Etat; de connoître de toutes les Cauſes concernant les Dettes & Effets Royaux, & notamment de ſes Officiers: enfin la Souveraineté & dernier reſſort, qui, étant comme annexés à la Couronne, ſont encore plus inaliénables, quoique les Prélats ne puiſſent même pas mieux acquérir, par coutume ou preſcription, aucun deſdits Droits Royaux.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 252. LE CLERC répond que les Droits rappellés par le Chevalier, peuvent être preſcrits contre le Roi ; ce qu'il prouve en diſant, que tout ce qui peut être accordé par Privilége peut s'acquérir auſſi par la Coutume, & que, bien que perſonne ne puiſſe preſcrire l'exemption d'obéiſſance qu'il doit à ſon Souverain, il peut preſcrire cette obéiſſance en faveur d'un autre ; comme auſſi le Roi & l'Empereur peuvent aliéner les biens de leur Couronne & même leur dernier reſſort en faveur de l'Egliſe, ſinon en la forme rigoureuſe des Donations, au moins à titre de ceſſion & reconnoiſſance de bonne foi ; car, puiſque la Seigneurie de toutes choſes appartient à l'Egliſe, le Roi, qui n'eſt que l'Adminiſtrateur en la temporalité, comme il a été dit pluſieurs fois, ne peut lui rien donner proprement, mais lui rendre ; d'où vient encore que les Rois ne poſſédant qu'en ſon nom, ils ne peuvent eux-mêmes rien preſcrire contr'elle. Et ſi l'on oppoſe que des Décrétales *In C. Cauſam, qui filii ſunt legit.* défendent au Pape de s'entremettre en la temporalité, l'on diſtinguera le Patrimoine de Saint Pierre où le Pape a une Souveraineté bornée, ſuivant la Clémentine *Ne Romani de jur. jurand.* d'avec ſa Puiſſance ſur le reſte de l'Egliſe, laquelle eſt double : l'une, qui eſt franche & impreſcriptible ; c'eſt celle qui lui fut donnée par J. C. ſur toutes les choſes Temporelles & Spirituelles : l'autre puiſſance eſt limitée, tant au Spirituel qu'au Temporel ; au Spirituel, dans l'Egliſe de ſaint Jean de Latran, contre laquelle le droit porte qu'on ne peut preſcrire que par cent ans ; & au Temporel, ailleurs que dans le Patrimoine de Saint Pierre ; ce qui toutefois eſt ſans préjudice de la premiere & pleine puiſſance qui vient de Dieu, en vertu de laquelle le Pape peut non-ſeulement faire des Loix pour tous les Chrétiens, mais même révoquer, au moins expreſſément, celles de l'Empereur & des Rois dans leurs propres Etats. Ces Etats forment comme le ſecond Patrimoine de l'Egliſe après celui de ſaint Pierre, & le Pape en eſt Seigneur comme d'un ſeul.

Chap. 253. LE CHEV. dit que puiſque le Clerc eſt convenu de la diſtinction des deux Juriſdictions, le Pape ne peut légitimer Bâtard, quant au temporel, en la Juriſdiction du Roi ou de l'Empereur ; car, ſuivant le droit, nul n'a puiſſance au-delà de ſon reſſort ; à la bonne heure que, comme le diſent quelques-uns, le Pape puiſſe légitimer, quant aux honneurs même ſéculiers, parce que le Public y trouve ſon avantage, mais jamais à l'effet des ſucceſſions d'héritages ; ce qui ſeroit grandement préjudiciable au tiers, & c'eſt le ſens du Ch. *Venerabilem.* Il eſt auſſi avoué que le Roi ni l'Empereur ne peuvent eux-mêmes légitimer pour les Ordres & les honneurs eccléſiaſtiques.

Chap. 254. LE CLERC répond que la légirimarion n'appartient qu'au Pape, parce que, dit-il, elle procéde du Sacrement de Mariage dont l'Egliſe a ſeule droit de connoître par voie de diſpenſe ou autrement. Or, ajoute-t-il, qui peut ſeul diſpenſer, peut ſeul légitimer; le Roi ou l'Empereur ne peuvent légirimer que pour les Actes d'adminiſtration temporelle, ce qui n'eſt proprement qu'une ſimple habilitation en leur propre Juriſdiction, randis que la légitimation du Pape, qui eſt Seigneur de rout le monde en remporalité, & Vicaire de Dieu, qui a inſtitué le Mariage dans le Paradis Terreſtre, a tous les droits & honneurs Spirituels & Temporels, & dans roure la Chrétienté.

Chap. 255. *LE CHEV.* dit que, ſuivant le Droit naturel, qui permer le commerce de l'homme avec la femme, il ne devoit point y avoir de différence enrre les Bâtards & les Enfans légirimes pour les Succeſſions; que ce n'eſt que par des Conſtitutions civiles qu'on a exclu des Succeſſions, les Enfans nés de mariages adulteres & inceſtueux; ce qui ne devoit pas s'étendre aux enfans naturels d'un concubinage entre perſonnes libres.

Chap. 256. LE CLERC répond que le concubinage eſt réprouvé par le Droit Canon, quoiqu'il ſoir approuvé par les Loix Civiles; qu'en cette matiere celles-ci ne doivent pas être préférées, d'autant moins qu'il eſt du bon ordre & conforme à la raiſon qu'un homme ſoir borné à une ſeule femme.

Chap. 257. *LE CHEV.* dir ici, par maniere de converſation ſeulemenr, comme il s'en explique, qu'il eſt d'une bonne police & plus avantageux au Public qu'un homme air pluſieurs femmes qu'une ſeule, ce qu'il prouve par pluſieurs raiſons qu'on peut voir.

Chap. 258. LE CLERC répond aux raiſons du Chevalier ſur ſa propoſition, & prouve d'ailleurs, par d'autres conſidérations, qu'il vaut mieux qu'un Homme n'ait qu'une Femme, ſur quoi le Droit Canonique eſt mieux fondé que les Loix Civiles qui permettent le concubinage.

Chap. 259. *LE CHEV.* paſſe de la précédente theſe à cette autre, ſavoir, 1°. Que le Mariage vaut mieux que le Célibat; premiérement, dit-il, parce que la Virginiré n'eſt point une vertu morale qui ne ſe dir que de nos propres faits, ſuivant les Philoſophes. 2°. Que ce ſeroit en tout cas la vertu des Enfans. 3°. Qu'elle eſt contre nature qui rend à la procréation. 4°. Contre la Loi même de Dieu qui l'ordonne. *Creſcite.* 5°. Enfin, contre leMariage établi de Dieu.

Chap. 260. LE CLERC répond que la Virginité proprement dite du corps n'eſt point en ſoi une vertu, mais qu'elle eſt telle quand c'eſt l'effet d'une volonté libre qui la choiſit pour mieux vaquer à

la contemplation ; que le Mariage n'eſt inſpiré par la nature que pour la conſervation de l'eſpece, laquelle étant aſſurée, il n'y a nulle attention à faire aux individus. Car, ſuivant le décret, la Virginité remplit le Paradis, comme le Mariage remplit la Terre.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER.

Ann. 1370.

Chap. 261. LE CHEV. dit que les abſtinences & les mortifications pratiquées par les Moines & approuvées par la Loi Canonique, ne paroiſſent pas fondées en raiſon naturelle ni en prudence, par la raiſon qu'elles rendent l'homme comme inſenſible, foible & incapable des actes néceſſaires à une bonne & ſage conduite ; qu'il y a à cet égard autant de mal à trop mortifier qu'à trop flatter le corps.

Chap. 262. LE CLERC répond, que par inſenſibilité on ne doit pas entendre ici l'état d'un homme qui eſt parvenu à une telle apathie, qu'il ne ſent plus rien, n'a plus de goût à rien ; dans ce ſens, dit-il, l'inſenſibilité eſt un vice que l'Egliſe condamne ; mais elle approuve, elle ordonne cette ſorte d'inſenſibilité qui s'acquiert par la modération dans l'uſage des ſens ; ce qui eſt rélatif aux différentes conditions & aux devoirs qu'elles impoſent. Ce Religieux deſtiné à l'exercice ſpirituel de la contemplation, doit ſe mortifier plus que le Clerc, & celui-ci plus que le Laïque ; mais tous, ſans s'interdire les alimens, les plaiſirs même néceſſaires à la vie, doivent en uſer ſobrement, car la tempérance eſt comme le pivot de chaque vertu. *Nihil eſt jucundiùs ſicut cibus bene digeſtus. C. Nihil de conſecr. diſt. 5.*

Chap. 263. LE CHEV. dit ici qu'il paſſe ces abſtinences aux Religieux non mendians, à qui elles ſervent pour leur bonne & ſainte conduite ; mais qu'il ne peut approuver l'état de ces Religieux qui ſont profeſſion de mendier leur pain, renonçant au travail & courant de ville en ville, de maiſon en maiſon, contre les défenſes de J. C. & les exemples des Apôtres qui travailloient de leurs mains pour n'être à charge à perſonne. Saint Auguſtin, Saint Chryſoſtome, déplorent auſſi l'état de la mendicité qui n'eſt pas naturel aux Enfans d'Adam, leſquels, par l'Arrêt de leur condamnation, doivent manger leur pain à la ſueur de leur front. *Melius eſt qui operatur & qui abundat in omnibus, quàm qui glorificatur & indiget.* Et ſi cela n'étoit, ajoute le Chevalier, chacun ſe feroit Carme ou Frere-Mineur, pour mener une vie douce & ſans travail, ce que les Loix civiles condamnent dans les Pauvres valides & mendians.

Chap. 264. LE CLERC répond que l'état des Freres mendians eſt ſuivant le Droit, & conforme à la perfection de l'Evangile, où il eſt dit, que pour être parfait il faut tout quitter ; & les Apôtres,

en

en effet, quitterent tout pour ſuivre J. C, ce qui eſt établi dans l'Extravagante *Ita quorumdam publicé*, contre un Libelle qui condamnoit l'état des Religieux mendians. **

** Ce qui eſt dit ici des Religieux mendians, ſe rapporte aux événemens qui ſe paſſoient du temps de notre Songeur, touchant les queſtions qui diviſoient les Freres-Mineurs. Après avoir fait triompher leur mendicité ſur les oppoſitions étranges qu'elle reçur dans ſon premier établiſſement, ils en firent entr'eux la matiere d'une querelle, qui, toute frivole ou indifférente qu'elle étoit, ſur l'uſage ou la propriété de la beſace, ſur la forme ou la couleur du capuchon, devint ſérieuſe par l'héréſie qui s'y mêla. Les Papes s'en occuperent auſſi, avec toute l'attention que demandoit l'intérêt de la Religion. L'on voit toutes leurs Bulles, avec ce qui les rendit néceſſaires, dans l'hiſtoire eccléſiaſtique de M. Fleury, liv. 84, n. 30, 42; liv. 86, n. 2; liv. 88, n. 50; liv. 92, n. 62 & ſuiv. liv. 93, n. 3, 14 & 15; liv. 95, n. 57; liv. 96, n. 36; liv. 101, n. 180 & 181.

Ce judicieux Hiſtorien a ramaſſé dans ſon huitiéme Diſcours, tous les faits de ſon hiſtoire, concernant les Religieux en général; on ne peut rien ajouter au tableau qu'il en donne, ſes réflexions ſont toutes fondées ſur l'expérience, & rien ne ſert mieux à les juſtifier que les mouvemens qu'on le donne aujourd'hui pour en faire uſage. Nous avons mis ce Diſcours, & les pieces qui l'aſſortiſſent, ſous l'art. 34 des Lib. Mais, à propos des Mendians, ou de l'Extravagante *Ita quorumdam*, qui les regarde en ce chapitre, il eſt bon de tranſcrire ici tout un paſſage entier de l'hiſtoire eccléſiaſtique du même M. Fleury, au liv. 93, n. 14 & 15, on y trouvera les premiers éclairciſſemens & même l'origine de la grande queſtion ſur l'infaillibilité du Pape, dont il n'eſt point parlé dans ce dialogue du Songe du Vergier, mais qui ſont l'un des principaux objets des actes rapportés en preuve, de l'art. 40 des Lib. où cette infaillibilité n'eſt point admiſe.

„ Ce que les Fratricelles avoient inſérés dans la propoſition de l'Empereur, contre les deux Conſtitutions, *Ad conditorem* & *Cum inter nonnullos*, donna occaſion à une troiſiéme qui commence, *Quia quorumdam*, & que le Pape Jean XXII publia le 10 de Novembre cette année 1324. Il y répond aux objections des Fratricelles, tirées de la Decrétale, *Exiit qui ſeminat* de Nicolas III, & des autres données par pluſieurs Papes, en faveur des Freres-Mineurs. Ils diſoient: ce que les Papes ont une fois défini, touchant la foi & les mœurs, eſt tellement immuable, qu'un Succeſſeur ne peut le révoquer en doute, loin d'affirmer le contraire. Or les Papes Honorius III, Gregoire IX, Innocent IX, Alexandre IV & Nicolas IV, diſent que la Regle des Freres-Mineurs eſt l'imitation de Jeſus-Chriſt & des Apôtres, qui conſiſte à n'avoir rien en propre ni en commun, mais le ſimple uſage de fait dans les choſes dont on uſe, & les Papes ont decidé, que la pauvreté parfaite de Jeſus-Chriſt & des Apôtres, a conſiſté en cette rénonciation à tout domaine temporel. Par conſéquent, il n'a pas été permis au Pape Jean XXII de décider le contraire, & de déclarer hérétiques ceux qui ſoutiennent que J. C. & ſes Apôtres, n'ont eu aucun droit en ce qu'ils avoient. Il n'a pas dû non plus prononcer, que les Freres-Mineurs ne peuvent avoir en rien le ſimple uſage de fait.

„ Le Pape Jean répond, qu'Honorius III, & les quatre autres Papes, n'ont pas dit ce que les Fratricelles leur font dire. Honorius n'a fait que confirmer la regle ſans aucune déclaration; il n'eſt point fait mention non plus, de ce qu'ils avancent dans les déclarations de Gregoire IX, d'Innocent, d'Alexandre & de Nicolas IV: au contraire, Gregoire attri-

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

Chap. 26 5. Le Chev. réplique, que cette Ext ravagante *Ita quorumdam*, n'approuve pas expreſſément la mendicité, mait dit ſeulement que les Freres-Mineurs, qui ſuivent la perfection de l'Evangile, ſont dans une voie de gloire & de ſalut ; ce qui eſt vrai lorſque

„ bue manifeſtement aux Freres l'uſage „ de droit, en diſant, qu'ils uſeront „ des livres & des autres meubles qu'il „ leur eſt permis d'avoir. Il eſt vrai que „ Nicolas IV a dit, que cette regle „ eſt fondée ſur l'Evangile & ſur l'e„ xemple de J. C. mais il eſt certain „ qu'elle contient pluſieurs precep„ tes que J. C. n'a point donnés, com„ me de ne pouvoir recevoir de l'argent „ par ſoi ni par une perſonne interpo„ ſée. De plus, Alexandre IV a dit „ expreſſément, que les Freres Pré„ cheurs imitent la pauvreté de J. C., „ & ſont dans un état de perfection „ ſelon l'Evangile, & toutefois, ſuivant „ leur regle, ils peuvent avoir quelque „ choſe en commun, même quant à la „ propriété.

„ A l'égard de ce que porte la déclaration de Nicolas III, que les Freres„ Mineurs n'ont que le ſimple uſage de „ fait, nous diſons, que s'il a entendu „ un uſage dépouillé de tout droit, il „ contredit les déclarations de Gregoire, d'Innocent & d'Alexandre. De „ plus, il eſt impoſſible d'avoir l'uſage „ de fait, ſans aucun droit dans les „ choſes qui ſe conſument par l'uſage, „ comme il eſt prouvé dans la Décrétale „ *Ad Conditorem*, & d'ailleurs un tel „ uſage ſeroit injuſte, & par conſéquent „ oppoſé à la perfection, loin de l'aug„ menter. Or il ne paroit pas probable „ que Nicolas III ait voulu reſerver „ aux Freres-Mineurs un uſage injuſte, „ puiſqu'il ajoute dans la même Conſti„ tution, que l'Egliſe Romaine ne re„ cevoit la propriété que des choſes „ dont l'uſage leur étoit permis.

„ Au reſte s'il ne nous à pas été per„ mis d'ordonner quelque choſe contre „ la Conſtitution de Nicolas IV, il n'a „ pas eu droit non plus de rien ſtatuer „ ou déclarer contre celles de Gregoire, „ d'Innocent & d'Alexandre ; ce que „ toutefois il a fait, & par conſéquent „ revoqué leurs Conſtitutions. De plus, „ Innocent III avoit défendu dans le „ Concile de Latran, d'inſtituer de „ nouvelles Religions ; & toutefois ſes „ Succeſſeurs ont confirmé pluſieurs „ nouveaux Ordres, qui depuis ont „ été ſupprimés par Gregoire X au „ Concile de Lyon. Si donc, après la „ défenſe d'un Concile général, les „ Papes ont pu confirmer & ſupprimer „ des Ordres Religieux, il n'eſt pas „ étrange que ce que le Pape ſeul or„ donne ou déclare, touchant les re„ gles de ces Ordres, puiſſe être dé„ claré ou changé par ſes Succeſſeurs. „ Enfin le Pape conclut cette Décrétale, „ en condamnant comme hérétiques, „ ceux qui parleront ou écriront contre „ les deux précédentes.

„ Il eſt évident, dit M. Fleury, que „ par ces trois Conſtitutions, Jean XXII „ refute & revoque celle de Nicolas III, „ *Exiitqui ſeminat*, quoiqu'il le faſſe „ avec toute la modeſtie & le ménage„ ment poſſible ; car il rejete comme „ injuſte le ſimple uſage de fait, que „ Nicolas admettoit non-ſeulement com„ me juſte, mais comme méritoire : & „ Jean traite d'héréſie, d'attribuer à J. C. „ cette eſpece d'uſage, que Nicolas lui „ attribue. Il eſt donc néceſſaire de „ reconnoitre que l'un de ces deux „ Papes s'eſt trompé ſur ce point, dans „ une déciſion revêtue de toute la ſo„ lemnité poſſible. Auſſi ne nioit-on „ pas alors que le Pape ne ſe pût „ tromper. Un Auteur du temps qui „ écrivoit pour la défenſe de la Bulle „ *Quorumdam exigit*, contre les Fra„ ticelles, ſoutient quatre propoſitions, „ dont la premiere eſt, que le Pape ne „ peut faire des Canons, contre ce qui „ eſt determiné par l'Ecriture-Sainte ; „ & la quatriéme qu'il en peut faire „ contre ce qui a été determiné par ſes

ces Religieux ne font que recevoir ce que leur travail ne peut leur fournir ; mais qu'il entend condamner la mendicité que leur travail pourroit empêcher.

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1379.

Chap. 266. LE CLERC répond, que par une Bulle du Pape Alexandre IV, il paroît que les Freres-Mineurs peuvent mendier pour raiſon de leurs études, qui eſt un genre de travail très-excellent & dont l'objet tourne au profit des Ames ; car, ſans les ſecours de ces Religieux, elles ne recevroient pas des inſtructions ſi bonnes des Curés, *ânes déferrés de Limoges ou d'Auvergne*, & cette maniere de vivre en contemplation fut approuvée de J. C. quand il dit à Marthe : *Maria optimam partem elegit.*

Chap. 267. LE CHEV. dit qu'il eſt inoui qu'on puiſſe ſoutenir que de riche on doive devenir pauvre pour contempler ; car rien n'eſt plus oppoſé à la contemplation que les ſoucis de la nourriture, dont eſt néceſſairement troublé celui qui n'a rien pour manger ; auſſi voit-on peu de charité parmi ces Freres, qui ſont bien éloignés d'avoir tout en commun comme les Apôtres. La mendicité d'ailleurs, n'a été ni ordonnée ni pratiquée par J. C. *Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, non mendicus.* Les Lévites, dans l'ancienne

„ Prédeceſſeurs, ou par lui-même. Il „ prouve la premiére par un chapitre „ de Gratien, qui porte, que ſi le Pape, „ ce qu'à Dieu ne plaiſe, s'efforçoit de „ détruire ce qu'ont enſeigné les Apôtres & les Prophêtes : il ſeroit convaincu d'erreur, plutôt que de faire „ une déciſion.

„ Jacques Fournier, Cardinal du „ titre de S. Priſque, depuis Pape, Succeſſeur immédiat de Jean XXII, „ ſous le nom de Benoît XII, écrivant contre les Fraticelles, diſoit : ils „ prétendent que Nicolas III a determiné que leur pauvreté étoit celle de „ J. C. & des Apôtres ; je répons, „ qu'encore que cette propoſition ſoit „ dans la conſtitution *Exiit qui ſeminat*, „ elle n'y eſt que rapportée, mais il n'y „ eſt pas montré par l'Ecriture qu'elle „ ſoit vraie. Et toutefois nous avons „ déja montré, qu'on peut prouver le „ contraire par l'Ecriture. Et cette autorité de l'Ecriture, a été le motif de „ notre Seigneur le Pape Jean, pour „ déclarer hérétique cette propoſition, „ ſi elle étoit ſoutenue opiniâtrement ; „ & quand le Pape Nicolas l'auroit „ dit déciſivement, cela n'empêcheroit pas, puiſque le contraire ſe trouve dans l'Ecriture, & que maintenant „ il eſt décidé par l'Egliſe. Et enſuite „ ils diſent, qu'en ce qui regarde la Foi „ & les mœurs, ce qui a été une fois „ décidé par un Pape, ne peut être revoqué par un autre. Je répons, que „ cela eſt faux ; & pour preuve, il apporte les exemples de S. Pierre repris par S. Paul, & de l'oppoſition „ de S. Cyprien à la déciſion du Pape „ S. Etienne, avant qu'un Concile général eût déterminé la queſtion du „ Baptême des Hérétiques. Tel étoit „ le ſentiment de ce Cardinal, élevé „ depuis ſur le S. Siege pour ſon mérite ; & l'opinion de l'infaillibilité du „ Pape, ne s'eſt introduite dans les „ Ecoles, que plus de cent ans après. „ Voyez ce qui eſt dit du Pape Jean XXII, dans le Diſcours de M. Talon ſur le ſecond Arrêt contre la Théſe de Gabriel Drouet &c.

Loi, avoient la Dîme, & nos Prêtres doivent l'avoir, parce que leur pauvreté fait honte à l'Egliſe; d'où vient qu'elle a établi qu'aucun ne ſeroit ordonné ſans titre, c'eſt-à-dire, ſans patrimoine aſſuré. Il fut dit du traître Judas : *Filii, inquit, ejus mendicent.* La pauvreté tente Dieu, expoſe à la concupiſcence; & Salomon, que les Freres ne doivent prétendre ſurpaſſer en ſageſſe, diſoit : *Mendicitatem & divitias ne dederis mihi, ſed tantùm vitæ neceſſaria.* L'Eſprit Saint dit ailleurs, Eccleſ. 17. *Propter inopiam multi deliquerunt.*

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER Ann. 1370.

Chap. 268. LE CLERC répond à toutes ces raiſons par une ſeule, qui eſt que l'Egliſe ayant canoniſé pluſieurs Religieux mendians, tels que ſaint François, ſaint Dominique, ſaint Louis de Marſeille, ſaint Pierre Martyr, &c. Elle a conſéquemment approuvé la mendicité, & nous devons le croire comme article de Foi : *Et in unam ſanctam Eccleſiam, &c.*

Chap 269. LE CHEV. replique, que l'Egliſe n'a pas néceſſairement approuvé la mendicité en canoniſant des Religieux mendians, parce que ces Religieux étoient ſaints, non parce qu'ils étoient pauvres, mais pour les autres vertûs qu'ils ont exercées dans la pauvreté; & tels ſont S. François qui n'avoit point de Lettres, & S. Thomas qui étoit ſavant.

Chap. 270. LE CLERC ajoute que J. C. a approuvé la mendicité en approuvant l'offrande de la pauvre Veuve, qui donna, dit l'Evangile, tout ce qu'elle avoit. Il ne lui reſta donc rien; donc, &c.

Chap. 271. LE CHEV. répond, que cette pauvre Veuve ne fut louée de J. C. que pour ſon zèle & ſa grande dévotion; & il ne s'enſuit pas, de ce qu'elle a donné tout ce qu'elle avoit, qu'elle fût mendiante ou qu'elle dût la devenir; car elle pouvoit fort bien gagner ſa vie en travaillant, ce qu'il faut plutôt croire; autrement la charité n'auroit pas été prudente : *Charitas bene ordinata incipit à ſe ipſo.*

Chap. 272. LE CLERC dit, certes, M. le Chevalier, & s'il en étoit ainſi de la mendicité dans la ſainte Ecriture, tous les Religieux mendians ſeroient dans le péché, & la charité des Fidéles à leur égard bien mal ordonnée.

Chap. 273. LE CHEV. ajoute que les argumens du Clerc ſont ſi forts qu'il n'y peut répondre, laiſſant ce ſoin, s'ils le veulent prendre, à ceux qui ſe ſont volontairement ſoumis à la mendicité.

Chap. 274. LE CLERC dit, que l'Ordre des Freres-Mineurs & leur mendicité étant approuvés par le Pape en la Clémentine *Exivi, de verb. ſignif.* nul ne doit les cenſurer, ni dire qu'ils ſont homicides d'eux-mêmes, tandis qu'ils ſe ſacrifient pour l'honneur de J. C. & le bien du Prochain, ne négligeant pas de mendier & chercher leur vie quand on ne la leur offre pas volontairement.

Chap. 275. LE CHEV. dit que S. François atteſte d'avoir reçu de J. C. les paroles de ſon Teſtament, où l'on voit qu'il y ordonna le travail pour éviter l'oiſiveté; ce qui eſt conforme à l'état de Notre-Seigneur, dont il eſt dit dans l'Evangile: *Nonne hic eſt Faber, &c.* Les paroles de David, *Mendicus ſum & pauper*, s'appliquent à l'Egliſe, & les Philoſophes, qui trouvent la pauvreté honnête, condamnent la mendicité comme deshonnête. D'ailleurs, ces Freres diſent pour leur juſtification, que J. C. n'avoit pas où répoſer ſa tête, & ils répoſent la leur dans des Palais. S. François leur a défendu de commenter ſa regle, & ils y ſont, comme l'on dit, la Gloſe d'Orléans qui détruit le Texte; car elle leur défend les Priviléges, & ils s'en ſervent pour prêcher dans les Dioceſes ſans permiſſion des Evêques; elle leur ordonne de ne point toucher d'argent de leurs mains, & Dieu ſait s'ils en prennent avec la baguette; ils ne doivent montrer par-tout que pauvreté, & l'or réluit dans toutes les parties de leurs maiſons.

Chap. 276. LE CLERC répond que les Freres diſent qu'ils ne ſont pas tenus de ſuivre ce que S. François ajouta à ſa Regle, ſuivant la Déclaration du Pape Nicolas: *In dicto Cap. Exivi de paradiſo.*

Chap. 277. LE CHEV. fait ce Dilemme: ou les Freres, dit-il, croient que le Teſtament de S. François, qui eſt ce qui fut ajouté à ſa Regle, lui a été révélé par J. C. ou ils ne le croient pas: s'ils le croient, ils doivent donc ne pas s'en tenir aux Déclarations contraires des Papes, parce qu'ils ont pû ſe tromper ſur des faits; s'ils ne le croient pas, ils font S. François menteur & pécheur, parce qu'il affirma juſqu'à la mort que ſa Regle & ſon Teſtament lui furent révélés par J. C.

Chap. 278. LE CLERC répond ici comme le Chevalier a déja répondu une fois, que les Freres ſauront bien ſe défendre contre cet argument.

Chap. 279. LE CHEV. établit ici qu'il vaut mieux ſe confeſſer à ſon propre Curé qu'aux Freres-Mendians; premiérement, parce que le Curé, ſi ſimple qu'il ſoit, a plutôt que tout autre, la grace de Dieu pour ſon office; & un Frere, en le ſuppoſant meilleur &

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. ANN. 1370.

plus ſavant, ne ſera occupé que de ſon pain pendant la Confeſſion, après laquelle il nous impoſera pour pénitence de faire chanter des Meſſes, & *ne henniſſent pour autre avoine; mais que vous leur diſiez, beau Pere, vous les chanterez.* Un tel Confeſſeur n'eſt pas bon Juge de l'Ame : *Quia amor commodi excecat oculos ſapientiæ.*

Chap. 280. LE CLERC reprend le Chevalier de la liberté de ſes propos contre les Priviléges de la Ste. Egliſe, réglés à cet égard dans la Clémentine *Dudum, de Sepulturis*, & ces Priviléges ont ſuivi le ſort de l'Ordre de ces Religieux qui n'étoient au commencement, ni en ſi grand nombre, ni ſi mal aſſiſtés des Fideles; ſur quoi l'on peut dire : *Secundùm vanitatem temporum ſtatuta variantur humana.*

Chap. 281. LE CHEV. ſe plaint de ce que les Freres s'étant ſi fort multipliés, ils ont obtenu par artifices des Priviléges contraires aux droits des Evêques & des Curés établis de Dieu même; que de plus, les Freres ne ſont ainſi nombreux que parce qu'ils enlevent les Enfans aux Familles, & même à l'Etat, qui ſouffre par la rareté des Cultivateurs, & que les Fidéles ne leur donnent plus tant, non point parce que leur charité eſt refroidie, mais parce que la vertu des Freres n'eſt plus la même; puiſqu'au lieu d'édifier le Peuple par leur propre concorde, on ne voit entr'eux que jalouſie & diviſion. Entr'autres preuves, le Chevalier propoſe la diviſion qui eſt entre les Cordeliers & les Jacobins ſur l'Immaculée Conception de la Très-Sainte Vierge; en conſéquence, il propoſe par maniere de converſation, les raiſons de ceux-là dans le détail qu'on peut voir.

Chap. 282. LE CLERC ne traite ici que de l'opinion contraire ſur l'Immaculée Conception; il propoſe les raiſons des Jacobins, & répond enſuite à celles des Cordeliers adoptées par le Chevalier; ce qu'on peut encore voir expoſé au long & très-bien.

ICi le Songeur s'éveille, &, dans ſon réveil, il repréſente ſes revêries au Roi pour qu'il en faſſe ce que Sa Majeſté jugera à propos; s'excuſant, tant ſur l'inſuffiſance & l'humilité de ſa perſonne vis-à-vis celle d'un ſi grand Roi, dont il parle par figures, que ſur la profondeur & ſublimité de la matiere; & à ce ſujet, il

rappelle les prérogatives de Notre Mere l'Egliſe de Rome, contre laquelle il craint d'avoir dit quelque choſe qui lui déplaiſe ; comme auſſi d'avoir parlé des Rois & Seigneurs ſéculiers d'une maniere qui les choque contre ſon intention ; car, dit-il, chacun doit aimer le Roi, d'autant plus que le Roi s'aime moins qu'il n'aime ſon Peuple pour lequel il doit ſans ceſſe penſer & agir; ſur quoi l'Auteur cite ces exemples des anciens Princes qui ſe ſont ſacrifiés, qui ont ſacrifié leurs Enfans pour le bien public, ce qui leur a valu, non point une gloire humaine, qui n'eſt qu'une fumée & gît dans l'opinion de chacun, dont l'Ambitieux ſe fait eſclave ; mais d'une gloire ſolide & perdurable, promiſe particuliérement à de ſi bons Princes : *Erit Dominus ſertum exaltationis & Dyadema gloriæ. Iſa.* 28. Le Chevalier entre enſuite dans le détail des Vertus morales propres aux Rois pour le bonheur de leurs Peuples, & qui ſont, dit-il, celles par où les Romains ſe ſont diſtingués ; ſavoir, Science, Exercice & Foi, ce qui lui donne occaſion de dire de très-belles choſes, & notamment à la louange du Roi de France dont il fait un grand éloge & ſinguliérement de ſa piété ; après quoi, il ſoumet de bon cœur ſon Ouvrage à la correction de l'Egliſe & du Roi, à qui il l'adreſſe, en finiſſant par ces paroles de Tobie : *Benedicat te Dominus Deus Iſraël, quia filius es optimi viri & juſti & timentis Deum & eleemoſynam facientis, & dicatur benedictio ſuper uxorem tuam, & ſuper parentes tuos, & filios filiorum veſtrorum uſque in tertiam & in quartam Generationem. Et ſit ſemen veſtrum benedictum à Domino Deo Iſraël : Qui regnat in ſæcula ſæculorum.* Amen. **

** L'Auteur s'étend beaucoup dans ce chapitre, ſur le mérite du Roi Charles V, à qui il préſente ſon Songe ; ſes éloges ſont ſuivant le ſtyle du temps, hériſſé de figures & bourſoufflés ; mais ils ne furent point injuſtes. M. de la Harpe, vient de gagner le prix de l'Académie, pour les avoir retracés en meilleurs termes, dans un diſcours. Voici ce qu'en a dit M. le Préſident Henault, dans ſon Abregé Chronologique de l'Hiſtoire de France, année 1380.

„ Charles V, entre bien des éloges, „ en a mérité un qui doit ſervir d'inſ„ truction à tous les Rois. C'eſt que ja„ mais Prince ne ſe plut tant à deman„ der conſeil, & ne ſe laiſſa moins gou„ verner que lui. Edouard diſoit *Qu'il „ n'y eut one Roy qui ſi peu s'armat, & „ qui lui donnat tant d'affaires.* En „ effet, il ne parut jamais à la tête de „ l'armée, dont il donna le principal „ commandement au Connétable du „ Gueſclin ; mais ſa rare prudence re„ para les malheurs qui avoient affligé „ la France pendant le Regne du Roi „ Jean : elle lui fit reprendre ſur les „ Anglois, ſans ſortir de ſon Cabinet, „ preſque tout ce que ſon pere & ſon „ grand-pere avec du courage & bien „ des peines, avoient perdu en com-

ANALYSE DU SONGE DU VERGIER. Ann. 1370.

„ battant en perſonne, & la gloire de
„ ce regne fut d'avoir eu en même tems
„ le Prince le plus ſage, & le Général
„ le plus habile.

„ On ne doit pas omettre une belle
„ reponſe de ce Prince : quelqu'un mur-
„ muroit de l'honneur qu'il faiſoit aux
„ Gens de Lettres, appellés dans ce
„ temps *Clercs* ; il repondit, *les Clercs*
„ *nés à ſapience, l'on ne puis trop hono-*
„ *rer, & tant que ſapience ſera honorée*
„ *en ce Royaume, il continuera à proſ-*
„ *perité ; mais quand debouttée ſera, il*
„ *decherra*.. Chriſtine de Piſan. *Voyez* encore le témoignage de M. Villaret, dans ſa continuation de l'hiſtoire de France par M. l'Abbé Velly. tom. 1, pag. 1 & ſuiv. tom. 2, pag. 94 & ſuiv. Tous ces Hiſtoriens ſont bien moins ſuſpects dans leurs louanges, que l'Auteur de notre Songe, qui les portoit au Roi lui-même.

Fin du ſecond Livre du Songe du Vergier.

EXTRAITS

EXTRAITS DU THESAURUS ANECDOTORUM,

Par les PP. MARTENE & DURAND.

REQUESTÆ FACTÆ REGI FRANCIÆ per Univerſitatem ſuper facto unionis Eccleſiæ, traditæ Concilio Regis ultimâ die Auguſti anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo quinto. **

PRIMÒ quòd placeat Domino noſtro Regi per ſolemne Concilium celebriter adviſare qualiter remediari poterit contra impedimenta unionis Eccleſiæ, quæ principaliter ſunt duo.

EXTRAITS DU THESAURUS ANECDOTORUM.

Primum, collatio Beneficiorum & gratiarum, quia, prout videtur pluribus, quamdiu remanebunt Domino Papæ plenaria facultas conferendi Beneficia, & dandi expectationes gratiarum, tamdiu erunt ſibi multi adhærentes; nec hoc eſt recedere ab obedientia ſibi debita, ſed magis redire ad jus commune. Ann. 1395. 1397.

Ex Mſſ. Gemmeticenſi Ann. 1395.

Secundum eſt de pecuniis quas levant & recipiunt Collectores, & alii, & eaſdem ſibi mittunt, mediantibus quibus Papa dicatur, ex quo movetur ad detinendum in diviſione Papatum, & per hoc poteſt ſibi acquirere adhærentes & unioni Eccleſiæ reſiſtentes per dona ſeu munera pecuniarum, jocalium, &c. Etiam mediantibus talibus pecuniis poſſet ſuſtinere & fovere ſtipendiarios & homines

** Ce ſont ici deux Pieces extraites du *Theſaurus anecdotorum* des PP. Martene & Durand, pour être jointes, ſuivant l'état de M. Prevot, à celles que M. Dupuy a rapporté dans le chap. 20 de ſon Recueil. Celles-ci, comme il eſt aiſé de le vérifier par notre rapport général, ſont antérieures à la plus ancienne des autres, d'une & de deux années.

armorum ad reſiſtendum laborantibus ad unionem Eccleſiæ. Item, per ſubſtractionem hujuſmodi pecuniarum & deportationem extra Regnum depauperantur Viri Eccleſiaſtici ejuſdem Regni, qui, ſi non apponatur remedium, difficilè poterunt contribuere ad proſecutionem unionis præfatæ.

Extraits du Thesaurus Anecdotorum.

Ann. 1395. 1397.

Secunda Requeſta, quòd mittat celeriter ſolemnes nuncios ad Reges & Principes nedum iſtius obedientiæ, ſed & alterius ad inducendum ad viam ceſſionis, & modum conformem procedenti cum Rege.

Ex Mſſ. Gemmeticenſi.

Ann. 1395.

Tertia Requeſta, quòd congreget Principes, Prælatos majores Eccleſiarum, viros litteratos, famoſos, devotos, homines religioſos Regni ſui, ad aviſandum modum ulteriùs procedendi in facto præfatæ unionis, in quo quidem Concilio Univerſitas habebit aliqua magna & ardua ſtatum hujuſmodi negotii tangentia proponere ſecundùm beneplacitum Domini Regis.

Quarta, quòd nullis detrahentibus viæ ceſſionis præbeat aures, & inhibeat ſub omni pœna ſubditis ſuis quod nullus audeat illi viæ directè vel indirectè contrariari, publicè vel occultè.

Quinta, quòd ſuſtineat & foveat omnes hanc materiam proſequentes, & eos protegat & deffendat in illis quæ occaſione hujus facti habebunt agere vel pati : & ſpecialiter nuncios qui fuerunt in curia, qui ſingulariter petunt & humiliter poni in ſalva gardia Regis.

Sexta, quòd ſcribat ad Curiam Romanam, ut magiſter Joannes Haconis, Ordinis Jacobitarum, detineatur in carceribus donec errores ſuas correxerit, & injuriam Regi, Ducibus & Univerſitati illatam reparaverit.

LETTRE

DE CHARLES VI, ROI DE FRANCE, par laquelle il commande au Sénéchal de Rouergue d'empêcher en ſa Sénéchauſſée de dogmatiſer & donner des Ecritures contraires à la voie de ceſſion qu'il avoit choiſie pour ôter le Schiſme de l'Egliſe.

Ex Archivio Villæfranchæ in Diœceſi Rutenenſi. Ann 1397.

" CHARLES, par la Grace de Dieu, Roy de France : au „ Sénéchal de Rouergue ou à ſon Lieutenant, SALUT. Nous avons „ entendu que jaçoit que pour mettre paix & union en Nôtre „ Mere ſainte Egliſe, ceder & ôter le tres-doulureux ſchiſme „ qui ſi longuement a duré en icelle ; & pour tres-grand & meure

„ deliberation de Conſeil que Nous avons eu avec Nos Tres-chers
„ & Tres-Amez Oncles & Freres les Ducs de Berry, de Bourgogne,
„ d'Orleans & de Bourbon, & pluſieurs autres de Notre Sang
„ & Lignage, & de Notre grand Conſeil, & auſſi avec les
„ Prelats & pluſieurs autres Grands, Notables & ſuffiſans Clercs
„ de Notre Royaume; leſquels pour cette cauſe avons fait venir
„ & aſſembler en notre ville de Paris, nous ayons éleu la voye de
„ ceſſion des deux Parties comme la meilleure, plus convenable &
„ propice de toutes autres voyes, & la plus appaiſant les cœurs &
„ conſciences de tous vrays & bons Chrétiens, & que à ce ſe accordent
„ avec nous tous les Cardinaux du S. College de Cour de Rome eſtant
„ en Avignon, un ou deux exceptez, Noſtre Très-Cher & Très-Amé
„ Fils le Roy d'Angleterre, Noſtre Très-Cher & Très-Amé Frere
„ le Roy de Caſtille, Noſtre Très-Cher & Très-Amé Couſin
„ le Roy de Navarre, & pluſieurs autres Roys, Princes & Peu-
„ ples Chrétiens. Neanmoins autres ſe ſont efforcez & efforcent de
„ jour en jour de preſcher, dogmatiſer, faire Epiſtres, & autres
„ Ecritures contraires à la voye de ceſſion, ainſi par Nous, comme
„ dit eſt, adviſée & elevée, & pour empêcher icelle, & la maniere
„ & moyens de proceder en icelle: leſquelles choſes pourroient
„ eſtre contre grand retardement & empeſchement deſdites paix
„ & union de Noſtre Mere ſainte Egliſe, à longuement ou à perpe-
„ tuation dudit Schiſme, & auſſi cauſe & occaſion d'engendrer
„ une diviſion ou Schiſme nouvelle, que Dieu ne veuille, entre
„ nos Subjets dedans noſtredit Royaume, ſi par nous n'eſtoit ſur
„ ce pourvu de remede convenable. Pourquoi Nous, qui de tout
„ noſtre cuer deſirons l'abregement de ladite cedation dudit Schiſme,
„ & paix & union eſtre miſe en noſtredite Mere ſainte Egliſe,
„ Vous Mandons, & Commandons, & Enjoignons expreſſement,
„ que incontinent ces Lettres vuës, ez Citez, Villes & Lieux notables
„ de voſtre Senechauſſée, & ailleurs où beſoin ſera, & vous verrez
„ eſtre expedient, vous ferez publier, crier, & deffendre, de par
„ Nous ſolemnellement, & ſur grandes & groſſes peines à appli-
„ quer à Nous, que nulle perſonne, de quelque eſtat ou condi-
„ tion qu'elle ſoit, ne ſoit ſi auſée ni ſi hardie, occultement ne en
„ appert, directement, ne indirectement, de fait ne de dit, de
„ prêcher, dogmatizer, faire, ne écrire Epiſtres, ne autres quel-
„ conques écritures, ou choſes qui puiſſent donner, faire, ou
„ porter aucun préjudice ou empêchement à ladite voye de ceſſion,
„ ne à la maniere, moyens de proceder ou pratiquer icelle: & ſe
„ aucun ou aucuns eſt ou ſont trouvé ou trouvez, faiſant ou faiſans
„ le contraire, puniſſiez-les par telle maniere, que autres y pren-
„ nent exemple, & Nous envoyez ſeablement en clauſes ſous voſtre

EXTRAITS DE THESAURUS ANECDOTORUM. Ann. 1395. 1397. Ex Archivio Villæfranchæ In Diœceſi Rutenenſi. Ann. 1397.

Extraits du Thesaurus Anecdotorum.

Ex Archivio Villefranchæ in Diœceſi Rutenenſi.

„ Scel toutes manieres d'écriptures que vous pourrez trouver eſtre
„ faites au contraire de ladite voye de ceſſion, & ſa pratique.
„ Mandons & Commandons à tous nos Juſticiers, Officiers &
„ ſujets, que à vous & à vos commis & deputez és choſes des
„ ſuſdites circonſtances & dépendances d'icelles obéiſſent & enten-
„ dent diligemment. Donné à Paris, le douzieme jour de
„ Septembre, l'an de grace mil trois cent quatre-vingt dix-ſept,
„ & de notre Regne le dix-ſeptieme.

Ann. 1397. *Par le Roy en ſon Conſeil, où Meſſieurs les Ducs* de Berry, de Bourgogne, d'Orleans & de Bourbon, *Meſſieurs P. de Navarre, le Seigneur de Lebret, Vous, & pluſieurs autres eſtoient.*

EXTRAIT DU RECUEIL
DE JACQUES PETIT,
OU
DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.

CONSTITUTIONES KAROLI VI,

*EX JUSSU KAROLI VII PUBLICATÆ adversùs quoſdam Clericos, qui litteris Apoſtolicis abutentes, jura Eccleſiæ Gallicanæ violabant.***

Ex Authentico Viri Cl. Antonii Vion Domini d'Herouval.

Extrait de Theodoret Ann. 1418.

CHARLES, fils du Roy de France, Dauphin de Viennois, Duc de Berry, de Touraine, Comte de Poictou, & Lieutenant general de Monſeigneur par tout ſon Royaume, au Bailli & Gouverneur de Touraine, & des reſſors, & exemptions d'Anjou, du Maine, & de Poictou, ou à ſon Lieutenant, Salut. Comme nous avons eſté informés que pluſieurs gens d'Egliſe ſont venus en noſtredit pays de Touraine garnis de Lettres Apoſtoliques, ou Bulles, leſquelles ils font intimer aux Ordinaires & Chapitres de noſtredit pays, & s'efforcent d'en uſer & jouyr contre l'ordonnance, & conſtitution nagueres faite à Paris par mondit *Seig.* par grant & meure deliberation de pluſieurs des Prelas de ceſt Royaume, gens d'Egliſe de Clergé, nobles du grant Conſeil de mondit *Seig.* de ſon Parlement, & de pluſieurs autres, pour le bien & utilité dudit Royaume, & conſervation des libertés de l'Egliſe d'icelluy; leſquelles choſes ſont en contempt deſdites conſtitutions, & ordonnances de mondit Seigneur, & prejudice des libertez: & s'en pourroient enſuyr plu-

** L'Ordonnance dont parle cet Acte, eſt celle du Roi Charles VI, en date du mois de Mars 1418, citée & employée en preuve de l'art 14 des Libertés: elle eſt dans le Recueil de Dupuy, au Chap. 22, n° 16.

Extrait de Theodoret. Ann. 1418.

ſieurs maux, inconveniens, & dommages à mondit *Seig.* à & ſa Seigneurie, ſe pourveu n'y eſtoit. *Pourquoy nous*, ces choſes conſiderées, deſirans leſdites ordonnances & conſtitutions demourer en leur force & vigueur, vous mandons & expreſſement enjoignons, que incontinant & ſans nul delay ces lettres veuës vous faſſiez publier ſolempnement, & à ſon de trompe par tous les lieux de noſtredit pays accouſtumé à faire trois publications notables des lettres de mondit Seigneur ſur leſdites ordonnances & conſtitutions, deſquelles la teneur enſuit, ſi comme l'en dit: *Karolus, Dei gratia, Francorum Rex, ad perpetuam rei memoriam. Inter regii laudabiles operas culminis*, & cetera, *prout leguntur in libro ita inſcripto:* Preuves des libertés de l'Egliſe Gallicane, *uſque ad hæc verba:* gardez & faites garder de point en point le contenu eſdites lettres, ſans aucunement ſouffrir eſtre fait ne venir au contraire: & ſe aucuns ſe vouloient efforcer par vertu d'actempter contre leſdites ordonnances, conſtitutions & deffenſes, iceulx avecques leurſdites bulles & proces faites prendre & arreſter comme contempteurs & tranſgreſſeurs deſdites conſtitutions, ordonnances & deffenſes pour en faire ainſi qu'il appartendra de raiſon; & en ce faites ou faites faire telle diligence que par voſtre deffault inconvenient ne ſe enſuive; ains en doyez eſtre recommandez de bonne diligence. Mandons & commandons à tous les Juſticiers, Officiers, & ſubgiés de mondit Seigneur, & de Nous, que à vous, & à vos commis & depputez, en faiſant les choſes deſſuſdites, obeïſſent & entendent diligemment, & vous preſtent conſeil, confort, aide & priſons, ſe requis en ſont. Donné l'an de grace M. CCCC. & XVIII. &c.

ACTE D'APPEL
AU FUTUR CONCILE
ET AU ROI,

Interjetté par CHARLES DE BOURBON, *Adminiſtrateur de l'Egliſe de Lyon, de la Sentence du Cardinal de Sainte Croix, & de tout ce qui s'en étoit enſuivi.* **

ACTE D'APPEL PAR CHRLES DE BOURBON ADMINISTRATEUR DE L'EGLISE DE LYON. Ann. 1458.

IN Nomine Domini, Amen. Noverint univerſi hoc preſens publicum inſtrumentum inſpecturi, quod anno ejuſdem Domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octavo, Indictione ſexta, menſis vero Julii die decimâ tertiâ, Pontificatûs ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini noſtri, Domini Caliſti Papæ tertii, anno quarto, coram venerabili in Chriſto Patre & Domino, Domino Johanne humili Abbate Monaſterii ſancti Lenomari Bleſenſis, Ordinis ſancti Benedicti, Carnotenſis Diœceſis, in mei Notarii publici teſtiumque infra ſcriptorum ad hoc vocatorum ſpecialiter & rogatorum præſentiâ perſonaliter conſtitutus Reverendiſſimus in Chriſto Pater ac Dominus, Dominus Carolus de Borbonio, ſanctæ Sedis Apoſtolicæ Protonotarius, Eccleſiæ & Sedis Primatialis Lugdunenſis Commendatarius, provocavit & appellavit, fecit, dixit & proteſtatus fuit modo & formâ contentis in quatuor papiri foliis ab eo mihi Notario publico infra ſcripto porrectis & tradiris ſub hac forma. COMMENDATUR Divinis Legibus pariter & humanis obedientia debita majoribus, qui ſuas validas juſſiones moderamine decernunt æquitatis, & inferiorum jura conſervant & onera piâ compaſſione ſupportant, ſic enim ſancta Apoſtolica Sedes & Præſidens ejuſdem ſupremus in Eccleſia militante Miniſter Romanus Pontifex fidelium ſubditorum neceſſitudines attendere ſolet ut provideat egentibus, & non oppri-

** Cet Acte d'appel ſert de preuve aux Art. 44 & 78 des Libertés, &, par ſon ancienneté, l'on juge que ce n'eſt pas une choſe ſi nouvelle que de recourir à un autre Tribunal que celui du Pape.

ACTE D'APPEL PAR CHARLES DE BOURBON ADMINIST. DE L'ÉGLISE DE LYON. Ann. 1458.

mar quos ſacrarum inſtitutionum probatiſſimæ Sanctiones pro Reipublicæ ſalute in pace ſerena conquieſcere decreverunt. Etenim Eccleſiæ ſanctæ in arduis ab olim ita perſeveravit auctoritas, ut communi univerſorum conſilio quæ publica ſuaderet utilitas, aut neceſſitas edoceret, provida patrum deliberatio diceret concluſivè: Exinde ſacrorum Generalium Provincialiumque Conciliorum frequentata eſt ſacra conventio, & multâ maturitate in Concilio Conſtantienſi generalium curſu decennii & triennii Provincialium celebranda ex tunc decreta in futurum Sic enim parum proviſione maturâ fidelium calamitatibus & Eccleſiaſticorum Virorum litterarumque publica exercitia foventium libertatibus, omni gravamine ſecluſo, proviſum erat conſtanter. Verùm, prætermiſſâ convocatione Conciliorum Generalium, multa adversùs fideles flagella exorta ſunt, & ipſæ tam Eccleſiæ Gallicanæ Sediumque Primacialium, quàm ſtudiorum generalium libertates Reſque publica hujus Regni multipliciter ſunt oppreſſæ. Verùm ut ipſius Eccleſiæ Gallicanæ, & Univerſitatum ſtudiorumque Regni notiſſimas libertates, jura & privilegia Sacroſancta, multas ſubire læſiones palam ſit, & majores futuris pati temporibus veriſimiliter creditur, niſi Decreto congregandi Concilii gravaminibus inſerius ſcribendis occuratur. Quamvis enim Sedis Apoſtolicæ, quam virtus altiſſimi præeminenti prætulit poteſtate, perſpicua providere debeat autoritas, ut ſua cuique Eccleſiæ jura præſerventur illæſa, & iis quæ per Præſidentes in ſupremæ dignitatis ſolio digeſtæ rerexta ſuere, ne alicujus pretextu calumniæ jurgiorum ſive novitatum ſubſtituantur anfractibus conſolidationis atque ruitionis munimen efficacirer teneatur, quod attendens ſiquidem felicis recordationis Urbanus Papa ſecundus Generali tunc apud Claromontem Arverniæ convocato Concilio præſidens, & Primatum Lugdunenſis Eccleſiæ ſuper Lugdunenſem, Rothomagenſem, Turonenſem & Senonenſem Provincias bonæ memoriæ Hugone ejuſque prædeceſſoribus Lugdunenſibus Archiepiſcopis proſequentibus, querela diurius agitata, definitionibus quoque Concilii ejuſdem ſuccedente ſententiâ, præfatus Urbanus hujuſmodi Primatum ſuper Provincias ipſas Hugoni prædicto, ſuiſque ſucceſſoribus pro tempore exiſtentibus Lugdunenſibus Archiepiſcopis, Auctoritate Apoſtolicâ confirmavit, ut ipſæ videlicet quatuor Provinciæ prædictæ condignam obedientiam ſolverent, & ſicuti Romani Pontifices ſuis præfixerant ſcriptis honorem devotè ac humiliter exhiberent, & ſubſequenter felicis memoriæ Paſcalis II & Caliſtus II, Celeſtinus II, nec non Adrianus IV & Alexander III, ſimiliter Romani Pontifices, piæ memoriæ Gregorii VII & aliorum Romanorum Pontificum ad exemplar Primatum ipſum eidem Lugdunenſi Eccleſiæ ſuper Provincias

Provincias confirmârunt ante dictas prout in diverſis eorum deſuper conſectis litteris plenius continetur ; quarum virtute Sententiarum & Confirmationum Apoſtolicarum prædictarum, in Generalibus Conciliis confirmatarum, Primatum ſuper quatuor Provincias prænominatas Archiepiſcopi Lugdunenſes hactenus poſſederunt inconcuſſe, tam in Judicio contradictorio quàm extra, & contra rebelles per Arreſtum Curiæ Parlamenti, dictamque poſſeſſionem inveteratâ & approbatâ conſuetudine notoriâ in Galliis tali & tanto tempore uſi & gaviſi eandem continuârunt quod de ipſius initio hominum memoria nulla exiſtat, iis ſiquidem, ut creditur, nullatenus teſolutis, ſanctiſſimus Dominus noſter Papa modernus Papa Caliſtus III, non ut præſumitur à ſe, ſed potius inductu & per importunitatem petentium ſeductus, à Reverendiſſimo in Chriſto Patre Domino Guillielmo d'Eſtoutevilla Archiepiſcopo Rothomagenſi & quodam aſſerto procuratore Sedis Apoſtolicæ quamdam ſententiam, ſi tanto nomine dici mereatur, ſi pro non de facto, ut aſſeritur, in Curia Romana nuperrime & à paucis diebus citra revolutis protulit, per quam niſus eſt à dicta Primatia Lugdunenſi eximere & exemptam declarare Provinciam Rothomagenſem ; & quia dato uno inconvenienti multa ſequuntur, & ex uno etrore alius ſæpe naſcitur, præfati Cardinalis & Sedis Apoſtolicæ Procurator, ſe jactaverunt quòd ſimilem Sententiam per præfatum Sanctiſſimum Dominum noſtrum contra dictam Eccleſiam Lugdunenſem ad exemptionem Provinciarum Turonenſis & Senonenſis pronunciari procurabunt, quorum inſtigationibus deliniti Archiepiſcopi Turonenſis & Senonenſis ad prædictam Sententiam conſequendam ſuos Procuratores vel Nuntios ſpeciales aut generales ad Curiam Romanam, ut fertur, tranſmiſerunt, quæ tamen Sententiæ ſive jam latæ ſive ferendæ exiſtant, cedunt, & ſi tolerarentur, cederent ad enervationem privilegiorum & libertatum Eccleſiæ Gallicanæ potiſſimæ Sedis Primatialis prælibatæ Eccleſiæ Lugdunenſis juriumque & privilegiorum Univerſitatum & Reipublicæ Regni & Delfinatus, nec-non peremptionem & revocationem decretorum ſacri Baſilienſis Concilii & Pragmaticæ Sanctionis contràque auctoritatem ſacrorum retrolapſotum Conciliorum & decreta ſanctorum Patrum, grave etiam præjudicium auctoritatis & præeminentiæ Sedis Primatialis & mei Catoli de Borbonio ſanctæ Sedis Apoſtolicæ Protonotarii, ipſius Eccleſiæ & Sedis Primatialis Lugdunenſis ante dictæ Commendatarii. Tales enim Sententiæ ſic, ut præmittitur, latæ vel ferendæ lædunt, & ſi diſſimularentur gravitet offendetent,imo ſtatum Hieratchium Eccleſiæ confuſionem ponendo pro ordine confundere viderentur. Tum primò, quia dicta Primatialis Sedes auctoritate Conciliorum Generalium inſtituta fuit &

ACTE D'APPEL PAR CHARLES DE BOURBON ADMINIST. DE L'EGLISE DE LYON. Ann. 1385.

ACTE D'APPEL PAR CHARLES DE BOURBON ADMINIST. DE L'EGLISE DE LYON. ANN. 1385.

plurimorum Sanctorum Patrum in eiſdem Conciliis roborata & confirmata, ergo non niſi eâdem auctoritate potuit neque poteſt diſſolvi, regulâ juris hoc probante, nihil eſt tam naturale quàm aliquid diſſolvi eodem ligamine quo ligatum eſt. Tum ſecundò, quoniam adversùs prærogativas, auctoritates, præeminentias atque libertates Eccleſiæ Gallicanæ, Univerſitatum & virorum litteratorum & graduatorum cæterorumque cujuſcumque ſtatus, qui juxta tenorem decretorum Concilii Baſilienſis & Pragmaticæ Sanctionis tam in cauſis quàm promotionibus beneficiorum prout ob injuſtitias vel indebitas recuſationes Archiepiſcoporum Rothomagenſis, Turonenſis & Senonenſis ad dictam Sedem Primarialem recurſum habere militant & procedunt. Ergo non niſi Eccleſiæ Gallicanæ convocatione & Rege in eadem congregatione præſidente libertatibus ipſis obviantibus per Generale Concilium approbatis, & per Pragmaticas Sanctiones Franciæ à tempore etiam Beati Ludovici per Catholicos Reges roboratis & hactenus ſervatis, non valuerunt neque debuerunt rales Sententiæ ferri. Tum tertiò, quoniam ſi hujuſmodi periculoſa noviras abolendi dictam Auctoritatem Primatialem contra Eccleſiæ Gallicanæ, Cleri & ſtudiorum jura & libertates emergens permittatur, ipſarum peribit libertatum auctoritas & pro confirmationibus habendis Digniratum Eccleſiaſticarum, collationibuſque & aliis proviſionibus graduatorum & aliorum Virorum Eccleſiaſticorum obtinendis atque appellationibus ex Provinciis Rorhomagenſi, Turonenſi & Senonenſi proſequentibus, neceſſum erit, omiſſâ dictâ Sede Primatiali, immediate recurſum habere ad Curiam Romanam non abſque gravibus oneribus & inſuportabilibus expenſis contra inrentionem Decretorum Concilii Baſilienſis & Pragmaticæ Sanctionis. Tum quartò, quoniam ſine Patrum generali congregatione non auditis neque vocatis quorum intererat in leſionem libertatum, jurium & privilegiorum ſupra ſcriptorum non licuit tales proferre vel comminari Sententias. Tum quintò, quia nulla præceſſit juridica citatio contra me Capitulumque dictæ Eccleſiæ, Adminiſtratores vel Officiarios meos & dictæ Primatiæ, ſaltem quæ ad mei noritiam devenerint. Tum ſextò, quia ratione cujuſdam calumnioſæ turbarionis quam niſi ſuerant dicti Rothomagenſis & Turonenſis Archiepiſcopi à duobus annis citra in prejudicium dictæ Primatiæ artentare pender proceſſus per caſum novitatis indeciſus coram Gentibus tenentibus Requeſtas in ſuo Audirorio Palatii Regalis Pariſius, unde per privilegia Regni & ordinationes Eccleſiæ Gallicanæ & Curiæ prælibatæ Parlamenti pendente proceſſu per caſum novitatis ſuper poſſeſſorio, non poſſunt neque debent partes litigantes ad aliud Auditorium evocari aut aliter inquietari

quoviſmodo. Tum ſeptimò, quia felicis recordationis Eugenius Papa IV, dictam Eccleſiam Lugdunenſem tanquam Primatialem prætactam mihi commendavit, adminiſtrationemque quoad me differri voluit uſque ad viceſimum quintum annum meæ ætatis, & cùm dicta commenda adhuc duret, interim ſaltem in tam arduo negotio debuit expectari tempus inſtans meæ adminiſtrationis, quo in tempore futurus eram & non citius legitimus defenſor ante dictæ Primatialis Eccleſiæ. Propter præmiſſas igitur cauſas, rationes & media alia loco & tempore latius declaranda, Ego Carolus de Borbonio prænominatus quàmprimùm ad mei notitiam dicta ſententia, ut aſſeritur, lata cæteræque comminatæ latæ ſeu ferendæ ſententiæ pervenerunt, ſentiens me & Eccleſiam Primatialem Lugdunenſem & meos adhærentes mihique adhæſuros gravatos & oppreſſos multipliciter ac formidans in futurum amplius ex dictis ſententiis vel ipſarum occaſione, me, dictam Sedem Primatialem & prædictos adhærentes vel adhæſuros gravari & opprimi, & ne prædicta Eccleſia Primatialis Lugdunenſis, ego Commendatarius ante dictus, Adminiſtratores & Officiarii mei & dictæ Sedis Primatialis cæterique adhærentes vel adhæſuri præfatis ſententiis aſtringamur ſeu decretis, mandatis, auctoritate, citationibus, proceſſibus, monitionibus, ſententiis & cenſuris præfati ſanctiſſimi Domini noſtri Summi Pontificis Caliſti tertii vel ſuorum Succeſſorum ſeu Legatorum ejus de latere vel quorumlibet aliorum Legatorum vel Judicum Apoſtolicorum, ſubdelegatorum vel aliorum executorum quorumcumque, neque Collegii Reverendiſſimorum Dominorum Cardinalium quomodolibet teneamur, ligemur, involvamur; injuſtè ſed potius liberemur, juſtè eximamur omnino, ac in eiſdem minimè comprehendamur, ab ipſo Domino noſtro Papa & quolibet alio ſuo Succeſſore ſuiſque vel Sedis Apoſtolicæ quibuſvis Legatis, Collegio Dominorum Cardinalium tam communiter quàm diviſim, deputatiſque vel deputandis dictarum ſententiarum executoribus vel ſubexecutoribus, univerſis & ſingulis ſuis citationibus, monitionibus, proceſſibus, ſententiis & cenſuris cum ſuis executionibus & executoribus præſentibus & futuris admonitionibus & decretis eorum quolibet contra eos & eorum unumquemque ad ſanctum futurum Concilium Generale proximè celebrandum, ad Dominum noſtrum Regem in ſuæ Gallicanæ Eccleſiæ congregatione ſolemni & generali præſidentem aut ſuum locum tenentibus ad conſervatores privilegiorum Univerſitatum prædictarum potiſſime Pariſienſis & Aurelianenſis ſuoſque viceſgerentes ſeu ad illum vel illos ad quem vel ad quos de jure, uſu & obſervantia melius recurrere valeo; In his ſcriptis provoco &

ACTE D'APPEL PAR CHARLES DE BOURBON ADMINIST. DE L'ÉGLISE DE LYON.

Ann. 1385.

appello, ab omnibuſque à quibus de jure vel conſuetudine melius poſſum & debeo, Apoſtolos peto ſignanter & expreſſè, à vobis venerabili in Chriſto Patre & Domino, Domino Joanne humili Abbate Monaſterii ſancti Lonomari Bleſenſis, Ordinis ſancti Benedicti, Carnotenſis Diœceſis, coram quo, tanquam coram authentica perſona hanc meam appellationem emitto, dictos Apoſtolos peto mihi dari inſtanter cum proteſtatione etiam addendi, minuendi, declarandi, interpretandi, intimandi, proſequendi, &. de attentatiſque & attentandis injuriis, damnis intereſſe, & expenſis proſequendi contra quoſcumque præcipue contra Archiepiſcopos Rothomagenſem, Turonenſem & Senonenſem prædictos procuratoremque ſeu procuratores dictæ Sedis Apoſtolicæ, ſuis etiam privatis nominibus ſubmittendo dictam Primatialem Eccleſiam Lugdunenſem, me & Adminiſtratores, & Officiarios ipſius Sedis & meos mihique adhærentes & adhæſuros, dictaſque Univerſitates cum ſuis ſuppoſitis Procuratoribus & familiaribus, beneficiis atque bonis ſalvegardiæ protectioni, tuitioni ſacri ejuſdem Concilii Generalis, Domini noſtri Regis ſuæ Eccleſiæ Gallicanæ, dictorum Dominorum conſervatorum cæterorumque ad quos recurſus melior poterit haberi, offerens de premiſſis quæ opus erit informare condecenter & probare, implorans humiliter juſtitiæ validum officium. Tandem proteſtans, quoniam ad præfatam Curiam Romanam predictorumque Archiepiſcoporum Rothomagenſis, Turonenſis & Senonenſis illorumque qui pro procuratoribus Sedis Apoſtolicæ, & dictorum Archiepiſcoporum in dicta Curia Romana quæ conſideratâ præſenti materiâ quàm plurimum ſuſpecta cenſetur, aut alibi ſe gerunt perſonas ſuppoſitas, aut domicilia longinqua & ignota, conſiderato præterea periculo peſtis generalis quæ in Galliis, Italia, aliiſque adjacentibus Provinciis, proh dolor! ingruere dignoſcitur, non mihi patet facilis aut tutus acceſſus, quod hujuſmodi appellationis in hujus inſignis villæ Bleſenſis ad quam pro nunc temporis cauſante dictâ peſte profuſi, Urbis quoque Aurelianenſis, in Scholis & locis publicis & inſignibus publicatio & lectura ſeu affictio in valvis facienda Eccleſiarum Primatialis Lugdunenſis & Beatæ Mariæ boni Nuntii Aurelianenſis, in qua generales congregationes dictæ almæ Matris meæ Univerſitatis Aurelianenſis celebrantur, perinde valeat & operetur ac ſi loca, perſonas & domicilia prefatorum attingeret cum effectu quàm cæteris, etiam ſubmiſſionibus ac proteſtationibus debitis in talibus conſuetis. Petens inſtanter unum vel plura à te Notario publico ſubſcripto aſtante in teſtimonium præmiſſorum in teſtes, confici inſtrumentum vel inſtrumenta. QUAQUIDEM appellatione ſic factâ,

idem Reverendiſſimus Pater petiit à me Notario publico infra ſcripto ſibi fieri & confici publicum inſtrumentum ſeu publica inſtrumenta unum vel plura tot quot fuerunt ſibi neceſſaria de præmiſſis. Acta fuerunt hæc in Caſtro villæ Bleſenſis dictæ Carnotenſis Diœceſis, ſub anno, indictione, menſe, die & Pontificatu prædictis, præſentibus eodem venerabili Patre Domino Abbate ſancti Lonomari Bleſenſis, necnon venerabilibus & diſcretis viris Fratribus Lonomario Triquoys infirmario & Petro Laurenceau, Religioſis dicti Monaſterii ſancti Lonomari, Domino Joanne Prunelle Canonico Eccleſiæ Collegiatæ Beati Liphardi de Magduno Aurelianenſis Diœceſis, Magiſtris Ludovico Cadier in utroque, Petro Andreæ in decretis Licentiatis, Domino Joanne Razier Præsbytero in decretis, & Joanne Bertheti in legibus Bacallariis cum pluribus aliis teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Et incontinenti prænominatus Reverendiſſimus in Chriſto Pater, petiit ab eodem venerabili Patre Domino Abbate ſancti Lonomari inſtanter, inſtantius & inſtantiſſime, Apoſtolos ſibi dari. Cui Reverendiſſimo Patri præfatus Dominus Abbas ſancti Lonomari reſpondit, quòd ob reverentiam ſacri Concilii, & Domini noſtri Regis quoties in ſua Eccleſia Gallicana præſidere contigerit, ad quos appellatio hæc convolabat, & pro conſideratione arduitatis materiæ incertæ appellationem hujuſmodi deferebat reverenter, prout detulit dans liberaliter Reverendiſſimo Illuſtrique & Regialis Proſapiæ generoſo Domino Carolo de Borbonio Protonotario ante dicto pro reſponſione ſua ad petitionem Apoſtolorum prætactæ appellationis Apoſtolos Reverentiales, de quibus ſic agitatis præfatus Reverendiſſimus Pater petiit pariter atque requiſivit à me Notario publico infra ſcripto ſibi fieri publicum inſtrumentum, ſeu publica inſtrumenta, unum vel plura, præſentibus ad hæc teſtibus ſuperius nominatis. Subsequenter verò atque incontinenti ante dictus Reverendiſſimus Pater hujuſmodi appellationem in valvis Eccleſiæ Collegiatæ ſancti Salvatoris dicti Caſtri Bleſenſis apponi, ſeu affigi fecit de iis inſtrumentum, ſeu etiam inſtrumenta ſibi fieri petendo & confici, præſentibus ad hæc Magiſtro Ludovico Cadier, Domino Joanne Razier, & Joanne Bertheti prænominatis ac Guillelmo Foreſt Clerico, Teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Adveniente autem die lunæ immediatè ſequenti, quæ eſt decimaſeptima dicti menſis Julii, hujuſmodi appellatio publicè appoſita ſeu affixa fuit tam in valvis Scholarum Franciæ quàm Eccleſiæ Beatæ Mariæ boni Nuntii Aurelianenſis, præſentibus ad hæc venerabilibus & diſcretis viris Magiſtro Joanne Germe in legibus Licentiato utriuſque fori Aurelianenſis Conſiliario, & Domino

Acte d'Appel par Charles de Bourbon, Adminiſt. de l'Egliſe de Lyon. Ann. 1485.

Nicolao Thomaſſin Præsbytero in decretis Bacallario Aurelianis ſtudentibus teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis.

ACTE D'APPEL PAR CHARLES DE BOURBON ADMINIST. DE L'ÉGLISE DE LYON.

Ann. 1385.

BERNARDI.

ET ego Petrus Bernardi, Clericus Carnotenſis Diœceſis, Bacallarius in Regibus publicus, Apoſtolicâ & Imperiali auctoritatibus Curiæque Epiſcopalis & conſervatoriæ privilegiorum almæ Univerſitatis, dictæque Univerſitatis Notarius Juratus ac in ipſa conſervatoria, poſitionum & Teſtium examinator, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic ut ſubſcripta ſunt dicerentur, agerentur & fierent unà cum prænominatis teſtibus vocatus præſens interſui, eaque ſic fieri vidi & audivi. Ideo huic præſenti publico inſtrumento, manu alterius fideliter ſcripto, ſignum meum publicum hîc me propriâ manu ſubſcribendo appoſui conſuetum, in fidem ac teſtimonium præmiſſorum requiſitus & rogatus.

REMONSTRANCES

FAICTES

AU ROY LOUIS XIe. DE CE NOM,

PAR SA COUR DE PARLEMENT,

SUR LES

LIBERTEZ DE L'EGLISE GALLICANE,

EN L'AN M CCCCLXI.

S. BASILIUS Epistola LXX.

Ἓν ἤδη ἔγκλημα τὸ σφόδρα τὰς πατρικὰς παραδόσεις ἐκζητεῖσθαι.

Unum jam crimen eſt quod vehementer punitur, ſi paternas quis traditiones diligenter obſervet.

REMONTRANCES AU ROI LOUIS XI. **

Remontrances Ann. 1461.

I

Le Parlement repond à Louis XI. qui l'avoit conſulté ſur la caſſation de la Pragmatique Sanction.

1. EN obeiſſant, comme raiſon eſt, au bon plaiſir du Roy noſtre Sire, qui voulant toujours és grandes affaires du Royaume proceder en grande & meure deliberation, a mandé puis nagueres à ſa Cour de Parlement, l'advertir des plaintes & doleances que raiſonnablement on pourroit faire de la caſſation que l'en dict avoir eſté des decrets, conſtitutions &

** Ces Remontrances ſont placées dans le Recueil des preuves, au ch. 22, n. 21. Elles ſont citées & employées aux preuves des art. 1, 7, 14, 45, 54, 67 & 68 des Libertés. Là, nous avons marqué ſous chacun deſdits articles, ceux de ces remontrances qui reviennent à leurs preuves ſuivant l'objet de la citation.

Au ſurplus, nous n'avons pas cru devoir nous arrêter à l'obſervation que fait M. Villaret en ſa continuation de l'Hiſtoire de France, par M. l'Abbé Velly, Tom. 16, pag. 433, Tom. 17, pag. 223 ſur la date de ces Remontrances qu'il place à l'année 1467, troiſieme année du Pontificat de Paul II, au lieu que du Tillet, M. Dupuy & tous nos Juriſconſultes, Auteurs, ou verſés dans cette partie, les placent à

ordonnances appellées la Pragmatique Sanction, & auſſi de l'adnullation de certaines ordonnances par lui faites, conformes auſdits decrets: Ladite Cour a cy recueilly leſdites plaintes & doleances avec les remedes convenables, le Roy toujours demourant en bonne obeiſſance telle que vrai Catholique, Roy Tres-Chreſtien, doit au ſainct Siege Apoſtolique. Pour leſquelles plaintes & doleances remonſtrer, & dudit remede advertir le Roy & ſon Conſeil, ainſi qu'il mande, icelle Cour a baillé charge à Maiſtres Jean Loſelier, & Jean Henry, Conſeillers dudit Seigneur, & Preſidens en la Chambre des Enqueſtes.

REMONTRANCES Ann. 1461.

II. Et premierement, pour entendre leſdits griefs & plaintes, & à ſuppoſer qu'au Royaume de France ſur tous les Royaumes Chreſtiens, la Foy Catholique depuis la ſuſception d'icelle, & meſmement dès le temps de Clovis premier Roy Chreſtien, a toujours flory & proſperé, ſans quelconque erreur & deviation: & a eſté le nom de Dieu exhauſſé, & ſon Egliſe entretenuë en ſa liberté, & le ſervice divin augmenté par la ſervente devotion & bonne protection & garde des Roys. Et tellement qu'iceus Roys Tres-Catholiques, qui ont toujours de plus en plus en icelle Foy Catholique perſeveré par ſervente devotion en l'honneur & reverence de Dieu, ont tres-liberalement & tres-largement donné de leurs biens, aumoſné & diſtribué pour la conſtruction & edification de tres-ſomptueux edifices d'Egliſes, dotations & fondations d'icelles: Et auſſi ont labouré à la protection & defenſe de la Foy Catholique, & ont par ce moyen acquis par excellence ce tres-glorieus & excellent nom de Roy Tres-Chreſtien, en quoy ils excellent ſur tous les autres Roys catholiques.

II La foi & la liberté de l'Egliſe conſervées en France par la devotion des nos Rois.

l'année 1461. M. Villaret s'eſt fondé ſur ce que dans ces Remontrances (art. 36.) *il eſt parlé de Pie II comme n'etant plus.* Mais cet Hiſtorien, d'ailleurs ſi exact, & toujours profond dans ſes critiques d'érudition, n'a pas fait attention que ces Remontrances ont été faites dans un tems, & redigées ou publiées dans un autre, ainſi que nous l'apprend M. Dupuy dans ſon Hiſtoire particuliere *des Pragmatiques & Concordats.* Le ſuffrage de ce dernier, exact autant que Villaret, & plus habile que lui en ces matieres, mérite ici la préférence; mais, pour ne pas la donner tout-à-fait à l'aveugle, obſervons que puiſqu'il eſt avoué qu'en l'année 1461 le Parlement refuſa d'enrégiſtrer les Lettres-Patentes du Roi Louis XI, portant abrogation de la Pragmatique, il eſt naturel de croire que cette Cour motiva dès-lors ſon refus; & qu'elle le fit par des Remontrances qui ne furent enſuite bien développées & connues, que lorſque le trop fameux Balue étant venu quelques années après ſolliciter le même enrégiſtrement, Jean de Saint-Romain, Procureur-Général, lui parla avec cette force que la vérité donne aux paroles d'un grand Magiſtrat.

III

III. *Item.* Eſt auſſi à conſiderer qu'il n'y a Royaume qui tant abonde en notables Abbayes & Egliſes, ne où elles ſoient de ſi ſomptueus edifices en ſi grand nombre, ne où il y ait ſi grande multitude de perſonnes Eccléſiaſtiques, où les Benefices ſoient ainſi grandement fondez & douez comme ils ſont en ce Royaume tres-chreſtien, le tout procedant de la liberalité des Roys & Princes d'iceluy Royaume, & devotion du tres-devot peuple à eus ſujet.

III. Pluſieurs Egliſes fondées par nos Rois.

IV. *Item.* Au Roy notre ſouverain Seigneur, qui eſt le principal fondateur, protecteur, gardien & défenſeur des libertez d'icelle Egliſe, quand elle ſeuffre en ſes libertez, appartient aſſembler & convoquer les Prelats & autres gens d'Egliſe, tant du Royaume que du Dauphiné, & icelle aſſemblée (appellée congregation de l'Egliſe Gallicane) faite, preſider: aus entrepriſes, leſquelles peuvent eſtre prejudiciables auſdites libertez, remedier, comme dict ſera cy-après. (Art. 1, 10 des Lib.)

IV. Le Roi convoque le Clergé du Royaume, pour reprimer les entrepriſes contre les libertez de l'Egliſe Gallicane.

V. *Item.* Qu'à icelles aſſemblées de l'authorité que deſſus, par grande deliberation de Meſſeigneurs du Sang, des gens d'Egliſe, & autres ſujets du Roy, des grands travaus, moleſtes, inquietations, & occupations que leur faiſoient ceus de Cour de Rome (parquoy le Royaume eſtoit tres-fort appauvry) ont eſté faites pluſieurs belles & notables ordonnances de grande authorité, qui ont eſté le temps paſſé gardées & obſervées le plus qu'on a peu.

V. Ordonnances faites pour conſerver les Libertés.

VI. *Item.* Et entre les autres, l'an mil deux cens ſoixante huit, par le Roy S. Loys fut faite une Ordonnance & Edict general, par lequel il voulut & ordonna qu'on pourveuſt par election aus Prelatures & dignitez electives, & par collations & preſentations des Collateurs & Patrons aus Benefices non electifs, & que toutes exactions & charges, importunitez de pecunes impoſées, ou à impoſer par Cour de Rome en ce Royaume, ceſſaſſent, ne fuſſent aucunement levées & exigées, comme ces choſes & autres plus à plein apparent par les Ordonnances du Roy S. Loys, qui fut de telle renommée que chacun ſait. **

VI. Pragmatique de Saint Louis pour la liberté des élections.

** On a voulu douter que S. Louis, fût l'auteur de la Pragmatique dont parle cet article. Quelques-uns ont dit, que ces Remontrances du Parlement de Paris au Roi Louis XI ſont le premier acte où il ſoit fait mention de cette Loi, trop importante, diſent-ils, pour n'avoir été ni citée ni combattue par les parties intéreſſées. On ajoute, que nos Rois n'ont pas accoutumé d'uſer de ces termes: *Ad perpetuam Rei memoriam*, comme on les voit dans cette Ordonnance.

Le Pere Thomaſſin ſemble admettre cette opinion, lui, qui en nous apprenant l'origine des droits que les Papes ont acquis ſur la diſpoſition des Bénéfices par la voie des Mandats, ne nous laiſſe pas ignorer que ces nouvelles pratiques employées du temps de S. Louis, trouverent par-tout de grandes réſiſtances dans leur premier effet. Et pour-

REMONTRANCES Ann. 1461. VII.

VII. *Item.* Que leſdites Ordonnances ont eſté long-temps obſervées & gardées : & pource que par laps de temps ceus de Cour de Rome s'eſforçoient de faire pluſieurs entrepriſes & uſurpations contre leſdites libertez de l'Egliſe Gallicane, le Roy Charles

Entrepriſes de la Cour de Rome contre les Libertés, reprimées par les Ordonnances.

quoi ce Saint Roi, que tous les Hiſtoriens nous dépeignent comme un Prince auſſi ferme & judicieux dans ſon gouvernement, que tendre & zélé dans ſa dévotion, n'auroit-il pas en cette occaſion maintenu la liberté & les anciens droits des Egliſes de ſon Royaume ! On voit par l'Acte cité en preuve de l'art. 35. des Lib. Chap. 6, qu'il ſut défendre les intérêts de ſes ſujets contre les Evêques même de France. On a auſſi de lui un Edit de l'an 1228, rapporté dans le vieux ſtyle du Parlement, par lequel il eſt ordonné que les élections & collations demeureront aux Egliſes & Collateurs ordinaires ; que la ſimonie ſera bannie de ſon Royaume, ainſi que les impôts de Cour de Rome ; ce qui n'eſt proprement qu'un modéle de la Pragmatique en queſtion.

On a vu de plus, par les preuves de l'art. 66 des Lib. les exemples que fournit le regne de S. Louis à l'exercice de la régale. Philippe-le-Bel s'en prévalut auſſi dans ſes reponſes à Boniface VIII, & il lui ſuffiſoit de ſe défendre contre le Pape, pour les droits particuliers de ſon Autorité Royale. La matiere des Bénéfices pouvoit alors paroître ſpirituelle ou étrangere à la défenſe de la temporalité dont il s'agiſſoit uniquement dans les demêlés. D'ailleurs la diſpoſition de ces Bénéfices n'étoit point encore réglée par aucune Conſtitution en faveur des Papes, & il n'étoit nullement néceſſaire de s'arrêter à ce qui n'avoit point d'objet fixe. On en étoit à cet égard aux termes du droit commun, *Secundùm diſpoſitionem juris communis & inſtitutorum antiquorum ſanctorum Patrum.* En effet, les Papes eux-mêmes ne prétendirent à cette collation générale des Bénéfices qu'avec beaucoup de circonſpection. Ils en uſerent de fait par les voies obliques & graduelles des mandats & reſerves, & Clement III a été le premier Pape, qui, dans le Chap. 2. *Licet de Præb. in 6.* en fit indirectement une déclaration, en établiſſant ou confirmant la reſerve des Bénéfices vacans en Cour de Rome, qu'il dit être d'un uſage ancien, ce qui pouvoit avoir lieu par un privilége fondé ſur les égards que l'on doit au Pape dans cette rencontre, ce qui fait ſuppoſer qu'on ne lui en doit point dans une autre. *Voyez* l'art. 54 des Lib. au nouv. Commentaire.

Quant aux élections, le droit avoué des Papes eux-mêmes les accordoit alors au Clergé, & les excés en impôts ne pouvoient ſe juſtifier. Or, dans ces circonſtances auxquelles on pourroit joindre les conſidérations perſonnelles que les Papes avoient pour les vertus de S. Louis, & ſinguliérement dans le temps des Croiſades, il n'eſt pas étonnant qu'ils n'aient point éclaté contre cette Pragmatique, comme contre la Pragmatique de Charles VII.

Au temps de cette derniere, les excés de la Chancellerie Romaine avoient comme preſcrit, par la durée & les mauvais effets du Schiſme d'Avignon ; mais, ſous le regne de S. Louis, ils commençoient, & ce n'étoit point à leurs Auteurs à parler. Quand le temps les eut fortifiés, alors ils éleverent la voix pour les défendre, & c'eſt auſſi dès-lors qu'on a fait plus particuliérement uſage de tout ce qui pouvoit ſervir à manifeſter le vice de cette longue poſſeſſion. Nous n'avons de plus à dire à ce ſujet que ce qu'on voit dans notre Commentaire de l'art. 1 des Lib. touchant l'origine des Libertés de l'Egliſe Gallicane & l'époque de leur défenſe ; nous remarquerons ſeulement ici, que S. Louis n'eſt pas le plus ancien de nos Rois, après les Empereurs François, dont on rapporte les actes, pour prouver le zele de nos Souverains pour la

ſixieme par deliberation de Meſſeigneurs du Sang, & de pluſieurs Prelats, Chapitres, Abbez, Convents, Colleges, Univerſitez, & autres gens du Royaume & du Dauphiné, en l'an 1406, ordonna que ladite Egliſe de France ſeroit reduite, & la reduiſit à ſes libertez

défenſe des Egliſes de leur Royaume. M. Baluze fait mention de certaines Lettres-Patentes de Louis VII, en l'année 1171, où, avec des termes à peu près ſemblables à ceux de la clauſe qu'on a trouvé nouvelle & inſolite dans la Pragmatique de Louis IX, le Roi s'exprime dans ces termes remarquables: " Lu- „ dovicus, Dei gratiâ, Francorum Rex, „ *omnibus in perpetuum.* Digna vox eſt „ majeſtate regnantis, Dei ſervum & „ Eccleſiæ defenſorum ſe Principem „ profiteri. Adeò de divinæ proviſionis „ & elementiæ culmine noſtra pendet „ auctoritas ut ad honorem, laudem & „ gloriam ipſius & opera noſtra, & „ ipſorum intentionem operum refera- „ mus. Inde eſt quod commiſſum à Deo „ nobis gladium & in defenſionem Ec- „ cleſiarum & in oppreſſionem debemus „ ac volumus exercere tyrannorum „ &c. „ Il s'agiſſoit de la défenſe d'un Evêque François, contre la tyrannie d'un Seigneur particulier. M. Baluze en a fait une note particuliére ſur le n. 8 du Chap. 12 du liv. 2 du traité de la concorde par M. de Marca; ce dernier Auteur que l'Annotateur loue au lieu de cenſurer en cet endroit, dit, ſur la matiere de notre diſcuſſion: " Tertiam Regum noſtrorum dy- „ naſtiam laus illa tuendæ Eccleſiæ non „ deſeruit, quin potiùs novis præſi- „ diis collatis id promeruit ut à Gre- „ gorio IX, Regnum Francorum ad „ tuitionem Fidei & libertatis Eccle- „ ſiaſticæ à Divino Numine deſignatum „ eſſe dicatur. Non ſolùm autem armis, „ ſed etiam legibus diſciplinam munie- „ bant cum ea tempora incidiſſent quæ „ Regiam manum expectabant. Quo in „ genere eximia eſt S. Ludovici Chriſ- „ tianiſſimi Regis conſtitutio, qui vix „ officio ſuo erga Eccleſiam ſatisfactum „ putavit tot bellis labore maximo im- „ manique diſpendio adverſùs *Mu-* „ *hammedanam perfidiam in oriente* „ *geſtis, niſi hoc etiam edicto ſuam* „ *pietatem cumulaſſet.*

Ces deux Auteurs n'étoient pas gens à donner pour vraie une piece fauſſe ou ſuſpecte de fauſſeté. Cette Pragmatique de S. Louis, eſt rapportée tout en entier en cette collection ſous l'art. 10 des Lib. dont elle eſt une preuve ainſi que de pluſieurs autres où elle eſt citée. *Voyez*, pour l'entier éclairciſſement de nos raiſons, celles des Auteurs citès ci-après en l'extrait de la Bibliotheque du P. le Long. Nous ne rapporterons ici que celles de M. l'Abbé Velly en ſon hiſtoire de France, tom. 6, page 57. *Voyez* ci-après notre note ſur la piece extraite du recueil de Jacques Petit ſous l'année 1464. " On prétend, dit „ M. l'Abbé Velly, que ce fut à l'occaſio „ de ces entrepriſes ultramontaines, que „ Louis, *ce ſaint protecteur de la diſ-* „ *cipline & des libertés de ſon égliſe*, fit „ le fameux reglement ſi connu ſous le „ nom de Pragmatique Sanction, dont il „ a été parlé ailleurs. C'eſt en vain que „ l'éditeur du célébre pere Daniel, fondé „ ſur certaines expreſſions qu'il n'a point „ vues dans les autres édits du même re- „ gne, s'efforce de jetter des doutes ſur „ l'auteur de cette ordonnance. Elle eſt „ attribuée au ſaint Roi par Fontanon „ dans ſa collection des édits, par Bou- „ chel dans ſon decret, par du Boulay „ dans ſon hiſtoire de l'Univerſité, par „ les PP. Labbe & Coſſart, dans la col- „ lection des Conciles, par Lauriere „ dans ſon recueil des ordonnances Poin- „ ſon l'a donnée ſous le même titre avec „ des commentaires: du Tillet aſſure „ qu'elle ſe trouve avec la même qua- „ lification dans les anciens regiſtres de „ la Cour. Par tout elle porte, & le nom „ de Louis, & la date de 1268. Les

anciennes & franchiſes, & qu'en ladite liberté ſeroit perpetuellement maintenuë & gardée : laquelle Ordonnance fut publiée & enregiſtrée en ladite Cour l'an 1407.

REMONTRANCES Ann. 1461.

VIII. Item. Et avec ce, vrai eſt qu'oudit an 1407, pour ce que le Pape Benedict, ſes Gens & Officiers avoient fait, & faiſoient en ce Royaume pluſieurs grandes exactions de pecunes, les Prelats de ce Royaume en firent plainte au Roy, & fuſt cette matiere ventilée en ladite Cour de Parlement, en laquelle comparut l'Univerſité de Paris, & propoſa grandement & notablement en ladite matiere. Et le Samedy ſeptiéme jour de Novembre, requiſt que ſubſtrac-

VIII. Avec contradiction du Parlement contre les exactions de la Cour de Rome.

„ partiſans même de Rome l'ont reconnue comme les défenſeurs de nos „ libertés ; ils ont ſeulement retranché „ l'article contre les exactions des Papes ; on le cherche inutilement dans „ quelques éditions données par les „ flatteurs de la Cour Romaine. S'il „ n'en eſt aucune mention dans l'hiſtoire des démêlés de Philippe-le-„ Bel avec Boniface VIII, c'eſt qu'elle „ eſt abſolument étrangere à cette diſpute. On en dit autant du ſilence de „ Charles VI : il abolit généralement „ toutes les impoſitions des Souverains „ Pontifes ſur le Clergé de France ; „ Louis les reſtraint *aux ſeules néceſſités urgentes.* Les deux ordonnances n'ont rien de commun. Si „ Charles VII, dans celle qu'il publia „ ſur le même ſujet, ne s'autoriſe „ point de l'exemple du ſaint Roi, „ c'eſt un argument négatif qui ne „ peut point ſuppléer au défaut de „ preuves poſitives. Eſt-ce une raiſon „ pour s'inſcrire en faux contre le teſtament de Philippe-Auguſte, parce „ qu'il n'eſt point rappellé dans ce „ même Edit de Charles, quoiqu'il „ ordonne la même choſe ſur la liberté „ des élections ? On la trouve d'ailleurs „ citée par Jean Juvenal des Urſins „ dans ſa remontrance au même Prince. „ *Quant à la loi qu'on appelle la „ Pragmatique Sanction, vous n'êtes „ pas le premier Roi qui a fait telle „ choſe. Philippe le conquérant ordonna „ la même. St fit S. Louis qui eſt ſaint „ & canoniſé, & faut dire qu'il fit „ tres-bien ; votre pere & autres les ont „ approuvés.* Qu'a donc de ſi contraire „ à l'autorité de cette piéce le fameux „ paſſage où Matthieu Paris raconte „ que Louis chaſſa les freres Prêcheurs „ & les freres Mineurs que le Pape „ avoit envoyés pour tirer de l'argent „ du Clergé ? C'eſt préciſément parce „ que *ſon royaume avoit été malheureuſement ruiné par de telles exactions*, qu'il s'oppoſa ſi efficacement „ à ces nouvelles ſangſues ; on n'applique point le remede où le mal „ n'exiſte pas. N'eſt-ce pas vouloir „ faire illuſion que de repréſenter le „ Pere Alexandre comme le chef *des „ modernes qui ſoutiennent la vérité & „ l'authenticité de cette Pragmatique ?* „ Ignore-t-on que le Parlement en 1461, „ que les Etats aſſemblés à Tours en „ 1483, que l'Univerſité de Paris en „ 1491, l'ont conſacrée dans des actes „ publics comme l'ouvrage du pieux „ Monarque ! Eſt-il croyable qu'ils la „ lui aient attribuée ſolemnellement „ ſans s'être bien aſſurés du fait ? Dés „ l'an 1315, Guillaume du Breuil, „ célébre avocat, l'avoit rapportée ſous „ le même nom dans la troiſieme partie „ de ſon recueil connu ſous le titre „ d'ancien ſtyle du Parlement. Alors „ elle n'avoit point de contradicteurs : „ elle a donc pour elle l'ancienneté „ des ſuffrages. Les vrais *modernes* „ ſont ceux qui oſent la combattre.

tion fuſt faite audit Pape Benedict, & que l'en fiſt ceſſer leſdites exactions : pareillement le requiſt le Procureur General du Roy. Et outre requiſt que les pecunes receuës fuſſent reſtituées, & que doreſnavant inhibition & défenſe fuſt faite qu'on ne fiſt telles exactions en ce Royaume. REMONTRANCES Ann. 1461.

IX. *Item.* Eſt à noter que leſdites requeſtes & concluſions furent prinſes par le Procureur General du Roy, & l'Univerſité de Paris, à ce preſens les Officiers de la Chambre Apoſtolique du Pape, qui requirent ce que bon leur ſembla. IX Idem.

X. *Item.* Que parties oüyes elles furent appointées en arreſt; & tout veu par ladite Cour, fut dit par arreſt d'icelle, que telles exactions d'annates & vacans, & auſſi decimes que ledit Pape Benedict s'efforçoit faire lever ſur leſdits ſujets du Royaume, ceſſeroient : & que deſenſe ſeroit faite que deſdits arrerages on ne payaſt aucune choſe, & que ceus qu'auroit excommuniez à ceſte cauſe, en ſeroient relaxez : comme ces choſes & autres peuvent plus à plein apparoir par ledit arreſt, prononcé audit an mil quatre cens ſept, l'onzieſme jour de Septembre. X Idem.

XI. *Item.* Que le Roy depuis fit une Ordonnance conforme audit arreſt, & voulut que ledit arreſt fuſt gardé comme Loy & Ordonnance perpetuelle : comme plus à plein appert par ladite Ordonnance, qui fut publiée en ladite Cour, le quinzieſme jour du mois de May, l'an mil quatre cens huict. XI. Ordonnance qui confirme cet Arrêt.

XII. *Item.* Et conſequemment en l'an 1418, ou mois de Mars, *de conſilio Prælatorum, gentium Eccleſiaſticarum Regni propter hoc congregatarum*, fut faite une Ordonnance pour entretenir ladite Egliſe de France en ſeſdites libertez & franchiſes : par laquelle fut ordonné que toutes reſervations & graces Apoſtoliques, & auſſi toutes exactions de Cour de Rome ceſſeroient, comme appert par ladite Ordonnance. XII. Ordonnance contre les reſerves & les exactions de la Cour de Rome.

XIII. *Item.* Et pource qu'oudit an 1418 aucuns s'efforçoient d'obtenir lettres en la Chancellerie pour faire revoquer ladite Ordonnance, le Procureur du Roy s'oppoſa formellement en ladite Cour de Parlement, à ce qu'aucunes lettres revocatoires deſdites Ordonnances fuſſent octroyées. XIII. Le Procureur du Roi s'oppoſe aux dérogations à cette Ordonnance.

XIV. *Item.* Et leſquelles choſes demonſtrent que les Rois, Meſſeigneurs du Sang, les Prelats & gens d'Egliſe de ce Royaume, le Procureur General, & conſeil du Roy de ladite Cour de Parlement, ont toujours tendu pour le bien du Roy, & du Royaume, de faire entretenir ladite Egliſe de France en ſeſdites libertez, & qu'aucune choſe ne fuſt faite contre leſdites libertez. XIV. Prelats & grands du Royaume unis pour la conſervation des Libertés.

XV. *Item.* Qu'en enſuivant leſdites Ordonnances anciennes & Deliberations deſſuſdites, & auſſi pluſieurs notables decrets faits par XV. Aſſemblée de Bourges pour recevoir les Decrets du Concile de Baſle.

l'Egliſe univerſelle és ſaincts Conciles de Conſtance & Baſle, conformes aus decrets anciens & auſdites ordonnances, le ſeu Roy Charles ſeptieme (à qui Dieu pardoient) le Roy lors Dauphin préſent, & pluſieurs de Meſſeigneurs du Sang, & de la pluſpart des Prelats de ce Royaume & du Dauphiné, & des Univerſitez, Chapitres & Colleges, meſmes oys ſur ce les Ambaſſadeurs de noſtre ſaint Pere, & auſſi les Ambaſſadeurs du ſainct Concile en tout ce qu'ils voulurent dire, accepta leſdits decrets anciens, & modifications ſur ce faites par le Roy & ladite Egliſe de France, & manda les garder, & obſerver comme loy & ordonnance. Et fut ladite loy faicte à Bourges l'an 1438.

Remontrances ann 1461.

XVI. Grande autorité de la Pragmatique Sanction.

XVI. *Item.* Et laquelle loy print ſon eſſence, force & authorité ſur leſdits decrets faits és ſaincts Conciles où preſidoit le Pape, ou ſon Legat pour luy; qui fut lors, a eſté, & eſt reputée grand' choſe: attendu que les Rois qui ont eſté le temps paſſé n'eurent oncques, ne n'avoient eu aucunes lois ou ordonnances faites en ſemblables matieres, qui euſſent, ou ayent prins authorité de l'Egliſe univerſelle, que celle qui fut faicte dernierement à Bourges l'an 1438.

XVII. Proſperité du Royaume pendant que le Pragmatique a eté obiervee.

XVII. *Item.* Et que depuis celuy temps le Royaume, graces à Dieu, a toujours proſperé de bien en mieus, en grande gloire, & authorité, craint & redouté de ſes ennemis, & iceus ennemis expulſez des pays de Normandie, & Guyenne: a en tous biens abondé juſques au temps preſent, & encore ſera, ſe Dieu plaiſt.

XVIII. Prelats illuſtres élus en vertu de la Pragmatique. Quand la Pragmatique a ceſſé d'être obiervee.

XVIII. *Item* Et laquelle loy ou ordonnance a eſté gardée juſques puis quatre ans, & par le temps de vingt-deux & vingt-trois ans a duré. Et cependant ont eſté pourveus notables Prelats, & autres gens d'Egliſe, qui ont joüy & uſé de leurs benefices paiſiblement & ſans inquietations, & dont les aucuns par leur ſainčteté, *poſt obitum ſuum claruerunt miraculis*; comme le feu Eveſque d'Angiers Jean Michel, l'Archeveque d'Arle, & autres pluſieurs Prelats.

XIX. Quatre inconveniens qui ſont les fuites de l'abrogation de la Pragmatique.

XIX. *Item* Que ces choſes preſuppoſees, pour particulierement monſtrer le mal qui ſe peut enſuir, & la plainte que raiſonnablement on peut faire de la caſſation deſdites conſtitutions, & de ſoy departir de l'authorité deſdits ſaincts decrets, & de l'ordonnance du Roy, conforme à iceux, eſt à conſiderer que de ladite caſſation, & de ſoy departir d'iceus ſaincts Decrets, quatre maux ou inconveniens irreparables s'en peuvent clairement enſuir: & pour obvier & remedier auſquels leſdites conſtitutions & decrets furent eſtablis & ordonnez.

Primum eſt, totius ordinis Eccleſiaſtici confuſio. Secundum eſt, ſubditorum Regni depopulatio. Tertium eſt, pecuniarum regni evacuatio. Quartum eſt, Eccleſiarum ruinâ, & totalis deſolatio.

XX. *Item.* Et avant que proceder outre, Proteſte ladite Cour que par choſe qui dicte ſera cy-après, n'entent déroguer à l'excellente ſainctetè, dignitè, honneur & authorité de noſtre ſainct pere le Pape, & S. Siege Apoſtolique, ainçois tout honneur & reverence, & obeiſſance que bons & loyaus Catholiques doivent au ſouverain Paſteur de l'Egliſe, luy voulans comme vrais enfans de l'Egliſe rendre & exhiber, proteſtant que s'il y a choſe qui ait beſoin de correction, de le ſubmettre du tout à la determination de l'Egliſe, *quæ errare non poteſt, juxta Ca. Recta 24. q. 1.*

XX. Proteſtation faite par le Parlement, de reſpect envers le ſaint Siege.

XXI. *Item* Et pour deſcendre *ad primum inconveniens :* Il eſt certain que *electionibus & collationibus Ordinariorum ſublatis, reſervationibuſque & gratiis expectativis locum habentibus, ac cauſis in prima inſtantia ad Curiam Romanam vel præter appellationem devolutis, annatis, & vacantibus ſine ordine & menſura perceptis, & beneficiis in Curia Romana offerentibus collatis, nihil aliud reſtat in Regno niſi totius Ordinis Eccleſiaſtici confuſio. Totus enim Ordo Eccleſiaſticus confunditur, cùm ſua unicuique juriſdictio non ſervatur. 11. q. 1. C. Pervenit.*

XXI. Premier inconvenient de l'abrogation de la Pragmatique.

XXII. *Item.* Et pour obvier à icelle confuſion, & à un chacun garder & obſerver ce qui eſt ſien : c'eſt à ſçavoir aus Chapitres le droit d'élire, aus Patrons le droit de preſenter, & aus Ordinaires de conferer ; & des cauſes, *Niſi ſint Majores*, en premiere inſtance cognoiſtre & decider, & autres cauſes deſſuſdites : furent icelles conſtitutions & decrets par ſentence eſtablis & ordonnez de par le Roy, & de par l'Egliſe univerſelle eſdits Conciles de Conſtance & de Baſle.

XXII. Que les decrets de Conſtance & de Baſle ont été faits pour eviter la confuſion.

XXIII. *Item.* Et n'eſt point à douter que le Roy, qui eſt principal fondateur, protecteur, gardien, & defendeur des Egliſes de ſon Royaume, licitement peut, *imo* eſt tenu de laboufrer de tout ſon pouvoir à l'entretenement deſdites conſtitutions & decrets par leſquels eſt pourveu aus quatre inconveniens deſſuſdits. Et quand les ſubjets du Roy, par faute de l'entretenement d'iceus decrets & conſtitutions, ou par caſſation d'icelles, eſcherroient és maus & inconveniens deſſuſdits, auroient matiere de recourir au Roy, pour lui ſupplier d'y donner proviſion & remede convenable.

XXIII. Le Roi, comme protecteur de l'Egliſe, doit travailler à les faire obſerver.

XXIV. *Item.* Et pour monſtrer qu'aus Colleges appartient eſlire aux Prelatures, & par conſequent, qu'a tenir la main à icelles n'eſt derogué à l'authorite du ſainct Siege Apoſtolique : Et à ſçavoir, que *ſicut ad contrahendum matrimonium corporale, requiritur conſenſus : ſic ad matrimonium ſpirituale.* Or il eſt ainſi que, *Epiſcopus eſt ſponſus Eccleſiæ.* Ainſi en terme de raiſon, faut que *conſenſus ſponſæ* qui eſt *Eccleſia, per electionem accedat.*

XXIV. Avantages des élections : conſentement de l'Egliſe.

XXV. *Item.* Et n'eſt point à douter que par ceus du College qui cognoiſſent les merites des perſonnes, & la qualité de la Prelature,

XXV. Les Electeurs connoiſſent le merite des elus.

ſera mieux pourveu aux benefices par élection, que ne ſeroit en Cour de Rome.

REMONTRANCES Ann. 1461.

XXVI. *Item.* Et meſmement que quand les elections ſont faites, l'en fait information *de vita & moribus electi, & ſunt admiſſi omnes ſe opponere volentes ad confirmationem.* Perquoy eſt mieux approuvée la perſonne de l'éleu, que ne ſeroit par promotion en Cour de Rome, où l'en ne cognoiſt pas ſi bien les merites des perſonnes, que l'en fait au lieu du benefice.

XXVI. L'information eſt faite ſur les Leux.

XXVII. *Item.* Et de tant que l'Eveſque eſt approuvé par les electeurs, & confermé par le Metropolitain apres les edits & informations faites, le peuple l'a en plus grande eſtimation & reverence; ſa doctrine, ſa vie peut eſtre de plus grande edification & exemple, & plus grande union & amour *inter ſponſam & ſponſum, quàm ſi invitæ Eccleſiæ daretur ſponſus in Curia.*

XXVII. L'Evêque eſt confirmé par le Metropolitain.

XXVIII. *Item.* Et à ceſte cauſe, combien que ſainct Pierre *eſſet vicarius Chriſti, & caput Eccleſiæ*, toutesfois apres la mort de Judas l'un des Apoſtres, les autres procederent par election, & *ſors cecidit ſuper Matthiam: ut in Actis Apoſtolorum.*

XXVIII. Elections obſervées dans la primitive Egliſe.

XXIX. *Item.* Depuis, Pape Pius premier de ce nom qui fut ſainct & martyr, & preſida en ſaincte Egliſe l'an 154, après la nativité de noſter Seigneur, fit le decret qui s'enſuit. (a) *Nullus in Eccleſia ubi duo vel tres in congregatione fuerint, niſi eorum electione canonicâ præsbyter eligatur. Si verò aliter quis Eccleſiam adeptus fuerit, eò quòd per cupiditatem illam acquiſierit, atque aliter quàm ſecundùm canonicæ regulæ diſciplinam egerit, expellatur. De elect. c. 1, in antiquis.*

XXIX. Anciens Canons en faveur des élections.

Apres, Pape Leon premier de ce nom, qui fut ſainct & confeſſeur, fit un autre decret qui eſt tel: *Nulla ratio finit ut inter Epiſcopos habeantur qui nec à Clericis ſunt electi, nec à pluribus expetiti, nec à comprovincialibus Epiſcopis cum Metropolitani judicio conſecrati. c. Nulla 72 diſt.*

Item les ſaincts Canons faits à Antioche par l'Egliſe (b) univerſelle l'an 340, ordonnerent ce qui s'enſuit: *Serveur autem jus Eccleſiaſticum id continens: Non aliter oportere fieri, niſi cum*

(a) Il n'eſt pas certain que ce Décret ſoit de ce S. Pape, puiſque la plus ancienne des Décretales non ſuſpectes eſt de S. Syrice, qui ne fut éleve ſur le ſaint Siege que l'an 385. **

** M. Pithou remarque, que dans certaines collections, il porte le nom de Pape Alexandre & non celui de Pie premier.

(b) Ce Concile ne ſe tint qu'en 341: il ne s'y trouva aucun Evêque d'occident, mais ſeulement 97 d'orient, dont 40 étoient Ariens déclarés. Ainſi les Canons qu'on y fit, n'ont pas été faits par l'Egliſe univerſelle. Cependant, comme la diſcipline en étoit ſainte & Apoſtolique, ils furent reçus par toute l'Egliſe.

Synodo

Synodo & judicio Epiſcoporum, & electione Clericorum, qui poſt obitum quieſcentis poteſtatem habent eum qui dignus extiterit, eligere & promovere. 8. q. 1. C. Epiſcopo. 1.

Remontrances Ann. 1461.

Item. Par autres ſaincts Canons faits par ladite Egliſe à Carthage, fut ordonné ce qui s'enſuit: *Sed nec ille deinceps Sacerdos erit, quem nec Clerus, nec populus propriæ civitatis elegit, vel auctoritas Metropolitani: vel quem provincialium Sacerdotum aſſenſus non exquiſivit. 51. diſt. c. Qui in aliquo.*

Item. Ladite Egliſe par autres Décrets faits à Conſtantinople, après la Nativité de noſtre Seigneur l'an 867, (a) fit entre autres choſes le Decret qui s'enſuit: *Promotiones & conſecrationes Epiſcoporum concordans prioribus Conciliis, clericorum electione ac decreto Epiſcoporum collegio fieri hæc ſancta Synodus univerſalis deffinit & ſtatuit, atque jure promulgavit.*

Item. Et par autres ſaincts Canons faits à Rome à ſainct Jean de Latran par Pape Innocent tiers l'an 1205, * auquel avoit 1336 Prelats, (b) fut ordonné en enſuivant les ſaincts Canons deſſuſdits, certaine forme de proceder és élections: & ſe les éliſans eſtoient negligens de ce faire pas trois mois, que la puiſſance d'y pourvoir fuſt devoluë au Souverain immediat: *ut habetur in C. Quia propter, &c. ne pro defectu. de electi. in ant.*

* Ce fut en 1215.

XXX. *Item.* Les Roys anciens deſirans que les Egliſes de leur Royaume fuſſent bien ordonnées, ſçachans que la voye d'election eſtoit la plus convenable & utile voye que l'on peut tenir à pourveoir aux Prelatures, ont toujours labouré pour le bien de leur Royaume, à ce que les elections euſſent lieu, comme on lit *in Vincent. Specu. hiſt. lib. 22 & 23*, de Clovis premier Roy de France Chreſtien, qui l'an 400, (c) appellez pluſieurs Prelats de ſon Royaume en la ville d'Orleans (entre leſquels eſtoit ſainct Melaine) ordonna les elections & confirmations des Prelatures, & autres dignitez de ſon Royaume, eſtre faites ſelon les anciens Canons.

XXX Anciennes Ordonnances des Souverains pour les élections aux Evêchés & aux Abbayes.

Item. Pareillement ordonna Juſtinian l'Empereur, zelateur du bien de l'Egliſe, *ut ſcribitur l. Si quemquam. C. de Epi. & Cler. modo qui ſequitur: Si quemquam in hac urbe Regia, vel in cæteris Provinciis, quæ toto orbe diffuſæ ſunt, ad Epiſcopatus gradum provehi, Deo auctore, contigerit, puris hominum mentibus, nuda electionis conſcientia, ſincero omnium judicio proferatur.*

(a) Ce Concile ſe tint ſur la fin de l'an 869 & les Canons furent faits dans la derniere ſeſſion le 28 Février de l'an 870.

(b) Il y avoit 412 Evêques & plus de 800 tant Abbés que Prieurs.

(c) Ce Concile s'aſſembla l'an 511, par l'ordre de Clovis qui mourut la même année.

Remontrances Ann. 1461.

Item. Pareillement le Roy Charlemagne fit l'ordonnance qui s'enſuit : *Sacrorum Canonum non ignari, ut in nomine Dei ſancta Eccleſia ſuo liberius potiatur honore, aſſenſum Ordini Eccleſiaſtico præbemus, ut ſcilicet per electionem Cleri & populi, ſecundùm ſtatuta Canonum de propria Diœceſi, remotâ perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligant, ut exemplo vel verbo ſibi vel ſubjectis uſquequaque prodeſſe valeant.* Laquelle ordonnance ont les ſaincts Peres de mot à mot canoniſée, & en ont fait decrets incorporez *in volumine decretorum, 63 diſt. C. Sacrorum.*

Item. Le Roy Philippe Dieu-donné, ayeul de Monſieur ſaint Loys, (autrement dit le Conquerant, pource qu'en ſon vivant il reduiſit en ſon obeïſſance & de la Couronne les Duchez de Normandie & de Guyenne, les Comtez d'Anjou & de Poictou, du Maine & de Touraine, & de Ponthieu : & pour lequel fit Dieu miracles evidans, comme on treuve en eſcrit) par ſon teſtament & ordonnance faits par avant le voyage qu'il fit outre-mer pour le ſecours de la Terre ſaincte, voulut & ordonna que les Chanoines des Egliſes Cathedrales, & les religieus des Abbayes de ce Royaume procedaſſent par election, & à leur pouvoir eleuſſent perſonnes qui à Dieu pleuſſent, & fuſſent profitables à l'Egliſe & au Royaume.

Item. Auſſi l'en treuve pluſieurs chartres anciennes, que pluſieurs fondateurs ont expreſſément ordonné, qu'après le decès des Prelats d'icelles Egliſes fuſt pouveu à icelles par election : leſquelles fondations ont eſté depuis confirmées par les ſaincts Peres de Rome.

XXXI. Premieres tentatives des Papes contre les élections : ce que nos Rois ont fait pour les conſerver.

XXXI. *Item.* Et que depuis le commencement de l'Egliſe juſques au temps de Monſieur S. Loys, l'en ne treuve point que des benefices electifs les ſaincts Peres ſe ſoient entremis, ne qu'ils ayent en quelque maniere empeſché ne moleſté les eliſeurs en leurs libertez d'elire : *imo* ont de tout leur pouvoir labouré par conſtitutions notables, à donner forme & ordre à icelles élections & poſtulations, à ce que fuſt pourveu de perſonnes idoines : comme en pluſieurs parts du Decret, *& per totum titulum de elect. in anti. imo* en matiere de poſtulations, *Poſtulatione caſſatâ, remittebant ad eligentes negotium, ut iterum eligerent. C. Bonæ de poſtu. præla.* Et lors l'Egliſe floriſſoit, religions, fondations ſe multiplioient, la Foy Catholique exaltoit, & tous les biens ſpirituels & temporels abondoient en ce Royaume.

Item. Et pource qu'au temps de Monſieur ſainct Loys ceus de Rome commencerent à vouloir empeſcher les elections, & donner cours aus deſſuſdits inconveniens, Monſieur S. Loys, comme Prince Catholique, zelateur de la Religion Chreſtienne, protecteur, gardien & defenſeur des libertez des Egliſes de ſon Royaume, & par bon advis & conſeil fit un Edict & Ordonnance ; & entre les

autres choſes ordonna les elections avoir cours en ſondit Royaume, qui avoient eu cours dès le temps deſſuſdit, & obvia au mal & inconvenient de la confuſion deſſuſdite, en quoy ſondit Royaume fuſt encouru, ſe le droict de la liberté d'elire n'euſt eſté gardé & conſervé.

REMONTRANCES Ann. 1461.

Item. Et conſequemment le Roy Loys Hutin, l'an 1315, conferma ladite ordonnance du Roy ſainct Loys, & celle du Roy Philippes le Bel, qui paravant avoit fait ſemblable ordonnance. Et depuis le Roy Jean, en l'an 1351, conferma ladite ordonnance de ſondit grand ayeul Philippes.

Item. Depuis ont ceus de Rome de tout leur pouvoir taſché à rompre leſdites elections: parquoy les Roys Très-Chreſtiens, par notables congregations & aſſemblées y ont obvié & remedié, comme dict a eſté cy-deſſus. Ainſi appert bien que les Roys ont intereſt qu'il ſoit procedé par election: car ſi les elections n'ont lieu, le Roy pert ceſte belle prerogative qu'il a, de donner puiſſance d'élire.

XXXII. Neceſſité du conſentement du Roi pour l'élection d'un Prelat.

XXXII. *Item.* L'authorité, préeminence, & auſſi prerogative eſt fondée *in C. Ego Ludovicus. 63 diſt.* ouquel Chapitre eſt recité que comme à Charlemagne euſt eſté donné privilege *eligendi ſummum Pontificem. C. Adrianus*, iceluy Roy Loys Debonnaire ſe departit d'iceluy droict: toutesfois luy eſtoit reſervé & concordé, *quòd ſi à Clero & populo quis eligatur, niſi à Rege inveſtiatur & laudetur, non conſecretur.* Au lieu de laquelle inveſtiture eſt ſuccedé le droict de la Regale, & la licence & congié que le Roy donne de proceder à l'election aus Eveſchez.

XXXIII. Décret du Concile de Baſle contre les reſerves & les expectatives.

XXXIII. *Item.* Mais nonobſtant leſdites ordonnances, toujours ceus de Rome s'efforçoient uſurper & entreprendre ſur leſdites ordonnances, & confondre toute la hierarchie de l'Egliſe par reſervations & graces expectatives, tellement que par la grande difformité & confuſion *in Eccleſia Dei*, convint que l'Egliſe, *digné ſaltem in Spiritu Sancto legitimè congregatâ*, par generale reformation *capitis & membrorum* aboliſt toutes reſervations & graces expectatives, & donnaſt *liberum curſum* aus elections & collations: à laquelle generale reformation, *Quicunque cujuſcunque dignitatis, etiam Papalis, ſuper præmiſſis obedire contumaciter contempſerit, niſi reſipuerit, condignæ pœnitentiæ ſubjiciatur: quòd eſt valde notandum.*

XXXIV. Les collateurs qui en ſont grevés peuvent s'adreſſer au Roi.

XXXIV. *Item.* Quant à la diſpoſition des benefices collatifs, clerement aux Ordinaires appartient la collation. *C. Regenda. C. Quicunque. C. Noverint. x. quæſt. 1. & de officio ord. per totum.* Auſſi quand le Pape baille une expectative ou mandement *De providendo*, addreſſant à un Eveſque, dit toujours en ſa bulle: *Cujus collatio jure ordinario ad te ſpectat.* Et par ainſi de leur oſter ladite collation

en tout ou partie, n'eſt point à douter qu'ils ſeroient grevez, & auroient matiere d'eus plaindre, & en auroient recours au Roy leur protecteur, garde & defenſeur.

REMONTRANCES Ann. 1461.

XXXV. Inconvenients des reſerves.

XXXV. *Item.* Encores, attendu la maniere d'y pourvoir, c'eſt à ſçavoir par reſervations & graces expectatives, *abhorreret.* Car c'eſt *dare materiam machinandi in mortem alterius: quòd jura valde deteſtantur. Cùm enim in ipſis etiam legibus gentilium inveniatur inhibitum C. de Pact. l. ſi. turpe eſt, & divini plenum animadverſione judicii, ſi locum in Eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio habeat, quam ipſi etiam gentiles condemnare curaverunt. In Concilio Lateranenſi, extra, de conceſſio. præben. & ec. non vac. C. Nulla.*

XXXVI. Ce ſont des ſources de procés

XXXVI. *Item.* Mais auſſi par experience, & depuis ladire rompture, on a peu veoir & cognoiſtre la grande confuſion qui eſt és graces expectatives, tant par multiplication d'icelles, qu'auſſi pour les prerogatives, cavillations, & autres choſes derogatives que l'on appoſe auſdites Bulles, qui le plus ſouvent, pour obſcurité des choſes, ſont des procés infinis. Et combien que Pape Pius dernier treſpaſſé, euſt declaré que ne ſeroient expediées que deus Bulles à une collarion : toutefois on en a veu aucunefois expedier plus de dix, voire plus de douze.

Item. Et veritablement avant les Decrets y avoir ſi grande confuſion, qu'ou Dioceſe d'Angiers furent trouvez en un an, comme l'en dit, ſix cens graces expectatives, & en pluſieurs autres Dioceſes pareillement.

XXXVII. Sont ſouvent inutiles à ceux quiles obtienent

XXXVII. *Item.* Et toutefois ou temps d'icelles ſe le Pape fuſt decedé, euſſent eſté inutiles: parce que le Pape à ſa nouvelle aſſomption peut revoquer toutes graces expectatives: & par ainſi d'un Dioceſe ſeulement eſtoit levé à vingt eſcus chacune Bulle, en contant les frais d'impetrer, & euſt eu perte de douze cens eſcus, & encores pourroit le cas advenir.

Item. Etiam tempore Martini eſtoit ladire confuſion. Et pour obvier à icelle furent faictes leſdires conſtitutions & decrets, en laquelle ſommes encheuz incontinent apres la caſſation, ou departement d'iceus decrets.

XXXVIII. Avantages des collations par l'Ordinaire.

XXXVIII. *Item.* Et pour autre raiſon doit eſtre pourveu aus benefices : car n'eſt point à douter que l'Ordinaire qui eſt ſur le lieu, & qui a cognoiſſance des merites des perſonnes, & qualitez des benefices, y pourvoira mieus que l'en ne ſera en Cour de Rome.

XXXIX. Le Pape pourvoit ſouvent des perſonnes indignes, ou des incapables, ou des étrangers.

XXXIX. *Item.* Et ſe l'en dit que les Ordinaires pourvoyent aucuns non idoines, il y a remede baillé par leſdits decrets, *juxta C. Grave de præben. & ſubjiciuntur correctioni, & graviter puniuntur.*

Mais ſe le Pape pourveoit indignes, *aut minus idoneos* : qui lui dira : *Cur ita facis ? Nemini ſubeſt*, comme il dit. Auſſi ſeront par le Pape pourveus eſtrangiers du Royaume, & non des pays où ſont les benefices, qui ne ſeront des mœurs & conditions des pays. Parquoy s'enſuivroit differends & queſtions entre les gens d'Egliſe ou ſeculiers, ou grand détriment du ſalut des ames, & irreverence des ſaints Sacrements. REMONTRANCES Ann. 1461.

XL. *Item.* Et auſſi par les decrets eſt pourveu *graduatis & viris litteratis.* Et s'il y a aucune obſcureté *in decreto ; fiat eius declaratio ad utilitatem Regni & ſubditorum, non diſcedendo ab auctoritate decreti.* XL. Prendre des meſures pour engager les collateurs à conferer à des perſonnes capables & affectionnées au ſervice du Roi.

Item. Et avecques ce, quand ſera le bon plaiſir du Roy, *ſtantibus decretis*, pourroit eſtre donné tel ordre *in diſtributionibus beneficiorum per Ordinarios conferendorum*, que les ſerviteurs du Roy ſeroient legierement pouveus & à moindres frais qu'en Cour de Rome, & les ſuppoſts des Univerſitez bien pourveus en declarant *per menſes turnum debitum graduatis :* comme avoit intention de faire le Roy treſpaſſé. Et à ceſte fin auroit conclu aſſembler l'Egliſe Gallicane.

XLI. *Item.* Et auſſi auroit le Roy mieus à pourveoir ſes ſerviteurs à Prelatûres par elections, en recommandant notables perſonnes aus eliſans, que volentiers (comme eſt à croire) complairoient au Roy noſtre Sire. XLI. Recommandation du Roi pour les elections.

XLII. *Item.* Et ſe on vouloit dire qu'il eſt convenable que noſtre S. Pere ait la diſpoſition d'aucuns benefices collatifs, pour pourveoir ſes familiers, & aucuns grans gens, dont d'aucuns a beſoin *in arduis*: ſemble aſſez eſtre pourveu par leſdits decrets, qui luy laiſſent *omnia beneficia reſervata reſervatione in corpore juris clauſa.* Auſſi avecques ce, *ubi ſunt decem beneficia, unum ad vitam : & ubi quinquaginta, duo, juxta C. Mandatum.* Parquoy pourroit pourveoir à grand nombre de perſonnes & ſans confuſion, & ſans uſurper *jura Ordinariorum.* XLII. Benefices dont la collation eſt réſervée au Pape.

XLIII. *Item.* Et quant aux cauſes, *exceptis majoribus*, il eſt clair que *pro bono Regni & ſubditorum, debeant tractari coram Ordinariis*, & de leur oſter leur juriſdiction auroient cauſe d'eux plaindre. Or il eſt ainſi que pour obvier à ce que leſdites cauſes ne fuſſent traictées en Cour de Rome, ainſi que paravant eſtoient, leſdites conſtitutions & decrets furent faits : *quare ſequitur*, que ſoy en departir, ſeroit ouvrir l'huis, & donner entrée auſdits inconveniens. XLIII. Cauſes dont les Ordinaires doivent connoître.

XLIV. *Item.* Auſſi les ſaincts Peres ſucceſſeurs de ſainct Pierre, doivent laiſſer aus Eveſques leur juriſdiction ordinaire, comme fit Monſieur ſainct Pierre : que jaçoit ce qu'il fuſt preſent en Jeruſalem, ſainct Jacques *Epiſcopus loci protulit diffinitivam ſententiam ſuper quæſtione legalium.* Et dit l'Hiſtoire, *quia quæſtio erat mota*, XLIV. S. Pierre n'entreprenoit pas ſur les droits des autres Apôtres.

non poterat ad alium transferri, niſi per appellationem: ideo protulit ſententiam. Hæc Vincentius Specul. hiſtoriali, capite nono.

REMONTRANCES Ann. 1461.

XLV. Cauſes dont la Cour de Rome entreprend de connoître.

XLV. *Item.* Et à la verité, n'eſtoient leſdites conſtitutions, n'y auroit perſonne d'Egliſe ſeur en ſon eſtat: & par experience l'en a peu cognoiſtre comme ceux de Cour de Rome en ont uſé depuis la caſſation faite par le Roy: car non pas ſeulement entreprenoient la cognoiſſance des cauſes Eccleſiaſtiques: *imo etiam* des cauſes poſſeſſoires, dont la cognoiſſance appartient au Roy. Et auſſi des regales, dont la cognoiſſance appartient au Roy & à ſa Cour de Parlement, comme l'en a veu en pluſieurs cas particuliers, pour leſquels la Cour envoya devers le Roy, lors eſtant en Guyenne, & y pourveut le Roy par notables ordonnances enregiſtrées & publiées en ladite Cour.

XLVI. Idem.

XLVI. *Item.* Et non pas ſeulement eſtoient moleſtez les gens d'Egliſe par citations en Cour de Rome, mais eſtoient les ſeculiers: comme fut le Barbier de devant ſainct Denis de la Chartre, qui perdit ſon fils en Cour de Rome par peſte, & depuis fut le pere cité en Cour de Rome *pro debitis filii*, & auſſi maiſtre Jean Dargonges Advocat du Roy.

XLVII. L'abrogation de la Pragmatique iroit à la deſtruction de l'Etat

XLVII. *Item.* Quant au ſecond mal, qui fut cauſe deſdits Decrets, & ouquel on eſcherroit, qui ſe partiroit d'iceux, c'eſt *ſubditorum Regni depopulatio.* En quoy le Roy a tres-grand intereſt, *Quia in lata gente gloria Regis eſt, in diminutione plebis, contrarium: ut Prov. 14. canitur: In multitudine populi, dignitas Regni: & in paucitate plebis, ignominia Principis.*

XLVIII. Pluſieurs ſe retirent en Cour de Rome pour y obtenir des benefices.

XLVIII. *Item.* Et pour ce monſtrer, il eſt vray que paravant leſdits decrets & conſtitutions, à l'occaſion de ce que les reſervations & graces expectatives avoient cours, & que les cauſes eſtoient traictées en Cour de Rome, les ſubjects du Royaume en grand nombre delaiſſerent le Royaume, allerent en Cour de Rome les uns ſervir Cardinaus, les autres officiers, les aucuns ſans ſervir y deſpendirent la ſubſtance de leurs parens pour obtenir aucune grace, & les autres en bien grand nombre pour vexer & travailler ceux qui eſtoient demourans par deça pour avoir leurs benefices: & tellement que tant par la fatigation & peril du chemin, que par la peſte qui eſt ſouvent à Rome, la pluſpart de ceux qui y allerent decedoient, & ceux qui eſchapoient deſdits perils tellement moleſtoient par citations les anciens, impotens, ou non puiſſans d'eux défendre qui reſidoient ſur leurs benefices, qu'à cauſe deſdits moleſtes en abregeoient leurs jours, & mouroient avant le commun cours de nature.

XLIX. D'où ils ne rapportent ſouvent que du plomb.

XLIX. *Item.* Les autres ambitieux de benefices, ſi eſpuiſoient les bourſes de leurs parens & amis: tellement qu'ils demouroient en grand'mendicité & miſere, qu'aucunefois eſtoient cauſe de l'abre-

viation de leurs jours, & tout le fruict qu'ils emportoient, c'eſtoit pour or du (a) plomb. Et quand cuidoient par leurs graces eſtre pourveus, venoit un autre qui apportoit une annullation, & aucunefois ſe trouvoient dix ou douze acceptans un benefice. Et ſur le debat qui s'en mouvoit, il convenoit retourner pour plaider à Rome, toujours à la vexation des ſubjets du Roy, & à la depopulation du Royaume.

L. *Item.* Et qui pis eſt, eſtoient les Univerſitez depopulées de gens, car tout alloit à Rome. Pour obvier à laquelle depopulation furent faites leſdites conſtitutions & decrets. Et n'eſt point à douter que ſoy departir d'iceus, ſeroit rencheoir auſdits inconveniens, auſquels par ſi grand labeur nos predeceſſeurs par leſdits Decrets, & par conſtitutions faites en grandes & notables aſſemblées, ont voulu obvier & remedier.

L
Les Univerſitez s'en trouvent depeuplées.

LI. *Item.* Que ſoy departir deſdits Decrets ſeroit rencheoir auſdits inconveniens: on l'a veu & cognu par la caſſation que cuidoient faire de la Pragmatique; par la grande affluence des ſujets qui alloient en Cour de Rome, combien qu'encores ladite rompture ne fuſt publiée en ladite Cour. Et par ce on peut juger & cognoiſtre, que ſi elle euſt eſté caſſée, authoriſée & publiée en ladite Cour, que multitude infinie des ſubjets du Roy euſſent vuidé le Royaume.

LI.
On l'éprouve depuis l'abrogation de la Pragmatique, quoiqu'elle ne ſoit pas enregiſtrée.

LII. *Item.* Et quant au tiers, qui concerne l'évaeuation des pecunes de ce Royaume, pour obvier à laquelle évacuation leſdites conſtitutions furent faites, c'eſt un article en quoy le Roy & tous ſes ſubjets ont tres-grand intereſt, & leur touche *viſceraliter.* Car, comme dit le Philoſophe, *Numiſma eſt menſura omnium rerum, & fidejuſſor pro nobis, pro qualibet re qua indigemus.* Et ſans deniers il eſt impoſſible que ce Royaume fuſt defendu, ne les gens de guerre ſouldoyez, ne juſtice entretenuë.

LII.
Evacuation de l'argent.

LIII. *Item.* Et ſe leſdits Decrets n'avoient lieu, encore s'en iroient par an plus d'un million. Car à conſiderer le grand nombre des Eveſchez, Archeveſchez, Abbayes, & autres benefices qui ſont en ce Royaume ſans nombre: faut & ſi convient dire qu'infiny argent s'en iroit à Rome, tant pour les vacans, qu'autres taxes & impoſts, graces, expectatives, procès: comme pour le voyage d'aller, ou envoyer, ſejourner, & meſmement qu'il n'y a ſi petit benefice qui ne chée ſoubs grace, & auſſi ſur une petite collation. Et ſi voyons par experience dix ou douze bulles expediées, & n'y aura nul qui ait dequoy, qui ne ſe mette en avant pour cuider advancer ſon fils, ou ſon parent, & ſouvent perdront leur parent & leur argent.

LIII.
Par tranſport à Rome pour obtenir des benefices.

(a) C'eſt-à-dire, des Bulles pour les graces expectatives; parce que ces Bulles étoient ſcellées de plomb.

REMONTRANCES Ann. 1461.

LIV. Item. Et auſſi s'en iroit argent, pource que les Cardinaus acceptent toutes les notables Abbayes & benefices juſqu'aus Egliſes parochiales, & Archidiaconez *incluſive:* & s'en vont les revenus deſdits benefices en Cour de Rome, ſans jamais en retourner : car le Pape leur ſuccede.

LIV. Parce que les Cardinaux reſidents à Rome ſont pourvus de benefices ſitues en France.

LV. *Item.* Mais de la vexation deſdits vacans, outre ledit mal d'évacuation de pecunes, depend autre mal très-prejudiciable à tout le Royaſme. Car aus Prelatures ne ſeront pourveus ſinon ceux qui auront de l'argent: & ſeront delaiſſez les vertueus, *& bene meriti, quòd eſt valde notandum.* Et à quoy les Empereurs Catholiques ont voulu obvier, & par la loy & conſtitution civile: *Ut Leo dicta l. Si quenquam, prædallegata. In qua ſic inquit: Nemo gradum ſacerdotii pretii venalitate mercetur; quantum quiſque mereatur non quantum dare ſufficiat, æſtimetur. Profectò enim quis locus tutus, & quæ cauſa eſſe poterit, excuſata, ſi veneranda Dei templa pretiis expugnantur? quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, ſi auri ſacra fames in penetralia veneranda proſerpat? quid deinde cautum eſſe poterit, aut ſecurum, ſi ſanctitas incorrupta corrumpatur? Ceſſet altaribus imminere prophanus ardor avaritiæ: & à ſacratis adytis expellatur peculiare flagitium. Itaque caſtus & humilis noſtris temporibus eligatur Epiſcopus, ut quocumque locorum pervenerit, omnia vitæ integritate purificet: non pretio, ſed precibus ordinetur Antiſtes. In tantum ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat: ſola illi ſuffragetur neceſſitas excuſandi. Profectò enim indignus eſt ſacerdotio, niſi fuerit ordinatus invitus. Cùm ſanè ſi quis hanc ſanctam & venerandam Antiſtitis ſedem pecuniæ interventu ſubiiſſe, aut ſi quis ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepiſſe detegitur: ad inſtar publici criminis, & læſæ majeſtatis accuſatione propoſitâ, à gradu ſacerdotii retrahatur: nec hoc ſolum deinceps honore privari, ſed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus.*

LV. Il n'y avoit de pourvûs de benefices que ceux qui avoient de l'argent pour les obtenir en Cour de Rome.

LVI. Les titres de ceux qui ont payé le droit d'annate ſont abſolument nuls.

LVI. *Item.* Et de ce depend autre inconvenient: car tous ceux qui payent annates ou vacans, encourent *pœnam à canone contentam in decreto de annatis*, qui eſt que leur proviſion *eſt ipſo jure nulla: ſi quis autem contra dictum decretum de annatis ei vacantibus non ſolvendis, promittendo, exigendo, vel dicendo contraire præſumpſerit, pœnam incurrit adverſus ſimoniacos affictam: ac in ipſis dignitatibus & beneficiis taliter obtentis nullum jus ac titulum acquirit. Hæc ſunt verba decreti conformis legi civili & divinæ.* Soit conſideré quel inconvenient s'enſuit. Car ils adminiſtrent ſans tiltre : & par conſequent ce qu'ils font eſt nul : qui eſt peril pour le ſalut des ames, & de ceus qui reçoivent ordre *ab eis.*

LVII

LVII. *Item.* Et pour obvier aus autres inconveniens deſſuſdits, furent adviſées les conſtitutions & decrets, & iceus caſſer n'eſt autre choſe que donner cours à ladite evacuation de pecunes. Et par experience, *quæ eſt rerum magiſtra*, ſoit adviſé & conſideré à l'evacuation qui a eſté ſi exceſſive depuis la caſſation de ladite Pragmatique, que par experience l'en cognoiſſe & appare comment ce Royaume eſt preſque tary, d'or principalement. Et ce peut eſtre aſſez cogneu en ce que paravant ladite rompture n'y avoit eſtal de changes ſur le pont des Changeurs à Paris, qui ne fuſt hanté de Changeurs, & tous trouvoient aſſez à gagner à bailler la monnoye pour l'or. Mais depuis ce que la banque a tiré & ſuccé des bourſes des ſujets l'or: tellement qu'il n'eſt demouré que monnoye. Pource eſt-ce que l'on ne va comme point au change demander la monnoye pour de l'or; & és lieus ſur ledit pont où ſouloient les Changeurs habiter, ne habitent que Chappeliers & faiſeurs de poupées.

REMONTRANCES Ann. 1461.

LVII. L'or diminué conſidérablement à Paris depuis la revocation de la Pragmatique.

LVIII. *Item.* Et pour particulierement monſtrer ladite evacuation qui a eſté eſdites trois années: eſt à conſiderer que du temps dudit Pape Plus ont vaqué plus de vingt Archeveſchez & Eveſchez de ce Royaume, pour le vacant deſquels, & auſſi pour les propines, & autres frais, a eſté porté en Cour de Rome pour chacune bulle, l'une portant l'autre, ſix mil eſcus. Somme ſix vingts mil eſcus.

LVIII. Détail de la quantité d'argent qui eſt ſortie du Royaume depuis ce tems pour les Bénéfices.

Item. Et auſſi ont vacqué cependant pluſieurs groſſes Abbayes de ce Royaume, juſqu'au nombre de ſoixante ou plus: pour chacune deſquelles, l'une portant l'autre, a eſté payé, & porté hors de ce Royaume en Cour de Rome, comprins les frais, deux mil eſcus. Somme ſix vingts mil eſcus.

Item. Et pareillement, durant le temps deſſuſdit, ont vacqué pluſieurs gros Prieurez, Doyennez, Prevoſtez, Commanderies, & autres dignitez electives ſans croſſe, juſqu'au nombre de deux cens & plus: pour chacun deſquels ont eſté portez en Cour de Rome cinq cens eſcus, l'un portant l'autre. Somme cent mil eſcus.

Item. Touchant les benefices collatifs on trouve qu'au Royaume a pour le moins cent mil Paroiſſes habitées. Et durant ledit temps n'y a eu celle, l'une portant l'autre, dont il n'y ait eu une perſonne qui n'ait levé une grace expectative à quelque benefice, laquelle grace a couſté, l'une portant l'autre, vingt-cinq eſcus, tant pour le voyage de ceus qui ont eſté, ou envoyé à Rome pour l'expedition deſdites bulles ou graces, les nonobſtances, prerogatives, annullations, & autres clauſes eſpeciales y comprinſes, que pour les procés executiaus faits ſur icelles. Somme deux millions & cinq cens mil eſcus.

LIX. *Item.* Et eſt à conſiderer que combien que les exactions fuſſent grandes, tant en vacans qu'autrement, au temps que leſdites conſtitutions furent faictes, toutefois depuis la caſſation

LIX. On a doublé les taxes qui ſe payoient avant la Pragmatique.

d'icelles, *tempore Pii*, & de preſent ſont plus exceſſives de la moitié.

Remontrances Ann. 1461.

Car lors les vacans ne ſe payoient que *ad valorem taxæ*, reduite *ad medium taxæ*. Et toutefois depuis ladite caſſation communément les vacans ont eſté exigez plus grans que toute la taxe, voire que la valeur d'une année, voire de deux des benefices: & tellement que d'aucuns, comme l'Abbaye de Bernay, furent laiſſées les bulles à la banque, pource qu'on demandoit deux cens ducats, & l'Abbaye n'en vaut pas deus cens: Sainct Pharon de Meaux à neuf cens. Et auſſi des graces expectatives prenoit les deux parts ou le tiers & plus qu'on ne ſouloit.

I. X. Independamment de ces nouveaux moyens, le Pape tiroit plus d'argent de France que des autres Etats Chreſtiens.

LX. *Item.* Et ne pourra dire noſtre ſainct Pere que ceſſans leſdites reſervarions & graces expectatives, il n'ait par chacun an grand profit & emolument du Royaume de France plus que de deus autres meilleurs des Chreſtiens. Car, ſans ce que dit eſt, il prend tant à cauſe des vacations des Archeveſchez, Eveſchez, Abbayes, & autres dignitez & benefices electifs à luy ſujets nuëment & ſans moyen, dont il en a grand nombre, & des meilleurs, que des devolutions des autres Prelatures & dignitez, des preventions des benefices qu'il baille en commande, ou à penſion, de ceus qui ſont vacans en Cour de Rome par mort, reſignation ou autrement, & qui decedent à deus journées de ladite Cour, des diſpenſes à deus ou trois benefices, ou quatre incompatibles, des graces à viſiter par Procureur, des legitimations & diſpenſes ſur le defaut d'age, & d'eſtre bien né, du faict de la penitencerie, des privileges, des exemptions, des autels portatifs, d'elire confeſſeur, des graces de *ſi neutri*, & *perinde valere*: des diſpenſes ſur vices corporels, de toutes irregularitez, des contracts de mariage en cas defendu, d'infractions de vœus de pelerinages, de vœus de religions, d'abſolutions des cas reſervez au Pape, protonotariats, & des promotions de chapelains, & de leurs ſemblables: & de l'octroy de pardons & indulgences, & autres pluſieurs, qui montent trop plus de deux cens mil eſcus par an.

LXI. Deniers tranſportez à Rome à cauſe des benéficiers de France qui reſident à Rome.

LXI. *Item.* Outre ce que dit eſt, ſont portez en Cour de Rome des deniers de ce Royaume, tant d'Archeveſchez, Eveſchez, Abbayes, groſſes Prieurez, & autres benefices de ce Royaume aux reſidens en Cour de Rome: qui montent bien chacun an cent mil eſcus.

Item. Somme de l'evacuation qui a eſté de l'or du Royaume, comprins leſdits trois cens mil eſcus qui y vont, ceſſans leſdites exactions & reſervations, deux millions & huit cens mil eſcus.

LXII. Les Benefiçiers étant epuiſez par ces dépenſes ſont hors d'état de faire les reparations.

LXII. *Item.* Et quant au quart inconvenient, qui eſt de la deſolation & ruine des Egliſes, il s'enſuit des articles precedens. Car clairement quand les beneficiez ſeront abſens, comme dict eſt, l'argent, qui ſe devroit convertir és reparations, ſera porté hors du Royaume: & les reſidens auront aſſez à faire à eus rembourſer des vacans qu'ils auront payez. Ainſi demourent les maiſons des Egliſes

en ruine, & les revenus en non-valoir. Et par conſequent le ſervice divin demoutra, ou grand detriment du ſalut des ames des vivans & des defuncts: & auſſi le menu peuple qui a accouſtumé de vivre ſous les gens d'Egliſe, ſera par pauvreté contraint de laiſſer le païs, & tout abandonnet.

REMONTRANCES Ann. 1461.

LXIII. *Item.* Auſſi au moyen deſdites reſervations pullulent commandes, qui ſont l'extreme deſolation des Egliſes. Et pour ce fut ſtatué & ordonné dés long-temps, que nul de quelque eſtat qu'il fuſt, ne peuſt tenir Abbaye ou autre benefice electif en commande: & l'on voit de preſent, & depuis ladite caſſation, qu'il n'y a gueres notable benefice, Abbaye ou Prieuré qui ne ſoit en commande. Comme en l'Eveſché de Paris, la plus notable Abbaye, & où eſt la ſepulture des Rois Tres-Chreſtiens baillée en commande, & l'argent à Rome porté: auſſi l'Abbaye de ſainct Magloire, de ſainct Martin des champs, le Prieuré de ſainct Eloy, & autres pluſieurs.

LXIII. Ces reſerves donnent lieu à un grand nombre de Commandes.

LXIV. *Item.* En la Province de Roüen, la plus notable Abbaye de ſainct Ouen en commande, le mont ſainct Michel, Jumieges, Montebourg, Feſcamp, Lyre, ſainct Sauveur d'Yve, ſaincte Catherine, le Prieuté de Grammont, & autres pluſieurs Eveſchez de ce Royaume. Et qui plus eſt indifferemment quaſi de preſent ont baillé benefices reguliers en commande, qui eſt grand eſclandre *in Eccleſia Dei.*

LXIV. Suite de l'enumeration d'Abbayes tenues en commande.

Item. L'Eveſché d'Angers, les Abbayes de S. Aubin, S. Nicolas, S. George, S. Florent, Ferriere, Bourgueil, le Prieuré Muault, & de pluſieurs autres: Et ailleurs, l'Abbaye de Clugny, la Chaiſe-Dieu, Yſſoire, Compiegne, l'Iſle-barbe, ſainct Bertin, S. Jean de Laon, Vendoſme, & pluſieurs autres Abbayes, S. Jean d'Angely, S. Sulpice de Bourges, ſainct Vincent, & la Couſture prés le Mans, S. Martin d'Autun: & pluſieurs autres Abbayes, Prieurez, Archidiaconez, & Egliſes parochiales.

LXV. *Item.* Et à cauſe deſdites commandes, meſmement des Cardinaux, iceux notables benefices ſont perpetuellement affectez en Cour de Rome; pource qu'ils vacquent communément en Cour de Rome; les revenus des benefices portez hors le Royaume, les benefices vont à ruine, ceſſe toute diſcipline reguliere és Monaſteres, le ſervice divin moins deument fait & ſans devotion; qui au prejudice des fondateurs, & ſubſtraction des ſuffrages qu'eſpetent les ames des bienfaicteurs deſdits Monaſteres, & les edifices materiels vont à ruine, auſſi vont les edifices eſpirituels qui ſont communs des Religieux, qui par faute de diſcipline & de Paſteur, deſmarchent chacun jour de la diſcipline reguliere, & s'habituent *in latiorem regulam*, & ſouvent apoſtatent par faute de Paſteur, & de conduite, & *ſunt ſicut oves errantes ſine Paſtore*: tellement que quand les benefices reviendront à Paſteur regulier, il ſeroit comme impoſſible de

LXV. Suites fâcheuſes des commandes.

Remontrances Ann. 1461.

reduire & relever la ruine eſpirituelle de l'edifice regulier, & auſſi la ruine materielle de l'edifice materiel. Et eſt aujourd'huy la confuſion telle, que *non differt regularis à ſeculari : omnia ſunt irregularia.* Et ſemble aujourd'huy (dont eſt pitié) que tenir une Abbaye, eſt comme tenir une ſeigneurie prophane à vie, pour oyr le compte d'un receveur, & prendre le reliqua s'il y en a: & qu'on en peut autant tenir comme on en peut demander.

LXVI. A qui les commandes s'accordoient avant le Concile de Conſtance.

LXVI. *Item.* Et combien que quand les Decrets furent faits à Conſtance, *etiam tempore Martini*, y euſt grand deſordre : toutefois n'eſtoit ſi exceſſive qne de preſent, & ſe contentoit un Cardinal d'une Abbaye: & à autre n'eſtoit baillé commande. Mais aujourd'huy *etiam* à ſimples gens, & perſonnes qui n'ont prelature ne dignité, ſont baillées Abbayes regulieres en commande, & Prieurez conventuels de S. Benoiſt : *etiam* hoſpitaus de S. Anthoine à ſeculiers.

LXVII. Abroger la Pragmatique, c'eſt donner lieu à tous ces inconveniens

LXVII. *Item.* Et par ce que dict eſt, appert clairement qu'en gardant les decrets & conſtitutions deſſuſdites, eſt donné remede, & obvié auſdits ineonveniens. Et qu'en ſoy departant deſdits ſaincts decrets & conſtitutions reales, eſt ouvrir la voye & le chemin aus maus & inconveniens irreparables cy-deſſus touchez, dont ſe pourroit enſuir la totale deſtruction du Royaume. Car ſe une fois l'ordre de Hierarchie de l'Egliſe eſt confondu, l'en peut juger clairement de la ruine totale de l'Egliſe de Dieu.

LXVIII. Le Roi, ſans manquer au reſpect qui eſt dû au Pape, peut faire des loix, pour prevenir ces inconveniens, & faire obſerver les anciens canons.

LXVIII. *Item.* Et par ce que dict eſt, ſemble à la Cour que le Roy noſtre Sire, en obſervant les ſaincts decrets & conſtitutions des ſaincts Conciles & ſaincts Peres deſſuſdits, tant en elections, collations, qu'autres choſes contenuës en iceus, ne peut être noté de deſobeïſſance quelconque, ſcrupule de conſcience: *imo* faire le contraire (ſous correction) ſeroit grand' charge de conſcience : attendu l'authorité & ſainteté de ceus qui les ſaincts Decrets ont ordonné, & qui le temps paſſé en grand' tranquilité & proſperité de l'Egliſe en ont uſé : comme le ſainct College des Apoſtres, les ſaincts Conciles *in Spiritu ſancto* aſſemblez, c'eſt à ſçavoir Antioche, Carthage, Conſtantinople, S. Jean de Latran, & autres pluſieurs, & les ſaincts Peres qui les ont approuvez, comme Pius, Martin, *Leo confeſſor*, *beatus Gregorius*, & autres pluſieurs.

Item. Et ainſi le Roy noſtre Sire, en faiſant edits & ordonnances conformes à iceux decrets, & par icelles ordonnances empeſcher le cours de toutes reſervations & graces qui ſeroient prejudiciables à iceus decrets, ne peut eſtre argué de deſobeïſſance : conſideré que ſi vertueuſes & ſainctes perſonnes les Roys Tres-Chreſtiens & leurs predeceſſeurs en ont uſé, comme Clovis premier Roy Tres-Chreſtien, S. Charlemaigne, Philippes Dieu-donné dit Conquerant, S. Loys, Philippes le Bel, Loys Hutin, & autres Roys Tres-Chreſtiens, ſous leſquels le Royaume à fleury & proſperé.

EXTRAIT DU RECUEIL
DE JACQUES PETIT,
OU
DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.

PLURA JUDICIA INSIGNIA CURIÆ PARLAMENTI,
IN EPISCOPUM CONSTANTIENSEM CARDINALEM,

Qui temere quoſdam excommunicando, lataque judicia contemnendo, ſtatuta, jura, & libertates Eccleſiæ Gallicanæ violaverat.

A LUDOVICO XI CONFIRMATA
CONTRA QUASLIBET APPELLATIONES.

Ex Autographo quod pertinet ad Virum Clariſſ. ANTONIUM VION, Dominum D'HEROUVAL.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

LUDOVICUS, Dei gratia, ** Francorum Rex, univerſis præſentes litteras inſpecturis, Salutem. Notum facimus quòd dilecti noſtri Religioſi, Prior & conventus Abbatiæ ſanctiſſimæ Trinitatis de *Vindocino*, & *Americus* de *Coſdum* dictæ Abbatiæ Abbatem electum ſe dicens, certam requeſtam noſtræ Parlamenti Curiæ porrexerunt continentem: quòd ratione dictæ Abbatiæ inter eos ſupplicantes actores & conquerentes, &

** Cet Arrêt ſert ſpécialement à la preuve des articles 35 & 36 des Libertés. Il prouve auſſi l'article 34, & même les articles 15, 16, 33, &c. L'on peut y remarquer la forme ancienne de ce Jugement, où, ſans uſer du terme d'*Abus*, en parlant de l'Appel de ces Religieux contre les Cenſures dont ils ont été frappés, on leur accorde la même juſtice qu'on leur accorderoit aujourd'hui dans le même cas; ce qui juſtifie bien la maxime établie ſous l'art. 79 des Libertés; ſavoir, que ſi l'Appel comme d'abus eſt nouveau dans ſa dénomination, il eſt très-ancien dans ſa forme eſſentielle, & dans ſes effets.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

catiſſimum Avunculum & Conſanguineum noſtrum Regem Jeruſalem & Siciliæ, Ducem Andegaviæ, cum ipſis adjunctum ex una; & dilectum & fidelem Conſiliarium noſtrum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem, defenſorem ex altera parte, proceſſus in dicta Curia noſtra pendebant. Verùm eo quòd, eiſdem proceſſibus in eadem Curia ſic pendentibus indeciſis, ſupradictus Cardinalis dictos ſupplicantes, aut aliquos ex ipſis excommunicaverat & excommunicari fecerat: iidem ſupplicantes ex menſe Auguſti lapſo dictæ Curiæ noſtræ requiſierunt, dictum Cardinalem & alios de quibus expediret, ad dictis ſupplicantibus abſolutionem tradendam ſaltem ad cautelam pendentibus dictis proceſſibus compelli. Super quo partibus ad producendum penès eandem Curiam quicquid producere vellent & ad conſilium appunctatis, per dictæ Curiæ noſtræ arreſtum viceſimâ primâ die dicti menſis Auguſti prolatum, dictum, & ordinatum extiterat, quòd dictus Cardinalis abſolveret & abſolvi faceret ad cautelam ſuis expenſis dictos ſupplicantes, & alios excommunicatos infra tres menſes tunc ſequentes: & quòd ad hoc faciendum idem Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis per captionem ejus temporalitatis, ac omnibus aliis viis rationabilibus & debitis compelleretur.

Infra quem quidem terminum cùm dictus Cardinalis dictos ſupplicantes minimè abſolverit nec abſolvi fecerit; quin imò interinando certam requeſtam pro parte ejuſdem Cardinalis dictæ Curiæ noſtræ porrectam, ut dicta dilatio ſibi prorogaretur ad furniendo dicto appunctamento: per aliud arreſtum dictæ Curiæ noſtræ nonâ die menſis Decembris tunc ſequentis pronunciatum extiterat, dictum, & ordinatum, quòd infra quindecimam diem menſis Martii tunc ſequentis & noviſſimè præteriti, dictus Cardinalis dictos ſupplicantes abſolveret & abſolvi faceret ſecundùm formam & tenorem dicti primi arreſti ſeu appunctamenti, ſub pœna decem millium librarum Pariſienſium, & aliis pœnis in dicto arreſto declaratis. Quòd ſimiliter dictus Cardinalis minimè fecerat neque adimpleverat, dicta arreſta, dictæque Curiæ noſtræ auctoritatem contemnendo in dictorum ſupplicantium excommunicatorum grande ſcandalum & vituperium. Et ob hoc præmiſſis attentis petierunt & requiſierunt dicti ſupplicantes dictas pœnas contra & adversùs dictum Cardinalem, eumque in eaſdem pœnas incurriſſe & cecidiſſe declarari: & ejuſdem Cardinalis temporalitatem in manu noſtra, donec & quouſque dictis arreſtis furniſſet & obediviſſet, realiter & de facto teneri: & ulterius ipſum Cardinalem ad parendum dictis arreſtis compelli: aut alias de remedio juris & juſtitiæ, prout diſcretioni dictæ Curiæ noſtræ bonum videretur, dictis ſupplicantibus provideri. Super quibus dicta Curia noſtra, quòd dicti ſupplicantes ſuam requeſtam in judicio in craſtinum, parte adversâ præſente, aut ejus procuratore, cui notificaretur,

facerent, ſexdecimâ die dicti menſis Martii appunctaſſet : unde dictâ craſtinâ die, quæ fuit ſeptima decima dicti menſis Martii, dilectus & fidelis conſiliarius noſter in dicta Curia noſtra Magiſtet *Helias de Coſdum* dicti *Aimerici de Coſdum* frater, in defectu Advocati, contenta in dicta requeſta judicialiter requiſiſſet, dictum Cardinalem compelli ad obediendum dictis pet declarationem dictarum pœnatum & bannimenti ab hoc Regno noſtro, tanquam ejuſdem ſubjectum, ac informationem fieri ſuper eo, quòd idem Cardinalis nonnullis bullis in hac parte ſe jactabat, necnon portitores & eaſdem bullas habentes capi & priſionarios conſtitui : dictoque Cardinali dictis bullis tamquam iniquis minimè ſe juvare, ſub pœna decem millium librarum inhiberi, ad finem damnorum & expenſatum contra eundem Cardinalem tendendo & concludendo. Magiſtro vetò *Philippo Luillier* dicti Cardinalis Advocato dicente, quòd ipſe ſententiam in dicto petitorio de dicta Abbatia obtinuerat, ac pro obediendo dictis arreſtis ſuam ſupplicationem Summo Pontifici tradidetat, qui nullam Cardinalis abſolutionem ſimilitet in hac patte ptæbete voluerat ; ptopter quod dictus Cardinalis Conſtantienſis, agendo quod in ſe ipſo erat, ſuam abſolutionem pro dictis excommunicatis tradiderat ; prætereà quòd dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis ſententiam in petitorio ante litteras quærimoniæ dictorum conquerentium obtinuerat : ſicque quæſtio de petitorio ſopita exiſtebat, ad finem igitur abſolutionis reſpectu dictarum concluſionum contra eum captarum tendendo & concludendo. Quibus per dictam Curiam noſtram ſie auditis, dicta Curia noſtra, quòd Procurator noſter Generalis, & dicti actores, & conquerentes, dictam abſolutionem viderent, & die Lunæ ſequenti reverterentur, inter cætera appunctavit.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

Conſtitutis igitur in dicta Curia noſtra die viceſimâ ſecundâ dicti menſis Martii ſupradictis partibus, aut earundem procutatoribus, ſupradicti Prior & conventus dictæ Abbatiæ de *Vindocinio*, *Aimericus de Coſdum* actores & conquerentes, ac dictus Avunculus & Conſanguineus noſter Rex Jeruſalem & Siciliæ cum eis adjunctus contra & adversùs dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem proponi fecerunt, quòd ex anno Domini milleſimo quadrageſimo dicta Abbatia per tunc Comitem Andegavenſem & Comitiſſam Pictavenſem ejus uxorem extiterat fundata : quo tunc ſuetat ordinatum, quòd dictâ Abbatiâ vacante, pro procedendo ad electionem novi Abbatis, dicti Religioſi tres Abbates vicinos & propinquiores de eadem Abbatia convocarent ; quâ electione factâ talis ſic electus benedictionem à tali Prælato, prout ſibi bonum videtetur, obtinere poſſet. Quo ptæſuppoſito dicebant dicti actores & conquerentes, quòd inſequendo privilegia & libertates dictæ Abbatiæ, eâdem Abbatiâ per deceſſum defuncti *Joannis* ejuſdem Abbatiæ ultimi Abbatis vacante, dicti

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

Religioſi dictum *Aimericum de Conſdum* in eorum Abbatem elegerant : quâ electione non obſtante, dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis Abbatem dictæ Abbatiæ ſe gerere, dicere, & nominare voluerat, ac dictos Religioſos, eo quòd ſibi parere neque intendere nolebant, excommunicaverat, & per dictum Cardinalem Atrebatenſem excommunicatos declarari fecerat. Qua de re ſupradicti Religioſi dictas litteras quærimoniæ in caſu novitatis & ſaiſinæ impetraverant, ab executione quarum dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis appellare fecerat. Dicebant autem dicti actores & conquerentes, quòd visâ dictâ eorum requeſtâ, ac in dicta Curia noſtra partibus auditis, dicta duo arreſta ſeu appunctamenta eadem Curia noſtra ſucceſſive protulerat, quibus, ut dictum eſt, dictus Cardinalis Conſtantienſis minimè paruerat ; ſed tantumdem quandam abſolutionem de ſeipſo, & non de dicto Cardinali Atrebatenſi tranſmiſerat, in quâ continebatur, quòd metu pœnæ indictæ, & ne ſua temporalitas ſequeſtraretur, dictam abſolutionem tradiderat, & tamen eadem abſolutio Summo Pontifici reſervata fuerat: ſicque dictis arreſtis dictus Cardinalis Conſtantienſis non bene furnietat. Igitur contra dictum Cardinalem Conſtantienſem concludendo, iterum requirebant dicti actores & conquerentes, quatenus per arreſtum dictæ Curiæ noſtræ ſupradictus Cardinalis Conſtantienſis ad abſolvendum & abſolvi faciendum purè & ſimpliciter dictos conquerentes & alios excommunicatos per declarationem dictarum pœnarum, & aliarum majorum compelleretur : & quòd dicta arreſta ſuum plenum ſortirentur effectum, quòdque omnes ſupradicti proceſſus & bullæ penès dictam Curiam noſtram poperentur, portitoreſque & eaſdem bullas habentes ad corpus caperentur, dicto procuratore noſtro requirente, quòd quilibet de conſilio dicti Cardinalis Conſtantienſis in vim juramenti de bullis de novo allatis interrogaretur : Et è contrario, dicto Advocato dicti Cardinalis Conſtantienſis dicente & proponente, quòd attento petitorio, partibus auditis ante dictam quærimoniam obtentam extabat deciſum, à quo appellare licitum non erat : dicta quærimonia inadmiſſibilis, & per conſequens ſub colore ejuſdem dicti conquerentes ad aliquam proviſionem petendam & obtinendam non admiſſibiles extabant : quòdque etiam ſi aliqua quærimonia fuerat obtenta, ipſe Cardinalis eidem & per conſequens poſſeſſorio renunciaverat, expenſas propter hoc ſolvere offerendo ; & ex quo dicti conquerentes ſanctæ Sedi Apoſtolicæ immediate erant ſubjecti, dictæ Abbatiæ de Abbate providere Summo Pontifici incumbebat, idemque Summus Pontifex de eadem Abbatia eidem Cardinali Conſtantienſi validè proviserat : dicta etiam ſententia petitoria, attentis cenſuris Eccleſiaſticis, ſuum effectum ſortiri debebat; quodque dicti Cardinalis defenſoris bullæ in forma conſueta extabant, & ſunt confectæ, & aliis

aliis à ſancta Sede Apoſtolica delegatis tales poteſtates exiſtendi executores bullarum ſuarum bene & ſæpiſſime præbebantur : præterea quòd dictus Cardinalis Atrebatenſis, tanquam Legatus à ſancta Sede Apoſtolica, qui dictas cenſuras Eccleſiaſticas fulminaverat, ſuam poteſtatem dictam abſolutionem tradendi dicto Cardinali defenſori præbuerat ; & quoniam dicta arreſta dictam compulſionem continebant, idem defenſor eandem compulſionem recitandi cauſam habuerat : visâque dictâ ejus renunciatione, nihil in dicta Curia noſtra de hujuſmodi negotio pendebat, etiamque ſuo procuratori onus comparendi in dicta Curia noſtra pro eo idem Cardinalis defenſor nunquam tradiderat ; ad finem igitur abſolutionis, ut prius, & expenſarum, concludendo. Exindeque dicti Cardinalis defenſoris Advocato ex officio dictæ Curiæ noſtræ de & ſuper dictis bullis & cenſuris Eccleſiaſticis judicialiter cum juramento ſolemni interrogato, idem Advocatus dixit & affirmavit ſe ipſum habuiſſe & vidiſſe quoddam inſtrumentum, per quod conſtabat dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem beneficium abſolutionis dictis actoribus conquerentibus impartiri à dicto Summo Pontifice requiſiiſſe, & eundem Summum Pontificem id facere diſtuliſſe : verùm eò quòd in dicto inſtrumento extabant nonnulla vocabula, quæ ſibi eſſe bona minimè videbantur, ipſe idem inſtrumentum dicto Procuratori noſtro Generali non oſtenderat, nec de eodem inſtrumento dictus Cardinalis Conſtantienſis ſe juvare intendebat, nec ſimiliter illud, ſed Magiſter *Joannes Ives* habebat. Advocato verò dictorum actorum & conquerentium dicente dicta duo arreſta executioni abſque dilatione demandari debere : quòdque tempore dictæ quærimoniæ obtentæ dictus Cardinalis defenſor in hoc Regno noſtro degebat ; & ſic, ut dicebat procurator petitorum, decidi non voluerat, & ex quo dicta abſolutio Summo Pontifici extabat reſervata, quòd dicti excommunicati ab eodem Summo Pontifice abſolverentur oportebat : inſuper quòd ex abundanti dictus Cardinalis defenſor nonnullas ſchedulas in valvis Eccleſiæ Aurelianenſis & alibi affigi fecerat, per quas conſtabat dictos actores & conquerentes excommunicatos, & ab eorum beneficiis privatos fore, propter quæ dictus Advocatus pro dicto Avunculo & Conſanguineo noſtro Rege Jeruſalem & Siciliæ fundatore dictæ Eccleſiæ proviſionem, quemadmodum dicti Religioſi, in hac parte requirebat, ac per eos ſuperiùs allegata, propoſita & concluſa ampliabat. Super quibus omnibus præmiſſis dicta Curia noſtra dictâ viceſimâ ſecundâ die dicti menſis Martii, quòd dictum inſtrumentum dicto Procuratori noſtro Generali oſtenderetur, ac quòd ſupradictus Magiſter *Joannes Ives*, & Magiſter *Simon Hennequin* de & ſuper præmiſſis excommunicationibus per certos ex Conſiliariis dictæ Curiæ noſtræ interrogarentur, necnon

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1463.

& quod totum eidem Procuratori noſtro Generali ſuper præmiſſis unâ aliâ die ſequenti quicquid vellet dicturo oſtenderetur, appunctaverat. Poſtremo verò, videlicet die viceſimâ-quartâ dicti menſis Martii ſupradicti, Conſiliarius noſter in dicta Curia noſtra Magiſter *Helias de Coſdum*, dictique actores & conquerentes, ac dictus Avunculus ac Conſanguineus cum eis adjunctus iterum proponi fecerunt contra dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem, quòd dictus Cardinalis dictis arreſtis dictæ Curiæ noſtræ non paruerat neque furnierat : quin imò in odium eorumdem ſupradictos actores & conquerentes ac dictum Conſiliarum noſtrum Magiſtrum *Heliam*, necnon ulterius omnes auxilium & favorem in hac parte præbentes, nobis & chariſſimâ compote noſtrâ tantundem exceptis, excommunicari & excommunicatos denunciari & publicari fecerat in noſtri & dictæ Curiæ noſtræ, ac totius juſtitiæ & auctoritatis hujus Regni noſtri maximum ſcandalum & vituperium. Et idcirco, ut priùs, requirebant, quòd per dictæ Curiæ noſtræ arreſtum dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis ad obediendum arreſtis dictæ Curiæ noſtræ, & dictos excommunicatos purè & ſimpliciter abſolvi faciendum, de quorum numero extabant dictus Magiſter *Helias de Coſdum* & Magiſter *Jacobus de Rubeo Monte*, per captionem ejus temporalitatis ſub pœna decem millium librarum compelleretur : ac erga eoſdem excommunicatos in ſimili forma in ſumma decem millium librarum emendæ condemnaretur : proque eadem ſumma ejuſdem Cardinalis temporalitas in & ſub manu noſtra, donec prædictis arreſtis paruiſſet, regeretur & expletaretur; necnon & quòd, de hoc quod in hac parte adjudicaretur, dicti actores & requirentes primirus ſolverentur. Procurator verò noſter Generalis recitando dicta arreſta dictæ Curiæ noſtræ ſuperiùs ſpecificata, & pœnas in vim eorumdem dicto Cardinali Conſtantienſi inflictas, quibus arreſtis, ut dicebat idem Procurator, idem Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis minimè obedire curaverat; quin imò eadem & auctoritatem noſtram & dictæ Curiæ noſtræ contemnendo, dictas excommunicationes, privationes beneficiorum, & declarationes contra dictos actores & conquerentes & cum eis adherentes fulminaverat, addicendo etiam per Procuratorem noſtrum contenta in dictis bullis Apoſtolicis, fulminationibus, excommunicationibus, inſtrumentis, cenſuris Eccleſiaſticis ac aliis inobedientiis & actis in hac parte per dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem ad ejus proſecutionem contra tenorem dictorum arreſtorum dictæ Curiæ noſtræ in eorumdem contemptum, & noſtri ac dictæ Curiæ noſtræ irreverentiam & maximum ſcandalum : ex debito ſui officii ejuſdem Procutatoris noſtri Generalis contra & adversùs dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem concludendo requirebat & petebat, quatenus per arreſtum dictæ Curiæ noſtræ omnes ſupradictæ pœnæ dicto

Cardinali Conſtantienſi indictæ, contra eundem Cardinalem Conſtantienſem declararentur, & nobis adjudicarentur: ejuſdem temporalitas Eccleſiaſtica & propria ad manum noſtram poneretur; & ſub eadem, donec ad ſolutionem dictarum pœnarum gubernaretur; necnon & ad dictos excommunicatos tam in generali quàm in particulari ſuis propriis ſumptibus & expenſis, abſolvi faciendum, & earumdem excommunicationum revocationes & abſolutiones tranſmittendum, ipſaſque in villis Pariſienſi, Aurelianenſi, Carnotenſi & alibi ubi dictæ excommunicationes affixæ fuerant, attachiandum & affigendum dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis condemnaretur & compelleretur: ac à dicta ſua temporalitate, quam in Regno ſuo habebat, & habere poterat, ejus vitâ comite privaretur & eadem temporalitas nobis adjudicaretur, ac ex nunc ſaiſiretur & ad manum noſtram poneretur: ulteriuſque idem Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis in viginti millium ſcurorum emendæ erga nos condemnaretur; necnon & quòd Magiſter Michaël *Mahault* dicti Cardinalis ſervitor, & alii dictarum bullarum & excommunicationum portitores ad corpus caperentur, & priſionarii in Conciergeriam Palatii noſtri Pariſius adducerentur, ampliores concluſiones, in quantum opus eſſet capere, per eundem Procuratorem noſtrum Generalem proreſtando: Advocato verò ſupradicti Cardinalis ſuper præmiſſis dilationem ſibi dari petente. Ann. 1463.

Tandem ſupradictis partibus, ut prædictum eſt, auditis, & ad tradendum & ponendum ſupradictas bullas, producendumque penès dictam Curiam noſtram quicquid ponere & producere vellent, & ad conſilium ſeu in arreſto ſuper toto & dictis proviſionibus requiſitis, appunctaris, viſiſque per dictam Curiam noſtram ſupradictis arreſtis, bullis, inſtrumenris, fulminarionibus & excommunicationibus eum aliis litteris & munimentis, conſideariſque & attentis circa hæc conſiderandis & attendendis cum magna & matura deliberatione, & quæ dictam Curiam in hac parte movere poterant & debebant; per arreſtum dictæ Curiæ noſtræ dictum fuit, quòd pro exceſſibus, abuſibus & inobedientiis per dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem contra tenorem dictorum dictæ Curiæ noſtræ arreſtorum, ac eriam pro intetpriſiis per eundem Cardinalem contra jura, præeminentias, prærogativas, auctoritates & ſuperioriratem noſtram & dictæ Curiæ noſtræ factis & commiſſis, dicta Cutia noſtra dictum Cardinalem in decem millium librarum Pariſienſium erga Nos, erga verò dictum Avunculum & Conſanguineum noſtrum Regem Jeruſalem & Siciliæ, Ducem Andegavenſem, fundatorem dictæ Abbatiæ, in duorum millium librarum Pariſienſium, & erga dictos alios actores & conquerentes in trium millium librarum Pariſienſium ſummis condemnavit & condemnar, ac ordinavit & ordinat dicta Curia noſtra, quòd dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis ſuis euſtibus & expenſis ſupra-

EXTRAIT DE THEODORET Ann. 1463.

dictos Religioſos, Priorem & Conventum, Magiſtrum *Heliam*, *Aimericum de Coſdum*, *Jacobum de Rubeo Monte*, & omnes alios particulares qui ad cauſam hujus per dictum Cardinalem Epiſcopum Conſtantienſem, necnon Cardinalem Atrebatenſem & alios excommunicati exirerant, abſolvi faciet ſaltem ad cautelam, niſi abſoluti exiſtant: necnon etiam quòd idem Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis omnes caſſationes privilegiorum dictæ Abbatiæ, privationes beneficiorum, inhabilitationes, declarationes, & cenſuras Eccleſiaſticas contra dictos actores & alios ad cauſam rerum prædictarum factas & fulminatas revocare faciet: ac dictis ſuis cuſtibus & expenſis ſupradictas revocationes dictarum caſſarionum, abſolutionum & rehabilitationum in forma debita & convenienti omnibus indigentibus, & de quibus expedierit infra primum diem inſtantis menſis Decembris tranſmittet: & eaſdem in valvis Eccleſiarum villarum Pariſienſis, Turonenſis, Carnotenſis, Aurelianenſis & Vindocinii, & alibi ubique dictæ excommunicationes & cenſuræ attachiatæ & publicatæ extiterunt, affigi & publicari faciet: & omne illud quod dictum eſt ſub pœna viginti millium librarum Pariſienſium nobis & dictis actoribus mediatim applicandarum ipſe Cardinalis rebellis & inobediens nobis ſeu erga nos perficiet; necnon & quòd ad faciendum & adimplendum omnes res ſupra declaratas, dictus Cardinalis Epiſcopus Conſtantienſis per captionem & expletationem ejus temporalitatis, oppoſitionibus & appellationibus quibuſcumque non obſtantibus, compelletur; quæ quidem temporalitas propter hoc in manu noſtra remanebit, & ſub eadem per bonos & ſufficientes Commiſſarios ad hoc committendos & deputandos donec ad plenarium dictarum ſummarum contra eum adjudicatarum ſolutionem & ſatisfactionem, ac præmiſſorum complementum regetur & gubernabitur. Dicta Curia noſtra eriam ordinavit & ordinat ſupra nominatum Cardinalem Conſtantienſem in expenſis hujuſmodi inſtantiæ, earumdem expenſarum taxatione dictæ Curiæ noſtræ reſervatâ, condemnando.

In cujus rei teſtimonium præſentibus litteris noſtrum juſſimus apponi ſigillum. Datum Pariſius in Parlamento noſtro viceſimâ tertiâ die Julii, anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo tertio, & Regni noſtri tertio.

EXTRAIT DU RECUEIL
DE JACQUES PETIT,
OU
DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.

EPISTOLA... DOMINI LEXOVIENSIS
AD LUDOVICUM REGEM FRANCORUM,

In qua declarat quot mala oriantur, ex eo quòd Canones non ſerventur: formamque præſcribit, quâ Rex uti poteſt juxta Statuta & Jura Eccleſiæ Gallicanæ ad ſcribendum PAULO *Secundo.* **

Ex Schedis Viri Cl. ANTONII VION Domini d'HERBOUVAL.

AU ROY
MON SOUVERAIN SEIGNEUR.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

POur donner conſeil à mettre proviſion, pour obvier de cy en avant aux dommages & inconveniens qui pouroient vray ſemblablement enſuir par les entrepriſes accouſtumées eſtre faites par Court de Rome, & que deſia on a veu experimentalement eſtre venus & enſuis à l'occaſion de la planiere obeiſſance faicte par vous, TRES-CHRETIEN Roy, mon ſouverain & naturel Seigneur, à Noſtre Saint Pere

** Cette Piece ſert à la preuve de pluſieurs articles des Libertés, & notamment des articles 7, 14, & 54. On y voit l'embarras de Louis XI ſur la révocation de la Pragmatique & ſur les termes de ſon Obédience, tant de celle qu'il avoit déja faite au Pape Pie II, que de celle qu'il étoit ſur le point de faire à Paul II, ſon ſucceſſeur; ce qui doit être conféré avec le rapport des Preuves dudit article 7, & le ſurplus, avec les Preuves deſdits articles 14 & 54, comme auſſi avec les Remontrances du Parlement de Paris à ce Prince ſur les mêmes objets.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Pape puis nagueres treſpaſſé, que Dieu abſoule, ſoubs la benigne correction de voſtre tres-noble Majeſté, ſemble que premierement ſe doivent bien peſer les domages & inconveniens qui de long temps ſont enſuis & peuvent enſuir, & ne ſe doit faire doubte qu'ils ne enſuivent & aviennent de pis en pis, ſe par la providence de voſtre Royale Majeſté, à qui comme Pere du Pays & de toutes les Nations de voſtre Royaume, protecteur & defenſeur de la ſainte Religion de Dieu, & de toute l'Egliſe d'iceluy Royaume, & des droitures & libertez d'icelle, par dilection & ſolicitude paternele, n'y eſtoit miſe & donnée proviſion par le conſeil des notables Prelas & gens d'Egliſe d'iceluy Royaume, & Meſſieurs de voſtre noble Conſeil.

Et combien que les inconveniens & dommages de la grande evacuation des pecunes du Royaume, & de l'involution des litiges, & procés infinis & quaſi interminables, l'evagation des notables Clers & ſubjets du Royaume, leurs vexations, travaulx, deſpens, deſertion de leurs eſtudes, ſoient grans & auſſi comme irreparables, leſquelles choſes l'en a veu touſiours avenir, toutesfois que les graces expectatives & reſervations de Court de Rome ont eu cours: toutesfois encore y ait moult d'autres dommages eſpirituels d'autant pires & plus prejudiciables, que les dommages & pertes temporeles, que l'eſprit eſt plus digne & meilleur que les corps, & que les biens de l'ame comme les graces & vertus ſont ſans comparaiſon meilleures que les biens du corps & les biens temporels de ce monde.

Premierement à cauſe des evagations qui ſe font à l'occaſion deſdites graces expectatives, & reſervations tant generales que particulieres, & des procés qui en ſourdent, & auſſi de diverſes autres entrepriſes de Court de Rome contre les decrets & conſtitutions des ſains Peres & des ſains Conciles, s'enſuyent la diminution du ſervice divin, pour lequel les Egliſes & Benefices Eccleſiaſtiques ont eſté fondés. Car à cauſe de telles evagations & litiges on voit ſouvent que le nombre des benefices es Egliſes eſt moult diminué, & en a touſiours ou tiers ou quart des abſens tant alans & retournans, que demourans en Court de Rome & autres lieux, où leurs cauſes & proces ſont pendens. Parquoy le ſervice divin eſt fort diminué, & fraudé, l'intention des bons & devos Princes, & Seigneurs Catholiques qui ont fondé les Egliſes à certain nombre de Clers ou Religieux, pour eſtre occupez continuellement au ſervice de Dieu pour le ſalut de leurs ames.

Secondement à cauſe deſdites expectatives & reſervations enſuit ung autre dommage eſpirituel, qu'on ne ſçauroit aſſés lamenter ne eſtimer. C'eſt la promotion de pluſieurs indignes Prelas, dont s'enſuit la ruine & totale diſſolution de bonnes mœurs & vertus,

abondance d'iniquité, d'ambition, d'avarice, de ſimonie, extinction de toute devotion & Religion, & la perdition de infinies ames, qui par bons & dignes Prelas & autres beneficiez en ſainte Egliſe inſtituez ſelon les Decrets des ſaints Peres faiſans deuement leurs offices ſelon leur eſtat & vocation euſſent peu, tant par predication de la doctrine & parole de Dieu, que par exemple de bonne vie & ſainte converſation, eſtre amenées à la voye de ſalut, duquel ſouvent ſont empeſchées & retardées par l'indignité & ignorance de ceulx qui leur deuſſent monſtrer la voye de ſalut. Car comme les bons & dignes Paſteurs du peuple ſont la lumiere du monde, de laquelle le monde eſt enluminé de ſainte doctrine & exemples de vertus & ſainte converſation, & par ce amené à ſon ſalut : auſſi par contraire les indignes & defectifs ſont cauſe exemplaire de tous vices, de diſſolution de bonnes mœurs, extinction de vertus, & enervation de toute Religion & devotion ; & par conſequent de la damnation & perdition de infinies ames : qui eſt un piteux dommage & bien à peſer, & auquel entant qu'il eſt poſſible l'en doit obvier.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Item. S'enſuit à cauſe deſdites expectatives, reſervations, & autres entrepriſes de Court de Rome, totale confuſion & deſtruction de l'Ordre Hierarchique de ſainte Egliſe. Parquoy eſt reſoluë toute obedience, & reverence que ſelon les decrets des Saints Peres les ſubgés doivent à leurs Prelas ; parce qu'on voit que Court de Rome les deſtitue auſſi comme de toute leur auctorité & office, en uſurpant icelles : & par conſequent l'euvre de ſaincte Egliſe ſort diminué & decoloré, corrections & diſciplines enervées, les decrets des ſains Peres & des ſains Conciles, qui ont eſté par l'inſpiration du Saint Eſperit ſais & eſtablis, pour mettre bon ordre & regle à promover dignes perſonnes es prelatures, dignités & autres benefices Eccleſiaſtiques, & pour gouverner & conduire les choſes Eccleſiaſtiques en bon ordre & bonne police, ſont ſans difference rompus, abolis, conculqués, & contemnés de la fauſſe & mauvaiſe racine d'ambition & convetiſe, *quæ eſt radix omnium malorum*, comme dit l'Apoſtre.

Item. Pluſieurs autres grans & enormes maulx, & dommages temporels & eſpirituels ſont les temps paſſés enſuys à l'occaſion des entrepriſes deſſuſdites par toute Chreſtienté, comme ſciſmes en Chreſtienté, diviſions, erreurs, oppreſſions, injuſtices, & pluſieurs autres qui ſont longue choſe à raconter, parce que celuy qui deuſt garder principalement, & deffendre les decres des ſains Peres, & les faire à chacun garder, & eſtre à tout le monde exemple de juſtice, equité, & raiſon, par l'importunité de gens ambitieux & conveteux a voulu ſous couleur de plenitude de puiſſance à ſoy attraire, & exercer toutes les operations, & offices des Prelas, & membres de ſainte Egliſe, en faiſant loys & conſtitutions generales, & pluſieurs choſes par-

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

ticulieres ſans neceſſité, contraires aux bonnes & ſalutaires conſtitutions & decres des ſains Peres & ſains Conciles: ſous leſquieux decres l'Egliſe a eſté bien & honnourablement gouvernée & conduite l'eſpace de plus de douze cens ans, ſans que telles uſurpations & entrepriſes ſe feiſſent. Et toutesfois le ſaint Pere de Rome, combien qu'il ait en ſaincte Egliſe ſur tous autres Prelas puiſſance & autorité, il ne l'a, comme l'Apoſtre teſmoigne, ſinon ſeulement *ad ædificationem Eccleſiæ & non ad deſtructionem.* Et ſaint *Urbain* Pape contredit expreſſement en ſon decret à ceux, qui diſoient qu'il eſt loiſible au Pape, quant il veut, faire toûjours nouveaulx decres, & nouvelles conſtitutions, & muer les anciens decres des ſains Peres; affermant le contraire eſtre vray; & que ainçoys doit le Pape pour deffendre les decres des ſains Peres expoſer ſon ame & ſon ſang. Semblablement teſmongne & affirme *Zoſimus* Papa, que le Pape, ne l'auctorité de ſon Siege Apoſtolique ne peuſt rien eſtablier, ou conſtituer, ou innover contre les decrés des ſains Peres. Et quelque plenitude de puiſſance qu'il ait, il n'en doit neant plus ſouvent uſer que le benoiſt Createur uſe de la ſienne, en faiſant miracles. Il ne luy ſeroit pas difficile s'il luy plaiſoit de gouverner bien par ſoy ce monde de cy bas, & de produire tout ce qui y naquiſt ſans le miniſtere & cooperation des Anges, & des corps celeſtiels, & autres cauſes moyennes: & toutesfois il leſſe de ſa bonté à chacune creature en ſon ordre & degré faire, & exercer ſon office, & operation ſelon les puiſſances natureles qu'il leur a données, ſi n'eſt quant aucunes fois ſelon le bon plaiſir de ſa voulenté il fait aucune œuvre miraculeuſe ſans la concurrence & operation des cauſes moyennes: mes telles œuvres ne ſont pas frequentes ne ordinaires.

Item. Eſt bien à peſer, que oncques, depuis que les ſains Peres de Rome ont commencé à faire telles uſurpations, les ſciſmes & murmurations n'ont ceſſé en la Chreſtienté, qu'il n'y ait touſiours eu diſceſſions, ſubſtractions, ſeditions, murmurations, puis en l'une nation, puis en l'autre: & touſiours a l'en tendu à y mettre proviſion, & tant d'aſſemblées faites, tant de Conciles puis generaulx, puis particuliers par diverſes Nations de Chreſtienté; & jamais n'ont ceſſé les Princes Chreſtiens & les nations Chreſtiennes, les Prelas, les Chapitres, let univerſités de Docteurs & eſtudians, d'envoyer ambaſſades, de ſoy plaindre, de procurer, pourchaſſer, & requerir en toutes manieres, pour avoir proviſion contre telles uſurpations & entrepriſes tendentes non à l'edification, mes ainçois à totale confuſion & deſtruction de ſainte Egliſe, & ſourdantes & procedentes de la maudite racine d'ambition & d'avarice; juſques à ce que es ſains Conciles generaulx aſſemblés ſolemnellement à *Conſtance*, à *Sene*, & aprés à *Baſle* par l'autorité des ſains Peres Papes lors tenans le Saint Siege Apoſtolique

Apoſtolique, proviſion y a eſté miſe & donnée ſi juſte, ſi raiſonnable, ſi utile ; & prouffitable à l'edification & eſpirituele & temporele de toute la Chreſtienté, qu'il n'eſt pas poſſible trouver meilleure ne plus ſainte proviſion. EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Pour venir doncques, *Tres-Chreſtien Roy*, mon ſouverain Seigneur, à dire ou écrire mon avis en la matiere de laquelle vous a pleu moy eſcrire ; me ſemble, ſous voſtre tres noble correction, que demandez ſçavoir mon advis ſur deux choſes. La premiere eſt quelle proviſion pourrés & debvrés donner, pour obvier de cy en avant aux dommages, & inconveniens advenus en voſtre Royaume, à l'occaſion de la planiere obeïſſance, que feiſtes au Pape *Pius* nagueres trepaſſé, tant par graces expectatives & reſervations de Court de Rome, & la ſequele de cens mil inconveniens, qui touſiours de ce ſont enſuis, & voſtre Royaume moult par celle cauſe evacué de pecunes, & quels termes me ſemble que y aurés à tenir. La ſeconde eſt quelle obeïſſance debvez faire à noſtre ſaint Pere, qui de preſent eſt, en gardant les drois & libertés de l'Egliſe Gallicane, & l'œuvre du Saint Siege Apoſtolique.

Quant au premier, ſous la benigne correction de voſtre tres noble Majeſté, aprés ce que j'ay penſé à la matiere bien au long, me ſemble que ne pouvez mieulx pourvoier aux inconveniens de l'evacuation des pecunes de voſtre Royaume, & autres deſſus touchés, & que l'en pourroit toucher plus au long qui vouldroit, que par voſtre ordonnance, loy, conſtitution, edict, ſtatut, mandement, ainſi qu'il vous plaira le nommer, faire deffenſe generale, ainſi que deſia avez faite, que nul de voſtre Royaume voiſe ou envoye en Court de Rome, de Legat du Pape ne autre part impetrer, ou prendre graces expectatives à quelconques dignitez, ou benefices eccleſiaſtiques de voſtre Royaume & Daulphiné : & que nul ne ſoit ſi hardi de pourſuivre l'effet d'aucune d'icelles graces expectatives, ſe aucunes en precedent avoient eſté ou eſtoient de cy en avant impetrées ou données.

Item. Auſſi que nulle reſervation generale ou eſpeciale de prelatures, dignités, ou autres benefices eccleſiaſtiques quelconques ait lieu en voſtre Royaume & Seigneurie ; excepté ſeulement celle qui eſt des beneficiez cedens ou decedens en Court de Rome, qui eſt cloſe & contenuë en droit.

Item. Avec ce que vous declarez voſtre intention & voulonté eſtre, de garder & deffendre voſtre Egliſe Gallicane en ſes anciennes libertez & droitures : & que par tout voſtre Royaume & Seigneurie ſoient gardés les decres des ſains Peres, & des ſains Conciles qui en vivant de tres digne memoire voſtre feu Pere, que Dieu abſoule, furent receus, & acceptez, depuis gardez, & obſervez par tout voſtre Royaume en vivant d'iceluy ; je mets cecy ainſi en general par cauſe de

briefveté. Car qui vouldroit mettre au long, il fauldroit reciter mot
EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464. à mot tous les decres, ainſi qu'ils ſont contenus & narrés en la Pragmatique Sanction d'iceluy ſeu voſtre Pere, auxquieux pour l'auctorité ſouveraine de l'Egliſe, dont ils ſont fulcis & corroborés, & auſſi que en tant de ſolemnelles conventions ſur ce faites & aſſemblées en diverſes cités de voſtre Royaume par divers temps, ont eſté touſiours louez, acceptez & approuvez, je n'oſeroye preſumer ne y mettre ne oſter. Toutesfois quant à la tierce portion des benefices non electifs, que le decret du ſaint Concile ordonne eſtre emploiée à la proviſion des graduez, ſelon la qualification contenuë en iceluy; & d'icelle tierce portion voſtre Egliſe Gallicane en ordonnoit les deux parts pour les graduez nommez par les univerſitez de voſtre Royaume. Pour obvier aux proces & debas, qu'on a veu ſouvent mouvoir à l'occaſion des difficultez, qui eſtoieut à mettre & garder l'ordre, & le tour des benefices, qui devoient eſtre comptés és deux pars de celle tierce partie; me ſembleroit bien convenable & expedient, afin que la loy feuſt clere, & tolliſt occaſion de tous litiges, & proces, que les nommez des univerſités de voſtre Royaume fuſſent pourveus par les Prelas, à qui il appartient, des benefices qui vaqueroient en deux moys de l'an: & qu'en chacune moitié de l'an en euſſent ung tel avis, qu'il plairoit à voſtre noble Majeſté le nommer, & deputer. Ainſi obtendroient leur proviſion des benefices, qui eſcherroient vacans eſdits moys; excepté s'ils vaquoient par cauſe de permutation, & les deux autres moys auſſi tels que voſtre Majeſté vouldroit nommer & deputer ſeroient pour pourvoer les graduez nommez ou non nommez par les univerſités qualifiez, ainſi que le decret l'ordonne auxquieux graduez, & non à autres, ſeroient les Prelats à qui il compete & appartient, tenus de pourvoer des benefices, qui eſcherroient vacans eſdits moys: & en chacune moitié de l'an pouroit-on depputer ung deſdits moys. Ainſi auroient les graduez leur tierce portion entiere ſelon la teneur du decret, & ſans involution de obſcuretés, & procés; & auroient les univerſités meillieure condition, & plus ſeure qu'ils n'avoient eu paravant. Et ſe c'eſtoit voſtre bon plaiſir de aſſembler l'Egliſe de voſtre Royaume apres cet Hiver, ou tel nombre, & telles perſonnes d'icelle Egliſe, & de voſtre Conſeil, comme il vous plairoit, pour avoir plus amplement leur advis tant ſur la maniere de la proviſion deſdits graduez & nommez, que ſur aucuns autres poins qu'on a reputez obſcurs ou doubteux en la pragmatique deſdits decres; je croy que ce ſeroit tres-bien fait en faiſant garder leſdits decres, ne deroguer en rien à l'auctorité du S. Siege Apoſtolique. Car leſdits decres que ſerez ainſi garder & obſerver, ſont les decres & loys des ſains Peres des Rome, & du S. Siege Apoſtolique, fais & eſtablis par eux, redigez es volumes

de droit eu decret, & es decretales, leſquieux ils ont gardez & commande eſtre gardez, & obſervez, leus, & publiez es univerſités & eſtudes generales par toute Chreſtienté. Ainſi ne peult-on dire que ce ſoient ordonnances ou eſtatuts ſais par voſtre Egliſe Gallicane, ne par vous: mes ſont les loys & decres des ſaints Peres, comme dit eſt, & de l'Egliſe univerſelle, qui ont eſté obſervez en toute Chreſtienté l'eſpace de plus de douze cent ans. Et combien qu'ils aient eſté innovez, & promulguez en Conciles generaulx, toutesfois ce n'eſt pas leur premier commencement; mes des le temps des Apoſtres, Noſtre-Seigneur, & de ſes diſciples, & depuis par la ſucceſſion des ſains Peres ont eſté ſais, & continuez touſiours, & par pluſieurs Conciles generaulx decretez, & approuvez, comme il appert par les volumes de droit canon, le decret, decretales, Clementines, qui ſont tous plains de la maniere & fourme, comme l'en doit pourvoer aux Egliſes Cathredrales, & autres prelatures vacantes par elections, ou poſtulations, & comme la confirmation des elections appartient aux Prelas ordinaires de degré en degré.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Item. Et n'eſt pas choſe nouvelle, que les Roys & Princes Catholiques aient donné remedes, & proviſion contre telles & ſemblables entrepriſes faites par Court de Rome contre les decres des ſains Peres, & les libertez, & droitures tant de l'Egliſe Gallicane que d'autres. Car ainſi ont fait vos tres nobles & dignes progeniteurs & anteceſſeurs, comme ſaint *Loys* en ſon temps, duquel j'ay veu ** l'ordonnance eſcripte & ſellée en ſemblables matieres, qui fut monſtrée & exhibée aux conventions ſolemnelles faites de l'Egliſe Gallicane à Chartres, à Bourges par la convocation de voſtre feu Pere de bonne memoire. Auſſi *Charles VI* voſtre ayeul, environ l'an M. CCCC. VI. & voſtre dit feu Pere & pluſieurs autres, leſquieux zelateurs de la ſainte Religion Chreſtienne, & des libertés, & droitures anciennes de l'Egliſe Gallicane, ont par leurs loys & conſtitutions chacun en ſon temps donné proviſion & remede contre telles entrepriſes tres-prejudiciables & dommageuſes à la choſe publique. Et croy que es regiſtres de voſtre Court de Parlement, &

** Voici une nouvelle & forte preuve à nos raiſonnemens ſur la Pragmatique de S. Louis, placés ci devant en l'article 6 des Remontrances du Parlemment de Paris au Roi Louis XI. Le Seigneur qui donne ici ſes avis au même Prince, aſſure avoir vu cette *Ordonnance eſcripte & ſellée en ſemblables matieres, qui fut monſtrée & exhibée aux conventions ſolemnelles, &c.*

On laiſſe à faire au Lecteur les réflexions que le ton affirmatif de ces paroles, & leur ſens doivent naturellement préſenter à ſon eſprit. Si l'on veut mettre avec M. Villaret leſdites Remontrances du Parlement à l'année 1467 plutôt qu'à l'an 1461, cette aſſertion aura ſur l'autre l'avantage de la priorité du temps.

es Chambres de vos Comptes, & Treſor à Paris, s'en trouveroient pluſieurs avoir eſté enregiſtrées, s'il vous plaiſoit de les y faire cercher.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann 1464.

Item. Et ſemble, que de ce ne vous doit aucunement diſſuader, ne retraire la forme de l'obedience faite par vous à noſtre ſaint Pere Pape *Pius* defunt en termes generaulx. Premierement pour ce que ladite obeïſſance fuſt par nous faite audit *Pius* perſonnellement. Ainſi puiſque Dieu l'a pris de ce monde à luy, ladite obeïſſance ne vous lie en rien vers ſon Succeſſeur. Secondement, car en generale promeſſe, ou conceſſion, ou renonciation jamais n'y eſt entendu, compris, ce dont vray ſemblablement ne fuſt onques penſé, ne entendu en la generalité, ainſi que dient tous les drois. Or n'eſt-il point vray-ſemblable, que oncques entendiſſes à deroguer, & abolir les libertés, & droitures de l'Egliſe Gallicane, & de voſtre Royaume: ne auſſi que penſiſſes corrompre & abolir les decres, & conſtitutions des ſains Peres. Parquoy ne vous peult ladite obeïſſance planiere à ce lier. Tiercement que cautement & ſoutillement aves eſté induit à faire promeſſe de abolir la Pragmatique Sanction de voſtre Royaume; vous eſtant lors en neceſſité en vivant de voſtre feu Pere, & auſſi comme aucunement en exil, où vous aviez eſté long-temps, eu quel ne puies avoir ſi parfaite connoiſſance des droitures de voſtre Couronne, & des libertés de l'Egliſe Gallicane, que vous avez maintenant: & ſi n'eſtiez pas lors en voſtre planiere liberté, comme à la mercy noſtre Seigneur vous eſtes maintenant. Quartement, que en ladite obeiſſance permetties, que noſtredit ſaint Pere *Pius* uſaſt de ſon auctorité en la fourme & maniere, que avoient uſé ſes predeceſſeurs *Martinus* & *Eugenius*. Mes non content de ce, ledit *Pius* en a uſé autrement, comme en faiſant à chaquun graces expectatives, *motu proprio*, à quelque importunité de requeſtes qu'il les donnaſt, en accroiſſant auſſi & augmentant les frays & deſpens qu'on avoit acouſtume faire, à expedier telles graces, & par eſpecialement ſur les poures ſubgeis de voſtre Royaume, & auſſi en aucunes nouvelles reſervations & conſtitutions, quelle choſe voſtre dite obeiſſance ne luy accordoit pas.

Item. Auſſi voſtre intention n'eſtoit pas de abolir les Decres des ſains Peres, & des ſains Conciles, ne les libertés de voſtre Egliſe de France, que voſtre feu Pere n'avoit pas fais ne eſtablies, mes ſeulement oſter la Sanction qui ſe appelloit Pragmatique, que voſtre dit feu Pere avoit de ſon auctorité Royale faicte. Or eſt il cler, que la dite Pragmatique Sanction oſtée ou revoquée, encore demeurent les Decres des ſains Peres & Conciles generauls en leur force & vertu, qui ſont comme dit eſtablis & decretés par les ſaints Peres, & ſulcis corroborés, & innovés pluſieurs fois par les ſains Conciles de l'univerſelle Egliſe,

& leus tous les jours en toutes les eſtudes generales de Chreſtienté. Et en verité tous les ſages Docteurs liſans les drois Canon & Civil, & autres gens d'eſtude & lettres tant es eſtudes d'Italie, d'Alemagne, que des autres Nations, diſoient la Nation de France ſur toutes autres benevre : & la reputoient la plus ſage Nation de la Chreſtienré pour l'obſervance deſdits decres, qu'elle gardoit & obſervoit, & pource qu'elle n'eſtoit point ſerve à ces expectarives, & reſervations, & autres uſurpations de Court de Rome. Et eſt ce qu'il m'eſt advis eſtre convenable & neceſſaire à eſtre fair pour donner proviſion contre les dommages & inconveniens deſſus touchés, & les rermes que y poves & debves raiſonnablement tenir, combien que aucuns ſe expediroient en bref ; conſeillans que donneiſſiez mandement à voſtre Court de Parlement, & à tous les Juſticiers & Officiers de voſtre Royaume, de garder & faire garder la Pragmatique Sanction de feu voſtre Pere que Dieu abſoule : & pourries juſtement & licitement cauſer voſtre dit mandement de la remettre & reſtituer en ſa force & vertu pour les inconveniens de l'evacuarion des pecunes & finances de voſtre Royaume, l'involurion des proces & litiges, l'evagation & diſtraction de vos ſubgés, pour la promotion de pluſieurs perſonnes eſtranges & incongnues aux benefices & dignités de voſtre Royanme, & d'aucunes cauſes devant dites, que l'en a veu enſuir à cauſe de non avoir obſervé icelle. Et n'eſt pas le nom & titre de Pragmatique Sanction deshonourable ; mes eſt de grand pois, gravité & importance. Car comme Iſidore met eu quatrieſme livre de ſes Ethimologies : *pragma*, eſt un mot Grec, qui ſignifie aurant comme *cauſa* en Latin. Er pourtant la loy du Legiſlareur eſt nommée Pragmatique Sanction, quant elle eſt faite & eſtablie pour grande cauſe & évidente utilité, & par grande & meure deliberation, contenant grieſve paine contre les tranſgreſſeurs. Mes qui vouldroit raire le dit nom, on pourroit tenir les termes deſſus touchez, & baprizer voſtre ordonnance de tel tiltre qu'il vous plairoit luy bailler, comme la liberté de l'Egliſe Gallicane, ou la loy Eccleſiaſtique, ou Decret, ou Edict du Roy, ou autrement ſelon voſtre noble plaiſir.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Quant au ſecond point ſurquoy me mandés que vous eſcripve mon avis, de la forme & maniere comme debves faire à noſtre S. Pere obeïſſance, en gardant enſemble & l'autorité du S. Siege Apoſtolique, & les drois & libertés de l'Egliſe Gallicane. Sous la benigne correction touſiours de voſtre tres noble Majeſté, il me ſemble que debveries mander aux Conſeillers de voſtre venerable Court de Parlement, qu'ils vous envoiaſſent la forme de l'obeiſſance faite par feu voſtre Pere de tres digne memoire aux ſains Peres *Martin*, *Eugene*, *Nicolas*, *Calixte*, & *Pius*, par eſpecial aux trois derniers. Car je

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

cuide qu'on en debveroit rrouver aucunes fourmes & regiſtres de voſtre dit Courr de Parlement, ou des Chambres de vos Comptes, ou du Treſor rant du temps de feu voſtre Pere, que du remps de vos tres-nobles Progeniteurs. Er me ſemble que *Monſieur de Paris* & *Guillaume Couſmot*, qui furent en Legarion de par iceluy feu voſtre Pere devers le dit Pape *Pius*, devroienr avoir memoire de la fourme de l'obeïſſance qui luy fur faite. Er quant n'en rrouveriés aucune du temps paſſé, où vos arreſtiſtes, me ſembleroir que la forme qui enſuit, debvroit bien ſuffire. C'eſt de faire & luy exhiber obeïſſance, & la faire garder par tous vos ſubgés en tout ce qui concerne la Foy & l'obſervance de la Sainre Religion Chreſtienne, jouxre les Decres des ſains Peres ſes predeceſſeurs Papes de Rome, & les ſainctes Conſtitutions de l'Egliſe univerſelle. Et jouxte tout ce j'ai cy mis la forme d'une lettre pour faire la dite obeiſſance, de laquelle pourrés, ou la faire mettre en autre forme ſelon voſtre noble providence & diſcretion. S'enſuit la forme de la dire obeïſſance.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO PATRI Domino noſtro Paulo Secundo, Ludovicus, Dei grariâ, Francorum Rex, bearitudinis tuæ filius, Obedientiam filialem, & ſinceræ devotionis affectum.

AUditâ atque ad nos perlatâ aſſumptione Beatitudinis tuæ ad ſummum culmen ſacerdotii totius Chriſtianæ Religionis, Beatiſſime Pater, *admodùm graviſi ſumus: & eo quippe amplius, quòd ob ſingularem zelum, quem ad Chriſti Fidem atque Religionem habes, aliaque gratiarum ac virtutum dona, quibus diviná largiente bonitate te prædirum & fecundiſſimè adornatum univerſi prædicant, votis unanimis ſacri Senatus reverendiſſimorum dñorum Cardinalium Chriſti vicarium & beati Petri ſucceſſorem te electum cognovimus. Quapropter morem & veſtigia noſtrorum Anteceſſorum Chriſtianiſſimorum Regum inſequentes, qui ſanctiſſimæ Sedi tuæ ſemper obſequentiſſimos ac devotiſſimos ſeſe exhibuerunt, mittimus ad Beatitudinem tuam hos Oratores N. & N. ex Nobis pro tam concordi ac felici provectione ſanctitati tuæ, imò potius toti Dominico gregi, quem ad paſcendum cæleſtis alimoniæ pabulo Pontifex maximus à Deo electus es, congratulaturos: Tibique etiam, atque Sedi beatiſſimi Apoſtolorum Principis, cui Deo auctore inſides, exhibituros pro Nobis obedientiam, reverentiam atque honorem; eandem obedientiam in omnibus quæ Fidem Catholicam ac cultum Chriſtianæ Religionis concernunt, juxta ſanctorum Patrum prædeceſſorum tuorum decreta, & ſacratiſſima Eccleſiæ Catholicæ inſtituta, Tibi velut Pontifici maximo & totius Dominici Ovilis paſtori, cum omni*

obſequendi promptitudine offerentes, atque exhibentes: ab univerſis verò ditioni noſtræ ſubditis, conſimilem etiam beatitudini tuæ exhiberi, atque efficaciter facere præſtari, de divino præſumentes auxilio ſpondemus, atque pollicemur. Datum &c.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1464.

Par ladite forme eſt bien gardée l'autorité du S. Siege Apoſtolique, auquel permettez obeïſſance, & faire garder par tous vos ſubgez ſelon les Decres des ſains Peres Papes de Rome, & des ſains Canons de l'Egliſe univerſelle. Auſſi par celle forme ſont gardez les drois & libertés de l'Egliſe Gallicane. Leſquieux drois & libertés comme j'ay touché euparavant ne ſont autre choſe, que l'obſervance & l'uſage des Decres des ſains Peres, & de l'univerſelle Egliſe Chreſtienne, eu Decres, es Decretales, & autre volumes de Droit Canon, que les ſains Peres ont mandé eſtre leus, & publiez, & gardez par toute Chreſtienté, & qu'on lit chacun jour en toutes univerſités. Mes convetiſe de vouloir actraire tout à ſoy, & accumuler les pecunes de tout le monde, a eſté cauſe de les faire rompre & mal garder, avec ce concurrente l'ambition & avarice de pluſieurs eſperans trouver plus facilement leur moyen d'avoir des dignités, honneurs, & benefices de ſainte Egliſe par les moyens de la Court de Rome, qu'ils n'auroient par la voie ordinaire, & droituriere ſelon les Decres des ſains Peres. Et toutes fois eſt bien à noter contre tels ambitieux ce que la Loy civile en dit: *Indignus profectò eſt ſacerdotio, qui non invitus ordinatur*, & ce que ſaint Gregoire en dit pareillement en ſon Paſtoral: *Virtutibus*, inquit, *pollens coactus ad regimen veniat: virtutibus vacuus, nec coactus accedat.* En gardant donc ladite forme parquoy les Decrés de ſainte Egliſe ſon gardez, & parconſequent le droit d'un chaquun, ne pourroit notre S. Pere le Pape pretendre eſtre en rien derogué à ſon honneur: mes y eſt très-bien gardé. Car c'eſt le grand honneur du S. Siege Apoſtolique de garder les Droitures de ſes Freres, des autres Prelas de ſaincte Egliſe, & de vivre ſelon les Loys, que luy meſme a faites & établies; comme Monſieur ſaint *Gregoire* le dit en une epiſtre *ad Eulogium* Patriarche d'Alexandrie: *Ego*, inquit, *non verbis proſperari volo, ſed moribus. Nec honorem mihi eſſe reputo, in quo fratres meos honorem ſuum perdere cognoſco. Meus namque honor eſt univerſalis Eccleſiæ: meus honor eſt fratrum meorum ſolidus vigor.* Auſſi l'Empereur dit en ſa loy: *Digna vox eſt majeſtate regnantis ſe legibus alligatum Principem confiteri: & revera majus eſt imperio ſubmittere legibus principatum*: & en ung autre endroit: *Quamvis*, inquit, *legibus ſoluti ſimus, tamen legibus vivere volumus &c.*

ARRÈT
DU PARLEMENT DE PARIS,

Rendu contre les Procédures faites à Rome, à la requête du Procureur Fiscal du PAPE, *contre des sujets du Royaume, du 20 Fevrier 1469.* **

ARRET DU PARLEMENT DE PARIS. Ann. 1469.

LUDOVICUS, per gratiam Dei, Francorum Rex; Primo Parlamenti nostri Ostiario vel servienti nostro super hoc requirendo, salutem. Pro parte Procuratoris nostri Generalis & Magistri Guillelmi Balarii, Canonici Ecclesiæ sancti Pauli de Lugduno, ac Cantorem ejusdem Ecclesiæ se dicentem, nostræ Parlamenti Curiæ fuit humiliter expositum, quòd vacante dictâ Cantoriâ per obitum defuncti Magistri Joannis Cheneteau, nostri dum vivebat in nostra Parlamenti Curia Consiliarii, ac dictæ Cantoriæ pacifici possessoris, de eadem dicto Balarii exponenti per ordinarium Collatorem fuerat provisum, & cujus Cantoriæ dictus Balarii possessionem adeptus fuerat, & in possessione & saisinâ ipsius Cantoriæ dictus Balarii per certum servientem nostrum se manuteneri & conservari, ac in signum hujus penumcellos nostros virtute bullarum expectativarum in dicto processu nitebatur perturbare significari fecerat. Unde dictus Dalmarius ad nostram Parlamenti Curiam appellaverat: super qua appellatione dictus exponens dictum Dalmarium anticipari ac sibi ne dictum exponentem ratione dictæ Cantoriæ molestaret inhiberi, & defendi fecerat, quibus defensionibus non obstantibus dictus Dalmarius dictum exponentem in Curia Romana per quemdam Presbyterum incognitum citari, ac eidem ne dictum Dalmarium in processu alibi quàm in dicta Curia Romana ratione dictæ Cantoriæ teneret sub pœna excommunicationis inhiberi fecerat; ob quod in vim certarum litterarum per dictum exponentem à nobis obtentarum & ad ejusdem exponentis requestam dicto Dalmario ad personam Joannis Desfosses, ejusdem Dalmarii fratris & aliorum suorum procuratorum & factorum, eo quod dictus Dalmarius in dicta Curia Romana moram trahere noscitur, ne dictum exponentem in dicta Curia Romana, neque alibi ratione dictæ Cantoriæ prosequeretur inhibitum & defensum, ac quòd illud quod in contrarium factum fuerat revocaret & annullaret præceptum & injunctum fuerat, adversus quæ expleta dicti procuratores dicti Des-

** Cette piece, échappée aux recherches de M. Dupuy, sert très-bien aux preuves des Art. 35, 36, 44, 45, 46.

foſſes ſe oppoſuerant, ob quod ipſi ſuarum oppoſitionum cauſas dicturi, ac ulterius proceſſuri & facturi ut eſſet rationis adjornati extiterant, & licèt in præjudicium dictarum appellationis inhibitionum & proceſſuum in dicta Curia noſtra pendentium, quantumcumque attentari ſeu innovari non deberet neque debeat, nihilhominus dictus Dalmarius dictas inhibitiones ſibi factas ſpernens, hujuſmodi materiam per Procuratorem Fiſcalem ſummi Pontificis Papæ proſequi facere ad dictum Balarii exponentem & Capitulum dictæ Eccleſiæ ſancti Pauli Lugdunenſis excommunicari facere niſus fuerat, & quotidie nitebatur in noſtri & noſtrorum jurium læſionem, dictique Balarii exponentis maximum præjudicium atque damnum non modicum, prout dicunt iidem exponentes, ſibi ſuper hoc per dictam Curiam noſtram proùderi expoſcendo. Quapropter, præmiſſis attentis, viſaque per dictam Curiam noſtram dictorum exponentum ſupplicatione ſive requeſt., tibi tenore præſentium committimus & mandamus, quatenus dictum Dalmarium, qui in Curia Romana, ut prædicitur, moratur, ſi apprehendi valeat, nec non dictum Joannem ejus fratrem & uos procuratores, & negotiorum geſtores ad dictas Bullas & poceſſus ſuper eis factas tradendum, & penes dictam Curiam noſtram afferendum & ponendum, nec non ad dictas Citationes, Monitiones & alios proceſſus Curiæ Romanæ revocandum ſeu revocari faciendum per captionem dictarum Bullarum, proceſſuum, citationum & monitionum ſuorum bonorum, temporalitatum & perſonarum, ſi opus ſit, omnibuſque aliis viis & modis rationabilibus & debitis, oppoſitionibus ſeu appellationibus quibuſcumque non obſtantibus compellas, & in caſu recuſationis aut dilationis, dictum Dalmarium in dicta Curia Romana, ut præfertur commoranten, ſi apprehendi valeat in Regno noſtro, in loco tamen tuto & ad cuem haberi valeant ſecuri aditus & regreſſus, ſin autem ad perſonas dictorum Joannis Desfoſſes, & dicti Dalmarii & procuratoris & negotiorum geſtorum ſi qui reperiantur, alioquin voce præconis & cum ſono tubæ in villis & locis inſignibus & propinquioribus locorum in quibus dictus Dalmarius converſari ſolitus eſt & converſatur, & cum tanto temporis intervallo quod ad ejus notitiam veriſimiliter valeat pervenire, ipſoſque Joannem Desfoſſes & procuratores dicti Dalmarii in dicta Curia noſtra perſonaliter comparituros adjornes dictis exponentibus ſuper præmiſſis earumque circumſtantiis & dependentiis reſponſuros, ac ulterius proceſſuros & facturos ut ſuerit rationis; de his quæ feceris in hac parte dictam Curiam noſtram certificando; ab omnibus autem Juſtitiariis & ſubditis noſtris tibi in hac parte pareri volumus & jubemus. Datum Pariſius, in Parlamento noſtro, viceſima die Februarii, anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono, & Regni noſtri nono.

Signé, Du Tillet.

LETTRES-PATENTES

POUR FAIRE PUBLIER QUELQUES ARTICLES arrêtés contre les Luthériens par la Faculté de Théologie de Paris, le 23 Juillet 1543. **

LETTRES-PATENTES DE FRANÇOIS I. Ann. 1543.

FRançois, par la grace de Dieu, Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Comme pour pourvoir & remedier, ainsi qu'il est plus que requis & necessaire, à plusieurs scandales & Schismes par cy-devant intervenus & nêmement en cet Advent de Noël dernier passé, par le moyen & à loccasion des contentions, alterations & contradictions de certains Predicateurs prêchans & publians diverses & contraires Doctrines, & ain que telles nouveautez & pernicieuses entrepriſes n'apportent à notre Religion aucuns inconveniens & dommages irreparables, qu'ils pourroient faire si elles étoient tolerées, nos tres chers & bien-aimez les Doyens & Docteurs de la Faculté de Théologie de notre bonne Fille l'Université de Paris, convoquez & assemblez, selon nos vouloir & persuasion, pour aviser sur ce negoce, ayant par meure & sincere deliberation, accordé, fait, & arresté les articles cy-après de mot à mot inserez, où ils ont fidellement deduit ce qui est à croire & à prêcher des points qui sont aujourd'huy tombez en contreverse, en ce qui concerne notre Sainte Foy & Religion, desquels articles la teneur s'enfuit :

ARTICLE PREMIER.

Il faut croire, de certaine & ferme Foi, que le Baptême est à tous nécessaire, même aux petits Enfans, & que, par icelui, est donnée la grace du Saint Esprit.

** Cette Piece sert à la preuve de l'Article 10, & même aux principes établis dans les Commentaires de l'Art. 17, touchant la part que nos Souverains prennent aux Réglemens de l'Eglise ; ou à l'exécution de ſes Décrets ſur les Dogmes de la Religion.

II.

Par une même conſtance & fermeté de Foi, eſt à croire que l'homme a ſon franc & libéral Arbitre, par lequel il peut ou bien ou mal faire, & par lequel auſſi, combien qu'il ſoit en péché mortel, Dieu aidant, ſe peut relever à Grace.

III.

Et n'eſt pas moins certain qu'à ceux qui ſont en âge & uſans de raiſon, après avoir commis péché mortel, la pénitence eſt néceſſaire, laquelle conſiſte en Contrition, Confeſſion Sacramentale qu'il faut verbalement faire au Prêtre, & pareillement Satisfaction.

IV.

Davantage eſt à croire que le Pécheur n'eſt point juſtifié par la ſeule Foi, mais auſſi par les bonnes œuvres, qui ſont tellement néceſſaires, que, ſans icelles, l'homme qui eſt en uſage de raiſon ne peut obtenir la vie éternelle.

V.

Un chacun Chrétien eſt tenu de croire fermement qu'en la Conſécration qui ſe fait au Saint Sacrement de l'Autel, le pain & le vin ſont convertis au vrai Corps & Sang de Jeſus-Chriſt: & après ladite Conſécration ne demeurent que les eſpeces dudit pain & vin, ſous leſquelles eſt réellement contenu le vrai Corps de Jeſus-Chriſt, lequel, né de la Vierge Marie, a ſouffert en l'arbre de la Croix.

VI.

Le Sacrifice de la Meſſe eſt de l'inſtitution de Jeſus-Chriſt, & eſt utile & profitable pour les vivans & trépaſſés.

VII.

La Communion de l'Euchariſtie ſous les deux eſpeces de pain & de vin n'eſt néceſſaire aux Gens Laiques. Par quoi, à bon droit, pour certaines & juſtes cauſes, y a long temps été ordonné par l'Egliſe, qu'auxdits Laiques ſoit Communié ſeulement ſous l'eſpece de pain.

VIII.

Outre plus, la puiſſance de Conſacrer le vrai Corps de Jeſus-Chriſt a été par lui donnée ſeulement aux Prêtres, ordonnés & ſacrés ſelon la coutume & obſervance de l'Egliſe, & auſſi d'abſoudre des péchés au Sacrement de Pénitence.

IX.

Leſquels Prêtres, pour certain, (combien qu'ils ſoient mauvais & en péché mortel) conſacrent le vrai Corps de Jeſus-Chriſt, pourveu qu'ils ayent intention de le conſacrer.

X.

LETTRES-PATENTES DE FRANÇOIS I. Ann. 1543.

Confirmation & Extrême-Onction, ſont deux Sacrements inſtitués par Jeſus-Chriſt, par leſquels eſt donnée la Grace du S. Eſprit.

XI.

Et ne faut douter, que tant les Saints qui ſont en cette vie mortelle, que ceux qui ſont en Paradis, ne faſſent miracles.

XII.

C'eſt choſe ſainte & très-agréable à Dieu, prier la Bienheureuſe Mere de Dieu Vierge Marie & les Saints étant au Ciel, à ce qu'ils ſoient avocats & interceſſeurs pour nous envers Dieu.

XIII.

Et pourtant ne devons iceux Saints regnans avec Jeſus-Chriſt, imiter ſeulement & enſuivre, mais honnorer & prier.

XIV.

Et à cette cauſe, ceux qui par dévotion viſiteront les Lieux & Egliſes dédiés auxdits Saints, ſont ſainctement & religieuſement.

XV.

Si quelqu'un en l'Egliſe ou hors, addreſſe d'entrée ſon Oraiſon à la Glorieuſe Vierge Marie, ou à quelque Saint premier qu'à Dieu, il ne péche point.

XVI.

Et ne faut aucunement douter que ſoi agenouiller devant l'Image du Crucifix, & de la Vierge Marie, & d'autres Saints pour prier notre Sauveur Jeſus-Chriſt & les Saints ne ſoit bonne œuvre.

XVII.

Outre, faut croire fermement, & nullement douter qu'il y a un Purgatoire, auquel les Ames detenues ſont aidées par oraiſons, jeûnes, aumônes & autres bonnes œuvres, afin que ſoient plutôt délivrées de leurs peines.

XVIII.

Un chacun Chrétien eſt tenu de croire fermement qu'il y a en terre une Egliſe Univerſelle, viſible, qui ne peut errer en la Foi & bonnes mœurs: à laquelle tous Chrétiens ſont tenus d'obéir en ce qui touche la Foi & les bonnes mœurs.

XIX.

Que ſi aucune choſe venoit en controverſe ou doute, à icelle Egliſe appartient à en définir & déterminer.

XX.

Il eſt auſſi certain qu'on doit croire beaucoup de choſes qui ne ſont expreſſément & ſpécialement contenues aux Saintes Ecritures, leſquelles toutefois eſt de néceſſité recevoir par la tradition de l'Egliſe.

XXI.

Par une même certitude de vérité, faut croire que la puiſſance d'excommunier eſt, de droit divin, immédiatement octroyée par Jeſus-Chriſt à l'Egliſe; & pour cette cauſe, ſont à craindre grandement les Cenſures Eccléſiaſtiques.

XXII.

Il eſt auſſi certain que le Concile Général, légitimement & duement congrégé, repréſentant l'Egliſe Univerſelle, ne peut errer ez déterminations de la Foi & bonnes mœurs.

XXIII.

Et n'eſt moins certain que, de droit divin, il y a un Pape, qui eſt Chef Souverain de l'Egliſe militante de Jeſus-Chriſt, auquel tous Chrétiens doivent obéir; qui a auſſi puiſſance de conférer les Indulgences.

XXIV.

Les Conſtitutions de l'Egliſe, comme de jeûnes, diſcrétion des viandes, abſtinence de chair, & pluſieurs autres choſes, véritablement obligent la conſcience, même encore ſeclud tout ſcandale.

XXV.

Les Vœux, & mêmement Monaſtiques & de Religion, comme de perpétuelle continence, pauvreté & obédience, obligent en conſcience. **

Sçavoir faiſons, que Nous deſirans ſur toutes choſes & de tout nôtre cœur, qu'à nôtte Royaume très-Chrétien ſoit toujours continuée, gardée & entretenue l'unité, integrité & ſincerité de la Foy Catholique, qui eſt le principal fondement de nôtre Royaume & dont depend la proſperité de nous & d'icelui; ſi que après avoir fait voir par nôtre Conſeil privé les deſſuſdits articles de la determination & cenſure doctrinale de la Faculté de Théologie de nôtre premiere fille

** Laurent Bouchel a fait ſur ces articles la note ſuivante, dans la grande conférence de Guenois, où ils ſont rapportés pages 3 & 4. " Or il convient noter, que le mercredi 10 jour de „ Juin 1562, vigile de S. Barnabé, fut „ faite en Parlement à huis ouvert, „ profeſſion de Foi par tous les Avocats & Procureurs, ſuivant cet Edit „ du Roi François I, & articles de la „ Faculté de Théologie, qui furent „ lus par le Greffier du Tillet, en Latin & en François, avec l'Ordonnance de la Cour du jour précédent. „ Cela fait, tous les Avocats & Procureurs allerent faire le Serment, entre „ les mains de M. le premier Préſident, qu'ils faiſoient profeſſion de Foi, „ ſelon les articles qui avoient été lus. En „ entrant au Barreau pour aller faire le „ Serment, chacun bailloit ſon nom & ſurnom par écrit à l'un des Clercs du „ Greffe. Après avoir fait le Serment, „ chacun deſcendoit dans le Parquet „ de la Cour & ſignoit le Cayer où „ étoient leſdits articles, entre les „ mains d'un autre Clerc du Greffier. „ Et fut cette profeſſion fort ſolemnelle, „ faite au matin, depuis huit heures, „ juſques environ onze heures. „

M. Boſſuet argumente par ces mêmes Articles dans le Chap. 1 de ſon *Appendix in defenſ. declar. Cleric. Gallic.*

LETTRES-PATENTES DE FRANÇOIS I. Ann. 1543.

l'Univerſité de Paris ; Et qu'ils ont éré trouvez entierement conformes à la Doctrine & obſervance Catholique, definitions, & determinations de nôtre Mere Sainte Egliſe, deſquelles comme Roy très-Chrérien ſommes en nôtre dit Royaume protecteur, garde, conſervateur & exécuteur, & que par la diviſion des Doctrines qui ſeroient enſemencées par les prêcheurs en norre dir Royaume, Terres & Seigneuries, s'en pourroient enſuivir pluſieurs diviſions & ſedirions en nôtre peuple, à la grande perrurbation du repos & tranquillité d'iceluy. Pour à ce obvier & qu'en unité de Foy & Doctrine, nôtre dir peuple rrès Chrétien ſoit exhorté & admoneſté par ceux qui prêcheront la parolle de Dieu, ſans aucune diviſion, ou conrention entr'eux, avons, comme conſervateur & exécuteur ſuſdit, en tant qu'à nous eſt, authoriſé & authoriſons leſdits arricles ; & ordonné & ordonnons qu'ils ſoienr publiez par rout notre dit Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, gardez, obſervez & entretenus, ſans aucunement y contrevenir ; exhortans rous les Prélats de notre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de quelqu'eſtat, qualité, ou condition qu'ils ſoient, & comme conſervateur & exécuteur ſuſdit, leur enjoignant envoyer à tous & chacun les Curez & Vicaires de leurs Dioceſes, Égliſes Collegiales, Monaſteres & Convents Mendians d'iceux Dioceſes, où l'on a accoûtumé prêcher la parolle de Dieu, une coppie de ces preſentes ; un *Vidimus* deſquelles voulons eſtre envoyé à cette fin à chacun deſdits Prelats, en commandant très-expreſſement par leſdits Prelats à tous leſdits Curez, Vicaires, Doyens & principales Dignitez des Egliſes Collegiales, Abbez des Monaſteres, Prieurs & Gardiens des Convents mendians & non mendians, de garder & conſerver entierement le contenu deſdits articles, en leur deffendant rres expreſſement d'y contrevenir, & de prêcher, permettre, ou ſouffrir prêcher en leurſdites Egliſes, Monaſteres ou Convents aucunes choſes contraires, repugnantes, ou diſſonantes au contenu deſdits articles de la dite faculté de Théologie, directement ou indirectement, apertement ou par mots couverts, & que quand ils laiſſeront aucuns prêcher, ils leur faſſent faire lecture du contenu en ceſdites preſentes, afin que s'ils contreviennent ils ne puiſſent pretendre aucune cauſe d'ignorance, ou excuſation. Enjoignons auſſi, comme conſervareur & execureur ſuſdit, à tous leſdits Prelats de notre dit Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, de quelque qualité qu'ils ſoient, enquerir ou faire enquerir diligemmenr par leurs Vicaires, Officiaux, ou Promoteurs contre les tranſgreſſeurs du contenu en ceſdites preſentes, & qui auroient prêché choſe contraire, repugnanre ou diſſonante au contenu deſdits articles ; & qu'ils procedenr à l'encontre des coupables diligemment & promptement, les corrigent & puniſſent exemplairement, ſelon les conſtitu-

tions Canoniques & en leur impartiſſant l'aide & conſort de nôtre bras ſeculier, comme faire devons, avons de nôtre part pareillement deffendu & deffendons tres-expreſſement à tous nous ſujets, ou demeurans en nôtre dit Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, & autres quelconques qui pourroient venir en iceluy, de prêcher publiquement ou occultement, apertement ou par mots couverts, directement ou indirectement, aucune choſe contraire, repugnante ou diſſonante au contenu deſdits articles, ſur peine d'être tenus & reputez ſeditieux & perturbateurs du repos & tranquillité de notre republique Très-Chrétienne, occults conſpirateurs contre le bien & proſperité de nous & de nôtre eſtat, rebelles & déſobéïſſans envers nous & Juſtice; & comme tels, voulons qu'ils ſoient punis par tous nos Juges reſſortiſſant ſans moyens en nos Cours de Parlement, chacun en ſon detroit; à ſçavoir les laïs ou ſimples clercs qui n'auroient encore ordres ſacrez ſi temerairement ils s'ingeroient de ce faire, des peines relles que de droit: & quant aux gens Eccleſiaſtiques ayant ordres ſacrez de peine d'amende honnorable, banniſſement de nôtre Royaume & confiſcation de leurs biens patrimoniaux ſi aucuns en ont ou autrement; ainſi que noſdits Juges verront eſtre à faire par raiſon & ce pour les cas privilegiés; en les rendant quant au delit commun à leurs Prelats à la charge de la condamnation du cas privilegié s'ils procedent à icelles, le délit & crime eſtant duëment verifiez par leur ſimple confeſſion, ou à la charge dudit cas privilegié, où ils ne confeſſeroient la contravention & tranſgreſſion de noſdites deffenſes, & enjoignons & commandons tres-expreſſement à noſdits Juges ſur peine de ſuſpenſion de leurs eſtats par un an pour la premiere faute, & de privations d'iceux pour la ſeconde, d'être diligens & ſoigneux d'enquerir ou faire enquerir de ceux qui contreviendront & tranſgreſſeront noſdites deffenſes, & de proceder à les faire conſtituer priſonniers le plus promptement & diligemment qu'il ſera poſſible: & leur faire & parfaire leurs procés ſelon droit & raiſon. Et enjoignons auſſi à nos Advocats & Procureurs en nos Sieges, reſſortiſſans ſans moyens en noſdites Cours de Parlement, ſur les peines que deſſus, de pourſuivre & faire faire leſdites informations, captures & punitions exemplaires deſdirs cas & crimes. Si donnons en mandemens par ces mêmes preſentes à nos amez & feaux les gens tenans nos Cours de Parlement de Paris &c. Donné à Paris, le 23 jour de Juillet, l'an de Grace M. DXLIII, & de notre Regne le 29. *Ainſi Signé* Par le Roy, en ſon Conſeil eſtably à Paris. ROBERTET.

Lecta, publicata & Regiſtrata audito Procuratore generali Regis, Pariſiis in Parlamento, ultimâ die Julii, anno Domini 1543, & ſic ſignatum. *BERRUYER.*

EXTRAIT DU RECUEIL DE JACQUES PETIT, OU *DU PÉNITENTIEL DE THEODORET.*

HENRICI II. DIPLOMATA,

In quibus oſtenditur litteras Apoſtolicas, Bullas, ſeu proviſiones, non probari neque recipi, niſi quæ cum Canonibus & Decretis ſanctæ Sedis conveniant, necnon Privilegiis, juribus, & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ. **

Ex Apographo variorum diplomatum HENRICI II, &c.

I. Commiſſion pour mettre un pourvu en poſſeſſion d'une Abbaye.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1552.

Henry. Au premier de nos Amez & Feaux Conſeillers, & Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Conſeiller de noſtre grand Conſeil & de noſtre Cour de Parlement, au Senechal *d'Anjou*, ou ſon Lieutenant, & au premier d'eux ſur ce requis, Salut. Noſtre amé & feal Abbé de l'Abbaye *de S. Pierre de Bourgueil*, Ordre de *S. Benoiſt*, Dioceze d'Angers, Nous a fait remontrer, que Vaccant l'Abbaye par le deceds de feu &c. il en a eſté pourveu à notre nomination par noſtre S. Pere le Pape, & obtenu ſes Bulles, Lettres, & Proviſions Apoſtoliques en bonne & deuë forme cy attachées ſous le contre ſcel de noſtre Chancellerie; pour leſquelles faire & executer, il nous a tres humblement requis luy vouloir octroyer nos Lettres neceſſaires. NOUS A CES CAUSES, apres avoir fait veoir en noſtre Grand Conſeil les dittes Bulles, & proviſions Apoſtoliques, & qu'en icelles il ne s'eſt trouvé aucunes choſes contraires ny prejudiciables aux ſains Decrets, & indults, & Concordats du

** Cet Extrait s'applique naturellement à la matiére des art. 44 & 77 des Lib.

S. Siege Apoſtolique, ny aux Privileges, Franchiſes, & libertez de l'Egliſe Gallicane : de l'avis de noſtre Conſeil, avons permis, accordé, & octroyé, accordons & octroyons par ces preſentes audit &c. à ce qu'il puiſſe mettre à deuë & entiere execution ſeſdites Bulles, & proviſions Apoſtoliques : & en vertu d'icelles prendre & apprehender la poſſeſſion, & joüiſſance de la dite Abbaye, enſemble des fruits, emolumens, & revenus ; ſans qu'il luy puiſſe eſtre fait, mis ou donné aucuns troubles, ou empeſchemens au contraire. Si voulons & vous mandons que par noſtre preſent congé, licence, & permiſſion, vous faſſiez ledit *Gillot* jouir, & uſer plainement & paiſiblement, faiſant ceſſer tous troubles & empeſchemens au contraire, contraignant & faiſant contraindre les denommez, & commiſſaires commis au regime & gouvernement des fruits & revenus d'icelle, depuis le deceds dudit ſieur S. &c. à luy rendre compte, & luy preſter le reliquat par toutes voyes & manieres deues & raiſonnables. CAR TEL EST &c. De ce faire vous avons donné plain pouvoir, & commiſſion par ces dites preſentes. Donné à Angers le 24 jour de Janvier, l'an de grace &c.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1552.

II. Attache ſur les Bulles d'un Légat adreſſantes à la Cour de Parlement pour les verifier.

HENRY. A nos amez & feaulx les Gens de noſtre Cour de Parlement de Paris, Salut & dilection. Comme noſtre tres ſaint Pere le Pape *Paul IV* à preſent ſeant ayt fait ſon Legat avec tiltre par devers nous en nos Pays, Terres, & Seigneuries, noſtre cher & bien amé... avec les facultez contenuës & declairées es Bulles Apoſtolicques cy attachées ſoubs le contreſcel de noſtre Chancellerie, leſquelles nous voulons avoir lieu, & ſortir plain & entier effet, pourvu qu'il n'y ait choſe contraire ny prejudiciable à nos droicts, indults, conventions, & concordats d'entre le ſaint Siege Apoſtolicque & nous, & les privileges, franchiſes & libertés de l'Egliſe Gallicane. EN CE CAS, vous mandons & enjoingnons, qu'apres la preſentation qui vous ſera faicte des dites Bulles, contenant les dites facultez, & icelles par vous exactement veües & viſitées, vous ayez à les faire lire, omologuer, & enregiſtrer ſans aucune modification ny difficulté, ne autrement tenir voſtre expedition là deſſus en longueur. Car tel &c. non obſtant quelſconques autres ordonnances, reſtrictions, mandemens, deffences, & lettres à ce contraires. Donné à Lion, &c.

EXTRAIT DE THEODORET. Ann. 1552.

III. *Attache aux Bulles touchant l'Abbaye de l'Ordre de ſaint* Benoiſt *au Dioceſe de Beauvais.*

HEnry. Au premier de nos amez & feaulx Conſeillers des Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Conſeillers de noſtre Grand Conſeil & de noſtre Cour de Parlement à Paris, au Bailly de Lagni, ou ſon Lieutenant, & au premier d'eulx ſur ce premier requis. Noſtre amé & feal Conſeiller & Aulmonier ordinaire Maiſtre n'aguere Archeveſque de .... nous a fait dire & remonſtrer qu'il a cy devant eſté pourveu à la nomination de noſtre tres-cher & tres-amé frere le Roy dernier decedé, que Dieu abſolve, de l'Abbaye de l'Ordre de S. *Benoiſt* au Dioceze de Beauvais, & obtenu ſes Bulles & proviſions ſur ce neceſſaires; leſquelles il nous a tres-humblement ſupplié & requis luy permettre de faire mettre à execution, & ſur ce luy octroier nos Lettres à ce requiſes neceſſaires. POUR CE, Nous inclinans à la requeſte de noſtre dit Conſeiller, & apres avoir faict voir & verifier en noſtre Conſeil les dites Bulles cy attachées ſoubs le contreſeel de noſtre Chancellerie par aucuns des gens de noſtre dict Conſeil Privé, qu'en icelles ne s'eſt trouvé aucune choſe contraire ne prejudiable aux ſaincts Decrets, interdits & contredits d'entre le S. Siege Apoſtolique & nos Privileges, Franchiſes & Libertez de l'Egliſe Gallicane: à noſtre dict Conſeiller pour ces cauſes avons permis, accordé, & octroié, permettons, accordons & octroions par ces dites preſentes, que leſdites Bulles il puiſſe faire mettre à deuë & entiere execution, & en vertu d'icelles prendre, ou par ſon Procureur faire prendre la poſſeſſion & joüiſſance de la dite Abbaye & des fruits, revenus & eſmolluments qui en deppendent ſans aucun empeſchement. Si voulons & vous mandons que de noſtre preſent congé, licence, & permiſſion vous faictes & ſouffrez les dits joüir & uſer plainement, ceſſans & faiſans ceſſer tous troubles & empeſchemens au contraire. Car. &c. de ce faire mandons &c.

BULLE

BULLE DU COMPACTE.**

BULLA COMPACTI.

Indult ou Compacte entre Paul IV & les autres Cardinaux.

PAUL Evêque, Serviteur des Serviteurs de Dieu, pour mémoire à l'avenir.

Il eſt bien ſéant (*a*) que le Pontife Romain, Vicaire de Notre-Seigneur Jeſus-Chriſt en terre, ratifie les choſes qui avoient été réglées, & qu'il avoit promis, même avant qu'il eût été élevé au faite du ſouverain Apoſtolat, entre lui & les autres Cardinaux, pour le bien de la paix, d'un bon accord & du gouvernement même de l'Egliſe Romaine & de l'Etat Eccléſiaſtique, par une mûre délibération, & leur donner toute la force de l'affermiſſement Apoſtolique.

Comme donc (*b*) Nous étant encore dans les moindres rangs, & Evêque d'Oſtie, ledit ſiége Apoſtolique etant vacant, par le décès

a Raiſons motives de l'approbation du Compacte fait par le Pape Paul VI. dans le Conclave en faveur des Cardinaux, & pour l'utilité de l'Egliſe Romaine, ſur leſquelles voy. du Molin ſur le cas du chap. *Sicut. de jurejur.* aux Decretales, & en ſa note ſur le ſommaire d'icelui.

b Expoſition de ce qui ſe paſſa au Conclave par Paul IV. n'étant que Cardinal & les autres Cardinaux etant preſens pour l'élection du futur Pape.

PAULUS, Servus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

(a) *Decet Romanum Pontificem, Domini noſtri Jeſu-Chriſti in terris Vicarium, ea quæ etiam antequam ad ſummi Apoſtolatus apicem aſſumptus erit, inter ipſum & alios Cardinales, pro bono pacis & fœderis, regimini ipſius Romanæ Eccleſiæ & ſtatus Eccleſiaſtici, maturo conſilio ordinata & promiſſa exiſtunt, ſemper rata habere, & eis quò firmius ſubſiſtant Apoſtolici muniminis robur adjicere.*

Cum itaque (b) *Nos tunc in minoribus conſtituti, & Epiſcopus Oſtienſis, Sede Apoſtolicâ per obitum fœlicis recordæ*

BULLE DU COMPACTE. Ann. 1555.

Indultum ſivè Compactum inter Paulum IV. & Cardinales.

a Rationes motivæ Compacti in favorem Cardinalium, & Eccleſiæ Romanæ utilitatem, in Conclavi habiti à Paulo IV. Probandi, ad quas vide Molinæum in caſu, capit. *Sicut de jure jurando* & notam ejuſdem ad ſummarium ejuſdem capituli.

b Narratio actorum in Con. clavi à Paulo IV in minoribus exiſtente, & aliis Cardinalibus electionis intereſſentibus.

** Il eſt aiſé de remarquer parmi tous les articles de cette Bulle, ceux qui répugnent à nos uſages & à nos Libertés, les onzieme & douzieme y ſont très-conformes, & n'ont pas peu contribué à la faire recevoir par la Déclaration du Roi Henri II, où il n'eſt fait mention que de celui qui défend de déroger au privilége des Cardinaux touchant la regle *De Infirmis*, ſur quoi voyez Dumoulin & Louet, *Ibid.* n. 181 & 195. Le onzieme chef eſt expliqué dans le nouveau Commentaire de l'art. 11 des Libertés. Tous les autres ſont comme non avenus en ce qu'ils ont de contraire à nos Libertés & à nos Maximes. Au ſurplus, nous avons pris ici l'édition & la verſion de M. Puiſon en ſon inventaire des Indults, où cet Auteur a mis des Sommaires en explication qui ne ſeront point ici de reſte.

BULLE DU COMPACTE. Ann. 1555.

tionis Marcelli Papæ II, prædeceſſoris noſtri vacante, in Conclavi, in quo, divinâ favente Clementiâ, ad ſummum Apoſtolatus apicem aſſumpti fuimus, unà cum venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, in ipſo Conclavi pro electione futuri Romani Pontificis celebranda intereſſentibus, certa capitula, inter nos & ipſos fratres maturo Conſilio facta ſubſcripſerimus, & poſtmodum ad hujuſmodi Apoſtolatus apicem meritis licèt imparibus, per eoſdem fratres electi capitula ipſa, prout in minoribus conſtituti promiſeramus, ſubſcribendo purè, ſimpliciter, & bonâ fide ad litteram obſervare & adimplere ſolemni voto promiſerimus, & juraverimus, & ita illa omnia ad unguem omnino obſervare intendebamus.

d'heureuſe mémoire Marcel II, Pape notre Predeceſſeur, dans le Conclave auquel nous été élevé, par la faveur de la divine clémence, au ſouverain degré de l'Apoſtolat, avec nos vénérables freres les Cardinaux de la Sainte Egliſe Romaine, étant aſſemblés & preſents pour faire l'élection du futur Pontife Romain, ayant ſouſcrits certains articles arrêtés entre nous, & nos mêmes freres par mûre déliberation, & enſuite ayant été élevé au ſouverain degré de l'Apoſtolat par nos mêmes freres, quoique par merites diſproportionnés, ayant promis & juré d'obſerver & accomplir ces mêmes articles purement & ſimplement, & de bonne foi, & à la lettre, par un vœu ſolemnel, comme nous avions fait en les ſouſcrivant étant encore dans les moindres rangs, & ayant intention d'obſerver toutes ces choſes entierement.

e Hic incipiunt capita ipſius compacti, quorum prima ceduni in utilitatem totius orbis Chriſtiani, Eccleſiæ univerſalis, & ipſius curiæ Romanæ reformationem.

Idcirco (c) imprimis promittimus & juramus, quòd omnibus viribus noſtris conabimus & curabimus pacem inter Principes Chriſtianos componere.

Et cum effectu faciemus, quòd univerſalis Eccleſia, ac Romana curia reformetur, proſequendo reformationem à piæ memoriæ Julio Papa tertio inchoatam.

Ainſi nous promettons & jurons premierement que (c) nous nous employerons de toutes nos forces & de tous nos ſoins pour accorder une bonne paix entre les Princes Chrétiens, & nous ferons avec effet que l'Egliſe univerſelle & la Cour de Rome ſoit reformée, pourſuivant la reforme commencée par Jules troiſiéme Pape de pieuſe mémoire.

c Ici commencent les articles du Compacte, dont les premiers ſont pour l'utilité de tout le monde Chretien, & la reformation de l'Egliſe univerſelle & de la Cour de Rome.

Ipſam curiam non transferemus extra alinam Urbem Romam, nec de loco ad locum, aut de Provincia ad Provinciam.

Et que nous ne transfererons point notre Cour hors la grande ville de Rome, ni de lieu en lieu, ou de Province en Province.

d Réduction du nombre des Cardinaux à 40. comme il avoit été fait par le Concile de Baſle & la Pragmatique Sanction à 24 : ce qui n'a point eu d'exécution, comme il reſulte de l'exécution contraire en l'article ſuivant.

Et que le nombre (*d*) de nos vénérables freres les Cardinaux de l'Egliſe Romaine ſoit réglé & reſtraint au nombre de quarante Cardinaux de la même Sainte Egliſe Romaine, pris de toutes nations, ſans préjudice de ceux qui le ſont à préſent, & qu'il ſoit cenſé réglé & reſtraint au plus à ce nombre.

Et cependant, juſqu'à ce que les Cardinaux qui ſont à préſent ſoient reduits à ce nombre, nous nous abſtiendrons de faire de nouveaux Cardinaux.

e Il a ici deux exceptions de ce Decret.

Il nous ſera neanmoins permis (*e*) de diſpoſer librement de notre chapeau, ainſi que bon nous ſemblera, & de créer deux ou trois Cardinaux, même avant la reduction, de nos Parents juſques au troiſiéme degré, devant ou après cette même reduction, pourvû que nous n'en faſſions pas au delà.

f Qualités des nouveaux Cardinaux.

Et nous n'éleverons au Cardinalat (*f*) ſinon des perſonnes du moins à l'âge de vingt-cinq ans, gens de bonne vie, converſation, renommée, & dans la ſcience des Lettres & bonnes mœurs.

g Décret de n'élever au Cardinalat deux freres germains, & l'oncle & le neveu en même temps.

Et nous obſerverons le Decret (*g*) de notre Predeceſſeur, fait dans le ſacré Conſiſtoire, de n'élever à l'honneur du Cardinalat deux freres germains, qui ſoit étendu, & ſoit cenſé étendu même à l'oncle & au neveu, afin qu'ils ne puiſſent être en même temps dans le même College.

Quòdque numerus venerabilium fratrum noſtrum S. R. E. Card. alium ſtatuatur & reſtringatur (d) *ad numerum quadraginta ejuſdem S. R. E. Cardinalium, ex omnibus nationibus, ſine præjudicio præſentium, & ad ſummum ſtatutus, & reſtrictus cenſeatur.*

d Reductio Cardinalium ad numerum quadraginta, prout in Concilio Baſilienſi & Pragmaticâ Sanctione factum fuerat ad viginti-quatuor, quod tamen non fuit executioni mandatum, ut conſtat ex articulo ſequenti.

Ad interim quouſque dicti Cardinales qui nunc ſunt ad ipſum numerum reducantur, à novorum Cardinalium promotione abſtinebimus.

Licebit tamen (e) *nobis de pileo noſtro, prout nobis videbitur, liberè diſponere, ac duos vel tres alios Cardinales, etiam ante numeri hujuſmodi reductionem, ex conſanguineis noſtris infra tertium gradum, ante vel poſt reductionem eumdem ultra duos non promoveamus.*

e Exceptiones hujus decreti quæ hîc proponuntur.

Non etiam (f) *aſſumemus Cardinales niſi in ætate viginti quinque annorum ſaltem conſtitutos, ac viros bonæ vitæ, converſationis & famæ, ac litterarum ſcientiâ ac bonis moribus præditos.*

f Qualitates aſſumendorum Cardinalium.

Servabimuſque Decretum prædicti Prædeceſſoris in ſacro Conſiſtorio editum (g) *de duobus fratribus germanis ad Cardinalatus honorem non aſſumendis, quod extendatur, & extenſum eſſe cenſeatur etiam ad patruum & nepotem, ut eodem tempore nullo modo in eodem Collegio eſſe poſſint.*

g Decretum de non aſſumendis duobus fratribus, nec non patruo & nepote in Cardinales.

BULLE DU COMPACTE. Ann. 1555.

Et inſuper, juxta antiquam & laudabilem conſuetudinem, promotionem faciendam (h) *ſaltem per octo dies ante Cardinalibus in Conſiſtorio tunc præſentibus denunciare, & Cardinales creandos in ipſa creatione publicare debeamus, nec quemquam eorum in pectore reſervare, ut aliquo modo exquiſito ſecretum etiam ad breve tempus tenere.*

h Forma aſſumendorum & publicandorum in conſiſtorio, nec in pectore reſervandorum.

Et au ſurplus, ſelon l'ancienne & louable coutume, (*h*) nous declarons devoir dénoncer aux Cardinaux preſents au Conſiſtoire du moins huit jours devant la promotion que nous voudrons faire, & de publier les Cardinaux qui ſeront à créer lors de la creation, & de n'en reſerver aucun devers nous, ou les tenir ſecrets, même pour quelque brief temps que ce ſoit, par quelque moyen qui puiſſe être recherché. Et

h Forme de l'election & publication en plein Conſiſtoire des Cardinaux crées & de n'en reſerver aucuns dans le ſecret.

Quodque omnes & ſinguli ejuſdem S. R. E. Cardinales pro tempore exiſtentes, (i) *de omnibus & ſingulis ſuis bonis, etiam ex fructibus Cathedralium, etiam Metropolitanarum Eccleſiarum, aut Monaſteriorum, & aliorum Beneficiorum Eccleſiaſticorum quorumcumque perceptis, & pro tempore percipiendis, tam inter vivos, quàm in ultima voluntate, inter quaſcumque perſonas liberè teſtari & diſponere poterunt, nec ad aliquam particularem licentiam ſeu facultatem deſuper obtinendam ullâ unquam neceſſitate cogantur.*

i Cardinales de bonis ſuis, & fructibus beneficiorum liberè diſponere poſſunt, quòd non ſicbat antea.

que tous un chacun les Cardinaux de la Sainte Egliſe Romaine étant pour lors, pourront teſter & (*i*) diſpoſer librement de tous & un chacun leurs biens, même des fruits perçus ou à percevoir, de quelque façon que ce ſoit, des Egliſes Cathédrales, Métropolitaines, ou Monaſteres, & de tous autres Bénéfices Eccléſiaſtiques, tant entre vifs que par diſpoſition de derniere volonté, au profit de quelques perſonnes que ce ſoit, & ne ſeront contraints par aucune néceſſité d'obtenir aucun pouvoir ou faculté particuliere à cet égard.

i Cardinaux peuvent diſpoſer librement de leurs biens, & des fruits de leurs Benefices ſans en obtenir autre faculté, ce qui ne ſe faiſoit pas autrefois.

Et ſi contigerit aliquem ex eiſdem Cardinalibus ab (k) *inteſtato, & ſine ulla rerum ac bonorum ſuorum diſpoſitione decedere, quòd ejus ſpolia ad Cameram Apoſtolicam non pertinebunt, ſed inter illius hæredes & familiares, arbitrio trium ſacri Collegii Cardinalium hujuſmodi, in ordine priorum pro tempore exiſtentium, diſtribuentur.*

k Spolia ab inteſtato decedentium ad Cameram Apoſtolicam non pertinent, ſed arbitrio trium antiquorum Cardinalium, inter hæredes diſtribuantur.

Et s'il arrive que quelqu'un deſdits Cardinaux decedé (*k*) *ab inteſtat*, & ſans avoir diſpoſé des ſes biens, que la diſpoſition n'appartiendra pas à la Chambre Apoſtolique; mais ſoient diſtribués entre ſes héritiers, familiers & domeſtiques, à l'arbitrage de trois Cardinaux du ſacré College, les plus anciens en rang dans le temps.

k. Les dépoüilles des Cardinaux decedés *ab inteſtat*, n'appartiennent point à la Chambre Apoſtolique; mais ſont à diſtribuer entre leurs heritiers, amis, & domeſtiques, à l'arbitrage des trois plus anciens Cardinaux.

l De quelle façon le Pape doit pourvoir à la ſubſiſtance des Cardinaux, n'ayans pas des revenus ſuffiſans.

Et qu'aux Cardinaux *(l)* dont les fruits & revenus Eccléſiaſtiques ne montent pas juſqu'à ſix mille ducats d'or de la Chambre, nous pourvoirons des revenus de la même Chambre, juſqu'à la ſomme de deux-cents ducats de même, par chacun mois, ſans excompte ou deduction des ſommes qu'ils auront perçues auparavant.

Ac Cardinalibus, (l) quorum fructus ſeu reditus Eccleſiaſtici ad valorem ſex millium ducatorum auri de Camera non aſcendant, de proventibus ejuſdem Cameræ, uſque ad ſummam ducatorum ſimilium quolibet menſe providebimus; Ita quòd ſolutio incipiat à die aſſumptionis, ſine ulla excomputatione pecuniarum antea perceptarum.

l Cardinalibus minus ſufficientes reditus habentibus quomodo per Summum Pontificem ſubveniendum.

m Le Pape promet de charger la chambre Apoſtolique de cette ſubſiſtance, qui doit être fournie aux Cardinaux, n'ayans pas des revenus ſuffiſans.

Et neanmoins nous ſoignerons *(m)* de décharger ladite Chambre de cette charge, en pourvoyant aux mêmes Cardinaux, juſqu'à la ſomme de ſix mille ducats de cette ſorte, des revenus des biens Eccléſiaſtiques préſents, vacans par le décès des Cardinaux.

Et nihilominus curabimus (m) *dictam Cameram ab hujuſmodi onere liberare, eiſdem Cardinalibus providendo uſque ad ſummam ſex millium ducatorum hujuſmodi, de reditibus bonorum Eccleſiaſticorum præſentium, per obitum Cardinalium vacantium.*

m Curam ſibi aſſumit Pontifex ſublevandæ Cameræ Apoſtolicæ à ſubventione pauperiorbus Cardinalibus prædicta.

n Ici ſont rapportées les immunités des Cardinaux.

Et les mêmes Cardinaux ſeront exempts de *(n)* décimes, gabelles, & de quelques autres impoſitions que ce ſoit, & des charges ordinaires & extraordinaires, impoſées juſqu'à ce jour, & à impoſer, pour quelque cauſe que ce ſoit.

Ipſique Cardinales erunt (n) *exempti à decimis, gabellis, ac quibuſcumque aliis impoſitionibus, & oneribus ordinariis & extraordinariis, quacumque de cauſa uſque ad hunc diem impoſitis & imponendis.*

n Notantur hîc immunitates Cardinalium.

e Ici eſt expliquée la clauſe fameuſe de la liberté des Cardinaux dans leurs Collations comme ordinaires, qui ne peuvent être reſtreintes, ni par prevention, ni par aucune reſerve, ſi ce n'eſt pour la domeſticité & commenſalité actuelle du Pape ſeant.

Et que dans les Dioceſes, *(o)* dans leſquels ils ſeront Collateurs ordinaires, ils pourront *conferer librement* toutes ſortes de Bénéfices Eccléſiaſtiques étant de leur Collation, tant conjointement que diviſément, quoique réſervés de quelque façon que ce ſoit, pourvu que ce ne ſoit point à raiſon de la vraye & continuelle familiarité & commenſalité du Pontife Romain ſeant pour lors, & non pas ſelon les conſtitutions déclaratoires, faites par de louable mémoire Paul III, Pontife Romain, & le ſuſdit Jules, ſemblablement nos prédeceſſeurs.

Ac in Diœceſi (o) *in qua erunt Collatores ordinarii, quæcumque Beneficia Eccleſiaſtica, ad eorum collationem, tam conjunctim, quàm diviſim pertinentia, qualitercumque reſervata, præterquam veræ, & non juxta conſtitutiones declaratorias per recolendæ memoriæ Paulum III, etiam Romanum Pontificem, & dictum Julium ſimiliter prædeceſſores noſtros editas, familiaritatis continuæ commenſalitatis Romani Pontificis pro tempore exiſtentis, liberè conferre poterunt.*

o Hic eſt famoſiſſima clauſula de liberis Cardinalium collationibus, nec per prævention em, nec per reſervationem, nii ex familiaritate & commenſalitate continuâ Romani Pontificis, tunc exiſtentis cobibendis.

BULLE DU COMPACTE.

Ann. 1555.

Quodque Regulæ (p) De Infirmis reſignantibus, *tam citra, quàm ultra montes, in præjudicium Indultorum eorumdem Cardinalium.*

p Non derogatur Regulæ de Infirmis, etsim in præjudicium Cardinalium.

p Il ne ſe fait aucune derogation à la Regle *De infirmis*, au préjudice de l'Indult des Cardinaux.

Et Indultis ipſius ad inſtantiam Regum, & Principum etiam virtute (q) *quorumcumque mandatorum & gratiarum non derogabimus.*

q Indulta ad inſtantiam Regum & Principum poſtera quibuſlibet mandatis & gratiis expectativis.

q Les Indults accordés à la priere des Rois & des Princes, ne peuvent être eludés par aucuns mandats, ou graces expectatives.

Necnon contra eorumdem Cardinalium perſonas, (r) *ex quacumque cauſa, niſi in caſibus hæreſis, & ſchiſmatis, aut lezæ Majeſtatis in primo capite, ac præcedente legitimâ cauſæ cognitione, & proceſſu coram Cardinalibus, ad id de duarum partium aliorum Cardinalium tunc præſentium conſenſu, per modum ſecretum præſtito, non procedemus, nec procedi faciemus.*

r Contra Cardinales reos admittatur ut procedendum.

r Il eſt ici marqué, comme l'on doit proceder contre les Cardinaux prevenus de crimes.

Et præterea (ſ) *civitates, terras, & loca, aut bona, vel jura ejuſdem Romanæ Eccleſiæ, etiam ex cauſa permutationis, etiam cum recompenſa, aut pro evidenti utilitate, vel neceſſitate, alienare, ſeu infeudare, etiamſi alienari aut infeudari conſueverint, ad longum tempus locare, vel pignori tradere, ſeu in gubernium, aut alio titulo, ultra vitam noſtram concedere; etiam omnibus Cardinalibus conſentientibus, minimè valeamus.*

ſ Decretum de non alienandis bonis Eccleſiaſticis quocumque titulo, ultra vitam ſummi Pontificis.

ſ Decret de n'aliéner les biens de l'Egliſe Romaine, à quelque titre que ce ſoit, au delà de la vie du Pape ſeant, même du conſentement de tous les Cardinaux.

Niſi illa quæ de cætero (t) *ob lineam finitam, aut aliis legitimè devolventur, & ſi aliàs ſe-*

t Exceptio eorum quæ ad ſedem Apoſtolicam devoluta exiſtunt jure Caduc.ario.

Et que nous ne dérogions point à la Regle appellée *De infirmis reſignantibus*; C'eſt-à-dire de ceux (p) qui reſignent en infirmité, ſoit au deçà, ſoit au delà les Monts, au préjudice des Indults de ces mêmes Cardinaux.

Et (q) même ne ſera dérogé aux Indults accordés à l'inſtance des Rois & Princes, même par vertu de quelques mandats & graces que ce ſoit.

Et qu'ainſi nous ne procederons, (r) ou ferons proceder contre les perſonnes des mêmes Cardinaux, pour quelque cauſe que ce ſoit, ſi ce n'eſt dans les cas d'héréſie ou de ſchiſme, ou de leze-Majeſté au premier chef, avec connoiſſance de cauſe précédente, & procès fait devant des Cardinaux, à depurer pour ce du conſentement prêté ſecretement des deux parties des autres Cardinaux.

Et en outre que nous ne puiſſions (ſ) aliéner, ou infeoder les villes, terres, & lieux, ou biens, ou droits de la même Egliſe Romaine, même pour cauſe de permutation, même pour récompenſe, ou pour utilité évidente, ou néceſſité, jaçoit qu'ils ayent accoûtumé d'être alienés, ou infeodés, ni les conceder ou louer à long-temps, ou les engager, ou les donner en régie ou autre titre, au delà de notre vie, même du conſentement de tous les Cardinaux.

Si ce n'eſt ceux qui ſeront devolus (t) dorénavant, faute de deſcendans de la ligne, ou légitimement:

t Exception de ceux qui ſont devolus au ſaint Siege par droit Caducaire.

que ſi nous en uſons autrement, que le tout ſoit de nulle force & vertu, & puiſſe & doive être retracté toutefois & quantes.

cerimus, id ſit nullius roboris & momenti, ac quandocumque retractari poſſit & debeat.

Et ſi quelqu'un des Cardinaux conſent (u) à cela (ce qui n'arrive) qu'ils ſoient non-ſeulement parjures, mais même infames d'infamie de droit & de fait; & que les Cardinaux qui ſeront ci-après promus, ſoient tenus de jurer devant la priſe du Chapeau, qu'ils ne donneront aucun conſentement aux choſes ſuſdites.

Et ſi qui Cardinalium, ad id (quod abſit) (u) conſenſerint, non ſolùm perjuri, ſed etiam infames, infamiâ juris & facti exiſtant.

Teneanturque Cardinales in futurum promovendi, ante receptionem pilei, jurare præmiſſis conſenſum non exhibere.

u Peine des Cardinaux conſentans à ces alienations.

u Pœna Cardinalium alienationi conſenſum præſtantium, & juramentum promovendorum de non alienandis.

Et qu'après notre Couronnement [x] dans dix jours, nous ferons faire & publier une Conſtitution perpétuelle en confirmation de cet article.

Ac poſt (x) coronationem noſtram, infra decem dies, Bullam, ſive Conſtitutionem perpetuam præſentis Capituli confirmatoriam edere, & publicari facere.

x La verité de cét article n'eſt pas fort conſtante, parce que par l'hiſtoire le Couronnement du Pape Paul IV. a precedé, avant lequel n'auroit pû être faite aucune Bulle, ſuivant le Style de la Cour de Rome.

x Non bene conſtat de hac clauſula, cùm ex hiſtoria coronatio Pauli præſentem Bullam præceſſerit, quæ ex ſtilo curiæ nec ante eamdem coronationem Bullam potuiſſet.

Et que nous ne ferons en quelque façon que ce ſoit la guerre [y] contre les Princes Chrétiens, & que nous n'entrerons en aucune conféderation avec aucun d'eux, ou ferons ligue contre autre; mais que nous nous porterons pour Pére commun & égal à tous, & nous garderons une vraye neutralité, ſi ce n'eſt pour juſte & preſſante cauſe, qui eût été approuvée de la plus grande partie des Cardinaux dans un Conſiſtoire ſecret, & par une forme ſecrete.

Ac quod nullo pacto bellum (y) geremus adversùs Principes Chriſtianos, aut cum aliquo illorum, contra alium fœdus iniemus, aut ligam faciemus, ſed nos communem Patrem, & æqualem omnibus exhibebimus, neutralitatemque veram ſervabimus, niſi ex juſta & urgenti cauſa, quæ ex majori parte ipſorum Cardinalium, in conſiſtorio ſecreto, ac per modum ſecretum probata fuerit.

y Clauſe inutile, parce que le droit des armes n'appartient point au Pape, comme nous avons marqué en la Preface hiſtorique, & dans le Commentaire de la Pragmatique Sanction du Roi S. Louis, & dans l'inventaire des pieces.

y Inutilis clauſula, cùm ſummus Pontifex armorum jus nullum habeat, ut adnotavi ad hiſtoricam præfationem Pragmaticæ ſancti Ludovici præfixam & in ipſo Commentario ad eamdem, & Inventario ſubnexo.

Et que nous n'accorderons jamais la faculté de preſenter [z] ou nommer, ou prêter conſentement aux Egliſes Cathédrales, ou aux Monaſteres, ou autres Bénéfices conſiſtoriaux, ſi ce n'eſt par voix ſecrete & du conſentement des deux parts des Cardinaux.

Ac nemini, niſi per modum ſecretum, de conſenſu duarum partium Cardinalium eorumdem facultatem (z) præſentandi, vel nominandi, aut conſenſum præſtandi ad Eccleſias Cathedrales, ſeu Monaſteria, vel alia Beneficia conſiſtorialia nunquam concedemus.

z Il ne ſera accordé aucun pouvoir de nommer ou preſenter, ou prêter conſentement à la diſpoſition des Benefices Conſiſtoriaux.

z Præſentatio vel nominatio Beneficiorum conſiſtorialium nemini concedenda.

BULLE DU COMPACTE.

Ann. 1555.

Et cùm deceat conſiſtorialia in conſiſtorio expediri, rationem habebimus, (aa) *quod non ſolùm proviſiones Eccleſiarum, ſed etiam Monaſteriorum, ac alia Beneficia conſiſtorialia in conſiſtorio proponantur, & expediantur, nec Litteræ Apoſtolicæ, ſeu Bullæ deſuper per Secretariam, aut aliter expediri poſſint, niſi per viam ordinariam Cancellariæ, ſeu dictæ Cameræ Apoſtolicæ.*

Ac nullas, etiam ad inſtantiam Principum imponemus decimas, (bb) *niſi urgentibus de cauſis, à majori parte dicti Collegii, per ſecreta ſuffragia approbandis.*

Et demum perſonas Eccleſiaſticas, quarum Beneficiorum (cc) *Eccleſiaſticorum fructus valorem viginti quatuor ducatorum ſimilium, ſecundùm communem exiſtimationem, excomputandis diſtributionibus quotidianis, non excedant, decimis quacumque de cauſa imponendis, non gravabimus.*

Ac procurabimus, & cum effectu quantum in nobis erit faciemus, (dd) *ut Baſilica Principis Apoſtolorum de urbe perficiatur, & tantum pecuniarum in eam erogabimus, quantùm per conſcientiam noſtram à nobis fieri poſſe arbitrabimur.*

Necnon ſuper omnibus & ſingulis (ee) *Capitulis prædictis, eorumque executione, tam conjunctim, quàm diviſim, Litteras Apoſtolicas, cum omnibus & ſingulis decretis clau-*

Et étant bien ſéant que les Bénéfices conſiſtoriaux [aa] ſoient expédiés en Conſiſtoire, nous aurons conſidération, que non ſeulement les proviſions des Egliſes, mais encore des Monaſteres, & des autres Bénéfices conſiſtoriaux ſoient propoſés, & expediés en Conſiſtoire, & que les Lettres Apoſtoliques & les Bulles ſur ce ne puiſſent être expédiées que par la voye ordinaire de Chancelerie, ou de ladite Chambre Apoſtolique.

Et que nous n'impoſerons aucunes décimes, [bb] meme à l'inſtance des Princes, ſi ce n'eſt pour cauſes preſſantes & approuvées par la plus grande partie dudit College, par ſuffrages prétés ſecrétement.

Et enfin nous ne chargerons point [cc] les perſonnes Eccleſiaſtiques, dont les fruits des Bénéfices n'excedent pas la valeur de vingt-quatre ducats ſemblables, ſelon la commune eſtimation, en précomptant & diſtraiant les nouvelles d'aucunes decimes, à impoſer pour quelque cauſe que ce ſoit.

Et nous prendrons ſoin, [dd] & ferons avec effet autant qu'il ſera en nous, que l'Egliſe ou Baſilique du Prince des Apôtres de la Ville ſoit achevée, & nous y employerons autant d'argent que nous arbitrerons en notre conſcience pouvoir être fait par nous.

Comme auſſi nous [ee] donnerons toutes Lettres Apoſtoliques, avec tous & un chacun les décrets, clauſes, & mandemens néceſſaires & convenables, ſur tous & chacuns les articles ſuſdits, & ſur l'exécution d'iceux

aa Diſpoſitionis beneficiorum conſiſtorialium forma non invertenda.

aa La forme de diſpoſer des Benefices Conſiſtoriaux ne doit être intervertie.

bb De decimis etiam ad inſtantiam Regum aut Principum non imponendis.

bb Qu'il ne ſera impoſé aucunes decimes, même à l'inſtance des Princes.

cc Beneficia viginti quatuor ducatorum valorem non excedentia decimis eximenda.

cc Les Benefices non excedans vingt-quatre ducats, ne doivent être charges de decimes.

dd Cura de Baſilica Principis Apoſtolorum perficienda.

dd Le Pape ſe charge de faire parachever l'Egliſe du Prince des Apôtres

ee De ſingulis præmiſſis Capitulis Bullæ expediendæ promittuntur.

ee Promeſſes de donner des Bulles conformes à tous les articles, & en confirmation d'iceux.

d'iceux, tant conjointement que diviſément, ſelon le vouloir des parties, & entant que touchent leſdits articles.

ſulis, & mandatis neceſſariis, & oportunis, ad libitum partium, quoad præmiſſa concernunt, tam quot ipſæ partes voluerint, dabimus.

BULLE DU COMPACTE.

Date de la Bulle du 29 Mai 1555.

Donné à Rome, à Saint Pierre, l'an de l'Incarnation de Notre-Seigneur mil cinq cent cinquante-cinq, le quatriéme des Kalendes de Juin, l'an premier de notre Pontificat. Signé ſur le repli Q. Daneſius, Scellé en plomb pendant en lacs de ſoye rouge & jaune. Et ſur le dos eſt écrit. *Regiſtrata in Sacretaria Apoſtolica.* Signé ROTULO.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo quinto. Quarto Kalendas Junii, Pontificatûs noſtri anno primo. Signatum ſuper plicam Q. Daneſius. Et ſigillatum in plumbo, cum pendentibus laqueis ſericeis rubris & flavis. Et ſupra dorſum eſt ſcriptum, Regiſtrata in Secretaria Apoſtolica. Signatum ROTULO.

Data Bullæ 29 Maii, anni 1555.

Signature, ſcellé, & enregiſtrement de la Bulle.

Signatura, ſigillatio & in regiſtrum miſſio Bullæ.

Date de l'enregiſtrement de la Bulle, & des Lettres-Patentes au Grand Conſeil.

Fait audit Conſeil à Melun, le neuviéme Juin mil cinq cent cinquante-ſix.

Fait audit Conſeil à Melun, le neuvième Juin mil cinq cent cinquante-ſix.

Date de l'enregiſtrement de la Bulle, & Lettres Patentes au grand Conſeil.

Avertiſſement ſur la BULLE DU COMPACTE, *en l'article commençant*, ac poſt Coronationem.

L'On peut ajouter à la Note miſe en marge de cet article, ce qui arriva au Couronnement du Roi Louis quatorziéme à preſent regnant, où les Medailles du Sacre furent inſcrites d'une date précédente de quelques jours le Couronnement, qui fut différé pour quelque cauſe ſurvenante, ce qui arrive ſouvent.

MONITUM ad *BULLAM COMPACTI*, articulo, ac poſt Coronationem.

NOtæ marginali hujuſce articuli addi poſſit quòd contigit in Coronatione Regis Ludovici XIV nunc fœliciter regnantis, in qua numiſmata ipſius Coronationis inſignia de data ipſam Coronationem aliquot diebus ex cauſa ſuperveniente dilatam præcedente inſcripta ſunt, quòd ſæpius evenit.

DECLARATION DU ROI
SUR LE COMPACTE
DU PAPE PAUL IV.

Du 13 Février 1558. A Paris.

DECLARATION DU ROI. Ann. 1558.

Fins de la requête des Cardinaux à fin de publication & enregiſtrement au Greffe du Conſeil de la Declaration du Roi ſur l'indult, à l'egard de la derogation à la regle des 20. jours au préjudice des Cardinaux.

SUR la requeſte verbalement faite au Conſeil, l'audience tenant, par M. Robert Daniel Avocat audit Conſeil, pour les Cardinaux, à ce que les Lettres-Patentes du Roi, données à Paris le 16 Janvier dernier, contenant déclaration ſur les Lettres & Bulles Apoſtoliques à eux octroyées par notre Saint Pere le Pape, par leſquelles entre autres choſes notre dit Saint Pere le Pape declare qu'il ne dérogera à la dix-huitiéme régle de Chancellerie faite ſur les réſignations des Réſignans mourans dans les vingt jours de leur réſignation au préjudice des Indults par lui octroyés auxdits Cardinaux, fuſſent lues, publiées & enregiſtrées ès regiſtres du Greffe dudit Conſeil, & oppoſition formée à icelle publication par M. François Parent, Ecolier étudiant en l'Univerſité de Paris : Et oui ſur ce le Procureur Général du Roi.

Oppoſition à la publication de la Declaration, de Parent reſignataire.

Diſpoſitif de l'Arrêt qui ordonne la publication & enregiſtrement de la Declaration.

Le Conſeil a ordonné & ordonne que leſdites Lettres ſeront lues, & ſur le repli d'icelles mis ces mots : Lues, publiées & enregiſtrées ès regiſtres dudit Conſeil, oui ſur ce le Procureur Général du Roi, pour jouir par leſdits Cardinaux de l'effet d'icelui Indult, en ce qu'il n'eſt dérogeant aux Saints Décrets, & Concordats, priviléges & libertés de l'Egliſe Gallicane, & ſans préjudice de l'oppoſition formée par ledit Parent, ſur laquelle ſera fait droit, en jugeant le procès pendant audit Conſeil, entre ledit Parent, & M. Gilbert de Beaufort, pour raiſon d'une Prebende de l'Egliſe de Notre-Dame de Paris.

Le jugement de l'oppoſition reſerve en jugeant le procés d'entre les Parties.

Enſuit la teneur deſdites Lettres.

HENRY, par la grace de Dieu, Roi de France: A nos Amés & Feaux les Gens de notre grand Conſeil, Salut & dilection. Combien que vous ayez oui notre Procureur Général, & de ſon conſentement fait lire, publier & regiſtrer les Bulles & Lettres Apoſtoliques ci-attachées ſous le contreſcel de notre Chancellerie, pour garder & obſerver le contenu en icelles, en ce qui concerne les affaires & difficultés emergenres en notre Royaume: Neanmoins nous avons entendu que vous à preſent faites difficulté les obſerver en ce mêmement que entre autres articles par icelui eſt ordonné que notre Saint Pere le Pape ne derogera à la dix-huitiéme régle de Chancellerie faite ſur les reſignarions des malades reſignans & mourans dans les vingt jours de leur reſignation, au prejudice des Indults des Cardinaux: Nous, ce conſideré, mêmemenr que ladite regle eſt favorable & comme telle reçûe en notre Royaume, & en conſequence la derogation à icelle eſt aucunemenr odieuſe, & que à ce moyen à bonne & juſte cauſe, notre dit Sainr Pere le Pape a ordonné que dorénavant il ne derogera à la dite regle, au prejudice deſdits Indults des Cardinaux: Avons dit & declaré & de notre certaine ſcience, pleine puiſſance & autorité Royale; diſons, déclarons, voulons & nous plaiſt, que le contenu eſdites Bulles & Lerrres Apoſtoliques, même en ce qui concerne la derogation de ladite dix-huitiéme regle, être gardé & obſervé de point en point ſelon ſa forme & teneur, & que tous les procés depuis la publicarion deſdites Bulles & Lettres mus & à mouvoir ſur la derogation ou autre difficulté concernant ladite regle ſoient jugés, decidés & terminés par l'Ordonnance ſur ce faite, & contenu eſdites Lettres & Bulles: Declarant nul & de nul effet & valeur tout ce que depuis la publication deſdites Bulles a été & ſera fait au contraire,

DECLARATION DU ROI. Ann. 1558.

C'eſt Henri II. qui avoit deja donné de ſemblables lettres pour la publication & enregiſtrement du Compacte, qui contenoit dans l'un de ſes Articles pareille diſpoſition.

Chef & article pour raiſon duquel la Declaration eſt faite ſur la difficulté que le Grand Conſeil faiſoit de l'obſerver.

Raiſons motives de la Declaration du Roi.

Diſpoſitif de la Declaration du Roi pour la derogation à la regle des 20. jours, au prejudice de l'Indult des Cardinaux.

La Declaration a effet retroactif au jour de la publication faite du Compacte.

DECLARATION DU ROI Ann. 1558.

& le tout dès à préſent comme pour lors, & dès lors comme pour maintenant, avons revoqué, caſſé & annullé; caſſons, revoquons & annullons par ces preſentes, que vous mandons & très-expreſſément enjoignons faire lire, publier & regiſtrer & le contenu en icelles, & leſdites Bulles & publication d'icelles gardées, obſervées & entretenues, faites garder, obſerver & entretenir en la forme ſuſdite, ſans enfreindre ne contrevenir, ne ſouffrir y être contrevenu en quelque maniere que ce ſoit. CAR tel eſt notre plaiſir, nonobſtant quelconques Ordonnances, Mandemens, Reſtrictions, Défenſes & Lettres à ce contraires. DONNE' à Paris le 16 jour de Janvier, l'an de grace 1558, & de notre regne le douziéme. Ainſi ſigné, Par le Roi en ſon Conſeil,

Caſſation de tout ce qui a été fait, & ſera fait au contraire des Bulles du Compacte & publication d'celui.

Date de la Declaration.

DE LOMENIE.

Et ſcellé ſur ſimple queue de cire jaune du grand ſceau. Fait audit Conſeil.

EXTRAITS DU RECUEIL

DES INSTRUCTIONS

ET LETTRES DES ROIS TRES-CHRÉTIENS

ET DE LEURS AMBASSADEURS,

Et autres Actes concernant le CONCILE DE TRENTE, *pris ſur les Originaux, quatrieme Edition, revue & augmentee d'un grand nombre d'Actes & de Lettres, tirés des Mémoires de M.* D. Paris, Cramoiſy, ann. 1654. *Avec privilége du Roi.* **

INSTRUCTION BAILLÉE A Mr. DE LANSSAC, quand il a été dépêché Ambaſſadeur au Concile, en Avril 1562.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

PAR le traité de paix fait & conclu au mois d'Avril 1559, au Chateau Cambreſis, entre le feu Roi Henri que Dieu abſolve, & le Roi Catholique des Eſpagnes, il eſt dit que pour le ſingulier déſir que leſdits deux Princes ont toujours eu au bien de la Chrétienté, & d'y voir les choſes de la Religion s'y maintenir, à l'honneur de Dieu & union de ſon Egliſe, meus de zele & ſincere volonté, ont accordé qu'ils procureront & s'employeront de tout leur pouvoir à la convocation & célébration du S. Concile univerſel, tant néceſſaire à la réformation & réduction de toute l'Egliſe Chrétienne, en une vraie union & concorde. Et, étant faite ladite convocation, y feront trouver les Prélats de leurs Provinces, & au

** Par tous ces Extraits, on juge de la part que nos Souverains ont été en droit de prendre aux différents Décrets de réformation établis par le Concile de Trente, *art. 20 des Lib.* On y voit auſſi la pureté de leurs intentions & la ſageſſe de leurs vues dans tout ce qu'ils ont propoſé par la bouche de leurs Ambaſſadeurs. Quoiqu'elles n'ayent pas eu tout l'effet qu'on pouvoit s'en promettre, nous devons toujours en garder le ſouvenir dans le Royaume où les Décrets de ce Concile ſur les matieres de diſcipline, n'ont d'autorité & d'exécution qu'autant qu'ils ont été adoptés par les Ordonnances de nos Rois. *loc. cit.*

demeurant y employeront tous autres bons offices néceſſaires à un bien tant requis à la Chrétienté.

EXTRAIT DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

Or eſt-il qu'ayant été le feu Roi Henri, prevenu de mort peu de temps après ledit traité, au grand & infini regret de tous ſes ſujets, avant que pouvoir mettre à effet une ſi bonne & ſi ſainte intention; le feu Roi François ſon fils & ſucceſſeur, eſtimant ledit Concile être le remède le plus néceſſaire & ſalutaire pour pourvoir, tant à la reformation des mœurs corrompues par les calamités & injures du temps, & des guerres paſſées, qu'à la pacification des différens qui ſont pour le jourd'hui en la Religion, auroit bientôt après ſont avénement à la Couronne, embraſſé la ſollicitation dudit Concile, lequel il n'auroit ſeulement fait pourſuivre envers le Pape, mais auſſi envoyé l'Evêque de Rennes exprès devers l'Empereur pour l'en ſolliciter, & fait faire ſemblable office à l'endroit du Roi Catholique des Eſpagnes, par l'Evêque de Limoges ſon Ambaſſadeur, réſident auprès de lui: de ſorte qu'il ſe peut dire avec vérité, qu'il a été celui de tous les Princes Chrétiens qui en a fait faire les premieres ſollicitations & pourſuites, & qui a fait plus de demonſtration de le déſirer.

Mais pour ce que d'avoir un Concile ſeulement en apparence, c'eſt nourrir le mal & non pas le guerir, ledit feu ſieur Roi fit faire grande inſtance envers ſa Sainteté, que ledit Concile s'indiſt de nouveau, libre, Chrétien, général & legitime, & en lieu de libre & ſur accés, & que les ſauſconduits & ſuretés ſuſſent baillées telles pour tous ceux qui iroient & viendroient audit Concile, que les Princes & Etats, tant Catholiques que Proteſtans de la Germanie, ne fiſſent aucune difficulté d'y envoyer; afin que toutes choſes bien digerées, debatuës, reformées & reſtablies, l'on pût rémédier aux maux preſens, & reünir toute la Chrétienté en une même Religion. Lui ayant été remontré que de penſer procéder en cela par continuation du Concilé de Trente, & par en lever la ſuſpenſion, ce n'etoit apporter & appliquer le remede néceſſaire à la maladie, mais plutôt l'altérer & l'aigrir: d'autant que leſdits Princes & Etats Proteſtans, ſans être ſatisfaits es deux points deſſuſdits, n'envoyeront jamais audit Concile, & n'y envoyant point l'on perdra toute occaſion & eſperance de reconciliation & réünion.

Les ſuſdites raiſons & remontrances étans telles, qu'elles devoient avoir meu & perſuadé ſa Sainteté à accorder l'ouverture dudit Concile par nouvelle indiction, ainſi que ledit feu ſieur Roi le requeroit pour un ſi grand bien: elles ont été miſes en ſi peu de compte, que ladite indiction a été faite, *ſublatâ quâcumque ſuſpenſione*, comme il s'eſt vu par la Bulle, étant conçue en mots ainſi ambigus, laquelle ſemble dire qu'elle veüille faire une choſe qu'elle defait & diſſout au même inſtant.

Qui eſt en peu de paroles ce qui ſe fit & promut en cette affaire juſqu'au trépas dudit ſeu ſieur Roi François. Depuis lequel le Roi à preſent regnant, deſirant voir l'execution de ſi ſainte entrepriſe, fit mettre la Bulle de ladite indiction en déliberation des gens de ſon Conſeil Privé, par l'avis deſquels elles fut trouvée autre qu'elle ne devoit être, & partant ſujette à reformation. Toutefois deſirant ſa Majeſté faire connoiſtre à toute la Chretienté, que comme Prince Très-Chretien, & premier fils de l'Egliſe, il ne veut empêcher choſe de laquelle l'on puiſſe eſperer quelque fruit pour la proviſion des maux préſens, perſuadé d'autre part de la promeſſe que ſa Sainteté a toujours faite, que l'on ordonnera audit Concile les Peres aſſemblés, tant ſur le fait de ladite indiction nouvelle, que ſur la tranſlation du lieu : il n'a voulu faire plus grande inſtance, ſur la reformation de ladite Bulle, mais tant par le ſieur de Ramboüillet envoyé exprés devers ſa Sainteté, que depuis par le ſieur de Liſſe ſon Ambaſſadeur reſident à Rome, a fait ordinairement pourſuivre envers ſa dite Sainteté la célébration dudit Concile : auquel il a fait acheminer de ſa part bon nombre de ſes Prelats, & ſans s'arrêter aux ſuſdites difficultés, ni auſſi s'excuſer ſur la minorité de ſon âge, ſur l'état & diſpoſition des affaires de ſon Royaume, & ſur les troubles qui ſe voyent en pluſieurs lieux d'icelui, a bien voulu deputer & dépêcher le ſieur de Lanſſac, Chevalier de ſon Ordre, & qui eſt l'un de ceux qui ſont ordonnés près ſa perſonne, & les ſieurs Preſidens du Ferrier & de Pibrac pour comparoître de ſa part audit Concile, comme ſes Ambaſſadeurs, ſelon l'ancienne coutume : & y procurer & requerir les choſes qu'ils connoitront neceſſaires pour la tranquillité publique, & ſalut univerſel : eſperant ſa Majeſté qu'il y ſera procedé par les Peres, avec telle integrité & ſincerité, toutes paſſions rejettées, que l'on n'aura devant les yeux, que l'avancement de l'honneur de Dieu, & la reſtauration de ſon Egliſe, & doctrine en ſa priſtine ſplendeur, pureté & integrité.

Or, pour tirer dudit Concile le fruit qui eſt ſi neceſſaire, & deſiré en la Chretienté, il faut venir à la proviſion ſur les deux points devant dits, comme un prealable, ſans l'accord duquel l'on ne voit pas que l'on puiſſe ou doive grandement eſperer du demeurant. Leſdits Ambaſſadeurs demanderont & requerront en premier lieu, qu'il ſoit fait declaration ſur le fait de l'indiction : par laquelle il ſoit dit que le Concile eſt Concile nouveau, & non continuation du dernier, tenu audit lieu de Trente, & ce pour les grandes & raiſonnables cauſes, reſpects & conſiderations qui ont été pluſieurs fois écrites & mandées au Pape, & qui ſont, pour la plupart, déduites au troiſiéme article de ce preſent memoire, & que leſdits Ambaſſadeurs ſçavent aſſez ſans leur en faire ici une plus longue & particuliere déduction.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE Ann. 1562.

Et ſi là deſſus les Peres declarent, qu'il en a été decidé, ou bien mettent en avant d'en vouloir deliberer de nouveau, & que leſdits Ambaſſadeurs voyent que la choſe paſſe à continuation, & non à nouvelle indiction, ils diront avoir charge expreſſe de ſa Majeſté de leur declarer que cela ne peut ſervir à la pacification des troubles qui ſont pour le preſent en ce Royaume: Et partant qu'ils ne peuvent accepter une telle determination, & cela fait ne ſe trouveront plus aux aſſemblées, juſques à ce qu'après en avoir averti ſadite Majeſté, ils en ayent entendu ſon intention.

Pour le regard de la tranſlation du lieu, qui eſt le ſecond point, d'autant que les choſes qui rendent celui de Trente ſuſpect, non-ſeulement aux Allemans, mais auſſi à pluſieurs autres, ſont aſſez notoires; leſdits Ambaſſadeurs requerront que ladite tranſlation ſe faſſe à Conſtance, Wormes ou Spire, & quoique ce ſoit, en lieu qui ſoit de facile, ſur & aiſé accez, & que chacun ait agreable. Leſdits deux points accordés & reſolus, leſdits Ambaſſadeurs, avant que d'entrer à ceux de la reformation, viendront au fait des ſuretés, & requerront qu'il ſoit ſtatué & ordonné par ledit Concile, que toutes perſonnes de quelque qualité qu'ils ſoient, & quelque opinion qu'ils tiennent en la Religion, pourront ſurement & librement aller audit Concile, y demeurer, ſejourner & en retourner, & en icelui propoſer, debattre, ſoutenir & defendre ce que bon leur ſemblera, tant pour la reformation des mœurs, que pour la doctrine: ſans qu'ils puiſſent être arrêtés, moleſtés & travaillés en leurs perſonnes & biens, ores qu'ils ſe départiſſent ſans vouloir acquieſcer à la determination dudit Concile. Et qu'à ces fins ſoient baillés, tant de la part du Pape & de l'Empereur que du Concile, ſuretés ſi bonnes & valables, qu'il n'y ait perſonne qui juſtement & raiſonnablement ſe puiſſe excuſer de ſe trouver audit Concile, par faute de ſureté.

Que les vœux & deliberations des Evêques ſoient libres, ſelon leurs conſciences, ſans qu'en opinant ils reſervent le bon plaiſir de ſa Sainteté & de ſes Legats.

Que les decrets & determinations dudit Concile ne ſoient ſemblablement remis au bon plaiſir de ſa Sainteté; mais ſoit dit par exprés qu'elle ne pourra les alterer, changer, immuer, ni en diſpenſer en quelque ſorte que ce ſoit. Ains ſuivant les diſpoſitions des anciens Conciles, & meme de ceux de Conſtance & Baſle, & ce qu'ils en ont ſainteiment determiné, ſera tenuë de s'y ſoumettre, & d'y obeïr entierement. Les ſuſdits articles accordés, ſtatués & ordonnés, comme ils ſont juſtes, neceſſaires & raiſonnables, & que l'on eſtime qu'il ne s'y trouvera grande difficulté: leſdits Ambaſſadeurs remontreront, que les principales cauſes des troubles de la Religion ont pris naiſſance des abus que l'on voit au miniſtere de l'Egliſe, par la corruption

corruption de la diſcipline, & des mœurs des Miniſtres d'icelle Egliſe: & que ſous ce pretexte pluſieurs Princes & Potentats ſe ſont diſtraits de l'obéïſſance de l'Egliſe Romaine, & encore ceux qui s'en ſeparant de ces temps, alleguent pour leur plus grande excuſe leſdits abus & diſſolution de la diſcipline Eccleſiaſtique; qui fait aſſez connoître qu'il eſt plus que neceſſaire de commencer par la reformation de la diſcipline & des mœurs, tant au chef, qu'aux membres, comme il fut deliberé & promis par le Concile de Conſtance, qui l'on ſeroit au prochain enſuivant: ce que toutefois ne fut obſervé. Vrai eſt, qu'au Concile de Baſle l'on commença d'y beſongner: mais n'ayant ce commencement été pourſuivi, une ſi ſainte & neceſſaire deliberation eſt demeurée juſques ici ſans effet, ni execution.

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

L'on pourra à ce propos déduire ce qui fut fait au Concile de Conſtance par le Pape Martin, lequel remit la reformation à Rome: & ayant lors, & pluſieurs fois depuis été ladite reformation promiſe, & neantmoins toujours diffetée: le monde a conçu de ceux, qui ont l'autorité pour y pourvoir, & l'etablir, une très-mauvaiſe opinion qui a engendré, & qui nourrit ce que l'on voit aujourd'hui de troubles & de diverſités d'opinions en ladite Religion.

Or pour parvenir à ladite reformation, ſembleroit neceſſaire en premier lieu, de reprendre les commencemens de l'Egliſe, afin de ramener l'Etat Eccleſiaſtique le plus près que l'on pourra de la pureté de ſon commencement.

Pout le regard des Evêques, & autres inferieurs Miniſtres à qui l'on commet le ſoin du ſalut des ames, que le Pape veuille tant faire pour le bien de la Chretienté, de ne s'entremettre aucunement, ſoit de la creation ou proviſion deſdits Evêques, Abbés, & autres Prélats, Curés, ou de leur adminiſtration, ſi ce n'eſt en cas de negligence, ſuivant les Décrets des ſaints Conciles, & ſelon les anciens droits & libertés de l'Egliſe Gallicane.

Que le Pape n'octroye dorênavant aucunes diſpenſes pour quelque cauſe que ce ſoit contre les decrets des Conciles.

Qu'il ne confere dorênavant Cures, ni autres benefices par prevention, ains en laiſſe l'entiere diſpoſition aux collateurs ordinaires, ſinon en cas de negligence, ſuivant leſdits Conciles.

Que toutes expeditions eſdits cas, & autres dépendans de l'autorité du Pape, ſuivant leſdits Conciles, ſoient octroyées gratuitement, & par ce moyen abolies les Annates, & toutes autres taxes & conſtitutions burſales.

Que dorênavant tous Archevêques & Evêques ſoient tenus reſider ſur leurs Archeveſchés & Evêchés, ſans aucune diſpenſe, & partant ne puiſſent leſdits benefices être tenus par ceux qui doivent reſidence ailleurs: de

laquelle reſidence il n'y aura perſonne qui puiſſe être diſpenſé pour quelque cauſe que ce ſoit.

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

Que le Pape n'envoye plus aucuns Légats avec facultés de pourvoir aux benefices.

Que ceux qui ſeront ci-après promus aux Archévêchés & Evéchés auront l'âge, la ſuffiſance & approbation requiſe par les Conciles, & ſeront admis & conſacrés ſelon l'ordonnance d'iceux.

Et pour ce que l'on va querir ordinairement diſpenſe à Rome de pluſieurs choſes, comme des mariages pour les conſanguinités en ſecond, tiers & quart degrés, affinités ſpirituelles, celebration deſdits mariages hors les temps permis de l'Egliſe, & pluſieurs autres, ſembleroit bon pour le repos de conſciences, & ſoulagement de tous, que le Concile y pourvût, ſans que dorênavant fût beſoin d'envoyer à Rome querir telles diſpenſes, attendu que nul n'en eſt refuſé s'il a argent.

Que nul étranger ne pourra tenir dorênavant aucun benefice en ce Royaume, s'il ne ſçait premierement la langue, pour inſtruire & enſeigner ſon peuple, & qu'il ne faſſe ſur ledit benefice reſidence actuelle.

Que toutes proviſions de benefices, qui ſe feront au contraire, ſeront de nul effet, ſans que le Pape en puiſſe diſpenſer, pour quelque cauſe que ce ſoit.

Que dorênavant ne ſe puiſſe tenir penſions ſur benefices que l'on reſignera, ni pareillement conſtituer ſur benefices pour droit pretendu.

Que dorênavant tous mandats, reſervations, regrés, exemptions, ſeront ôtés & abolis, tant ès pays d'obedience qu'autres.

Que de Bretagne, Provence ni autre lieu de ce Royaume, l'on n'ira plus plaider à Rome, pour matieres beneficiales ni autres.

Que nul ne ſoit admis aux ordres & miniſteres de l'Egliſe, que par ſon Evêque, ou expreſſe permiſſion d'icelui, que le Pape ne baille diſpenſe ni lettres pour y déroger.

Que le ſixiéme article du Concile de Calcedoine ſoit étroitement obſervé par leſdits Evêques en la promotion des Prêtres, pour obvier aux abus procedans du trop grand nombre de ceux, qui ſans legitime approbation, & ſans être deſtinés à certaine fonction, ſe font Prêtres, & ſont reçus au miniſtere de l'Egliſe.

Qui ſont en ſomme les principaux points de reformation que leſdits Ambaſſadeurs auront à requerir audit Concile: & auxquels ils ajouteront davantage, les autres plaintes, griefs & doleances des entrepriſes faites au prejudice des privileges, franchiſes & libertés de l'Egliſe Gallicane, plus à plein contenuës ès memoires qu'en ont dreſſé & envoyé les gens du Roi, qui ſont baillés audits Ambaſſadeurs avec la preſente inſtruction.

Et au ſurplus empêcheront que rien ne ſe faſſe audit Concile au prejudice des droits du Roi, ni deſdits privileges & libertés de l'Egliſe Gallicane, ſoit pour le regard des Archevêchés, Evêchés & Abbayes, ou pour autre cauſe. Et s'ils voyent que l'on voulût attenter au prejudice d'iceux, proteſteront, & ſoudain en avertiront le Roi.

Et pour ce que l'Empereur a declaré à notre Ambaſſadeur reſident prés ſa perſonne, qu'il deſiroit ſingulierement, que nos Ambaſſadeurs communiquaſſent & conferaſſent avec les ſiens, lorſqu'ils ſeront au Concile, afin que d'un commum accord ils tiennent la main qu'il ſe faſſe une bonne & roide reformation de la diſcipline & des mœurs, qu'il eſtime, comme nous, être un des premiers & principaux points pour recueillir le fruit dudit Concile: & pour le ſecond, que nos Evêques ne veuillent opiniâtrément retenir les choſes qui ſont de droit poſitif, & non divin, leſquelles ſans offenſe de la conſcience ſe peuvent laiſſer & changer, pour plus aiſément s'accorder avec ceux qui ſe ſont ſeparés de nous, & de notre Egliſe. Sa Majeſté louant en cela infiniment l'intention dudit Empereur, comme très-ſainte & raiſonnable, & s'aſſurant qu'elle ne procede que d'un zele qu'il a droit, & ardeur au bien de la Religion, veut que ſes Ambaſſadeurs offrent quand ils ſeront arrivés au lieu duditConcile, de s'aſſembler & conferer avec ceux de l'Empereur, toutes & quantesfois qu'il en ſera beſoin, pour, d'un commun accord, propoſer & pourſuivre toutes choſes, qu'ils connoîtront utiles & neceſſaires pour la reformation de la diſcipline & des mœurs: & faſſent en ſorte, que nos Prélats s'accommodant & s'accordant avec ceux de l'Empereur, ne cherchent que l'avancement de l'honneur de Dieu, & embraſſent ladite reformation de tout leur cœur: ne s'arrêtant à retenir les choſes poſitives ſi obſtinément, qu'ils fuſſent pour empecher par leur dureté, l'accord & reünion au corps de l'Egliſe, de ceux qui s'en ſont tenus ſeparés & diſtraits juſques à preſent. Et d'autant qu'il ſervira bien à ce même effet, que les Peres ne condamnent precipitamment les opinions deſdits ſeparés, parce qu'au lieu de les ramener avec nous par douceur & perſuaſives raiſons & remontrances, ce ſeroit par telles precipitées condamnations les deſeſperer entierement: leſdits Ambaſſadeurs inſiſteront que toutes cenſures & condamnations ſe remettent juſques à la fin du Concile, afin que toutes choſes bien murement digerées, conferées, & debatuës, & ouis tous ceux qui voudront comparoitre, l'on ne puiſſe dire que l'on ait rien fait en cela legerement. Ann. 1562.

Si audit Concile l'on vient à mettre en avant de faire ligue & proceder par armes & contraintes contre les Potentats & Princes, qui ne voudroient obeïr & obſerver les determinations dudit Concile;

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

leſdits Ambaſſadeurs remontreront qu'il y a aujourd'hui tant de Princes, Potentats, peuples & nations, qui ſe ſont diſtraits de l'obeïſſance de l'Egliſe Romaine, qu'ils eſtiment que ladite ligue engendreroit plutôt la ruine que le repos de la Chrétienté : & que mettre ſeulement en avant le fait de ladite ligue, c'eſt les avertir de s'unir enſemble, pour prevenir ceux qui ſeroient pour les offenſer, & allumer un feu que l'on ne pourroit pas puis après facilement éteindre. Pour toutes leſquelles raiſons & conſiderations, & afin de n'augmenter legerement les troubles qui ne ſont pour le jourd'hui que par trop grands & perilleux en toute la Chrétienté, ils eſtiment être beaucoup plus utile, & aſſuré, & plus ſeant à l'office de tout Prince Chrétien, de tenter leur union par les moyens que nous apprend Jesus-Christ en ſon Evangile, & qu'ont utilement & religieuſement pratiqué ſes Apôtres, & à leur exemple & imitation les vertueux Catholiques Prélats leurs ſucceſſeurs ; & en tout évenement le Roi connoiſſant combien ladite ligue eſt perilleuſe, n'eſt pour y conſentir en quelque ſorte que ce ſoit.

Et ſi l'on leur objecte, que l'on tolere les hereſies en France, & l'on leur demande ſi le Roi n'entend pas pour le moins contraindre par force ſes ſujets à l'obſervation des decrets dudit Concile, répondront que ſa Majeſté a trouvé avec ſon très-grand déplaiſir à ſon avenement à la Couronne la diverſité des opinions de la religion, imprimée ès eſprits d'un ſi grand nombre de ſeſdits ſujets, qu'il eſtime être bien mal-aiſé en l'âge qu'il eſt encore les tollir par la force, ſans mettre ſa Couronne & ſon Etat en trop grand peril : il delibere cependant de donner ordre, que par la continuelle predication de la parole de Dieu, que feront faire dorénavant les Prélats de ſondit Royaume, & par l'exemplarité de leur bonne vie, & pareillement par la ſainte & louable reformation qu'il attend dudit Concile, qui ſont les vrais moyens pour la reduction des dévoyés, il repurgera ſondit Royaume de toute variété de ſectes & opinions, & ramenera & reünira tous ſeſdits ſujets à une même bergerie, qui eſt ce à quoi il a reſolu travailler de tout ſon pouvoir : & à quoi leſdits Ambaſſadeurs prieront les Peres vouloir s'employer de leur part, comme ceux qui y peuvent le plus : & de la ſainte determination dequels ce bien ſe peut génétalement départir & eſpandre par toute la Chrétienté à l'exaltation du nom de Dieu, & à la reſtitution de ſa ſainte Egliſe Catholique & univerſelle, en ſon ancienne ſplendeur & integrité de doctrine & de mœurs. Les requerant, que pour un ſi louable, neceſſaire & deſirable effet, ils veuillent, toutes paſſions & affections rejettées, embraſſer & purement & ſincerement établir, ce qui eſt du vrai culte & ſervice de Dieu, & pour la générale union & concorde de toute la Chrétienté, en une même ſainte & Catholique Religion.

Et d'autant que les Ambaſſadeurs du Roi Catholique des Eſpagnes, ont mis en diſpute en beaucoup de lieux le ſiege & rang des Ambaſſadeurs du Roi, voulant pretendre que celui d'après l'Ambaſſadeur de l'Empereur doit appartenir à leur maître: les deſſuſdits Ambaſſadeurs ſe garderont bien de recevoir audit Concile, ni en autres lieux & actes, où il ſera queſtion d'avoir ſiege d'honneur, & en quelque lieu que l'Ambaſſadeur ou Ambaſſadeurs du Roi Catholique comparoiſſent & aſſiſtent, autre ſiege, lieu, ni rang, que celui qui ſera le premier après celui de l'Ambaſſadeur de l'Empereur. Et ſi d'aventure l'on veut mettre la choſe en diſpute, declareront abſolument, qu'ils ne l'endureront jamais, & que ſans ledit lieu, rang & ſiege ils n'aſſiſteront audit Concile; mais ſe departiront pour venir trouver le Roi, qui leur ordonne dès à preſent de le faire ainſi: après toutefois avoir proteſté & declaré que ſa Majeſté, ni ſon Royaume, n'entendent en rien approuver ledit Concile; auquel cas ils ordonneront ſemblablement de par ſadite Majeſté aux Evêques François de partir incontinent pour s'en revenir.

MÉMOIRE ENVOYÉ AU ROI Par les Srs. DE LANSSAC, DU FERRIER, & PIBRAC ſes Ambaſſadeurs au Concile, pour lui faire entendre ce qu'ils ont négocié depuis qu'ils y ſont. Du 7 Juin audit an.

1 PREMIEREMENT, ſuivant les lettres de la Reine du premier jour de Mai, pour excuſer les Evêques François de ce qu'ils ne ſont encore pû venir au Concile, & faire inſtance qu'ils y ſoient attendus, nous ſuſdits Ambaſſadeurs fumes vers Meſſieurs les Légats, & leur fimes ladite excuſe, comme il eſt contenu en l'écrit qui leur fut baillé, duquel nous envoyons la copie à ſa Majeſté, avec la réponſe; & ne voulumes faire inſtance d'aucun délai, parce que nous étions avertis qu'en ce faiſant nous euſſions grandement offenſé la Nation Eſpagnole, qui déja proteſtoit au cas qu'il y eût long terme de s'en aller; étant à craindre par là qu'il y eût quelque diſſolution ou ſuſpenſion du Concile: toutefois nous ferons tout notre devoir, pour inſiſter qu'il ne ſoit rien arrêté de la Doctrine, juſques à la venue de nos Evêques leſquels nous ſupplions très-humblement ſa Majeſté faire venir au plutôt.

2. Par même moyen nous fimes inſtance auxdits ſieurs Légats, ſuivant notre inſtruction, de déclarer l'indiction nouvelle dudit Concile; à quoi ils nous firent réponſe, comme il eſt contenu audit écrit, de laquelle nous montrons être ſatisfaits, & n'inſiſte-

EXTRAITS DES ACTES SUR LE TRENTE. Ann. 1562.

rons point à ladite déclaration juſqu'à ce que nous ayons plus exprès commandement de ſa Majeſté. Pour ce qu'ayant communiqué avec les Ambaſſadeurs de l'Empereur, & entendu qu'ils avoient fait pareille requête, ils nous dirent leur ſembler ne devoir point opiniâtrer ſur ladite déclaration d'indiction, & que nous devons nous contenter qu'il ne ſe fît aucune mention de continuation, comme il n'a été encore fait aux actes dudit Concile juſques ici, combien que l'Ambaſſadeur d'Eſpagne en ayant charge expreſſe, a fait très-grande inſtance que ladite continuation ſe déclarât à la derniere ſeſſion qui ſe tint le quatriéme du preſent mois: ce qu'on dit lui avoir été promis, & même tous les Prélats Eſpagnols en tous leurs vœux, préſuppoſent ladite continuation: & pour autant que nous ne voyons point cauſe qui nous preſſe, n'étant encore aucune nouvelle de la venue des Proteſtans, il nous a ſemblé bon de laiſſer couler cela doucement: attendant autre commandement de ſa Majeſté, & que cependant il ne s'y perd rien.

3. Et quant à ce que, par notre inſtruction, il nous eſt commandé faire inſtance de changer de lieu; ayant communiqué avec leſdits Ambaſſadeurs de l'Empereur, ils nous ont dit ne ſembler pas à propos d'en parler encore, parce que les Proteſtans ne faiſoient pas cette difficulté, & que quand ils le requerroient, nous ſerions tout à temps de le demander: & au cas qu'il y en eût occaſion, comme il pourroit avoir, s'il y venoit gueres plus de Prélats ici: parce que cette Ville en eſt pleine, & les vivres commencent être difficiles à recouvrer. Nous ſupplions très-humblement ſa Majeſté de nous mander, ſi elle auroit agréable la tranſlation dudit Concile ſur les terres des Venitiens, à Mantoue ou à Verceil: pource que il eſt à douter que à grande difficulté les Prelats Italiens & Eſpagnols ne voudroient pas aller plus avant en Allemagne.

4. A notre arrivée, nous trouvames qu'aux ſeſſions précédentes avoit été fait ce qu'il plaira à ſa Majeſté voir par l'extrait que nous lui en envoyons, & pareillement les articles qui avoient été propoſés, dont l'on eſperoit la determination à la derniere ſeſſion; toutefois pource que le premier deſdits articles étoit de la réſidence des Evêques, & que la plupart des Eſpagnols, & beaucoup des Italiens, & auſſi Monſieur de Paris, qui y étoit lors ſeul Prélat des nôtres, requirent qu'il fût déclaré, ſi elle étoit de droit divin ou poſitif: cette matiere n'étant pas trouvée bonne de la plupart, combien qu'il y en eût ſoixante-huit de l'opinion de ladite déclaration de droit divin, néanmoins il n'en a été rien déterminé ſur tous leſdits articles, comme ſa Majeſté verra mieux par le décret de ladite derniere ſeſſion que nous lui envoyons.

5 Et pour nous conformer aux pourſuites & actions de tous les autres Ambaſſadeurs, & incliner à la requête que nous faiſoient tous les Prelats, mêmement les Eſpagnols, nous fumes remontrer à Meſſieurs les Légats, que puiſque cette matiere avoit été diſputée, ce ſeroit grand ſcandale, ſi pour quelque interêt particulier on laiſſoit à la déterminer : & nous firent après entendre par l'Evêque de Senigaille, que pour la brieveté du temps, & pour pluſieurs autres conſiderations, il n'étoit poſſible de reſoudre cette matiere : mais que l'on en pourroit traiter à la prochaine ſeſſion, ou bien quand l'on parleroit des Ordres Eccleſiaſtiques.

6. Nous leurs avons auſſi remontré, qu'il nous ſembloit être choſe ſuperflue de diſputer au Concile de la Doctrine en l'abſence des Proteſtans qui l'impugnent, ou pour le moins juſqu'à ce que l'on ſoit hors d'eſperance qu'ils y viennent : & que cependant il y avoit bien de quoi employer le Concile, à faire une choſe, dont tout le monde étoit d'accord, & que chacun juge être néceſſaire, qui eſt une bonne & entiere réformation des mœurs & pour autant que quand nous leur en parlons, ils nous répondent qu'il y a bien auſſi à réformer à l'état des Princes, même en ce qui concerne la diſpoſition des bénéfices, il plaira à ſa Majeſté nous avertir de ſon intention, de ce que nous avons à faire là-deſſus.

7. Et combien que nous perſiſtions toujours en l'inſtance des choſes ſuſdites, & que l'on ne touche point au fait de la Doctrine, pour le moins juſques à la venue de nos Prelats : toutefois les Ambaſſadeurs de l'Empereur nous ont bien fort requis de trouver bon qu'ils faſſent propoſer à cette prochaine ſeſſion le fait de la Communion du S. Sacrement ſous les deux eſpeces, qui eſt choſe qu'ils ont, à ce qu'ils diſent, bonne eſperance d'obtenir : ce que nous jugeons n'être pas ſans quelque difficulté : mais il nous a ſemblé que ſa Majeſté trouvera bon que nous ne les empêchions point en ladite pourſuite.

8. Leſdits Ambaſſadeurs de l'Empereur nous ont ce jourd'hui communiqué un long mémoire, qui leur a été envoyé de leur Maître, contenant pluſieurs remontrances pour propoſer audit Concile de la part dudit Seigneur Empereur, qui contiennent en ſubſtance ce qui s'enſuit. Que le Concile doit être commencé par la réformation des mœurs : & premieremeot des abus de la Cour de Rome, ſans autrement les exprimer, s'offrant & ſe ſoûmettant, ledit Seigneur Empereur, à toute réformation pour ſon regard : & ordonner avant toute choſe que nul ne pourra tenir qu'un ſeul bénéfice, auquel il ſera tenu réſider continuellement : c'eſt à ſavoir l'Evêque en la Ville principale où eſt ſon Chapitre, ſans qu'il

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

puiſſe avoir aucuns Vicaires : que les Evêchés de trop grande étendue & revenu ſoient diviſés, & ceux qui ſont de trop petit revenu ſoient unis : que le nombre des Cardinaux ſoit réduit au nombre de vingt-ſix pour le plus, ſuivant le Concile de Baſle : que par les Egliſes Cathédrales & Collégiales ſoient dreſſées des Ecoles pour l'inſtruction de la jeuneſſe, où il y ait un catéchiſme pour l'inſtruction des petits enfans : & que les prieres & oraiſons ſe faſſent en langage vulgaire : & auſſi que ſur les conſtitutions & ordonnances faites par ci-devant par les décrets Eccléſiaſtiques, outre ce qui eſt contenu au droit divin, ſoit faite quelque reformation ſelon la néceſſité du temps : mêmement ſur la diſtribution du S. Sacrement aux deux eſpeces, du mariage des Prêtres, & la difference des viandes : & auſſi ſur la réformation des Monaſteres : & ôter toutes exemptions & cenſures Eccléſiaſtiques, ſi ce n'eſt en cas de droit ; enſemble tous émolumens pour l'adminiſtration des Saints Sacremens. Nous ne ſavons ce que leſdits Ambaſſadeurs feront deſdits articles, ni comme ils ſeront reçus, mais de ce qu'il en ſuccedera nous ne faudrons d'en avertir diligemment ſa Majeſté, & de toutes autres choſes.

9. Depuis ce que deſſus, nous nous ſommes trouvés en une Congrégation générale, où Meſſieurs les Légats ont propoſé les articles qui ſe doivent déliberer à la prochaine ſeſſion, qui eſt aſſignée au 16 de Juillet, dont nous envoyons auſſi préſentement le double à ſa Majeſté. Le dernier deſquels articles eſt de la Communion ſous les deux eſpeces, que nous leur laiſſerons diſputer & décider : & après ſi nous voyons qu'ils veuillent pourſuivre la détermination des autres concernant la Doctrine, nous ferons tout notre pouvoir pour leur faire attendre nos Prélats : ce que nous craignons qui nous ſoit bien difficile, car nous voyons bien que la plupart des vœux tendent plus d'entrer au fait de la Doctrine, & s'en dépêcher au plutôt, que non pas en la réformation des mœurs : & combien que beaucoup de Prélats ayent inſiſté à la déclaration de l'article de la réſidence, ils ne l'ont pû pourtant obtenir, & ſont remis à une autre fois.

10. Auſſi nous avons entendu que le Cardinal Altemps eſt réſolu de n'aller point à Rome : & la cauſe pour laquelle il y devoit aller, eſt que Mardi dernier au ſoir vinrent lettres du Pape à Meſſieurs les Légats, par leſquelles il leur mandoit de déclarer à la prochaine ſeſſion la continuation, ſuivant ce qui avoit été promis aux Eſpagnols : ſurquoi leſdits Seigneurs Légats voyant le grand déſordre en quoi ils mettoient le Concile, ont arrêté de n'en rien faire, & vouloient envoyer ledit Seigneur Cardinal pour le remontrer à ſa Sainteté, dont la nuit enſuivant ils

ils reçurent autres lettres, par leſquelles ſadite Sainteté leur mandoit qu'elle remettoit à leur jugement & diſcretion de faire ladite déclaration ou non.

Les Ambaſſadeurs de l'Empereur nous ont auſſi dit avoir communiqué à Meſſieurs les Légats les articles dont il eſt ci-deſſus fait mention, qu'ils ont trouvé de bien dure digeſtion: & bien mal volontiers permettront qu'ils ſoient récités en la générale Congrégation: toutefois leſdits Ambaſſadeurs nous ont dit vouloir perſiſter, & qu'ils les feront publier. Fait à Trente, le ſeptiéme jour de Juin mil cinq cent ſoixante & deux. Ainſi ſigné, Louis de S. Gelais, Sieur de Lanſſac. Du Ferrier. G. du Faur.

REPONSE DU ROI au Mémoire ci-deſſus.

1. LE Roi a bien agréable que pour les raiſons déduites au préſent article, Monſieur de Lanſſac & ſes Collegues n'ayent point parlé de la prorogation de la ſeſſion, dont il avoit été écrit audit ſieur de Lanſſac, du premier jour de Mai: & pourvu qu'en ladite ſeſſion, & aux autres ſubſéquentes, l'on ne faſſe aucune déciſion & détermination au fait de la Doctrine, que premiérement l'on n'ait fait une bonne & entiére réformation des mœurs, ainſi que les Prélats Eſpagnols l'ont dit au ſieur de Lanſſac, & qu'il ſera ci-après déclaré plus particuliérement; l'on eſtime qu'il n'y aura rien qui doive raiſonnablement offenſer les Proteſtans, & qui garde de les pouvoir amener au Concile par quelques bons & gracieux moyens, lorſqu'il ſera queſtion de traiter du fait de ladite Doctrine: & afin que nos Prélats puiſſent être par delà au même temps, il ſera bien néceſſaire que ledit ſieur de Lanſſac, & ſeſdits Collegues, s'emploient dextrement à faire aſſigner les ſubſéquentes ſeſſions, le plus loin les unes des autres que faire ſe pourra, pour gagner autant de temps, & donner plus de loiſir à noſdits Prélats de ſe rendre à Trente, avant que l'on puiſſe toucher au fait de ladite Doctrine, qui eſt le ſeul point où git l'eſpérance de toute notre union.

2. Sa Majeſté trouve bon que ledit ſieur de Lanſſac & ſeſdits Collegues ſe ſoient accommodés à la requête des Ambaſſadeurs de l'Empereur, quant à ſurſeoir pour le préſent la pourſuite de la déclaration de l'indiction nouvelle du Concile: mais auſſi il faut qu'ils prennent bien garde, & empêchent en tout ce qui leur ſera poſſible, & juſques à proteſter s'il en eſt beſoin, qu'il ne ſe faſſe déclaration de continuation: d'autant qu'en ce faiſant ce ſeroit faire perdre l'eſpérance de pouvoir jamais attirer audit Concile les deſſuſdits Proteſtans, & priver la Chrétienté de tout le fruit de la ſuſdite union.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

3. Quant au changement & tranſlation du lieu, l'incommodité & néceſſité de la ville de Trente, & l'affluence des perſonnes qui ſont encore à y arriver, la demandera aſſez avec le temps, ainſi qu'il eſt contenu en ce préſent article: & ne ſauroit-on choiſir lieu pour cela que ledit ſieur n'accepte, pourvu que l'Empereur le trouve bon, & les Allemans ſoient pour l'avoir agréable.

4. 5. Puiſque Meſſieurs les Légats ont dépêché vers le Pape, ainſi qu'il s'eſt vu par la lettre dudit ſieur de Lanſſac de l'onziéme du paſſé, pour le perſuader de trouver bon que l'article de la réſidence des Evêques ſoit déterminé: l'on eſtime que Sa Sainteté s'accommodera à une choſe ſi ſainte, juſte & raiſonnable. Toutefois, parce qu'il ſemble que cela ne peut être interrompu & intermis ſans donner opinion à beaucoup de nations, que la liberté & ſincérité ne ſoit pas telle audit Concile qu'elle doit, encore que Sa Sainteté ſe montrât ſi ferme, que de ne vouloir que pour le preſent l'on procede au parachevement de cette déciſion, ledit ſieur de Lanſſac & ſes Collegues, ne laiſſeront d'en communiquer avec les Ambaſſadeurs de l'Empereur & du Roi Catholique, pour en faire par enſemble & unanimément telle pourſuite qu'ils jugeront par entr'eux être néceſſaire & raiſonnable.

6. 7. Ledit ſieur de Lanſſac & ſeſdits Collegues ſont déchargés de faire particuliére pourſuite du contenu en ces deux articles, puiſque les Prélats Eſpagnols, ainſi qu'il eſt contenu en la ſuſdite lettre dudit ſieur de Lanſſac, leur ont d'eux-mêmes dit, que la diſpute de la Doctrine eſt à preſent ſuperflue au Concile, n'y étant point ceux qui l'impugnent & débattent & que pour faire quelque fruit, il eſt meilleur commencer par une bonne & entiére réformation des mœurs, qui eſt ce que Sa Majeſté a déſiré & déſire ſur toutes choſes, & en quoi elle veut que ledit ſieur de Lanſſac, & ſeſdits Collegues s'adjoignent entiérement avec leſdits Prélats Eſpagnols, comme elle eſtime qu'ils feront en ſemblable les Ambaſſadeurs de l'Empereur, afin que tous enſemble ils en faſſent une ſi unanime & vive inſtance avec les proteſtations néceſſaires, que Meſſieurs les Légats n'y puiſſent faire aucune difficulté, & qu'il y ſoit commencé pour les prochaines ſubſéquentes ſeſſions, & ne ſoit point touché à la Doctrine que premiérement ce qui regarde la réformation des mœurs, & la diſcipline Eccléſiaſtique, n'ait été décidé entiérement: ayant Sa Majeſté déliberé d'en faire écrire promptement à ſes Ambaſſadeurs, réſidens près deſdits Empereurs & Roi Catholique, pour procurer envers eux qu'ils ordonnent à leurs Miniſtres de faire le même office de leur part. Et quant à ce que Meſſieurs les Légats on dit, qu'il y a à réformer à l'état des Princes, même quant à ce qui concerne la diſpoſition des bénéfices: les abus de la Cour de

Digitized by Google

Rome reformés, Sa Majeſté ſe ſoumettra volontiers à toute ſainte réformarion pour la proviſion des bénéfices de ſon Royaume, s'aſſuranr qu'en ce faiſanr l'on aura tel egard aux priviléges, franchiſes & libertés de l'Egliſe Gallicane, que de raiſon: & puiſque le fait de la Communion ſous les deux eſpeces eſt ſi avancé, & que les Ambaſſadeurs dudir Empereur en pourſuivenr ſi vivemenr la déciſion pour la prochaine ſeſſion, encore que Sa Majeſté eût bien déſiré que choſe de ſi grand poids eût été remiſe à l'arrivée de noſdits Prélats; ſi connoir-elle bien que ledit ſieur de Lanſſac & ſeſdits Collegues, ne le pouvoient bonnement empêcher.

8. Le Roi loue grandement le contenu au Mémoire que ledit ſieur Empereur a envoyé à ſeſdits Ambaſſadeurs, pour être ſaint, catholique, & digne de grande proviſion: mais ainſi qu'il s'eſt vu par la deſſuſdire lettre, ils ont charge d'en différer la préſentation juſques à ce qu'ils en ayent nouveau commandement de leur Maître: au moyen de quoi Sa Majeſté ſera bien aiſe d'enrendre ce que l'Evêque de Prague en aura rapporté à ſon rerour du voyage qu'il a fair devers ledir Empereur.

Le Mémoire baillé à M. le CARDINAL DE LORRAINE *quand il eſt parti pour aller au Concile.*

LE Roi envoyanr au Concile le ſieur de Lanſſac, Chevalier de ſon Ordre, & Conſeiller en ſon Conſeil Privé, pour y réſider ſon Ambaſſadeur, & avec lui les ſieurs du Ferrier, Préſidenr en ſa Cour de Parlemenr de Paris, & de Pibrac, Juge-Mage de Toulouſe, leur fir bailler une bien ample inſtruction de routes les choſes, que par l'avis de la Reine ſa mere, du Roi de Navarre ſon Lieurenant-Général, repréſentant ſa perſonne par tous ſes Royaume & pays, & des aurres Princes de ſon Sang, & gens de ſon Conſeil Privé étant lors près de ſa perſonne, il jugea être requiſes & néceſſaires pour concilier & apporter une union en l'Egliſe de Dieu, & un repos général & univerſel à toure la Chrétienré. Er encore que par ladite inſtruction, Sa Majeſté eûr déclaré les choſes qu'elle entendoit & déſiroir être par eux expoſées & pourſuivies les premiéres: toutefois elle leur avoit donné expreſſe charge de ſe conformer à ce que les Ambaſſadeurs de l'Empereur ſon bon frere, & les Prélats Eſpagnols jugeroient unanimémenr s'en devoir faire pour le mieux: s'aſſurant qu'en un œuvre ſi ſainr, ſalutaire, & déſiré de tous Princes Chrêtiens, ils procéderonr de même pied & ſincériré de cœur & d'affection, que Sa Majeſté y marche de ſon côté: en quoi leſdirs Ambaſſadeurs, ainſi qu'il s'eſt vu par routes leurs dépêches, ſe ſont fort ſagement & prudemment comportés. Cepen-

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE.

Ann. 1562.

dant Sa Majeſté a eu un infini regret, que comme elle a été des premiers à procurer ledit Concile, elle n'y a pu faire trouver ſes Prélats des premiers; mais étant les occaſions du retardement ſi connues par toute la Chrétienté, comme elles ſont, elle s'aſſure qu'il ne lui eſt néceſſaire d'en faire aucune particuliére excuſe envers Meſſieurs les Légats & Peres aſſemblés au Concile, & qui voyant arriver Monſeigneur le Cardinal de Lorraine avec le grand & notable nombre des Prélats François qui marchent avec lui, ils jugeront que Sa Majeſté fait en cela plus que l'injure & calamité des troubles, guerres & diviſions dont ce Royaume eſt encore pour le jourd'hui infiniment agite & affligé, ne lui promettoit, ſi en choſe de telle importance il ne préferoit un bien public & général, à la particuliére commodité de lui & de ſeſdits Prelats.

Et tout ainſi que quand en un corps, qui ſouloit être bien ordonné & habitué, divers maux viennent à ſe decouvrir & augmenter, après avoir ſoigneuſement recherché les cauſes de la maladie, l'on travaille à y apporter divers remedes, ſelon la diverſite des accidens: Sa Majeſté en ſemblable, voyant les calamites de ſon Royaume nées d'une diverſité & contrarieté d'opinions en la Religion pour la plupart, avant que laiſſer partir mondit ſieur le Cardinal de Lorraine, & les deſſuſdits Prélats, a voulu aſſembler la Reine ſa mere, ledit ſieur Roi de Navarre, Monſieur le Prince de la Roche-ſur-Yon, Prince du Sang & Gouverneur ès Duchés de Touraine & Orleans; Meſſieurs les Ducs de Guiſe, Pair, Grand-Maître & Grand Chambellan de France, Gouverneur de Dauphiné, & Marquiſat de Saluces, & de Montmorenci, auſſi Pair & Connétable de France, Gouverneur de Languedoc; Meſſire Michel de l'Hôpital, Chancelier de France; le ſieur de S. André, Maréchal de France, & Gouverneur de Lyonnois, Forez, Bourbonnois & Auvergne; le ſieur de Montmorenci, auſſi Maréchal de France, & Gouverneur de l'Iſle de France, & autres grands & notables perſonnages de ſon Conſeil Privé, pour délibérer & conſulter entr'eux, & puis après conſeiller Sa Majeſté de ce qu'ils connoitroient, & jugeroient le plus utile & néceſſaire pour le repos de cet Etat. Ce que ladite Dame, & tous les deſſuſdits Princes & Seigneurs ont fait avec grande & mure déliberation, & toutes choſes bien peſées, digerées & réſolues, leurs Majeſtés ont donné charge, & leſdits Princes & Seigneurs d'un commun avis, accord & conſentement, ont inſtamment prié & requis mondit ſieur le Cardinal de Lorraine, & les Archevêque de Sens & Evêque d'Orleans, qui ſont du corps dudit Conſeil Privé, de faire la propoſition audit Concile avec vive & chaude pourſuite & inſtance, des points & articles contenus & déclarés en cette préſente inſtruction.

ET PREMIEREMENT, requerir & inſiſter à la réformation de l'Egliſe Univerſelle, & ſur-tout de la Gallicane: à ce que le ſervice divin ſoit pur, toutes ſuperſtitions reſcindées & rejetées, les cérémonies corrigées, & toutes autres choſes, dont ſous eſpece de piété le peuple peut être trompé & faire mal ſon profit: & les mœurs des perſonnes Eccléſiaſtiques tellement corrigées, qu'ils puiſſent ſervir comme ils doivent, de toute exemplarité: donnant ordre ſurtout que leurs élections & proviſions en un ſi digne miniſtere, ſoient autant que faire ſe peut, irrépréhenſibles, tant en mœurs, que doctrine néceſſaire pour la prédication de la parole de Dieu & adminiſtration des ſaints Sacremens: ſans inſiſter toutefois, pour le commencement, trop obſtinément, & juſques après l'accord & reſolution des autres points qui ſeront déclarés ci-après, à la réformation des abus de la Cour de Rome, à ce que l'on ne donne point occaſion au Pape de chercher la diſſolution du Concile, avant que l'on en ait tiré le fruit néceſſaire pour le bien de la Chrétienté; ce qu'il faut ſur toutes choſes fuir & éviter.

Et pour ce que quand l'on parle de la réformation de la Cour de Rome, l'on replique, qu'il y a auſſi beaucoup de choſes à reformer en celles des Rois & Princes, le Roi de ſon côté prendra à très-grand plaiſir que l'on faſſe entendre à ſes Ambaſſadeurs ce que l'on deſireroit de lui: & il fera paroître par effet qu'il ne ſera refuſant à nulle choſe qui puiſſe ſervir au fait de ladite reformation: dont toutefois il requiert d'être averti, avant qu'il y prenne réſolution, qui fût préjudiciable aux droits, prérogatives & priviléges que ſes prédéceſſeurs ont eu de l'Egliſe méritoirement, afin qu'il ait loiſir de faire remontrer ſur ce, ce qui lui ſemblera plus à propos au bien particulier de ſon Royaume.

Et ſi pour le fait de la réformation demandée par le Roi, l'on inſiſtoit que l'on particulariſât les points que l'on requiert être reformés, mondit ſieur le Cardinal de Lorraine, & leſdits Archevêque de Sens, & Evêque d'Orleans, Conſeillers au Conſeil Privé, ſavent ce qui en a eté propoſé audit Conſeil par diverſes fois, & les rémontrances qui en ont été faites aux Etats généraux de ce Royaume, tenus à Orleans: joint l'experience que chaque Evêque en a en ſon Diocèſe, & ce qu'il y connoit de néceſſaire proviſion. Au moyen dequoi leſdits Ambaſſadeurs le prieront d'en faire les ouvertures particulieres, accompagnées d'une ſi vive inſtance envers les Peres du Concile, qu'il y puiſſe être fait une ſainte & néceſſaire expedition & reformation.

Quant au fait de la Doctrine, le premier point réſolu en la compagnie de ladite Dame, dudit ſieur Roi de Navarre, & des autres Princes & Seigneurs deſſus nommés, que Sa Majeſté entend être

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. AAN. 1562.

pourſuivi par ſes Ambaſſadeurs, & expreſſément demandé, eſt que l'uſage du Calice ſoit reſtitué en ſon Royaume & terres de ſon obéiſſance en toutes communions; ce que Sa Majeſté demande, pour avoir certaine connoiſſance que cet article ainſi accordé, non-ſeulement réunira avec nous beaucoup de Provinces ſeparées de l'Egliſe Catholique, mais auſſi ſera un des meilleurs moyens pour appaiſer les troubles qui ſont en ce Royaume, & ſatisfaire à beaucoup de conſciences troublées, leſquelles l'ont craint bien ne ſe pouvoir contenter ſans cela.

Le ſecond, que toute adminiſtration des ſaints Sacremens, qui ſe fera au Laiques, ſoit faite en la langue Françoiſe.

Tiercement, que ès Egliſes Parochiales, & non ès Collégiales, Cathédrales & Monachales, l'uſage des Prônes ſoit reſtitué ſelon ſa premiere & plus ſainte inſtitution, & que durant la grande Meſſe parochiale, à l'heure accoutumée, ſoit faite lecture & interprétation de la parole de Dieu, inſtitution des Laiques, même catéchiſation pour les jeunes; à ce que chacun puiſſe être inſtruit, & capable de ce qu'il doit croire, & comme il doit vivre ſelon Dieu, & que au même lieu du Prône ſe faſſent prieres publiques en François.

Et pource que par expérience l'on connoit que beaucoup de perſonnes ſont nourries en grande dévotion, & s'adonnent plus ſouvent à louer Dieu par l'uſage des Pſeaumes, & autres chanſons ſpirituelles, étant en langue vulgaire, que par celles qui ſont en langage non entendu par eux: Sa Majeſté requiert très-inſtamment que ſans rien changer du ſervice de l'Egliſe accoutumé en langue Latine, il ſoit departi quelque heure & temps, tant aux Meſſes que Vêpres, eſquels il ſoit loiſible en pleine Egliſe chanter leſdits Pſeaumes, bien vus & corrigés ſi beſoin eſt par les Evêques & ordinaires Supérieurs, ſans que au préalable ils puiſſent être reçus, qu'ils n'ayent été approuvés par Univerſités fameuſes, ou Conciles Provinciaux.

Sa Majeſté avec très-grand regret eſt contrainte de ſe plaindre de la vie impudique des perſonnes Eccléſiaſtiques, qui apportent tant de débauchement & corruption parmi le peuple, outre le ſcandale que l'on prend des Miniſtres, qu'il lui ſemble être néceſſaire qu'il y ſoit promptement pourvu. Et pour ce prie les Peres y établir ce qu'ils verront y pouvoir apporter meilleur remede: & ſi mieux ne ſe peut, à tout le moins les Prêtres ſoient faits de tel âge qu'ils ayent moyen de ſatisfaire à leurs promeſſes, & d'être en partie hors de la ſuſpicion.

Sa Majeſté déſire auſſi que toutes & quantes fois qu'il ſe préſentera quelque occaſion de traiter quelque article qui ſoit pour amener à l'union de l'Egliſe tant de nobles Royaumes & Provinces qui en ſont ſéparés, & qui ne ſe demandât rien qui fût contre la parole de

Dieu, que ſes Ambaſſadeurs faſſent toute inſtance envers le Concile, & même envers les Prélats François, que l'on leur accorde ce qui ſe trouvera poſſible ; comme du mariage des Prêtres, des biens de l'Egliſe par eux pris, & autres telles choſes, à ce que outre le bien qui en aviendroit à la Crétienté, ces nations-là connoiſſent combien leur repos eſt déſiré de Sa Majeſté ; ce que ſous main ils leur pourront faire entendre par le moyen de leurs Ambaſſadeurs, s'ils en ont quelques-uns au Concile.

Etant ainſi ſtatuée une bonne & ſainte réformation en l'Egliſe, leurs Majeſtés promettront, tant en leurs noms que de Meſſeigneurs d'Orleans & d'Anjou, leurs freres & enfans, de faire inviolablement entretenir ce qui en aura été ſaintement & catholiquement decreté, inſtitué par ledit Concile, ſans permettre qu'il demeure ès Royaumes, & pays de leur obéiſſance, un ſeul homme qui ait & tienne autre Religion, ou qui y differe en quelque ſorte que ce ſoit : Et ledit Roi de Navarre & les autres Princes & Seigneurs deſſuſdits, ont promis, & promettent d'employer leurs vies & perſonnes pour le maintenir & faire maintenir, obſerver inviolablement à l'honneur de Dieu, générale union de l'Egliſe par tout ce Royaume, & au repos perpetuel de cet Etat. *Signé*,

1. CHARLES. 2. CATHERINE.
3. ALEXANDRE.
4. ANTOINE.
5. CHARLES DE BOURBON.
6. FRANÇOIS DE LORRAINE. 7. MONTMORENCY.
8. M. DE L'HOSPITAL.
9. SAINT ANDRÉ. 10. F. DE MONTMORENCY.

Ces ſignatures ſont ainſi diſpoſées en l'Original ; mais il n'y a point de Chiffres, ceux-ci ont été mis pour faire connoître les perſonnes qui ont ſigné en cet acte, & en quel ordre.

1. Le Roy Charles IX.
2. La Reine mere.
3. Qui fut depuis le Roi Henry III.
4. Le Roi de Navarre.
5. Le Prince de la Roche-ſur-Yon.
6. Le Duc de Guiſe.
7. Le Connétable de France.
8. Le Chancelier de France.
9. Maréchal de France.
10. Maréchal de France.

PETITIONES CAROLI IX, GALLIARUM Regis Christianissimi, nomine factæ ab Illustrissimis Oratoribus in Concilio Tridentino. Juxta exemplar excusum Ripæ 1563.

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

Constitutum nobis Oratoribus erat jampridem ex officii nostri ratione & Christianissimi Regis mandato, ad sanctam Synodum ea referre quæ hoc scripto continentur: sed cùm Cæs. Majestas per Reverendiss. & Clariss. Viros Oratores suos eadem ferè vobis proponenda curasset, nostraque omnis petitio cum eorum postulatis mirificè conveniret, sustinuimus aliquantulùm expectantes, dum aliquid à vobis de iis rebus ex Imperatoris libello decerneretur. Quid enim multis postulatis minimè inter se pugnantibus, vix etiam diversis, molestos vobis esse necesse fuit? Præsertim cùm ea, quæ adjicienda fortasse videbantur, vel tacitè inessent, vel necessariam ex superioribus consequentiam haberent. Itaque restitimus, atque distulimus certo judicio: Nunc autem & Principis nostri litteris victi, & quia Cæsareum illud negotium longiùs protrahebatur quàm spes fuerat, differendum ampliùs minimè rati, quantâ potuimus simplicitate & brevitate verborum, quæ nobis ad constituendam Rempub. Christianam necessaria videntur & opportuna, scripto complexi sumus. Hoc autem volumus vos existimare, nil nobis à cæterorum Christianorum salute præcipuum esse, nihilque singulare. Carolum verò Regem nostrum cupere quidem, ut petitionum suarum omnium ratio habeatur, sic tamen à Christiana disciplina edoctum & institutum esse, ut vobis omnia tribuat, rerumque omnium istarum rationem, cognitionem & judicium ad vos omninò sciat pertinere.

Que l'on n'ordonne Prêtres que des personnes âgées & éprouvées, & que l'on traite les incontinents avec rigueur.

1. *Cùm Sacerdotes in primis castos esse oporteat, ex Sacerdotum autem incontinentia in Dei Ecclesia magnæ nascantur offensiones, provideat sancta Synodus, ut non alii in posterum ordinentur Sacerdotes, quàm qui seniores sunt, & qui à populo bonum habeant testimonium, ut ex anteacta vita quales postea sint futuri non levis sit conjectura, & Sacerdotum libidines & flagitia acerrimis Canonum pœnis coërceantur.*

Que l'on ne donne les Ordres sacres en un même jour & qu'à ceux qui auront exercé les Ordres inferieurs.

2. *Cavendum est nè eodem die, aut tempore, omnes sacri ordines uni conferantur, cùm oporteat, secundùm antiquos Canones, promovendum ad majores ordines, priùs in minoribus dignè & aliquo tempore versatum.*

3.

EXTRAITS Ann. 1562.

3. *Nullus Preſbyter ordinetur, cui non continuò, ſecundùm Concilium Calcedonenſe, detur unà cum ordine beneficium, aut miniſterium aliquod Eccleſiaſticum: ſic enim fiebant ordinationes à priſcis illis Patribus, qui titulos presbyterales, multo poſtea tempore inventos, non agnoverunt.*

Que l'on n'ordonne point de Prêtres ſans un titre de bénéfice ou miniſtère Eccléſiaſtique.

4. *Diaconis & aliis ſacris ordinibus reſtituatur debita & antiqua fundio, nè ampliùs nuda & in cæremoniis tantùm poſita nomina dicantur.*

Que l'on rétabliſſe les fonctions des Diacres & autres ordres inferieurs.

5. *Presbyteri, ſacriſque initiati & cujuſvis Eccleſiæ miniſterio addicti, in ea vocatione in qua à Domino vocati ſunt permaneant, neque in alio munere & officio, quàm quod Dei Miniſtrum deceat, verſentur.*

Que les Prêtres & autres Clercs ne ſe mêlent point dans d'autres emplois.

6. *Nullus eligatur Epiſcopus, qui non & ætatis ſit legitimæ, iiſque moribus & doctrinâ præditus, ut & populum docere, & ei vitæ exemplar eſſe poſſit, & qui non ſit ſatis omnibus iis inſtructus, quæ ſufficiant ad Epiſcopi munus ritè per ſe obeundum.*

Qu'on n'élise point d'Evêque qui n'ait l'âge, les moeurs & la Doctrine néceſſaires.

7. *Is quoque creetur Plebanus, qui & probatæ ſit vitæ, & qui populum in lege Dei inſtruere poſſit, Sacrificium ritè celebrare, & Sacramenta (ut par eſt) adminiſtrare, & illorum uſum & effectum, illos, quibus ea adminiſtrat, rectè docere.*

Qu'on ne faſſe point de Curé qui ne ſoit exemplaire & capable d'inſtruire ſon Peuple.

8. *Ad Abbatiam autem, & Prioratum conventualem nemo promoveatur, niſi priùs in celebri aliquo Gymnaſio ſacras litteras publicè profeſſus, & magiſterium aut alium gradum adeptus fuerit.*

Qu'on ne pourvoye perſonne d'Abbaye ou de Prieure qui ne ſoit Maître ès Arts.

9. *Epiſcopus per ſe aut per eos quos ad prædicationis munus aſſumet, qui tot erunt, quot pro diœceſis magnitudine videbitur opus eſſe in civitate, aut in quacumque parte diœceſis cenſebit expedire, omnibus Dominicis & diebus feſtis, tempore autem Quadrageſimæ, jejuniorumque & Adventus Domini quotidie verbum Dei annunciet, & quotieſcumque id opportunè fieri poſſe judicaverit.*

Que les Evêques prêchent ou faſſent prêcher tous les Dimanches & fêtes & tous les jours de l'Avent & Carême.

10. *Idem quoque faciet Plebanus, ſi non deſint apud quos concionetur.*

Semblable ſoit de la part des Curés.

11. *Abbas verò & Prior conventualis interpretabitur libros veteris & novi Teſtamenti; Xenodochia inſtituet, & ita monaſteriis antiquæ ſcholæ, & hoſpitalitates reſtituentur.*

Que les Abbés & Prieurs interprétent l'Ecriture & rétabliſſent les Ecoles & Hôpitaux.

12. *Qui hodie ſunt Epiſcopi, Plebani, Abbates, aut alii Eccleſiaſtici, ſi ſuum officium præſtare non poſſint, accipiant Coadjutores, per quos illud præſtent, aut omnino beneficia dimittant.*

Que les Evêques, Curés &c. incapables ayent des coadjuteurs, ou ſe demettent de leurs Benéfices.

EXTRAITS Ann. 1562.

13. *De Catecheſi, & ſumma Doctrinæ Catholicæ conſcribenda, deque poſtillis & agendis ea decernantur, quæ Cæſareæ Majeſtati viſum eſt ad hoc ſanctum referre Concilium.*

Qu'on banniſſe la pluralité des Bénéfices & les diſtinctions de compatibles & incompatibles & les commendes.

14. *Unum tantùm beneficium uni conferatur, ſublatâ (quod attinet ad pluralitatem) compatibilium, & incompatibilium beneficiorum differentiâ, quæ diſtinctio, ut eſt nova & antiquis Decretis incognita, ita Eccleſiæ Catholicæ magnam calamitatem attulit: dentur autem regularia regularibus, ſecularia ſecularibus.*

15. *Qui verò nunc duo, plurave poſſident, aut illud tantùm retineant quod intra breve tempus elegerint, aut in pœnas antiquorum, & veterum Canonum incidant.*

Que l'on n'exige rien pour les Sacrements.

Que l'on pourvoie à la ſubſiſtance des Curés par union de Benefices.

16. *Ut à Sacerdotali ordine ſordes omnes, & omnis avaritiæ labes procul expellantur, nec ullo prætextu pro rebus divinis quicquam exigatur, curet Epiſcopus, aut per unionem beneficiorum, aut decimarum aſſignationem: & ſi hoc fieri non poterit commodè, Principes provideant, ut per parochianorum ſymbola, & collectas, Plebanus & cum eo duo aut plures Clerici habeant unde vitam congruè traducant, & hoſpitalitatem præbeant.*

Qu'avant le Sacrifice de la Meſſe, & après, l'on faſſe des prieres & chante des Hymnes en langue vulgaire; la même choſe, avant l'adminiſtration des Sacrements. Voyez le c. 19. ci-après.

17. *In miſſis parochialibus Evangelium apertè & dilucidè, & pro populi captu copioſè in ſuggeſtu exponatur: quo in loco, quæ præeunte Plebano à populo fiunt preces, linguâ fiant vernaculâ: peracto autem ſacrificio Latinè, & myſticis precibus, linguâ etiam vernaculâ publicè ad Deum fiant orationes: eo autem tempore & aliis ſtatis horis cantari poterunt pia & ſpiritualia cantica, vel Pſalmi Davidici, priùs ab Epiſcopo diligenter examinati, ſi id è re ſuæ Eccleſiæ eſſe cenſebit Epiſcopus.*

Que l'on renouvelle les Decrets de Leon & de Gelaſe pour la Communion ſous les deux eſpéces.

18. *Antiquum illud Leonis & Gelaſii Decretum de Communione ſub utraque ſpecie renovetur.*

19. *Ac ut omnes, præcipuè litterarum imperiti, uſum & efficaciam Sacramentorum intelligant, præcedat ſemper ex lingua vernacula brevis & dilucida expoſitio, quæ Sacramenti quod adminiſtratur, rationem contineat.*

Que l'on ne confere point de Benefices aux étrangers.

Que les ordinaires ne ſe ſervent point de Vicaires.

Que l'on obſerve la devotion établie par le Concile de Latran

20. *Beneficia ſecundùm veteres Canones non conferantur ampliùs exteris, neque per Vicarios, ſed per ipſos Ordinarios, quorum eſt in hoc maximè electa induſtria, & illis intra ſex menſes non conferentibus, aut ſi indignis contulerint, poteſtas conferendi devolvatur ad proximum ſuperiorem, & gradatim ad Papam, ſecundùm Concilium Lateranenſe, & aliter collatio à quocumque facta nulla ſit.*

EXTRAITS Ann. 1553.

21. *Mandata de providendo, expectativæ, regreſſus, fiduciariæ reſignationes, & commendæ revocentur, & omninò arceantur ab Eccleſia, veluti decretis contraria.*

Qu'on aboliſſe les mandats, expectatives, regrets, reſignations en faveur, & commendes.

22. *Reſignationes in favorem ejiciantur omninò à Curia Romana: eſt enim ſacris Canonibus conſtitutum nè quiſquam ſibi ſui officii quærat aut eligat ſucceſſorem.*

23. *Prioratus ſeculares, aut (ut dicitur) ſimplices, quibus contra inſtitutionem, cura animarum adempta eſt, & tranſlata in vicarium perpetuum, eique tantùm parva quædam decimarum aut aliorum proventuum portio aſſignatur, cùm primùm vacaverint, curam animarum recipiant, & in antiquum ſtatum reſtituantur.*

Que l'on réuniſſe les Prieurés ſimples qui ont été ſeparés des Cures.

24. *Cùmque plura ſint beneficia, in quibus contra beneficiorum omnium inſtitutionem invaluit depravata conſuetudo, ut qui ea poſſident nullo teneantur concionandi, Sacramenta adminiſtrandi, aut alio onere Eccleſiaſtico, Epiſcopus cum conſilio Capituli his beneficiis curam aliquam ſpiritualem imponat, aut ſi utilius videatur, ea beneficia vicinioribus parochialibus Eccleſiis uniat: beneficium enim ſine officio eſſe neque debet, neque poteſt.*

Que l'Evêque faſſe enſorte qu'il n'y ait plus de Benéfice ſimple ſans quelque charge ou adminiſtration.

25. *Penſiones ſuper beneficiis non conſtituantur, & quæ ſunt conſtitutæ tollantur, quò reditus Eccleſiaſtici in alimenta Paſtorum, & pauperum, alioſque uſus pios transferantur.*

Qu'on aboliſſe toutes les penſions.

26. *Reſtituantur Epiſcopis intra omnem diœceſim Eccleſiaſticæ juriſdictiones, & tollantur omnes exemptiones, exceptis capitibus Ordinum, iiſque quæ ipſis ſubſunt Monaſteriis, & quæ capitula faciunt generalia, & iis Monaſteriis, quibus multis jam retrò ſeculis evidentibus ſcriptorum monumentis conſtat datam eſſe exemptionem, quæ tamen nè à correctione omninò eximantur, aliquâ ratione provideatur.*

Que l'on revoque toutes les exemptions excepté celles des Chefs d'Ordres.

27. *Cùm Epiſcopus eâ juriſdictione uti non debeat, ſecundùm antiqua Decreta, niſi conſulto capitulo, quemadmodum nec alia ſuæ diœceſis gravia negotia tractare: danda eſt diligens opera, ut Canonici Cathedralium Eccleſiarum ſint aſſidui in Eccleſia Cathedrali, bonis moribus & ſcientiâ præditi, quique ſaltem XXV annum attingant: Nam ante illam ætatem cùm non poſſint per leges humanas rebus ſuis proſpicere, quomodo Epiſcopo conſulere poterunt?*

L'Evêque doit exercer ſa juriſdiction par l'avis de ſon Chapitre. Que les Chanoines des Cathedrales ayent l'âge de 25 ans.

28. *Retineantur antiqui, aut novi conſtituantur conſanguinitatis, affinitatis, vel cognationis ſpiritualis gradus, intra quos non liceat obtentu cujuſvis diſpenſationis matrimonium contrahere, exceptis ſolis Regibus aut Principibus, propter bonum publicum.*

Qu'on regle les degrés de parenté, & qu'on ne puiſſe diſpenſer qu'en faveur des Rois & des Princes, pour le bien public.

EXTRAITS Ann. 1562.

Qu'on régle les abus touchant les Images, les Indulgences, les Pélerinages, les Reliques & Confreries.

29. *Cùm noſtris temporibus exorti ſint Iconomachi, qui imagines evertendas cenſent, & maximæ perturbationes plurimis in locis ex eo ſint excitatæ, provideat ſancta Synodus, ut doceatur populus, quid de cultu imaginum ſit ſentiendum, curetque ut ſi quæ in eis coleudis irrepſerunt ſuperſtitiones & abuſus, tollantur; quod ipſum quoque provideat in indulgentiis, peregrinationibus, reliquiis Sanctorum, & iis ſodalitatibus quas vocant fraternitates.*

Qu'on rétablifſe l'uſage de la penitence publique pour les crimes publics.

30. *Quoniam ſæpè ob unius enorme delictum affligitur univerſus populus, quem de proximi peccatis ſollicitum, & anxium eſſe oportet, reſtituantur Eccleſiæ Catholicæ non ſolùm antiqua illa propter graves & publicas offenſas publica pœnitentia, ſed etiam ad iram Dei placandam, jejunia & luctus publici.*

Qu'on ne prononce l'Excommunication que pour les crimes graves & après deux ou 3 monitions.

31. *Cùmque excommunicatio ſit Eccleſiæ ſupremus gladius, non eſt paſſim pro quovis delicto aut contumacia decernenda, ſed pro graviſſimo tantùm peccato, cùmque in eo poſt unam & alteram, & nonnumquam tertiam admonitionem reus perſeverat.*

Que pour abreger les Procès en matiére Benéficiale, l'on ôte la diſtinction du petitoire & poſſeſſoire, & les nominations des Gradues.

Qu'on donne les Bénéfices à ceux qui les ſervent & qui ont ſervi l'Egliſe.

32. *De beneficiis forenſes controverſiæ, quæ univerſum ferè Eccleſiaſticum ordinem contaminaverunt, non ſolùm breviores erunt, ſublatâ petitorii, & poſſeſſorii in cauſis beneficialibus nuper inventâ diſtinctione: ſed omninò ceſſabunt, ſi ſublatis etiam Baſilienſis Concilii univerſitatum nominationibus, præcipiatur Epiſcopis, ut beneficia ſecundùm Gregorii auctoritatem, non ambientibus, ſed fugientibus, & de Eccleſia bene meritis conferant: merita autem in univerſum judicabuntur, ſi poſt magiſterium aut alium gradum in ſcholis adeptum, is cui confertur beneficium, auctore Epiſcopo, & probante populo, fuerit publicè concionatus aliquo tempore, cùmque Ordinarius ſemel beneficium contulerit, aut Patronus præſentaverit, non aliter liceat ſuperiori conferre, quàm ſi præſentatum, aut eum cui collatum eſt beneficium, eo beneficio judices indignum prius judicaverunt.*

Que pour ôter les procès en matiére Benéficiale, on établiſſe un Oeconome durant le procès, qui faſſe le ſervice, & donne le ſurplus aux pauvres, ſi les parties ne s'accordent dans ſix mois par Arbitres choiſis par eux ou par l'Evêque.

33. *Quòd ſi aliquando de conferendi aut præſentandi poteſtate lis oriatur, primùm ab Epiſcopo diœceſano conſulto capitulo œconomus beneficio vacanti præficiatur, qui fructus omnes percipiat, & munera omnia Eccleſiaſtica obeat: Deinde litigatores conſentiant in aliquot viros doctos & Eccleſiaſticos, & ſi non elegerint, ab Epiſcopo dabuntur, qui ſaltem infra ſex menſes litem omnem dirimant, à quibus appellare non liceat; aut ſi exiſtimet Synodus appellationi deferendum, mandetur interea executioni ſententia, neque teneatur œconomus, aut qui ſententiam prior obtinuit, reſtituere fructus pendente lite perceptos, qui tantùm Miniſtris & pauperum alimentis cedere debeant: ita fiet, ut aut nulla unquam de beneficio lis oriatur, aut ſi quæ fuerit, brevi tranſigatur.*

Tenue fréquente des Conciles.

34. *Decernat ſancta Synodus, ut non ſolùm Synodi Epiſcopales quotannis ſemel ad minimum, ſed etiam tertio quoque anno provinciales congregentur, in quibus de his quæ ad ſtatum Eccleſiaſticum pertinent, diligenter tractetur, de Miniſtrorum Eccleſiæ delictis maturè cognoſcatur, & in eos qui deliquerunt, ſeverè animadvertatur, & ut Concilia generalia, niſi aliquod obſiſtat impedimentum, decimo quoque anno celebrentur.*

Admiſſum & approbatum per fratrem Maximilianum Benjamum Cremenſem ad Minorum Convent. Patavii Inquiſitorem.

Natalis Comes, au Livre 14 de ſon Hiſtoire, a inſéré ces articles de réformation demandées par le Roi CHARLES IX, *corrompus & altérés en quelques lieux. Il y en a une traduction Françoiſe aux premieres éditions de cette Collection, mais parce qu'il ne ſe peut rien voir de plus barbare, il a été trouvé à propos de l'ôter de ce Recueil, comme indigne, & du tout inutile.* **

** La traduction barbare dont parle cette Note, ſe voit dans la Bibliotheque Canonique de Bouchel, verb. *Reformation*. Elle n'eſt peut-être pas abſolument inutile, & c'eſt pour la remplacer que nous avons cru devoir mettre en marge le ſens du Latin en brieves notes françoiſes.

Articles envoyés au ROI par M. DE BOISTAILLE', ſur quelques Décrets du Concile.

PAR le premier article de la derniere ſeſſion, Meſſieurs du Concile ont ordonné que dorénavant aux nominations, élections ou préſentations des bénéfices, ne ſera requis d'avoir le conſentement des Princes ſéculiers; & par cela ils viennent à abolir les priviléges du Roi, qui furent accordés par les Concordats faits avec le Pape, & nonobſtant ils paſſent outre par ces derniers articles à rompre la Pragmatique Sanction, autoriſée par le Concile de Baſle, ſelon laquelle la France ſe gouvernoit avant leſdits Concordats: tellement qu'ils laiſſent le Roi, & ſon Royaume ſans Concordat, & ſans Pragmatique, afin qu'étant par-là ôtée au Roi l'autorité de nommer aux bénéfices conſiſtoriaux, & ſemblablement le droit d'élection à ceux auxquels il appartient, l'entiere diſpoſition des bénéfices de France demeure au Pape ſeul; pour le moins que ſa Majeſté ſoit ſans aucun apparent titre ou fondement de s'empêcher dorénavant des bénefices de ſon Royaume. Cela a été fait pour oppoſer à l'article premier des ordonnances des Etats tenus à Orleans, où l'on s'eſt ſervi du Concordat, & de la Pragmatique enſemblement; & pour autant que le Pape prétend que le Roi

ne le peut faire, ayant renoncé à la Pragmatique, il veut auſſi pretendre que le Concordat eſt reſolu de ſoi, & revoqué; & pour ne retomber en un plus fâcheux paſſage, qui eſt l'obſervation de la Pragmatique, à laquelle n'a été renoncé que conditionnellement, il ſe ſert de l'autorité du Concile pour la faire caſſer.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

Le ſecond article eſt fait pour ôter la connoiſſance aux Juges Royaux des cas privilégiés & autres, eſquels tant les clercs que les laiques ſont juſticiables du Roi.

Par le troiſiéme article eſt ôtée au Roi, & à ſes Officiers toute la connoiſſance du poſſeſſoire des bénéfices & des dixmes inféodées, ſuivant le Concile de Latran, généralement de toutes cauſes Eccleſiaſtiques, ſoit pour le regard des perſonnes ou des biens, perſonnelles, pures ou autres, avec decret irritant; qui eſt un très-grand prejudice au Roi.

Par les quatre & cinq articles, joints à un autre article de reformation, qui caſſe le decret *De cauſis*, & par ce moyen veut que les gens d'Egliſe retournent à Rome, il n'y aura perſonne Eccléſiaſtique en France, qui ne ſoit exempt, tant pour le regard du bien que de la perſonne, de la reverence & fidélité que tous ſujets, de quelque état qu'ils ſoient, doivent à leur Prince, & ce pour quelque matiere & crime que ce ſoit; qui eſt une choſe de très-perilleuſe conſequence en ce temps ici, & en un Royaume où la guerre civile a fait nagueres tant de dommage.

Par le ſixiéme ſont caſſés la Pragmatique, les anciennes Ordonnances de France, pluſieurs autorités de Conciles, l'Ordonnance derniere des Etats tenus à Orleans, par leſquelles les étrangers non ſujets du Roi, mêmement ceux qui pour n'avoir la langue, ſont inhabiles de prêcher, ne y peuvent tenir des bénéfices: ce qui eſt fait afin que les Italiens y puiſſent retenir ceux qu'ils y ont, & en avoir d'autres.

Par le ſeptiéme article, l'on veut que le Roi ne puiſſe promettre de parole, ni par placet, la reſerve d'un bénéfice: il ſeroit bien plus raiſonnable d'ôter les mandats, expectatives, graces, reſignations *in favorem*, regrès, & accès dont toute l'Italie eſt ſi pleine, qu'il n'y a guere Evêché qui n'ait deux Evêques titulaires & un ſuffragant, qui ont tous voix au Concile.

Le huitiéme article, qui défend de ne ſaiſir le temporel des bénéfices vacans, attendant que les pourvus ſe préſentent, eſt fait pour donner autorité au Pape de diſpoſer deſdits fruits, en la puiſſance duquel ſera de tenir la proviſion d'un bénéfice en ſuſpend pour la faire acheter aux parties, par la compoſition deſdits fruits, comme il ſe fait ſouvent par deçà; qui eſt accroiſſement de foule aux ſujets du Roi, outre les annates, & frais d'expéditions: davan-

tage ſa Majeſté y a interêt, quant aux Evêchés, pour le ſerment de fidélité que les Evêques lui ſont tenus de faire, auxquels en ce faiſant le Roi baille main-levée.

Par le neuviéme, qui defend au Roi l'impoſition des decimes, tailles & gabelles ſur les gens d'Egliſe, eſt ôter le revenu ordinaire de près de deux millions de francs par an, & le moyen d'en tirer davantage en un beſoin: & à ce que ledit article porte défenſes au Roi de les lever de ſa propre autorité, c'eſt pour contraindre ſa Majeſté, quand par ci-après elle voudra faire levée des decimes, de recourir au Pape, pour acheter cette permiſſion d'une partie de la levée, comme ſe fait ſur les terres de ſes ſeigneuries.

Le dixiéme article eſt fait pour caſſer l'Edit de l'alienation du temporel Eccléſiaſtique, les ventes faites, & qui ſe feront à l'avenir, mettre trouble entre les vendeurs & acheteurs, & leurs héritiers.

Sur l'onziéme, il y a bien d'autres choſes plus néceſſaires à traiter en un Concile, en un temps ſi diviſé, que de vouloir donner loi au Roi de ne loger point aux maiſons des gens d'Egliſe.

Sur le douziéme, ſi ſuivant le contenu en cet article, toutes lettres & mandemens du Pape ſont executés ſelon leur forme & teneur ſans oppoſition, le Pape & ſes officiers ſeront maîtres abſolus de ce Royaume; mêmement venant à ôter les lettres d'attache ou pareatis, & appellations comme d'abus, par leſquels les Rois de France ont de toute ancienneté maintenu leur autorité, & preſervé des mains des Papes.

Et faut noter, que quand leſdits Peres de Trente auront arrêté leſdits articles, comme ils ont déliberé de faire, par canons affirmatifs, ils feront par même moyen les canons négatifs contre les Princes, qui ne le voudront obſerver & faire obſerver, les baptiſant ſchiſmatiques, & invoquant le bras ſeculier des Princes Catholiques à l'encontre d'eux: à quoi il faut obvier & pourvoir.

DECLARATIONES ET PROTESTATIONES Illuſtriſſimi Cardinalis à *LOTHARINGIA*, ſuper quibuſdam articulis de reformatione publicatis die 11 Novembris 1563, in ſeſſione 8.

CUM nudius tertius meam de reformationis articulis dicerem ſententiam, præfatus ſum etiam me valdè cupere, ut priſca illa Eccleſiaſtica reſtitueretur diſciplina; ſed cum his corruptiſſimis temporibus & moribus intelligam non poſſe ea quibus maximè opus eſt, protinus

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

adhiberi remedia, interim assentiri, & probare ea quæ nunc sunt decreta: Non quòd ea judicem satis esse ad integram ægrotantis Reipub. Christianæ curationem, sed quòd sperem his priùs lenioribus fomentis adhibitis cùm graviora medicamenta pati potuerit Ecclesia, Pontifices Maximos, & maximè Sanctissimum D. N. Pium pro sua insigni pietate & prudentia diligenter curaturum, ut ea quæ desunt implens, & efficaciora inveniens remedia, in usum veteribus jam diu abolitis revocatis Canonibus, & maximè quatuor veterum illorum Conciliorum, quæ quantùm fieri poterit, observanda esse censeo; vel si expedire videbitur, frequentiori Oecumenicorum Conciliorum celebratione, morbum ab Ecclesia propulsans, eam suæ pristinæ restituat sanitati. Hanc autem meam mentem & sententiam, tum meo, tum omnium Galliæ Episcoporum nomine in acta referri volo, & ut id fiat à Notariis peto & postulo.

Ad Canonem 5. Incip. Causæ criminales.

SI habitâ ratione temporum, hoc decretum placet Patribus, id mihi quoque hoc nomine magis placet, quòd cùm eis in Congregatione heri habita visum sit privilegiis Principum non esse derogandum, hoc ita est conceptum, ut Christianissimi Franciæ Regni privilegiis, juribus, & sacris constitutionibus nihil præjudicii adferat: Quod quidem mihi placere lubens profiteor, & tùm meo, tum Episcoporum Franciæ nomine à Notariis peto & postulo, ut id in acta referatur.

Ad Canonem 20. Causæ omnes.

PLACET quidem, ut iis nationibus quibus nondum fuerat concessum concedatur ut apud eas prima terminetur instantia, maximè cùm id nihil præjudicii adferat iis nationibus quæ eo privilegio, & aliis majoribus longissimo abhinc tempore sunt usæ, & maximè Christianissimo Franciæ Regno: quod quidem omnibus testatum esse volo, & tum meo, tum omnium Franciæ Episcoporum nomine à Notariis peto & postulo, ut id in acta referatur.

Traduction desdites Déclarations & Protestations.

CEs jours passés, disant mon opinion sur les articles de reformation proposés, j'ai déclaré, à présent aussi je déclare mon désir être que tant qu'il sera possible l'ancienne discipline de l'Eglise fût remise & restituée : mais voyant qu'au temps & mœurs corrompus où nous sommes, il est malaisé ou impossible promptement appliquer les remedes necessaires, cependant il m'a semblé bon approuver les decrets de reformation, qui sont faits à present : non pas que je juge ou pense iceux être suffisans pour apporter remede entier à la maladie dont

dont nous voyons être travaillée la Republique Chrétienne ; mais parce que j'eſpere qu'après l'application de cette legere médecine, & l'Egliſe ayant repris aucunement ſa premiere ſanté & gueriſon, pourra plus aiſément endurer ce qui ſera trouvé néceſſaire par les Paſteurs ſouverains, & principalement par notre S. Pere le Pape Pie à preſent, qui par ſa prudence, bonté & piété, mettra tel ordre, qu'il remettra en uſage les anciens Canons déja oubliés & abolis, & principalement les quatre premiers Conciles, leſquels je ſuis d'avis être de près enſuivis, le plus que faire ſe pourra, ou bien s'il vous ſemblera expedient, en remettant en frequent uſage la célébration des Conciles généraux, peu à peu le mal de l'Egliſe ſe guerira, & pourra être reſtitué en ſon antique ſplendeur & dignité. De cette mienne opinion & avis, tant en mon nom que de tous les Evêques de France, je demande que par les Notaires en ſoit fait acte.

Au Canon cinquieme.

SI ayant égard au temps où nous ſommes, le décret eſt agréable, pour cette raiſon m'eſt-il auſſi agréable, & quant à ce que en la Congrégation & aſſemblée qui fut hier faite, fut conclu & délibéré de ne déroger aucunement aux priviléges des Princes, s'entend avoir été déclaré qu'il ne ſera aucunement dérogé ni préjudicié aux droits, priviléges, & ſaintes coutumes du Royaume de France, ce que je déſire, & m'eſt grandement agréable : & de ce, tant en mon nom que de tous les Evêques de France, vous en fais proteſtation & requête, laquelle je demande être inſérée & miſe ès actes par les Notaires.

Au vingtieme Canon.

J'Accorde qu'aux nations auxquelles n'avoit encore été permis que les premieres inſtances fuſſent vers elles terminées, à préſent ce leur ſoit permis & concédé, même voyant que pour cela n'eſt fait aucun préjudice aux autres Nations, qui de tout temps ont joui de ſemblables & autres plus grands priviléges, & principalement au Très-Chrétien Royaume de France : ce que je veux être notoire à un chacun, & demande, tant en mon nom que de tous les Evêques de France, que cette mienne proteſtation ſoit miſe & rédigée ès actes du S. Concile.

OBSERVATIONES ATQUE ANIMADVERSIONES Oratorum REGIS CHRISTIANISSIMI, in eos articulos reformationis, qui nuper ab Illuſtriſſimis & Reverendiſſ. *DD. LEGATIS* propoſiti fuere.

EXTRAITS Ann. 1562.

IN capite primo, ubi examinis Epiſcoporum ratio ad Synodum Privincialem refertur, placeret addi, ut eos imprimis Synodus probaret, & dignos præ cæteris eo munere cenſeret, qui per aliquot annos publicè cum bono teſtimonio verbum Dei annuntiaſſent.

Les Ambaſſadeurs de France demandent au Concile de Trente la reduction des Cardinaux à 24.

Quòd autem pertinet ad Cardinales, nihil aliud in hac parte placere nobis poteſt, quàm quod de illis aliquando optimè conſtitutum eſt, ſcilicet ut non plures ſint 24, nec aliquis poſthac creetur, aut in demortui locum ſubrogetur, antequam totus ordo ad illum numerum redierit.

Que les Cardinaux ſoient pris de tous les Royaumes, âgés de 30 ans, non proches parents du Pape & des Cardinaux; qu'ils ne puiſſent être Evêques, & reſident à Rome, & que leur revenu ſoit égal.

Item etiam ut ex omnibus Chriſtiani orbis Regnis, & Provinciis aſſumantur, ſic tamen ut ex eadem urbe aut diœceſi duo eligi non poſſint. Illi autem qui eligendi ſunt, moribus, pietate & conditione præſtent, neque 30 annorum ætate minores ſint, neque fratres ſint, aut nepotes ex fratre vel ſorore Romani Pontificis, aut alicujus Cardinalis viventis; nullo etiam Archiepiſcopatu, Epiſcopatu, officio, beneficio Eccleſiaſtico, aut aliâ quâvis cauſâ à perpetua illa aſſiſtendi Romano Pontifici ſollicitudine, quæ eis incumbit, revocentur. Denique providendum, ut quorum eadem eſt, & par dignitas, eorum quoque æqualis ſit omnino reditus.

Que l'on condamne la pluralité des Bénéfices & la diſtinction des compatibles & incompatibles

Quòd pertinet ad illud caput, in quo ſit mentio de pluralitate beneficiorum, poſtulamus ut ita decernatur, unum tantùm beneficium uni conferendum eſſe, ſublatâ ſimplicium, & Curatorum compatibilium differentiâ, ab antiquis Patribus, & bonis ſeculis incognitâ. Qui verò nunc duo aut plura poſſident, cujuſcumque generis ſint, illud tantùm retineant quod intra breve tempus elegerint.

Articulus de examine Curatorum magis placeret, ſi Parochi probatio penderet ex publica verbi Dei prædicatione, in ea Parochiæ

vicina, laudante Epiſcopo & populo, facta per aliquod tempus ante vacationem beneficii. Illud autem verbum in principio articuli poſitum, vel reſignationem, *ita explicare convenit, ut ne quis de reſignatione, quæ dicitur in favorem interpretari poſſit, hanc penitùs tollendam eſſe cenſuimus. Illud etiam improbamus alienigenis beneficia conferri poſſe; pugnat enim cum legibus noſtris Gallicis, quibus exteri, nec officium, nec beneficium obtinere poſſunt.*

Que l'on abolisse les resignations en faveur. Que l'on ne donne point les Benefices à des étrangers.

Caput quod incipit, Cauſæ criminales, *non placet. Adverſatur enim antiquiſſimo juri, & Regis, & Eccleſiæ Gallicanæ privilegiis, quibus cavetur ne quis, etiam volens, extra Regnum à quoquam ex quacumque cauſa in jus vocari, nedum condemnari poſſit.*

Contre l'évocation des cauſes criminelles hors du Royaume.

De capite in quo agitur de minuendis litigiis beneficiorum, & aliarùm rerum Eccleſiaſticarum. Sic exiſtimamus nullam aliam eſſe rationem, aut viam præſcindendarum hujuſmodi litium, quàm ſi tollantur omnino prævenciones, & alii illegitimi modi acquirendi beneficia, qui nuper in Chriſti Eccleſiam magno malo irrepſerunt.

Touchant l'abréviation des Procès en matieres Benéficiales. Que l'on ôte abſolument les préventions.

Quòd autem prohibentur Clerici ſe immiſcere ſecularibus negotiis, æquum eſt ita explicari, ut Clerici ab omnibus functionibus, quæ ſacræ non ſint aut Eccleſiaſticæ, quæque illis propriæ non ſint, penitùs abſtineant.

Que les Clercs ne ſe mêlent point des affaires ſeculieres.

Quæ de penſionibus decernuntur, non placent.

Les François n'approuvent pas les Decrets des penſions faits au Concile, ni que l'on ôte la diſtinction du petitoire & poſſeſſoire en matiere Béneficiale.

Quòd de judiciis beneficiorum & aliarum cauſarum hîc traditur, non poſſumus probare; pugnat ſiquidem cum jure Regis, & privilegiis Eccleſiæ Gallicanæ, quibus tuetur illarum cauſarum poſſeſſorium à judicibus Regis, petitorium autem ab Eccleſiaſticis, non alibi tamen quàm in ipſo Regno, judicetur.

Quòd pertinet ad impoſitionem decimarum, alienationem bonorum Eccleſiaſticorum, abrogationem conſtitutionum Regiarum, Edictorum, Pragmaticarum, privilegiorum, & ſimilium rerum, quæ toto 38 capite continentur: Petimus ut priùs Eccleſiaſticus Ordo optimè conſtituatur, eâ verò quæ ad auctoritatem & dignitatem Regum, & Principum ſpectare videntur, in ſequentem ſeſſionem differantur, nihilque decernatur de his, nobis inauditis, qui jam Regem Chriſtianiſſimum certiorem fecimus, non modò de his rebus, verùm etiam de aliis multis quas proponere conſtituimus.

NOTES DE MONSIEUR DE PIBRAC, Ambaſſadeur pour le Roi au Concile, ſur quelques Chapitres de réformation du Concile, *ſeſſion 24*, qu'il envoya au Roi lorſque ledit ſieur DE PIBRAC & ſes Collegues, *Ambaſſadeurs du Roi*, ſe retirerent à Veniſe.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

*Notes de Monſ. de Pibrac un des Ambaſſadeurs du Roi ſur quelques Chap. de reformation du Concile de Trente, ſeſſion 24.

DECRETO de Reformatione, cap. 1, ad hæc verba : *Etiam in Romana curia habitæ, per Cardinalem, qui relationem facturus erit.*

NOTA. Sic primò ſcriptum erat, *per Cardinalem, qui per turnum, & gratis relationem*, &c. Hanc particulam *gratis*, induxerunt, quæ tamen rectè poſita erat, & aditum aperiebat ad tollendas non modò annatas, verùm etiam omnem inhoneſtum Curialium Romanorum quæſtum. Nunc verò poſtquam Synodus judicavit pecuniariam mercedem pro relatione Cardinali viro deberi, & juſtè accipi poſſe, non eſt dubitandum, quin ex eo ſtabilitæ ſint, & confirmatæ reliquæ omnes aulicæ largitiones, quæ ejuſdem generis ſunt, nec majorem ſimoniæ ſpeciem præ ſe ferunt.

Poſt hæc verba in eodem capite, *In ea Synodo conſtituta ſunt*, ſequebantur hæc verba : *Decernit eadem etiam in creatione S. R. E. Cardinalium exigenda, quos ſummus Roman. Pontifex ex omnibus Chriſtianitatis nationibus, quantùm commodè fieri poterit, prout idoneos repererit, aſſumet. Poſtremò eadem S. Synodus tot graviſſimis Eccleſiæ incommodis commota, quaſi ingemiſcens, non poteſt non commemorare nihil magis Eccleſiæ Dei eſſe neceſſarium, quàm ut beatiſſ. Rom. Pontifex, quam ſollicitudinem univerſæ Eccleſiæ ex muneris ſui officio debet, eam hic potiſſimùm impendat, ut lectiſſimos tantùm ſibi Cardinales aſciſcat, & bonos maximè atque idoneos paſtores ſingulis Eccleſiis præficiat, quum valdè iniquum ſit & abſurdum ut imperiti magiſtris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis, idque eo magis quòd ovium Chriſti ſanguinem, qui ex malo negligentium, & ſui officii immemorum Paſtorum regimine peribunt, Dominus noſter Jeſus-Chriſtus de manibus ejus ſit requiſiturus.*

NOTA. Hæc quoque poſterior hujus Decreti pars ſublata eſt. Nemini enim licere putant præſcribere Romano Pontifici, quid in eligendis ſibi Cardinalibus ſectare aut ſequi debeat. Nos autem Baſilienſis Concilii exemplum ſecuti, & legitimam omnium Œcumenicarum Synodorum auctoritatem aſſerentes petieramus, ut egregium aliquod caput de Cardinalibus conſcriberetur, in quo omnia eorum munera atque officia copiosè explicarentur : ſic enim facilè conſtitiſſet nec Epiſcopos eſſe poſſe nec Archiepiſcopos, cùm Romæ commorari, & Pontifici perpetuò aſſidere debeant.

In hæc verba capitis 4, de viſitationibus. *Sit tamen in optione eorum qui viſitantur ſi malint ſolvere*, &c. uſque ad hæc verba, *illæſum permaneat.*

NOTA. Aliquid de veteri, nec ſatis honeſtâ conſuetudine immutare in hac parte religio fuit bonis iſtis Patribus, qui tamen antiquiſſima Regum & populorum jura arbitratu ſuo convellere non dubitant.

Caput quintum quod ſequitur, *De cauſis gravioribus Epiſcoporum.*

NOTA. Hoc totum decretum gratiſſimum omnibus Patribus fuit, nulloque diſſentiente approbatum, quamquam ex eo nihil magis ſequi videatur quàm ſecuritas, & graviſſimorum criminum impunitas, quæ ipſa per ſe maxima eſt illecebra peccandi. Quis enim ex longinquis regionibus ad teſtimonium dicendum Romam proficiſci volet ? Violatur quoque hîc apertiſſimè jus noſtrum, quo hactenus ſemper uſi ſumus, neminem enim Gallum, niſi in Gallia, judicari leges patiuntur. Illud autem nullâ ratione fieri poteſt, quòd cauſæ civiles Epiſcoporum, ubi ſcilicet de eorum bonis agitur, ad forum Romanum hoc decreto transferuntur.

L'on ne peut pas recevoir en France le Decret du Concile de Trente de la Seſſion 24 & 5 qui reſerve au Pape le jugement des cauſes majeures des Evêques.

Caput ſextum. *Licèt aliàs ſub felicis recordationis Paulo III, quædam fuerint de Epiſcoporum viſitatione, morum emendatione, & delictorum punitione in Capitula & Canonicos ſtatuta. Quoniam tamen cupit maximè S. Synodus in poſterum omnes litium & diſcordiarum occaſiones tollere, nè ex diverſis exemptionibus, præſertim ex conſuetudinibus immemorialibus, quæ in aliquibus Eccleſiis Cathedralibus prætenduntur, delictorum punitio, & morum correctio impediatur, hoc præſenti decreto, & ampliùs declaranda, & addenda eſſe in hunc qui ſequitur modum ; Statuit & decernit, ut in omnibus Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis, præter eas Collegiatas, quæ ſunt ſub cura Rectorum in ſtudiis generalibus Univerſitatum decre-*

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE. Ann. 1562.

tum hujus S. Synodi ſub ſel. record. Paulo III, quod inquit, Capitula Cathedralium, *locum habeat, non ſolùm quando Epiſcopus viſitaverit, ſed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus contra aliquem ex contentis in dicto decreto procedet. Epiſcopi verò quoties extra viſitationem contra aliquos ex prædictis proceſſerint, poſt primam & ſummariam delictorum informationem, & delinquentium capturam, in reliquis actis proceſſus, & in ſententiis interlocutoriis, ac diffinitivis teneantur procedere præſentibus duobus de Capitulo ab eodem Capitulo nominandis, quorum tamen conſilium ſequi non teneantur, nonobſtante quâcunque prætenſione aut exemptione. Quòd ſi Epiſcopus abſens fuerit à civitate, vel legitimè impeditus, prædictas cauſas jam cœptas, vel inchoandas committere teneatur alicui de Capitulo, quem ipſe Epiſcopus elegerit, qui omnia acta etiam in atrocioribus cauſis, coram Notario ejuſdem Epiſcopi, atque in ejus domo, vel audientia ſolita uſque ad diffinitium ſententiam excluſivè perficiat, quæ tam hoc caſu quàm præcedenti, ſoli Epiſcopo reſerveiur, niſi aliter ipſe conſentiat.*

NOTA. Hoc totum caput de abrogandis aut certè moderandis Canonicorum exemptionibus, ab Hiſpanis Epiſcopis, & bonis omnibus vehementer efflagitatum, ex ea tantùm cauſa rejectum eſt, quòd non placuit exemptiones à Romanis Pontificibus Canonicorum collegiis conceſſas, etſi ex iis maxima incommoda protificiſcantur, ab alio quàm à Romano Pontifice tolli, aut minui poſſe.

Ad hæc verba capitis x, *tanquam Apoſtolicæ Sedis delegati.*

NOTA. Mirum hoc eſt, ut quòd Epiſcopus jure ſuo poteſt efficere, id agat tanquam delegatus. Sed facilè intelligitur quorſum illa verba pertineant, quæ ſæpiùs infrà repetuntur.

Capite XIII. *Quoniam pleræque Cathedrales Eccleſiæ tam redditus tenuis ſunt & anguſtæ, ut Epiſcopali dignitati nullo modo reſpondeant, examinet Concilium Provinciale, vocatis iis quorum intereſt, & diligenter expendat,* &c.

NOTA. Primò ſcriptum erat, *Concilium Provinciale, adhibito Regis, Principiſve conſenſu qui jus Patronatus habet,* & repoſitum eſt, *vocatis iis quorum intereſt.* Non niſi Regum, & Principum conſenſu, quod hîc præcipitur, fieri debere aut poſſe, certum eſt : tamen verba quibus hoc ſignificabatur, Patres delenda cenſuerunt.

Et eodem capite in hæc verba : *In poſterum omnes hæ Cathedrales Eccleſiæ,* &c., uſque ad hæc, *Sacramenta adminiſtrant.*

EXTRAITS Ann. 1562.

NOTA. Hic non obſcurè ſignificatur penſiones conſtitui, & reſervationes fructuum fieri poſſe, tum in Cathedralibus Eccleſiis, tum in parœciis, ſi modò ſummam centum aureorum annuus reditus earum excedat. Quod tum maximè adverſatur iis quæ in mandatis à Regi noſtro accepimus. Nullâ enim ratione, nulloque caſu, fructus aut eorum partem reſervari vult Rex, neque conditionaliter aut dimidiatè, ſed ſimpliciter tantummodo beneficia ejurari, ut integri fructus ad eum qui beneficio incumbit perveniant. Et ſanè, ſi aliter fiat fruſtrà aliquid ſtatuetur poſthac adverſus eos, qui plura poſſident beneficia. Facilè enim cedent beneficiis, ſi eorum fructus liceat retinere.

Le Roi avoit donné ordre à ſes Ambaſſadeurs au Concile d'inſiſter qu'on ne permît les penſions en aucun cas.

L'on clude les décrets contre la pluralité des bénéfices ſi l'on permet les penſions.

Ad caput XVI. ad hæc verba : *Epiſcopus verò ad eandem Eccleſiam vacantem promotus ex iis, quæ ad eum ſpectant, ab eodem œconomo Vicario*, &c.

NOTA. Hæc verba, *ex iis quæ ad eum ſpectant*, ideò poſita ſunt, quia in Italia fructus omnium Eccleſiarum vacantium ad Papam pertinent : in Hiſpania autem mediam partem fructuum beneficiorum vacantium Pontifex Philippo Regi conceſſit, alteram ſibi reſervavit, cum omnibus ſpoliis ; ſic enim vocant hæreditatem, & bona defuncti Epiſcopi, cujus Papa legitimus hæres eſt.

Le Pape en Italie perçoit tous les fruits des Egliſes vacantes, & en Eſpagne une moitié & le Roi l'autre ; eſpece de Regale Spéciale en Italie & en Eſpagne.

Capite XVII. *Illi verò, qui in præſenti*, &c. uſque ad hæc verba, *poſt dictum tempus retineant.*

NOTA. Sibi ipſis optimè conſulunt Epiſcopi. Tantummodo enim Parochiales Eccleſias dimittere cogi volunt, cùm nullas habeant : cætera autem beneficia, ut Abbatias & Prioratus, de quibus maximè laboratur, cum Epiſcopatibus, auctoritate hujus decreti, poterunt retinere.

Eodem capite, ad illa verba : *Poſt dictum tempus retineant*, additum erat : *Quæ generaliter in quibuſcunque perſonis etiam S. R. E. Cardinalibus obſerventur.*

NOTA. Quaſi verò Cardinales Parochiales Eccléſias habeant.

Ad caput XVIII. *Expedit maximè animarum ſaluti*, &c.

NOTA. Multis verbis hoc capite pauciſſima dicuntur : ea tamen ipſa, quia liberam conferendi beneficia poteſtatem Epiſcopis, adjunctione eorum, qui *Examinatores* hìc dicuntur, minuere quodammodo videbantur ; & inducta & deleta ſunt Patrum ſententiis.

EXTRAITS DES ACTES SUR LE CONCILE DE TRENTE.

Ann. 1562.

LEs articles ſuivans, concernant l'abolition de pluſieurs droits des Rois, furent propoſés par les Légats, de la part du Pape, mais non réſolus à cauſe des oppoſitions. Ils ſont ici inſérés, parce qu'il en eſt parlé en pluſieurs lettres de ce Recueil, & qu'il importe de voir combien nos Rois ont été ſoigneux de conſerver leurs anciens droits & priviléges.

CAPUT XXXV.

CUPIENS ſancta Synodus Eccleſiaſticam diſciplinam in Chriſtiano populo non ſolùm reſtitui, ſed etiam perpetuò ſartam tectam à quibuſcunque impedimentis conſervari, præter ea quæ de Eccleſiaſticis perſonis inſtituit, quædam quæ à ſæcularibus viris adverſus Eccleſiarum immunitatem irrepſerunt, potiſſimùm emendanda cenſuit: ac confidit quidem Catholicos Principes, quos Deus ad ſanctæ Fidei Eccleſiæque protectionem conſtituit, atque inſtituit, gladio armavit, officii ſui memores, non ſolùm jus ſuum Eccleſiæ reſtitui libenter eſſe conceſſuros, ſed etiam ſubditos ſuos omnes ad debitam erga Clerum, Parochos, & ſuperiores Ordines reverentiam revocaturos. Verùm quoniam interim multa in Eccleſiæ damnum præter piam, ut credendum eſt, illorum mentem, à pleriſque & eorum miniſtris, ſeu inconſideratione quâdam, ſeu cupiditatis ſtudio committi videt, admonet eos ſancta Synodus, ut obedientiam quam ipſi qui Principes ſunt ſacris ſummi Pontificis, & Conciliorum conſtitutionibus præſtare, atque Eccleſiæ immunitatem Dei ordinatione conſtitutam tueri tenentur, hæc eo magis & Magiſtratus, Officialeſque ſuos reliquoſque temporales Dominos obſervare curent. Quod ut faciliùs poſthac (Deo juvante) ſuccedere poſſit, nonnulla quibus hodie Eccleſiaſtica libertas frequentiùs lædi videtur, licèt aliàs & ſacris Canonibus, & ipſa Imperatorum legibus cauta ſint, nominatim tamen deſcribenda cenſuit, ut omnium oculis ſubjecta, non ſolùm ipſomet (quòd tamen jus neceſſarium eſſe putat) Imperatores, Reges, Reſpublicas, Duces, Principes, & cæteros poteſtate aliquâ, gradu aut dignitate aliquâ præditos admoneant ſibi ab his, & ſi qua hujuſmodi ſunt, ſub pœnis ſacris conſtitutionibus ſancitis, quas ſancta Synodus innovat, abſtinendum eſſe; ſed eorum etiam miniſtris, & cæteris cujuſcumque gradus, & conditionis ſint, in perpetuum teſtatum relinquat ſub anathematis pœna, & divini judicii interminatione, & ſi in Ordine Clericali ſint, ſuſpenſionis etiam ab ejus executione infrà ſcripta omnia & ſingula, aliaque hujus generis his penitus eſſe interdicta. 1.

I. *Imprimis Eccleſiaſticas perſonas præterquam in caſibus à jure permiſſis, citare, detinere, judicare, aut contra eas quodammodo procedere, etiamſi quæſtio ſit de titulo Clericatus, aut quia conſenſum Clerici habeant, vel quia partes impetratis renunciaverint, ſive aliàs quâvis ratione, etiam prætextu publicæ utilitatis, aut ſervitii Regii, non præſumant: ſimiliterque in caſu aut aſſaſſinii, aut in reliquis caſibus, non niſi poſt Ordinari declarationem procedere audeant.*

II. *Cauſæ omnes ſpirituales, hæreſis, decimarum, juris patronatus, & beneficiales, civiles, criminales, & mixtæ ad forum Eccleſiaſticum tantùm quomodocunque pertinentes, tam ſuper perſonis quàm rebus, ac decimis, quartis vel aliis portionibus ad Eccleſiam ſpectantibus, ſive eorum ſolutione, & etiam beneficiis patrimonialibus, atque aliis quibuſcunque, necnon feudi Eccleſiaſtici, & juriſdictionis etiam temporalis, quæ præfati feudi vigore, aut quocunque alio jure Eccleſiaſtico competit, non ſolùm in petitorio, ſed etiam in poſſeſſorio, non à ſecularibus, ſed ab Eccleſiaſticis tantùm judicibus in caſibus à jure permiſſis cognoſcantur & terminentur, nonobſtante quâvis appellatione, etiam prætextu denegatæ juſtitiæ, ſive ab abuſu, vel quòd pars renunciaverit impetratis vel obtentis, aut quomodocunque aliter: proceſſus, ſententiæ, & decreta quæcunque, etiam per edictum contra omnes ſua intereſſe putantes, ipſo jure ſint nulla, nec effectum ſortiantur: atque illi qui in præfatis cauſis Eccleſiaſticis ad Magiſtratum recurrunt ſecularem, ipſo jure ſint excommunicati, atque omni jure quod eis in dictis cauſis competebat eo ipſo ſint privati. Quæ omnia etiam in cauſis pendentibus, & in quacunque inſtantia obſerventur.*

III. *Judices Eccleſiaſtici qui de rebus & perſonis Eccleſiaſticis jus dicant, non à laicis, etiamſi auctoritate Apoſtolicâ, aut conſuetudine immemoriali. id facere prætendant, ſed ad eorum ſuperioribus Eccleſiaſticis ad quos ſpectat conſtituantur. Clerici verò qui hujuſmodi officia à laïcis, etiam vigore quorumcunque privilegiorum acceptaverint, ipſo jure ab executione ſuorum Ordinum ſint ſuſpenſi, & beneficiis quæ habent privati, atque ab illis ad quorum collationes pertinent, aliis conferantur, ipſique ad alia obtinenda inhabiles eſſe cenſeantur, nec in poſterum aliquod Eccleſiaſticum officium poſſint exercere.*

IV. *Juriſdictio Eccleſiaſtici judicis nullis edictis, præceptis, comminationibus impediatur: nefas ſit ſeculari jubere Eccleſiaſtico ne quem excommunicet non petitâ licentiâ, ſeu mandare, ut latam excommunicationem revocet aut ſuſpendat, vel neque examinet, citet, condemnet nève coram eo Procurator aut Notarius, aut quis alius compareat: nève familiam aut executores proprios apud ſe habeat: in univerſumque nè quis cujuſcunque ſit dignitatis, ſtatus, aut conditionis, etiam Regalis, aut Imperialis, ullâ prorſus edictâ, præcepta,*

Extraits des Actes sur le Concile de Trente. Ann. 1562.

conſtitutioneſve, ad res, cauſas aut perſonas Eccleſiaſticas quovis modo pertinentes, propriâ auctoritate poſthac ſtatuat, edat, aut exſequatur. Nec ſe in Eccleſiaſticorum perſonis, rebus, cauſis, juriſdictionibus, tribunalibus, etiam ad ſanctæ Inquiſitionis officium ſpectantibus, ſponte immiſceat, nonobſtantibus quibuſcunque privilegiis; imò eorum ordinationibus debitam obedientiam omnes præbeant, ac ab his pro executione juſtitiæ requiſiti, teneantur omne auxilium & brachium ſeculare præſtare.

v. *Idem quoque in temporali Epiſcoporum juriſdictione, ſeu Capitulorum, Abbatum, aut aliarum quarumcunque Eccleſiaſticarum perſonarum obſervetur, ut poteſtas in temporalibus, quæ eis ex privilegiis Romanorum Pontificum, ſive quocunque alio jure vel conſuetudine, etiam cum mero & mixto imperio Epiſcopatibus, Capitulis, Monaſteriis, aut aliis quibuſcunque Eccleſiis competit, à nullis ſecularibus perſonis quàcunque dignitate aut gradu ſint, eorumve Officialibus, niſi in caſibus à jure permiſſis, turbetur, aut impediatur: nève ſubditi Eccleſiis in temporalibus ad tribunalia judicum ſecularium trahantur, nève ab his ſupradictis Contra ſacrorum Canonum conſtitutiones compellantur.*

vi. *Nemini beneficium aliquod in ditionibus ſuis vacaturum verbo aut ſcriptis (quod Brevetum, ſeu alio nomine vocant) polliceantur; ſive ſpem ullam illius obtinendi dare præſumant; nec à Regularium Prælatis, aut Capitulis alicui procurent beneficium, aut officium, vel dignitatem, ſive adminiſtrationem, aut in eis confirmationem. Quòd ſi quis aliquid ex his eâ vi obtinuerit, ſtatim illis privatus ſit, & inhabilis ad quæcunque alia beneficia, dignitates, adminiſtrationeſve Eccleſiaſticas reddatur. Regulares verò, aut alii qui indignos hac de cauſa promoverint, ſint etiam ipſo facto excommunicati.*

vii. *Ne vacantium Eccleſiarum Cathedralium, & beneficiorum quorumcunque fructus, prætextu adminiſtrationis, aut cuſtodiæ, aut juris patronatus, ſeu protegendi pauperes & Eccleſias, aut obviandi diſſidiis quouſque de rectore provideatur, occupent; nec per alios occupari faciant. Non œconomes aut vicarios ibi conſtituant, nec ſe in his quoquomodo ingerant, aut alios in poſſeſſionem intrudant. Acceptantes verò ab his hujuſmodi officia, ſeu cuſtodias, ſi laici ſint, excommunicati intelligantur: ſi Clerici, ab Ordinum executione ſuſpenſi, & beneficiis Eccleſiaſticis, ac penſionibus, ſi quas obtinent, ſint ipſo jure privati.*

viii. *Eccleſiaſticos ad nullas prorſus taxas, gabellas, decimas, pedagia, ſubſidiave ſub quocunque nomine, etiam doni gratuiti, aut impræſtiti, tam ratione bonorum Eccleſiæ, quàm patrimonialium contra juris formam compellant: nec impoſitiones, gravamina, aut onera perſonalia, realia, mixta, aut quæcumque alia, jure non permiſſa, propriâ auctoritate directè vel indirectè imponant, nec antea*

impoſita exigant: ſed eos immunitatibus à ſacris canonibus conceſſis gaudere, & frui liberè permittant. In iis tamen Provinciis, ſeu Regnis, ubi ex antiquiſſima conſuetudine pro ſubſidio contra Turcas, aut alios infideles, ſeu ex aliis urgentiſſimis publicis neceſſitatibus, vocatis Eccleſiaſticis, illiſque conſentientibus, in publicis Provinciarum Conventibus, in comitiis, hujuſmodi ſubſidia, tam laïcis quàm Eccleſiaſticis ſolita ſunt imponi, non ſit prohibitum in iiſdem locis tantùm, & non aliis ex eiſdem cauſis, atque eodem more quo hactenus conſuetum eſt, ac conſentientibus dictis Eccleſiaſticis, & non aliter, ſubſidia hæc poſthac, non tamen perpetuò, neque ſucceſſores in beneficiis Eccleſiaſticis invitos obligent, ſed pro tempore juxta antiquas illarum partium conſuetudines, & exigentes ſupradictas neceſſitates imponere.

IX. *Non ſolùm bona Eccleſiaſtica cujuſcunque generis mobilia, & immobilia, vaſſallos, decimas, aut quæcunque alia jura occupare, vendere, aut in alio quocunque titulo transferre non audeant; ſed nec etiam bona Communitatum publica aut privata, ad quæ tamen habet jus aliquod Eccleſia, nec etiam paſcua, aut herbagia quæ proveniunt in agris & poſſeſſionibus Eccleſiæ, vendant, aut alicui locent, aut quomodocunque concedant, ſine ſolemni & valido ipſius Eccleſiæ Prælati aut beneficiati conſenſu: imò ſi quid Epiſcopi detinent quod ad Eccleſiam, ſeu ejus vaſſallos pertineat, ſtatim reſtituant, alioſque detinentes reſtituere compellant.*

X. *Cùm litteræ Apoſtolicæ, ſententiæ, citationes, decreta, mandataque à Judicibus Eccleſiaſticis, & præſertim ex Romana Curia provenientia exhibita fuerint, abſque exceptione juxta eorum tenorem intimentur, publicentur, ſeu executioni tradantur, & quæ hactenus ob Pragmaticas non potuerunt intimari, vel publicari, nunc liberam executionem conſequantur; nec in his ſive in capienda poſſeſſione cujuſcunque Cathedralis Eccleſiæ, aut beneficiorum quorumcunque Eccleſiaſticorum cujuſvis conſenſus, aut licentia, quod vulgò* exequatur *vel* placet, *aut quocunque alio nomine appellant, etiam ſub colore obviandi falſitatibus, ſeu violentiis, aut ſub nomine* reviſionis, *aut* appellationis, *ſeu* ad Sedem Apoſtolicam, *ſeu* ranquam ab abuſu, *aut aliter quomodocunque requiratur; exceptis tamen oppidis munitis ſeu fortalitiis, necnon Cathedralibus Eccleſiis, quæ ratione bonorum temporalium recognoſcant Principes ſeculares, vel ad quæ jus aliquod ipſi habent: in quibus antea hæc ipſis, ſeu eorum Officialibus denuncientur.*

Quòd ſi pro intimatione, aut executione dictarum litterarum, ſeu mandatorum verè dubitetur ne magnum aliquod ſcandalum, aut tumultus in loco ſequatur, ſive etiam præfatas litteras, ac mandata falſa eſſe probabiliter contendatur, vel ex iis violentiam non dubiam poſſeſſoribus inferendam oſtendatur, partes erunt Ordinarii, tanquam

Sedis Apoſtolicæ delegati, niſi fortè ab eadem aliquis intruſus in beneficio, de quo agitur, aſſeratur: quo caſu vicinior Epiſcopus adeatur antequam hæc executioni mandentur, quid facto opus ſit ſtatuere, & ſecularis etiam brachii auxilium, pro quieta ac debita ſupradictorum omnium executione ubi opus eſſe videbitur, ſibi adjungere, ſive etiam, ſi ex magna evidentique cauſa utilius putaverit, prædictam executionem in alteram eorumdem Eccleſiaſticorum judicum juſſionem, poſtquam eos ſtatim de rei ſtatu admonuerit, ſuſpendere: Quod tamen ut in nullius gratiam, ſed pro debito tantùm juſtitiæ officio faciant, etiam ſub anathematis pœna ipſo facto incurrenda animadvertere.

XI. *Caveant nè ſuos Officiales, familiares, milites, eorumve equos, canes, & alia hujuſmodi, in Epiſcoporum, Clericorum, Religioſorum, ac beneficiorum quorumcunque domibus, aut Monaſteriis diſtribuant, ſive pro eorum tranſitu, aut victu quicquam ab eis exigant.*

Hæc & alia quæcunque adversùs immunitatem, ac libertatem Eccleſiaſticam cùm ſancta Synodus perpetuò ceſſare velit, admonet primùm, hortatur Chriſtianos omnes Principes, ut quò largiùs bonis temporalibus, atque in alios poteſtate, divina eos benignitas ornavit, eò ſanctiùs ea quæ Eccleſiaſtici juris ſunt, tanquam Dei præcipua, ejuſque patrocinio tecta venerentur, nec ab aliis lædi patiantur: imò illis ipſimet exemplo ad pietatem, Religionem, Eccleſiarumque protectionem exiſtant.

XII. *Ad hæc innovans conſtitutiones omnes, tam ſummorum Pontificum, quàm ſacrorum Canonum editas, in favorem Eccleſiaſticæ immunitatis, præcepit in poſterum ſub pœna anathematis ipſo facto abſque aliqua declaratione incurrenda, nè quis directè vel indirectè, aut quovis quæſito colore quicquam adversùs res aut perſonas Eccleſiaſticas, ſive eorum libertatem ſtatuere, aut exequi quoquomodo præſumat; eademque pœna Magiſtratus omnes, ſeu Officiales, Procuratores, ſollicitatores, ſeu alios quoſcumque, adversùs prædicta temerè audentes, excluſo quocumque prætextu, omnino teneri, & ſi Clerici fuerint, etiam beneficiis Eccleſiaſticis, & penſionibus ipſo jure privatos eſſe, quæ beneficia aliis liberè conferri poſſint, ipſique ad alia obtinenda, ſeu penſiones inhabiles reddantur. Vult enim Eccleſiarum libertatem atque immunitatem undequaque intactam, atque inviolatam cuſtodiri: nonobſtantibus quibuſcunque privilegiis, & exemptione quâcunque, & conſuetudine etiam immemoriali.*

Nota. Hi articuli non reperiuntur quidem in Concilio Tridentino, propter Oratorum Imperatoris & Regis Franciæ oppoſitionem: ſed articulus 20, ſeſſionis 25, ferè eadem decernit, cùm dicit,

Decernit & præcipit ſacros Canones & Concilia generalia omnia necnon alias Apoſtolicas ſanctiones, &c. *quæ omnia præſenti decreto innovat, exactè ab omnibus obſervari debere*, &c.

Ad articulum VI. *Brevetum*, &c. Hoc verbum quod alibi quam in Gallia ignotum eſt, facilè indicat, ut alia multa, hos articulos maximè ad Regem noſtrum pertinere.

Ad articulum VII. Hæc ſpecies œconomorum non niſi in Gallia nota eſt.

Ad articulum VIII. Donum gratuitum uſitatum vocabulum Francis.

Ad articulum X. *Exequatur*, &c. Hoc Hiſpanicum eſt. Appellatio ab abuſu viget tantùm in Gallia.

Ad articulum XI. fine. *Nonobſtantibus quibuſcunque*, &c. Priore exemplari hujus 35 capitis quod nobis propoſitum fuit, quodque deſcriptum Idibus Auguſti ad Regem miſimus, humaniùs & æquiùs agebatur cum Principibus. Excipiebantur enim Regum ea privilegia, de quibus conſtare poſſet: nunc autem ſine ulla exceptione omnia ipſorum privilegia convelluntur. **

** A la ſuite de ces Pieces, & à la page 588 & ſuiv. de ce même Recueil, ſont les extraits des Procès-verbaux des Etats Généraux en 1615, touchant la publication du Concile de Trente; mais nous n'avons pas cru devoir les rapporter ici après ce qui en eſt dit dans le Recueil des Preuves de M. Dupuy, au chap. 14, n. 3, & rapporté ſous l'art. 41 des Libertés, *quod vide*.

DISCOURS
DE M. LESCHASSIER
SUR LES LIBERTÉS
DE L'EGLISE GALLICANE,
ET SA CONSULTATION
POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE.

DE LA LIBERTÉ
ANCIENNE ET CANONIQUE
DE L'EGLISE GALLICANE,
AUX COURS SOUVERAINES DE FRANCE.

*Par M. JACQUES LESCHASSIER, Avocat en Parlement.***

MESSIEURS,

Discours Ann. 1606.

I. Puiſque l'allégation qui ſe fait en la face de la Juſtice des ſaints décrets ou droits canoniques anciens pour libertez de l'Egliſe Gallicane, eſt aujourd'hui calomnié par quelques-uns : il eſt beſoin auſſi de renouveller devant vous, & conſerver la memoire de ceſte ancienne & canonique liberté. L'Egliſe Gallicane a cité les ſaints decrets de

I. En quoi conſiſtent les libertés de l'Egliſe Gallicane, & des différens Codes de l'Egliſe.

** Nous avons cru devoir comprendre dans cette nouvelle Collection les Diſcours de M. Leſchaſſier ſur les Libertés de l'Egliſe Gallicane, quoiqu'ils ſoient déja imprimés dans l'édition de 1731. Ils ont une rélation ſi

l'Egliſe univerſelle par trois codes ſucceſſivement depuis ſa naiſſance. Le premier eſt le code de l'Egliſe univerſelle, dont il eſt parlé en l'action onziéme du Concile de Calcedoine: Le ſecond eſt le code canonique Romain de *Dioniſius Exiguus*, depuis augmenté de quelques épitres decretales: Le troiſiéme eſt celui de Gratian. Ceſte même Egliſe Gallicane a deux ſortes de libertez, l'ancienne & la moderne, qui ſont plutôt une même liberté meſurée diverſement. L'ancienne eſt le premier de ces trois codes canoniques qui doit être bien cher & venerable à toute l'Egliſe, d'autant qu'il eſt ſon premier livre & titre commun après le corps de la ſainte Ecriture. La moderne eſt

intime à ces matieres, & particuliérement aux srt. 1 & 41, où ils ſont cités avec avantage, que nous n'avons pu les regarder en cet endroit autrement que comme très-utiles & même néceſſaires. Il en eſt parlé auſſi ſous l'art. 11 au nouveau Commentaire; nous y avons joint la Conſultation pour la République de Veniſe qui mérita d'être plus connue. On en trouve déja un Extrait ſous l'art. 41, où nous ne l'avons employé que d'après le même M. Juſtel qui a fait un hommage particulier à M. Leſchaſſier pour le mérite de ſes compoſitions en ces matieres. On voit cette Epître au même endroit. Il ne reſte qu'à dire ici un mot de ce qui donna lieu à la Conſultation qui doit ſuivre ici ces Diſcours. On en voit le ſujet dans la Conſultation même, où l'Auteur commence par établir les trois Queſtions ſur leſquelles il fut conſulté. Cette affaire fit grand bruit dans le temps, à cauſe de l'intérêt qu'y prirent toutes les Puiſſances, *quem ab omnibus populis & Principibus viris legi, Reipublicæ Chriſtianæ maximè intereſſe puto.* Notre grand Roi Henri IV en fut le médiateur, & il eut auſſi tout l'honneur de la réconciliation qui ſe fit dans le mois d'Avril 1607, les Brefs de Paul V ayant été addreſſés au Doge & au Sénat, dans le mois de Décembre 1606. Le fait étoit que le Sénat de cette République avoit ordonné par un premier Décret du 23 Mai 1597, que les biens poſſédés par les Seculiers ſous la directe des Egliſes ne ſeroient point ſujets aux droit de prélation, de conſolidation ni de deshérence. 2°. Par un autre Décret du 10 Janvier 1603, le Sénat faiſoit défenſe de bâtir des Egliſes, des Hôpitaux ou des Couvens ſans ſa permiſſion &c. Enfin par un troiſieme Décret du 26 Mars 1605, il défendoit l'aliénation des biens laïques en faveur des Eccléſiaſtiques. Par-deſſus tout cela, le même Sénat avoit fait arrêter deux criminels eccléſiaſtiques & avoit attribué la connoiſſance de leurs crimes à la Juſtice ſéculiere. C'eſt donc à ce ſujet, & pour ces diverſes cauſes, que Paul V, après une réſolution priſe dans le Conſiſtoire où étoit le Cardinal Baronius, déclara le 17 d'Avril 1606, Leonardo Donato, Doge de Veniſe, & le Sénat excommuniés & tout l'Etat interdit, ſi dans vingt-quatre jours depuis la publication du Monitoire, les Décrets n'étoient pas effacés des archives, avec promeſſe de n'en faire jamais de pareils, & ſi les Priſonniers eccléſiaſtiques n'étoient pas conſignés entre les mains du Nonce. On remarque que les Capucins, les Théatins & les Jéſuites, furent les ſeuls Religieux qui garderent l'Interdit. Ces derniers ne profiterent pas de l'accommodement, & ne rentrerent dans les Etats de Veniſe que ſous le Pape Alexandre VII, l'an 1657. Il paroît que la République ne ſe relâcha dans cette affaire que ſur le privilége des deux priſonniers qu'on remit le 21 Avril 1607 entre les mains de M. de Frêne-Canaye l'un des Ambaſſadeurs du Roi de France.

DISCOURS DE M. LESCHASSIER Ann. 1606.

dans les ordonnances de nos Rois, en leurs concordats & arreſts de leurs cours ſouveraines, & ceſte ſeconde liberté a été introduite par neceſſité, comme ſubſidiaire à la premiere. Car après que la premiére a été ſuffoquée, & que l'Egliſe Gallicane eſt tombée en la miſerable ſervitude que recite ſaint Louis en l'article 5. de ſon ordonnance Eccleſiaſtique de l'an 1268, appellée vulgairement Pragmatique, il a été neceſſaire à Saint Louis & à ſes ſucceſſeurs de rendre à l'Egliſe de leur Royaume quelque partie d'affranchiſſement, comme ils ont fait par leurs droits.

II. Quand il faut avoir recours aux plus anciens Codes.

II. Mais tant s'en faut que ces droits nouveaux ſoient la vraye liberté de l'Egliſe, que eux mêmes, comme l'ordonnance de S. Louis, regardent l'ancienne & canonique pour la naturelle & abſolue liberté. Car comme un moindre mal comparé avec un plus grand eſt reputé pour un bien: ainſi une moindre ſervitude oppoſée à une plus grande nous tient lieu de liberté. Ainſi preſſé par le droit des decretales nous appellons du nom de liberté les decrets canoniques tels qu'ils ſe trouvent dans le code de Gratian, qui eſt le dernier des trois. Ainſi avant le code de Gratian les Evéques de France preſſez par les mêmes épitres decretales, ont eu recours au code canonique de *Dionyſius Exiguus*, dont l'Egliſe Romaine a uſé, auquel ces épitres n'étoient point compriſes *can. ſi Romanorum, 19 diſtinct.* de quelle diſtinction la queſtion eſt ainſi formée par Gratian, *De epiſtolis decretalibus quæritur an vim auctoritatis habeant, cùm in corpore Canonum non inveniantur.* Mais la premiere, originaire & entiere liberté de l'Egliſe a été reputée par eux être le code ancien de l'Egliſe univerſelle comme encore le même code au decret 8 que le Concile d'Epheſe a fait à l'occaſion des Evéques de Chypre, pour la liberté de toute l'Egliſe, la rapporte aux regles & à la police que les Apôtres ont données à l'Egliſe. Partant comme pour les affaires Eccleſiaſtiques communes & ordinaires nous nous reglons par les drois modernes tels que nous les trouvons, & ſous leſquels nous avons à vivre: auſſi aux queſtions illuſtres, ou aux grands dangers, lors qu'il n'y a plus que la pure verité qui nous puiſſe être ſalutaire, nous avons beſoin, à l'imitation de nos majeurs, & par les preceptes mêmes des ordonnances de nos Rois d'avoir recours à la vraie, naturelle & abſoluë liberté de l'Egliſe, qui eſt le premier des droits canoniques de l'Egliſe univerſelle.

III. Les libertés de l'Egliſe Gallicane ne ſont que l'ancien droit commun conſervé en France par la protection des Rois.

III. Doncques ce mot de liberté n'eſt point de recent uſage, puis qu'il eſt dans le troiſiéme des quatre premiers Conciles œcumeniques, qui le repete deux fois, & le dit conſiſter au droit Apoſtolique, aux ſtatuts des Peres & coutume ancienne de l'Egliſe. Depuis ce temps l'Egliſe Gallicane a d'âge en âge mis la deſenſe de ſa liberté ſi conſtamment & avec tant de perſeverance en ces droits anciens, qu'enfin ils

ils ont eſté appellez du nom même de la liberté de l'Egliſe. L'uſage plus frequent & plus ordinaire de ce mot a été pratiqué par l'Egliſe Gallicane du temps de Charles VI, aux Conciles qui furent tenus ſous lui en l'an 1406 & 1408, & été continué depuis. On rend aujourd'hui la ſignification de ce mot douteuſe & incertaine, pource que par brieſveté de langage nous diſons ſimplement la liberté de l'Egliſe Gallicane, qui neanmoins n'auroit nulle doute, ſi, comme l'Egliſe Gallicane faiſoit alors, nous lui adjouſtions ſes épithetes perpetuels, en diſant l'ancienne & canonique liberté de l'Egliſe, qu'ils diſoint eſtre le droit commun & ancien lequel alors ils appelloient du nom de liberté ancienne & canonique, pour l'oppoſer à la ſervitude dont les Evêques & le Clergé étoient lors oppreſſés. Ils eurent recours à la protection du Roi, & à l'auctorité de ſa Couronne, qu'ils maintenoient protectrice de ce droit commun & ancien ou liberté ancienne & canonique : & après avoir été delivré de ceſte ſervitude par le Roi, il n'eſt pas à croire qu'ils y vouluſſent porter la Couronne, l'ordre de la Juſtice, & les autres états du Royaume. Or par toutes les ordonnances de Charles VI, faites ſur ce ſujet, qui ne ſont que reciter les remonſtrances & propoſitions de l'aſſemblée de l'Egliſe Gallicane, la liberté ancienne & canonique de l'Egliſe eſt dite être le droit commun & ancien de l'Egliſe. Partant ces mots, dont on uſa ordinairement ſous Charles VI, & depuis, les mots dont on uſoit paravant, *Jus commune antiquum, antiqui Canones, ſtatuta antiquorum Patrum*, ſont tous ſynonymes & façons de parler qui ne ſignifient qu'une même choſe, ſuivant la definition du concile d'Epheſe, qui dit que ceſte liberté conſiſte au droit Apoſtolique, coutume ancienne de l'Egliſe, & ſtatuts des Peres. De ce droit le Roi Charles VI ſe dit être le protecteur & deſenſeur, & le dit ainſi après l'Egliſe Gallicane, par ſon ordonnance de l'an 1422. Charles VII le dit auſſi qu'il eſt protecteur *ſtatutorum ſanctorum antiquorumque Patrum*, & qu'il l'a ainſi promis à ſon ſacre. Il le dit par ſon ordonnance de la reception de la Pragmatique ſanction, après le concile de l'Egliſe Gallicane aſſemblée à Bourges. Sainct Louis de même en ſon *edictum conſultiſſimum*, fait en 1268, veut que ſon Egliſe ſoit regie par le droit commun canonique ancien en ces mots, *ſecundùm diſpoſitionem juris communis, ſacrorum conciliorum Eccleſiæ Dei, & ſtatutorum ſanctorum antiquorum Patrum*. En quoi il ne fait que ſuivre les mêmes paroles qui ont toujours eſté en la bouche des Rois ſes predeceſſeurs, & des Prélats de France, comme ce ſeroit choſe trop longue & preſque infinie d'en reciter ici les lieux.

Discours de M. Leschassier. Ann. 1606.

IV. Puis que l'Egliſe Gallicane du temps de Charles VI, après l'Egliſe univerſelle du Concile d'Epheſe, a ainſi defini l'ancienne & canonique liberté de l'Egliſe eſtre le droit commun & ancien, elle

IV. De quoi étoit compoſé l'ancien droit compris dans les premiers Codes Eccleſiaſtiques.

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

ne le doit plus revoquer en doute, ains ſeulement il faut voir quel eſt ce droit ancien. Elle a deux ſortes de codes canoniques: l'un le code de l'Egliſe univerſelle, par lequel on jugeoit les cauſes aux Conciles univerſels. Il eſt appellé *Codex Canonum*, en l'action onziéme du Concile de Calcedoine, où le 95 & le 96 articles d'icelui ſont citez & recitez au long au jugement d'une cauſe qui s'y traitoit. C'eſt le code où ſont compris les quatre Conciles generaux, & les autres Conciles des dioceſes ou grands gouvernemens de l'Empire que ces quatre approuvoient, & c'eſt ce code-là même qui au canon 8 du Concile d'Epheſe ſe dit contenir en ſoi la liberté de l'Egliſe, après le droit Apoſtolique ou divin, qui eſt dans les écrits des Apôtres. C'eſt ce droit dont il eſt parlé *l. omni*, *l. privilegia. C. de ſacroſ. Eccleſ.* ce droit auſſi des quatre Conciles dont Juſtinian en ſa novelle *de Eccleſiaſticis regulis*, dit après ſes predeceſſeurs, qu'il veut que les dogmes ſoient tenus comme les ſaintes écritures, & les canons pour loix Imperiales: de ces Conciles, dis-je, dont l'Egliſe en tous ſiecles a fait le fondement de ſa foy & de ſa diſcipline, & qui par tradition ancienne du Palais de Paris, ſont eſtimez être le principal fondement, & le plus ſeur des appellations comme d'abus, quand il y eſt contrevenu. Il étoit compoſé des Conciles de Nice, d'Ancyre, de Neocæſarée, de Gangre, d'Antioche, de Laodicée, de Conſtantinople, d'Epheſe, de Calcedoine, qui ſont entiers & non retranchez dans Balſamon & dans le code Grec appellé les canons des Apôtres & des Synodes, que Jean du Tillet depuis Evêque de ſaint Brieu & de Meaux, fit imprimer à Paris l'an 1540.

L'autre code dont l'Egliſe Gallicane ancienne uſoit, eſt le *Codex Gallicanorum Canonum*, dont parle *Gregorius Turonenſis* en la cauſe de *Prætextatus*. De ce droit uſoit l'Egliſe univerſelle, ainſi que dit Agobard Evêque de Lyon au traité *de diſpenſatione rei Eccleſiaſticæ*, defendant ce droit canonique de France contre les Romains de ſon temps.

V. Autrefois les Papes diſoient qu'ils n'avoient point droit de déroger aux anciens Canons.

V. Les Papes premiers & plus anciens ont recogneu ces deux codes. Car contre le droit genéral de l'Egliſe univerſelle ancienne, ils ne s'eſtimoient pas avoir aucun pouvoir pour y deroger, ainſi que le recognoiſt le Pape Zoſime, aux Evêques de la Gaule Narbonnoiſe, *can. contra ſtatuta 25, quæſt. 1*, qui dit ainſi: *Contra ſtatuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec hujus quidem ſedis poteſt auctoritas. Apud nos enim inconvulſis radicibus vivit antiquitas cui ſtatuta Patrum ſanxere reverentiam.* Il dit comme le Concile d'Epheſe, comme les Rois & les Prélats de France, *antiqui Canones, ſtatuta antiquorum Patrum.* Quant au code de l'Egliſe Gallicane, les Papes auſſi l'avoient en reverence, & eſt cité par Hormiſda Pape, ſous le nom de *Gallicani Canones, can. ſi quis diaconus, diſtinct. 50.*

Ce droit donc de l'Egliſe univerſelle ancienne, qui ſe dit lui-même être la liberté de l'Egliſe, eſt reconnu par les Empereurs, par l'Egliſe univerſelle, par les Papes, & par l'Egliſe Gallicane ; & il eſt bien ſi ſaint que les mœurs de ce temps à grande peine le pourroient porter. Toutesfois l'Egliſe Gallicane a toujours de ſiecle en ſiecle ſouſpiré & provoqué en pluſieurs choſes à ce droit-là.

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

VI. Depuis que la grandeur du monde eſt entrée en l'Egliſe, l'autorité de ces deux codes que les premiers Papes avoient approuvée, a été affoiblie à Rome. Car quant au code univerſel de l'Egliſe ancienne, le code canonique Romain, dont il eſt parlé en la preface de la reviſion du decret de Gratian faite à Rome, l'a retranché des principaux articles de liberté, mêmes de ceux du Concile d'Epheſe, entre leſquels eſt ce decret, qui dit qu'en ce code des ſaints decrets, outre le droit Apoſtolique, conſiſte la liberté de l'Egliſe : & au lieu d'iceux y a mis des épitres decretales contenans le contraire des articles oſtés. Ce code canonique Romain fut peu à peu compilé pour l'oppoſer au code de l'Egliſe univerſelle. *Dionyſius Exgiuus*, duquel il eſt parlé dans Caſſiodore au livre 2, chap. 23 *de divinis inſtitutionibus*, eſtant offenſé de la rudeſſe de la vieille traduction des Conciles Grecs, en fit une autre, ainſi qu'il dit en l'épitre qu'il adreſſe à Etienne Evêque de Salone, où il recite les pieces dont ce code étoit alors compoſé. Les canons du Concile d'Epheſe n'y étoient point du tout, ceux de Conſtantinople & de Calcedoine y étoient retranchez, il n'y avoit aucunes épitres decretales des Papes. Depuis, pour remplir le defaut du Concile d'Epheſe, on a mis en ce code les dogmes de ce Concile, au lieu de ſes canons, entre leſquels eſt le decret pour la liberté de l'Egliſe univerſelle. Le nombre des articles de ces trois Conciles œcumeniques, aſſavoir de Conſtantinople, d'Epheſe, & de Calcedoine, qui étoient dans ce code, eſt recité *can.* 10, *diſtinct.* 16, ainſi que l'on les voit dans ce même code imprimé à Mayence 1525, qui eſt recognu être le vrai code Romain ancien, par ceux qui ont reveu à Rome le decret de Gratian, comme ils confeſſent en la preface de leur reviſion, & diſent en avoir trois exemplaires en la bibliotheque Vaticane. On y a encores mis les épitres decretales depuis Siricius juſques à Gregoire II, au nombre auquel on les voit dans ce code de Mayence. Les épitres decretales de ce code depuis Siricius juſques à Gregoire, avec les épitres ſuppoſées depuis S. Clement juſques à Siricius, furent ſemées par la France par Riculfus Evêque de Mayence, ainſi que le témoigne Hincmarus Archevêque de Rheims en ſon livre *contra Hincmarum Laudunenſem, de ſententiis ex Græcis & Latinis Canonibus, atque Synodis decretiſque Pontificum & Ducum Romanorum collectis, Engelramno Metenſium Epiſcopo datis, quando pro ſui negotii cauſa agebatur.*

VI. Comment on a ſubſtitué de nouvelles loix à celles qui étoient inſérées dans les anciens Codes.

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

DE ILLIS SENTENTIIS PLENA EST TERRA ISTA, SICUT ET DE LIBRO COLLECTARUM EPISTOLARUM AB ISIDORO QUEM DE HISPANIA ALLATUM RICULFUS MOGUNTINUS EPISCOPUS IN HUJUSMODI, SICUT IN CAPITULIS REGIIS, CURIOSUS OBTINUIT, ET ISTAS REGIONES DE ILLO REPLERI FECIT. Lequel lieu eſt conſervé dans le gloſſaire fait ſur les Capitulaires de Charlemagne ſous la lettre R, ſous le mot *Allata epiſtola.* En même temps ce code fut baillé par le Pape Adrian à Charlemangne, lors qu'il alla à Rome pendant qu'il tenoit Pavie aſſiegée, & Didier Roi des Lombards dedans. Ce code contenoit alors ce qui eſt recité *can. de libellis, diſtin.* 20. horſmis ce qui eſt attribué à Silveſtre dans ce canon, & qui n'eſt pas au code de Mayence, auſſi a-t-il eſté adjouté depuis Adrian, car ce canon eſt de Leon IV, poſterieur à Adrian. Laquelle addition ſous le nom de Silveſtre, faite pour introduire une grandeur faſtueuſe en l'Egliſe contre les canons anciens, eſtoit encore incognuë à l'Egliſe Catholique, & rejettée par les François par le témoignage du même Hincmarus en ſon épitre 7, en ces mots, *Cæterum quoniam quidam quaſi in auctoritate proferunt ſanctum Silveſtrum Papam decreviſſe talia, quæ Catholica Eccleſia inter ſynodalia decreta non computat, quæ majores noſtri inde nobis tenenda ſuis poſteris reliquerunt, hîc neceſſarium ponere duximus.* Charlemagne inſera en ſes Capitulaires quelques articles de ce code, qu'il voulut choiſir pour être gardez en ſon Royaume: on les y voit au premier livre de la collection d'Anſegiſus depuis la preface de ſon ordonnance, juſques à l'article 60, avec expreſſion des noms des conciles ou épitres decretales dont ils ſont tirez. Il y a quelques lieux dans le decret de Gratian, & dans les decretales, qui ſont pris de ce code, comme le canon *hæ verò* 27, *q.* 1, & le chap. *de præbend. & dignita.* qui ont en leurs inſcriptions ces mots, *in corpore canonum.*

VII. Les François appelloient de ces nouvelles loix aux anciens Canons.

VII. L'Egliſe Gallicane s'eſt plainte de ce changement du code ancien au nouveau, & des droits anciens aux nouveaux, & a provoqué contre les décretales aux anciens canons, comme l'on voit en la conſpiration qui fut faite contre Louis le Pieux Empereur de France par ſes enfans, en laquelle étoit entré le Pape, ainſi que dit l'hiſtorien Nitard, l'un des principaux Seigneurs du Royaume, & petit fils de Charlemagne. Agobard pour les Prélats conjurés citoit en ſa remonſtrance qu'il lui faiſoit, une épître décretale du Pape Anaſtaſe, laquelle eſt au code Romain ancien. Par cette épitre eſcrite à l'Empereur Anaſtaſe, il eſt admoneſté que l'on obeiſſe aux conſtitutions du Pape. Au contraire les Prélats fidéles à leur Empereur, répondoient, parlant du Pape: *Si venit excommunicaturus, excommunicatus diſcedat, quia aliter ſe habet antiquorum auctoritas Canonum*, ainſi que dit celui qui a écrit la vie de cet Empereur, & qui avoit l'honneur de l'approcher. Encores du temps de Charles VI, ces

anciens canons, titres de la liberté de l'Egliſe, même celui du Concile d'Epheſe, étoient entre les mains & devant les yeux de l'Egliſe Gallicane. Car par ſes remonſtrances inſerées dans l'une des ordonnances du 18 Février 1406, lues & publiées en la Cour le 16 Mai mil quatre cens-huit, on voit qu'elle emprunte du narratif du decret du Concile d'Epheſe, les termes d'ancienne & canonique liberté : du diſpoſitif elle en tire les mêmes termes d'icelui en ces mots : *Patres noſtri decreverunt ſingulis quibuſque Eccleſiis ſua jura eſſe ſervanda*, & outre employent encore pour leur liberté canonique contre les droits des Papes, les mêmes termes dont avoit uſé le Pape Nicolas I, écrivant à leurs predéceſſeurs pour les droits des Papes contre leurs libertez, *can. ſi Romanorum, diſtinct. 9*. Leurs termes ſont : *Hinc decreta ſanctorum Patrum ac jura relinquuntur inania, quæ, ex quo aliter non ſervantur, fruſtra videntur occupare membranas.* C'eſt ainſi que l'Egliſe Gallicane a toujours dit qu'elle reconnoiſſoit les Papes legitimement & canoniquement, qui ſont limitations dont l'Egliſe univerſelle uſoit du temps du Concile de Conſtantinople, ainſi qu'elle récite en ſon épitre écrite au Pape Damaſe dans Théodoret, livre 5, chapitre 9 de ſon hiſtoire, où l'on voit comme de cette limitation reſpectueuſe le Pape Damaſe ſe contenta par ſa réponſe. Ces mots *legaliter, regulariter*, ſont une formule uſitée & frequente en la bouche de l'ancienne Egliſe Gallicane. Par la loi elle entendoit la loi Romaine, *quia Eccleſia lege Romanâ vivit, legis Ripuariæ tit. 60 de tabulariis*, même en la correction des perſonnes Eccléſiaſtiques, ainſi que diſoit *Gregorius Turonenſis*, au Roi de France, ſur le fait de *Prætextatus* accuſé, *habes legem & Canones.* Et par ce mot *regulariter*, ou *ſecundùm ſacros Canones*, l'Egliſe Gallicane limitoit le pouvoir des Papes, ainſi que dit *Aimoinus* en pluſieurs lieux, lorſque du temps de Charles le Chauve les Papes vouloient donner des Primats à la Gaule.

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

Quant au code particulier de l'Egliſe Gallicane, Agobard recite en une épitre à l'Empereur Louis le Pieux, & au traité *de diſpenſatione rerum Eccleſiæ*, que de ſon temps *neoterici Romani* le reprouvoient, d'autant, diſoient-ils, qu'à ces Conciles, ni l'Empereur ni aucun legat du Pape n'avoit aſſiſté : & lui défendant ces canons, dit que les anciens Romains les avoient eu en très-grande reverence.

VIII. Comme l'Egliſe Gallicane provoquoit toujours des nouveaux droits aux anciens, eſt ſurvenu le decret de Gratian que l'on appelle, comme ceux témoignent qui l'ont reveu à Rome, *Concordiam diſcordantium Canonum* : par les conciliations ou réſolutions duquel, à la fin de chacune diſtinction ou queſtion, les droits anciens perdent leur cauſe, & les nouveaux gagnent la leur : comme *25 queſt. 1* cette queſtion de la puiſſance du Pape & des Conciles eſt reſolue

VIII. Le decret de Gratien donne de grandes atteintes aux anciens Canons.

DISCOURS DE M. LESCHASSIER. ANN. 1606.

pour le Pape. Zoſime avoit recogneu aux Evêques de la Gaule qu'il ne pouvoit rien contre les canons anciens de l'Egliſe, il eſt reſolu que le Pape a pareille puiſſance ſur ces canons, ores que pour l'exemple il les garde, que Jeſus-Chriſt a ſur la loi. S. Louis toutesfois en ſon ordonnance ſe tient au droit commun ancien en ce mot *antiquorum*. Mais le décret de Gratian ſuivi des livres des décretales ayant été leu en écoles inſtituées exprès, gloſé, commenté, les hommes gradués en icelui, & ces degrés pris pour capacités aux bénéfices, & les ſaints décrets allegues aux ſiéges de Juſtice, ſelon qu'ils ſont couchés en ce livre, l'impreſſion venue après lui, les écoles de Théologie & la doctrine ſcholaſtique inſtituée & dreſſée en quelques choſes depuis lui & ſur lui, on ne penſe pas que jamais l'Egliſe ait eu autre droit que ceſtui-là. Il eſt auſſi bien mutilé des canons principaux de la liberté de l'Egliſe, comme étoit le premier code Romain, ce qui abuſe ceux qui demandent tous les jours où ſont les titres de cette tant renommée liberté de l'Egliſe Gallicane. Toutesfois le Parlement de Paris a toujours conſtamment tenu par tradition ancienne eſcrite dans la mémoire des hommes ſages & experimentés, que la principale liberté de l'Egliſe eſt dans le droit des quatre premiers Conciles œcumeniques & autres que ceux-là confirment, & que la contravention à iceux eſt le principal ſujet des appellations comme d'abus.

IX. En quel ſens on peut appeller les libertés de l'Egliſe Gallicane des privileges.

IX. Quelques-uns pour affoiblir ces droits communs, anciens & libertez, les veulent reſtraindre à la ſignification qui eſt vulgaire aujourd'hui du mot de *Privileges*, duquel mot ils appellent les priviléges que l'on dit Apoſtoliques, c'eſt-à-dire, octroyés par les Papes. Il eſt vray que pluſieurs François, le temps paſſé, ont appellé leurs libertez priviléges canoniques, tirans ce mot de la traduction impropre faite en Latin du mot πρεσβεία qui eſt au 6 canon du Concile de Nicée, & au 2 canon du Concile de Conſtantinople, qui tous ſont dans l'ancien code de l'Egliſe univerſelle, & en celui de Rome. Le canon du Concile de Nicée dit ainſi : ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις ce que l'on a traduit ainſi en Latin, mais improprement : *Similiter & apud Antiochiam cæteraſque Provincias* (πρεσβεῖα) *Privilegia ſerventur Eccleſiis*, & au Canon 2 du Concile de Conſtantinople, ceſte diſpoſition du Concile de Nicée eſt repetée en ces mots : φυλαττομένων τῶν ἐν ταῖς κανόσι τῶν Νικαέων πρεσβείων : ce qui, au Code Romain, a eſté traduit ainſi, *ſervatis privilegiis, quæ Nicænis canonibus tributa ſunt* (*Eccleſiis*) πρεσβεῖα τὰ ἐν τοῖς κανόσι, *Privilegia quæ canonibus continentur*, ſont les priviléges canoniques, dont parle le corps des Evêques de France au Pape Nicolas I, qu'ils diſent *in corpore codicis canonum conſcripta*, & leſquels les Rois par leur ſerment ancien jurent à leur couronnement de garder à tous Prélats & aux Egliſes

de France. Du Tillet, ſous le titre du ſacre & couronnement, dit, qu'en l'Egliſe de Beauvais la forme de ce ſerment ancien eſt eſcrite des le temps du Roi Robert : cette formule a eſté toujours continuée au ſacre des Rois, même en celui du Roi Henry IV de très-heureuſe mémoire : il jure de garder les priviléges canoniques à l'Egliſe de France. Souvent nos Rois aux ordonnances qu'ils font pour la liberté de l'Egliſe, ſe reſſouviennent de ce ſerment, & Louis XI l'envoya au Parlement à ce que les Juges en acquitaſſent ſa conſcience. Les Papes Leon I, & Hormiſda, au canon *privilegia*, & au canon *ſervatis 25, q. 2*, font grand état de ces priviléges canoniques, s'eſtimans tenus de les garder. Mais il faut lire leur intention dans ces lieux, tels que ceux qui ont reveu à Rome le décret de Gratian, les ont rétablis. Car lors que le décret fut fait, on les mutila de cet mot, *canoniques*, ou autres ſemblables, pour le différent qui étoit lors entre l'Egliſe Gallicane & la Cour Romaine, celle-là ſe tenant aux priviléges canoniques, & celle-ci ne voulant point que l'on recogneut autres priviléges que ceux que l'on dit Apoſtoliques que le Pape octroye. Autres priviléges de l'Egliſe ſe tirent de la traduction du mot θεσίμα pour Priviléges Imperiaux ou Royaux donnés aux Egliſes, dont il eſt parlé en la Novelle 131, dont le titre eſt *de Eccleſiaſticis titulis & privilegiis*, §. ωστε τὰ θεσίμα, comme auſſi les priviléges que l'on dit Apoſtoliques & octrois gracieux des Papes ſont vrayement θεσίμα, différens des droits anciens & premieres coutumes de l'Egliſe, que le Canon ſixiéme du Concile de Nicée appelle θεσπέσια Partant les libertés de l'Egliſe Gallicane ſont priviléges (τὰ θεσπέσια) mais elles ne ſont pas priviléges appellez τὰ θεσίμα

DISCOURS DE M. LESCHASSIER Ann. 1606.

X. Si la liberté de l'Egliſe eſt un droit commun ancien, on ne le ſçauroit ſpécifier particulierement, car il eſt trop général : mais bien les derogations à icelui ſont celles qui ont beſoin de déclaration. Et toutesfois qui voudroit reduire ce droit général en certains chefs, ils ſeroient peu comprenans beaucoup.

X. *Principaux points des libertés de l'Egliſe de France.*

Que ni le Pape, ni tout le Clergé enſemble ne peuvent diſpoſer d'aucune choſe temporelle, moins encore d'une couronne ſouveraine.

Que tout Prélat, même le Pape eſt ſujet aux Conciles.

Que les Conciles modernes qui contiennent la ſervitude de l'Egliſe, doivent ceder aux anciens qui contiennent la liberté, puis qu'elle eſt un droit commun, canonique, ancien. Agobart & autres Evêques François, en leur remonſtrance *de Judaicis ſuperſtitionibus* à l'Empereur Louis le Pieux, citans les droits Eccléſiaſtiques en une queſtion Eccléſiaſtique, diſent ainſi, *Eccleſiaſtica ſtatuta per Apoſtolica acta firmanda ſunt & nova per vetera.*

Que le Roi a en l'Egliſe l'autorité de Joſias, ainſi que dit Charlemagne au commencement de ſes Capitulaires, & de Conſtantin qui ſe diſoit eſtre l'Evêque extetieut de l'Egliſe, (ainſi que recite Euſebe au quatriéme livre de la vie de ceſt Empereur) non pour baptiſer, mais pour faire baptiſer & preſcher, & faire garder le droit de l'Egliſe.

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

Qu'entre les droits politiques de l'Egliſe, le divin ou Apoſtolique eſt le dtoit éternel & perpetuel, les autres temporels & proviſoires, faits pour les cauſes humaines & temporelles, & l'Egliſe tendante par ſon devoir & par le vœu de tous bons Chrétiens, à la reſtitution du droit Apoſtolique.

XI. Les Magiſtrats doivent veiller ſous le nom du Roi à la conſervation des libertés de l'Egliſe.

XI. Messieurs, vous avez en France ſous le nom du Roi la garde & la protection non-ſeulement de la liberté preſente, mais encore de l'ancienne, vraye, narutelle & canonique liberté de l'Egliſe, qui eſt le plus grand honneur qui puiſſe être en la main des Juges ſouverains, que de rendre à l'Egliſe la ſainteté de ſes anciens réglemens. Auſſi cela ſe peut-il plus aiſement faire par la voye inſenſible des atreſts, tamenans peu à peu l'ancienne diſcipline, que par ordonnances expreſſes des Rois, pout la réſiſtance & contradiction du ſujet. Cette protection des ſaints décrets anciens eſt deue par vous à l'honneur de l'Egliſe en général, elle eſt deue à la liberté de l'ordre de la Juſtice, en l'adminiſtration de laquelle ils ſont tous les jouts allegués devant vous, à ce qu'ils ſoient défendus contte ceux qui ne cognoiſſans ou ne voulans connoiſtre que les nouveaux, calomnient les anciens & les font ſonner mal aux oreilles des ignorans. Mais cette protection eſt encotes plus dûe à l'aſſeurance ſi néceſſaire en ce temps des Couronnes des Rois. Car comme il n'y a rien qui ſoit tant ami de leur ſeureté, que la pureté du droit Apoſtolique & Canonique premier; auſſi n'y a-t-il rien qui y ſoit ſi contraire, que la corruption & dépravation d'icelui, telle qu'elle ſe trouve aux droits qui lui ont depuis été ſubrogés. La contrarieté de ces codes, même en ce qui concerne la liberté ou ſervitude de l'Egliſe, ſeroit d'un trop long diſcours pour ce petit mémoire, qui vous eſt dedié, Messieurs, d'une ttès-humble & ſerviable affection, comme aux narutels & legitimes protecteurs du droit ancien; afin que tout ainſi que la vertu de vos predeceſſeurs a eſté admirée & honorée des Rois & Princes étrangers, vous auſſi ſoyez cheſs & ſerviez d'exemple à leurs Juges & Magiſtrats, en la conſervation & reſtabliſſement de l'ancienne libetté de l'Egliſe: vous reſſouvenant que ce qui a eſté dit autresfois de la république Romaine, ſe doit encote plus véritablement dite de l'Egliſe.

Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſque.

Que

Que ſi la Juſtice ne releve & reſtablit ſa ſœur germaine la Pieté déchûe, il n'y a plus aucun ſecours humain de qui l'on puiſſe attendre ou eſperer la conſolidaſion de cette playe horrible, qui défigure & diffame l'honneur de la Chrétienté.

Discours de M. Leschassier. Ann. 1606.

PRIVILEGE DU ROI.

HENRY, par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre, Au Prevoſt de Paris & autres nos Bailliſs, Seneſchaux & Juges de ce Royaume, Salut. Notre cher & amé Jacques Leſchaſſier, Advocat en Parlement, nous a ſait voir un petit diſcours intitulé *De la liberté ancienne & Canonique de l'Egliſe Gallicane*, que nous avons AGRE'E' COMME UTILE A LA CHOSE PUBLIQUE DE NOTRE ROYAUME, nous requerant que lui permiſſions le faire imprimer par tel que bon lui ſembleroit, & pour le temps de ſix ans. A ces cauſes, inclinans à ſa requeſte, nous lui avons permis de le faire imprimer par tel qu'il voudra choiſir, pour le temps de ſix ans : défendans à tous autres de l'imprimer ou mettre en vente durant ledit temps, à peine de confiſcation des livres, & amende arbitraire. Si vous donnons en mandement de faire jouir icelui Leſchaſſier, ou le Marchand, ou Imprimeur auquel il donnera ſa permiſſion, de l'effet de ces preſentes. Car tel eſt notre plaiſir. Donné à Paris, le 22 jour de Février, l'an de grace 1606. Et de notre Regne le dix-ſeptiéme.

Par le Conſeil, DEPILEUR.

Contre ceux qui diſent que les Juges de ce Royaume doivent dire & compter quelles & combien ſont les Libertez de l'Egliſe Gallicane, & de quelle autorité elles ſont procédées.

CEUX qui ſont cette demande ne connoiſſent pas bien la nature des droits Civil & Eccléſiaſtique, quand ils eſtiment que l'on peut compter & nombrer ces droits en chacun pays.

Il faut commencer par le droit civil des Romains, qui eſt le plus vulgairement cogneu en la Chrétienté, & par l'exemple de celuy-là, deſcendre au droit Eccléſiaſtique.

On peut remarquer un certain nombre de titres au droit Civil de chaſcun pays, auſquels il ſe peut reduire, & ſous chaſcun

de ces titres il eſt facile auſſi d'obſerver des articles qui ont beſoin d'être reglez & décidez par un droit certain, en une façon ou en autre, ſans laquelle détermination les *affaires & fortunes des hommes ſeroient flotantes en incertitude, & de la déciſion deſquelles la vie humaine ne ſe peut paſſer.

DISCOURS DE M. LESCHASSIER. Ann. 1606.

Pour exemple, en la famille & maiſon de chacun, il eſt néceſſaire qu'il y ait certains articles de droit, décidez & reglez entre le Mari & la Femme, ſous le titre des droits appartenans à gens mariez: comme quel droit a le mari ſur les biens de le femme, quel droit a la femme ſur les biens du mari, ſi la femme eſt maitreſſe de ſes biens, ſans que le mari en puiſſe diſpoſer; ſi elle ſe peut obliger ſans l'authorité & conſentement de ſon mari; ou ſi elle eſt en telle façon ſujette à la puiſſance de ſon mari, qu'elle ne ſe puiſſe en tout ou en partie obliger ou eſter * en jugement ſans luy.

* comparoître *eſtare.*

Sous le titre auſſi de la puiſſance paternelle il y a certains articles à décider, à ſavoir ſi les enfans ſont en telle puiſſance de pere qu'ils lui acquierent le bien qui leur advient, ou s'ils ſont capables d'avoir des biens eux-mêmes, & quelles ſortes de biens.

Hors la maiſon, comment ſe font les tuteurs ou curateurs & défenſeurs des mineurs, quelle eſt la limitation du pouvoir d'iceux ſur les perſonnes & ſur les biens des mineurs, à quel âge finit cette puiſſance.

Sous le titre des teſtamens, à quel âge l'on peut teſter, de quels biens, juſques à quelle quantité, ou ſi indéfiniment, ſous quelle forme il faut que les teſtamens ou autres dernieres volontez ſoient faites.

Sous le titre des ſucceſſions *ab inteſtat*, par quel ordre des lignes ou dégrez les parens ſe ſuccedent par mort les uns aux autres, en quel cas la repréſentation a lieu, ſi en toutes ſortes de biens les plus proches ſuccedent, ou avec diſtinction de biens paternels ou maternels; ſi l'on ſuccede par ſouches ou par têtes; ſi les dettes du défunt ſe payent par les héritiers entierement, ou juſques à la concurrence des biens du défunt.

Par ces exemples on peut reconnoître qu'il y a pluſieurs titres ou matieres, dans les livres des droits écrits ou coutumiers de chacun pays, qui ont beſoin de déciſion générale en pluſieurs articles, pour la commodité de la ſociété civile. On voit ces titres dans les édits des Preteurs Romains, dans les Inſtitutes de Juſtinian, & quelques-uns dans les coutumiers de France.

Les titres & les articles d'iceux ſeroient en petit nombre, en un peuple neuf, ayant à vivre dans la premiere ſimplicité de nature, & du tout vuide d'autres droits civils qui s'introduiſent

avec la fuite des ans : la concurrence deſquels multiplie les articles qui ſont de neceſſaire déciſion en chacune matiere, comme l'on voit dans le corps du droit Romain, & encore dans les coutumiers de France.

Or la puiſſance de faire ces déciſions aux articles neceſſaires, paſſe ordinairement avec le temps en diverſes autoritez ou puiſſances : comme à Rome, outre ce que la nature & le droit des gens en avoit premierement dicté, les dix hommes ont fait les loix des douze tables ; puis tout le peuple Romain aux grands Etats en a fait, apres le menu peuple, puis le Sénat, les Preteurs & autres Magiſtrats, en dernier lieu les Empereurs y ont ajouté leurs conſtitutions, ſans ce que l'uſage non écrit y introduiſoit encore.

Le Juriſconſulte Caius faiſant un abregé du droit Romain, a été ſoigneux d'obſerver ſous chacun titre ou matiere ce qui étoit de la nature ou droit des gens, puis ce que cette loy-cy, ou celle-là du peuple Romain y avoit mis, ou le Senat, ou le Preteur, ou les Empereurs, ou bien ce que la coutume non écrite y avoit fait entrer.

Pour exemple, ſous le titre des teſtamens, il dit les autheurs des Puiſſances qui ont ordonné la forme exterieure d'iceux : le droit civil, dit-il, y requiert la preſence de ſept témoins citoyens Romains, le Preteur y deſire les ſceaux des témoins, les conſtitutions des Empereurs veulent encor les ſeings du teſtateur & des témoins : ainſi par tout Caius fait une grande diligence de diſtinguer les authoritez qui ont fait entrer quelques regles ou déciſions ſous chacun titre.

C'eſt une des choſes en quoi excelle l'inſtitute de Juſtinian, priſe pour la plus-part de celle de Caius.

Or ſi apres que le temps a fait beaucoup de changemens, les livres perdus, & avec eux la mémoire de ces origines de droits, & le corps du droit compilé de l'authorité de Juſtinian, on venoit à demander de quelle authorité & puiſſance ſeroient dérivées infinies déciſions qui ſont récitées ſans mention de leur origine & obliger les hommes à dire plus particulierement ce qui eſt de nature, ou du droit des gens, & non des douze tables, ce qui eſt des douze tables & non des autres loix, & ainſi conſéquemment à quelle authorité & puiſſance il faudroit attribuer chacune déciſion : l'on ne pourroit répondre autre choſe, ſinon que cela eſt du corps du droit civil des Romains, tel que Juſtinian l'a laiſſé.

Qui ſeroit la même demande des articles & deciſions de chacun titre qui ſe trouve ès coutumiers des provinces de France, l'on ne pourroit avoir autre reponſe ſinon qu'ils ſont du corps

Discours de M. Leschassier Ann. 1606.

des us & coutumes d'un tel pays. Il faudroit un bon Juriſconſulte pour reconnoître dans le droit que nous gardons, ce qui eſt du droit Romain, & ce qui eſt du droit François ; & encore en ce qui eſt du droit François, il faudroit plus de mémoire de l'antiquité qu'il ne nous en reſte, pour dire de quelle authorité chacun article auroit été introduit.

Du droit civil plus vulgairement connu en chacun pays, paſſons au droit Eccléſiaſtique de chacun Royaume, & particulierement de celuy de France, & par l'exemple de l'un faiſons jugement de l'autre.

Il eſt certain que la police de l'Egliſe de France a pris ſon fondement ſur le droit des Apôtres, compris en leurs écrits, puis les Conciles y ont ajoûté beaucoup d'articles, dont les uns ſont dans le code canonique premier, autres dans le ſecond, autres dans le troiſiéme, qui eſt celuy de Gratian : les conſtitutions des Empereurs prédéceſſeurs des Rois de France en la ſeigneurie ſouveraine de la Gaule en ont introduit quelques-uns, retenus par les Rois de France leurs ſucceſſeurs en leur authorité ſur la police de l'Egliſe : les codes particuliers des anciens Conciles de France, aprouvez par les Rois, y ont auſſi contribué, comme auſſi ont fait les capitulaires des Rois, leurs pragmatiques, leurs ordonnances, leurs concordats, les arreſts de leurs Cours ſouveraines, & puis l'uſage non écrit, la pratique & le ſtile des ſieges de leurs juſtices.

Comme les reſtes du droit Romain gardez en France, s'appelloient par les anciens François les us & coutumes Romaines de France ; ainſi tout ce qu'un corps de la police de l'Egliſe Gallicane, compoſé de la contribution des ruiſſeaux ſuſdits qui y ſont entrez, s'appelle les us & les coutumes du Royaume en la police de l'Egliſe, ſans que l'on ſe ſouvienne plus de quelle puiſſance chacun article ait tiré ſon origine, ni ſans que l'on puiſſe comprendre ce corps dans un certain nombre d'articles, pource que cela eſt comme infini ; ainſi que les Juriſconſultes Romains diſoient à ceux qui leur demandoient le nombre & les noms des contracts des conventions des hommes, *plura ſunt negotia quàm vocabula.* Ce que j'ay dit du Royaume de France peut être entendu de tous les autres.

Suivant ce langage, nos Rois dans leurs ordonnances ſur des chefs particuliers des libertez ou franchiſes du Royaume en la police de l'Egliſe, diſent ordinairement ces paroles ou autres ſemblables, *Nous prohibons & reprouvons telle choſe comme contraire aux us & coutumes anciennes & louables de notre Royaume, ou aux ſaints decrets reçus en iceluy, ou aux ordonnances de nos predeceſſeurs, & arreſts de nos Cours ſouveraines.*

Louis XI en parle ainſi en l'ordonnance faite par lui contre les pretentions du Pape, qui vouloir prendre la moitié du revenu des benefices incomparibles. Ce même langage auſſi ſe void en infinis lieux des droits & hiſtoires de France.

DISCOURS DE M. LESCHASSIER Ann. 1606.

Car c'eſt une façon de parler accoutumée aux anciens François, d'appeller us & coutumes toutes ſortes de droits écrits, pratiquez & recus par uſage ; & les Rois faiſans des ordonnances & établiſſemens, diſent par iceux qu'ils font des coutumes qu'ils veulent être gardées.

Partant ceux qui demandent que l'on leur compte l'une après l'autre ces libertez du Royaume, ou ſaints decrets receus en icelui, ou les us & coutumes d'iceluy en la police de l'Egliſe, ou de quelle origine & puiſſance ces droits ont été derivez ne ſçauroient mieux ſe montrer parfaitement ignorans en la ſcience des droits dont ils parlent, qu'en faiſant telles demandes.

CONSULTATIO**.

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. Ann. 1606.

ACCEPI tuas litteras, vir clariſſime, quibus me rogas, ut de controverſia quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam Rempublicam veſtram tibi reſpondeam, cujus controverſiæ tria narras eſſe præcipua capita. Primum, de coërcitione criminum quæ à Clericis admittuntur. Secundum, de decreto Senatus, quo prohibuit ne loca venerabilia deinceps ſine ejus voluntate exſtruentur. Tertium, de prohibitione laïcis facta, ne res ſoli in Eccleſias ſine ejuſdem Senatus aſſenſu tranſferent. Cùm autem, ut tibi obſequerer, me paro, allatus eſt ad nos liber patris Pauli Theologi & religioſi viri Ordinis Servorum, de ea re doctiſſimè ſcriptus, quem ab omnibus populis & Principibus viris legi, Reipublicæ Chriſtianæ maximè interesſe puto. Quare operâ illius elegantiſſimâ præventus, ad te tantum ea ſcribam quæ ex auctorum noſtrorum libris deprompta, ejus ſcriprioni addi poſſe ſenſero, ſequutus ordinis noſtri hominum libertatem hactenus non abrogatam, & utiliſſimum publico morem, quo rogatis illis licet licuitque ſemper de controverſiis quæ inter Principes de ſummis etiam rebus oriuntur, ex boni & æqui ſcientia reſpondere. Sed antequam dicere incipio de tribus capitibus controverſiæ, videndum eſt quo jure Italia regatur, quæ res communi bono cùm Pontificis tum Principum Italiæ ceſſura eſt, & illius legitimam & canonicam auctoritatem, horum verò libertatem confirmatura. In primis Italiæ cum omnibus Chriſtianis gentibus hoc commune eſt, ut in rebus Eccle-

** Voyez ci-devant la Note, ou Sommaire du premier Diſcours.

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. ANN. 1606.

fiæ regatur jure divino quod ſacris Scripturis continetur, cui juri neque Reges, neque Pontifices, neque tota Hierarchia Eccleſiæ derogare poſſunt. Quòd ad Reges attinet, ſic eſt ſancitum *Can. non licet, diſtinct. 10. Non licet Imperatori neque cuiquam pietatem cuſtodienti, aliquid contra divina mandata præſumere, nec quidquam quod Evangelicis, Propheticis aut Apoſtolicis regulis obviet, agere.* Pontificum verò nomine par eſt non alium reſpondere quàm Papam. Is erit Urbanus *Can. ſunt quidam, 25 q. 1. Sciendum eſt*, inquit, *ſummopere, quia inde novas leges condere poteſt (Romanus Pontifex) unde Evangeliſtæ aliquid aut Prophetæ nequaquam dixerunt. Ubi verò apertè Dominus, vel ejus Apoſtoli & eos ſequentes ſancti Patres ſententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex dare, ſed potius quòd prædicatum eſt, uſque ad animam & ſanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Apoſtoli, deſtruere (quòd abſit) niteretur, non ſententiam dare, ſed magis errare convinceretur.* Hierarchiæ verò Eccleſiaſticæ nomine reſpondebit Concilium univerſale Nicænum ſecundum, Can. 2. *Subſtantia noſtræ Hierarchiæ*, inquit, *ſunt ſermones à Deo traditi, divinarum ſcilicet ſcripturarum ſcientia vera.* Hanc regulam Concilium Nicænum ſecundum ſumpſit ab Epheſino, quod Epiſtola ad Pamphiliæ ſynodum ſcripta, his verbis illi præcipit, *Omnia facias cum conſilio ſacræ Scripturæ quæ divinitus eſt inſpirata.* Dein Italia regitur Jure Romano Juſtinianeo cujus pars eſt Codex Canonum Eccleſiæ veteris Catholicæ ab ipſo jure Imperatorio confirmatus. Quam libertatem Italia ſummâ curâ & vigilantiâ ſibi defendit, non tantùm Pontificibus Romanis teſtibus, ſed & propugnatoribus acerrimis cùm in rebus temporalibus tum in Eccleſiaſticis: quòd per ſeriem temporum mihi demonſtrandum eſt. Ante tempora Juſtiniani Imperatoris ad Theodoricum Gothum Regem Italiæ Papa Gelaſius ſcribit *Can. certum. diſtin 10*, in hæc verba, *Certum eſt magnificentiam veſtram leges Romanorum Principum quas in negotiis hominum cuſtodiendas eſſe præcepit, multo magis circa reverentiam beati Petri Apoſtoli pro ſuæ felicitatis augmento velle ſervari.* Gothis verò Italia pulſis à Juſtiniano, impetravit ab eo Papa Vigilius Pragmaticam ſanctionem, quâ forma Italiæ receptæ data eſt. Ejus pragmaticæ initium ſic eſt: *Pro petitione Vigilii venerabilis antiquioris Romæ Epiſcopi quædam diſponenda eſſe cenſuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per occidentales partes habitare noſcuntur.* Deinceps articulo decimo ſic ait, *Jura inſuper vel leges codicibus noſtris inſertas quas jam ſub edictali programmate in Italiam dudum miſimus, obtinere ſancimus, ſed & eas quas poſtea promulgavimus conſtitutiones, jubemus ſub edictali programmate vulgari, & ex eo tempore quo ſub edictali programmate vulgatæ*

fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, ut unâ volente Deo, ſactâ republicâ, legum etiam noſtrarum ubique prolatetur auctoritas. Poſtquam verò Imperatores Occidentis Italiam in poteſtate & ditione habuerunt, Papa Leo IV eandem rem poſtulavit à Lothario Auguſto, quæ petitio illius habetur *in Can. veſtram, diſtinct. 10. Veſtram*, inquit, *flagitamus clementiam, ut ſicut hactenus Romana lex viguit abſque univerſis procellis & pro nullius hominis perſona reminiſcitur eſſe corrupta: ita nunc ſuum robur propriumque vigorem obtineat.* Quod quidem jus Juſtinianeum publicè prælectum eſt Romæ Imperatorum auctoritate qui poſt Juſtinianum regnârunt, ut & Beryto & Conſtantinopoli, quibus tantùm in locis ab ipſo jure permiſſum ut publicè doceretur. Auctoritate Imperatorum in Italia imminurâ, & repertis in Amalphitana urbe Digeſtis, quæ diu latuerant, Irnerius, juſſu comitiſſæ Mathildis, Juſtinianeum jus publicè docuit Bononiæ, quo munere ſucceſſores ejus in eadem urbe Pontificum Romanorum ornari ſtipendiis & privilegiis functi ſunt. Pontificum exemplum totius Italiæ Principes maximèque ſereniſſima Reſpublica ſummo ardore ſequuta eſt. Hinc factum eſt ut Honorius ſecundus Papa de jure reſpondens *cap. 1. ex. de Juram. calum.* his verbis utatur: *Decernimus*, inquit, *& auctoritate imperiali irretractabiliter definimus.* Definiebat autem & reſpondebat de jurejurando Clericorum ex Codice Canonum primitivæ Eccleſiæ ab Imperatorio jure confirmato. Quod eò magis ab hominibus harum rerum peritis eſt obſervandum, quia inter Pontifices Gregorii ſeptimi ſucceſſores ſedit Honorius ſecundus, qui omnes hæreditatem odii creverunt, quo Gregorius ſeptimus Imperatores & eorum jura regia, dignitatemque omnium regum ſunt proſequuti. Quare tota Italia in hoc jure quod coluit, libertatem ſuam eſſe poſitam ſemper exiſtimavit. Nec verò ſolùm ſecularium rerum cauſa tanto ſtudio laborarunt Pontifices Romani in hoc jure retinendo, ſed etiam ut Eccleſiaſticæ controverſiæ ſecundùm illud dirimerentur, ſupra quas Eccleſiæ cauſas eminet reverentia beati Petri Apoſtoli quam ex hoc jure ſervari poſtulabant à Theodorico Rege Gothorum. Nec enim definitiones factæ ab hoc jure de rebus Eccleſiaſticis in Italia ſola religioſè obſervabantur, verùm etiam in toto orbe Chriſtiano: Cujus rei teſtis eſt locupletiſſima *Can. de illicita 24, q. 1*, Synodus Pariſienſis ſub Ludovico Pio habita, quæ ait ab univerſa Eccleſia ſervari conſtitutionem à Juſtiniano factam de excommunicationibus quæ ab Epiſcopis præter cauſas Canonicas fiunt. Quæ conſtitutio à Juliano anteceſſore Latinè litteris mandata eſt cum cæteris Novellis Juſtiniani, quarum ex ejus interpretatione cognitionem jampridem habuit Italia. Juliani hæc ſunt verba, *Nemo Epiſcopus, nemo Preſbyter excommunicet aliquem antequam cauſa probetur, propter quam Eccleſiaſtici*

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. Ann. 1606.

canones hoc fieri jubent. Si quis autem adverſus ea excommunicaverit aliquem, ille qui excommunicatus eſt, majoris ſacerdotis auctoritate ad gratiam ſanctæ communionis redeat: is autem qui non legitimè excommunicavit, in tantum tempus abſtineat ſanctâ communione, quantum majori ſacerdoti viſum fuerit, ut quod injuſtè fecit, ipſe juſtè patiatur. A Juſtiniano autem, poſt omnes, qui eum anteceſſerunt Chriſtiani Imperatores, probatus eſt & confirmatus Codex Canonum Eccleſiæ Catholicæ qui omnium manibus tenebatur, & ſecundùm quem Synodi univerſales ipſæ de controverſiis Eccleſiaſticis ſententias ferebant. Sub hoc jure nata eſt ſereniſſima Reſpublica veſtra Chriſtiana, Catholica, ſui juris, libera: ab hoc alita, inſtituta, aucta, & ſummam dignitatem meritò conſecuta: ad ejus præſcriptum vixit, & Italiæ maximam partem viventem vidit. ** Cùm hæc ita ſint, innovanda mihi eſt & inſtauranda Codicis Canonum Eccleſiæ primitivæ memoria, & è tenebris oblivionis quibus jam diu ſepulta fuit, excitanda. Quod neceſſe eſt diſceptanti mihi controverſiæ capita quæ propoſuiſti: ſimul etiam ut ex hac reſtitutione fiant manifeſta tam quæ erant in eo codice quàm quæ non erant, quæque tamen vulgò ſolent illi falſo tribui confirmandæ & tuendæ cupiditati & ambitioni quorundam, quaſi ex auctoritate ſanctorum Canonum veteris Eccleſiæ. Neque enim exiſtimare debemus ſanctiſſimos & ſapientiſſimos Patres illos veteres Eccleſiam jure incerto, ſine regularum & definitionum collectione certa rexiſſe, vel Canones quibus illa regeretur habuiſſe ſparſos, vagantes, nullius collectionis corpore concluſos, ut pro libidine cujuſque licuiſſet per falſi crimen ſuppoſititios Canones Eccleſiæ obtrudere, qui mos ſemper fuit ambitionis & cupiditatis humanæ, quod libuiſſet auctoritati Eccleſiæ univerſæ tribuere. Poſtulant à nobis Patres illi, ut de ſua pietate & prudentia potius ita ſentiamus, voluiſſe illos Eccleſiam habere corpus certum regularum ſui juris, quas ex certis Conciliis collegerint, & Concilia certo ordine diſpoſuerint, certoque & immutabili numero Canones illorum complexi ſint, cui neque addi neque detrahi à quoquam poſſet, ut hoc quaſi vallo & muro ſeptum juris corpus adverſus falſi crimen undique tutum eſſet. Neque tantùm ut falſum prævenirent ſolebant veteres jura ſua in certa corpora colligere, ſed etiam ut vim omnem juribus extra collectiones publicâ auctoritate factas vagantibus & diſperſis adimerent. Ob eaſdem cauſas Theod. Imp. *Novellâ de confirmatione corporis ſuarum Novellarum*, ait ſe in corpus unius codicis conſtitutiones præceſſorum ſuorum redegiſſe: ne aliter niſi ex ipſo codice in judicio proferrentur. Eandem rationem & conſilium ſequutus Juſtinianus codicem

** Ici commence l'Extrait employé ſous l'art. 41.

ſuum

ſuum fecit, conſtitutiones in multa volumina diſperſas in unum corpus colligendo, quod ipſe teſtatur, *l. un. C de emendatione codicis Juſtiniani*, unde jura extravagantia poſteritas appellavit, quæ non in corpore Codicis, ſed extra corpus divagarentur, ut Juſtiniani verba uſurpem, quibus eodem loco uſus eſt. Ea fuit primum, antequam componeretur codex Theodoſianus, providentia & vigilantia patrum Eccleſiæ Catholicæ, quæ collectionem ſuam corpus codicis Canonum nuncupavit, quemadmodum & Imperatores corpus codicis conſtitutionum ſuarum dixerunt. Quare etiam in more habebat Eccleſia alia jura quæ illi obtrudebantur codice ſuo non comprehenſa, velut notha & adulterina nulliuſque auctoritatis rejicere, quod Gallicani Epiſcopi factitarunt, teſte acerrimo auctoritatis Romanæ defenſore Nicolao primo Papa, qui in Epiſtola quam ad illos ſcripſit relata in codicem Gratiani, *Can. ſi Romanorum, diſtin. 19*, hæc illorum verba recenſet, *Quanquam*, inquit, *quidam veſtrum ſcripſerint haud illa decretalia priſcorum Pontificum in toto corpore codicis Canonum inveniri deſcripta.* Sed quis melius nos docuerit hanc mentem & providentiam Eccleſiæ Catholicæ quàm eadem ipſa, quæ cùm conveniſſet in Concilio Calcedonenſi, quod quatuor primorum œcumenicorum poſtremum eſt, actione octavâ cognoſcens de controverſia mota de Epiſcopatu, nonageſimum quintum & nonageſimum ſextum Canones citat corporis ſui Canonici, & ex eorum jure de controverſia pronuntiat, cujus actionis octavæ verba ſunt hæc: Glorioſiſſimi judices dixerunt, Legantur hi Canones. Leontius reverendus Epiſcopus Magneſiæ ex codice legit regulam nonageſimam quintam. *Si quis Epiſcopus vacans ſuper Eccleſiam vacantem ſemetipſum injiciens ſubripuerit ſedem præter perfectum Concilium, hunc expellendum eſſe, licèt omnis populus quem arripuit, eum elegerit. Perfecta verò Synodus illa eſt, cui intereſt & Metropolitanus Epiſcopus.* Idem reverendus Leontius ex eodem codice legit regulam nonageſimam ſextam. *Si quis Epiſcopus ordinationem acceperit Epiſcopatus & populo præeſſe decretus non acquieverit ordinationi, neque ei perſuaſum fuerit proficiſci ad Eccleſiam ſibi commiſſam, hunc excommunicatum eſſe, donec coactus acquieſcat aut quidquam de eo Epiſcoporum provinciæ Synodus perfecta definiat.* Hi duo Canones reperiuntur hodie in Concilio Antiocheno, quod libro continetur, qui vulgariter appellatione Canonum Apoſtolorum & Conciliorum inſcribitur; ſuntque illi duo Canones, alter ſextus-decimus, alter ſeptimus decimus Concilii Antiocheni. Horum numerorum ope adjuti, & eo ordine quo Canones illi collocati fuerunt in codice Canonum antiquo, & illo quo reperiuntur hodie in Concilio Antiocheno, nos viam & rationem, ſi qua eſt, reperire debemus, quâ codicem antiquum quo Eccleſia Catholica in

Concilio Calcedonenſi uſa eſt, reſtituamus. Ita enim compoſitum codicem antiquum eſſe oportuit, ut Canones illi duo, nempe ſextus-decimus, item ſeptimus-decimus Concilii Antiocheni, reperiantur, alter nonageſimus-quintus, alter verò nonageſimus-ſextus in ſerie Canonum totius illius codicis antiqui. Quod ut fiat, primùm obſervandus nobis eſt ordo, quo collocata fuerunt Concilia in codice antiquo, initium à Nicæno facientes. Qui quidem ordo invenitur hodie in locis quinque veteris memoriæ qui ad noſtram uſque ætatem conſervati ſunt. Primus locus reperitur in Concilio Conſtantinopolitano in Trullo Can. ἰντιστραγίζοπτω ubi hoc ordine recenſentur. Concilium Nicænum, Ancyranum, Neocæſarienſe, Grangrenſe, Antiochenum, Laodicenſe, Conſtantinopolitanum, Epheſinum & Calcedonenſe, quod actione octavâ citat Canones nonageſimum v & vi hujus codicis. Eodem ordine diſponuntur in codice Canonico Græco Eccleſiæ Orientalis, Lutetiæ Pariſiorum edito, diligentiâ Joannis Tilii Engolimenſis, qui poſt editionem quam Cardinali Turnonio dicaverat, Epiſcopus Meldenſis factus eſt. Codex autem ille Græcus per omnia convenit cum codice Photii Latinè tantùm apud nos edito, & ſolâ linguâ alter ab altero differt. Hâc eâdem ſerie collocantur in codice Moguntino editus eſt anno 1525, quem Moguntinum codicem dicunt eſſe qui veterem Romanum ii qui recognoverunt codicem Gratiani juſſu Gregorii XIII in præfatione recognitioni ſuæ præfixa. Servavit eum ordinem Pontifex Romanus Leo quartus in enumeratione quam facit horum Conciliorum ſcribens ad Epiſcopos Britanniæ, Can. *De bellis, diſtin.* 20. Horum quinque teſtimoniorum tria prima ſeruntur ab Eccleſia Orientali, duo poſteriora Roma nobis conſervavit, locus accidentis omnium celeberrimus. Quare certiſſima ſunt hæc teſtimonia ab Eccleſia univerſa lata de ordine Conciliorum in codice Canonico, quem in manibus habebat illa in Concilio Calcedonenſi. Imo tanta fuit Eccleſiæ religio in compage corporis Canonum conſervanda, ut cùm ordinem temporis non ſervaſſet in collocatione Conciliorum Ancyrani & Neocæſarienſis quæ Nicænum Concilium poſterius tempore ſequuntur collectionis ordine, lectores monuerit ira factum propter reverentiam quæ debetur Nicæno, quod primum omnium œcumenicum ipſa celebravit. Quod ſuum conſilium præfixum eſt initiis Conciliorum Ancyrani & Neocæſarienſis inſcriprione quæ etiamnum in codicibus Græcis ſervata eſt, cujus inſcriptionis ratio vulgo ignoratur, & videtur hodie ſine ullo uſu his Conciliis præfixa, ſoluto corpore codicis antiqui, & vagis & diſperſis ſingulis extra ſuum corpus Conciliis per volumina, quæ ubique eduntur, Conciliorum. Poſt ordinem quem habuerunt in codice antiquo ſingula Concilia obſervatum, enumerandi ſunt Canones illius codicis, initium à primo Canone Nicæni Concilii ſumentes, neque cùm ad finem cujuſque Conci-

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE Ann. 1606.

lii pervenerimus, à dinumeratione tamen ceſſandum eſt, ſed continuâ nec interruptâ numerorum ſerie utendum, quâ numerandi formâ uſum eſt· Concilium Calcedonenſe. Eâ cùm pervenerimus ad Canonem ſextum & decimum Concilii Antiocheni à Concilio Calcedonenſi citatum, qui Canon incipit in codice Orientali τῆς ἐπιδούσης χειρότονίαν & in codice Romano Moguntiæ edito, *ſi quis Epiſcopus vacans*, reperiemus illum Canonem eſſe nonageſimum ſextum codicis Orientalis quem dedit Tilius, at verò eſſe nonageſimum-quartum codicis Romani Mogunriæ editi. Nam in codice Orientali viginti Canones Concilii Nicæni, quinque & viginti Ancyrani, quindecim Neocæſarienſis, viginti Gangrenſis, ſexdecim Antiocheni, hi, inquam, omnes numeri conjuncti ſex & nonaginta efficiunt. At in codice Romano viginti Canones Concilii Nicæni, quatuor & viginti Ancyrani, quatuordecim Neocæſarienſis, viginti Gangrenſis & ſexdecim Antiocheni, hi, inquam, conjuncti numeri quatuor & nonaginta efficiunt. Rurſum ab his duabus rationibus differt ratio Concilii Calcedonenſis. Nam ratio codicis Romani Canonem ſextum & decimum Concilii Antiocheni efficit quartum & nonageſimum codicis Canonici antiqui: ratio Concilii Calcedonenſis eum facit quintum & nonageſimum: at ratio codicis Orientalis ſextum & nonageſimum. Quòd verò attinet ad contextum & verba codicum Orientis & Romani, planè conſentiunt, neque plus verborum eſt in hoc quàm in illo. In hoc ſolo differunt quòd in Conciliis Ancyrano & Neocæſarienſi Canon quidam in uno ex illis codicibus, in alio diviſus eſt in duo membra, & ex uno duo facti ſunt Canones. At componendæ huic parvæ codicum controverſiæ, obſervanda eſt antiqua ratio quæ proculdubio fuit in uſu Concilio Calcedonenſi, ſicque certiſſima fides codici Canonico antiquo reſtituetur. Initium faciam controverſiæ codicum componendæ à Concilio Ancyrano. Hoc quinque & viginti Canonibus conſtat in codice Orientis, at quatuor & viginti tantùm in codice Romano: hoc ideo quia quartus & quintus Canones hujus Concilii in codice Orientis, unicum Canonem efficiunt qui quartus eſt in codice Romano. Præſtat autem ratio codicis Orientis, eâque veteres uſi ſunt. Nam Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus ubicumque in Nomocanone citat Concilium Ancyranum, hanc rationem ſequitur. Theodorus quoque Balſamo, libro ſecundo commentariorum, dividit Concilium Ancyranum in quinque & viginti Canones. Harmenopulus judex Theſſalonicenſis eandem ſequutus eſt rationem in tota Epitome ſanctorum Canonum, & ſectione quintâ tituli quarti diſtinctè & diviſim citat Canones quartum & quintum Concilii Ancyrani, qui in codice Romano pro uno habentur. Sed & diſertè citat Canonem quintum & vigeſimum hujus Concilii ſectione quintâ tituli tertii. Ex Latinis Ferrandus Diaconus Eccleſiæ Carthaginenſis ſe-

quitur & hanc rationem in breviarii capitibus centeſimo quadrageſimo octavo, & deinceps uſque ad centeſimum quinquageſimum quintum, & aliis item capitibus. Hæc dicta ſint de rationum differentia Canonum Concilii Ancyrani quæ eſt inter codices. Concilium verò Neocæſarienſe tot Canones habet in codice Orientali quot & in codice Tiliano, nempe quindecim. At in codice Moguntino, qui vetus Romanus eſt, quatuordecim Canones habet. Hæc verò differentia ex eo nata eſt, quòd tertius & decimus Canon codicis Orientis Tiliani qui incipit ἐπιχόρια item quartus & decimus incipiens εἰ δὲ χωρεπίσκοποι pro unico Canone duabus partibus ſive periodis conſtante citantur in Photii Nomocanone. Ambo citantur ab eo pro unico decimo tertio, ſcilicet, prior pars ejus Canonis titulo tertio, capite quarto, & poſterior titulo primo, capite vigeſimo nono. Balſamo verò Photii commentator, libro ſecundo, diviſit hunc decimum tertium Canonem Concilii Neocæſarienſis ex duabus periodis compoſitum in duos Canones, quibus diviſum & ſeparatum commentarium ſubjunxit. Quæ res effecit ut unicus Canon in duos Canones diviſus habeatur in codice Orientis quem Tilius publicavit. Inde quoque factum eſt ut Canon proximè ſequens hujus Concilii, qui eſt decimus-quartus in Nomocanone Photii, titulo primo, capite trigeſimo, apud Balſamonem pro quinto decimo numeretur. Codex Romanus vetus Moguntiæ editus, & Criſconius cum Photio conveniunt. Quare ſecundùm antiquam rationem, quam ſequutum eſt Concilium Calcedonenſe, Ancyranum conſtat quinque & viginti Canonibus, & Neocæſarienſe quatuordecim: qui numeri conjuncti cum viginti Canonibus Concilii Nicæni, viginti Gangrenſis, ſexdecim Antiocheni, efficiunt quinque & nonaginta, qui numerus tribuitur à Concilio Calcedonenſi ſextodecimo Canoni Antiocheni Concilii: ut illum fuiſſe oporteat quintum & nonageſimum Canonem codicis Eccleſiæ primitivæ univerſalis. Atque hic eſt codex Canonicus vetetis Eccleſiæ Catholicæ, ſive Conciliorum quatuor œcumenicorum veterum, in quo reſtituendo & in lucem è tenebris revocando veritatis amans hanc operam collocavi. Conſtabat omnino novem Conciliis. Primum omnium erat Nicænum, quòd duo Diœceſeon Concilia, quamvis tempore priora, conſequebantur propter ejus dignitatem, ut codex ipſe antiquus docet: poſtea collocata erant tria Diœceſeon Concilia, Gangrenſe, Antiochenum Calcedonenſi actione octavâ citatum, & Laodicenſe: compagem claudebant tria poſteriora Concilia œcumenica, Conſtantinopolitanum ſcilicet, Epheſinum & Calcedonenſe. Hic verò codex ſummâ veneratione ab Eccleſia colendus videtur tanquam ſuum inſtrumentum, à corpore ſacræ ſcripturæ & auctoritate & antiquitate ſecundum:**

** Fin de l'Extrait.

Quamvis autem hujus codicis jure univerſa Eccleſia regeretur, tamen Italia ſibi eum, velut proprium, vindicavit, quòd illum ſui Imperatores confirmaverant, & Pontifices Romani, ut ejus auctoritas in Italia illæſa ſervaretur, frequentibus poſtulationibus impetraverant à Principibus qui ſunt in Italia rerum potiti. Fuit enim in more poſitum Eccleſiæ veteri Catholicæ, quæ honore & obſequio ſuos Imperatores colebat, ut cùm conveniſſet eorum mandato in Concilia œcumenica, quibus & illi per ſe vel legatos glorioſiſſimos magiſtratus & judices præerant, definitiones ſuas cum litteris ad Principes mitteret, quibus Canones ſuos eorum poteſtati ſubjiciebat, illorumque confirmationem petebat. Hujus generis Epiſtola Concilio Conſtantinopolitano primo præpoſita eſt cum ejuſdem ſententiæ brevi argumento. Eadem quoque inſcriptio præfixa eſt Concilio Conſtantinopolitano in Trullo, ut credere fas ſit hanc fuiſſe ſolemnem omnibus veteribus Conciliis formulam. Sed & poſt omnes Imperatores Juſtinianus, Novella 131, de quatuor œcumenicis Conciliis, & iis quorum auctoritas ab illis erat confirmata, ſic ſtatuit, *Sancimus vicem legum obtinere ſanctas Eccleſiaſticas regulas quæ à ſanctis quatuor Conciliis expoſitæ ſunt aut firmatæ. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata ſicut ſanctas Scripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſervamus.* Quòd ait, firmatæ, regulas intelligit priorum Conciliorum, ſecundùm quas de controverſiis ipſæ Synodi generales judicabant, & codice antiquo Eccleſiæ continebantur. Sed & Novella 6 ſtatuit ut Epiſcopi ordinandi in mediis ordinationis ſolemnibus publicè jurejurando promitterent ſe Canones Conciliorum ſervaturos. Secundùm eam Pontifices Romani ordinandi jusjurandum præſtabant ad formulam conſtitutionis Juſtiniani de Eccleſiaſticis regulis, cujus formulæ verba Gregorius pronuntiat *Can. ſicut. diſtin. 16. Sicut ſancti Evangelii*, inquit, *quatuor libros, quatuor Concilia ſuſcipere me & venerari fatcor.* Imo etiam hæc ſe ſervaturum uſque ad unum apicem jurat Papa, *Can. ſancta, diſtin. 16.* Quam veteris formulæ jurisjurandi Pontificii partem eſſe Cardinalis Deuſdedit affirmat in ſua Canonum collectione, quam haberi in Bibliotheca Vaticana narrant ad Canonem *ſancta*, Romani recognitores codicis Gratiani. Non poteſt igitur Pontifex Romanus jure contendere ſe Canonibus illis Conciliorum ſuperiorem eſſe, niſi ſibi ſupra quatuor Evangelia poteſtatem arroget. Cujus veritatis teſtes ſunt antiquiſſimi Pontifices Romani antequam in eam temporalem poteſtatem quam deinceps ſibi compârarunt, deveniſſent. Jurijurando enim quod præſtare debent convenientiſſima eſt ingenua Zozimi Papæ confeſſio, quâ *Can. contra ſtatuta 25 q. 1*, ad Epiſcopos Galliæ ſcribens Canonibus Conciliorum inferiorem, & ſubditam eſſe Romanæ Sedis poteſtatem agnoſcit. *Contra ſtatuta*, inquit, *Patrum condere aliquid vel mutare*

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. [Ann. 1606.

nec hujus quidem Sedis poteſt auctoritas. Apud nos enim inconvulſis radicibus vivit antiquitas, cui ſtatuta Patrum ſanxere reverentiam. Quare codex Canonum Eccleſiæ Catholicæ qui ex Conciliis œcumenicis prioribus & cæteris quæ ſunt ab illis confirmata, compoſitus eſt, pars eſt juris Juſtinianei, & cum illo perfectè conveniens, qualis eſt partis cum toto ſumma conſenſio: & in eo jure, cui à Romano Pontifice derogari non poteſt, poſita eſt Eccleſiæ & omnium Principum & populorum Italiæ libertas. Neque hæc ideo aſſero ut omnem auctoritatem poſterioribus Conciliis œcumenicis abrogandam eſſe exiſtimem. Cum primùm enim à Principibus ſuſcepta ſunt, ſervanda quoque ſunt, ſub hac tamen exceptione generali Eccleſiæ Catholicæ, quæ continetur *Can.* 28, *diſtin.* 50. *Can. hoc ipſum* 33 *q.* 2. quorum Canonum verba ſunt hæc, *Quotieſcunque in geſtis Conciliorum diſcors ſententia invenitur, illius Concilii magis teneatur ſententia, cujus aut antiquior extat auctoritas.* Inſtitutio quoque juris Canonici Pontificum Romanorum mandato ſcripta, *lib.* 1, *tit.* 3, ſic habet: *Alia verò Concilia quæ ductu Spiritus ſancti congregata & celebrata fuerint, proximum ab iſtis (quatuor primis) ſibi locum vindicant. Quòd ſi quando inter ea diſcors ſententia inveniatur, illius ſententia magis eſt tenenda, cujus antiquior & major eſt auctoritas.* Ex hac regula potior eſt auctoritas Concilii Œcumenici quàm Concilii Diœceſeos, hujus quoque quàm Concilii Provinciæ, & hujus quàm Concilii civitatis. Sed cùm duo Concilia Œcumenica inter ſe diſcordantia comparantur, vincit auctoritas antiquioris, in his ſcilicet rebus quæ ad fidem pertinent, & in præcipuis regulis quæ quaſi fundamenta ſunt & columnæ libertatis & diſciplinæ cum ipſa Eccleſia natæ, non in cæteris levioribus, quæ pro varietate locorum & temporum poſſunt immutari. Quam diſciplinam & libertatem Eccleſia Catholica in Concilio Epheſino *Can.* 6, ſcriptis Apoſtolicis, ſtatutis Patrum & antiquâ conſuetudine comprehendi prædicat, quam attentari ullus Eccleſiæ paſtoris auſu vel conatu nefas eſt, *ne ſortè*, ait Concilium, *ſub ſpecie adminiſtrationis rerum ſacrarum, typhus potentiæ in Eccleſiam ſeſe inſinuet, ſenſimque imprudentes libertatem eam amittamus, quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus omnium liberator ſuo ſanguine pretioſo nobis largitus eſt.* Hæc eſt itaque generalis Eccleſiæ definitio Canonibus antiquis comprehenſa, priores Canones derogare poſterioribus in rebus Fidei & præcipuis regulis diſciplinæ cum Eccleſia natæ: ſecus ac in rebus civilibus fieri ſolet, in quibus jura poſteriora prioribus derogant. Secundum hæc, admiſſiones Conciliorum poſteriorum à quibuſdam Principibus factæ interpretationem recipere debent, ut intelligantur admiſſa Concilia ſalvâ Eccleſiæ Catholicæ perpetuâ definitione, quæ ineſſe ſemper, etiamſi non ſit expreſſa, intelligatur. Sic Epiſ-

copi Galliarum qui fidem Imperatori Ludovico Pio datam ſervabant, neque in partes conjuratorum filiorum cum Papa adverſus Imperatorem tranſiverant, contra nova quædam jura exceptione utebantur his verbis concepta, ni aliter ſe habeat antiquorum auctoritas Canonum. Quæ exceptio expreſſa etiam eſt beati Ludovici Regis Francorum Pragmaticâ ſanctione, quæ in omnibus editionibus Pragmaticæ Caroli ſeptimi, illi ſubjecta eſt. Eâ ſanctione ſtatuit Ludovicus ut Eccleſia Canonibus Conciliorum Eccleſiæ Dei regeretur, illis nimirum quos veteres ſancti Patres feciſſent. Cùm ergo naturalis libertas Italiæ poſita ſit in ſacra Scriptura, in codice Canonum antiquo Eccleſiæ Catholicæ, in jure Juſtinianeo, & in poſterioribus Conciliis, quæ veteribus non adverſantur neque in fide neque in regulis libertatis cum Eccleſiæ natæ, ſupereſt ut diſceptatio ſiat controverſiæ inter ſanctitatem Pauli quinti & ſereniſſimam Rempublicam ortæ ex juribus illis Italiæ, quæ de hac tanquam legitimi & æqui judices pronuntiare debent.

Ut verò dicam de primo controverſiæ capite, quod eſt de foro criminali Clericorum, repetenda eſt paulo altius diſtinctio facta in Imperio Romano duorum vitæ generum, Civilis & Eccleſiaſtici. Subditi Imperio Romano in milites & paganos diſtincti fuere, unde nata diviſio negotiorum, delictorum, pœnarum, judicum civilium & militarium. At Religione Chriſtianâ ſuſceptâ alia duo genera hominum facta ſunt, Clericorum & Laïcorum, Clerici ſunt militibus comparati, ſcilicet milites Chriſti militibus ſeculi. *Paulus 2. Tim. 2, Labora*, inquit, *ſicut bonus miles Jeſu Chriſti : nemo militans implicat ſe negotiis ſecularibus, ut ei placeat cui ſe probavit.* Cum jure Romano Paulus conſentit. Militares viros, ait lex, civiles curas ſuſcipere prohibemus *l. militares. C. de re milit.* Sequutus Paulum eſt Imperator, cum ait *l. reperita. 42, C. de Epiſc. & Cler.* abſurdum, imò etiam opprobrioſum eſſe Clericis, ſi ſe peritos velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium. Sequutus eſt etiam Apoſtolum Pontifex Romanus, qui Clericos, operam juri civili dare prohibet *cap. ult.* ne Clerici ſecularia negotia tractent. Sine cujus juris cognitione nullus judex ſatis peritus eſſe poteſt cognitionis rerum ſecularium, ſive civiles ſint ſive criminales. Diſtant enim inter ſe maximè hæc duo corpora, Reſpublica & Eccleſia, civile etiam vitæ genus & Eccleſiaſticum. Quæ differentia diſtinctionem quoque fecit inter negotia, delicta, pœnas, judices civiles & Eccleſiaſticos. Et ut Apoſtolus vetat, ne Clerici curis ſecularibus ſe immiſceant, ſic etiam rerum Eccleſiaſticarum eos par eſt curam habere. Cùm ſit enim fides in Jeſum Chriſtum, & ex fide nata credentium Eccleſia & ſocietas ſua diſciplina conſtans, etiam Regibus invitis, ex præcepto Apoſtoli in his rebus Deo potius quàm hominibus obediendum

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE Ann. 1606.

eſt. Ipſe quoque Paulus hanc eandem ſervat differentiam rerum humanarum ſive civilium aut ſecularium, & Eccleſiaſticarum ſive ſpiritualium. Quantum ad cauſas civiles attinet, omnes Chriſtianos hortatur ut controverſiæ de iis rebus inter eos ortæ arbitrio eorum quos partes elegerint, qui non ex Presbyteris ſumantur, ſed ex peritis juris humani, dirimantur: earum enim rerum cognitione Clericos abſtinere jubet. Quod attinet ad criminales cauſas de quibus arbitri non accipiuntur, duo ſunt inſignia Apoſtolica præcepta, alterum Petri, alterum Pauli, conjuncta à Gratiano ſub *Can. magnum z z, q. z*, quia illis locis duobus unum & idem præceptum continetur. Hoc præcepto jubentur omnes mortales ut ſe ſubjiciant poteſtati gladii, quam dedit Deus principibus & poteſtatibus ſupremis, ait Paulus, Regi ut ſupremo, ait Petrus, ad coercitionem facinoroſorum. Adjicit Petrus libertatem omnem huic juſſo contrariam fore velamen malitiæ, aſylum ſcilicet & protectionem quandam ſcelerum, Paulus laſciviam fore carnis. Vera enim libertas Chriſtianorum, inquit Petrus, eſt ſervire Deo, & huic mandato quo Regum gladio ſubjici illis præcipitur. Cùm Juriſconſultis Romanis hi Apoſtoli, maximè verò Paulus natus civis Romanus, planè conſentiunt. Primum aiunt Ἀρχὴν ὑπερέχειν, Magiſtratum ſupremum, quem Ariſtoteles ἀρχὴν κυριωτάτην τῶν πάντων, Dominum omnium vocat. Ait Paulus, hic Magiſtratus διαταγὴ θεοῦ ἐστι, conſtitutio Dei, Petrus κτίσις ἀνθρωπίνη conſtitutio humana. Verba Juriſconſultorum ſequitur Paulus, ſervitus eſt conſtitutio juris gentium. Sic Apoſtoli, Regia poteſtas eſt conſtitutio rerum humanarum à Deo facta. Dein dicunt Apoſtoli, Magiſtratum ſupremum habere ἐξουσίαν τὴν μαχαίραν εἰς ἐκδίκησιν τῶν κακοποιῶν. Juriſconſulti verò poteſtatem gladii ad animadvertendum in facinoroſos homines. Ait Paulus, Magiſtratum ſupremum geſtare gladium coercitionis cauſa, hoc, fortè, ideo quia Princeps ſolus & quædam maximæ poteſtates, ut Præfectus Prætorio, & qui Vicariam præfecturam adminiſtrabant, ſedebant in cognitionibus habitum militarem induti, & cingulo militari cincti. Tum etiam quia poteſtas gladii & omnis coercitio criminis, legis fuit apud Romanos, non juriſdictionis neque Magiſtratus aiunt Apoſtoli, laudi bonorum non tantùm coercitioni improborum: Sic Juriſconſulti, bonos, inquiunt, non tantùm metu pœnarum, ſed præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes. Aiunt Apoſtoli omnem animam ſubjici. Gratianus ſub *Can. magnum z z, q. z*, ait omnibus Clericis præceptum eſſe à Petro: atqui Petrus ipſe initio Epiſtolæ ait ſe ſcribere ad omnes ſanctificatos in Chriſto. Aut ergo ex illis non ſunt Clerici, aut hoc præcepto continentur. Paulus dicit ſe omnibus ſanctis qui Romæ erant, ſcribere, id eſt Eccleſiæ Romanæ, quare aut ſanctorum appellatione non

cenſentur

cenſentur Clerici, vel illis quoque præceptum eſt ab Apoſtolo. Sed ingenuè agnoſcit Pelagius Papa ad Childebertum Regem Francorum, Clodovei filium, ſcribens: *Regibus* inquit, *nos eſſe ſubditos Sacræ Scripturæ præcipiunt. Can. fatagendum 23, q. 1.* De ſua & Pontificum Romanorum perſona loquebatur, cum ait Sacræ Scripturæ, hæc Apoſtolorum præcepta intelligit notiſſima, & quæ in omnium Chriſtianorum ore verſabantur. Longe ſecus ac Romani ſcriptores hujus ætatis qui publicè profitentur, Clericos non eſſe Regibus ſubditos. Secus etiam ac libellus aphoriſmorum Romæ probatus, qui aſſerit Clericos committere non poſſe crimen læſæ-majeſtatis in Principes temporales, quòd illis non ſint ſubditi. Quæ doctrina eſt peſtis & everſio rerum publicarum, quas cùm ex juſtitiæ regulis ſunt conſtitutæ, gratiſſimas eſſe Deo agnoſcunt etiam pagani ſolo lumine naturali edocti; quod illuceſcit omni homini venienti in hunc mundum. Quare ex Apoſtolorum duobus locis conjunctis, Regia, vel ſuprema poteſtas nihil aliud eſt quàm conſtitutio Dei, quâ omnes mortales juriſdictioni Regum ſubjiciuntur, in eam rem ut boni laudentur, improbi coerceantur. Hæc ſunt quæ ex jure divino ſumpta pertinent ad primum caput hujus controverſiæ. Codex Canonicus veteris Eccleſiæ veſtigia Apoſtolorum ſequutus eſt. Quòd enim Paulus Chriſtianos hortatur ut controverſiæ eorum, ſententiâ arbitrorum judicentur, id vetus Eccleſia tranſtulit in Clericos. Nec tantum id comprehenditur codice Eccleſiæ Catholicæ, ſed & codice veteri Romano. Hi duo codices præcipiunt ut à litibus inter ſe abſtineant Clerici: Si quæ oriantur, ad Epiſcopum eant, cujus ſuaſu arbitros eligant, quorum ſententia quod æquum & bonum ſit de controverſia eorum ſtatui, diſcant, antequam jure in foro congrediantur. Hoc præcipitur *Canone 9* Concilii Calcedonenſis, qui habetur utroque Codice & Eccleſiæ, & veteri Romano. Canonis verba Latina ſunt hæc in Codice Romano, *Si quis Clericus adversùs Clericum habet negotium, non deſerat Epiſcopum proprium, & ad ſecularia convolet judicia: ſed prius actio ventiletur apud Epiſcopum proprium, vel certè Conſilio ejuſdem Epiſcopi apud eos quos utraque pars elegerit, quæ ad litem pertinent, diſcutiantur. Si quis autem præter hæc fecerit, Canonicis correctionibus ſubjacebit. Quòd ſi Clericus habet cauſam adversùs Epiſcopum proprium, vel adversùs alterum, apud Synodum Provinciæ judicetur. Quòd ſi adversùs ejuſdem Provinciæ Metropolitanum Epiſcopus vel Clericus habet querelam, petat Primatem Diœceſeos, aut Sedem Regiæ urbis Conſtantinopolitanæ, & apud eum judicetur.* Hoc Canone jubentur Clerici de controverſiis inter eos natis, ad Epiſcopum ire. Nec tamen hoc Canone ulla fit imminutio Juriſdictionis Magiſtratus, ut docetur hâc voce, prius, quam ſi ex hoc Canone auferas, falſam ei aſſinges ſententiam & menti Eccleſiæ contrariam,

ut faciunt qui nihil ex hoc Canone citant præter hanc partem. *Si quis Clericus adversùs Clericum habet negotium, non deferat proprium Episcopum, & ad seculatia percurrat judicia.* Liberum itaque relinquit hic Canon de controversiis tantùm inter Clericos ortis factus, illis post sententiam arbitri, si ei stare noluerint, judicio coram Magistratibus contendere sine pœna & sine appellationis necessitate: quanto magis libertatem non adimit laïcis, de quibus nihil statuit, Clericos coram Magistratibus conveniendi. Hic Canon qui comprehensus est & codice Canonum Ecclesiæ universæ, & codice veteri Romanæ Ecclesiæ, usum Ecclesiæ Catholicæ nos docet usque ad codicem Gratiani. Burchardi enim & Juonis collectiones omitto, quia privatæ fuerunt, nec ex illis sunt unquam citati Canones. Hæc de actionibus civilibus quæ in Clericos exercentur, dicta sint. In criminalibus, codex Ecclesiæ primitivæ separavit etiam accusationes & crimina Ecclesiastica Clericorum à civilibus, *Can. 6 Concilii Constantinopolitani*, quod inter priora quatuor œcumenica secundum est. Hic canon summa cum prudentia constituit qui admitti ad accusationem Clericorum debeant, & qui rejici: simul etiam cognitionem de criminibus Ecclesiasticis Clericorum tribuit Episcopis, neque aliam præterea. Ejus sunt hæc verba: *Quoniam multi qui Ecclesiasticum ordinem confundere & evertere volunt, causas aliquas odiosè & calumniosè adversùs gubernatores Ecclesiæ orthodoxos Episcopos confingunt, nihil aliud molientes quàm ut existimationem de sacerdotibus impuram faciant, & tumultus in populis pacificis excitent: hac de causa placuit sancto Concilio Episcoporum qui Constantinopoli convenerunt, accusatores non recipi absque aliqua inquisitione, neque omnibus permittere ut Ecclesiæ gubernatores accusent, neque etiam omnibus prohibere. Si igitur aliquis privatam querelam adversùs Episcopum moverit, quòd ab eo fraudatus aut aliquid præter jus passus sit in hujusmodi accusationibus, non inquiratur neque de persona neque de Religione accusatoris. Oportet enim conscientiam Episcopi liberam esse, & eum qui se injuriâ affectum dicit, suum jus consequi, cujuscumque Religionis fuerit. Si autem crimen (ἐγκλημα) cujus accusatur Episcopus, fuerit Ecclesiasticum, tum accusatorum personas æstimare ac censere oportet.* Dein enumeratis personis quæ ab accusatione Clericorum repelluntur, sic ait: *Si verò aliqui neque aliquorum criminum accusati, neque damnati neque hæretici neque excommunicati fuerint, dicant autem se habere accusationem (κατηγορίαν) Ecclesiasticam adversùs Episcopum, hos sancta Synodus jubet instituere primùm accusationem coram omnibus provinciæ Episcopis, & coram illis arguere crimina Episcopi delati. Si verò Episcopi provinciæ crimina quæ intendantur, dijudicare non potuerint, tum accedant accusatores ad majorem Synodum Episcoporum*

illius Diœceſeos, qui hac de cauſa convocati fuerint. Accuſationem autem non inſtituant antequam ſcripto pari periculo ſe ſubjiciant, ſi inveniantur in accuſatione calumniosè egiſſe. Si verò ſpretis his quæ eo quo judicavimus modo, ſtatuta ſunt, auſus fuerit regias aures obtundere, & judicia Principum ſecularium, vel Synodum œcumenicam turbare, contumeliosè contemnens omnes ejus Diœceſeos Epiſcopos, hic omnino ad accuſandum non ſuſcipiatur, utpote qui injuriam infert Canonibus, & ordinem Eccleſiaſticum perturbat. Canon hic clarè accuſationes criminum Eccleſiaſticorum quæ à Clericis admittuntur, à cæteris diſtinguit, earumque cognitionem Synodo Epiſcoporum tribuit, neque quidquam ſtatuit de criminibus quæ cauſam continent publicorum judiciorum, ex quorum cauſa accuſandi unicuique ex populo poteſtas permiſſa eſt, & quibus publicis judiciis ſalus reipublicæ maximè continetur. Ait Canon Eccleſiaſticum (ἐγκλημα) crimen more juriſconſultorum qui dicunt delictum militare *l. 2. ff. de re militari*, cujus ſunt hæc verba: *Militum delicta ſive admiſſa aut propria ſunt, aut cum cæteris communia: unde & perſequutio aut propria aut communis eſt. Proprium militare eſt delictum quod quis uti miles admittit. Et in l. 6. ff. eo. Omne delictum eſt militis quod aliter quàm diſciplina communis exigit, committitur: veluti ſegnitiæ crimen, vel contumaciæ, vel deſidiæ.* Eandem loquendi formam ſequitur Concilium, & crimen Eccleſiaſticum vocat, quod contra diſciplinam Eccleſiæ committitur. Eadem eſt pœnarum differentia, aliæ enim Eccleſiaſticæ ſunt ſeu ſpirituales, aliæ verò temporales, illæ in Canonum, hæ in legum ſunt poteſtate. Criminibus Civilibus Canones non irrogant pœnas præter eas quas vocant pœnitentiales, ad forum Dei ſolummodò pertinentes, quamvis leges Principum qui nutritii, prætores, protectores, paſtores & Epiſcopi exteriores Eccleſiæ à Deo conſtituti ſunt criminibus Eccleſiaſticis pœnas ſtatuant, eo jure quo de rebus cæteris Eccleſiæ, leges facere poſſunt, adjuvandi, exequendi, defendendi juris divini & Canonici cauſa, cujus cuſtodia illis eſt à Deo mandata. Epiſcopi judices ſunt criminum Eccleſiaſticorum quæ pœnis Canonicis coercent. Quòd ſi gravitas criminis pœnam Canonicam ſuperet, degradatum reum Epiſcopus Magiſtratui tradit, pœnis legitimis quæ pares ſint crimini præterea puniendum, velut conſtituit Heraclius. Ut autem crimina & accuſationes Eccleſiaſticas diſtinguit Calcedonenſe Concilium à cæteris: Ita & Juſtinianus *Novella 83*, §. *ſi ramen*, quæ conſtitutio in codice Gratiani relata eſt *Can. ſi quis 11. q. 1.* Eâ conſtitutione Juſtinianus criminum Civilium & Eccleſiaſticorum differentiam ſequutus, in eadem genera dividit judices & pœnas, civiles ſcilicet & Eccleſiaſticas. Crimina civilia civitatem vel Rempublicam lædunt, ut furtum, homicidium, quorum criminum exquutio Ma-

gistratibus Reipublicæ data est. Ecclesiastica disciplinam Ecclesiæ laedunt, & eorum cognitio in Clericos administros Ecclesiæ pertinet, ut unusquisque de re sua cognoscat, ab aliena abstineat. Italia Novellas Justiniani cognovit ex interpretatione Juliani antecessoris, qui eas Latinas fecit. Sic autem hanc de qua loquor, constitutionem reddidit: *Si quis cum Clerico de criminali causa litigium habuerit, crimen autem sit civile, tunc competentes judices in hac civitate vel in provinciis interpellati, consentaneum legibus terminum causis imponant. Sin autem crimen Ecclesiasticum est: tunc secundum Canones ab Episcopo solo causæ examinatio & pœna procedat.* Coercet hæc Novella Episcopi jurisdictionem intra certos fines, ut cognoscat de crimine Ecclesiastico quod admisisse dicitur Clericus pœnâ Canonicâ puniendus. Quare ut cognitio criminalis Episcopi Canonibus conveniat, necesse est ejusdem generis sint judex, reus, crimen, pœna, scilicet hæc omnia Ecclesiastica esse debent. Accusationum verò criminum privatorum, quæ ab iis instituuntur qui suum dolorem suamve injuriam persequuntur, Concilium Constantinopolitanum parte primâ Canonis sexti meminit, sed earum cognitionem præcisè Synodo non tribuit. Mens enim & sententia Concilii cum jure Romano concordat, quo hujusmodi accusatores accusationes coram Episcopis instituere possunt, sed inviti non coguntur. Quòd refert constitutio Græca Justiniani *lib. Διεπέμψαν μοι α C. de Episc. aud.* quæ de foro Clericorum qui accusantur facta, ferè per omnia imitatur Canonem 6 Concilii Constantinopolitani tam in gradibus Episcoporum & Synodorum constituendis, quàm in distinctione criminum Ecclesiasticorum à civilibus. Hujus legis §. ταῦτ δὲ αἰτιάσεως hæc sunt verba: *Has autem actiones si quidem ad Ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore jubemus ut à solis Religiosissimis Episcopis, aut à sacris Synodis, aut à sanctissimis Patriarchis cognoscantur. Si verò sit civilium rerum controversia, volentes quæstionem apud antistites instituere patiemur, invitos tamen non cogemus, cum judicia civilia sint, si ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere.* Ostendi ex jure divino, ex Canonibus primitivæ Ecclesiæ, & constitutionibus Justiniani, cognitionem rerum secularium Clericis non competere, item criminum Ecclesiasticorum, quorum Clerici accusantur, cognitionem Episcopis esse Canonibus & legibus tributam, cognitionis verò de criminibus privatis Clericorum, Episcopos non esse competentes judices, nisi ex consensu accusatorum. Criminum autem publicorum, de quibus mihi restat dicendum, cognitionem nulla lex, nullusque Canon vetus tribuit Episcopis. Hoc enim contra rationem juris Romani fuisset, quia nulli judices, nullæ pœnæ, nullique accusatores horum criminum in foro Ecclesiastico reperiuntur, quod mihi sigillatim probandum est. Primùm

quod attinet ad judices, ſi quis eſt qui exiſtimet criminum publicorum quibus in Rempublicam peccatur, coercitionem Epiſcopis datam fuiſſe, quam ne quidem Magiſtratibus ſuis ut Magiſtratibus committebant, ei certè non ſatis eſt perſpecta Romanorum veterum ſapientia. Solebant enim ex ſapientum præceptis, in criminum coercitione maximam poteſtatem legi, minimam verò Magiſtratibus tribuere. Duo ſunt coercitionum genera : aliud mulcta dicitur, quæ eſt in judicantium arbitrio, aliud pœna quæ legitima eſt. Primùm nec mulctæ ipſius dictio olim aliis quàm Conſulibus data eſt, lege Atinia Magiſtratibus urbanis communicata fuit. Republicâ in principatum versâ, mandatis Principum data fuit Magiſtratibus provincialibus & municipalibus. Sed & hodie ex jure Juſtinianeo plures Magiſtratus limitatam non plenam habent mulctæ dictionem, teſte titulo Codicis de modo mulctarum quæ à judicibus infliguntur : pœnæ verò omnes capitis, famæ, pecuniæ, legitimæ fuerunt. Quare mulcta dicitur & infligitur à judice : pœna dicitur à lege, irrogatur ab eo cui criminis ſive delicti exequutio competit *l. 131. l. 244. ff. de verb. ſignif.* Sed & Magiſtratus qui cognoſcit de crimine, de facto tantùm cognoſcit, an Titius Mævium occiderit, de pœna non pronuntiat : quòd ſi pronuntiet, inanis eſt illa pronuntiatio, pœna enim irrogabitur legis non ſententiæ auctoritate. Nam ut Papinianus ait, *facti quidem quæſtio eſt in arbitrio judicantis, pœnæ autem perſequutio non ejus voluntati mandatur*, ſed legis auctoritati reſervatur. *l. 1. §. quorum ff. ad SC. Turpil.* Quare etiam à pœna non appellatur, à lege enim, quæ de pœna pronuntiat, provocatio non eſt. Quòd ſi Magiſtratus cognoſcens, de pœna ſtatuere non poteſt, quo jure Epiſcopus de ea pronuntiabit? Hodie quoque ex jure Juſtinianeo pœnæ capitales quibus vita, libertas, civitas amittitur, à lege conſtitutæ, immutari arbitrio judicantium non poſſunt, *l. ordo. ff. de publicis judiciis.* Confiſcandi etiam poteſtas non niſi maximis judicibus data eſt *tit. cod.* ne injuſſu Principis liceat certis judicibus confiſcare. Pœnæ quoque non capitales, arbitrariæ quidem ſunt, non tamen plenum illarum & liberum arbitrium habent judices, ſed legitimæ pœnæ quodammodo adſtrictum. Cùm enim plures gradus ſint pœnarum, eæque pœnæ omnino temporales, capitis, famæ, damni pecuniarii : omnes ſunt extra poteſtatem liberam Magiſtratus : qui ſi à legitima recedat, proximas legitimæ eligere debet, ſive ad ſeveritatem ſivè ad lenitatem declinans. *Hodie*, inquit Juriſconſultus, *licèt ei qui extra ordinem cognoſcit de crimine, quam vult ſententiam ferre vel graviorem vel leviorem, ita tamen ut utroque modo rationem non excedat. l. hodie. ff. de pœnis.* Sed & alibi Juriſconſultus ſic ait, *in levioribus cauſis proniores ad lenitatem judices eſſe debent, in gravioribus pœnis ſeveritatem legum cum aliquo temperamento ſubſe-*

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. ANN. 1606.

qui. l. perſpiciendum, ff. de pœnis. Hoc verò arbitrarium diſcedendi à legitima pœna, & aliam ex proximis pœnis eligendi, ad eum tantùm pertinet cui legitimæ irrogatio competit, cùm ſit illud arbitrium electio unius ex pluribus pœnis temporalibus, quarum nulla eſt in arbitrio Epiſcopi. Nec tantùm in pœnis lex ita dominatur, verumetiam cognitio ipſa facti quæ à lege datur, non datur Magiſtratui ut Magiſtratui, ſed ut cuilibet, cum etiam privato dari poſſit: Definitio enim juris Romani eſt, criminum publicorum coercitionem non eſſe juriſdictionis neque Magiſtratus, ſed legis quæ dat eam non ut partem Juriſdictionis Magiſtratus, ſed ut merum imperium quod commiſſionem forenſi verbo nuncupamus. *L. 3. ff. de Juriſdict. omn. jud. Cujacius Obſervat. lib. 21. cap. 30.* Quòd ſi ſola facti cognitio de crimine publico quod Clericus admiſit, non eſt pars juriſdictionis Magiſtratus, quâ ratione pars cenſebitur miniſterii Epiſcopalis? Quòd ſi criminum publicorum coercitio eſt in poteſtate legis ſolius, quæ unquam conſtitutio vel gratia & ambitione impetrata contra Canones Eccleſiaſticos, ut Imperatorum verbis utar, Clericos ſolvit legibus & poteſtate Principis? Quare nullus eſt judex in foro Eccleſiæ cui poteſtas data ſit coercendi crimina publica, ſed nec ullæ ſunt pœnæ in eo foro quæ illis criminibus coercendis conveniant. Epiſcopi enim ſecundùm Canones judicare debent, & pœnas Canonicas infligere. Neque verò codice primitivæ Eccleſiæ, neque codice veteri Romano ulla pœna eſt conſtituta criminibus publicis quibus Reſpublica violatur, ſed quæ ſunt iis codicibus pœnæ comprehenſæ, delictis Eccleſiaſticis ſolùm imponuntur. Pœnas ſanè Concilium Ancyranum *Can. 15. & 16.* impoſuit quibuſdam criminibus publicis, ſed pœnitentiales qui auctoritati Magiſtratuum derogare non poſſunt, ut nec juriſdictio quæ dicitur pœnitentialis confeſſarii dati morte damnato, ſententiæ exequutionem impedire poteſt. Sed nec ullus accuſator criminum publicorum in foro Eccleſiaſtico invenitur: accuſationes enim & crimina aut publica aut privata ſunt. Publicas accuſationes inſtituere olim cuique ex populo poteſtas data eſt, unde publicorum judiciorum nomen deſcendit. Nunc verò hoc munus datum eſt in foro ſeculari, procuratori Regio vel fiſcali, quale nullum eſt munus in foro Eccleſiaſtico conſtituturn. Nam qui Promotor dicitur, utilitatis Cleri vel diſciplinæ Eccleſiæ defenſor eſt, non juris Reipublicæ, cujus defendendæ munus ei non dedit Epiſcopus, nec verò dare potuit. De Republica enim ſtatuere Regum eſt, non Epiſcoporum. Ideo Promotor ab Epiſcopo conſtitutus jus Reipublicæ in judicium deducere non poteſt, cujus utilitatis potiſſimum ratio haberur in accuſarionibus quæ ex cauſa publicorum judiciorum deſcendunt, cùm etiam Reſpublica omnium princeps & domina in foro ſuo & coram ſuis Magiſtratibus de ſuo jure litigare debeat.

Digitized by Google

Quare in foro Eccleſiaſtico nec judex, nec pœna, nec accuſator publicorum criminum reperitur, quæ omnia ſunt ad eorum coercitionem neceſſaria. Hæc de accuſationibus publicis. Privatarum meminit prima pars Canonis ſexti Concilii Conſtantinopolitani, quem ſupra retulimus. Eas volentes accuſatores in Clericos inſtituere, poſſunt in foro Epiſcopi, ut & actores actiones civiles, nec poſſunt cleri accuſati vel vocati, fori præſcriptionem objicere, *Can. 15 Concilii Carthaginenſis.* Hic Canon codice veteri Romanæ Eccleſiæ continetur, ex quo codice majores noſtri quandoque Canones citaverunt: & ſic habet, *item placuit ut quiſquis Epiſcoporum vel Presbyterorum & Diaconorum ſeu Clericorum, cùm in Eccleſia ei fuerit crimen inſtitutum, vel civilis actis fuerit commota, ſi relicto Eccleſiaſtico judicio publicis judiciis purgari voluerit, etiam ſi pro ipſo fuerit prolata ſententia locum ſuum amittat, & hoc in criminali actione: in civili verò perdat quòd evicit ſi locum ſuum obtinere maluerit.* Hujus Canonis ſanctiſſima mens eſt quæ mihi aperienda eſt, ne quis hoc Canone ad imminuendam auctoritatem Magiſtratuum civilium abutatur. Ait Seneca latiorem eſſe officii quàm juris regulam; huic ſententiæ addi poteſt, latiorem eſſe officii Eccleſiaſtici quàm cujuſvis alterius regulam: majorem enim ſanctitatem & Innocentiam Clerici in contractibus ſuis & tota vita præſtare debent, quàm Laïci, ex jure divino & Canonibus. Quòd crimen non eſt pagano, pro crimine habebitur in milite ſeculi. Juriſconſultus ait, *quædam delicta pagano aut nullam aut leviorem pœnam irrogant: militi verò graviorem: nam ſi miles artem ludicram fecerit, vel in ſervitutem ſe venire paſſus eſt, capite puniendum. Menander ſcribit l. quædam 14. ff. de pœnis.* Quare in foro ſeculari ex legibus civilibus abſolvendus Clericus, in foro Eccleſiæ quæ ex lege divina judicat, damnari debebit. Idcirco in cauſa criminali vel civili vocatum Clericum ad forum Eccleſiæ reſpondere jubet Synodus, quamvis actor ver accuſator in eo agere vel accuſare non cogatur. *L. διατάξομεν unde vex C. de Epiſcop. aud.* Sed nec reus Clericus in cauſa civili, poſt arbitri inter Clericos accepti ſententiam, prohibetur jus publicum invocare & ad Magiſtratum ire, ex Canone nono Concilii Calcedonenſis, qui ſupra relatus eſt. Quare concordantia ſunt inter ſe jus Canonicum veteris Eccleſiæ Catholicæ, & Juſtinianeum, quorum de foro Clericorum accuſatorum hæ ſunt definitiones certiſſimæ: Accuſationum Eccleſiaſticarum Epiſcopos eſſe competentes & neceſſarios judices: civilium privatarum incompetentes eſſe, niſi ex conſenſu accuſatorum: publicarum prorſus & omnino eſſe incompetentes. A temporibus Juſtiniani latæ ſunt de ea re duæ conſtitutiones, altera Heraclii Imperatoris quæ in collectione juris Orientalis habetur, altera Federici Imperatoris in Occidente, quæ in codicem

Juſtiniani relata eſt. Heraclii conſtitutio ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum ſcripta, duo capita præcipua continet. Priore actionum civilium earum quæ ſunt pecuniariæ (χρηματιστικαι) adversùs Clericos motarum cognitionem Epiſcopis tribuit, quo in loco pecuniæ verbum propriâ & ſtrictâ ſignificatione accipitur. Cujus capitis ratio eſt quòd earum controverſiarum quæ merè perſonales ſunt putavit Heraclius judicium facilius eſſe, neque juris civilis cognitione admodum indigere, cujus perfecta cognitio Epiſcopo non eſt ſatis conveniens. Quòd etiam ſervatum fuiſſe tempore Gratiani arguit, quòd ipſe ex prædiorum poſſeſſionibus Clericos Imperatorum poteſtati ſubjicit 2. *parte* 1. *q.* 2. ex ſententia Auguſtini *Can.* 1. *diſtin.* 8. quam à majoribus acceptam regulam Carolus Quintus Rex Francorum, qui Sapiens cognominatus eſt, retulit in librum juſſu ejus factum, & *Somnii Viridarii* nomine inſcriptum, qui olim decreto Curiæ Pariſienſis Julii ſecundi Pontificis temporibus typis excuſus eſt : hiſque verbis concipitur regula, Eccleſiam Gallicanam in temporalibus Regi ſubeſſe. Huic juri Heraclii convenit & conſtitutio Franciſci primi Regis Franciæ qui edicto lato 1535, Clericos ad forum Epiſcopi remitti jubet in actionibus merè perſonalibus, hoc eſt pecuniariis nihil realitatis habentibus, ut forenſi verbo utar. Altero capite conſtitutionis Heraclii, quod eſt de foro Clericorum accuſatorum, limes ille poſitus Canonibus & legibus inter utrumque forum, qui ſeparat crimina Eccleſiaſtica à civilibus, non eſt ſublatus neque motus verbis vel ſententia conſtitutionis : ſed tantùm Patriarchæ Conſtantinopolitani jus auget, & aliorum Epiſcoporum minuit. Statuit enim ut de Clericis qui Conſtantinopoli reperientur, & rei fient criminum, cujuſcumque fuerint illi diœceſeos, cognoſcat Patriarcha Conſtantinopolitanus, & eos pœnis Canonicis coerceat ; quæ ſi pares criminibus non fuerint, Clericos depoſitos magiſtratui tradat pœnis legitimis puniendos. Non omnium criminum dicit accuſatos Clericos ad forum Patriarchæ Conſtantinopolitani pertinere, ſed ſimpliciter criminum accuſatos, quòd intelligendum ſecundùm regulam utriuſque juris, eorum ſcilicet de quibus cognoſcit Epiſcopus. Quare neque expreſsè neque tacitè limes utriuſque fori motus fuit. Expreſſis autem verbis in tanta re & tam magna juris mutatione, opus fuiſſet. Dein jubet ſecundùm Canones reum judicari quibus nullæ criminibus civilibus ſunt impoſitæ pœnæ, ut dictum eſt. Si Eccleſiaſtici criminis gravitas pœnas Canonicas ſuperet, ut interdum accidere poteſt, judici ſeculari tradi jubet reum depoſitum, ut ſecundùm leges, quæ pœnas irrogant criminibus civilibus & Eccleſiaſticis, coerceatur. Federici verò Imperatoris conſtitutio jus novum non facit, imò vetus confirmat. Vetat enim ne Clerici, tam in cauſa civili quàm in criminali, ad forum ſeculare

ſeculare trahantur contra Canonicas ſanctiones & Imperiales conſtitutiones. Itaque nullo modo veteri juri Canonico & Juſtinianeo quòd factum eſt, de foro accuſatorum Clericorum derogatum eſt vel Heraclii Orientis, vel Federici Occidentis Imperatorum conſtitutionibus. Nunc dicendum mihi quo colore Epiſcopi ab antiquis temporibus ordinem judiciorum ſecularium in his cognitionibus turbarunt. Quæſitus fuit color ab exauctoratione Clericorum damnatorum quam facere ſolebant Epiſcopi. Qui mos neque ex codice primitivæ Eccleſiæ Catholicæ, neque ex veteri codice Romanæ Eccleſiæ deſcendit. Sed ex conſtitutionibus Imperatorum exauctoratio militatis in Eccleſiam eſt propagata. Quibuſdam pœnis coerceri milites non poterant niſi exauctorati, *l. pœnæ l. proditores. ff. de re militari.* Eundem honorem conſequuti Clerici ſunt, quem Juſtinianus illis conſervat, Novellâ 83, ſed ita ut Clerici jam damnati darentur Epiſcopo exauctorandi. Eâ re factum ut cauſa non cognita exauctorationem renuerent Epiſcopi, ni probationum criminis inſpiciendarum potéſtas eis fieret, quibus editis acta minus ſolemniter facta interdum cauſabantur, & criminum coercitio eludebatur. Cui malo ut mederetur Juſtinianus, conſtituit Novellâ 131, ut Magiſtratus ante condemnationem Clerici, acta cauſæ Epiſcopo ederet, qui ſi ea minus ſolemnia eſſe diceret, uterque & judex & Epiſcopus ad eum de cauſa litteris referrent, ut quòd illi æquum eſſet viſum, ſtatueret. Hæc eſt poſtrema Juſtiniani conſtitutio de ea relata, ſub cujus obſervatione nata Sereniſſima Reſpublica libera & ſui juris, hoc jus primum vidit, & deinceps perpetuò ſervavit. Nam ſublatis Magiſtratibus Imperii Romani, delectis nobilibus viris mandavit ut vocato cùm opus eſſet Epiſcopo, cognoſceretur de criminibus Clericorum, & eo præſente cognitionis ipſius acta fierent, ut ad jus Juſtiniani quàm proximè accederet. Quamvis & illud gratiâ & ambitione datum Epiſcopis contra Canones videri potuiſſet, ut Imperatorum verbis utar, in *l. privilegia. C. de ſacroſ. Eccleſ. Pragmaticas*, inquit, *ſanctiones quæ contra Canones Eccleſiaſticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ ſunt, robore ſuo & firmitate vacuatas ceſſare præcipimus.* Quare jus illud Juſtiniani potius abrogatum oportuit ut ſancti Canones primæ Eccleſiæ planè vigerent, quibus prohibitum eſt, ut & jure divino, ne Epiſcopi rebus ſecularibus, ſivè civiles ſivè criminales ſint, ſe immiſceant. Neque enim Juſtinianus hâc Novellâ diſtinctionem criminum Eccleſiaſticorum & civilium ſuſtulit, imò potius conſervavit. Nam eâdem Novellâ permittit Epiſcopos ipſos ex auctoritate tamen Principis, ad Magiſtratus ſivè civiles ſive militares produci, & coram illis exhiberi. Quod non niſi, quantùm ad crimina attinet, in civilibus criminibus fieri debet. Hujus capitis verba apud Julianum anteceſſorem ſunt hæc: *Nullus Epiſcopus neque pro civili neque pro*

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. Ann. 1606.

criminali cauſa apud quemvis judicem ſivè civilem ſive militarem producatur vel exhibeatur, niſi Imperialis juſſio præceſſerit. Quam conſtitutionem Italia cognovit ex Juliani interpretatione, dein ex codice Juſtinianeo, in quem Irnerius eam tranſtulit. Neque Italiæ neceſſe fuit eam cognoſcere ex falſo quod perpetravit in ea Gratianus, vel is quem Gratianus ſequutus eſt, *Can. 8. 11. q. 1.* ubi hæc verba (*niſi Imperialis juſſio præceſſerit*) conſtitutioni adimuntur. At Gregorius XIII Pontifex Novellam reſtituit conſtitutione ſuâ recognitioni Romanæ præpoſitâ, quæ ſic ait, *Jubemus ut quæ emendata & repoſita ſunt omnia, quàm diligentiſſimè retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur.* Reddita verò eſt Novellæ integritas ſua, cùm Gregorius juris peritiſſimus in ora libri lectorem remittit ad codicem Juſtiniani, ubi integra legitur. Eodem modo reſtitutionis uſus eſt ad *Can. 5. 11. q. 1.* in ſananda depravatione reſcripti Imperatorii ad Præfectum auguſtalem, quod cùm de foro Clericorum factum ſit, integrum hic adjiciam, *Continuâ lege ſancimus nomen Epiſcoporum, vel eorum qui Eccleſiæ neceſſitatibus ſerviunt, ne ad judicia ſive ordinariorum, ſive extraordinariorum judicum pertrahatur: habent illi ſuos judices, nec quiſquam his publicis commune cum legibus, quantum ad cauſas tamen Eccleſiaſticas attinet, quas decet Epiſcopali auctoritate decidi. Quibuſcumque igitur mota fuerit quæſtio quæ ad Chriſtianam pertineat ſanctitatem, eos decebit ſub eo judice litigare qui præſul eſt in ſuis partibus omnium ſacerdotum, Optate chariſſime & jucundiſſime. Quare laudabilis auctoritas tua arbitrio temperato quidquid negotiorum aliunde incidet terminabit, habituro Pontificium ſacræ diſceptationis Timotheo Epiſcopo, quem ſibi omnes etiam ſuo judicio prætulere.* Quare reſtitutiones harum conſtitutionum à Gregorio XIII Papa factæ teſtes ſunt æquitatis quam ſereniſſima Reſpublica coluit in retinendo jure antiquo, quod & ipſi Papæ integritati ſuæ dum reddunt ſimul etiam probant & quodammodo ejus uſum reſtituunt. Nec verò jus illud antiquum Italiæ proprium, ſed illi cum Gallia commune fuit. Utebatur illa codice Alarici Regis Gothorum auctoritate collecti, ſubjecta ſingulis legibus interpretatione Aniani, ut ipſe Alaricus teſtatur in commonitorio quod codici præpoſuit cum hac inſcriptione: *Incipit lex Romana:* quo commonitorio monet ſuum codicem ab Epiſcopis ipſis & cæteris Provincialibus probatum & receptum. Subjecerat ſingulis legibus Anianus interpretationem, & ubi nihil habuit quod diceret, hæc verba legi ſubjunxit: *Hæc lex interpretatione non indiget.* His notis diſcerni poſſunt leges illius codicis à cæteris codicis Theodoſiani in novis editionibus quæ illas ſimul cum cæteris codicis Theodoſiani legibus complectuntur. Separatim editus fuit hic codex Alarici Baſileæ anno 1528, ſub nomine Codicis Theodoſiani. Quòd

pars Galliæ uteretur hoc Codice, jamdudum dicta eſt patria juris ſcripti. Sed tota Eccleſia Galliarum hoc jure utebatur teſte Ripuariorum Francorum veteri lege, quæ ait Eccleſiam Romanam lege vivere, teſte etiam Hincmaro Epiſcopo Rhemenſi, qui citans Romanam quandam legem, hæc verba ſubjungit, hæc lex interpretatione non indiget: quod argumentum eſt eum legem ex codice Alarici citare. Comprehenditur hoc codice Valentiniani Novella de foro Clericorum, cui Anianus ſubjecit hæc verba: *Si quis laicus Clericum ſive in civili ſive in criminali negotio per auctoritatem judicis ad publicum provocaverit, pulſatus ſine dilatione reſpondeat. Epiſcopus etiam & Presbyter ſive pro pervaſione rei alicujus, ſive pro quibuſcumque gravibus injuriis ad judicium fuerint provocati, licèt in criminalibus cauſis per alium nulli liceat reſpondere, Epiſcopis tamen & Presbyteris hâc lege teſtatur, ut in talibus cauſis miſſo procuratore reſpondeant, ſine dubio ut ad eos redeat ſententia judicati. In reliquis verò criminalibus cauſis ubi de ſcelere perſona convincenda eſt, ſuam in judicio præſentiam exhibere procurent. Quòd ſi tertio conventi per exequutorem ad judicium venire noluerint, ſententiam excipient contumacis.* Commonitorio Alarici codici præfixo ſubjungitur, hunc codicem denuo publicatum fuiſſe, ut ex illo jus diceretur anno vigeſimo Caroli Regis Francorum & Longobardorum, Patricii Romanorum. Quare ut Italia & Gallia eodem imperio continebantur, eodem quoque jure utebantur, quantùm pertinet ad forum Clericorum accuſatorum. Hoc autem jus idem erat cum jure Canonum primitivæ Eccleſiæ univerſalis Juſtinianeo, cui in hac re non eſt derogatum codice veteri Romanæ Eccleſiæ, quo jure Eccleſiæ ſuburbicariæ Romano Epiſcopo ſubjectæ uſæ ſunt uſque ad codicem Gratiani, qui agit de foro Clericorum undecimæ cauſæ quæſtione primâ. A qua quæſtione ſi detrahas ea jura quæ gentibus exteris tribuuntur, & ad Italiam non pertinent, falſa jura rejicias, depravata emendes, ſecundùm juſſum Gregorii XIII, nihil ſupererit juri antiquo contrarium. Maximè verò ſi Canonem ſextum Concilii Conſtantinopolitani, qui codice primitivæ Eccleſiæ continetur, addas huic quæſtioni, qui omiſſus eſt ab Eccleſia Romana duabus de cauſis. Prior eſt quia cognitionem criminum Eccleſiaſticorum tribuit Synodis provinciarum, quam cognitionem Pontifex Romanus ſibi vindicat. Poſterior quia ſummam judiciorum poteſtatem tribuit Synodis Diœceſeon ſecundùm antiquam Eccleſiæ conſuetudinem quam refert Juſtinianus *l. διατίζομεν μόνον. C. de Epiſcop. aud.* à majoribus, ſcilicet, traditum eſſe à Patriarchis Diœceſeon non appellari, à quibus appellari ſe debere Papa contendit, quo jure hodie utimur. Quæ ſequutæ ſunt Gratianum decretales Epiſtolæ, non recipiuntur, quantùm attinet ad forum Clericorum à Princi-

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. Ann. 1606.

pibus qui eas rejecerunt, vel contrario uſu vel contrariis conſtitutionibus. Quare rectè Venetia retinuit jus vetus quo publicorum judiciorum, etiam in accuſationibus contra Clericos inſtitutis, Epiſcopi non ſunt judices competentes.

Venio ad ſecundum caput controverſiæ quæ eſt inter ſanctitatem Pauli quinti & Sereniſſimam Rempublicam. Illud eſt de Senatusconſulto quo prohibitum eſt ne novæ Eccleſiæ ædificentur ſine Senatus aſſenſu. Quæ quæſtio ab alia tanquam ſuperiore pendet, utrum Clerici ordinari poſſint ſine electione & conſenſu Eccleſiæ totius, Magiſtratuum & ſummi Principis. Si enim hoc fieri prohibent Canones, ſimul etiam ſequetur multò minus novas ſocietates, corpora, Collegia Clericorum ordinari poſſe vel creari in civitate ſine eorum conſenſu, vel foris ordinata & compoſita in alienam civitatem & Rempublicam mitti. De qua quæſtione mihi differendum eſt eo quem propoſui ordine, ex jure divino, Canonico veteris Eccleſiæ Catholicæ, & Romano Juſtinianeo. Quòd ad jus divinum attinet, ſatis conſtat ex actis Apoſtolorum, electionem Clericorum ordinandorum, Eccleſiæ fuiſſe, conſecrationem verò Epiſcopi & totius Presbyterii. Hoc obſervari poteſt in electione quam fecit Eccleſia, Apoſtoli, Presbyterorum in unaquaque civitate, & Diaconorum, quos locos Scripturæ omnibus notos non recenſebo. Ab hoc tam ſancto jure non receſſit Canonicum, quòd etiam teſtimoniis Pontificum Romanorum probari poteſt. Imperium Romanum diviſum erat in civitates & Reſpublicas, quarum territoria, ut Geometrarum verbis utrar, totum ſolum Imperii complebant ut nihil præterea ſupereſſet. Unaquæque civitas ſuam habebat Eccleſiam, ſuum Presbyterium cui præerat Epiſcopus. Quare regula eſt juris Apoſtolici, unamquamque civitatem ſuum Presbyterium habere debere, quæ deinceps in Canonibus Eccleſiæ & conſtitutionibus Imperatorum his verbis eſt concepta: unaquæque civitas Epiſcopum ſuum habeto. Conſtabat verò civitas ex pluribus ordinibus, primùm ordine Decurionum ſive curialium cui præerant Magiſtratus municipales, judices ſcilicet civitatis, ordine honoratorum, id eſt, eorum qui honores in civitate geſſerant, dein tribus ordinibus in quos etiam hodie multarum gentium populi dividuntur, ii ſunt Clerus, poſſeſſores, & plebs. Nobiles enim eſſe quos poſſeſſores jura vetera vocant, indicant plures Epiſtolæ Gregorii primi ad poſſeſſores Siciliæ ſcriptæ. Hi ordines varie collocati modo Rempublicam ſub Magiſtratibus municipalibus, modo Eccleſiam ſub Epiſcopo efficiunt. Nulla ſanctior actio in politia Eccleſiæ celebratur præter conventus Eccleſiæ, ordinandorum Clericorum cauſa ab Epiſcopo convocatæ. Statо tempore & ſolemni, poſt publicas ad Deum preces & jejunia, ordines Eccleſiæ conveniebant: ii quorum jam nomina palam fac-

ta, quique jam à viris peritis examinati erant, proponebantur. Orationem habebat ad Eccleſiam Epiſcopus, quâ ordines hortabatur ad electionem ordinandorum ſincerè tanquam Deo coram, teſte & judice metuendo faciendam, cujus rei formulam exhibuit Clemens octavus Papa in Pontificali Romæ edito. Sententias de ſingulis qui proponebantur cooptandi, ordines Eccleſiæ dicebant. Sed prima fuit ſententia ordinis Magiſtratuum & Decurionum, qui ſimpliciter in jure ordo dicitur. Ex omnium ordinum conſenſu ſeu conniventia decretum totius Eccleſiæ de admittendis ad ordinationem pronuntiabatur, electionem conſecratio ſequebatur, poſtremò gratiis Deo actis, comitia dimittebantur. Hæc ſorma ordinationis ex variis juris locis colligitur, unico contentus ero, qui eſt in codice Gratiani, *Can. 6, diſtin. 24*, ejus verba ſunt: *Epiſcopus ſine Concilio Clericorum Clericos non ordinet, ita ut civium aſſenſum & conniventiam quærat.* Conniventia verò eſt conſenſus ejus qui non contradicit. Verbum hoc, cives, & alibi, populus, non eſt ὄχλος, turba, *Can. 23.* Concilii Laodicenſis, quo abutuntur qui laïcos ab electionibus Clericorum ejiciunt. Populus in ſacris Canonibus & in jutis locis eſt civitas ſeu Reſpublica quæ ſine Magiſtratibus nec eſſe nec intelligi poteſt, cùm primum locum in civitate teneant. *Populus*, ait Cicero in libris de Repub. referente Auguſtino, *lib. 19 de Civitate Dei, cap. 21. Eſt cœtus multitudinis, juris conſenſu & utilitatis communione ſociatus.* Magiſtratus, qui primi ſunt in civitate & populo primam ſententiam ferunt, quia mores ordinandorum magis ſcire & cognoſcere poſſunt. Hi Magiſtratus Principis perſonam ſuſtinent qui per eos eligit ordinandos. Noviſſimum jus hanc formam electionis etiam agnoſcit, ut ex oratione Epiſcopi ad ordines manifeſtum ſit, quæ eſt in Pontificali Clementis octavi. Hæc eſt igitur Eccleſiæ univerſalis regula à Leone primo Papa pronuntiata in Epiſtola ad Anaſtaſium Epiſcopum Theſſalonicenſem, quæ eſt in codice Romano veteri: Sic autem concepta eſt, Nullus invitis & non petentibus detur Epiſcopus, ille omnibus præponatur, quem Cleri plebiſque conſenſus concorditer elegerint. In codice quoque Gratiani, Papa Nicolaus primus ad Epiſcopum Ravennatem, *Can. 13, diſt. 63*, ſic ait: *Epiſcopos non conſeceres niſi poſt electionem Cleri & populi: & Can. 26, diſtin. eâdem*, Cæleſtinus Papa ad Epiſcopos Galliæ ſic ſcribit, *Cleri, plebis, & ordinis conſenſus & deſiderium requiratur in ordinatione Sacerdotum.* Iterum Leo I Papa, in codice Gratiani, *Can. 27, diſtin. 63. Vota civium, teſtimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum, in ordinationibus Sacerdotum expectantur. Per pacem & quietem Sacerdotes qui præfuturi ſunt, poſtulentur, teneatur ſubſcriptio Clericorum, honoratorum teſtimonium, ordinis conſenſus & plebis.* Hoc verbum (ordo) eſt Decurionum qui eſt Senatus civitatis, cujus principes ſunt Magiſtratus ſeu Duumviri. Atqui hæc

CONSULTATION POUR LA REPUBLIQUE DE VENISE. Ann. 1606.

regula non eſt ſpecialis de electionibus Epiſcoporum, ſed generaliter ad omnes ordinationes Clericorum pertinet, quæ his verbis Leonis Papæ ſic concipitur, *Nullus invitis & non petentibus detur Clericus.* Nec verò tantùm in electionibus Clericorum ſingulorum Princeps per Magiſtratus conſenſum adhibebat, verumetiam generalibus conſtitutionibus, quos rejici vellet, ſtatuebat. Superius dixi unamquamque civitatem ſuum habuiſſe Senatum qui ſimpliciter ordo dicebarur, cæteri nomine plebis ſeu populi compreheníi aut cives erant origine, non tantùm domicilio, & hi propriè cives ſeu municipales dicebantur, aut domicilio ſeu incolatu ſolo, qui incolæ dicuntur, teſte titulo ad municipales & de incolis. Ex his Conſtantinus ſanctiſſimus Imperator quos repelli vellet ab ordinationibus, conſtituit duabus legibus quæ in codice Theodoſiano habentur, una ad Baſſum, altera ad Ablavium Præfectos prætorio. Primùm curiales, id eſt, Senatores civitatis repellit, dein eos qui origine cives erant ſive divites ſive pauperes, tum etiam incolas divites, ſolos incolas pauperes ad ordinationes admittit, quia aliorum perſonæ & fortunæ muneribus perſonalibus & patrimonialibus civitatum neceſſariæ erant. Hæc ſunt jura ſupremorum Principum in electionibus & ordinationibus Clericorum. Sub Imperatoribus Occidentis hoc jus conſervatum eſt. Anſegiſus enim Archiepiſcopus Senonenſis, qui ſecundus Papa Galliæ & Germaniæ dictus eſt, ob legationem Romanæ Sedis, quâ in his regionibus fungebatur, conſtitutiones Caroli magni collegit, quarum una eſt quâ prohibetur ne quis Clericus vel Monachus fiat ſine ejus conſenſu, non abſimilis Sereniſſimi Ducis Veneti, & Senatus decreto. Ejus conſtitutionis verba ſunt hæc: *De liberis hominibus qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, ut prius hoc non faciant, quàm à nobis licentiam poſtulent, hoc ideo quia audivimus aliquos ex illis non tam ex cauſa devotionis hoc feciſſe, quàm pro exercitu ſeu pro alia regali functione fugienda. Quoſdam verò cupiditatis cauſâ ab his qui res illorum concupiſcunt, circumventos audivimus, & hoc ideo fieri prohibemus.* Cùm ait ſervitium Dei, idem cum antiquis Imperatoribus dicit, qui ſub his verbis, λατρείᾳ θεῦ intelligunt Clericatum & Monachiſmum. *l.* διατάξομεν *53.* §. πρὸς τούτοις. C. *de Epiſ. & Cler.* Atqui conſtitutiones Caroli magni in Italia ſervabantur, teſte Leone quarto Papa ad Lotharium Auguſtum ſcribente, *Can. de capitulis, diſtin.* 10. Omittere verò non poſſum conſtitutiones Imperatorum quibus jubent ut Clerici ordinandi ſumantur ex eadem civitate, imò ex eodem vico in cujus Eccleſia ſunt collocandi, *l. in Eccleſiis. 21. C. de Epiſc. & Cler.* nec etiam tot Novellas Juſtiniani præterire poſſum quibus ſtatuit ut determinatus ſit numerus Clericorum, quarum legum plurimæ factæ ſunt adverſùs typhum Epiſcoporum, qui hoc immenſo Clericorum numero dignitatem & potentiam ſe augere putabant, ut ait Zoſimus

Papa in Epiſtola ad Epiſcopum Salonitanum, quæ eſt in codice veteri Romano, cùm ait *Epiſcopos ex hujuſmodi ordinationum numero pompam multitudinis quærere, & putare ex hac turba aliquid ſibi dignitatis acquiri.* Si verò hæc omnia jura ſunt Principum ſupremorum, maximè verò Italicorum, ut nec ordinationes hominum ſingulorum ſine eorum aſſenſu fieri poſſint : quantò magis ne novum plurium perſonarum Collegium, Univerſitas, Eccleſia ſine eorum voluntate conſtituatur. Si Clerici ex eadem civitate eodemque vico ſumendi ſunt, in quo ſervire Deo debent, atque hoc jus ab illis conſtitutum ſervandum eſt, quantò magis prohibendi jus habent ne Collegium ſoris inſtitutum in eorum provincias immittatur ex Clericis fortè compoſitum, qui habeant in ſinu aphoriſmos confeſſorum inter quos relatum eſt Clericos crimen majeſtatis admittere non poſſe, quia non ſint ſubditi Principi temporali. Adversùs quod genus belli neque Principum fortitudo, neque cuſtodum corporis, neque arces, neque exercitus eos ſatis commodè tueri poſſunt. Si verò Clericis imperata eſt ſtabilitas, ne poſſint ab una civitate in aliam transferri, ut relatum eſt à Gratiano, *diſtin. 71*, & in Canonibus codicis primitivæ Eccleſiæ : quantò magis Principibus liberum eſſe debet à finibus ſuis arcere hominum extraneorum Collegia vaga & inſtabilia, & ad libitum alterius quocumque terrarum peregrinantia. Sanè agnoſcendum eſt Romanum Pontificem Eccleſiæ caput eſſe & principem Epiſcopalis coronæ. At ſanctis Canonibus ſancitum eſt ut unaquæque Eccleſia ſibi ſuos Clericos eligat, ut neque civitas in civitatem, neque Diœceſis in Diœceſim, imperium & poteſtatem ſibi tribuat. Sunt enim quatuor genera Epiſcoporum, quot & Conciliorum Canonibus ſacris, Epiſcopi ſcilicet civitatum, Metropolitani Provinciarum, Patriarchæ ſeu Primates Diœceſeon, & Patriarchæ œcumenici. Sic enim præcepit *Can.* ſecundus Concilii Conſtantinopolitani, qui & codice Eccleſiæ antiquæ Catholicæ, & codice veteri Romano continetur, de Diœceſeon finibus regundis factus (eſt autem Diœceſis multitudo Provinciarum.) *Qui ſunt*, inquit, *ſuper Diœceſim Epiſcopi, nequaquam ad Eccleſias, quæ ſunt extra præfixos ſibi terminos, accedant, ne eas hâc præſumptione confundant. Non vocati autem Epiſcopi ultra ſuam Diœceſim, accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias diſpenſationes Eccleſiaſticas.* Itaque hæc jura quæ ſunt ordinariæ poteſtatis civitatum, Provinciarum, Diœceſeon confundi non debent, neque ſuperior in inferiorem quidquam ſibi arrogare præter definitiones Canonum Eccleſiaſticorum. Poteſtatis ordinariæ Pontificis Romani ſunt, quæ ei *Canon. 6* Concilii Nicæni tribuuntur intra ſuburbicarias Eccleſias, ait Ruffinus Venetus & Presbyter Aquileienſis, Concilii Nicæni mentem referens. At Ruffino bellum indicunt

ſcriptores Romani hujus temporis, neſcientes quæ ſint illæ Eccleſiæ, quas primæ & ordinariæ poteſtati Papæ ſubjectas intelligit Concilium Nicænum: Ruffinus verò Eccleſias intellexit ſuburbicariarum Provinciarum vel regionum, quæ ſunt quatuor, prima Romana intra Præfecturæ urbanæ terminos, ſive, quòd idem eſt, intra centeſimum ab urbe milliarium lapidem & tres aliæ quibus ipſa cingitur, Campania tota, Picenum ſuburbicarium, & Tuſcia ſuburbicaria, quarum ſæpius meminit notitia Imperii Romani. Sed huic rei explicandæ opus eſſet longiore oratione & deſcriptione quâdam Geographiæ politicæ & Eccleſiaſticæ Imperii Romani. Magnitudo enim tanta eſt hujus argumenti, ut ſi dignitatis ejus oratio ſerviret, majorem in modum excreſcerer hæc Epiſtola. Ab illo antiquiſſimo tempore Italia diviſa eſt, quòd ad civilem adminiſtrationem attinet, in duas Diœceſes, alteram urbis Romæ, ad quam regiones extra Apenninum poſitæ pertinent, alteram citra Apenninum, ejus jugis & Alpibus clauſam, in qua ſita eſt Venetia regio. Juribus etiam Diœceſeon ſucceſſere regna, quæ diſſoluto imperio Romano nata ſunt. Quare nulla juris Canonum ratio patitur, ut in Venetia regione extra ſuburbicarias provincias ſita Summus Pontifex Collegia nova Clericorum inſtituat, vel foris inſtituta in Venetiam & Reipublicæ Sereniſſimæ ſubjectas provincias immittat ſine ipſius auctoritate & conſenſu.

Supereſt ut de tertio capite controverſiæ propoſitæ differam, in quo agitur de Senatuſconſulto, quo laïcis vetitum eſt, ne res ſoli in Eccleſias transferant ſine Senatus voluntate. De quo mihi reſpondendum eſt eo quo propoſui ordine, ex jure divino, ex jure Canonico Eccleſiæ veteris Catholicæ, & Romano Juſtinianeo. Hæc verò quæſtio ab aliis duabus quæſtionibus quæ illi ſunt præjudiciales, pendet: prior eſt, quis de rebus Eccleſiæ ſtatuendi jus habeat: poſterior, in quos uſus res Eccleſiæ ſint impendendæ. Quod attinet ad priorem, ſic dicitur in Actis Apoſtol. *Omnes qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, & poſſeſſiones vendebant, & diſpertiebant ea omnibus prout cuique opus erat.* Omnes, ait, credentes diſpertiebant: ergo tota Eccleſia. Codex Canonicus veteris Eccleſiæ Catholicæ earum rerum poteſtatem, quæ prius totius Eccleſiæ fuerat, committit ſenatui Clericorum, cui præeſt Epiſcopus Canone ultimo Concilii Antiocheni, qui Canon non ſolum codice Eccleſiæ Catholicæ, ſed & codice veteri Romano & novo quem Gratianus collegit, continetur. Ejus Canonis verba ſunt hæc: *Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum habeat poteſtatem ad diſpenſandum erga omnes qui indigent, cum ſumma reverentia & timore Dei. Participet autem & ipſe quibus indiget, ſi tamen indiget, tam ſuis quàm fratrum qui ab eo ſuſcipiuntur, neceſſariis uſibus, profuturis: ita*

ut

ut in nullo quâlibet occaſione fraudentur, juxta ſanctum Apoſtolum ſic dicentem: habentes victum & tegumentum, his contenti ſimus. Quòd ſi contentus iſtis minimè fuerit, convertat autem res Eccleſiæ in ſuos uſus domeſticos & ejus commodo, vel agrorum fructus non cum conſcientia Presbyterorum & Diaconorum pertractet, ſed horum poteſtatem domeſticis ſuis aut propinquis, aut fratribus filiiſque committat, ut per hujuſmodi perſonas occultè cæteri lædantur Eccleſiæ, Synodo Provinciæ pœnas iſte perſolvat. Si autem & aliter accuſetur Epiſcopus aut Presbyteri qui cum ipſo ſunt, quòd ea quæ pertinent ad Eccleſiam, vel ex agris vel ex alia qualibet Eccleſiaſtica facultate ſibimet uſurpent, ita ut ex hoc affligantur quidem pauperes, criminationi verò & blaſphemiis, tam ſermo prædicationis, quàm hi qui diſpenſant taliter, exponatur, & hos oportet corrigi, ſancta Synodo id quod decet, approbante. Cùm ait Canon Latinè redditus in codice veteri Romano, Epiſcopum de rebus Eccleſiæ decernere debere cùm conſcientia Presbyterorum & Diaconorum, intelligendus eſt appellatione conſcientiæ non ſcientiâ, ſed ſententiâ Cleri. Græcus enim Canon habet Αὐτὸς γνώμης Itaque omnis Clerus civitatis de ea re decernere debet, non ſolus Epiſcopus. Nihil hic dicitur de ordinibus laicorum: Principi enim, qui eorum vice fungitur, vetus Eccleſia, ut jam dictum eſt, Canones ſuos commendabat, ut eos probaret & eorum cuſtodiam haberet. Quate etiam Juſtinianus Novellis alienationem prohibet bonorum immobilium Eccleſiæ, ne pretia eorum, ut ait, abſumerent Clerici in proprios uſus, & pro Eccleſiæ totius utilitate contra Epiſcopos & Clericos, non pro Clero contra Eccleſiam hæ conſtitutiones factæ ſunt. Ut verò in civitate bene morata & conſtituta alii de rebus civitatis decernunt ſecundùm ipſius leges, alii ex decreto illorum pecunias publicas colligunt & expendunt, accepti & expenſi rationem reddituri: ſic in Eccleſia olim bene conſtituta factum eſt. Decernebat autem vel tota Eccleſia ex jure divino, vel totus Clerus ex jure Canonum de rebus Eccleſiæ: ejus verò œconomus decreta exequurioni mandabat, rationem adminiſtrationis redditurus. Illius œconomi fit mentio *Can. 8* Concilii Gangrenſis. Cùm verò ſenſim Epiſcopi per ſe res Eccleſiæ adminiſtrare cuperent, ut liberum arbitrum in quos vellent uſus, eas abſumendi uſurparent, hoc illis *Can. 28* Concilii Calcedonenſis prohibitum eſt. Hi duo Canones reperiuntur quoque in codice veteri Romano. Juſtinianus etiam *Novellâ 123*, œconomorum uſum in Eccleſia conſervat, & ab iis Epiſcopi quæ ſibi neceſſaria ſunt ut recipiant, conſtituit, dum prohibet œconomos impenſas Epiſcopis ſolvere qui in comitatu præter ejus conſtitutionem morantur. Dictum eſt ex jure divino, Canonico, & Juſtinianeo, vel totam Eccleſiam vel Clerum totum de rebus ejus decernere debere, & ex decreto, œconomos res eas adminiſtrare, rationem

adminiſtrationis reddituros. Secunda quæſtio eſt in quos uſus expendi debeat. Conſentiunt omnia jura, Divinum, Canonicum, & Juſtinianeum bona Eccleſiæ in alimenta pauperum abſumi debere, ſive Clerici ſint, ſive monachi, ſive laïci: Sed & in Miniſtrorum & Paſtorum Eccleſiæ uſus neceſſarios earenus ut ſe frugaliter & ſine luxu tueri poſſint. Victum enim & veſtitum ſolum eis decernit Paulus, quâ appellatione veniunt res omnes ad vitam cum modeſtia & frugalitate neceſſariæ. Codex Canonum primitivæ Eccleſiæ decretum Pauli repetit Canone quem jam retulimus, neque præterea quidquam eis decernit. Si quid amplius ſibi vendicent Epiſcopi & Clerus, id in fraudem pauperum fieri ait Concilium, & occaſionem de Eccleſia tota & Clero malè ſentiendi præbere. Juſtinianus cum jure divino & Canonico conſentit, cùm impenſas vetat ſolvi Epiſcopo in comitatu ſine cauſa morantı. Nec tantùm fructus rerum, ſed & earum pretia in uſus pauperum abſumi jubent Apoſtoli & Patres. Qui enim eorum ætate liberales in Eccleſiam eſſe volebant, potuiſſent res ſuas Eccleſiæ dicare & fructuum pretia ſingulis annis Apoſtolorum pedibus offerre in uſum pauperum. At id in more non fuit Eccleſiæ, ſed res ipſas vendebant & pretia offerebant. Sed & à Conſtantino ad Theodoricum Regem Italiæ & Juſtinianum libera fuit Eccleſiæ poteſtas res ſuas immobiles vendendi, *Can. 15* Concilii Ancyrani, qui Canon codice primitivæ Eccleſiæ Catholicæ, & iterum codice veteri Romano continetur: quod eodem veteri jure res omnes ſuas in pauperes erogabat, victu & veſtitu miniſtrorum ſuorum exceptis. Cui juri proximum eſt Juſtinianeum, qui pro Eccleſia contra Clerum, non pro Clero contra Eccleſiam conſtitutionem fecit, quâ vetat ne res ſoli ad Eccleſias pertinentes vendere liceat, ne Clerus pretia rerum venditarum in fraudem Eccleſiæ ſibi uſurpet. Quare hæ duæ regulæ ex adverſo opponuntur. Prior & antiquior quâ Eccleſiæ res ſoli venire debent neque retineri. Altera quâ Eccleſia res ſoli ſibi habere nec vendere poteſt. Utra fuerit Eccleſiæ utilior, uſus eventûs docuit. Cùm enim in uſus pios res omnes Eccleſiæ abſumebantur, excitabatur in animis Chriſtianorum erga Eccleſiam liberalitas, & quo plura Eccleſia erogabat, plura tanquam ex perenni ſcaturigine in Eccleſiam pietas effundebat, ut erogationem liberalitas, liberalitatem erogatio ſubſequeretur, & perpetuâ ſucceſſione divitum bona in pauperes tranſirent. Atque eâ ratione pauperibus ex paupertate emergendi poteſtas dabatur, ut bonis artibus divitias ſibi compararent, quæ deinceps in pauperes totæ conſumerentur. Quod jus ſi ſervaretur, uſus edoceret, quanta felicitas hominibus oboriretur ex diſciplina legum Religionis Chriſtianæ. Contraria conſtitutio quæ Eccleſias res ſoli ſibi retinere permittit, & vendere vetat, mala prioris legis bonis adverſaria peperit. Nam rebus Eccleſiæ non abſumptis in pios uſus, donandi quo-

que pia voluntas refrigeſcit, res ſoli à laïcis in Eccleſias variis artibus tranſeunt, familiarum numerus quo Reſpublica ſuſtentatur, & laïcorum omnis ordo minuitur, quæque reſtant laïcorum familiæ divitiis amiſſis non tantùm in ruſticos, ſed in periœcos Cretenſium, vel Ilotas Lacædemoniorum degenerant, qui ſervitiorum genera fuerunt dominorum agros colentia. Denique ſenſim Chriſtiani laïci in Judæorum conditionem & ſervitutem tranſirent, quibus res ſoli poſſidere non licet. Ut his malis obviam iretur quæ oriuntur ex conſtitutione Juſtiniani, quam bonâ mente fecit, eâdem auctoritate omnes Principes orbis Chriſtiani modum ſtatuerunt comparationibus rerum ſoli quas Eccleſiæ facerent, & partem aliquam juris divini Apoſtolici reſtituerunt, ut qui vellent in Eccleſiam liberales eſſe, res ſuas venderent, pretia ad pedes Apoſtolorum aſſerrent in pauperes eorum arbitrio ſecundùm Canones eroganda. Quem morum Principum imitatus Senatus Venetus eandem legem, neceſſitate cogente, fecit. Aut enim nova diſtributio bonorum Eccleſiæ ſecundùm jus divinum & canonicum veteris Eccleſiæ Catholicæ facienda fuit, quâ infinito numero pauperum omnis generis Clericorum, Monachorum, laïcorum ſuccurreretur, aut modus paupertati & diminutioni familiarum quæ ex laïcorum matrimoniis propagantur, adhibendus fuit. Prior ratio ſanctior & utilior Reipublicæ & Eccleſiæ fuiſſet, at poſterior ita neceſſaria, ut ſine ſumma pernicie ab hac abſtinere, ſapientia Senatus non potuerit. Quare ſi ob hæc tria capita controverſiæ, quam propoſuiſti, Senatus ſequutus jus Divinum, Canonicum & Romanum, in quibus poſita eſt libertas Principum & populorum Italiæ, excommunicatus fuit: ſcito, in Senatus perſona, & cum eo Apoſtolos & Patres, ſanctorum Canonum auctores, excommunicatos fuiſſe, quòd neque mirum neque novum videri debet: Apoſtolus enim Joannes ſuperſtes à Diotrephe quem φιλοπρωτεύοντα fuiſſe dicit, excommunicatum ſe ſcribit *Epiſt.* 3 cum Diotrephes neque eum neque litteras ab eo ad Eccleſiam ſcriptas in illam admitteret, illos etiam qui cum eo communicarent, fratrum hoſpitio ex Eccleſia ejiceret. Sed hæc Senatus excommunicatio non tam à Pauli quinti ſanctitate, quàm ab adulatorum, quibus ſummæ poteſtates nunquam caruerunt, pravâ ſuggeſtione orta exiſtimanda eſt, à qua ad eum provocandum eſt more majorum noſtrorum, & exemplo. Hæc ad te tuo rogatu ſcripſi multis verbis, quamvis rei gravitas plura deſiderabat, ſed non eâ mente ut publicentur. Quòd ſi tibi viſum fuerit eorum legendorum copiam amicis facere, & te & illos monitos cupio, mea me Eccleſiæ Dei ſubjicere, hæc à me ſcripta eſſe optare cum bona venia mei Regis, qui quamvis miles ſit fortiſſimus & ſummus Imperator, pacem tamen colit, & omnibus Principibus ejus tuendæ auctor eſt, & ob hanc controverſiam ne partes ad arma veniant, ſummo ſtudio contendit. Vale. Dat. K. D. 1606.

ARRETS DU PARLEMENT.

DES DIX-SEPT ET DIX-HUIT DECEMBRE mil ſix cent-ſept.

CONTRE LA THESE DE GEORGES CRITTON **.

Extrait des Regiſtres du Parlement.

ARRETS DU PARLEMENT DE PARIS. Ann. 1607.

CE jour, ſur ce que les Gens du Roi ont remontré à la Cour, que le jour d'hier leur furent apportées certaines Theſes des prétendues Sentences des Droits Civil & Canon, imprimées pour être ſoutenues par Me. Georges Critton, ſoi-diſant Juriſconſulte & Profeſſeur du Roi, en la diſpute aſſignée en l'Auditoire des Ecoles du Décret, à cejourd'hui depuis midi juſqu'au Soleil couchant; entre leſquelles Theſes il y en a une qui eſt la ſeconde, en laquelle ledit Critton a propoſé pour ſoutenir, *Quòd Hierarcha Romanus Conciliis ſit ſuperior*, lequel article, comme il eſt couché, eſt contraire aux maximes anciennes de tout temps tenues en France, même en l'Ecole de la Faculté de Théologie, & ſignamment en la Sorbonne; requérant défenſes être faites de propoſer ni publier leſdites Théſes, ne diſputer ſur icelles, & aux Docteurs de la Faculté des Décrets, d'ouvrir leurs Ecoles pour la diſpute: la matiere miſe en délibération, ladite Cour a arrêté que la diſpute ſur les Théſes propoſées par ledit Critton ſera diſférée juſqu'à ce que par elle autrement en ſoit ordonné. Et ſera le

** Cet Arrêt entre dans la généralité des preuves de l'article 40 des Libertés, où il eſt établi, que ſuivant la doctrine de l'Egliſe de France, les Conciles Généraux ſont ſupérieurs aux Papes.

préſent Arrêt ſignifié, tant audit Critton, qu'aux Docteurs de la Faculté des Décrets. Fait en Parlement le dix-ſeptiéme Décembre mil ſix cens ſept.

Ann. 1607.

Le lendemain ledit Critton préſenta Requête, par laquelle il dit qu'il auroit fait ôter deſdites Théſes la ſeconde contenant la maxime mentionnée en l'Arrêt ci-deſſus, ſuppliant la Cour de permettre la diſpute ſur les autres Théſes.

Et ledit jour lendemain, ladite Requête dudit Critton ayant été montrée au Procureur Général du Roi, de l'Ordonnance de la Cour, intervint l'Arrêt qui enſuit :

Sur ce que le Procureur Général du Roi a remontré à la Cour, que le jour d'hier ladite Cour avoit fait défenſes à Me. Georges Critton, Profeſſeur du Roi, de propoſer, ſoutenir, ni diſputer aux Ecoles des Décrets les Théſes qu'il avoit fait n'aguéres imprimer, publier & afficher ; requérant les Docteurs en la Faculté de Décret être appellés, auſquels leſdites Théſes fuſſent communiquées, pour, eux ouis, ordonner ce que de raiſon, & cependant les défenſes réitérées ; ladite Cour a ordonné & ordonne que les Docteurs Régens en la faculté de Décret ſeront appellés en icelle, auſquels leſdites Théſes ſeront communiquées, pour, eux ouis, ordonner ce que de raiſon, & cependant a fait & fait itératives inhibitions & défenſes audit Critton de propoſer, ſoutenir ni diſputer ſur leſdites Théſes.

Fait en Parlement le 18 Décembre 1607.

PIECES
CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE.

REMONTRANCES ET CONCLUSIONS

des Gens du Roi, & Arrêt de la Cour de Parlement, du vingt-ſixieme Novembre mil ſix cens dix, ſur le Livre INTITULE' : *Tractatus de Poteſtate Summi Pontificis in rebus temporalibus, adverſùs Guillelmum Barclaium, Auctore S. R. E Cardinali* BELLARMINO, Imprimé à Rome, en l'an mil ſix cens dix. **

Extrait des Regiſtres de Parlement, du Vendredi vingt & ſixieme Novembre mil ſix cens & dix.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

CE jour, les Gens du Roy ont dit à la Cour, parlant Meſſire Loüis Servin, Avocat dudit Seigneur Roy, aſſiſté de Maiſtre Loüis Duret, premier Subſtitut du Procureur General, avoir eu certain avis que depuis quelques jours, on auroit fait courir en cette ville de Paris, un nouveau livre, INTITULÉ : *Tractatus de Poteſtate Summi Pontificis in rebus temporalibus, adversùs Guillelmum Barclaium, Auctore Roberto S. R. E. Cardinali Bellarmino*, imprimé à Rome

** Ce ſont ici des Pieces importantes que nous avons réunies pour ſervir à la preuve des art. 4 & 15 des Libertés, où ſoit dans le Rapport, ſoit dans le nouveau Commentaire, on en trouve d'autres rélatives au même objet. Dans le rapport de l'art. 15, on voit à la citation du chap. 4, n. 44, 45, premiérement, l'Arrêt du 26 Novembre 1610, ſur lequel ces Rémontrances & Concluſions des Gens du Roi furent prononcées; M. Dupuy les a omiſes, nous ignorons pourquoi; elles étoient dans la Bibliotheque canonique de Bouchel, d'où nous avons cru devoir les extraire pour les rapporter ici.

par Barthelemy Zannety, en la preſente année mil ſix cens & dix, dont pluſieurs Extraits ont eſté faits par diverſes perſonnes qui les ont publié, les uns à bonne intention, les autres à fin contraire. Et d'autant que ce livre contient des propoſitions prejudicables à la puiſſance & autorité du Roy, & à l'Eſtat de la France, duquel l'Auteur parle comme des autres Rois, Princes, & Eſtats temporels, ils ont fait leurs diligences pour en recouvrer un exemplaire, & l'ayant leu & releu, eſtiment qu'il eſt de leur devoir de repreſenter à la Cour, ce qui ſe trouve en iceluy contraire aux Puiſſances qui ſont en Eſtat, ordonnées & eſtablies de Dieu, mêmement à ce Royaume. Pour quoy faire ils ont obſervé que le Cardinal Bellarmin enſeigne non ſeulement en ce nouveau traité les propoſitions par lui tenuës en ſes écrits precedens, même en celui inſcrit *de Romani Pontificis Hierarchia*, fait au temps du Pape Sixte V, & à lui dedié, lequel il auroit diviſé en cinq livres, au dernier deſquels il auroit ſouſtenu *Papam habere poteſtatem temporalem indirectè*. Mais outre cette maxime qui eſtoit erronnée, il en ajoûte pluſieurs autres auſſi pleines d'erreur, & qui paſſent plus avant ès endroits marquez, & leſquels la Cour verra s'il lui plaiſt en ce nouveau livre. Et premierement le titre eſt à noter, par lequel il attribuë au ſouverain Pontife la Puiſſance aux choſes temporelles.

En ſecond lieu, dans le même rapport eſt un Extrait du rapport de Meſſieurs les Députés mandés par la Reine Régente, que Bouchel rapporte auſſi, mais qui eſt dans le recueil de Dupuy au chap. 4, n 45. A l'extrait que nous en avons fait ſous ledit art. 15 des Lib. nous avons joint une Note priſe d'un paſſage de S. François de Sales, qui nous a paru digne d'attention. Enfin, dans le nouveau Commentaire de l'art. 4, eſt un Extrait du Cahier du Tiers-Etat, en 1615, que l'on joindra à toutes ces Pieces. L'Arrêt qui y vient après eſt rapporté par M. Dupuy au chap. 4, n. 48 de ſon Recueil. Nous en faiſons le rapport ſous l'art. 15, où il eſt cité, mais il ſert à prouver directement ſous l'art. 4, tant les propoſitions du Tiers-Etat, que nos propres raiſonnemens ſur la même matiere au nouveau Comment. dudit art. Nous rapportons donc ici, pour nouvelles & plus fortes preuves de ces deux articles 4 & 15 des Libertés, d'abord les concluſions de Meſſieurs les Gens du Roi ſur l'Arrêt du Parlement du 26 Novembre 1610, contre le Livre du Cardinal Bellarmin; enſuite le Diſcours du Prince de Condé au Roi Louis XIII, lequel conduit naturellement aux pieces qui le ſuivent & qui ſont l'Extrait des mémoires du Clergé & les anciennes Lettres-Patentes du Roi Charles VI, portant condamnation des propoſitions de Jean Petit, déja condamnées par l'Evêque & les Docteurs de Paris, ainſi qu'il eſt dit avec éloge dans leſdites Lettres. De toutes les Pieces concernant cette ancienne & grande affaire, & qui ſont rapportées dans les œuvres de Gerſon, au tome V, édition d'Anvers 1706, celle-ci nous a paru la plus convenable, & ſuffire à nos preuves; après le Décret du Concile de Conſtance dont elle fut la cauſe. C'eſt ce qu'on peut mieux voir dans le même Tome des œuvres de Gerſon, mais plus particuliérement dans l'hiſtoire du Concile de Conſtance par Lenfant, pag. 237.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

Après il rapporte quelques autoritez de divers eſcrits d'Italiens, François, Eſpagnols, Allemands, Anglois & Eſcoſſois, commençant par Gregoire VII Pape, qui eſtoit en l'an de noſtre-Seigneur mil ſeptante & trois ; & quelques exemples d'excommunications d'autres Papes contre aucuns Empereurs, même la ſentence dudit Gregoire VII de l'an mil octante, contre l'Empereur Henry IV. *Item* les Conciles ſous quelques ſucceſſeurs d'iceluy Gregoire VII ; à ſçavoir de Benevent ſous Victor III, de Plaiſance ſous Vrbain II, de Rome ſous Paſchal II, de Cologne ſous Gelaſe II, de Rheims ſous Calixte II. *Item* le Concile de Latran ſous Innocent III, Pape, en l'an mil deux cens quinze, d'où il fait l'induction qui s'enſuit en la page vingt-cinq. *Quid hic Barclaius diceret ? ſi hæc non eſt Eccleſiæ Catholicæ vox, ubi obſecro eam inveniemus ? & ſi eſt (ut veriſſimè eſt) qui eam audire contemnit, (ut Barclaius fecit) an non ut Ethnicus, & Publicanus, & nullomodo Chriſtianus, & pius habendus erit ? ſi non habet ſummus Pontifex poteſtatem in terris diſponendi de temporalibus, uſque ad depoſitionem Principum eorum, qui vel ipſi hæretici ſunt, vel hæreticis quoquo modo favent, cur editione hujus canonis nullus ex tanto numero reclamavit, cur ne unus quidem ex tot Imperatorum ac Regum oratoribus mutire auſus eſt ? Nondum videlicet Pariſii Principum temporalium exorti fuerant, qui ut regna temporalia ſtabilire viderentur, Regnum æternum iis quibus adulantur eripiunt.* Et après il ajoûte le Concile de Lyon, tenu ſous le Pape Innocent IV l'an mil deux cens quarante-cinq, & la Sentence donnée en icelui contre l'Empereur Frederic II. Par ces termes la Cour jugera quelle a eſté l'intention de l'Auteur, ſçavoir eſt d'attribuer au Pape la ſouveraineté ſur les Rois & Princes temporels, mêmement ès pays où la neceſſité a imprimé ſon ſtyle ; tel que nous le voyons és Edits de Pacification faits par le Roi Très-Chreſtien Henry III, & ſuivant par Henri IV ſon ſucceſſeur. Edits verifiez aux Cours de Parlement, qui tolerent ceux de la Religion pretenduë Reformée, parce qu'autrement on ne pourroit vivre ſans troubles. Ce qui devoit eſtre conſideré par un grand Cardinal, lequel eſtant à Rome, où l'Egliſe eſt comme triomphante, ne peut ignorer que ſi en autres lieux du monde, certainement en ce Royaume de France, nous ſommes en l'Egliſe militante. Enſuite de ce eſt à noter au chapitre troiſiéme, page trente-ſept, ce que l'Auteur de ce livre dit avec reſolution, *eſſe rem certam & exploratam poſſe Pontificem Maximum juſtis de cauſis de temporalibus judicare, atque ipſos temporales Principes aliquando deponere.* Et le même en la page trente-huit, il dit, *poſſe per Summum Pontificem deponi Principes temporales, quando Eccleſiæ neceſſitas id poſtulat ac per temporalem Principum poteſtatem ſpirituali poteſtati ſubjectam, & ſubordinatam eſſe*

eſſe. Et après il ajoûte : *Ex hoc principio ſatis apertè colligitur, eſſe in Romano Pontifice poteſtatem temporalia diſponendi, uſque ad ipſorum Regum ac Imperatorum depoſitionem. Nam per ipſam ſpiritualem poteſt ſummus Pontifex ligare Principes vinculo excommunicationis, poteſt per eandem ſolvere populos juramento fidelitatis, ac obedientiæ : eoſdem populos ſub excommunicationis pœna, ut Regi excommunicato non pareant, atque ut alium ſibi eligant Regem.* Et en la page quarante, au même chapitre troiſiéme, *Eccleſiaſtica poteſtas (inquit idem Bellarminus) nunc etiam ſeparata eſt à Politica : non enim eadem, ſed diverſa eſt poteſtas Pontificum, & Regum : ſed quoniam, ut ſuprà diximus, poteſtas Eccleſiaſtica quæ ſpiritualis eſt, præeſt poteſtati Politicæ temporali, & eam dirigere debet ad finem ſupremum vitæ æternæ, ideò poteſt in ordine ad ſpiritualia diſponere de bonis temporalibus. Verum autem eſt Apoſtolorum tempore politicam poteſtatem non quamcumque, ſed Regiam ſive Imperatoriam fuiſſe apud Ethnicos totam, quia nulli tunc erant Reges aut Imperatores Chriſtiani : ſed ex hoc nihil aliud ſequitur niſi poteſtatem Eccleſiaſticam eo tempore non habuiſſe paratam executionem, præſertim in temporalibus, ut hoc tempore habet. Ipſos verò Apoſtolos fuiſſe in poteſtate temporali Principum Ethnicorum, ſcripſi olim cum Alberto Pighio, & aliis nonnullis : ſed poſtea recognoſcens, & expendens diligentius libros meos, cenſui Apoſtolos de facto ſubjectos fuiſſe Principibus illis, non de jure, ut in recognitione mea poſui.* Ce qu'il confirme en la page 149, où il dit : *Eccleſia illa prima inſtructa fuit omni poteſtate, atque omnibus præſidiis quæ ad perfectam Rempublicam conſtituendam neceſſaria erant. Primis autem trecentis annis non fuerunt in Eccleſia multi Principes Politici : fuerunt tamen aliqui, ut Philippus Imperator, & Rex Lucius, ac Rex Donaldus. Sed fingamus nullos fuiſſe : non ideo defuit Eccleſiæ poteſtas diſponendi de bonis temporalibus Principum, & dirigendi eorum poteſtatem politicam, quando illi Eccleſiæ membra vel filii efficei vellent. Præterea, ut paulò antè dixi, in ipſo principio Eccleſiæ, quanquam nulli fuerint Principes Chriſtiani Apoſtolis ipſis Eccleſiam regentibus : fuerunt tamen multi homines divites, de quorum divitiis Apoſtoli ipſi diſpoſuerunt, ſtatuentes ut ex iis Miniſtros Evangelii ſuſtentarent.* Ce qu'il confirme encore au chap. 21, page 177. *Jam (inquit) in recognitione ſcriptorum meorum admonui improbabilem eſſe ſententiam Pighii, quam ego quoque olim ſecutus fueram, & cum melioribus Doctoribus ſentiendum eſſe Apoſtolos de jure exemptos fuiſſe ab omni ſubjectione Principum terrenorum : ſed quamvis etiam vera eſſet ſententia Pighii, non tamen ſequeretur non habuiſſe tunc Eccleſiam jus privandi Principes infideles dominio quod habebant ſuper fideles. Diceret enim Pighius Eccleſiam, & ipſos Apoſtolos ſubjectos fuiſſe*

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE.

Ann. 1610.

Principibus infidelibus, quamdiu infideles erant. Sed ſi ab Eccleſia auctoritatem Dei habente privati fuiſſent, tunc demum non fuiſſe amplius de jure ſubjectos. Nam & populus ſubjectus eſt Regi quamdiu regnat: Sed ſi ab alio Rege victus in prælio regnare deſierit, non amplius illi ſubjectus erit. Item en la page 48, recitant ce qu'avoit dit Barclay. *Hoc accedit (inquit Barclaius) quòd florente plurimùm Republicâ Chriſtianâ tum multitudine credentium, tum ſanctimoniâ Pontificum, tum eruditione & exemplis Doctorum, atque à malis interim Principibus vexata atque jactata, nulla de hoc principatu & juriſdictione temporali in Principes ſæculares non dicam expreſſa & manifeſta declaratio, ſed ne leviſſima quidem mentio facta ſit. Reſpondeo (inquit Bellarminus) Quærere poſſem à Barclaio unde factum ſit, quòd in Teſtamento veteri tot ſæcula tranſierint, antequam Pontifex Regem deponi & alium ſubſtitui juſſerit. Quod factum fuit cùm Joiada Pontifex Athaliam Reginam non ſolùm deponi, ſed & interfici mandavit, & Joas Regem ſubſtituit. 4 Reg. cap. 11.* Mais ceux qui ont bien leu cét exemple, jugeront qu'il ne s'en peut tirer un argument pour dire que l'on peut faire aujourd'hui le ſemblable. Car premierement c'eſt une hiſtoire du vieil Teſtament, dont pluſieurs exemples des choſes advenuës ont leur raiſon pour le temps, laquelle ne peut faire conſequence à noſtre ſiecle. Etant vrai de dire qu'il y a grande difference entre ce qui s'eſt paſſé ſous la vieille loi, & ce qu'il faut au Chriſtianiſme. *Item* cette pretenduë Reine Athalia n'étoit pas une Princeſſe legitime, mais uſurpatrice, non établie, laquelle (comme il eſt écrit au commencement du chapitre allegué par Bellarmin) avoit détruit toute la ſemence Royale, fors Joas l'un des enfans du Roi Ochozia qui fut ſauvé lors qu'on tuoit les autres. Ainſi il eſt aiſé de juger comme ce que l'on rapporte de cette hiſtoire, ne peut affermir la pretenduë puiſſance du Pape és choſes temporelles. *Item* au chapitre quatriéme, pages cinquante ſept & cinquante-huit, Bellarmin dit ainſi, *Excommunicatio eſt quidem inſtrumentum, quo Pontifices plerumque uti ſolent ad coërcendas hujus ſæculi poteſtates: ſed etiam ſine iſto inſtrumento non ſemel Pontifices Maximi de temporalibus dignitatibus pro Eccleſiæ utilitate, & animarum ſalute diſpoſuerunt, ut quum Zacharias Childericum Regem Francorum deponi mandavit, & Pipinum inungi.* Qui eſt un exemple de rebellion des mauvais François, qui n'a deu, & ne doit eſtre tiré en conſequence. Au chapitre 7, ſur la queſtion de Barclay. *Cur Eccleſia Conſtantium Hæreticum, & Julianum Apoſtatam Imperatores non depoſuit*, és pages 75 & 76, *Imperatores illi (inquit Bellarminus) potentiſſimi erant, & multas legiones armatas ducebant, adverſus quas nihil poterat inermis multitudo fidelium: præſertim cùm Principem aliquem Chriſtianum non*

haberet qui vellet, aut posset eam armare: & armatam ducere adversùs Imperatores. En la meſme page 76 & en la 77, après avoir cité l'écrit de Barclay en ces mots: *Addit Barclaius temporibus Constantii non defuisse in Ægypto, & Libia, aliisque locis per Asiam & Europam Monachos permultos, in quibus non minor zelus erat, quàm in illo qui Henricum tertium Francorum Regem confodit, qui si licuisset, facilè Constantium de medio tollere potuissent. Sic respondeo (inquit Bellarminus) Non pertinet ad Monachos, aut alios Ecclesiasticos viros cædes facere, ut habetur 23, q. 8, & seqq. multò autem minus per insidias Reges occidere: neque Summi Pontifices consueverunt istâ ratione Reges coërcere: Ipsorum mos est primùm paternè corripere, deinde per Censuram Ecclesiasticam Sacramentorum communione privare: deinde subditos eorum à juramento fidelitatis absolvere, eosque dignitate, atque auctoritate Regiâ, si res ita postulat, privare. Exequutio ad alios pertinet. Quare Innocentius Pontifex cùm in Concilio Lugdunensi Friderico II Imperium abrogasset, dixisse fertur: Ego quod meum est feci, faciat & prosequatur super his Deus quod voluerit.* A quoy joignant ce qui eſt en la page 160, la Cour jugera quel a eſté le ſens de l'Auteur. Car là il dit: *Non negamus (ut paulò antè diximus) Sacerdotibus post Evangelium non licere propriâ manu gladium materialem stringere, nisi fortè in defensionem propriam, aut ob aliam causam dispensante Pontifice.* Qui ſont termes ſi clairs, qu'il n'y faut point de Commentaire.

Au chapitre 11. où il fait comparaiſon entre les Papes Jules II, & Clement VIII, les pages 112 113 114 ſont employées à la louange d'un Pape guerrier, qui étoit ce Jules, ennemy juré & declaré de la France, partial ami des Eſpagnols, qui étoient lors nos adverſaires. Et en ce chapitre la confederation de ce Jules avec l'Eſpagnol eſt louée fort hautement, qui eſt la confederation par le moyen de laquelle la perſonne du Roi Louis XII, quoiqu'il fuſt nommé, comme il étoit par effet, le Pere du Peuple, & la Couronne de France avoient été expoſées en proye. Et il eſt notoire que par cette même confederation, les Eſpagnols ont uſurpé & detiennent aujourd'hui injuſtement le Royaume de Navarre, ſans autre titre ou couleur que de la Bulle d'excommunication de ce Pape Jules, nullement égal & comparable à Clement VIII, qui s'eſt montré bon Pape, ne s'étant point declaré partial; mais ayant procuré la paix entre noſtre défunt Roy Tres-Chreſtien, & le Roy d'Eſpagne, qui eſtoit un acte de Pere commun, & Paſteur de la Chreſtienté. Au chapitre 12, pages 115 & 116, Bellarmin dit ainſi: *Cùm dixit Innocentius Papa in cap. per venerabilem, nonnullos Principes nullum inter homines (id dixit excepto Romano Pontifice) superiorem agnoscere. Addidit enim illam exceptionem, ut cùm postea*

Ann. 1510.

dixit Regem Francorum nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcere, intelligamus ſermonem fuiſſe de ſuperioribus temporalibus. Non enim Rex agnoſcit ullum ſupra ſe Principem temporalem, ſed agnoſcit Romanum Pontificem Principem ſpiritualem, qui de temporalibus quoque in ordine ad ſpiritualia judicare poteſt. En quoy il y a pluſieurs remarques à faire : la premiere, que l'interpretation du chap. *per venerabilem* eſt faite par Bellarmin avec addition de ces mots : *excepto Romano Pontifice* : addition qui eſt faite par iceluy Bellarmin, meſmement au regard du Roy de France, contre les termes exprès du Pape Innocent III, auteur de ce chapitre. La ſeconde qu'icelle interpretation eſt contraire au ſens de la Decretale : & cela ſe peut juger par ceux qui ſçavent, & ont memoire du paſſé, & l'ont veu ainſi qu'il eſt rapporté és anciennes collections des Decretales, qu'*Antonius Auguſtinus* Eveſque d'Ilerde en Eſpagne, a fait imprimer en l'an 1576. Car en ces recueils qui ſont fideles, & où les Decterales ſont entieres, ce chapitre *per venerabilem* eſt écrit avec adreſſe à *W.* de Montpellier, auquel ce grand Pape Innocent III parle avec diſtinction & difference d'entre le Roy de France, & iceluy de Montpellier, diſant ainſi : *Cùm Rex ipſe (Francorum videlicet, de quo ſuprà mentionem fecerat) in ſpiritualibus nobis ſubjaceat, tu (nempe W.) nobis in ſpiritualibus es ſubjectus, cùm partem terræ tuæ ab Eccleſia Magalonenſi poſſideas, quam (inquit Pontifex) ipſa per Sedem Apoſtolicam temporaliter recognoſcit, quia Magalonenſi Eccleſiæ mediante nobis idem Archiepiſcopus aſſerebat temporaliter ſubjacere.* Et après, en la meſme Decretale, eſt écrit : *Inſuper cùm Rex ipſe ſuperiorem in temporalibus minimè recognoſcat, ſine juris alterius læſione in eo ſe juriſdictioni noſtræ ſubjicere potuit & ſubjecit ; in quo forſitan videretur aliquibus quòd per ſe ipſum non tanquam pater cum filiis, ſed tanquam Princeps cum ſubjectis potuit diſpenſare. Tu autem aliis noſceris ſubjacere, unde ſine ipſorum forſan injuria niſi præſtarent aſſenſum nobis in hoc ſubdere non poſſit.* Ce qui eſt icy recité, dautant qu'il ſert pour argument de la reconnoiſſance faite par ce grand Pape Innocent III, que noſtre Roy, qui eſt Roy des François, ne reconnoiſt aucun ſuperieur és choſes temporelles, non pas le Pape meſme : Qui eſt toute autre choſe que ce qu'a dit Bellarmin, voulant faire croire qu'iceluy Innocent Pape l'avoit écrit ou penſé.

Au meſme chapitre douzième, page cent dix-huit, Bellarmin fait une nouvelle reſolution. *Poteſt (inquit) Pontifex, ſi neceſſarium ad ſalutem animarum ſit, alicui Regnum auferre : Sed ſi anteà admonuerit, ſi ſpatium reſipiſcendi dederit, ſi pernicioſum, & incorrigibilem eſſe perſpexerit, poteſt quoque alteri Regnum conferre, non pro arbitrio tamen cui libuerit, (Sic enim verè precario regnarent,)*

ſed cui jure debetur, ſive ſucceſſio, ſive electio locum habeat. Et ſi forte nemini debeatur, cui ratio dictaverit eſſe tribuendum. La Cour, s'il luy plaiſt, peſera ces paroles, & la conſequence d'icelles, eu égard mémement à la face preſente de l'Eſtat, & remarquera ce qui touche principalement ce Royaume qui eſt hereditaire, & de long-temps eſtably, & maintenu par la grace de Dieu. Au chap. dix-ſeptiéme, és pages cent quarante-neuf & cent cinquante, Bellarmin dit ainſi: *Adducit Barclaius verba ſancti Bernardi ex lib. IV de Conſideratione, capite III. Petrus hic eſt qui neſcitur proceſſiſſe aliquando gemmis ornatus, vel ſericis, non tectus auro, non vectus equo albo, nec ſtipatus milite nec circum ſtrepentibus ſeptus miniſtris abſque his tamen credidit ſatis poſſe impleri ſalutare mandatum: Si amas me, paſce oves meas: In his ſucceſſiſti non Petro, ſed Conſtantino. Hæc Bernardus, quibus ſubjungit Barclaius: Quamvis itaque poteſtas temporalis, de qua nobis ſermo, hominibus videri potuerit Eccleſiæ neceſſaria, Deo tamen neque neceſſaria neque utilis viſa eſt. Reſpondeo (inquit Bellarminus) Poſſet hoc loco Barclaio dici quòd in libro Job. cap. 38. Deus ipſe dicit, Quis eſt iſte involvens ſententias ſermonibus imperitis? S. Bernardus ſcribit Apoſtolum Petrum pauperem fuiſſe divitiarum hujus mundi, & potuiſſe ſine auro & argento proprio, ſine equo albo, & ſine ſatellitibus implere ſalutare mandatum paſcendi oves: Non tamen ſanctus Bernardus dicit non fuiſſe in Apoſtolo Petro poteſtatem diſponendi de temporalibus bonis Chriſtianorum, & de ipſis Regnis, & Imperiis, ſi neceſſitas ſpiritualis id requirat: Imò contrarium dicit, cùm Pontifici qua Pontifex eſt, & Chriſti Vicarius ac Petri ſucceſſor, applicat illa verba Hieremiæ 1. Ecce conſtitui te ſuper gentes, & ſuper Regna, ut evellas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes. Non enim pugnat paupertas propria cum poteſtate diſponendi de divitiis, & judicandi Reges & Principes terræ.* En quoy ceux qui ont leu S. Bernard ont veu au ſecond livre *de Conſideratione, ad Eugenium Papam, cap. 6*, qu'il a eu opinion contraire à celle que tient Bellarmin. Car ce bon ſaint Bernard a expliqué le paſſage de Jeremie de la puiſſance ſpirituelle, & non de la temporelle. C'eſt pourquoy après le recit des paroles qui ſont dans le Prophete, il dit ainſi: *Quid horum faſtum ſonat Ruſticani magis ſudoris ſchemate quodam labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur ut multum ſentiamus de nobis, vel nobis impoſitum ſenſerimus miniſterium, non dominium datum. Non ſum ego major Propheta, etſi forte per poteſtates: ſed meritorum non eſt comparatio. Hæc loquere tibi, & doce te ipſum qui alios doces: Puta te velut aliquem de Prophetis. An non ſatis ad te? Ee nimium: ſed gratiâ Dei es id quod es: Quid? Eſto quod Propheta: Numquid plus quàm Propheta? Si ſapis, contentus eris*

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

menſurâ quam tibi menſus eſt Deus, Nam quòd amplius eſt, à malo eſt. Diſce exemplo Prophetico præſidere, non tam ad imperitandum, quàm ad facilitandum quod tempus requirit: Diſce ſarculo tibi opus eſſe, non ſceptro ut opus facias. Propheta. Et quidam ille non regnaturus aſcendit, ſed extirpaturus. Pe que ce grand & ſaint perſonnage avoir appris d'un autre ſaint & grand Pape Gregoire I, lequel en ſon troiſiéme livre *Paſtoralis curæ, admonitione* trente-cinq, auroit ainſi interpreté le paſſage du Prophete: *Hinc eſt quòd Hieremiæ miſſo ad prædicationem dicitur: Ecce enim conſtitui te ſuper gentes, & ſuper regna, ut evellas, &c. Quia (inquit Gregorius) niſi priùs perverſa deſtruxerit, ædificare utiliter recta non poſſet; Quia, niſi ab auditorum ſuorum cordibus ſpinas vani amoris evelleret, nimirùm fruſtrà in eis ſanctæ prædicationis verba plantaret. Hinc eſt quod Petrus evertit, ut poſtmodum conſtruat.* Paſſons maintenant au Cardinal Bellarmin au chapitre dix-neuviéme, page cent cinquante-neuf, où il recite les paroles de Batelay. *Sed quid? ſi Imperator (inquit Barclaius) nolit ad nutum Sacerdotis gladium ſtringere? Imo ſi planè contra nutum Sacerdotis ſtrinxerit, numquid aliquam ſanctus Bernardus hoc caſu poteſtatem temporalem Sacerdoti tribuit in Imperatorem?* A quoy il fait cette repartie qui eſt à noter: *Reſpondeo, (inquit Bellarminus) Si nolit Imperator ad nutum Sacerdotis gladium ſtringere, vel ſi contra nutum ejus ſtrinxerit, & res ſit ad bonum ſpirituale neceſſaria, coget illum Pontifex gladio ſpirituali, id eſt, Cenſuris Eccleſiaſticis, gladium materialem ſtringere, aut in vaginam recondere; & ſi Cenſuris non movebitur, & Eccleſiæ neceſſitas id requirat, liberabit ſubditos ejus ab obedientia eique imperium abrogabit. Ita oſtendet gladium eſſe ſub gladio, & utrumque gladium ad poteſtatem Eccleſiæ pertinere, quamvis non eodem modo.* Icy la Cour ſe reſſouviendra de la principale raiſon, ſi c'eſtoit raiſon alleguée par le dernier parricide, pour le mouvement qui l'avoit pouſſé à ſon entrepriſe, ſur la ſacrée perſonne du feu Roy HENRY IV. Car parlant de la guerre de Cleves & de Juliers, où iceluy Seigneur Roy ſe propoſoit d'aller pour ſecourir les Princes d'Allemagne ſes alliez, cet abominable parricide a reſpondu en la face des Juges, qu'il avoit penſé que cette guerre ſe faiſoit contre le gré du Pape, & qu'il avoit creu que quiconque faiſoit la guerre contre la volonté du Pape, la faiſoit contre la volonté de Dieu, & que Dieu eſtoit le Pape, & le Pape eſtoit Dieu. Ce qui eſt à peſer, pour la conſequence des confederations & alliances du feu Roy, qui ſont entretenuës par la prudence de la Reyne Regente, pour le bien de ce Royaume. Au chapitre vingt & uniéme, page cent ſeptante quatre, Bellarmin dit ſon avis ſur l'eſtabliſſement des Puiſſances Royales, ou autres Souveraines. *Ut gubernentur homines à Regibus,*

vel à Conſulibus, ab uno, vel à multis, à magiſtratu perpetuo, vel temporario, ab hominum voluntate dependet. Quemadmodum etiam quod iſte ſit Rex potiùs quàm ille non Dei ſpecialis juſſio, ſed hominum voluntas fecit. En quoy la Cour jugera ſi cette propoſition eſt conforme à la doctrine de verité, & ſcience politique, touchant l'eſtabliſſement de la Monarchie, ou autres Puiſſances eſtans en eſtat. Au chapitre vingt-quatriéme, page cent octante-huit, il dit: *Quòd quando Reges fiunt hæretici, aut religioni obſunt, poſſunt ab Eccleſia judicari, & etiam deponi à Principatu, nec ulla fiet eis injuria ſi deponantur.* Au chapitre 27, page 20, il dit: *Quòd quando Summus Pontifex propter hæreſim, aut aliam juſtam cauſam ſolvit populos à juramento fidelitatis, ſimul etiam ſolvere ſolet à vinculo promiſſionis, ac jubere ut populi non amplius obediant ei cui promiſſionem obedientiæ fecerant.* Au chapitre 31, cet Auteur fait un Dialogue. *Inter populum nimis addictum Regi terreno, & Pontificem populo ſalubriter conſulentem.* Ce Dialoge eſt en la page 215, continué juſques à la 227, où le peuple eſt introduit demandant au Pape, *Pater ſancte, nequaquam es Rege noſtro in temporalibus ſuperior, eoque non potes obſequium temporale quod illi præſtamur impedire.* A quoi Bellarmin fait repondre le Pape: *Quando ſalus tua æterna in periculum adducitur propter obſequium temporale quod Regi præſtas, tunc omninò ſum ſuperior Rege tuo etiam in temporalibus: Nam & illum & te ad vitam æternam dirigere debeo, & omnia impedimenta de medio tollere quæ hoc iter impediunt.* Le teſte qui eſt en ce Dialogue tend à meſme fin, & principalement eſt à noter ce qui eſt en la page 224, *Non ego tibi gratiam facio præcepti naturalis, vel divini, cùm ab obedientiæ vinculo te abſolvo. Non enim permitto ut Regi non pareas, (quod eſſet contra jus divinum) ſed facio, ut ille qui tibi Rex erat non ſit tibi deinceps Rex.* Et là meſme eſt auſſi remarquable ce que l'Auteur dit. *Attende primùm Deum jubere ut Pontifici obedias in ſpiritualibus, ſed non jubere in ſpiritualibus tantùm: Imò jubere ut Regi qui legitimè regnat, non Regi qui ob hæreſim, vel alia juſta de cauſa regno privatus eſt.* Et au chap. 33, en la page 232. *Quod autem Barclaius dicit poſſe Principem excommunicari, ſed non poſſe privari niſi ſpiritualibus bonis ac per hoc non poſſe privari auctoritate, vel juriſdictione, vel dominio temporali, neque poſſe ſubditos ejus abſolvi à fidelitate, & obedientia quam illi debebant. Mirum eſt (inquit Bellarminus) cùm ſacri Canones, (quorum ſcientiam ipſe profitetur) inter excommunicationis effectus ponant, non ſolùm privationem Sacramentorum, & ſuffragiorum, ſed etiam commercii civilis ac præcipuè forenſis, ut non poſſit excommunicatus pro tribunali ſedere, & judicare, neque ſubditi comparere in judicio coram excommunicato: Item privationem, vel ſuſpenſionem Juriſdictionis,*

& abſolutionem ſubditorum à fidelitate. De qua re apud Gratianum 2, 5, 4, 6, can. penult. En la page 254, chap. 36. *Falſum eſt (inquit Bellarminus) quod Barclaius nimiùm ſæpè repetit corporalem pœnam in ſolius politici Magiſtratus poteſtate ſitam eſſe cujus contrarium praxis oſtendit, præſertim in tribunali ſancti Officii.* Quel eſt ce tribunal, & où il tend, eſt fort remarquable ce qu'en dit iceluy Bellarmin en la page 264, chap. 39, où il a écrit: *Oſtendere, inquit, voluimus poſſe Principes Eccleſiaſticos non ſolùm in foro interno conſcientiæ, ſed etiam in foro externo Eccleſiaſtico diſponere de temporalibus, ut ad ſpiritualia ordinem habent.* S'il falloit montrer où vont ces deux eſpeces, *fori duplicis Eccleſiaſtici, unius interni, alterius externi*, il y auroit beaucoup à dire: mais il y a encore plus à penſer. Au meſme chapitre trente-ſixiéme, page deux cent cinquante-ſix. *Poteſt (inquit Bellarminus) Paſtor ac debet omnes oves ita paſcere ut eis convenit: Ergo poteſt Pontifex Chriſtianis ea jubere, atque ad ea cogere ad quæ quilibet eorum ſecundùm ſtatum ſuum tenetur, id eſt, ſingulos cogere, ut eo modo Deo ſerviant quo ſecundùm ſtatum debent. Debent autem Reges Deo ſervire defendendo Eccleſiam, puniendoque hæreticos, & ſchiſmaticos. Ergo poteſt Pontifex ac debet Regibus jubere ut hoc faciant, & niſi fecerint, etiam cogere per excommunicationem, aliaſque commodas.* Et afin d'entendre *quæ ſunt illæ commodæ rationes*, il les expoſe en la page 257, où il dit: *Poſſe Paſtorem ſummum Chriſtianorum cogere omnes ad officium ſuum præſtandum in obſequium Dei, non intelligitur de ſola coactione per excommunicationem, ſed etiam per privationem Regnorum & Principatuum, ſi ad ſalutem gregis idem Paſtor expedire judicaverit:* & au chapitre 37, page 260, eſt repris ce que Barclay avoit écrit. *Quod dixi, inquit Barclaius, Papam poſſe ſeparare Regem hæreticum à communione fidelium per excommunicationem, de ſeparatione ſpirituali animarum, non corporum intelligendum eſt: ſubditi enim Regi excommunicato obſequium denegare non debent.* A quoy Bellarmin répond: *Hæc ille qui ſine dubio, inquit ipſe Bellarminus, ut etiam ſuprà docui, non permittit per Pontificem interdici Regi hæretico adminiſtratione Regni, & curatorem illi dare, ut ipſe fatetur datum Regi Oziæ filium curatorem:* Qui eſt un exemple cité par Bellarmin, pour autoriſer ſon avis contre celuy de Barclay.

Voila ce qui eſt ſemé en divers lieux de ce nouveau livre du Cardinal Bellarmin, touchant la puiſſance qu'il attribuë au Pape ſur la vie temporelle, & ſur les eſtats des Rois, entre leſquels il parle du Roy Tres-Chreſtien des François comme des autres, amplifiant par exemples les écrits qu'il avoit fait auparavant. Ce qu'il a fait de nouveau, pour plaire davantage à l'Eſprit de Rome, qu'il n'avoit pas fait

fait par ſes premiers traitez, bien qu'il n'en euſt que trop dit contre les paroles meſmes de Noſtre-Seigneur JESUS-CHRIST, & contre les eſcrits des Apoſtres & des Peres, & contre les ſaints Decrets des ſaints Conciles, qui ont honoré les Puiſſances Superieures, comme ordonnées de Dieu. Mais quelques autoritez qu'il ait allegué pour eſtablir ſes maximes, elles ne peuvent confirmer ſon intention : Car ce qu'il allegue pour fortifier ſon dire, eſt principalement fondé ſur cinq exemples. Le premier de la procedure du Pape Gregoire II contre l'Empereur d'Orient. Le ſecond de ce qui s'eſt fait en France contre le Roy Childeric pour Pepin, par l'avis du Pape Zacharie. Le troiſiéme du procedé du Pape Gregoire VII, dit Hildebrand, contre l'Empereur Henry IV, l'an de Noſtre-Seigneur mil octante. Le quatriéme, de ce que l'on dit avoir eſté fait au Concile de Latran, tenu l'an mil deux cens ſeize, ou par le Pape Innocent III, en iceluy Concile, & depuis. Le cinquiéme, de ce que fit Innocent IV au Concile de Lyon, contre l'Empereur Frederic II. Mais encore que nous ſçachions, & ne voyons que trop ce que diſoit Montanus au Senat de Rome, *quod diutiùs durant exempla quàm mores vel homines :* Toutefois tels exemples ne peuvent avoir aſſez de force ſur les ames genereuſes des vrais Chreſtiens. Car pour commencer par le Pape Gregoire II, c'eſt faire tort à ſa memoire, de dire qu'il ait rien prononcé contre Leon III, Empereur d'Orient, fors pour le ſpirituel tant ſeulement. Et à cette cauſe Platine écrit qu'iceluy Pape exhorta les peuples d'Italie, à n'obeyr pas à l'Edit qu'avoit fait cet Empereur contre les Images. *Quâ cohortatione, inquit, adeò animati ſunt Italiæ populi, ut paulùm abfuerit quin ſibi alium Imperatorem deligerent : Quominùs autem id fieret auctoritate ſuâ obſtare Gregorius annixus eſt.* Quant au ſecond exemple, ce qui s'eſt paſſé en ce Royaume à la faveur de Pepin, ou eſt advenu par le conſeil du Pape Zacharie, (comme Ado Archeveſque de Vienne l'a écrit en l'Abregé de ſes Chroniques. Ce Pape ayant répondu à la queſtion de quelques François : Qui eſtoit plus digne d'eſtre Roy, ou celuy qui agiſſoit, ou un faineant? *Regem potius eum vocari debere qui Rempublicum gereret*) ou Pepin a eſté élevé à la Royauté par vive force. En quelque maniere que ce ſoit, l'exemple n'eſt pas bon, non plus que des autres rebellions faites à autres Rois. Quant au troiſiéme exemple de ce qui a eſté fait par le Pape Gregoire VII, luy qui parle pour la dignité Royale pourroit alleguer en cet endroit pluſieurs autoritez de grands & tres-ſaints perſonnages, comme de Valtramus Eveſque de Nemburg, & de Venerie Eveſque de Vercelles, au livre par luy fait *De diſcordia Regni & Sacerdotii :* Mais une authorité entre toutes ſera ſuffiſante de l'Epitre du Clergé de Liege au Pape Paſchal, où il eſt fait mention de ce Pape Gregoire VII, nommé Hildebrand

Ann. 1610.

és mots qui enſuivent : *Solus Hildebrandus Papa ultimam manum ſacris Canonibus impoſuit, quem legimus præcepiſſe Mathildi Marchioniſſæ in remiſſionem peccatorum ſuorum, ut debellaret Henricum Imperatorem. Quod juſtè nec ne ipſe, vel alii fecerint nullâ auctoritate diſcimus.* Quant au quatriéme exemple, tiré d'un pretendu Decret du Concile de Latran, ſous le Pape Innocent III, rapporté en la collection des Decretales faite par le Pape Gregoire IX, *in cap. 2. excommunicamus, tit. de Hæreticis*, l'autorité de ce pretendu Decret n'eſt pas certaine, pour dire que ce ſoit une ſanction du Concile : Car encore qu'iceluy Decret, & quelques autres ſe trouvent ſemez en divers endroits dans les anciennes collections des Decretales des Papes, meſmement en celles de Gregoire IX, qui eſt de l'an mil deux cens trente : neanmoins iceux Decrets ne ſont pas couchez aux recueils anciens en forme de Sanctions arreſtées par les ſaints Peres, Primats, Archeveſques ou Eveſques en plein Concile : *Imò*, pluſieurs Auteurs du temps de ce grand Pape Innocent III, ont écrit qu'il ne fut rien determiné, ny arreſté par le Concile de Latran. Dont entre pluſieurs eſt à noter ce qu'en dit *Matthæus* Paris *in majore hiſtoria de geſtis anno 1215 & 1216. Celebrata, inquit, eſt Romæ ſanctæ & univerſalis Synodus in Eccleſia Sancti Salvatoris, quæ Conſtantiniana appellatur, menſe Novembri, Præſidente Papâ D. Innocentio III, Pontificatus ejus anno 18, in qua fuerant Epiſcopi 512. His omnibus congregatis in ſuo loco, & juxta morem Conciliorum Generalium ſingulis in ſuis ordinibus collocatis, facto priùs ab ipſo Papa exhortationis ſermone, recitata ſunt in pleno Concilio cap. LX, quæ aliis placabilia, aliis videbantur oneroſa.* Et le même Auteur dit ailleurs *in minore Hiſtoria, quòd Papa Concilium diſſolvit, totuſque Clerus abiit triſtis.* Dequoy il allegue pluſieurs raiſons, leſquelles il n'eſt beſoin de rapporter icy. En ſomme, Platine parlant de ce même Concile de Latran, en la vie de ce Pape Innocent III, *Venere, inquit, multa tum quidem in conſultationem, nec decerni tamen quicquam apertè potuit, quòd Piſani & Genuenſes maritimo, & Ciſalpini terreſtri bello inter ſe certarent. Eò itaque proficiſcens Pontifex tollendæ diſcordiæ causâ Peruſii moritur.* Vrai eſt que certains eſprits qui étoient remuans en ce temps là voyans que Raymond, lors Comte de Tholoſe, adheroit à l'opinion des Albigeois, preſſerent le Roy Philippe-Auguſte, & inciterent le Pape à interceder envers ſa Majeſté, à ce que Simon de Montfort fût envoyé en Languedoc pour y faire la guerre, & dépoſſeder le Comte Raymond de ſes biens : Mais il n'y a point d'authorité certaine que cela ait eſté fait en l'execution des pretendus Decrets du Concile de Latran. Bien dit *Regordus in libro de geſtis Philippi Auguſti Francorum Regis; quòd Papâ procurante, & Rege concedente, Simon ille Comes*

Montisfortis Tholoſanus Comes factus fuit. Mais le ſuccez de ce Capitaine Simon de Montfort ne fut pas fort heureux ; temoin ce que dit le meſme Rigordus : *Quòd ipſe Simon cùm Albigenſes & Tholoſani adversùs ipſum Civitatem muniviſſent, eam ille viriliter obſedit ; ſed in ipſa obſidione lapide percuſſus vitam finivit.* Bien adjoûte-il, qu'il fit cette fin *in fide Catholica.* Mais la guerre ny la confuſion des Albigeois ne ceſſa pourtant ; car ainſi que Dieu en telles occurrences a beny les armes ſpirituelles, & non celles du ſiecle, on euſt pris une meilleure voye pour la ſection des ſectes nouvelles, en les retranchant par le glaive de la parole de Dieu, qu'en y employant le glaive materiel, comme aucuns ont voulu faire de noſtre temps. A quoy encore qu'ils fuſſent portez par l'allegation qui leur eſtoit faite de ces pretendus Decrets du Concile de Latran, ou de ce qui s'eſtoit fait par le Pape Innocent III, toutefois cela n'ébranla pas les vrais François, en la derniere aſſemblée des Etats tenus à Blois, en l'an mil cinq cens octante-neuf. Car les bien entendus au droit divin & humain, & aux loix d'Eſtat des Royaumes, & notamment de la France, avoient en memoire l'hiſtoire notable de ce qui fut fait au conſeil Privé & d'Eſtat du Roy Philippes Auguſte, tenu à Lyon en l'an mil deux cens ſeize, recité par Mathieu de Weſtmontier, où il rapporte ce qui s'enſuit, *Rex, inquit, Joannes qui reſignaverat coronam Angliæ Innocentio III, Papæ, & ei fecerat homagium, & ſic de liberrima regione ancillam anno Domini 1213 (& ideo Extorris appellatus eſt) audiens de adventu Ludovici (filii Philippi Regis Francorum) in Angliam (anno 1216) Cantuariam advolavit : Et interim applicuit Gualo Legatus miſſus à Domino Papa Innocentio III, ad tuitionem Regis Joannis, qui tranſitu facto per Regem Francorum Philippum ex parte Domini Papæ omnibus modis diſſuaſerat, ne filium ſuum Ludovicum in ſuccurſum excommunicatorum (qui Joannis Regis erant adverſarii) tranſmitteret, ne Eccleſia Romana patrimonio ſuo privaretur. Quòd cùm intellexiſſet Rex Philippus hoc de Regno Angliæ dictum fuiſſe, ita mox reſpondit. Regnum Angliæ patrimonium Petri vel Eccleſiæ Romanæ nunquam fuit, nec eſt nec erit. Item Rex vel Princeps, non poteſt dare Regnum ſuum ſine aſſenſu Baronum ſuorum, qui regnum tenentur defendere : Et ſi Papa hunc errorem tueri allectus novæ dominationis libidine contumaciter decreverit, exemplum omnibus Regnis dabit pernicioſum. Ad quod verbum omnes circumſtantes Franciæ Magnates quaſi uno ore clamare cœperunt, quòd pro iſto articulo ſtarent uſque ad mortem, ne videlicet Rex vel Princeps per impetum propriâ voluntate poſſet Regnum dare vel tributarium facere, unde nobiles Regni efficerentur ſervi. Acta ſunt hæc apud Lugdunum die XV poſt Paſcha.*

Ann. 1610.

Voyla comme les grands & genereux François de ce temps-là, qui ne peuvent eſtre jamais aſſez loüez, & dont l'autorité nous a ſervy depuis, meſmes lors qu'il falut ſuivre leurs maximes, & citer leur declaration en la Remontrance qui fut faite par luy qui parle au Parlement ſeant à Tours, lors de la lecture des Lettres Patentes de nôtre Roy de tres-heureuſe memoire Henry le Grand, du cinquiéme Janvier mil cinq cens nonante, portant declaration à la venuë d'un Cardinal envoyé par le Pape, qu'il ſeroit receu avec honneur, s'il avoit charge de venir vers iceluy Seigneur Roy, ſans entreprendre ſur ſon Eſtat, ny ſur les droits de l'Egliſe Gallicane. Et cette parole toute franche & veritable de nos François, temoins de ce qui fut fait au temps du Pape Innocent III, ne peut eſtre jamais aſſez dite & redite pour la confiner en la memoire de la poſterité. Donc ce qu'on allegue comme ordonné en ce Concile de Latran, ſous le Pape Innocent III, ou par luy, & ſur quoy aucuns ont pris ſujet d'animer les peuples à s'armer & revolter contre les Rois, ſous le pretexte de Religion, ne doit eſtre tiré en argument, pour attribuer au Pape la puiſſance que luy donne le Cardinal Bellarmin ès choſes temporelles, ſoit directe ou indirecte, comme il dit *in ordine ad ſpiritualia.* Car quand le Canon *excommunicamus. de hæreticis, extra.* auroit eſté fait & arreſté par les Peres d'un Concile, & autoriſé par ce grand Pape Innocent III, il ne dérogeroit pas à ce que luy meſme avoit auparavant declaré, non ſeulement par ſa Decretale *Per venerabilem, tit. Qui filii ſunt legitimi*, ſus alleguée & expliquée ſelon ſon vray ſens, mais encore par une autre qui eſt au titre *de judiciis*, livre ſecond, chapitre treize. *Novit ille, &c.* en la collection des Decretales faite par le Pape Gregoire IX, où le texte eſt recité à demy, mais ſe trouve entier au Recüeil qu'a fait *Antonius Auguſtinus, collectione 3, lib. 2, tit. 1, cap. 3*, où ce Pape Innocent dit ainſi: *Exaltationem Regni Francorum ſublimationem Apoſtolicæ Sedis reputantes. Et poſteà, Non enim (inquit) intendimus judicare de feudo cujus ad ipſum (nempe Regem, cujus anteà meminerat) ſpectat judicium.* Quant au cinquiéme exemple, dont Bellarmin s'eſt voulu ſervir, tiré du Concile tenu à Lyon, l'an mil deux cens quarante-cinq, ſous le Pape Innocent IV, contre l'Empereur Frederic II, il ne s'en peut tirer aucun argument qui puiſſe eſtablir les nouvelles maximes de Bellarmin touchant la puiſſance du Pontife ſur le temporel des Rois, ſous quelque couleur que l'on puiſſe apporter. Bien eſt vray que le Pape Innocent IV excommunia l'Empereur Frederic II, le jour de Saint Jacques, à la 3e. ferie, qui fut le 3e. jour du Concile, comme a remarqué *Albertus Abbas Stadienſis* (ce qui eſt à peſer pour le bref temps & forme du procedé:) Eſtant auſſi fort notable ce qu'adjouſte le meſme Abbé, parlant de la ſentence du

Pape fulminée à Lyon, *Quâ ſententiâ (inquit) per mundum volante, quidam Principum cum multis aliis reclamabant, dicentes : Ad Papam non pertinere Imperatorem inſtituere, vel deſtituere.* Et ſait à ce propos ce que *Matthæus* Paris raconte de noſtre Roy Saint Loüis, que ce bon & ſage Prince avoit employé tous ſes eſſorts envers le Pape, afin de l'accorder avec l'Empereur. *Quòd (inquit) cùm Papa erectâ cervice refutaſſet, Rex Francorum iratus, & indignatus eſt eò, quòd humilitatem quam ſperaverat in ſervo ſervorum Dei non reperiſſet.* En quoi ce bon Prince, plein d'integrité & de jugement, fit paroiſtre qu'il eſtoit fort mal content de telle rigueur, connoiſſant les maux que la diſcorde appotteroit à la Religion Chreſtienne : Dont luy & les Barons de France témoignerent encore d'ailleurs eſtre déplaiſans, quand le Pape envoya un Nonce vers ſa Majeſté, qui luy fit entendre qu'au lieu de l'Empereur Fredetic deſtitué par ſa Sentence, il avoit choiſi le Comte Robert Frere du Roy, pour eſtre ſubſtitué à l'Empire. Car ſa Majeſté & ſes Batons ne voulutent point entendre à telle propoſition. Ce qu'ils firent voir, & declaretent en ces paroles dites par eux à l'Empereut : *Nolit Deus ut unquam aſcendat in cor noſtrum, ut aliquem Chriſtianum ſine manifeſta cauſa impugnemus : Nec nos pulſat ambitio : Credimus enim Dominum noſtrum Regem Galliæ, quem linea Regii ſanguinis provexit ad regenda Francorum ſceptra, excellentiorem eſſe aliquo Imperatore, quem ſola electio provehit voluntaria. Sufficit Domino Comiti Roberto Fratrem eſſe tanti Regis.* Ce donc que ce Pape Innocent IV, ou autres devant ou depuis luy long-temps après Noſtre-Seigneut Jeſus-Chriſt, & ſes Apoſtres, au lieu de les enſuivte, ont écrit & ordonné par contravention à leur doctrine, ayent entrepris de toucher aux Rois & aux biens temporels, par Decrets contraires aux Ordonnances Evangeliques & Apoſtoliques, qui enjoignent de rendre à Ceſar ce qui eſt à Ceſar, eſt un droit nouveau, qui tend à la ſubvetſion des Royaumes & Etats ordonnez de Dieu, & partant ne peut avoir aucune force, ne vertu. Et quand ores les Peres, Primats, Archeveſques & Eveſques aſſemblez en un Concile meſme Œcumenique auroient fait quelques Decrets avec le Pape ou ſes Legats, ou ſans eux, par leſquels les Puiſſances ſuperieures eſtans (comme dit Saint Paul) en eſtat, & ordonnées de Dieu, ſetoient diminuées ou reſtraintes en quelque ſorte que ce fût, meſmes pour la police temporelle & pouvoir du Magiſtrat en l'exterieut de l'Egliſe, tels Decrets ne pourroient lier les Rois ou Princes, & Seigneurs Souverains, ne leurs ſujets, ſoient Clercs, ſoient Seculiers. Car c'eſt une maxime certaine & Catholique tenuë de tout temps, & par tous les lieux où la Religion Chreſtienne a eſté plantee, & par toutes perſonnes ayans bon ſentiment de la verité, que nul Concile du monde, ſoit Univerſel, National, Ge-

Ann. 1610.

neral ou Provincial, ne peut rien decerner des choſes temporelles, ny directement, ny indirectement. La raiſon en eſt, d'autant que le Concile eſt compoſé de Peres, Archeveſques, ou Eveſques, la plûpart ſujets des Princes & Eſtats temporels. *Eccleſia autem eſt in Republica, & non Reſpublica in Eccleſia:* Comme diſoit Optatus Milevitanus grand Eveſque d'Afrique. Et partant il n'eſt pas loiſible aux Eveſques, n'eſtans que gens d'Egliſe, de faire détermination ou déciſion quelconque au dommage de leurs Seigneurs temporels, par le congé deſquels il ſont aſſemblez en leurs pays, ou partis d'icelui pour aller en un autre où ſe tient le Concile: Mais leur eſt permis tant ſeulement d'ordonner de ce qui eſt de la Foy, & de la Religion & doctrine. Car ils ne peuvent pas meſmement toucher à la police exterieure des Egliſes, au prejudice des regles & loix des pays & regions où elle eſt eſtablie par loix Royales & Ordonnances, comme en ce Royaume: Eſtant vray de dire que les Rois (& le noſtre ſignamment) ont leur pouvoir ſemblable à celuy du Grand Empereur Conſtantin, qui (comme rapporte l'Hiſtoire Eccleſiaſtique de ſon temps) ſouloit ſe dire *Epiſcopum exteriorum:* n'eſtant ſujet aucunement à la Juriſdiction ou pouvoir des Eveſques, pour ce qui eſt de ſon Eſtat, ou de ſes déportemens, mais à Dieu ſeul. Et cela eſt tellement veritable, qu'entre les premiers, & les plus grands de nos Prelats, Gregoire Archeveſque de Tours, au livre 5 de ſon Hiſtoire des François, rapporte ce qu'il en auroit dit au Roy Chilperic, parlant de luy Gregoire, & de ſes Coéveſques, en ces termes: *Si quis de nobis (ô Rex) juſtitiæ tramitem tranſcendere voluerit, à te corrigi poteſt: Si verò tu exceſſeris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, ſed ſi volueris, audis: ſi autem nolueris, quis te condemnabit, niſi is qui ſe pronuntiavit eſſe juſtitiam?* (*Ille nimirùm Dominus noſter Jeſus-Chriſtus qui apud Hieremiam Prophetam, cap. 23, prædictus fuit Dominus Joſadach, Juſtus noſter, aut Juſtificatio noſtra, & apud Zachariam 9, Rex Juſtus & Servator ipſe.*) Et à la verité les Rois ne pechent ſinon à Dieu. Et pourtant diſoit le Roy David en cet excellent Pſalme 50, (que ſaint Irenée nommé *Pſalmum exomologeſeos*) *Tibi ſoli peccavi*, parlant à Dieu, auquel ſeul les Rois ſont comptables de leurs pechez, & non point ſujets à la Juſtice des hommes. Ce qu'ont très-bien noté pluſieurs Interpretes ſur ce lieu. A ſçavoir entre les Grecs ſaint Cyrille allegué au livre intitulé: *Aurea in quinquaginta Davidicos Pſalmos Catena, Interprete daniele Barbaro electo Patriarcha Aquileienſi, Venetiis apud Georgium de Caballas, anno 1569, paginis 531 & 532*, dit ainſi ſur ces mots du Pſalme 50, *Tibi ſoli, &c. Impius eſt qui Regi dicit, impiè agis: Alicubi Scriptura dicit: Quoniam igitur nullus erat qui me, cùm peccarem, poſſet redarguere, & tu peccantes*

corrigis, Tibi ſoli peccavi, &c. Saint Cyrille ſur le Pſalme 50. Celuy eſt impie qui dit au Roy, Pourquoy fais-tu iniquement? L'Ecriture dit en quelque lieu, Parce donc que nul ne me pourroit redarguer quand je pecherois, & toy (ô Dieu) corriges les pecheurs, j'ay peché à toy ſeul.

Didyme cité au meſme livre, traduit par le Parriarche d'Aquilée, dit en ces termes, parlant du Roy David, *Quatenus Rex erat non ſubjiciebatur humanæ legi, unde nulli ex legum conditoribus, peccavit, neque coram ullo ex illis malum hoc fecit. Quoniam verò ad Regiam dignitatem illius acceſſit ut pius eſſe vellet, divinæ legi ſubjectus fuit, & propterea ſoli Deo peccavit, & malum fecit coram eo, cùm ad Uriæ uxorem ingreſſus eſt.* Didyme ſur le Pſalme 50, parlant du Roy David, entant qu'il eſtoit Roy, n'eſtoit pas ſujet à la loy humaine: Parquoy il n'auroit peché à aucun des Legiſlateurs entre les hommes, ny fait le mal devant aucun d'eux. Mais parce que outre la dignité Royale, il auroit voulu eſtre pieux, il a eſté ſujet à la loy divine, & pourtant il a peché à Dieu ſeul, & a fait mal devant luy, quand il a pris la femme d'Urie.

Nicephore allegué au meſme livre, traduit par le Patriarche d'Aquilée, *Rex cùm ego ſim, tibique ſoli ſubjectus, tibi ſoli peccavi: Alioquin Uriam injuria affeci. Sed peccatum ipſum ad te tranſiit, quoniam leges tuas tranſgreſſus ſum.*

Nicephore ſur le Pſalme 50, repreſente le Roy David diſant ainſi à Dieu, Eſtant Roy & ſujet à toy ſeul, j'ay peché à toy ſeul: j'ay bien fait injure à Urie, mais le peché a paſſé à toy (ô Dieu) parce que j'ay tranſgreſſé tes loix.

Et entre les Latins, Arnobe ſur ces mots du Pſalme 50, *Tibi ſoli peccavi. Omnis, inquit, qui ſub judicio vivit, cùm deliquerit, peccat Deo: peccat & legibus mundi. Hic autem Rex ſub nullo alio, niſi ſub ſolo Deo agens, ipſum ſolum ſuper poteſtatem ſuam metuens, Deo ſoli peccavit.*

Tout homme, dit Arnobe, vivant ſous le jugement ayant delinqué, peche à Dieu, & peche auſſi aux loix du monde. Mais ce Roy qui ne vivoit ſous autre que Dieu ſeul, le craignant luy ſeul ſur ſa puiſſance, a peché à Dieu ſeul.

Saint Ambroiſe ſur le meſme Pſalme 50, ſur ces mots, *Tibi ſoli*, parlant du Roy David, *Rex utique erat: nullis ipſe legibus tenebatur, quia liberi ſunt Reges à vinculis delictorum. Neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, tuti Imperii poteſtate. Homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius: ſed quamvis tutus imperio, devotione tamen ac fide erat Deo ſubditus, & legi ejus ſubjectum ſe eſſe cognoſcens, peccatum ſuum negare non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fatebatur.*

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

Saint Ambroiſe, parlant du Roy David, ſur ces mors qu'il auroit dit à Dieu, J'ay peché à toy ſeul. Car il eſtoit Roy, & n'eſtoit tenu à aucunes loix, d'autant que les Rois ſont libres des liens de délits; car ils ne ſont appellez à aucunes peines par les loix, aſſurez de la puiſſance de leur Empire. Il n'a donc peché à l'homme, à qui il n'eſtoit point tenu ny obligé. Mais encore qu'il fuſt aſſuré de ſon Empire, toutefois il eſtoit ſujet par devotion & par foy à Dieu & à ſa loy, à laquelle ſe reconnoiſſant tenu, il ne pouvoit pas nier ſon peché, mais il le confeſſoit comme coupable avec amertume.

Antonius Agellius ex congregatione Clericorum regularium, Epiſcopus Acernenſis, in libro qui inſcriptus eſt, Commentarii in Pſalmos & in divini Officii Cantica, Impreſſi Romæ ex Typographia Vaticana anno 1606, pagina 236, ad Pſalmum 50, Tibi ſoli peccavi. Quia cùm Regiâ dignitate ac poteſtate cæteris præſtem omnibus, & nulli factorum meorum rationem reddere debeam, tuo ſolius judicio ſubjectus ſum, teque ſolum judicem habeo. Itaque ſi quid peccavi, Tibi ſoli peccavi, tuus reus ſum, à te ſolo aut damnandus, aut abſolvendus. Paroles d'Antoine Agelle, Eveſque d'Acerne, en ſes Commentaires ſur les Pſeaumes imprimez à Rome en l'Imprimerie Vaticane, l'an 1606, pag. 236, ſur ces mots du Roy David à Dieu, J'ay peché à toy ſeul, parce qu'étant pardeſſus tous autres hommes par la dignité & puiſſance Royale, & que je ne dois rendre compte de mes actions à perſonne du monde, Je ſuis ſujet (ô Dieu) au jugement de toy ſeul. Partant ſi j'ay peché en quelque choſe, je ſuis coupable envers toy, qui dois eſtre condamné & abſous par toy ſeul. Et ne peuvent ceux qui veulent attribuer au Pape la puiſſance de juger les Rois, expoſer ces paroles d'autre ſorte, non plus que celles de Gregoire de Tours. Car voulans donner au Pape la puiſſance laquelle Dieu ſeul a ſur les Rois, ils ajoûteroient à la parole divine, ce qui eſt prohibé par les ſaintes Loix. Et en cela ils ne prennent pas garde à ce que le bon Pape Gregoire XIII diſoit dignement à un Ambaſſadeur d'Eſpagne, diſtinguant la puiſſance ſpirituelle d'avec la temporelle. Que ſi l'une enjambe ſur l'autre elle ſe ruine. Et à la verité en telles choſes la ſentence des Peres Hebreux eſt certaine, Quiconque ajoûte, il diminuë. Partant les nouveaux livres qui enſeignent que le pape eſt par-deſſus les Rois aux choſes temporelles, ne doivent eſtre ſoufferts. Et il n'y en a que trop qui ſe licentient d'écrire contre les Princes & Eſtats temporels: De quoy non ſeulement iceux Princes, mais tous bons ſujets ſe doivent offenſer, ainſi qu'our fait n'agueres les Officiers du Roy d'Eſpagne, contre les écrits du Cardinal Baronius touchant la Sicile: En quoi ils ont acquis grande loüange par tout le monde. Et nous ne devons

pas

pas moins à noſtre Roy Tres-Chreſtien pour la vie, pour l'honneur de ſa Majeſté, & pour le temporel de ſes Eſtats. *Imò*, ſi en tout temps il eſt ſaint, il eſt juſte, il eſt honorable, & eſt du courage & de l'amour des François envers leur Roy, & le Royaume, de tenir les maximes de verité, & défendre la franchiſe & liberté Gallicane, certainement cela ſe doit principalement durant le bas âge du Roy, regnant ſous l'heureuſe Regence de la Reynè ſa Mere : & Dieu nous ordonne de le faire ainſi par la bouche des Apoſtres Saint Pierre & S. Paul, l'un deſquels, à ſçavoir S. Pierre, en ſa premiere Epiſtre, chapitre 2. *Subjecti, inquit, eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum : quia ſic eſt voluntas Dei, ut benefacientes obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſervi Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, Regem honorificate.* L'autre, qui eſt ſaint Paul, dit en termes excellens, au treiziéme chapitre aux Romains : *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Nam Principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere Poteſtatem, bonum fac, & habebis laudem ex illa : Dei enim Miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei qui malum agit. Ideoque neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed propter conſcientiam : Ideo enim & tributa præſtatis : Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſervientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Et à cela nous ſommes portez par l'Eſprit principal, qui eſt l'Eſprit de Dieu: & comme dit Saint Paul: *Ubi ſpiritus, ibi libertas.* En quoy le Pape ne ſera point bleſſé, & ne devra prendre mécontentement. Au contraire ſa Sainteté étant bien informée, verra que c'eſt faire pour elle-même, quand on conſerve ce qui eſt des droits & de la dignité des Rois, & mêmement de noſtre Roy Tres-Chreſtien, pour lequel on a toûjours ſoûtenu ce qui fut dit par Philippes le Bel, Roy de France & de Navarre, répondant aux paroles hautaines du Pape Boniface VIII, qui l'avoit oſé appeller ſon ſujet, tant au ſpirituel qu'au temporel, & ce que depuis a écrit Meſſire Pierre de Cugnieres, Gentilhomme genereux, & Avocat General du grand Roy Philippes de Valois, ſurnommé Catholique, & aprés lui Meſſire Jean le Cocq, Avocat General du Roi Charles VI, en une action celebre faite en Parlement, le vingtiéme jour de Mars, en l'an mil

Pieces concernant la doctrine du Tyrannicide. Ann. 1610.

ttois cens quatte-vingt-douze ; à ſçavoir, que le Roy de France ne reconnoiſt point de Souverain en terre au temporel. Et quant à eux qui doivent parler aujourd'hui comme Gens du Roy, ayans examiné le Livre du Cardinal Bellarmin qu'ils ont en leurs mains, ils eſtimeroient eſtre coupables d'avoir manqué à ce qui eſt de leur charge, ſi après que nos derniers Rois Henris III & IV, ont été aſſaſſinez par hommes inhumains, ou monſtres execrables, inſpirez & ſuſcitez par fauſſes doctrines, l'un au mois d'Aouſt mil cinq cens quatre-vingt-neuf, l'autre en May dernier (vingt ans ou environ l'un après l'autre) eux qui doivent à la memoire de ces grands Rois, & à l'autorité de leur ſucceſſeur, la fidelité & devotion toute franche, ne s'écrioient à toutes occurtences contre les maximes & propoſitions qui importent à la vie, dignité, & Majeſté du Roy, & de la Reyne Regente ſa Mere: & les Juges de ce grand Parlement ſeroient inexcuſables, voire blaſmables, non ſeulement aujourd'huy, mais à l'avenir, lors mêmes que le Roy ſera rendu en âge, ſi au lieu de recevoir cette plainte comme juſte, ils laiſſoient paſſer tels écrits pernicieux, ſans y apporter la cenſure convenable. Eſtant donc à craindre que le ſilence ne ſoit imputé à ce crime, & que Dieu ne verſe ſur nous cet eſprit d'aſſoupiſſement, dont il eſt parlé dans Eſaïe, au vingt-neuviéme chapitre, & que Noſtre-Seigneur ne nous dit, ce qu'il a fait écrire de la main de Saint Jean à l'Ange ou Paſteur de l'Égliſe d'Epheſe, au deuxiéme chapitre de l'Apocalypſe: *Prima opera fac: ſin autem venio tibi, & movebo candelabrum de loco ſuo.* Afin que tout cela n'atrive point, mais que la ſplendeur & lumiere de la Juſtice Royale demeure entierement en ce lieu. Après avoir protteſté en la qualité de Gens du Roy, de veiller & tenir tant qu'ils vivront leur lampe allumée, & d'empêcher autant qu'ils pourront, que les fauſſes propoſitions des nouveaux livres, tant de Bellarmin, que d'autres qui tendent ou tendront à la ſubverſion des puiſſances ſouveraines ordonnées & établies de Dieu, ne prennent pied en ce Royaume, ils ſupplient la Cour d'y apporter ce qu'elle peut de ſon autorité ſous celle du Roy: car par cette autorité tous vrais Catholiques, & en la France, & en toute la Chreſtienté ſeront confirmez en la pure doctrine, & ſuivront l'exemple de Nôtre-Seigneur Jeſus-Chriſt & de ſes Apoſtres, & des bons Peres, mêmement des ſaints Papes. Bref chacun avoüant & reconnoiſſant la verité confeſſera deux maximes. La premiere, Que la puiſſance du Pape n'eſt ſinon ès choſes ſpirituelles, mêmement en ce Royaume, & qu'elle ne ſe peut étendre directement ny indirectement au Temporel. La ſeconde, Que le Roy eſt le ſeul Souverain en tous ſes Eſtats ſur tous ſes ſujets, tant Laïcques qu'Eccleſiaſtiques. Eſtant tres-certain, quant

à la premiere maxime : Que comme Noſtre-Seigneur Jeſus-Chriſt auroit, tant pour ſoy que pour ſaint Pierre, payé le tribut deu à Ceſar, & étant interrogé par Pilate s'il eſtoit Roy des Juifs, il fit la réponſe rapportée au dix-huitiéme chapitre de l'Evangeliſte Saint Jean : *Regnum meum non eſt de hoc muudo : Si ex hoc mundo eſſet Regnum meum, Miniſtri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis. Nunc autem Reguum meum non eſt hinc.* Le Pape étant Vicaire de Jeſus-Chriſt n'en peut pas avoir un autre. *Non eſt enim ſervus major Domino ſuo*, comme le même Evangeliſte Saint Jean, chapitre treiziéme, recite avoir eſté dit par Noſtre-Seigneur, lequel ayant reconnu que les gens qui l'avoient veu faire miracles devoient venir & l'enlever pour le faire Roy, ſe retira, comme il eſt écrit au 6 chapitre du même Saint Jean, tout ſeul en la montagne. *Et ſi ipſe Dominus poteſtatem quoque nullam, ne in ſuos quidem exercuit, quibus ſordido miniſterio functus eſt, ſi Regem ſe denique fieri conſcius Regni ſui refugit, pleniſſimè dedit formam ſuis dirigendo omni faſtigio & ſuggeſtu tam dignitatis quàm poteſtatis. Quis enim magis his uſus fuiſſet quàm Dei filius?* Nul certainement, comme a tres-bien dit Tertullien écrivant contre les Idolatres du monde. Et cela eſtant tenu, comme il le faut croire, on reconnoiſtra par tout quelle eſt la vraye & legitime puiſſance du Pape, par le jugement qu'en donnera la Cour, ſuivant les regles de la verité. Et on tiendra d'ailleurs la ſeconde maxime pour certaine, que toute ame eſt ſujette aux Puiſſances ſuperieures, c'eſt-à-dire, comme a remarqué ſaint Chryſoſtome ſur le chapitre treiziéme de l'Epiſtre aux Romains, expliquant ces mots, Toute ame, dits par ſaint Paul, ſoit Apoſtre, ſoit Religieux, ou autre. Ce que le bon Pape Gregoire premier a enſeigné de meſme en ſon Epiſtre ſoixante-deuxiéme du ſecond livre de ſon Regiſtre, laquelle eſt fort notable. Car écrivant à l'Empereur Maurice Auguſte ſur une Conſtitution Imperiale qui contenoit, *Ut quiſquis publicis adminiſtrationibus foret implicatus, ei ad Eccleſiaſticum officium venire non liceret*, après avoir haut loué cette Ordonnance, il appelle les Empereurs, *ſereniſſimos Dominos* : & ſe declarant indigne ſerviteur de leur pieté, dit qu'il s'eſtoit fort ébahy d'un chef adjoûté à leur Loy, *ut ei in Monaſterio converti non liceret, nec ulli qui in manu ſignatus eſſet.* Ce qu'icelui bon Pape a dit humblement, & par remonrrance, & non pas en termes de ſoy diſant ou pretendant Superieur des Empereurs, ſoit en qualité de Pontiſe, ou d'Eveſque, ny d'ailleurs auſſi, *ut ſervus Reipublicæ, ſed jure privato, quia inquit, Sereniſſime Domine, ex illo jam tempore Dominus meus fuiſti, quando adhuc Dominus omnium non eras. Et infra. Ego verò hæc Dominis meis loquens quid ſum, niſi pulvis & terra? Sed tamen quia contra actorem omnium,*

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

Deum hanc intendere Conſtitutionem ſentio, Dominis tacere non poſſum : Ad hoc enim poteſtas Dominorum meorum pietati cælitus data eſt ſuper omnes homines, ut qui bona appetunt adjuventur, &c. Puis mettant devant les yeux de l'Empereur ſon Seigneur Jeſus-Chriſt, & le noſtre, il le repreſente parlant en Roy des Rois. *Ad hæc, inquit, ecce per me ſervum ultimum ſuum & veſtrum reſpondebit Chriſtus dicens, Ego te de Notario Comitem excubitorum, de Comite excubitorum Cæſarem, de Cæſare Imperatorem, nec ſolùm hoc, ſed etiam Patrem Imperatorum feci : Ego ſacerdotes meos tuæ manui commiſi, & tu à meo ſervitio milites tuos ſubtrahis ? Reſponde, rogo, Piiſſime Domine, quid venienti, & hæc dicenti reſponſurus es in judicio Domino tuo ? Et infrà. Ego quidem juſſioni ſubjectus, eandem legem per diverſas terrarum partes tranſmitti feci, & quia lex ipſa omnipotenti Deo minimè concordat, ecce per ſuggeſtionis meæ paginam ſereniſſimis Dominis nunciavi. Utrobique ergo quæ debui exolvi, qui & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quòd ſenſi, minimè tacui.* Belle declaration & digne d'un ſaint Pape, lequel en cela a ſuivi exemple, & executé le commandement de Noſtre-Seigneur Jeſus-Chriſt, contenant ſon Edit és paroles des Evangeliſtes, ſaint Matthieu 22, ſaint Marc 12 & ſaint Luc 10. Rendez à Ceſar les choſes qui ſont à Ceſar, & à Dieu, celles qui ſont à Dieu. Vray eſt que les ſaints Papes ont eu le pouvoir & la liberté d'admoneſter les Empereurs & les Rois pour les avertir de leur ſalut par remontrance ſpirituelle. Mais cette puiſſance ne va pas ſur le Temporel. Car Noſtre-Seigneur dit à ſes Diſciples & Apoſtres, dans ſaint Matthieu, chapitre dixiéme : *Nolite poſſidere aurum neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, non peram in via, neque duas tunicas, neque virgam in manibus.* Ce que ſaint Hilaire a tres-bien interpreté, diſant ſur ces mots : *Neque virgam in manibus, id eſt, poteſtatis externæ jure non indigi, habentes virgam de radice Jeſſe : Nam quæ alia fuerit, non erit Chriſti.* Quelle eſt cette verge décrite par ſaint Hilaire, nul ne peut, s'il aime la verité, dire qu'elle ſoit autre que la verge ſpirituelle, la verge Apoſtolique, dont le meſme ſaint Hilaire à dit ailleurs, ſur le Pſalme ſecond, que c'eſt la parole de l'Evangile. Et quant à la racine de Jeſſe, elle eſt ſemblablement ſpirituelle, comme nous apprenons du Prophete Eſaïe au chapitre onziéme, & de ſaint Paul aux Romains 15. Et pour bien entendre les paroles de Noſtre-Seigneur ſur ce propos, il ne faut pas les prendre à la chair, comme faiſoient les pauvres Ebionites, mais par le ſens de l'eſprit, comme quand il eſt parlé de ne porter deux robbes. Ce grand Hilaire, ſur ces mots, *Non duas tunicas*, diſoit ainſi : *Quòd ſufficiat nobis ſemel Chriſtus indutus, ne per pravitatem intelligentiæ noſtræ altera deinceps vel hæreſeos, vel legis veſte indua-*

mur. Et partant ſe faut garder de prendre deux robbes. Car au lieu de celle de Noſtre-Seigneur, qui eſt la pure robe de ſimplicité, ſi nous en prenions une autre, nous tomberions en erreur, & reveſtirions l'habit de ce Judas heretique Galiléen, dont il eſt parlé aux Actes des Apoſtres, chapitre cinquiéme, lequel entre autres choſes, propoſoit une maxime comme probable, diſant : Qu'il ne faloit point appeller de Seigneur autre que Dieu, afin de s'exempter par ce moyen de l'obeïſſance deuë à Ceſar, & que ceux qui portoient la diſme au Temple de Jeruſalem, ne devoient point rendre le Tribut à l'Empereur, qui eſtoit une hereſie deteſtable, laquelle auparavant la venuë de Jeſus-Chriſt ayant eſté en horreur entre les Juifs, le doit eſtre beaucoup plus parmy les Chreſtiens. Bref, c'eſt une mauvaiſe doctrine que celle qui confond la puiſſance ſpirituelle avec la temporelle. Par autre eſt le glaive de la parole, autre celui des Princes & puiſſances temporelles. Et pour cette cauſe le bon ſaint Ambroiſe en ſa preface ſur l'Evangeliſte ſaint Luc : *Ad divina, inquit, converſi acuamus ingenium, exerceamus affectum, ut gladium illum quem venditâ veſte emi, Dominus jubet paratum ſemper & lucidum tanquam in vagina mentis reconditum habere poſſimus. Arma enim ſpiritualia & fortia, Deo, ad deſtruendas munitiones militibus Chriſti debent ſemper eſſe præſentia, ex doctrina Pauli Apoſtoli 2 ad Corinthios, cap. 10, ne cùm venerit Dux cœleſtis militiæ ſiu noſtrorum offenſus armorum à legionum nos ſuarum ſocietate ſecernat.* Ce que le meſme Docteur a confirmé ſur ces mots du vingtiéme chapitre de cet Evangile de ſaint Luc, *Nunc qui habet ſacculum, &c., vendat tunicam ſuam, & emat ſibi gladium, &c. O Domine, inquit, cur emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur habere præcipis, quem vetas promi? Niſi fortè ut ſit parata defenſio, non ultio neceſſaria, & videar potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe. Lex tamen referire non vetat : & ideo fortaſſè Petro duos gladios offerenti, Sat eſt, dicis, quaſi licuerit uſque ad Evangelium, ut ſit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio. Multis hoc iniquum videtur : ſed non iniquus Dominus, qui cùm ſe poſſet ulciſci, maluit immolari. Eſt enim gladius ſpiritualis, ut vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia veſtiuntur. Et etiam gladius paſſionis, ut exuas corpus, & immolatæ carnis exuviis ematur tibi ſacri corona martyrii: quòd ex benedictionibus Dominicis colligere potes, qui ſummam omnium coronarum, ſi quis perſecutionem patiatur pro juſtitia, prædicavit. Denique ut ſcias quia de paſſione loquutus eſt ne turbaret Diſcipulorum animos, de ſe exemplum protulit, dicens: Quoniam hoc quod ſcriptum eſt, oportet impleri de me, quod & cum injuſtis deputatus eſt* Ainſi il appert que les paroles de Noſtre-Seigneur, diſant, que chacun s'achetaſt un glaive, ſe doivent interpreter comme une para-

Ann. 1610.

bole, & non eſtre pris à la lettre. Cela eſt une doctrine pure & verirable, laquelle ce bon ſaint Ambroiſe avoit puiſée des enſeignemens de Noſtre-Seigneur, des preceptes Apoſtoliques, & écrits des Docteurs Orientaux, entre aurres de ſaint Athanaſe en ſon Livre intitulé, Dits & interpretations des paroles du ſaint Evangile, queſtion trente-troiſiéme, où il dit ce qui s'enſuit: Comment faut-il entendre ces paroles, Celui qui a une robbe, qu'il la vende, & achete un glaive? Noſtre-Seigneur, dit ſaint Athanaſe, a dit cela pour notifier à ſes Apoſtres la trahiſon de ſa perſonne, & l'arrivée des Juifs qui eſtoit proche, ne voulant entierement leur taire, afin qu'ils ne fuſſent eſtonnez d'un abord des Juifs arrivans en trouppes. Et auſſi d'ailleurs ne leur voulant tout dire, à ce qu'ils n'en priſſent l'épouvante; qui eſt une interpretation notable, comme eſt pareillement celle de ſaint Baſile, grand Theologien, de qui ſaint Ambroiſe avoit beaucoup appris, & duquel il a traduit pluſieurs écrits du Grec en Latin. Ce docte Maiſtre, lequel l'Egliſe d'Orient a honoré comme une lumiere de ſon ſiecle, & toutes les Egliſes Chreſtiennes ont admiré depuis, vrayement digne du nom de Baſile entre les pieux & ſçavans Chrêtiens, en la deux cens cinquante & unieme de ſes Regles des Exercices qu'il appelloit Aſcetiques ſur l'interrogatoire fait en ces mots: Comment Nôtre-Seigneur, au dixiéme de ſaint Luc, a défendu de porter la bourſe & le ſac en chemin, & luy-même neanmoins en autre lieu, au vingt-deuxiéme du même Evangeliſte, a dit que celuy qui a une bourſe & un ſac, qu'il les prenne, & qui n'en a point, vende ſa robbe, & achette une épée, fait cette réponſe. Noſtre-Seigneur explique cela clairement: diſant ainſi: Car il faut que cela ſoit accomply en moy, & j'ay eſté mis au rang des iniques. Car incontinent après l'accompliſſement de la prophetie du glaive, il dit à Pierre, Remets ton glaive en ſon lieu. Car tous ceux qui auront pris le glaive, periront par le glaive. De ſaçon que cela n'eſt pas commandement, mais maintenant, celui qui a une bourſe, qu'il la prenne, ou il le prendra. Car, dit ſaint Baſile, pluſieurs exemplaires portent ce mot (prendra.) Mais c'eſt un langage prophetique de Noſtre-Seigneur, prédiſant que ces Apoſtres oublians les dons & la loy du Seigneur, oſeroient prendre le glaive. Et c'eſt choſe manifeſte que la ſainte Ecriture en pluſieurs endroits auroit uſé d'une maniere de parler en commandement, au lieu d'une façon de propheriſer: comme quand elle dit au Pſal. 108. Que ſes enfans deviennent orphelins, & que l'adverſaire ſoit à ſa main droite, & autres ſemblables. Belle & ſaine interpretation, & au ſens de laquelle ſe peut rapporter ce qu'a écrit ſaint Jean Chryſoſtome, Archeveſque de Conſtantinople, en un temps auquel les Empereurs étoient Chrêtiens, en l'Homelie ſur le dire de ſaint Paul,

au 16 chapitre de l'Epiſtre au Romains, en ces mots, Saluez Priſca & Aquila, expoſant ces mots : Qui a la bourſe, qu'il la prenne, & qui n'en a point, qu'il vende ſa robbe, & achette un glaive, dit ainſi, Que veut dire cela? Celuy arme-t-il ſes Diſciples qui avoit dit, Si quelqu'un t'a frappé en la joüe droite, preſente-luy l'autre. Celuy qui a commandé que nous beniſſions ceux leſquels nous ont provoqué par convices, Que nous endurions de ceux qui nous attaquent, Que nous prions pour nos perſecuteurs, nous arme-t-il maintenant, & nous arme ſeulement d'un glaive? Et comment ces choſes ſont-elles conformes à la raiſon? Car s'il étoit en tout beſoin d'armes, il ne faloit pas s'armer d'un ſeul glaive, mais de bouclier, de heaume & de cuiſſots. Et certainement, s'il eût voulu diſpenſer & faire ces choſes à la façon des hommes, ce precepte étoit ridicule; d'autant que quand les onze Diſciples euſſent eu ſix cens de telles ſortes d'armes, comment pourroient-ils eſtre tenus pour plus puiſſans contre les embûches & efforts des peuples, des tyrans, des citez & des nations? Ils n'euſſent pas peu pour la peur qui les euſt ſaiſis, voir la face des armées, & oüir les henniſſemens des chevaux, étans hommes nourris & verſez aux étangs, aux fleuves, & aux petits vaiſſeaux. Pourquoy donc dit-il cela? Il vouloit montrer les embûches des Juifs, & ce manifeſtement, & non par enigmes, afin qu'ils ne fuſſent derechef confus en eux. En aprés il adjouſte. Nous ne voyons donc point que par telles paroles il ait commandé d'avoir des glaives, mais qu'il a voulu donner à connoiſtre par les glaives comme il y avoit des embûches qui s'apprétoient : & qu'il devoit ſouffrir des Juifs ce qu'il a ſouffert. Et cela eſt évident par ce qui s'enſuit. Car quand il eut dit qu'il faloit acheter un glaive, il adjouſta ſoudain, parce qu'il faut que les choſes qui ſont écrites de moy ſoient accomplies, parce que j'ay été mis au rang des méchans. Eſaïe 53. Et ſes Diſciples luy répondans, voyla deux glaives, & n'entendans pas ſon dire, leur replique, C'eſt aſſez. Toutefois ne deux, ne trois, ny mêmes cent n'euſſent ſuffi, s'il eût voulu qu'ils ſe fuſſent ſervis de ſecours humain. Et s'il n'a pas voulu qu'ils s'en ſoient ſervis, ces deux étoient auſſi ſuperflus. Partant il n'a pas expoſé ſa doctrine en ce lieu, ce qu'il ſemble faire par tout, où il a tiré avant toutes & quantes fois que ſes Diſciples n'entendoient ſes paroles, remettant l'intelligence des choſes dites à l'evenement. Voyez quelle eſt cette explication, & la conferez avec celle que long-temps après a voulu faire le Pape Boniface VIII en ſon Extravagante *Unam ſanctam. tit. de majoritate & obedientia*, où citant les paroles du 22 de ſaint Luc, *ex dictis Apoſtolorum, ecce duo gladii hîc*, il (Boniface VIII) dit, *In Eccleſia ſcilicet cùm Apoſtoli loquerentur, non reſpondit Dominus nimis eſſe, ſed ſatis : Certe (inquiens ille Bonifacius) qui in poteſtate Petri temporalem gladium*

Ann. 1610.

eſſe negat, malè verbum attendit Domini proferentis, Converte gladium tuum in vaginam : Uterque ergo eſt in poteſtate Eccleſiæ, ſpiritualis ſcilicet & materialis. Et vous trouverez que ce langage de Boniface eſt du tout contraire aux interpretations de S. Athanaſe, de S. Baſile, de S. Ambroiſe, & de S. Chryſoſtome. *Imò*, c'eſt une définition contraire au ſens declaré par Noſtre-Seigneur : Bref elle eſt ſelon la lettre, ſelon la chair, & ſelon le ſang, & non pas ſelon l'eſprit. Auſſi a-t-elle eſté revoquée par le Pape Clement V, en l'Extravagante *Meruit*, portant declaration par luy faite, que par la définition d'iceluy Pape Boniface VIII, ſon predeceſſeur, contenuë en l'Extravagante *Unam ſanctam*, il ne vouloit ny entendoit eſtre fait aucun prejudice au Roy, ny au Royaume de France ; ny que par icelle le Roy, le Royaume, & les Regnicoles fuſſent davantage ſujets à l'Egliſe Romaine qu'ils étoient auparavant : mais qu'il fuſt entendu qu'ils eſtoient au meſme eſtat que devant icelle définition, tant en ce qui eſtoit de l'Egliſe, qu'auſſi pour le Roy & l'eſtat du Royaume & des Regnicoles. En quoy ce ſaint Pere Clement V à fait une reconnoiſſance telle qu'il devoit, pour l'Etat & dignité temporelle du Roy Philippes le Bel. Ce qu'il a auſſi declaré eſtant venu en France, en une autre Bulle donnée à Poictiers, le ſecond des ides d'Aouſt, l'an troiſiéme de ſon Pontificat, par laquelle il auroit deputé l'Archeveſque de Narbonne & les Eveſques de Bayeux, & de Mende, & de Limoges, avec un ſien Notaire, les Archidiacres de Trente, & de Magalone, & le Provoſt d'Aix pour faire le procez aux Templiers ſur pluſieurs faits dont y avoit plainte par bruit public à l'encontre d'eux, où eſt cette clauſe remarquable, *Chariſſimus in Chriſto filius noſter Philippus Rex Francorum illuſtris, cui fuerant eadem facinora nunciata, non typo avaritiæ, cùm de bonis Templariorum nihil ſibi vendicare vel appropriare intendat : imò ea nobis & Eccleſiæ per deputandos à nobis adminiſtranda, gubernanda, conſervanda, & cuſtodienda liberaliter ac devotè in Regno ſuo dimiſit, manum ſuam exinde totaliter amovendo.* D'où s'enſuit que ce Pape n'auroit peu rien faire contre les perſonnes & biens d'iceux Templiers, qui étoient au pays de l'obeïſſance du Roy Tres-Chreſtien, quoi qu'ils fuſſent Clercs Religieux, ſinon après qu'iceluy Sieur Roy en auroit levé ſa main, & permis qu'il procedaſt ſelon ce qui eſt mentionné en cette Bulle. En quoy ce qu'a fait ce grand Roy ne lui a pas levé ny diminué ce qui étoit de l'autorité Royale ſur ſes ſujets de la qualité & condition des Templiers, ou autres. *Imò* le pouvoir & ſouveraineté de la main Royale a été maintenu & conſervé par cette permiſſion, ſans avoir été, comme elle ne peut eſtre, nullement ébranlée. Et cela eſt ſi certain, que toutes perſonnes ayant droit

jugement

jugement l'ont ainſi tenu : entre autres un bon Auteur, en ſon Livre intitulé, Le Songe du Verger, où parlant au Roy Charles cinquiéme, dit le Sage, *Quod Rex eſt Dei Vicarius & Judex in temporalibus.* Et veritablement cette ſouveraineté eſt telle, qu'elle s'étend ſur toutes perſonnes demeurantes dans le Royaume. Tellement que nul des Regnicoles ne ſe peut dire exempt de l'obeïſſance & ſoûmiſſion qui eſt deuë au Roy Tres-Chreſtien à cauſe de ſa Couronne. Et cela a eſté reconnu par les bons Peres & ſaints Prelats, & Docteurs Catholiques & Orthodoxes, dont entre pluſieurs autoritez ſuffira de rapporter en ce lieu, pour la fin de cette remonſtrance, celle de ce grand & docte Religieux ſaint Bernard, lequel écrivant à Henry, Archeveſque de Sens, en ſon Epiſtre quarante-deuxiéme, conclud en ces mots, *Si omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubdita ſit (quod docuit Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos) ergo (inquit Bernardus) & noſtra. Quis vos excipit ab univerſitate? Si quis tentat excipere, tentat decipere.*

Pour doncques garder les bons François qu'ils ne ſoient deceus, lui qui parle ſe reſſentant obligé pour la conſcience, & en la qualité d'Avocat du Roy, de faire franchement ce qui eſt de ſa charge, apporte le Livre du Cardinal Bellarmin minuté durant la vie de noſtre grand Roy Henry IV, (ſous le Regne duquel on n'euſt oſé le publier) & éclos depuis ſa mort, auquel Livre il a cotté les paſſages que la Cour verra, & principalement és pages 37, 38, 57, 58 & és 76, 77, auſquelles ſe rapportent les 160 & 115 & 116, avec leurs Concluſions par écrit, par leſquelles ils requierent pour le Roy défenſes eſtre faites à toutes perſonnes, de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, de recevoir, avoir, retenir, imprimer ou faire imprimer ce Livre de Bellarmin, ſous peine d'eſtre declarez criminels de leze-Majeſté au premier chef : & enjoint à tous ceux qui en ont, ou auront, ſçauront, ou pourront ſçavoir où il y en a dans le Royaume, de le declarer aux Juges des lieux, ou aux Subſtituts du Procureur General, pour eſtre les exemplaires ſupprimez, comme en étant la doctrine contraire à la dignité, autorité & ſouveraineté Royale, & tendante à faire revolter les ſujets du Roy, & attenter à ſa vie, & à ſon Eſtat : & inhibitions eſtre faites à toutes perſonnes, ſous la meſme peine, d'écrire, ou enſeigner aux écholes, ou ailleurs pareille doctrine. Et que l'Arreſt qui interviendra ſur leurs preſentes Concluſions, ſoit leu & publié en tous les Sieges Royaux des Bailliages & Sénéchauſſées du Reſſort de la Cour, à la diligence des Subſtituts, qui ſeront tenus certifier la Cour du devoir qu'ils y auront apporté. Et à ce qu'à l'avenir on ne puiſſe calomnier les Concluſions ny l'Arreſt qui interviendra ſur icelles, requierent qu'il plaiſe à la Cour ordonner, que le Livre ſoit remis en leurs mains pour le garder, afin de faire foy de la verité où beſoin ſera.

DISCOURS
DE Mr. LE PRINCE DE CONDÉ,
AU ROI LOUIS XIII.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYR.

Ann. 1610.

Advis donné au Roi en ſon Conſeil, par Monſieur le Prince de Condé, ſur l'article du Tiers-Eſtat, contradiction du Clergé, & Arrêt du Parlement, le 4 de Janvier 1615.

SIRE,

J'ESTIME que l'affaire qui ſe preſente eſt une des plus importantes qui depuis cent ans ſe ſoit agitée en voſtre conſeil, digne de voſtre preſence : il s'agit de deux poincts de très-grande conſequence : l'un regarde l'honneur deub à Dieu, affermiſſement de l'Egliſe Catholique, Apoſtolique & Romaine : & l'autre, la ſeureté & conſervation de vos Eſtats.

CERTES, SIRE, voſtre Majeſté ſe peut dire à bon droict le plus grand Roy du monde, qui ne releve ſa Couronne que de Dieu ſeul, auquel tant plus vous eſtes puiſſant, tant plus auſſi eſtes vous ſoubmis. Ce grand Dieu, Roy des Roys, a voulu pour le rachapt de nos pechez que ſon Fils ſe fit homme ; ce Fils nous guidant de preſence viſible, nous a laiſſé un chef viſible en ſon Egliſe, ſainct Pierre, duquel le Pape tient la chaire & legitime ſucceſſion, eſtant neantmoins Chef de l'Egliſe de Jeſus-Chriſt.

Jeſus-Chriſt a laiſſé un Chef viſible en ſon Egliſe, S. Pierre.

LE Pape eſt donc Paſteur, & le premier ſouverain Pontife des brebis de Jeſus-Chriſt, & voſtre Majeſté n'eſtant que brebis, comme la moindre, vous ne devez doubter que ne ſoyez ſoubmis à ceſte puiſſance ſpirituelle, & pour vous acquerir ſalut, & pour vous retrancher & excommunier des membres de l'Egliſe, ſi vos fautes & pechez en donnent ſubject. **

Le Pape ſouverain Pontife des Brebis de Jeſus-Chriſt.

Les Roys, comme brebis, ſont ſubjets à la Paſture & Puiſſance ſpirituelle du Pape.

CESTE excommunication pour juſte cauſe, livre voſtre ame à Satan, vous exclut de la communion de l'Egliſe, de l'uſage des Sacrements, meſme de l'entrée d'icelle. Mais en ce qui touche voſtre temporel, ſubjection de vos ſubjects, obeyſſance qui vous eſt naturellement deuë, & ſacré reſpect qu'il faut rendre à la conſervation de la vie de l'Oingt du Seigneur, la puiſſance ſpirituelle eſt de nul pou-

L'Excommunication n'a nul pouvoir ſur le temporel.

** Ceci doit être conféré avec les Recueils & les Commentaires de l'art. 15 des Libertés.

voir. Que quel que vous ſoyez, heretique ou infidelle, on ne vous doive obeïr en ce qui n'eſt choſe purement temporelle : qu'on ne vous doive vos tributs, ce ſeroit ne pas ſuivre les preceptes de Jeſus-Chriſt qui recognoiſt Pilate pour Juge, qui commande de payer le tribut à Ceſar, & S. Paul y faict venir ſa cauſe par appel, & Jeſus-Chriſt & ce grand Apoſtre recourent au temporel, aux jugements & arreſts des Princes Payens.

Les Apôtres ſe ſont ſoumis au jugement des Princes Payens.

Ceux qui ſont ennemis de la puiſſance des Roys, ſouſtenans les contraires advis, qui ailleurs qu'en France ne ſe pourroient dire problematiques, n'ont jamais eſté ſi enragez que dire qu'il faluſt tuer les Roys : au contraire, dereſtent avec nous ceſte pernicieuſe aſſertion, & ſera bien facile d'en obtenir du Pape la cenſure. Mais ce n'eſt pas la queſtion : venons à l'individu, & nous verrons que voſtre ſacrée Perſonne, SIRE, peut legitimement en quelque cas eſtre ruée de ſes ſubjects ſelon leur doctrine. Voſtre Majeſté, ſelon leur dire, peche, on l'admoneſte juſqu'à la troiſiéme fois, elle continuë, on excommunie, elle ne ſe repent, on la depoſe de ſon Royaume, on abſout vos ſubjects de la fidelité qui vous eſt deuë. Lors tandis que Louis XIII eſtoit Roi, il n'eſtoit pas permis de le tuer, mais eſtant devenu de Roy non Roy, un autre legitime prend ſa place, lors continuant contre l'authorité ſpirituelle du Pape & remporelle du nouveau Roy eſlu, à ſe dire Roy, c'eſt un vray uſurpateur, criminel de leze Majeſté divine & humaine, & comme tel proſcrit, permis à tous de le tuer.

Pourquoi il n'eſt pas queſtion d'obtenir la cenſure du Pape pour empeſcher ceux qui attentent contre la vie des Roys.

C'EST donc folie de demander la cenſure contre ceux qui attentent contre les Roys, elle eſt aiſée à obtenir, mais il la faut avoir entiere & ſevere contre ceſte pernicieuſe doctrine, qui de filet en aiguille nous meine à uſurpations, rebellions & meurtres contre nos ſouverains ; de plus, meſme du conſentement des Papes, nous avons en France tenu à jamais ces maximes. Les Ordonnances de S. Louys nous le monſtrent ſuffiſamment : l'hiſtoire nous remarque que du temps de Philippe le Bel, ce Roy s'oppoſa vertueuſement au Pape Boniface VIII, qui lors ayant faict un Decret, fut depuis revoqué par ſon ſucceſſeur au regard de nos Roys : lors tous les Eveſques de France, hormis deux, ſouſtindrent courageuſement nos maximes, & la Nobleſſe fit un trait à jamais memorable, eſcrivant au Pape, elle manda qu'en tout elle vouloit obeyr au Roy, mais que ſi le Roy vouloit ſoubſmettre au Pape ſa puiſſance temporelle pour les droicts de ſa Couronne & ſucceſſeurs, qu'elle s'y oppoſeroit. Du temps du Roy Charles IX, en l'année mil cinq cents ſoixante & un, Tanquerel, Bachelier en Theologie, ayant ſouſtenu ceſte damnable doctrine, fut par Arreſt de la Cour, condamné à faire amende honorable, & pluſieurs Docteurs de Sorbonne à demander pardon au Roy. A quoy

Ordonnances contre les entrepriſes des Papes ſur l'authorité des Roys de France.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE.

le Parlement fut lors excité par le Roy, la Reyne ſa mere, Princes de ſon ſang, & commiſſion ſpeciale de ce digne Chancelier de l'Hoſpital, qui lors employa les ſeaux du Roy à exhorter ſes Officiers à faire juſtice des aſſaſſins des Roys. Nous devons attendre la meſme prudence de la Reyne voſtre mere, veu qu'elle a paſſé tant d'eſcueils durant ſa regence pour vous mener au doux port de voſtre Majorité.

Ann. 1610.

Sageſſe du Parlement par le teſmoignage qu'il rend au Roy de la fidelité.

DEPUIS la mort de nos deux Roys, les Clement, Guignard, Barriere, Chaſtel & Ravaillac, nous donnent plus de ſubject qu'à aucune nation, d'exercer cette fatale doctrine: ce ſont les ſubjects, SIRE, qui me font admirer la ſageſſe de voſtre Parlement, qui par le teſmoignage qu'il vous rend de ſa fidelité, vous oblige à jamais, & toute la France, de les eſtimer fidelles, courageux, & incorruptibles Magiſtrats, qui ſont les vrays conſervateurs des Saincts Decrets, & de qui il ne ſort que des Oracles d'une infaillible verité. Magiſtrats qui vous ſont reverer, puiſque voſtre perſonne ſeule en France eſt exempte de leur juriſdiction. Je ne parle que pour l'intereſt du Roy: car j'eſpere ſa vie durer des ſiecles, celle de Monſieur ſon frere de meſme, & par une multitude d'enfans, nous nous verrons aſſeurez en une paix perdurable.

Advis d'évoquer à la perſonne du Roy les differends qu'a le Clergé & la Nobleſſe avec le Parlement & le Tiers-Eſtat, pour l'article.

NEANMOINS, SIRE, puiſqu'en tout temps toutes rudes medecines ne ſont bonnes, je ſuis d'advis d'interdire pour la conſequence du Clergé, & Tiers-Eſtat, de ne plus diſputer cette queſtion, & l'évoquer à Vous, leur laiſſant la liberté aux uns & aux autres, de mettre leurs articles comme ils voudront, & lorſque Voſtre Majeſté repondra les Cahiers, nous verrons lors par voſtre prudence nos anciennes maximes confirmées par voſtre reſponſe. Et pour ce que le Clergé & la Nobleſſe penſent l'Arreſt de Parlement empeſcher leur liberté, pour le preſent, pour deſſiller leurs yeux, je trouve bon d'en empeſcher par deffenſe la ſignature, prononciation & publication.

EXTRAIT DES MÉMOIRES du Clergé de France, Tome premier, *colonnes 570, 571, 572, finiſſant au commencement de la 573e.*

III.

CONDAMNATION de la pernicieuſe Doctrine de ceux qui ſoutiennent qu'il eſt loiſible d'entreprendre ſur la Perſonne ſacrée des ROIS.

EXTRAIT du Procès-Verbal de la Chambre Eccléſiaſtique des ETATS GÉNÉRAUX du Royaume de France, convoqués en 1614.

Du Lundi 5 Janvier 1615.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

L'Article dreſſé ſur l'aſſurance de la vie & Perſonne ſacrée des Rois, & pour la deteſtation & condamnation des fauſſes opinions de ceux qui ont voulu ſoutenir, qu'il ſoit loiſible, en cas même qu'ils ſe rendiſſent Tyrans, d'entreprendre ſur leurs perſonnes, conforme au Décret du Concile de Conſtance, a été lu; icelui de teneur qui s'enſuit.

Les deteſtables parricides commis ès perſonnes ſacrées de nos Rois, ont fait connoître par expérience, au malheur de la France, que les Loix & les peines temporelles n'étoient pas aſſez ſuffiſantes pour en détourner les damnables meurtriers, qui induits & ſeduits par les artifices du diable, ont préſumé, en commettant telles abominations, d'éviter les peines éternelles. C'eſt pourquoi les Prélats & Eccleſiaſtiques de votre Royaume, auxquels Dieu à commis le ſoin & la conduite des ames & des conſciences de vos Peuples, deſirant, tant comme Paſteurs que comme fidéles ſujets de Votre Majeſté, de pourvoir, autant qu'il leur eſt poſſible, à la ſureté de votre Perſonne, & au repos de vorre Etat, ont eſtimé être de leur devoir & Autorité Paſtorale, pour arracher & detourner cette abominable fureur, rebellion & parricide, du cœur & de la penſée de tous ceux qui veulent obéir à la voix du Saint Eſprit, prononcée par l'oracle infaillible de l'Egliſe univerſelle, & éviter la damnation éternelle preparée à ceux qui y contreviennent, de renouveller & faire publier le Décret de la ſeſſion quinzieme du Concile de Conſtance, tenu il y a deux cents ans; par lequel Decret, tous ceux qui, ſous quelque pré-

texte que ce ſoit, voudroient maintenir qu'il ſoit permis d'attenter à la perſonne ſacrée des Rois, & même de ceux que l'on prétend être Tyrans, ſont declarés abominables, hérétiques & condamnés aux peines éternelles. Or les mêmes Prélats, de l'autorité de l'Egliſe, ſupplient humblement votre Majeſté d'avoir pour agréable cette publication, comme étant l'inſtruction de vos Peuples, ſeul & propre reméde à lier & obliger les conſciences, & à les détourner de toutes telles execrables abominations; en outre ſupplient votre Majeſté, d'écrire & faire entendre par ſes Ambaſſadeurs à notre Saint Pere le Pape ladite publication & renouvellement dudit Saint Decret, comme ſes prédeceſſeurs l'ont fait, offrant leſdits Prélats d'y ajouter leurs très-humbles ſupplications, ſi beſoin eſt.

Il a été dit qu'il ſeroit à propos d'inſérer une ſuite, & après ledit article le texte exprès du Décret du Concile de Conſtance, dont a été parlé ci-deſſus, tranſlaté en françois, & comme il a été rapporté par un de meſdits Seigneurs qui a pris la peine d'en faire la tranſlation, eſtimant qu'il ſeroit fort utile pour l'éclairciſſement de pluſieurs qui n'auront pas le ſoin, curioſité, ni la commodité de voir ledit texte: même que le Peuple imbu des fantaiſies que l'on a fait courir ſur ce ſujet, ſera detrompé par l'éclairciſſement qui lui en ſera donné par la lecture d'icelui.

Lequel article, après avoir été concerté, a été par mûre délibération & commun conſentement des Provinces, approuvé, & arrêté qu'il ſera envoyé en communication aux deux Chambres, & leur ſera repréſenté comme cette Compagnie, ſur le ſujet de l'article du Tiers-Etat, a eſtimé, ni pouvoir être mis plus efficace, ni meilleur remede pour detromper les conſciences, & rendre témoignage de la condamnation deſdites erreurs, que le contenu audit article, conforme & pris du Concile de Conſtance, & comprenant le Décret d'icelui ſur le même ſujet.

ARTICLES extraits du Cahier général, rapportés dans le même Procès-Verbal.

Du Lundi 23 Février 1615.

SIRE, Les Prélats & Eccléſiaſtiques de votre Royaume aſſemblés par votre commandement aux Etats Généraux qu'il a plu à Votre Majeſté convoquer .... ſe plaignent avec extrême regret de la perte de deux de leurs Rois, même de la Majeſté du défunt Roi votre Pere, & ne pouvant diſſimuler la honte de notre Nation pour tels

& ſi prodigieux parricides, ont, avant toute œuvre, jetté les yeux ſur les remedes plus convenables pour réformer à l'avenir cette diabolique & exécrable fureur, & conſiderant que ceux qui ſe ſont précipités en tels actes, ont été enſorcelés par des impreſſions fauſſes, hérétiques, & jà condamnées par les Conciles Généraux, même de Conſtance, ſeſſion 15, & que l'ignorance de ce Décret a cauſé l'erreur & la ſubornation, dont tels membres ont été infectés par l'artifice du diable, ſont entierement d'avis, & ne peuvent céler à Votre Majeſté que ce Décret doit être publié par-tout; ſupplient Votre Majeſté d'en avoir la publication agreable, même en ayant obtenu de notre Saint Pere le rénouvellement & injonction de le publier par toute la Chrétienté, afin d'obliger par ce moyen, ſous peine de damnation perpetuelle, non-ſeulement les conſciences de vos ſujets, mais auſſi de tous les Chrétiens, à la croyance que l'Egliſe univerſelle, veillant pour les perſonnes ſacrées des Rois, a déterminé ſur ce point, qui eſt, que l'aſſaſſinat des Rois eſt tellement prodigieux & déteſtable, que même ceux ſont declarés hérétiques & damnables, qui tiennent qu'il ſoit loiſible d'entreprendre ſur les perſonnes de ceux qu'on voudroit dire ou préſumer tyrans. Ann. 1610.

DECRET

DU CONCILE DE CONSTANCE.

LE Saint Concile convoqué pour l'extirpation des héréſies, y pourvoyant, averti qu'au préjudice de notre Sainte Foi, des bonnes mœurs & de la tranquillité des Etats, & au ſcandale du public, aucuns dogmatiſent, qu'il eſt non-ſeulement loiſible, mais auſſi méritoire à tout vaſſal & ſujet d'ôter la vie d'un tyran, par trahiſon, entrepriſe ou en quelque forme & maniere que ce ſoit, nonobſtant quelconque obligation ou ſerment de fidélité par lui juré, & ſans qu'il ſoit beſoin d'attendre ſur ce declaration, mandement, ni ordre de juſtice. Deſirant abolir de fonds en comble telles maximes, l'affaire miſe en déliberation, declare telle doctrine pleine d'erreur en la foi & ès mœurs; la condamne comme hérétique, ſcandaleuſe, & introductrice de trahiſon, ſéditions & perfidies; tous ceux qui opiniâtrement la ſoutiennent, hérétiques, & comme tels puniſſables ſuivant les Saints Decrets.

LITTERÆ PATENTES REGIS,

Quibus damnatur Propoſitio JOANNIS PARRI: *Quilibet Tyrannus*, &c.

CAROLUS, DEI GRATIA, FRANCORUM REX. UNIVERSIS præſentes Litteras inſpecturis.

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE. Ann. 1610.

GRATIA vobis & pax in eo cujus oculi Fidem reſpiciunt, ſine qua placere ei nemo poteſt.

REGIA Majeſtas noſtra quantis ad reſpectum, honorem & zelum Fidei ſtimulis urgeatur, paucis primùm aperiemus: dehinc rem ipſam ſub compendio tradentes, finem in explicatione intentionis noſtræ, & in exhortatione faciemus.

FRANCORUM tradunt Hiſtoriæ, Annaleſque prædeceſſorum noſtrorum geſta deſcribunt, quòd dùm inclytiſſimus, ac victorioſiſſimus Rex Clodovæus, de tenebris infidelitatis ad Chriſtianæ Religionis admirabile lumen, Deo trahente, veniſſet; dùmque, poſt Baptiſma ſuſceptum, protinùs ſacro liquore, per columbæ ſpeciem, in vaſculo viſibili, cœlitùs allato, Beatiſſimus eum Remigius conſecraſſet in Chriſtum Dominum *; mox idem Præſul, Spiritu Sancto plenus, propheticâ voce nunciavit: beatum fore Regnum Franciæ, feliciterque duraturum, ſi Fides in eo Catholica perſiſteret; Fidem nempè juſtitia, Regnorum quædam vitæ comes, non deſerit, quoniam *Juſtus ex Fide vivit.* Hebr. X. 38.

* *Forſan.* Domini.

HUJUS vocis ex cœlo tonantis, Clodovæus, ſuaque Regalis poſteritas non immemor; ſed eam retinens altâ mente repoſtam, vigilantiſſimo hactenùs ſtudio Fidem excoluit, protexit & erexit: debellavit ubilibet hæreſes, cum ſuis actoribus, contrivit errores impios, quibus ſe nunquam ſuſtinuit infici. Hinc eſt elogium: *Sola Gallia monſtra non habuit.*

PORRÒ quid aliud eſt? quòd prædeceſſores noſtri, potentiſſimus inter cæteros Carolus Magnus, incomparabilis Rex, & invictiſſimus Imperator, dedicaverunt celeberrimum in urbe Regia Pariſienſi ſtudium Litterarum, velut alterum Troyæ & Athenis Palladium; velut prætereà fontem illum non Parnaſſi, ſed Paradiſi; qui quatuor facultatibus, quaſi totidem fluviis intelligibilibus rigat univerſam ſuperficiem terræ; cum irrigatione germinant & adoleſcunt pulcherrimæ ſalubrium doctrinarum plantulæ, de quarum ſuaviſſimo fructu ſatiatur terra.

Illic

Illic cernere eſt præcipuè flumen quartum Theologicæ Facultatis, cujus impetus lætificat civitatem Dei, vomens aquas ſapientiæ ſalutaris, ſalientis in vitam æternam, ſecùs quarum decurſus aquarum, plantatum eſt lignum Fidei ſaluberrimæ, quæ inde gignitur, nutritur, deffenditur, roboratur.

Recte quidem hæc facta ſunt; nam cùm oporteat Regem copulare ſibi, Salomonis exemplo, ſapientiam in ſponſam, & ſororem, cujus ſapientiæ vox eſt, *Per me Reges regnant, & Legum conditores juſta decernunt*; Proverb. VIII. 15. Cùm rurſùs, jubente Domino, Rex qui ſedet in ſolio judicii deſcriptum habere debeat Deuteronomium Legis, & à Sacerdotibus exemplar ſumere, ut non ſurrepat vitioſa per errores depravatio, & ut in eo legens aſſiduè: Rex ſapiens ſit, & veritas non * cuſtodiat. Quid præclarius, in Regno noſtro, quidve divinius, potuit à Chriſtianiſſimis Progenitoribus noſtris inſtitui? Quid à nobis, noſtriſque poſteris ſtudioſius convenit obſervari, quàm ut abundet idem Regnum noſtrum viris, quos erudierit Dominus, & de Lege ſua docuerit: qui parati ſint omni poſcenti reddere rationem de ea quæ in ipſis eſt Fide & Spe. Ita nimirùm ſit, ut & ſapientia quæ deſurſum eſt, & penes nos exuberet, & Fides quæ Regna vincit, quæ juſtitiam operatur, quæ adipiſcitur repromiſſiones.

* *Forſan* eum.

Datur proinde Sacerdotibus noſtris ſapientia & intellectus. Ad quid iſta? ſanè ut rectum & ſolidum ferre judicium noſcant, ſi quid in fide vel ambiguum, vel devium ſurrexit, vel quod ſit legis Deuteronomii corruptivum! ſic enim juſſit Dominus ad eos habere recurſum. Sic præterea procul exturbari poteſt quidquid doctrinæ ſalutari molitur adverſum peſtilens improbitas hæreticorum, vel errantium; neque enim minus eſt Fidem ſervare jam poſitam, quam plantare; Fide quidem delabente, ſurgeret oppugnatrix ejus infidelitas, monſtrum horrendum, ingens, quod Regnum ſubverteret à fide derelictum.

Talem à nobis, ô ſalutifer Chriſte, peſtem averte.

At verò quæſieris: cur hæc tam alto ſunt orſa principio? Planè fatebimur imprimis, jucundum nobis, nec ingratum eſſe, in iſtorum conſideratione verſari, quæ contulit Deus; ſimulque volumus oſtendere quantùm ſit auctoritas, pondus & robur præſtandum in his quæ veritatis Catholicæ declarationem & elucidationem reſpiicunt, quando dicatur; aliqua per tales quales prolocuti ſumus de ipſius approbatione ſententia *, quoniam eos in omni ſanctarum Litterarum eruditione præcipuos eſſe conſtat, quos vel fallere, vel falli poſſe nemo facile judicaverit. Cognoverunt hoc diverſæ per orbem Nationes univerſales, & Regna; cognovit etiam ipſa quandoque Romana Sedes, dùm olim & nuper, ſi quid apud eos ambiguum in doctrina Chriſtianæ Religionis obtigerat, certitudinem ab ipſo Concilio Fidei Pariſiis exiſtente poſtulare nec puduit, nec piguit.

* *Locus corruptus.*

PIECES CONCERNANT LA DOCTRINE DU TYRANNICIDE.

Ann. 1610.

CONSEQUENTER, ut tranſeamus vetera, & aperiatur intentio noſtra præſens, perſpicuum fieri voluimus ex præmiſſis, quanto cum aſſenſu omnium ſuſcipienda ſit illa judicialis ſententia, quam nuper ad exhortationem noſtram, coaſſumpto Inquiſitore pravitatis hæreticæ, & Concilio Fidei ſolemniſſimè convocato, ſæpè & multùm rem ipſam examinante, tulit dilectus & fidelis Conſiliarius noſter Epiſcopus Pariſienſis, adverſùs hæreſes peſtiferas jam jamque erumpentes, jam ipſum noſtrum † ad diviſionem, & ad eam quæ conſequitur deſolationem præparantes. Jam demùm Legis Divinæ Deuteronomium, quod aſpicere continuâ meditatione nos convenit, pernicioſâ mendoſitate violare conantes: ita prorsùs exurgere debuit ipſe Paſtor & Præſul, tali ſuffulius celeberrimo Fidei Concilio, ubi de tot Magiſtris in Theologia, ac Licentiatis, qui Pariſiis, ut aſſolet, aderant, nullus omiſſus eſt, qui non quod vellet haberet fas liberè, vel dicere verbo, vel ſcriptis tradere.

† *Videtur deſiderari* Regnum.

Sic profectò, ſic Præſul ipſe, ſpeculator datus & adjutus, cernere potuit quemadmodùm vineam Dominicam exterminaret aper de ſylva, & ſingularis ſerus depaſceretur eam. Audiebat illud de Canticis: *Capite nobis vulpeculas parvulas, quæ demoliuntur vineas*, Cant. II. 15.

URGEBAT ſubinde formidanda juſſio multiplex & aperta Legum pœnalium, quas contra deſides, ad extirpationes hæreſum, hæreticorumque divina ſimul & humana promulgavit auctoritas.

Nos propterea ſententiam ipſam juſſimus ſub Edicto publico per univerſum Regnum noſtrum validam obſervari, & exequi, ſcribente ad hoc ipſum chariſſimâ filiâ noſtrâ Univerſitate Pariſienſi: quæ ſententia damnat Propoſitionem ſcandaloſiſſimam, cui titulum actor impoſuit: *Hæc eſt*, inquit, *juſtificatio Ducis Burgundiæ*. Juſtificatio videlicet ſuper interfectione crudeliſſima unicis Fratris noſtri, Ducis Aurelianenſis, cui propitietur Deus, vocemque ſanguinis ejus clamantem exaudiat.

ECCE quod hæc Propoſitio ſuum in tituli fronte judicium portat, ſuam maledictionem. *Væ*, inquit Propheta, *qui juſtificatis impium pro muneribus*. Iſaïæ. V. 23.

ASSERIT illic Joannes Parvi, alligatum ſe tot muneribus præſtitis & ſperatis à Domino ſuo qui ei jubenti præſtare linguam ſuam, obniti nequiverit, nolens Propoſitionibus actor videri, ſed probator.

NULLUS idcircò rectè mirabitur, ſi præfatam ſententiam, juſtificationis hujus necis & ſceleris damnativam, decrevimus manutenere, deffendique facere, viis omnibus accommodis, veluti cauſam propriam, ſicut quâ Regiæ Majeſtatis noſtræ decus, tanquam præterea cauſam Fidei; quemadmodùm ſufficientiſſima nos informatio docuit hanc eſſe Fidei cauſam, cujus nos Fidei protectores Divina dignatio poſuit, & ad hoc cogunt Leges; ad hoc præclara præ-

decessorum exempla vehementer accendunt. Attendimus ultra, sicut Summo Pontifici, & sacro Cardinalium Collegio scripsisse jam meminimus, & sicut operum vox luctuosa propalare non desinit, quòd à reproba Propositione illa, velut ab origine venenata, latius eruperunt horribiles in Regno nostro seditiones & bella plusquam civilia, prædationes ubique & clades imminere, & plurima mortis imago. Negabatur Baptisma parvulis; Oratio viatoribus; Confessio morientibus; Eleemosyna fame pereuntibus: sepultura etiam prophana defunctis: nulla ætas secura fuit, nullus sexus, nulla cognatio, nullus sacer locus; sed ubique heu! fera regnavit Erynnis, quasi terrificè boans:

Vos patriæ validas in viscera vertite vires.

Porrò nondùm plenè cessavit quassatio, nec procellosus armorum & tempestatum quievit æstus.

Det tandem aliquando tranquilitatis portum, qui ventis & mari imperat, reducat pulchram pacem, qui sororem ejus veritatem jam in lucem eduxit: & qualiter eduxit? Hoc factum est, dùm prædicta Propositio nefanda, post exactissimam * comperta est secum includere plures errores funestos explicitè contra Fidem, & moralem Divinorum Præceptorum doctrinam, mentibus humanis naturaliter inscriptam. Hæc dominationem omnem temporalem, simul & spiritualem nequiter evertit, hæc vias patenter aperit seditionibus popularibus, perjuriis, rebellionibus, odiis implacabilibus, tumultuationibus ignobilium contra nobiles, imò ordine confuso, nobilium ad invicem, similiter ignobilium. Conspicitur deformis illa Reipublicæ facies, qualem deplorabat Apostolus, schisma detestans illorum dicentium: *Ego Pauli, Ego Apollo, Ego Cephæ.* 1. Cor. 1. 12.

* *Desiderari videtur* Inquisitionem.

Preterea quid quòd dicta Propositio laudat fieri neces subitas, & viles nobilium etiam personarum, per sicarios pretio conductos, quales Generalis Concilii sanctio tantùm damnat; per excogitata, insuper insidias, nullâ diffidatione præviâ, per blandimenta subdola, per confœderationes, juramentis terribilibus publicè firmatas; relicto tandem penitùs omni ordine judiciario, vel superioris Edicto: & audet nihilominùs hæc execranda Propositio impudenter asserere, tale facinus immanissimium, fieri secundùm jus omne, divinum, naturale & humanum. Audet contra sententiantes insectari, tanquam nostros & Reipublicæ capitales inimicos, adeò quidem, ut conclusivè determinet, nos oportere mœstissimam illam & atrocissimam charissimi & unici germani nostri necem, vilem & subitam approbare; nos debere prorsùs actorem, opibus & honoribus augere familariùs, quasi fuerit alter Michaël & Phinées: denique publicis itaque † gentium collaudatoriis illum Litteris efferre nos debere concludit; proh nephas, æquissime rerum arbiter Christe! quasi

† Ubique.

Pieces concernant la doctrine du Tyrannicide.

videlicet Regia nobis à te poteſtas deſuper data ſit, non in vindictam malefactorum, ſed in laudem, præmium & honorem, & qualium, heu! malefactorum. Quis illa dinumeret, quis ſatis inculpet & damnet? ſubindè, quid injuſtiùs juſtificatione criminis, & talis criminis, in quo quid laudemus quid remuneremus perpendit.

Ann. 1610.

Numquid actorem laudabimus? Sed in eo defuit judicialis auctoritas, & Regiam noſtram ſpernens, invalidamque prædicans & enormiter lædens ulurpavit, tot abutens beneficiis, tot neceſſitudinibus, quibus Majeſtati etiam pro ipſo jactante tenetur obnoxius. Numquid miniſtros laudabimus? ſed eorum impietate, proditione, vecordiâ, crudelitate, ſævitiâ, cupiditate nihil execrabilius, fœdius, tetrius excogitari poteſt. Numquid facti modum laudabimus? ſed hic per præmeditatas diù inſidias, per conſœderationum plurium ſimulationes, per blanda mille amicitiarum ſigna fallacia, ad ſubitum fraterni, Regiique ſanguinis exitum, tamquam de beſtia proceſſum eſt: & hoc horâ tenebrarum, & in tali civitate, ubi ſecuritas plebis etiam & advenis eſſe debuerat. Numquid operis rationem & cauſas laudabimus? Atqui nihil ibi probabile priùs, nihil poſteriùs inductum eſt pro teſtimonio quod tali notorietate conſtet, qualem, ſecundùm Leges divinas & civiles, neceſſe eſt, ubi viliſſimus etiam homo vitâ privatur. Qualis nempe eſt Lex? quæ non præmonitum, non auditum, non convictum morte damnaverit, ſicut à Nicodemo & Paulo notatum eſt? Numquid tandem ſacinoris hujus eventum laudabimus & remuneratione donabimus; ſed obindè florentiſſimum iſtud pridem Regnum noſtrum, jam per ſeptennium tot calamitatibus nefandis attritum eſt, tantum in eo ſanguinis humani ſuſum fuit, ut æſtimationem omnem effugiat. Sed ipſam forte juriſicationem laudabimus? Iſtic autem, ſicut edocti ſumus, ſuſpecta vehementer de hæreſi pertinacitas, nec appareus adhuc ſufficiens corrigibilitas invenitur. Quo pacto? Sic manet quippè ſcandalum in Fide multipliciter datum verbis, operibus & ſcriptis; manet in ſcripta tenaciter infamiæ ſordidiſſimæ indigniſſimæque nota, quæ non minus odibilis eſt ipſâ morte; naturæ manet jactura, Reipublicæ & perſonis inflicta ſupra numerum; manet utique, nec tolli cernitur, ſed favere. Quare? Quondam* illis ad quos ſpectat, tàm auctoritativè quàm doctrinaliter tradere Legem Dei, ſcandala neſcientem, nedùm non creditur, ſed contumelia palàm irrogatur: neque edictis ſuis, neque noſtris obedientia præſtatur; ubi tamen veritas eſt tam explorata dijudicataque, cui nullus capax rationis naturalis, etiam ethnicus, aut paganus obviare deberet.

* Quoniam.

Opponet aliquis, & dicet: Ecce totiens tractatus pacis compoſiti

sunt, indulta sunt omnia: post hæc præteritarum injuriarum meminisse, quid nisi malorum est? Responsum habeat quisquis hoc dixerit. Cessaret utinam scandalorum violenta continuatio nobis ac Reipublicæ præjudicantium, & nos ab eorum rememoratione, non inviti, cessaremus: non horrescit referens animum †, sed cicatrix malè sana dum redit, in vulnus aperiatur oportet; & urget ingratitudo. Quamquam jam damnata repetere *. Quale rursùs illud est, pacem verbis; operibus bellum gerere, ac corde loqui? Operibus credere jubet Christus, mentiri quippe nesciunt, verbis autem rara fides; ideò, quia mendaces faciunt ut vera dicentibus non credatur. Et quid? ubi perjurium docetur, authorisatur, approbatur; mirabile, magis verò miserable dictu: ita tamen est. Retorqueamus enim oculos ad prænominatam justificationem, & quid pro veritate tradit regula videbimus. At enim sub hæc forma.

† *Forsitan, nam horrescit referens animus.*

* *Locus corruptus.*

In casu socialitatis, juramenti, promissionis, seu confœderationis factarum ab uno milite ad alterum, quocumque modo istud fiat, aut fieri possit, si contingat quòd istud vertatur in præjudicium unius promittentium aut confœderatorum, sponsæ suæ, aut suorum liberorum, ipse de nullo tenetur eas observare: hoc probatur, inquit, *ex ordine charitatis, quo quis plus tenetur se ipsum diligere, uxorem & liberos, quàm alterum.*

Animadvertite quantam ad perjurium feneſtram aperit hæc Assertio. Ite nunc, & cum sectatoribus doctrinæ talis confœderationes ratas & stabiles expectate. Sed & probatio sua, dùm ordinem prætendit charitatis, ipsum pervertiùs evertit. Nonne præstantior est anima corpore, & Fides auro. Sic Regulus sentit: sic Fabritus, sic antecessores nostri, beatus Ludovicus & Joannes, aliique sine numero, qui cum grandi & certo sui, suorumque præjudicio, juramenta servarunt. Prospiciebant clarissimi viri jusjurandum non repugnans animæ saluti; sit licèt damnosum rebus, aut corpori, sit initum cum hostibus, non esse violandum: aloquin tota radicitus humanæ societatis civilitas periret.

Cæterum, quo magis eluceſcant ea quæ diximus, utque virus læthiferum, quod sparsim injustissima hæc justificatio, sub involucro rationum & allegationum intercluſum tenet, se prodat, collectumque foris erumpat, quia latet anguis in herba: inseramus hic Assertionem unam pro parte charissimæ hliæ nostræ Universitatis Parisiensis, nobis aliàs cum sua reprobatione per eam approbata & avoata propositam; quæ Assertio inventa est sufficienter elicta fuisse à dicta Propositione damnata, quam † publicâ relatione solemnium Magistrorum in Theologia commissorum per Judices, & Concilium Fidei super examinatione ejusdem Propositionis; prout etiam ipse Dux Burgundiæ petivit fieri, facta est certa Fides.

† *Locus corruptus.*

Præsupposito igitur quid per tyrannum juſtificans intelligit. *Tyrannus*, inquit, *ille eſt qui in Republica non rectè principatur, aut principari conatur.*

Pieces concernant la doctrine du Tyrannicide. Ann. 1610.

Audiant univerſi, audi cœlum, & auribus percipe terra, quid hæc Aſſertio monſtri contineat.

Quilibet tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcumque vaſſallum ſuum, vel ſubditum; etiam per inſidias & blanditias, vel adulationes: non obſtante quocumque juramento, ſeu conſœderatione factis cum eo, non expectatâ ſententiâ, vel mandato judicis cujuſcumque.

Quis aſſertionem hanc, ô verax Deus! non, protinùs auditam, quis non eam illicò ſcandaloſiſſimam, & ſeditioſiſſimam, abſque ulla dubitatione dijudicet? Pronum quidem eſt, non inſolitum ſubditis, notam tyrannidis ſuperioribus aſcribere, habere eam veluti compertam atque notoriam, nec egentem teſtibus, aut judice: conſequens erit ergo, ſecundùm doctrinam hanc, imò debitum cuilibet, jure ſuo, neces ſuperiorum viliſſimas & ſubitas exercere. Laudabuntur inſuper actores, ſicut viri fortes, & amatores libertatis; ipſis quoque plauſibiliter & certatim vulgus inſolens & ad novitates noxias ſemper arrectum congratulabitur; cupidè, miſerèque ſerviet: quo nihil poteſt ſeditioſius & inſulcius, nihil infelicius & confuſibilius inveniri. Nec tamen talem fieri nedùm legimus ex hiſtoriis, ſed ipſi vidimus oculis, & ingemimus. O mores! ô tempora! ſiccine ſpernitur tua, Petre, juſſio, *Servi ſubditi eſtote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.* 1. Petr. II. 18.

Sed neque ſubditis oportuerat per ſpiritum erroris & doctrinæ Dæmoniorum, prænotatam profundiùs in hanc vaſtam inſaniarum falſarum & ſeditionum voraginem demergere, unde vix emergant. Expoſita quippè fuit venditioni publicæ viperea doctrina hæc..... quoque ad tegendum, ſuggendumque * tradita eſt.

* Locus corruptus.

Verum quiſquis adeſt habens zelum Dei & proximi, qui præterea conſervationem Fidei ſalubriumque præceptorum, qui ſalutem animarum; qui Reipublicæ tranquillitatem; qui dominationis cujuſlibet ſpiritualis, vel temporalis à Deo conſtitutæ decus, & robur exoptat, exſurgat petimus, agat viriliter; præcipuè judex Eccleſiaſticus, conſtans ſit ad deturbandum funditùs ab omnium hominum terminis & cordibus deteſtandam hanc Propoſitionem, cum ſuis erroribus omne confundentibus, ſaſque neſaſque.

Quos errores eſſe impios, quis poſt admonitionem, vel negat, vel dubitat? Homo præſertim judex conſtitutus, quomodò fidelis eſt, qualiter oſtendit ſe paratum corrigi, quomodò vult Eccleſiam audire, quæ veritates oppoſitas his erroribus jubet explicita fide teneri? *Non occides*, inquit, *Non perjurabis*, & ita de reliquis moralibus præceptis.

Digitized by Google

Sit nobis hîc cum Apoſtolo fas dicere: *Si quis aliud evangeliſaverit, etiam Angelus de cœlo, anathema ſit.* Galat. I. 9. Nam, per Dei atque hominum fidem! ſi *juramentum* ſanctiſſimum, quod eſt *omnis controverſiæ finis.* Heb. VI. 16, ac præcipuum humanæ ſocietatis vinculum, nihili pendere licuerit, dùm cavetur aliquod ſibi, vel ſuis præjudicium; ſi cuilibet in cauſa necis alterius non diffidati, non moniti, non auditi, non convicti ſibi jus dicere fas fuerit; ſi fictis proinde blanditiis, ac inſidiis ſubitis cum blanditione corporis, & ut in ſe eſt, animæ, per ſicarios pretio conductos, abuti conceſſium ſit? Quid in divinis & humanis rebus tutum, quid ratione conſtans ſupereſſe videbimus? Quamobrem nemo non videt quàm juſtâ certiſſimâque ratione prohibuerimus, ſub Edictis publicis, anathematiſatam hanc Propoſitionem ab omnibus finibus noſtri Regni, eamque ab ipſo terrarum orbe quaquaversùm exturbari ſuademus, denuntiamus, imploramus demùm diem zelus noſter accuſamus, * ſed *Evidentia patrati facinoris clamore non indiget accuſantis.*

* *Locus corruptus.*

Eia nunc tempus faciendi, dùm ſedent judices in Judicio, dùm collectum eſt Generale Concilium. His tandem animadverſis, & aliis quamplurimis in Fidei proceſſu ſermone latiori deſcriptis, compulit Regiam Majeſtatem noſtram ratio multiplex, ultra jam apertas, hæc in communem omnium notitiam deducere recogitamus. Itaque quid egregius Rex & Propheta eregit † in morte Abner, quam ſubdolâ proditione Joab intulerat, in ultionem ſanguinis fratris ſui Azael, &, ut Joſephus ſcribit, propter ambitionem, timens ne David eum militiæ Principem ordinaret. O ſallaciſſima nimis & cæca ſemper ambitio! Fingebat ſe Joab infandum ſcelus hoc in obſequium David Regis, cujus amantiſſimus fieri volebat, perpetraſſe: ſed cùm audiſſet David ſapientiſſimus rem geſtam, ait: *Mundus ego ſum, & Regnum meum apud Deum, uſque in ſempiternum*, à ſanguine Abner filii Ner; & *veniat ſuper caput Joab*, 2. Reg. III. 28. ſequitur: *Retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam ſuam.* III. 39.

† *Forſan egerit.*

Tali nos obteſtatione purgamus, ſuper truculenta nece chariſſimi & unici Germani noſtri, quem pro noſtro, Regnique noſtri bono non puduit actorem aſſerere, ab ipſo juſſam eſſe, noſque eam approbare debuiſſe contendit: ſed obnitimur, profectò obnitimur; noſque exemplo David, tam execrandi ſacinoris, neque conſcios fuiſſe, neque approbatores eſſe firmamus.

Quia tamen apud nos miſericordia ſuperexaltat judicium; voluit clementia noſtra pluries ad reconciliationem & pacem intendere jam efficaciter, utinamque benigniter; ſed pleroſque abutentes clementiâ Regum ſcripſit Aſſuerus inveniri.

At verò potuerat obindè fortaſſis ex his conſœderationis exiſti-

mario quorumdam falli, quaſi nos aliquid vel in favorem criminis, vel in præjudicium, ſeu læſionem Catholicæ veritatis conari, vel agi cogitavimus. Quocircà proclamamus cum Apoſtolo, quòd nihil poſſumus adverſus veritatem; nec certè volumus, nec, Deo propitianre, volemus, ſit licèt ipſe Dux Burgundiæ caro & ſanguis noſter, ſit mille modis aſtrictus nobis, neque ſibi tamen, neque propriis etiam liberis favere noſter eſſet animus, ubi diſpendium Fidei, vel pernities ſequeretur animarum. Scimus juſſiſſe Chriſtum non amandos eſſe filios, uxorem, aut fratres, pluſquam ſe. Hinc eum dixiſſe credimus: *Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium.* Matth. X. 34. & *Inimici hominis domeſtici ejus.* v. 36. Proinde Moyſes, omnium manſuetiſſimus, quantâ ſeveritate tàm operum quàm Legum divinarum uſus ſit zelo conſervandæ Legis, ipſi denique Martyres omnes, quanta pro Fide paſſi ſunt tormenta, ſatis inſtructi ſumus. Nullâ igitur ratione, nullo ſanguinis, vel fœderis aſpectu, pacem, erroribus impiis & ſcandaloſis noſtra poſſit oſtendere † devotio, eo quòd expedit aliquando quoſdam in interitum carnis tradi, ut ſpiritus ſalvus fiat, utque cæteris exemplum ſint & ſalus: quidque Jonas dixit: *Tollite me, & mittite me in mare,* Jon. I. 12. Sic actum eſt, & ceſſavit rempeſtas. Dedit Achor gloriam Deo, lapidibus obrutus eſt, & ab Iſraël indignatio fugit Dei. Transfoſſus eſt Abſalon pendens, & Regnum Juda velut invito David, paci reddirum eſt. Interemit Salomon, juſſu Patris, præfatum Joab, qui ſuderat ſanguinem belli in pace, cauſam finalem necis hujus fuiſſe pacem Regni dat Salomon intelligi, dum ait: *David autem & ſemini ejus, & domui & throno illius ſit pax in æternum* 3. Reg. II. 33.

† Offendere.

DENIQUE, terminum facientes, in exhortatione populi poſtulamus à Domino, tandem erroribus occurrat; omnes in uniratem Fidei cogat, nemo ſibi blandiatur de ſublimi poteſtate; nemo de impunitate confidat, ſe ſeducens, quaſi proſperum ſcelus, dicente Tragico, virtus habearur.

ITAQUE non irridetur, qui puſillum & magnum ſecit Deus; veniet hora, veniet, neque longè abeſt quando *Potentes potenter tormenta patientur*, Sap. VI. 7. quibus nihil proſuerit obſuerit potiùs, effugiſſe momentaneam punitionem, vel confuſionem apud ſtultos in ſæculo, dum detinetur juſtitia Dei in mendacio: quæritur autem fieri ſub velo quodam vel deffenſionis improbæ, vel juſtificationis ſimulatæ, quæ duplex eſt iniquitas. Qualis nempe juſtitia? Quando perſeverant ſcandala præſtita, nec auferri, ſed ſoveri cernuntur. Neque enim placere poteſt fictus Deo, qui nec offendicula ſua, ſicut nec Salomon, idola tollere ſatagit; nec damna quoad poteſt reſtituit, nec ore Confeſſionem Fidei facere vult ſalutarem.

VÆ

VÆ, væ, quærentibus gloriam propriam & vanam; qualis fuit Saül poſt peccatum: quales illi quos arguit Chriſtus: *Quomodo poteſtis credere, qui gloriam ab invicem recipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non quæritis?* Joan. V. 44. Planè nobis ita traditum eſt: effrenis libido gloriæ propriæ uſque ad contemptum divinæ, parturiit in Eccleſia Dei deformiſſimos & infauſtos errorum fœtus, ab eadem matre conceptos, quæ radix malorum eſt. Hoc de prioribus hæreticis per Hiſtorias; de modernis verò per experientias, in diverſis regionibus & Regnis, non ſine gravi dolore, ſentimus. Sed alacriter ad exterminationem portentorum hujuſmodi, ne vincant, nos Progenitorum noſtrorum exempla ſecuti; nos in Domino fiſi; nos de ſummi Pontificis, & omnium in communè orthodoxorum judiciis, conſiliiſque benè creduli, totam devotionis noſtræ ſedulitatem, zelum, poteſtatem offerimus. Favoat piis deſideriorum conatibus Chriſtus, qui pro Petro rogavit, ut non deficeret Fides ſua; & noſtra quæ ſua eſt, numquam Fides deficiat, & ex operibus ſe oſtendat: *Quoniam hæc eſt victoria quæ vincit mundum, Fides noſtra.* 1. Joan. V. 4.

DATUM in villa noſtra Pariſienſi, vigeſima-ſeptima die Decembris, Anno Domini 1414, Regni verò noſtri trigeſima-quinta.

Sur le reply, PER REGEM, *in ſuo magno Conſilio.*

MAUREGART.

Et eſt ſcellé de cire jaune.

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE EN 1625, ET PIECES RELATIVES.

JUGEMENT DES CARDINAUX, ARCHEVÊQUES, EVÊQUES & autres Prélats de toutes les Provinces du Royaume, compoſant l'Aſſemblée Générale du Clergé; contre certains Libelles Anonymes. **

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES

Ann. 1625.

COmme nous délibérions des affaires de notre Ordre, en l'Aſſemblée Générale tenuë à Paris, on nous fit voir un livre imprimé ſans le nom de ſon Auteur, lequel étoit intitulé, *Admonition au Roi*: & qui décriant d'abord ſon Conſeil, avoit pour but principal, d'affoiblir ſon autorité, de déprimer ſa Majeſté, de jetter les grands en meſfiance, d'émouvoir les peuples à ſedition; & qui enfin conjuroit la ruine & l'embraſement de la France, comme fait auſſi cet autre libelle *des Myſteres d'Etat*, qui ſort de même boutique. Et ayant jetté pluſieurs fois les yeux ſur ces ouvrages, nous eumes un extréme déplaiſir de voir que la méchanceté des hommes, fût montée à ce degré, que ceux qui ont ci-devant trempé leurs mains parricides dans le ſang de nos Rois, les mêmes exerçaſſent encore aujourd'hui leur ſtyle malin & peſtilent contre la reputation & le ſalut de leur Succeſſeur. Comme nous remarquions auſſi, que le plaiſant exhortateur, ſous un faux prétexte de la Religion Catholique, entreprenoit contre la Perſonne du Roi, & contre la tranquillité de ſon Royaume, nous avons cru être de notre devoir, de prendre ſoigneuſement garde, que non-ſeulement la vraie Religion ne ſe perdit pas; mais que cet auteur n'épandit ſon venin plus avant, ſous couleur d'une feinte & maſquée pieté. Car encore que par les apas d'un beau diſcours, & qui ſemble être fort moderé, il ne proteſte que toute humilité, ne reſpire que charité, &

** Bouchel n'a rapporté que la verſion latine de cette piece. Nous avions entre les mains ſa Verſion françoiſe, qui eſt très-rare, & n'y voyant rien que de conforme aux maximes établies ſous les art. 4, 15, & 40 des lib. nous avons cru devoir en faire uſage en cette Collection. Le Clergé, comme chacun ſait, n'a point fait imprimer les actes de cette Aſſemblée. Il s'oppoſa même à une impreſſion *in-4°.* qu'on en avoit commencée; ce qui en a rendu les exemplaires très-peu communs. Une des principales raiſons de ces défenſes fut, ſuivant le P. Le Long, *ce qui y* (dans leſd. Actes) *étoit dit de l'infaillibilité du Pape.*

faſſe le Théologien, & l'amateur de paix, afin que ſous ces belles aparences, il s'inſinue plus facilement dans les ames foibles & crédules, nous devons prémierement avertir les peuples, qu'il eſt de ces libelles-là, ne plus ne moins que des boëtes des Charlatans, qui ne promettent au dehors, en leur titre, que des remèdes ſalutaires; & n'y a au dedans que du poiſon; qui ne l'eût auſſi eſtimé Théologien par cette liberté? qui eſt ce qui ne l'eût pris pour Compatriote, par cette ſainte charité? qui eſt ce qui ne l'eût jugé pour ami par cette affection ſimulée? & qui enfin ne l'eût reputé pour ſujet du Roi, par ſes belles paroles? Certes on y eût été trompé, s'il ne ſe fût pas ſi ouvertement debordé en invectives contre ſa Majeſté; & ſi on n'eût reconnu, qu'un ſujet ne pourroit pas être ſi inſolent, que de blamer ſon Roi; ni qu'il y eût en l'ami une paſſion ſi violente, qu'il fit des imprecations contre celui qu'il affectionne; ni en un citoyen, une ſi cruelle perfidie, qu'il procurât la ruïne de ſa patrie; ni en un Théologien, une ſi effrontée impudence qu'il voulût que tout ce qui regarde la paix & la guerre des Princes, & des Etats, fût raporté à ſa cervelle; qu'il examinât les affaires, qu'il les aprouvât, ou rejettât ſelon ſon ſens; & qu'enfin il voulût exercer ſon Empire ſur les Rois mêmes.

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

C'eſt pourquoi nous le tenons pour Ennemi, & non pour Amateur de la paix, pour trompette de ſédition, pour un perpetuel contempteur de la Majeſté Royalle, & qui jette des flambeaux parmi le peuple; non pour faire des admonitions au Roi, mais afin qu'il trouble & embraſe tout le Royaume: choſe à laquelle nous devons nous opoſer avec d'autant plus de verdeur, qu'il nous fait prendre garde que rien ne s'imprime en l'eſprit des François, qui ſous le ſpécieux prétexte d'une Religion ſimulée, ſe tourne à la ruïne de la vraie pieté, au préjudice de la paix & de la tranquillité publique. Nous avons déja éprouvé que c'eſt la coutume de tels perdus, que quand ils machinent quelque choſe de ſiniſtre contre l'Etat, ils ſement auparavant des feuilles de papier parmi les peuples; ne plus ne moins que le ſerpent par ſon ſifflement nous avertit du venin qu'il prépare, avant que de bleſſer de ſon éguillon empoiſonné. Et tout ainſi que le vent du midi ſouffle avant que de nous faire ſentir l'air peſtilent qu'il apporte; & comme la mer ſe joue de ſes vagues, & ſe ſent émouvoir peu à peu, avant qu'elle s'enfle & éleve impétueuſement ſes flots: de même l'inſolence de la langue & de la plume, précede ſouvent la priſe des armes: & après avoir tenté la patience des Princes par de fâcheux diſcours, ils ſe jettent plus audacieuſement dans la rebellion. Pourtant, afin que les ennemis de la France reconnoiſſent combien ſont vains leurs efforts, quand ils tachent d'étonner le courage invincible du Roi, & de corrompre la

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

fidélité de ſon peuple, nous avons trouvé bon, par l'unanime conſentement de l'aſſemblée, de déclarer quelle eſt notre opinion touchant telles impoſtures : & de montrer auſſi quel jugement les autres en doivent faire. Et afin que cela ſe puiſſe accomplir tant plus facilement, il ne ſera pas hors de propos de repréſenter en peu de paroles, quel eſt le deſſein de cet homme-là, & de faire voir où tend ſa belle admonition. Premierement, afin qu'il ſurprenne l'oreille du Lecteur, il ſe dit être de même pays, Théologien & ennemi de la guerre : puis après il s'imagine des dangers inévitables, & eſt inſolent juſques là, de nous menacer de tragiques événemens. Son audace croiſſant de plus en plus, il accuſe d'injuſtice les armes du Roi : ſes alliances, d'impieté : ſon Conſeil, de perfidie : & les grands du Royaume, de crime de leze-Majeſté. Après qu'il a vomi ſon venin contre nous, il ſe prend aux étrangers : il accuſe le Sénat de Veniſe d'athéiſme ; le Duc de Savoye de légéreté & d'avarice. Il nous rend tous les autres alliés ſuſpects ; & ſemble qu'il veuille être le cenſeur de tout le monde. Auſſi par la liberté qu'il ſe donne de médire, & ſe debordant d'avantage, il nous attaque encore : il attribue à la France la guerre que les Calviniſtes ont faite en Allemagne contre les Lutheriens, & ſe montre impudent juſques là, qu'il voudroit faire croire que le Roi combat pour l'avancement du Regne de Satan. Enfin, ô parricide exécrable ! J'ai horreur de dire qu'il ménace le Roi de damnation éternelle : Prince qui eſt ſi clement, ſi juſte, ſi zélé pour la Religion : & comme s'il étoit blamable de ce que, ſelon le droit des gens, il aſſiſte ſes alliés à leurs beſoins, prête la main à ceux qui ſont oprimés, aſſiégés, exilés, & en extrême affliction. Ce ſont-là les armes principales dont il attaque le Roi & le Royaume : ce ſont-là les injures & les invectives dont il perſecute l'Etat du Roi Très-Chrétien, & les Princes Catholiques. Il eût été peut-être plus à propos de les mépriſer, que de leur oppoſer le bouclier de la verité, ſi le ſilence n'eût été reputé pour une tacite aprobation du mal. Et parce qu'il ſe ſert principalement du prétexte de la Religion, comme d'un piége, afin de faire mépriſer par cet artifice, la Majeſté du Souverain ; il eſt raiſonnable que nous déclarions ſans fard, ſans adulation & médiſance, ce que la Religion enſeigne touchant l'autorité des Rois.

Il eſt donc à ſavoir, qu'outre l'univerſel conſentement des peuples & des nations, les Prophêtes annoncent, les Apôtres confirment, & les Martyrs confeſſent, que les Rois ſont ordonnés de Dieu, & non cela ſeulement, mais qu'eux-mêmes ſont dieux. Choſe qu'on ne peut pas dire avoir été inventée par la ſervile flatterie & complaiſance des payens ; mais la verité même le montre ſi clairement en l'Ecriture Sainte, que perſonne ne le peut nier ſans

blaſphême, ni en douter ſans ſacrilége. Pourtant il s'enſuit, que ceux qui ſont appellés dieux, le ſoient non par eſſence, mais par participation; non par nature, mais par grace; non pour toujours, mais pour certain temps; comme étant les vrais Lieutenans du Dieu tout puiſſant, & qui par l'imitation de ſa Divine Majeſté, repréſentent ici bas ſon image. Il n'y a auſſi nul, pour lourd & ſtupide eſprit qu'il puiſſe avoir, qui voyant celui qui d'un clin d'œil range tant de milliers d'hommes en bataille, qui a tant de mains qui tirent l'épée hors du fourreau quand il ſe veut venger d'une offenſe, ou qui l'y remettent lorſqu'il la veut pardonner; qui ſeul peut ennoblir les perſonnes de baſſe qualité, qui remplit de biens les neceſſiteux, qui rapelle les exilés en leur pays, qui ſert de refuge aux affligés, qui comble de félicité ceux que bon lui ſemble, & qui enfin a en ſa puiſſance, la fortune, la vie, & la mort d'un chacun. Il n'y a nul, dis-je, qui n'eſtime & ne croye, celui-là ne tenir rien du mortel, mais plutôt qu'il aproche fort de la déité, ou qu'il lui eſt ſemblable. Car ceux à qui Dieu a communiqué ſa puiſſance, il leur a fait part de ſa Majeſté, qui eſt la plus ſalutaire garde de l'Etat: afin qu'ils ne contraignent pas leurs ſujets de leur obeir par la terreur, mais qu'ils les continſſent doucement en devoir, par la révérence de cette divine Majeſté gravée ſur leur front.

Car il n'y a rien qui aide tant à la felicité d'un chacun, ni rien de ſi utile au repos public, que quand les ſujets obéiſſent volontairement à leurs ſupérieurs & Magiſtrats, puiſque la Divine Providence leur a impoſé la neceſſité d'obéir: auſſi la nature n'a pas ſeulement imprimé en l'eſprit des hommes, mais c'eſt comme choſe née avec tous les animaux, de ſuivre ceux qui les conduiſent, & qui marchent devant eux, d'obéir & de veiller ſoigneuſement pour la garde & conſervation de leurs Rois. Les abeilles révérent le leur dans les ruches; aux champs ſe tiennent toutes à l'entour de lui: quand il vole, elles ne le quittent point; s'il eſt debile, elles le ſoutiennent; s'il eſt malade, elles l'aſſiſtent; s'il n'en peut plus, elles le portent ſur leurs épaules; s'il eſt en peril, elles le protégent aux dépens de leur vie. Les loix de la nature ſont donc ſi fortes & ſi puiſſantes, que ce que les hommes font par mutuel conſentement, cela même nous voyons pratiqué entre les animaux: car ſi nous recherchons les exemples & les conſeils de tous ceux qui par leur prudence & autorité ſe ſont rendus célébres à bien ordonner des affaires publiques; certes nous trouverons qu'il n'y a rien qui aproche tant du droit de la nature, que le commandement, ſans lequel une maiſon particuliere, ni une cité, ni un peuple, ni tout le genre humain, ne pourroit ſubſiſter, non pas même le monde, ni tout l'être des choſes; l'obéir & le commander n'étant pas

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

moins néceſſaires l'un que l'autre : auſſi la principale vertu, ou plutôt toute la force du commandement, dépend du conſentement de ceux qui obéiſſent. S'il étoit loiſible aux ſujets d'examiner ce que les Princes ordonent, quelle ſeroit l'autorité des Magiſtrats ? S'ils n'aprouvoient ce qu'ils trouveot bon, quelle ſeroit leur puiſſance ? S'il condamnoient leurs déliberations, quelle ſureté y auroit-il aux affaires publiques ? Les ſerviteurs ſe banderoient contre leurs maîtres, les eſclaves contre leurs Seigneurs, les enfans contre leurs peres, & tout l'ordre & toute la diſcipline de l'Etat Politique, ſe renverſeroit : les maiſons particuliéres ſeroient remplies de diſcorde, les Villes de ſédition, les Provinces de brigandage, & tout periroit enfin par tumulte & confuſion : le droit des gens ſe renverſeroit, & toutes choſes retourneroient à leur ancien Chaos, ſi le plus grand nombre ſecouoit le joug du moindre, & qu'il voulût tout faire à ſa fantaiſie. Comment ſe pourroit-on auſſi promettre, que celui-là pût bien commander, qui n'auroit pas apris d'obéir ſagement ?

Pourtant, ce que la Loi humaine ne permet pas, la divine le défend auſſi ; quand elles prohibent toutes deux aux ſerviteurs d'uſer de fraude envers leurs maittres, & de leur être déſobéiſſans. Mais quoi ? ſi les Princes ſont mechans ? à Dieu ne plaiſe que nous aprouvions l'inſolence, la fierté ni l'injuſtice d'aucun : ſi tu t'en raporte toutefois à la Sainte Ecriture, tu trouveras qu'il ne nous eſt loiſible en façon quelconque, de nous rebeller ; mais il nous eſt commandé d'obéir où il n'y va point de l'intéreſt de la Religion. Encore qu'un Prince raviſſe nos biens, qu'il nous ôte notre liberté, qu'il nous ſurcharge & qu'il nous faſſe tout le mal que Dieu denonçoit à ceux qui lui demanderent un Roi ; nonobſtant tout cela, il faut obéir au Prince, pour facheux qu'il puiſſe être : car Dieu l'a inſtitué, & ne faut déſobéir à ſon Maitre, pour mauvais qu'il ſoit ; parce que Dieu prévoyant bien qu'il devoit être tel, l'a néanmoins établi pour nous commander.

Si Dieu nous a donc donné un bon Roi, nous le devous aimer : s'il eſt autre, la Majeſté divine nous ordonne de le ſouffrir : & s'il perſécute la Religion (quoique les hérétiques diſent le contraire) s'il a les Armes à la main, s'il expoſe les fidéles au Martyre ; néanmoins ſi nous voulons obéir à l'Ecriture, il vaut mieux remporter une victoire céleſte par l'effuſion de notre ſang, que de ſouiller la renommée de la patience des Chrétiens, en lui reſiſtant l'épée au poing : & nul ne peut auſſi improuver cette opinion, qu'en même temps il n'improuve le précepte & l'exemple de notre Seigneur, qu'il n'ôte aux Martyrs la gloire de leur modeſtie ſe pouvant rebeller ; & qu'il ne reproche la lâcheté de l'Egliſe naiſſante, laquelle encore qu'elle fût plus forte en nombre, n'a pas pour cela arraché de la main

des Empereurs, les armes dont ils la perſécutoienr cruellement: auſſi telle rebellion n'eſt propre qu'aux hérétiques, & non aux Catholiques. Ceux là pour la moindre crainte de la Religion, courent aux armes, foulent les loix aux pieds, violenr tout droit, & reſiſtent par quelque voye que ce ſoit, à la puiſſance ordonnée de Dieu.

On ſait que Jeſus-Chriſt étant né au monde, & même dès ſon berceau, ſe porta à l'obéiſſance de l'édir de l'Empereur, & ne réfuſa poinr d'obéir à celui à qui il avoit donné l'autorité de commander: il n'eut point de honte d'être accuſé devanr le Préreur encore qu'il fût innocent; il ſe ſoumit à ſon jugement tout inique qu'il étoit: il ne réſiſta ni à la violence qu'on exerça contre lui, ni à la croix qu'on lui préſenta, ni à la mort, encore qu'il eût en ſon pouvoir un million d'anges pour l'aſſiſter; & encore qu'il vît qu'en ſa condamnation, celle de tous les Chrétiens y fût compriſe. Qu'on liſe toutes les hiſtoires de l'Antiquité, on trouvera une ſemblable conſtance à ſes Diſciples & aux Martyrs. Et quand la Foi Catholique ſe fut étendue auſſi loin que l'Empire Romain, les fidéles temoignoient leur créance & leur patience entre les mains des bourreaux, parmi le fer, au milieu des flammes, & lorſqu'on les expoſoit pour être devorés par les bêtes ſauvages. Touteſois ſe voyant entre une ſi juſte cauſe, & un ſi cruel traitement, il ne recouroient pas aux armes, encore que les prenant, ils euſſent peu être égaux en nombre, & plus forts par leur vertu; vû qu'ils pouvoienr remplir les Villes, les Iſles, les Communautés, le Sénat, & les Palais: il couroient neammoins, comme j'ai dit, à cette victoire céleſte, par les ſuplices & par les tourmens.

Que ceux-là recherchenr donc des loix ailleurs qu'en la diſcipline Chrétienne, leſquels eſtiment qu'il vaut mieux ſe rebeller, que d'obéir. Quel nouveau droit leur eſt revelé du Ciel, qui leur faſſe croire qu'il leur eſt licire, ce qui n'a pas été permis aux Apôtres & aux Martyrs? Cela ſeroit-il loiſible, la Foi s'étant repandue par-tout, qui n'a pas été permis en ſa naiſſance & en ſon adoleſcence? La Chrétienté n'eſt pas autre qu'elle étoit lors, il n'y a pas un autre Evangile, ni un autre Jeſus-Chriſt: quoiconque croit autrement, change la Foi en faction; & par rrop croire à autrui, il cherche ſa gloire & ſa conduite en ſoi-même.

Ce n'eſt pas touteſois que nous voulions établir une injuſte domination en faveur des Rois: choſe d'où noûs ſommes auſſi éloignés, que nous avons à craindre qu'elle advienne: mais ne dénions-nous pas le témoignage juſtement du & qu'il eſt neceſſaire de rendre à la Religion, au Roi & à la verité? nous déclarons auſſi tant plus librement notre opinion de ce que nous croyons, que nous n'ignorons pas ſous quel Roi nous vivons: car nous n'avons pas ſi peu de

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

ſoin de ce qui nous touche, que nous ne ſachions combien il honore la Religion: ni ne ſommes pas ſi ingrats, que nous voulions revoquer en doute, qu'il ne préfere à ſon Sceptre, une pieté pure & ſincere.

D'où il s'enſuit, qu'un chacun étant obligé de révérer, d'aimer, & d'embraſſer le Gouvernement de l'Etat ſous lequel il eſt né, il doit tacher de tout ſon pouvoir, non ſeulement de le défendre, mais auſſi de l'accroiſtre, vû que Dieu l'a ainſi ſtatué & ordonné, tant s'en faut que ceux qui ſont plus Catholiques d'effet que d'aparence, doivent interpreter ſélon leur fantaiſie, les paroles, les actions, & la penſée même des Rois, comme s'ils tenoient à la main la verge de cenſeur; au contraire, ils ſont tenus de deſirer la proſperité des affaires, & les mettre en reputation. Car puiſqu'il eſt tout conſtant, que l'aſſiſtance de la divine bonté, eſt plus favorable aux Princes qu'aux particuliers; ceux-là n'offenſent pas moins Dieu, qui lui ôtent la puiſſance de juger les Rois, laquelle il s'eſt reſervée à lui ſeul; qu'ils ſont injurieux envers les Rois mêmes, qui ſont ſujets à ſon ſeul jugement. C'eſt pourquoi DAVID ſouillé d'adultére & de meurtre, ne reconnoiſſoit d'avoir peché qu'envers Dieu ſeul, parce qu'il étoit Roi, & n'en craignoit point d'autre: & comme Roi, il n'étoit ſujet à aucunes Loix, d'autant que les Rois ſont exempts de la punition des crimes, ni n'encourent les peines portées par les Loix, d'autant qu'ils ſont à couvert ſous la Majeſté de leur Empire.

Celui-là n'eſtimoit donc pas d'avoir péché envers l'homme, qui ne lui étoit en rien ſujet. Car qui peut dire à un Roi, pourquoi fais-tu ainſi cela? Toutefois cet inſigne calomniatur, tranchant du Théologien, réprend tant plus inſolemment au mépris du Roi: il reſout Magiſtralement, il affirme audacieuſement, il prouve frauduleuſement, il calomnie ouvertement, & conclut diaboliquement.

Or comme c'eſt choſe très-heureuſe en la Souveraineté, de ce qu'on ne peut être contraint à rien; c'eſt bien toutefois choſe plus grande, que le Prince ſoit arbitre de la paix & de la guerre. C'eſt auſſi à lui de choiſir la loi: & comme il lui eſt donné du Ciel de juger de toutes choſes, la gloire de l'obéiſſance eſt reſervée à ſes ſujets: car en la police civile, comme en toutes les autres profeſſions, il faut qu'il y ait un principe duquel tout le reſte dépende & prenne ſon mouvement. Et ſi, par un conſentement univerſel, on ne ſe tenoit apuyé ſur ces baſes, la vérité ne pourroit être réconnue d'avec la fauſſeté, & on ne pourroit non plus bien convenir d'aucune diſpute: comme il faut auſſi qu'aux choſes qui ont à être conſervées en unité, il y ait une régle certaine à laquelle toutes les autres ſe raportent, afin que l'ordre y ſoit établi & la confuſion rejettée. Car la naturelle police des hommes, qui eſt la plus propre à la paix

paix, requiert que l'autorité de faire la guerre, dépende des Princes, qui non-ſeulement n'ayent nuls obſtacles, mais qui, maîtres de toutes choſes, les attirent à leurs conſeils, & ne dépendent pas de ceux d'autrui. De controller auſſi leurs reſolutions, c'eſt témérité; de les découvrir, c'eſt perfidie; de les reprendre, c'eſt une rebellion inſuportable: parce que la force & la grandeur de l'Etat ne peuvent ſubſiſter que lorſque toutes choſes ſe raportent à un ſeul: car tout ainſi que les odeurs aromatiques perdent leur force, ſi elles ſont exppoſées au grand air, de même ſi les Conſeils des Rois, que les Hébreux apellent Myſtéres, ſont manifeſtés au peuple; de cela ſeul qu'ils ſont publiés, ils ne ſont plus ce qu'ils étoient auparavant. C'eſt pourquoi Salomon advertit les Princes de ne boire pas beaucoup de vin, de peur que ce qui a été prudemment arrêté en leur Conſeil, ne ſoit découvert à table en l'excez de la bonne chere. On lit que les Empereurs Romains faiſoient graver un Sphinx en leur cachet, & portoient un Minotaure en leurs enſeignes, pour denoter que les Conſeils de la paix & de la guerre doivent être ſecrets. Et encore que les cœurs des Rois ne ſe puiſſent fonder, & qu'on doit priver de tout honneur qui veut pénétrer au dedans; toutefois cet homme inepte qui n'aime que ce qu'il lui plait, & auquel, comme étranger, nul ſecret ne devroit être decouvert, perdant néanmoins toute honte & révérence, ſe jette dans le Conſeil du Roi: il baptiſe du nom de crime l'alliance que ſa Majeſté a faite avec les Venitiens & M. de Savoye: il apelle brigandage, le ſecours qu'elle fait aux Griſons contre ceux de la Valteline: il apelle crime qui ne ſe peut effacer, la confédération faite avec les autres Princes, pour refrener l'injuſte domination de quelques-uns. A toutes leſquelles choſes, il ne faudroit repondre qu'un mot: c'eſt que le Roi a fait l'alliance parce qu'il l'a voulu: qu'il a entrepris la guerre parce qu'il étoit juſte & raiſonnable; ou pour mieux dire qu'une telle guerre eſt juſte parce qu'il l'a entrepriſe. C'eſt certes ce qu'il faudroit répondre, ſi nous n'avions deſſein de decouvrir un peu plus apertement la mechanceté du perſonnage, & faire voir quelle eſt l'équité du Roi.

Qu'eſt-ce qu'on peut blamer & reprendre en la Republique de Veniſe? Sera-ce la Foi & la Religion? elle eſt Catholique. Sera-ce l'alliance? il y a tant de ſiécles qu'elle eſt faite à notre bien & au répos de toute la Chrétienté. Il réproche d'un côté, l'athéiſme à cet Auguſte Sénat qui eſt comme le Temple d'une vraie pieté; & d'autre part, il controuve des debats & diſſenſions entre eux; la meilleure partie comme il lui ſemble, étant vaincue & emportée par le plus grand nombre. Bref, il eût jetté la pomme de diſcorde parmi eux, s'il eût eu affaire à des ſimples femmes.

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

Quant à ce qu'il trouve à redire à l'alliance de Savoye, je ne ſais pas ce qu'il peut controuver là-deſſus. Quelle injuſtice y a-t-il, ſi nous aſſiſtons comme nous devons un voiſin, un frere, un ancien ami, contre les Genois déſerteurs de la France, & qui ont même appellé les Luthériens à leur ſecours? Seroit-il bien raiſonnable que tant de peuples qui ont toute l'eſperance de leur ſalut en la protection du Roi, comme en un très-fort rempart, & en la foi duquel comme en un port ſalutaire durant ces orages, ils mettent à couvert leurs vies & leurs fortunes? Seroit-il raiſonnable, dis-je, que le Roi deſarmé, ſans agir & les bras croiſés, contemplât le tort qu'on fait à ſes voiſins, qu'il vît leurs droits violés, qu'il les vît battus, attaqués, & qu'il conſiderât au mal d'autrui ſa propre ruine? Voir des villes ſaccagées, voir des fenêtres du Louvre, le pays de nos voiſins tout en feu, ouir le fracas de leur maiſons, entendre les cris lamentables des femmes, & les gemiſſemens de ceux qui periſſent: que nous voyons couler le ſang de nos alliés ſur le bord de nos rivieres, que nous ayons l'ennemi à nos portes, & qu'il abuſe de notre patience. Tout cela étant, dis-je, demeurerons-nous ſans rien faire, & ſans nous ſoucier, ni de la conſervation de nos alliés, ni de notre propre peril? Ne nous ſera-t-il pas permis de nous remuer, & de lever la main pour empêcher que les Auteurs d'une ſi peſtilente Théologie ne déclament contre nous?

Touchant le fait de la Valteline, il eſt certain que le Roi ayant les armes à la main, pour châtier la faction de Hérétiques en Guienne, & ne ſoutenant pas moins lors la cauſe de l'Egliſe Catholique, qu'il tachoit d'affermir ſon Etat; ceux de la Valteline ſe rebellerent contre les Griſons leurs Souverains, & trouverent les armes des étrangers favorables à une ſi horrible revolte. Sur cela les Griſons implorerent le ſecours de ſa Majeſté, en conſideration de l'alliance qu'ils ont de ſi long temps avec la France. Qu'y a-t-il eu de plus juſte, que d'aſſiſter des alliez en leur affliction contre des ſujets rebelles, & lorſqu'ils couroient fortune de perdre leur Souveraineté avec la vie? Et l'affaire en étant venue à ce point là, que le Roi ne voulant bleſſer ſa conſcience, ni deplaire à celui qu'il honore comme ſon pere, fit ſolemnellement aſſembler les plus notables des trois Ordres du Royaume: & choiſiſſant les plus remarquables de notre Aſſemblée, ſoit pour leur fidelité envers ſa Majeſté, ou pour leur zéle à la Religion, les pria de lui donner avis de ce qu'il avoit à reſoudre ſans ſcrupule ſur le fait de la Valteline: là fut arrêté, que non-ſeulement il pouvoit, mais qu'il étoit obligé d'aſſiſter les Griſons ſes alliez & confedérez, contre les rebelles de la Valteline.

Pourquoi eſt-ce donc qu'on brouille ainſi le Ciel avec la terre?

Pourquoi eſt-ce qu'on uſe de ménaces, & qu'on vomit tant d'injures contre ſa Majeſté, comme ſi les eſprits s'étoient depouillés de toute pudeur & révérence, parce qu'elle fait une alliance avec les Princes Calviniſtes, & ce au même temps que quelques Princes Catholiques ſes ennemis ſe ſont conféderes avec les Lutheriens? Et nous veulent-ils auſſi rendre le Roi & le Royaume odieux pour la paix, plutôt que pour l'alliance que nous avons faite avec le Turc? Certes, nous nous rangerions tout à fait à leur opinion, ſi l'alliance contractée avec les étrangers étoit faite à autre fin, ſinon que les païs des Princes oprimés, miſerables & exilés, leurs fuſſent rendus & conſervés, les tenant comme ils ſont de la main de Dieu; & non que l'ambition de quelques-uns, que la trop grande felicité rend avides, leur fit uſurper le bien d'autrui. Nous nous accorderions, dis-je, libremeent avec eux, ſi l'alliance étoit faite au détriment de la Foi Catholique, & à l'avantage de l'héréſie. Or de penſer que ce ſoit l'intention du Roi, cela eſt ſi éloigné de la verité, qu'on n'en a pas même le moindre ſoupçon. Combien voudroient qu'il leur eût coûté que cela fût, ceux qu'il tient depuis long-tems ſi preſſés, de Forts, des Garniſons; & qui tous couverts de playes & de calamités, par mer & par terre, combattent aujourd'hui contre la faim? Mais pour détruire cette opinion témeraire, pour ne pas dire hérétique, & laquelle ne ſert pas tant a conſetver les Catholiques, qu'à exciter les hérétiques à rebellion, en ce qu'ils tiennent qu'il ne faut pas s'allier d'un Prince qui eſt de contraire Réligion à la leur; ne prouve-t-on pas toutefois par le témoignage de l'Ecriture, que les Princes, quoiqu'infidelles, & par conſéquent hérétiques, ſont vrais Princes legitimes? & que pourtant on peut contracter alliance & amitié avec eux, comme avec Princes Souverains? Certes, Abraham ſe confedera avec Abimelech, & pour lui & pour les ſiens, encor qu'il fût infidelle; Loth s'étant allié avec les Rois de Sodome, ſe ſervit de leurs forces & de leurs conſeils: Jacob ſouhaita de ſe confederer, & même de s'allier avec Laban idolatre: Heber en fit autant avec l'infidelle Jabin: comme auſſi David & Salomon, avec les Rois d'Egypte & de Tyr: les Macchabées s'unirent avec les Romains & les Lacedemoniens, & toutefois cela n'eſt pas blamé en la parole de Dieu. Mais Joſaphat, l'exemple duquel il rapportent, eſt voirement repris, de ce que s'étant allié avec des Princes infidelles il avoit entrepris une guerre injuſte, encore qu'elle fût contre des mecréans; d'ou nous recuillons, que ce ne fut pas l'alliance qui fut blamée, mais bien l'injuſtice de ſes armes: & on ne lui a pas imputé à crime, de ce qu'il ſe joignit contre les Moabites avec Joram ce mechant Prince & ennemi juré de Dieu. Il faut donc néceſſaire-

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

ment que ceux à qui l'alliance avec les hérétiques, n'agrée pas, blaſment tant de Patriarches & de Prophêtes, voire même quelques Papes, la ſainteté deſquels eſt par-deſſus toute calomnie ; la Foi hors de ſoupçon & de peril de faillir : les Papes, dis-je, qui ont quelquefois fait la paix, & ſe ſont aſſociez avec des infidelles, les affaires de la Chrétienté le portant ainſi. Il faudroit encore qu'ils blamaſſent Jeſus-Chriſt même, de ce qu'il épandoit les ſemences de la vérité parmi les délices du feſtin & parmi la douce odeur des parfums ſe mettant à table avec les pécheurs & publicains. Auſſi lorſque les Chrétiens gémiſſoient ſous la cruauté des Empereurs, ſi pluſieurs d'eux n'épargnoient pas la force de leurs bras pour leur acquerir des victoires, ils n'euſſent non plus fui le martyre ſous eux-mêmes, s'il l'eût fallu ſouffrir pour la Religion. Les Romains combattoient contre les Parthes, les Chrétiens contre les Chrétiens, & ſous un Chef ennemi du nom Chrétien : car ils ſavoient quelle différence il y a entre la Religion & l'Etat, & n'eſtimoient pas déplaire à Notre-Seigneur Jeſus-Chriſt, s'ils rendoient aux Empereurs, ce que lui même avoit ordonné de leur deferer. Et ainſi Valentinian s'allia avec les Goths & Theodoſe avec les Ariens. Conſtantin, grand de nom, & encore plus Auguſte par ſa Religion, ne caſſa point en ſon armée les ſoldats payens, il ne les rebuta point de ſon Conſeil & ne les rejetta non plus du Sénat. Il n'épargna nulle ſorte de dépenſe pour les Cérémonies Romaines, encore qu'il les deſapprouvât : & ſe voulant en toute façon rendre agréable au Sénat, il le voyoit de bon œil, comme auſſi le Temples ; & conſideroit volontiers les noms des dieux écrits ſur leurs frontiſpices, s'informoit de leur origine : & encore qu'il fût ennemi d'une Réligion impie, il ne rejettoit pas la familiarité, l'alliance & le conſeil des payens infidelles.

Si doncques, à l'imitation de tant de ſaints Perſonnages, l'alliance avec les infidelles eſt permiſe ; certes, celle que la France a renouvellée avec l'Angleterre, & qui eſt depuis ſi longues année, eſt grandement loüable : quand ce ne ſeroit qu'en conſideration d'icelle, les Catholiques de ce pays-là, & qui étoient fort oprimés auparavant, ſont aujourd'hui traités beaucoup plus gracieuſement. Car pour ne parler point des Hollandois, l'alliance deſquels a été faite par des Rois & ſi ſages & ſi prudens, au grand bien de la France, qui eſt celui-là qui ſoit ſi ignorant de nos affaires, ou de celles de toute l'Europe, qui puiſſe revoquer en doute, que le Mariage d'Angleterre ait été fait à autre deſſein, que pour favoriſer le rapel des Catholiques qui étoient hors de leur pays, & qui étant retournés, peuvent jouir d'un plus libre exercice de leur Religion ? Mais afin que nous accordions quelque choſe à nos ennemis, figurons-nous que cela ait été ſeulement fait par raiſon d'Etat, laquelle

n'eſt de peu d'importance dans un Royaume, plutôt que par aucun reſpect de Religion, qui touche néanmoins fort le cœur du Roi, au témoignage même de ſes propres ennemis; on ne peut toutesfois blamer ni improuver ce qui eſt confirmé par tous les exemples que nous avons aportez. Quel tort ſont donc à la Religion, ceux qui n'eſtiment pas la pouvoir conſerver, ſinon en renverſant l'autorité Royale & le droit des gens? La Religion croit ſe pouvoir ſoutenir aſſés puiſſamment par ſes propres forces, leſquelles ſont auſſi les meilleures: car celle qui adore une ſeule verité, n'a point beſoin de menſonges, ni d'artifices. S'il a donc été permis aux Chrétiens d'avoir des Chefs de guerre infidelles contre les Chrétiens même, pourquoi ne leur ſera-t-il loiſible de s'allier avec les hérétiques, contre leurs ennemis?

On dit ſur cela, que la guerre que le Roi entreprend eſt injuſte, parce qu'il n'a point de juriſdiction ſur l'Empereur, & que pourtant il n'a non plus de pouvoir ſur ſa vie, qu'il n'a d'autorité de retablir le Prince Palatin en ſon Etat. O inſenſé & inſipide Théologien! Si le Roi eſt en querelle avec l'Empereur, & s'il aſſiſte ſes alliés à armes ouvertes, cela ne ſe pourra-t-il apeller guerre, parce que l'Empereur ne relève pas de ſa Majeſté? Car s'il étoit ſon ſujet, ce ne ſeroit pas tant guerre, qu'un châtiment qu'il exerceroit contre lui. Mais cette guerre-là ne ſemble par juſte, parce qu'on l'entreprend pour retablir un Prince hérétique, ou même infidelle, ſi tu veux. Or il n'importe pour être tel: nous ne l'aprouvons pas comme infidelle, mais on le ſoutient comme Prince legitime. S'il eſt hérétique, il eſt néanmoins ordonné de Dieu, de la main duquel toute puiſſance eſt donnée. Nous l'avons en horreur comme hérétique, mais nous le protégeons comme Prince que Dieu a inſtitué, & tâchons de la retablir en ſes pays. La France reçoit en ſon ſein celui qui ſe refugie vers elle, & favoriſe un Prince chaſſé de ſa maiſon, qui implore notre ſecours: & ce qui eſt encore digne de commiſération, c'eſt qu'il eſt, d'une grande proſperité, tombé en ce précipice, non tant par ſa faute que par le mauvais traitement de ſes ennemis. Que faiſons-nous autre choſe, ſinon que de repréſenter à nos yeux, la miſerable condition des choſes humaines, quand nous avons pitié du calamiteux état d'un Prince particulier? Quelle cruauté eſt-ce à nos ennemis, que ceux qu'ils ont rendus miſerables, ils ne veulent pas toutefois ſouffrir qu'on ait commiſeration de leur miſére? Certes, ſi on conſidere cela comme il faut, nous trouverons qu'en l'exemple de ce Prince, il y va de notre fait; & ſemble que ce ſoit un préjugé pour tous les Rois. Car s'il eſt une fois permis aux Catholiques d'extirper les Princes hérétiques, ceux-ci croiront qu'ils en peuvent faire autant

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES.

Ann. 1625.

des Princes Catholiques. La Religion & la dignité de l'Etat, ſe ſoutiennent l'une l'autre d'un ſecours mutuel ; & par un bon accord ſont une très-douce harmonie. Toutefois elles ont toutes deux leurs droits diſtincts, & chacune eſt renfermée dans ſes propres limites. Car il n'eſt pas permis à l'Etat de violer la Religion, ni auſſi à la Religion de renverſer l'Etat. Quiconque nie cela, ſemble tancer Jeſus-Chriſt, lequel ordonne qu'on rende à Céſar ce qui eſt à Céſar, & à Dieu ce qui eſt a Dieu. On peut donc de tout cela voir plus clair qu'en plein midi, qu'à tort & injuſtement on blâme le Conſeil du Roi; comme ſi, au préjudice de la Religion, il adheroit aux hérétiques.

Auſſi qui eſt celui, pour impudent & effronté qu'il puiſſe être, qui oſât blamer la Reine mere du Roi, ou bien revoquer en doute ſa piété? Ne fût-ce pas elle, qui épouſe de cet invicible Monarque Henri IV, diſſipa comme un ſoleil les ténébres de ſa mort à jamais deplorable? Ne fut-ce pas elle, qui en la minorité de Louis le juſte garantit ſa Perſonne & ſon Etat de toute ſorte de dangers? N'eſt-ce pas enfin cette grande Princeſſe, qui par une ſi ſeconde & ſi illuſtre lignée, a fait que ceux à qui nous étions auparavant en mépris par ce manque, ont aujourd'hui ſujet d'envier notre bonheur?

Que dirons-nous de ce grand Cardinal de la Roche-Foucault, lequel imite, ou plutôt ſurpaſſe tous les anciens peres, en innocence de mœurs, en gravité, en integrité de vie ; & lequel nous pouvons dire, n'avoir jamais fait, ni dit, ni crû que choſes dignes de très-grande louange : & faudroit certes que ceux-là l'accuſaſſent d'impiété, qui s'imaginent que le Conſeil du Roi favoriſe les hérétiques.

Et quant à cet autre grand Cardinal de Richelieu à qui ils en veulent principalement, ils ne peuvent pas nier au moins, qu'il ne ſoit un très-excellent théologien, & que dez ſon adoleſcence, il n'ait été tenu pour un oracle en cette profeſſion ; comme auſſi il s'eſt rendu célébre par ſa piété, & par tant de doctes écrits qu'il a mis en lumiére contre les hérétiques, au grand avancement de l'Egliſe. Qui eſt-ce qui ne l'a encore en admiration, pour la prudence & ſageſſe de ſes conſeils ; n'en recherchant point d'autres preuves, que ce qu'il a contribué à la ſignalée victoire que le Roi a gagnée ſur les rebelles en cette bataille navale? Et ſes ennemis n'ayant à dire autre choſe contre lui, pour penſer ternir ſa gloire, le blament de ce qu'il eſt trop accort, trop prevoyant ; & que tenant ſes intentions cachées, il decouvre celles d'autrui. Enfin nous nous éjoüiſſons avec la France & avec vous, ô grand Cardinal ! de ce qu'on voit par votre prudence incomparable, que ceux qui s'eſtimoient ſeuls être ſages, & qui nous prenoient par ci-devant pour des gens volages, barbares, groſſiers, & imprudens, nous tiennent aujourd'hui plus accorts, & plus prevoyans qu'ils ne nous eſtimoient : choſe qui ne vous eſt pas moins à honneur, qu'elle eſt avantageuſe au public.

C'étoit auſſi choſe très-juſte, qu'on ne blamât pas M. le Chancellier, de cela ſeul qu'il doit à ſon mérite tout l'avancement de ſa fortune: & c'eſt pourquoi toutes les louanges qu'on ſauroit donner à la vertu même, lui ſont juſtement dûes.

Peut-on dire d'ailleurs, que M. le Maréchal de Schomberg favoriſe les hérétiques, lequel n'a pas été ſeulement cauſe de la guerre qu'on leur a faite, mais qui exerçant la charge de Grand-Maître de l'Artillerie, a tant de fois hazardé ſa vie que feu M. le Duc de Mayenne, que les huguenots apelloient leur boucher, le tenoit par la main lorſqu'il fut bleſſé d'une arquebuſade dont il mourut, autant à notre regret, que ce coup fatal donna de joye aux ennemis de l'Egliſe.

Seroit-il encore croyable, que tant de lumiéres qu'il y a en France, que tant de perſonnes ſi illuſtres par leur nobleſſe, ſi recommandables par leur érudition, ſi célébres par leur piété, ſi capables par leur longue expérience, ſi zelées envers leur partie, & ſi affectionnées a la conſervation de l'autorité Royale: ſeroit-il, dis-je, croyable, que les hérétiques rebelles, que ces gens-là ruinent par leurs armes, qu'ils les aſſiſtaſſent de leurs conſeils, & que lorſqu'ils perſécutent l'héréſie en France à feu & à ſang, ils la ſecouruſſent de leurs moyens ez pays étranges, à leur ruïne & confuſion? Y a-t-il effronterie des ennemis, qui oſât blamer une ſi grande innocence? Vaines ſont donc les penſées de ces hommes étourdis, qui croyent que notre aveuglement ſoit tel, que nous aprouvions une ſi manifeſte calomnie, & que nous penſions que des choſes ſi fauſſes & ſi artificieuſement inventées a la ruïue de toute la Chrétienté, ſoient capables de nous eſmouvoir.

Mais ſe faut-il émerviller s'ils blament ainſi le Conſeil d'un Prince très-Chrétien? ſont-ils pas injuſtes de reprocher au Roi, qu'il favoriſe l'héréſie, au même temps qu'il foudroye & met en poudre par ſes canons, le villes des hérétiques? lui, dis-je, qui eſt Prince toujours victorieux, qui aime la Religion ſans hipocriſie, qui eſt grave ſans faſte, qui eſt ſévére ſans cruauté, qui eſt benin ſans adulation, qui eſt généreux ſans ambition, & qui eſt prudent ſans cavillation. C'eſt lui qui a entrepris une guerre ſi difficile contre la faction des hérétiques, que les Rois ſes predeceſſeurs eſtimoient ne devoir être attaqués: que des perſonnages remarquables par leur prudence & par leur zèle à la Religion, croyoient qu'on ne pouvoit vaincre par les armes: neanmoins par une reſolution admirable, & par un heur indicible, il les a aſſiégez, il les a emporté, & les a vaincus. A ce compte, quand ſa Majeſté fait la guerre aux hérétiques, elle ſe rend favorable à l'héréſie; & lorſqu'elle tache l'extirper en ſon Royaume, elle s'offre de la protéger aux nations étrangéres,? O ingrat François,

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES Ann. 1625.

qui ne peux ſouffrir la gloire qui eſt juſtement dûe à ton Roi ! ô mal habile Théologien, qui es ſi ami de l'héréſie terraſſée que tu declames contre celui qui l'a miſe en ſi piteux état ! Cependant donc que le Roi mepriſant les delices de ſa Cour, excite ſes ſujets au travail, non tant par ſon commandement que par ſon exemple : cependant qu'il veille dans ſes armées, & qu'il combat à la tête des ſiens : cependant qu'il court fortune dans les tranchées : cependant qu'il aſſiége les Villes des hérétiques, qu'il ruïne leurs Forts, qu'il deſait leurs troupes, qu'il retablit les Prêtres dans les Egliſes : cependant qu'il rapelle la Religion en tant de Villes & de Provinces, qui en avoit été ſi long-temps exilée, & qu'il la rameine comme par la main: cependant, dis-je, qu'il fait tout cela, faudra-t-il que par l'inſolente licence des méchans, & par les libelles ſeditieux des ennemis, il ne tire autre fruit de tant de travaux, que d'avoir encouru la haine des étrangers, le meſpris des ſiens, le deidain d'un chacun ; & qu'il ne porte que les marques d'une vieilleſſe, avant la ſaiſon ?

Ce ſeroit toutefois peu de choſe, de lui ravir une gloire qu'il a acquiſe en ſervant Dieu par tant de travaux, ſi encore une ſi grande innocence n'étoit tacitement menacée de quelque mal, non par les hérétiques ſeuls à qui il fait la guerre, mais par les Catholiques mêmes, pour le ſalut & conſervation deſquels il veille aſſiduellement. Car à quelle fin & à quel deſſein met-on ſi ſouvent en avant la mort de Henri le Grand, laquelle a été ſi fatale à la France, & ſi funeſte à toute l'Europe ? Fait-on cela à autre intention que pour animer les meurtriers des Rois, & eſpouvanter ſa Majeſté, afin que ce qu'elle croit avoir été cruellement commis en la perſonne de ſon pere, elle aprehende même que cela ne puiſſe arriver à la ſienne propre ? Pourquoi eſt-ce qu'il renouvelle cette calamité publique, ſinon afin que par la memoire d'un ſi tragique ſpectacle, il rouvre une cicatrice qui étoit deja conſolidée par l'heureux regne de ſon ſucceſſeur ? Il ſemble qu'ils cherchent leur joye en notre douleur, eux qui peut-être n'ont pû ſe contenir de rire en cette deſolation publique. Certes, on diroit que ces gens-là reſſemblent à des lions raviſſans, qui ayant egorgé & devoré leur proye, leſchent encore le ſang qu'il trouvent dans la machoire des animaux : & ainſi prennent double plaiſir de leur cruauté. Mais, ô bon Dieu ! ils ne raffraichiſſent pas ſeulement la mémoire d'un ſi horrible aſſaſſinat, mais encore ils ſont ſi impudens qu'il diſent qu'il eſt arrivé par un juſte jugement de Dieu : ainſi ils deffendent une mort, la cauſe de laquelle ils ſoutiennent avoir été juſte. Ils nous ſont voir clairement par cela, quelle eſt leur mauvaiſe volonté en notre endroit, attribuant à la juſtice de Dieu, un coup ſi exécrable : car qui euſt pû deffendre cet horrible parricide, que celui qui eſt capable de l'avoir commis ?

Pourtant

Pourtant, SIRE, c'eſt à vous qui êtes le plus grand Roi de la terre, de ne mépriſer pas moins les injures de vos ennemis, qu'il eſt du devoir de tous tant que nous ſommes d'Eccleſiaſtiques en France, de prêcher par tout votre piété, de louer votre zèle envers nos autels, & de procurer le ſalut & la conſervation de votre Perſonne, puiſqu'en ſon ſacre nous avons ſolemnellement juré d'être ennemis de vos ennemis. Puiſſiez-vous donc, ô Grand Roi, continuer heureuſement, & pourſuivre votre pointe courageuſement: puiſſiez-vous toujours regner pacifique, & voir tout humilié à vos pieds: que les ennemis s'élevent, que la calomnie ſe déborde, que les blaſphêmes foudroyent; nous ſerons par l'ardeur de nos vœux, que vous ſerez conſervé, que vous ſerez victorieux & que vous triompherez de tous. Nous prierons Dieu, par nos oraiſons continuelles, qu'il vous envoye ſon ſecours des ſaints lieux, qu'il exauce vos prières, qu'il ſe ſouvienne de votre ſacrifice; qu'il fortifie votre conſeil, & que nous tous vos très-humbles ſujets, nous nous éjouiſſions en votre ſalut, & nous magnifions en Notre-Seigneur, & en la proſpérité de Votre Majeſté.

Quant à ce qui regarde ces libelles, nous avons trouvé bon de les condamner par notre jugement, comme méchans, impies & tramés à la ruine de l'Etat. C'eſt pourquoi nous les avons condamnés & condamnons comme livres ſéditieux, & contenant pluſieurs choſes contre la pureté de la Foi, contre la tranquillité publique; & leſquels partant doivent être en exécration à tous gens de bien. Donné à Paris en l'Aſſemblée générale du Clergé de France, le 13 Décembre 1625.

Par le commandement des Illuſtriſſimes & Revérendiſſimes Cardinaux, Archeveſques, Eveſques; & de tous les Eccleſiaſtiques députés en en l'Aſſemblée Générale du Clergé de France.

Signé LEONOR D'ESTAMPES,
Eveſque de Chartres.

PAR le Diſcours ci-deſſus, il appert comme le Clergé de France, repréſentant en ſon Aſſemblée l'Egliſe Gallicane, avoit cenſuré non ſeulement le livre intitulé *Admonito ad Regem Ludovicum* XIII, mais auſſi quelques autres qu'induſtrieuſement & à mauvais deſſein on ſemoit parmi le peuple, comme un *Quodlibetaria Quæſtiones*, un *Veritas odioſa*, & autres ſemblables. Mais ceux qui favoriſoient cette méchante & pernicieuſe Doctrine, pour énerver la Cenſure, feignoient d'improuver la Doctrine, mais que la Cenſure péchoit en la forme, & blamoient l'Aſſemblée, tant par défaut de puiſſance, que pour avoir même erré en la Doctrine y contenuë. De quoi

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

Monſieur Servin, premier Avocat Général du Roi auroit fait ſa plainte & Remontrance à la Cour, ſur laquelle le Mardi 21 Janvier 1626 ſeroit intervenu Arrêt, par lequel, veu ladite Cenſure du 13 Decembre dernier paſſé, la Cour, les Grand-Chambre, Tournelle & de l'Edit aſſemblées, a ordonné que le Procureur Général du Roi aura commiſſion pour informer des menées, pratiques, ſollicitations, & aſſemblées ſecretes faites contre l'autorité Royale & Loix de l'Etat. Fait inhibitions & défenſes à toutes perſonnes de s'aſſembler, écrire, imprimer, ni publier aucune autre Declaration que celle de l'Aſſemblée dudit Clergé, dudit jour 13 Decembre; à peine contre les contrevenans d'être punis comme perturbateurs du repos public. Ordonne que le preſent Arrêt ſera ſignifié au Syndic des Libraires & Imprimeurs de cette ville de Paris, & à lui enjoint de le faire ſçavoir à tous les autres Libraires, à ce qu'ils n'en prétendent cauſe d'ignorance.

Deſaveu d'aucuns de Meſſieurs du Clergé.

NOus ſouſſignés Cardinaux, Archevêques & autres Eccléſiaſtiques, tant Députés de l'Aſſemblée Générale du Clergé, naguiere tenuë à Paris, qu'autres Prélats trouvés de preſent audit Paris, à la ſuite de la Cour.

Declarons à tous qu'il appartiendra, qu'encore que nous déteſtions & condamnions deux certains libelles latins, publiez contre l'honneur & autorité du Roi & repos de ſon Etat, intitulés *Admonitio ad Regem*, & *Myſteria politica*, & approuvions tous la Cenſure faite par ladite Aſſemblée, y lûë & approuvée le 12 de Janvier dernier, ſignée de Monſeigneur le Cardinal de la Valette y preſidant, & de Ricard Secretaire d'icelle, pour l'annoncer par tous les Dioceſes: de laquelle copie ſera inſerée à la fin des préſentes. **

** Cette cenſure n'a point été rapportée ici par Bouchel, mais on la trouve dans les Mémoires du Clergé, Tom. 1, pag. 573, dans ces termes:

Cenſure faite par l'Aſſemblée Générale du Clergé tenue à Paris, l'an 1626, contre deux Livres intitulés: le premier, *Admonitio ad Regem*; le ſecond, *Myſteria politica*.

Extrait du Procès-Verbal de ladite Aſſemblée, du 12 Janvier 1626.

Cardinales Archiepiſcopi, Epiſcopi, cæterique Eccleſiaſtici in publicis comitiis noſtri Ordinis Lutetiæ Congregati, omnibus & ſingulis Archiepiſcopis, Epiſcopis; Salutem & Benedictionem.

Editi ſunt hiſce temporibus duo libelli quorum tituli, prioris quidem, *Admonitio ad Regem*, poſteriori verò, *Myſteria politica*; quos diligenter examinari curavimus, comperimuſque plurima his contineri falſa, temeraria, ſcandaloſa, ſeditioſa, contra utilitatem, tranquillitatem & proſperitatem Regni, Regiſque Perſonam & auctoritatem & Concilium. Quocirca illos ut tales per præſentes damnamus, ideòque hortamur vos, & obnixè precamur, ut in cunctis locis veſtrarum Diœceſum Cenſuram hanc noſtram promulgari, & valvis Eccleſiarum affigi quàm primùm curetis, prohibeatiſque cunctis veſ-

Neanmoins nous ne pouvons approuver un certain Diſcours latin, publié ſous le titre de *Cardinalum, Archiepiſcoporum & Provincialium, cæterorumque qui ex univerſis Regni Provinciis Eccleſiaſticis comitiis interfuerunt. De anonymis quibuſdam & famoſis libellis ſententia, Lutetiæ Pariſiorum, apud Antonium Stephanum, Typographum Regium.* 1626. Datté du 30 jour du mois de Decembre; Et en deſavoüons & improuvons reſpectivement la publication & impreſſion, comme faite ſans charge & pouvoir de l'Aſſemblée, ni de Nous; Et ledit libelle n'ayant jamais été veu ni leu dans ladite Aſſemblée, ni par aucun de Nous, que depuis ladite publication, nonobſtant certain acte pretendu, ſigné dudit Ricard, ſur l'un des exemplaires imprimés & les Arrêts auſſi donnés par ſurpriſe ſur ce ſujet, des 21 Janvier dernier, & 18 du preſent mois. Fait en l'Aſſemblée tenuë à ſainte Geneviéve, les 16 & 17 Fevrier 1626. Signé

F. Cardinal de la Roche-Foucaud.
L. Cardinal de la Vallette.
L. Archevêque d'Auſch.
F. Archevêque de Roüen.
C. Archevêque d'Heraclée, Coadjuteur de Narbonne.
G. Archevêque d'Ambrun.
O. Ancien Archevêque de Bourges, & de vingt-quatre autres Evêques.

Et enfin, par commandement de Noſſeigneurs de ladite Aſſemblée, preſent de ſaint Sivié, & de Breteville, Agens généraux du Clergé, de la Cenſure du 12 jour de Janvier 1626.

Cardinales Archiepiſcopi.

Et ſelon l'imprimé, & au deſſous Signé.

Par commandement de ladite Aſſemblée tenuë à ſainte Geneviéve les 16 & 17 de Fevrier 1626, pour joindre à l'acte de deſaveu deſdits jours.

M. de S. Sivié & de Breteville, Agens Généraux du Clergé.

tris ſubditis, ne quis doctrinam his libellis contentam doceat, aut prædicet, nemo tales libellos vendat, aut diſtribuat, neque apud ſe retineat ſub pœnis juris, & aliis arbitrio veſtro imponendis. Datum Lutetiæ Cleri noſtri Ordinis Comitiis Generalibus, die 11 Januarii 1626. *Signé, le Cardinal de la Valette. Et plus bas, par commandement de Noſſeigneurs de l'Aſſemblée,* RICARD, *Prieur de Lanſac*, Secretaire.

Propoſitions accordées à ſainte Genevieve.

JUGEMENT DU CLERGÉ DE FRANCE & PIECES RELATIVES. Ann. 1625.

LEs Evêques de Chartres & de Soiſſons tomberont d'accord de l'acte qui a été ſigné le Jeudi 26 Fevrier 1626, à ſainte Geneviéve, chez Monſeigneur le Cardinal de la Rochefoucault, ſur le fait de la Cenſure, en datte du 13 Decembre dernier, pourveu que ceux qui l'ont ſigné demeurent pareillement d'accord avec leſdits ſieurs Evêques des trois Propoſitions qui enſuivent.

La premiere, Que pour quelque cauſe & occaſion que ce puiſſe être, il n'eſt permis de ſe rebeller & prendre les armes contre le Roi.

La deuxiéme, Que tous ſujets ſont tenus d'obeïr au Roi, & que perſonne ne les peut diſpenſer du ſerment de fidélité.

La troiſiéme, Que le Roi ne peut être dépoſé par quelque puiſſance que ce ſoit, ſous quelque pretexte & occaſion que ce puiſſe être.

Nous Evêques d'Avranches, de Chartres, & de Soiſſons, ſouſcrivons ce que deſſus. Fait à Paris le 27 Fevrier 1626. Et ont ſigné, à ſçavoir:

François, Evêque d'Avranches, avec proteſtation de n'avoir ſigné l'acte fait à ſainte Geneviéve qu'à cette condition.

Leonor d'Eſtampes, Evêque de Chartres.

Simeon le Gras, Evêque de Soiſſons.

Pour collation. Signé, Edeline, Secretaire de Monſeigneur l'Evêque de Chartres.

Le Mardi 3 Mars 1626, par Arrêt donné les trois Chambres aſſemblées, tout ce qui avoit été fait au prejudice des Arrêts ci-deſſus, recitez par aucuns du Clergé en aſſemblée chez un particulier, fut caſſé & annullé comme attentat: ordonné qu'il ſeroit informé des contraventions: les défenſes reïterées, & ordonné que l'Arrêt ſera ſignifié aux Prélats qui ſont en la ville, & aux Agens du Clergé. A eux enjoint de ſe retirer chacun en leurs Dioceſes.

Signification de l'Arreſt du 3 Mars 1626, fait à la requeſte du Procureur Général, par deux Huiſſiers, à Meſſieurs les Archeveſques d'Auſch, le ſeptieme dudit mois; & leur réponſe écrite & ſignée deſdits Huiſſiers au bas d'une copie imprimée dudit Arreſt.

SIgnifié audit Archevêque d'Auſch, trouvé en ſon logis, aſſemblé avec ſix de Meſſieurs les Archevêques, vingt Evêques, & autres Eccleſiaſtiques: lequel a fait réponſe, en preſence, & par l'avis unanime de tous, que Meſſieurs du Parlement de Paris n'ont aucune autorité ſur le Clergé de France qu'ils repreſentent, ſoûmis au

Roi ſeul. Que les Arrêts dont il s'agit, ſont un attentat intolerable contre l'honneur de Dieu, & l'autorité de ſa Majeſté, lequel va à la ſubverſion de la Religion & de l'Eſtat: Que leſdits Prélats ont pouvoir & obligation de tout droit divin & humain, de s'aſſembler pour les affaires de la Religion & de l'Egliſe, quand les affaires le requereront: Et qu'à preſent ils ſont aſſemblés, tant pour reſoudre la cérémonie qu'ils doivent faire demain à l'ouverture du Jubilé, que pour aviſer ce qu'ils peuvent & doivent faire pour obtenir du Roi la caſſation des Arrêts dont il s'agit, comme préjudicables à l'autorité de l'Egliſe & de ſa Majeſté, & faire déſenſes auſdits ſieurs du Parlement d'en donner de ſemblables à l'avenir, & détromper les peuples de la creance qu'ils y pourroient avoir, au prejudice du ſalut de leurs ames, & du reſpect dû à la Religion.

Signé Du Val, Lahau, Huiſſiers.

Le Lundi 9 Mars 1626, Arrêt par lequel fut dit que la Réponſe ſuſdite ſeroit brûlée au bas des grands degrés du Palais par l'executeur de la haute Juſtice: & adjournement perſonnel decerné contre les ſuſdits Prélats, conformement aux Concluſions des Gens du Roi, l'execution neanmoins differée au lendemain.

Le Mardi 10 Mars, Lettres du Roi au Parlement, par leſquelles il étoit mandé à la Cour de ſurſeoir l'exécution de ſon Arrêt. On trouva une clauſe étrange & inſolite, ſur peine d'encourir l'indignation du Roi; attendu que ce qu'en avoit fait le Parlement, n'étoit que pour maintenir la ſouveraine autorité du Roi.

Arreſt du Conſeil privé, portant évocation & ſurſéance de l'exécution des Arreſts donnez au Parlement contre aucuns du Clergé.

LE Roi ayant été averti des Arreſts donnez en ſa Cour de Parlement, touchant la Cenſure publiée ſous le nom de l'Aſſemblée du Clergé lors de la tenuë d'icelle, contre certain libelle temeraire, pernicieux à l'Eſtat, & à la Perſonne de ſa Majeſté, & des déliberations ſur ce intervenuës en ladite Aſſemblée & depuis: Enſemble d'une Réponſe faite par quelques Eveſques à la ſignification d'un autre Arreſt de ladite Cour: Veu ladite Cenſure, l'exploit de ladite ſignification & réponſe, & leſdits Arreſts; tout conſideré: Sa Majeſté ſeant en ſon Conſeil, a évoqué & évoque à ſa propre perſonne le fait & matiere dont eſt queſtion: & ſans avoir égard aux deliberations, actes paſſez ſous le nom des Prelats, depuis la ſeparation de l'aſſemblée du Clergé & à ladite Réponſe, A ſurſis & ſurſeoit l'execution de tous les Arreſts intervenus pour raiſon de ce. Fait ſa Majeſté déſenſes à toutes perſonnes d'ecrire ou publier aucune choſe contre la cenſure & condamnation deſdits libelles. Fait au Conſeil d'Eſtat du Roi, ſa Majeſté y ſeant, à Paris, le 17 jour de Mars 1626.

DÉCRET

DE L'UNIVERSITÉ DE CAEN, EN 1660.

ARRÊTS DU PARLEMENT,

ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI, en 1663.

Décret de l'Univerſité de Caen, contre un Prêtre qui avoit ſoutenu dans un Acte de Théologie, que le Pape a le pouvoir de dépoſer les Rois. Condamnation de cette doctrine, & punition de celui qui l'avoit avancée. **

Du 27 Octobre 1660.

Extractum ex Regiſtro Univerſitatis Cadomenſis, id quod ſequitur.

DECRET DE L'UNIVERSITÉ DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

ANNO Domini milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo, die verò vigeſima-ſeptima menſis Octobris, in Congregatione generali Univerſitatis Cadomenſis loco ſolito apud Franciſcanos, per nos Rectorem, Decanos, Doctores, & Profeſſores illius indictâ, & habitâ ad inſtantiam & requiſitionem venerabilis viri Magiſtri Roberti Beauſſieu, Sacræ Theologiæ Decani, nomini ejuſdem Facultatis Theologiæ Congregationem hanc requirêntis,

Idem Dominus Beauſſieu Decanus expoſuit in more poſitum eſſe in Facultate Theologicâ, ut ad aſſecutionem gradûs Baccalaureatûs formati, præter Tentativam, duo fiant Principia; unum ante Actum Tentativæ, & aliud poſt ejuſdem Actum; idque eſſe diſcriminis inter ea Principia, & prædictum Actum Tentativæ, quod in Tentativâ publicæ Theſes proponantur, & agiten-

** On joindra cette Piece à toutes celles qui ſervent aux preuves de l'art. 15 des Libertés.

tur ſub moderatione, & præſidio unius è Facultatis ejuſdem Doctoribus, viſis & examinatis ptiùs iis Theſibus per deputatos ab eadem Facultate Doctores: Ptincipia autem ſint Actus quidam minores, nec adeò celebres, qui apud Theologos vix actûs ſortiuntur nomen, ut videre eſt in Sotbona, ſeu Facultate Pariſienſi, ubi eæ lectiones, ſeu Principia, fiunt tantùm præſente uno Doctore, & Facultatis Bidello; in quibus ſcilicet nec Theſes proponuntur, aut agitantur, nec ullus è Theologis Doctoribus præſidet, ſed duntaxat quæſtio theologica ab aſpitante proponitur, & diſcutitur ſine ſcripto, & vivâ voce; quæ quæſtio è penu theologico ſeligenda in arbitrio aſpirantium relinquitur, quò faciliùs in materiâ ſibi magis familiari & petſpectâ, animi ſui ſenſu continuo ſermone aperiant, & in ejuſmodi quidem Actu, ſeu Principio ſecundo, illud accidiſſe quod præſentis Congregationis ab eodem Domino Decano, & Facultate Theologica poſtulandæ cauſa eſſet, & occaſio. Cùm enim Magiſter Richatdus Foſſart Preſbyter heſternâ die Principium ejuſmodi ſecundum, ſeu ultimum, ederet pro aſſecutione primi gradûs Theologici, ſeu Baccalaureatûs, coram Decano, & aliquot è Facultatis Doctoribus, aliis abſentibus, ad id licèt vocatis, magnoque ſcholaſticorum ejuſdem Univerſitatis cœtu, prædictuſque Foſſart pro eodem ſuo Principio quæſtionem ſuſcepiſſet tractandam de auctoritate & proteſtate Summi Pontificis, in ea tractanda ità ſe geſſit, ut poſtquam de ſpirituali ejuſdem Summi Pontificis poteſtate multa adduxiſſet, ad temporalem ejuſdem Summi Pontificis poteſtatem deflectens pronunciaverit, & dixerit: *Summi Pontificis ſupremam eſſe Poteſtatem Reges deponendi & conſtituendi.* Quod cùm ſibi, tùm aliis Doctoribus omninò diſplicuiſſet, æquum tamen duxerunt, vitandi ſcandali causâ, & ut res tota maturiùs procederet, prædictæ Lectionis probatoriæ dicti Foſſart finem expectare, ut re ipsâ accuratè perſpectâ, & communibus Doctorum ſuffragiis expensâ, opportunum temedium tam neſariæ & periculoſæ doctrinæ adhiberetur. Quapropter, finitâ eâdem Lectione dicti Foſſart, ſeſe in interius Scholæ cubiculum, ptout motis eſt, receperunt deliberaturi de eâdem Lectione, ſeu Ptincipio dicti Foſſart, & quid in re hujus momenti ſibi præſtandum, & agendum incumbetet. Ubi cum idem Dominus Decanus rem totam dictis Doctoribus expoſuiſſet, & quanti tes ea eſſet periculi, communibus omnes ſuffragiis ſtatuerunt, & decreverunt eundem Foſſart ſeverâ correptione increpandum coram publico confeſſu, qui exitum Conſultationis Doctotum in ſcholâ, cum dicto Foſſart, expectabat: ipſique Foſſart injungendum ex Mandato Facultatis ejuſdem Doctrinæ publicam revocationem, ut multoties damnatæ, & omninò à Fidelium & Catholicorum animis eliminandæ. Quod Facultatis Decre-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

tum, in eodem publico conſeſſu, idem Decanus declarando; poſtquam multa prolocutus eſſet de auctoritate, & poteſtate Summi Pontificis in ſpiritualibus, & prout eſt caput Eccleſiæ, & Vicarius Chriſti; ubi revocationem perverſi dogmatis à dicto Foſſart de temporali quidem Summi Pontificis in Reges, & eorum Regna, emiſſi, eidem Foſſart à parte Facultatis intimaſſet, & injunxiſſet; idem Foſſart explicando eam Doctrinam, ſeu Propoſitionem à ſe emiſſam, reſpondit: *ſe eam Pontificis Summi Poteſtatem ad deponendos Reges, intelligere tantummodo de Regibus tyrannis.* Quâ auditâ reſponſione, idem Dominus Decanus, acriori & vehementiori, quàm adhuc feciſſet, increpatione dictum Foſſart corripuit, multiſque coram aſtantibus oſtendit damnandam eſſe eam doctrinam, ut Regum & Principum temporalium ſaluti adverſam, & infenſam, eoſque ex tam nefariâ doctrinâ in manifeſtum diſcrimen adduci: eam porro omni ex parte deteſtandam ab Academiis, & Facultatibus Theologicis hujus Regni proſcriptam, à Senatuſconſultis ſupremorum ejuſdem Regni Ordinum, cum ſuis defenſoribus condemnatam, concrematis publicè libris qui eam continerent. Denuo factâ injunctione dicto Foſſart tam prædictas Propoſitiones, quàm earum expoſitionem, prout omnia ab ipſo emiſſa fuerant, revocandi publicè & damnandi; quod ipſe Foſſart ſtatim coram omnibus in eadem ſchola Theologiæ præſtiterat. Quâ auditâ revocatione, & damnatione publicâ diſertè ab eodem Foſſart emiſſâ, idem Dominus Decanus nomine Facultatis Scribæ Univerſitatis injunxerat ne nomen dicti Foſſart, aut ejus Actum inſcriberet, & in Acta Facultatis referret, quin prius de toto eo negotio fuiſſet adhuc amplius, & maturius deliberatum. Interim monitus eſt Magiſtratus ut, pro ſuo munere, & rei exigentiâ, ageret quod ſibi videretur æquius & conſultius: monitus quoque Dominus Rector, ne Univerſitas ſuis partibus deeſſet, ſed communibus Facultatum calculis & ſuffragiis, pro ſedulo hujus Univerſitatis in Reges noſtros ſtudio, fidelitate, & obedientiâ, in perniciosam & deteſtabilem adeò doctrinam animadverteretur.

Re igitur, ut dictum fuit, coram Domino Rectore, Decanis, Doctoribus, & Profeſſoribus Univerſitatis expoſitâ & certificatâ: idem Rector, Decani, Doctores, & Profeſſores, ſeu Univerſitas Cadomenſis legitimè in loco Majorum congregatâ unanimi omnium conſenſu, cenſuit ſupradictam *Doctrinam de Poteſtate Summi Pontificis quoad jus deponendi & conſtituendi Reges, & expoſitionem à dicto Foſſart allatam, impiam, perniciosam, ſeditioſam, & omni ex parte deteſtandam; eamque ut talem condamnavit.* Dictumque Foſſart, quòd eam in ſuâ reſponſione proferre auſus fuerit, indignum judicavit qui unquam gaudeat privilegiis ejuſdem

Univerſitatis

Univerſitatis, & ad illius gradûs in ulla Facultatum promoveatur, prout reverà eum præſenti Decreto omnibus ejuſdem privilegiis privavit & privat. Quin & omnibus Baccalaureis, & aliis inhibuit ne eandem doctrinam proponant & ſuſtineant ſub iis pœnis, & aliis pro rei exigentia infligendis. Cenſuit quoque præſens Decretum in eadem Univerſitate publicandum, & ad valvas ſcholarum affigendum quò omnibus innoteſcat. Actum Cadomi in eadem Congregatione generali, anno & die prædictis. Signati Vengeon, Rector Univerſitatis; Beauſſieu, Facultatis Theologiæ Decanus; Conſreus, Decanus Juris Civilis; Hallæus, Decanus Juris Canonici, & Mallet, Decanus Facultatis Medicæ; Bidois Facultatis Artium Decanus, & Degremont, Scriba generalis Univerſitatis.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Sentence du Lieutenant Criminel au Bailliage & Siege Préſidial de Caen, contre le même Prêtre; exécution d'icelle, & Diſcours du Procureur du Roi en la préſence de tous les Corps de ladite Univerſité.

Du 22 Novembre 1660.

DEvant nous Guillaume le Gardeur, Ecuyer, Sieur de la Vallée, Conſeiller du Roi, Lieutenant Général Criminel au Bailliage & Siége Préſidial de Caen, le Lundi vingt-deuxieme jour de Novembre mil ſix cent ſoixante. Vû, & délibéré au Conſeil dudit Siége le Procès criminel extraordinairement fait, inſtance du Procureur du Roi en ce Siége contre Maître Richard Foſſart, Prêtre, Confeſſeur des Religieuſes Hoſpitalieres de cette Ville, de préſent priſonnier aux priſons royales de ce lieu, pour accuſation d'avoir fait & avancé publiquement dans l'Ecole de Théologie de l'Univerſité de ce lieu, le Mardi vingt-cinquiéme jour d'Octobre dernier, lorſqu'il faiſoit ſon ſecond Principe pour parvenir au dégré de Bachelier en ladite Faculté, pluſieurs diſcours & propoſitions fauſſes & ſéditieuſes contre l'autorité de nos Rois, & entr'autres, *que le Pape pouvoit dépoſer & établir les Rois.* Selon ledit Procès ce conſiſtant en informations faites ſur le réquiſitoire dudit Procureur du Roi, décret de priſe de corps, interrogatoire prêté par ledit Foſſart; Requête par lui préſentée contenant le deſaveu par lui fait deſdites propoſitions, & tendante à ſon élargiſſement, au bas de laquelle eſt l'Ordonnance de la communiquer au Procureur du Roi; cahier de répétitions des témoins, & confrontations audit Foſſart; concluſion définitive dudit Procureur du Roi: Tout conſidéré, oui ledit Foſſart derriere la barre, fait entrer en la Chambre du Conſeil, en tout ce qu'il a voulu dire & alléguer,

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660 ET ARRETS.

Oui le Conſeiller-Rapporteur, *Nous avons, par l'avis des Conſeillers du Roi audit Siege, déclaré ledit Foſſart dûement atteint & convaincu d'avoir avancé pluſieurs Propoſitions fauſſes, ſeditieuſes, & contraires à l'Autorité du Roi, & entr'autres, que le Pape pouvoit établir & dépoſer les Rois.* Pour réparation de quoi, nous avons condamné ledit Foſſart de déclarer en l'Audience de ce Siége, tête nue, que témérairement, & indiſcretement, il a avancé leſdites Propoſitions en ſon diſcours & Principe de Bachelier, leſquelles il reconnoit être fauſſes & contraires au ſaints Décrets, aux loix fondamentales de ce Royaume & aux Libertés & Droits de l'Egliſe Gallicane, dont il ſe repent. Ce fait, ordonné qu'il ſera conduit aujourd'hui, deux heures après midi, par l'un des Huiſſiers de ce Siége en la ſalle des Ecoles publiques de Theologie, où il ſera pareille déclaration, préſence des Recteur, Doyens, & Profeſſeurs de ladite Univerſité, leſquels ſeront tenus de s'y aſſembler à cet effet au ſon de la cloche; le dégré de Bachelier conféré audit Foſſart declaré nul, & à lui défendu, & à tous autres, de faire & tenir ſemblables diſcours, à peine de la vie; & pour l'exécution de la préſente Sentence, ordonné que nous nous tranſporterons, deux heures après midi, auxdites Ecoles, préſence du Conſeiller-Rapporteur, & du Procureur du Roi, aſſiſté de notre Greffier, & que la préſente Sentence ſera inſérée dans les Regiſtres de ladite Univerſité.

Et à l'inſtant ledit Foſſart, Prêtre, ayant été amené & conduit au Prétoire dudit Siége du Bailliage & Siége Préſidial de Caen, l'Audience ſéante, devant Nous Juge ſuſdit, préſence des Conſeillers & Procureur du Roi audit Siége, la préſente Sentence a été lûe, publiée, & prononcée par notre Greffier, icelui Foſſart, Prêtre, étant nue tête, lequel publiquement a fait les reconnoiſſances & ſoumiſſions portées par icelle, avec les proteſtations qui ont été de lui requiſes. Ce fait, & ce requérant le Procureur du Roi, Nous avons ordonné, par l'avis des Conſeillers du Roi audit Siége, qu'il ſera reconduit aux priſons par les Huiſſiers de ce Siége, pour être d'icelles mené & conduit en notre préſence, du Sieur Conſeiller-Rapporteur, & du Procureur du Roi, aux Ecoles de Theologie de cette Ville, pour, en nos préſences, des Sieurs Recteur, & Doyens des autres Facultés, être fait lecture de la préſente Sentence, & faire par ledit Foſſart les mêmes reconnoiſſances & proteſtations; & de laquelle Sentence ſera miſe copie au Greffe de ladite Univerſité, pour être obſervée & entretenue ſur les peines au cas appartenant.

Et cedit jour & an, moi Greffier ordinaire de M. le Bailli de Caen, je me ſuis tranſporté au College du Bois, où j'ai fait

voir, & montré la préſente Sentence au Sieur de Vengeon, Recteur de l'Univerſité de Caen, lequel j'ai averti de faire ſémondre, & faire aſſembler les Sieurs Doyens & Docteurs des Facultés, tant de Theologie, que des autres profeſſions de ladite Univerſité, afin d'être préſens à la lecture qui ſera cejourd'hui faite, deux heures après midi, en l'Ecole de ladite Univerſité, préſence des Officiers dudit Siége, où ledit Foſſart aſſiſtera, pour y faire les reconnoiſſances, ſoumiſſions & proteſtations ci-deſſus.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Et cedit jour & an, Nous dit le Gardeur, Ecuyer, Sieur de la Vallée, Conſeiller du Roi, Lieutenant Général Criminel ſuſdit, & François Benard, Ecuyer, Sieur de Rotot, Seigneur Châtelain & Patron d'Amaye, auſſi Conſeiller du Roi audit Siége, nous nous ſommes ſur les deux heures après midi, preſence de M. Denis le Pyonnier, Conſeiller & Procureur du Roi audit Siége, & de M. Nicolas Dauge notre Greffier, tranſportés en l'Ecole de Théologie de ladite Univerſité, en laquelle ledit Foſſart a été amene des priſons par le Dars Huiſſier, préſence duquel étant nue tête, où étoient aſſemblés M. Pierre Vengeon, Recteur de l'Univerſité, M. Robert Beauſſieu, Doyen de Théologie; M. Thomas Dauge, Docteur en Théologie, & Vice-Chancelier de ladite Univerſité; Frere Michel Boulley, Religieux de l'Ordre de Saint Dominique, Docteur & Profeſſeur Royal en Theologie; M. Henry Halley, Profeſſeur Royal du Droit Canon; M. Michel Gouſroy, Profeſſeur Royal & Doyen du Droit Civil; M. Jacques Mallet, Profeſſeur & Doyen de la Faculté de Médecine; M. Touſſaint le Bidois, Doyen des Arts, & Principal du Collége des Arts; M. Robert Froger, & M. Pierre Duſour, Régents du Collége du Bois, & M. André Daigremont, Greffier de ladite Univerſité; & pluſieurs autres perſonnes aſſemblées au ſon de la cloche; & *Oui le Procureur du Roi*, lequel par un très-ample & élégant diſcours a remonté combien les Propoſitions miſes en avant par ledit Foſſart, ſont contraires à l'Ecriture Sainte, & à ce que Jeſus-Chriſt & ſes Apôtres ont enſeigné & pratiqué pendant qu'ils étoient en ce monde; aux ſaints Décrets & Conſtitutions de l'Egliſe & des Papes, même aux Loix fondamentales de cette Monarchie, laquelle ne dépend que de Dieu ſeul, & aux Droits, Libertés, Police, Priviléges de l'Egliſe Gallicane. Ayant auſſi repréſenté par un diſcours vraiment royal, avec quel ſoin, & avec quelle vigueur on s'eſt oppoſé en France aux uſurpations & entrepriſes des Officiers de la Chancellerie de la Cour de Rome, quand ils ont par leurs flatteries ſurpris la religion & la ſainteté de quelques Papes, pour les obliger de joindre à l'autorité ſpirituelle qu'ils ont dans l'Egliſe, une autorité temporelle qu'ils n'enrent jamais, & qui

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

ne leur appartient point, & moins encore ſur la Couronne de France que ſur aucune autre, dont il a apporté pluſieurs raiſons particulieres, eſſentielles & ſolides; & fait voir tant par autorités que par exemples & Arrêts, que cette doctrine eſt non-ſeulement fauſſe, ſcandaleuſe, ſéditieuſe & déteſtable, mais même qu'elle eſt pernicieuſe & préjudiciable à l'Egiſe, en ce qu'elle tend à rompre l'etroite union d'entre les Souverains Pontifes & les Princes Chrétiens, la plûpart des Schiſmes & des Héréſies ayant tiré leur ſource & leur origine de ces uſurpations & entrepriſes; ajoutant que ledit Foſſart avoit une obligation toute particuliere à ſes Juges d'avoir eu compaſſion de lui, tant en conſidération du déſaveu qu'il avoit publiquement fait à l'inſtant de ſon ſecond Principe, que de l'aſſurance qu'il donnoit que l'on n'auroit à l'avenir aucun ſujet de plainte de ſa doctrine ni de ſa conduite. Après quoi, & de ſa requiſition, *Nous avons ordonné* audit Dauge, préſence de tous les deſſuſdits, de faire publiquement lecture de notre Sentence; ce qu'il a fait, ledit Foſſart étant debout, nue tête, lequel, préſence de toute l'aſſemblée, a fait toutes les reconnoiſſances portées par ladite Sentence. Ce fait, il a été licentié aux charges contenues par icelle Sentence, & après avoir été laiſſé par notre Greffier ès mains dudit Daigemont, Greffier-Notaire de ladite Univerſité autant d'icelle, pour être inſérée aux Regiſtres du Greffe de ladite Univerſité, nous nous ſommes retirés.

Signé DAUGE, avec paraphe.

Arrêts du Parlement, contre la Theſe de Gabriel Drouet de Villeneuve, en 1663, avec les Diſcours de M. de Lamoignon P. P. de M. Talon A. G. & de M. de Harlay ſubſtitut de M. de Harlay ſon pere P. G. **

Du Vendredi 19 Janvier 1663.

CE jour, le Procureur Général du Roi avec Maître Hiérôme Bignon, Avocat dudit Seigneur, ayant remontré à la Cour qu'il lui avoit été miſe ès mains certaine Theſe, laquelle Maître Gabriel Drouet de Villeneuve, Breton, Bachelier en Théologie, devoit ſoutenir publiquement cejourd'hui depuis huit heures du matin juſqu'au ſoir, en la diſpute de la Grande Ordinaire de la Sorbonne, ſous Maître Vincent de Meurs, auſſi Breton, Docteur en la Faculté de Théologie de la Maiſon de Navarre, dans laquelle Theſe

** Le Lecteur trouvera ici dans les Diſcours de MM. les Gens du Roi, de quoi juſtifier, non-ſeulement les Art. 1 & 40 des Libertés, mais auſſi leurs Preuves & leurs Commentaires. Voyez à ce ſujet la premiere Note *in fine* ſur le Songe du Vergier.

il y avoit pluſieurs Propoſitions contraires aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & aux maximes anciennes de tous temps tenues en France, & même en ladite Faculté de Théologie ; que cette Theſe en la poſition ſeconde, porte : *Sed Chriſtus Petrum ejuſque Succeſſores ſummâ ſuprà Eccleſiam auctoritate donavit.* Dans la troiſiéme, intitulée, *Privilegia quibuſdam Eccleſiis ſicut Eccleſiæ Gallicanæ juſtâ de cauſâ impertiendo.* Et dans la huitieme, *Concilia Generalia ad extirpandas hæreſes, ſchiſmata & alia incommoda tollenda, admodum ſunt utilia, non tamen abſolutè neceſſaria.* Et comme il a cru que cette doctrine, laquelle a été condamnée par la Cour toutes les fois qu'elle a été propoſée, pourroit troubler le repos & la tranquillité publique, & cauſer du ſcandale, il a eſtimé être du devoir de ſa charge d'en faire ſes plaintes à la Cour pour y être par elle pourvû. Lui retiré, & lecture faite de ladite Theſe, la matiere miſe en délibération : ladite Cour a ordonné & ordonne que Maître Claude Robert, Notaire & Secretaire d'icelle, ſe tranſportera préſentement avec l'un des Huiſſiers en la Maiſon de Sorbonne, pour faire commandement de la part de ladite Cour au Syndic de la Faculté, à celui qui devoit préſider à ladite Theſe, & au Repondant, de ſe trouver demain en icelle, huit heures du matin, pour rendre raiſon du contenu en ladite Theſe, & eux ouis, enſemble le Procureur Général du Roi, ordonner ce qu'il appartiendroit, & cependant leur faire défenſes de propoſer, ſoutenir, ni diſputer ſur ladite Theſe.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann 1660. ET ARRETS.

Et à l'inſtant ledit Robert, accompagné d'Huby, Huiſſier de ladite Cour, s'y étant tranſporté, & peu de tems après revenu en ladite Cour, a dit : qu'ayant fait leſdits commandements & défenſes auſdits Syndic, Préſident & Répondant, ils avoient promis d'y obéir.

Du Samedi 20 Janvier 1663.

CE jour, les Gens du Roi, Maître Denis Talon, Avocat dudit Seigneur Roi, portant la parole, ont dit à la Cour que Maître Martin Grandin, Syndic, Me. Vincent de Meurs, Docteur, Me. Gabriel Drouet de Villeneuve, Bachelier de la Faculté de Théologie de Paris, mandés ſuivant l'Arrêt du jour d'hier, étoient au Parquet des Huiſſiers, leſquels étant entrés, Monſieur le Premier Préſident leur a dit que la Cour les a mandés au ſujet d'une Theſe qui devoit être ſoutenue le dix-neuvieme de ce mois par ledit Villeneuve, de laquelle elle a reçu des plaintes, & particulierement de ce qu'elle ſemble vouloir établir l'infaillibilité du Pape & ſa ſupériorité au-deſſus des Conciles, & faire paſſer les Libertés de l'Egliſe Gallicane pour des priviléges, en ce qu'il eſt

DECRET DE L'UNIVERS. DE CARN. ANN. 1660. ET ARRETS.

dit en la poſition troiſieme, *Romani Anſtites privilegia quibuſdam Eccleſiis velut Eccleſiæ Gallicanæ impertiendo*, comme en l'article 8 qui porte: *Concilia Generalia ad extirpandas hæreſes, ſchiſmata & alia incommoda tollenda admodum ſunt utilia, non tamen abſolutè neceſſaria*; ce qui ſe rapporte en ce qui eſt dit en l'article ſecond de la même Theſe où il eſt dit, *Chriſtus Sanctum Petrum ejuſque Succeſſores ſummâ ſuprà Eccleſiam auctoritate donavit*; ſur toutes leſquelles poſitions la Cour deſiroit les entendre pour apprendre leurs ſentiments; ſur quoi leſdits de Meurs, Grandin & Drouet, par la bouche dudit Grandin, Syndic, ont dit que dans la Theſe on n'avoit point dit que le Pape fût infaillible dans ſes déciſions, & que même dans l'original manuſcrit de ladite Theſe on avoit ôté le mot d'infaillibilité; que pour ce qui regardoit les Conciles, on ſçavoit que l'Egliſe avoit été trois cens ans & plus juſqu'au Concile de Nicée, ſans faire aucun Concile Général, & cependant qu'il y avoit eu grand nombre d'héréſies aſſoupies pendant ce temps-là, comme encore depuis, ſans qu'il ait été néceſſaire de convoquer des Conciles Œcuméniques; ce qui montre qu'ils ne ſont pas toujours abſolument néceſſaires pour la condamnation de chaque héréſie; & que cela étoit ſuffiſant pour ſoutenir la vérité de la Theſe; qu'au ſurplus perſonne n'avoit entendu parler dans la poſition troiſiéme des Libertés de l'Egliſe Gallicane, mais ſeulement des priviléges; qu'ils ſavoient bien qu'il y avoit une grande différence entre ces Libertés & les priviléges, & qu'on ne pouvoit dénier qu'il n'y ait eu des priviléges accordés par les Papes à pluſieurs Egliſes particulieres de l'Egliſe Callicane qu'ainſi l'on pouvoit dire que pluſieurs Egliſes particulieres de l'Egliſe Gallicane en ayant reçu, l'Egliſe Gallicane avoit reçu des priviléges.

M. le Premier Préſident leur a remontré que les explications qu'ils viennent de donner ne ſe rapportent pas avec les paroles de la Theſe, dont le ſens naturel eſt mauvais en ſoi, & contraire à la vérité de nos Maximes; que ce n'étoit pas aſſez d'avoir ôté de l'original de la Theſe la poſition affirmative de l'infaillibilité du Pape dans ſes déciſions, mais qu'ils en avoient dû effacer auſſi celle qui ſoutient que le Pape *habet ſummam ſuper Eccleſiam auctoritatem*, étant certain que la ſouveraine Autorité du Pape eſt dans l'Egliſe & avec l'Egliſe, mais non pas au-deſſus de l'Egliſe, & que l'on a toujours tenu en France, comme une vérité conſtante, que le Concile général eſt pardeſſus le Pape, & que les Papes ſont tenus d'obéir aux decrets & déterminations de ces Conciles; que quoiqu'il y ait eu pluſieurs héréſies condamnées & mêmes éteintes ſans convocation de Conciles Généraux, néanmoins ils n'ont pas dû mettre dans leur Theſe ces paroles, *Conci-*

lia Generalia ad extirpandas hæreſes admodum ſunt utilia, non tamen abſolutè neceſſaria ; étant certain que généralement parlant ils ſont non-ſeulement utiles, mais néceſſaires à l'Egliſe, & que ſans s'arrêter à l'explication forcée qu'ils ont voulu donner à la poſition de leur Theſe, la plûpart pourroit conclurre de ces paroles ſi générales qui y ſont miſes, que ces Conciles Généraux ne ſont néceſſaires en aucun cas ; & pour ce qui regarde les priviléges dont il eſt parlé au troiſiéme article, il ſemble que de néceſſité ils ſoient confondus en cet endroit avec les Libertés de l'Egliſe Gallicane, ce qui ſeroit une très-grande erreur ; car d'ailleurs on ne peut pas dire que l'Egliſe Gallicane ait reçu aucuns priviléges des Papes ; il y a bien des Egliſes particulieres dans la France qui en ont reçu quelques-uns, & ces Egliſes particulieres ſont bien de l'Egliſe Gallicane, mais ne ſont pas l'Egliſe Gallicane, & même ces priviléges des Egliſes particulieres ſont plutôt accordés contre l'Egliſe Gallicane qu'à l'Egliſe Gallicane, puiſqu'ils bleſſent toujours en quelque choſe les anciens droits dont elle a uſé de tout temps, & qu'ainſi on ne doit jamais dire que l'Egliſe Gallicane ait des priviléges, mais bien des Libertés qui ne ſont autre choſe que le droit commun dans lequel nos Ancêtres ſe ſont de tous temps très-conſtamment maintenus contre les nouveautés que l'on a voulu introduire pour l'affoiblir, ou abolir, & établir en ſon lieu un droit nouveau, en demeurant toutefois ſincérement unis à l'Egliſe univerſelle & à ſon Chef viſible qui eſt le Pape.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

Et enſuite les Gens du Roi, par la bouche de Maître Denis Talon, Avocat dudit Seigneur, ont dit, que cette affaire eſt d'autant plus importante qu'à bien examiner la Theſe qui devoit être ſoutenue le jour d'hier, par l'eſprit général dans lequel elle a été conçue, & par les Propoſitions particulieres qui y ſont contenues, & plus encore par un grand nombre de Theſes & une infinité de libelles qui ont été publiés depuis quelques années, l'on découvre une eſpece de complot & de cabale, & un deſſein concerté, d'élever l'autorité du Pape par la dépreſſion de celle de l'Egliſe Univerſelle, & de ſes Conciles ; & l'on voit que le but de ces factions & de ces intrigues eſt de nous impoſer une nouvelle ſervitude, un joug bien différent de celui de l'Evangile, auxquels nos Peres n'ayant jamais voulu ſe ſoumettre, même dans les temps les plus difficiles, nous ne devons pas avoir moins de vigueur & de courage pour nous en défendre & pour conſerver cette liberté ſainte & précieuſe, le principal fleuron de la Couronne, & qui nous diſtingue avantageuſement de ces pays d'obéiſſance, où les regles de Chancellerie & les Décrets d'un Reviſeur ſont plus puiſſans & plus autoriſés que tous les Canons de l'Egliſe.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Mais, pour connoître plus clairement combien ces Propoſitions ſont fauſſes & deſtituées de fondement, il ſemble néceſſaire d'établir la vérité des anciennes, & la pureté de la doctrine telle qu'elle s'eſt maintenue depuis la naiſſance du Chriſtianiſme ; & comme on ne peut douter ſans erreur de la Primauté de S. Pierre & de la préférence du Siége de Rome au deſſus des Egliſes particulieres, auſſi faut-il avouer que ce dégré d'éminence n'a jamais donné aux Papes la penſée de s'élever au-deſſus de toute l'Egliſe ; au contraire ils ont blamé eux-mêmes, & rejetté avec indignation ces titres ambitieux d'Evêque univerſel, comme des marques de réprobation, & n'ont pas voulu uſurper d'épithetes capables d'anéantir la dignité de leurs freres & collegues dans l'Epiſcopat ; ils ont bien reconnu que cette dignité étoit une & indiviſible, mais que chacun des Evêques en particulier en poſſédoit une portion, & ils n'ont pas penſé que quelque grande que ſoit la Ville de Rome, ſon ſuffrage dût prévaloir à celui de tous les Evêques.

Auſſi eſt-il tellement véritable que les Papes ont toujours été ſoumis aux déterminations des Conciles, que le Pape Leon écrivant à l'Empereur Theodoſe, en ſon nom & en celui d'un Concile particulier qu'il avoit aſſemblé à Rome, après que le Concile d'Epheſe eut maltraité ſes Légats, & fait une deciſion contraire à la Foi, il le conjure de tenir toutes choſes en ſuſpens juſqu'à la détermination d'un Concile Univerſel, *Ut omnia in eo ſtatu manere jubeatis in quo fuerunt ante omne judicium, donec major, ex toto orbe, numerus Sacerdotum congregetur.*

Peut-on rien deſirer de plus formel, pour montrer que ſi le Pape Leon eût été le Juge ſouverain & infaillible des dogmes de la Foi, il auroit lui ſeul décidé la queſtion, & ne l'auroit pas renvoyée au Concile, ni imploré le ſecours de la protection de l'Empereur pour arrêter la publication & l'exécution des Canons d'un Synode qui ne pouvoit être réputé ni légitime ni œcuménique, ſoit par le petit nombre des Evêques dont il étoit compoſé, ſoit par les violences & les menaces qui avoient été pratiquées pour en corrompre les ſuffrages. Auſſi les Papes Pelage ſecond & Gregoire premier ont ſuivi la doctrine du cinquiéme Concile, qui a condamné les trois Chapitres d'Ibas, de Théodore de Mopſueſte & de Théodoret, bien que le Pape Vigilius les eût déclarés Catholiques. Les Peres de ce Concile remarquerent, qu'encore que les Apôtres euſſent reçu en particulier une plenitude de graces & de lumieres ſurnaturelles, néanmoins ils ne voulurent rien définir ſur la Circonciſion des Gentils, qu'après s'être aſſemblés & avoir confirmé leur opinion par les témoignages de l'Ecriture, enſorte que leur decret eſt conçu en ces termes, *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*, ajoutant

ajoutant, ce ſacré Synode, que la vérité ne peut être découverte & confirmée que dans un Concile, *Nec enim poteſt in communibus de Fide diſceptationibus aliter veritas manifeſtari.* C'eſt pourquoi le Pape Gregoire écrivant au Patriarche de Conſtantinople, dit qu'après avoir uſé de correction fraternelle, ſuivant le précepte de l'Evangile, ſi ces remontrances ne ſont pas écoutées, il ne reſte plus que d'en avertir l'Egliſe, de laquelle par conſéquent il reconnoit l'autorité ſupérieure à la ſienne, *Si in meâ correctione deſpicior, reſtat ut Eccleſiam debeam adhibere.*

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

En effet, ſi les Papes avoient prétendu être infaillibles, le Pape Agathon auroit-il ſouffert que Conſtantin IV aſſemblât le Concile ſixiéme pour juger l'opinion des Monothelites, & y auroit-il préſidé par ſes Légats, puiſque cette opinion avoit été condamnée d'héréſie par pluſieurs Papes & par pluſieurs Conciles tenus en France, en Afrique & à Rome? Mais bien loin que les Papes ayent prétendu ſoumettre les Conciles & les rendre dépendants de leur autorité, ne liſons-nous pas que Leon III parlant avec les Envoyés de Charlemagne du premier Concile de Conſtantinople, il déclare préciſément qu'il ne prétend pas égaler ſon ſuffrage à celui d'une ſi ſainte aſſemblée, *Nam non ego me illis non dico præferam, ſed etiam, illud abſit mihi ut exæquare præſumam.*

Diſons plus, le Pape Paſchal II, dans le Concile de Latran compoſé de cent Evêques, parlant des Inveſtitures, reconnoit d'avoir failli, & il demande lui-même que le Concile annulle ce qu'il a fait, ſe ſoumettant entiérement à ſon jugement & à ſa correction, *Sicut pravè factum cognoſco, ita pravè factum confiteor*, ce ſont ſes termes, *& omninò corrigi, Deo præſtante, deſidero, cujus correctionis modum fratrum qui convenerunt conſilio judicioque conſtituo, ne fortè in poſterium detrimentum aliquod Eccleſiæ aut animæ meæ relinquatur*; enſuite de quoi le Concile déclare nul ce Privilége accordé par le Pape, *Privilegium illud canonicâ cenſurâ & Eccleſiaſticâ auctoritate, judicio Sancti Spiritûs, damnamus & irritum eſſe judicamus, & omninò caſſamus.* Ce n'eſt pas le Pape qui ſe retracte lui-même, ce qui pourtant ſeroit contraire à cette chimere de l'infaillibilité, c'eſt le Concile lui-même qui caſſe ce qui a été fait par le Pape, & il le caſſe *canonicâ cenſurâ, Eccleſiaſticâ auctoritate, judicio Spiritûs Sancti.*

Les Evêques de France aſſemblés dans le Concile Vienne, avoient déja déclaré qu'ils ſe ſépareroient de l'obéiſſance de ce Pape s'il ne révoquoit ce privilege, *Si verò, quod minimè credimus, aliam viam aggredi experiris, & noſtræ paternitatis aſſertiones prædictas roborare nolueritis, propitius ſit nobis Deus, quia nos à veſtrâ ſubjectione & obedientiâ repelletis.* Ce ſont les paroles des Evêques

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

écrivans au même Pape Paſchal. Guy, Archevêque de Vienne, qui préſidoit à ce Concile, fut élu Pape immédiatement après la mort de Paſchal, & lui ſuccéda ſous le nom de Calixte II.

Auſſi les Papes ont-ils toujours reconnu qu'ils n'étoient que les Miniſtres établis pour faire exécuter les Canons de l'Egliſe & des Conciles. Gelaſe I le dit en termes formels, écrivant aux Evêques d'Armenie, *Quòd nullus jam veraciter ignoret Chriſtianus uniuscujuſque Synodi conſtitutum, quod univerſalis Eccleſiæ probavit aſſenſus, non aliquam magis exequi Sedem præ cæteris opportere quàm primam.* Notre office principal, dit le Pape Pie IV, eſt de mettre en exécution ſans relache ce que Dieu a inſpiré pour la direction de ſon Egliſe aux Conciles aſſemblés en ſon nom ; mais peut-on rien de plus précis que ce qu'écrit Innocent III au Roi Philippe Auguſte, que s'il entreprenoit de diſpenſer de l'obſervation des Canons ſans l'autorité d'un Concile Général, il pourroit être dépoſé, *Verùm ſi ſuper hoc abſque generali deliberatione Concilii, determinare aliquid tentaremus, præter divinam offenſam & mundanam infamiam, quam ex eo poſſemus incurrere, forſan ordinis & officii noſtri periculum immineret, cùm contrà præmiſſam veritatis ſententiam noſtra non poſſit auctoritas diſpenſare.* Peut-on rien de plus formel pour établir l'autorité des Conciles, & pour montrer que les Papes ſont ſujets à la détermination des Canons, & que bien loin d'exercer cette plénitude de puiſſance que les flatteurs de Cour leur ont attribué outre & pardeſſus l'exécution des Loix Eccléſiaſtiques, ils ſe ſont toujours reconnus ſujets aux déciſions des Conciles. C'eſt un Pape qui parle, mais un Pape très-ſavant & très-éclairé, lequel n'ignoroit pas toutes les prérogatives du Siége de Rome ; cependant dans le Sermon trois *de conſecratione Pontificis*, ce même Pape reconnoit diſertement, que s'il tomboit dans quelqu'erreur concernant les dogmes de notre créance, il pourroit être dépoſé & jugé par l'Egliſe, *poſſem ab Eccleſiâ judicari.* Y a-t-il rien de plus contraire à l'infaillibilité ?

Le Pape Gregoire X, dans l'indiction du Concile de Lyon, fait aſſez connoître combien l'uſage des Conciles eſt néceſſaire, ſoit pour terminer les doutes & les controverſes qui ſurviennent, ou pour regler les mœurs & la diſcipline ; mais ce qui leve toute ſorte de difficulté, c'eſt que le Pape Martin V, dans le Concile de Conſtance, preſcrivant au nom du Concile la formule qui doit être obſervée par les hérétiques condamnés qui retournent dans le ſein de l'Egliſe, les oblige de déclarer qu'ils approuvent tout ce qui a été décidé par le St. Concile, comme repréſentant l'Egliſe univerſelle ; & lorſque le même Concile parle de la juriſdiction & de la puiſſance du Pape, il ne détermine autre choſe, ſinon qu'il

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

eſt ſucceſſeur de St. Pierre, que ſon autorité eſt ſupérieure à celle des Evêques, & qu'il peut accorder des Indulgences pour cauſes légitimes. L'argument qu'on peut tirer de la réſolution de ce Concile, eſt d'autant plus puiſſant, qu'il a été approuvé par le Pape Martin V. Le Pape Eugene IV, en une Bulle rapportée en l'action 16 du Concile de Baſle, quoiqu'il s'attribue quelque ſupériorité au-deſſus du Concile avec lequel il étoit en différend, n'avouet-il pas que dans les choſes qui regardent la Foi & l'état général de l'Egliſe, l'autorité du Concile eſt ſupérieure & doit prévaloir à celle du Pape, ſuppoſé que le Pape & le Concile ne s'accordaſſent pas. C'eſt un Pape qui parle, & un Pape qui diſpute contre un Concile, & depuis 200 & tant d'années, *quia hæc Concilii ſententia pôtiùs eſſet attendenda*, dit-il. Peut-on douter, après tant de preuves, quelle a été la véritable doctrine? Eſt-il poſſible qu'on puiſſe agiter, avec quelque probabilité, une queſtion de ſupériorité, que les Papes eux-mêmes ont ſi peu prétendue? Auſſi lorſqu'on a voulu introduire ces Propoſitions nouvelles, l'Egliſe de France les a toujours rejettées, & gardant l'union & la correſpondance avec le Siége de Rome, elle s'eſt maintenue dans l'obſervation des anciens Canons, auſquels l'on peut dire que cette puiſſance ſouveraine & abſolue, qui eſt l'ouvrage des Courtiſans & des Docteurs Ultramontains, eſt entiérement contraire, puiſqu'elle attribue aux Officiers de la Chancellerie Romaine le pouvoir de les détruire par les diſpenſes. L'Hiſtoire des ſiécles paſſés donne cet éloge à la Faculté de Théologie, de s'être oppoſée avec courage à toutes ces nouveautés, & d'avoir défendu avec beaucoup de vigueur & de courage la doctrine ancienne & orthodoxe contre les efforts & les tentatives des Partiſans de la Cour Romaine; cependant depuis quelques années ce Corps ſi célébre n'a pas été exempt de corruption, l'on a vû ſe former une eſpece de parti pour établir la puiſſance du Pape aux dépens de l'autorité royale, de nos anciennes immunités, & même de la dignité véritable de S. Siége, qui ſe perd & ſe détruit par ſes titres imaginaires & ambitieux. Ceux qui tiennent le dernier rang dans l'ordre de la Hiérarchie, & qui ſont immédiatement dépendants du S. Siége de Rome, ont été les principaux auteurs de ces nouveautés, & ils ont inſenſiblement attiré dans leur faction des Séculiers qui s'y ſont laiſſé engager, les uns par intérêt, les autres par foibleſſe, & la plûpart par ignorance; & faute d'y apporter les remedes convenables, ce venin ſubtil s'inſinue dans les eſprits, en ſorte qu'on peut craindre dans la ſuite qu'il ne produiſe des ſymptomes dangereux à l'Etat & à la Religion. Mais ſi ces entrepriſes ont été diſſimulées depuis quelque tems pour ne pas troubler la paix de l'Egliſe, la fréquence & la réitération ne nous permettant plus de

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

garder le ſilence, nous croyons être obligés de faire éclater nos plaintes, & de demander juſtice, tant des mauvaiſes Propoſitions contenues dans la Theſe qui devoit être diſputée le jour d'hier, que de pluſieurs autres ſemblables, dont quelques-unes ſont encore plus téméraires & plus ſcandaleuſes. Ce qui nous y engage d'autant plus, & ce qui juſtifie entiérement le complot & la caballe, c'eſt que Me. Vincent de Meurs, Préſident de cette derniere action, originaire, auſſi-bien que le Répondant, de la Province de Bretagne, avoit inſéré dans une Theſe qu'il a ſoutenue pendant le cours de ſa licence, preſque les mêmes Propoſitions, & particulierement celles qui détruiſent l'autorité des Conciles, diſant que l'uſage n'en eſt pas abſolument néceſſaire dans l'Egliſe : bien plus, l'inſcription de cette Theſe du 14 Juin 1661, dédiée au Pape, eſt conçue en des termes qui ſont non-ſeulement ſcandaleux, mais qui dégénerent dans l'impiété, car entr'autres Epithetes qu'il lui donne, il dit que le Pape eſt le Juge du Ciel, qu'il ne ſe trompe jamais, & qu'il eſt l'arbitre de la Foi Divine, *Judici Cœli, nunquam falſo, nunquam fallenti, cujus arbitrio Fides Divina.* Ces Propoſitions ſont pleines d'impiété, car ſi la Foi Divine dépendoit d'un homme ſeul qui pût tomber, & être induit en erreur, il n'y auroit rien d'aſſuré dans les Myſteres de notre Religion ; mais pour deſcendre dans l'examen des Propoſitions particulieres qui devoient être diſputées le 19 du préſent mois, mentionnées dans la Theſe dont il s'agit, il eſt dit dans la ſeconde poſition, que J. C. a donné à S. Pierre & à ſes ſucceſſeurs une autorité au-deſſus de l'Egliſe, ce qui eſt non-ſeulement contraire à la doctrine de France, mais à celle de Rome & de l'Egliſe univerſelle, qui n'a jamais douté que le Pape ne dût être ſoumis au Concile, & qui le déclare inférieur à l'Egliſe, bien qu'il en ſoit le Chef, & en cette qualité ſupérieur à tous les particuliers qui la compoſent, y ayant grande différence entre la ſupériorité légitime du Pape, & cette prééminence de ſon Siége au-deſſus de tous les autres, qui l'oblige de veiller au réglement de la diſcipline de l'Egliſe, & d'être le défenſeur des anciens Canons, & cette Puiſſance Monarchique, ſans bornes & ſans meſure, qui veut rendre le Pape Ordinaire par-tout, & qui ne conſidere les Evêques que comme ſimples Vicaires ou Subdélégués, qui n'exercent qu'une Juriſdiction précaire & dépendante. Pour montrer que que tel eſt l'eſprit de celui qui vient de ſoutenir cette Theſe, & qu'il n'a rien tant affecté que d'élever le pouvoir du Pape ſur les ruines de l'Epiſcopat, il dit expreſſément dans la troiſiéme poſition, que les Papes ſe ſont reſervé le pouvoir de dépoſſeder les perſonnes indignes, de jetter le foudre de l'excommunication, d'établir des loix qui obligent en conſcience, de donner des diſpenſes, d'accorder des privileges par des juſtes conſidérations à quelques Egli-

ſes, comme à celles de France, d'inſtituer des Vicaires dans les Provinces éloignées, de recevoir les appellations de toutes les parties du monde, d'être Juge des Evêques, & de ne pouvoir être jugé par perſonne, & enfin de n'être point tenus à l'obſervation des Loix Eccléſiaſtiques, au moins par aucune autorité. Il n'eſt que trop viſible combien ces propoſitions ſont dangereuſes, elles établiſſent nettement la ſupériorité du Pape au-deſſus du Concile, auſſi-bien que ſon infaillibilité, & renverſe d'un ſeul trait la Doctrine de l'Egliſe univerſelle, & toutes les Libertés de l'Egliſe Gallicane; en effet, ſi ces Libertés ſont des priviléges qui viennent de la libéralité du Pape, comme on le prétend, celui qui les a concédées n'eſt-il pas en droit de les révoquer, & la Cour de Rome, qui fait tous ſes efforts pour y donner atteinte, aura-t-elle encore long-temps l'indulgence de nous en laiſſer la poſſeſſion paiſible, puiſque nous ne nous en ſervons d'ordinaire que pour réſiſter à ſes entrepriſes? Ajoutons à toutes ces conſidérations puiſſantes & importantes, que les Immunités ont tellement pour baſe & pour fondement l'autorité des Conciles & de l'Egliſe univerſelle, que d'abord nous ne les avons maintenues que par les appellations au futur Concile. Quand donc nous établiſſons pour maxime, que le Pape ne peut faire aucune innovation dans notre police, qu'il eſt obligé de nommer des Juges *in partibus* pour juger des appellations, qu'il ne doit point entreprendre ſur la Juriſdiction ordinaire des Evêques, ni rien faire de contraire aux ſacrés Canons, ne faut-il pas avoir préſuppoſé comme une maxime certaine & immuable, que le Pape eſt ſujet aux Loix Eccleſiaſtiques, qu'il n'exerce dans l'Egliſe qu'une autorité tempérée, & qu'il n'eſt ni infaillible, ni ſupérieur au Concile?

Le Syndic, ne pouvant déſavouer combien ces Propoſitions ſont dangereuſes, a penſé s'excuſer en diſant que le Répondant en avoit inféré dans ſa Theſe beaucoup d'autres plus mauvaiſes qu'il a fait corriger, & entr'autres celle de l'infaillibilité du Pape; mais l'on peut dire que cet aveu le rend encore plus coupable, & qu'ayant reconnu que ces nouvelles Propoſitions étoient contraires aux anciennes maximes de la Faculté, il les a dû entiérement retrancher; & d'ailleurs n'eſt-ce pas une illuſion d'avancer qu'on a corrigé l'aſſertion de l'infaillibilité du Pape, puiſque tous les endroits de la Theſe ne contiennent autre choſe que les preuves, les arguments & les ſuites de cette autorité deſpotique, ſi formidable à la Royauté,** & que

** Cette réflexion de M. Talon s'accorde bien avec nos raiſonnemens ſous l'Art. 40 des Lib. contre le ſyſtême erroné de ceux qui prétendent que l'infaillibilité du Pape eſt étrangere ou indifférente à nos Libertés. Ce n'eſt pas le ſeul endroit dans ce Diſcours où M. Talon s'éleve contre cette dangereuſe prétention.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

l'on veut établir par la dépreſſion de la puiſſance légitime de l'Egliſe univerſelle? La cinquiéme poſition ne porte-t-elle pas préciſément que le Pape exerce un pouvoir ſouverain, tant dans les controverſes de la Foi, que dans les préceptes généraux des mœurs, ſoit qu'il nous enſeigne dans un Concile Général, ſoit en particulier? Si cette Propoſition eſt véritable, l'infaillibilité peut-elle être diſputée? N'eſt-il pas hors de toute controverſe que quand le Pape prononce avec tout le Concile, ces déciſions de l'Egliſe univerſelle animées du Saint-Eſprit, ne ſont pas ſuſceptibles d'erreur? Si les déterminations du Pape hors le Concile étoient également certaines, ne ſeroient-elles pas fixes & invariables, & pourroient-elles être retractées par une autorité ſupérieure?

C'eſt dans le même eſprit qu'on a inféré dans la ſeptiéme poſition, que les Conciles reçus & approuvés par les Papes ſont réputés infaillibles, mais que ceux qu'ils ont réprouvés ne ſont d'aucune autorité; ce qui eſt entierement contraire à l'ancienne Doctrine de la Faculté de Théologie & de toute la France, qui ont toujours rejetté le Concile de Florence, & reçu ceux de Conſtance & de Baſle; ſur quoi l'on peut obſerver que le Préſident de ce dernier Concile nommé Louis Aleman, Archevêque d'Arles & Cardinal, a été béatifié par le Pape Clement VII.

Enfin, pour comble de toutes ces maximes pernicieuſes, l'on ajoute dans la huitiéme poſition, que les Conciles Généraux ſont utiles, mais qu'ils ne ſont pas abſolument néceſſaires dans l'Egliſe; Propoſition ſcandaleuſe & ſchiſmatique, néanmoins très-véritable, ſuppoſe l'infaillibilité du Pape; car s'il peut ſeul décider des controverſes de la Foi & des mœurs, ſi ſon Jugement eſt invariable & infaillible, il eſt inutile d'aſſembler des Conciles Généraux avec tant de peine & tant de dépenſe, puiſque le Pape tout ſeul montant ſur ſon Tribunal, peut réſoudre & prononcer ſur tous les doutes qui ſe préſentent. En effet, ſi après le Jugement du Pape on aſſemble un Concile, & qu'il prononce diverſement, en ſorte que le ſentiment de l'un & le décret de l'autre ſe trouvent contraires, ces nouveaux Docteurs ſont hardiment prévaloir l'opinion du premier, & par-là ils condamnent les anciens Papes d'ignorance, & l'Egliſe univerſelle d'aveuglement. Pourquoi les Apôtres s'aſſemblerent-ils au Concile de Jéruſalem, ſi l'un d'eux pouvoit ſeul décider la queſtion de la Circonciſion des Gentils? Mais, pourquoi tant de Conciles Généraux en Orient & en Occident, dans la plûpart deſquels les Papes ont aſſiſté, ou en perſonne ou par leurs Légats, & qu'ils ont reconnu les ſeuls remédes pour étouffer les Hereſies & les Schiſmes? Ignoroit-on alors ce myſtere de l'infaillibilité, & ſi on le connoiſſoit, pourquoi ne pas rendre le Pape l'arbitre ſouverain de toutes les diſputes qui ſe pouvoient préſenter? Cette voie n'étoit-elle

pas plus courte & plus ſimple que d'aſſembler huit cents Evêques de toutes les parties du monde, particulierement ſi ces Evêques n'avoient qu'une voix conſultative, & ſi leurs délibérations ne dévoient avoir de vigueur, qu'autant qu'elles ſeroient approuvées par le Saint Siége? Pourquoi le Pape Innocent I écrit-il au Clergé & au peuple de Conſtantinople, qu'il n'y a que le Concile Général qui puiſſe appaiſer le déſordre de leur Egliſe, & rétablir Saint Chryſoſtome dans ſon Siége, *ea quippe ſola eſt quæ hujuſmodi procellarum impetus retundere poteſt?* Pourquoi Clement V révoqua-t-il l'Extravagante *Unam ſanctam* de Boniface VIII, ſi ce n'eſt parce qu'il reconnut que ſon prédéceſſeur s'étoit trompé, & que dans l'aveuglement de ſa paſſion il s'étoit échappé au-delà des regles de ſon devoir, & au-delà des bornes de ſa puiſſance? Pourquoi le ſçavant Théologien Adrien VI fit-il réimprimer à Rome, après qu'il fut Pape, des Commentaires ſur le quatrième livre des Sentences qu'il avoit compoſés n'étant que Docteur de Louvain; Commentaires dans leſquels il écrit poſitivement, qu'il veut détruire l'opinion de ceux qui avancent que le Pape eſt infaillible, *quod ſi per Romanam Eccleſiam intelligatur Caput ejus putà Pontifex, certum eſt quòd poſſit errare etiam in iis quæ tangunt fidem; plures enim fuerunt Romani Pontifices hæretici*, & après en avoir nommé quelques-uns, il ajoute, *non tamen dico Gregorium hìc erraſſe, ſed evacuare intendo impoſſibilitatem errandi quam alii aſſerunt?* Pourquoi le Pape Clement VII, après que les erreurs de Luther avoient été condamnées à Paris, à Rome & à Louvain, écrit-il à François I qu'il n'y avoit qu'un Concile Général qui pût apporter le reméde à ces nouveautés? Pourquoi Clement VIII a-t-il ſupprimé la Bulle de Sixte V qui étoit au commencement de la Bible imprimée à Rome par ſon ordre, ſi ce n'eſt que cette Bulle contenoit pluſieurs erreurs & des fautes notables? Pourquoi les Papes ont-ils ſi long-temps anathematiſé leur prédéceſſeur Honorius, comme un fauteur d'héréſie dans la profeſſion de Foi qu'ils faiſoient après avoir été nouvellement conſacrés? Pourquoi l'ont-ils mis au nombre des Monothélites dans le Breviaire qu'ils recitoient il n'y a pas 150 ans, en la fête qu'ils célébroient de Leon II, le 28 de Juin? Si donc il eſt vrai que le Saint Eſprit préſide dans les Conciles, & ſi ceux qui y ſont aſſemblés reçoivent des graces, des lumieres & des inſpirations d'en haut, dira-t-on que ces émanations de la vertu divine demeurent en ſuſpens juſqu'à l'approbation du Pape; & ce qui a été déterminé comme un Dogme de la Foi, & comme l'effet d'une revélation, doit-il attendre ſa confirmation d'une Bulle de Cour de Rome? Il faut pourtant obſerver, que quand nous diſons que les Conciles ſont abſolument néceſſaires, il ne s'enſuit pas qu'on ne puiſſe rien décider que dans une aſſemblée de l'Egliſe univerſelle; tout le monde ſait qu'avant le Concile de

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ET ARRETS. Ann. 1660.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN 1660. ET ARRETS.

Nicée, qui eſt le premier des Œcuméniques, diverſes héreſies ont été condamnées dans des Conciles particuliers, tenus tant en Orient qu'en Occident; celle des Novatiens fut condamnée par des Conciles d'Afrique & d'Italie, & celle de Paul de Samoſate par un Concile d'Antioche. Ce qui étoit ainſi décidé par les Evêques aſſemblés pour étouffer les erreurs qui naiſſoient dans les Provinces, étant reçu & approuvé par un aveu tacite, & par le conſentement univerſel de l'Egliſe, tenoit lieu d'un Concile Général**; & ceux qui perſiſtoient dans leurs erreurs étoient retranchés de la Communion des Fidéles. S. Auguſtin ne dit-il pas, que lorſque les erreurs ſont aiſées à decouvrir & à étouffer, il n'eſt pas néceſſaire d'aſſembler un Concile pour les condamner; *quaſi nulla hæreſis aliquandò niſi Synodi congregatione damnata ſit, cùm potiùs rariſſimè inveniantur propter quas damnandas, neceſſitas talis extiterit, multoque ſint atque incomparabiliter plures quæ ubi extiterint illinc improbari damnarique meruerunt, atque indè per cæteras provincias devitandæ innoteſcere potuerunt?* C'eſt ainſi qu'il parle dans le Livre quatriéme *ad Bonifacium*, chap. 8, & il ſeroit même très-dangereux de dire qu'on ne peut maintenant rien déterminer touchant la Foi ſans des Conciles Généraux. Ceux qui aiment la nouveauté ne manqueroient pas de prendre les difficultés & les obſtacles qui ſe rencontrent en leurs convocations, pour des occaſions de licence, & des pretextes d'enſeigner impunément tout ce que leur caprice pourroit rendre vraiſemblable; & l'on ne verroit que trop de gens qui débiteroient hardiment toutes les penſées extravagantes & chimériques, que l'ignorance & la vanité peuvent inſpirer. Ne ſeroit-il pas même ſuperflu d'aſſembler un Concile quand chaque Egliſe en particulier ſe conforme aux Jugements du Pape, puiſqu'il n'y a plus pour lors de matiere de diſpute & de ſujet de controverſe? Et il eſt vrai de dire en cette rencontre, que ſi quelques particuliers, ſans aucun caractere & par un pur amour de la nouveaute, oſent s'élever contre le ſuffrage de tous les Evêques, ils méritent d'être réprimés par les plus rigoureuſes peines de l'Egliſe, & doivent être punis comme perturbateurs du repos du Chriſtianiſme & de l'Etat.

C'eſt pour ôter les occaſions de ſchiſme, qui naiſſent ſouvent pour des reglements de police & de diſcipline, auſſi-bien que pour les matieres doctrinales, & pour conſerver la paix de l'Egliſe, que Gerſon avoue, que les fidéles ſont obligés, ſous peine d'excommunication, de ſe ſoumettre proviſionellement au jugement du Pape, quand ils n'y reconnoiſſent pas d'erreurs manifeſtes contre la Foi, & qu'ils ne

** Autre réflexion conforme à nos Obſervations ſur l'Art. 40 des Libertés nouv. Comment. *in fine.* Ce qui ſuit peut convenir auſſi à l'explication de l'Art. 73 des Libertés.

croyent

croyent point que leur ſoumiſſion puiſſe produire du ſcandale. Il y a toutefois une infinité de rencontres dans leſquelles ces Conciles Généraux ſont abſolument & indiſpenſablement neceſſaires ; & ſans nous arrêter à toutes diſtinctions cérébrines des nouveaux Théologiens & des Canoniſtes modernes, qui prétendent reſtreindre la néceſſité des Conciles quand l'Egliſe de Rome eſt troublée par un ſchiſme, ou quand le Pape eſt prévenu d'héréſie, il n'eſt que trop aſſuré, que dès lors qu'il ſe rencontre quelque controverſe qui partage les eſprits, & que l'orage eſt ſi grand, que ni la détermination des Synodes particuliers, ni le jugement du Pape, ne ſont pas ſuffiſants pour les appaiſer & pour établir le calme dans l'Empire Chrétien, le remède unique pour faire ceſſer ces diviſions, eſt l'aſſemblée d'un Concile Général ; & les Papes en ont tellement reconnu le beſoin, qu'ils en ont diverſes fois & provoqué & ſollicité la convocation ; & bien loin d'être jaloux du point de leur autorité & de s'offenſer que l'on mît en diſpute ce qu'ils avoient une fois determiné, ils ont ſoumis leurs ſentiments aux déciſions de l'Egliſe aſſemblée, & ils ont reçu les Décrets des Conciles Œcumeniques avec un profond reſpect & une entiere ſoumiſſion ; voire même ils on diſertement declaré dans leur profeſſion de Foi, que la doctrine de l'Evangile annoncée par la bouche du Fils de Dieu, & celle des Conciles, qu'ils ont mis en quelque ſorte de paralelle, comme étant revelée par le Saint-Eſprit, étoient la regle invariable de notre créance concernant l'autorité de l'Egliſe & du Pape. Saint Auguſtin dans le Livre 1 *contrà Donatiſtas*, & 18, parlant de la queſtion du Baptême, qui avoit été agitée entre le Pape Etienne & ſaint Cyprien, reconnoit que les Conciles Généraux ſont néceſſaires pour reſoudre certaines controverſes graves & importantes, & que celle du Baptême des Héretiques n'avoit pas été véritablement décidée auparavant le Concile, quoiqu'il fût certain que le Pape Etienne eût donné ſon avis & ſon jugement ſur cette diſpute ; & dans le Livre 2 contre les mêmes Donatiſtes, chap. 4, il ajoute qu'il n'auroit pas été ſi hardi que d'aſſurer quelque choſe ſur cette matiere, ſi l'Egliſe univerſelle n'avoit prononcé : *Nec nos ipſe tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſæ Eccleſiæ concordiſſima auctoritate firmati, cui & ipſe Cyprianus ſine dubio cederet, ſi jam illo tempore quæſtionis hujus veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium ſolidaretur.* Le Pape Etienne avoit déja décidé la queſtion, & ſaint Cyprien, bien loin de le croire infaillible & de ſe ſoumettre à ſa déciſion, lui avoit réſiſté en face & avoit perſiſté dans ſes ſentiments, ſans néanmoins que cette diſpute & ce combat d'opinions eût altéré entr'eux l'union & la Communion Eccléſiaſtique ; mais bien qu'après tant de preuves, de temoignages & d'exemples illuſtres & familiers à tous ceux qui ont la moindre teinture de l'Hiſtoire Eccléſ-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

ſiaſtique, & de la pratique de l'Antiquité, on ne puiſſe douter de la néceſſité des Conciles ſans erreur & ſans aveuglement, il n'eſt que trop viſible, que par une ignorance groſſiere & par une affectation malicieuſe, la propoſition de la Theſe exclut entierement cette néceſſité, & par l'eſprit dans lequel elle a été compoſée, & par les termes dans leſquels elle a été conçue; car outre qu'elle eſt générale, l'oppoſition de ces deux mots, utiles & non abſolument neceſſaires, joint à ce qui eſt dit, que l'autorité du Pape ſeul & ſans Concile eſt ſouveraine dans les controverſes de la Foi, *ſumma eſt ejus auctoritas tam in controverſiis Fidei quàm in generalibus præceptis morum, ſive cum tota Eccleſia, ſive ſolus, &c.* l'un & l'autre enſemble marquent nettement que l'Auteur a voulu détruire la neceſſité du Concile, en établiſſant l'infaillibilité du Pape, & lui attribuant la puiſſance de decider ſouverainement les dogmes de la Foi; ce qui eſt contre la vérité & bleſſe également la dignité des Conciles Généraux, la modeſtie des Papes qui ont rejetté ces titres ſuperbes, qui marquent un deſſein de domination, & ſur-tout la doctrine de la Faculté de Théologie, qui a toujours ſuivi religieuſement les Decrets des Conciles de Conſtance & de Baſle, *noſtra Facultas*, dit Major, Docteur de Paris, *à diebus Concilii Conſtantienſis, in qua plures exercitatos habetis Theologos quàm in duabus vel tribus regni, ſic hanc partem fovet quòd nulli liceat aſſerere oppoſitum probabile*; ainſi ces Propoſitions étant fauſſes & dangereuſes en elles-mêmes, elles doivent être ſévérement condamnées, d'autant plus que ſi elles étoient tolerées, ceux qui en ſont les auteurs ne manqueroient point de vouloir étendre cette même autorité ſur le temporel, & d'établir ces maximes pernicieuſes qui ont autrefois ébranlé le fondement de la Monarchie; & à dire vrai, ſi l'infaillibilité du Pape étoit une fois approuvée **, ce ſeroit ouvrir la porte à une infinité d'autre Propoſitions ſéditieuſes & préjudiciables à l'autorité ſouveraine du Roi notre Maître, aux droits de ſa Couronne, à la ſureté de ſa Perſonne Royale, & au bien de ſon Etat, de ſorte qu'on ne ſauroit apporter trop d'exactitude & de ſévérité pour arrêter le cours & le progrès de cette mauvaiſe doctrine. Ces Propoſitions ne ſont point du nombre de celles qui ſe peuvent excuſer par des interprétations; elles ſont fauſſes, téméraires & ſcandaleuſes, en quelque ſens qu'on les prenne; & quand même on pourroit les ſauver par quelque diſtinction, il faut conſiderer que le ſcandale a été public par la diſtribution de ces Theſes; il ne ſuffit pas de faire quelque réprimande en particulier au Syndic, au Préſident, & au Bachelier qui les devoit ſoutenir, le public attend une réparation proportionnée à la grandeur de l'injure, & elle ne peut être entiere ſi elle n'eſt ſuivie

** Voyez notre précédente Note ſur le même objet.

d'une retractation ſolemnelle. Par l'article 33 de la réformation des Statuts de l'Univerſité, il eſt défendu de rien propoſer de contraire à la doctrine Catholique, aux ſaints Decrets, à la dignité Royale, & aux droits de la Couronne ; que ſi quelqu'un contrevient à cette défenſe, le Syndic, le Préſident & le Repondant doivent être punis extraordinairement. L'on ne peut pas douter que les Propoſitions contenues dans la Theſe dont il s'agit ne ſoient contraires aux droits du Roi, & à l'ancienne doctrine de l'Egliſe, & par conſéquent que le Syndic, le Préſident & le Repondant ne ſoient coupables ; & il eſt impoſſible d'arrêter le cours de ces Propoſitions nouvelles, ſi l'on ne punit les auteurs par un châtiment exemplaire. Ce n'eſt pas guérir le mal que de vouloir enſevelir toutes ces diſputes dans le ſilence ; & c'eſt donner tout l'avantage aux ſectateurs de ces nouveautés, que de dire que ce ſoient des opinions problématiques, leſquelles ne doivent pas être entamées, de crainte d'exciter du trouble & de la diviſion ; ou doit au contraire ſoutenir hardiment & ſans héſiter la doctrine des Conciles de Conſtance & de Baſle, & traiter comme ſchiſmatiques, pertubateurs du repos public, & ennemis de l'Etat, tous ceux qui ſont aſſez hardis pour avancer des Propoſitions contraires.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Ce qui nous y doit plus puiſſamment exciter, c'eſt que ces Emiſſaires de la Cour de Rome, qui font profeſſion d'une obéiſſance aveugle aux volontés du Pape, ne gardent aucune retenue, & ont paſſé juſqu'à cet excès, que dans une Theſe ſoutenue au College de Clermont il y a deux ans, ils ont oſé avancer que le Pape a la même infaillibilité que Jeſus-Chriſt lorſqu'il étoit ſur la terre, d'où ils tirent cette conſéquence, qu'il eſt le Juge infaillible de toutes les queſtions de la Foi, ſoit dans le droit, ſoit dans le fait : *Chriſtum nos ita caput agnoſcimus ut illius regimen primùm Petro, deindè ſucceſſoribus commiſerit, & eamdem quam habebat ipſe infaillibilitatem conceſſerit quoties ex cathedrâ loqueretur ;* ils ajoutent dans une autre poſition, *datur ergo in Epiſcopo Romano controverſiarum Fidei Judex infaillibilis, etiam extrà Concilium generale, tum in quæſtionibus juris, tum facti.* Ces Propoſitions certainement ſont pleines d'héteſies & de blaſphêmes ; mais ceux qui les débitent n'ont d'autre but que de flatter la Cour de Rome, & d'établir ſon autorité par toutes ſortes de voyes. Auſſi la Majeſté de nos Rois n'a pas été exempte du venin de leur calomnie, & dans un Libelle imprimé depuis quelques années à Lyon, & intitulé, [illegible], (dont le titre ſemble rendre le Pape plutôt ſucceſſeur de Pythagote que de Saint Pierre ; puiſque ce grand Apôtre avoue, au chapitre ſecond de ſon Epitre premiere, que les Diſciples du Fils de Dieu doivent être toujours prêts à rendre raiſon de leurs actions & de leur doctrine, bien loin de vouloir être crus à leur parole, & faire recevoir tout ce qu'ils avancent comme des dogmes

infaillibles :) Dans ce livre rempli d'erreurs & de propoſitions ſcandaleuſes, Philippe-le-Bel eſt traité comme ſchiſmatique, pour avoir réſiſté aux entrepriſes de Boniface VIII, & relevé ſon appel au Concile. Peut-on ſouffrir une telle inſolence ſans s'élever & ſans en demander la reparation? Comme le public a été offenſé par tant de Theſes, d'Ecrits & de Libelles ſemés dans toutes les Provinces, il eſt indiſpenſablement néceſſaire de le condamner, d'en ordonner la ſuppreſſion & d'en faire publier l'Arrêt dans tous les Bailliages & dans toutes les Univerſités du Reſſort. Outre toutes ces conſiderations générales, ce qui rend encore le Syndic moins excuſable, c'eſt qu'il ne peut pas ignorer que les propoſitions ne ſoient entierement contraires à la doctrine de la Faculté de Théologie. L'Hiſtoire nous apprend, que le Pape Jean XXII ayant avancé une propoſition hérétique, & ſoutenant que les ames ne devoient jouir de la béatitude qu'après le Jugement Univerſel, Philippe-le-Long ayant fait aſſembler à Vincennes un grand nombre d'Evêques & de Docteurs, cette opinion fut condamnée, & l'on députa vers le Pape pour l'inviter à ſe rétracter. De cette délibération il fut dreſſé un acte, duquel l'on fit trois exemplaires, dont l'un fut envoyé au Pape avec les Lettres du Roi, par leſquelles il le menaçoit de lui faire reſſentir les effets de ſon indignation; elles portent qu'il *le ſerois ardre*, s'il ne ſe revoquoit. Dans le MS. de la Bibliotheque de S. Victor, ſont ces mots: Quand l'on traita l'erreur Joannis Papæ XXII, *de viſione beatâ*, Rex Franciæ, qui étoit au Bois de Vincennes, envoya par devers la Faculté de Théologie, non mie par devers l'Univerſité, & lui envoya-t-on à Vincennes de la Faculté 26 Maîtres; & l'apointement qu'ils firent il executa; & manda-t-on Joanni Papæ XXII qu'il le revoquât, ou qu'il *le feroit ardre*. Cette menace ne fut pas ſans effet, & il eſt tellement aſſuré que le Pape reconnut ſa faute & ſe retracta, que l'Acte de rétractation eſt imprimé dans le quinziéme tome des Annales Eccleſiaſtiques d'Odericus Rainaldus en l'année 1334, & enſuite la condamnation de cette fauſſe doctrine fut publiée à ſon de trompe & cris publics, dit Gerſon, lequel obſerve, que le Roi déféra plus au ſentiment de la Faculté de Théologie de Paris, que de la Cour de Rome, *propter quòd inſuper apparet falſitas doctrinæ Papæ Joannis XXII, quæ damnata fuit cum ſono buccinarum vel tubarum Rege Philippo annuente per Theologos Pariſienſes de viſione beatâ, & credidit potiùs Theologis Pariſienſibus quàm Curiæ;* ce ſont les termes de ce Docteur célébre & de cet illuſtre Chancelier de l'Univerſité dans un de ſes Sermons de Pâques. Me. Martin Grandin Syndic, peut-il ignorer ce qui ſe paſſa en l'Univerſité en l'année 1429, contre Jean Sarraſin, de l'Ordre des Freres Prêcheurs, lequel ayant ſoutenu dans ſes Theſes de Veſperies quelques propoſitions erronées touchant la puiſſance du Pape & celle des Conci-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

les, la Faculté de Théologie les ayant condamnées, il fut obligé de les revoquer publiquement & d'en proferer de contraires. La Faculté ne ſe contenta pas d'une rétractation publique, mais deſira une confeſſion des verités oppoſées aux erreurs qui avoient été ſoutenues; autant que ce Schiſmatique avoit avancé de fauſſes propoſitions, l'on dreſſa autant d'articles contenant une doctrine contraire, auxquels il fut obligé de ſe ſoumettre, premierement en la preſence des Théologiens qui compoſent la Faculté, enſuite dans la maiſon des Mathurins, où l'Univerſité étoit lors aſſemblée, & enfin dans la ſalle de l'Evêque de Paris, lorſque Frere Gerard de Salines y reçut le Bonnet de Docteur, l'Evêque preſent avec la Faculté de Théologie: ce fut en tous ces lieux differents, qu'après avoir ſatisfait au Public qu'il avoit offenſé, il fit cette déclaration contenue dans le cinquième article: *Quandocumque in aliquo Concilio aliqua inſtituuntur, tota auctoritas dans vigorem ſtatutis reſidet, non in ſolo Summo Pontifice, ſed principaliter in Spiritu-Sancto & Eccleſia Catholica.* Mais ce qui eſt encore plus précis, c'eſt la Déclaration ſolemnelle faite en l'année 1497. Le Roi Charles VIII ayant fait aſſembler la Faculté de Théologie pour délibérer ſur quelques propoſitions, dont l'une étoit de ſavoir ſi le Pape eſt tenu de dix en dix ans d'aſſembler le Concile; la ſeconde, ſi en cas d'urgente néceſſité, ou quand dix ans ſont paſſés après le dernier Concile, le Pape differe l'indiction du Concile, en étant prié ou ſommé, ſavoir, ſi les Princes tant Eccléſiaſtiques que Seculiers & les parties de l'Egliſe peuvent s'aſſembler de ſoi-même, & s'ils ſeront le Saint Concile repréſentant l'Egliſe Univerſelle, ſans être par le Pape aſſemblés; la Faculté de Théologie, après une mûre & longue délibération, repond unanimement & d'un commun accord, que le Pape eſt tenu d'aſſembler le Concile de dix ans en dix ans, & que s'il differe par négligence ou affectation, l'indiction doit être faite par les principaux Miniſtres de l'Egliſe, & par les Princes Séculiers, & que le Concile ainſi aſſemblé eſt ſolemnel, légitime, repréſente l'Egliſe Univerſelle, & que ſes determinations ſont infaillibles, quoiqu'il ne ſoit pas convoqué par le Pape. Le Syndic peut encore moins diſſimuler la reſolution ſolemnelle de la même Faculté contre les erreurs de Luther; car après avoir établi la puiſſance du Concile Général & ſon infaillibilité dans les queſtions de la Foi & de la diſcipline: après avoir dit & répeté que tous les Chrétiens ſont obligés de croire qu'il y a ſur la terre une Egliſe viſible qui ne peut erter, ni dans la controverſe de la Foi, ni dans le réglement des mœurs; que ſa puiſſance eſt ſi étendue, que ſi dans l'interprétation de l'Ecriture il ſe rencontre du doute ou de l'ambiguité, c'eſt à elle à le reſoudre & à l'eclaircir, & qu'il y a pluſieurs choſes qui ne ſont point contenues dans le Texte ſacré, que nous devons recevoir avec reſpect & ſoumiſ-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

DECRET DE L'UNIVERSITÉ DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

ſion, parce que la Tradition Eccléſiaſtique nous les enſeigne ; enfin après avoir aſſuré, que le foudre & le pouvoir de l'excommunication a été donné de Dieu immediatement à l'Egliſe, & que le Concile Général repréſentant l'Egliſe Univerſelle ne peut jamais faillir ni être induit à erreur : *Certum eſt Concilium generale legitimè congregatum Univerſalem repræſentans Eccleſiam in Fidei & morum determinationibus errare non poſſe*, ce ſont les termes de l'art. 22 ; après avoir ainſi relevé la dignité du Concile, elle ajoute un ſeul article concernant le Siege de Rome, ſavoir, que le Pape a la prééminence ſur toutes les Egliſes particulieres, & qu'il a le pouvoir d'accorder des Indulgences, *nec minus certum eſt unum eſſe de Jure Divino Summum in Eccleſia Chriſti militante Pontificem, cui omnes Chriſtiani parere tenentur, quique poteſtatem habet Indulgentias concedendi ;* elle ne dit pas qu'il ait aucun droit de décider des controverſes de la Foi & des mœurs, ni qu'il ſoit infaillible en ſes maximes, mais elle limite ſon autorité dans l'execution des Canons, & dans la conceſſion des Indulgences, l'un & l'autre lui appartenant à cauſe de ſa préſéance ſur tous les Evéques : ainſi la Faculté de Théologie déclare nettement, que le pouvoir d'établir des dogmes de la Foi & la prérogative de l'infaillibilité, qui eſt l'effet d'une grace & d'une révélation divine, appartient à l'Egliſe ; & afin que l'on ne pût pas douter à quelle partie de l'Egliſe, ſi c'eſt au chef ou à tout le corps, elle ajoute que c'eſt au Concile Œcumenique ; & enſuite, parlant du Pape, elle ne lui attribue pas le même avantage, de ſorte qu'il eſt aiſé de conclurre, qu'il eſt entierement exclu par ce paralelle & par cette oppoſition. Cependant ce ſont les articles auxquels les Bacheliers ſortant de leur licence ont accoutumé de ſouſcrire.

Enfin il ne doit pas ignorer, que cette même Faculté n'a pas ſeulement conſervé la pureté de ſes ſentiments dans le détroit de l'Univerſité de cette Ville de Paris, lorſqu'elle a été troublée par les ſchiſmatiques, mais auſſi dans les autres parties du Royaume & parmi les Etrangers, quand elle a été conſultée ſur cette queſtion. Les Regiſtres de la même Univerſité nous apprennent, qu'en 1482, un particulier, nommé Jean Angeli, de l'Ordre des Freres Mineurs, ayant prêché & enſeigné dans la Ville de Tournay, pluſieurs propoſitions fauſſes & hérétiques, le Chapitre de l'Egliſe de Tournay s'éleva contre cette doctrine, & ayant fait informer, il ne voulut rien decider de lui-même ; mais ayant aſſemblé toutes les preuves de ſes erreurs, il les envoya à la Faculté de Théologie de Paris, pour les ſoumettre à ſon examen & à ſa cenſure ; la Faculté aſſemblée pour rendre un Avis doctrinal dans l'Egliſe des Mathurins, condamna deux propoſitions concernant la puiſſance du Pape, la premiere, qui étoit conçue en ces termes : *Papa poſſet totum Jus Canonicum deſtruere & novum conſ-*

truere, fut ainſi cenſurée, *hæc propoſitio eſt ſcandaloſa, blaſphematoria, notoriè hæretica & erronea*; l'autre en ces mots, *quicumque contradicit voluntati Papæ paganizat, & ſententiam excommunicationis incurrit ipſo facto*, fut condamnée par ces mêmes Théologiens, *hæc propoſitio falſa, ſcandaloſa, & ſapiens hæreſim manifeſtam.* Ce n'eſt pas ſeulement dans ces derniers tems que la Faculté, la premiere & la plus célébre de tout l'Univers, a ſuivi les veritables maximes; mais dans les ſiecles plus éloignés elle a toujours embraſſé cette doctrine, elle l'a ſoutenue avec vigueur, ſoit en général ou en particulier. Gerſon, qui en étoit le Chancelier, eſt un témoin irreprochable, lorſqu'il dit dans ſon livre *de excommunicatione doctrinarum*, que le Concile Général eſt le ſeul cenſeur qui puiſſe examiner les queſtions de la Foi & des mœurs, & le ſeul Juge qui les puiſſe décider: toute perſonne ajoute-t-il, en quelque degré de puiſſance & de dignité qu'elle ſoit élevée, même le Pape, comme elle eſt environnée de foibleſſe humaine qui la peut induire & jetter dans l'erreur, n'en peut pas infailliblement juger, *nam quælibet perſona ſingularis de Eccleſia cujuſcunque dignitatis etiam Papalis, circundata eſt infirmitate & deviabilis, & fallere poteſt & falli*; il n'y a que le Concile qui ne peut errer, *non reperitur*, dit-il, *in terris altera à Chriſto talis infaillibilis regula, niſi Generale Concilium legitimè congregatum.*

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Le Cardinal de Lorraine rend le même témoignage en faveur de cette Faculté, dans la lettre qu'il écrit à ſon Secretaire en Cour de Rome pendant la tenue du Concile de Trente, auquel il aſſiſtoit, *reſte le dernier des titres*, dit-il, *que l'on veut mettre pour notre St. Pere le Pape, pris du Concile de Florence; je ne puis nier que je ſuis François, nourri en l'Univerſité de Paris, en laquelle on tient l'autorité du Concile par-deſſus celle du Pape, & ſont cenſurés comme héretiques ceux qui tiennent le contraire; en France on tient le Concile de Conſtance pour général en toutes ſes parties; on ſuit celui de Baſle, & tient-on celui de Florence pour non-légitime ni général; & pour ce l'on ſera plutôt mourir les François, que d'aller au contraire*; & finit ſa Lettre par ces mots, *de penſer que nul Prelat François s'y accorde, c'eſt une folie.* Le Pape Pie IV fut vaincu par la juſtice de la cauſe de l'Égliſe Gallicane, & auſſi on ne mit pas dans le Concile de Trente la déciſion du Concile de Florence, parce que quelques-uns ſembloient en vouloir inférer la ſupériorité du Pape au Concile.

Ce ſont-là les veritables mxime de l'Univerſité de Paris, la doctrine certaine de la Faculté de Théologie, l'uſage inviolable de l'Egliſe Gallicane. Toutes les fois que les ſchiſmatiques l'ont voulu combatre, & qu'ils ont tâché de la corrompre ou de l'alterer, l'Egliſe de France & la Faculté de Théologie s'y ſont oppoſés avec autant de vigueur que de ſévérité, juſqu'à prononcer des peines extraordinai-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

res contre les contrevenants : *Nihil contrà Regis, Regnique Galliæ jura & dignitatem diſputetur aut proponatur, ſi ſecus fecerint, Syndicus, Præſes, & Reſpondens, extra ordinem puniantur*, comme il eſt porté en la reformation de l'Univerſité faite par l'autorité du Parlement en 1600. Après cela peut-on douter que les mauvaiſes propoſitions contenues dans les trois Theſes & dans le Libelle qui vient d'être expliqué, ne doivent être condamnées, étant directement contraires à l'ancienne & la veritable doctrine de la Faculté de Théologie, telle qu'elle vient d'être repréſentée. Inutile d'attendre une nouvelle cenſure, ne s'agiſſant point d'établir aucun dogme, ni de prononcer ſur une matiere doctrinale, mais de ſuivre & de confirmer les ſentiments & les déterminations de deux Conciles Généraux reçus & approuvés par l'Ecole de Paris; à quoi l'on peut ajouter, que les propoſitions étant contraires à l'Autorité Royale, aux droits de la Couronne, aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, le Parlement qui en eſt le protecteur, eſt en droit de les condamner; d'autant plus que ces maximes conduiſent inſenſiblement les peuples dans la déſobéiſſance & dans la rebellion, & leur inſpirent des ſentiments d'une ſoumiſſion aveugle aux ordres de la Cour de Rome; & ſi elles étoient tolerées, elles ſeroient capables d'ébranler les colonnes de la Royauté. Ainſi le Magiſtrat eſt en droit de les proſcrire, & de punir ceux qui les publient, non comme hérétiques, mais comme perturbateurs du repos public, & ennemis de l'Etat, & nous nous y ſentons d'autant plus puiſſamment animés, que l'expérience ne nous fait que trop connoître combien ſont dangereuſes les intrigues & les cabales qui ſe forment ſous le voile de la Religion & ſous le titre de piété, & que l'Hiſtoire nous apprend que ſemblables nouveautés ont été autrefois les ſemences d'une révolte, dont la France a été ſi long-tems & ſi cruellement agitée. C'eſt ainſi que par une ſainte & louable prévoyance le Parlement condamna autrefois la Theſe de Me. Jean Tanquerel, & l'obligea de ſe retracter par une amende honorable. Ainſi en l'année 1595, pour ſe garantir d'une rechute, & pour ne pas tomber dans une nouvelle confuſion, l'on procéda extraordinairement contre les nommés *Jacob*, Bachelier, & *Blanzy*, Docteur, qui furent ſeverement punis, pour avoir voulu attribuer au Pape une autorité temporelle ſur tout l'Empire Chrétien, comme une ſuite de la domination ſpirituelle. Ainſi la propoſition avancée par George Critton, qui avoit ſoutenu dans une Theſe de droit Canon, que le Pape eſt au-deſſus du Concile, fut condamnée. Ceux qui portent les intérêts de la Cour de Rome par l'engagement particulier de leur profeſſion, ou par l'eſperance de quelque recompenſe, ſont exacts & aſſidus, & n'omettent aucune occaſion d'élever cette puiſſance au mépris de toutes les autres, & même avec diminution de l'Autorité Royale & de la dignité

des

des Magiſtrats; ils prétendent former dans l'Etat un corps ſéparé & indépendant, & être diſpenſés des devoirs de leur naiſſance & de la fidélité que les ſujets doivent à leur Souverain; dans cet eſprit ils font tous les jours de nouvelles tentatives, ſoit par des Libelles, ſoit par des Theſes, ſoit par des Ecrits de quelques Profeſſeurs, dont les uns avancent hardiment ces mauvaiſes propoſitions, & les autres les débitent avec des précautions, des temperaments & des diſtinctions toujours dangereuſes, puiſqu'elles combattent la verité de ces anciennes Maximes. Dans la multiplicité de ces entrepriſes ils reçoivent cet avantage, que la plûpart échappent à notre connoiſſance, & les autres n'étant relevées que foiblement, il en reſte toujours quelqu'impreſſion dans les eſprits; ainſi il eſt important de diſſiper entierement ces ombres & ces phantômes par l'établiſſement des verités certaines, ſolides & immuables, qui ſont la base & le rempart de notre Police & de nos Libertés.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Il faut que le jour & la lumiere qui les produit par le concours de tant de témoignages ramaſſés des Peres, des Conciles & des Papes, écarte les ténébres d'une ignorance groſſiere qui commence à ſe répandre dans les eſprits. Et s'il ſe rencontre des perſonnes aſſez emportées pour perſévérer par une affectation malicieuſe dans ces opinions ſchiſmatiques, elles doivent être traitées comme perturbateurs du repos public, & ennemis de l'Etat; d'autant plus que nous pouvons dire que ces nouveaux Docteurs, qui veulent renverſer la Doctrine univerſelle pour ſe rendre complaiſans au Pape, & pour le flatter par l'ombre d'une puiſſance imaginaire, ſont ſemblables à ceux dont parlent les Cardinaux, les Evêques & les autres Prélats aſſemblés par l'ordre du Pape Paul III, pour lui marquer les Réglemens néceſſaires à la Réformation de l'Egliſe. Ces perſonnages ſçavans & éclairés, s'expliquent avec une liberté véritablement Chrétienne, & repréſentent au Pape que le principe des déſordres dont l'Egliſe étoit affligée, procédoit de l'ambition de quelques-uns de ſes prédéceſſeurs, & du déſir immoderé d'élever leur puiſſance, parce que, dans cette vûe, ils avoient raſſemblé des Docteurs ou plutôt des Courtiſans, non pas pour un deſſein louable de s'éclaircir de leurs doutes, & de s'inſtruire des devoirs de leur profeſſion, mais dans la penſée de trouver, par des ſubtilités ſcholaſtiques & des raiſonnemens captieux, les moyens de rendre toutes choſes licites, & de ſe diſpenſer des Loix les plus ſaintes, & de n'avoir autre regle que celle de leur volonté. Outre que la flatterie eſt le premier appanage de la domination, & qu'elle la ſuit auſſi inſéparablement que l'ombre fait le corps, le déſir de plaire a fait naître & produit des Docteurs qui ont oſé enſeigner que le Pape étoit le maître de tous les Bénéfices, & qu'un propriétaire pouvoit vendre légitimement ce

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

qui lui appartenoit ; on peut conclurre, par une conſéquence néceſſaire, que le Pape ne peut être repris de Simonie. Ils ont ajouté que la volonté du Pape, telle qu'elle ſoit, eſt la ſeule regle de toutes ſes actions, d'où il s'enſuit que tout ce qui lui plaît devient juſte & légitime, & eſt approuvé par ces nouveaux Canoniſtes deſtructeurs des Canons. De cette ſource empoiſonnée ſont dérivés une infinité d'abus qui ſemblent avoir corrompu la ſainteté de l'Egliſe, proſtitué la dignité des Sacrements, & introduit une extrême confuſion dans l'exercice d'un ſi auguſte miniſtere. Ce déſordre & cet abandonnement avoit autoriſé le libertinage, & produit une licence effrenée, & telle que le ſcandale avoit paſſé juſqu'aux Infidéles, & que le mal paroiſſoit fait ſans remède, *quoniam Sanctitas tua ſpiritu Dei erudita, qui, ut inquit Auguſtinus, loquitur in cordibus nullo verborum ſtrepitu, probè noverat principium horum malorum indè fuiſſe quòd nonnulli Pontifices tui prædeceſſores prurientes auribus, ut ait Apoſtolus Paulus, coacervaverunt ſibi magiſtros ad deſideria ſua, non ut ab eis diſcerent quid facere deberent, ſed ut eorum ſtudio & calliditate inveniretur ratio quâ liceret id quod liberet. Inde efficitum eſt, præterquam quòd principatum omnem ſequitur adulatio, ut umbra corpus, difficillimuſque fuerit aditus veritatis ad aures Principum, quòd confeſtim prodirent doctores qui docerent Pontificem eſſe dominum Beneficiorum omnium, ac ideò cùm Dominus jure vendat quod ſuum eſt, neceſſariò ſequi in Pontificem non poſſe cadere ſimoniam, ita quòd voluntas Pontificis qualiſcumque ea fuerit, ſit regula quâ ejus operationes & actiones dirigantur ; ex quo proculdubio defluit ut quidquid libeat id etiam liceat ; ex hoc fonte, Sancte Pater, tanquam ex Equo Trojano irrepére in Eccleſiam Dei tot abuſus & tam graviſſimi morbi, quibus nunc conſpicimus eam ad deſperationem ferè ſalutis laboraſſe, & manaſſe earum rerum famam ad Infideles.* Mais comme l'expérience ne nous fait que trop connoître que la Faculté de Théologie, qui s'eſt autrefois rendue ſi recommandable pour avoir conſervé la pureté de la doctrine contre toutes ſortes de nouveautés, eſt aujourd'hui, par la faute & la cabale de quelques particuliers, dans une telle langueur, dans un ſi grand relâchement, qu'elle n'a pas fait la moindre démonſtration d'improuver ces fauſſes maximes lorſqu'elles ont été ſoutenues publiquement, & que celui qu'elle a prépoſé pour Cenſeur les autoriſe par ſon ſuffrage & par ſa ſignature ; cet abandonnement, & ce ſilence qui dégénere dans la prévarication, doit redoubler notre zéle & notre vigilance, & nous ne pouvons voir qu'avec douleur ce changement étrange & ſurprenant, capable de ternir l'éclat & d'obſcurcir la gloire que cet illuſtre Corps avoit merité par ſon ancienne ſévérité, par cette ſcience profonde, cette fermeté conſtante & inflexible, qui ne s'étoit jamais

écarté des ſentiers de la vérité ; en cet état, puiſque les dépoſitaires de ce ſeu ſacré, dans lequel conſiſte la fortune de l'Empire, le laiſſent éteindre par leur négligence, c'eſt à cette auguſte Compagnie à ſuppléer ces défauts, maintenir l'autorité des Canons, qui n'ont autre force que celles qu'ils empruntent des Conciles qui les ont prononcés ; c'eſt à elle à défendre les Libertés de l'Egliſe Gallicane, qui ſont entierement détruites. Si le Pape peut déroger aux Décrets des Conciles Généraux, ſi les appellations au futur Concile ſont Schiſmatiques, & ſi l'Egliſe n'a plus d'autres regles que celles de la Chancellerie de Rome ou de la Daterie ; c'eſt à elle à ſe conſerver dans la poſſeſſion de recevoir les appellations comme d'abus de l'exécution des Reſcrits de la Cour de Rome ; ce qui ſeroit une uſurpation téméraire, ſi le Pape étoit infaillible. En un mot, il n'y a point de ſoin & de prévoyance plus digne de la Majeſté du Sénat, que d'empêcher que la liberté de la République Chrétienne ſoit injuſtement opprimée ; ce qui ſe peut faire avec ſuccés, en déclarant les propoſitions ci-deſſus expliquées & inſerées dans les trois Théſes, l'une qui devoit être diſputée le jour d'hier, l'autre ſoutenue au Collége de Clermont, & la derniere propoſée & ſoutenue par Me. Vincent de Meurs, au mois de Mai 1661, enſemble celle contenue dans le Livre intitulé [illegible], fauſſes, téméraires, ſcandaleuſes, contraires à l'ancienne doctrine & autorité de l'Egliſe univerſelle, aux ſaints Canons, aux Decrets des Conciles Généraux, & aux Libertés de l'Egliſe Gallicane ; en conſéquence ordonnant, que tant leſdites Théſes que ledit Livre, ſeront ſupprimés, que défenſes ſeront faites à toutes ſortes de perſonnes d'avancer, ſoit dans les Ecoles, ſoit dans les Livres qu'ils ſeront imprimer, telles & ſemblables propoſitions, capables de donner atteinte à la Police & aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & aux droits de la Couronne, & autres tendantes à établir directement ou indirectement l'infaillibilité du Pape, & à diminuer l'autorité des Conciles Généraux, comme repréſentans l'Egliſe univerſelle & la puiſſance qui leur eſt donnée immédiatement de Dieu, tant ſur le Chef que ſur les Membres, à peine d'être procedé contr'eux comme perturbateurs du repos public, ennemis de l'Etat ; défendre au Syndic de permettre que l'on inſere dans les Théſes aucunes propoſitions contraires aux déterminations des Conciles de Conſtance & de Baſle, & à la doctrine de la Faculté, contenues és Cenſures faites contre Sarazin, és Réponſes par elles rendues aux demandes du Roi Charles VIII, & autres articles propoſés contre les erreurs de Luther, à peine d'être procédé extraordinairement contre les Syndic, Préſident & Répondant, ſuivant l'article 23 des Statuts de la Réformation de l'Univerſité ; comme auſſi en ordonnant que ledit Drouet ſera tenu de ſe rétracter publi-

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

quement, & reconnoître pour véritables les propoſitions contraires à celles qui ſont contenues en la Theſe ci-deſſus expliquées, & que l'Arrêt qui interviendra ſera lû en préſence de deux de Meſſieurs en l'Aſſemblée de Faculté de Théologie, qui ſera pour cet effet extraordinairement convoquée, & regiſtré dans les Regiſtres de la Faculté, copies collationnées envoyées en tous les Bailliages & Sénéchauſſées, pour y être pareillement lûes, publiées & regiſtrées; enjoint aux Subſtituts de Monſieur le Procureur Général, de tenir la main à l'exécution de l'Arrêt, & d'en certifier la Cour au mois. Et incontinent après l'heure ayant ſonné, la délibération a été remiſe à Lundi prochain vingt-deux du préſent mois.

Du Lundi 22 Janvier 1663.

CE jour, la Cour ayant déliberé ſur ce qui a été repréſenté par les Gens du Roi les dix-neuf & vingt du préſent mois, touchant une Théſe, qui devoit être ſoutenue ledit jour dix-neuf, par Me. Gabriel Drouet de Villeneuve, Breton de Nation, Bachelier en Théologie, en la diſpute du grand Ordinaire de Sorbonne, laquelle portoit en la ſeconde poſition, *Chriſtus Sanctum Petrum ejuſque ſucceſſores ſumma ſuprà Eccleſiam auctoritate donavit;* en la troiſiéme, *Romani Pontifices privilegia quibuſdam Eccleſiis ſicut Eccleſiæ Gallicanæ impertiendo*; & dans la huitiéme, *Concilia Generalia ad extirpandas hæreſes, ſchiſmata & incommoda, admodum ſunt utilia, non tamen abſolutè neceſſaria*, & pluſieurs autres propoſitions contraires à l'autorité de l'Egliſe & à l'ancienne doctrine de tout temps reçûe & conſervée dans ce Royaume, aux SS. Canons, Décrets des Conciles Généraux, & aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & tendant à élever la puiſſance du Pape au-deſſus de celle des Conciles Généraux, & au-delà des bornes qui ont toujours été très-ſaintement conſervées dans l'Egliſe Gallicane; après avoir oui le Syndic de la Faculté de Théologie, & Me. Vincent de Meurs, Docteur en Theologie de ladite Faculté de la Maiſon de Navarre, qui devoit préſider en ladite diſpute, & ledit Drouet, Répondant, qui avoient été mandés ſuivant l'Arrêt du 19 de ce mois, & ouis les Gens du Roi en leurs Concluſions.

LA COUR a fait & fait inhibitions & défenſes audit Drouet de ſoutenir ladite Théſe, a ordonné & ordonne qu'elle ſera ſupprimée, enſemble toutes les autres qui ſe trouveront contenir de pareilles propoſitions; fait inhibitions & défenſes à tous Bacheliers, licentiés, Docteurs & autres perſonnes d'écrire, ſoutenir & diſputer, lire & enſeigner directement ni indirectement és Ecoles publiques ni ailleurs, aucunes ſemblables propoſitions, ni autres, contraires à l'ancienne doctrine de l'Egliſe, aux ſaints Canons, Décrets

Digitized by Google

des Conciles Génétaux, & aux Libertés de l'EgliſeGallicane, & anciens Décrets de la Faculté de Théologie de Paris, à peine, d'être procédé contr'eux ainſi qu'il appartiendra; fait défenſes au Syndic & aux Docteurs de ladite Faculté qui préſideront aux Actes, de ſouffrir que telles propoſitions ſoient inſerées dans aucunes Théſes; ordonne que le préſent Arrêt ſera lû à l'Aſſemblée générale de ladite Faculté de Théologie qui ſe tiendra en Sorbonne au premier jour, lequel ſera par la Cour ordonné, en préſence de deux Conſeillers de ladite Cour, leſquels s'y tranſporteront à cet effet, avec l'un des Subſtituts du Procureur Général du Roy, à laquelle Aſſemblée ſeront mandés tous les Docteurs de ladite Faculté, même les Bacheliers de la premiere Licence. Et ſera le préſent Arrêt enregiſtré ès Regiſtres de ladite Faculté, & ſignifié aux Recteur, Doyens & Procureurs des autres Facultés, pour y être lû & regiſtré en icelles, & envoyé aux autres Univerſités, enſemble aux Bailliages & Sénéchauſſées de ce Reſſort, pour y être pareillement lû, publié & enregiſtré, à la diligence des Subſtituts du Procureur Genétal du Roi, leſquels en certifieront la Cour au mois.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

ARRÊTS DE LA COUR DE PARLEMENT.

Du Mercredi 31 Janvier 1663.

CE jour, Mes. Pierre Catinat, & Remy de Refuge, Conſeillers en la Cour de céans, commis pour l'exécution de l'Arrêt du vingt-deux de ce mois, ſe ſont tranſportés dans la Maiſon de Sorbonne avec Me. Achille de Harlay, Subſtitut du Procureur Général du Roi, Me. Hierome Boileau, Commis au Greffe de la Cour à la charge du Conſeil; Me. Moreau premier Huiſſier d'icelle, & deux autres Huiſſiers de la Cour; où étant arrivés, ſont venus au-devant d'eux ſix Docteurs de la Faculté de Théologie, leſquels les ont conduits dans la grande Salle où étoit aſſemblée ladite Faculté ſuivant ledit Arrêt du vingt-deux Janvier; & s'étant leſdits Conſeillers & Subſtitut, placés & aſſis ſur le banc où ſe met le Doyen de ladite Faculté & leſdits Greffier & premier Huiſſier, aux premieres places du banc qui eſt au côté droit, & les autres Huiſſiers debout proche ledit banc, ledit Me. Pierre Catinat a dit, Meſſieurs, Me. Gabriel Drouet de Villeneuve, Bachelier en Theologie, Breton de nation, ayant fait imprimer & diſtribuer des Theſes d'une Majeure ordinaire, qu'il prétendoit ſoutenir le dix-neuf de ce mois, leſquelles contiennent des propoſitions trop fortes dans leur expreſſion, touchant l'infaillibilité

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1670. ET ARRETS.

de notre Saint Pere le Pape, ſon pouvoir ſouverain dans l'Egliſe, & ſur l'Egliſe, l'inutilité des Conciles, & les anciennes Libertés de l'Egliſe Gallicane, qu'il veut qualifier de priviléges, le Procureur Général & ſes Collégues n'ont pû retenir leur zéle ; ils ſont entrés dans la Grande Salle & Chambre du Parlement, & en ont fait leurs plaintes & remontrances, ſur leſquelles la Cour ayant mûrement délibéré, après avoir examiné les propoſitions ainſi qu'elles ſont conçûes, a trouvé qu'elles étoient de telle qualité, qu'en bonne politique, la diſpute n'en devoit pas être permiſe dans cet Etat, elle a pour ce interpoſé ſon autorité & donné ſon Arrêt le vingt-deux de ce mois, & nous avons été commis pour venir en ce lieu vous en faire la lecture, afin que vous ayez à l'obſerver inviolablement à l'avenir ; ce quelle ſe promet d'autant plus aſſurément, qu'elle ſçait que votre Faculté, compoſée des plus ſages & des plus ſçavans hommes du monde, a des ſentimens bien contraires à ces opinions étrangéres, auxquelles elles a toujours ſi puiſſamment & ſi généreuſement réſiſté.

Vous entendrez, Meſſieurs, les Concluſions du Procureur Général ſur ce ſujet par la bouche de ſon Subſtitut & ſon fils, très-digne rejetton & ſucceſſeur de ces deux illuſtres Maiſons de Harlay & de Bellievre, & après l'on vous fera la lecture de l'Arrêt. Et auſſi-tôt ledit Subſtitut a pris la parole, & adreſſant ſa parole auxdits Conſeillers, a dit : Meſſieurs, vous être venus pluſieurs fois en ce lieu pour être témoins de la chaleur des diſputes, de la gloire & des applaudiſſemens donnés aux vainqueurs de la défenſe & de l'établiſſement des plus importantes vérités. Mais l'occaſion qui nous y amene aujourd'hui, quoique moins agréable à quelques-uns, donne bien plus de joie à la plûpart de ceux qui le rempliſſent par l'utilité & l'avantage qu'ils s'en promettent pour leur Corps.

Cette illuſtre Compagnie, Séminaire des grands hommes, Mere de la plus ſainte des Sciences, Tutrice de la Vérité, a rendu des ſervices ſi conſidérables à l'Egliſe & à cet Etat, & eſt encore remplie de tant de perſonnes de mérite, que les fautes particulieres ne peuvent donner atteinte à ſa gloire, mais ſervir ſeulement à fortifier ſa vertu, & faire le même effet que les ombres qui ſont employées dans la peinture pour donner plus d'éclat aux couleurs.

Il n'eſt pas ſurprenant que dans une grande quantité de perſonnes ramaſſées de toutes les parties de la France, il y en ait quelques-unes qui s'écartent des traces de leurs illuſtres prédéceſſeurs ; puiſque dans ce petit nombre choiſi par le Fils de Dieu même pour jetter les premiers fondemens de ſon Egliſe, nous voyons l'infidélité de l'un, & l'incrédulité de l'autre.

Le cours ordinaire du Ciel n'a pas tant fait connoître ſes mouve-

mens, que ſes Eclipſes, dans leſquelles le premier ni le ſecond Aſtre ne perdent rien de leur lumiere, & qui ſemblent même ne s'être dérobés quelque temps à nos yeux, que pour y paroître enſuite plus brillans.

Les ſcandales, par la parole de Dieu même, ſont des marques de ſa bonté; & nous eſpérons que le ſujet qui nous amene en ce lieu ſera béni par ſes ſuites heureuſes à l'Égliſe, & avantageuſes à la Monarchie.

Bien que le Préſident & le Répondant de cette Théſe ſoient d'un pays d'obédience où le Pape a la collation des Bénéfices, je veux croire néanmoins que ce n'a pas été l'envie d'en obtenir qui leur a inſpiré ces ſentimens.

Ce ſeroit une mauvaiſe voie pour réuſſir dans ce deſſein, & nous ſommes perſuadés qu'ils exciteroient plutôt le mépris, que la bienveillance du Pape par ces moyens.

Le mérite des Bienheureux Apôtres, & le choix que Notre-Seigneur a fait de Saint Pierre pour ſon Vicaire, donnent tant de prérogatives à ſes ſucceſſeurs, qu'ils mépriſent certainement toutes ces flatteries inventées par l'eſprit des hommes, & ſe tenans au Teſtament de Jeſus-Chriſt, ne veulent point d'autres avantages que ceux qu'ils tirent de leur vertu.

Cet océan de gloire & de puiſſance rejette ſur ſes bords comme une écume impure qu'il ne peut ſupporter, tous ces vains titres d'honneur, & faiſant conſiſter ſa grandeur dans ſa pureté, ne ſouffre point de corps étrangers qui puiſſent l'altérer, ni la corrompre: ainſi, Meſſieurs, ce ſeroit par d'autres voies qu'ils devroient attendre les graces, & mériter les bienfaits du Saint Siége.

Quoique la juſtice de l'Arrêt de la Cour ſoit aſſez établie d'elle-même, néanmoins nous croyons qu'il eſt de notre devoir de parler en particulier de chacune des propoſitions qu'il a condamnées.

La premiere porte, que le Pape a donné des priviléges à l'Egliſe Gallicane: il eſt aiſé d'en juſtifier l'erreur. La pureté des premiers Chrétiens, & l'attachement qu'ils avoient à la diſcipline, banniſſant l'ambition & le déréglement de leurs eſprits, leur faiſoient conſidérer avec reſpect les ſaints Decrets des Conciles, comme la ſeule & infaillible régle de l'Egliſe. Cette ſainte ferveur s'étant rallentie depuis, on a commencé à trouver de la ſévérité dans leurs Loix, & de la peine dans leur obſervation: cette difficulté a obligé de recourir aux remédes, & de chercher les moyens de ſe garantir de cette auſtérité.

Dans ce relâchement malheureux, il faut extrêmement ſéparer l'Egliſe Gallicane en général d'avec quelques Egliſes en particulier, & les véritables Libertés anciennes & canoniques directement oppoſées à tous les priviléges nouveaux.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

Quelques Chapitres venant à ſéparer les biens de leurs Egliſes avec les Evêques, ſe ſont conſervé une Juriſdiction libre & indépendante de leurs Ordinaires.

Pluſieurs ont obtenu des Papes ces mêmes exemptions, lorſque le malheur du ſchiſme les obligea de ſe retirer en Avignon, ſous la protection ordinaire de nos Rois.

Pour les Religieux ſoumis aux Evêques, par l'ordre légitime de l'Egliſe, leur premiere ſolitude commençant à leur faire horreur, ſe laſſans d'être morts en ce monde, comme diſoit Eutiches aux Peres du Concile de Calcedoine, conſidérans auſſi bien que lui leurs Cloîtres comme des cimetieres, & leurs cellules comme des tombeaux; fatigués de l'auſtérité de cette retraite, voulurent avoir des Autels publics, & laiſſer à tout le monde la liberté d'entendre le Service dans leurs maiſons.

Les Evêques s'oppoſans à ce deſſein, ils eurent recours à la puiſſance ſupérieure du Pape, lequel interdiſant la Juriſdiction des Ordinaires, s'en retint la connoiſſance.

Mais l'Egliſe Gallicane en général s'étant heureuſement mainrenue dans ſa premiere diſcipline, a conſervé clairement ſes anciennes Libertés, ſcellées du Sang de Jeſus-Chriſt, & le plus précieux gage de ſon amour envers ſon Epouſe.

De ces Libertes, les unes ſont anciennes, & les autres nouvelles: les premieres communes autrefois à toute l'Egliſe, étoient dans ce vénérable Code cité dans l'Action onziéme du Concile de Calcedoine, compoſé de ces quatre Evangéliſtes, pour ſe ſervir des termes d'un grand Pape, & de cinq autres Conciles qui y étoient inſerés pour la diſcipline & les mœurs.

Elles étoient encore dans un Code particulier à l'Egliſe de France, dont Gregoire de Tours parle en l'affaire de Prétextat, Archevêque de Rouen; & Saint Gregoire le Grand, dans une lettre qu'il écrit à un Evêque d'Angleterre.

Pour les nouvelles, qui ſont proprement la conſervation des anciennes, elle les tient de la bonté de ſes Princes, de la protection ſi ſalutaire qu'ils lui ont donnée, des ſaintes Loix qu'ils ont faites pour mainrenir ſa pureté, & la défendre des uſurpations étrangéres.

Le Parlement, fidéle dépoſitaire des Ordonnances de nos Rois, a employé toute ſa vigueur pour la conſerver dans ſes anciens droits: les Arrêts qu'il a donné pour les ſourenir, & s'oppoſer aux choſes qui les pouvoient bleſſer, ſont les témoins irréprochables, & les auguſtes monumens qui l'apprendront à la poſtérité.

Voilà ce que nous appellons Libertés: car pour des priviléges, des diſpenſes de la Loi, la ſainteté de notre Egliſe ne les a jamais ſouffertes. Elle a appris de Saint Paul, qu'elle eſt née dans une liberté

ſainte

ſainte: *Non quaſi velamen habentes malitiæ, libertatem.* Elle s'eſt conduite ſuivant la maxime de Saint Auguſtin: *Noli*, dit-il, *libertate abuti ad peccandum; utere ad non peccandum.* Elle n'en a reçu que celles qui fortifioient ſon zele, & confirmoient ſa diſcipline, & non pas celles qui pouvoient leur donner atteinte.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Vous voyez la ſource de ces ſaintes Loix; & ſi l'on peut avancer que le Pape les lui ait accordées, qu'elle les tienne de ſa grace, & que par une ſuite infaillible il ſoit en ſa liberté de les révoquer quand bon lui ſemblera; vous voyez quelle conſéquence cette propoſition attire après elle, & combien il y a de péril qu'une vérité ſi conſtante ſoit non-ſeulement miſe en doute, mais même étouffée & abolie.

Pour la ſeconde propoſition: Que le Pape ne peut être jugé de perſonne; il eſt extrêmement dangereux d'en diſputer, puiſqu'elle établit, par une conſéquence néceſſaire, ſa ſupériorité ſur l'Egliſe univerſelle aſſemblée au nom du Saint Eſprit, & l'exemption par ſa dignité, de ſa Juriſdiction, contre la diſpoſition formelle des Conciles de Conſtance & de Baſle, que nous avons reçus en France.

Son fondement eſt cette parole de Conſtantin, par laquelle il dit à tous les Peres du Concile de Nicée, qu'il n'appartient qu'aux Dieux de ſe juger eux-mêmes.

Son prétexte eſt encore le Canon 9, queſtion 3, dans lequel il eſt dit, *Sedes Apoſtolica à nemine judicatur.*

Il eſt aiſé de répondre à ces autorités, & dire pour la premiere, que Saint Gregoire le Grand aſſure en ſon Epitre 31 que Conſtantin, *Sibi magis ex humilitate, quàm Epiſcopis aliquid præſtitit ex reverentia impenſa.*

Pour l'autre, c'eſt une Décretale dont nous honorons les Auteurs avec tout le reſpect poſſible, mais que nous ne tenons pas en France comme une doctrine néceſſaire & indubitable de la Foi.

Il ne faut jamais agiter ces matieres douteuſes ſans néceſſité, cela ne peut produire que de facheux effets, faire reſſouvenir des Conciles de Conſtantinople & de Conſtance, dont l'autorité ne ſera pas moindre pour n'être pas approuvée par ces nouvelles opinions.

Pourquoi donner matiere d'entrer en explication de ces mots inſérés en l'Epitre Synodale du Concile Romain, par leſquels on voit que Théodoric aſſemble les Evêques d'Italie, *ut judicarent de iis quæ Symmacho beatiſſimo Papæ objiciebantur.* Nous ſçavons bien que ne trouvant pas de preuves contre lui, le Synode prononça *ejus cauſam judicio reſervari.* Mais Thomas de Corcelle en rapporte la raiſon dans le diſcours qu'il fit à Bourges devant Charles VII. *Quia*, dit-il, *peccatum occultum eſt, nulla probatio.*

Pourquoi obliger par leur imprudence de pénétrer les intentions

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

de Sixte III, lequel accuſé d'inceſte, veut que les formes de droit ſoient gardées à ſon égard, & de la Sentence par laquelle cinquante-cinq Evêques prononcent ſon abſolution par la condamnation de ſes accuſateurs.

Leon IV étoit de la même opinion, puiſque nous voyons qu'il ſe ſoumet à la correction de Louis le Debonnaire, & même de ſes Deputés, s'il n'a pas rendu la juſtice qu'il doit à ſes ſujets ; il rend une raiſon excellente de cette humilité, parce que, dit-il, ſi nous, qui devons corriger les fautes des autres, en commettons de pires, nous ne ſerons plus les diſciples de la vérité, mais par-deſſus tous les miniſtres de l'erreur. Que cette humilité lui a été glorieuſe, & qu'elle attireroit de reſpect pour tous ceux qui auroient ces mêmes ſentimens !

Enfin ce Décret de la Sorbonne donné contre Frere Pierre Sarazin, par lequel elle déclare le pouvoir de l'Egliſe ſur le Pape en certain cas; tous les Docteurs conviennent de ſa puiſſance en temps de ſchiſme, & en en cas d'héréſie. Mais comme cette queſtion eſt abſolument hors de ſaiſon, & que nous ſommes perſuades que Dieu nous fera la grace que ſa déciſion ſoit entierement inutile juſqu'à la conſommation des ſiécles, nous croyons que tous les hommes pieux & prudens ne la traiteront jamais.

La troiſiéme propoſition touchant l'infaillibilité du Pape, eſt une matiere ſi délicate, un pas ſi gliſſant, environné de tant d'écueils, qu'il eſt bien difficile de s'y conduire ſurement & ſans péril de naufrage.

L'Egliſe Gallicace n'avoit connoiſſance de cette opinion que par la lecture des Docteurs étrangers, juſqu'à ce ſiécle dans lequel, pour ainſi dire, elle a paſſé les monts.

Pluſieurs perſonnes ont ſuivi cette maxime, & tous y ont deſiré l'avis des Cardinaux, quand il prononce *ex Cathedrâ* du droit de la Foi.

Mais vous voyez, Meſſieurs, que l'on paſſe aujourd'hui bien plus avant ; que l'on donne cet avantage à ſa perſonne ſeule, & qu'on le diſpenſe du conſeil que les autres avoient cru juſqu'à cette heure lui être néceſſaire.

Autrefois les Conciles Provinciaux & Nationaux ſe tenant ſi fréquemment, jugeoient toutes les affaires qui ſurvenoient dans l'Egliſe; & s'il s'en trouvoit qui fuſſent tout-à-fait importantes, les Empereurs faiſoient aſſembler des Conciles Généraux pour les décider.

La diviſion de l'Empire entre pluſieurs Princes a interrompu cet ordre ſi utile à l'Egliſe : les Conciles ont été bien plus rares, & les affaires bien plus fréquentes. Cette impoſſibilité qu'elles fuſſent terminées ſi-tôt, l'impatience d'être éclairci de ſes doutes, a obligé

d'avoir recours au Chef de l'Egliſe, & de ſe regler par la déciſion du Vicaire de Jeſus-Chriſt, du ſucceſſeur de Saint Pierre, & du premier Evéque du Monde.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Si l'on s'étoit contenté de s'arrêter à ſon ſentiment, cela eût été fort légitime, & n'ayant au-deſſus de lui qu'un Concile univerſel, l'on pouvoit, & l'on devoit ſe regler par ſa deciſion en l'attendant.

Mais l'on en a voulu faire depuis quelque temps une maxime indubitable de la Foi, ſupportable en elle-même dans ſes premieres bornes; mais qui a attiré après elle des conſéquences & des extenſions très-dangereuſes.

Car enfin ce n'eſt plus aſſez que le Pape ſoit infaillible avec le conſeil des Cardinaux en matiere du droit de la Foi, il faut qu'il le ſoit encore quand il prononce ſeul & ſans conſeil. Certainement notre ſilence ſeroit coupable & notre retenue criminelle en cette occaſion.

En quel état les Princes ſeroient-ils reduits, ſi l'on ſouffroit l'extention de cette maxime : ne ſeroit-ce pas mettre ſous les pieds du Pape leurs Couronnes, & leur Puiſſance, qui ne relevent que de Dieu ſeul, & ne reconnoiſſent point d'autre Supérieur que lui? Que deviendroient ces images vivantes de la Divinité? Il ſeroit en la liberté du Pape de les réduire dans l'état déplorable des Empereurs Henry & Frederic: il dépendroit de lui de les priver de leur Royaume quand bon lui ſembleroit, de les donner au premier occupant, & enfin ils ne ſeroient plus *Terræ Domini, ſed Epiſcoporum Vice-domini*, comme Charles le Chauve l'écrivoit au Pape Adrien.

Vous ſçavez toutes les conſéquences indirectes que l'on a tirées de cette puiſſance abſolue, que l'on a voulu que ces Oracles vivans & Aſtres mortels euſſent ſur la tête des Rois.

Et certainement c'eſt une matiére dont on ne ſçauroit parler trop ſobrement; car ſi d'un côté vous voyez quelqu'utilité dans cette maxime réduite dans le droit avec la néceſſité du conſeil; de l'autre quand on penſe que cette infaillibilité n'a pas été reconnue dans la perſonne de Saint Pierre, peut-on la donner après à ſes ſucceſſeurs?

La réſiſtance de Saint Paul n'y répugne-t-elle pas? *Reſtiti ei*, dit-il, *in faciem, quia erat reprehenſibilis*; & qu'il aſſure dans un autre endroit que, *omnis Pontifex circumdatus eſt infirmitate.*

Serons-nous aſſurés & aſſez hardis pour lui appliquer ces paroles de Notre Seigneur, *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua: tu aliquandò converſus confirma fratres tuos*; après que Saint Ambroiſe & Saint Auguſtin diſent hautement qu'elles ſont adreſſées à l'Egliſe?

En effet, c'eſt à elle ſans conteſtation, que Jeſus-Chriſt quittant ce monde, a promis l'infaillibilité, auſſi-bien qu'une durée éternelle. C'eſt cette chere Epouſe qu'il s'eſt engagé de n'abandon-

ner point juſqu'à la conſommation des ſiécles, de défendre contre toutes les forces de l'Enfer, de la proteger contre les attaques du démon: c'eſt la parole qu'il a donnée aux Fidéles quand il a dit, *Spiritum Sanctum non defuturum iis qui in nomine ſuo congregati, & conſentiunt in unum in Scripturis.*

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

La quatriéme propoſition pourroit en quelque ſorte être innocemment avancée, ſi elle n'étoit accompagnée de tant de choſes qui déſirent explication. Mais, Meſſieurs, c'eſt une ſuite de l'eſprit qui anime tout cet ouvrage; & certainement le lieu ſuſpect dans lequel on la trouve, oblige d'y faire des réflexions, dont on ſe diſpenſeroit peut-être ſi on la trouvoit autre part.

Elle contient deux parties: la premiere, que les Conciles ne ſont pas abſolument néceſſaires; l'autre, que ceux qui ne ſont pas approuvés par les Papes n'ont aucune autorité.

Pour cette premiere partie, nous ſommes obligés de dire qu'il ne faut jamais parler de choſes ſi ſaintes que les Conciles, en termes équivoques; & quoique nous ſachions qu'il y a un exemple dans l'ancienne Hiſtoire, & un dont nous ſommes tous témoins, que le Pape a condamné deux grandes héréſies, & que nous ne doutions pas que les Lettres-Patentes de Sa Majeſté, & le conſentement des Egliſes de France, ne puiſſent faire paſſer ces déciſions pour une Loi certaine & immuable, le conſentement univerſel de l'Egliſe étant une marque infaillible de la vérité & de la voix du Saint Eſprit qui l'a inſpiré; néanmoins, nous trouvons plus aiſement des exemples contraires dans l'antiquité, & même que les cauſes décidées par les Papes n'ont pas laiſſé d'être traitées encore après par les Conciles Généraux.

Pourquoi ceux d'Epheſe & de Calcedoine furent-ils aſſemblés; pour décider des héréſies de Neſtorius & d'Eutichès, que le Pape Céleſtin & le Grand Saint Léon avoient condamnées à Rome?

Le Pape Innocent même ne reconnoit-il pas dans la Lettre qu'il écrit au Clergé de Conſtantinople, qu'il y a des maux qui ne peuvent recevoir des remédes que par l'autorité des Conciles, après avoir déclaré qu'il ne peut rétablir le grand Saint Chryſoſtome chaſſé de ſon Egliſe: *Quodnam remedium*, dit-il, *hiſce rebus in præſentia adferemus? neceſſaria erit Synodalis cognitio.*

Les Actes du Concile de Calcedoine ne nous apprennent-ils pas que Theodoret Evêque de Cyr, abſous, & rétabli dans ſon Siége par Saint Leon, quelque inſtance que fiſſent les Légats, ne fut admis par le Concile, qu'après une nouvelle & expreſſe abjuration de l'héréſie de Neſtorius.

Dans ce même Concile, les Légats du Pape menaçant de ſe retirer, ſi Dioſcore, Patriarche d'Alexandrie, y prend ſéance, *ut Dioſcorus non ſedeat in Concilio, ſin autem hoc facere aggrediatur, ejiciatur*;

que leur répondent les Juges prépoſés par l'Empereur Marcien, *ſi Judicis*, diſent-ils à un d'eux, *obtines perſonam, non ut accuſator debes proſequi.*

Les exemples de cette ſainte liberté ne ſont pas extraordinaires dans les Conciles Généraux, puiſque nous en voyons dans les Diocéſains. Je ne parlerai point de l'affaire de Baſilides, ni du Concile de Carthage contraire à celui de Capoue, où le Pape avoit aſſemblé les Evêques d'Italie; je ne veux m'arrêter qu'aux exemples de France.

Le Concile de Tours ne modéra-t-il pas les peines portées par les Epitres décrétales des Papes Siricius & Innocent?

Celui de Ratisbonne adoucit les peines d'exil que le Pape Leon III vouloit que l'on impoſât à ceux que l'on appelloit Corepiſcopi, & les réduiſit ſeulement dans l'Ordre des Prêtres.

Les Papes n'ont point trouvé mauvais qu'on en uſât de la ſorte, & ont porté patiemment, pour ſe ſervir des paroles d'Alexandre III à l'Archevêque de Ravenne, que l'on n'obéît pas aveuglement à ce qui leur pourroit être ſuggeré contre la juſtice.

Mais, Meſſieurs, il y a une ſuite néceſſaire de cette propoſition, d'une conſéquence très-grande pour l'Etat. Si l'on ôte la néceſſité des Conciles, quel moyen reſtera-t-il à nos Rois de ſe pourvoir contre les Cenſures, & de proteger leur Royaume contre les Interdits qu'ils peuvent prononcer? L'établiſſement de cette maxime les priveroit abſolument de ces appellations légitimes & innocentes pratiquées par Saint Chryſoſtome même, par pluſieurs grands perſonnages, par l'Univerſité de Paris, & dont nos Princes ſe ſont ſervis ſi utilement en tant d'occaſions.

La deuxiéme partie de cette propoſition, que l'autorité des Conciles dépend abſolument de celle du Pape, ne ſe doit jamais avancer en France, laquelle ayant reçû les Conciles de Conſtance & de Baſle, improuvés à Rome, & rejetté la plus grande part des déciſions de la diſcipline de ceux de Florence & de Trente, n'a jamais reconnu cette doctrine véritable. Nous ne voyons d'exemple de cette confirmation que dans ces derniers Conciles; car pour l'Antiquité elle ne nous en peut rien apprendre.

Nous ſçavons bien que les Conciles ont toujours eu ce reſpect pour les Papes, de leur rendre compte de leurs Décrets, & de les prier qu'ils les fortifiaſſent de leur approbation.

C'eſt de cette maniere qu'en uſa le Concile d'Arles: celui de Nicée ne paſſa pas plus avant dans la Lettre Synodale, qui ſe trouve trop conforme à nos maximes pour parler de ſa fauſſeté, comme quelques-uns ont fait.

Celui de Conſtantinople ne fit autre choſe que de donner part au Pape Damaſe & au Concile Romain, de ce qu'ils avoient fait contre Macedonius.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

Comment ceux d'Epheſe & de Calcedoine en ont-ils uſé? Certainement tous ces Saints Peres ont cru que leur infaillibilité & leur puiſſance leur étoit immediatement donnée par le Saint Eſprit; &, comme dit Saint Auguſtin, c'eſt Dieu qui ſe donne lui-même: *Quantus Deus, qui dat Deum! Non enim aliquis Diſcipulorum dabat Spiritum Sanctum: orabant quippe ut veniret, quibus manus imponebant; non ipſe eum dabant.* C'a été toujours l'opinion de l'Egliſe Gallicane, & le ſentiment de la Sorbonne.

Voilà, Meſſieurs, les propoſitions qui ont obligé la Cour de défendre par ſon Arrêt la publication de cette Theſe; & certainement il étoit temps que ſa prudence s'oppoſât à ce torrent, & éteignit par ſa prévoyance ce feu allumé déja de tous côtés.

Nous avons encore appris qu'un Livre a été imprimé ces jours derniers, & dont même on a fait plainte à la Cour, dans lequel on traite d'hérétique Me. Guillaume de S. Amour, duquel, Meſſieurs, nous vous laiſſons l'apologie, comme étant de votre Corps; & M. Pierre de Cugnieres, Avocat du Roi, envers la mémoire duquel nous croirons être coupables ſi nous laiſſons paſſer cette occaſion ſans lui donner des marques de notre reconnoiſſance publique, & de notre vénération particuliere.

Nous avons cru juſqu'à cette heure que l'on pouvoit être bon François, & bon Chrétien tout enſemble; & que ſans être infidéle à Dieu, on pouvoit être affectionné au ſervice de ſon Prince. Ce ſera donc un crime dorénavant d'avoir ſoutenu les intérêts du Roi, & les véritables intérêts de l'Egliſe; d'avoir relevé la Juſtice Royale abolie par ces inventions chimériques de ſermens & de ſoumiſſions à la Juriſdiction, & de connoiſſance de l'Uſure.

On lui pardonneroit volontiers cette mauvaiſe action, s'il n'avoit point été la ſource de ces déteſtables appellations comme d'abus; il a bien plutôt réveillé ce Droit Royal aſſoupi pendant quelques ſiécles, qu'il ne l'a inventé.

Car enfin, Saint Athanaſe condamné par les Evêques Ariens, ne s'adreſſe-t-il pas à l'Empereur? Je ne parlerai point des deux appellations interjettées par les Donatiſtes, des Evêques d'Afrique, & du Pape Melchiade à Conſtantin.

Mais, Meſſieurs, que peut-on répondre à ce qui ſe paſſa dans le Concile de Calcedoine? je ne veux qu'en faire une narration naïve, & en demander après l'explication.

Le Concile ordonne par ſon Canon vingt-huit, que les Dioceſes du Pont, de Myſie & de Thrace, ſeront ſoumis au Patriarche de Conſtantinople: les Légats Paſchaſius & Lucentius viennent le lendemain dans le Concile, & la Lucentius adreſſant la parole aux Juges prépoſés par l'Empereur Marcien, leur parle en ces termes:

Sedes Apoſtolica præcepit nobis præſentibus omnia fieri; & ideò quæcumque heſternâ die geſta ſunt nobis abſentibus, ſublimitatem veſtram petimus ut circumduci jubeatis; ſin aliàs, contradictio noſtra his actis inhæreat. Sur cette Requête, *Illuſtriſſimi Judices dixerunt, quæ interlocuti ſumus Sancta Synodus approbavit.*

Il ſeroit mal-aiſé d'expliquer ce paſſage dans notre Langue & dans nos formes, ſans le qualifier d'appel comme d'abus; cet exemple eſt aſſez illuſtre pour montrer que la pratique de recourir à l'autorité des Princes pour maintenir les Saints Décrets, n'eſt pas nouvelle dans l'Egliſe. Charlemagne, Roi de France & Empereur tout enſemble, avoit ſon Grand Chapelain, auſſi-bien que le Grand-Maître de ſon Palais, qui examinoit les affaires Eccléſiaſtiques de ſon Royaume comme celui-ci les Laïques, avant qu'elles fuſſent portées devant Sa Majeſté.

Si les Empereurs ont eu cet avantage, pourquoi nos Princes, Héritiers de leurs Droits, comme d'une partie de leur Couronne, plus conſidérables par leur piété, & par la plus ancienne & la plus noble ſuite de Rois qui ſoit dans le monde, n'en jouiroient-ils pas? Nous ne le prétendons pour eux, comme Superieurs de la Puiſſance Eccléſiaſtique, mais comme les Défenſeurs de ſa pureté, & les Protecteurs de ſes Libertés.

Il me ſemble que les actions de ce grand homme attirent plutôt des louanges que du mépris, & qu'elles excitent plus d'envie que de compaſſion, puiſqu'il eut le bonheur de ſervir ſon Maître, & de travailler utilement pour l'Egliſe & pour ſa Patrie.

Cependant vous voyez que l'on attaque ſon honneur dans l'aſile même du tombeau, & que ſa mémoire n'y eſt pas ſureté.

Nous eſpérons que l'Arrêt de la Cour reprimera cette licence, comme il remédiera aux autres déſordres; & que la Sorbonne aſſoupie depuis quelque temps, réveillant ſon ancienne ardeur pour le ſervice de Sa Majeſté, & la défenſe de l'Egliſe Gallicane, ſuivant les traces de ſes prédéceſſeurs, imitera leur zele, & ſurpaſſera même leur fidélité. Enfin nous ſommes perſuadés qu'elle attirera par ſa conduite la bienveillance du Roi, l'eſtime du Parlement, & le reſpect de toute la France pour ſes ſentimens.

Les graces que nous recevons tous les jours de notre incomparable Monarque, ne nous doivent pas moins attacher à notre devoir, que la néceſſité indiſpenſable que Jeſus-Chriſt a impoſée à tous les Fidéles d'honorer les Rois.

L'Egliſe qui vient de recevoir de ſa piété cette importante Place de Dunkerque, que ſa prudence & la néceſſité de ſes affaires l'avoient obligé de lui ôter pour quelque temps, ne le reſpecte pas ſeulement comme l'image vivante de la Divinité, comme un Prince

à qui Dieu a mis une puiſſance abſolue entre les mains, mais comme ſon bienfaiteur, ſon ſecours & ſon protecteur.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. ANN. 1660. ET ARRETS.

Pour nous, n'ayant point de paroles qui puiſſent exprimer la reconnoiſſance que nous avons de ſes travaux continuels pour nos avantages, nous redoublerons nos vœux pour ſa Grandeur, nous demanderons à Dieu qu'il lui donne tout ce qu'il peut ſouhaiter pour la gloire de ſon Gouvernement, & pour ſa ſatisfaction particuliere, ſi ſon ame Royale peut en reſſentir d'autre que celle où tous ſes Sujets peuvent avoir part : nous le regarderons comme un grand Conquérant pendant la Guerre, un bon & tendre Pere pendant la Paix ; & enfin nous demanderons à Dieu qu'il diminue nos années afin d'augmenter celles de ſa vie.

Et afin que nos ſouhaits publics & particuliers ne ſoient pas inutiles, nous requérons que l'Arrêt de la Cour ſoit lû préſentement à haute voix, & que les Régiſtres de la Faculté ſoient apportés, pour y être tranſcrit & enrégiſtré.

Ce fait, par l'ordre deſdits Sieurs Commiſſaires, ledit Boileau Greffier a fait lecture dudit Arrêt, après laquelle il l'a mis ès mains du Greffier de ladite Faculté pour être enrégiſtré ; & ſur ce que quelques Docteurs de la Faculté ont témoigné quelque réſiſtance à l'enrégiſtrement dudit Arrêt, prétendant qu'il bleſſoit en quelque façon toute ladite Faculté, qui n'étoit point dans le ſentiment des propoſitions condamnées par ledit Arrêt, leſdits Sieurs Commiſſaires leur ont remontré que l'intention de la Cour n'avoit jamais été de faire injure à ladite Faculté ; mais en condamnant les propoſitions inſérées dans l'Arrêt, les exciter à perſévérer dans l'ancienne Doctrine reçue de tout temps en France, & ſi conſtamment ſoutenue & défendue par les Docteurs de ladite Faculté ; qu'ils devoient obéir à l'Arrêt & l'enrégiſtrer, & s'ils avoient quelque choſe à propoſer, ils devoient s'addreſſer par Requête à la Cour ; & s'étant levés, ont été conduits par les mêmes Docteurs juſqu'à leurs caroſſes, ſe ſont retirés.

Du 3 Février 1663.

CE jour, Mes. Henry de refuge & Pierre Catinat ont fait la relation de ce qui s'étoit paſſé le 31 Janvier dernier en la Maiſon de Sorbonne, en exécution de l'Arrêt du 22 dudit mois de Janvier, ainſi qu'il eſt porté par le Régiſtre dudit jour 31 Janvier.

A été arrêté que le Doyen & le Syndic de la Faculté de Théologie ſeront mandés Lundi prochain, pour ſçavoir s'ils ont enrégiſtré l'Arrêt du 22 Janvier dernier ; & a été arrêté que le Procès-verbal deſdits Commiſſaires ſera inſéré dans les Régiſtres de la Cour.

Du

Du Lundi 5 Février 1663, du matin.

CE jour, les Gens du Roi, Me. Denis Talon, Avocat dudit Seigneur, portant la parole, ont dit à la Cour, que les Doyen & Syndic de la Faculté de Théologie, mandés ſuivant l'Arrêt du 3 de ce mois, étoient au Parquet des Huiſſiers, ont été fait entrer, & étant faits entrer, M. le Premier Préſident leur a dit que la Cour les avoit mandés, pour ſçavoir ſi l'Arrêt du 22 Janvier avoit été enrégiſtré; & le Syndic de ladite Faculté ayant répondu que la Faculté, pour quelques conſidérations, avoit différé d'en faire l'enrégiſtrement; M. le Premier Préſident leur a dit, qu'il n'y avoit point de conſidération qui les dût empêcher d'obéir, & d'exécuter ce qui avoit été ordonné; à quoi ledit Syndic a reparti qu'il feront rapport à la Faculté de la volonté de la Cour: & s'étant leſdits Doyen & Syndic retirés, leſdits Gens du Roi, M. Denis Talon, Avocat dudit Seigneur, portant la parole, ont dit que ce retardement à l'enrégiſtrement de l'Arrêt, procédoit de la cabale de quelques particuliers de ladite Faculté de Théologie, leſquels avoient empêché que le Recteur de l'Univerſité de cette Ville ne fit enrégiſtrer ledit Arrêt du 22 Janvier, & qu'il étoit à propos de mander au premier jour ledit Recteur & les quatre Procureurs des Nations. Sur quoi la Cour à arrêté que ledit Recteur & les quatre Procureurs des Nations, ſeront mandés de ſe trouver en ladite Cour au premier jour, pour rendre raiſon de ce qu'ils avoient fait en exécution dudit Arrêt du 22 Janvier.

Du Jeudi 8 Février 1663, du matin.

CE jour, le Procureur Général du Roi a dit à la Cour, que le Recteur de l'Univerſité de cette Ville, & les quatre Procureurs des Nations, mandés, ſuivant l'Arrêt du cinq de ce mois, étoient au Parquet des Huiſſiers; ont été fait entrer, & étant entrés, M. le Premier Préſident leur a dit, que la Cour les avoit mandés pour ſçavoir s'ils avoient enregiſtré l'Arrêt du 22 Janvier touchant une Theſe qui devoit être ſoutenue par le nommé de Villeneuve: à quoi le Recteur a réparti, que ledit Arrêt avoit été enregiſtré ès Regiſtres de l'Univerſité, qu'il en rapportoit les actes & certificats ſignés de lui, & des quatre Procureurs des Nations; & que ſi l'on avoit différé quelque temps à le regiſtrer, c'étoit afin de le faire plus ſolemnellement, ainſi qu'ils en avoient rendu raiſon par la Concluſion du trois du préſent mois; laquelle Concluſion, enſemble les certificats ſignés de lui, & des quatre Procureurs des Nations, ont été mis ès mains du Commis au Greffe de la Cour à la charge du Conſeil, pour être inſerés dans le Regiſtre.

Du 22 Février 1663.

DECRET DE L'UNIVERS. DE CAEN. Ann. 1660. ET ARRETS.

CE jour, les Gens du Roi, Me. Denis Talon, Avocat dudit Seigneur Roi, portant la parole, ont dit à la Cour, que le Doyen de la Faculté de Théologie de la Maiſon de Sorbonne, le Syndic, & Mes. de Breda, Bail, de Gamaches & Tirol, Docteurs en ladite Faculté, mandés, ſuivant l'Arrêt du dix de ce mois, étoient au Parquet des Huiſſiers; ont été fait entrer, & étant entrés, M. le Premier Préſident leur a dit, que la Cour les avoit mandés, pour ſçavoir s'ils avoient enregiſtré l'Arrêt du vingt-deux Janvier; & Me. de Breda, l'un deſdits Docteurs, Curé de la Paroiſſe de Saint André, ayant pris la parole, a dit, Que les Députés de la Faculté de Théologie ſe préſenteroient à la Cour, pour lui dire, que la Faculté a entendu la lecture de l'Arrêt du vingt-deux Janvier, avec reſpect; mais qu'y ayant trouvé quelques difficultés, elle a cru que l'intention de la Cour ne ſeroit point de porter un Jugement doctrinal, ou de qualifier des Propoſitions Théologiques, ni auſſi de croire qu'un Concile Général ſoit abſolument néceſſaire pour l'extinction de toutes ſortes de Schiſmes & d'Héréſies; comme, par exemple, celle de Janſenius, que la Faculté croit être ſuffiſamment condamnée, ſans qu'il ſoit beſoin d'un Concile Général pour ce ſujet. M. le Premier Préſident leur a dit, que quand la Cour a ordonné quelque choſe, tous les Sujets n'ont rien à faire qu'à s'y ſoumettre, & obéir entiérement; qu'il n'y avoit pas lieu de les excuſer de n'avoir pas encore enregiſtré un Arrêt qu'eux-mêmes euſſent dû pourſuivre & déſirer. Que comme les matieres de cette qualité ſont d'elles-mêmes fort délicates, la Cour avoit prévenu tous les ſcrupules qui en pouvoient naître, non-ſeulement par les termes de ſon Arrêt, mais encore par ce qu'elle avoit dit deux jours auparavant au Syndic de leur Faculté, & au Docteur qui devoit préſider à la Thèſe dont eſt queſtion, leſquels avoient dû leur en faire rapport; mais que ſi leur mémoire avoit manqué à cette occaſion, la Cour vouloit bien ne leur en rien dire de nouveau; car elle n'a rien à ajouter, ni à diminuer à ce qu'elle a dit & ordonné, mais leur répéter les mêmes choſes, qui ſont, que perſonne ne doit prétendre qu'une héréſie ne puiſſe être condamnée ſans convocation du Concile Général; ſur ce qu'elle a défendu de ſoutenir la propoſition qui porte, *Concilia generalia ad extirpandas hæreſes, & ſchiſmata tollenda, non ſunt abſolutè neceſſaria*; puiſqu'il eſt certain qu'il y a pluſieurs héréſies condamnées, & même entierement éteintes ſans convocation de Concile Général; mais qu'elle n'a pû, ni dû ſouffrir une propoſition générale de cette

qualité, dont on peut conclurre que les Conciles Généraux ne ſont néceſſaires en aucun cas. Et comme la Cour ne s'arrête pas à leurs diſtinctions ſcholaſtiques, qui bien ſouvent pourroient rendre ſoutenables en apparence les plus mauvaiſes propoſitions, elle a interpoſé l'Autorité Royale, pour défendre abſolument de ſoutenir des propoſitions ſi dangereuſes, qui cauſent tant de troubles & de ſcandales, qu'eux-mêmes ont tant de fois cenſurées, & qui ſont ſi contraires à la pureté de la Police extérieure de l'Egliſe, qui fait une des principales parties de la Police générale de l'Etat: qu'ils euſſent à enregiſtrer inceſſamment l'Arrêt, & en rapporter l'acte au premier jour, la Cour n'entendant pas qu'il ſoit parlé davantage de leurs difficultés ſur ce ſujet.

DECRET, &c.

ARRÊTS de la Cour de Parlement, au ſujet de la Thèſe du Frere Deſplantes, Bernardin. **

Du 13 Avril 1663.

CE jour, les Gens du Roi, Me. Denis Talon, Avocat dudit Seigneur, portant la parole, ont dit à la Cour, qu'au préjudice de l'Arrêt rendu le vingt-deux Janvier dernier, au ſujet d'une Theſe qui devoit être ſoutenue par le nommé Villeneuve, Bachelier en Théologie, contenant quelques propoſitions contraires aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, aux Conſtitutions, anciens Conciles, & à la Doctrine reçûe & obſervée de tout temps en France, touchant l'infaillibilité du Pape; lequel avoit été lû en Sorbonne dans l'aſſemblée de la Faculté de Théologie, enregiſtré ès Regiſtres d'icelle, il y avoit eu encore une Theſe ſoutenue le quatre Avril dans le College des Bernardins, par Frere Deſplantes, Religieux Bernardin, dans laquelle il y avoit quelques propoſitions pareilles à celle de la Theſe dudit Villeneuve, qui tendoit à troubler l'ordre de la Hiérarchie de l'Egliſe, & le même jour que ledit Arrêt avoit été enregiſtré; à quoi il étoit néceſſaire de pourvoir. Eux retirés, lecture faite de la Theſe, la matiere miſe en délibération:

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI.

Ann. 1663.

La Cour a ordonné & ordonne, que par un des Huiſſiers d'icelle commandement ſera fait de la part de ladite Cour au Syndic de ladite Faculté, & à celui qui a préſidé à ladite Theſe, au Repondant, au Proviſeur, & aux deux Lecteurs du College des Bernardins, de venir demain en icelle, ſept heures du matin, pour eux ouis, & le Procureur Général du Roi, être ordonné ce qu'il appartiendra.

** Autres Arrêts ſervant aux Preuves des Art. 1 & 40 des Lib.

Du Samedi 14 Avril. 1663.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE M'M. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

CE jour, les Gens du Roi, Me. Denis Talon, Avocat Général dudit Seigneur, portant la parole, ont dit à la Cour, que Me. Martin Grandin, Syndic de la Faculté de Théologie, - - - - - Proviſeur du College des Bernardins, Frere - - - - Herman, & - - - - Frere Louvet, Docteurs & Lecteurs en Théologie audit College, Me. Jean de la Morliere, Docteur en la Faculté de Théologie, qui avoit préſidé à la Theſe ſoutenue audit College des Bernardins, le quatre de ce mois, & Frere Laurent Deſplantes, Religieux Bernardin, qui avoit ſoutenu ladite Theſe, mandés, ſuivant l'Arrêt du jour d'hier, étoient au Parquet des Huiſſiers. Eux entrés, Monſieur le Premier Préſident leur a dit, que la Cour les avoit mandés au ſujet d'une Theſe ſoutenue au College des Bernardins le quatre de ce mois: qu'il y avoit lieu de s'étonner, qu'après l'Arrêt du vingt-deux Janvier dernier, qui portoit des défenſes ſi préciſes, ils avoient ſouffert que des matieres ſemblables à celles contenues dans cette Theſe, y euſſent été miſes & ſoutenues publiquement: que cette propoſition contenue en la cinquiéme Poſition de ladite Theſe, *Quiſnam autem ſit ille proprius Sacerdos? Eſt Summus Pontifex, qui in tota Eccleſia Dei in foro tam interno quàm externo plenitudinem Juriſdictionis obtinet; Epiſcopus in tota ſua Diœceſi; Pœnitentiarii utriuſque; denique Parochus in ſua Parochia;* étoit contraire aux anciennes Maximes de tout temps obſervées en France, tant en ce qu'elle met la même relation des Evêques au Pape, que des Curés à l'Evêque, qu'à cauſe de ces termes, *plenitudinem Juriſdictionis in foro tam interno quàm externo*, leſquels peuvent recevoir de très-mauvaiſes explications, & n'en peuvent recevoir preſque de bonnes; & en cela même qu'ils ſont ambigus, doivent toujours paſſer pour mauvais: que la Cour les avoit mandés pour en rendre raiſon, & expliquer leurs ſentiments ſur ce ſujet.

Ledit Grandin, Syndic, ayant pris la parole, a dit, qu'il ne croyoit pas avoir contrevenu à l'Arrêt de la Cour du vingt-deux Janvier dernier, ni rien fait contre les défenſes portées par icelui, d'autant plus qu'il avoit ſigné ladite Theſe dès le mois de Décembre 1662; que le Repondant n'avoit pû ſoutenir avant le quatriéme de ce mois, ayant cédé à pluſieurs perſonnes de condition ſon rang pour faire leur acte; & que dans la quantité de Theſes qu'il ſigne à chaque Licence, il n'a depuis l'Arrêt de la Cour eu le temps de relire toutes celles qu'il avoit ſignées, & qui n'avoient pas encore été ſoutenues, & qu'ainſi on ne pouvoit dire qu'il eût contrevenu à l'Arrêt de la Cour; que pour ce qui étoit de la Theſe, la propoſition n'alloit qu'à

ſoutenir l'affirmative de la queſtion qui avoit été pluſieurs fois agitée dans les Ecoles ; ſavoir, ſi le Pape pouvoit paſſer dans toute l'Egliſe pour le Prêtre ordinaire, de telle maniere, que s'il étoit à Paris ou ailleurs, on pût aller à confeſſe à lui le jour de Pâques, auſſi-bien qu'à ſon Curé, pour ſatisfaire au précepte de l'Egliſe. Que d'ailleurs Gerſon avoit parlé plus fortement que la Theſe, ayant avancé que le Pape, *Habebat plenitudinem poteſtatis* ; & que l'on s'étoit contenté de dire qu'il avoit *plenitudinem juriſdictionis* : que ſi l'on ſuivoit les ſentiments de Gerſon, l'on ne ſeroit pas dans l'état auquel on eſt à preſent ; & que le Parlement même avoit pluſieurs fois, & en pluſieurs occaſions, appuyé des propoſitions fort avantageuſes au Pape : qu'il n'auroit pourtant pas ſigné cette Theſe, ſi elle lui eût été préſentée depuis l'Arrêt de la Cour ; qu'il falloit laiſſer paſſer ces mauvais temps, & que puiſque la Cour ne l'approuvoit pas, il n'en ſigneroit plus de pareilles juſqu'à ce que la liberté eût été rendue à la Faculté.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

Sur quoi M. le Premier Préſident l'interrompit, & lui dit, qu'avant que d'examiner ce qu'il venoit de dire ſur la Theſe, il étoit obligé de l'interrompre, parce qu'on ne pouvoit pas ſouffrir qu'il avançât que les tems étoient mauvais, & qu'il n'y eût pas de liberté : que les temps étoient bons pour ſoutenir la bonne & véritable doctrine, & que la liberté étoit toute entiere pour cet effet ; mais que les temps étoient très-fâcheux & très-mauvais pour ceux qui vouloient avancer de mauvaiſes doctrines, ou en altérer de véritables, & que la Juſtice ne pouvoit pas leur laiſſer la liberté de faire un ſi grand mal.

Enſuite . . . . . Proviſeur du College des Bernardins, a dit, que la Theſe avoit été ſignée dès le mois de Décembre 1662, & qu'il avoit cru que ces mots, *plenitudinem juriſdictionis*, pouvoient être mis dans la Theſe, principalement n'ayant point eu lors connoiſſance de l'Arrêt qui n'eſt intervenu que depuis, & ayant vû dans les œuvres de ſon Pere Saint Bernard, même dans ſes livres *de Conſideratione*, qu'il donne ſouvent *plenitudinem poteſtatis* au Pape, qui ſont des termes plus forts que ceux de plenitude de juriſdiction.

. . . . . Hermand, Lecteur audit College, a dit, l'on ne lui devoit rien imputer au ſujet de cette Theſe, puiſque tant s'en faut qu'il y eût contribué, il avoit enſeigné le contraire, & que l'autorité du Concile étoit au-deſſus de celle du Pape.

. . . . . Louve, autre Lecteur audit College, a dit, que les maximes contenues dans cette Theſe, n'avoient point été tirées des Ecrits qu'il avoit donnés, & qu'il en demandoit acte.

Ledit de la Motliere, Préſident audit acte, a dit, que ladite Theſe avoit été ſignée dès le mois de Décembre 1662, & qu'il n'avoit pas cru être coupable de ſouffrir que l'on mît dans la Theſe, ce que

la Faculté de Théologie avoit mis en une Concluſion de l'année 1554.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

Ledit Deſplantes, Repondant, a dit, que la Theſe qu'il avoit ſoutenue avoit été ſignée dès le mois de Décembre 1662, & qu'il ne l'avoit pû ſoutenir plutôt que le quatrieme de ce mois, ayant cédé ſon rang à des perſonnes conſiderables qui lui avoient demandé, & que pour les mots *plenitudinem poteſtatis*, ils étoient donnés au Pape en beaucoup de lieux, & qu'il les avoit tirés du Concile de Florence.

M. le Premier Préſident leur a remontré, que quand le fait qu'ils alleguent de la ſignature de la Theſe au mois de Decembre 1662, ſeroit véritable, pour lequel il s'en faudroit encore rapporter à leur bonne foi, ils ne ſeroient pourtant pas excuſables, ayant dû retirer les Theſes qui doivent être ſoutenues depuis l'Arrêt intervenu le vingt-deux Janvier dernier; qu'ils ſe jettoient ſur des queſtions générales de l'autorité du Pape; qu'il n'y avoit point de Compagnie qui la fût mieux conſerver que le Parlement, qui dans toutes les occaſions avoit toujours temoigné le reſpect qu'il avoit pour le S. Siége; & que comme il n'avoit pas ſouffert que l'on eût élevé l'autorité des Papes au-delà de ſes bornes, qu'ils ont eux-mêmes tant de fois reconnues; auſſi n'avoit-elle jamais ſouffert qu'on eût attaqué leur autorité légitime, ni violé le reſpect & la ſoumiſſion dûs au Chef viſible de l'Egliſe.

Qu'en ce que la Theſe faiſoit la même relation du Pape aux Evêques, que des Evêques aux Curés, elle établiſſoit une dépendance abſolue des Evêques à l'egard du Pape d'une maniere qui n'a jamais été reçûe en France, parce qu'il eſt bien vrai que le Pape eſt le Chef de l'Epiſcopat & de tous les Evêques, auſſi-bien que de l'Egliſe univerſelle, & qu'il a une ſupériorité au-deſſus de tous les autres; mais que de-là il ne s'enſuit pas que les Evêques ayent une dépendance de lui à l'égard de leur origine, & de leur inſtitution, comme s'il n'y avoit qu'un *proprius Sacerdos* dans l'Egliſe, ainſi que pluſieurs Docteurs Ultramontains ont voulu dire, & que les Evêques euſſent reçû de lui, & par ſa participation, leur pouvoir & leur inſtitution; ce qui eſt contre la vérité, puiſqu'il eſt certain que tous les Evêques ont reçû immédiatement de Jeſus-Chriſt leur miſſion & leur inſtitution en la perſonne des Apôtres dont ils ſont les ſucceſſeurs, ſans rien diminuer des prérogatives dont S. Pierre a été honoré, qui ſont marquées dans l'Evangile. Que cela eſt ſi véritable, que Notre-Seigneur même a donné le nom d'Apôtres à tous les Evêques qui devoient être dans ſon Egliſe, quand il leur dit, *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*: étant certain que les Apôtres qui étoient lors, ne devoient pas demeurer au monde juſqu'à ſa conſommation; comme auſſi le nom d'Evêque eſt donné reſpectivement aux Apôtres en pluſieurs endroits, & entr'autres dans les Actes des Apôtres, où ces paroles du Pſeaume, *& Epiſcopatum ejus acci-*

piat alter, ſont appliquées à Judas, & à celui qui fut appellé en ſa place à l'Apoſtolat. C'eſt pourquoi Saint Ignace le Martyr appelle les Eveques un lien commun, un colligation des Apôtres, s'il faut uſer de ce mot, ou plutôt pour ſe ſervir du terme même de l'Auteur, qui ne peut pas bien être expliqué dans une autre langue, *συνέστρα τῶν ἀποστόλων.*

Que l'on ſait que l'Egliſe a été long-temps ſans qu'il y eût des Curés ſtables & determinés en de certains lieux ; que tous les Prêtres étoient auprès de l'Evêque pour recevoir ſa miſſion, & aller tantôt d'un côté, tantôt de l'autre ; ce qui ne peut s'appliquer aux Evêques à l'égard du Pape, & qu'ainſi cette partie de la propoſition qui ſembloit être dans un ſens contraire à ce qui eſt de la dignité & de l'origine de l'Epiſcopat, ne ſe devoit ſoutenir.

Et quant à l'autre partie de la même propoſition, qui parle de la plénitude de juriſdiction, qu'on ne pouvoit s'arrêter à l'explication qu'ils veulent donner à leur Theſe pour la renfermer dans l'adminiſtration du Sacrement de pénitence, en feignant des cas inutiles, & qui n'arrivent jamais, ſavoir, que le Pape ſe trouve à faire la fonction de Curé dans une Paroiſſe particuliere. Que ce ſont des penſées trop éloignées de quelques Docteurs Ultramontains, leſquels, à force d'employer toutes leurs méditations pour élever la puiſſance du Pape d'une maniere toute extraordinaire, la diminuent plutôt qu'ils ne l'augmentent. Que ſi le Syndic avoit bien entendu la doctrine de Gerſon, il n'auroit par avancé ce qu'il avoit fait : qu'il étoit vrai que Gerſon avoit dit en quelques endroits que le Pape avoit *plenitudinem poteſtatis* ; mais que ce même Gerſon expliquoit aſſez cette même propoſition dans toute l'etendue de ſa doctrine, dans laquelle il ſoutient toujours que cette plénitude de puiſſance ne lui eſt donnée que pour la conſervation, exécution & application de Canons *ſuper ſingulos de Eccleſia*, mais non pas *ſuper Eccleſiam univerſam*, ni pour faire lui-même des Canons.

Qu'à l'égard du Proviſeur des Bernardins, qui avoit allegué les Livres de ſon Pere Saint Bernard, *de Conſideratione ad Eugenium*, s'il avoit lû bien exactement ce bel ouvrage de cette grande lumiere de l'Egliſe, il y auroit puiſé une doctrine toute contraire à celle de cette Theſe, puiſque ce Saint Pere, après avoir parlé ſi dignement à un Pape, qui avoit été ſon fils dans l'Ordre Monaſtique, contre les Diſpenſes, qui n'ont autre fondement que celui de cette prétendue plénitude de puiſſance, & lui avoir dit pluſieurs excellentes raiſons, par leſquelles il lui remontre qu'il ne doit point uſer de ces Diſpenſes, il détruit enſuite même la puiſſance d'en donner, en concluant ſon Traité par ces belles paroles, qui ne ſauroient être trop honorées dans tout ſon Ordre, & même dans toute l'Egliſe uni-

verſelle : *Quid ſi non licet ? da veniam, Eugeni, vix eſt ut adducar credere licitum eſſe quod tot illicita perpetravit.*

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

Que pour les deux Lecteurs du College des Bernardins, après ce qu'ils ont dit, que jamais ils n'avoient ſoutenu cette doctrine, & même l'un d'entr'eux, qu'il avoit enſeigné que l'autorité des Conciles étoit au-deſſus de celle du Pape, on n'avoit rien à leur dire, ſinon qu'à leur témoigner ſatisfaction & qu'ils euſſent à continuer.

Et quant au Préſident, qu'il ne pouvoit pas en cette occaſion appeller la Faculté de Theologie au ſecours d'une telle doctrine, puiſqu'elle avoit toujours défendu le contraire avec beaucoup de vigueur & de capacité.

Et pour ce qui regarde le Repondant, qui avoit allégué le Concile de Florence, il paroiſſoit bien qu'il ſe contentoit de lire des Ecrits ſcholaſtiques ſans pénétrer juſqu'aux ſources des choſes ; car quoique l'on ſache avec quelle précaution on doit regarder le Concile de Florence, principalement ſur ces matieres, & particulierement en France, parce que les François n'y aſſiſterent point, & étoient en ce même tems au Concile de Baſle, & auſſi parce que quelques-uns en ont voulu inférer la ſupériorité du Pape au-deſſus des Conciles ; néanmoins, s'il avoit bien lû le Concile, il y auroit vû que lorſque les Latins, c'eſt-à-dire, ceux que le Pape y avoit envoyés, voulurent donner au Pape *plenitudinem poteſtatis*, les Grecs, quoiqu'ils fuſſent très-miſerables, juſqu'à ce point même qu'ils n'avoient pû venir au Concile, qu'avec le ſecours & le viatique qu'ils avoient reçû du Pape, néanmoins ils déclarerent qu'ils ne ſouffriroient jamais que ces termes paſſaſſent ; & enfin on ne put convenir qu'en ajoutant, *quemadmodum & in geſtis Œcumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur* ; ſous leſquels Conciles Généraux & Univerſels, ils entendoient ſeulement les ſept premiers, puiſqu'ils donnoient le nom de huitiéme Concile à celui de Florence : que ſi l'on avoit ajouté ces mots dans la Theſe, il n'y auroit rien à dire.

Et qu'ainſi s'ils avoient tous bien entendu les lieux mêmes dont ils vouloient s'aider, ils auroient trouvé la pureté de la doctrine, ſi néceſſaire au repos de l'Egliſe & de l'Etat, & dont la conſervation avoit toujours acquis tant d'honneur & de reputation à l'Univerſité de Paris : que la Cour vouloit bien entrer dans ce détail avec eux, pour les détromper de toutes ces opinions, & les exciter à employer leur temps pour en ſoutenir de meilleures.

Ouis leſdits Gens du Roi en leurs Concluſions, qui ont dit, Me. Denis Talon portant la parole, que de toutes les fonctions des Magiſtrats, il n'y en a point de plus importantes que de maintenir la paix de l'Egliſe, à laquelle il ſemble que le repos & la tranquillité de l'Etat ſoient inſéparablement attachés : auſſi il n'y a rien de plus dangereux

dangereux que les opinions nouvelles qui ſe forment dans les Ecoles, & qui de-là s'inſinuent dans les eſprits ; & quoique ces diſputes paroiſſent legeres dans leur principe, l'on ſait aſſez que les moindres étincelles ſont ſouvent capables de produire de grands embraſements ſi par une ſage prévoyance elles ne ſont étouffées dans leur naiſſance. Ainſi perſonne n'ignore combien dans tous les ſiecles les diviſions en matiere de Religion, ont été funeſtes, & ce d'autant plus que ceux qui ſont imbus d'une mauvaiſe doctrine, la defendent avec plus d'opiniâtreté, qu'ils n'auroient de conſtance à maintenir les verités de l'Evangile. C'eſt ce qui ſe juſtifie dans la conduite de ceux qui ſont dévoués aux intérêts de la Cour de Rome, & qui affectent d'attribuer au Pape une puiſſance deſpotique, ſans borne & ſans meſure, & d'élever ſa grandeur par le débris de l'autorité legitime des Conciles, & de l'Egliſe univerſelle. Car bien que cette chimere d'infaillibilité, qui n'a pour fondement que la flatterie des Docteurs Ultramontains, ſoit contraire à la doctrine de l'Egliſe, des Papes, & de la Faculté de Théologie, à l'autorité des Conciles, & à la dignité de l'Epiſcopat, aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & aux Droits de la Couronne ; bien que les anciennes Maximes de la ſupériorité du Concile au-deſſus du Pape aient été confirmées par l'Arrêt ſolemnel du vingt-deux Janvier dernier ; ſi eſt-ce que les Sectateurs de ces nouveautés ne veulent ni ſe laiſſer convaincre par la raiſon, ni déférer à l'autorité par une ſoumiſſion reſpectueuſe ; au contraire, ils perſiſtent par une contumace affectée, d'enſeigner & ſoutenir les mêmes erreurs, & ils emploient toutes ſortes d'artifices & de maximes, pour éluder la condamnation de ces propoſitions ſcandaleuſes & Schiſmatiques qu'ils ont ſi hardiment avancées. N'a-t-on pas entendu les uns publier que l'Arrêt du 22 Janvier dernier étoit injurieux à la Faculté de Théologie, & que le Parlement s'étoit voulu attribuer l'autorité de décider dans une matiere de Doctrine ? les autres n'ont-ils pas dit, qu'en établiſſant la néceſſité indiſpenſable des Conciles, c'étoit douter que les erreurs de Janſenius euſſent été légitimement condamnées ? Combien de brigues, d'aſſemblées clandeſtines & illégitimes a-t-on pratiquées pour échauffer les eſprits, & empêcher l'enregiſtrement de l'Arrêt ? & lorſqu'on a vu, que la meilleure & la plus ſaine partie de la Faculté étoit dans le reſpect & la ſoumiſſion, & improuvoit cette mauvaiſe doctine, peut-on s'imaginer combien de ruſes, de ſubterfuges & de délais ont été mis en uſage pour en différer l'exécution, & enſuite pour inſinuer dans le public, que la Faculté ne s'étoit point portée volontairement à ſouſcrire la condamnation de ces mauvaiſes propoſitions, & qu'elle y avoit été forcée par autorité ? Enfin tous ces artifices n'ayant eu aucun effet, le Syndic & quelques Docteurs particuliers, qui ont

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI.

ANN. 1663.

dreſſé la concluſion de la Faculté, n'ont-ils pas paſſé juſqu'à cet excès de témérité, d'altérer par une traduction peu fidéle, ce qui leur avoit été dit dans cette Compagnie ? Cependant tout ce procédé rempli de cabale & de venin, eſt l'ouvrage d'un petit nombre de Docteurs, qui attendent des graces & des recompenſes de la Cour de Rome, leſquels n'ayant pas aſſez de doctrine & de ſuffiſance pour ſe ſignaler & acquérir de la reputation par les bonnes voies, cherchent à ſe rendre conſidérables en ſe déclarant les protecteurs de ces nouveautés. Mais la Faculté de Théologie eſt bien éloignée de ces ſentiments : cette grande & célébre Compagnie n'a garde de dégénérer de la vertu de ſes Ancêtres, ni d'approuver aujourd'hui ce qu'elle a condamné par ſes Cenſures de Sarazin, par ſes réponſes aux demandes du Roi Charles VIII, par les Articles propoſés contre la doctrine de Luther ; elle n'a garde de condamner ce que ſes plus célébres Docteurs, Gerſon, Major, & tant d'autres, ont ſi conſtament enſeigné. C'eſt la même Faculté qui du temps du Cardinal de Lorraine, réputoit pour hérétiques ceux qui vouloient attribuer au Pape quelque ſorte de ſupériorité au-deſſus du Concile : & la vérité étant toujours une & uniforme, exempte de la viciſſitude des temps, il ne faut point craindre qu'elle puiſſe être trop altérée ; & ſi quelques particuliers s'en écartent, le Corps demeurera toujours exempt de cette corruption.

Auſſi nous avons appris que dans les délibérations de la Faculté, la plupart de ceux qui ont opiné, ont témoigné une extrême indignation contre ces propoſitions, & ont déclaré hautement que cette infaillibilité étoit un monſtre qu'il falloit releguer au-delà des Monts : ſi quelque choſe leur a donné de la peine, c'eſt d'avoir été prévenus ; & ils ont vû avec douleur que la négligence & la faute de leurs Syndics les ait expoſés à cette eſpece d'injure & de reproche, que des propoſitions ſi ſcandaleuſes aient été inſérées dans une Théſe de Théologie. Ils auroient ſouhaité, par une louable émulation, de pouvoir donner en cette occaſion des preuves de leurs zéle, en faiſant eux-mêmes la Cenſure de ces maximes erronées, & s'ils ne l'ont pas fait, ç'a été par pur reſpect, & parce que le Parlement ayant interpoſé ſon autorité & ſon jugement, ils n'ont pas cru pouvoir entrer dans un nouvel examen, vû particulierement que ces mêmes propoſitions ont été tant de fois diſertement condamnées & par les Peres de l'Egliſe, & par les Conciles, & par les Papes ; & il eſt tellement vrai que l'on ne peut rien imputer à la Faculté en général, que ſemblables propoſitions ayant été inſérées dans une Théſe ſoutenue au Collége de Clermont, elle nomma des Commiſſaires pour l'examiner, & ſur le point qu'elle étoit prête d'en prononcer la Cenſure, ſa délibération fut traverſée par des voies que perſonne n'ignore. A quoi l'on peut ajouter, que non-ſeulement toutes les

autres Facultés, mais même toutes les Univerſités du Royaume, ont reçu & enregiſtré l'Arrêt avec reſpect & avec joie; que pluſieurs ont accompagné la publication par des Diſcours de louanges & de remerciemens, qui marquent aſſez leurs reſſentimens, & qui ne font que trop connoître combien cette mauvaiſe doctrine eſt odieuſe, & le ſoin qu'on doit prendre pour en arrêter le progrès. Choſe étrange, qu'au milieu de ce concours public de cette approbation univerſelle, l'on ait oſé, par une témérité ſans exemple, renouveller ces mauvaiſes propoſitions, & les ſoutenir publiquement le même jour que l'Arrêt eſt enrégiſtré dans la Faculté, comme ſi on eût voulu élever autel contre autel, faire par là une eſpece de proteſtation contre l'Arrêt, ou, pour mieux dire, contre la Juſtice & la Vérité. Ne voit-on pas que l'on a affecté le temps de la ceſſation du Parlement pour ne point trouver d'obſtacles? Et le Syndic qui a reçu en ce lieu tant d'admonitions & de réprimandes, n'eſt il pas puniſſable d'avoir approuvé cette Théſe par une honteuſe récidive? Et quand ce qu'il allégue, qu'il avoit ſouſcrit cette Théſe dès le mois de Décembre dernier ſeroit véritable, ce qui paroît pourtant être une excuſe induſtrieuſement recherchée pour couvrir une faute irréparable; quand ce fait, diſons-nous, ſeroit auſſi conſtant qu'il eſt deſtitué de preuves, eſt-il poſſible, après le ſcandale qu'avoit produit la Théſe de M. Gabriel Drouet de Villeneuve, après ce qui s'eſt paſſé depuis trois mois, que le Syndic eût tellement perdu la mémoire, qu'il ne ſe ſoit pas ſouvenu d'avoir ſigné cette Théſe au mois de Décembre, & qu'il n'ait pas obligé le Répondant de la rapporter pour être corrigée; mais toute la conduite de M. Martin Grandin marque aſſez ſon affectation, & la chaleur avec laquelle il a entrepris la défenſe de ces opinions nouvelles; & comme il n'y a point de Séculier qui eût voulu s'expoſer à une contravention ſi manifeſte aux Ordres publics, l'on s'eſt ſervi d'un Religieux pour faire cette tentative, qui ſera ſuivie de bien d'autres ſi elle n'eſt ſévérement réprimée. Auſſi voyons-nous que le Syndic s'eſt particulierement attaché à ſoutenir la propoſition de cette Théſe par des diſtinctions ſcholaſtiques & des interprétations captieuſes. Mais ſans pénétrer dans toutes ces ſubtilités, il eſt certain que cette propoſition eſt fauſſe & ſcandaleuſe en elle-même, préjudiciable à l'Autorité Royale, & capable de détruire toutes les libertés de l'Egliſe Gallicane. Car enfin, s'il eſt vrai, comme cette Théſe le contient, que le Pape eſt le propre Prêtre, qui exerce une plénitude de Juriſdiction, tant dans le for extérieur qu'intérieur, toute la Hiérarchie de l'Egliſe ne ſera plus qu'une ombre & qu'un phantôme; les Evêques ne ſeront plus les Succeſſeurs des Apôtres, mais de ſimples Vicaires du Pape, deſtituables à volonté; il n'y aura plus de diſpenſe qui.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. ANN. 1663.

puiſſe être réputée abuſive, & toutes les exemptions, ſoit des Moines ou des Chapitres, ne ſeront plus des abus contre la Diſcipline de l'Egliſe : au contraire le Pape ſeroit en droit d'en accorder de nouvelles, & de confondre toute la Police du Royaume : les Evêques ne ſeront plus d'inſtitution divine ; & cette dignité éminente, qui leur donne à tous une même fonction, ſera bientôt mépriſée ; & quelque ſens que l'on donne à ces termes, que le Pape exerce une plénitude de puiſſance, tant dans le for intérieur qu'extérieur, ſoit qu'on les applique à la Juriſdiction temporelle, c'eſt une fauſſeté groſſiere, & un crime puniſſable ; ſoit que l'on les interpréte du tribunal de l'Officialité, comme ce n'eſt qu'une puiſſance précaire, que l'Egliſe exerce par la conceſſion des Princes, le Pape n'y peut avoir qu'une autorité bornée ; ſoit que l'on l'explique de la puiſſance de l'ordre, de l'excommunication, & du pouvoir d'abſoudre, il eſt certain que toutes ces choſes ne ſont pas ſujettes au reſſort des appellations, & que quand le Pape auroit droit de s'en entremettre, il ne ſeroit pas indéfini, mais reſtraint à l'exécution des Canons. Diſons plus, quand cette propoſition ſeroit diſputable dans l'Ecole, & qu'elle pourroit être ſoutenue avec les tempéramens qui viennent d'être expliqués, néanmoins étant couchée en termes généraux, ſans que cette clauſe qui corrige le texte y ſoit ajourée, & par là le ſcandale ayant été public, il n'eſt plus poſſible de diſſimuler, & l'on ne ſçauroit apporter trop de ſévérité pour arrêter le cours d'une doctrine ſi pernicieuſe ; d'autant plus qu'outre que ces propoſitions ſont mauvaiſes & ſcandaleuſes en elles-mêmes, contraires à la véritable Doctrine de l'Egliſe & à la Police générale du Royaume ; c'eſt d'ailleurs une impudence extrême, un attentat, & un mépris de l'Autorité Royale, qui réſide éminemment dans cette Compagnie, de les renouveller après tant d'Arrêts & de défenſes réiterées ; & il vaudroit beaucoup mieux n'avoir fait aucune démarche pour arrêter le cours de ces nouveautés, que de laiſſer les choſes imparfaites, & donner cet avantage à ceux qui en ſont les Sectateurs, de triompher en même temps de la vérité & de la juſtice : & l'on peut aſſez connoître quelles peuvent être les ſuites de cette mauvaiſe doctrine, puiſque ceux qui en ſont imbus mépriſent également les Loix & les Magiſtrats, & ſe portent dans une déſobéiſſance ouverte, ſans aucun reſpect des Ordres publics, & ſans conſidérer que cet excès de pouvoir qu'ils veulent attribuer au Pape, détruit l'autorité légitime qui lui appartient en qualité de ſucceſſeur de Saint Pierre, en la rendant odieuſe ; voire même que rien ne ſeroit plus capable d'exciter un ſchiſme, que de vouloir ſoumettre une Nation toute libre à un joug inſupportable & à une honteuſe ſervitude. C'eſt ce qui paroît dans tout le diſcours du Syndic, qui, bien loin de demander grace &

d'excuſer ſa faute, ſe rend encore plus coupable par les termes qu'il emploie pour ſa juſtification ; & ainſi il ſeroit inutile de condamner de nouveau cette Théſe, ni les propoſitions qui y ſont inſerées, il eſt non-ſeulement ſuperflu, mais en quelque ſorte honteux de renouveller les Loix, & en laiſſer la contravention impunie : un ſeul exemple de ſévérité ſera plus efficace pour retenir les hommes dans leur devoir, que la publication de pluſieurs Arrêts. L'eſprit & l'intention de la Cour ayant été, lors du dernier Arrêt, de défendre de ſoutenir aucune propoſition contraire aux Conciles de Conſtance & de Baſle, aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & à la Police du Royaume, on ne peut punir trop ſévérement une contravention ſi récente. Les Lecteurs du College des Bernardins ſont louables d'avoir conſervé la pureté de l'ancienne doctrine au milieu de la corruption du ſiécle, & d'avoir enſeigné conſtamment la ſupériorité des Conciles au-deſſus du Pape ; & ce d'autant plus que le venin de ces nouveautés ſe gliſſe plus aiſément dans les Cloîtres. Mais pour le Syndic, le Préſident & le Répondant, ils ſont inexcuſables, &, ſuivant le ſtatut de la Faculté, doivent être punis extraordinairement : par ces conſidérations eſtiment qu'il y a lieu de donner acte aux deux Profeſſeurs de ce qu'ils ont toujours enſeigné la ſupériorité du Concile au-deſſus du Pape ; comme auſſi d'ordonner, que le Syndic de la Faculté demeurera interdit pour ſix mois de la fonction de ſon Syndicat ; que Me. Jean de la Morliere, Préſident, demeurera pareillement interdit pour un an, & le Répondant exclus de la préſente Licence. Défenſes à toutes perſonnes de contrevenir aux Arrêts précédens, d'enſeigner & ſoutenir aucunes propoſitions contraires aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & aux déterminations des Conciles de Conſtance & de Baſle, à peine d'être procédé extraordinairement contr'eux comme perturbateurs du repos public.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

La Cour a donné Acte audit Procureur Général de la déclaration faite par ledit Herman, d'avoir enſeigné que l'autorité du Concile étoit au-deſſus de celle du Pape : ordonne que ledit Arrêt du vingt-deux Janvier ſera exécuté ſelon ſa forme & teneur ; fait itératives défenſes d'y contrevenir, à tous Bacheliers, Licenciés, Docteurs, & toutes autres perſonnes, de ſoutenir & diſputer, lire & enſeigner, directement ni indirectement, ès Ecoles publiques ni ailleurs, aucune propoſition contraire à l'ancienne Doctrine de l'Egliſe, aux ſaints Canons, Décrets des Conciles Généraux, & aux Libertés de l'Egliſe Gallicane, & autres anciens Décrets de la Faculté de Théologie, à peine de punition exemplaire ; & au Syndic de la Faculté, & aux Docteurs qui préſideront aux Actes, de ſouffrir que telles propoſitions ſoient inſerées dans aucune Theſe ; & pour la contravention faite audit Arrêt, a ſuſpendu & ſuſpend

ledit Grandin, Syndic, de la fonction & exercice dudit Syndicat pendant ſix mois, pendant leſquels le précédent Syndic continuera de faire la fonction & exercice de ladite Charge: a fait, & fait inhibirions & défenſes audit de la Morliere, qui a préſidé à ladite Théſe, de préſider à aucunes pendant un an; & audit Deſplantes, Répondant, de prendre aucuns degrés dans la préſente Licence, de laquelle la Cour l'a déclaré déchû.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. ANN. 1663.

Du Lundi 26 Avril 1663.

CE jour, les Gens du Roi, Me. Denis Talon, Avocat dudit Seigneur, portant la parole, ont dit à la Cour, que douze Docteurs de la Faculté de Theologie mandés, étoient au Parquet des Huiſſiers, ſuivant l'ordre qu'ils en avoient reçu, pour rendre raiſon de l'enregiſtrement par eux fait de l'Arrêt du vingt-deux Janvier dernier, & s'étant retirés, la matiere miſe en délibération,

Ladite Cour a arrêté que M. le Premier Préſident ſera préſentement entendre auxdits Docteurs, que ladite Cour n'eſt pas ſatisfaite de la maniere dont ils ont uſé en cette occaſion, & leur enjoint de nouveau d'obſerver ledit Arrêt du vingt-deux Janvier dernier, ſelon ſa forme & teneur: & à l'inſtant leſdits Docteurs de la Faculté mandés, & étant entrés en préſence des Gens du Roi mandés, mondit Sieur Premier Préſident leur a dit, que la Cour, après avoir vû l'acte d'enrégiſtrement fait en leur Faculté de l'Arrêt du vingt-deux Janvier dernier, qu'ils avoient mis ès mains des Gens du Roi, les avoit mandés pour leur dire qu'elle n'étoit point ſatisfaite de la maniere dont ils avoient agi en cette occaſion; que les délais qu'ils avoient apporté pour enrégiſtrer cet Arrêt, étoient inexcuſables, puiſqu'outre la prompte obéiſſance qu'ils devoient auſſi-bien que tous les autres Sujets du Roi à tout ce que la Cour ordonnoit, ils avoient dû eux-mêmes aller au-devant d'un tel Arrêt pour arrêter le cours d'une mauvaiſe Doctrine, & le ſolliciter, s'ils euſſent eu le même zele que leurs prédéceſſeurs ont toujours fait paroître en ſemblables occaſions; qu'outre cela ſans doute la Faculté en dreſſant cet acte, s'étoit laiſſée ſurprendre par des particuliers qui tâchent par toutes ſortes de moyens d'y introduire des nouveautés, & d'y établir, à quelque prix que ce ſoit, des opinions contraires à celles qu'elle a de tout temps ſoutenues avec tant d'honneur & de capacité. Car dans cet acte on avoit tronqué ce que la Cour leur avoit dit au ſujet de cet Arrêt, quoiqu'en matieres ſi importantes les paroles doivent être fidélement & entierement rapportées, étant de grande conſéquence de n'y rien changer, altérer ou diminuer, ainſi qu'on avoit fait; qu'il étoit même bien étrange que

pour parvenir à ce changement affecté dans cet acte, ils euſſent fait parler Latin la Cour, quoiqu'ils y euſſent inſéré les paroles de leurs Docteurs en François, au lieu qu'ils avoient dû tranſcrire les mêmes mots dont la Cour avoit uſé, & ainſi qu'ils étoient mis dans le Régiſtre dont ils avoient eu connoiſſance ; qu'il y avoit auſſi des termes ambigus & équivoques dans la fin de cet acte d'enrégiſtrement, dont on pourroit induire que cet enrégiſtrement avoit été fait eû égard à leurs conſidérations & diſtinctions particulieres, & non pas en vertu de l'obéiſſance abſolue & de la déférence toute entiere qu'ils doivent avoir pour tout ce que la Cour ordonne ; c'eſt pourquoi, non-ſeulement elle avoit trouvé mauvais le défaut de la diligence & de l'exactitude qu'ils avoient dû apporter en cette occaſion ; mais qu'elle leur diſoit de ne ſe pas laiſſer perſuader par ceux qui tâchent aſſurément de les ſurprendre, & de diminuer par toutes ces ſubtilités, la force de l'Arrêt du vingt-deux Janvier dernier, lequel la Cour leur ordonnoit encore de nouveau, & enjoignoit très-expreſſément d'exécuter très-ponctuellement ſelon ſa forme & teneur.

ARRETS DU PARLEMENT ET DISCOURS DE MM. LES GENS DU ROI. Ann. 1663.

Fin du troiſieme Volume.

VAI 1532982

TABLE DU TOME TROISIÉME
DES LIBERTEZ DE L'EGLISE GALLICANE,
Faiſant le Tome premier de la Collection des Pieces.

NUM.	ANN.		
I.		*Anciens Témoignages de la grande eſtime en laquelle a toujours été la France & ſon Egliſe &c.*	page 1
II.		*Codex Canonum Eccleſiaſticorum Dionyſii Exigui, ſive Codex Canonum vetus Eccleſiæ Romanæ,*	19
III.	649.	*Extrait de Theodoret,*	392
IV.	1099.	*Extrait de Theodoret,*	404
V.	1222.	*Extrait de Theodoret,*	422
VI.	1329.	*Actes de Vincennes,*	425
VII.		*Diſſertation ſur le Songe du Vergier,*	504
VIII.	1370.	*Analyſe du Songe du Vergier,*	525
IX.	1395.	*Extraits du Theſaurus Anecdotorum, par les PP. Martene & Durand,*	617
X.	1418.	*Extrait de Théodoret,*	621
XI.	1458.	*Acte d'Appel au futur Concile & au Roi, interjetté par Charles de Bourbon, Adminiſtrateur de l'Egliſe de Lyon &c.*	623
XII.	1461.	*Remontrances faites au Roi Louis XI, par ſa Cour de Parlement, ſur les Libertés de l'Egliſe Gallicane,*	631
XIII.	1463.	*Extrait de Theodoret,*	653
XIV.	1464.	*Extrait de Theodoret,*	661
XV.	1469.	*Arrêt du Parlement de Paris, rendu contre les Procédures faites à Rome, à la requête du Procureur fiſcal du Pape, contre les ſujets du Royaume,* ſous la marque *** après la page	671
XVI.	1543.	*Lettres-Patentes pour faire publier quelques Articles arrêtés contre les Luthériens par la Faculté de Théologie de Paris, le 23 Juillet 1543.*	672
XVII.	1552.	*Extrait de Theodoret,*	678
XVIII.	1555.	*Bulle du Compaſſe, & Déclaration du Roi ſur le Compaſſe du Pape Paul IV,*	681
XIX.	1562.	*Extraits du Recueil des Inſtructions & Lettres des Rois Très-Chrétiens & de leurs Ambaſſadeurs, & autres Actes concernant le Concile de Trente &c.*	693
XX.	1606.	*Diſcours de M. Leſchaſſier ſur les Libertés de l'Egliſe Gallicane, & ſa Conſultation pour la République de Veniſe,*	734
XXI.	1607.	*Arrêts du Parlement de Paris, contre la Theſe de George Critton,*	780
XXII.	1610.	*Pieces concernant la Doctrine du Tyrannicide,*	782
XXIII.	1625.	*Jugement du Clergé de France en 1625, & Pieces relatives.*	826
XXIV.	1660.	*Décret de l'Univerſité de Caen en 1660; Arrêts du Parlement, & Diſcours de MM. les Gens du Roi en 1663,*	846

Fin de la Table.

163.
C.
14.